Hewhewii winéwí'wii Kooh Kifiiliimunkii ki'askii

Noon: Hewhewii winéwí'wii Kooh Kifiiliimunkii ki'askii New Testament

Hewhewii winéwí'wii Kooh Kifiiliimunkii ki'askii
Noon: Hewhewii winéwí'wii Kooh Kifiiliimunkii ki'askii New Testament

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Noon)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
7c1cfb93-c4c9-5127-ac22-ecb23adca870

Contents

MËCCËE 1
MARKA 53
LÚKKAA 87
SAŊ 140
TUMEENCAA 181
ƁU-ROOM 227
1 ƁU-KORENTI 248
2 ƁU-KORENTI 267
ƁU-GALAAT 280
ƁU-EFEES 288
ƁU-FILIIP 296
ƁU-KOLOOS 301
1 ƁU-TESALONÍK 306
2 ƁU-TESALONÍK 311
1 TÍMOTÉE 314
2 TÍMOTÉE 320
TÍT 325
FÍLEMOŊ 328
YAAWÚU'CAA 330
SAAK 345
1 PEE' 351
2 PEE' 357
1 SAŊ 361
2 SAŊ 366
3 SAŊ 367
YÚUT 369
ÍNOHLUKOH 371

Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee Mëccëe bínɗa

Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Wii wërí en Hewhewii Mëccëe bínɗa. Mëccëe yërí en juutaa Yéesu ɓayee tummbari tëelíbéeci. Ya bok ga apotaa’caa Yéesu wosee wo''aɓa kiyéegalohnee Hewhewii winéwí’wii na kituuki’ kikerceen.

Mëccëe bín ga këyítfii daa kilímukkaa Yéesu eneeɗa, iñcaa ya tumee ga ëldúnaɗa, iñcaa ya jëgíree ɓuwaaɗa, kikaankaagari na kimílískaagari ga ɓuwaa kaaninɗa. Yéesu jëgíree ɓuwaa ee yërëméerí wo’eenci; ya yaa wëkí’ ɗúukoolí’caa, ya yaa kaal raɓcaa ga ɓuwaa, ya yaa tum enaama cidóoyí’-waa’.

Hewhewii winéwí’wiima Mëccëe bídi'wa yaawúu’caa fodaagari kiteeɓɓa an kayoh-kayohɗa Yéesu yërí en Músalkaatii sëldíiga-Koohcaa wo’ee ga looci ga Këyítfaa fisela’í’faa; ee ɓéeɓ iñaa wo’see gari balaa ya hay ëldúnaɗa laakka. Yéesu yërí en buuraa jomee kihayɗa. Iñaama tah ɓiyewin ɓayeeri “kucaasamunkii Dëwít” ndaga Dëwít yërí enee buuraa yiyaakyaa ɓu-Isarayeel, heetaa Kooh tanukɗa. Ee hidaa daa Yéesu teeɓɓa heetaa Isarayeel daa Nguuraa Kooh manɗa tóoh, ɓuwaa kuliyuk gaɓaɗa, ɓa ga kihafɓa ɓërí sagohsee nari. Ga waa Yéesu kaanndaɗa, ɓa kaalla tëelíbéecaagari, hoonohussaɓa ki’aas jaangu-yaawúu'caagaɓa. Ɓaama ga kihafɓa tasaarukohussa daa en ɓéeɓ ga ëldúna, ɓa ɓaa jangat Hewhewii winéwí’wii.

Këyítfii Mëccëe bínɗa tíidoh anee:

1 - Caasamuncaa Yéesu na kilímukkaagari (*1: 1–2: 23*)
2 - Jangataa Saŋ-Bëtís (*3: 1-12*)
3 - Bëtísaa Yéesu, na fíraa Seytaani na Yéesuɗa (*3: 13–4: 11*)
4 - Yéesu yaa lëgëy ga gohaa Gëlílée (*4: 12–18: 35*)
5 - Yéesu meyohha Gëlílée yaa yah Yéerúsaleem (*19: 1–20: 34*)
6 - Bescaa mëeñjoh ga kipeskaa Yéesuɗa (*21: 1–27: 66*)
7 - Yéesu mílíssa ga kikaankaa (*28: 1-20*)

Caasamuncii Yéesu

1 Níilii caasamuncii Yéesu Kiristaa, kucaasamunkii Dëwít, ee Dëwít yiima en
kucaasamun Abarahamɗa, wërí wii: 2 Abaraham límmba Ísaak. Ísaak límmba
Yakoop. Yakoop límmba Yúdaa, ya na ɓikëmëeŋkíci 3 Yúdaa límmba Farees na Sara,
eewɓa teeksee Tama'. Farees límmba Esarom. Esarom límmba Aram. 4 Aram límmba
Amínadap. Amínadap límmba Naason. Naason límmba Salmoon. 5 Salmoon laakka
na Rahap Boos. Boos laakka na Rut Yobet. Yobet límmba Yesee. 6 Yesee límmba
buu' Dëwít. Dëwít laakka na ɓeti Úrí' Salmoon. 7 Salmoon límmba Robowaan.
Robowaan límmba Abíyaa. Abíyaa límmba Asaf. 8 Asaf límmba Yosafat. Yosafat
límmba Yoraam. Yoraam límmba Osiyaas. 9 Osiyaas límmba Yotaam. Yotaam límmba
Akaas. Akaas límmba Esekíyaas. 10 Esekíyaas límmba Manasee. Manasee límmba
Amoos. Amoos límmba Yosiyaas. 11 Yosiyaas límmba Yekoñaas na ɓikëmëeŋkíci ga
jamaanaa ɓu-Isarayeel toolohu na dooli ga kúlkaa Babíloonɗa.
12 Ga waa ɓu-Isarayeel toolu Babíloonɗa, Yekoñaas límmba Salaceel. Salaceel
límmba Sorobabeel. 13 Sorobabeel límmba Abíyút. Abíyút límmba Elíyakím.
Elíyakím límmba Aasoo'. 14 Aasoo' límmba Sadok. Sadok límmba Akím. Akím
límmba Elíyút. 15 Elíyút límmba Eleyasaa'. Eleyasaa' límmba Matan. Matan límmba
Yakoop. 16 Yakoop límmba Yoseef, yaal Mariyaama, yaa en eew Yéesu yii ɓaysi
Kiristaaniiɗa.

[17] Iñaa aboh ga Abaraham bi ga buu' Dëwít, laakin kon jamaanu-ɓo' cidaaŋkaah
na cinikiis; lëehí'ta iñaa aboh ga buu' Dëwít bi ga daa ɓu-Isarayeel toolohu na dooli
ga kúlkaa Babíloonɗa laakin jamaanu-ɓo' cidaaŋkaah na cinikiis, ee ɓaawaagaɓa
ga kúlkaa Babíloon bi ga kilímukkaa Kiristaanii, laakin jamaanu-ɓo' cidaaŋkaah na
cinikiis.

Kilímukkaa Yéesu

[18] Kilímukkaa Yéesu Kiristaa laakoh anee: Eeci Mariyaama enee jowu Yoseef. Ee
balaa ɓa bok túuyaa, Mariyaama ennda na look ga tumeenaa Helaa yisela'í'yaa.
[19] Yoseef fiilaagari enee ɓo' yijúwí', ee iñaama tah ya waaréeríiri kiwíiñ ga fíkíi
ɓuwaa, ya nammbari kiheel kifoñ ee ken yéegoo. [20] Lak ya yaa lís kihalaat ga
iñaama, dalla kilaak malaakaaHa'mudii, yaa feeñukki ga ɗuuy heey, wo''ari an:

- Yoseef, kucaasamunkii Dëwít, kaa niik kiɓeɓ Mariyaama ya en ɓetifu ndaga
lookaa ya ɓayɗa meyoh ga tumeenaa Helaa yisela'í'yaa. [21] Ya hay kilaak kowu kiyaal,
ee fu teekanka Yéesu, ndaga yërí yah kimúsal ɓuwiigari ga baakaa'ciigaɓa.

[22] Tóoh iñcaama laakka doonaa iñaa Ha'mudii, wo'ee kooroh ga kúuwkaa sëldíiga-
Koohaaɗa mat. [23] Ya wo'ee an:

«Oomaa-jowaa ínohoo yaal hay ki'en na look,
ya laak kowu kiyaal
kaa yah kiteeku Emanuweel.»
Teekaama wërí en “Kooh yii naruu.”

[24] Ga waa Yoseef yúudukɗa, ya tummba fodaa daa malaakaa Ha'mudii na-
keerikaɗa: ya haydohha ɓetici Mariyaama kaanci. [25] Wayee ya ínohhiiri bi ga daa
Mariyaama laak kowu kiyaalɗa, ya teekkaka Yéesu*.

2

Ɓiɓo' ɓilëekí'-hamham ga loo ol hayussa kimalak Yéesu

[1] Ga waa Yéesu límu ga teeraa Betlee'em ga kúlkaa Yúudée, lakanaa Eroot en
buu' daamaɗa, laakka ɓiɓo' ɓilëekí'-hamham ga loo ol, ɓa meyoh Peŋku hayussa
Yéerúsaleem, [2] ɓa meekisohha an:

- Yada buurii yaawúu'cii han kilímuɗa? Ɗí hotin ku'olkaagari ga Peŋku ee ɗí hay
kijaamukki.

[3] Ga waa Eroot buuraa kelohkaɗa, ya jaahli''a lool, ya na ɓu-Yéerúsaleem ɓéeɓɓa.
[4] Ya hídírohha sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa ɓu-dëkaa. Ya meekissaɓa
ɗekataa Kiristaanaa jom kilímohuɗa. [5] Ɓa taassari an:

- Ya jom kilímohu Betlee'em ga kúlkaa Yúudée, ndaga iñii yii yërí sëldíiga-Koohaa
bídee:

[6] «Ee fu, Betlee'em, ga kúlkii Yúudée,
enndii an kay fu wëñ kijutuut ga dëkcii Yúudée,
ndaga ha'-kúlkii yah kiníi' ɓu-Isarayeel, heetiigooɗa, meyohan garaa.»

[7] Waa ennda ɗa, Eroot ɓayya ha'-hamhamcaa ga pet, meekissaɓa wahtaa olaa mey
siiyɗa. [8] Lëehí'ta, ya wossaɓa Betlee'em, wo''aɓa an:

- Karat, ɗú meekisoh dijófí' ga loo ku'oomaakaa. Ɗú hotjanaa, yéegalattoo doonaa
mi ɓan mi ka'ja kijaamuknee.

[9-10] Ga waa buuraa wo''a naɓa bi lëehí'ta, ɓa ammba waas. Ee ga waa ɓa en ga
waasɗa, ɓa hotissa ku'olkaa ɓa séenee ga Peŋkuɗa. Daa ɓa hotja hen keeñɓa soossa
lool. Ku'olkaa kuliyukka ga fíkíiɓa bi ga ɗekataa oomaanaa enohɗa, ja tuukka da.
[11] Fodaama, ɓa aassa ɗuuy kaanfaa. Ɓa hotta ku'oomaakaa na eeci, Mariyaama.
Ɓa yí''a, jaamukussa ku'oomaakaa. Lëehí'ta ɓa pëkíssa hëmbúcaagaɓa, ɓa e'tari

* **1:25** 1: 25 Yéesu ga ki'Ebërëe, waa' kiwo' «kimúsal, kisom.»

cikëñí'caa: enee wúrúus, cúuraay, na míi'*. 12 Waa ennda ɗa, Kooh yéegallaɓa ga heey an ɓa hanat kiɓoyukoh ga Eroot. Ɓa ɓoykohha waas wiliis ɓaa yah kúlɓa.

Yéesu núpídohussa kúlkaa Esípti

13 Laakka malaakaaHa'mudii feeñuk Yoseef ga heey, lak ha'-hamhamcaa karuunun, wo''ari an:
- Kolka, ɓewaa oomaanii na eeci, núpaa kúlkaa Esípti, ndaga buu' Eroot hay kiraasluk oomaanii ki'aplukki. Tesaa daama bi ga daa mi wo'sanndaa yen yiliis.
14 Yoseef kolukka ga wek, ɓeɓpa oomaanaa na eeci, ka'neera naɓa kúlkaa Esípti.
15 Ya tessa daama bi ga daa Eroot kaanɗa. Fodaama iñaa Ha'mudii wo'ee, koorohha ga kúuwkaa sëldíiga-Koohaaɗa matta. Ya wo'ee an: «Mi ɓayya kowukaagoo ka meyoh kúlkaa Esípti.»

Buu' Eroot aplukka tu'oomaa ga Betlee'em

16 Eroot ínohha an ɓuwaa ɓilëekí'-hamhamɓaa ga loo olɗa ɗúkuununndi, ya aylukka lool. Ya dalla ki'ebil ɓisoldaa' Betlee'em na dëkcaa wíilwaɗa, ɓa ap ɓéeɓ tu'oomaa-yaaltaa laakin tíkíis tanak aawwa taahay. Ndaga tíkíistaama méeŋngoh na jamaanaa ha'-hamhamcaama wo'seeriɗa. 17 Fodaama, iñii yii ee Yérémíi sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa matta. Ya wo'ee an:
18 «Laakin koonaakaa kelohuk ga teeraa Ramaa,
tikodukoh na tilooyoh timéeskí' taa da.
Rasel yërí en na kikoduk towutaagari,
ee ya waa'tii ken ɗékóhí'ti, ndaga ta lísissii.»†

Yoseef na Mariyaama na Yéesu kúlkohussa Esípti

19 Waama, lak buu' Eroot kaanin. Laakka malaakaa Ha'mudii feeñuk Yoseef ga heey, ga kúlkaa Esípti, 20 wo''ari an:
- Ɓuwaa heelsee ki'ap oomaaniiɗa kaanuunun. Kolka, ɓewaa oomaanii na eeci, ɓoykaa kúlkaa Isarayeel.
21 Yoseef kolukka, ɓeɓpa oomaanaa na eeci, ya ɓoyukka kúlkaa Isarayeel. 22 Ee daa Yoseef kelohee an Arkelawoos yërí lam Eroot, paamci ga kibuu'kaa kúlkaa Yúudée, ya niikka da kika'. Kooh wo''a nari ga heey, ya ka'neera gohaa Gëlílée. 23 Ya dëkka ga teeraa wo'u Nasareetɗa. Fodaama iñaa sëldíiga-Koohcaa wo'ee ga Kiristaaniiɗa matta. Ɓa wo'ee an: «Ya dakantilohsan ga Nasareet.»✡

3

Jangataa Saŋ-Bëtís
(Mëccëe 1: 2-8; Lúkkaa 3: 1-18; Tumeen 19: 4; Saŋ 1: 6-8,15-37)

1 Ga jamaanaama, Saŋ-Bëtís hayya ga, ya yaa jangat ga ɗuuy ëgí'-dúndagaa kúlkaa Yúudée an:
2 - Súpítat kipeskiigarúu, ndaga Nguurii ga ɗookɗa deeyin!
3 Saŋ yërí en ɓaa Ísayíisëldíiga-Koohaa wo'ee gari an:
«Laakin koonaa-ɓo', kaa en na kiwo' didóolí' ga ëgí'-dúndagaa an:
"Waayukɗat Ha'mudii waasii, júwí'ɗatti tuwaas-waastii!"»
4 Saŋ ekukee kúltífaa terohu na fënúf geeleem, ya pëkírukka liiɓ-on ga kenohkaa.
Ya daanee kiñam pay na kúum. 5 Ɓuwaa ɓaa meyoh Yéerúsaleem, na ɓéeɓ kúlkaa
Yúudée na ɓéeɓ dëkcaa deey húlúwaa Yúrdeŋɗa, ɓaa hay gari. 6 Ɓa ɓaa récuk
baakaa'caagaɓa ga fíkíi ɓéeɓ ee Saŋ yaa bëtísi'ɓa ga húlúwaa Yúrdeŋ. 7 Daa Saŋ
hotee ɓiFërísiyeeŋ na ɓiSaduseyeeŋ ɓiyewin ɓaa hay gari kibëtísi'uk, ya wo''aɓa an:

---

* **2:11** 2: 11 Míi' muluuy kedik mi'éeñí', en fan la'koleñ. † **2:18** 2: 18 Malkat Yérémíi 31: 15 Rasel abu fodii eew yaawúu'cii ee ya yaa ga loy ndaga daa tu'oomaataa en na ki'apuɗa. ✡ **2:23** 2: 23 Malkat Marka 1: 24; Lúkkaa 2: 39; Saŋ 1: 45.

- Heet goŋ-saamaancii, ɓii lëdí'túu ɓa iñaa tahanndúu kirëc ga aylukaa Kooh yah
kihayɗa? 8 Kon tumat iñcaa teewohin an ɗú récukin baakaa'ciigarúu. 9 Ee kaa abat
ga hellúu an: “Abaraham en caasammbíi”. Ndaga mi wo''úu man Kooh mínin kiɓeɓ
atohcii cii, ya meydoh ga tucaasamun Abaraham! 10 Diima deŋ këkúsaa tíimin boscaa
tediktaa, kigú' níilcaa. Kon kedikkaa límmbii towu tijófí' tóoh, gúru, jafu ga kiwii.
11 Mi, mi bëtísi''úu ga músú kiteewoh an ɗú súpítin kipeskiigarúu. Wayee ɓaa en na
kihay ga fenooroоɗa yahhúu kibëtísi' na Helaa yisela'í'yaa na ga kiwii. Yërí wëñnjoo
kimat: mi jutuutin ga kiɗol ñafa'caagari. 12 Kankaa kaa ga yahci ee ya yah kifaa'
yoonaagari, ya ek tohootaagari ga dapaa; wayee feki'faa, ya hayfa kitëkí' ga kiwiikaa
yímoo taa'ɗa.

Bëtísaa Yéesu

13 Waa ennda ɗa, Yéesu kúlkohha Gëlílée hayya kibëtísi'uknee ga Saŋ ga húlúwaa
Yúrdeŋ. 14 Wayee Saŋ tookkii, ya wo''a Yéesu an:
- Mi yërí sooluk kihay garaa fu bëtísi''oo, fu nammba garoo kihay!
15 Wayee Yéesu loffari an:
- Tookaa hen rek, ndaga ɗu jomin kimëtí' iñaa Kooh waa'ɗa.
Waa ennda ɗa, Saŋ tookka. 16 Daa Yéesu bëtísi'see bi lëehí'ta, ya meyca músúmaa.
Ga saasi asamaanaa lëgísukka, ya hotta Helaa Kooh yaa yoosuk ga ɗookci en fan ho'.
17 Laakka koonaakaa meyoh ɗook wo''a an:
- Ɓii yii yërí en Kowukiigoo mi keeñukɗa, keeñnjoo soosin gari!

4

Seytaani fí'ta Yéesu

1 Waa ennda ɗa, Helaa yisela'í'yaa woocca Yéesu, ɓayyari ga ɗekat, ëgí'-
dúndaŋ doonaa Seytaani fí'ti. 2 Ga waa Yéesu oo'ta noh-noh cidaaŋkaah-nikiis na
wekcaagaca, faf kiyaaɓ ammbari. 3 Waa ennda ɗa, Seytaani deeyca Yéesu kifí'ti. Ya
wo''ari an:
- En lak fu yërí en Kowukii Koohaa, nakaa atohcii ca súpítuk mbúurú.
4 Wayee Yéesu loffari an:
- Këyítfaa wo' an: «Ɓo' pesohanndii na mbúurú doŋ, wayee ɓan, na tóoh wo'eenaa
meyohin ga kúuw Kooh.»
5 Waa ennda ɗa, Seytaani ɓayyari Yéerúsaleem, teeraa wisela'í'waa, yíppari ga
ɗook Kaanfaa Kooh, 6 wo''ari an:
- En lak fu yërí en Kowukii Koohaa, yípukaa kakay, ndaga Këyítfaa wo' an:
«Kooh hayyaa kinaki' malaakacaagari,
ɓa teeŋngaa ga yahcaagaɓa, doonaa kotfu këftukoo ga atoh.»✡
7 Yéesu loffari an:
- Bíduunun ɓan an: «Kaa jéematuk Ha'mudii, Koohyiigaraa.»
8 Waa ennda ɗa, Seytaani ɓayissa Yéesu ga ɗook jaŋjaŋ wihóorí', ya teeɓpari dëkcii
ga ëldúnaɗa tóoh na ndamaa nguuraagaca, 9 wo''ari an:
- Mi hayyaa ki'on iñcuma tóohca binaa fu yí' ga fíkíiroo, fu jaamukkoonaa.
10 Wayee Yéesu wo''ari an:
- Nískaa dii Seytaani! Ndaga Këyítfaa wo' an:
«Fu yí'ɗan Ha'mudii, Koohyiigaraa
ee fu jaamukanndi ya doŋ.»
11 Waa ennda ɗa, Seytaani hannda Yéesu ki'íis kimma, laakka malaakacaa Kooh
hayu ga Yéesu ɓa ɓaa toputu''i.

✡ **4:6** 4: 6 Malkat Kañcaa 91: 11-12.

Yéesu dalla lëgëyaagari ga gohaa Gëlílée
(Marka 1: 14-15; Lúkkaa 4: 14-15)

12 Ga waa Yéesu kelohha an Saŋ-Bëtís abuunun ga kasu, ya ka'ta gohaa Gëlílée.
13 Ya yuŋngii ga Nasareet, ya ka'ta kidëknee ga teeraa Kafarnawom en ga gohaa
Sabulon na Neftalíi. Teeraama en ga yahaa giiyaa Gëlílée. 14 Iñaama laakka fodaama
doonaa iñaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa mat. Ya wo'ee an:
15 «Ɗú ɓu-Sabulon, ɗú ɓu-Neftalíi;
Gohcii deey ga giiyii bi ga ɓakaa hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaaɗa;
Fu Gëlílée, kúlkii ɓuwii enussii yaawúu' dëkohɗa!
16 Heetii dëkee ga ñúusɗa, hotin lee'laat wiyaak,
ɓuwaa dëk ga kúlkaa kiñúusí'kaa kikaan enohɗa, lee'laat hayin gaɓa!»
17 Waa ennda ɗa, Yéesu aawwa kijangat an:
- Súpítat kipeskiigarúu, ndaga Nguurii ga ɗookɗa deeyin!

Yéesu ɓayya tëelíbée ɓinikiis
(Marka 1: 16-20; Lúkkaa 5: 1-11)

18 Yéesu enee na kitíidisuk ga seereenaa giiyaa Gëlílée. Ya hotta ɓo' ɓanak ɓaa
bokoh. Enee Simoŋ yaa teeku Pee'ɗa na Andari këmëeŋkíci. Ɓa ɓaa wees mbaal ga
giiyaa Gëlílée. Ɓa enee ɓimbaaloh jën. 19 Yéesu wo''aɓa an:
- Taabukattoo, mi hayyúu kitum ɓimbaaloh ɓo'! 20 Ga saasi ɓa foñnja mbaal-
caagaɓa, ɓaa taabukki. 21 Ga waa Yéesu ka'ta bi ga fíkíi, ya hotta ɓo' ɓanak ɓiliis
ɓaa bokoh. Enee towutaa Sebedee: Saak na këmëeŋkíci Saŋ. Ɓa enee ga ɗuuy gaal-
loocaa na Sebedee paamɓa, ɓaa hëwíraat mbaalcaagaɓa. 22 Yéesu ɓayyaɓa; ga saasi,
ɓa foñnja paamɓa na gaal-loocaa, ɓaa taabukki.

Yéesu yaa jëgíroh ee ya wëkí' ɗúukoolí'caa

23 Yéesu yaa wíil gohaa Gëlílée ɓéeɓwa, yaa jëgíroh ga jaangu-yaawúu'caa, yaa
yéegaloh Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Nguuraa ga ɗookɗa, ee ya yaa wëkí'
ɗúukoolcaa ɓuwaa ɓéeɓca na ɓéeɓ iñcaa mesik ɓuwaaɗa. 24 Teekaagari síwwa
ga ɓéeɓ kúlkaa Síríi. Ya yaa komu ɓéeɓ ɓuwaa ɗúukool, ee ɗúukoolcaagaɓa
na mesiklaatcaagaɓa bokkii. Ennda ɓuwaa raɓ abee na ɓaa laakee cikeen-keen,
na lafañcaa, ya yaa wëkí'ɓa. 25 Mbooloo wiyaak waa taabukki: ɓuwaa meyohee
gohaa Gëlílée na gohaa Teerucaa Cidaaŋkaahcaa, na teeraa Yéerúsaleem, na gohaa
Yúudée, na gohaa hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaaɗa.

5

Jangataa Yéesu ga ɗook jaŋjagaa

1 Daa Yéesu hotee mbooloomaa, ya lappa ɗook jaŋjagaa, ya yuŋnga,
tëelíbéecaagari hayussa ga yahaaci. 2 Ya aawwaɓa kijëgí' wo'eencii cii:
3 - Ɓa yewinin múu', ɓuwii tookuunun ga keeñɓa kinduulkaagaɓa ga fíkíi Koohɗa,
ndaga Nguuraa ga ɗookɗa wuuɓa!
4 Ɓa yewinin múu', ɓuwii en na kikoduk watiɗa, ndaga Kooh hayɓa kiɗékóhí'!
5 Ɓa yewinin múu', ɓuwii yewinin jamɗa, ndaga ɓërí yah kilam ëldúna!
6 Ɓa yewinin múu', ɓuwii ɗíibuk kipes ga iñaa Kooh nakohɗa, ndaga Kooh hayɓaka
kitumi'!
7 Ɓa yewinin múu', ɓuwii laakin yërmaandi ga mooroomɓaɗa, ndaga Kooh hay kilaak
yërmaandi gaɓa!
8 Ɓa yewinin múu', ɓuwii setin keeñɗa, ndaga ɓa hay kihot Kooh!
9 Ɓa yewinin múu', ɓuwii saki jam daa ɓa enoh tóohɗa, ndaga ɓa hay kiɓayu ɓitowu
Kooh!

10 Ɓa yewinin múu', ɓuwii hatalu ga kipesɓa, ndaga kitum iñaa Kooh nakohɗa;
Nguuraa ga ɗookɗa wuuɓa!
11 Ɗú yewinin múu', binaa mi tah ɗú ɓassi, ɗú hatalsi ga kipessúu, ɗú wo'ɗusi
enaama yibóní' yaa en ɓéeɓ ee saboh!
12 Leenaa keeñnjúu soosat, ɗú neɓluki, ndaga neehalaagarúu ga ɗookɗa hay kiyak.
En ki'enaa, sëldíiga-Koohcaa ɗeɓpúu kihayɗa hatalsee ga kipesɓa fodaama.

Ki'en maraa na lee'laat ga ëldúna
(Marka 9: 50; Lúkkaa 14: 34-35)

13 - Ɗú ɓërí en maraamii ëldúna. Binaa maraa safissiinaa, ma ɗaanohsan na ya?
Ma laaksisoo jeriñ, ma aamsan ga lëedúu, ɓuwaa togisohma. 14 Ɗú ɓërí en lee'laatii
ëldúna. Teeraa tawahu ga ɗook tëgël mínoo kiɗaakuk. 15 Ken taaloo lampu lí' kanu
ga ɗookgaanaa. Wayee fu líkanwa hen doonaa wa mín kilee' ga ɓéeɓ ɓuwaa enu ga
túuyaaɗa. 16 Kon lee'laatii en garúuɗa jom kimelic fodaama ga fíkíi ɓuwii. Doonaa ɓa
mín kihot tumeencaagarúu cijófí'caa, ee ɓa mín kikañ Paammbúu yii en ga ɗookɗa.

Yéesu na Waasaa Móyíis

17 - Kaa foogat an mi hay kinís Waasii Móyíis wala iñii sëldíiga-Koohcii jëgírohɗa.
Kinísca haydohhiiroo, wayee mi hayca kimëtí'si'. 18 Mi wo''úuka ee kayoh; en an
asamaanii na kakayfii cii lís diinaa, ku'oc jíinoo wala kufíiskaa wëñ kijutuut ga Bíncii
Waasii nískoo ga, bi ga daa tóoh laakan. 19 Kërí tah, ɓaa fu foñ enaama yíinoo
doŋ yaa wëñ kijutuut ga iñcii nakohu kitumɗa, fu jëgí' ɓuwaa kitum fodaamanaa,
fu tíksan ɓaa wëñ kijutuut ga Nguurii yii ga ɗookɗa. Wayee ɓaa fu taabukca, fu
jëgí' ɓuwaa kitum fodaamanaa, fu tíksan ɓo' yiyaak ga Nguurii yii ga ɗookɗa. 20 Mi
wo''úu man: jëgíroh-waascii na Fërísiyeeŋcii, binaa ɗú wëñnjiiɓa kitaabuk iñaa
Kooh nakohɗanaa, ɗú aasoo ga Nguurii yii ga ɗookɗa.

Ki'aylukoh na kijúwoh

21 - Ɗú kelohin an wo'see caasamuncaa an: «Kaa laŋ kumuun ɓo'. Ɓaa laŋ kumuun
ɓo' ɓéeɓ hay kiɓayu ga waas.» 22 Ee mi wo''úu man: Ɓaa ayluk mooroomcinaa, gënin
gari ya ɓayu waas. Ɓaa ɓas mooroomci an "Fu enndii dara" ɓéeɓ, gënin gari ya
ɓayu ga fíkíi paanaa yaawúu'caa wiyaakwaa. Ɓaa wo''i an "Hafiigaraa líiffii" ɓéeɓ,
gënin gari ya jafu ga kiwiikaa safara. 23 Binaa book, ɓaa fu tuuk ki'e' Kooh sarah
ga loteelaa, ee daama fu níindísuk an mooroomfu amɗinndaa aylookaa, 24 foñaa
sarahaa daama ga loteelaa. Kara, fu júwohnee na mooroomfu paay. Lëehíraa,
ɓoyka, fu eroh sarahaagaraa. 25 Binaa fu laakoh na ɓo', ɗú taam kilayohneenaa,
gaawaa nari kijúwoh ga waasaa. En ɗanaa ya tíkooraa ga yah atti'ohaa, yaama
tíkkaa ga yah ëlkëetaa, fu tëcu ga kasu. 26 Mi wo''úuka ee kayoh; fu meyohoo daama
ee fu fayyii iñaa fu laaki'tiɗa bi ga fíftínaa mëeñjohɗa.

Kiɗúk yaalfu wala ɓetifu fu faanuk na ɓo' yiliis

27 - Ɗú kelohin an wo'see an: «Kaa ɗúk yaalfu wala ɓetifu, fu faanuk na ɓo' yiliis.»
28 Ee mi, mi wo''úu man: ɓaa fu malak ɓeti mooroomfu bi helfu tes garinaa, fu
ɗúkin ɓetifu, fu faanukka na ɓetifaama ga helfu. 29 Binaa en lak kuhaskaagaraa
ñaabaa tahhaa kitum baakaaraa, lukitaaja fu jafja di'úsaayí'. Iñaa gën garaaɗa wërí
en kiñak ɓak wíinoo ga faanfiigaraa loo faanfiigaraa tóohfa jafu ga safara. 30 Ee en
lak yah-ñaabaagaraa tahhaa kitum baakaaraa, gúraawa, fu jafwa di'úsaayí'. Iñaa
gën garaaɗa wërí en kiñak ɓak wíinoo ga faanfiigaraa loo faanfiigaraa tóohfa jafu
ga safara.

Yéesu wo''a ga loo kifasi'

31 - Laakin iñaa wo'see an: «ɓaa fu foñ ɓetifunaa, eraari jikëyítjaa teewoh an fu
fasi'inndi.» 32 Wayee mi wo''úu an: ɓéeɓ ɓaa fu foñ ɓetifu, ee enndii an ya ɗúkkaa
hen faanukka na yaal yiliisaa, fu ekki ga kifaanuk na ɓo' yiliis. Ee ɓaa fu pañ ɓetifaa
fasi'u henaa, iñaa kiɗúk ɓetifu fu faanuk na ɓeti filiis.

Yéesu wo''a ga loo kiwaatuk

33 - Ɗú kelohin ɓan an wo'see caasamuncaa an: «Kaa waatuk sooy, wayee iñaa fu
waatukin kitum ga fíkíi Ha'mudiinaa, tumaari»; 34 wayee mi, mi wo''úu man: Kaa
waatat hen dara. Enndii ga teekii ɗook-Kooh, ndaga Kooh yuŋ daama kinguuruk.
35 Enndii ga teekii kakayfii ndaga Kooh tum da ditogaa' kotci. Enndii ga teekii
Yéerúsaleem, ndaga daama en teeraa ɓuurii yiyaakyii. 36 Kaa waatuk ga hafiigaraa
ndaga fu mínoo kiyaanaawi' wala kisúusúusí' kufen jíinoo ga. 37 Wo'eenndúu en
“Eheenaa”, enat “Ehee”. En ó'óonaa enat “ó'óo”. Iñaa ɓaatuk ga ɓéeɓ, meyoh ga
Seytaani.

Iñaa Yéesu jëgíroh ga loo ki'ëldúkɗa

38 - Ɗú kelohin wo'u an: “Kobot baam fayohsi baam”*; 39 wayee mi, wo''úu
an: ɓo' tummbúu iñaa meskinaa, kaa ëldúkat. Binaa ɓo' múttaa pa' ga
ŋaamaagaraa ñaabaanaa, eraari wíinoowaa ɓan. 40 Binaa ɓo' waa'taa kiɓay waas
kite' túrkaagaraanaa, íisɗaari ɓan sibidooraa. 41 Binaa ɓo' gítínndaa kitíin gaaf
cijúnninaa, tíidaa nari cijúnni-kanak. 42 Ɓo' kíimmbaanaa onaari, ee kaa saŋ kilúun
ɓaa hayinndaa kilúuduk.

Yéesu nakoh kiwaa' ɓaa saŋngaa

43 - Ɗú kelohin wo'u an: «Waaraa ɓaa en fiiliifu, fu saŋ ɓaa waa'tii garaa kihot»;
44 wayee mi, mi wo''úu an: Waarat ɓuwii waarussii garúu kihotɗa ee ɓuwii hatallúu
ga kipesɗa, ɗú kíimɗiɓa Kooh. 45 Ɗú tumkanaa, ɗú hay ki'en towutii Paamudiigarúu
en ga ɗookɗa. Ndaga nohiigari ya oninwa ɓuwii joffii na ɓuwii jofinɗa. Ya towi ga
ɗook ɓuwii júwinɗa na ɓuwii júɓpiiɗa. 46 Binaa en lak ɗú waa' ɓuwii waa'túuɗa
rekaa, neehalii wiida wërí ɗú laakan ga iñaama? Iñaama, bi ga juuticii sah
tumsinndi. 47 En lak ɗú këñɗohi na ɓo''úu dogaa, ɗú tum ya daama yiyëkí'? Iñaama,
bi ga yiifa'cii tumsinndi. 48 Kon enat ɓuwaa matin, fodii dii Paammbúu yii ga ɗook
matɗa.

6

Iñaa Yéesu wo' ga loo kisarahohɗa

1 - Binaa ɗú en na kitum iñii Kooh nakohɗanaa, abukat ga kiheel kihotuk bi tah ɗú
tumika ga fíkíi ɓuwii ɓéeɓ. Enndiikanaa, ɗú laakanndii neehal wíinoo ga Paammbúu
yii ga ɗookɗa. 2 Kon binaa fu en na kisarah ɓaa laakoonaa kaa típ han, kiwaa'
kiyéeguk, fodaa daa ɓuwaa ɓíinoo jófjófɗuki tumsi ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa na
mbedicaa, kiheel ɓuwaa ndamɓa. Mi wo''úuka ee kayoh; ɓa laasin neehalaagaɓa
kumëeñí'. 3 Wayee fu, binaa fu en na kisarah ɓaa laakoonaa, yah-segaagaraa hanat
ki'ínoh iñaa yah-ñaabaagaraa tumɗa, 4 doonaa sarahaagaraa ɗaakuk, ee paamfu yii
hotin ga iñaa ɗaakukinɗa, hayyaaka ki'ík.
5 Ee binaa ɗú en na kikíim Koohaa, kaa madat na ɓuwii ɓíinoo jófjófɗukiɗa. Ɓa
waari kituuk ɓa kíimi Kooh ga ɗuuy jaangu-yaawúu'cii na sal-waascii doonaa ɓéeɓ
hotɓa. Mi wo''úuka ee kayoh; ɓa laasin neehalaagaɓa kumëeñí'. 6 Wayee fu, fu en na
kikíim Koohaa, aasaa túuyaagaraa wëñ kiɗaakuk ga kaanfuɗa, fu laŋ halaa, fu kíim

* **5:38** 5: 38 Yéesu ɓewaat wo'eenaa bídu ga Këyítfaa kifiiliimunkaa kuɗewaakaaɗa an: «kuhas na kuhas, sís na sís, yah na yah, kot na kot», ee waa' kiwo' an ki'ëldúk hídat na tooñaa fu tooñuɗa, hanat kiwëñ. Eksoot 21: 24; Léwítík 20: 40; Dëteronom 19: 21.

Paamudiigaraa. Ya yaa da, ga ɗekataa wiɗaakukí'waama. En ɗanaa, Paamudiigaraa hotin ga iñaa ɗaakukinɗa hayyaaka ki'ík.

Yéesu yëedí'ta ɓuwaa kikíim Kooh

7 - Binaa ɗú en na kikíim Koohaa kaa madat na yiifa'cii, ɗú am ga kiwo' rek ɗú
ínohoo kilëehí'. Ɓa fooŋ an ɓa yewin tiwo'aa Kooh tumi'ɓa iñaa ɓa kíimɗa. 8 Kaa
ëldúkohatɓa. Iñaa ɗú sooluk, balaa sah ɗú kíimmbi Kooh, Paamudiigarúunaa, lak
ya ínohinndi haat. 9 Kon ɗú jom kikíim Kooh anee:
«Paammbíi yii ga ɗookɗa,
ɓéeɓ ɓuwii ínohat kisela'kii teekiigaraa,
10 Nguuriigaraa le'at dii,
Iñaa fu waa'ɗa laakat ga kakay,
fodaa ka laak ga ɗookɗa.
11 Onaaríi iñaa ɗí jom kiñam ga besii watiɗa.
12 Bayalaarí baakaa'cii ɗí tumiɗa,
fodaa ɗí ɓan, ɗí bayalin ɓuwaa tooñnjíiɗa.
13 Ee kaa íissíi ɗí keen ga fí' Seytaani,
wayee músalaarí ga sépí'í'-ga-nofii,
[ndaga fu yërí laak kinguuruk,
fu yërí laak kimín, fu yërí laak ndam, bi taa'.
Aameen]*.»
14 En ki'enaa, binaa ɗú bayal ɓuwii iñcii ɓa tooñirúuɗanaa, Paammbúu yii ga
ɗookɗa hayyúu kibayal ɓan. 15 Wayee binaa ɗú bayallii ɓuwiinaa, Paammbúu yii
ga ɗookɗa ɓan bayaloorúu baakaa'ciigarúu.

Yéesu wo' ga loo ki'oo'

16 - Binaa ɗú en na ki'ooraa, kaa súuñɗukat fodii dii ɓuwii jófjófɗuki tumsiɗa:
ɓa api faancaagaɓa kiteeɓ ɓuwaa ɓéeɓ an ɓa oorin. Mi wo''úuka ee kayoh; ɓa
laasin neehalaagaɓa kumëeñí'. 17 Wayee fu, binaa fu en na ki'ooraa, sëmúluka
bi set, fu la'koleñ hafaagaraa, 18 doonaa fu teewoo ɓuwaa an fu en na ki'oo'.
Paamudiigaraa hotin ga iñaa ɗaakukinɗa doŋ ínohanka. Ee Paamudiigaraa hotin
ga iñaa ɗaakukinɗa hayyaaka ki'ík.

Heelat kilaak alalaa ga ɗookɗa
(Lúkkaa 12: 33-34)

19 - Kaa nëgírohɗat haffúu alal ga ëldúna. Dii, maasoh na homaak míninwa kilaas,
yasohwa, ee lokcii mínin kihay pook kaan, ɓayuwa. 20 Namat kinëgírohi' haffúu alal
ga ɗook, daa maasoh na homaak mínsoowa kiyasoh ee lokcii mínsoo kihay, pooku
kaan, ɓa ɓaywa. 21 En ki'enaa, daa alalfu enoh ɓéeɓ, keeñfu waa da ɓan.

Kuhas, lampu ga faan

22 - Kuhas kërí en lampii faanfii. Kon binaa dara enndii na kuhasfunaa,
faanfaagaraa tóohfa yah ga lee'laat. 23 Wayee binaa tuhastaagaraa mesikaa,
faanfaagaraa ɓéeɓfa en ga ñúus. Kon binaa lee'laatii en garaaɗa ñúusaa, waama
ñúus hídan na kitërúus!

Yéesu nakoh ki'óoluk Kooh

24 - Ken mínoo kisúrga'uk ga ha'-kaan ɓanak. Faw fu saŋ yíinoo, fu waa' yaa tesɗa;
wala fu taabuk yíinoo, fu foñluk yaa tesɗa. Ɗú mínoo ki'atukoh kitop Kooh na kitop
hëelís.
25 - Iñaama tah mi wo''úu an: kaa ɓítukat ga ñamahaa [wala anahaa] ɗú laakan
sooli kipesoh wala yëerícaa ɗú laak sooli ki'ekuk ga faanndúuɗa. Ndaga kipes kërí

---

* **6:13** 6: 13 Lóogísohcii ɗeɓɗa laakoo wo'eencii ga ɗuuy hëlí-júɓciiɗa

wëñ kilaak solu ñamah ee faan fërí wëñ yëerí kilaak solu. Enndii ɗee? [26] Malkat ga
selii púdiɗa. Ɓa sokoo, ɓa píikoo, ɓa laakoo dap, ee Paammbúu yii ga ɗookɗa yii
ñëmí'ɓa. Enndii ɗú wëñ selii púdiɗa kilaak solu fúufe? [27] Ɓii yiida garúu mín kiɓaat
iñaa hín na siñdaa jokon ga kipesci, bi ya ɓítuki ga coonucaagari?

[28] Kon iñii tahhúu kiɓítuk ya ga iñcaa ɗú ekukan? Malkat ga pëegíi-nduhumfii
fimórí'fii ga ëgíriiɗa na ga dii fa kolukiɗa: fa lëgëyoo, fa foliloo. [29] Wayee mi
wo''úuka, bi ga buu' Salomon na alalaagari tóoh, ya ekukkii kúltícaa hín kimo' na
wíinoo ga pëegíi-nduhumcii. [30] En lak Kooh yërí mórí' fodaama pëegíi-nduhumfii
fimórí'fii ga ëgírii wati, ee kuwisaa fa yah kijafu ga kiwii doŋɗanaa, wëñaa ga, ɗú
ga kihaffúu, ya ekoorúu bi jofe? Ngëmiigarúu daal dooyyii! [31] Kon kaa ɓítukat rek
ga kiheel iñaa ɗú ñaman, na iñaa ɗú anan, na iñaa ɗú ekukan. [32] Ɓéeɓ iñcuma
ɓuwii ga ëldúna ee ínohsoo Koohɗa ɓërí tumi lëgëy kiheelca. Wayee, Paammbúu yii
ga ɗookɗa ínohin an ɗú laakin sooli gaca. [33] Namat kiɗeɓ kiheel Nguurii [Kooh] na
kitum iñaa ya nakohɗa. Ee iñaa tes ɗú laak sooli gaɗa, Kooh hayyúuri ki'e'. [34] Kuwis
hanattúu kiɓít. Kuwis hay kihëwí' hafwa, ndaga besaa en ɓéeɓ coonufaa gaɗa dooyin
ga.

7

Yéesu wo''a an ken hanat ki'atti' mooroomci
(Lúkkaa 6: 37-38,41-42)

[1] - Kaa atti'at ken, en ɗanaa Kooh atti'oorúu. [2] En ki'enaa, Kooh atti'anndúu fodaa
ɗú atti'i ɓimooroommbúuɗa. Ee nataa ɗú natoh ɓuwiiɗa, wërí ɗú natohohsan. [3] Iñii
tah ya fu malaki ɓolaa en ga kuhaskaa mooroomfu, ee fu mínoo sah kimalaksukoh
dúuñii ga kuhaskiigaraaɗa. [4] Fu yii fu ɓay dúuñ ga kuhaskiigaraaɗa, fu mín na kiwo'
mooroomfu an: «Íisa mi nísí'taa ɓolii en ga kuhaskiigaraaɗa»? [5] Fu yii fu jófjófɗuki
ga fíkíi ɓuwiiɗa, ɗewaa kinís dúuñii ga kuhaskiigaraaɗa, en ɗanaa fu hay kihot dijófí'
bi fu mín kinís ɓolaa ga kuhaskaa mooroomfuɗa.

[6] Kaa jafɗat baaycaa iñaa setin ga fíkíi Kooh enndiikanaa ɓa mínin kimëeñsuk
ga ɗookkúu ɗowussúu. Ee ɓan kaa weesat siimii-pemiciigarúu ga fíkíi mbaamcii,
enndiikanaa, ɓa yahca kitogisoh doŋ.

Kíimat, heelat, fëekírat, Kooh hayyúu kitaas
(Lúkkaa 11: 5-13)

[7] - Kíimat, Kooh hayyúu ki'on. Heelat, ɗú hay kihot. Fëekírat, ɗú hay kilëgísɗu.
[8] En ki'enaa, ɓaa kíim ɓéeɓ, onu; ɓaa heel ɓéeɓ, hot; ee ɓaa fëekí' ɓéeɓ, hay
kilëgísɗu. [9] Ɓii yiida garúu eran kowukaagari atoh binaa ka kíimmbi mbúurúnaa?
[10] Wala ya e'ka goŋ binaa ka kíimmbi jënaa? [11] Kon dii ɗú hín kibonɗa, en lak ɗú
ɓërí mín ki'on towutaagarúu enaama cijófíraa, wëñaa ga Paammbúu yii ga ɗookɗa.
Ɓuwaa kíimmbi enaama cijófí'ɗa, ya onooɓacane?

[12] Kon ɓéeɓ iñaa ɗú waa' ɓimooroommbúu tumi'túunaa, ɗú ɓan tumɗatɓari.
Waasii Móyíis na iñcaa sëldíiga-Koohcaa wo'ɗa, nakohu iñaama.

Halcaa kanakcaa
(Lúkkaa 13: 24)

[13] - Aasohat halaa wiyínwaa. En ki'enaa, halaa ëewdoh ɓo' ga kisaŋku'ɗa agin, ee
waasaa aaw gaɗa newin kitaaboh*. Yewinin ɓuwaa taam ga waasaama. [14] Wayee
halaa ëewdoh ɓo' ga kipeskaa leehoo taa'ɗa hatin, ee waasaa aaw gaɗa newoo
kitaaboh. Yewinndii ɓuwaa mínwa kihot.

* **7:13** 7: 13 Ga Këyítcaa ciɗewaacaa laakin ɓaa bín an: «waasaa ëewdoh ɓo' ga kikaanɗa agin ee newin kitaaboh.»

Kedik ínohsohsi ga towutaa ka límɗa
(Lúkkaa 6: 43-44)

15 - Watukat haffúu ga ɓuwii tík hafɓa ɓisëldíiga-Kooh ee lak sabohɗa. Ɓa hay
garúunaa, ɓa teewoh kiɗooy en fan baal, ee lak ga ɗuuy keeñcaagaɓa, ɓa iñcaa
ɓigumuu ɓisóotí'. 16 Ɗú ínohsohanɓa ga tumeencaagaɓa. Ɓo' mínan na kiɓeen kowu
reseŋ ga pëegíi-ñaawaaɓ wala kowu een ga ka'ka'? 17 Kedik kijófí'kaa en ɓéeɓ límí
towu timórí', wayee kedikkaa ɗúukoolin límí towutaa moroo. 18 Kedikkaa jofin mínoo
kilím towutaa moroo, ee kedikkaa ɗúukoolin mínoo kilím towu timórí'. 19 Kedikkaa
límmbii towu tijófí' ɓéeɓ, hay kigúru, jafu ga kiwii. 20 Kon fodaama, ɓuwaa tík hafɓa
ɓisëldíiga-Kooh ee lak sabohɗa, ɗú ínohsohanɓa ga tumeencaagaɓa.

Ɓuwaa en tëelíbée kayoh-kayohɗa

21 - Enndii an ɓéeɓ ɓuwii ɓayiroo «*Ha'mudii, Ha'mudiiɗa» ɓërí aasan ga Nguuraa
Kooh ga ɗookɗa; ɓii tumi iñii Paammboo yii ga ɗook waa'ɗa ɓërí yah ki'aas. 22 Besaa
Kooh yah ki'atti'oh ɓuwii le' bëríinaa, hay kiyewin ɓuwaa wo'anndoo an: «Ha'mudii,
Ha'mudii, man ɗí yéegalohee wo'eenaa Kooh ga teekiigaraa. Ɗí kaalla raɓcaa abee
ɓuwaaɗa ga teekiigaraa. Ɗí tummba kíntaan ciyewin ga teekiigaraa!»
23 Wayee mi hayɓa kilof an:
- Mi mosoorúu ki'ínoh, úsaayattoo, ɗú ɓii ɗú meerin kitum iñaa joffiiɗa.

Kaancaa kanakcaa

24 - Kon ɓéeɓ ɓaa keloh wo'eenii mi meyoh kiwo'ɗa, ee ya taabukiwa ga
tumeencaagarinaa, hay kimëdírohu na ɓo' yiñëeñí' yaa tawah kaanci ga atoh. 25 Toɓ
wiyewin keennda bi ɓaalcaa líiffa. Wambalaa na uurisaa tapukka ga kaanfaama,
fa ɓú'tii ndaga fa yípsee ga atoh. 26 Wayee ɓéeɓ ɓaa keloh wo'eenii mi meyoh
kiwo'ɗa, ee ya taabukkiiwa ga tumeencaagarinaa, hay kimëdírohu na ɓo' yiñëkí'-hel
yaa tawah kaanci ga ɗook koleñ. 27 Toɓ wiyewin keennda bi ɓaalcaa líiffa, wambalaa
na uurisaa tapukka ga kaanfaama, fa ɓú'ta, ɓéeɓfa tassa tasar.
28 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' iñcaama, ɓéeɓ ɓuwaa waaru'ussa ga jëgírohaagari.
29 En ki'enaa, ya madéeríi na jëgíroh-waascaa. Ndaga ya en kijëgírohaa, ya yërëmoo
wo'eenci.

8

Yéesu wëkí'ta ɓaa ɓay ɗúukool-gaana
(Marka 1: 40-45; Lúkkaa 5: 12-16)

1 Daa Yéesu yoosukee jaŋjagaa, mbooloo wiyaak taabukkari. 2 Laakka ɓaa ɓay
ɗúukool-gaana, ya deeyca gari, yí''a ga fíkíici, wo''ari an:
- Ha'mudii, fu waa'kanaa, fu míninndoo kiwëkí'*.
3 Yéesu lëríssa yahaagari, le''a ga ɓaa, wo''ari an:
- Mi waarinka, waka! Ga saasi, ɓaa wakka ga ɗúukool-gaanaa. 4 Lëehí'ta Yéesu
wo''ari an:
- Abukaa ga kiwo' ɓo' iñii mi tumi'taaɗa, wayee kara, fu teewohnee haffu ga
sarahohaa, ee fu tum sarahaa Móyíis nakoh ga kisetkiigaraaɗa. En ɗanaa, iñaama
hay kiteeɓ ɓéeɓ an fu setin✡.

Yéesu wëkí'ta súrgaa soldaaraa yiyaakyaa
(Lúkkaa 7: 1-10)

5 Lak Yéesu yaa aas teeraa Kafarnawom, soldaa', yaa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñ,
deeyca gari, kíimmbari 6 an:

---

* **8:2** 8: 2 Fu mínndoo kiwëkí': wo'u an: «Fu mínndoo kisétí'». Ɗúukool-gaana ga baahaa yaawúu'caa enee ɗúukoolaa hoonohi ɗúukoolíraa kideey ɓuwaa. Ɓaa wak ganaa man na ya sétí'siru ga yen yisépí'í'. ✡ **8:4** 8: 4 Malkat Léwítík 14: 2-32.

- Kiyaakii, súrgaagoo ɗúukoolin bi mínoo kikoluk, yaa faanukka ga kaan ee sodin lool.
[7] Yéesu wo''ari an:
- Mi hay kika', mi wëkí'ti.
[8] Ɓaa wo''a Yéesu an:
- Ha'mudii, joobinndoo fu aas Kaanndoo, wayee wo'aa wo'een wíinoo rek,
súrgaagoo wak. [9] Mi ga kihaffoo, mi laakin ɓuwaa hanohhoo ɗook, ee mi laakin
soldaa'caa hanohussoo kakay. Binaa mi wo' yii an karanaa, ya ka'; mi wo' yíinoo an
hayanaa, ya hay; ee binaa mi wo' súrgaagoo an tumaa iñii yiinaa, ya tummbi.
[10] Daa Yéesu kelohee wo'eencaama, ya waaru''a ga soldaaraa yiyaakyaa. Ya wo''a ɓuwaa taabukeeriɗa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ga ɓu-Isarayeel, mi mossii kihot ken ɓaa laak ngëmaa hín
na wii garoo. [11] Ee mi wo''úu an ɓo' ɓiyewin hay kimeyohu meyaa'-noh na aasaa'-
noh, ɓa ɓok kanu na Abaraham, Ísaak na Yakoop ga Nguurii yii ga ɗookɗa. [12] Wayee
ɓuwaa jomee ki'aas ga Nguurii yii ga ɗookɗa hay kijafu ga fooh ga ñúusaa, daa
kikodukoh na ki'úñoh sís yah kilaakɗa.
[13] Lëehí'ta Yéesu wo''a soldaaraa yiyaakyaa an:
- Tíida fu yee kaanfu, ka laakohat fodum fu gëmkaɗa. Ga wahtaama siiy, súrgaa soldaaraa wakka peleŋ.

Yéesu wëkí'ta payam Simoŋ na ɓiɓo' ɓiyewin ɓiliis
(Marka 1: 29-34; Lúkkaa 4: 38-41)

[14] Waa ennda ɗa, Yéesu ka'ta kaan Pee', ya laak payam Pee' yiɓeti yii ga ɗook
fayaaŋ, ɗúukoolin ee faanfaa tamin jír. [15] Yéesu ammbari ga yah, tamohlaataa
faanfaa dalla kiyím, lëehí'ta ya kolukka, ya aawwa kitoputu' Yéesu.
[16] Ga noh-soosaa, Yéesu haydohɗussa ɓiɓo' ɓiyewin ɓaa raɓ am. Ya kaalla raɓcaa
na doolaa wo'eenaagari ee ya wëkí'ta ɗúukoolí'caa ɓéeɓɓa. [17] Fodaama, iñaa Ísayíi,
sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa matta. Ya wo'ee an: «Ya ɓewin ga hafci coonuciigaruu, ya
koorukin ɗúukoolciigaruu.»

Ɓuwaa waa' kitaabuk Yéesuɗa
(Lúkkaa 9: 57-62)

[18] Daa Yéesu hotee mbooloomaa wíilinndi, ya ebilla tëelíbéecaagari an:
- Ɗu paafat ɓakii giiyii hanoh gaaɗa.
[19] Laakka jëgíroh-waasaa deey gari, wo''ari an:
- Jëgírohii, daa fu yah tóoh, mi hayyaa kitaabuk.
[20] Yéesu wo''ari an:
- Tílcii laakuunun ɗúl ee selcii ga asamaanɗa laakuunun taal, wayee Kowukii ɓii laakoo daa ka leeman hafiigari.
[21] Ɓo' yiliis ga tëelíbéecaagari wo''ari an:
- Ha'mudii, onaaroo paay mi ka' ki'acnee paammboo.
[22] Wayee Yéesu wo''ari an:
- Taabukaaroo, fu íis ɓuwaa kaaninɗa ɓa ac ɓuwaagaɓa kaanɗa.

Yéesu tuuki'ta uuris wiyaak
(Marka 4: 34-41; Lúkkaa 8: 22-25)

[23] Lëehí'ta Yéesu aassa ga gaal-loocaa, tëelíbéecaagari taabussa nari. [24] Uuris
wiyaak dalla kiyíp ga giiyaa bi dúuscaa caa yah ki'úul gaal-loocaa. Wiima lak Yéesu
yii neeh. [25] Tëelíbéecaa hayussa gari, yúudussari na tifiip an:
- Ha'mudii, somaarí, kikaankii kii hayyuu!
[26] Yéesu wo''aɓa an:
- Iñii tahhúu ya kiniik hínɗa? Ɗú daal ngëmiigarúu yëgíssii!

Waa ennda ɗa, ya kolukka, gëtta uurisaa na giiyaa, tóoh ennda selew. 27 Ɓa jaahli''a
lool, ɓa ɓaa wo' an:

- Moo ɓii yii yërí en ɓa bi uurisii sah na giiyii tumsi ga iñaa ya nakohɗa?✡

Yéesu wëkí'ta ɓo' ɓanak ɓaa raɓ am
(Marka 5: 1-20; Lúkkaa 8: 26-39)

28 Ga waa Yéesu le''a ɓakaa giiyaa Gëlílée hanoh gaa, ga kúlkaa Gadaraaɗa, ɓo'
ɓanak ɓaa raɓ am, meyohussa ga loycaa†, gú'ɗukohussari. Ɓuwaama namee kisoot
hen bi ken kaañéerii kikooroh waasaa waama. 29 Ɓa aawwa kifiip an:

- Fu naríi ya, fu Kowukii Kooh! Kitummbíi iñaa meskin haydohhaa dii ee wahtii
le''ii duume?

30 Wiima lak ga disam di'úsaayí' laakin yop-mbaam-parki wiyaak waa en na kiníiru
daama. 31 Raɓcaa am ɓuwaaɗa kíimussa Yéesu an:

- En an fu yahhíi kikaal ɗí meyoh ga ɓuwii ɓiinaa, ekaaríi ga yop-mbaamaa
wúunee!

32 Yéesu wo''aɓa an:

- Tíidat ɗú aas gaɓa!

Raɓcaa meyohussa ga ɓuwaa, aasussa ga mbaamcaa. Ga saasi ɓéeɓ yopaa
írkísukohha ɗook jaŋjagaa, wa keennda ga giiyaa, wa muu'ta.

33 Ɓuwaa níi'see yopaaɗa núpussa, aasussa teeraa, ɓa ɓéestí'ta tóoh iñaa laakɗa,
na iñaa dal ɓuwaa ɓanakɓaa raɓcaa abeeɗa.
34 Waa ennda ɗa, ɓéeɓ ɓu-teeraa meyussa kigú'ɗukohnee Yéesu. Daa ɓa hoteeri,
ɓa kíimmbari ya mey gohaagaɓa.

9

Yéesu wëkí'ta ɓaa lafañin
(Marka 2: 1-12; Lúkkaa 5: 17-26)

1 Waa ennda ɗa, Yéesu aassa gaal-loocaa, ya húusissa giiyaa Gëlílée, ya ɓoyukka
teeraa ya dëkohɗa. 2 Daama ya haydohɗussa ɓaa lafañin ee faanuk ga ɗook gatan.
Daa Yéesu hotee ngëmaagaɓa waama, ya wo''a lafañaa an:

- Yaal, helfu dalat, baakaa'cumgaraa bayaluununndaa.

3 Jëgíroh-waascaa ɓaa wo' ga ɗuuyɓa an:

- Ɓii yii ɓasin Kooh!

4 Wayee Yéesu ínohha iñaa en ga helcaagaɓa, wo''aɓa an:

- Iñii tah ya ɗú laak halaatcum cibóní'cuma ga helciigarúu? 5 Kon iñii yiida wëñ
kiyooɓ kiwo' lafañii? Kiwo''i an «Baakaa'cumgaraa bayaluununndaanoo», kiwo''i
an «Kolka fu tíin»? 6 Wayee bi ɗú ínoh an ga ëldúna Kowukii ɓii onuunun kibayal
baakaaraa, malkat:

Ya wo''a lafañaa an:

- Kolka, ɓewaa gataniigaraa, fu yee kaanfu!

7 Ɓaa kolukka, yaa yah kaanci.

8 Daa ɓuwaa hotee iñaama, ɓa dalla kitíit, ɓa ɓaa ndam Koohyii on ɓo'-súusúus
kimín kitum iñaa hínɗa kiyakɗa.

Yéesu ɓayya Mëccëe
(Mëccëe 2: 13-17; Lúkkaa 5: 27-32)

9 Yéesu meyca, yaa yah. Ya hotta ɓaa teeku Mëccëe, yugin ga daa ɓuwaa fayohi
juutiɗa. Yéesu wo''ari an:

- Taabukaaroo!

✡ **8:27** 8: 27 Mëdírohat na Kañcaa 65: 8; 89: 10; 107: 23-32. † **8:28** 8: 28 Loycaa waama, ga iñaa wëñ kiyewinɗa, tumsee ga atohaa ɓayin noŋ wala acu ga ɗuuy atoh ciyaak.

Mëccëe kolukka yaa taabuk Yéesu. 10 Laakka bes, Yéesu yuŋnga kiñam ga kaan
Mëccëe. Juuti ɓiyewin na ɓiɓo' ɓiliis ɓibóní', hayussa, bokussa na Yéesu kanu, ya na
tëelíbéecaagari. 11 Fërísiyeeŋcaa hotussa iñaama, wo'ussa tëelíbéecaa Yéesu an:
- Iñii tah ya jëgírohiirúu bok kiñam na juuticii na ɓuwii ɓibóní'ɓii ɓii? 12 Wayee
Yéesu kelohhaɓa, loffaɓa an:
- Ɓuwii dara gaa naɓaɗa enndii ɓa laak sooli ga payoh, wayee ɓuwii ɗúukoolɗa ɓërí
laak sooli ga. 13 Karat, ɗú heel ki'ínoh iñaa wo'eenii wii waa' kiwo'ɗa: «yërmaandi
wëññjoo kineɓloh kisarahoh júu'»✡, ndaga mi hayyii ëldúna kiɓay ɓuwii tík hafɓa
ɓiɓo' ɓijúwí'ɗa, wayee mi hay kiɓay ha'-baakaa'cii.

Yéesu wo''a ga loo ki'oo'
(Marka 2: 18-22; Lúkkaa 5: 33-39)

14 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa Saŋ hayussa ga Yéesu, ɓa meekissari an:
- Iñii tah ya ɗí na Fërísiyeeŋcii ɗí oori ee tëelíbéeciigaraa oo'soo?
15 Yéesu loffaɓa an:
- Ɓedohcaa ha'-kílookkaa, mínan na ki'en keeñɓa newoo ee lak ha'-kílookkaa yaa
naɓa? Wayee bes waa hay, waa ha'-kílookkaa hay kiɓewohu ga leelooɓa; le' bëríinaa,
tëelíbéeciigoo hay kidalu ki'oo'. 16 Ken daafoo píis wi'as ga líil-kúltí, ndaga píisaa
wi'aswaa hay kiɓaydoh yen ga líil-kúltaa, wa tum ɗaraa wëñ kiyak. 17 Ee ken tumoo
biiñ* wi'as ga mbúus-oncaa maañin. Enndiikanaa biiñaa lúudaa, mbúuscaa pook,
biiñaa aamuk, mbúuscaa yasukoh. Biiñ wi'as kay tumsi ga mbúus-on ci'as, en ɗanaa
ca ɓéeɓca ca mín kimaañ.

Kowu ɓaa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraaɗa na Ɓetifaa le'ee ga Yéesuɗa.
(Marka 5: 21-43; Lúkkaa 8: 40-56)

18 Lak Yéesu yaa lís kiwo' fodaama, ɓo' yaa kuliyuk ga yaawúu'caa hayya, yí''a ga
fíkíici, wo''ari an:
- Kowuroo kiɓeti han kikaan diima-diima, wayee hay fu tíkki yahciigaraa ee ka hay
kipesis.
19 Yéesu kolukka, yaa yah na ɓaa, ya taammba na tëelíbéecaagari.
20 Laakka ɓetifaa daanee kimeydoh ñíf rek iñaa le'in tíkíis tidaaŋkaah na tanak; fa
koorohha fenoo, le''a ga pawaa kúltífaa Yéesu, 21 ndaga fa wo'ee ga helci an: «Binaa
mi le' rek ga kúltífaagarinaa, mi hay kiwak.» 22 Yéesu heelukka, hottari, wo''ari an:
- Jowu, helfu dalat, ndaga ngëmumgaraa wëkɗinndaa. Ga wahtaama sii' ɓetifaa
wakka.
23 Yéesu le''a kaan ɓaa yaama kuliyuk ga yaawúu'caaɗa, ya hotta mbiiwohcaa†, ee
lak coowaa ɓan ɗúukin pút ga mbooloomaa, ya wo''aɓa an:
24 - Meyat fooh! Ku'oomaa-jowukii kaanndii, ja en na kineeh rek. Daama, ɓuwaa
ɓaa ciiɓsukki. 25 Ɓuwaa meydohussa fooh, lëehí'ta Yéesu aassa túuyaa. Ya ammba
yahaa ku'oomaa-jowukaa, ja kolukka.
26 Iñaa hew yaama síwwa ga ɗuuy gohaama ɓéeɓwa.

Yéesu wëkí'ta búumí' ɓanak

27 Yéesu meyohha daama, ya yaa yah. Laakka búumí' ɓanak ɓaa taabukki ee ɓa
ɓaa fiip an:
- Kucaasamunkii Dëwít, yërëmaaríi!
28 Ga waa Yéesu le''a kaanfaa, búumí'caa hayussa gari, ya meekissaɓa an:
- Ɗú gëmin an mi mínin kitum iñii ɗú kíimmbooɗane?
Ɓa taassa an:
- Ee, Ha'mudii, fu míninka.

✡ **9:13** 9: 13 Malkat Osee 6: 6. * **9:17** 9: 17 Biiñ wi'as Biiñ enee anahaa yaawúu'caa mee'see ki'an ee meyoh ga kowu reseŋ. † **9:23** 9: 23 Mbiiwohcaa ɓa bok ga típohcaa daanee kiɓayu ga hew loy. Ɓa taabi na ɓeti-looyohcaa kihúmbal loycaa.

29 Yéesu dalla kile' ga tuhastaagaɓa, wo''a an:
- Iñii ɗú kíimɗa laakat fodii ɗú gëmkaɗa.
30 Tuhastaagaɓa dalla kilëgísuk, ɓa ɓaa hot. Lëehí'ta Yéesu gëttaɓa, wo''aɓa an:
- Watukat! Ken hanatka kiyéeŋ!
31 Wayee daa ɓuwaa meyee, ɓa síwi'ta teekaa Yéesu ga gohaama ɓéeɓwa.

Yéesu wëkí'ta ɓaa luuɓ hen
(Lúkkaa 11: 14-15)

32 Ga wahtaa búumí'caama meyu kiyahɗa, Yéesu haydohɗussa ɓaa raɓ am,
luuɓlukohhari. 33 Yéesu kaalla rawaa, luuwaa aawwa kiwo'. Ɓuwaa waaru''a ga
lool, ɓa ɓaa wo' an:
- Iñaa man na yii, ken mosoori kihot ga Isarayeel.
34 Wayee Fërísiyeeŋcaa ɓa wo'ee an:
- Buurii raɓcii, yërí onndi dooli kikaal raɓcii ga ɓuwii.

Yéesu laakka yërmaandi ga mbooloomaa
(Marka 6: 6,34; Lúkkaa 10: 2)

35 Yéesu yaa wíil ɓéeɓ teerucaa na dëk-kawcaa, ya yaa jëgíroh ga jaangu-
yaawúu'caa, ya yaa jangat ga loo Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Nguuraa Koohɗa.
Ya yaa wëkí' ɗúukoolcaa ɓuwaa ɓéeɓca na ɓéeɓ iñcaa mesik ɓuwaaɗa.
36 Daa Yéesu hotee mbooloomaa enin nërëm ndaga coonu en fan baalcaa laaksoo
níiroh, ya laakka yërmaandi wiyaak gaɓa. 37 Ya dalla kiwo' tëelíbéecaagari an:
- Píikii yewinin ee píikohcii caakussii. 38 Kon kíimat ha'-píikii ya ɓaat kiwosoh
ɓilëgëyoh ga píikiigari.

10

Yéesu ɓayya apotaa'caagari

1 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓayya tëelíbéecaagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, ya
onndaɓa dooli kimín kikaal raɓ ga ɓuwaa na kiwëkí' ɗúukoolcaa ɓuwaa ɓéeɓca
na ɓéeɓ iñaa mesik ɓuwaaɗa. 2 Teekcii apotaa'cii ɓidaaŋkaah na ɓanakɓii cërí cii:
yaa ɗeɓɗa, Simoŋ yaa ɓaysi Pee'ɗa, na Andari këmëeŋkíci, towutaa Sebedee: Saak*
na Saŋ këmëeŋkíci, 3 Filiip na Bartulëmíi, Toomaa na Mëccëe juutaa, Saak kowukaa
Alfee, na Tadee, 4 Simoŋ selootaa†, na Yúdaa Iskariyot yaa onan Yéesu bíiŋɗa.

Yéesu wossa apotaa'caagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa

5 Ɓuwaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaama ɓërí Yéesu wosee, ya dígallaɓa an:
- Kaa karat gohcaa ɓuwaa enussii yaawúu' dëkohɗa ee kaa aasat teerucaa ga kúlkaa
Samaríiɗa. 6 Namat kika' ga ɓuwaa ga heetaa Isarayeel múuyuunun fodii ɓibaalɗa.
7 Daa ɗú kooroh ɓéeɓ, yéegalohat an: «*Nguurii yii ga ɗookɗa deeyin, wii dii!»
8 Wëkɗat ɗúukoolí'caa, mílísɗat ɓuwaa kaaninɗa, sétírat ɓuwaa gaana'inɗa, kaalat
raɓcaa ga ɓuwaa. Ɗú onuunun ee ɗú meekisohussii dara ga, onohat ɓan ee kaa
meekisohat dara ga. 9 Kaa ɓaydohat dara ga poossúu, enndii wúrúus, enndii hëelís,
enndii përëm. 10 Kaa ɓaydohat dara ga ɓaawaagarúu, enndii hëmbu, enndii kúltí
fisúmíyukaah, enndii ñafa', enndii doo', ndaga lëgëyohaa en ɓéeɓ jomin kiñam✡.
11 Dëk-teeru wala dëk-kawaa ɗú mín ki'aas ɓéeɓ, meekisohat ati laakin ɓo' yilëekí'-
haf yaa mínndúu kitook ga kaanci; ɗú dal ga kaanfaama bi ga daa ɗú kolukohan
da. 12 Ɗú en na ki'aas kaanfaanaa, këñɗat ɓu-kaanfaa an: «Jam namohat narúu!»

* **10:2** 10: 2 Saak teekaa Yakoobos (Yakoop) wërí enee ga wo'eenaa yaawúu'caa. Malkat ɓan ga gúrís 10: 3.
† **10:4** 10: 4 Selootaa wo'eenaa dakantilohu ga Simoŋɗa wërí e'see lagaa yaawúu'caa waa'see kilaak hafɓaɗa. Ɓa daanee kiheñoh ɓu-Room ee ɓa tookéeríi kifay buu' Sesaa' lempu na ciliis. Malkat ɓan Tum 1: 13.
✡ **10:10** 10: 10 Malkat 1 Korenti 9: 4; 1 Tímotée 5: 17-18.

13 Binaa ɓuwaa dëk ga kaanfaama tookussúunaa, jamaa ɗú kíimɗa yoosukat gaɓa,
wayee ɓa tookkiirúunaa jamaa ɗú kíimɗa ɓoykat garúu. 14 Ee kaan wala teeraa ɗú
aasoh, binaa ɗú tookussii da ee wo'eenndúu súkúrukussiinaa, meyohat kaanfaama
wala teeraama, ɗú përtuk pëndëlaa ga kotcaagarúuɗa.
15 Mi wo''úuka ee kayoh; besaa yah ki'atti'ohuɗa le'aa, ɓu-dëkaa Sodom na Gomoo'
ɓërí tani'an ɓu-dëkaawaama atti'.

Coonucaa sek tëelíbéecaa Yéesuɗa
(Marka 13: 7-13; Lúkkaa 21: 12-17)

16 - Súkúrukat, mi yii wossúu fodii ɓibaal ga leeloo ɓigumuu. Kon taabat na kiteey
fodii goŋ ee ɗú lewet fodii ho'. 17 Watukat haffúu ga ɓo'-súusúus, ndaga ɓa hayyúu
kiɓay paancaa ee ɓa hayyúu kitíp laawoo ga ɗuuy jaangucaagaɓa. 18 Ɗú hay kiɓayu
ga fíkíi gúwernëe'caa na ga fíkíi buu'caa ndaga teekiigoo. En ɗanaa, ɗú en seedi ga
fíkíiɓa na fíkíi ɓéeɓ heetcii ga ëldúnaɗa. 19 Binaa ɗú ɓayu paancaanaa, helciigarúu
dalat ga daa ɗú wo'anɗa na iñaa ɗú yah kiwo'ɗa. Iñcaa ɗú yah kiwo'ɗa, ɗú e'sanca
ga wahtaama siiy. 20 En ki'enaa, enndii ɗú ɓërí yah kiwo' wayee Helii meyoh ga
Paammbúuɗa yërí yah kiwo' kooroh túuwtiigarúu.
21 Yaakmun hay ki'eroh këmëeŋkíci ya tíku kikaan. Paamun hay ki'eroh kowuci
ka tíku kikaan. Oomaacaa hay kiɓeɓku keenu ga ɗook paamɓa na eewɓa, aplukɓa.
22 Mi hay kitah bi ɓo' ɓiyewin hayyúu kisagu. Wayee ɓaa fu guu'guuluk bi ga daa
tóoh leehanaa, fu yaama fu hay kimúc. 23 Teeraa ɗú ka', ɗú hatalu ga kipessúu
daamanaa, núpat, ɗú ka' teeru wiliis. Mi wo''úuka ee kayoh; ɗú lëehɗoo kiwíil
teerucii ga Isarayeelɗa ee Kowukii ɓii hayyii.
24 Tëelíbée mínoo kipaaf ɓaa jëgí'tiɗa ee súrga mínoo kipaaf ha'-kaanci. 25 Tëelíbée
heelat kiman na ɓaa jëgí'tiɗa rek ee súrga heelat kiman na ha'-kaanci rek. En lak
ha'-kaadii yërí ɓa ɓay Belsebulaa‡, wëñaa ga ɓu-kaanci, ɓa ɓaysan na?

Ɓaa cal kiniikɗa

26 - Kon kaa niikat ken. Ndaga laakkii iñaa mín kiɗaakuk bi hotukoo ee laakkii
iñaa ɓo' mín kiɗaak bi meydohsoo faŋ. 27 Iñaa mi wo''úu ga wek, ɓéestíratti ga
noh taŋ ee iñaa ɗú mëedíru, yéegalohatti ga leeloo paancaa. 28 Kaa niikat ɓuwaa
mínu ki'ap faan ee mínsoo ki'ap fítɗa. Namat kiniik ɓaa mín kisaŋku' faan na fít
ga safaraɗa. 29 Tudiindii' tanak toonohsirii dërëme? Moona déy, jíinoo gata keenoo
kakay ee neɓpii Paamudiigarúu. 30 Wayee ɗú, bi ga fenfii hafciigarúu sah, tóohfa
kíduunun. 31 Kon kaa niikat dara, ndaga ɗú, ɗú ɓërí wëñ solu tóoh diindii'cii.

Kitook wala kitaasuk Yéesu

32 - Ɓaa fu tookkoo ga fíkíi ɓuwiinaa, mi ɓan mi hayyaa kitook ga fíkíi Paammboo
yii ga ɗookɗa. 33 Wayee ɓaa taasukkoo ga fíkíi ɓuwiinaa, mi ɓan, mi hayyaa kitaasuk
ga fíkíi Paammboo yii ga ɗookɗa.

Yéesu haydohhii jam wayee haydoh kihëgískoh

34 - Kaa foogat an mi haydoh jam ga ëldúna. Mi haydohhii jam wayee mi haydoh
kihëgískoh. 35 Mi haydoh kihëgískoh ga díkaanti kowu kiyaal na paamci, díkaanti
kowu kiɓeti na eeci, díkaanti ɓeti na payamci yiɓeti. 36 Ɓo', ɓuwaa waaranndii gari
kihotɗa, yah ɓu-kaanci. Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
37 - Ɓaa wëñ kiwaa' paamci wala eeci loo mi, ɓaama joobinndi ya en tëelíbéeroo.
Ɓaa wëñ kiwaa' kowuci kiyaal wala kiɓeti loo mi, ɓaama joobinndi ya en tëelíbéeroo.
38 Ɓaa koorukkii kuraanaagari§ taabukiroonaa, ɓaama joobinndi ya en tëelíbéeroo.

‡ **10:25** 10: 25 Belsebul iñaa teek wiliis waa eru Seytaanii kuliyuk ga raɓciiɗa. § **10:38** 10: 38 Kuraanaa wërí
en kitook kison na kitook ki'eroh kumuunci fodaa Yéesu.

[39] Ɓaa fu waa kisom kumuunfunaa, fu hayka kiñak bi taa'. Wayee ɓaa mi tahhaa
kiñak kumuunfunaa, fu hayka kilaakis.

Yéesu dígohin enaama cinéwí'

[40] - Ɓaa te''úu ga kaancinaa lakanaa te''oo, ee ɓaa te''oo ga kaancinaa, te'
ɓaa wossooɗa. [41] Ɓaa te' sëldíiga-Kooh ga kaanci, ndaga ki'en sëldíiga-Koohkaa
yaamanaa, ya hay kilaas neehalaa sëldíiga-Kooh jom kilaasɗa. Ee ɓaa te' ɓo' yijúwí'
ga kaanci ndaga kijúɓkaa yaamanaa, ya hay kilaas neehalaa ɓaa yijúwí'yaa jom
kilaasɗa. [42] Luu enee kaas-músú wisóosí' wíinoo doŋ, ɓaa fu onwa ɓo' yíinoo ga
tëelíbéeciigoo, yaa ínohoo dara, ndaga dii ya en tëelíbéerooɗanaa, mi wo''úuka ee
kayoh, fu hay kilaas neehalaagaraa.

11

Saŋ-Bëtís wosohha ga Yéesu (Lúkkaa 7: 18-35)

[1] Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' tëelíbéecaagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa iñcaa ya
nakɓa kitumɗa, ya kolukohha daama, yaa yah ga teerucaa ga gohaaɗa kijëgíroh na
kiyéegaloh Hewhewaa winéwí'waa.

[2] Ga waa Saŋ kelohha ga ɗuuy kasaa iñaa Kiristaa tumɗa, ya wossa ga
tëelíbéecaagari, [3] kimeekis Yéesu an:

- Fu yërí en ɓaa jom kihayɗanoo, ɗí sekan ɓo' yiliis?

[4] Yéesu dalla ɓuwaa kitaas an:

- Karat, ɗú ɓéestí'nee Saŋ iñcii ɗú kelohɗa na iñcii ɗú hotɗa: [5] búumí'cii ɓii
hot, lafañcii ɓii tíin dijófí', gaanacii ɓii sétíru, ɗekcii ɓii keloh, faraafcii cii mílís,
ee nduulcii ɓii yéegalu Hewhewii winéwí'wii. [6] Ɓaa mi tahhiiraa kisoof fenoo ga
ngëmaagaraanaa, fu yewinin múu'!

[7] Tëelíbéecaa ɓanakɓaa, daa ɓa soofee, Yéesu aawwa ɓuwaa kiwo' ga loo Saŋ, an:

- Ɗú karee kimalaknee ya ga ëgí'-dúndagaa? Pëegíi-përúudúufaa en na ki'eguk
ga uurisaane? [8] Enndiikanaa, ɗú karee ya kimalaknee? Ɓo' yaa ekuk kúltí cimóríre?
Ee sah ɓuwii ekuk kúltí cimórí'ɗa ɓii ga kaancii buu'cii. [9] Kon ɗú karee kimalaknee
ya daama? Sëldíiga-Koohe? Ee! Mi wo''úuka, ɓaama paafin sah sëldíiga-Kooh.
[10] Saŋ yërí en ɓaa wo'u ga Këyítfaaɗa an: «Mi yii wos ɓo''oo, yaa ɗëwrukanndaa,
kiwaayuki'taa waasum.» [11] Mi wo''úuka ee kayoh; ga ɓuwii límukoh ga ɓetiɗa
ɓéeɓɓa, mossii ga kilaak yíinoo yaa wëñ Saŋ-Bëtís kiyak; ee moona déy, ɓaa wëñ
kijutuut ga Nguuraa yii ga ɗookɗa, yërí wëñ Saŋ-Bëtís kiyak. [12] Iñaa aboh ga
jamaanaa Saŋ-Bëtís hayohɗa bi diima, Nguurii yii ga ɗookɗa wii soogu na dooli*
ee ɓuwii meeri ki'ek dooli ga iñaa en ɓéeɓɗa ɓërí heelwa kite', ɓa laakwa. [13] En
ki'enaa, ɓéeɓ sëldíiga-Koohcaa na Waasii Móyíis yéegalohseera Nguuriima bi ga
daa Saŋ hayoh. [14] En lak ɗú mínka kitookaa mi wo''úu man Saŋ yaama yërí en Ili,
sëldíiga-Koohaa jomee kihayisɗa. [15] Ɓaa fu laakin nof kikelohaa súkúruka.

[16] Ɓuwii jamaanii wati, mi mëdírohanɓa naɓa? Ɓa man na oomaacaa yugu ga
paanaa dëkaa ee ɓa wo' mooroomɓa an: [17] «Ɗí mbiiɓɗinndúu ee ɗú hammbii! Ɗí
helemin ee ɗú dayukkii.»

[18] En ki'enaa, Saŋ-Bëtís hayin, ya ñamoo ee anoo fodii ɓuwii, ee ɗú wo' an: «Ya
laak raɓ». [19] Kowukii ɓii hayin, kii ñam, kii an, ee ɓa wo' an: «Malkat ɓii yii halaat
kiñam doŋ na ki'an biiñ ee ya fiiliimunoh na juuticii na tumoh-baakaa'cii.» Wayee
iñii kiñaañkii Kooh límiɗa, wërí teewohi an ka júwin.

---

* **11:12** 11: 12 Malkat Lúkkaa 16: 16 na iñaa wo'u gaɗa.

Dëkcaa sagu kigëmɗa
(Lúkkaa 10: 13-15)
20 Waa ennda ɗa, Yéesu keennda ga ɗook teerucaa ya wëñee kitumoh kíntaan ee
ɓuwaa súpítséeríi kipeskaagaɓaɗa, ya yaa ña'ɓa an:
21 - Massa ɗú ɓu-Korasee! Massa ɗú ɓu-Betsaydaa! Ndaga kíntaancii tumsee ga
ɗuuycúuɗa, tumsee ga ɗuuy dëkaa Tíi' na waa Sídoŋaa, eneenaa kumëeñí' ɓa koorin
ga saaku na wet kiteewoh an ɓa récukin baakaa'ciigaɓa. 22 Kërí tah mi wo''úu an
besaa atti'ohsanɗa le'aa, ɓu-Tíi' na ɓu-Sídoŋ ɓërí tani'anndúu atti'. 23 Ee ɗú, ɓu-
teerii Kafarnawom, ɗú yaakaa' an ɗú hay kiɓëwíru bi ga ɗook-Koohe? Ó'óo, ɗú
yah kiyóoskíru bi ga ɓu-baam. En ki'enaa, kíntaancii tumu ga ɗuuycúuɗa, tumsee
ga teeraa Sodomaa eneenaa wa wii lís bi wati. 24 Kërí tah mi wo''úuka, besaa
atti'ohsanɗa le'aa, teeraa Sodom wërí tani'anndúu atti'.

Yéesu wo''a na ɓuwaa yóoskírin hafɓaɗa
(Lúkkaa 10: 21-22)
25 Ga wahtaama, Yéesu wo''a an:
- Buba, mi yii gërëmmbaa, fu, Ha'mudii ɗook na kakay, ndaga iñaa fu ɗaak
ha'-hamhamcii na ɓuwii jaginɗa, fu teewinwa oomaacii. 26 Kayoh buba, iñaama
laakohɗa, ndaga iñaama yërí fu waa' ya laak. 27 Paammboo tíkin tóoh ga yahhoo.
Ken ínohoo Kowukii enndii Paamudiinaa, ee ken ínohoo Paamudii enndii Kowukii
na ɓuwaa Kowukii waa'ɓari kiteeɓɗa naa. 28 Hayat garoo ɓéeɓpúu ɗú ɓii ɗú sodin
ee ɗú ɓítukohinɗa, mi onndúu íika'. 29 Koorukat iñii mi gallúuɗa, ɗú yoon garoo,
ndaga mi yewinin jam ee mi yóoskírin haffoo, en ɗanaa fítciirúu laak íika'. 30 En
ki'enaa, iñii mi gallúuɗa yoowin ee ɗofiigoo mi koo'túuɗa erefin.

12

Yéesu yërí laak bes Sabat
(Marka 2: 23-28; Lúkkaa 6: 1-5)
1 Ga bescaama, hídukoh ga bes Sabat, Yéesu kooree ga ɗuuy yooncaa lúudin*.
Lakanaa tëelíbéecaagari yaawuunun, ɓa aawwa kiweel ga boŋcaa✡, ɓa ɓaa ñam
towutaa. 2 Laakka Fërísiyeeŋcaa hot iñaama, ɓa wo''a Yéesu an:
- Malkaa tëelíbéeciigaraa! Ɓa ɓii tum iñaa Waasii kokohin kitum ga bes Sabat.
3 Yéesu dallaɓa kilof an:
- Hanaa ɗú jaŋngii iñaa buu' Dëwít tumee bëríi lak ya yaawin ya na ɓuwaa taabee
nariɗa? 4 Ya aassa taalaa Kooh, ya ñammba naɓa ga mbúurúcaa meydohɗusee
Koohɗa. Moona déy, ya na ɓuwaa taamsee nariɗa, waas onéeríi yíinoo gaɓa kiñam
ga mbúurúcaama, sarahohcaa doŋ onuca kiñam✡. 5 Wala book, hanaa ɗú jaŋngii
ga Këyítfaa Waasaa Móyíis an, en ga bes Sabataa sarahohcaa hëyrohu kilëgëy ga
Kaanfaa Koohɗa tumu iñaa hoonohu kitum ga besaamaɗa ee iñaama enoo tooñ gaɓa.
6 Moona mi wo''úu man laakin dii ɓaa wëñ Kaanfaa Kooh. 7 Bíduunun ga Këyítfaa an:
«Yërmaandi wëññjoo kineɓloh kisarahoh júu'»✡. Binaa ɗú ínohee iñii wo'eenuma
waa' kiwo'ɗanaa, eneenaa ɗú daloo ga ɗook ɓuwaa tummbii dara yibóní'. 8 En
ki'enaa, Kowukii ɓii kërí laak bes Sabat.

Yéesu wëkí'ta ɓaa yahaa ɗooykin
(Marka 3: 1-6; Lúkkaa 6: 6-11)
9 Yéesu meyohha daama, aassa jaangu-yaawúuraagaɓa. 10 Wiima lak laakin daama
ɓo' yaa yahaa ɗooykin. Fërísiyeeŋcaa enee daamaɗa meekisohha Yéesu an:

* **12:1** 12: 1 Lëegísoh ciyewin tumu daama «yoon-beli»: boŋcaa beli waa' kiman na boŋ píim, kuuncaagari cërí hëwrohsi mbúurú. ✡ **12:1** 12: 1 Malkat Dëteronom 23: 26. ✡ **12:4** 12: 4 Malkat Léwítík 24: 9. ✡ **12:7** 12: 7 Malkat 9: 13; Osee 6: 6.

- Waasiigaruu onohin kiwëkí' ɓo' ga bes Sabate?
Fodaama ɓa waaree iñaa ɓa yabohanndi.
11 Yéesu taassaɓa an:
- Yiida garúu, binaa ya laak baal yíinoo doŋ, ee baalaa keen ga noŋ wihóotí' ga
bes Sabataa, ya karoori ki'am meydohhi? 12 Ee ɓo' wëñ baal kilaak solu fúuf. Kon
Waasii onohin kitumi' ɓo' iñaa jofin ga bes Sabat.
13 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a ɓaa yahaa ɗooykinɗa an:
- Lërísaa yahiigaraa!
Ɓaa lëríssa yahaagari, wa wakka, mannda na wíinoowaa. 14 Fërísiyeeŋcaa dalla
kimeyu, ɓa hídohha kimalak ga daa ɓa tuman bi ɓa apluk Yéesu.

Yéesu yërí en súrgaa Kooh tanukɗa

15 Ga waa Yéesu ínohha an Fërísiyeeŋcaa ɓaa heelli ki'ap, ya kolukohha daama.
Mbooloo wiyaak taabukkari ee ya wëkí'ta ɓéeɓ ɓuwaa ɗúukool gaɗa. 16 Wayee ya
ɗíŋngaɓa na wo'een, kihoonohɓa kiwo' ɓaa ya enɗa.
17 Iñaa laakohhaɗa, doonaa iñaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa mat, ya wo'ee
an: «Kooh wo' an:
18 - Súrgiigoo mi tanukɗa yeema.
Yii mi keeñuk ee yërí soos keeñnjooɗa.
Mi hay kiyóoskí' Heliigoo ga ɗookci,
ee ya hay kiteeɓ heetcii ɓéeɓca iñaa en kijúɓɗa.
19 Ya heelanndii ñaroh na ken,
ee ken kelohanndii koonaaci ga mbedicii.
20 Ya weelanndii pëegíi-përúudúufaa leemukin,
ee ya yímanndii kiwiikaa en na kiɗúuk.
Ya tuman fodaama bi ga daa kijúɓ laakohan ndam ga ɗook ëldúna,
21 ee ɓéeɓ heetcii tíksan yaakaa' gari.»

Yéesu yabussa kitaam na Seytaani
(Marka 3: 22-30; Lúkkaa 11: 14-20)

22 Waa ennda ɗa, Yéesu haydohɗussa ɓaa raɓ am, búumí'tari, luuɓlukohhari, Yéesu
wëkí'tari bi ɓaa mínissa kiwo' na kihot. 23 Mbooloomaa waaru''a ee ɓéeɓ ɓuwaa ɓaa
wo' an:
- Ɓii yii enndii kucaasamunkii Dëwít wo'uɗane?
24 Daa Fërísiyeeŋcaa kelohsee iñaa wo'u yaama, ɓa wo''a an:
- Doolii Belsebul, buurii raɓcii, e' ɓii yiiɗa, wërí onndi kimín kikaali raɓ ga ɓuwii.
25 Yéesu ínohha iñaa en ga helɓaɗa, ya dallaɓa kiwo' an:
- Kúlkaa hëgískoh ga ɗuuyka ɓéeɓ aaw ga kiɗúm. Teeru wala kaan hëgískoh ga
ɗuuycinaa mínoo kituuk.
26 Kon binaa Seytaani kaal Seytaaninaa, ya hëgískohin ga ɗuuyci. Haa baanaa
nguuraagari mínan na kituuk? 27 Ee en an mi, Belsebul yërí onndoo dooli kikaal
rawaa, haa ɓii on ɓuwiigarúu dooli kikaal raɓ ɓa? Kon ɓuwumgarúu, ga kihafɓa,
ɓërí atti'anndúu. 28 En ki'enaa, en an mi kaali raɓcii na Helii meyoh ga Koohɗanaa,
kon Nguurii Kooh le'in bi garúu.
29 Wala ɓan, ɓo' mínan na ki'aas kaan ɓaa yaa na doolaagari gík, ya ɓeɓ iñaa yaama
laakɗa ee ya ɗewohhii ga kiɓaŋngi paay, doonaa ya han kimín kipook kaanfaa?
30 Ɓaa fa'tii naroonaa, heñoh naroo, ee ɓaa nëgírohhii naroonaa, yii tasarsoh. 31 Kërí
tah mi wo''úuka, baakaaraa ɓo' mín kitum tóoh na ɓaseenaa ɓo' mín kiɓas Kooh
tóoh, ya mínínca kibayalu, wayee ɓaa fu ɓas Helaa yisela'í'yaa ɓéeɓ, fu bayalsooka.
32 Ɓaa fu wo' iñaa moroo ga Kowukii ɓiinaa, fu míninka kibayalu, wayee ɓaa fu ɓas
Helii yisela'í'yii ɓéeɓ, fu bayalsooka bi taa': enndii dii ga ëldúnanii wii, enndii ga
waa en na kihayɗa.

Kedik na towutaa ka límɗa
(Lúkkaa 6: 43-45)

33 - Abat an kedik jofaa, líman towu tijófí', kedik ɗúukoolaa líman ɓan towutaa
moroo. Kedik ínohohsan ga kowukaa ka límɗa. 34 Túuk goŋ-saamaancii! Dii ɗú
bonɗa moos, ɗú mínan na kiwo' yijófí'? En ki'enaa, iñaa meyi ga kúuw yërí líif ga
keeñ ha'ci. 35 Ɓo' yijófí' meydohi enaama cijófí' rek ga keeñaagari líif na yijófí'ɗa;
ee ɓo' yibóní' meydohi enaama cibóní' rek ga keeñaagari líif na yibóní'ɗa. 36 Mi
wo''úu an: besaa atti'ohsanɗa le'aa, ɓéeɓ ɓuwii hay kituuk kilayoh na Kooh ga
ɓéeɓ wo'eenaa ɓa mosin kiwo' ee laakoo hafɗa. 37 En ki'enaa, ɓaa en ɓéeɓ, ga
wo'eencaagaraa, fu e'san kayoh ga wala fu tíku saboh.

Ɓuwaa waa' kihotu kíntaan
(Marka 8: 11-12; Lúkkaa 11: 29-32)

38 Waa ennda ɗa, Laakka ɓijëgíroh-waas na ɓiFërísiyeeŋ ɓaa meekis Yéesu an:

- Jëgírohii, ɗí waa' kihot fu teeɓpíi kíntaanaa teewoh an fu meyoh ga Kooh!

39 Yéesu taassaɓa an:

- Ɓuwii jamaanii wati ɓibóní'ɓii ee ooruunun Koohɗa, ɓa waa' kihot kíntaan.
Wayee kíntaan wíinoo tookɗusanndiiɓa enndii waa Sonaas, sëldíiga-Koohaanaa.
40 En ki'enaa, fodaa daa Sonaas enee noh-noh kaahay na wek-wek kaahay ga lookaa
jënaa yiyaakyaaɗa, fodaama Kowukii ɓii hay ki'en ga bos kakay noh-noh kaahay
na wek-wek kaahay. 41 Besaa atti'ohsanɗa le' bëríinaa, ɓu-teeraa Níníf hay kituuku
ga fíkíi ɓuwii jamaanii wati, ɓa ɓúlɓa, ndaga ɓu-Níníf súpítseera kipeskaagaɓa ga
waa ɓa keloh jangataa Sonaasɗa; ee malkat, laakin dii ɓaa wëñ Sonaas. 42 Besaa
atti'ohsanɗa le' bëríinaa, buuraa yiɓetiyaa✡ kúlkoh iñaa hanoh meyaa'-noh ñaamɗa
hay kituuk ga fíkíi ɓuwii jamaanii wati, ya ɓúlɓa. Ndaga ya meyohee gohcaa
ëldúna wëñ ki'úsaayɗa kisúkúruknee wo'eencaa buu' Salomon líif na hamhamɗa.
Ee malkat, laakin dii ɓaa wëñ Salomon.

Raɓ mín kiɓoyukis ga daa ya kaalohseeɗa
(Lúkkaa 11: 24-26)

43 - Binaa raɓ meyoh ga ɓo'aa, ya túuti ga ëgíraa ya heeli daa ya íikarukan, wayee
waa ya hottii daa ya aasan, 44 ya wo' ga helci an: «Mi naman kiɓoyuk kaanfaagoo
mi meyoheeɗa.» Binaa ya le' danaa nak, ya laak kaanfaa lak ken gaa ga, paruunun
bi setin, hëwíruunun bi jekin. 45 Fodaama, ya yee kikoo'nee raɓ ɓiyitnaɓanak ɓiliis
ɓaa wëñnji kisoot, ɓa aas ga kaanfaa, ɓa dëk ga. Faf ɓaa yaama, ga daa ya madee
kuɗewaaɗa, wëñisɗa kiyiis. Ee yah kiman fodaama deŋ ga ɓuwii ɓibóní' ɓii jamaanii
wati.

Eew Yéesu na ɓikëmëeŋkí Yéesu
(Marka 3: 31-35; Lúkkaa 8: 19-21)

46 Lak Yéesu yaa lís kiwo' na mbooloomaa, eeci na ɓikëmëeŋkíci le'ussa, ɓa
eemmba fooh ee ɓa soolukeeri. [47 Laakka ɓaa yéegal Yéesu an:

- Taasa, eefu na ɓikëmëeŋkífu ɓaa day ga fooh, soolukussaa.]

48 Yéesu taassa ɓaa an:

- Ɓii yiida en eewwoo? Ɓuwii ɓiida en ɓikëmëeŋkíroo?

49 Ya noonnda, kiteewoh tëelíbéecaagari, wo''a an:

- Malkat, eewwoo na ɓikëmëeŋkíroo ɓeema. 50 Ɓaa tumi iñaa Paammboo yii ga
ɗook waa'ɗa, ɓaa yaama yërí en këmëeŋkíroo yiyaal wala yiɓeti wala eewwoo.

✡ **12:42** 12: 42 Malkat 1 Buu' 10.

13

Liiwukaa wo' ga loo sokohaaɗa
(Marka 4: 1-9; Lúkkaa 8: 4-8)

1 Ga besaa bërii, Yéesu meyohha kaanfaa ya enoheeɗa, ka'ta yuŋneera* ga
seereenaa giiyaa Gëlílée. 2 Mbooloo wiyaak wíillari bi faf ya nammba ki'aas ga gaal-
looci ga ɗuuy giiyaa, ya yuŋnga ga. Ɓéeɓ mbooloomaa tuukka ga tewisaa. 3 Ya wo''a
naɓa enaama ciyewin ga liiwuk fodii liiwukii wii, an:

- Enee línoh, ya kolukka yaa yah kisoknee. 4 Ga daa ya en na kisokɗa, laakka
tesohtaa keen ga yahaanaa waasaa: selcaa hayussa, ñamussata say. 5 Laakka
tesohtaa keen ga ɗekataa yewinin atoh, daa yewinndii kakay. Tesohtaa gaawwa
kipaal ndaga lak kakayfaa yewinndii daama. 6 Wayee daa nohaa tamee, iñcaa
paleeɗa neewwa, ca súɓpa ndaga níilcaagaca abéeríi. 7 Laakka tesoh tiliis taa keen
ga yówée-lúp, ta paalla da. Lúpcaa yakka, onndata. 8 Ee laakka tesohtaa keen ga
ɗekataa laakin dooli. Ta ɓírïssa boŋ. Cii erohha iñaa le'in waas citéemée' ga tesohtaa
sokseeɗa, cii cidaaŋkaah-yitniinoo, cii cidaaŋkaah-kaahay.

9 Lëehí'ta Yéesu tíkka ga an:

- Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!

Iñaa tah Yéesu liiwuki ɓuwaa henɗa
(Marka 4: 10-12; Lúkkaa 13: 18-19)

10 Tëelíbéecaa deeyussa ga Yéesu, ɓa meekissari an:

- Iñii tah ya fu wo''a na ɓuwaa ga liiwuk?

11 Yéesu taassaɓa an:

- Ɗú ɓërí e'see ki'ínoh kúmpacaa Nguuraa yii ga ɗookɗa. Wayee ɓa, ɓa erussiika.
12 En ki'enaa, ɓaa laakin, hay kiɓaatɗu bi ya dóoyí' sëk. Wayee ɓaa laakoo, ki'iñkaa
ya ɓayɗa sah, hay kite'u. 13 Iñii yii yërí tah mi wo'i naɓa ga liiwuk: ɓa malakin ee
ɓa hotoo, ɓa súkúrukin ee ɓa kelohoo, ɓa ínohoo. 14 Fodaama iñaa Ísayíi, sëldíiga-
Koohaa wo'eeɗa matta gaɓa. Ya wo'ee an:

«Ɗú hay kikeloh dijófí' wayee ɗú ínohanndii dara.
Ɗú hay kimalak dijófí' wayee ɗú hotanndii dara.
15 En ki'enaa, heetii wii súwin ga keeñ,
ɓa lagin nofciigaɓa paraas,
ɓa ɗúugin nap,
en ɗanaa hasɓa hotoo,
nofɓa kelohoo,
ee helɓa aboo dara,
bi ɓa súpít kipeskiigaɓanaa, mi wëkí'ɓa.»

16 Wayee ɗú, ɗú ɓërí yewin múu': hasciigarúu hotin ee nofciigarúu kelohin!
17 Mi wo''úuka ee kayoh; yewinin ɓisëldíiga-Kooh na ɓiɓo' ɓijúwí', ɓaa waa'seera
lool kihot iñcii ɗú hotɗa ee hotussiica. Ɓa waareera kikeloh iñcii ɗú kelohɗa ee
kelohussiica.

Iñii liiwukii sokohii waa' kiwo'ɗa
(Marka 4: 13-20; Lúkkaa 8: 11-15)

18 Yéesu wo''a an:- Kon ɗú, súkúrukat iñii liiwukii sokohii waa' kiwo'ɗa: 19 Ɓuwii
kelohin loo Nguurii Kooh ee ínohsooɗa madu na seereenaa waasaa tesohtaa
sokohuɗa: sépí'í'-ga-nofaa hayaa nís Wo'eenaa soku ga keeñɓaɗa. 20 Ɓíinoo madu
na ɗekataa yewinin atoh pesohpaa sokohuɗa: ɓa keloh Wo'eenii Koohaa, ɓa dallawa
kite' na keeñ wisóosí'. 21 Wayee ɓa úsaayoo ga ndaga Wo'eenaa Kooh yíppii níil ga
keeñcaagaɓa. Fodaama, binaa ɓa en ga coonu wala ɓa sodalu ga kipesɓa ndaga

* **13:1** 13: 1 Waama jëgírohcaa, ɓa daanee kiyuŋ hen ɓa en na kijëgírohaa.

Wo'eenii Koohaa, ɓa gaaw kigúroh nawa. 22 Ɓíinoo ɓan madu na yówée-lúpaa
pesohpaa sokohuɗa: ɓa kelohin Wo'eenii Kooh, wayee halaat ëldúna na kiwaa'
kihëpí'kaa aaw ga alal on Wo'eenii Kooh bi wa mínoo kilím yen. 23 Ɓuwii ɓíinoo
tesɗa madu na ɗekataa kakayfaa laakin dooli pesohpaa sokohuɗa: ɓa keloh Wo'eenii
Koohaa, ɓa ínoh iñaa wa waa' kiwo'ɗa. Ɓa límí' Kooh jeriñ, ɓa tum bi pesohpaa
meydoh: pii towu titéemée', pii towu tidaaŋkaah-yitniinoo, pii towu tidaaŋkaah-
kaahay.

Liiwukaa wo' ga loo pëegíi jëmfaaɗa

24 Yéesu wo'issaɓa liiwuk wiliis an:
- Nguurii ga ɗookɗa man anee: Enee ɓo', ya sokka pesoh pijófí' ga yoonci. 25 Laakka
ɓaa waa'tii gari kihot hayya ga wek, lak ɓéeɓ ɓuwaa neehuunun, ya sokka pëegíi-
jëm ga yoon-tohoonaa, yaa paaf kotci. 26 Daa tohootaa kolukee bi ta ɓiríssa, jëmfaa
ɓan hannda kihotuk. 27 Daa súrgacaa hotee pëegíi-jëmfaa, ɓa ka'ta ga ha'-yoonaa,
ɓa wo''ari an: «Kiyaakii, hanaa fu sokéeríi pesoh pijófí' ga yoonfu? Kon tum na
pëegíi-jëmfii en ga ɗuuygii?»
28 Ha'-yoonaa taassaɓa an: «Ɓaa waa'tii garoo kihot yërí tum iñaama.» Súrgacaa
meekisussari an: «Eneenaa ɗí karoo ɗí ɗoffane?» 29 Ha'-yoonaa taassaɓa an: «Ó'óo,
mi niik ɗú en na kiɗof jëmfaanaa, ɗú kiɓaydoh tohootaa ga. 30 Íisatca bi kipíik
le'. Kipíik le'aa, mi hay kiwo' píikohcaa an: ɗewat kiɗof jëmfum, ɗú pokfa ɗof, ɗú
tëkí'fa. Lëehíraa ɗú ɗapi'too tohootum ga dapaagoo.»

Liiwukaa wo' ga loo kowu-fúdankaaɗa
(Marka 4: 30-32; Lúkkaa 13: 18-19)

31 Yéesu wo'issaɓa liiwuk wiliis an:
- Nguurii ga ɗookɗa man na kowu fúdan, kaa ɓo' ɓeɓ sokkaka ga yoonci. 32 Kërí
wëñ kijutuut ga tesohtii, wayee ka paalaa, kërí wëñ kiyaak ga tediktii línsi ga dë'ɗa.
Ka en kedik bi selcaa hayaa taal ga toytaa ka laakɗa.

Liiwukaa wo' ga loo moloŋ-kuunɗa
(Lúkkaa 13: 20-21)

33 Yéesu wo'issaɓa liiwuk wiliis an:
- Nguurii ga ɗookɗa man na moloŋ-kuunaa kaañohin, ɓeti ɓeɓ, tumwa ga ɗuuy
kanu kuun, íiswa ga bi ga daa kuuncaa ɓéeɓ kaañohan.

Iñaa tah Yéesu liiwuki ɓuwaa henɗa
(Marka 4: 33-34)

34 Iñcaama ɓéeɓca Yéesu wo''aca mbooloomaa ga kiliiwuk. Ya wo'éeríi na ɓuwaa
ga iñaa enndii liiwuk. 35 En ɗanaa, iñaa sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa mat. Ya wo'ee an:
«Mi wo'an naɓa ga liiwuk na liiwuk.
Mi hayɓa kiyéegal iñcaa ɗaaku, ga iñaa ëldúna saksee bi wati.»

Iñii liiwukii pëegíi-jëmfii waa' kiwo'ɗa

36 Waa ennda ɗa, Yéesu tagohha na mbooloomaa, ya ɓoyukka kaan. Daama,
tëelíbéecaagari hayussa gari, wo'ussari an:
- Lëegísohɗaaríi liiwukaa wo' ga loo pëegíi-jëmfaa ga yoonaaɗa. 37 Yéesu taassaɓa
an:
- Ɓaa sok pesohpaa pijófí'paaɗa yërí en Kowukii ɓii. 38 Yoonaa wërí en ëldúna.
Pesohpaa pijófí'paa ɓërí en ɓuwii boku ga Nguuraa Koohɗa. Pëegíi-jëmfaa fërí
en ɓuwii taam na sépí'í'-ga-nofiiɗa. 39 Ɓaa waa'tii kihot ga ha'-yoonaa ee sok
pëegíi-jëmfaaɗa, yërí en Seytaani. Píikaa wërí en túki'aa ëldúna, ee píikohcaa
ɓërí en malaakacaa Kooh. 40 Fodaa daa jëmfaa ɗofu, jafussa ga kiwiikaaɗa, ëldúna
túki'aa yah kiman fodaama. 41 Ee bëríinaa, Kowukii ɓii hay kiwos malaakacaagari
ɓa meydoh ga Nguuriigari ɓéeɓ ɓuwii eki ɓimooroomɓa ga kitum baakaa'ɗa na

ɓuwii meeruunun kitum iñaa joffiiɗa. 42 Lëehíraa ɓa jafɓa ga kiwiikaa safara, daa
kikodukoh na ki'úñoh sís yah kilaakɗa. 43 Wayee ɓuwii júwinɗa, hay kimelicu fodii
nohii ga ɗuuy Nguuraa Paamɓa. Ɓaa fu laakin noh kikelohaa, súkúruka.

Liiwukaa wo' ga loo alalaa ɗaakseeɗa

44 - Nguurii ga ɗookɗa man anee: fodii ɓo' yaa hot alalaa ɗaaku ga ɗuuy yoon; ya
ɓeɓpawa, ɗaakissawa. Keeñci soossa ga bi, ya ka'ta, toonneera iñaa ya laak ga alalɗa
tóoh, ya lommba yoonaama.

Liiwukaa wo' ga loo pemicaaɗa

Yéesu tíkka ga an:

45 - Ee ɓan, Nguurii ga ɗookɗa man anee: fodii toonohaa raas pemi cimórí'. 46 Daa
ya hotee yarak pemi wiséerí', ya ka'ta toonneera iñaa ya laak ga alalɗa tóoh, ya
lommba yarak pemaama.

Liiwukaa wo' ga loo mbaal-jënaaɗa

47 - Ee ɓan, Nguurii ga ɗookɗa man anee: fodii mbaal-jënaa weesu ga giiy, waa
am heet jënaa en ɓéeɓ. 48 Binaa mbaalaa líifaa, mbaalohcaa nookwa tewisaa, ɓa
yuŋ, tanu jëncaa: ɓa nëgíroh jëncaa cijófí'caa ga pañi ee ɓa jaf caa laakoo jeriñɗa.
49 Bëríinaa ëldúna túki'anɗa le'aa, yah kiman fodaama deŋ: malaakacaa Kooh hay
kihayu, ɓa hëgísoh ɓuwii joffiiɗa ga ɓuwii júwinɗa. 50 Ɓuwii joffiiɗa, ɓa jafu ga
kiwiikaa safara, daa kikodukoh na ki'úñoh sís yah kilaakɗa.

51 Iñcuma tóohca leerin ga hafcumgarúune?

Tëelíbéecaa taassa an:

- Ee, leerin!

52 Yéesu tíkí'taɓa ga an:

- Kërí tah ɓéeɓ jëgíroh-waas, yaa en tëelíbée ga Nguurii yii ga ɗookɗa, man na ha'-
kaadaa meydohi ga ɗaakaa' alalaagari enaama ci'as na enaama cimëeñí', ya onoh.

Ɓu-Nasareet tookussii kigëm ga Yéesu
(Marka 6: 1-6; Lúkkaa 4: 16-30)

53 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' liiwukcaa caama, ya meyohha daama, 54 ya ka'ta
teeraa ya dëkohɗa†, ya yaa jëgí' ɓuwaa ga jaangu-yaawúuraa daamaɗa. Ɓéeɓ ɓuwaa
súkúrukeeriɗa jaahli'ussa ga lool bi ɓaa wo' an:

- Ya ɓewohnee hamhamii wii na kíntaancii ya tumiɗa gada? 55 Hanaa enndii
kowukii daayoh-haŋngii? Ati enndii Mariyaama en eeci ee Saak, Yoseef, Simoŋ na
Yúdaa enu ɓikëmëeŋkíci? 56 Ee ɓikëmëeŋkíci ɓiɓeti enussii ɓéeɓɓa ga ɗuuycuune?
Iñcii ya mín cii tóohca ya ɓewohca gada?

57 Fodaama ɓa eewwari bi ɓa gëmmbii gari. Yéesu nak wo''aɓa an:

- Sëldíiga-Kooh waaruunun ga daa en ɓéeɓ bi tessa dëkaa ya meyohɗa, na
mbokcaagari.

58 Yéesu tummbii kíntaan ciyewin daama ndaga daa ɓa gëmmbii gariɗa.

14

Kaanaa Saŋ-Bëtís
(Marka 6: 14-29; Lúkkaa 9: 7-9)

1 Waama, Eroot, buuraa gohaa Gëlílée kelohha iñaa wo'u ga Yéesuɗa. 2 Ya wo''a
súrgacaagari an:

- Ɓaa yaama, Saŋ-Bëtís yërí. Ya mílís hen ga ɓuwaa kaaninɗa, iñaama yërí onndi
dooli kimín kitum kíntaan.

---

† **13:54** 13: 54 Teeraa ya dëkohɗa waa' kiwo' Nasareet. Mëdírohat na Marka 6: 1.

3 En ki'enaa, Eroot yërí amlukee Saŋ-Bëtís, ɓaŋlukkari, laŋngari ga kasu. Ee
Erojaas, ɓeti këmëeŋkíci Filiip, yërí tahee Eroot kitum iñaama. 4 Saŋ nak wo'eeri
an:

- Waas onndiiraa kiɓeɓ Erojaas ya en ɓetifu!

5 Eroot waa'ta ki'apluk Saŋ-Bëtís, wayee ya niikka mbooloomaa, ndaga ɓa tíkee
Saŋ sëldíiga-Kooh.

6 Bëríi lak Eroot en na kihúmbal besaa ya límohuɗa. Kowukaa Erojaas kiɓetikaa
hammba ga fíkíi sagaccaa. Hamaa neɓpa Eroot lool 7 bi tahha ya waatta an iñaa
oomaanaa kíimmbi ɓéeɓ, ya hayyiri ki'on. 8 Oomaanaa nak, eeci dígallari, ya
meekissa buu' Eroot an:

- Haydohɗaaroo hafaa Saŋ-Bëtís dii ga ɗook palaat[*]!

9 Keeñaa buuraa leehha tak ga iñaama. Wayee waa ya laasinka kiwo' ga fíkíi
ɓuwaa ya nakee hewaaɗa, ee ya waatinkaɗa, ya nakohha an wa e'sat oomaanaa.
10 Ya wossa ɓo' kasaa kigú'nee hafaa Saŋ. 11 Hafaa Saŋ haydohussa ga palaat, wa
erussa oomaanaa, yaama ɓayneerawa ga eeci. 12 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa Saŋ-
Bëtís hayussa kiɓeɓ faraaffaagari, acsuneerafa, lëehí'ta ɓa ka'ta, ɓa wo'neera Yéesu
iñaa laakɗa.

Yéesu tummba kíntaan ga mbúurú ciyëtúus na jën kanak
(Marka 6: 30-40; Lúkkaa 9: 10-17; Saŋ 6: 1-14)

13 Daa Yéesu yéegee kaanaa Saŋ-Bëtís, ya kolkohha daama, ya aassa ga gaal-looci,
yaa yah daa wéetin. Ɓuwaa yéeŋngaka. Ɓa ɓaa meyoh ga dëkcaa ga yahaanaaɗa,
ɓa taabohha na seereenaa giiyaa, ɓaa taabukki na kot. 14 Daa Yéesu yoosukee ga
gaal-loocaa, ya hotta mbooloo wiyaak, ya laakka yërmaandi gaɓa, ya aawwa kiwëkí'
ɗúukoolí'caagaɓa.

15 Ga waa nohaa soossa, tëelíbéecaa deeyussa gari, wo'ussari an:

- Ɗekatii laakoo dara ee Kooh hoowin. Íisaa ɓuwii ɓa aas dëk-kawcii ɓa lomnee
iñaa ɓa ñaman.

16 Wayee Yéesu wo''aɓa an:

- Calooɓa kika', eratɓa na kihaffúu iñaa ɓa ñaman!

17 Ɓa wo''ari an:

- Ɗí laak mbúurú ciyëtúus na jën kanak doŋ dii.

Yéesu wo''aɓa an:

18 - Haydohɗattooca gii.

19 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a ɓuwaa ɓa yuŋ kakay ga pëegíifaa. Ya ɓeɓpa
mbúurúcaa ciyëtúuscaa na jëncaa kanakcaa, ya taaginukka ɗook, ya gërëmmba
Kooh gaca. Lëehí'ta ya gú'sohhaca, ya e'ta tëelíbéecaa ɓa waroh ɓuwaa. 20 Ɓuwaa
ɓéeɓɓa ñammba bi ɓa kappa pút, ee iñaa teseeɗa ɓa líifí'ta ga pañi cidaaŋkaah na
kanak. 21 Ɓuwaa ñameeɗa le'in yaal ɓijúnni-yëtúus ee ɓeticaa na oomaacaa kídussii
ga.

Yéesu tíinnda ga ɗook giiyaa
(Marka 6: 45-52; Saŋ 6: 15-21)

22 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu dalla kituukuk tëelíbéecaa ɓa aas ga gaal-
loocaa, ɓa ɗëwírukki ɓakaa giiyaa hanoh gaaɗa; hídinaa, ya ga kihafci ya tagoh
na mbooloomaa. 23 Waa ya tagohha na mbooloomaa, ya lappa ɗook jaŋjagaa, ya
wéetta da, yaa kíim Kooh. Wekaa laakki ya tes haŋci daama. 24 Wahtaama, lak
gaal-loocaa tëelíbéecaa úsaayin ga ɗuuy giiyaa. Wa mínsiséeríi ki'aaw fíkíi ndaga
dúuscaa giiyaa tapukee gawaɗa, ee wa jaanohee na uurisaa. 25 Lak leeloo wek paafin
ee Kooh wíissii duum, Yéesu yaa tíin ga ɗook músúmaa giiyaa, yaa hay gaɓa. 26 Daa
tëelíbéecaa hoteeri yaa tíin ga giiyaa, ɓa tíitta lool. Ɓa ɓaa wo' an:

[*] **14:8** 14: 8 Erojaas waaree kihot an Saŋ-Bëtís kaanin, wayee enndii kiñam hafaa Saŋ.

- Iñii jíni!
Ɓa niikka, ɓa ɓaa fiipoh. 27 Yéesu nak gaawwa naɓa kiwo' an:
- Yëgísɗat fítciigarúu. Ɓii mi, kaa niikat!
28 Waa ennda ɗa, Pee' wo''ari an:
- Ha'mudii, en lak fu yërí kayoh-kayohaa, nakaaroo mi tíin ga ɗook músúmii, mi hay garaa.
29 Yéesu wo''ari an:
- Hay!
Pee' dalla kiyoosuk ga gaal-loocaa, ya yaa tíin ga ɗook músúmaa, yaa yah ga Yéesu.
30 Wayee daa Pee' hotee doolaa uurisaa, ya niikka. Faf ya yaa muu', ya fiippa an:
- Ha'mudii, foola!
31 Yéesu gaawwa kilërís yah, ammbari, wo''ari an:
- Ngëmiigaraa daal dooyyii! Iñii tahhaa kilaak hel kanak ya?
32 Lëehí'ta, ɓa aassa ɓa ɓanak ga gaal-loocaa, uurisaa dalla kituuk. 33 Tëelíbéecaa
enee ga gaal-loocaaɗa yí'ussa ga fíkíi Yéesu, wo'ussari an:
- Fu yërí en Kowukii Kooh kayoh-kayohɗa.

Yéesu wëkí'ta ɓiɗúukooli' ga Genesareet
(Marka 6: 53-56)

34 Waa ennda ɗa,Yéesu na tëelíbéecaagari lëehɗussa kihúus giiyaa na gaal-looci,
ɓa tee'ta ga kúlkaa Genesareet†. 35 Ɓuwaa dëk daamaɗa ínohsohussa Yéesu, ɓa yéegalohha hayaagari ga iñaa wíil gohaama tóohɗa, ee ya haydohɗussa ɓéeɓ ɓuwaa ɗúukool gaɓaɗa. 36 Ɓa ɓaa kíimmbi ɓan ya onɓa ɓa mín kile' rek ga pawaa
kúltífaagari. Fodaama, ɓéeɓ ɓuwaa le'seera gariɗa tóoh, wakussa.

15

Yéesu wo''a na Fërísiyeeŋcaa ga loo baahcaagaɓa
(Marka 7: 1-13)

1 Waa ennda ɗa ɓiFërísiyeeŋ na ɓijëgíroh-waas meyohussa Yéerúsaleem, hayussa ga Yéesu, meekisohussari an:
2 - Iñii tah ya tëelíbéeciigaraa taabuksoo baahcii caasamuncii? Ndaga ɓa yah
kiñamaa ɓa tísoo yahciigaɓa* fodii dii baahcii nakohkaɗa.
3 Wayee Yéesu loffaɓa an:
- Haa ɗú, iñii tah ya ɗú taabukoo iñii Kooh nakohɗa? Ɗú am ga baahciigarúu?
4 En ki'enaa, Kooh wo' an: «Kelohɗaa paapu na eefu.» Na ɓan an: «Ɓaa fu ɓas
paapu wala eefunaa, fu jom ki'apu hen✡.» 5 Wayee ɗú, ɗú jëgíroh an ɓo' mínin kiwo'
paamci wala eeci an: «Iñaa mi jomeerúu kitoputu'ohɗa, mi faanɗinwa Kooh sarah.»
6 Ɓaa tum iñaamanaa wacin ga iñaa wa'ti ga paamci wala eeciɗa. Ee fodaama ɗú
nís iñaa wo'eenaa Kooh nakohɗa, ɗú taabukka kesi baahciigarúu! 7 Ɗú, ɗú jófjófɗuk
ga hascii ɓuwii. Ísayíi, sëldíiga-Koohaa, hoteerúu moos ee ya wo'ee kayoh ga waa
ya wo' ga teek Kooh an:
8 «Ɓuwii ɓii, kañii ɓa kañirooɗa eem túuwtii doŋ,
ɓa ekkiiroo ga keeñɓa dara dara.
9 Ɓa ɓay teekkoo sooƴ,
ndaga iñcii ɓa jëgíroh ga teekiigooɗa meyoh ga iñaa ɓo' nakoh»†.

† **14:34** 14: 34 Kúlkaa Genesareet Ɗekataama newin kilínoh ee laakin dooli. Wa hanoh Kafarnawom kakay aawwa ɓak aasaa'-noh. * **15:2** 15: 2 «Kitís yah» ga baahcaa yaawúu'caa enee fodii kisétísiruk ga fíkíi Kooh balaa ɓa ñam, wala balaa ɓa kíim Koohaa. ✡ **15:4** 15: 4 Malkat Eksoot 20: 12; Dëteronom 5: 16; Eksoot 21: 17; Léwítík 20: 9. † **15:9** 15: 9 Ísayíi 29: 13 ɓéestíru fodaa bínsee ga kiGerek múusɗa.

Iñcaa líiɓɗi ɓo' ga fíkíi Koohɗa
(Marka 7: 14-23)

10 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓayya ɓuwaa, wo''aɓa an:

- Súkú'kattoo ee ɗú ínoh iñii yii bi jof. 11 Enndii iñaa aasi ga kúuw ɓo' yërí tahiri
kilíiɓ ga fíkíi Kooh, wayee iñaa meyohi ga kúuwciɗa yërí tahiri kilíiɓ.

12 Tëelíbéecaa nak deeyussa gari wo'ussari an:

- Iñaa Fërísiyeeŋcaa keloh fu wo' yaama, fu ínohin an neɓpiiɓa ga keeñe?

13 Yéesu taassaɓa an:

- Ɓéeɓ kedik, kaa Paammboo yii ga ɗookɗa yíppii, ka hay kiɗofu. 14 Íisatɓa,
ɓa ɓibúumí', ɓaa en na kinook ɓibúumí' mooroomɓa. Binaa búumí' nook búumí'
mooroomcinaa, ɓa ɓanak ɓéeɓɓa ɓa hay kikeen ga noŋ.

15 Pee' wo''a Yéesu an:

- Lëegísohɗaarii wo'eenaa fu nataal karamɗa.

16 Yéesu wo''a an:

- Ɗú ɓan, bi wati ɗú laakoo hele? 17 Ɗú ínohoo an iñaa aas ga kúuw ɓéeɓ paafi
ga look, lëehíraa wa ka' fenoo kaan? 18 Wayee iñaa mey ga kúuw ɓo' ɓéeɓ meyoh
ga keeñaa ee iñaama yërí tahi ɓo' kilíiɓ ga fíkíi Kooh. 19 En ki'enaa, halaat cibóní',
kilaŋ kumuun ɓo', kiɗúk yaalfu wala ɓetifu fu faanuk na ɓo' yiliis, kifaanuk na ɓaa
en ɓéeɓ, kilok, kipok kiwo', kiyah teek ɓo', ca meyohi ga keeñ. 20 Iñcuma cërí líiɓɗi
ɓo' ga fíkíi Kooh, wayee kiñam ee fu tíssii yah fodaa daa baahcaa nakohkaɗa tahoo
ɓo' kilíiɓ ga fíkíi Kooh.

Ngëmaa ɓetifaa enndii yaawúu'ɗa
(Marka 7: 24-30)

21 Waa ennda ɗa Yéesu meyohha daama, ka'ta ɓak dëkaa Tíi' na waa Sídoŋ.
22 Laakka ɓetifaa hay gari. Ɓetifaama bok ga ɓu-Kanaa ee fa dëk gohaama. Fa faa
fiip an:

- Éey Kiyaakii, kucaasamunkii Dëwít, yërëmaaroo! Kowukaagoo kiɓetikaa, laak
rawaa amka ee sodalinka lool!

23 Wayee Yéesu nammbiiri sah kitaas hen. Tëelíbéecaagari deeyussa gari,
kíimussari an:

- Fu ɓëgíssinaa en na, ya yee? Ya yii taabukkuu, ya fiipi rek!

24 Yéesu taassa an:

- Mi wosu ki'eem ga baalcii Kooh ga ɓu-Isarayeel múuyɗa.

25 Wayee ɓetifaa hayya, yí''a ga fíkíi Yéesu, wo''ari an:

- Kiyaakii, hay dímalaaroo!

26 Yéesu loffari an:

- Kiɓeɓ ñamah oomaa, fu jafi' tubaaytaa, iñaama moroo.

27 Ɓetifaa wo''ari an:

- Fu wo' kayoh, Ha'mudii. Wayee tubaaytaa mínin kiñam wúunéecaa keeni ga
kanukaa ha'muncaagaɓa ñamohiɗa.

28 Ga ɗekataama, Yéesu wo''a ɓetifaa an:

- Ngëmiigaraa yakin, fu ɓetifii fii! Iñum fu waa'ɗa, Kooh tumɗattaari. Ee
kowukaagari dalla kiwak ga wahtaama.

Yéesu wëkí'ta ɓo' ɓiyewin

29 Waa ennda ɗa, Yéesu kolkohha ɗekataama ka'ta seereenaa giiyaa Gëlílée. Ya
lappa ga ɗook jaŋjagaa daama, ya yuŋnga da. 30 Ɓiɓo' ɓiyewin hayussa gari,
haydohɗussari ɓiɓéedúkí', ɓibúumí', ɓilafañ, ɓiluuɓ na ɓo' ɓiyewin ɓiliis ɓaa
ɗúukool hen. Ɓa faanndaɓa kakay ga kotcaa Yéesu, ya wëkí'taɓa. 31 Ɓéeɓ ɓuwaa
waaru'ussa ga waa ɓa hot luuɓcaa ɓaa wo', lafañcaa ɓaa tuuk na kotcaagaɓa,

ɓéedúkí'caa ɓaa tíin dijófí', búumí'caa ɓaa hot, ee ɓéeɓ aawwa kindam Koohyii ɓu-Isarayeel.

Yéesu ñëmí'ta ɓo' ɓijúnni-nikiis
(Marka 8: 1-10)

32 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓayya tëelíbéecaagari, wo''aɓa an:
- Mi laakin yërmaandi wiyaak ga mbooloomii, ndaga malkat, bes kaahay cee, caa
wëe'taa ga an cii, ɓa ɓii naroo, ee diima deŋ ɓa laakoo iñaa ɓa ñaman. Mi waa'tiiɓa
kiwo' ɓa ɓoyuk kaanɓa na kiyaaɓ, mi saŋ ɓa tëhlí ga waas.
33 Tëelíbéecaa wo'ussari an:
- Ñamahaa yah kikëpí' ɓuwii ɓii, ɗí ɓewohanwa gada, ga ɗekatii wii laakoo
daraɗa?
34 Yéesu meekissaɓa an:
- Ɗú laak mbúurú cera dii? Ɓa taassa an:
- Ciyitnakanak na tujëntaa yewinndii.
35 Waa ennda ɗa, ya nakka ɓuwaa ɓa yuŋ kakay. 36 Ya ɓeɓpa mbúurúcaa
ciyitnakanakcaa na jëncaa, ya gërëmmba Kooh, ya weellaca, ya e'ta tëelíbéecaagari,
ɓaama warohhaca ɓuwaa. 37 Ɓaa en ɓéeɓ ñammba bi kappa pút, bi tessa. Iñaa
teseeɗa ɓa wookkari: ennda ɗaba ciyitnakanak caa líifin muut ga mbúurú na jën.
38 Ɓuwaa ñameeɗa enee ɓo' ɓijúnni-nikiis (4.000) ee ɓeticaa na oomaacaa kídussii
ga.
39 Lëehí'ta Yéesu tagohha na ɓuwaa, ya aassa gaal-looci, yaa yah ɓak gohaa
Magadaan‡.

16

Fërísiyeeŋcaa na Saduseyeeŋcaa waa' kihotu kíntaan
(Marka 8: 11-13; Lúkkaa 12: 54-56)

1 Laakka ɓiFërísiyeeŋ na ɓiSaduseyeeŋ ɓaa hay ga Yéesu, kifí'ti. Ɓa meekissari ya
tumi'ɓa kíntaanaa teewoh an ya meyoh ga Kooh.
2 Yéesu loffaɓa an:
- Noh yah ki'aas, ɗú hot asamaanaa setaa, ɗú wo'i an: «Kuwis, Kooh hay kitam
noh.» [3 En na kím, ɗú hot asamaanii kúnukaa, ɗú wo'i an: «wati, Kooh hay
kitoɓ.» Fodaama ɗú mínin kimalaksukoh dii asamaanii madiɗa wayee ɗú mínoo
kimalaksukoh iñcii Kooh en na kitum ga wati.] 4 Ɓuwii jamaanii wati ɓibóní'ɓii ee
ooruunun Koohɗa, ɓa waa' kihot kíntaan. Wayee kíntaan wíinoo tookɗusanndiiɓa,
enndii waa Sonaasaa✡. Lëehí'ta Yéesu foññjaɓa daama, ya yaa yah.

Lëwíiraa Fërísiyeeŋcaa na waa Saduseyeeŋcaa
(Marka 8: 14-21; Lúkkaa 12: 1)

5 Tëelíbéecaa Yéesu paafussa giiyaa ɓakaa hanoh gaaɗa, ɓa alukka kiɓaydoh
mbúurú. 6 Yéesu wo''aɓa an:
- Watukat, ee abukat ga lëwíiraa Fërísiyeeŋcaa na waa Saduseyeeŋcaa!
7 Tëelíbéecaa enussa kiwo' ga díkaantiɓa an:
- Dii ɗu ɓaydohhii mbúurúɗa, kërí tah ya wo' iñaama.
8 Yéesu ínohha iñaa ɓa en kiwo' ga díkaantiɓaɗa, wo''aɓa an:
- Iñii tah ya ɗú wo' ga díkaantirúu an dii ɗú ɓaydohhii mbúurúɗa tah.
Ngëmiigarúu daal dooyyii! 9 Helciirúu hayyii bi watine? Hanaa ɗú níindísukkii
mbúurúcaa ciyëtúuscaa warohsee ɓuwaa ɓijúnni-yëtúusɓaaɗa (5.000)? Pañi cera
cërí ɗú wookee ga iñaa teseeɗa? 10 Haa mbúurúcaa ciyitnakanakcaa warohsee
ɓuwaa ɓijúnni-nikiisɓaaɗa (4.000), ɗaba cera cërí ɗú wookee ga iñaa teseeɗa? 11 Tum

‡ **15:39** 15: 39 Magadaan Ken ínohhii bi wati daa gohaama enohɗa. ✡ **16:4** 16: 4 Kíntaan Malkat 12: 41.

na ɗú ínohoo an mi wo''iirúu mbúurú kiñam ga wii mi wo''úu an «Abukat ga lëwíiraa Fërísiyeeŋcaa na waa Saduseyeeŋcaa»?
12 Fodaama, tëelíbéecaa ɓaa han ki'ínoh an Yéesu wo''iiɓa ki'abuk ga lëwíiraa tumsi ga mbúurúɗa, wayee ya wo'ɓa ki'abuk ga iñcaa Fërísiyeeŋcaa na Sadusey-eeŋcaa jëgírohiɗa.

Pee' wo''a an Yéesu yërí en Kiristaanii (Marka 8: 27-30; Lúkkaa 9: 18-21)

13 Yéesu ka'ta bi ga ɓak teeraa Sesaree-Filiip*. Daama, ya meekissa tëelíbéecaagari an:
- Ɓuwii wo'u an mi, Kowukii ɓii, mi yërí en ɓa?
14 Ɓa taassari an:
- Laakin ɓuwaa wo' an fu yërí en Saŋ-Bëtís. Ɓíinoo an fu yërí en sëldíiga-Kooh Ili. Ɓíinooɓaa an fu yërí en sëldíiga-Kooh Yérémíi wala yíinoo ga sëldíiga-Koohcii.
15 Yéesu meekissaɓa an:
- Haa ɗú, ɗú wo' an mi yërí en ɓa?
16 Simoŋ-Pee' taassa an:
- Fu yërí en Kiristaanii, Kowukii Koohyii en na kipesɗa.
17 Waa ennda ɗa Yéesu wo''ari an:
- Fu yewinin múu' Simoŋ, kowu Saŋ, ndaga enndii ɓo'-súusúus onndaa ki'ínoh
iñuma, wayee Paammboo yii ga ɗookɗa yërí. 18 Ee mi, mi wo''aa man: fu yërí en
Pee' -- waa' kiwo' atoh -- ee ga ɗook atohuma mi tawahan Jaangiigoo ga. Ee kikaan
mínanndiiwa kitëhdoh. 19 Mi hayyaa ki'e' tucëwítaa Nguuraa yii ga ɗookɗa: iñaa fu
kokoh ga ëldúna ɓéeɓ, hay kikokohu ga ɗook; ee iñaa fu took ga ëldúna ɓéeɓ, hay kitooku ga ɗook✡.
20 Lëehí'ta Yéesu ɗíŋngaɓa na wo'een ciyëgísí', an ɓa hanat kiwo' ken an yërí en Kiristaanii.

Yéesu yéegalohha kikaankaagari na kimílískaagari (Marka 8: 31–9: 1; Lúkkaa 9: 22-27)

21 Kolkohha daama, Yéesu aawwa kiwo' tëelíbéecaagari faŋ an:
- Mi jomin kika' Yéerúsaleem. Daama, ha'-kaancaa na sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa tíkussoo mesiklaat ciyewin. Mi hay ki'apu ee besaa wukaahaywaa tíkan gaɗa, mi hay kimílís.
22 Waa ennda ɗa, Pee' nookka Yéesu ga yahaanaa, yaa ña'ti:
- Múk Ha'mudii, iñaama Kooh tumoori!
23 Wayee Yéesu mëeñsukka, gëtta Pee' an:
- Úsaayaaroo, Seytaani! Halaatciigaraa enndii halaatcaa meyoh ga Kooh wayee ca meyoh ga ɓo'. Fu, fu waa'too kikëfít!

Kitaabuk Yéesu

24 Lëehí'ta Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Binaa ɓo' waa' kitaam ga fenooroonaa, ya alat hafci, ya kooruk kuraanaagari†, ya
taabukkoo. 25 En ki'enaa, ɓaa fu waa' kisom kumuunfunaa, fu hayka kiñak bi taa'.
Wayee ɓaa mi tahhaa kiñak kumuunfunaa, fu hayka kilaakis. 26 Ee ɓo' enoh kilaak
iñcii ga ëldúna tóohɗa ya, binaa ya na' kiñak kipesci bi taaraa? Ati laakin iñaa ɓo'
mín nawa kilaasoh kipeskaagari? 27 Kowukii ɓii nak hay kihay ga ndamaa Paamci,
ya taam na malaakacaagari. Bëríinaa, ɓaa en ɓéeɓ, ya hayyi kifay iñaa ya tumɗa.

---

* **16:13** 16: 13 Sesaree-Filiip Teeraa Filiip Eroot sakee ee wa enee ga gohaa húlúɓcaa ëníri húlúwaa Yúrdeŋɗa. Wati teeraama teeku Banijas. ✡ **16:19** 16: 19 Mëdírohat na 18: 18; Saŋ 20: 23. † **16:24** 16: 24 Kikooruk kuraa kërí en kitaam ga kotcaa Yéesu, ee kipari' kikaan fodaa gari ndaga Hewhewii winéwí'wii.

28 Mi wo''úuka ee kayoh, ɓiɓo' ga ɓuwii ɓii kaansoo ee ɓa hottii Kowukii ɓii hay ga Nguuraagari.

17

Ndamaa Kooh yoosukka ga Yéesu

1 Tíkka ga bes ciyitniinoo, Yéesu taammba na Pee' na Saak na Saŋ këmëeŋkí Saak,
ya ɓayyaɓa, ɓa rek daa wéetin, ga ɗook jaŋjaŋ wiyaak. 2 Daama, jëmmaagari
súpítukka ga fíkíiɓa. Fíkíifaagari faa melic en fan noh, kúltícaagari yaanaawwa
ɗer fodii lee'laat. 3 Ga ɗekatcaama, tëelíbéecaa ɓaahayɓaa hotussa Móyíis na Ili
meyussa ga fíkíiɓa, ɓa ɓaa saawal na Yéesu. 4 Pee' dalla kiwo' Yéesu an:

- Ha'mudii, dii newin garuu! Fu waa'kanaa, mi yíp taal kaahay dii: wíinoo wuufu, wíinoo wuu Móyíis ee wíinoo wuu Ili.

5 Lak Pee' yaa lís kiwo' fodaama, laakka yaayeel wimélící' waa hay, úullaɓa. Ee ga
ɗuuƴ yaayeelaa, laakka koonaakaa wo' an:

- Ɓii yii yërí en Kowukiigoo mi keeñukɗa, keeñnjoo soosin gari, súkúrukatti!*

6 Daa tëelíbéecaa kelohsee koonaakaa kaama, ɓa ennda nërëm ga kakay, ɓa tíitta
lool. 7 Wayee Yéesu deeyca, le''a gaɓa, wo''aɓa an:

- Kolkat, kaa tíitat!

8 Waa ennda ɗa, ɓa ɓëwí'ta haf, ɓa hotissii ken enndii Yéesu haŋcinaa. 9 Daa ɓa
enee na kiyoosuk jaŋjagaaɗa, Yéesu: wo''a tëelíbéecaa kiɗíŋɓa an:

- Kaa ɓéestírat ken iñii ɗú hot feeñuk garúuɗa, bi ga daa Kowukii ɓii mílísan ga ɓuwaa kaaninɗa.

10 Lëehí'ta tëelíbéecaa meekissa Yéesu an:

- Iñii tah ya jëgíroh-waascii wo'u an Ili yërí ɗewan kihay paay✡?

11 Yéesu taassaɓa an:

- Ee kayoh! Ili ɗewan kihay, ya hëwíraat iñaa en tóoh bi jek. 12 Wayee mi wo''úu
an Ili hayin kumëeñí' ee ɓuwii ínohsohussiiri, wayee ɓa tummbari iñaa neɓɓa.
Fodaama Kowukii ɓii ɓan, ɓa yahka ɗa kitum.

13 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa ɓaa han ki'ínoh an Saŋ-Bëtís yërí ya wo'eeɓa.

Yéesu wëkí'ta oomaanaa ɓay cikeen-keen
(Marka 9: 14-29; Lúkkaa 9: 37-43)

14 Ga waa Yéesu na tëelíbéecaagari yoosuku jaŋjagaa ɓa hayya bi ga daa
mbooloomaa enɗa, laakka ɓaa hay, yí''a ga fíkíi Yéesu, 15 wo''ari an:

- Kiyaakii, yërëmaa kowukiigoo, ya ɓay cikeen-keen ee mesikin gari lool. Leekleek
ya keen ga kiwii wala ya keen ga músú. 16 Mi haydohinndi ga tëelíbéeciigaraa wayee
ɓa mínndiiri kiwëkí'.

17 Yéesu wo''ari an:

- Cëey, ɗú ɓuwii wati, ɗú laakoo ngëm ee ɗú tumi iñaa joffii. Mi enan narúu bi kera? Mi múuñɗanndúu bi kera? Haydohɗattoo oomaanaa gii.

18 Yéesu gëtta rawaa ya meyoh ga oomaanaa. Rawaa meyca, oomaanaa dalla
kiwak. 19 Lëehí'ta, ga waa ɓa tessa haŋɓaɗa, tëelíbéecaa deeyussa ga Yéesu,
meekisussari an:

- Iñii tah ya ɗí, ɗí mínndii kikaal rawaama ga oomaanaa? 20 Yéesu wo''aɓa an:

- Ga dii ɗú yewinndii ngëmɗa, kërí tah. En ki'enaa, mi wo''úuka ee kayoh; binaa
ɗú laakee ngëmaa hín na kowu fúdan kijutuutaa, eneenaa ɗú wo' jaŋjagii wii an
Kolkohaa dii fu léeruk dúuneenaa, wa tumka. Ee eneenaa dara wooñoorúu. [
21 Wayee kikíim Kooh na ki'oo' kërí doŋ mín kiméyí' raɓcaa man ɗa ga ɓo'.]

---

* **17:5** 17: 5 Malkat 3: 17 na iñaa ɓéestíru gaɗa. ✡ **17:10** 17: 10 Malkat Malasíi 3: 23.

Yéesu yéegalohissa kikaankaa na kimílískaagari
(Marka 9: 30-32; Lúkkaa 9: 43b-45)

22 Wiima lak tëelíbéecaa Yéesu ɓéeɓɓa ɓaa ga gohaa Gëlílée, Yéesu wo''aɓa an:
- Kowukii ɓii hay kitíku ga yah ɓuwii. 23 Ɓa hayyi ki'ap wayee ga besaa
wukaahaywaa tíkan gaɗa, ya hay kimílís.
Tëelíbéecaa nak, keeñcaagaɓa leehha tak ga iñaa ɓa keloh yaama.

Yéesu fayya lempaa meekisohsi ga Kaanfaa Koohɗa

24 Yéesu na tëelíbéecaagari hayussa Kafarnawom. Daa ɓa le'ee, ɓuwaa fayuki
lempaa†Kaanfaa Koohɗa, hayussa ga Pee', meekisohussari an:
- Jëgírohiigarúu fayoo lempaa Kaanfii Koohe?
Pee' taassa an:
25 - Ahaŋ kay, hayaa fayin!
Lëehí'ta Pee' aassa kaanfaa, daa ya le'ee Yéesu ɗëwírukkari meekissari an:
- Ya Simoŋ, fu ínoh ya ga iñii yii? Ɓuwii ɓiida jom kifay buu'cii ga ëldúnaɗa lempu
wala juuti? Ɓuwii dëku ga kúlkiiɗanoo ɓii en sagacɗa?
26 Pee' taassa an:
- Hanaa sagaccii.
Yéesu nak wo''a Pee' an:
- Kon ɓuwii dëku ga kúlkiiɗa jomoo dara kifay. 27 Wayee waa ɗu waa'tii kiyëngël
keeñcaagaɓa, karaa giiyaa fu wees yoos. Jënaa fu ɗewan ki'amɗa, ŋëegísaa
kúuwkaa: fu hay ga kihot hanja'-hëelís wíinoo. Ɓewaawa, fu fayɓa lempiigoo ga
na wiigaraa.

18

Ɓaa Yéesu wo' an yërí wëñ kiyak ga fíkíi Koohɗa
(Marka 9: 33-37; Lúkkaa 9: 46-48)

1 Ga wahtaama, tëelíbéecaa deeyussa ga Yéesu, ɓa meekissari an:
- Ɓii yiida wëñ kiyak ga Nguuraa yii ga ɗookɗa?
2 Yéesu ɓayya ku'oomaa, tuuki'taja ga leelooɓa, 3 ya wo''aɓa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ɗú súpíttii kipeskaagarúu bi ɗú man na tu'oomaanaa, ɗú
aasoo ga Nguurii yii ga ɗookɗa taa'. 4 Ɓaa wëñ kiyak ga Nguurii yii ga ɗookɗa yërí
en ɓaa yóoskírin hafci bi madin na ku'oomaakii jii. 5 Ɓaa fu te' ga keeñfu oomaanaa
fodii yii ndaga teekiigoonaa, lakanaa fu te''oo mi ga kihaffoo.

Iñcii tumlukohi ɓo' baakaa'ɗa
(Marka 9: 42-48; Lúkkaa 17: 1-2)

6 Yéesu tíkka ga an:
- Ɓéeɓ ɓaa fu baakaa'lukoh yíinoo ga tu'oomaatii tii ee gëmu garooɗanaa, iñaa gën
garaaɗa wërí en fu pokɗu atoh wiyaak* ga koonaakaagaraa, fu jafu ga ɗuuy giiyaa.
7 Massa fu ëldúna, ndaga yewinin garaa iñcaa eki ɓo' ga kitum baakaa'. En ki'enaa,
mosanndii ga kiñak, wayee massa ɓaa iñcaama koorohan gariɗa!
8 Ɓaa en lak yahaagaraa, wala kotaagaraa wërí tahhaa kitum baakaaraa, gúraawa
fu jaf di'úsaayí'. Iñaa gën garaaɗa wërí en fu aas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa na yah
wíinoo wala kot wíinoo, loo kilaak yah kanak wala kot kanak ee fu jafu ga kiwiikaa
yímoo taa'ɗa. 9 Ɓaa kuhaskaagaraa tahhaa kitum baakaaraa, nísaaja. Iñaa gën
garaaɗa wërí en fu aas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa na kuhas kíinoo loo kilaak tuhas
tanak ee fu jafu ga kiwiikaa safara.

---

† **17:24** 17: 24 Lempaa Kaanfaa Kooh ɓaa enin yaawúu' ɓéeɓ ee laakin tíkíis tidaaŋkaah-kanak aawwa ɗook jomin ki'eroh ga kíiskaa, kopa' cadam fay noh-noh wíinoo ga lëgëy. * **18:6** 18: 6 Atohaa wiyaakwaama wërí seesohsi towu reseŋ

10 Kaa eewat yíinoo ga tu'oomaatii tii. En ki'enaa, mi wo''úuka, malaakacaagaɓa
ga ɗookɗa, besaa en ɓéeɓ ɓa hídoh na Paammboo yii ga ɗookɗa. [11 En ki'enaa,
Kowukii ɓii hayin ëldúna kimúsal ɓuwii múuyɗa.]

Liiwukaa wo' ga loo baalaa múuyee hotukkaɗa (Lúkkaa 15: 3-7)

Yéesu tíkka ga an:
12 - Ɗú ínoh ya ga iñii yii? Binaa ɓo' laak baal ɓitéemée' ee ya múuyluk
ga yíinoonaa, ya foñanndii ɓidaaŋkaah-yitnanikiis na ɓiyitnanikiisɓaa ga ɗook
jaŋjagaa ɓa níirohuɗa, ya yee kiraasnee yaa múuyɗane? 13 Mi wo''úuka ee kayoh;
binaa ya hottinaa, neɓlukaa ya neɓlukan ga yíinoo yaamaɗa, hay kiwëñ kiyak waa ya
laakan ga ɓidaaŋkaah-yitnanikiis na ɓiyitnanikiisɓaa múuyussiiɗa. 14 Ee Fodaama,
Paammbúu yii ga ɗookɗa waa'tii yíinoo múuy ga tu'oomaatii tii.

Binaa mbokfu kerceen tooñaa

Yéesu tíkka ga an:
15 - Binaa mbokfu kerceen tooññjaanaa, kara, fu wéet nari ɗú ɓanak doŋ, fu
ña'ti. Binaa ya tookkaa kisúkúrukaa, lak fu laasinndi. 16 Wayee binaa ya tookkiiraa
kisúkúrukaa, taabaa na ɓo' yíinoo wala ɓo' ɓanak, fu karis gari. Ndaga fodaa daa
Këyítfaa wo'ɗa, ga iñaa en ɓéeɓ jomin kilaak ɓo' ɓanak wala ɓaahay ɓaa en seedi
ga. 17 Wayee binaa ya tookkii kikeloh iñaa ɓa wo'ɗanaa, wo'aaka ɓu-jaangaa†. Binaa
ya saŋ ɓan kikeloh iñaa ɓu-jaangaa wo'ɗanaa, abohaari fodii yiifa' wala fodii juuti‡.

Iñaa kokohu na iñaa tooku

18 Yéesu tíkka ga an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ɓéeɓ iñaa ɗú kokoh ga ëldúna, hay kikokohu ga ɗook; ee
ɓéeɓ iñaa ɗú took ga ëldúna, hay kitooku ga ɗook ɓan✡.
19 Tíkissa ga, mi wo''úu an binaa ɓo' ɓanak garúu, dii ga ëldúna, júwohu ga kikíim
Kooh ga iñaa mín ki'en ɓéeɓ, Paammboo yii ga ɗookɗa hayɓari ki'on. 20 En ki'enaa,
daa ɓo' ɓanak wala ɓaahay hídírukoh ga teekiigoo ɓéeɓ, mi yaa ga leelooɓa.

Kibayaloh ga díkaanti ɓo' na mooroomci

21 Waa ennda ɗa, Pee' deeyca ga Yéesu, meekissari an:
- Ha'mudii, mbokkoo yaa dëkkoo kitooñ, mi jommbi kibayal waas cera? Karat bi
en waas ciyitnakanake?
22 Yéesu taassa Pee' an:
- Mi wo''iiraa waas ciyitnakanak doŋ sah, wayee bayalaari waas cidaaŋkaah-yitnakanak bi en waas ciyitnakanak§.

Liiwukaa wo' ga loo súrgaa tookkii kibayalohɗa

Yéesu tíkissa ga, liiwukkaɓa an:
23 - Kërí tah Nguurii ga ɗookɗa mëdírohu anee: Enee buu', ya waaree súrgacaagari
kínɗussi alalaagari ya laakɗa. 24 Daa ya dalee kikín, ya haydohɗussa yíinoo yaa
ɓayi'ti cadam fay ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah ga noh-noh wíinoo. 25 Ɓaa yaama mínndii
kifay iñaa ya laaki' buuraaɗa. Buuraa dalla kinakoh ya toonu ñaam ya na ɓetici
na towutaagari na tóoh iñaa ya laakɗa. En ɗanaa kobotkaa ëlídu. 26 Súrgaa dalla
kiyí' kúrúk ga fíkíi buuraa, kíimmbari an: «Múuñɗaaroo bi ga fíkíi, mi hayyaa kifay
tóoh.»
27 Buuraa laakka yërmaandi gari, múuñi'tari kobotkaa, íissari, ya yaa yah.

---

† **18:17** 18: 17 Ɓu-jaangaa waa' kiwo', dii, mbooloomaa ɓuwaa gëmin ga Kiristaaniiɗa. ‡ **18:17** 18: 17 Yiifa' na juuti enuunun ɓuwaa setussii ndaga ɓa ínohoo Kooh ee ɓa tumi iñaa joffii ga ɓimooroomɓa. ✡ **18:18** 18: 18 Mëdírohat na Mëccëe 16: 19. § **18:22** 18: 22 Kídii kídu diiɗa waa' kiteewoh an kibayaloh leehoo. Ken jomoo kikín daa kibayalohkaagari hín kiyewinɗa.

28 Súrgaa meyca yaa yah. Ya hídohha na húnísci súrga, yaa laakɗeeri cadam fay
ɓo' yíinoo ga noh-noh. Ya ŋooyya yaama ga koonaa, yaa booy, wo''ari an: «Fayaaroo
iñii fu ɓayi'tooɗa.»
29 Húnísmunaa yí''a kúrúk ga kotcaagari, kíimmbari an: «Múuñɗaaroo bi ga fíkíi,
mi hayyaa kifay»; 30 wayee ya saŋnga. Ya nammbari kiɓay hen, laŋlukkari ga kasu
bi ga daa yaama fayanndi iñaa ya laaki'tiɗa. 31 Daa súrga mooroomuncaagari hotsee
iñaa laakee yaama, keeñɓa leehha ga tak. Ɓa ka'ta, ɓa ɓéestí'ta buuraa tóoh iñaa
hewee yaama. 32 Waa ennda ɗa, buuraa ɓaylukka súrgaama, wo''ari an: «Fu súrga
yisóotí'! Fu yí''ii hen ga fíkíiroo, mi múuñi'taraa kobotkaagaraa ɓéeɓkane? 33 Fu ɓan,
fu mínéeríi kilaak yërmaandi ga mooroomfu yaama fodaa daa mi laakee yërmaandi
garaaɗane?».
34 Keeñaa buuraa tammba lool. Ya laŋnga súrgaa ga kasu, ya fítísohu bi ga daa ya
fayan kobotkaagari ɓéeɓka.
35 Yéesu tíkka ga an:
- Paammboo yii ga ɗookɗa yah narúu kitum fodaama, binaa yaa en ɓéeɓ garúu
bayallii mooroomci na keeñaagari ɓéeɓwanaa.

19

Yéesu wo''a ga loo kifasi'
(Marka 10: 1-12)

1 Ga waa Yéesu lëehí'ta kijëgíroh iñcaama, ya kolkohha gohaa Gëlílée, ya yaa yah
dëkcaa bok ga gohaa Yúudée ee hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaaɗa. 2 Mbooloo wiyaak
taabukkari daama ee ya yaa wëkí' ɓuwaa ɗúukool gaɓaɗa.
3 Laakka Fërísiyeeŋcaa hayu bi gari kifí'ti, ɓa meekissari an:
- Waasiiruu onin yaal kifasi' ɓetici ga iñaa ɓa mín kilaakoh tóohe?
4 Yéesu meekissaɓa an:
- Hanaa ɗú jaŋngii iñaa bídu ga Këyítfaa Koohɗa: «Ga dalaaraa yii sak tóohɗa
tummbaɓa yaal na ɓeti», 5 ee Kooh wo''a an: «Kërí tah bi yaal hay kifoñ paamci na
eeci, ya aboh na ɓetici ee ɓa ɓanak, ɓa en ɓo' yíinoo.» 6 Fodaama ɓa enissii ɓanak,
wayee ɓa en yíinoo. Kon ɓo' hanat kihëgísoh iñaa Kooh akitohin.
7 Fërísiyeeŋcaa meekisohussari an:
- Kon iñii tah ya Móyíis nakoh an binaa ɓo' yah kifoñ ɓeticinaa, ya onuunun kibín
këyít ya e'tija kiteewoh an sëyaa tasin?
8 Yéesu taassaɓa an:
- Móyíis onndarúu kifasi' ɓeticiigarúu ndaga dii ɗú súɓ ga keeñɗa, wayee enéeríiɗa
kuɗewaa. 9 Mi wo''úu an: «Binaa ɓo' kaal ɓetici, pañ ɓeti yiliis ee lakanaa enndii an
ɓetifaagari ɗúkki hen faanukka na yaal yiliisaa, iñaama kiɗúk ɓetici, ya faanuk na
ɓeti filiis.»
10 Tëelíbéecaa wo'ussari an:
- Binaa en an iñaama yërí laak ga díkaanti yaal na ɓetinaa, caloo kipañ.
11 Yéesu taassaɓa an:
- Enndii an ɓuwii ɓéeɓɓa ɓërí mín ki'ínoh iñii wo'u yii. Ɓuwaa Kooh onɓakaɗa
doŋ ɓërí mínka. 12 En ki'enaa, laakin enaama ciyewin caa mín ɓo' kihoonoh kipañ,
laakin ɓuwaa mínsooka ga ki'oomaaɓa, ɓíinoo ɓo' tíkɓaka, ɓíinoo ɓan waarussii
ndaga ɓa tanuk Nguuraa Kooh. Jëgíruma ɓaa fu mínwa kitookaa, tooka.

Yéesu barkeella tu'oomaataa
(Marka 10: 13-16; Lúkkaa 18: 15-17)

13 Waa ennda ɗa, ɓiɓo' haydohɗussa Yéesu tu'oomaa, ya tík yahcaagari ga ɗookɓa,
ya kíimi'ɓa Kooh. Wayee tëelíbéecaa ɓaa ña' ɓuwaa. 14 Yéesu wo''aɓa an:

- Íisat tu'oomaatii ta hay garoo, kaa hoonohatɓa ndaga Nguurii yii ga ɗookɗa wuu ɓuwii man naɓaɗa.
15 Waa ennda ɗa ya tíkkaɓa yahcaagari, lëehí'ta ya kolkohha daama ya yaa yah.

Oomaa-fiilaa yilëekí'-alalyaa
(Marka 10: 17-31; Lúkkaa 18: 18-30)

16 Laakka ɓo' yaa deey ga Yéesu meekissari an:
- Jëgírohii, mi mín ya kitum yijófí' bi mi laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa?
17 Yéesu taassari an:
- Iñii tah yah fu meekissoo ga loo yijófí'yaa fu mín kitumɗa? Ɓo' yíinoo doŋ yërí jof. Fu waa' ki'aas ga kipeskaa leehoo taa'ɗanaa, tumaa iñcii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa.
18 Ɓaa meekissa Yéesu an:
- Iñcii ciida nakohu kitum?
Yéesu taassa an:
- Kaa laŋ kumuun ɓo'; kaa ɗúk ɓetifu wala yaalfu, fu faanuk na ɓo' yiliis; kaa lok;
kaa seedi' saboh. 19 Kelohɗaa paamfu na eefu; fu waa' mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa.
20 Oomaa-fiilaa wo''a Yéesu an:
- Mi tumin iñcuma tóohca, iñii yiida tessoo kitum?
21 Yéesu wo''ari an:
- Fu waa' kimëtíraa, kara, fu toon iñaa fu laakɗa tóoh, fu waroh koparaama nduulcii, fodaama fu hay kilaak alalaa leehoo taa' ga ɗook, lëehíraa fu hay, fu taabukkoo.
22 Daa oomaa-fiilaa kelohee wo'eenaama, keeñci leehha tak, ya yaa yah, ndaga ya enee ɓaa yewinin alal.
23 Yéesu dalla kiwo' tëelíbéecaa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ki'aaskaa ha'-alal ga Nguurii yii ga ɗookɗa daal yooɓpii.
24 Mi wo'issúu ɓan an, geeleem paaf ga noŋ kúuc kërí wëñ kiyooɓ daa ha'-alal aasan ga Nguurii Kooh.
25 Daa tëelíbéecaa kelohee wo'eenaama, ɓa waaru''a lool, ɓa wo''a an:
- Kon baanaa, ɓii mín kimúc ɓa?
26 Yéesu malakkaɓa, wo''aɓa an:
- Iñaama wooñ ɓo' wayee wooñnjii Kooh.
27 Waa ennda ɗa, Pee' dallari kiwo' an:
- Malkaa, ɗí, ɗí foñin tóoh, ɗí taabukinndaa, kon ɗí yah ya kilaak?
28 Yéesu taassa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; bëríinaa Kooh tuukiran ëldúna wiliis wi'as bi Kowukii ɓii
yuŋ kinguuruk ga ndamaagarinaa, ɗú ɓii ɗú ɓidaaŋkaah na kanakɓii taabukkooɗa,
ɗú hay kiyuŋ ɓan ga baŋ-buu', ɗú atti' níilcaa Isarayeel cidaaŋkaah na kanakcaa.
29 Ee ɓéeɓ ɓuwaa foñ kaanɓa, na ɓiyaakɓa ɓiyaal na ɓiɓeti, paamɓa, eewɓa,
towutaagaɓa wala yooncaagaɓa ndaga teekiigoonaa, ɓa hay kilaasis iñaa wëñɗa waas
citéemée' ee ɓa hay kilaak kipeskaa leehoo taa'ɗa. 30 Ɓiyewin ga ɓuwii ɗeɓ watiɗa
ɓërí mëeñjohan ee ɓiyewin ga ɓuwii mëeñjohɗa ɓërí ɗewan.

20

Liiwukaa wo' ga loo lëgëyohcaa bokussii wahtu kiɓewuɗa

Yéesu liiwukissa an:
1 - Nguurii ga ɗookɗa nak mëdírohu anee: Enee ha'-kaan, ya koluka ga kímaa teel,
ya ɓeɓneera ɓiɓo', ɓaa lëgëyɗanndi ga yoon-biiñaagari. 2 Ya júwohha naɓa ga ki'e'ɓa
iñaa faysi ga noh-noh wíinooɗa. Lëehí'ta ya ebillaɓa yoonaagari. 3 Ya meyissa ga ɓak
wahtu yoo'-yoo', ya hotta ɓiɓo' ɓiliis, ɓaa yugu ga paanaa dëkaa, tumussii dara. 4 Ya
wo''aɓa an: «ɗú ɓan, karat, ɗú lëgëynee ga yoon-biiñaagoo. Mi hayyúu kifay iñaa

wa'.» 5 Ɓaama karussa. Ha'-yoonaa meysissa ga ɓak wahtu cuunoh na ɓan ga wahtu
kigoonaluk, ya tumissa fodaama. 6 Ya meysissa lak nohaa waa soos, ya hotta ɓiɓo'
ɓiliis daama, ga paanaa, ya meekissaɓa an: «Ɗú yugoh ya dii noh-noh, ɗú tummbii
dara?» 7 Ɓa taassari an: «Ken ɓeɓpiiríi kilëgëy hen.» Ya wo''aɓa an: «Kon ɗú ɓan,
karat, ɗú lëgëynee ga yoonaagoo.»
8 Ga wahtu kiyút, ha'-yoonaa wo''a ɓaa tuukuk lëgëyaaɗa an: «Ɓayaa lëgëyohcum,
fu fayɓa. Dalohaa ga ɓuwum mi mëeñjoh kiɓeɓɗa, fu lëehíroh ga ɓuwum mi ɗeɓ
kiɓeɓɗa.»
9 Waa ennda ɗa, lëgëyohcaa ɓeɓsee lak nohaa soosinɗa, hayussa. Ɓa fayussa yaa
en ɓéeɓ noh-nohaagari wíinoowaa. 10 Lëgëyohcaa ɗeɓsee kiɓewuɗa nak, daa ɓa
hayee kifayuk, ɓa fooŋnga an ɓa hay kilaas iñaa wëñ. Wayee ɓa ɓan, ɓa fayussa
yaa en ɓéeɓ noh-nohaagari. 11 Daa ɓa laasee ga, ɓa aawwa kiña' iñaama ga fíkíi ha'-
yoonaa, 12 ɓa wo''ari an: «Ɓuwii ɓii mëeñjoh kiɓewuɗa lëgëyu wahtu wíinoo doŋ ee
fu hídí'ɓa naríi, ɗí ɓii ɗí kooruk coonufii lëgëyii na taangaayii noh-nohɗa!» 13 Wayee
ha'-yoonaa taassa yíinoo gaɓa an: «Ƴaal, mi tooñnjiiraa kat. Man ɗu júwohee ga
cadam noh-noh wíinoo? 14 Kon ɓewaa iñii fu laakɗa, fu yee. Mi waa' ki'e' ɓii yii
mëeñjoh kiɓewuɗa ya hídí' naraa.
15 Mi laak alaliigoo, mi mínoo ga kitum iñaa neɓpoone? Wala ati keeñfu mesik ga
dii mi jofɗa hen?»
16 Waa ennda ɗa, Yéesu tíkka ga an:
- Fodaama, ɓuwii mëeñjohɗa ɓërí ɗewan, ɓuwii ɗeɓɗa ɓërí mëeñjohan.

Waas wukaahaywaa Yéesu yéegaloh kikaankaagari na kimílískaagari
(Marka 10: 32-34; Lúkkaa 18: 31-34)

17 Waa ennda ɗa, Yéesu enee ga waas Yéerúsaleem, ya na tëelíbéecaagari
ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, ya ɓayyaɓa haŋ, wo''aɓa an:
18 - Súkúrukat, ɗu ɓii yah Yéerúsaleem ee Kowukii ɓii hay kitíku ga yah sarahohcaa
ɓiyaakɓaa, na jëgíroh-waascaa, ee ɓa hayyi ki'atti' kikaan, 19 ɓa tíkki ga yah
yiifa'caa*, ɓaama ñaawalsohhi, ɓa típpi laawoo, lëehíraa ɓa daayci ga kuraa. Ee
ga besaa wukaahaywaa tíkan gaɗa, ya hay kimílís.

Iñaa eew towutaa Sebedee kíim Yéesuɗa
(Marka 10: 35-45; Lúkkaa 22: 24-30)

20 Waa ennda ɗa, towutaa Sebedee tanaktaa, eewɓa hayya ga Yéesu, ya taam na
oomaacaagari, ya yí''a ga fíkíici kikíimmbi yen.
21 Yéesu meekissari an:
- Fu waa' ya?
Ya taassa an:
- Dígaaroo an binaa fu yuŋ ga Nguuraagaraanaa, oomaciigoo ɓii, yii yugan ga yahfu
ñaam, yíinoo ga yahfu seŋ.
22 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú ínohoo iñii ɗú kíimɗa. Ɗú mínin ki'an kaas-coonii mi yah ki'anɗane?
Ɓa taassari an:
- Ɗí mínin.
23 Ya wo''aɓa an:
- En ki'enaa, ɗú hay ki'an ga kaasii mi yah ki'anɗa, wayee en iñaa aaw ga kiyuŋ
ga yahhoo ñaam wala ga yahhoo segaa, enndii mi jomka kiwo'. Ɓuwaa Paammboo
waayuki' ɓakcaamaɗa ɓërí yahca ki'eru.
24 Daa tëelíbéecaa ɓidaaŋkaahɓaa tesɗa kelohee iñaama, ɓa aylukka tëelíbéecaa
ɓanakɓaa bokohɗa. 25 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓayyaɓa, wo''aɓa an:

* **20:19** 20: 19 Yiifa'cii wo'u diiɗa, ɓu-Room ɓërí.

- Ɗú ínohin an ɓuwii en ha'-kúl ga ëldúnaɗa, ɓa teewi ɓuwii an ɓa hanoh ɓéeɓ
ɗook ee ha'-doolicii tumlukohi ɓuwii ga iñaa neɓɓa. 26 Iñaa manɗa yahhiiɗa kilaak
ga ɗuuycúu. Wayee laak ɓaa waa' ki'en ɓo' yiyaak ga ɗuuycúunaa, ya joman ki'en
súrgarúu, 27 ee ɓaa waa' garúu kikuliyukaa, ya joman ki'en ñaammbúu. 28 Fodaama,
kiheel súrga tahhii Kowukii ɓii kihay, wayee ka hay ki'en súrga ɓuwii na ki'eroh
kumuunci doo ya laas tumuun ɓo' ɓiyewin.

Yéesu wëkí'ta búumí' ɓanak ga teeraa Yéríkóo
(Marka 10: 46-52; Lúkkaa 18: 35-43)

29 Daa Yéesu na tëelíbéecaa meysee teeraa Yéríkóo, mbooloo wiyaak taabukkari.
30 Lak laakin búumí' ɓanak ɓaa yuŋ ga yahaa waasaa, ɓaa sarahtuk. Daa ɓa kelohee
an Yéesu yërí en na kipaaf, ɓa aawwa kifiip an:
- Ha'mudii, kucaasamunkii Dëwít yërëmaaríi!
31 Ɓuwaa ɓaa ña'ɓa doo ɓa ɗekoh, wayee ɓa ɓaa wëñ kifiip an:
- Ha'mudii, kucaasamunkii Dëwít yërëmaaríi!
32 Yéesu tuukka, ɓayyaɓa, wo''aɓa an:
- Ɗú waa' ya mi tumi'túu?
33 Ɓa taassari an:
- Ha'mudii, tumɗaaríi bi ɗí mín kihotsis.
34 Yéesu laakka yërmaandi wiyaak gaɓa, le''a ga tuhastaagaɓa. Ga saasi ɓa
malakka, ɓa ɓaa taabukki.

21

Yéesu aassa teeraa Yéerúsaleem na ndam wiyaak

1 Yéesu na tëelíbéecaagari hayussa bi ɓa deeyca teeraa Yéerúsaleem, ga
yahaa dëkaa Betfasee en ga ɓak tëgëlaa Ólíwíyéecaaɗa. Daama Yéesu wossa ga
tëelíbéecaagari ɓanak, 2 ya wo''aɓa an:
- Karat dëk-kawum en ga fíkíirúuɗa. Binaa ɗú le' danaa, ɗú hay kihot baam yileɓ
yaa pokuunun, taam na cúmbú', pëkísatɓa, ɗú haydohi'tooɓa. 3 Ee binaa ɓo' wo'
yen ganaa, taasatti an: «*Ha'mudii laak sooli ga». Ee ga saasi ya hayyúu ki'íis ɗú
haydohɓa.
4 Iñaama laakka doonaa iñaa sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa mat. Ya wo'ee an:
5 «Wo'at ɓu-teeraa Síyoŋ an:
- Malkat, buuriigarúu yeema hayi garúu.
Ya, ya tíitarukkii ee ya lap ga baam yileɓ,
na ga ɗook cúmbú', kowu baam.»
6 Tëelíbéecaa ɓanakɓaa karussa, ɓa tummba fodaa daa Yéesu nakeeɓakaɗa. 7 Ɓa
haydohha baamaa yileɓyaa na cúmbúraa. Ɓa la'ta paltucaagaɓa ga ɗook baamcaa,
Yéesu lappa ga ɗookgaa. 8 Ɓo' ɓiyewin ga mbooloomaa larussa paltucaagaɓa ga
waasaa. Ɓuwaa ɓíinoo ɓaa gú' toytaa tediktaa, ɓaa ɓool tuu'taa, ɓaa la'ta ga waasaa.
9 Ɓuwaa hanohee Yéesu fíkíi na ɓuwaa taamsee ga fenoociɗa, ɓéeɓɓa ɓaa wo'
didóolí' an:
- Óosaanaa!
Ndam aawat ga kucaasamunkii Dëwít!
Kooh barkeelat yii hay ga teekii Ha'mudiiɗa!
Óosaanaa aaw ga ɗookaa-ɗook.
10 Daa Yéesu aasee Yéerúsaleem, tóoh dëkaa yëngëlukka, ɓuwaa ɓaa meekisoh
an:
- Ɓii yii, ya ɓa?
11 Mbooloomaa taassa an:
- Sëldíiga-Kooh Yéesu yërí, yii meyoh Nasareet ga gohaa Gëlíléeɗa.

Yéesu kaalla toonohcaa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh
(Marka 11: 15-19; Lúkkaa 19: 45-48; Lúkkaa 20: 1-8)

12 Yéesu aassa Kaanfaa Kooh, ya kaalla ɓéeɓ ɓuwaa enee na kitoon na ɓuwaa enee
na kilom daamaɗa. Ya yaa ɓúuk taabulcaa weci'oh-kopa'caa na yugaahcaa toonoh-
ho'caa*. 13 Lëehí'ta, ya wo''aɓa an:
- Bíduunun ga Këyítfaa an: «Kaanndoo yah ki'en kaanfaa kíimohohsan Kooh»,
wayee ɗú, ɗú tumfa ɗaakkaa' lok✡.
14 Laakka ɓúumí', na ɓéedúkí'caa hay ga Yéesu ga Kaanfaa Kooh, ya wëkí'taɓa.
15 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa aylukussa ga waa ɓa hot enaamacaa
cidóoyí'-waa'caa ya tumɗa, ee ɓa hotta ɓan oomaacaa ɓaa fiip ga Kaanfaa Kooh an:
«Ndam aawat ga kucaasamunkii Dëwít!»
16 Ɓa dalla Yéesu kiwo' an:
- Fu kelohin iñii oomaacii wo'ɗane?
Yéesu taassaɓa an:
- Ee mi keloh ga. Hanaa ɗú mosoo kijaŋ iñii bídu yii an: «Ga túuwtii oomaacii na
tii lii'cii, fu meydohɗin haffu ga yeek-kañ»?
17 Lëehí'ta Yéesu foñnjaɓa daama, ya meyca teeraa, yaa yah Bétaníi, ya neehneera
daama bi Kooh wíissa.

Yéesu coñnja kedikkaa
(Marka 11: 12-14,20-24)

18 Ga kooh-wíisfaa, Yéesu enee na kiɓoyuk teeraa ee lak ya yaawin. 19 Ya hotta bos
een ga yahaa waasaa, ya ka'ta bi ga bosaa, ee ya hottii dara ga, enndii tuu'taanaa.
Waa ennda ɗa, ya wo''a kedikkaa an:
- Fu límsisoo kowu bi taa'!
Ga saasi, eenaa súɓpa kaw.
20 Daa tëelíbéecaa hotee iñaama, ɓa jaahli''a lool, ɓa meekissa Yéesu an:
- Tum na kedikkii súɓ ga saasi?
21 Yéesu taassaɓa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; binaa ɗú laak ngëm ee ɗú laakkii hel kanak ganaa, ɗú
eemoo ga kitum iñii dal kedikkii kiiɗa doŋ, wayee ɗú wo' sah jaŋjagii wii an: «Kolkaa
dii fu jafsunee ga giiyaa!» Iñaama laak. 22 Binaa ɗú kíim Kooh ee taam na ngëmaa,
ɓéeɓ iñaa ɗú meekisohaa, ɗú laakki.

Yéesu meekisohussa ɓaa onndi doolaa ya ɓayɗa
(Marka 11: 27-33; Lúkkaa 20: 1-8)

23 Yéesu aassa Kaanfaa Kooh, ya yaa jëgíroh. Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa
dëkaa hayussa, ɓa meekissari an:
- Iñcii fu tumɗa, fu ayka gada? Ɓii onndaaca kitumɓa?
24 Yéesu taassaɓa an:
- Mi ɓan, mi yahhúu kimeekis enaama yíinoo doŋ, binaa ɗú taassoo ganaa, mi
wo''úu ɓan iñcii mi tumɗa ati mi ayka gada? 25 Saŋ-Bëtís, ɓii yiida woseeri kibëtísi'
ɓuwaa? Kooh wala ɓo'-súusúus?
Ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an: «Binaa ɗu wo' an Kooh yërí woseerinaa, ya hayyuu
kilof an: iñii tah ya ɗú gëmmbii ga Saŋ? 26 Ee ɗu wo' an ɓuwii ɓërí woseerinaa, ɗu
jomin kiniik mbooloomii ga iñaama ndaga ɓa tookin an Saŋ sëldíiga-Kooh.»
27 Ɓa dalla kitaas Yéesu an:
- Ɗí ínohoo!
Yéesu loffaɓa an:
- Kon baanaa mi ɓan, mi wo'anndiirúu iñcii mi tumiɗa ati mi ayka gada.

---

* **21:12** 21: 12 Weci'oh-kopa'caa waama, yaawúu'caa meyoh ín haysee Yéerúsaleemɗa weci'see kopa'caagaɓa ga ɓuwaama, doonaa ɓa mín kilom júu' kitum sarah ga Kaanfaa Kooh na kifay lempaa Kaanfaa Kooh. ✡ **21:13** 21: 13 Malkat Ísayíi 56: 7; Yérémíi 7: 11.

Liiwukaa wo' ga loo towutaa tanaktaaɗa

Yéesu tíkka ga an:
28 - Ɗú ínoh ya ga iñii yii? Enee ɓo', ya laakee towu tanak. Ya hayya ga yíinooyaa
wo''ari an: «Kowuroo, wati, leenaa kara, fu lëgëynee ga yoon-biiñaagaruu.»
29 Kowukaa taassari an: «Mi yahhii». Wayee ennda kiis, ya récukka, ya ka'ta
yoon. 30 Paamudaa hayya ga yukanakyaa ɓan, wo''ari iñaa ya nakee yuɗewaayaaɗa.
Kowukaa kukanakkaa wo''a paamudaa an: «Ee, mi yii yah buba!» Wayee ya ka'tii.
31 Yéesu meekissaɓa an:
- Yiida ga towutaa tanaktaa tum iñaa paamci waa'ɗa?
Ɓa taassa an:
- Yaa ya ɗewohɗa yërí.
Yéesu dallaɓa kiwo' an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; juuticii na faankoh-pakaycii ɓërí ɗewanndúu ki'aas ga
Nguuraa Kooh. 32 En ki'enaa, Saŋ hayin garúu. Ya teeɓparúu waasii wijúwí' wii ee
ɗú gëmmbii iñaa ya wo'ɗa. Wayee juuticii na faankoh-pakaycii gëmussari. Ee ga
iñaa ɗú hot yaama tóoh, tahhii bi ɗú récukka, ɗú gëmmba iñaa ya wo'ɗa.

Liiwukaa wo' ga loo línoh biiñcaa ɓisóotí'ɓaa
(Marka 12: 1-12; Lúkkaa 20: 9-18)

Yéesu wo''a ɓuwaa an:
33 - Súkúrukat, mi wo''úu liiwuk wiliis: Enee ha'-yoon, ya yíppa tedik-reseŋ ga
yoonci. Ya ɗíŋnga yoonaa, ya acca noŋ ga yoonaa daa towu-reseŋtaa seesohsan.
Ya tawahha daa ɓo' mínan kituukoh, tíim yoonaa malaki ga. Lëehí'ta ya sassa
ɓilëgëyoh ga yoonaa, ya yaa yah kiɓaaɓ. 34 Ga waa wahtu kiɓeen yoonaa le'ɗa, ya
wossa súrgacaagari ga lëgëyohcaa ga yoonaaɗa, ɓa e'ti iñaa ya laak ga iñaa yoonaa
meydohɗa. 35 Wayee lëgëyohcaa abussa súrgacaa, ɓa feekka yii, ɓa appa yíinooyaa.
Yaa tesɗa, ɓa tapisohhari na atoh bi kaannda. 36 Ha'-yoonaa wosissa súrga ɓiliis, ɓaa
wëñ kiyewin ɓaa ya ɗewee kiwosɗa. Wayee lëgëyohcaa tumussa ɓuwaama fodaa
ɓu-ɗewaaɓaa. 37 Ha'-yoonaa mëeñjohha kiwos kowukaagari ga lëgëyohcaa. Ya abee
ga helci an: «Hanaa ɓa hay ki'on kowukiigoo cée'.» 38 Wayee lëgëyohcaa, daa ɓa
hotee kowukaa ha'-kaadaa, ɓa wo''a ga díkaantiɓa an: «Yii yah kilamɗa yeema, ɗu
apatti, ɗu ɓeɓ iñii ya jomee kilamɗa.» 39 Ɓa dallari ki'am, ɓa fassari bi meyca yoonaa,
ɓa appari daama.
40 Yéesu meekissa ɓuwaa an:
- Binaa ha'-yoonaa hayaa, ya yah lëgëyohcaama na kitum?
41 Ɓa taassari an:
- Ha'-yoonaa hayaa, hay ki'ap lëgëyohcaa ɓisóotí'ɓaa ɓaama, ap wibóní'. Lëehíraa
ya ɓeɓ yoonaa, ya e'wa ɓilëgëyoh ɓiliis, ɓaa, binaa kiɓeen le'aa, ɓa e'ti iñaa yoonaa
meydohanɗa.
42 Yéesu wo''aɓa an:
- Hanaa ɗú mosoo kijaŋ iñaa bídu ga Këyítfaa an:
«Atohaa tawahohcaa jafeeɗa,
atohaama enin atoh-koñ.
Iñaama yërí Ha'mudii tum,
ee enin kíntaan ga hasciiruu.»
43 Yéesu tíkka ga an:
- Kërí tah mi wo''úu man: Nguurii Kooh hay kite'u ga yahhúu, wa tíku ga yah heet
wiliis, waa yahwa kilëgëy, meydoh jeriñ ga. 44 [Ɓaa keen ga ɗook atohaamanaa hay
kiweelsukoh ee ɓaa wa keen ga ɗookcinaa, wa hayyi kinapañsoh].
45 Daa Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na Fërísiyeeŋcaa kelohsee liiwukcaa Yéesu caama,
ɓa ínohha an Yéesu wo' naɓa. 46 Ɓa ɓaa heel ki'amluk Yéesu, wayee ɓa niikka
mbooloomaa ndaga ɓéeɓ ɓuwaa tookin an Yéesu sëldíiga-Kooh.

22

Liiwukaa wo' ga loo ɓuwaa ɓaysee kiñamɗa
(Lúkkaa 14: 15-24)

1 Waa ennda ɗa, Yéesu liiwukissa ɓuwaa an:
2 - Nguurii ga ɗookɗa mëdírohu anee: Enee buu', ya tíklukka cuunoh ga sëycaa
kowukaagari. 3 Ya wossa súrgacaagari kiɓaynee ɓuwaa ya nakee sëgílookfaaɗa.
Wayee ɓaama waarussii kihay. 4 Buuraa wosissa súrga ɓiliis ga ɓuwaa ya nakee
sëgílookfaaɗa an: «Wo'at ɓuwaa an: ñamahii tíkuunun, mi apin naalciigoo na júu'
ɓidúufí'. Tóoh sekɓa, ɓa hayat, ɓa ñam!» 5 Wayee ɓuwaa naksee ɓaama abussii faali
ga ɓëytohaa. Yaa en ɓéeɓ yaa yah soolici: yii ga yoonci, yii ga toonaagari. 6 Ɓaa
tesɗa abussa súrgacaa buuraa, tóróhírussaɓa, apussaɓa. 7 Buuraa kelohhaka, dalla
ki'ayluk. Ya ebilla soldaa'caagari ɓa apnee lagoh-kumuuncaa ɓaama, ɓa tëkí' teeraa
ɓa dëkohɗa. 8 Lëehí'ta ya wo''a súrgacaagari an: «ñamahii sëgílookfii pari'in, wayee
fa joobeera ɓuwaa nakseefaɗa. 9 Kon nak karat ga mbedicii ga dëkiiɗa, ee ɓaa ɗú hot
ɓéeɓ, nakatti ya hay ga sëgílookfii.» 10 Súrgacaa karussa ga mbedicaa. Ɓaa ɓa hotin
ɓéeɓ, ennda yijófí' ennda yibóní', ɓa wo''ari. Ɓa nëgírohhaɓa, bi túuyaa ñamahaa
tofohuɗa líiffa muut na ɓiɓo'.
11 Buuraa aassa túuyaa kihëeɓɗúk ɓuwaa en na kiñamɗa. Ya hotta daama ɓo',
yaa ɓayyii kúltí feet. 12 Ya meekissari an: «Yaal, tum na fu aassa dii ee fu ɓayyii
kúltí hew»? Wayee ɓaa laakkii iñaa ya wo'an. 13 Waa ennda ɗa, buuraa wo''a
súrgacaagari an: «Ɓaa yay, ɓagat yahcaagari na kotcaa, ɗú jaffi ga ñúusaa ga foohɗa:
daama kikodukoh na ki'úñoh sís yah da kilaak✡.»
14 Yéesu tíkka ga an:
- En ki'enaa, ɓuwii ɓayuɗa yewinin, wayee ɓuwii tanuɗa caakkii.

Kifay lempu
(Marka 12: 13-17; Lúkkaa 20: 20-26)

15 Waa ennda ɗa, Fërísiyeeŋcaa karussa kihotoh ga ɗuuyɓa, kimalak daa ɓa tuman
bi ɓa fí' Yéesu ga ɗuuy wo'een. 16 Lëehí'ta, ɓa wossa ɓiɓo' ga tëelíbéecaagaɓa, ɓa
taammba na ɓiɓo' ɓan ga ɓuwaa fa' na buu' Erootɗa, kimeekis Yéesu an:
- Jëgírohii, ɗí ínohin an fu wo'i kayoh: fu jëgíroh iñaa Kooh nakoh kayoh-kayohɗa.
Fu niikkii ken, ee fu malkirii ɓo' ga daa ya man ga hascii ɓuwiiɗa. 17 Kërí tah,
wo'aaríi halaatfu ga iñii yii: Waasii onohin kifay lempaa Sesaa', buuraa yiyaakyaa ga
Roomɗanoo, onohhii ka?
18 Wayee Yéesu ínohha nof-moroonaa ɓa na'ɗa, ya wo''aɓa an:
- Ɗú ɓii ɗú jófjófɗuki ga fíkíi ɓuwiiɗa! Iñii tah ya ɗú heelloo kifí'? 19 Teewattoo
hanja' wíinoo ga koparum fayohsi lempuɗa.
Ɓa haydohi'tari hanja' wíinoo.
20 Yéesu nak meekissaɓa an:
- Nataalii wii wuu ɓa na teekii en gaɗa?
21 Ɓa taassa an:
- Cuu Sesaa', buuraa yiyaakyaa.
Daama Yéesu wo''aɓa an:
- Kon erat Sesaa' iñaa en yuu Sesaa' ee erat Kooh iñaa en yuu Kooh.
22 Daa ɓa kelohee iñaa Yéesu lofɓa yaama, ɓa waaru''a lool, ɓa foññjari da, ɓa ɓaa
yah.

Yéesu meekisohussa ga loo kimílískaa ɓuwaa kaaninɗa
(Marka 12: 18-27; Lúkkaa 20: 27-40)

✡ **22:13** 22: 13 Malkat Mëccëe 8: 12; 25: 30; Lúkkaa 13: 28.

23 Ga besaa bëríi, laakka Saduseyeeŋcaa hayu ga Yéesu. Ɓa nak, ɓa gëm an kimílís
laakoo. 24 Ɓa meekissa Yéesu an:
- Jëgírohii, Móyíis wo' an: «Binaa ɓo' kaan ee laakkii kowu na ɓeticinaa, këmëeŋkíci jomin kilam ɓetifaama, ya laaki' yaakci kowu ga»✡. 25 Waama, laakee
dii garíi yaal ɓiyitnaɓanak ɓaa bok paamun na eemun. Yaakkaa paññja ɓeti, ya kaannda ee laakkii kowu. Ee fodaama këmëeŋkímunaa lammba ɓetifaa. 26 Ennda
ɗa ga yukanakyaa, na yukaahayyaa bi ga yuyitnakanakyaa. 27 Ga waa ɓa kaannda
ɓéeɓɓa, ɓetifaa ɓan tíkka ga. 28 Diimaɗa wo'aaríi bëríinaa ɓuwii mílísan ga kikaanɗa, ɓetifaama yah ki'en yuuɓa ga ɓiyitnaɓanakɓaa? Ndaga yaa en ɓéeɓ ga ɓiyitnaɓanakɓaa ɓeweerari ɓeti!
29 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú wo'in kimúuycúu, ndaga ɗú ínohoo iñaa bídu ga Këyítfaaɗa ee ɗú ínohoo daa doolaa Kooh hín kiyakɗa. 30 Binaa ɓuwaa kaanɗa mílísunaa, yaal pajoo ee ɓeti pajukoo, wayee ɓa pesan madu na malaakacii Kooh enu ga ɗookɗa. 31 En iñaa aaw ga
kimílískaa ɓuwaa kaanɗanaa, hanaa ɗú mosoo kijaŋ ga Këyítfaa iñaa Kooh wo'eerúu an: 32 «Mi yërí en Koohyii Abaraham, Koohyii Ísaak, Koohyii Yakoop»✡.

Yéesu tíkka ga an:

- Kooh yuu ɓuwaa en na kipesɗa, enndii yuu ɓuwaa kaanɗa.

33 Ɓéeɓ ɓuwaa kelohsee iñcaa ya wo' caama, waaru'ussa ga jëgírohaagari.

Iñii wëñ kiyak ga iñcii Kooh nakohɗa
(Marka 12: 24-34; Lúkkaa 10: 25-28)

34 Daa Fërísiyeeŋcaa yéegee an Yéesu ɓúlin Saduseyeeŋcaa, ɓa dalla kihídoh ga
ɗekataama. 35 Laakka jëgíroh-waasaa bok gaɓa, ya waaree kimalaksukoh Yéesu, ya
meekissari an:
36 - Jëgírohii, iñii yiida kuliyuk ga iñcii Waasii Móyíis nakohɗa?
37 Yéesu taassari an:
- «Fu waaran Ha'mudii, Koohyiigaraa na keeñaagaraa tóoh, na kipeskaagaraa tóoh, na helaagaraa tóohwa.» 38 Wuma wërí wëñ kiyak ee wërí kuliyuk ga iñcii
Kooh nakohɗa. 39 Ee wii wërí en wukanakwii man nawaɗa: «Fu waaran mooroomfu
fodaa daa fu waa' haffuɗa.» 40 Ɓéeɓ Waasaa Móyíis na ɓéeɓ iñcaa sëldíiga-Koohcaa jëgírohɗa kú'uk ga iñcii kanakcii cii nakohuɗa.

Iñaa Kiristaanii jom ga buu' Dëwítɗa
(Marka 12: 35-37; Lúkkaa 20: 41-44)

41 Wiima lak Fërísiyeeŋcaa hídírukohuunun daama, Yéesu meekissaɓa an:

- Ɗú ínoh ya ga Kiristaanii? Ya kucaasamun ɓa?

42 Ɓa taassa an:

- Ya kucaasamun buu' Dëwít!

43 Yéesu wo''aɓa an:

- Kon tum na Dëwít, ga waa ya líif na Helaa yisela'í'yaaɗa, ɓayyari “Ha'mudii”?
En ki'enaa, Dëwít ga kihafci wo'in an: 44 «Kooh, Ha'mudii wo''a Ha'mudiigoo an: “Yugohaaroo yah-ñaam bi ga daa mi tuman ɓuwii saŋngaaɗa ditogaa' kotfu✡”.»
45 Waa Dëwít ɓay Kiristaanii “Ha'mudii”, kon tum na bi Kiristaanii mín ki'en
kucaasamun Dëwít?
46 Laakkii gaɓa yíinoo yaa mínndi kitaas wo'een wíinoo sah. Ee aboh ga besaa
bëríi, ken kaañissiiri kimeekisohis yen.

✡ **22:24** 22: 24 Malkat Dëteronom 25: 5-6. ✡ **22:32** 22: 32 Malkat Eksoot 3: 6,15. ✡ **22:44** 22: 44 Kañcaa 110: 1.

23

Yéesu nakoh kiwatuk jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa
(Marka 12: 38-39; Lúkkaa 11: 43,46; 20: 45-46)

1 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a mbooloomaa na tëelíbéecaagari an:
2 - Jëgíroh-waascii na Fërísiyeeŋcii ɓërí tuuk ga kotcaa Móyíis, kijëgíroh na
kiteewoh iñii nakohu kitumɗa. 3 Kon nak, ɓéeɓ iñaa ɓa wo''úunaa, tumatti, ɗú
taabukki. Wayee kaa ëldúkohatɓa ga iñcii ɓa tumiɗa. En ki'enaa, ɓa wo'i hen ee ɓa
tumoo. 4 Ɓa poki ɗof ciɓítí' [caa ken hatinoo]*, ɓa sëfca ga yúukcii ɓuwii ee ɓa ga
kihafɓa, ɓa tookoo jokonɓa yëngëluk ga ki'amɗohɓaca. 5 Iñaa ɓa tum tóoh ɓa heeli
ɓuwii hotɓa. Fodaama, ɗaakaa'-këyítcaa† pokkusi, kiteewoh an ɓa abin Koohɗa, ɓa
tumica ca en ciyaak. Ee símba'caa ga kúltícaagaɓaɗa, ɓa tumica ca en cihoo'ta.
6 En ga hewaa, ɓa waari kihanoh fíkíi, ee ga ɗuuƴ jaanguciiruu, ɓa heeli kiyuŋ ga
fíkíi. 7 Ɓa en ga paancaanaa, ɓa waari kikëñɗu yah kanak ee ɓa waari ɓuwii ɓayiɓa
«Jëgírohii». 8 Wayee ɗú, kaa heelat kiɓayu «Jëgírohii.» Ɗú laak jëgíroh yíinoo doŋ
ee ɓéeɓpúu, ɗú ɓimbok. 9 Dii ga ëldúna, kaa ɓayat ken «Paamudii». Paamudiigarúu
ya yíinoo doŋ ee yërí en yii ga ɗookɗa. 10 Ee ɓan kaa heelat kiɓayu «Ha'-kaadii».
Ɗú laak ha'-kaan yíinoo doŋ ee yërí en Kiristaanii. 11 Yaa wëñ garúu kiyakɗa, enat
súrgarúu. 12 Ɓéeɓ ɓaa ɓëwí' hafcinaa, hay kiyóoskíɗu, ee ɓaa yóoskí' hafcinaa, hay
kiɓëwíru.

Yéesu hassa jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa
(Marka 12: 40; Lúkkaa 11: 39-42,44,52; 20: 47)

13 Yéesu wo''a an:
- Massa, ɗú jëgíroh-waascii na ɗú Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa! Ɗú ɓii laŋ halii
Nguurii yii ga ɗookɗa, ɗú hoonoh ɓuwii ki'as. Ɗú ga kihaffúu, ɗú aasanndii ee
ɗú íisanndii ɓuwii waa' ki'aasɗa ɓa aas. [14 Massa, ɗú jëgíroh-waascii na ɗú
Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa! Ɗú te'in iñaa laak ga kaan ɓeticaa yaalcaagaɓa lísussiiɗa
ee ɗú taabi ga na kikíim-Koohkaa ínohoo kileeh, an doonaa ɗú tíku ɓiɓo' ɓijófí'. Kërí
tah atti'aa Kooh yahhúu ki'atti'ɗa wërí wëñan kimesik].
15 Massa, ɗú jëgíroh-waascii na ɗú Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa. Ɗú ɓii wíil daa en
tóoh ga ɗook kakay na ɗuuƴ giiƴ, kiheel kilaak luu enee tëelíbée yíinoo, yaa gëm
fodii garúu. Ee ɗú laassi kilaakaa, ɗú tummbi ɓo' safara yaa wëññjúu kibon waas
kanak.
16 Massa ɗú ɓii ɗú waa' kikuliyuk ee ɗú búuminɗa! Ɗú wo' an «Binaa ɓo' waat
ga Kaanfaa Koohaa, waatukaama taabukoori, wayee binaa ya waat ga wúrúusaa en
ga Kaanfaa Koohɗanaa, wa taabukki.» 17 Ɗú dofin, ɗú búumin. Iñii wëñ kilaak solu
ya? Wúrúusaa en ga Kaanfaa Koohɗanoo Kaanfaa Kooh tah wúrúusaa kisela'ɗa?
18 Ee ɓan, ɗú wo' an: «Binaa ɓo' waat ga loteelaa ga ɗuuƴ Kaanfaa Koohɗanaa,
waatukaama taabukoori, wayee binaa ya waat ga sarahcaa ga loteelaa ga Kaanfaa
Koohɗanaa, wa taabukki.» 19 Búumí'cii! Iñii wëñ kilaak solu ya: Sarahcaanoo
loteelaa tah sarahaa kisela'ɗa? 20 Ɓaa waat ga teekaa loteelaanaa, ya waatin ga
loteelaa ee ya waatin ɓan ga tóoh sarahcaa en ga ɗookgaaɗa. 21 Ɓaa waat ga teekaa
Kaanfaa Koohaa, ya waatin ga Kaanfaa Kooh ee ya waatin ɓan ga Kooh yaa dëk daɗa.
22 Ɓaa waat ga teekii asamaaniinaa, ya waatin ga baŋ-buuraa Kooh ee ya waatin ɓan
ga Kooh yaa yuŋ gaɗa.
23 Massa ɗú, Jëgíroh-waascii na ɗú, Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa. Ɗú meydohɗi
Kooh sarah bi ga sah ɓakaa wudaaŋkaahwaa ga iñcii línsi fodii naanaa, basaaɓ na

---

* **23:4** 23: 4 Bíncii ga hëlí-júɓciiɗa hotukkii ga Këyítcaa cíinoo ɗeɓ kibíduɗa. † **23:5** 23: 5 Ɗaakaa'-këyítcaama eni tijutuut. Ɓa bínnda wo'eencaa meyoh ga Këyítfaa Waasaa Móyíisaa, ɓa ekca ga yen, ɓa pokukca ga púk na ga yah-seŋ.

saaɓsaaɓ✡, wayee ɗú saganohin iñcii jëgírohu ee cërí wëñ kilaak solu ga Waasii
Móyíisɗa: ennda kijúɓ, kiyewin yërmaandi na kitaabuk Kooh. Iñcaama cërí ɗú
jomee kitum ee iñcaa cíinoo hanat kisaganohu. 24 Ɗú ɓii ɗú waa' kikuliyuk ee ɗú
búuminɗa, ɗú síri capalay ee ɗú oni geeleem.
25 Massa ɗú, Jëgíroh-waascii na ɗú, Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa! Ɗú tísi bi ga bíiŋcii
kaascii na cii tanutii wayee ga ɗuuygii ɗú líifí'ca na halaat kilok na halaatciigarúu
cibóní'cii. 26 Ɗú Fërísiyeeŋcii ɓibúumí'ɓii! Ɗewat kitís ɗuuygii kaascii ee fodaama
bíiŋcaa hay kiset ɓan.
27 Massa ɗú, Jëgíroh-waascii na ɗú, Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa. Ɗú man na
loycaa yaanaawɗu hen. Ca morin ga fooh ee lakanaa ɗuuygaanaa líif na yoh ɓo'
ɓikëení' na nopilaat. 28 Fodaama ɓuwii hoti garúu ɓiɓo' ɓijúwí' ee lakanaa ga ɗuuy
keeñciigarúu, ɗú líif na kijófjófɗuk na kibon.
29 Massa ɗú, Jëgíroh-waascii na ɗú, Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa. Ɗú hayyanaa, ɗú
tawahi loycii sëldíiga-Koohcii, ɗú mórí' loycii ɓuwii ɓijúwí'ɓii, 30 ee ɗú wo'i an:
«Ɗí maasohee jamaanaa ɓicaasammbíinaa, ɗí taaboo naɓa ga daa ɓa ap sëldíiga-
Koohcaaɗa.» 31 Ɗú wo' iñaamanaa, kon ɗú tookin an ɗú ɓërí en tucaasamuntii
ɓuwaa apsee sëldíiga-Koohcaaɗa. 32 Kon nak iñcaa ɓicaasammbúu daleeɗa,
ɗíidohatca bi mat. 33 Goŋcii! Heet goŋ-saamaancii! Tum na ɗú halaat kirëc
ga safara? 34 Kërí tah, súkúrukat, mi hay garúu kiwosoh ɓisëldíiga-Kooh, ɓiha'-
hamham na ɓuwaa ínohuunun Këyítfii. Ɗú hay ki'ap ɓii, ɗú daay ɓíinoo ga kuraa,
ɗú típ ɓíinooɓaa laawoo ga jaangu-yaawúu'caagarúu, ɗú sodaliɓa teeru bi ga teeru.
35 Fodaama ñífaa ɓuwaa ɓijúwí'ɓaa apseeɗa hay kikípuk ga ɗookkúu, aboh ga ñífaa
Abeel yijúwí'yaa bi ga ñífaa Sakarí kowukaa Barakíi, kaa ɗú apee ga díkaanti ɗekataa
wisela'í'waa na daa sarahcaa tëkí'siɗa✡. 36 Mi wo''úuka ee kayoh; iñaa laakee yaama
hay kikípuk ga hafcii ɓuwii jamaanii wati.

Yéesu hassa Yéerúsaleem
(Marka 13: 34-35)

37 - Éey, ɗú ɓu-Yéerúsaleem, ɗú ɓii ɗú lagi tumuuntii sëldíiga-Koohcii, ee ɗú
tapisohi na atoh bi ɗú ap ɓuwii Kooh wos garúuɗa! Waas cera cërí mi heellúu
kinëgíroh fodaa daa pabu nëgírohi towutaagari ga fíldoo paɓcaagariɗa, ee ɗú
tookkiika? 38 Kon nak, kaanfiigarúu hay ɗa kifoñu ɗúŋ. 39 En ki'enaa, mi wo''úu
man aboh ga diima ɗú hotsisanndiiroo bi ga daa ɗú wo'an an: «Kooh barkeelat yii
hay ga teekii Ha'mudiiɗa!»

24

Yéesu yéegalohha an Kaanfaa Kooh hay kiɓúru
(Marka 13: 1-12; Lúkkaa 21: 5-6)

1 Yéesu meyca Kaanfaa Kooh, ee ga daa ya enee na kiyahɗa, tëelíbéecaagari
deeyussa gari kiteeɓpi tawahcaa Kaanfaa Kooh ga daa ca hín kimo'ɗa. 2 Yéesu
wo''aɓa an:
- Man ɗú hotin ga iñciima tóohca! Mi wo''úuka ee kayoh; tesanndii dii sah atoh
wíinoo waa tíkískohan na mooroomwa, tóoh hay kiɓú'.

Iñcii yah kilaak balaa ëldúna túki'aa
(Marka 13: 3-13; Lúkkaa 21: 7-19)

3 Wiima lak Yéesu yugin ga ɗook tëgëlaa Ólíwíyéecaa, tëelíbéecaagari hayussa
gari ɓa haŋɓa, meekisohussari an:

✡ **23:23** 23: 23 Malkat Léwítík 27: 30; Dëteronom 14: 22. ✡ **23:35** 23: 35 Malkat Sënees 4: 8; 2 Koroník 24:
20-22.

- Wo'aaríi, iñcuma yah kilaak kera, ee mandargii wiida yah kiteewoh kihayiskaa-
garaa na kitúkí'kaa ëldúna?
4 Yéesu taassaɓa an:
- Watukat, ken hanattúu kiɗúk. 5 En ki'enaa, ɓo' ɓiyewin hay kihayohu teekiigoo,
ɓa wo'i an: «Mi yërí en Kiristaanii», ee ɓa hay kiɗúk ɓo' ɓiyewin. 6 Ɗú hay kikeloh
yëngël heñ, wala an heñ laakin ga ɗekat. Leenaa kaa tíitat ndaga iñcaama jomin
kilaak, wayee enndii an ëldúna le'in kitúkí'. 7 En ki'enaa, kúl hay kiɓewuk, keen ga
ɗook kúl mooroomci, ee nguu' hay kiɓewuk, keen ga ɗook nguu' mooroomci; a' hay
kilaak ee kakayfii hay kiyëngëluk ga ɗekat ciyewin. 8 Iñcaama tóoh yah kiman na
dalaaraa mesiklaatcaa ga kimatuk ɓetiɗa.
9 Fodaama ɓiɓo' hayyúu kitík ga yah buu', doonaa ɗú sodalu ga kipessúu, ee
ɗú hay ki'apu. Heetcii ga ëldúnaɗa tóohca hayyúu kisagu ndaga teekiigoo. 10 Ga
jamaanaama, ɓo' ɓiyewin hay kifoñu ngëmaagaɓa, ɓa toonohi ga díkaantiɓa ee ɓa
sagohi. 11 Hay kilaak ɓo' ɓiyewin ɓaa tíkan hafɓa ɓisëldíiga-Kooh ee lak saboh. Ɓa
hay, ɓa ɗúk ɓo' ɓiyewin. 12 Yibóní' hay kiwëñ kisíw tah bi kiwaaroh nëewísuk ga
keeñ ɓo' ɓiyewin. 13 Wayee ɓaa fu guu'guuluk bi ga daa tóoh leehanaa, fu yaama fu
hay kimúc. 14 Hewhewii winéwí'wii wii wo' ga Nguurii Koohɗa hay kiyéegalohu ga
ëldúna tóoh doonaa heetcii ɓéeɓ laasu ga. Lëehíraa ëldúna han kitúkí'.

Coonucaa ciyaakcaa yah kilaakɗa
(Marka 13: 14-23; Lúkkaa 21: 20-24)

Yéesu tíkka ga an:
15 - Binaa ɗú hot ɓaa Dañeel, sëldíiga-Koohaa yéegalohee ee wo'u «yi'araamí'yaa
pooki kúlɗa»*, ya tuuk ga ɗekataa wisela'í'waa ga Kaanfaa Koohɗa -- ee ɓaa fu jaŋ iñii
yiinaa, ínohaaka ga!-- 16 ɓuwaa iñaama laakan gohaa Yúudéeɗa, ɓa núpat, ɓa yee
ɗook jaŋjaŋcaa. 17 Ɓaa iñaama laakanndi yugin ki'íikaruk ga ɗook taahaagariɗa,
hanat kisek kiyoosuk kiɓeɓ yen ga ɗuuy túuyci. 18 Ee ɓaa iñaama laakanndi
yooncaaɗa, hanat kiɓoyuk kaan kiɓeɓnee kúltífaagari. 19 Massa ɓeticaa, bescaama
laakanɓa na look, na ɓaa ensan na kiɓëpí'ɗa. 20 Kíimat Kooh, ati iñcaama hídohoo
ga wahtu ñiin wiméeskí'† wala ga bes Sabat; 21 ndaga meskilaatcaa dalan ɓuwaaɗa
hay kiyak yakaa wëe'taa ga wii, mossii kilaak iñaa manɗa aboh ga waa Kooh sak
ëldúnaɗa bi wati. Ee iñaa madan ɗa laaksisanndii bi taa'. 22 Ee binaa newéeríi Kooh
ya nëewís bescaa caamanaa, enaa ken múcoo. Wayee ɓuwii ya tanukɗa tah bi ya
hayca kinëewís.
23 Kon binaa ɓo' wo''úu an: «Malkat, Kiristaanii yii dii!» wala «Malkat ya yaa daa!»
Kaa gëmat. 24 En ki'enaa, ɓiɓo' hay kikoluk, ɓa tík hafɓa Kiristaa na ɓisëldíiga-
Kooh ee lak saboh. Ɓa tumi kíntaan na enaama cidóoyí'-waa' kiɗúk sah, enee an
mínukinaa, ɓuwaa Kooh tanukɗa. 25 Mi yéegallúu diimaɗa balaa dara hewanaa.
26 Kon binaa ɓo' wo''úu an: «Malaknat, Kiristaanaa yaa ga ëgí'-dúndagaa!» Kaa
karat da. Wala «Malkat yeema ɗaakukka!» Kaa gëmat. 27 En ki'enaa, fodaa melic
eni mareet aboh meyaa'-noh bi ga aasaa'-nohɗa, fodaama kihaykii Kowukii ɓii yahɗa
kiman. 28 Daa mídi enoh, suulcaa hídohsan da.

Kowukii ɓii hay kihayis
(Marka 13: 24-27; Lúkkaa 21: 25-28)

29 - Coonucaa ga bescaamaɗa paafaa, nohii dal kiñúusí', ñiidii íis kilee', ee olcii
hay kiɗëegískoh ɗook-Kooh ca keen ee iñcaa en ga asamaanɗa tóoh hícukoh.
30 Fodaama, mandargaa Kowukii ɓii hay kihotuk ga asamaan, ee ɓéeɓ heetcii ga

---

* **24:15** 24: 15 Malkat Dañeel 9: 27; 11: 31; 12: 11. Kaanfaa Kooh te'see hen (Kíis 70), lëehí'ta ɓu-Room na heetcaa aamuksi ga tuu'caagaɓaɗa tumussa ga ɗekataama iñaa neɓɓa. † **24:20** 24: 20 Ñiin wiméeskí' ñiidaama newoo kipesoh ee Yéesu wo'wa "ñiin soosoos".

ëldúnaɗa kodukohi; ɓa hay kihot Kowukii ɓii ga ɗuuy yaayeelcii, ka yoosuki,
taam na dooli na ndam wiyaak. 31 Mbiiwaa wiyaakwaa hay kitípu, Kowukii ɓii
wos malaakacaagari ɓa hídíroh ɓuwaagari ya tanuk ee enu ga topaa'cii ëldúna
cinikiisciiɗa.

Jagaa tediktaa teewohɗa
(Marka 13: 28-31; Lúkkaa 21: 29-33)

32 - Malkat iñii een jëgí'túu ga iñaamaɗa. Binaa toytaa kedikkaa ne' kine' bi, ee
tuu'taa dal kitapisaa, ɗú ínoh an lah deeyin. 33 Fodaama ɓan, binaa ɗú hot iñcaama
tóohaa, ínohat an Kowukii ɓii deeyin, ya le'in halii. 34 Mi wo''úuka ee kayoh; bi
ɓuwii wati kaanu ɓéeɓɓanaa, iñcaama tóoh hay kilaak. 35 Asamaanii na kakayfii
hay kifaay wayee wo'eenndoo faayoo múk.

Paamudii doŋ ínoh besaa ëldúna leehanɗa

36 - En loo iñaa aaw ga besaa wala wahtaa iñaama laakohanɗa, ken ínohoowa.
Enndii malaakacaa ga asamaanɗa, ee enndii sah Kowukii. Paamudii doŋ ínohwa.
37 Iñaa laakee ga jamaanaa Noweeɗa hay kilaakis fodaama ga hayii Kowukii ɓii.
38 Ndaga ɓalaa músúmaa miyewinmaa Kooh towee, ma úulla ɓuwaa ga jamaanaa
Noweeɗa, ɓuwaa enee ga kiñam na ki'an, ɓa pajohi, ɓa onohi towutaagaɓa kipañ bi
ga besaa Nowee aas gaalaa wiyaakwaaɗa. 39 Ɓuwaa, helɓa mossii ga kika' bi ga daa
Kooh towoh músúmaa miyewinmaa úulee ɓuwaaɗa, ma ɓayyaɓa ɓéeɓɓa. Fodaama
ɓan hayii Kowukii ɓii yahɗa kiman. 40 Le' bëríinaa, yaal ɓanak ɓaa enu ga yooncaa,
yíinoo hay kiɓewu, yíinooyaa foñu.

41 Ɓeti ɓanak ɓaa en na ki'o' ga oraaraa, yíinoo hay kiɓewu, yíinooyaa foñu.

42 Kon kaa neehat, ndaga ɗú ínohoo besaa Ha'mudiigarúu yah kihayɗa. 43 Ínohat
iñii yii bi jof: binaa Ha'-kaan ínohee wahtaa lok yah kihay kaanci ga wekɗanaa,
eneenaa ya neehoo, ya íis kaanci fa pooku. 44 Kërí tah, ɗú ɓan, waayukat, ndaga
Kowukii ɓii hayan ga wahtaa ɗú fooganndii.

Liiwukaa wo' ga loo súrgacaa ɓanakɓaaɗa
(Lúkkaa 12: 41-48)

Yéesu tíkka ga an:

45 - Kon ɓii yiida en súrgaa tookɗin ha'-kaanci ee ya ñaañin? Yërí en yaa ha'-
kaanci tíkan ga fíkíi súrgacaagari, doo ya e'ɓa yaa en ɓéeɓ iñaa ya jom kiñamɗa
binaa wahtaa le'aa. 46 Ya yewinin múu', súrgaama, binaa ha'-kaadaagari ɓoyuk,
laakki ga lëgëyaamanaa. 47 Mi wo''úuka ee kayoh; ha'-kaanci hayyi kitík ga ɗook
iñcaa ya laakɗa tóoh. 48 Wayee binaa súrgaa yibóní'yaama wo' ga helaagari an:
«Ha'-kaanndoo kolukkii kihay», 49 bi tah, ya en ga kifeek ɓimooroomci súrga, ya
en ga kiñam na kilaal rek na anoh-anohcaanaa, 50 ha'-kaadaa súrgaama hay kihay
ga besaa ya fooganndii na wahtaa ya ínohanndii. 51 Ha'-kaadaa hayyi kifeek doo'
ciméeskí', ya wa'ti iñaa sek ɓuwaa jófjófɗukiɗa, daa kikodukoh na ki'úñoh sís yah
kilaakɗa.

25

Liiwukaa wo' ga loo oomaa-jowucaa ɓidaaŋkaahɓaaɗa

Yéesu liiwukissa ɓuwaa an:

1 - Kon Nguurii Kooh ga ɗookɗa yah kimëdírohu anee: enee oomaa-jowu
ɓidaaŋkaah, ɓa ɓeɓpa lampucaagaɓa, ɓa ka'ta kitëebíluknee ha'-kílookkaa. 2 Ga
oomaa-jowucaama, ɓiyëtúusɓaa enussa ɓiɓo' ɓilóhóyí'-hel, ɓiyëtúusɓaa tesɗa
enussa ɓilëekí'-hel. 3 Ɓaa lohoyin helɗa ɓewussa lampucaagaɓa ee ɓa halaattii

kiɓaydoh dúuleen*. 4 Wayee ɓaa laakin helɗa sorussa dúuleen ga bíteel, ɓa
ɓaydohha na lampucaagaɓa. 5 Ha'-kílookkaa hëewí'ta kihay, faf ɓéeɓɓa ɓa
pëní'ukka, ɓa aawwa kineeh.
6 Ga leeloo wek, laakka koonaakaa kelohuk didóolí' an: «Ha'-kílookkii hayin,
meyat ɗú tëebílukki!» 7 Ɓéeɓ oomaa-jowucaama dalla kiyúuduku, ɓa ɓaa waayuk
lampucaagaɓa. 8 Oomaa-jowucaa ɓilóhóyí'-helɓaa wo'ussa ɓilëekí'-helɓaa an:
«Lampuciigaríi cii yím, onattíi ga dúuleeniigarúu.» 9 Ɓilëekí'-helɓaa taasussaɓa
an: «Ó'óo, mínukoo; iñii ɗí ɓayɗa dooyoorìi narúu. Namat kika' ga toonohaa,
ɗú lomi'nee haffúu.» 10 Ɓaama nak karussa kilomnee dúuleen, ha'-kílookkaa
hayohhaɓa fenoo. Oomaa-jowucaa pari'eeɗa taabussa na ha'-kílookkaa, ɓa aassa
túuyaa cuuníin sëgílookfaa tofohuɗa, halaa lagussa. 11 Ennda kiis, oomaa-jowucaa
ɓíinooɓaa le'ussa, ɓa ɓaa ɓëytoh an: «Kiyaakii, kiyaakii, lëgísɗaaríi!» 12 Wayee ha'-
kílookkaa taassaɓa an: «Mi wo''úuka ee kayoh; mi ínohoorúu!»
13 Yéesu tíkka ga an:
- Kon kaa neehat, ndaga ɗú ínohoo besaa ee ɗú ínohoo wahtaa Kowukii ɓii
hayanɗa.

Liiwukaa wo' ga loo súrgacaa ɓaahayɓaa foñɗusee kopa'ɗa

Yéesu liiwukissa an:
14 - Ee ɓan Nguurii Kooh yah kimëdírohu na ɓo', yaa enee na kiyah kiɓaaɓ. Ya
ɓayya súrgacaagari, ya díŋkaanndaɓa alalaagari, 15 yaa en ɓéeɓ iñaa ya hatinɗa:
yíinoo ya e'tari hanja'-wúrúus ciyëtúus; yaa tík gaɗa, kanak; yukaahayyaa, wíinoo.
Ya yaa yah kiɓaaɓ.
16 Yaa e'see hanja'-wúrúuscaa ciyëtúuscaaɗa dalla kika', lëgëyya ga koparaa bi
ya laakka hanja'-wúrúus ciyëtúus ciliis. 17 Yaa e'see kanakcaaɗa, ka'ta, tummba
fodaama ya laakka kanak ciliis. 18 Wayee yaa e'see hanja' wíinoo doŋɗa, ka'ta
acca noŋ ga kakay ɗaakka koparaa ha'-kaanci ga. 19 Tíkka ga iñaa maañ, ha'-
kaadaa súrgacaa meyohha kiɓaaɓ. Ya ɓaylukkaɓa ki'ínoh yaa en ɓéeɓ iñaa ya
tum ga koparaaɗa. 20 Súrgaa e'see hanja'-wúrúuscaa ciyëtúuscaaɗa hayya, deeyca,
meydohha hanja'-wúrúus ciyëtúus ciliis, wo''a an: «Kiyaakii, fu ereeroo hanja'-
wúrúus ciyëtúus. Mi lëgëyya ga. Uuna, ciyëtúus ciliis cee.» 21 Ha'-kaadaagari
wo''ari an: «Waw guureway, fu súrga yijófí' ee fu go'. Fu enin go' ga iñaa
yewinndii, mi hayyaa ki'e' fu kuliyuk ga yiyewin. Hay fu bok kineɓluk na ha'-kaanfu.»
22 Súrgaa e'see hanja'-wúrúus kanakɗa hayya, deeyca meydohha kanak ciliis, wo''a
an: «Kiyaakii, fu ereeroo hanja'-wúrúus kanak. Mi lëgëyya ga. Uuna, kanak ciliis
cee.» 23 Ha'-kaadaagari wo''ari an: «Waw guureway fu súrga yijófí' ee fu go'. Fu enin
go' ga iñaa yewinndii, mi hayyaa ki'e' fu kuliyuk ga yiyewin. Hay fu bok kineɓluk
na ha'-kaanfu.» 24 Lëehí'ta súrgaa e'see hanja'-wúrúus wíinoo doŋɗa hayya, deeyca
wo''a an: «Kiyaakii, mi ínoheera an fu ɓo' yisúwí' ga keeñ: fu píiki daa fu sokkii
ee fu nëgírohi daa fu faa'tii. 25 Mi niikee hen, kërí tah mi acca ga kakay mi ɗaakka
kopariigaraa ga. Uuna, fu laasin yenfu.» 26 Ha'-kaanci taassari an: «Fu súrga yibóní'
ee fu sagoh-coonu. Fu ínoheera an mi píiki daa mi sokkii ee mi nëgírohi daa mi faa'tii.
27 Fu jomee kiwútíroh hëelísiigoo hen. Eneenaa mi hayaa, mi laaswa na iñaa wa
límɗa.» 28 Ha'-kaadaa wo''a súrgacaagari an: «Diima, te'at hanja'-wúrúusumgari
ɗú e'wa yum ɓay cidaaŋkaahɗa. 29 En ki'enaa, ɓaa laakin hay kiɓaatɗu bi ya dóoyí'
sëk, wayee ɓaa laakoo, ki'iñkaa ya ɓayɗa sah hay kite'u. 30 Súrguma laakoo jeriñɗa
jafatti ga fooh, ga ñúusaa, daa kikodukoh na ki'úñoh sís yah kilaakɗa.»

Atti'aa mëeñjohɗa

* **25:3** 25: 3 Waama, ɓuwaa soree dúuleen ga lampucaagaɓa, kitaaluk.

Yéesu tíkka ga an:
[31] - Bëríinaa Kowukii ɓii taaban na malaakacaagari ɓéeɓɓa, ya hay ga ɗuuy
ndamaagarinaa, ya hay kiyuŋ ga baŋ-buuraagari. [32] Ɓéeɓ heetcii hay kihídírukohu
ga fíkíici. Lëehíraa, ya hëgísoh ɓuwii kom kanak fodaa daa níiroh hëgísohi baal
na pe'ɗa. [33] Ɓuwii júwinɗa, ya hanohi'ɓa yah-ñaabaagari ee ɓii júwussiiɗa ya
hanohi'ɓa yah-segaagari. [34] Fodaama, Buuraa hay kiwo' ɓuwaa hanohhi yah-ñaamɗa
an: «Ɗú ɓii Paammboo barkeelinɗa, hayat ɗú ɓeɓ iñii ɗú jom kilam ga nguurii
waayukɗuseerúu ga iñaa ëldúna saksee bi watiɗa. [35] Mi yaaweera, ɗú onndaroo
mi ñammba. Mi píleera, ɗú onndaroo mi annda. Mi eneera sagac, ɗú ɗapparoo.
[36] Mi teseeɗa dúŋ, ɗú ekkaroo kúltí. Mi ɗúukooleera, ɗú hayyaroo kihaltuk. Mi
laŋseera ga kasu, ɗú hayyaroo kiwaak.» [37] Fodaama ɓuwaa ɓijúwí'ɓaa hayyi kitaas
an: «*Ha'mudii, ɗí hoteeraa kera lak fu yaawin, ɗí onndaraa fu ñam? Ɗí hoteeraa
kera lak fu pílin, ɗí onndaraa fu an? [38] Ɗí hoteeraa kera lak fu sagac, ɗí ɗapparaa? Ɗí
hoteeraa kera lak fu tesin dúŋ, ɗí ekkaraa kúltí? [39] Ɗí hoteeraa kera lak fu ɗúukoolin
wala fu laguunun ga kasu, ɗí hayyaraa kiwaak?» [40] Buuraa hayɓa kitaas an: «Mi
wo''úuka ee kayoh; kotaa en ɓéeɓ, waa ɗú moseera kidímal yíinoo ga ɓuwiigoo ɓii
wëñ kijutuutɗa, mi yërí ɗú tumɗeeka.»

[41] Lëehíraa Buuraa hay kiwo' ɓuwaa hanohhi yah-seŋɗa an: «Úsaayattoo, ɗú ɓii
Kooh cojinɗa. Aawat kiwiikaa yímoo taa' fetɗusee Seytaani ya na malaakacaagariɗa!
[42] Mi yaaweera ee ɗú onndiiroo mi ñam. Mi píleera ee ɗú onndiiroo mi an. [43] Mi
eneera sagac ee ɗú ɗappiiroo. Mi teseeɗa dúŋ ee ɗú ekkiiroo kúltí. Mi ɗúukooleera,
mi laŋseera ga kasu ee ɗú haltukkiiroo.» [44] Ɓaama ɓan, hayyi kitaas an: «Ha'mudii,
ɗí hoteera kera lak fu yaawin wala lak fu pílin, wala lak fu sagac, wala lak fu
tesɗa dúŋ, wala lak fu ɗúukoolin, wala lak fu laguunun ga kasu ee ɗí dímalliiraa?»
[45] Buuraa hayɓa kitaas an: «Mi wo''úuka ee kayoh; kotaa en ɓéeɓ, waa ɗú sageera
kidímal yíinoo ga ɓuwii ɓii wëñ kijutuutɗa, mi yërí ɗú saŋɗeeka kitumi' ɓan.»
[46] Fodaama, ɓuwaa ɓaama hay kiɓayu ga ngee'caa leehoo taa'ɗa, ee ɓuwaa júwinɗa
ɓayu ga kipeskaa leehoo taa'ɗa.

26

Sarahohcaa na jëgíroh-waascaa pokohussa Yéesu nof
(Marka 14: 1-2; Lúkkaa 22: 1-2; Saŋ 11: 45-53)

[1] Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' iñcaa ya waaree ɓuwaa kelohɗa, ya wo''a
tëelíbéecaagari an:
[2] - Ɗú ínohin an tes ga bes kanak feetii Paakii le', ee Kowukii ɓii hay kitíku ga yah
ɓuwii sagoh nariɗa, ka daayu ga kuraa.
[3] Wiima lak Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa yaawúu'caa hídírukohuunun ga
kaan Kayíf, ha'-kaadaa sarahohcaa ɓiyaakɓaa, [4] ɓa júwohha ga ki'am Yéesu ndaŋ,
ee ken yéegoo, ɓa aplukki. [5] Ɓa wo''a nak an:
- Ɗu hanatka kitum ga besaa feetaa, enndiikanaa iñaama hay kihaydoh coow
wiyaak ga ɗuuy ɓuwii.

Laakka ɓetifaa íif la'koleñ ga hafaa Yéesu
(Marka 14: 3-9; Saŋ 12: 1-8)

[6] Daa Yéesu enee ga dëkaa Bétaníi ga kaan Simoŋ yaa gaana'eeɗa, [7] laakka ɓetifaa
hay gari, ɓay kujúlúŋkaa hëwrohu atohaa wo'u Albataa'* ee ja líifin na la'koleñ
wiséerí'. Ɓetifaa íiffa la'koleñaa ga hafaa Yéesu, lak yaama yaa ñam. [8] Daa
tëelíbéecaa hotee iñaama, ɓa aylukka, ɓa ɓaa wo' an:

---

* **26:7** 26: 7 Albataa' atoh wiséerí' waa ɓuwaa ɓewee kihëwíroh kaas, tataa na ciliis. Wa newin kilëgëyoh.

- Kiyasohkuma jeriñ ya? 9 Ɓo' míneerawa moos kitoon kopa' wiyewin, wa dímalohu nduulcii!
10 Yéesu ínohha iñaa ɓa wo'ɗa, ya wo''aɓa an:
- Ɗú sodaloh ɓetifii ya? Iñii ya tumi'tooɗa jekin. 11 Nduulcii, ɗú ɓii naɓa besaa en ɓéeɓ✡, wayee mi, mi yahhii narúu ki'en dii besaa en ɓéeɓ. 12 Ɓetifii leef la'koleñ ga faanfiigoonaa, ya tumka kiwaayuk loyaagoo†. 13 Mi wo''úuka ee kayoh; ga daa Hewhewii winéwí'wii wii mín kiyéegalohu ga ëldúna tóoh, iñii ɓetifii fii tumɗa hay kiɓéestíru, ee ɓuwaa hayyika kiníindísukoh.

Yúdaa tookka kitoon Yéesu

14 Waa ennda ɗa, yíinoo ga ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, ee ya teeku Yúdaa Iskariyot, ka'ta ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa, 15 ya wo''aɓa an:
- Mi tík Yéesu ga yahhúunaa ɗú fayanndoo hín na? Sarahohcaa ɓiyaakɓaa kídussa hanja'-hëelís cidaaŋkaah-kaahay‡, ɓa e'tari. 16 Iñaa aboh ga wahtaama, Yúdaa yaa heel besaa ya jekelukan bi ya mín kitík Yéesu ga yahɓa.

Yéesu ñammba cuuníinfaa Paakaa na tëelíbéecaagari
(Marka 14: 12-21; Lúkkaa 22: 7-14,21-23; Saŋ 13: 21-30)

17 Ga besaa ɗeɓ ga feetaa ñamsi mbúurúcaa laakoo lëwíi'ɗa, tëelíbéecaa Yéesu hayussa, ɓa meekissari an:
- Fu waa' gada ɗí waayukɗineeraa ñamahii Paakii?
18 Yéesu taassaɓa an:
- Karat teeraa ga díw, ɗú wo''i an: «Jëgírohii wo' an: “Wahtiigoo le'in ee mi yah kipaakoh§ kaanfu, mi na tëelíbéeciigoo”.» 19 Tëelíbéecaa tumussa iñaa Yéesu nakeeɓaɗa, ɓa waayukka Paakaa. 20 Ga noh-soosaa, Yéesu yuŋnga kiñam na tëelíbéecaagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa. 21 Lak ɓa ɓaa ñam, ya wo''aɓa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; yíinoo garúu hayyoo kitoon✡.
22 Tëelíbéecaa, keeñɓa leehha ga tak, ɓa ɓaa meekissi yíinoo yíinoo an:
- Ha'mudii, mi yëríne?
23 Yéesu taassa an:
- Yii bok naroo ki'ek yah ga kankiiɗa, yërí yahhoo kitoon. 24 Kowukii ɓii kii ga waas kikaan fodaa daa Këyítfaa wo'ka gariɗa, wayee massa ɓaa yaama yah kitoon Kowukii ɓiiɗa. Ɓaama límséeríinaa, iñaama gënee gari.
25 Yúdaa, yii toon Yéesuɗa meekissari an:
- Jëgírohii, mi yëríne?
Yéesu taassari an:
- Fu wo'inka!

Cuuníinfaa fisela'í'faa Yéesu ñam na apotaa'caagariɗa
(Marka 14: 22-26; Lúkkaa 22: 15-20; 1 Korenti 11: 23-25)

26 Yéesu ɓeɓpa mbúurú lak ɓa ɓaa ñam, ya gërëmmba Kooh, lëehí'ta ya weellawa, e'tawa tëelíbéecaa, wo''aɓa an:
- Ɓewat ɗú ñam, iñii yii faanfiigoo fërí!
27 Lëehí'ta ya ɓeɓpa kaas-biiñ, ya gërëmmba Kooh, lëehí'ta ya e'tawa tëelíbéecaa, wo''aɓa an:
- Anat ga ɗú ɓéeɓpúu, 28 ndaga iñii yii ñífiigoo wërí, ñífii pok kifiiliimunkiigarúu na Koohɗa✡, ee wa aamɗu ɓo' ɓiyewin doonaa ɓa bayalu baakaa'caagaɓa.

✡ **26:11** 26: 11 Malkat Dëteronom 15: 11. † **26:12** 26: 12 Waama yaawúu'caa baahkohseera kileef faraafcaa ɓuwaa kaaninɗa na enaama ci'eeñlaat doo ca mín kimaañ ga daa ca acuɗa ee ca yasukohoo. ‡ **26:15** 26: 15 Hanja'-hëelís cidaaŋkaah-kaahay fërí en cadamfaa Yúdaa toonee Yéesuɗa ee enin koparaa yewinndii dara. Ñaamcaa waama faysee iñaa hínɗa ga ñiin. § **26:18** 26: 18 Paakaama wërí en feetaa yaawúu'caa tumee ga waama mandarga meyaagaɓa ga kúlkaa Esíptiɗa. ✡ **26:21** 26: 21 Malkat Kañcaa 41: 10. ✡ **26:28** 26: 28 Malkat Eksoot 24: 8; Yérémíi 31: 31-34.

29 Mi wo''úuka, aboh ga wati, mi ansisoo anahii wii meyoh ga kedik-biiñɗa bi ga besaa mi anan narúu biiñaa wi'aswaa ga Nguuraa Paammbooɗa.
30 Waa ennda ɗa, ɓa yeekka yeek-Kañcaa*, lëehí'ta ɓa ka'ta tëgëlaa Ólíwíyéecaa.

Yéesu yéegalohha an Pee' hayyi kitaasuk
(Marka 14: 27-31; Lúkkaa 22: 31-34; Saŋ 13: 36-38)

31 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ga wekii wati, ɓéeɓpúu ɗú hay kinúp ɗú foñnjoo. En ki'enaa, bíduunun ga Këyítfaa an: «Mi hay ki'ap níirohaa, ee baalcaa yopaa hay kitasaarukohu.»
32 Yéesu tíkka ga an:
- Wayee binaa mi mílísaa, mi hayyúu kiɗëwíruk Gëlílée.
33 Pee' dallari kiwo' an:
- Luu enee an ɓuwii tesɗa tóoh hay kinúpu foñussa, mi, mi núpoo mi foñnjaa.
34 Yéesu taassari an:
- Mi wo''aaka ee kayoh, ga wekii wati doŋ sah, bi siik-pabu kodaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.
35 Wayee Pee' wo''ari an:
- Mi taasukooraa múk, luu enee an mi joman kikaan naraa.
Tëelíbéecaa ɓéeɓɓa dalla kiwo' fodaama.

Yéesu kíimmba Paamci ga Getsemanee
(Marka 14: 32-42; Lúkkaa 22: 39-46)

36 Wa ennda ɗa, Yéesu na tëelíbéecaagari karussa ɗekataa wo'u Getsemanee†, ya
wo''a tëelíbéecaagari an:
- Yugat dii, mi paaf fíkíi kikíim Kooh.
37 Ya ɓayya Pee' na towutaa Sebedee tanaktaa, ɓa taam nari. Keeñci dalla kileeh,
ya yëecírukka fíw. 38 Ya dallaɓa kiwo' an:
- Keeñnjoo leehin bi mi yii kaanan. Tesat dii naroo ee kaa neehat.
39 Ya ka'ta bi ga fíkíi, ya yí''a, yíppa púk kakay, yaa kíim Kooh an: «Buba, en lak
mínukinaa, úsaayɗaa kaas-coonii wii garoo. Wayee hanat ki'en fodaa daa mi waa'ɗa
wayee enat fodaa daa fu waa'ɗa.»
40 Ya sooffa ga tëelíbéecaa ɓaahayɓaa, ya laakkaɓa ɓaa neeh, ya wo''a Pee' an:
- Kon ɗú mínndii kiwíisoh luu enee sah wahtu wíinoo, waa ɗú yugan naroone?
41 Kaa neehat ee kíimat Kooh doonaa ɗú keenoo ga fíraa Seytaani. Ɓo' daal, keeñaa
waarin wayee faanfaa tookkii.
42 Ya úsaaysissaɓa kotaa kukanakkaa, ya yaa kíim Kooh anee: «Buba, en lak kaas-
coonii wii mínoo kipaaf, ee an mi jomwa ki'an henaa, kon iñaa fu waa'ɗa laakat.»
43 Ya soofissa gaɓa, ya laakkaɓa ɓaa neeh ndaga lak hascaagaɓa abin pëní. 44 Ya
foñissaɓa daama, ya úsaayissa daa karam, ee kotaa kukaahaykaama, ya yaa kíim na
wo'eencaa caca. 45 Waa ennda ɗa, ya soofissa ga tëelíbéecaa, ya wo''aɓa an:
- Ɗú ɓii lís kineeh na ki'íikaruke? Wahtii le'in kimma, Kowukii ɓii kii yah kitíku
ga yah tumoh-baakaa'cii. 46 Kolkat, ɗu yee! Malkat yii yahhoo kitoonɗa yii deey.

Yéesu abussa
(Marka 14: 43-50; Lúkkaa 22: 47-53; Saŋ 18: 3-12)

47 Lak Yéesu yaa lís kiwo', Yúdaa Iskariyot yaa bok ga tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na
ɓanakɓaaɗa dalla kile'. Laakka ɓo' ɓiyewin ɓaa taam nari, ɓayuunun kalaɓ, na doo'.
Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa yaawúu'caa ɓërí woseeɓa.
48 Yii on Yéesu bíiŋɗa eree ɓuwaa lëdí' an: «Ɓaa mi yah kifuunɗa yërí ya, abatti.»
49 Daa Yúdaa le'ee, ya dalla kideey ga Yéesu wo''ari an:

* **26:30** 26: 30 Kañcaa 115-118 cërí daanee kiyeeku binaa cuuníinfaa tumsi ga Paakɗa leeh kiñamunaa. † **26:36** 26: 36 Getsemanee waa' kiwo' ga ki'Arameyee «dipooyaa' dúuleen».

- Hóowíra Ha'mudii! Ya dalla kifuun Yéesu.
50 Yéesu loffari an:
- Fiilii! Iñii haydohhaaɗa tumaari.
Waa ennda ɗa, ɓuwaa taam na Yúdaaɗa deeyussa, tíkussa yah ga Yéesu, abussari.
51 Ga ɗekataama, ga ɓuwaa taabee na Yéesuɗa, yíinoo dalla kiɗol kalaɓfaagari,
típpafa súrgaa ha'-kaadaa sarahohcaa ɓiyaakɓaa, ɓaydohha nofaa. 52 Wayee Yéesu
wo''ari an:
- Íkaa kalaɓfiigaraa ga huuwii, ndaga ɓaa fu dëk ga kiɓewi' ɓo' kalaɓ ɓéeɓ kalaɓ
apanndaa. 53 Hanaa fu ínohoo an mi mínin kikíim Paammboo dímal ee ga saasi
ya wosohhoo malaakacaa wëñ ɓijúnni-daaŋkaah-kanak (20.000)‡, ɓa heñohi'toone?
54 Wayee baanaa iñaa bídu ga Këyítfaaɗa tuman na bi wa mat? En ki'enaa, fa wo'in
an tóoh jomɗa kilaakoh.
55 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a mbooloomaa an:
- Mateera ga ɗú hayyoo ki'am, ɗú taam na kalaɓcii na doo'cii, man na ɓuwaa
dawuk tumoh-kofeele? Mi enee ga Kaanfaa Kooh besaa en ɓéeɓ, mi jëgírohi ee ɗú
mossiiroo ki'am. 56 Wayee iñii yii ɓéeɓ laakin doonaa iñaa sëldíiga-Koohcaa wo'ee,
bídussa ga Këyítfaaɗa, mat.
Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa ɓéeɓɓa foñussari ɓaa núp.

Yéesu ɓayussa ga fíkíi atti'ohaa
(Marka 14: 53-65; Lúkkaa 22: 66-71; Saŋ 12: 13-14,19-24)

57 Ɓuwaa abee Yéesuɗa ɓayussari kaan Kayíf, ha'-kaadaa sarahohcaa ɓiyaakɓaa,
ga daa jëgíroh-waascaa na yaakcaa hídírukohseeɗa. 58 Pee' yaa taabukki di'úsaayí'
bi ga hëtaa kaanfaa sarahohaa yiyaakyaa kuliyukɗa. Ya aassa bi ga ɗuuy, ya yuŋnga
na súrgacaa ki'ínoh daa iñaama mëeñjohanɗa.
59 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ɓéeɓ ɓuwaa bok ga paanaa yaawúu'caa wiyaakwaaɗa,
ɓaa heel wo'eenaa ɓa pokɗan Yéesu bi ɓa mínndi ki'apluk. 60 Wayee ɓa hottii, hídaa
daa ɓo' ɓiyewin hayseera daama kipoki'ti kiwo'ɗa. Ɓo' ɓanak mëeñjohha kihay,
61 wo'ussa an:
- Ɓii yii wo' an: «Mi mínin kipook Kaanfaa Kooh, mi tuukirisfa ga bes kaahay.»
62 Ha'-kaadaa sarahohcaa kolukka wo''a Yéesu an:
- Fu taasoo dara ga iñii ɓuwii ɓii yammbaaɗane?
63 Wayee Yéesu taassii. Ha'-kaadaa sarahohcaa meekissari an:
- Ga Kooh yii laak kipesɗa, wo''aaríi ati fu yërí en Kiristaanii, Kowukii Kooh.
64 Yéesu taassari an:
- Fu wo'inka. Ee sah mi wo''úu an, iñaa aboh diima, ɗú hay kihot Kowukii ɓii yuŋ,
hanoh yah-ñaabaa Kooh yii wëñ ɓéeɓ dooliɗa, ee ɗú hayyi kihot ga ɗuuy yaayeelcii
asamaan, ya yoosuki✡.
65 Daama, Ha'-kaadaa sarahohcaa ɗa'ta kúltícaagari ndaga ki'ayluk, ya wo''a an:
- Ɓasin Kooh! Ɗu enohis seedi ya? Ɓéeɓpúu ɗú keloh ga, ɓasin Kooh. 66 Ɗú ínoh
ya ga?
Ɓa taassa an:
- Yii kay, jom ki'apu hen!
67 Waa ennda ɗa, ɓa aawwari kitoos ga fíkíi, ɓa ɓaa dúukisohhi, ɓíinoo ɓaa mútti
pa'caa, 68 ɓa ɓaa wo''i an:
- Fu Kiristaanii, líiruka, wo'aaríi ɓii feekkaaɗa?

Pee' taasukka Yéesu
(Marka 14: 66-72; Lúkkaa 22: 56-62; Saŋ 18: 15-18,25-27)

‡ **26:53** 26: 53 Malaakacaa enee mbooloo malaaka cidaaŋkaah na kanak (12): mbooloomaa en ɓéeɓ le'in ɓo' ɓijúnni-wíinoo bi ga júnni-yitniinoo. ✡ **26:64** 26: 64 Malkat Kañcaa 110: 1; Dañeel 7: 13.

69 Pee' nak, lak ya yuŋnga ga fooh, ga hëtaa kaanfaa ha'-kaadaa sarahohcaa, laakka súrga yiɓeti yaa deey gari, wo''ari an:

- Fu ɓan fu enee na Yéesu, ɓaama dëk Gëlíléeɗa!

70 Wayee Pee' taasukka ga fíkíi ɓéeɓ, wo''a an:

- Mi ínohoo iñii fu waa' kiwo'ɗa!

71 Lëehí'ta, ya kolukka yaa yah ɓak hal-kaadaa. Laakka súrga yiliis yiɓeti yaa hotti, wo''a ɓuwaa enee daamaɗa an:

- Ɓii yii enee na Yéesu Nasareet!

72 Pee' waatukka, taasukissa an:

- Mi ínohoo ɓaa yaama!

73 Ennda kiis, ɓuwaa enee daamaɗa deeyussa gari, wo'ussari an:

- Fu ɓan, fu joman kibok gaɓa, ndaga dii fu wo'iɗa teewohin ga dii fu meyohɗa.

74 Daama, Pee' ennda ga kicojuk na kiwaatuk, ya taasuuka an:

- Mi ínohoo ɓaa yaama!

Ga saasi siik-pabaa konnda. 75 Pee' níindísukka iñaa Yéesu wo'eeri an: «Bi siik-
pabu kodaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.» Pee' dalla kimey yaa koduk mooncaa leehoo.

27

Yéesu ɓayussa ga fíkíi Pílaat
(Marka 15: 1; Lúkkaa 23: 1-2; Saŋ 18: 28-32)

1 Ga kímaa cuut, sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa yaawúu'caa, ɓéeɓɓa hídohussa
kimalak daa ɓa tuman bi ɓa apluk Yéesu. 2 Ɓa ɓaŋlukkari, ɓa ɓayyari, ɓa tíkkari ga
yah Pílaat gúwernëeraa.

Kikaankaa Yúdaa
(Tumeen 1: 18-19)

3 Ga waa Yúdaa, yaa toonee Yéesuɗa, ínohha an Yéesu tíkuunun kikaan, ya récukka iñaa ya tumeeɗa, ya ka'ta ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa dëkaa
ki'íkɓa hanja' hëelíscaa cidaaŋkaah-kaahaycaa ɓa fayeeriɗa. 4 Ya wo''aɓa an:

- Mi tumin baakaa' ndaga mi erohin ɓaa tummbii dara, ya apunee.

Ɓa taassari an:

- Waassíi wíinoo gaa ga! Fu yërí ínoh!

5 Yúdaa jaffa koparaa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ya meyca, ya ka'ta kipokuk ní' ga
koonaakaa ya harukka. 6 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa balawussa koparaa, ɓa wo''a an:

- Koparii wii jomoo ki'atukohu na wii Kaanfii Kooh ndaga wa lomohsee ñíf ɓo'.

7 Ɓa hídohha, ɓa júwohha ga kiɓeɓ koparaa, ɓa lomohwa yoonaa «hëwíroh-
kataanaa.» Ga yoonaama, ɓa enohwa kimín ki'ac ɓuwaa en sagac ga dëkaaɗa,
binaa ɓo' kaan gaɓanaa. 8 Kërí tah bi ga wati yoonaama ɓaysi "yoonaa ñífaa".
9 Fodaama iñaa Yérémíi, sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa matta. Ya wo'ee an: «Ɓa ɓeɓpa
hanja'-hëelíscaa cidaaŋkaah-kaahaycaa, ee wërí en cadamfaa ɓu-Isarayeel tookee
kifay gariɗa, 10 ɓa ekkaca ga kilom yoonaa "hëwíroh-kataanaa" fodaa daa Ha'mudii nakeerookaɗa.»

Yéesu ɓayussa ga Pílaat, gúwernëeraa
(Marka 15: 2-5; Lúkkaa 23: 3-5; Saŋ 18: 33-38)

11 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓayussa ga fíkíi gúwernëeraa, yaama meekissari an:

- Fu yërí en buurii yaawúu'ciine?

Yéesu taassari an:

- Fu yii wo'ka.

12 Wayee ya taassii dara ga iñcaa sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa yaawúu'caa
yabeeriɗa. 13 Pílaat wo''ari an:

- Iñcii fu yabu ɓéeɓcaɗa, fu kelohincane?

14 Wayee Yéesu taassiiri ga wíinoo gaca. Iñaama jaahalla gúwernëeraa lool.

Yéesu tíkussa kikaan
(Marka 15: 6-15; Lúkkaa 23: 13-25; Saŋ 18: 39–19: 16)

15 Ga feet Paakaa en ɓéeɓ gúwernëeraa méyí'ɓa ɓo' yíinoo ga ɓuwaa abu ga
kasuɗa, yaa mbooloomaa waa'ɗa. 16 Waama lak laakin ɓaa abu ga kasu, ya teeku
Barabaas ee ɓéeɓ ínohinndi. 17 Pílaat meekissa mbooloomaa hídírukohee daamaɗa
an:

- Ɗú waa' mi méyí'túu Barabaasoo Yéesu yii teeku Kiristaaniiɗa?

18 En ki'enaa, Pílaat ínoheera an ki'iñaan tah ɓa haydohha Yéesu gari.

19 Ɓetici wosohha gari, wiima lak ya yii yuŋnga ga daa atti'ohsiɗa, kiwo''i an:
«Watukaa ki'ek haffu ga loo ɓuyum yijófí'yuma, ndaga wekama mi heeyin gari ee mi
sodeera lool ga heeyaa.»

20 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa yaawúu'caa sorussa ɓuwaa nof, ɓa meekis
Pílaat ya meydohi'ɓa Barabaas ee ya apluk Yéesu. 21 Wayee Pílaat meekissa
mbooloomaa an:

- Yiida ga ɓuwii ɓanakɓii ɓii yërí ɗú waa' mi méyí'túu?

Ɓa taassa an:

- Barabaas!

22 Pílaat meekissaɓa an:

- Kon Yéesu yii teeku Kiristaaniiɗa mi tumanndi na?

Ɓéeɓɓa taassa an:

- Daayaari ga kuraa!

23 Wayee Pílaat meekisissaɓa an:

- Ya tum ya yibóní'?

Wayee ɓa ɓaa wëñ kifiip didóolí' an:

- Daayaari ga kuraa!

24 Ga waa Pílaat ínoh an ya mínoo dara ga, ndaga coowaa waa wëñ kiɓaatuk, ya
heella músú, ɓuuñukka ga fíkíi mbooloomaa, ya wo''a an:

- Duuroo wíinoo gaa ga ñífii ɓii yii; ɗú ɓërí ínoh.

25 Ɓéeɓ mbooloomaa taassa an:

- Ee laa wa kípukat ga haffíi na ɗook towutiigaríi.

26 Waa ennda ɗa, Pílaat méyí'taɓa Barabaas, lëehí'ta ya ríplukka Yéesu, ya
erohhari kidaayunee ga kuraa.

Soldaa'caa ɓaa ñaawal Yéesu
(Marka 15: 16-20; Saŋ 19: 2-3)

27 Waa ennda ɗa soldaa'caa gúwernëeraa paafdohha Yéesu ɗuuy kaanfaa
gúwernëeraa, ɓa nëgírohha soldaa'caa fodaa gaɓaɗa ɓéeɓɓa, ɓa wíillari. 28 Ɓa ɗolla
kúltícaagari, ɓa ekkari kúltí filiis fiyo'oh cor*. 29 Ɓa te'ta iñaa man na baanu-buu' ee
teru na lúp, ɓa ekkariwa ga hafaa. Ɓa e'tari doo'-barah ya ammba ga yahaa ñaabaa,
lëehí'ta ɓa yí''a ga fíkíici, ɓaa ñaawalsohhi:

- Pesa buurii yaawúu'cii!

30 Ɓa ɓaa toossi, ɓa te''a doo'-barahaa, ɓa ɓaa feekkiwa ga haf. 31 Ga waa ɓa
lëehí'tari kiñaawalsoh, ɓa ɗolla kúltífaa fiyo'ohfaa, ɓa ekissari kúltícaagari, lëehí'ta
ɓa ɓayyari kidaaynee ga kuraa.

Yéesu daayussa ga kuraanaa
(Marka 15: 21-32; Lúkkaa 22: 26-43; Saŋ 19: 17-27)

* **27:28** 27: 28 Kúltí fiyo'oh cor Iñaa man ɗa kiyo'oh teewoh mandarga buu' na ndamaagari.

32 Ga waa ɓa en na kiyahɗa, ɓa hídukohha na ɓo' yiyaal yaa dëk teeraa Síreen ee
teeku Simoŋ. Ɓa gítínndari kiníkuk kuraanaa Yéesu yah kidaayohuɗa. 33 Ɓa ka'ta
bi ga ɗekataa wo'u Golgotaa, wërí en «loon-haf». 34 Ɓa e'ta Yéesu biiñaa atukohu na
enaama yi'ëeyí' en fan gít. Daa ya yoohee biiñaa, ya saŋngawa ki'an. 35 Ɓa daaycari
ga kuraa, ɓa yípohha tidoo' kiwaroh kúltícaagari. 36 Lëehí'ta ɓa yuŋnga daama, ɓa
ɓaa watukki. 37 Ɓa daayca kuhaanga tíimmba hafaa Yéesu kiteewoh iñaa tah ya
apuɗa. Ɓa bínnda ga an: «Ɓii yii yërí en Yéesu buurii yaawúu'cii.» 38 Ɓa daayca ɓan
ga yahaaci tumoh-kofeel ɓanak: yii hanohhari yah-ñaam, yíinoo ga yah-seŋ.
39 Ɓuwaa kooree daama ɓaa paafɗa, ɓaa këkít haf, 40 ɓa ɓaa ɓassi an:

- Aca! Fu yii fu wo' an fu yah kipook Kaanfaa Kooh ee fu tawahisfa ga bes kaahayɗa,
somaa haffu. En lak fu en Kowukii Koohaa, yoosukaa ga kuraanii!

41 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa na yaakcaa yaawúu'caa ɓan, ɓaa
ñaawalsohhi, ɓaa wo' an:
42 - Ya somin ɓuwaa ɓíinoo ee ya mínoo hafci kisom. An yërí en buurii ɓu-
Isarayeele? Kon ya yoosukat diima-diima ga kuraanii ɗí hot, ɗí gëm gari. 43 Ya tíkee
yaakaa'ci ga Kooh. En lak Kooh keeñukinndinaa, ya músalatti diima ndaga yërí wo'
an ya Kowu Kooh.
44 Bi ga tumoh-kofeelcaa ɓanakɓaa daaysee ga kuraanaa fodaa gariɗa ɓaa ɓassi
fodaama ɓan.

Kaanaa Yéesu
(Marka 15: 33-41; Lúkkaa 23: 44-49; Saŋ 19: 28-30)

45 Ga wahtaa nohaa tuuk ga ɗookɗa, bi ga wahtu kigoonaluk, Kooh ñúussa kërúus
ga kúlkaa tóoh. 46 Ee ga wahtu kigoonaluk, Yéesu lessa koonaa kiyaak an:

- Élí, Élí, lema sabaktani? (Wërí en an: «Koohyiigoo, Koohyiigoo, iñii tah ya fu
foññjoo?»)
47 Ga ɓuwaa enee daamaɗa, laakka ɓuwaa daa ɓa keloheeri, ɓa dalla kiwo' an:
- Ya yii ɓay Ili!
48 Yíinoo gaɓa dalla kifool, ɓeɓpa epoos, pokkawa ga siñdaa doo', ñoonndawa ga
biniiga', e'ta Yéesu ya ɗuuywa. 49 Ɓuwaa ɓíinoo nak ɓaa wo' an:

- Íisat rek ɗu malak ati Ili hayyi kihay kisom ati na!
50 Wayee Yéesu lesissa koonaa kiyaak, ya lëehɗukka.
51 Ga wahtaama, rídóonaa wiyaakwaa poksee ga Kaanfaa Kooh, kún ɗekataa wëñ
kisela'ɗa dalla kiɗa' kom kanak, aboh ɗook bi ga kakay. Kakayfaa faa yëngëluk,
atohcaa caa ɓëlgískoh. 52 Loy ciyewin lëgísukka, faraaf ɓo'-Kooh ciyewin mílíssa
ga ɓuwaa kaaninɗa. 53 Ɓa tessa da bi ga daa Yéesu mílísohɗa, ɓa ɓaa han ki'aas
Yéerúsaleem, teeraa wisela'í'waa, ɓa feeñukka ga ɓo' ɓiyewin. 54 Soldaaraa kuliyuk
ga ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa, na ɓuwaa taabee nari kiwatuk Yéesuɗa hotussa daa
kakayfaa yëngëluɗa na iñcaa laak caama, ɓa tíitta lool, ɓa ɓaa wo' an: «Kayoh-
kayohɗa, ɓii yii enee Kowu Kooh!» 55-56 Ɓeti ɓiyewin enee daama, ceelussa palah ɓaa
malak. Mërí-Malleen, Mërí eew Saak na Yoseef na eew towutaa Sebedee. Ɓeticaama
ɓërí meyohee na Yéesu gohaa Gëlílée ee ɓa toputu'iri.

Yéesu ɓayussa loycaa
(Marka 15: 42-47; Lúkkaa 23: 50-56; Saŋ 19: 38-42)

57 Ga noh-soosaa ɓo' yilëekí'-alal, yaa dëk Arímatee ee teeku Yoseef, hayya. Ya
bokee ga tëelíbéecaa Yéesu ɓan. 58 Ya ka'ta ga Pílaat, ya meekissari faraaffaa Yéesu.
Pílaat nakohha ya erufa. 59 Yoseef ɓeɓpa faraaffaa, múullafa ga píis perkaal wi'as
mac. 60 Ya faanneerafa ga loy wi'as waa ya yotɗee hafci ga atoh, ya pírgínnda atoh
wiyaak ga kúuwkaa loyaa, ya yaa yah. 61 Mërí-Malleen na Mërí yaa yíinooyaa lak
ɓa yugin, jaanohuunun na loyaa.

Ɓaa watukee loyaa Yéesuɗa

[62] Ga kooh-wíisfaa tík ga besaa waayukaa Sabatɗa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa na
Fërísiyeeŋcaa hayussa ga Pílaat. [63] Ɓa wo''ari an:
- Kiyaakii, ɗí níindísukin an ɓaa yaama wo'oo kayohɗa, wo'eera lak ya yaa lís kipes
an: «Tík ga bes kaahayaa mi hay kimílís», [64] kon ebilaa ɓiɓo' ɓa watuk loyaa dii bi
ga bes kaahay. Enndiikanaa tëelíbéecaagari mínin kikaru ɓa lok faraaffaa, ɓa wo'
ɓuwii an: «Ya mílísin ga ɓuwaa kaaninɗa.» Ee baanaa sabohfii tíkan gaɗa wëñan
fiɗewaafaa kiyak.
[65] Pílaat taassaɓa an:
- Soldaa'cum ɓooma, ɓayatɓa, ɗú watuki' haffúu loyaa daa ɗú waa'.
[66] Ɓa ka'ta kimalak ga daa loyaa manɗa, ɓa tummba lëdí' ga atohaa laŋwaɗa
doonaa ɓaa le' ga tóoh ɓo' ínoh. Ɓa foñnja soldaa'caa daama, ɓaa watukwa.

28

Yéesu mílíssa ga kikaankaa
(Marka 16: 1-10; Lúkkaa 24: 1-12; Saŋ 20: 1-10)

[1] Teel ga kímaa dímaasaa, lak besaa Sabat paafin, Mërí yaa dëk Makdalaaɗa na
Mërí yaa yíinooyaa, karussa kimalaknee loyaa Yéesu. [2] Kakayfaa dalla kiyëngëluk
didóolí', laakka malaakaa Kooh yoosukoh asamaan, ya pírgínnda atohaa wiyaakwaa
lagohsee loyaaɗa, ya yuŋnga ga ɗook gaa. [3] Ya mannda na melic kilee', kúltífaagari
yaanaawwa ɗer fan perkaal. [4] Ɓuwaa watukee loyaaɗa, tíitussa bi ɓaa kaanan.
[5] Wayee malaakaa wo''a ɓeticaa an:
- Kaa tíitat, mi ínohin an ɗú raas Yéesu yaa daaysee ga kuraanaaɗa. [6] Ya enissii dii.
Ya mílísin fodaa ya wo'eekaɗa. Hayat gii, ɗú malak dii ya faanseeɗa. [7] Gaawat kika',
ɗú wo'nee tëelíbéecaagari an: Yéesu mílísin ga ɓuwaa kaaninɗa. Ya ɗëwírukinndúu
Gëlílée, ɗú hotohnanndi daama. Kon iñuma yërí mi yaheerúu kiwo'.
[8] Ɓeticaa gaawussa kimey loyaa. Ɓa tíiteera wayee keeñɓa sooseera lool ɓan. Ɓa
ɓaa fool kiyéegal tëelíbéecaa Yéesu iñaa hewɗa. [9] Balaa ɓa le'anaa, Yéesu hídohha
naɓa, wo''aɓa an:
- Mi yii këñí'túu.
Ɓeticaa deeyussa gari, ŋuluucukussa ga kotcaa, ɓaa jaamukki. [10] Waa ennda ɗa
Yéesu wo''aɓa an:
- Kaa tíitat! Karat, ɗú wo'nee tëelíbéecaagoo an ɓa karat Gëlílée: ɓa
hotohnanndoo daama.

Ɓéestíraa soldaa'caa

[11] Ga wii ɓeticaa en na kiyahuɗa, ga soldaa'caa naksee kiwatuk loyaa Yéesu
acohseeɗa, laakka gaɓa ɓaa ɓoyuk teeraa, ɓa ɓéestí'ta sarahohcaa ɓiyaakɓaa tóoh
iñcaa laakeeɗa. [12] Sarahohcaa ɓiyaakɓaa dalla kihídírukohu na yaakcaa yaawúu'caa,
ɓa júwohha ga ki'e' soldaa'caama hëelís wiyewin, [13] ɓa wo''aɓa an:
- Ɗú karaa, wo'at an tëelíbéecaa ɓaa yaama ɓërí hay ga wek, ɓa lokka faraaffaagari
lak ɗí ɓaa neeh. [14] En ɗanaa gúwernëerii yéeŋkanaa ɗí hay nari kimín kiwo' bi dara
hokoorúu ga.
[15] Soldaa'caa ɓewussa koparaa, ɓa tummba fodaa daa ɓa wo'seeɗa. Fodaama,
ɓéestíraama síwwa ga ɗuuy yaawúu'caa ee bi wati ka kii lís kiwo'u.

Yéesu wossa tëelíbéecaagari ga heetcii ga ëldúnaɗa tóoh
(Marka 16: 14-18; Lúkkaa 24: 36-49; Saŋ 20: 19-23; Tumeen 1: 6-8)

[16] Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa Yéesu ɓidaaŋkaahɓaa na yíinooyaa karussa Gëlílée,
ga jaŋjagaa Yéesu ebileeɓaɗa. [17] Daa ɓa hotee Yéesu, ɓa yí''a, ɓa ɓaa jaamukki.

Wayee laakka gaɓa ɓuwaa laak hel kanak ga iñaa ɓa hotɗa.
18 Yéesu deeyca gaɓa, wo''aɓa an:
- Ga ɗook na dii ga kakay, Paammboo erinndoo dooli ga tóoh.
19 Kon karat ga ɓéeɓ heetcii ga ëldúnaɗa, ɗú tumɓa ɓitëelíbéeroo. Bëtísi'atɓa ga teekii Paamudii, wii Kowukii na wii Helii yisela'í'yii.
20 Yëedíratɓa kitaabuk ɓéeɓ iñcii mi nakkúu kitumɗa. Ee mi, mi yii narúu besaa en ɓéeɓ, bi ga daa ëldúna túki'an.

Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee Marka bínɗa

Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Wii wërí en Hewhewii Marka bínɗa. Marka nak bokéeríi ga apotaa'caa Yéesu, wayee ya taabeera na Pool ee ya bokin ɓan kilëgëy na Pee'. En ki'enaa, iñcii ya bín ga këyítfiiɗa ya kelohca ga Pee' ga wii yaama en na kijangat ɓuwaa loo kipeskaa Yéesu ga ëldúnaɗa.

Hewhewii wiima, Marka bídí'wa ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa kiteeɓɓa an kayoh-kayohɗa Yéesu yërí en Kowukii Kooh. Kooh wo'in ga Këyítfaa fisela'í'faa an hay kilaak ɓaa ya wos kimúsal ɓu-Isarayeel, heetaagari. Ga wii Yéesu hay ëldúnaɗa lak ɓu-Room te'in kúlkaa Isarayeel ɓaa nguuruk ga ɗookɓa. Ɓu-Isarayeel nak foogee an Kiristaanii Kooh dígeeɓaɗa hayaa, ya hay kikaal ɓu-Room. Wayee enéeríi kikaal ɓu-Room tahee Yéesu kihay. Kimúsal ɓuwaa took ki'on Seytaani bíiŋ, ɓa took kirécuk baakaa'caagaɓa, ɓa taabukkiɗa ɓërí tahhi kihay.

Marka bín ga këyítfii fii iñcaa Yéesu tum ga ëldúnaɗa na caa ya jëgí' ɓuwaa, na ɓan iñaa aaw ga kikaankaa na kimílískaa Yéesu. Yéesu jangatee ɓuwaa ee yërëméeríi wo'eenci; ya yaa wëkí' ɓuwaa ga ɗúukoolcaagaɓa, ya yaa kaal raɓcaa ga ɓuwaa, ya yaa tum enaama cidóoyí'-waa'. Wayee ya mosoo kiɓëwí' hafci hidaa ga daa ya enee Kowu Koohɗa. Ndaga «Kowukii ɓii» hayéeríi ëldúna ki'am ɓuwii súrga wayee ya hayee kitum hafci súrga ɓuwii, ya erohha kumuunkaagari en ɗanaa ɓiyewin múc (Marka 10: 45).

Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa sagussari, ɓa appari. Ɓéeɓ ɓaa taabuk Yéesu jomin kon kitook kiday coonucaa en tóoh, ee ya bok kinguuruk nari bes.

Fu yiima fu jaŋ këyítfii fiiɗa, fu hay took an Yéesu ya Kowu Kooh kayoh-kayohɗane, fodaa soldaaraa yiyaakyaa wo'eeka an: «Kayoh-kayohɗa, ɓii yii enee Kowu Kooh!» (15: 39).

Këyítfii Marka bín ga loo Yéesuɗa tíidoh anee:

1 - Jangataa Saŋ-Bëtís (*1: 1-8*)
2 - Seytaani fí'ta Yéesu (*1: 9-13*)
3 - Yéesu tessa ga gohaa Gëlílée (*1: 14–9: 50*)
4 - Yéesu meyohha gohaa Gëlílée ka'ta Yéerúsaleem (*10: 1-52*)
5 - Bescaa mëeñjoh ga kipeskaa Yéesuɗa (*11: 1–15: 47*)
6 - Yéesu mílíssa ga kikaan (*16: 1-8*)
7 - Yéesu teewukohha ga tëelíbéecaagari (*16: 9-20*)

Jangataa Saŋ-Bëtís
(Mëccëe 3: 1-12; Lúkkaa 3: 1-18; Saŋ 1: 6-9,15-30)

1 *Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa, Kowukii Koohɗa, daloh anee:

2 Fodaa daa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa bín ga Këyítfaaɗa; Kooh wo' da an:
«Mi yii wos ɓo''oo, yaa ɗëwrukanndaa, kiwaayuk waasumgaraa.
3 Laakin koonaa-ɓo', kaa en na kiwo' didóolí' ga ɗuuy ëgí'-dúndagaa an:
Waayukɗat Ha'mudii waasii, júwí'ɗatti tuwaas-waastii!»*
4 Ɓaama ennda Saŋ. Ya hayya, yaa bëtísi' ɓuwaa ga ëgí'-dúndagaa. Ya yaa jangat
an ɓuwaa súpítat kipeskaagaɓa, ɓa bëtísi'u, en ɗanaa baakaa'caagaɓa bayalu.

* **1:3** 1: 3 Malasíi 3: 1; Ísayíi 40: 3 ɓéestíru fodaa daa bínsee ga kiGerek múusɗa.

5 Kúlkaa Yúudée tóoh na ɓuwaa dëk Yéerúsaleemɗa ɓaa mey ɓaa aaw gari. Ɓa
ɓaa récuk baakaa'caagaɓa ga fíkíi ɓéeɓ ee Saŋ yaa bëtísi'ɓa ga húlúwaa Yúrdeŋ.
6 Saŋ ekukee kúltífaa terohu na fënúf geeleem, ya pokukka liiɓ-on ga kenohkaa✡.
Ya daanee kiñam pay na kúum. 7 Ya jangatee an:
- Laakin ɓaa en na kihay ga fenooroo ee yërí wëññjoo kiyak fúuf. Mi jutuutin sah
ga kiɗaal kipëkís liiɓcaa ñafa'caagari. 8 Mi, mi bëtísi'inndúu ga músú; ya nak, ya
bëtísi'anndúu ga Helaa yisela'í'yaa.

Saŋ bëtísi''a Yéesu ga músúmaa

9 Waa ennda ɗa, Yéesu meyohha dëkaa Nasareet ga gohaa Gëlílée, ya hayya, Saŋ
bëtísi''ari ga húlúwaa Yúrdeŋ. 10 Ga daa Yéesu en na kimey ga músúmaaɗa, ya
hotta asamaan lëgísukka. Helaa Kooh, fodii ho', yaa yoosuk ga ɗookci. 11 Laakka
koonaakaa meyoh ɗook Kooh, wo''a an:
- Fu yërí en Kowukiigoo mi keeñukɗa. Keeññjoo soosin garaa✡.

Fíraa Seytaani na Yéesu
(Mëccëe 4: 1-11; Lúkkaa 4: 1-13)

12 Ga saasi, Helaa yisela'í'yaa woocca Yéesu, ɓayyari ɗekat, ëgí'-dúndaŋ. Ya ennda
da bes cidaaŋkaah-nikiis. 13 Waa ya en daama, Seytaani íiséeríiri kifí'. Yéesu enee
daama na rapcaa ee malaakacaa ɓaa toputu''i.

Yéesu dalla kijangat ga gohaa Gëlílée
(Mëccëe 4: 12-17; Lúkkaa 4: 14-15)

14 Yéesu ka'ta gohaa Gëlílée, wiima lak Saŋ abuunun ga kasu†. Ya yaa jangat ga
gohaama Hewhewaa winéwí'waa meyoh ga Koohɗa. 15 Ya wo'ee an:
- Wahtii le'in ee Nguuraa Kooh deeyin. Súpítat kipeskiigarúu, ɗú gëm Hewhewii
winéwí'wii!

Yéesu ɓayya mbaaloh ɓinikiis
(Mëccëe 4: 18-22; Lúkkaa 5: 1-11; Saŋ 1: 35-43)

16 Daa Yéesu kooree ga seereenaa giiyaa Gëlíléeɗa, ya hotta mbaaloh ɓanak: Simoŋ
na Andari këmëeŋkíci, ɓa ɓaa wees mbaal ga giiyaa. 17 Yéesu wo''aɓa an:
- Taabukattoo, mi hayyúu kitum ɓimbaaloh ɓo'.
18 Ga saasi, ɓa foññja mbaalcaagaɓa, ɓa ɓaa taabukki. 19 Ya ka'ta bi ga fíkíi,
ya hotta towutaa Sebedee: Saak na Saŋ, këmëeŋkíci. Ɓa enee ga gaal-loocaagaɓa,
ɓaa hëwíraat mbaalcaa. 20 Yéesu dallaɓa kiɓay; ɓa foññja Sebedee, paamɓa na
lëgëyohcaa ga gaal-loocaa, ɓaa taabukki.

Yéesu wëkí'ta ɓaa laak raɓ
(Lúkkaa 4: 31-37)

21 Yéesu na tëelíbéecaagari le'ussa dëkaa Kafarnawom. Ga besaa Sabat, Yéesu
aassa jaangu-yaawúuraa, ya aawwa kijëgíroh. 22 Ɓuwaa waaru'seera lool ga
jëgírohaagari, ndaga ya en na kijëgírohaa, ya yërëmoo wo'eenci fodaa jëgíroh-
waascaa.
23 Bëríi, laakka ɓaa aas jaangu-yaawúuraagaɓa, ee enee ɓaa laak raɓ. Ya yaa fiip
an:
24 - Yéesu Nasareet, fu naríi ya? Fu hayyíi kiɗúbíre? Mi ínohin ɓii fu enɗa. Fu yërí
en ɓii yisela'í'yii meyoh ga Koohɗa!
25 Yéesu gëtta rawaa, wo''ari an:
- Ɗekoha, fu meyoh ga ɓii!

✡ **1:6** 1: 6 Malkat 2 Buu' 1: 8. ✡ **1:11** 1: 11 Mëdírohat na Kañcaa 2: 7; Ísayíi 42: 1. † **1:14** 1: 14 Saŋ yaa bëtísi'ee ɓuwaa ga húlúwaa Yúrdeŋɗa, yërí wo'u dii.

26 Fodaama, rawaa saylukohha ɓaa saylukoh ciméeskí', lessa koonaa kiyaak,
meyohha gari. 27 Ɓuwaa enee daamaɗa ɓéeɓɓa jaahli'ussa ga iñaama, bi ɓa ɓaa
wo' ga díkaantiɓa an:
- Iñii yii man na? Ati jëgíroh wi'as! Ɓii yii wo'i wo'een wíinoo‡, ee bi ga raɓcii sah
tumsi iñaa ya nakohɗa!
28 Meyohha da, teekaa Yéesu dalla kisíw daa en ɓéeɓ ga gohaa Gëlílée.

Yéesu wëkí'ta payam Pee' na ɓiɓo' ɓiyewin ɓiliis
(Mëccëe 8: 14-17; Lúkkaa 4: 38-41; Mëccëe 4: 23-25)

29 Waa ɓa meyoh jaangu-yaawúuraa, ɓa ka'ta kaan ɓiSimoŋ na Andari, taabussa
na Saak na Saŋ. 30 Lak payam Simoŋ yiɓeti faanukin, tamoh hen. Yéesu dallaka
kiyéegalu. 31 Daa ya le' bi gari, ya ammba yahaa, ɓëwí'tari. Ga ɗekataama faanfaa
yímmba. Lëehí'ta ya yaa toputu'ɓa. 32 Ga noh-soosaa lak nohaa aasin§, Yéesu
haydohɗussa ɗúukoolí'caa tóoh na ha'-raɓcaa. 33 Ee ɓu-dëkaa tóoh nëgírukohusee
ga hal-kaanfaama. 34 Ya wëkí'ta ɓo' ɓiyewin ɓaa laakin ɗúukoolcaa bokkii. Ya kaalla
ɓan raɓ ɓiyewin ga ɓuwaa, ee ya onéerii raɓcaama kiwo' yen ndaga ɓa ínoheera
ɓaa ya enɗa*.

Yéesu wíilla Gëlílée
(Lúkkaa 4: 42-44)

35 Ga kímaa cuut, lak Kooh lís kiñúus, Yéesu kolukka, ya meyca yaa yah daa
wéetin. Daama, yaa kíim Kooh. 36 Simoŋ na ɓuwaa ensee nariɗa ɓaa raasussi. 37 Daa
ɓa hoteeri, ɓa wo''ari an:
- Ɓéeɓ ɓuwii ɓii raassaa.
38 Ya taassaɓa an:
- Ɗu yahat ɗekat wiliis, ga dëkcii ga yahaaniiɗa, doonaa mi mín kijangatnee ɓuwaa
daamaɗa ɓan. Iñaama yërí tahhoo dii kimey.
39 Fodaama, ya wíilla Gëlílée tóoh, yaa jangat ɓuwaa ga jaangu-yaawúu'caa, ee yaa
kaal raɓcaa ga ɓuwaa.

Yéesu wëkí'ta ɓaa ɓay ɗúukool gaana
(Mëccëe 8: 1-4; Lúkkaa 5: 12-16; Lúkkaa 17: 12-19)

40 Laakka ɓo' yaa ɓay ɗúukool-gaana hayya ga Yéesu, yí''a ga fíkíici, yaa kíimmbi
an:
- Fu waa'kanaa, fu míninndoo kiwëkí'†.
41 Yéesu laakka yërmaandi wiyaak gari. Ya lëríssa yahaagari, le''a ga ɓaa, wo''ari
an:
- Mi waarinka, waka!
42 Ga saasi, ɗúukool-gaanaa meyohha ga ɓaa, ɓaa wakka. 43 Lëehí'ta Yéesu dallari
ki'ebil, ɗíŋngari na wo'een ciyëgísí' 44 an:
- Abukaa ga kiwo' ɓo' iñii mi tumi'taaɗa, wayee kara, fu teewohnee haffu ga
sarahohaa ee fu tum sarahaa Móyíis nakoh ga kisetkiigaraaɗa. En ɗanaa iñaama
hay kiteeɓ ɓéeɓ an fu setin✡.
45 Ɓaa nak meyohha daama, ya ennda ga kiɓéestí' na kilíbaacoh iñaa laakee
yaama. Iñaama tahha bi Yéesu mínséerii ki'aas dëk wíinoo ga fíkíi ɓéeɓ; ya nammba
kites ga fooh, ga ɗekatcaa laakoo ken, wayee ɓuwaa ɓaa meyoh daa en ɓéeɓ ɓaa hay
gari daama.

‡ **1:27** 1: 27 Ga daa bíncaa hëgísohuɗa na topɗa, laakin ɓuwaa bín fodii dii: ati waas wi'as waa mey na dooli! Bi ga raɓcii sah ɓa tumi iñaa ya nakɓaɗa. § **1:32** 1: 32 Besaa Sabat leehi ga lak nohaa aasin bi tu'oltaa ɗewi kimeyɗa hotukin. * **1:34** 1: 34 Yéesu waaréerii raɓcaa jangat teekaagari ga ɓuwaa. † **1:40** 1: 40 Malkat Mëccëe 8: 2 na iñaa ɓéestíru gaɗa. ✡ **1:44** 1: 44 Malkat Léwítík 14: 2-32.

2

Yéesu wëkí'ta ɓaa lafañin
(Mëccëe 9: 1-8; Lúkkaa 5: 17-26; Saŋ 10: 31-38)

1 Bes cera tíkka ga, Yéesu sooffa Kafarnawom. Ɓuwaa yéeŋnga an ya yaa ga
kaanfaa*. 2 Ɓo' ɓiyewin nëgírukohussa ga ɗuuy kaanfaa, bi laakissii daa ɓo' tuukan,
enndii sah ga fíkíi hal-kaadaa. Ya yaa yéegalɓa wo'eenaa Kooh. 3 Ɓiɓo' hayussa
gari, haydohɗussi ɓaa lafañin. Yaal ɓinikiis ɓërí teembeelussi. 4 Ga daa ɓa mínndii
gari kideey ndaga mbooloomaa, ɓa nammba kiheel gúl ga cakaraa† túuyaa, tíimmba
Yéesu ga daa ya eneeɗa. Ɓa yóoskí'ta gatanaa lafañaa faankohɗa ga gúlaama. 5 Daa
Yéesu hotee ngëmaagaɓa waama, wo''a lafañaa an:

- Yaal, baakaa'cumgaraa bayaluununndaa.

6 Wiima lak laakin jëgíroh-waascaa yuŋ daama. Ɓaa halaat an: 7 «Iñii tah ɓii yii
kiwo' iñaama ya? Ɓasin Kooh! Ɓii mín kibayal baakaa' ɓa, enndii Kooh dogaa?»✡

8 Yéesu ínohha haat ga helaagari iñaa ɓuwaama halaatɗa. Ya wo''aɓa an:

- Iñii tah ya ɗú halaat iñuma ga helciigarúu? 9 Kon iñii yiida wëñ kiyooɓ kiwo'
lafañii: kiwo''i an «Baakaa'cumgaraa bayaluununndaanoo», kiwo''i an «Koluka fu
tíin»? 10 Wayee bi ɗú ínoh an ga ëldúna, Kowukii ɓii onuunun kibayal baakaaraa,
malkat!

Ya wo''a lafañaa an:

11 - Mi wo''aaka, kolka, ɓewaa gataniigaraa, fu yee kaanfu!

12 Daama lafañaa dalla kikoluk, ɓeɓpa gatanaagari, yaa mey ga fíkíi ɓéeɓ. Fodaama
ɓuwaa tóoh jaahli'ussa ga iñaama, ɓa ɓaa ndam Kooh anee:

- Iñaa man na iñii yii, ɗí mosoori kihot!

Yéesu ɓayya Léwí
(Mëccëe 9: 9-13; Lúkkaa 5: 27-32; Kañcaa 25: 8-9)

13 Yéesu meyissa ga ɓak giiyaa Gëlílée, ɓo' ɓiyewin ɓaa hay gari, ya yaa jëgí'ɓa.
14 Ya enee na kipaaf, ya hotta Léwí, kowu Alfee, yugin ga ɗekataa fayukohsi juutiɗa.
Yéesu wo''ari an:

- Taabukaaroo!

Léwí kolukka, yaa taabukki.

15 Lëehí'ta, Yéesu enee na kiñam ga kaan Léwí, ee juuti ɓiyewin, na ɓuwaa júwussii
boksee nari kiñam ɓan, ya na tëelíbéecaagari. Ga ɓuwaa taabukussiɗa, yewneera
ɓuwaa man ɗa. 16 Ga daa jëgíroh-waascaa fa' na Fërísiyeeŋcaa hotussi yaa bok
kiñam na juuticaa na ɓuwaa júwussiiɗa ɓan, ɓa meekissa tëelíbéecaagari an:

- Iñii tah ya, ya bok kiñam na juuticii na ɓuwii júwussiiɗa?✡

17 Daa Yéesu kelohee iñaama, ya wo''aɓa an:

- Ɓuwaa dara gaa naɓa laakussii sooli ga payoh, wayee ɗúukoolí'cii ɓërí laak sooli
ga. Mi hayyii ëldúna kiɓay ɓuwii júwinɗa, wayee mi hay kiɓay ha'-baakaa'cii.

Yéesu wo''a ga loo ki'oo'
(Mëccëe 9: 14-17; Lúkkaa 5: 33-39)

18 Laakka bes, tëelíbéecaa Saŋ‡ na ɓaa Fërísiyeeŋcaa ɓaa oo'. Ɓiɓo' hayya ga Yéesu
kimeekissi an:

- Iñii tah ya tëelíbéecii Saŋ na ɓii Fërísiyeeŋcii ɓii oo', ee tëelíbéeciigaraa oo'soo?

19 Yéesu taassaɓa an:

- Ɓedohcaa ha'-kílookkaa mínin ki'ooru ee lak ha'-kílookkaa yaa naɓane? En
lakanaa ha'-kílookkaa kaa lís naɓa ki'en, ɓa mínoo ki'oo'. 20 Wayee bes waa hay,

---

* **2:1** 2: 1 Mín ki'en kaan ɓiSimoŋ na Andari, malkat 1: 29. † **2:4** 2: 4 Cakaraa túuycaa ɓu-Paleestíin hëwrohsee na kakay-ban, ee ɓo' mín kiyuŋ ga ɗookgaa. ✡ **2:7** 2: 7 Kiɓas KoohMëdírohat na Léwítík 24: 16. ✡ **2:16** 2: 16 Mëdírohat na 2: 15-16; Lúkkaa 15: 1-2. ‡ **2:18** 2: 18 Saŋ-Bëtís yaa bëtísi'ee ɓuwaaɗa. Malkat Mëccëe 6: 16

waa ha'-kílookkaa hay kiɓewohu ga leelooɓa, bëríinaama nak, ɓa hay ki'oo'. 21 Ken
ɓewoo píis wi'as daafwa ga líil-kúltí. Enndiikanaa píisaa wi'aswaa hay kiɓaydoh
yen ga líil-kúltaa, wa tum ɗaraa wëñ kiyak. 22 Fodaama, ken tumoo biiñ wi'as ga
mbúus-oncaa maañin. Enndiikanaa biiñaa lúudaa, pook mbúuscaa: biiñaa aamuk
mbúuscaa yasukoh. Kon biiñ wi'as jom ki'eku ga mbúus-on ci'as!

Yéesu yërí laak bes Sabat
(Mëccëe 12: 1-8; Lúkkaa 6: 1-5)

23 Enee ga bes Sabat, bërii Yéesu kooree ga ɗuuy yooncaa lúudin§. Ga daa ɓa
kooroheeɗa tëelíbéecaagari dalussa kiweel ga boŋcaa✡. 24 Laakka Fërísiyeeŋcaa
wo'u Yéesu an:
- Malka! Iñii tahɓa kitum ya iñaa Waasii kokohin kitum ga bes Sabatɗa?✡
25 Yéesu wo''aɓa an:
- Hanaa ɗú jaŋngii iñaa buu' Dëwít tumee bërii lak ya yaawin ee ya laakoo iñaa ya
ñaman, ya na ɓuwaa taabee nariɗa? 26 Ya aassa taalaa Kooh, waama lak Abíyataa'
yërí enee ha'-kaadaa sarahohcaa, ya ñammba mbúurúcaa meydohɗusee Koohɗa,
ya e'ta ɓuwaa taamsee nariɗa ga ɓan. Ee mbúurúcaama, sarahohcaa doŋ onuca
kiñam*.
27 Yéesu tíki'taɓa ga an:
- Ɓo' yërí tah bes Sabat kitumu, enndii bes Sabat tah ɓo' kisaku. 28 Iñaama tah kon,
bi Kowukii ɓii kërí laak bes Sabat ɓan.

3

Yéesu wëkí'ta ɓaa yahaa ɗooykin
(Mëccëe 12: 9-14; Lúkkaa 6: 6-11)

1 Laakka bes, Yéesu karissa jaangu-yaawúuraa. Lak laakin ɓaa en daama, ɓay
yahaa ɗooykin. 2 Ɓuwaa ensee daɗa ɓaa malak ga Yéesu, ati ya hay kiwëkí' ɓo' ga
bes Sabat, doonaa ɓa mínndi kiyam. 3 Yéesu wo''a ɓaa laak yahaa ɗooykinɗa an:
- Kolka! Hayaa dii ga fíkíi ɓéeɓ!
4 Lëehí'ta ya wo''a ɓuwaa ensee daɗa an:
- Iñii onohu kitum ga bes Sabat ya? Iñaa jofin wala iñaa moroo? Kisom kumuun
ɓo' wala kilaŋ kumuun?
Ɓa ennda tii'. 5 Yéesu malakkaɓa ɓéeɓɓa na keeñ-tam, iñaama mesikkari ga daa
ɓa súɓ ga keeñɗa. Ya wo''a ha'-yahaa an:
- Lërísaa yahii!
Ɓaa lëríssa, yahaa wakka, mannda ga daa wa eneeɗa. 6 Fërísiyeeŋcaa meyussa,
ɓa dalla kihídoh na ɓuwaa fa' na buu' Erootɗa*, kimalak ga daa ɓa tuman bi ɓa
apluk Yéesu.

Ɓo' ɓiyewin taabukussa Yéesu
(Mëccëe 12: 15-21; Ísayíi 42: 1-4)

7 Yéesu aawwa ɓak giiyaa Gëlílée na tëelíbéecaagari. Mbooloomaa waa meyoh
gohaa Gëlílée na waa Yúudée, wa waa taabukki. 8 Ɓo' ɓiyewin ɓiliis, daa ɓa
kelohsee iñaa ya tumɗa, ɓa ɓaa hay gari ɓan; ɓa meyohsee gohaa Yúudée na dëkaa
Yéerúsaleem, na gohaa Ídúmée†, na gohcaa hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaaɗa, na iñaa

§ **2:23** 2: 23 Yoonaa enee yoon-beli: boŋcaagaca waa' kiman na boŋ píim, kuuncaagari cërí hëwrohsi mbúurú.
✡ **2:23** 2: 23 Malkat Dëteronom 23: 26. ✡ **2:24** 2: 24 Malkat Eksoot 34: 21. * **2:26** 2: 26 Ñammba mbúurúcaa malkat 1 Samiyeel 21: 2-7, Abíyataa': malkat 2 Samiyeel 15: 35, Sarahohcaa doŋ onuca kiñam: malkat Léwítík 24: 9. * **3:6** 3: 6 Ɓuwaama fa' na Eroot Antípas (límu ga kíis 4 balaa Yéesu, ee kaannda tíkíis 30 ga fenoo Yéesu) waaree kihot ɓaa meyoh ga buu' Eroot yiyaak, ya faluk ga ɗookɓa ga kúlkaa, loo gúwernëeraa meyoh Room. † **3:8** 3: 8 Ídúmée gohaama hanohee gohaa Yúudée kakay, ee dëkaa Eboroŋ bokee gari.

wíil dëkcaa Tíi' na Sídoŋ. [9] Ya wo''a tëelíbéecaagari ɓa heeli'ti gaal-looci en ɗanaa
ya míni ga ki'aas, doonaa ɓuwaa ñaakoo ga ɗookci. [10] En ki'enaa, daa ya enee na
kiwëkí' ɓo' ɓiyewinɗa tahha ɓéeɓ ɓaa ɗúukoolin yaa ɓociroh ki'am gari. [11] Ee daa
raɓcaa hotohussi ɓéeɓ, ɓa yí'ɗiri, ɓa fiipi an: «Fu yërí en Kowukii Kooh.» [12] Wayee
Yéesu ɗígiɓa na wo'een ciyëgísí', kihoonohɓa kiwo' ɓaa ya enɗa.

Yéesu tanukka ɓo' ɓidaaŋkaah na ɓanak
(Mëccëe 10: 1-4; Lúkkaa 6: 12-16; Tumeen 1: 13)

[13] Lëehí'ta, Yéesu lappa ga ɗook jaŋjagaa, ya ɓayya ɓuwaa ya waa'ɗa; ɓa hayya
gari. [14] Ya tanukka ɓidaaŋkaah na ɓanak, ɓaa ya teek apotaa': ɓa tes nari ee ya
wosiɓa kijangatnee; [15] ya e'dohhaɓa dooli kikaal raɓ ga ɓuwaa. [16] Ɓuwii ɓii ɓërí en
ɓidaaŋkaah na ɓanakɓii ya falɗa: Simoŋ (yërí ya teek Pee')‡; [17] Saak na këmëeŋkíci
Saŋ, towu Sebedee, (ɓaa ya e' teek Boanergesɗa, wërí en «towu íníŋ»)✡; [18] Andari;
Filiip; Bartulëmíi; Mëccëe; Toomaa; Saak, kowu Alfee; Tadee; Simoŋ selootaa, [19] na
Yúdaa Iskariyot ennda yaa toonan Yéesuɗa.

Ɓuwaa poki' Helaa yisela'í'yaa yenɗa
(Mëccëe 12: 22-32; Lúkkaa 11: 14-23)

[20] Yéesu ɓoyukka kaan. Ɓo' ɓiyewin nëgírukohissa daama, ɓi tahha Yéesu na
tëelíbéecaagari mínséeríi sah kiñam. [21] Mbokcaa Yéesu kelohuka hen, ɓa ɓaa hayyi
ki'amnee, ndaga ɓa wo'ee an hafaagari múuyin.
[22] Laakka jëgíroh-waascaa meyohsee Yéerúsaleem, ɓaa wo' an:
- Belsebul§, buurii raɓcii yërí nari! Doolii buurii raɓcii e'tiɗa, wërí tahhi kimín
kikaal raɓcii ga ɓuwii!
[23] Yéesu ɓayyaɓa, liiwukkaɓa anee:
- Seytaani mín na kikaal Seytaani? [24] Binaa nguu' hëgískoh ga ɗuuywanaa,
nguuraama mínoo kituuk. [25] Ee binaa kaan hëgískoh ga ɗuuyfanaa, kaanfaama
mínoo kituuk. [26] Kon binaa Seytaani heñoh na hafci, ee ya hëgískohaa, ya mínoo
kilís, ya dal kiɗúm. [27] Binaa ɓo' hay ki'aas ga kaan ɓaa yaa na doolaagari gík, ya
ɓeɓ iñaa yaama laakɗanaa, ya jommbi kiɓaŋ hen paay, doonaa ya han kimín kipook
kaanfaa. [28] Mi wo''úuka ee kayoh; ɓo' mínin kibayalu iñaa en tóoh: baakaa'caagari
na wo'een-ɓaseecaa ya mínin ki'ek Kooh tóoh. [29] Wayee ɓaa fu wo' iñaa moroo ga
Helaa yisela'í'yaa ɓéeɓ, fu bayalsoo bi taa', fu koorukan baakaaraama bi taa'.
[30] Yéesu wo'eeɓa fodaama, ndaga ɓa wo'ee gari an raɓ nari.

Eew Yéesu na ɓikëmëeŋkí Yéesu
(Mëccëe 12: 46-50; Lúkkaa 8: 19-21)

[31] Eew Yéesu na ɓikëmëeŋkíci le'ussa. Ɓa eemmba fooh, ɓa wosohha kiɓaynee
Yéesu. [32] Lak ɓo' ɓiyewin yuguunun daama, wíiluununndi. Ɓa wo''ari an:
- Taasa, eefu na ɓikëmëeŋkífu ɓaa day ga fooh, soolukussaa.
[33] Ya taassa an:
- Ɓii en eewwoo ɓa? Ɓuwii en ɓikëmëeŋkírooɗa ɓa?
[34] Ya weessa has ga ɓuwaa wíilliɗa, ya ennda an:
- Malkat, eewwoo na ɓikëmëeŋkíroo ɓeema. [35] Ɓaa tumi iñaa Kooh waa'ɗa, ɓaama
yërí en këmëeŋkíroo yiyaal wala yiɓeti, wala eewwoo.

4

Liiwukaa wo' ga sokohaaɗa
(Mëccëe 13: 1-9; Lúkkaa 8: 4-8)

‡ **3:16** 3: 16 Teek Pee' mëdírohat na Mëccëe 16: 16-18; Saŋ 1: 42. ✡ **3:17** 3: 17 Mëdírohat na Lúkkaa 9: 54.
§ **3:22** 3: 22 Belsebul wa teek wiliis waa eru Seytaanii kuliyuk ga raɓciiɗa… Malkat Mëccëe 10: 25.

[1] Laakka bes Yéesu enissa ga kijangat ga seereenaa giiyaa Gëlílée. Mbooloo wiyaak
wíillari bi faf ya nammba ki'aas ga looci ga ɗuuy giiyaa, ya yuŋnga ga. Mbooloomaa
tessa ga tewisaa. [2] Ya jëgí'taɓa enaama ciyewin caa taam na liiwuk. Ya wo'eeɓa ga
jëgírohaagari an:
[3] - Súkúrukat! Enee línoh, ya kolukka yaa yah kisoknee. [4] Ga daa ya en na kisokɗa,
laakka tesohtaa keen ga yahaanaa waasaa, selcaa hayussa, ñamussata. [5] Laakka
tesohtaa keen ga ɗekataa yewinin atoh, daa yewinndii kakay. Tesohtaa gaawwa
kipaal ndaga lak kakayfaa yewinndii. [6] Ee daa nohaa koluk ga ɗook hen, tëkí'ta iñcaa
paaleeɗa, ca súɓpa ndaga níilcaagaca abéerí. [7] Laakka tesohtaa keen ga yówée-lúp,
ta paalla da. Lúpcaa yakka, dallata ki'on bi ta mínndii kimeydoh boŋ. [8] Laakka
tesohtaa keen ga kakayfaa laakin dooli, ta paalla, ta yakka bi ta ɓiríssa, tummba
towu: tii haydohha iñaa le'in waas cidaaŋkaah-kaahay ga tesohtaa sokseeɗa, tii
cidaaŋkaah-yitniinoo, tii citéemée'.
[9] Lëehí'ta ya tíkka ga an:
- Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!

Iñaa tah Yéesu liiwuki ɓuwaa henɗa

[10] Daa ya úsaayee mbooloomaa, ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa na ɓuwaa daansee nari
kitaamɗa meekissari ga loo liiwukcaama. [11] Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú ɓërí Kooh eree ki'ínoh kúmpafaa Nguuraagari, ee ɓuwii tes ga foohɗa, ɓa
kelohan ga liiwuk na liiwuk. [12] Doonaa,
«Ɓa mín kimalak bi jof ee ɓa hotoo dara,
ɓa mín kikeloh bi jof ee ɓa ínohoo dara,
en ɗanaa ɓa récukoo baakaa'ciigaɓa bi Kooh bayalɓa!»*
[13] Yéesu wo'sissaɓa an:
- Binaa ɗú ínohhii iñii liiwukii wii waa' kiwo'ɗanaa, ɗú mínan na ki'ínoh iñii
liiwukcii tesɗa waa' kiwo'ɗa?
[14] Sokohaa sok wo'eenaa Kooh. [15] Ɓíinoo mëdírohu na ɗekataa ga yahaanaa
waasaaɗa, ee sokohaa sok wo'eenaa ga ɗuuyɓa. Bi ɓa laasan kikeloh wo'eenaanaa,
Seytaani hay, nís wo'eenaa ɓa sokɗusee ga keeñcaagaɓaɗa. [16] Ɓíinoo mëdírohu
na ɗekataa sokuunun ee yewinin atoh. Ɓa keloh wo'eenaa Koohaa, haat ɓa safa'
gawa kite'. [17] Wayee ɓa úsaayoo ga, ndaga wo'eenaa Kooh huuttii ga keeñcaagaɓa.
Fodaama, binaa wo'eenaa Kooh tahɓa ki'en ga iñaa newoo, wala ɓa tumu iñaa
meskinaa, ɓa gaaw nawa kigúroh. [18] Ɓíinoo ɓaa mëdírohu na yówée-lúpaa
sokuunun. Ɓa hay kikeloh wo'eenaa Kooh, [19] wayee halaat ëldúna na kiwaa'
kihëpí'kaa aaw ga alal na waareen ciliis abuɓa; iñcaama on wo'eenaa Kooh bi tah
wa mínoo kilím yen. [20] Ɓíinoo mëdírohu na kakayfaa laakin dooli, soku. Ɓa keloh
wo'eenaa Koohaa, ɓa te'wa, ee ɓa laaki' Kooh jeriñ. Ɓii haydoh iñaa le'in waas
cidaaŋkaah-kaahay ga iñaa sokseeɗa, ɓii cidaaŋkaah-yitniinoo, ɓii citéemée'.

Liiwukaa wo' ga loo lampuɗa
(Lúkkaa 8: 16-18; Mëccëe 5: 15-16)

[21] Yéesu wo'issaɓa an:
- Ɓo' haydohin lampu lí' kanu gane? Wala ekwa ga fíldoo fayaage? Man lampu
líksi hen✡. [22] Laakkii iñaa mín kiɗaakuk bi hotukoo. Ee laakkii iñaa ɓo' mín kiɗaak
bi meydohsoo faŋ. [23] Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!
[24] Ya wo'sissaɓa an:
- Malaksukohat iñcii ɗú kelohiɗa. Nataa ɗú natoh ɓuwiiɗa wërí ɗú natohohsan ee
ɗú ɓaatɗu ga. [25] En ki'enaa, ɓaa laakin, hay kiɓaatɗu; wayee ɓaa laakoo, ki'iñkaa ya
ɓayɗa sah hay kite'u.

---

* **4:12** 4: 12 Ísayíi 6: 9-10 ɓéestíru fodaa bínsee ga kiGerek múusɗa. ✡ **4:21** 4: 21 Mëdírohat na Mëccëe 5: 15; Lúkkaa 11: 33.

Liiwukaa wo' ga loo tesohtaaɗa
(1 Korenti 3: 6-7)

26 Yéesu tíkissa ga an:
- Nguuraa Kooh man na fodii ɓaa sok yoon. 27 Ya enat ga kineehi, ya yúuduki,
wekoo nohoo, wayee tesohtaa taa paal, taa yak. Ee ya yéegoo dara ga. 28 Kakay fërí
yëkɗi iñaa paal gari tóoh. Aboh ga daa wa paalan, lëehíraa wa ɓírís boŋ, tum towu.
29 Yoonaa súwinaa ya aasi ga na kupíikaa'kaagari; ndaga lak kipíik le'in✡.

Liiwukaa wo' ga loo kowu-fúdankaaɗa
(Mëccëe 13: 31-32,34; Lúkkaa 13: 18-19)

30 Yéesu wo'issa an:
- Iñii ɗu mín kimëdíroh Nguurii Kooh nawaɗa ya? Wala liiwukii wiida mínwa
kiteewoh? 31 Wa man na kowu-kedik fodii kowu-fúdan, ɓinaa sokunaa, kërí wëñ
kijutuut ga tesohtii tóoh en ga ëldúnaɗa. 32 Wayee ka laas kisokunaa, kedik-fúdankaa
koluk ɓi wëñ kiyak iñcii línsiɗa, ee ka laak toy tiyaak taa wëe'taa ga an tii selcii Kooh
mínu kitaal ga ɗuuy tuu'taagaca.

33 Ya daanee kiyéegaloh wo'eenaa Kooh na liiwuk ciyewin caa manɗa; hínnda na
fodaa daa ɓuwaa mín ki'am ga helcaagaɓaɗa. 34 Ya wo'éeríi iñaa enndii liiwuk na
ɓuwaa; ee ya wéetta na tëelíbéecaagarinaa, ya ɓëgísiɓa ga liiwukcaa tóoh.

Yéesu tuuki'ta uuris wiyaak
(Mëccëe 8: 23-27; Lúkkaa 8: 22-25)

35 Besaa bëríi, lak Kooh yaa hooɓ, Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ɗu paafat giiyii ɓakaa hanoh gaaɗa.
36 Waa ɓa tagohha na mbooloomaa, ɓa ɓayya Yéesu ga loocaa ya enoheeɗa.
Laakeera ɓan looci ciliis caa taamsee nari. 37 Uuris wiyaak dalla kiyíp, dúusaa
ɓewukka, waa weesuk ga ɗuuy loocaa bi haat waa líif na músú. 38 Lak Yéesu yaa
neeh ga ɓakaa hanoh bosaa loocaaɗa, tígínkin. Tëelíbéecaagari yúudussari, ɓaa
wo''i an:
- Jëgírohii! Tumuuntii ɓuwii ɓíttiiraane?
39 Ya yúudukka, ya gëtta uurisaa, ya wo''a giiyaa an:
- Ɗekoha, fu yeewuk!
Uurisaa tuukka, ɗekataa ennda cel. 40 Lëehí'ta ya wo''a ɓuwaa an:
- Iñii tahhúu kiniik ya? Ɗú gëmmbii garoo bi watine?
41 Ɓa tíitta lool ga iñaama ee ɓa ɓaa meekisoh ga leelooɓa an:
- Kon ɓii yii yërí en ɓa, bi uurisii sah na giiyii tumsi ga iñaa ya nakohɗa?✡

5

Yéesu wëkí'ta ha'-raɓ ga Gerasaa
(Mëccëe 8: 28-34; Lúkkaa 8: 26-39)

1 Ɓa le''a tewisaa giiyaa Gëlílée wíinoowaa, ga kúlkaa Gerasaa*. 2 Yéesu yaa yoosuk
ga loocaa, laakka ɓaa raɓ am, meyohha ga ɗuuy loycaa†, yaa gú'ɗukohhi. 3 Ya dëkee
ga loycaa ee ken mínsiséeríiri kipok, luu enee na ceen. 4 Leekleek ya jëengíseera
kotcaa, yahcaa poku na ceen, wayee ya gú' ceencaa, ya weel jéeŋcaa. Ken laakéeríi
dooli ki'ammbi. 5 Wekoo nohoo, ya enee ga ɗuuy loycaa na ga jaŋjaŋcaa; ya weleluki,
ya gaañi hafci na atoh.
6 Daa ya séenee Yéesu, ya yaa fool, ya yí''a ga fíkíici, 7-8 Yéesu wo''ari an:
- Hel wibóní', meyohaa ga ɓii!

✡ **4:29** 4: 29 Mëdírohat na Soweel 4: 13. ✡ **4:41** 4: 41 Mëdírohat na Kañcaa 65: 8; 89: 10; 107: 23-32.

* **5:1** 5: 1 Mëdírohat na Mëccëe 8: 28. Marka man na waa' kiwo' dii iñaa hanoh giiyaa Gëlílée meyaa'-nohɗa.

† **5:2** 5: 2 Loycaa waama ga iñaa wëñ kiyewinɗa, tumsee ga atohaa ɓayin noŋ wala acu ga ɗuuy atoh ciyaak.

Ɓaa ennda ga kifiip didóolí' an:

- Yéesu, fu naroo ya, fu Kowukii Kooh yii ga ɗookaa-ɗookɗa? Mi yii kíimmbaa ga
teekii Kooh, kaa tummboo iñaa meskin!

9 Yéesu meekissari an:

- Fu teeku na?

Ɓaa taassa an:

- Mi teeku coogeel, ndaga ɗí yewinin.

10 Helaa wibóní'waa kíimee Yéesu doonaa ya meydohoori ga kúlkaa.

11 Lakanaa laakin yop-mbaam-parki‡ wiyaak waa na kiníiru ga ɓak jaŋjagaa.
12 Raɓcaa kíimmba Yéesu an:

- Ëewdohaarí ga mbaamcii, fu ekkí gaɓa!

13 Ya onndaɓa iñaama. Raɓcaa meyussa ga ɓaa, aasussa ga mbaamcaa;
yopaa írkísukka tëgël-tëgëlaa, keennda ga giiyaa: mbaamcaa le'in ɓijúnni-kanak,
muurussa ga giiyaa.

14 Níirohcaagaɓa núpussa, ɓa wo'neera iñaa hewɗa ga teeraa na dëkcaa cíinoo.
Ɓuwaa ɓaa hay kimalak iñaa hewɗa. 15 Ɓa hayya bi ga Yéesu, ɓa hotta ha'-rawaa
ɓayee coogeelaaɗa yugin, ekkin kúltí, taammba na sagaagari. Ɓa dalla kiniik.
16 Ɓuwaa maasohsee iñaa dalee ha'-rawaa na mbaamcaaɗa, ɓéestírussaɓa iñaa
laakeeɗa. 17 Waa ennda ɗa, ɓuwaa dalla kikíim Yéesu ya meyoh gohaagaɓa.

18 Daa Yéesu en na ki'aas loocaa, ɓaa raɓcaa abeeɗa kíimmbari ya onndi kites nari.
19 Yéesu onndiirika, wayee wo''ari an:

- Ɓoykaa kaanfu, ga ɓu-kaanfu, fu ɓéestí'ɓa tóoh iñii Ha'mudii tumi'taa ga
yërmaandii ya laak garaaɗa!

20 Ɓaa ka'ta, dalla kiyéegaloh ga gohaa «Teerucaa cidaaŋkaahcaa§» iñaa Yéesu
tumɗeeri tóohɗa; ee ɓuwaa ɓéeɓɓa jaahli'ussa ga.

Yéesu wëkí'ta ɓeti, mílísi'ta kowukaa Yayros
(Mëccëe 9: 18-26; Lúkkaa 8: 40-56)

21 Daa Yéesu soofisee na looci ga tewisaa wíinoowaa, mbooloo wiyaak nëgírukohha
ga yahaaci, ga daa ya enee ga tewisaaɗa. 22 Laakka ɓo', bok ga ɓuwaa kuliyuk ga
jaangu-yaawúuraa, ee teeku Yayros; daa ya hot Yéesu hen, ya yí''a ga kotcaagari.
23 Ya yaa kíimmbi an:

- Kowukaagoo kiɓetikaa kiyínkaa kaa yah kilëehɗuk; hay tíkaari yahciigaraa
doonaa ya wak ee ya pes!

24 Yéesu yaa yah nari. Ee ɓo' ɓiyewin ɓaa taabukki, ɓaa ñaak ga ɗookci.

25 Daama nak, laakeera ɓetifaa daanee kimeydoh ñíf rek, iñaa le'in tíkíis
tidaaŋkaah na tanak. 26 Ya sodeera lool ga yah payoh ɓiyewin ee iñaa ya laakeeɗa
tóoh eemmba ga, wayee onndiiri kitani; hanaa kay ya ɓaatee kikeen. 27 Daa ya
kelohee loo Yéesu, ya aassa ga mbooloomaa, ga fenooci, ya le''a ga kúltífaagari,
28 Ndaga ya wo'ee ga ɗuuyci an: «Binaa mi mínee kile' rek ga kúltíciigarinaa, mi
hay kiwak.» 29 Ga ɗekataama ñífaa íissa kimey gari, ee ya yéeŋnga ga faanci an ya
wakin. 30 Yéesu dalla kiyéeŋ ga hafci an laakin doolaa meyoh gari. Ya móoñsúkka
ga leeloo mbooloomaa, meekisohha an:

- Ɓii le' ga kúltíciigoo ɓa?

31 Tëelíbéecaagari wo'ussari an:

- Fu hot ga dii mbooloomii ñaak ga ɗookfuɗa, an fu wo' an: Ɓii le' garoo ɓa?

‡ **5:11** 5: 11 Ga iñaa Léwítík 11: 7 wo'ɗa na Dëteronom 14: 8, yaawúu'caa tíksee mbaam-parki iñaa araamin, kon kokohseera kiñam. Iñaama teewohin ɓan an ɗekataama enndii ga kúl yaawúu'. § **5:20** 5: 20 Teeru cidaaŋkaah enee ga ɓakaa hanoh giiyaa Gëlílée kakay, aawwa ɓak meyaa'-nohɗa.

32 Wayee Yéesu yaa malak iñaa wíilliɗa, kihot ɓaa tumee iñaamaɗa. 33 Ɓetifaa
tíitta ɓi yaa saak, ndaga ya ínohin iñaa daleeriɗa. Ya hayya, keennda ga kotcaa
Yéesu, wo''ari kayohfaa tóoh. 34 Yéesu wo''ari an:
- Jowu, ngëmumgaraa wëkɗinndaa. Karaa na jam ee wakaa ga iñum mesikkaaɗa.
35 Lak Yéesu yaa lís kiwo' fodaama, ɓiɓo' meyohussa kaan ɓaa kuliyuk ga jaangu-
yaawúuraaɗa, kiwo''i an:
- Kowukaagaraa kaanin. Iñii fu yah Jëgírohii kisonlukohis gaɗa ya?
36 Daa Yéesu kelohee wo'eenaagaɓa, wo''a ɓaa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraaɗa an:
- Kaa niik dara, gëmaa hen rek!
37 Ya tookkii ken taam nari, enndii Pee', na Saak na Saŋ, këmëeŋkícinaa. 38 Ɓa
le' kaan Yayros hen, Yéesu hotta an coowaa yakin, ee ɓuwaa ɓaa looyoh, ɓaa fiipoh
didóolí'. 39 Ya aassa, wo''aɓa an:
- Coowiigarúu wa yak na ɗa? Ɗú looyoh ya? Oomaanii kaanndii, en na kineeh.
40 Ɓa ɓaa ciiɓsukki. Waa ennda ɗa, ya méyí'taɓa tóoh ga fooh, ee ya ɓayya paam
oomaanaa na eeci na ɓuwaa ɓenseeriɗa. Ya aassa ga daa oomaanaa enoheeɗa. 41 Ya
ammba oomaanaa ga yahaa, ya wo''a an:
- Talita kúm! (Wërí en: «Ku'oomaa-jowu, mi wo''aa, kolka!»)
42 Ku'oomaa-jowukaa dalla kikoluk, ja laakee tíkíis tidaaŋkaah na tanak. Ja jaa
tíin. Ɓuwaa jaahli'ussa lool ga iñaama. 43 Yéesu ɗíŋngaɓa na wo'een ciyëgísí' an
ken jomooka kiyéeŋ. Lëehí'ta ya wo''a an ku'oomaakaa onsat ñamah.

6

Ɓu-Nasareet tookussii kigëm ga Yéesu
(Mëccëe 13: 53-58; Lúkkaa 4: 16-30)

1 Yéesu meyohha daama ka'ta teeraa ya dëkohɗa*. Tëelíbéecaagari taabukussari.
2 Bes Sabat hayya, ya yaa jëgíroh ga jaangu-yaawúuraa. Ɓo' ɓiyewin daa ɓa
súkúrukeeri, jaahli'ussa, ɓa ɓaa wo' an:
- Ya ɓewohnee iñcii cii gada? Hamhamii ya ɓay wii, wa man na? Ee tum na
kíntaancaa man na cii mín kimeyoh gari? 3 Hanaa enndii daayoh haangii, kowukii
Mariyaama, yaak ɓiSaak, Yosee, Yúdaa na Simoŋ? Ee ɓikëmëeŋkíci ɓiɓeti enu dii ga
ɗuuycuune?
Fodaama keeñcaagaɓa caa tak gari. 4 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Sëldíiga-Kooh waaruunun ga daa en ɓéeɓ, bi tessa dëkaa ya meyohɗa, na
mbokcaagari, na ɓu-kaanci✡.
5 Ya mínndii kitum daama kíntaan wíinoo enndii rek ɓiɗúukooli' ɓaa ya tík yah,
ee ɓa wakkaɗanaa. 6 Ya jaahli''a ga daa ɓa tookkii kigëmɗa.
Lëehí'ta Yéesu yaa wíil ga dëkcaa deey daamaɗa, ya yaa jëgíroh.

Yéesu wossa apotaa'caagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa.
(Mëccëe 10: 5-15; Lúkkaa 9: 1-6; Lúkkaa 10: 1-20)

7 Waa ennda ɗa, ya ɓayya apotaa'caa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, ya yaa wosɓa, ɓa
taam ɓanak ɓanak. Ya e'taɓa dooli kikaal raɓ ga ɓuwaa. 8 Ya kokohhaɓa an ɓa hanat
kiɓaydoh dara ga ɓaawaa, enndii doo' rekaa. Ya wo'eeɓa an:
- Kaa ɓayat dara: enndii mbúurú, enndii hëmbu, ee kaa loyukat kopa' ga kenohhúu.
9 Wayee ekkat ñafa' ee kaa ɓayat kúltí kanak.
10 Lëehí'ta ya wo'issaɓa an:
- Daa ɗú le' ɓéeɓ, tesat ga kaanfaa ɗú eksanɗa bi ga daa ɗú kolkohan ɗekataama.
11 Ee ga ɗekataa ɗú le' ɓéeɓ, binaa ɓuwaa tookkiirúu ga kaanɓa ee ɓa saŋngúu

---
* **6:1** 6: 1 Teeraa ya meyohɗa waa' kiwo' Nasareet. Mëdírohat na Mëccëe 13: 54 na iñaa ɓéestíru ga kakayɗa.
✡ **6:4** 6: 4 Mëdírohat na Lúkkaa 4: 24; Saŋ 4: 44.

kisúkúrukaa, leenaa përtukat pëndëlaa en ga kotcaagarúuɗa† ɗú meyoh daama:
iñaama hay kiteewoh kimúuykaagaɓa.
12 Waa ennda ɗa, apotaa'caa karussa, ɓa ɓaa jangat an ɓuwaa súpítat
kipeskaagaɓa. 13 Ɓa ɓaa kaal raɓ ɓiyewin ga ɓuwaa ee ɓa ɓaa leef dúuleen✡ ga
hafcaa ɗúukoolí' ɓiyewin ee ɓa ɓaa wëkí'ɓa.

Kaanaa Saŋ-Bëtís
(Mëccëe 14: 1-12; Lúkkaa 9: 7-9; 3: 19-20)

14 Eroot‡ buuraa kelohha iñaa wo'u ga Yéesuɗa, ndaga lak teekaagari síwin daa en
ɓéeɓ. Ɓuwaa wo'ee an:
- Saŋ yaa bëtísi'ee ɓuwaa ga músúɗa yërí mílís ga ɓuwaa kaaninɗa. Iñaama yërí
onndi dooli kimín kitum kíntaan.
15 Ɓíinoo wo'see an:
- Ɓaa Ili.
Ee ɓíinooɓaa an:
- Ɓaa, iñaa sëldíiga-Kooh fodii sëldíigacaa múus.
16 Wayee Eroot, daa ya keloheeka, wo''a an:
- Saŋ-Bëtís yaa mi gú'lukee hafaaɗa yërí mílís! 17 Eroot yaama, ga kihafci,
yërí nakohee ki'amluk Saŋ-Bëtís, ya ɓaŋlukkari, laŋngari ga kasu. Erojaas, ɓeti
këmëeŋkíci Filiip§, yaa ya te' ya paññjariɗa, yërí tahee Eroot kitum iñaama. 18 Lak
Saŋ-Bëtís wo'ee Eroot an: «Waas onndiiraa kifaan ɓeti këmëeŋkífu ya en ɓetifu!»✡
19 Kërí tah Erojaas ammba Saŋ-Bëtís ayluk, waa'tari ki'apluk. Wayee ya mínéeríika,
20 ndaga Eroot niikeera Saŋ-Bëtís, lak ya ínohin an Saŋ-Bëtís enin ɓaa júwin ee
sela'in. Kërí tah ya somiri ee besaa ya keloh wo'eenaagari ɓéeɓ, helaagari yëngëluk
ee kokohhii ɓan bi hayaa ya safa' ga kisúkúrukki.
21 Erojaas laakka besci, bëríi lak Eroot en na kihúmbal besaa ya límohuɗa. Eroot
nakka ɓuwaa ɓiyaakɓaa en nari ga jalaaɗa, ɓuwaa kuliyuk ga soldaa'caagariɗa na
lamancaa ga Gëlíléeɗa. 22 Kowukaa kiɓetikaa Erojaas aassa kaa ham; hamaa neɓpa
Eroot lool, na ɓuwaa ya nakee hewaaɗa. Buuraa wo''a oomaa-jowaa an:
- Meekisohaaroo iñaa neɓpaa, mi hayyaari ki'e'.
23 Ya waatta ga fíkíici an:
- Iñaa fu meekisohoo ɓéeɓ mi e'taari, luu enee kiɗa' kúlkiigoo ga le'nii mi e'taa
ɓakii wíinoowii.
24 Oomaanaa meyca, meekisneera eeci an:
- Mi kíimanndi ya?
Yaama taassari an:
- Hafaa Saŋ-Bëtís.
25 Ya gaawwa kisoof ga buuraa kiwo''i an:
- Eraaroo diima-diima hafaa Saŋ-Bëtís ga ɗook palaat*.
26 Keeñaa buuraa leehha tak ga iñaama. Ya mínndii oomaanaaka kisagi', ndaga
daa ya wo'eeka ga fíkíi ɓuwaa ya nakee hewaaɗa, ee na daa ya laasinka kiwaatɗa.
27 Ya dalla kiwos soldaa' yíinoo, nakkari kihaydoh hafaa Saŋ-Bëtís. Soldaaraa
ka'ta, gú'neera hafaa Saŋ-Bëtís ga kasaa, 28 ya haydohi'tariwa ga palaat. Ya e'tawa
oomaa-jowaa ee oomaa-jowaa e'neerawa eeci. 29 Daa tëelíbéecaa Saŋ-Bëtís kelohsee
iñaama, ɓa hayya kiɓeɓ faraaffaagari, acsuneerafa ga loycaa.

---

† **6:11** 6: 11 Mëdírohat na Tumeen 13: 51; 18: 6. Kiyëekí' pëndël ga kot: waa' kiwo' kigúroh na yen wala na ɓo'. Ɓaama laakissii sooli na ɓuwaa ya ka' gaɓaɗa, enndii sah pëndëlaa mín kiñaak ga kotcaagari ee bok ga dëkaagaɓaɗa. ✡ **6:13** 6: 13 Mëdírohat na Saak 5: 14. ‡ **6:14** 6: 14 Erootyii yii yërí en Eroot Antípas yaa nguurukee ga Gëlíléeɗa. § **6:17** 6: 17 Filiip waa' kiwo' Eroot Filiip, ee dëkee Room, ee ɓan bokkii na Filiip yiliis fodii yaa nguurukee ga Sesaree-Filiip (ga 8: 27). ✡ **6:18** 6: 18 Malkat Léwítík 18: 16; 20: 21. * **6:25** 6: 25 Erojaas waaree kihot an Saŋ-Bëtís kaanin, wayee enndii kiñam hafaa Saŋ.

Yéesu tummba kíntaan ga mbúurú ciyëtúus na jën kanak
(Mëccëe 14: 13-21; Lúkkaa 9: 10-17; Saŋ 6: 1-14)

30 Apotaa'caa Yéesu nëgírukohussa ga yahaaci, ɓaa ɓéestí'ti iñaa ɓa tumeeɗa na
iñcaa ɓa jëgíroheeɗa tóoh. 31 Yéesu wo''aɓa an:

- Hayat gii ɗu yee daa wéetin, ɗú íikaruk jutuut.

Yéesu wo'eeɗa ndaga lak ɓuwaa yewneera kika' na kihay gaɓa bi sah ɓa laakéeríi
jot kiñam. 32 Ɓa aassa kon ga gaal-loocaa ɓa haŋɓa, kika' daa wéetin. 33 Ɓo' ɓiyewin
hotuɓa daa ɓa na kiyahɗa, ínohsohussaɓa. Ee ɓuwaa ɓaa meyoh ga dëkcaa tóoh,
ɓaa fool na kot kiɗëwírukɓa ga daa ɓa aawɗa.

34 Daa Yéesu yoosukee ga gaal-loocaa, ya hotta mbooloo wiyaak, ya laakka
yërmaandi gaɓa ndaga ɓa madee na baalcaa laakoo níiroh✡. Ya ennda ga kijëgí'ɓa
enaama ciyewin. 35 Tëelíbéecaa hayussa ga Yéesu lak nohaa waa soos, kiwo''i an:

- Ɗekatii laakoo dara ee nohii wii soos, 36 Íisaa ɓuwii ɓa aas yopcii na dëk-kawcii
ga yahaaniiɗa, ɓa lomnee iñaa ɓa ñaman.

37 Yéesu taassaɓa an:

- Eratɓa na kihaffúu iñaa ɓa ñaman.

Wayee ɓa wo''ari an:

- Ɗí karat kilomnee mbúurú iñaa le' denariyon† citéemée'-kanak, ee ɗí e'ɓa ɓa
ñame?

38 Yéesu meekissaɓa an:

- Ɗú ɓay mbúurú cera? Malaknat!

Ɓa laakka iñaa lee'ɓa ga, ɓa hayya, ɓa wo''ari an:

- Mbúurú ciyëtúus na jën kanak cërí ɗí laak.

39 Fodaama, ya nakkaɓa kiyugi' mbooloomaa kakay ga pëegíifaa fihiiliifaa; ɓa
nëgírukoh kom kom. 40 Ɓa yuŋnga, ɓa warukohha waa', cii ɓo' ɓitéemée', cii
ɓo' ɓidaaŋkaah-yëtúus. 41 Ya ɓeɓpa mbúurúcaa ciyëtúuscaa na jëncaa kanakcaa,
ya taaginukka ɗook, ya gërëmmba Kooh gaca. Lëehí'ta ya gú'sohhaca, ya e'ta
tëelíbéecaa ɓa waroh ɓuwaa. Fodaama ɓan ya warohha jëncaa kanakcaa ga ɓuwaa
tóoh. 42 Ɓuwaa ɓéeɓɓa ñammba bi ɓa kappa pút, 43 ee pañi cidaaŋkaah na
kanak líifɗussa ga na iñaa tesee ga mbúurú na jënɗa✡. 44 Ga ɓuwaa bokee kiñam
mbúurúcaaɗa laakeera yaal ɓijúnni-yëtúus.

Yéesu tíinnda ga ɗook giiyaa
(Mëccëe 14: 22-33; Saŋ 6: 16-21)

45 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu dalla kituukuk tëelíbéecaagari ɓa aas ga gaal-
loocaa, ɓa ɗëwírukki ɓakaa giiyaa hanoh gaa, ga ɓak dëkaa Betsaydaa; hídinaa, ya
ga kihafci ya tagoh na mbooloomaa. 46 Waa ya tagohha naɓa bi lëehí'ta, ya lappa
ɗook tëgëlaa, yaa kíim Kooh. 47 Ga waa wekaa le''a, lak loocaa tëelíbéecaa waa
ga leeloo giiyaa, Yéesu tesee haŋci doŋ ga tewisaa. 48 Yéesu hotta an tëelíbéecaa
laakseera coonu kitíidi' loocaa ndaga ɓa jaanohee na uurisaa. Waa Kooh wíisanaa,
ya kolukka yaa yah gaɓa, tíin hen ga ɗook giiyaa. Ya ka'ta bi ya yaa waa'ɓa kipaaf.
49 Daa ɓa hotti yaa tíin ga ɗook giiyaa, ɓa fooŋnga an iñaa enndii ɓo'. Ɓa ɓaa fiipoh.
50 Ɓéeɓɓa hotsee gari ee ɓa tíitta lool. Ga ɗekataama, Yéesu dalla naɓa kiwo' an:

- Yëgísɗat fítciigarúu, ɓii mi, kaa niikat.

51 Lëehí'ta ya yaa yah gaɓa, aassa gaɓa ga loocaa. Uurisaa tuukka. Ɓa, ga kihafɓa
waaru'ussa lool ga iñaama, 52 ndaga en ki'enaa ɓa mínéeríi ki'ínoh iñaa kíntaanaa
ga mbúurúcaa waa' kiwo'ɗa, ndaga daa ɓa yëgísí' keeñcaagaɓaɗa.

✡ **6:34** 6: 34 Mëdírohat na Kídaa 27: 17. † **6:37** 6: 37 Denariyon Iñaa heet kopa' ɓu-Room ee wa hín na fay lëgëy noh-noh ɓo' yíinoo. ✡ **6:43** 6: 43 Mëdírohat na 2 Buu' 4: 42-44.

Yéesu wëkí'ta ɓiɗúukooli' ga Genesareet (Mëccëe 14: 34-36)

53 Waa ennda ɗa,Yéesu na tëelíbéecaagari lëehɗussa kihúus giiyaa na gaal-looci,
ɓa tee'ta ga kúlkaa Genesareet‡; daama ɓa yóoskí'ta loocaa. 54 Ɓa ɓaa mey ga loocaa
rek ɓuwaa ɓaa ínohsoh Yéesu; 55 ɓuwaa wíilla gohaama tóoh ee ga ɗekataa ɓa keloh
an ya yaa da ɓéeɓ, ɓa ennda ga kiɓeɓ ɗúukoolí'caa ga gatancaa, kiɓay daama. 56 Ga
daa ya aasoh ɓéeɓ, ennda ga dëkcaa ga kawaa, ga teeraa wala ga tukaantaa en ga
ëgíraaɗa, ɓuwaa faansi ɗúukoolí'caa ga paancaagaɓa. Ee ɓaa kíimmbi ya onɓa ɓa
mín kile' rek ga pawaa kúltífaagari. Fodaama ɓuwaa le'ee gariɗa tóoh, wakussa.

7

Yéesu wo' na Fërísiyeeŋcaa ga loo baahcaagaɓa (Mëccëe 15: 1-9; Lúkkaa 11: 37-41)

1 Fërísiyeeŋcaa na ɓijëgíroh-waas, ɓaa meyoh Yéerúsaleem, ɓa hídírukohha ga
yahaa Yéesu. 2 Ɓa hotta ga tëelíbéecaagari ɓaa en na kiñam na yahcaa settii, waa'
kiwo' an ɓa tísukkii fodaa daa baahcaagaɓa nakohkaɗa.
3 Waama Fërísiyeeŋcaa na iñaa enin yaawúu' ɓéeɓ, ɓa ñamoo ee ɓa tíssii yahcaa bi
jof✡, fodaama ɓa taabukee baahcaa caasamuncaa. 4 Ee binaa ɓa meyoh toonaaraanaa,
ɓa ñamoo ee ɓa tísukkii paay. Ɓa laakin ɓan baah ciliis caa ɓa taabuk fodii tísaa
kaascaa, na tataataa, na këwdíi'caa.
5 Fodaama, Fërísiyeeŋcaa na jëgíroh-waascaa meekisohussari an:
- Iñii tah ya tëelíbéeciigaraa taabukussii baahcii caasamuncii, ɓa ñami na yahcaa
settii?
6 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú, ɗú jófjófɗuk ga hascii ɓuwii! Ísayíi, sëldíiga-Koohaa hoteerúu moos ee ya
wo'ee kayoh ga waa ya bín ga teek Kooh an:
«Ɓuwii ɓii, kañii ɓa kañirooɗa, eem túuwtii doŋ,
ɓa ekkiiroo ga keeñɓa.
7 Ɓa ɓay teekkoo sooy
ndaga iñcii ɓa jëgíroh ga teekiigooɗa meyoh ga iñaa ɓo' nakoh.»*
8 Lëehí'ta, ya tíkka ga an:
- Ɗú íisin kitum iñaa Kooh nakoh, ɗú taabuk baah ɓo'!
9 Ya enissa an:
- Ɗú laakin hel ga kikoom day iñaa Kooh nakoh ee ɗú taabuki baahciigarúu.
10 Ndaga Móyíis wo'ee an: «Kelohɗaa paapu na eefu.» Ya tíkka ga an: «Ɓaa fu ɓas
paapu wala eefunaa, fu jom ki'apu hen✡.» 11 Wayee ɗú, ɗú jëgíroh an binaa ɓo' wo'
paamci wala eeci an «Iñaa mi jomeerúu kitoputu'ohɗa enin Korban†» (wërí en an wa
sarahuunun Kooh), 12 ɗú nak ɓaama kitumɗoo paamci dara, wala eeci. 13 Fodaama,
baahciigarúu ɗú lamɗa cërí níslukohhúu wo'eenaa Kooh. Ee yewinin iñcaa ɗú tumi
man fodaama.

Iñii líiɓɗi ɓo' ga fíkíi Koohɗa (Mëccëe 15: 10-20)

14 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓaysissa ɓuwaa, ya wo''aɓa an:
- Súkú'kattoo ɓéeɓpúu, ee ɗú ínoh iñii yii bi jof: 15 laakkii iñaa kúlkoh fooh, aas ga
ɓo', bi tah ya líiɓ ga fíkíi Kooh, wayee iñaa meyoh ga keeñci yërí líiɓɗi ɓo'. [16 Ɓaa
fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!]

---

‡ **6:53** 6: 53 Kúlkaa Genesareet Ɗekataama newin kilínoh ee laakin dooli. Wa hanoh Kafarnawom kakay aawwa ɓak aasaa'-noh. ✡ **7:3** 7: 3 Mëdírohat na Mëccëe 15: 2; Lúkkaa 11: 38. * **7:7** 7: 7 Ísayíi 29: 13 ɓéestíru fodaa bínsee ga kiGerek múusɗa. ✡ **7:10** 7: 10 Malkat Eksoot 20: 12; Dëteronom 5: 16; Eksoot 21: 17; Léwítík 20: 9. † **7:11** 7: 11 Korban iñaa wo'een ki'Arameyee.

17 Ya foññja ɓuwaa, ya aassa kaan. Tëelíbéecaagari meekisohussari ya lëegísohɓa
wo'eenaa ya nataal waama. 18 Ya wo''aɓa an:
- Ɗú ɓan, ɗú laakoo hel hene? Ɗú ínohoo an laakkii iñaa kúlkoh fooh, aas ga ɓo',
bi tah ya líiɓ ga fíkíi Kooh? 19 Ndaga fu ñam yenaa iñaama aasirii ga keeñaagaraa,
wayee aawi ɗuuy lookaagaraa, lëehíraa, wa ka' fenoo kaan.
(Fodaama, Yéesu teewohee an ñamahaa en ɓéeɓ onohuunun kiñam.)✡
20 Ya wo'issa an:
- Iñaa meyoh ga keeñ yërí tah ɓo' kilíiɓ ga fíkíi Kooh. 21 Halaatcii cibóní'cii
meyoh ɗuuy, ga keeñ ɓo': cërí haydoh kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ, kilok, ki'ap ɓo',
22 kiɗúk yaalfu wala ɓetifu fu faanuk na ɓo' yiliis, kiwaa' kihëpí', kiɓay nof-moroo,
kiñaañukoh mooroomfu, kiŋalaañuk, ki'iñaan, kiɗooɓ ɓo', kimaruk na kidófdófɗuk.
23 Iñcii cimoroocii ciima tóoh kúlkoh ɗuuy ɓo', ee cërí tah ɓo' kilíiɓ ga fíkíi Kooh.

Ngëmaa ɓetifaa enndii yaawúu'ɗa
(Mëccëe 15: 21-28)

24 Yéesu meyohha daama, ka'ta ɓak dëkaa Tíi'. Ya ennda ga kaan fíinoo daama,
ee ya waaréerii ɓo' yéeŋka. Wayee ya mínéerii kiɗaakuk iñaa maañ. 25 Laakka
ɓo' yiɓeti, kowukaagari kiɓetikaa laakee raɓ. Daa ya kelohha ɓuwaa ɓaa wo' ga loo
Yéesu, ya yaa hay, ya le''a, keennda ga kotcaagari. 26 Ɓetifaa faama enee Gerek,
baahkohee Fenísíi ga Síríi. Ya kíimmba Yéesu ya meydoh rawaa ga kowukaagari.
27 Yéesu wo''ari:
- Íisa paay bi oomaacaa kapu. Kiɓeɓ ñamah oomaa, fu jafi' tubaaytaa,iñaama
moroo.
28 Ɓetifaa taassari an:
- Iñaama kayoh, Ha'mudii. Wayee tubaaytaa ga yahaa kankaaɗa, ɓa ñam wúunée-
mbúurúcaa oomaacaa ɓúukɗa.
29 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''ari an:
- Wo'eenum fu wo' wuma tahin bi, kara, rawaa meyohin ga kowukaagaraa.
30 Ee ga waa ya le''a kaanci, ya laakka oomaanaa leemukin ga ɗook fayaaŋfaa,
rawaa meyohin gari.

Yéesu wëkí'ta ɓaa ɗekin, luuwin
(Mëccëe 15: 29-31)

31 Yéesu kolkohha ɓak dëkaa Tíi', meyca dëkaa Sídoŋ. Ya koorohha ga ɗuuy gohaa
teerucaa cidaaŋkaahcaa, ya sooffa ɓak giiyaa Gëlílée. 32 Ya haydohɗussa ɓaa ɗekin
ee luuwin. Ɓuwaa kíimmbari ya tíkki yahcaagari. 33 Ya wéetneera nari, úsaayya
ɓuwaa, ya ekka tujokontaagari ga ɗuuy nofcaa ɓaa, ya toossa, tumi'tari mitoosmaa
ga perimpaa. 34 Lëehí'ta ya taaginukka ɗook, ya údí'ta yen ga kakay, ya wo''a an:
- Effata!‡ (wërí en: «Lëgíska!»)
35 Haat nofcaa ɓaa lëgísukka, perimpaa lógískohha, ya yaa wo' dijófí'. 36 Yéesu
ɗíŋnga ɓuwaa an ɓa hanatka kiɓéestíroh. Wayee ya wëñi ɓuwaa kiɗígaa, ɓuwaa
wëñi ɗa kiyéegaloh. 37 Ɓuwaa waaru'seera bi hëppa ee ɓaa wo' an:
- Iñaa ya tum ɓéeɓ jekin, ee ya onin sah ɗekcii kikeloh na luuɓcii, ɓa wo'!

8

Yéesu ñëmí'ta ɓo' ɓijúnni-nikiis
(Mëccëe 15: 32-39)

1 Waama ɓo' ɓiyewin nëgírukohisee daama ee ɓa laakéerii iñaa ɓa ñaman. Yéesu
ɓayya tëelíbéecaagari, wo''aɓa an:

✡ **7:19** 7: 19 Mëdírohat na Tumeen 10: 9-16. ‡ **7:34** 7: 34 Effata: wo'een ki'Arameyee.

2 - Mi laakin yërmaandi wiyaak ga mbooloomii, ndaga malkat, bes kaahay cee, caa
wëe'taa ga an cii, ɓa ɓii naroo, ee diima deŋ ɓa laakoo iñaa ɓa ñaman. 3 Binaa mi
wo'ɓa ɓa ɓoyuk kaanɓa na kiyaawaa, ɓa mínin kitëehlí' ga waas, ndaga ɓíinoo, dii
ɓa meyohɗa úsaayin.
4 Tëelíbéecaagari taasussari an:
- Mbúurúcaa yah kikëpí' ɓuwii ɓii meyohan gada, ga ɗekatii wii laakoo daraɗa?
5 Yéesu meekissaɓa an:
- Ɗú laak mbúurú cera?
Ɓa taassa an:
- Ciyitnakanak.
6 Waa ennda ɗa, ya nakka ɓuwaa kiyuŋ kakay. Ya ɓeɓpa mbúurúcaa ciyit-
nakanakcaa. Ya gërëmmba Kooh, ya weellaca, ya e'ta tëelíbéecaagari ɓa warohca
ɓuwaa. Ɓa warohhaca ɓuwaa tóoh. 7 Ɓa laakeera ɓan tujën. Ya gërëmmba Kooh
gaca, lëehí'ta ya nakohhaca kiwaroh ɓan. 8 Ɓaa en ɓéeɓ ñammba bi kappa pút,
bi tessa. Iñaa teseeɗa ɓa wookkari: ennda ɗaba ciyitnakanak ga mbúurú na jën.
9 Ɓuwaa le'seera ɓijúnni-nikiis (4.000). Ga waa iñaama leehha, Yéesu tagohha naɓa.
10 Ya dalla ki'aas ga loocaa na tëelíbéecaagari, ɓa ɓaa yah ɓak gohaa Dalmanutaa*.

Fërísiyeeŋcaa waa' kihotu kíntaan
(Mëccëe 16: 1-4)

11 Fërísiyeeŋcaa le'ussa, ɓa ɓaa coowoh na Yéesu. Ɓa eneeri na kifí'. Ɓa meekissari
ya tumi'ɓa kíntaanaa teewoh an ya meyoh ga Kooh. 12 Yéesu íikka hëes, wo''a an:
- Iñii tah ya ɓuwii wati waaru kihot kíntaan? Mi wo''úuka ee kayoh; ɓuwii wati,
ken teewooɓa kíntaan.
13 Lëehí'ta Yéesu tagohha naɓa, yaa yah. Ya aasissa loocaa kipaaf ɓakaa giiyaa
wíinoowaa.

Lëwíiraa Fërísiyeeŋcaa na waa Eroot
(Mëccëe 16: 5-12)

14 Tëelíbéecaa Yéesu alussa kiɓaydohu mbúurú. Ɓa laakee mbúurú wíinoo doŋ
naɓa, ga loocaa. 15 Yéesu ɗíŋngaɓa an:
- Watukat, ee abukat ga lëwíiraa Fërísiyeeŋcaa na caa ɓuwaa fa' na Erootɗa!
16 Tëelíbéecaa enussa ga kiwo' ga díkaantiɓa an:
- Dii ɗu laakoo mbúurúɗa kërí tah ya wo' iñaama.
17 Yéesu ínohha iñaa ɓa en kiwo' ga díkaantiɓaɗa, wo''aɓa an:
- Iñii tah ya ɗú wo' an: dii ɗú laakoo mbúurúɗa kërí tah? Bi wati helciirúu
hayyiine? Helciirúu aboo darane? Ɗú yëgísí' keeñciirúu ya? 18 Man ɗú laakin has,
ati ɗú hotoo? Ɗú laakin nof, ati ɗú kelohoo?✡ Ee hanaa ɗú níindísukoo: 19 ga waa mi
weeli' ɓuwaa ɓijúnni-yëtúusɓaa mbúurúcaa ciyëtúuscaaɗa, ɗú wookee pañi cera,
caa ɗú líifɗee na mbúurúcaa teseeɗa?
Ɓa taassa an:
- Cidaaŋkaah na kanak✡.
20 Yéesu meekisissaɓa an:
- Haa ga waa mi weeli' ɓuwaa ɓijúnni-nikiisɓaa (4.000) mbúurúcaa ciyit-
nakanakcaaɗa, ɗú wookee ɗaba cera, caa ɗú líifɗee na mbúurúcaa teseeɗa?
Ɓa taassa an:
- Ciyitnakanak✡.
21 Ya wo''aɓa an:
- Ee helciirúu hayyii bi watine?

---

* **8:10** 8: 10 Dalmanutaa Ken ínohoo daa ɗekataama enohɗa. ✡ **8:18** 8: 18 Mëdírohat na Yérémíi 5: 21; Esekíyeel 12: 2. ✡ **8:19** 8: 19 Malkat 6: 35-44. ✡ **8:20** 8: 20 Malkat 8: 1-9.

Yéesu wëkí'ta búumí' ga Betsaydaa
(Marka 10: 46-52; Saŋ 9: 1-11)

22 Yéesu na tëelíbéecaagari karussa Betsaydaa. Ɓuwaa haydohha búumí' ga Yéesu,
ɓa kíimmbari kile' ga ɓaa. 23 Yéesu ammba búumíraa ga yahaa, ya meyca dëkaa nari.
Lëehí'ta ya tumi'tari mitoos ga hascaa, ya tíkkari yahcaagari, ya meekissari an:
- Fu yii hot yene?
24 Ɓaa malakka hascaa, wo''a an:
- Mi hot ɓiɓo'; iñcii man na tedik, ee cii tíin.
25 Yéesu le'issa yahaagari ga hascaa ɓaa. Búumíraa malakka yiic, ya wakka, ya
yaa hot weceŋ. 26 Waa ennda ɗa, Yéesu ebilla ɓaa kaanci, ya wo''ari an:
- Kaa aas sah dëkii.

Pee' wo''a an Yéesu en Kiristaanii
(Mëccëe 16: 13-20; Lúkkaa 9: 18-21; Saŋ 6: 67-71)

27 Yéesu ka'ta na tëelíbéecaagari ga dëkcaa wíil teeraa Sesaree-Filiipɗa†. Ga
waasaa, ya meekissa tëelíbéecaa an:
- Ɓuwii wo'u an mi yërí en ɓa?
28 Ɓa taassari an:
- Laakin ɓuwaa wo' an fu yërí en Saŋ-Bëtís. Ɓíinoo an fu yërí en sëldíiga Ili.
Ɓíinooɓaa an fu bok ga sëldíiga-Koohcii .
29 Ya meekissaɓa an:
- Haa ɗú, ɗú wo' an mi yërí en ɓa?
Pee' taassari an:
- Fu yërí en Kiristaanii .
30 Yéesu ɗíŋngaɓa na wo'een ciyëgísí' an ɓa hanat kiwo' na ken ga loo iñaa aaw
gari.

Yéesu yéegalohha kikaankaagari na kimílískaagari
(Mëccëe 16: 21-28; Lúkkaa 9: 22-27)

31 Lëehí'ta Yéesu yaa ínohlukohɓa an:
- Kowukii ɓii jom kikooroh ga mesiklaat ciyewin. Ha'-kaancaa, sarahohcaa
ɓiyaakɓaa, na jëgíroh-waascaa waa'sanndii kihotu gari. Ya hay ki'apu ee bes kaahay
tík ganaa, ya hay kimílís.
32 Iñaama Yéesu wo'eeri faŋ, ɗaakéeríi dara ga. Pee' nak nookka Yéesu ga
yahaanaa, ya yaa ña'ti. 33 Wayee Yéesu mëeñsukka, malakka tëelíbéecaagari, gëtta
Pee' an:
- Úsaayaaroo, Seytaani! Halaatciigaraa enndii halaatcaa meyoh ga Kooh wayee ca
meyoh ga ɓo'.

Kitaabuk Yéesu
(Lúkkaa 14: 25-33; Mëccëe 16: 24-28; Lúkkaa 12: 8-9)

34 Lëehí'ta, Yéesu ɓayya mbooloomaa na tëelíbéecaagari, wo''aɓa an:
- Ɓaa waa' kitaam ga fenooroonaa, ya alat hafci, ya tíkat hafci kuraanaagari, ya
taabukkoo. 35 Ndaga ɓaa fu waa' kisom kumuunfunaa, fu hayka kiñak, wayee ɓaa mi
tahhaa kiñak kumuunfu ga ëldúna, mi na Hewhewii winéwí'wiinaa, fu hay kipes bi
taa'. 36 Ɓo' enoh kilaak iñcii ga ëldúna tóohɗa ya, binaa ya na' kiñak kipesci bi taaraa?
37 Ati laakin iñaa ɓo' mín nawa kilaasoh kipeskaagari? 38 Ɓuwii wati dëku ga ki'oo'
Kooh na kitum baakaa'. Ga ɗuuyɓa, ɓaa mi enndaa kaci ga, mi na wo'eenndoonaa,
fu hay ki'en kaci ɓan ga Kowukii ɓii, besaa ya hayan bëríi ga ndamaa Paamci, ya na
malaakacaa ɓisela'í'ɓaa.

---

† **8:27** 8: 27 Sesaree-Filiip Teeraama Filiip Eroot sakeewa, ee wa enee ga gohaa húlúɓcaa ëníri húlúwaa Yúrdeŋɗa. Wati teeraama teeku Banijas.

9

[1] Yéesu wo'issaɓa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ɓiɓo' ga ɓuwii ɓii kaansoo ee ɓa hottii Nguuraa Kooh yoosuk, taam na doolaagari.

Ndamaa Kooh yoosukka ga Yéesu
(Mëccëe 17: 1-13; Lúkkaa 9: 28-36; 2 Pee' 1: 16-18)

[2] Tíkka ga bes ciyitniinoo, Yéesu taammba na Pee', Saak na Saŋ, ya ɓayyaɓa, ɓa
rek daa wéetin, ga ɗook jaŋjaŋ wiyaak. Daama jëmmaagari súpítukka ga fíkíiɓa.
[3] Kúltícaagari yaanaawwa ɗer bi caa melic, yaanaawlaataa wëe'taa ga an wii laakkii
naawohaa en ga ëldúna mín ɗa kisétí' kúltí✡. [4] Tëelíbéecaa hotussa Ili na Móyíis
meyussa ga fíkíiɓa, ɓa ɓaa saawal na Yéesu. [5] Pee' dalla kiwo' Yéesu an:
- Jëgírohii, dii newin garuu. Eneenaa ɗí hëwí' mbaa' kaahay dii: wíinoo wuufu, wíinoo wuu Móyíis, ee wíinoo wuu Ili.
[6] Pee' ínohéeríi sah iñaa ya wo'anɗa ndaga kitíit kihëpí', ya na tëelíbéecaa tesɗa.
[7] Laakka yaayeelaa hay, úullaɓa. Ee ga ɗuuy yaayeelaama, laakka koonaakaa koluk
an:
- Ɓii yii yërí en Kowukiigoo mi keeñukɗa, súkúrukatti!*
[8] Ga saasi, ga daa tëelíbéecaa malaku iñaa wíilɓaɗa, ɓa hotsissii ken naɓa, enndii Yéesu dogaa.
[9] Daa ɓa enee na kiyoosuk ga jaŋjagaaɗa, Yéesu ɗíŋnga tëelíbéecaa an:
- Kaa ɓéestírat ken iñii ɗú hotɗa, bi ga daa Kowukii ɓii mílísan ga ɓuwaa kaaninɗa.
[10] Tëelíɓéecaa abussa wo'eenaama, ee ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Iñii ya waa' kiwo' ga «kimílís ga ɓuwaa kaaninɗa» ya?
[11] Lëehí'ta ɓa meekissa Yéesu an:
- Iñii tah ya jëgíroh-waascii wo'u an Ili yërí ɗewan kihay paay?✡
[12] Ya taassaɓa an:
- Ee, Ili ɗewan kihay, ya hëwíraat iñaa en tóoh bi jek. Wayee iñii tah ya, Këyítfaa
Kooh wo' ɓan an Kowukii ɓii hay kikooroh ga mesiklaat ciyewin, ee ya hay kisagu?✡
[13] Mi nak, mi wo''úu man Ili hayin kumëeñí'. Ɓuwii tumuununndi iñaa neɓɓaɗa,
fodaa daa Këyítfaa Kooh bín ga iñaa aaw gariɗa.

Yéesu wëkí'ta oomaanaa laak raɓ
(Mëccëe 17: 14-21; Lúkkaa 9: 37-43)

[14] Waa ɓiYéesu soofussa ga tëelíbéecaa ɓíinoo, ɓa hotta ɓiɓo' ɓiyewin wíiluununɓa
ee jëgíroh-waascaa ɓaa coowoh naɓa. [15] Daa mbooloomaa hotee Yéesu, iñaama
bettaɓa. Ɓa ɓaa fool gari kikëñí'ti. [16] Ya meekissaɓa an:
- Ɗú en na kiwo' ya naɓa?
[17] Laakka ɓo' yiyaal meyca ga ɓuwaa, wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, mi haydohɗeeraa kowuroo kiyaal, raɓ nari. Rawii luuɓlukohi hen. [18] Ga
daa oomaanaa mín ki'enoh tóoh, ya mínndi da kiɓúuk. Ya fetalli kakay dal, kúuwkaa
oomaanaa kúuwi, ya úñohi síscaa, ya súwoh kas. Mi kíimin tëelíbéeciigaraa ɓa kaal
rawii ga oomaanii ee ɓa mínndiika.
[19] Yéesu wo''aɓa an:
- Cëey, ɗú ɓuwii wati ee ɗú laakoo ngëmɗa, mi enan narúu bi kera? Mi múuñɗanndúu bi kera? Haydohɗattoo oomaanaa.
Ya haydohɗussari.
[20] Oomaanaa yaa hot Yéesu rek, rawaa ga ɗuuyciɗa yaa saylukohhi didóolí',
oomaanaa dalla kikeen, yaa pírgínuk ga kakayfaa, kúuwkaa kaa kúuw. [21] Yéesu
meekissa paamunaa an:

✡ **9:3** 9: 3 Mëdírohat na 2 Pee' 1: 16-18. * **9:7** 9: 7 Malkat 1: 11 na iñaa ɓéestíru ga kakayɗa. ✡ **9:11** 9: 11 Mëdírohat na Malasíi 3: 23. ✡ **9:12** 9: 12 Malkat Ísayíi 53: 3; Kañcaa 22: 1-18.

- Iñii yii ammbi kera?
Paamunaa taassa an:
- Ammbi ga waa ya en oomaaɗa ɓi wati. 22 Ee leekleek rawum ɓúukki ga ɗuuy kiwii
na ga ɗuuy músú, ya waariri ki'ap. Wayee en lak fu mínin yen ganaa, yërëmaaríi,
fu amɗohhíi!
23 Yéesu taassari an:
- An fu wo' an «En lak fu míninaa?» Iñaa en ɓéeɓ mínukin ga ɓaa fu gëm ga Kooh.
24 Ga saasi paam oomaanaa dalla kiwo' didóolí' an:
- Mi gëmin! Amɗohaaroo ga dii ngëmiigoo dooyyiiɗa.
25 Yéesu hotta ga daa ɓuwaa ɓaa fool kihay kilaayɗa, ya gëtta rawaa an:
- Fu rawii, fu yii fu haydoh kiɗek na kiluuɓɗa, mi nakkaa, meyohaa ga oomaanii
ee kaa le'is gari ɓi taa'!
26 Rawaa meyca ga oomaanaa na tiweeleeluk, ya yaa saylukohhi didóolí'.
Oomaanaa mannda na ɓaa kaan hen, ɓi ɓo' ɓiyewin daama ɓaa wo' an: «Kaanin».
27 Wayee Yéesu ammbari ga yahaa, koluki'tari, oomaanaa tuukka.
28 Lëehí'ta Yéesu aassa kaan. Lak tëelíbéecaagari doŋ enu nari, ɓa meekissari an:
- Iñii tah ya ɗí, ɗí mínéeríi kikaal rawaama ga oomaanaa?
29 Yéesu taassaɓa an:
- Kikíim Kooh këri doŋ mín kiméyí' raɓcaa manɗa ga ɓo'.

Yéesu yéegalohsissa an ya hay kikaan ee ya hay kimílís
(Mëccëe 17: 22-23; Lúkkaa 9: 43b-45; Marka 8: 31-33)

30 Yéesu na tëelíbéecaagari meyohussa daama, ɓa koorohha ɗuuy gohaa Gëlílée.
Yéesu waaréeríi ɓo' yéeŋ daa ya enohɗa, 31 ndaga ya enee na kijëgí' tëelíbéecaagari.
Ya wo'eeɓa an:
- Kowukii ɓii hay kitíku ga yah ɓuwii. Ɓa hayyi ki'ap wayee ya kaan ɓi tík ga bes
kaahayaa, ya hay kimílís.
32 Wayee tëelíbéecaa ínohséeríi iñaa wo'eenaama waa' kiwo'ɗa, ee ɓa
kaañéeríirika kimeekisoh.

Ɓaa Yéesu wo' an yërí wëñ kiyak ga fíkíi Koohɗa
(Mëccëe 18: 1-5; Lúkkaa 9: 46-48; Marka 10: 35-45; Filiip 2: 5-11)

33 Yéesu na tëelíbéecaagari le'ussa Kafarnawom. Ga ɗuuy kaanfaa, Yéesu
meekissa tëelíbéecaa an:
- Ɗú nookohee ya ga waasii?
34 Ɓa ɗekka, ndaga ga waasaa, ɓa enee na kinookoh an yaa wëñ kiyak gaɓaɗa, ɓa?
35 Waa ennda ɗa, Yéesu yuŋnga, ya ɓayya ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, ya wo''aɓa an:
- Binaa ɓo', fu waa' kikuliyuk ga yenaa, fu jom ki'en ga fenoo ɓéeɓ, fu en súrga
ɓuwaa tóoh.
36 Lëehí'ta ya ɓeɓpa ku'oomaa, tuuki'taja ga leelooɓa. Ya ɓeɓpaja, yugi'taja ga
kotcaagari, ya wo''a an:
37 - Ɓaa fu te' ga keeñfu oomaanii fodii yii ndaga teekiigoonaa, lakanaa fu te''oo,
mi ga kihaffoo. Ee ɓaa fu te''oonaa, fu te''iiroo mi yii yii rek, wayee fu te' ɓan ɓaa
wossooɗa.

Ɓaa kaalee raɓ ga teekaa Yéesuɗa
(Lúkkaa 9: 49-50)

38 Saŋ wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, ɗí hotin ɓaa en na kikaal raɓ ga ɓuwaa ee ga teekfu. Ɗí waa'tarika
kihoonoh ndaga ya bokkii garuu.
39 Yéesu loffari an:
- Kaa hoonohattika, ndaga laakkii ɓaa mín kitum kíntaan ga teekkoo, ee ga saasi
ya aaw kiwo' iñaa moroo garoo. 40 Ɓaa lebirohhii naruu, fa' naruu. 41 Mi wo''úuka

ee kayoh; ɓéeɓ ɓaa onndúu kaas-músú ki'an ga teekiigoo ndaga dii ɗú en ɓuuroo mi
Kiristaaniiɗanaa, ɓaama ñakoo fayaagari.

Kitagoh na iñcii tumlukohi ɓo' baakaa'ɗa
(Mëccëe 18: 6-9; Lúkkaa 17: 1-2; 1 Korenti 8: 9-13; 9: 24-27)

Yéesu wo'issa an:
42 - Wayee ɓaa baakaa'lukoh tu'oomaatii tii gëmu garooɗanaa, iñaa gën ga
ɓaamaɗa wërí en ya pokɗu atoh wiyaak ga koonaakaa, ya jafu ga ɗuuy giiyaa. 43 Ɓaa
en lak yahaagaraa wërí tahhaa kitum baakaaraa, gúraawa. Iñaa gën garaaɗa wërí
en fu aas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa na yah wíinoo, loo kilaak yah kanak ee fu ka'
safara, ga kiwiikaa yímooɗa.
[44]†
45 Ɓaa en lak kotaagaraa wërí tahhaa kitum baakaaraa, gúraawa. Iñaa gën garaaɗa
wërí en fu aas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa na kot wíinoo loo kilaak kot kanak ee fu jafu
ga safara. [46]‡ 47 Ee binaa ɓaa en lak kuhaskaagaraa kërí tahhaa kitum baakaaraa,
nísaaja. Iñaa gën garaaɗa wërí en fu aas ga Nguuraa Kooh na kuhas kíinoo loo
kilaak tuhas tanak ee fu jafu ga safara. 48 Daama «cëgíncaa ñamsi faanɗa kaansoo
ee kiwiikaa yímoo taa'.»✡ 49 En ki'enaa, ɓaa en ɓéeɓ hay kiɗaanu na kiwii§.
50 Maraa jofin, wayee binaa maraa safissiinaa, ma ɗaanohsan na ya? Madat na
maraa ga ɓimooroommbúu*. Laakat jam ga díkaantirúu.

10

Yéesu wo''a ga loo kifasi'
(Mëccëe 19: 1-12; Lúkkaa 16: 18; Room 7: 1-3; 1 Korenti 7: 10-16)

1 Yéesu meyohha daama, aawwa dëkcaa bok ga gohaa Yúudée ee hanoh húlúwaa
Yúrdeŋɗa gaaɗa. Ɓuwaa ɓiyewin haysissa, nëgírukohussa ga yahaaci. Ee ya
enissaɓa kijëgí' fodaa ya meereeka kitumɗa.
2 Laakka Fërísiyeeŋcaa hayu bi gari kifí'ti, ɓa meekissari an:
- Waasiiruu onin yaal kifasi' ɓeticine?
3 Yéesu meekissaɓa ɓan an:
- Móyíis nakeerúu ya kitum?
4 Ɓa taassa an:
- Móyíis oneera yaal kibín këyít kiteewoh an sëyaa tasin ee ya foñ ɓetici.✡
5 Yéesu nak wo''aɓa an:
- Móyíis bínɗinndúu iñaa ya nakkúu yaama ndaga dii ɗú súɓ ga keeñɗa. 6 Wayee
ga kiɗewaa, ga waa Kooh sak ëldúnaɗa «Ya tummba ɓo', yaal na ɓeti✡. 7 Kërí tah bi
yaal hay kifoñ paamci na eeci, ya aboh na ɓetici, 8 ee ɓa ɓanak, ɓa en ɓo' yíinoo»✡.
Fodaama ɓa enissii ɓanak, wayee ɓa en yíinoo. 9 Kon ɓo' hanat kihëgísoh iñaa Kooh
akitohin.
10 Waa ɓa le''a kaan, tëelíbéecaa meekisussa Yéesu iñaa aaw ga iñaama. 11 Ya
taassaɓa an:
- Binaa ɓo' kaal ɓetici, pañ ɓeti yiliisaa, ya ɗúkin ɓetifaagari fiɗewaafaa, ya
faanukka na ɓeti filiis. 12 Fodaama ɓan, binaa ɓeti foñ yaalci, pajuk ga yaal yiliisaa,
ya ɗúkin yaalaagari yiɗewaayaa, ya faanukka na yaal yiliis.

---

† **9:44** 9: 44 Wo'eencii ciima hotukkii ga këyít ciyewin ga këyítcaa ɗeɓ kibíduɗa. ‡ **9:46** 9: 46 Wo'eencii ciima
hotukkii ga këyít ciyewin ga këyítcaa ɗeɓ kibíduɗa. ✡ **9:48** 9: 48 Mëdírohat na Ísayíi 66: 24. § **9:49** 9:
49 Mëdírohat na Léwítík 2: 13. Ɓaa en ɓéeɓ hay ki'eku ga kiwiikaa setɗanndi ga fíkíi Kooh fodaa daa sarahcaa
waama eksee ga maraa balaa ca tëkírunaa. * **9:50** 9: 50 Iñaama waa' kiwo' jeriñaa maraa ga kitík wala kitëkí'
yen (Mëdírohat na baahaa manɗa ga dëkaa Paleestín); maraamaa safissiinaa ma lofiru mi'as. Jeriñaama wërí
mëdírohu na ga daa ɓo' jom kiman ga mooroomciɗa. ✡ **10:4** 10: 4 Malkat Dëteronom 24: 1. ✡ **10:6** 10: 6
Malkat Sënees 1: 27; 5: 2. ✡ **10:8** 10: 8 Malkat Sënees 2: 24.

Yéesu barkeella tu'oomaataa
(Mëccëe 19: 13-15; Lúkkaa 18: 15-17)

13 Ɓiɓo' haydohɗussa Yéesu tu'oomaa, ya tík yahcaagari ga ɗookɓa. Wayee
tëelíbéecaa ɓaa ña' ɓuwaama. 14 Daa Yéesu hotee iñaama, keeñci tammba ga, ya
wo''a tëelíbéecaa an:
- Íisat tu'oomaatii, ta hay garoo! Kaa hoonohatɓa ndaga Nguurii Kooh wuu
ɓuwii man naɓaɗa. 15 Mi wo''úuka ee kayoh; ɓaa fu tookkii Nguurii Kooh fodii
ku'oomaanaa, fu aasoo ga.
16 Lëehí'ta ya ɓeɓpa oomaacaa, ya tíkka yaa en ɓéeɓ yah, barkeellaɓa.

Ha'-alal waa' ki'aas ga Nguuraa Kooh
(Mëccëe 19: 16-30; Lúkkaa 18: 18-30)

17 Daa Yéesu enee na kimey kiyahɗa, laakka ɓo' yiyaal yaa hay gari na jaa', ya yí''a
ga fíkíici, meekissari an:
- Jëgírohii yijófí'yii, mi tuman na bi mi laak ɓakkoo ga kipeskaa leehoo taa'ɗa?
18 Yéesu wo''ari an:
- Iñii tah ya fu wo' kijof garoo? Ken joffii, enndii Kooh rekaa. 19 Fu ínohin iñii
Waasii Móyíis nakoh kitumɗa: «Kaa laŋ kumuun ɓo'; kaa ɗúk ɓetifu wala yaalfu,
fu faanuk na ɓo' yiliis; kaa lok; kaa seedi' saboh; kaa tooñ mooroomfu; kelohɗaa
paamfu na eefu.»*
20 Ɓaa taassari an:
- Jëgírohii, mi taabukin iñciima tóoh ga ki'oomaaroo bi wati.
21 Yéesu malakka ɓaa, waa'tari. Ya wo''ari an:
- Laakin iñaa tesohhaa kitum: kara, toonnaa iñaa fu laakɗa tóoh, fu onwa nduulcii.
Fodaama fu hay kilaak alal ga ɗook. Lëehíraa haya, fu taabukkoo.
22 Ɓaa nak enee ɓo' yiyéwíní' alal, ee daa ya kelohee wo'eenaama, ya súuñɗukka
lool, keeñci leehha ga tak, ya yaa yah.
23 Yéesu malakka ɓuwaa wíilliɗa, wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ki'aaskaa ha'-alal ga Nguurii Kooh daal, yoowanndii!
24 Tëelíbéecaa Yéesu waaru'ussa lool ga wo'eencaagari. Ee ya tíkissa ga an:
- Ɓiyaay, ki'aas ga Nguurii Kooh daal yooɓpii! 25 Geeleem paaf ga noŋ kúuc, kërí
wëñ kiyooɓ daa ha'-alal aasan ga Nguurii Kooh.
26 Tëelíbéecaa wëñussa kiwaaru'u. Ɓa ɓaa meekisoh ga díkaantiɓa an:
- Kon baanaa, ɓii mín kimúc ɓa?
27 Yéesu malakkaɓa, wo''a an:
- Iñaama wooñ ɓo', wayee wooñnjii Kooh, ndaga iñaa en ɓéeɓ mínkin ga Kooh.
28 Pee' nak dalla kiwo' an:
- Malka, ɗí, ɗí foñin tóoh, ɗí taabukinndaa.
29 Yéesu taassari an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ɓaa mi tahhaa kifoñ, mi na Hewhewii winéwí'wii, kaan
wala ɓikëmëeŋkímun ɓiyaal na ɓiɓeti, wala ɓiyaakmun ɓiyaal na ɓiɓeti, eemun
wala paamun wala towu, wala yoon, 30 fu hay kilaak dii, iñaa wëñ iñcaama bes
citéemée': kaan ciyewin, na ɓikëmëeŋkímun ɓiyaal na ɓiɓeti na ɓiyaakmun ɓiyaal
na ɓiɓeti, ɓi'eemun, towu na yoon ciyewin. Iñcaama taaban na kihatalu ga ngëm;
ee fayuraa fu laak kipeskaa leehoo taa'ɗa. 31 Ɓiyewin ga ɓuwii ɗeɓ watiɗa ɓërí
mëeñjohan ee ɓiyewin ga ɓuwii mëeñjohɗa ɓërí ɗewan.

Waas wukaahaywaa Yéesu yéegaloh kikaankaagari na kimílískaagari
(Mëccëe 20: 17-19; Lúkkaa 18: 31-34)

---
* **10:19** 10: 19 Malkat Eksoot 20: 12-16; Dëteronom 5: 16-20. Kaa tooñ ɓo': wo'eencuma bokkii ga iñcaa cidaaŋkaahcaa Móyíis nakohee kitumɗa. Ee ɓan ca hotukkii ga wo'eencaa taaboh naca Mëccëe bín na Lúkkaaɗa.

32 Waa ennda ɗa, ɓa ammba waasaa aaw Yéerúsaleemɗa. Yéesu hanohee fíkíi.
Tëelíbéecaagari, helcaagaɓa daléeríi dara ee ɓuwaa ɓíinoo taamsee ga fenoociɗa
niikussa. Yéesu ɓaysissa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa haŋ, ya yaa wo'ɓa iñaa yahanndi
kidalɗa. 33 Ya wo'eeɓa an:
- Súkúrukat, ɗu ɓii yah Yéerúsaleem, ee Kowukii ɓii hay kitíku ga yah sarahohcaa
ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa. Ɓa hayyi ki'atti' kikaan, ɓa tíkki ga yah yiifa'caa.
34 Ɓaama hayyi kiñaawalsoh, ɓa toossohhi, ɓa típpi laawoo, ɓa appi. Lëehíraa, bes
kaahay tík ganaa ya mílís.

Yéesu taassa Saak na Saŋ
(Mëccëe 20: 20-28)

35 Saak na Saŋ, towutaa Sebedee, deeyussa ga Yéesu, wo'ussari an:
- Jëgírohii, ɗí waa' fu tumi'tíi iñii ɗí yahhaa kikíimɗa.
36 Yéesu meekissaɓa an:
- Ɗú waa' ya mi tumi'túu?
37 Ɓa taassa an:
- Binaa fu en ga ndamaagaraanaa, onaaríi ɗí mín kiyuŋ ga yahaafu, yii hanoh yahfu
ñaam, yíinoo hanoh yahfu seŋ.
38 Yéesu wo''aɓa an:
- Ɗú ínohoo iñii ɗú meekisohɗa. Ɗú mínin ki'an ga kaas-coonii mi yah ki'anɗane,
wala kibëtísi'uk ga mesiklaat fodii dii mi yah kibëtísi'ukɗane?
39 Ɓa taassa an:
- Ee ɗí míninka.
Yéesu wo''aɓa an:
- En ki'enaa, ɗú hay ki'an ga kaasii mi yah ki'anɗa ee ɗú hay kibëtísi'uk ga
mesiklaat fodii dii mi yah ga kibëtísi'ukɗa.✡ 40 Wayee en iñaa aaw ga kiyuŋ ga
yahhoo ñaam wala ga yahhoo segaa, enndii mi jomka kiwo'. Ɓuwaa Kooh waayuki'
ɓakcaamaɗa ɓërí yahca ki'eru.
41 Daa tëelíbéecaa tesɗa kelohsee iñaama, ɓa dalla ki'ayluk Saak na Saŋ. 42 Yéesu
dallaɓa kiɓay, wo''aɓa an:
- Ɗú ínohin an, ɓuwii tíku ha'-kúl ga ëldúnaɗa, ɓërí teewi ɓuwii an ɓa hanoh ɓéeɓ
ɗook , ee ha'-doolicii tumlukohi ɓuwii ga iñaa neɓɓa. 43 Iñaa manɗa hanat ɗa kilaak
ga ɗuuycúu. Wayee laak ɓaa waa' ki'en ɓo' yiyaak ga ɗuuycúunaa, ya joman ki'en
súrgarúu, 44 ee ɓaa waa' garúu kikuliyukaa, ya joman ki'en ñaam ɓuwaa tóohɓa.
45 En ki'enaa, kiheel súrga tahhii Kowukii ɓii kihay, wayee ka hay ki'en súrga ɓuwii,
na ki'eroh kumuunci doo ya laas tumuun ɓo' ɓiyewin.✡

Yéesu wëkí'ta búumíraa teeku Bartímée
(Mëccëe 20: 29-34; Lúkkaa 18: 35-43)

46 Yéesu na tëelíbéecaagari le'ussa Yéríkóo. Waa ɓa meyoh ga teeraama na ɓiɓo'
ɓicaakí', laakka búumíraa teeku Bartímée, kowu Tímée, yugin ga yahaanaa waasaa,
yaa sarahtuk. 47 Daa ya kelohee an Yéesu Nasareet yaa hay, ya yaa fiip an:
- Yéesu, kucaasamunkii Dëwít, yërëmaaroo!
48 Ɓuwaa ɓaa ña'ti, an doo ya ɗekoh. Wayee ya yaa wëñ kifiip an:
- Kucaasamunkii Dëwítóo, yërëmaaroo!
49 Yéesu tuukka, wo''a an:
- Ɓayatti.
Ɓuwaa ɓayya búumíraa, ɓa ɓaa wo''i an:
- Dëlɗaa heliigaraa, kolka, ya yii ɓayyaa.
50 Búumíraa dalla kijaf paltaagari, ya kolukka bërít, yaa hay ga Yéesu.
51 Yéesu meekissari an:

✡ **10:39** 10: 39 Mëdírohat na Tumeen 12: 2. ✡ **10:45** 10: 45 Mëdírohat na 14: 24; 1 Tímotée 2: 6.

- Ɓu waa' ya mi tumi'taa?
Búumíraa taassari an:
- Jëgírohii, tumɗaaroo bi mi mín kihot.
52 Yéesu wo''ari an:
- Tíida, ngëmiigaraa wëkɗinndaa.
Ga saasi búumíraa mínnda kihot, lëehí'ta ya yaa taabuk Yéesu ga waasaa ya am
kiyahɗa.

11

Yéesu aassa teeraa Yéerúsaleem na ndam wiyaak
(Mëccëe 21: 1-11; Lúkkaa 19: 28-40; Saŋ 12: 12-19)

1 Waa Yéesu na tëelíbéecaagari deeyussa Yéerúsaleem, ɓa enee ga yahaa dëkaa
Betfasee na waa Bétaníi, en ga ɓak tëgëlaa Ólíwíyéecaaɗa, Yéesu wossa ɓo' ɓanak
ga tëelíbéecaagari, 2 wo''aɓa an:
- Karat dëkum en ga fíkíirúuɗa. Ɗú aasi danaa, ɗú hoti cúmbú'-baamaa ɓo' lappii
duum, pokuunun daama. Pëkísatti, ɗú haydohhi dii. 3 Ee binaa ɓo' meekissúu an:
«Iñum ɗú tum yuma ya?», Taasatti an: «*Ha'mudii yërí laak sooli ga. Ee ya hayyi
kiwosoh dii diima-diima.»
4 Tëelíbéecaa karussa, ɓa laakka cúmbú'-baam ga mbedaa, pokuunun ga fooh ga
yahaa hal-kaan daama. Ɓa pëkíssari. 5 Biɓo' ga ɓuwaa ensee daamaɗa wo'ussa
tëelíbéecaa an:
- Ɗú tum ya yuma? Iñii tah ya ɗú pëkís cúmbúrii?
6 Ɓa taassa ɓuwaa fodaa daa Yéesu nakeeɓaɗa. Ɓuwaa íisussaɓa, ɓa ɓaa hay.
7 Ɓa haydohi'ta Yéesu cúmbúraa, ɓa tíkka paltucaagaɓa ga ɗookgaa, Yéesu lappa✡.
8 Biɓo' ɓiyewin ɓewussa paltucaagaɓa, larussaca ga ɗook waasaa. Ɓíinoo, ɓaa gú'
toy ga tediktaa ga yooncaaɗa, ɓa ɓaa ɓool tuu'taa, ɓaa la'ta ga waasaa*. 9 Ɓuwaa
hanohsee Yéesu fíkíi na ɓuwaa taamsee ga fenoociɗa, ɓéeɓɓa ɓaa wo' didóolí' an:
- Óosaanaa! Kooh barkeelat yii hay ga teekii Ha'mudiiɗa! 10 Kooh barkeelat
Nguurii en na kihayɗa, Nguurii caasammbíi Dëwít! Óosaanaa ✡ aaw ga ɗookaa-
ɗook✡!
11 Yéesu le''a Yéerúsaleem, ya aassa Kaanfaa Kooh. Ga waa ya malakka bi jof, tóoh
iñaa laak daamaɗa, ya yaa yah Bétaníi na tëelíbéecaagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa,
lak Kooh yaa hooɓ.

Yéesu coñnja kedikkaa
(Mëccëe 21: 18-19)

12 Ga kooh-wíisfaa, Yéesu na tëelíbéecaa meyohussa Bétaníi, laak Yéesu yaawin.
13 Ya séennda di'úsaayí' eenaa kífin. Ya ka'ta kimalak ati ya hay kihot towu ga. Wayee
waa ya deeyca kedikkaa, ya hottii dara ga, enndii tuu'taanaa. Waama lak ñiidaa een
laaki towuɗa le''ii.
14 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a kedikkaa an:
- Ken ñamsisoo kowukaa meyoh garaa, bi taa'!
Tëelíbéecaa kelohussa ga iñaama.

Yéesu kaalla toonohcaa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh
(Mëccëe 21: 12-17; Lúkkaa 19: 45-48; Saŋ 2: 13-22)

15 Yéesu na tëelíbéecaagari le'ussa Yéerúsaleem. Daa Yéesu aasee Kaanfaa Kooh,
ya yaa kaal ɓuwaa ensee na kitoon na ɓuwaa ensee na kilom daamaɗa. Ya yaa ɓúuk

---

✡ **11:7** 11: 7 Mëdírohat na Sakarí 9: 9. * **11:8** 11: 8 Man na fodii ga 2 Buu' 9: 13. Iñaama en kilari' ɓo' úuf, doo ya le'oo kakay. ✡ **11:10** 11: 9,10 Óosaanaa Malkat Mëccëe 21: 9. ✡ **11:10** 11: 10 Mëdírohat na Kañcaa 118: 25-26.

taabulcaa weci'oh-kopa'caa, na yugaahcaa toonoh-ho'caa†. 16 Ee ya íiséeríi ken kiɓay
yen na kikooroh nawa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh. 17 Lëehí'ta ya yaa jëgí'ɓa fodii dii:
- Bíduunun ga Këyítfaa Kooh an: «Kaanndoo teeksan kaanfaa heetcii tóoh
kíimohohsan Kooh»? Wayee ɗú, ɗú tumwa ɗaakkaa' lok!✡
18 Daa sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa yéeŋsee iñaa laakee yaama, ɓa
niikkari ndaga lak ɓuwaa tóoh waaru'uunun ga jëgírohaagari. Fodaama, ɓa ɓaa
heel daa ɓa tuman bi ɓa apluk Yéesu.
19 Ga waa nohaa soossa, Yéesu na tëelíbéecaagari meyohussa teeraa.

Kedikkaa coñseeɗa súɓpa
(Mëccëe 21: 20-22; Saak 2: 16-18; 1 Saŋ 5: 14-15)

20 Ga daa Yéesu na tëelíbéecaagari koorohsee ga kímaa cuutɗa, ɓa hotta eenaa
Yéesu cojeeɗa súwin kaw bi ga níilcaa. 21 Pee' níindísukka iñaa laakeeɗa, ya wo''a
Yéesu an:
- Jëgírohii, malka, eenii fu cojeeɗa súwin.
22 Yéesu wo''aɓa an:
- Gëmat ga Kooh. 23 Mi wo''úuka ee kayoh; Binaa ɓo' wo' jaŋjagii wii an: «Kolkohaa
dii, fu jafuk ga ɗuuy giiy», ya hay kitookɗu iñaama, binaa ya laakkii hel kanak ga, ee
ya gëm an iñaa ya wo'ɗa hay kilaakaa. 24 Kërí tah mi wo''úu man: Ɗú en ga kikíim
Kooh ya onndúu yenaa, gëmat an ɗú laasin ga, en ɗanaa ɗú hay kitookɗu iñaa ɗú
kíimɗa. 25 Ee bëríinaa ɗú tuuk kikíim Kooh ɓéeɓ, en lak ɗú abin mooroommbúu
aylukaa, bayalatti, doonaa Paammbúu yii ga ɗookɗa bayallúu ɓan tooñciigarúu. [
26]‡

Yéesu meekisohussa ɓa onndi doolaa ya bayɗa
(Mëccëe 21: 23-27; Lúkkaa 20: 1-8)

27 Yéesu na tëelíbéecaa soofussa Yéerúsaleem. Ee ga daa Yéesu enee na kitíidisuk
ga Kaanfaa Koohɗa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa, jëgíroh-waascaa na yaakcaa hayussa
gari. 28 Ɓa meekissari an:
- Iñcii fu tumɗa, fu ayca ga ɓa? Ɓii onndaa dooli kimínca kitum ɓa?
29 Yéesu taassaɓa an:
- Mi hayyúu kimeekisoh enaama yíinoo ɓan. Ɗú taassoo ganaa, mi wo''úu iñcii
mi tumɗa ati mi ayca ga ɓa? 30 Ɓii yiida wosee Saŋ kibëtísi' ɓuwaa✡? Kooh wala
ɓo'-súusúus? Taasattoo?
31 Wayee ɓa ennda ga kiwo' ga díkaantiɓa an:
- Binaa ɗu taas an Kooh yërí woseerinaa, ya hay kiwo' an «Iñii tah ya ɗú gëmmbii
ga Saŋ?» 32 Ee binaa ɗu wo' an ɓuwii ɓërí woseerinaa…
Ɓa niikeera mbooloomaa ndaga ɓéeɓɓa tíksee Saŋ sëldíigaa Kooh.
33 Waa ennda ɗa, ɓa taassa Yéesu an:
- Ɗí ínohoo.
Yéesu wo''aɓa an:
- Haa, mi ɓan, mi wo'oorúu iñcii mi tumiɗa ati mi ayca ga ɓa?

12

Liiwukaa wo' ga loo línoh biiñcaa ɓisóotí'ɓaaɗa
(Mëccëe 21: 33-46; Lúkkaa 20: 9-19; Ísayíi 5: 1-7)

1 Lëehí'ta Yéesu yaa liiwukɓa an:

† **11:15** 11: 15 Weci'oh-kopa'caa waama, yaawúu'caa meyoh ín haysee Yéerúsaleemɗa weci'see kopa'caagaɓa ga ɓuwaama doonaa ɓa mín kilom júu' kitum sarah ga Kaanfaa Kooh na kifay lempaa Kaanfaa Kooh. Malkat Mëccëe 21: 12. ✡ **11:17** 11: 17 Mëdírohat na Ísayíi 56: 7; Yérémíi 7: 11. ‡ **11:26** 11: 26 Wo'eencii ciima hotukkii ga këyít ciyewin ga këyítcaa ɗeɓ kibíduɗa. Malkat Mëccëe 6: 15. ✡ **11:30** 11: 30 Malkat 1: 4-5.

- Enee ɓo', ya yíppa tedik-reseŋ ga yoonci. Ya ɗíŋnga yoonaa, ya acca nogaa towu-
reseŋtaa seesohsan. Ya tawahha daa ɓo' mínan kituukoh, tíim yoonaa, malaki ga✡.
Lëehí'ta ya ɓeɓpa ɓilínoh, sassaɓa kilëgëy ga yoonaa, ya yaa yah kiɓaaɓ. 2 Ga
waa kiɓeen le''a, ya wossa súrga ga línohcaa ga yoonaaɗa, ɓa kommbi ɓakci ga
iñaa ɓa ɓeenɗa. 3 Wayee ɓa ammba súrgaa, ɓa feekkari, ɓa kaallari yah ɓuucuuc.
4 Ha'-yoonaa wosissa súrga yiliis gaɓa. Ɓa feekkari ga haf, ɓa ɓaa ɓassohhi. 5 Ha'-
yoonaa wossissa yukaahay, ɓa appari, ee ɓa tummba fodaama súrga ɓiyewin ɓiliis:
ɓa feekka ɓii, ɓa appa ɓii. 6 Ha'-yoonaa tesoheeri kowuci kíinoo, kaa ya waarin lool.
Ya mëeñdohhari kiwos gaɓa, ee ya halaatta an: «Hanaa ɓa hay ki'on kowuroo cée'.»
7 Wayee línohcaama ɓaa wo' ga leelooɓa an: «Yii yah kilamɗa yeema, hayat ɗu appi
ee ɗu lam yoonii.» 8 Ɓa ammba kowukaa, ɓa appaka, ɓa jaffa faraaffaa ga fenoo
yoon-biiñaa.
9 Yéesu meekissa ɓuwaa an:
- Haa ha'-yoonaa tuman na? Ya hay kihay, ya ap línohcaa, ya ek ɓiɓo' ɓiliis ga
yoonaa. 10 Man ɗú jagin wo'eenaa Kooh bídu ga Këyítfaa an:
«Atohaa tawahohcaa jafeeɗa,
atohaama enin atoh-koñ.
11 Iñaama yërí Ha'mudii tum ee enin kíntaan ga hasciiruu!»✡
12 Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ɓaa heel ki'am Yéesu ndaga ɓa ínohha an Yéesu
liiwukeeɓa ga wo'eenaama. Wayee ɓa kaañéerii mbooloomaa; ɓa íissari, ɓaa yah.

Lempu jomin kifayune?
(Mëccëe 22: 15-22; Lúkkaa 20: 20-26)

13 Laakka Fërísiyeeŋcaa ebilu na ɓuwaa fa' na Erootɗa* ga Yéesu, kifí'ti ga ɗuuy
wo'een. 14 Ɓa hayyari kiwo' an:
- Jëgírohii, ɗí ínohin an fu wo' kayoh, ee fu niikkii ken, ndaga fu malkirii ɓo' ga
jëmmaagari, wayee fu jëgíroh Waas-Kooh kayoh-kayohɗa. Wo'aarí, waasii onohin
kifay buu' Sesaa'† lempune? Ɗí jomin kifay wala ɗí jomoo kifay?
15 Wayee Yéesu ínohha helaagaɓa ɓa ɗaakɗa, ya wo''aɓa an:
- Iñii tah ya ɗú waa'too kifí'? Haydohɗattoo hëelís denariyon wíinoo, mi malak.
16 Ɓa haydohha ga wíinoo. Yéesu meekissaɓa an:
- Nataalii wii wuu ɓa, na teekii en gaɗa?
Ɓa taassa an:
- Cuu Sesaa'.
17 Daama, Yéesu wo''aɓa an:
- Kon erat Sesaa' iñaa Sesaa' laak, ɗú e' Kooh iñaa Kooh laak.
Ɓa waaru''a lool ga iñaa Yéesu taasɓa yaama.

Yéesu meekisohussa ga loo kimílískaa ɓuwaa kaanɗa
(Mëccëe 22: 23-33; Lúkkaa 20: 27-40)

18 Laakka Saduseyeeŋcaa hayu ga Yéesu. Ɓa nak, ɓa wo' an kimílís laakoo ga
ɓuwaa kaanɗa✡. Ɓa meekissa Yéesu anee:
19 - Jëgírohii, Móyíis nakeeruu kitum iñii yii: «Binaa ɓo', yaakci kaan ee lak foññjii
ɓetici na kowaa, ya jomin kilam ɓetifaama ee ya laaki' yaakci kowu ga.»✡ 20 Waama,
laakee yaal ɓiyitnaɓanak ɓaa bok paamun na eemun. Yaakkaa paññja, kaannda ee
ya laakkii kowu. 21 Yukanakyaa paññja ɓetifaa ee laakkii nari kowu, ya kaannda.
Yukaahayyaa ennda ɗa. 22 Ee ɓiyitnaɓanakɓaa ɓéeɓɓa faanussari ɓeti ee laakkii ken
gaɓa yaa foñ kowu nari. Ga waa ɓa kaannda ɓéeɓɓa, ɓetifaa ɓan tíkka ga. 23 Diimaɗa

---

✡ **12:1** 12: 1 Mëdírohat na Ísayíi 5: 1-2. ✡ **12:11** 12: 11 Malkat Kañcaa 118: 22-23. * **12:13** 12: 13 Ɓuwaa fa' na Erootɗa malkat 3: 6 na iñaa ɓéestíru ga kakayɗa. † **12:14** 12: 14 Teekaa buu'caa ɓiyaakɓaa ga kúlkaa Roomɗa. ✡ **12:18** 12: 18 Mëdírohat na Tumeen 23: 8. ✡ **12:19** 12: 19 Malkat Dëteronom 25: 5-6.

wo'aaríi, bëríinaa ɓuwii mílísan ga kikaanɗa, ɓetifaama yah ki'en yuuɓa? Ndaga yaa
en ga ɓéeɓ ga ɓiyitnaɓanakɓaa tumeerari ɓeti.
24 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú wo'in kimúuycúu ee iñaa tahkaɗa, dii ɗú ínohoo iñaa bídu ga Këyítfaaɗa ee
ɗú ínohoo daa doolaa Kooh hín kiyakɗa. 25 Binaa ɓuwaa kaanɗa mílísunaa, yaal
pajoo ee ɓeti pajukoo, wayee ɓa pesan madu na malaakacii Kooh enu ga ɗookɗa.
26 En iñaa aaw ga kimílískaa ɓuwaa kaanɗanaa, hanaa ɗú mosoo kijaŋ këyítfaa
Móyíis ɓín ga daa ya wo' ga loo bos-dútúkaa abee kiwiiɗa? Kooh wo' Móyíis an: «Mi
yërí en Koohyii Abaraham, Koohyii Ísaak na Koohyii Yakoop»✡. Yéesu tíkka ga an:
27 Kooh enndii yuu ɓuwaa yah kikaanɗa wayee yuu ɓuwaa yah kipesɗa. Ɗú ɓii ga
kimúuy kiyaak.

Iñii wëñ kiyak ga iñcii Kooh nakohɗa
(Mëccëe 22: 34-40; Lúkkaa 10: 25-28; Room 13: 8-10)

28 Laakka jëgíroh-waasaa keloh ga daa ɓa en na kiwo'ɗa, ya hotta an taasaa Yéesu
taas Saduseyeeŋcaaɗa júwin, ya deeyca gari, meekissari an:
- Iñii yiida kuliyuk ga iñcii nakohu kitumɗa?
29 Yéesu taassari an:
- Wii wërí ɗeɓ: «*Ɓu-Isarayeelóo súkúrukat! Ha'mudii, Koohyiigaruu, yërí
rek en Ha'mudii. 30 Fu waaran Ha'mudii, Koohyiigaraa na keeñaagaraa tóoh, na
kipeskaagaraa tóoh na helaagaraa tóoh, ee na doolaagaraa tóoh.»✡ 31 Ee wii wërí
en wukanakwii. «Fu waaran mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa.»✡ Laakoo iñaa
nakohu, ee wëñ kanakcuma kiyak.
32 Jëgíroh-waasaa wo''a Yéesu an:
- Jofin, Jëgírohii! Iñii fu wo'ɗa, kayoh: Ha'mudii yërí rek en Kooh, ee laakoo
Kooh yiliis enndiirinaa✡. 33 Kiwaa' Kooh na keeñaagaraa tóoh na helaagaraa tóoh na
doolaagaraa tóoh, ee ɓan kiwaa' mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa, wërí wëñ
kiyak júuraa hoosu, tëkí'ɗu Kooh, na kitumi' Kooh sarahaa mín ki'en ɓéeɓ.✡
34 Yéesu hotta an ɓaa taasohin na hel, ya wo''ari an:
- Fu úsaayyii ga Nguurii Kooh.
Waa ennda ɗa, ken kaañissiiri kimeekisis yen.

Iñii Kiristaanii jom ga buu' Dëwítɗa
(Mëccëe 22: 41-46; Lúkkaa 20: 41-44)

35 Ga daa Yéesu jëgírohee ga ɗuuy Kaanfaa Koohɗa, ya meekisohee an:
- Jëgíroh-waascii mín na kiwo'u an Kiristaanii kucaasamun Dëwít? 36 Ndaga Dëwít
ga kihafci, ga waa ya líif na Helaa yisela'í'yaaɗa, ya wo'in an:
«Kooh, Ha'mudii wo''a Ha'mudiigoo an:
Yugohaaroo yah-ñaam,
bi ga daa mi tuman ɓuwii saŋngaaɗa ditogaa' kotfu»✡.
37 Dëwít, ga kihafci, ɓay ɓaama «Ha'mudii»: Kon tum na bi Kiristaanii mín ki'en
kucaasamun rek ga Dëwít?

Kaa tumat fodii jëgíroh-waascii
(Mëccëe 23: 17-36; Lúkkaa 20: 45-47)

Mbooloo wiyaak waa súkúruk Yéesu ee iñaama neɓpaɓa ga keeñ. 38 Yéesu
jëgíreeɓa an:
- Abukat ga kitum fodii jëgíroh-waascii. Ɓa waari kitíidisuk na kúltí ciyaak. Ɓa
en ga paancaanaa, ɓa waari kikëñɗu yah kanak. 39 Ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa, ɓa

---

✡ **12:26** 12: 26 Malkat Eksoot 3: 2,6. ✡ **12:30** 12: 30 Malkat Dëteronom 6: 4-5. ✡ **12:31** 12: 31 Malkat Léwítík 19: 18. ✡ **12:32** 12: 32 Mëdírohat na Dëteronom 4: 35. ✡ **12:33** 12: 33 Mëdírohat na Osee 6: 6. ✡ **12:36** 12: 36 Malkat Kañcaa 110: 1.

heeli kiyuŋ ga fíkíi; ee en ga hewaa, ɓa waari kihanoh fíkíi. 40 Ɓa te'i iñaa laak ga
kaan ɓeticaa yaalcaagaɓa lísussiiɗa; ee ɓa maañi ga kikíim Kooh, an doo ɓuwaa
fooŋ an ɓa júwin. Atti'aa Kooh atti'anɓaɗa wërí wëñan kimesik.

Sarahaa ɓetifaa laakoo daraɗa
(Lúkkaa 21: 1-4)

41 Lëehí'ta Yéesu yuŋnga, ëewrukohha na iñaa sarahcaa te'ohsi ga Kaanfaa
Koohɗa. Ya malakee ga daa ɓuwaa enee na kiɓúuk kopa'caa ga ɗuuygaaɗa. Ha'-
alal ɓiyewin ɓaa ɓúuk da kopa' ciyewin. 42 Laakka ɓan ɓetifaa hay, laakoo dara ee
yaalci kaanin. Ya ekka daama tuhanja'-hëelís tanak, taa le'oo dërëm‡. 43 Yéesu ɓayya
tëelíbéecaagari, wo''aɓa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ɓetifii laakoo dara fii erohin iñaa ken ɓúukkiiri ga te'aa'-
sarahii. 44 Ndaga ɓéeɓɓa onoh ga iñaa ɓa wëñí'ɗa, wayee ya, ga kinduulci, ya erohin
tóoh iñaa ya laakeeɗa, tóoh iñaa ya jomee kipesohɗa.

13

Yéesu yéegalohha an Kaanfaa Kooh hay kiɓú'
(Mëccëe 24: 1-2; Lúkkaa 21: 5-6)

1 Yéesu enee na kimey Kaanfaa Koohɗa, laakka ga tëelíbéecaagari yaa wo''i an:
- Jëgírohii, malkaa dii atohcii mo'ɗa, na dii tawahcii yakɗa!
2 Yéesu taassari an:
- Fu hotin ga tawahcii ciyaakcii ciine? Tesohanndii dii sah atoh wíinoo waa
tíkiskohan na mooroomwa, tóoh hay kiɓú'.

Iñii yah kihew balaa ëldúna túki'aa
(Mëccëe 24: 3-14; Lúkkaa 21: 7-19)

3 Yéesu yuŋnga ga ɗook tëgëlaa Ólíwíyéecaa, óowrúkohha na Kaanfaa Kooh. Ga
daa ɓa wéetee nari daamaɗa, Pee', Saak, Saŋ na Andari meekisohussari an:
4 - Wo'aaríi, iñaama laakan kera, ee mandargii wiida teewohan an iñcii cii ɓéeɓca
jomin kilaak?
5 Yéesu kon yaa wo'ɓa an:
- Tumat ndaŋ doo ken ɗúkoorúu. 6 Ɓiɓo' ɓiyewin hay kikoorohu teekkoo, ɓa
wo'i an: «Mi yërí en Kiristaanii!» Ee ɓa hay kiɗúk ɓo' ɓiyewin. 7 Binaa ɗú keloh
yëngël heñ wala an heñ laakin ga ɗekataa, kaa tíitat, ndaga iñcaama jomin kilaak,
wayee lak ëldúna le''ii kitúkí' duum. 8 En ki'enaa, kúl hay kiɓewuk, keen ga ɗook
kúl mooroomci, ee nguu' hay kiɓewuk, keen ga ɗook nguu' mooroomci; kakayfii
hay kiyëngëluk ga ɗekat ciyewin ee a' hay kilaak. Iñaama yah kiman na dalaaraa
mesiklaatcaa ga kimatuk ɓetiɗa.
9 Wayee ɗú, tumat ndaŋ ga haffúu. Ɗú hay kiɓayu paancaa yaawúu'caa, ɗú hay
kirípu na ngee' ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa. Mi hay kitah bi ɗú hay kituukɗu ga
fíkíi ha'-nguu'cii na ga fíkíi buu'cii, doonaa ɗú tuukuk Hewhewii winéwí'wii ga
fíkíiɓa. 10 Hewhewii winéwí'wii jomin kiyéegalohu paay ga heetcii tóoh. 11 Binaa
ɗú abu kiɓayunaa, helciirúu dalat ga iñaa ɗú joman kiwo'ɗa, ee wo'at rek iñaa
Kooh onanndúu kiwo' ga wahtaama sii'ɗa, ndaga enndii ɗú yah kiwo', wayee Helaa
yisela'í'yaa. 12 Yaakmun hay ki'eroh këmëeŋkíci ya tíku kikaan. Paamun hay ki'eroh
kowuci ka tíku kikaan. Oomaacaa hay kiɓeɓku, keenu ga ɗook paamɓa na eewɓa,
aplukɓa✡. 13 Mi hay kitah bi ɓo' ɓiyewin hayyúu kisagu. Wayee ɓaa fu guu'guuluk bi
ga daa tóoh leehanaa, fu yaama fu hay kimúc.

‡ **12:42** 12: 42 Këyítfaa ɗeɓɗa wo' dii «Lepta kanak», ennda hëelísaa wëñ kijutuut ga hëelíscaa waama.
✡ **13:12** 13: 12 Mëdírohat na Mísee 7: 6.

Ɓo' hay kison bi hëp
(Mëccëe 24: 15-28; Lúkkaa 21: 20-24)
14 - Bëríinaa ɗú hotan ɓaa wo'u “yi'araamí'yaa pooki kúlɗa” aas ga daa ya jomoo
ki'aasɗanaa✡ -- ee ɓaa fu jaŋ iñii yiinaa, tumaa ndaŋ!-- Ɓuwaa iñaama laakan
Yúudéeɗa, ɓa núpat ɓa aaw jaŋjaŋcaa. 15 Ɓaa iñaama laakanndi yugin ki'íikaruk
ga ɗook taahaagariɗa, hanat kisek kiyoosuk kiɓeɓ yen ga ɗuuy túuyci, 16 ee ɓaa
iñaama laakan yooncaaɗa, hanat kiɓoyuk kaan kiɓeɓnee kúltífaagari. 17 Massa
ɓeticaa bescaama laakanɓa na look, na ɓaa ensan na kiɓëpí'ɗa! 18 Kíimat Kooh
ati iñcaama hídohoo ga wahtu ñiin wiméeskí'*. 19 Ndaga ga bescaama, mesiklaatcaa
dalan ɓuwaaɗa hay kiyak yakaa wëe'taa ga an wii, mossii kilaak iñaa man ɗa, aboh
ga waa Kooh ɗeɓ kisak ëldúnaɗa bi wati, ee iñaa madan ɗa laakisanndii bi taa'✡.
20 Ee binaa newéeríi Ha'mudii ya nëewís bescaamanaa, eneenaa ken múcoo, wayee
ɓuwaa ya tanɗa tahha bi ya nëewíssaca. 21 Kon binaa ɓo' wo''úu an: «Malkat,
Kiristaanii yii dii!» wala «Malkat, ya yaa daa!» Kaa gëmat. 22 En ki'enaa, ɓiɓo' hay
kikoluk, ɓa tík hafɓa Kiristaa na ɓisëldíiga-Kooh ee lak saboh. Ɓa tumi kíntaan
na enaama cidóoyí'-waa' kiɗúk sah, enee an mínukinaa, ɓuwaa Kooh tanukɗa.
23 Watukat haffúu, mi yéegalinndúu tóoh balaa dara hewanaa.

Kowukii ɓii hay kihayis
(Mëccëe 24: 29-31; Lúkkaa 21: 25-28)
24 - Wayee ga bescaama, lak coonucaa ɓuwaa dayanɗa paafin, nohii dal kiñúusí',
ñiidii íis kilee', 25 tu'oltaa hay ɗëegískoh asamaan ta keen, ee tóoh iñcii en ga
asamaaniiɗa hícukoh✡. 26 Fodaama Kowukii ɓii hay kihotu ga ɗuuy yaayeelcii, ka
yoosuki ee ka taam na dooli wiyaak na ndam✡. 27 Ya hay kiwos malaakacaa ɓa
nëgíroh ɓuwaa ya tan, enu ga ɓakcii cinikiiscii ga ëldúnaɗa, aboh ga dii kakayfii
dalohɗa bi ga daa fa eemoh✡.

Jagaa tediktaa teewohɗa
(Mëccëe 24: 32-35; Lúkkaa 21: 29-33)
28 - Malkat iñii een jëgí'túu ga iñaamaɗa. Binaa toytaa kedikkaa ne' kine' bi, ee
tuu'taa dal kitapisaa, ɗú ínoh an lah deeyin. 29 Fodaama ɓan, binaa ɗú hot iñcaama
ca laakaa, ínohat an Kowukii ɓii deeyin, ya le'in halii. 30 Mi wo''úuka ee kayoh; bi
ɓuwii wati kaanu ɓéeɓɓanaa, iñcaama tóoh hay kilaak. 31 Asamaanii na kakayfii hay
kifaay wayee wo'eenndoo faayoo múk.

Paamudii doŋ ínoh besaa ëldúna leehanɗa
(Mëccëe 24: 36-44)
32 - En loo iñaa aaw ga besaa wala wahtaa iñaama laakohanɗa, ken ínohoowa.
Enndii malaakacaa ga asamaanɗa, ee enndii sah Kowukii. Paamudii doŋ ínohwa.
33 Watukat, kaa neehat ndaga ɗú ínohoo wahtaa Kowukii ɓii yah kihayɗa. 34 Iñaama
madan na fodii ɓo' yaa en na kiyah kiɓaaɓ: Ya mey kaanci, ya tíkfa ga yah
súrgacaagari. Ya e' yaa en ɓéeɓ iñaa ya jom kilëgëyɗa. Ya nak ɓaa yah kituuk
ga hal-kaadaaɗa kineeh kiwatuk. 35 Kon kaa neehat ndaga ɗú ínohoo ati ha'-kaanfii
hayan kera. Ati yah lak Kooh hoowin, ati ga leeloo wek, ati lak siikaa kodin, ati ga
kím. 36 Binaa ya en jalañ ga fíkíirúunaa, ya hanattúu kibet lak ɗú ɓii neeh. 37 Iñii mi
wo''úu yii, mi wo'ka ɓaa en ɓéeɓ, kaa neehat!

✡ **13:14** 13: 14 Malkat Dañeel 9: 27; 11: 31; 12: 11. * **13:18** 13: 18 Ñiin wiméeskí' ñiidaama newoo kipesoh ee Yéesu wo'wa “ñiin soosoos”. Malkat Mëccëe 24: 21. ✡ **13:19** 13: 19 Mëdírohat na Dañeel 12: 1. ✡ **13:25** 13: 25 Mëdírohat na 13: 24-25; Ísayíi 13: 10; 34: 4; Esekíyeel 32: 7; Soweel 2: 10; 3: 4. ✡ **13:26** 13: 26 Dañeel 7: 13. ✡ **13:27** 13: 27 Mëdírohat na Dëteronom 30: 4; Sakarí 2: 10; Nehemíi 1: 9.

14

Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa ɓaa pokoh Yéesu nof
(Mëccëe 26: 1-5; Lúkkaa 22: 1-2; Saŋ 11: 45-53)

1 Bes kanak tesee ga, balaa feetaa Paak* le' na feetaa ɓuwaa ñami mbúurúcaa
laakoo lëwíi'ɗa†. Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa ɓaa heel daa ɓa tuman
bi ɓa am Yéesu ndaŋ ee ken yéegoo, ɓa aplukki; 2 ndaga ɓa wo'ee an:

- Ɗu hanatka kitum ga besaa feetaa, enndiikanaa hay kihaydoh coow wiyaak ga ɗuuƴ ɓuwii.

Laakka ɓetifaa íif la'koleñ ga hafaa Yéesu
(Mëccëe 26: 6-13; Saŋ 12: 1-8; Lúkkaa 7: 36-50)

3 Daa Yéesu enee ga Bétaníi, ga kaan Simoŋ yaa gaana'eeɗa, laakka ɓetifaa aas
gaɓa, lak ɓaa ñam. Ɓetifaa ɓayee kujúlúŋkaa hëwrohu na atohaa wo'u albataa'.
Kujúlúŋkaa tum la'koleñ wiséerí', waa koocussii ee hëwrohu na kedikkaa wo'u naa'.
Daa ya pookee kúuwkaa kujúlúŋkaa, ya aammba la'koleñaa ga hafaa Yéesu. 4 Ga
ɓuwaa en daamaɗa, laakka ɓuwaa ayluk ga iñaama, ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:

- Laak ya jeriñ kiyasoh la'koleñii wii foduma? 5 Ɓo' míneerawa kitoon iñaa wëñ
denariyon‡ citéemée'-kaahay, ee kopa'caama eru nduulcii!

Ɓa ɓaa coow ga ɗook ɓetifaa. 6 Wayee Yéesu wo''a an:

- Íisatti yas. Ɗú sodalohhi ya? Iñii ya tumi'tooɗa jekin. 7 Ndaga nduulcii, ɗú ɓii
naɓa besaa en ɓéeɓ✡, ee ɗú mínɓa kitumi' iñaa jekin wahtaa ɗú waa'ka ɓéeɓ, wayee
mi yahhii narúu ki'en dii besaa en ɓéeɓ. 8 Ɓetifii tumin iñaa ya mínɗa: Ya ɗëwírukin
kileef la'koleñ ga faanfiigoo, en waayukaa loyaagoo§. 9 Mi wo''úuka ee kayoh; ga daa
Hewhewii winéwí'wii wii mín kiyéegalohu ɓéeɓ, ga ëldúna, iñii ɓetifii yii tumɗa hay
kiɓéestíru ee ɓuwaa hayyika kiníindísukoh.

Yúdaa tookka kitoon Yéesu
(Mëccëe 26: 14-16; Lúkkaa 22: 3-6)

10 Waa ennda ɗa, yíinoo ga ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, Yúdaa Iskariyot, ka'ta ga
sarahohcaa ɓiyaakɓaa kiwo'ɓa kitoon Yéesu. 11 Daa ɓa kelohee iñaa ya wo'ɗa,
keeñcaagaɓa soossa ga, bi ɓa díŋngari hëelís. Yúdaa yaa heel besaa ya jekelukan bi
ya mín kitík Yéesu ga yahɓa.

Yéesu ñammba feetaa Paak na tëelíbéecaa
(Mëccëe 26: 17-25; Lúkkaa 22: 7-14,21-23; Saŋ 13: 1-30)

12 Ga besaa ɗeɓ ga feetaa ñamsi mbúurúcaa laakoo lëwíi'ɗa ee bëríi tubaaltaa
hoossi fodii sarah Paakɗa, tëelíbéecaa Yéesu meekisohussari an:

- Fu waa' gada ɗí ka'taa kiwaayuki' ñamahii Paak?

13 Yéesu ɓayya ɓo' ɓanak ga tëelíbéecaagari, wossaɓa an:

- Karat teeraa, ɗú hay kihídoh na ɓaa koorukin kujataa músú, laa taabukatti, 14 ee
daa ya yah ki'aasohɗa, wo'at ha'-kaanfaa an: «*Ha'mudii meekisoh an: Túuyii mi
yah kiñamoh Paakɗa wada, mi na tëelíbéeciigoo?» 15 Ee ya hayyúu kiteeɓ túuy

---

* **14:1** 14: 1 Wërí en besaa yaawúu'caa laaku hafɓaɗa. Mandarga besaa malaakaa Kooh ɓaawee Kúlkaa Esípti ki'ap saawaa límuunun ga dëkaamaɗa tóoh. Ya këldúkka kaancaa yaawúu'caa, lak Kooh nakinɓa ki'ap kubaal, ɓa leef ñífaa ga ɗook hëltúuyaa en ɓéeɓ. Daa laakin ñíf ɓéeɓ, ɓuwaama múcussa ga kikaankaa. Malkat Eksoot 12.
† **14:1** 14: 1 Malkat Eksoot 12: 1-27. Feetaama tumi bes ciyitnakanak ee enee wuu línohcaa. Binaa le' kipíikaa, ɓa tum feetaa wëe'taa ga an wii ɓa ñaman mbúuraa tumsoo lëwíi'. Ka'ta bi feetaama na Paak atukohussa ga bes wíinoo. ‡ **14:5** 14: 5 Denariyon malkat 6: 37 na iñaa ɓéestíru ga kakayɗa. ✡ **14:7** 14: 7 Mëdírohat na Dëteronom 15: 11. § **14:8** 14: 8 Waama yaawúu'caa baahkohseera kileef faraafcaa na enaama ci'eeñlaat doo ca mín kimaañ ga daa ca acuɗa ee ca yasukohoo.

wiyaak waa hanoh ɗook, waa hëwruunun bi tóoh jekin. Ɗú waayukan ñamahcaa ɗu ñamanɗa ga ɗekataama.
16 Tëelíbéecaa karussa, le'ussa teeraa, ɓa laakka tóoh fodaa daa Yéesu wo'eeɓakaɗa. Ɓa hëwí'ta ñamahaa Paak.
17 Ga noh-soosaa, Yéesu le''a na ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa. 18 Daa ɓa yugee daama
ɓaa ñamɗa, Yéesu wo''a an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; yíinoo garúu ee yii ñam naroo, hayyoo kitoon✡.
19 Tëelíbéecaa, keeñɓa leehha ga iñaama ee ɓa ɓaa meekissi yíinoo yíinoo an:
- Mi yëríne?
20 Yéesu taassaɓa an:
- Yíinoo garúu ɗú ɓidaaŋkaah na ɓanakɓii, ee bok naroo ki'ek yah ga kankiiɗa, yërí
ya. 21 En ki'enaa, Kowukii ɓii, kii ga waas kikaan fodaa daa Këyítfaa wo'ka gariɗa✡,
wayee massa ɓaa yaama yah kitoon Kowukii ɓiiɗa! Ɓaama límséeríinaa, iñaama gënee gari!

Cuuníinfaa fisela'í'faa Yéesu ñam na apotaa'caagariɗa
(Mëccëe 26: 26-30; Lúkkaa 22: 15-20; 1 Korenti 11: 23-25; 1 Korenti 10: 16-17)

22 Lakanaa ɓaa ñam, Yéesu ɓeɓpa mbúurú, ya gërëmmba Kooh, lëehí'ta ya weellawa, ya e'tawa tëelíbéecaa, wo''aɓa an:
- Uunat, faanfiigoo fërí fa.
23 Lëehí'ta ya ɓeɓpa kaas-biiñ, ya gërëmmba Kooh, lëehí'ta ya e'taɓawa, ɓéeɓɓa
annda ga. 24 Ya wo''aɓa an:
- Ñífiigoo wërí wa, ñífii pok kifiiliimuukiigarúu na Kooh✡, ee wa aamɗu ɓo'
ɓiyewinɗa. 25 Mi wo''úuka ee kayoh; mi yahissii múk ki'anis anahaa meyoh ga
kedik-reseŋ bi ga besaa mi anan biiñaa wi'aswaa ga Nguuraa Kooh. 26 Waa ennda
ɗa, ɓa yeekka yeek-Kañcaa*, lëehí'ta ɓa ka'ta tëgëlaa Ólíwíyéecaa.

Yéesu yéegalohha an Pee' hayyi kitaasuk
(Mëccëe 26: 31-35; Lúkkaa 22: 31-34; Saŋ 13: 36-38)

27 Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ɓéeɓpúu, ɗú hay kinúp ɗú foññjoo, ndaga bíduunun ga Këyítfaa an: «Mi hay ki'ap níirohaa, ee baalcaa tasarsukohu.»✡
28 Yéesu tíkka ga an:
- Wayee binaa mi mílísaa, mi hayyúu kiɗëwíruk Gëlílée.
29 Pee' wo''ari an:
- Luu enee an ɓuwii tesɗa tóoh hay kinúpu, foñussaa, mi, mi núpoo mi foññjaa.
30 Yéesu taassari an:
- Fu, mi wo''aaka ee kayoh, ga wekii wati doŋ sah, bi siik pabu kon bes kanakaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.
31 Wayee Pee' ɓewissa didóolí' an:
- Mi taasukooraa múk, luu enee an mi joman kikaan naraa.
Ee tëelíbéecaa ɓéeɓɓa ɓaa wo' fodaama.

Yéesu kíimmba Paamci ga Getsemanee
(Mëccëe 26: 36-46; Lúkkaa 22: 40-46)

32 Lëehí'ta Yéesu na tëelíbéecaa karussa ɗekataa wo'u Getsemanee†, ee ya wo''a tëelíbéecaagari an:
- Yugat dii, mi ka' kikíim Kooh.

✡ **14:18** 14: 18 Mëdírohat na Kañcaa 41: 10. ✡ **14:21** 14: 21 Malkat Kañcaa 22: 2-19; Ísayíi 53. ✡ **14:24** 14: 24 Mëdírohat na Eksoot 24: 8; Yérémíi 31: 31-34. * **14:26** 14: 26 Kañcaa 115-118 cërí yeeksee binaa cuuníinfaa tumsi ga Paakɗa leeh kiñamunaa. ✡ **14:27** 14: 27 Sakarí 13: 7. † **14:32** 14: 32 Malkat Mëccëe 26: 36 na iñaa ɓéestíru ga kakayɗa.

33 Ya ɓayya Pee', Saak na Saŋ, ɓa taam nari. Faanfaagari faa dal kinúp, ya
yëecírukka, 34 ya wo''aɓa an:

- Keeññjoo leehin ɓi mi yii kaanan. Tesat dii ee kaa neehat.

35 Ya ka'ta ɓi ga ɓak fíkíi, ya le''a kakay, yaa kíim an wahtaama úsaayyi, enee an
mínkinaa. 36 Ya wo'ee an:

- Abaa‡ Buba, iñaa en ɓéeɓ mínkin garaa, úsaayɗaa kaas-coonii wii garoo! Wayee
hanat ki'en iñaa mi waa' wayee iñaa fu waa'ɗa laakat.

37 Ya sooffa ga tëelíbéecaa, ya laakkaɓa ɓaa neeh, ya wo''a Pee' an:

- Simoŋ, fu yii neehe? Fu mínndii kiwíisoh luu enee sah wahtu wíinoone? 38 Kaa
neehat ee kíimat Kooh doonaa ɗú keenoo ga fíraa Seytaani. Ɓo' daal keeñaa waarin
wayee faanfaa tookkii.

39 Ya úsaaysissaɓa daa karam, yaa kíim na wo'eencaa caca. 40 Ya soofissa gaɓa,
ya laakkaɓa ɓaa neeh ndaga lak hascaagaɓa abin pëní. Ee ɓa ínohéeríi iñaa ɓa
wo'anndi.

41 Ga waa ya soofis ga waasaa wukaahaywaaɗa, ya wo''aɓa an:

- Ɗú ɓii lís kineeh na ki'íikaruke? Dooyin! Wahtii le'in. Malkat, Kowukii ɓii kii yah
kitíku ga yah ɓuwii waa'tii Koohɗa. 42 Kolkat, ɗu yee! Malkat, yii yahhoo kitoonɗa,
yii deeƴ.

Yéesu abussa
(Mëccëe 26: 47-56; Lúkkaa 22: 47-53; Saŋ 18: 3-12)

43 Ga saasi, lak Yéesu yaa lís kiwo', Yúdaa Iskariyot, yaa bok ga ɓidaaŋkaah na
ɓanakɓaaɗa le''a. Laakka ɓuwaa taabu nari, ɓayuunun kalaɓ na doo'. Sarahohcaa
ɓiyaakɓaa, jëgíroh-waascaa na yaakcaa yaawúu'caa ɓërí woseeɓa. 44 Yii on Yéesu
bíiŋɗa eree ɓuwaa lëdí' mandarga an: «Ɓaa mi yah kifuunɗa, yërí ya. Abatti, ɗú
ɓayyi ee ɗú watukki ɓi jof.» 45 Daa Yúdaa le' hen, ya deeyca ga Yéesu, wo''a an:

- Jëgírohii!

Lëehí'ta ya fuunnda Yéesu. 46 Fodaama, ɓuwaa ɓíinoo tíkussa yah ga Yéesu,
abussari. 47 Ɓo' ga ɓuwaa enee daamaɗa ɗolla kalaɓfaagari, típpafa súrgaa ha'-
kaadaa sarahohcaa, gú'ta nofaa.✡ 48 Yéesu wo''aɓa an:

- Mateera ga ɗú hayyoo ki'am, ɗú taam na kalaɓcii na doo'cii, man na ɓuwaa dawuk
tumoh-kofeele? 49 Mi enee ga ɗuuycúu besaa en ɓéeɓ, mi jëgírohee ga ɗuuy Kaanfaa
Kooh, ee ɗú mossiiroo ki'am. Wayee iñii yii laak, doonaa iñaa Këyítfaa wo'eeɗa mat.

50 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa ɓéeɓɓa foñussari ɓaa núp✡.

51 Laakka oomaa-fiilaa taabukki, ɓayee úuf rek ga faanci. Ɓuwaa ɓaa heelli ki'am,
52 ya foññja úufaa naɓa, ya yaa saan faan ɓuucuuc.

Yéesu ɓayussa paanaa wiyaakwaa
(Mëccëe 26: 57-68; Lúkkaa 22: 54-55,63-71; Saŋ 18: 13-14,19-24)

53 Ɓuwaa ɓayya Yéesu ga ha'-kaadaa sarahohcaa, ga daa sarahohcaa ɓiyaakɓaa,
ha'-kaancaa na jëgíroh-waascaa hídohseeɗa. 54 Pee' yaa taabukki di'úsaayí' ɓi ga
ɗuuy hëtaa kaanfaa ha'-kaadaa sarahohcaa. Daama, ya yuŋnga na súrgacaa, yaa
yoonuk.

55 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ɓuwaa bok ga paanaa yaawúu'caa wiyaakwaaɗa tóoh
ɓaa heel wo'eenaa ɓa pokɗan Yéesu ɓi ɓa mínndi ki'apluk wayee ɓa hottii.

56 En ki'enaa, ɓo' ɓiyewin pokɗuseerari wo'een, wayee iñcaa ɓa wo'eeɗa
taabéeríi✡. 57 Laakka ɓuwaa koluk kipoki'ti iñii wii:

‡ **14:36** 14: 36 Abaa Buba Wo'een ki'Arameyeekaa «Abaa» hotuk ga bíncaa múus, ee wërí en teekaa kowu ɓayohi paamciɗa. ✡ **14:47** 14: 47 Mëdírohat na Saŋ 18: 26. ✡ **14:50** 14: 50 Mëdírohat na 14: 27. ✡ **14:56** 14: 56 Mëdírohat na Kañcaa 27: 12; 35: 11.

58 - Ɗí kelohin yaa wo' an: «Mi hay kipook Kaanfii Kooh, fii hëwrohu na yah ɓo'ɗa,
ee mi tawah filiis ga bes kaahay, faa hëwrohsanndii na yah ɓo'.»✡
59 Wayee ga iñaama sah wo'eencaagaɓa taabéeríi.
60 Waa ennda ɗa, ha'-kaadaa sarahohcaa kolukka ga fíkíi ɓéeɓ, meekissa Yéesu an:
- Fu taasoo dara ga iñii ɓuwii ɓii yammbaaɗane?
61 Wayee Yéesu taassii, ɗekohha cel. Ha'-kaadaa sarahohcaa meekisissari an:
- Fu yërí en Kiristaaniine, Kowukii Kooh yii laak ndamɗane?
62 Yéesu taassa an:
- Ee, mi yërí ya, ee ɗú hay kihot Kowukii ɓii yuŋ, hanoh yah-ñaabaa Kooh yii wëñ
ɓéeɓ dooliɗa, ee ɗú hayyi kihot ya taam na yaayeelcii asamaan ya yoosuki§.
63 Daama, ha'-kaadaa sarahohcaa ɗa'ta kúltífaagari ndaga ki'ayluk, ya wo''a an:
- Ɗu laakis ya sooli ga wo'een seedi? 64 Ɓéeɓpúu ɗú keloh ga, ɓasin Kooh. Ɗú ínoh
ya ga?
Ɓuwaa ɓéeɓ tíkussa Yéesu saboh ee ɓa wo''a an ya jomin ki'apu.✡
65 Laakka ɓuwaa dalu kitoos ga ɗook Yéesu, ɓa kúnnda fíkíifaanaa, ɓa dúukiri ee
ɓa wo'iri an:
- Líiruka, wo'aa ɓii feekkaaɗa?
Ee súrgacaa abussari, ɓaa mútisohhi na pa'caa.✡

Pee' taasukka Yéesu
(Mëccëe 26: 69-75; Lúkkaa 22: 56-62; Saŋ 18: 15-18,25-27)

66 Daa Pee' enee ga hëtaa ga kakayɗa, laakka mbíndaanaa hay, bok ga ɓuwaa
lëgëyi' ha'-kaadaa sarahohcaaɗa. 67 Ya hotta Pee' yaa yoonuk, ya malakkari, wo''a
an:
- Fu ɓan, fu enee na Yéesu Nasareet .
68 Wayee Pee' taasukka an:
- Fu wo' ya? Mi ínohoo iñii fu waa' kiwo'ɗa.
Lëehí'ta ya kolukka, meyohha hëtaa, yaa aaw ɓak halaa. Siik-pabu konnda.*
69 Wayee mbíndaanaa hottari, dalissa kiwo' ɓuwaa enee daamaɗa an:
- Ɓii yii bok gaɓa!
70 Pee' taasukissa. Ga fíkíi jutuut, ɓuwaa enee daamaɗa wo'sissa Pee' an:
- Fu jom kibok gaɓa, ndaga fu ɓan, fu kúlkoh Gëlílée.
71 Daama Pee' yaa en ga kicojuk na kiwaat an:
- Mi ínohoo ɓaa ɗú wo''oo yaama.
72 Ga ɗekataama, siik-pabu konnda kodaa wukanakwaa.
Pee' níindísukka iñaa Yéesu wo'eeriɗa, an: «Balaa siik pabu kon bes kanakaa, fu
hayyoo kitaasuk waas kaahay.» Pee' ennda ga kikoduk†.

15

Yéesu ɓayussa ga fíkíi Pílaat
(Mëccëe 27: 1-2,11-14; Lúkkaa 23: 1-5; Saŋ 18: 28-38)

1 Ga kímaa cuut, sarahohcaa ɓiyaakɓaa, yaakcaa yaawúu'caa, jëgíroh-waascaa na
ɓuwaa tes boku ga paanaa yaawúu'caa wiyaakwaaɗa, hídohussa kituuki' yen ga iñaa
aaw ga Yéesu. Ɓa poklukkari, ɓa ɓayyari, tíkussari ga yah Pílaat. 2 Pílaat meekissa
Yéesu an:
- Fu Yërí en buurii yaawúu'ciine?
Yéesu taassari an:

✡ **14:58** 14: 58 Malkat Saŋ 2: 19. § **14:62** 14: 62 Malkat iñaa ɓéestíru ga Mëccëe 26: 64. ✡ **14:64** 14: 64 Malkat Léwítík 24: 16. ✡ **14:65** 14: 65 Mëdírohat na Ísayíi 50: 6. * **14:68** 14: 68 Laakin ga këyítcaa ciɗewaacaa caa laakoo «Siik-pabaa konnda». † **14:72** 14: 72 Malkat 14: 30. Laakin ɓuwaa bín an «Ya foolla, meyca, yaa koduk» wala «ya halaat ga iñaama hen, yaa koduk» wala ɓan «ya kúnnda hafaa, ya yaa koduk.»

- Ɗu yii wo'ka.
3 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa yabussa Yéesu ga enaama ciyewin. 4 Pílaat meekisissa
Yéesu an:
- Ɗu taasoone? Man fu keloh ga iñcii ɓa yammbaaɗa!
5 Wayee Yéesu taasissii, iñaama jaahalla Pílaat.

Yéesu tíkussa kikaan
(Mëccëe 27: 15-26; Lúkkaa 23: 13-25; Saŋ 18: 39–19: 16)

6 Ga feet Paakaa en ɓéeɓ, Pílaat méyí'ɓa ɓo' yíinoo ga ɓuwaa abu ga kasuɗa, yaa
mbooloomaa waa'ɗa. 7 Waama, lak laakin ɓaa en ga kasu, teeku Barabaas, ya na
ɓuwaa taabee nariɗa. Ɓa apee ɓo' ga heñaagaɓa na nguuraa Roomɗa. 8 Mbooloomaa
lappa bi ga kaan Pílaat, ɓa meekissari ya tumi'ɓa iñaa ya meereeɓa kitumi'ɗa.
9 Pílaat meekissaɓa an:
- Ɗú waa' mi méyí'túu buurum yaawúu'ciine?
10 Ya wo'ee iñaama ndaga ya ínoheera an kisootukoh Yéesu tahee bi sarahohcaa
ɓiyaakɓaa tíkussari ga yahci. 11 Wayee sarahohcaa ɓiyaakɓaa ɓaa obis ɓuwaa ɓa
wo' Pílaat ya nami'ɓa kiméyí' Barabaas. 12 Pílaat ɓeɓsissa daa karam an:
- Kon mi tuman na, na ɓii ɗú teek buurii yaawúu'ciiɗa?
13 Ɓa ɓaa fiipis an:
- Daayaari ga kuraa!
14 Pílaat meekissaɓa an:
- Iñii yibóní'yii ya tumɗa ya?
Wayee ɓa ɓaa wëñ kifiip didóolí' an:
- Daayaari ga kuraa!
15 Pílaat waaree kisóosí' keeñcaa ɓuwaa, ya méyí'taɓa Barabaas; lëehí'ta ya
feeklukka Yéesu na karawaas, ya erohhari kidaaysunee ga kuraa.

Soldaa'caa ɓaa ñaawalsoh Yéesu
(Mëccëe 27: 27-31; Saŋ 19: 2-3)

16 Soldaa'caa ɓayussa Yéesu ga ɗuuy kaanfaa ha'-kúlkaa (wërí en ga Pere-
tuwaaraa*), ɓa nëgírohha soldaa'caa fodaa gaɓaɗa ɓéeɓɓa. 17 Ɓa ekka Yéesu kúltí
fiyo'oh† cor, ee ɓa tíkí'tari ga hafaa iñaa fodii baanu-buu', terohu na lúp, wíillawa.
18 Lëehí'ta ɓa ɓaa këñí'ti an:
- Pesa, buurii yaawúu'cii!
19 Ee ɓa feekiri ga haf na doo', ɓa toosi ga ɗookci, ee ɓa yí'i ga fíkíici fodii ɓaa ɓa
e' cée'. 20 Waa ɓa lëehí'tari kiñaawalsoh fodaama, ɓa nísí'tari kúltífaa fiyo'ohfaa, ɓa
ekissari kúltícaagari. Lëehí'ta ɓa ɓayyari fooh, kidaayneeri ga kuraa.

Yéesu daayussa ga kuraanaa
(Mëccëe 27: 32-44; Lúkkaa 23: 26-43; Saŋ 19: 17-27; Galaat 3: 13)

21 Soldaa'caa gítínussa ɓaa wo'u Simoŋ ee dëk Síreen, paam ɓi'Ëlíksaan na Rufus✡,
kiníkuk kuraanaa Yéesu. Lak ya en na kipaaf, ya meyoh yooncaa. 22 Ɓa ɓayya Yéesu
bi ga ɗekataa wo'u Golgotaa, wërí en «Loon-haf». 23 Ɓa e'tari biiñaa atukohu na
mëkín kedikkaa wo'u míi'ɗa‡, wayee ya saŋnga. 24 Ɓa daaycari ga kuraanaa, ɓa
warohha kúltícaagari, ɓa yípee tukiisii ki'ínoh iñaa ɓaa en ɓéeɓ laakanɗa.✡ 25 Enee
ga wahtu yoo'-yoo' ga waa ɓa daayci ga kuraanaaɗa. 26 Iñaa bínsee ga ɗook kuraanaa

---

* **15:16** 15: 16 Peretuwaa' wërí en ga daa gúwernëe' wala ɓuwaa kuliyuk soldaa'caa dëkɗa. En ga Roomaa, peretuwaa' jomin ki'en kaanfaa buuraa fiyaakfaa. Malkat Mëccëe 27: 27; Saŋ 18: 28; Tumeen 23: 35. † **15:17** 15: 17 Kúltífaa fiyo'ohfaama hëwrohu na píis wilëekí'-dooli, ee buu'caa na ɓuwaa ɓiyaakɓaa ɓërí laakfa ki'ekuk. ✡ **15:21** 15: 21 Mëdírohat na Room 16: 13. ‡ **15:23** 15: 23 Anahaagari lëelɗin ɓo'. Ɓa ereewa Yéesu, an en ɗanaa ya yéegoo mesiklaatcaa. ✡ **15:24** 15: 24 Malkat Kañcaa 22: 19.

ee ɓéestí' iñaa tahhi ki'apuɗa enee: «Buurii yaawúu'cii». 27 Ɓa daayca ga kuraa
fodaagari tumoh-kofeel ɓanak, yii ga yahci ñaam, yíinoo ga yahci seŋ. [28]§
29 Ɓuwaa kooree daama ɓaa paafɗa, ɓaa këkít haf, ɓaa ɓassi an:

- Aca! Fu yii fu wo' an fu yah kipook Kaanfaa Kooh ee fu tawahisfa ga bes
kaahayɗa✡, 30 somaa haffu, fu yoosuk ga kuraanii!
31 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa ɓan na jëgíroh-waascaa, ga ɗuuyɓa, ɓaa ñaawalsoh
Yéesu an:

- Ya músalin ɓuwii ɓíinoo ee ya mínoo hafci kimúsal! 32 Ya Kiristaanii, buurii
ɓu-Isarayeel, ya yoosukat kimma ga kuraanii ati ɗí mín kihot ee ɗí gëm!

Ɓuwaa daaysee ga kuraa fodaa Yéesuɗa, ɓaa ɓassi ɓan.

Kaanaa Yéesu
(Mëccëe 27: 45-56; Lúkkaa 23: 44-49; Saŋ 19: 28-37)

33 Ga wahtaa nohaa tuuk ga ɗookɗa, bi ga wahtu kigoonaluk, Kooh ñúussa kërúus
ga kúlkaa tóoh. 34 Ee ga wahtu kigoonaluk, Yéesu lessa koonaa didóolí' an:

- Élóyí, Élóyí, lema sabaktani? (Wërí en: «Koohyiigoo, Koohyiigoo, iñii tah ya fu
foññjoo?»*)
35 Ga ɓuwaa enee daamaɗa, laakka ɓuwaa, daa ɓa keloheeri ɓa dalla kiwo' an:

- Súkúrukat, yii ɓay Ili!
36 Yíinoo gaɓa foolla, ɓeɓpa epoos, ñoonndawa ga biniiga', ya pokkawa ga siñdaa
doo', lëehí'ta ya noonndawa Yéesu ya ɗuuywa✡, ee yaa wo' an:

- Íisat rek ɗu malak ati Ili hayyi kihay kiyóosí' ati na!
37 Wayee Yéesu lessa koonaa kiyaak, lëehɗukka.
38 Rídóonaa wiyaakwaa✡ poksee ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, kún ɗekataa wëñ kisela'ɗa
dalla kiɗa' kom kanak, aboh ga ɗook bi ga kakay.
39 Soldaaraa yiyaakyaa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa ee tuukee ga fíkíi Yéesuɗa,
daa ya hotee ga kaanaa Yéesu waama, wo''a an:

- Kayoh-kayohɗa, ɓii yii enee Kowu Kooh!
40 Laakeera ɓan ɓeticaa ensee di'úsaayí', ɓaa malak ga. Mërí-Malleen bokee gaɓa,
na Salomee na Mërí eew ɓiSaak yijutuut na Yosee. 41 Ɓeticaama ɓërí taamsee na
Yéesu ee ɓaa toputu'ussi ga waa ya en ga Gëlíléeɗa. Laakeera daama ɓan ɓeti
ɓiyewin ɓiliis ɓaa taamsee nari Yéerúsaleem.

Yéesu ɓayussa loycaa
(Mëccëe 27: 57-61; Lúkkaa 23: 50-56; Saŋ 19: 38-42)

42 Ga besaa waayukaa feetaa, ennda goonataa besaa Sabat, lak Kooh yaa hooɓ,
43 Yoseef ee dëk teeraa Arímatee†, hayya. Iñaa ɓo' yiyaak ga ɓuwaa bok ga paanaa
yaawúu'caa wiyaakwaaɗa. Ee ya ɓan ya sekee Nguuraa Kooh. Ya laakka fít kika'
ga Pílaat kimeekisohhi faraaffaa Yéesu. 44 Kiteel kikaankaa Yéesu betta Pílaat.
Ya ɓaylukka kon soldaaraa yiyaakyaa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa, kimeekissi
ati Yéesu maañin kikaan. 45 Daa soldaaraa taaseeri ga iñaama, ya onnda Yoseef
kiɓeɓ faraaffaa. 46 Yoseef lommba píis fodii mëlíkaan, yóoskí'ta Yéesu ga kuraanaa,
múullari ga píisaa, lëehí'ta faanneerari ga noŋ-loyaa yotu ga atoh. Lëehí'ta ya
pírgínnda atoh wiyaak, laŋnga halaa loyaa. 47 Mërí-Malleen na Mërí eew ɓiYoosee
ɓaa malak ga daa Yéesu ekohuɗa.

---

§ **15:28** 15: 28 (Fodaama iñaa Këyítfaa wo'eeɗa matta, an: «Ya kíduunun ga tumoh-kofeelcaa.») Wo'eencuma hotukkii ga këyít ciyewin ga këyítcaa ɗeɓ kibíduɗa. Malkat Lúkkaa 22: 37; na Ísayíi 53: 12. ✡ **15:29** 15: 29 Malkat Kañcaa 22: 8; Marka 14: 58; Saŋ 2: 19. * **15:34** 15: 34 Kañcaa 22: 2 ee wo'u ga ki'Arameyee. ✡ **15:36** 15: 36 Mëdírohat na Kañcaa 69: 22. ✡ **15:38** 15: 38 Malkat Eksoot 26: 31-33. † **15:43** 15: 43 Arímatee ɗekataa hanoh Yéerúsaleem ga iñaa aaw aasaa'-noh ee díkaantiɓa tumin kíloomeet 35. Malkat ɓan Mëccëe 27: 57.

16

Yéesu mílíssa
(Mëccëe 28: 1-8; Lúkkaa 24: 1-12; Saŋ 20: 1-10; Kañcaa 16: 8-11; Tumeen 2: 23-32;
1 Korenti 15: 1-28)

1 Ga waa besaa Sabat paaffa, Mërí-Malleen, Salomee na Mërí eew Saak lomussa
la'koleñ ki'éeñí'nee faraaffaa Yéesu. 2 Cuut ga kímaa besaa ɗeɓ ga siminaaɗa, lak
nohaa waa mey, ɓa ɓaa yah loycaa. 3 Ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Ati ɓii yahhuu kipírgíni' atohaa ga halaa loyaa, bi úsaayɗa ɓa?
4 Wayee daa ɓa malak hen, ɓa hotta an atohaa enee wiyaakaa-yaak waama,
pírgínuunun bi hanohin yahaa. 5 Ɓa aassa loyaa Yéesu. Ɓa hotta oomaa-fiilaa ekuk
kúltí fihoo'ta ee fiyaanaaw ɗer, yugin ga ɓakaa hanoh yah-ñaamɗa. Ɓa tíitta. 6 Wayee
oomaa-fiilaa wo''aɓa an:
- Kaa tíitat. Ɗú heel Yéesu Nasareet, ɓaa daaysee ga kuraanaaɗa. Mílísin! Ya
gaa dii. Malkat, ɗekatii ya faanohseeɗa weema. 7 Wayee karat, ɗú wo'nee Pee' na
tëelíbéecaa tesɗa an ya ɗëwírukinndúu Gëlílée, ɗú hotnanndi daama, fodaa daa ya
wo'eerúukaɗa✡.
8 Ɓeticaa meyca loyaa, ɓaa núp. Ɓaa saak ndaga kitíit. Ee ɓa wo''ii ken dara ndaga
kiniik.

Yéesu teewukohha ga Mërí-Malleen
(Mëccëe 28: 9-10; Saŋ 20: 11-18; Lúkkaa 24: 9-45)

[9 Waa Yéesu mílíssa ga kímaa besaa ɗeɓ ga siminaaɗa, ya ɗeɓpa kiteewukoh
ga Mërí-Malleen yaa ya nísee gari raɓcaa ɓiyitnaɓanakɓaaɗa. 10 Mërí-Malleen
yaama ka'taka kiɓéestí' ɓuwaa enee nariɗa, ya laakkaɓa ɓaa feekoh haf, ɓa ɓaa
looyoh. 11 Waa ɓuwaama kelohu an Yéesu yaa pes ee Mërí-Malleen hotinndiɗa, ɓa
gëmmbiiri.

Yéesu teewukohha ga tëelíbée ɓanak
(Lúkkaa 24: 13-35)

12 Tíkíssa ga, Yéesu teewukohha ga ɓo' ɓanak ga tëelíbéecaa, na jëmma wiliis, lak
ɓa meyin dëkaa ɓaa yah. 13 Ɓa ɓoyukka kiyéegalka tëelíbéecaa tesɗa, wayee ɓa
gëmmbiiɓa ɓan.

Yéesu teewukohha ga tëelíbéecaa ɓidaaŋkaahɓaa na yíinooyaa
(Mëccëe 28: 16-20; Lúkkaa 24: 36-49; Saŋ 20: 19-23; Tumeen 1: 6-8)

14 Yéesu mëeñdohha kiteewukoh ga tëelíbéecaa ɓidaaŋkaahɓaa na yíinooyaa, lak
ɓa en na kiñam. Yéesu ña'taɓa ga daa ɓa gëmmbiiɗa, na daa ɓa yëgís ga keeñ bi ɓa
tookkii kigëm wo'eencaa ɓuwaa hotti, lak ya mílísinɗa. 15 Lëehí'ta ya wo''aɓa an:
- Wíilat ëldúna tóoh, ɗú jangatnee Hewhewii winéwí'wii ga ɓuwii ɓéeɓɓa.✡ 16 Ɓaa
gëm garoo ee ya bëtísi'unaa, hay kimúc, wayee ɓaa gëmmbiinaa hay ki'atti'u kikaan.
17 Ee kíntaancii cii cërí taabukan ɓuwii gëmanɗa: ga teekkoo, ɓa hay kikaal raɓcaa
ga ɓuwaa, ɓa hay kiwo' lak ci'as. 18 Luu ɓa abee goŋ ga yahcaagaɓa, ɓa an ndom,
dara dalooɓa. Ɓa hay kitík yahcaagaɓa ga ɗúukoolí'caa, ee ɓaama hay kiwak.

Yéesu ɓoyukka ga Kooh
(Lúkkaa 24: 50-53; Tumeen 1: 9-11)

19 Waa Yéesu, Ha'mudii, lëehí'ta kiwo' naɓa fodaama, ya ɓëwírussa, aawwa
asamaan, ee ya yugohneera Kooh ga yah-ñaabaagari✡. 20 Tëelíbéecaa karussa daa
en ɓéeɓ kijangatnee Hewhewaa winéwí'waa. Ha'mudii yaa lëgëy naɓa ee teewohha
na kíntaancaa taam gaɗa, an wo'eenaa Kooh kayoh. Aameen.]

✡ **16:7** 16: 7 Malkat 14: 28. ✡ **16:15** 16: 15 Mëdírohat na Tumeen 1: 8. ✡ **16:19** 16: 19 Mëdírohat na Tumeen 1: 9-11.

Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee Lúkkaa bínɗa

Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Wii wërí en Hewhewii winéwí’wii Lúkkaa bínɗa. Lúkkaa bokéeríi ga apotaa’caa Yéesu, wayee ya enee na ɓuwaa taabee na Yéesuɗa, kimeekisɓa bi lee’ daa kipeskaa Yéesu madeeɗa. Waa ennda ɗa, ya bínnda këyítfii fii, ya wosohhafa fiiliici Tewoofíil. Lúkkaa enee doktoo’ ee ya taabin waas ciyewin na Pool yaa Yéesu tanukee ga waas Damaas tummbari apotaa’ɗa. Ga ɓéeɓ ɓuwii bín ga loo Hewhewii winéwí’wiiɗa, ya doŋ yërí enndii yaawúu’ ga. Ya yewinnda kiɓéestí' ga daa baahcaa yaawúu’caa manɗa, doonaa ɓuwaa fodaa gari mín ki'ínoh dijófí’ ɓaa en Yéesuɗa.

Lúkkaa wo'ee an yaawúu’caa enee na kiseku buuraa yahɓa kimúsalɗa. Buuraama yërí en Músalkaataa sëldíiga-Koohcaa yéegalohee ga Këyítfaa fisela’í’faa an Kooh hayyi kiwos ëldúnaɗa. Kooh ínoheera an Músalkaataama laakkiinaa, ɓéeɓ ɓuwii hay kisaŋku'. Iñaama tah ya wosohha Kowukaagari ya laakka ka doŋɗa, kimúsal ɓuwaa gëman gakaɗa, heetoo heet. Yéesu Kiristaa yërí en Kowukaama.

Lúkkaa bídin ga këyítfii daa kilímukkaa Yéesu eneeɗa, na iñaa Yéesu tum ga ëldúnaɗa, iñaa ya jëgí’ ɓuwaaɗa, iñaa aaw ga kikaankaa na kimílískaagari. Yéesu jëgíree ɓuwaa ee ya yërëméeríi wo’eenci; ya yaa wëkí’ ɗúukoolí’caa, yaa kaal raɓcaa ga ɓuwaa, ya yaa tum enaama cidóoyí’-waa’.

Lúkkaa bídin ɓan këyít filiis, faa teeku “Tumeencaa apotaa’caa”. Ya ɓéestí' ga këyítfaama iñaa dalee apotaa’caa aboh ga waa Yéesu ɓëwíru asamaanɗa, na daa kikerceen kooroh bi le’’a daa en ɓéeɓ ga ëldúna.

Këyítfii Lúkkaa bínɗa mínin kimëdírohu lool na iñaa Mëccëe bínɗa, na Marka ɓan, ee wa tíidoh anee:

1 - Iñii tah Lúkkaa kibín këyítfiiɗa (*1: 1-4*)
2 - Kilímukkaa Saŋ-Bëtís na kilímukkaa Yéesu (*1: 5–2: 52*)
3 - Jangataa Saŋ-Bëtís (*3: 1-20*)
4 - Saŋ bëtísi’’a Yéesu, Seytaani fí'ta Yéesu (*3: 21–4: 1-13*)
5 - Yéesu tessa ga gohaa Gëlílée (*4: 14–9: 50*)
6 - Yéesu meyohha Gëlílée yaa yah Yéerúsaleem (*9: 51–19: 27*)
7 - Bescaa mëeñjoh ga kipeskaa Yéesuɗa (*19: 28–23: 56*)
8 - Yéesu mílíssa ga kikaankaa (*24: 1-12*)
9 - Yéesu feeñukka tëelíbéecaagari; Yéesu ɓoyukka ga ɗook (*24: 13-53*)

Iñii tah Lúkkaa kibínɗa

1 Fiilii Tewoofíil,
Ɓo' ɓiyewin daluunun kibín tóoh iñaa laakee dii ga ɗuuycíiɗa. 2 Ɓa ɓéestí'ka
fodaa daa ɓuwaa maasohsee iñaama wo'seeka na kúuwɓaɗa, ga waa iñaama dal, ee
ɓa enee yéegalohcaa wo'eenaa Kooh. 3 Kërí tah, Kiyaakii, mi ɓan waa mi heella bi jof
wëe'wëeraa ga iñaa laakeeɗa tóoh, aboh ga dalaaraa, helloo ka'ta ga kiɓéestí'taaca
ga bín wíinoo wíinoo. 4 Fodaama fu ínoh bi jof an iñii fu jëgíruɗa, kayoh fiyaak.

Malaakaa yéegalohha kilímukkaa Saŋ

5 Waama lak Eroot en buu' ga kúlkaa Yúudée. Laakka sarahohaa teeku Sakarí,
bokee ga lagaa sarahohcaa ensee na Abíyaaɗa. Ɓetici teeksee Ilisabeet ee bokee ga
gíiraa Aaron. 6 Sakarí na ɓetici Ilisabeet júɓseera ɓéeɓɓa ga fíkíi Kooh, ɓa taabuki

ga daa gënɗa Waas-Kooh na iñaa ya nakohɗa. 7 Wayee ɓa laakéeríi kowu ndaga
Ilisabeet mínéerii kilaak, ee ɓa ɓanak, ɓa ensee yaak.
8 Laakka ɓes, Sakarí enee na kitum lëgëy-sarahohaagari ga fíkíi Kooh, lak ɓuwaa
ya bok naɓaɗa, ɓërí hëyrohee kitum bërii. 9 Ga baahaa sarahohcaa, ɓa daani kiyíp
tudoo' ki'ínoh ɓaa iñaama hídan gariɗa. Iñaa hínnda ga Sakarí, ya jommba ki'aas
ɗuuƴ Kaanfaa Kooh ga ɗekataa wëñ kisela'ɗa, kitëkí' cúuraayaa. 10 Ɓiɓo' ɓiyewin
enussa ga fooh, ɓaa kíim Kooh daama ga wahtaa cúuraayaa taaluɗa. 11 Waa ennda
ɗa, laakka malaakaa Kooh mey ga fíkíi Sakarí, tuukohha iñaa hanoh yah ñaabaa
ɗekataa tëkírohsi cúuraayɗa. 12 Daa Sakarí hoteeri hen, fítaagari tuukka tek, ya
tíitta tír. 13 Wayee malaakaa wo''ari an:
- Kaa niik dara Sakarí, iñaa fu kíimɗa Kooh tookɗinndaari: Ɓetifu Ilisabeet hayyaa
kilaaki' kowu kiyaal, ee fu teekanka Saŋ. 14 Keeñfu hay kisoos gari lool, ee ɓo'
ɓiyewin hay kineɓluku ga kilímukkaagari. 15 Ndaga ya hay ki'en ɓo' yiyaak ga fíkíi
Ha'mudii. Ya yahhii anoh, enndii biiñ enndii anahaa laallukohi ɓo', ee aboh ga daa ya
enan sah ga lookaa eeciɗa, ya hay kilíif na doolaa Helaa yisela'í'yaa. 16 Ya hay kitah bi
ɓu-Isarayeel ɓiyewin gëmaatu ga Ha'mudii en Koohyiigaɓaɗa. 17 Ya hay kitíin ga fíkíi
Kooh, líif na hel na doolaa sëldíiga Ili ɓayeeɗa. Ya júwohí' paamuncaa na towutaa,
ya haydoh keeñ sagoh-taycii ga halaat cijúwí'; fodaama ya waayuki' Ha'mudii ɓuwaa
sekanndiɗa✡.
18 Sakarí loffa malaakaa an:
- Mi ínohan iñaama na? Ndaga mi gu'gi, ee ɓetiroo ɓan yakakin.
19 Malaakaa taassari an:
- Mi yërí en Gëbíríyeel. Mi en ga fíkíi Kooh, kitum iñaa ya nakohɗa. Ya woseeroo
kiwo''aa na kiyéegallaa Hewhewii winéwí'wii wii. 20 Diima fu hay kiluuɓ, fu
mínanndii kiwo' bi ga daa iñii mi wo'ɗa laakan, ndaga fu gëmmbii wo'eeniigoo yah
kilaakoh ga wahtaagawaɗa.
21 Waama, lak ɓuwaa ensee na kikíim Kooh ga foohɗa ɓaa sek Sakarí daama. Ɓa
jaahli''a ga daa ya tes iñaa maañin ga ɗekataa wisela'í'waa ga ɗuuƴ Kaanfaa Koohɗa.
22 Ga waa ya meyca, ya mínndii naɓa kiwo' ee ɓa ínohha an ya hot yen ga ɗekataa
wisela'í'waa. Ya tessa luuɓ, ee ya wo'i naɓa na yahcaa.
23 Waa bescaa Sakarí jomee kihëyroh ga Kaanfaa Koohɗa leehha, ya ɓoyukka
kaanci. 24 Bes cera tíkka ga, ɓetici Ilisabeet ennda na look. Ya ɗaakukka ñiin ciyëtúus
ga kaanci. Ya wo'ee ga ɗuuyci an: 25 «Iñii yii, Kooh tumi'toori: Ya malkinndoo bi ya
nísinndoo ga iñaa enee kaciroo ga ɗuuƴ ɓuwiiɗa.»

Malaakaa yéegalohha kilímukkaa Yéesu

26 Waa lookaa Ilisabeet laak ñiin ciyitniinooɗa, Kooh wossa malaaka Gëbíríyeel
ga teeraa Nasareet, ga gohaa Gëlílée. 27 Ya wossari ga oomaa-jowaa onohu kipañ
ga oomaa-fiilaa teeku Yoseef, kucaasamun Dëwít. Oomaa-jowaa teeku Mariyaama.
28 Malaakaa aassa kaan Mariyaama, wo''ari an:
- Jam namohat naraa, fu yii Ha'mudii teeɓ kijofkiigariɗa! Ya yii naraa.
29 Daa Mariyaama kelohee iñaa malaakaa wo' yaama, fítaagari tuukka tek. Ya yaa
wo' ga helaagari an: «Këñɗohuma waa' yee kiwo'e?» 30 Malaakaa wo''ari an:
- Mariyaama, kaa niik, fu newin Kooh. 31 Diima, fu hay ki'en na look, fu laak kowu
kiyaal, fu teekka Yéesu. 32 Ya hay kiyak ga fíkíi ɓuwii ee ya teeksan Kowukii yii ga
ɗookaa-ɗookɗa. Ha'mudii en Koohɗa hayyi kitum buu' fodaa caasamci Dëwít. 33 Ya
yah buurii ɓu-kaan Yakoop bi taa' ee nguuraagari leehoo taa'.
34 Mariyaama loffa malaakaa an:
- Iñaama mínan na ki'en? Mi ínohoo yaal.
35 Malaakaa taassari an:

✡ **1:17** 1: 17 Malkat Malasíi 3: 23-24.

- Helii yisela'í'yii hay kiyoosuk ga ɗookfu ee doolaa meyoh ga Kooh yii ga ɗookaa-
ɗookɗa úullaa fodii sëegúu. Kërí tah oomaanii yah kilímuɗa yah kiɓayu yisela'í'yii,
Kowukii Kooh. 36 Malka, mbokfu Ilisabeet, ya ɓan, yaa na look, kowu kiyaal, ga
kiya'ɓuci. Ɓaa wo'see an mínoo kilaak kowuɗa, yaa ga ñiin ciyitniinoo wati. 37 Ndaga
dara wooñnjii Kooh.
38 Mariyaama wo''a an:
- Mi en ñaamii Ha'mudii. Iñii fu wo' garooɗa, laakohat ɗa.
Malaakaa tagohha nari, yaa yah.

Mariyaama ka'ta kiɓaaɓ Ilisabeet

39 Ga wahtaama, Mariyaama ɓewukka, yaa gaaw kiyah ga ɓak gohaa Yúudée
wiyéwní' jaŋjaŋwaa, ga teeru wíinoo daama. 40 Ya aassa kaan Sakarí, ya këñí'ta
Ilisabeet. 41 Kowukaa ga lookaa Ilisabeetɗa yëngëlukka ga ɗuuyci ga wahtaa Ilisabeet
keloh këñɗohaa Mariyaama. Ilisabeet líiffa na Helaa yisela'í'yaa. 42 Ee ya yaa wo'
didóolí' an:
- Kooh wëñnjaa kibarkeel ga ɓeticii ɓéeɓɓa ee ya barkeelin kowukii fu yah
kilaakɗa! 43 Mi yërí en ɓa, bi eew Ha'mudiigoo, hay kaanndoo? 44 Ndaga malka,
daa mi kelohee këñɗohiigaraa hen rek, kowukii dalla kiyëngëluk ga lookiigoo ndaga
kisafa'. 45 Fu yewinin múu', fu yii fu gëmin an iñaa yéegalohu ga teekaa Ha'mudiiɗa,
hay ɗa kilaakoh.

Mariyaama yeekka Kooh

46 Mariyaama dalla kiwo' an:
- Fítiigoo ɓéeɓwa wii kañ kiyakkii Ha'mudii,
47 ee keeñnjoo soosin ga Kooh, Músalkaatiigoo.
48 Ndaga ya malkinndoo, mi ñaamiigari ee mi enndii daraɗa.
Aboh ga diima, ɓuwii wati na ɓaa hayanɗa, bi taa' wo'san garoo ɓaa yewinin múu'.
49 Ndaga Kooh yii laak dooliɗa tumɗinndoo enaama yiyaak. Teekiigari sela'in.
50 Ee ya hay kiyërëm ɓuwaa niikussi fodii Koohɗa, bi taa'.
51 Ya tumin enaama ciyaak na dooli yahci: ya aañin ɓuwaa tíku hafɓa ga ɗookɗa.
52 Ya kaalin buu'caa ga nguuraa ɓa enohɗa, ee ya ɓëwí'ta ɓuwaa enussii daraɗa.
53 Ya erin ɓuwaa yaaɓɗa enaama cinéwí' bi dooyin, ee ya ɓoykidohin ha'-alalcaa yah
ɓuucuuc.
54-55 Ya hayin ki'amɗoh ɓu-Isarayeel, súrgaciigari:
ya allii múk kiteewoh yërmaandaagari ga Abaraham na ɓuwaa meyoh gariɗa bi
taa'a fodaa daa ya dígeeka caasamuncaagaruuɗa.
56 Mariyaama tessa na Ilisabeet iñaa le'in ñiin kaahay, lëehí'ta ya ɓoyukka kaanci.

Kilímukkaa Saŋ-Bëtís

57 Wahtaa Ilisabeet jomee kilaakoh kowuɗa le''a, ya laakka kowu kiyaal. 58 Ɓuwaa
dëk nariɗa na mbokcaagari yéegussa an Ha'mudii, teewinndi yërmaandi wiyaak,
ee ɓéeɓɓa ɓaa neɓluk ga iñaama nari. 59 Waa ku'oomaakaa límukka bi laakka
bes ciyitnakaahay, ɓuwaa hayyaja kigú'*. Ɓa waareeja ki'e' teekaa paamci, Sakarí.
60 Wayee eemunaa loffa an:
- Ó'óo, ja teeksan Saŋ.
61 Ɓa wo''ari an:
- Man laakoo mbokfu yaa ɓay teekuma!
62 Ɓuwaa meekisohha paamunaa na yahcaagaɓa, ya wo'ɓa daa ya waa' kiteek
kowukaagariɗa. 63 Sakarí nakka ɓuwaa, ɓa haydohi'ti haanga wibídaah, ya bínnda

* **1:59** 1: 59 Ga baahaa yaawúu'caa, oomaa yiyaalyaa límu ɓéeɓ, jom kigúruk ga besaa wu-yitnakanakwaa ya límohuɗa. Malkat Léwítík 12: 3

an: «Teeku Saŋ.» Ɓuwaa ɓéeɓɓa jaahli'ussa ga iñaama. 64 Ga ɗekataama, perimpaa
Sakarí lógísukka, ya mínnda kiwo' fodaa múus, ya yaa kañ Kooh. 65 Ɓuwaa dëk nari
ga dëkaaɗa tíitussa ga iñaama, ee ɓuwaa ɓaa ɓéestíroh iñaa laakee yaama ga ɗuuy
jaŋjaŋcaa ga gohaa Yúudée tóohɗa. 66 Ɓaa iñaama aasin nofci ɓéeɓ, ammbaka ga
helci ee ya yaa wo' an:

- Ku'oomaakii jii yah ɓee?

En ki'enaa, doolaa Ha'mudii, enee nari.

Sakarí yeekka Kooh

67 Sakarí, paam ku'oomaakaa líiffa na Helaa yisela'í'yaa. Ya yaa jangat fodii
sëldíiga-Kooh an:

68 - Ha'mudii, Koohyii ɓu-Isarayeel, kañsat, ndaga ya hayin kiɓaaɓ na kilaassuu, ɗu ɓuwiigari.

69 Ya wosinnduu Músalkaat yiyaak, yaa bok ga níilaa buu' Dëwít, súrgaagari.

70 Ya yéegaloheera iñaama kimëeñí', koorohhawa ga túuwtaa sëldíigacaagari ɓisela'í'ɓaa ensee waamaɗa:

71 Ya dígohee an ya hayyuu kimúsal ga ɓuwii sagoh naruuɗa na ga yah ɓuwii waarussii garuu kihotɗa.

72 Fodaama ya teeɓ caasamuncaaruu yërmaandaagari,

ee ya allii kifiiliimunkaagari kisela'í'kaa na ɓuunciɗa.

73 Kooh dígee caasammbuu Abaraham, 74 an ya hayyuu kimeydoh ga yah ɓuwii enu naruu kilebirohɗa, doonaa ɗu mínndi kijaamuk

fodaama, na fít wiyëgísí'.

75 Doonaa ɗu sela' ee ɗu júɓ ga fíkíici besaa Kooh onnduu kipes ɓéeɓ.

76 Fu nak, kowuroo, fu yah sëldíigii Koohyii ga ɗookaa-ɗookɗa, ndaga fu yah kiɗëwíruk Ha'mudii, fu waayuki'ti waasiigari ya yah kihayohɗa,

77 na ki'ínohlukoh ɓuwiigari an waasaa yahɓa kimúsalɗa kooroh ga kibayalkaa ɓa bayalsan baakaa'caagaɓaɗa.

78 Koohyiiruu yewinin yërmaandi, kërí tah bi ya hay kiyóoskí' ga ɗookkuu lee'laataa meyoh ɗook man na lee'laataa nohaa en na kimey.

79 En ɗanaa ya léerí' ɓuwaa tesu ga ñúusii ee ɓa dëk ga kinúp kikaanɗa, ya níi' kotcaagaɓa, ëewdohca ga waas jam.

80 Oomaanaa yaa yak ga faan na hel. Ya tessa ga ɗekat, ga ëgíraa, bi ga daa ya
mey, ya teewukohha ga fíkíi ɓu-Isarayeel.

2

Kilímukkaa Yéesu ga Betlee'em
(Mëccëe 1: 18-25)

1 Ga waama, buuraa yiyaakyaa wo'u Ógís nakohha an ɓuwaa en ga kúlkaagari
tóohɗa, ɓa bídukat bi ya ínoh ga daa ɓa hínɗa. 2 Bídukaama wërí ɗeɓ kilaak ee wa
enee ga waa Kíríñús nguurukee ga gohaa Síríiɗa. 3 Ɓaa en ɓéeɓ yaa yah kibíduknee
ga teeraa ya meyohɗa.

4 Yoseef ɓan ɓeɓkohha ga teeraa Nasareet ga gohaa Gëlílée, ya yaa yah Betlee'em,
teeraa buu' Dëwít límohuɗa, ga gohaa Yúudée. Iñaa tahkaɗa, ya Yoseef, ya bok
ga níilaa buu' Dëwít. 5 Ya ka'ta daama kibíduknee, ya taammba na jowujaagari,
Mariyaama, lak na look. 6 Wahtaa Mariyaama jomee kilaak kowuɗa le''a lak ɓa
ɓaa ga Betlee'em. 7 Ya laakka kowu kiyaal, ennda saawaagari. Ya múulla kulii'kaa,
faanndaja ga ɗuuy mbalka ndaga lak ga daa ɓuwaa yuŋɗusee ga kaancaaɗa líifin,
ee ɓa laakéerii daa ɓa enan.

Malaakaa yéegalla níirohcaa

8 Ga ëgíraama, laakeera níirohcaa neehsee ga yopcaa. 9 Laakka malaakaa Kooh
mey gaɓa. Ndamaa Kooh yoosukka ga ɗookɓa, ennda fodii melic, wíillaɓa. Ɓa tíitta
tír. 10 Wayee malaakaa wo''aɓa an:

- Kaa niikat, ndaga mi haydohi'túu Hewhew wijófí' waa yah ki'en neɓlaat ga ɓuwii
ɓéeɓɓa: 11 wati[*], ga teeraa ɓuu' Dëwít límohuɗa, laakin Músalkaataa límuki'túu,
yërí en Kiristaanii, Ha'mudii. 12 Ee ɗú ínohsohanndi ga mandargii wii: ɗú hay kilaak
daama kulii'kaa múuluunun, faanu ga ɗuuy mbalka.

13 Ga ɗekataama, laakka malaaka ɓiyewin ɓaa meyoh ɗook hayussa ga yaama, ɓa
taammba ɓéeɓɓa, ɓaa kañ Kooh anee:

14 «Ndam aawat ga Kooh ga ɗookaa-ɗook, ee ga kakay jamaagari enat na ɓuwaa ya
tanɗa!»

Níirohcaa karussa Betlee'em

15 Waa ennda ɗa, malaakacaa tagohussa na níirohcaa, ɓaa ɓoyuk ɗook-Kooh.
Níirohcaa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:

- Ɗu yahat kon bi ga Betlee'em, ɗu hot iñaa laak daama ee Ha'mudii, hayeeruuka
kiyéegalɗa.

16 Ɓa gaawwa da kika', laakussa Mariyaama na Yoseef daama ee kulii'kaa faanuu-
nun ga mbalkaa. 17 Waa ɓa hottaja, ɓa hannda kiɓéestí' iñaa malaakaa wo'eeɓa aaw
ga ku'oomaakaaɗa. 18 Ɓéeɓ ɓuwaa kelohsee iñaa níirohcaa ɓéestí'seeɗa, jaahli'ussa
ga. 19 Mariyaama nak ammba iñcaama tóoh ga helaagari ee ya yaa halaat ga.
20 Lëehí'ta níirohcaa ɓoykussa yopcaa, ɓaa ndam Kooh, ɓaa kaññji ndaga iñaa ɓa
kelohɗa, na iñaa ɓa hotɗa. Iñcaama tóoh laakee fodaa daa malaakaa wo'eeɓakaɗa.

Yéesu ɓayussa ga teekaagari

21 Waa ku'oomaakaa límussa ɓi laakka bes ciyitnakaahay, ja gúrussa, ɓa e'tari
teekaa Yéesu. Teekaa waama wërí malaakaa erohee lak Mariyaama enndii na look
duum.

Yéesu teewohsuneera ga Kaanfaa Kooh

22 Besaa kisétí'sirukkaa[†] Mariyaama le''a fodaa daa Waasaa Móyíis nakohkaɗa,
Yoseef nari ɓayussa ku'oomaakaa teeraa Yéerúsaleem ga Kaanfaa Kooh, kiteewohhi
ga Ha'mudii; 23 ndaga bídu ga Waasaa Ha'mudii, an: «Kowu kisaaw kiyaal kaa límu
ɓéeɓ faanɗusat Kooh.» 24 Ɓa tummba sarah ɓan fodaa iñaa Waasaama nakohɗa:
«Ho'-mbarfat ɓanak wala ho'-húul ɓanak ɓiyín.»

25 Laakeera waama ga Yéerúsaleem, ɓaa teeku Simewoŋ. Ɓaa yaama júweera ee
kelohɗeera Kooh ee ya sekee ɓaa yah kihay kinaas coonucaa ɓu-Isarayeelɗa. Helaa
yisela'í'yaa taabee nari 26 ee ya ínohlukoheerari ga heey an ya kaanoo ee ya hottii
Kiristaanaa Ha'mudii, wosohɗa. 27 Helaa yisela'í'yaa ɓayyari ɓi ga Kaanfaa Kooh,
hídohha lak paam Yéesu na eeci haydohuununndi daama kitum iñaa Waasaa nakoh
gariɗa. 28 Simewoŋ ɓeɓpari ga yahcaagari, ya yaa kañ Kooh an:

29 - Cic Kooh, diima iñaa fu dígoheeɗa laakin. Fu mínin ki'íis súrgiigaraa ya kaan
na jam.

30 Ndaga mi hotin na tuhastiigoo kimúckii meyoh garaaɗa,

31 ee kimúckiima, fu waayukka ga fíkíi ɓuwii ɓéeɓɓa:

32 Këri en lee'laataa tahanndaa ki'ínohuk ga ɓuwii ga ëldúnaɗa tóoh, ee këri onan
ndam ɓu-kaanfu, Isarayeel.

33 Paam Yéesu na eew Yéesu jaahli'ussa ga iñaa Simewoŋ wo'ee ga oomaanaaɗa.
34 Simewoŋ barkeellaɓa, wo''a Mariyaama eew Yéesu an:

---

[*] **2:11** 2: 11 Ga baahaa yaawúu'caa, bes dali ga noh-soos bi ga daa noh-soos haysisan [†] **2:22** 2: 22 Malkat
Léwítík 12: 3-6. Ɓeti han kilaak kowaa ee ka bëtísi'unaa, ya hay kites bes ciyewin (bes cidaaŋkaah kaahay, en
kowu kiyaalaa, bes cidaaŋkaah-yitniinoo na ciyitniinoo, en ɓetinaa) balaa ya setaa

- Malka, ɓii yii hay kitah ɓiɓo' ɓiyewin ga Isarayeel sooyu ga fíkíi Kooh ee ɓo'
ɓiyewin hay kimúcu. Ya hay ki'en mandargaa Kooh teewoh ee ya hay kisagu ga ɗuuy
ɓuwii. 35 Ee fodaama, ya hay kiméyí' halaatcaa ɗaakuk ga keeñcaa ɓiɓo' ɓiyewin. Fu
nak, Mariyaama, fu hay kilaak mesiklaat ciyaak ga keeñfu bi man na jípíl maaŋngaa.
36 Laakeera ɓan sëldíiga-Kooh yiɓeti, yaa teeku Aana. Paamci teeksee Fanuwel
ee bok ga níilaa ɓu-kaan Asee'. Ya ya'ɓu'eera lool. Ya enin tíkíis tiyitnatanak na
yaalaa ya pajukee gari ga ki'oomaa-jowuciɗa. 37 Lëehí'ta, waa yaalaa kaannda, ya
pajukissii. Ya tessa ɗa bi ga tíkíistaa tidaaŋkaah-yitnataahay na tinikiistaa ya laakɗa.
Aana tagohéeríi Kaanfaa Kooh. Wekoo nohoo, ya enee ga kijaamuk Kooh: ya oori, ya
kíimi Kooh. 38 Daa ya hídukohee ga iñaama, ya yaa gërëm Kooh ga ku'oomaakaa.
Ee ya yaa ɓéestírukoh ku'oomaakaa ga ɓéeɓ ɓuwaa seku daa Kooh laasohan ɓu-
Yéerúsaleemɗa.

Paam Yéesu na eeci ɓoykussa Nasareet

39 Paam Yéesu na eew Yéesu mëtírussa kitum iñcaa Waasaa Ha'mudii, nakohɗa,
lëehí'ta ɓa sooffa Nasareet, teeraa ɓa dëkohɗa ga gohaa Gëlílée. 40 Ku'oomaakaa nak,
jaa yak, jaa wëñ kilaak hel, ja jaa yewin hamham ee jaa neɓloh Kooh.

Yéesu han ki'aas Kaanfaa Kooh

41 Kíiskaa en ɓéeɓ, paam Yéesu na eew Yéesu daansee kikaru Yéerúsaleem ga
feetaa Paak. 42 Ga waa Yéesu laakka tíkíis tidaaŋkaah na tanak, ɓa ka'ta nari feetaa
fodaa daa baahaa nakohkaɗa. 43 Ga waa feetaa leehha, ɓa ɓaa ɓoyuk, wayee Yéesu,
ku'oomaa-yaalkaa, tessa ga Yéerúsaleem ee paamci na eeci ínohussii dara ga. 44 Ɓa
tíinnda iñaa hín na noh-noh wíinoo ee ɓa fooŋnga rek an Yéesu yii ga ɗuuy ɓuwii ɓa
taam naɓaɗa. Lëehí'ta ɓa ɓaa en ga kiraassi ga ɗuuy ɓuwaa bokoh naɓaɗa na ɓuwaa
ɓa ínohɗa. 45 Wayee ɓa hottiiri. Ɓa ɓoyukka kon kiraassi bi ga Yéerúsaleem. 46 Ga
besaa wukaahaywaa, ɓa hottari ga ɗuuy Kaanfaa Kooh: ya yugin ga leeloo jëgíroh
yaawúu'caa, ya yaa súkúrukɓa ee ya yaa meekisɓa. 47 Ɓéeɓ ɓuwaa súkúrukseeriɗa
lëyseera ga kiñaañkaagari na iñcaa ya taaseeɓaɗa. 48 Paamci na eeci hotussi hen,
ɓa waaru''a; eeci meekissari an:

- Kowuroo, iñii tah ya fu tummbíi iñii yii? Mi na paapu ɗí jaahli'eera lool ga dii ɗí
eneeraa na kiraasɗa.

49 Ya loffaɓa an:

- Ɗú raaseeroo doo ya? Ɗú ínohéeríi an mi jom ki'en ga kaanfii Paammboo hene?

50 Wayee ɓa ínohhii iñaa ya waareeɓa kiwo'ɗa. 51 Lëehí'ta Yéesu sooffa naɓa
Nasareet ee ya yaa kelohi'ɓa. Eeci ammba iñcaama tóoh ga helaagari ee ya yaa
halaat ga. 52 Yéesu nak yaa en yaak, hamhamaagari waa ɓaatuk, ee ya yaa wëñ
kineɓloh Kooh na ɓuwaa.

3

Jangataa Saŋ-Bëtís
(Mëccëe 3: 1-12; Marka 1: 1-8; Saŋ 1: 19-28)

1 Iñii yii laakee ga kíiskaa kudaaŋkaah na kuyëtúuskaa ga nguuraa buuraa
yiyaakyaa teeku Tíbee'ɗa. Lak Poos-Pílaat yaa nguuruk ga kúlkaa Yúudée, ee Eroot
nguurukee ga gohaa Gëlílée, ee këmëeŋkíci Filiip nguurukee ga gohaa Ítúrée na waa
Tarakonit, Lisañas nguurukee ga Abíleen. 2 Ee ɓan lak Aan na Kayíf ɓërí kuliyukee ga
sarahohcaa ɓiyaakɓaa. Waama Kooh wo''a na Saŋ, kowukaa Sakarí, ga ɗuuy ëgíraa.
3 Waa ennda ɗa, Saŋ ka'ta ga dëkcaa wíil húlúwaa Yúrdeŋɗa tóohca. Ya yaa jangat
an ɓuwaa súpítat kipeskaagaɓa, ɓa bëtísi'u, en ɗanaa baakaa'caagaɓa bayalu.

4 Fodaama, iñaa bínsee ga këyítfaa Ísayíi, sëldíiga-Koohɗa laakka, ndaga ya wo'ee
an:

«Laakin koonaa-ɓo' kaa en na kiwo' didóolí' ga ɗuuy ëgí'-dúndagaa an:
Waayukɗat Ha'mudii waasii, júwí'ɗatti tuwaas-waastii!
5 Cúl-cúl hay ki'úubu,
jaŋjaŋ na tëgël hay kihídírohu;
waascii ɗeegiskohɗa hay kiyólóhɗu,
waascii na yëltí-yëltíciiɗa hay kileeñu.
6 En ɗanaa, ɓaa en ɓéeɓ hay kihot kimúckaa meyoh ga Koohɗa.»
7 Ɓuwaa ɓaa hay ga Saŋ doo ya bëtísi'ɓa. Ya yaa wo'ɓa an:
- Heet goŋ-saamaancii, ɓii lëdí'túu ɓa iñaa tahanndúu kirëc ga aylukaa Kooh yah kihayɗa?
8 Kon tumat iñcaa teewohin an ɗú récukin baakaa'ciigarúu, ee kaa dalat kiwo' an:
«*Abaraham en caasammbíi.» Ndaga mi wo''úu man Kooh mínin kiɓeɓ atohcii cii ya meydoh ga tucaasamun Abaraham!
9 Diima deŋ ɓan këkúsaa tíimin boscaa tediktaa, kigú' níilcaa. Kon kedikkaa límmbii towu tijófí' tóoh, gúru, jafu ga kiwii.
10 Mbooloomaa meekissari an:
- Kon ɗí jom ya kitum?
11 Ya loffaɓa an:
- Ɓaa fu laak kúltí kanakaa, laa warohaa na ɓaa laakoo, ee ɓaa fu laak iñaa fu ñamanaa, tumaa fodaama.
12 Juuticaa hayussa ɓan kibëtísi'u, ɓa meekissa Saŋ an:
- Jëgírohii, ɗí jom ya kitum?
13 Ya loffaɓa an:
- Kaa meekisohat ɓuwii iñaa wëñ iñaa nguuraa nakohɗa.
14 Laakka ɓan soldaa'caa meekissi an:
- Ɗí ɓan, ɗí jom ya kitum?
Ya wo''aɓa an:
- Kaa te'at hëelís ken na dooli wala ga poki' ɓo' iñcaa laakkii, wayee eemat ga fayaagarúu.
15 Ɓuwaa ɓaa sek ga Saŋ, ndaga ɓaa en ɓéeɓ foogee an heyna Saŋ yërí en
Kiristaanii. 16 Wayee Saŋ wo''a ɓuwaa ɓéeɓɓa an:
- Mi, mi bëtísi''úu ga músú, wayee ɓaa wëññjoo kiyak fúuf yaa hay: mi jutuutin sah ga kipëkís liiɓcaa ñafa'caagari. Ya bëtísi'anndúu ga Helaa yisela'í'yaa na ga
kiwii. 17 Kankaa kaa ga yahci, kifaa' yoonaagari, ya ek tohootaa ga dapaagari; wayee feki'faa, ya hayfa kitëkí' ga kiwiikaa yímoo taa'ɗa.
18 Fodaama, na jëgíroh ciyewin ciliis caa manɗa, Saŋ yaa yéegal ɓuwaa Hewhewaa
winéwí'waa. 19 Wayee Eroot buuraa Gëlílée, ga waa ya te' Erojaas ɓeti këmëeŋkíci, ya pokkariɗa, Saŋ ña'tari ga na enaama cibóní' ciyewin ciliis caa buuraa tumee.
20 Wayee Eroot ɓaatissa kitum iñaa wëñ kisepi': ya amlukka Saŋ ga kasu.

Saŋ bëtísi''a Yéesu
(Mëccëe 3: 13-17; Marka 1: 9-11)

21 Ga waa ɓuwaa ɓéeɓɓa ñoodussa ga músúmaa, Yéesu ñoodussa ga ɓan. Waa ya ñoodussa bi ya meyca, ya yaa kíim Kooh. Ga wahtaama, ɗook-Kooh lëgísukka.
22 Helaa yisela'í'yaa yoosukka ga ɗookci fodii iñaa man na ho'. Laakka koonaakaa kelohuk, meyoh ɗook-Kooh an: «Fu yërí en kowuroo ee mi waarinndaa. Keeññjoo soosin garaa.»

Níilaa ɓiYéesu
(Mëccëe 1: 1-17)

23 Ga waa Yéesu dal kimey ga fíkíi ɓuwaa, ya laakeera tíkíistaa le' tidaaŋkaah-kaahay. Ɓuwaa abee an yërí en kowu Yoseef yaa enee kowu Helíɗa. 24 Helí ennda
kowu Mataat, Mataat kowu Léwí, Léwí kowu Melki, Melki kowu Yanay, Yanay kowu

Yoseef, [25] Yoseef kowu Matacas, Matacas kowu Amoos, Amoos kowu Nahum, Nahum
kowu Esli, Esli kowu Nagay, [26] Nagay kowu Maat, Maat kowu Matacas, Matacas
kowu Simi', Simi' kowu Yooseek, Yooseek kowu Yoodaa, [27] Yoodaa kowu Yohanan,
Yohanan kowu Resa, Resa kowu Sorobabeel, Sorobabeel kowu Salceel, Salceel kowu
Nérí, [28] Nérí kowu Melki, Melki kowu Adi, Adi kowu Kosam, Kosam kowu Elmadam,
Elmadam kowu Ee', [29] Ee' kowu Yéesu, Yéesu kowu Eliyesee', Eliyesee' kowu Yoorim,
Yoorim kowu Mataat, Mataat kowu Léwí, [30] Léwí kowu Simewoŋ, Simewoŋ kowu
Yúdaa, Yúdaa kowu Yoseef, Yoseef kowu Yonam, Yonam kowu Elíyakím, [31] Elíyakím
kowu Meleyaa, Meleyaa kowu Menna, Menna kowu Matata, Matata kowu Natan,
Natan kowu Dëwít, [32] Dëwít kowu Yesee, Yesee kowu Yobet, Yobet kowu Boas, Boas
kowu Sala, Sala kowu Naason, [33] Naason kowu Amínadap, Amínadap kowu Atmin,
Atmin kowu Arni, Arni kowu Esarom, Esarom kowu Peres, Peres kowu Yúdaa,
[34] Yúdaa kowu Yakoop, Yakoop kowu Ísaak, Ísaak kowu Abaraham, Abaraham kowu
Tera, Tera kowu Nakoo', [35] Nakoo' kowu Sérúk, Sérúk kowu Rewu, Rewu kowu
Pelek, Pelek kowu Ebee', Ebee' kowu Sala, [36] Sala kowu Kaynam, Kaynam kowu
Arapaksat, Arapaksat kowu Seem, Seem kowu Nowee, Nowee kowu Lamek, [37] Lamek
kowu Metusela, Metusela kowu Henok, Henok kowu Yaret, Yaret kowu Mahalaleel,
Mahalaleel kowu Kaynam, [38] Kaynam kowu Enos, Enos kowu Set, Set kowu Aadama,
Aadama kowu Kooh.

4

Seytaani fí'ta Yéesu
(Mëccëe 4: 1-11; Marka 1: 12-13)

[1] Ga waa Yéesu líiffa na Helaa yisela'í'yaa, ya meyohha húlúwaa Yúrdeŋ. Helaa
yisela'í'yaa wooccari, ɓayyari ga ɗekat, ëgí'-dúndaŋ. [2] Daama ya ennda da bes
cidaaŋkaah-nikiis, caa wëe'taa ga an cii, Seytaani yaa fí'ti. Ya ñammbii dara ga ɗuuy
bescaama. Ga waa bescaama paaffa, kiyaaɓ ammbari. [3] Waa ennda ɗa, Seytaani
wo''ari an:

- En lak fu en Kowukii Koohaa, nakaa atohii wii wa súpítuk mbúurú, fu ñam.

[4] Yéesu loffari an:

- Këyítfaa wo' an: «Ɓo' pesohanndii na mbúurú doŋ.»

[5] Seytaani ɓayyari ga ɗekat wikërí' ɗook, ya teeɓpari ga saasi dëkcii ga ëldúnaɗa
tóoh. [6] Lëehí'ta ya wo''ari an:

- Mi hayyaa ki'on kinguuruk ga ɗook dëkciima tóoh na kilaak ndamaa nguuraa-
gaca: mi eruunun iñaama tóoh ee mi míninwa ki'e' ɓaa neɓpoo. [7] Kon fu, binaa fu
yí' ga fíkíiroonaa, iñaama tóoh fu hayyi kilaak.

[8] Yéesu loffari an:

- Këyítfaa wo' an: «Fu yí'ɗan Ha'mudii, Koohyiigaraa, ee fu jaamukanndi ya doŋ.»

[9] Lëehí'ta Seytaani ɓayyari Yéerúsaleem, yíppari ga ɗook Kaanfaa Kooh, ya wo''ari
an:

- En lak fu en Kowukii Koohaa yípukaa kakay; [10] ndaga Këyítfaa wo' an:

«Kooh hayyaa kinaki' malaakacaagari, ɓa sommbaa.» [11] Ee ɓan: «Malaakacaa
teeŋngaa ga yahcaagaɓa, doonaa kotfu këftukoo ga atoh.»

[12] Yéesu loffari an:

- Këyítfaa wo' an: «Kaa jéematuk Ha'mudii, Koohyiigaraa.»

[13] Ga waa Seytaani lëehí'ta kifí' Yéesu ga ɓakaa en ɓéeɓ, ya úsaayya Yéesu, ya yaa
sek bes wiliis.

Yéesu ɓoyukka Gëlílée
(Mëccëe 4: 12-17; Marka 1: 14-15)

14 Yéesu líiffa na Helaa yisela'í'yaa, ɓoyukka Gëlílée. Teekaagari síwwa ga gohaama
tóohwa. 15 Ya yaa jëgíroh ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa daamaɗa ee ɓuwaa ɓéeɓ ɓaa
kañnji.

Yéesu kaalussa ga jaangu-yaawúu' ga Nasareet (Mëccëe 13: 53-58; Marka 6: 1-6)

16 Yéesu ka'ta Nasareet, teeraa ya yakohɗa. Ga besaa Sabat, ya aassa jaangu-
yaawúuraa fodaa daa ya meereeka kitumɗa. Ya kolukka kijaŋ Këyítfaa Kooh. 17 Ya
erussa Këyítfaa sëldíiga Ísayíi. Ya lëríssafa, ya le''a bi ga ɗekataa bídu an:
18 «Helii meyoh ga Ha'mudiiɗa, wii ga ɗookkoo
ndaga ya tanukinndoo kihaydoh Hewhewii winéwí'wii ga ɓuwii laakooɗa.
Ya wosinndoo kiyéegal ɓuwii abuɗa an ɓa hay kirëc
na kiwo' ɓuwii hascii búumɗa an ɓa hay kihotis,
ɓuwii en na kitogisohuɗa an ɓa hay kilaak hafɓa; 19 Ya nakinndoo kiyéegaloh kíiskii
Ha'mudii
yah kiteewoh an ɓuwaa neɓlohinndi.»
20 Lëehí'ta Yéesu ponnda Këyítfaa, ya íkkafa ɓaa ɗaakifaɗa, ya yuŋnga. Ɓuwaa
enee ga jaangaaɗa ɓéeɓɓa yípussari hascaa. 21 Daama, ya yaa wo'ɓa an:
- Wati, wo'eenii ga Këyítfii ɗú han kikelohɗa laakohin ga dii wa wo'ɗa.
22 Ɓaa en ɓéeɓ yaa wo' iñaa morin ga Yéesu, ee ɓa jaahli''a ga wo'eencaa cinéwí'caa
ya meydoh ga kúuwkaagariɗa. Ɓa ɓaa wo' an:
- Ɓii enndii kowu Yoseefe?
23 Yéesu wo''aɓa an:
- Wóorinndoo an ɗú hayyoo kicah an: «Payohii, wëkíraa haffu!» Ɗú hayyoo kiwo'
ɓan an: «Ɗí yéegin iñcaa fu tum ga Kafarnawomɗa tóohca; tumaa caa manɗa dii ga
dëkii fu meyohɗa.»
24 Lëehí'ta, ya ɓaatta ga an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; laakkii sëldíiga-Kooh yaa te'u ga dëkaa ya meyohɗa. 25 Ee
mi yii wo'issúu ɓan kayoh-kayohɗa: níindískat iñaa laakee waama ga jamaanaa
sëldíiga Ili, lak Kooh enin karaŋ iñaa le'in tíkíis taahay na caban ee a' wiyaak
laakka ga kúlkaa tóoh, mi wo''úuka laakka waama ga kúlkaa Isarayeel ɓeti ɓiyewin
ɓaa yaalcaagaɓa kaanin; 26 wayee Kooh ebillii Ili ga yíinoo gaɓa, ya dímalɓa. Ya
nammbari ki'ebil ga yíinoo yaa enndii yaawúu' ee dëk teeraa Sareptaa ga gohaa
Sídoŋɗa.
27 Ga Isarayeel ɓan, ga jamaanaa sëldíiga Ilisee, laakeera gaana ɓiyewin, wayee
yíinoo gaɓa wëkɗuséeríi, enndii Naamaan yaama dëk Síríiɗanaa. Ya enndii yaawúu'.
28 Ɓuwaa enee ga ɗuuy jaangaaɗa ɓéeɓɓa, daa ɓa kelohee wo'eencaama,
keeñcaagaɓa tammba lool. 29 Ɓa kolukka, ɓa meydohhari teeraa, ɓa jíitallari bi
ga ɗook jaŋjagaa, ga daa teeraa Nasareet yípohseeɗa, doo ɓa ye''i ga írkísaa, ya
keen kakay. 30 Wayee Yéesu koo'ta ga leelooɓa, ya yaa paaf.

Yéesu wëkí'ta ɓaa laak raɓ (Marka 1: 21-28)

31 Yéesu ka'ta teeraa Kafarnawom ga gohaa Gëlílée. Ga bes Sabat ya yaa jëgí'
ɓuwaa. 32 Ɓuwaa waaru'seera lool ga jëgírohaagari ndaga ya yërëméeríi wo'eenci.
33 Ga ɗuuy jaangu-yaawúuraa, laakeera ɓaa raɓ yisóotí' am enee daama, ya yaa les
koonaa kiyaak an:
34 - Éey! Yéesu-Nasareet, fu naríi ya? Kiɗúmí'tíi kërí haydohhane? Mi ínohin ɓii
fu enɗa: fu yërí en ɓii yisela'í'yii meyoh ga Koohɗa.
35 Yéesu gëtta rawaa, wo''ari an:
- Ɗekoha, fu meyoh ga ɓii.

Daama, rawaa ɓúukka ɓaa kakay, ga leeloo ɓuwaa ɓéeɓɓa, ya meyca gari ee
tummbiiri dara iñaa meskin. 36 Ɓuwaa ɓéeɓɓa jaahli'ussa, ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa
an: «Cii wo'een ca yee? Ɓii laakin dooli kinak raɓcii ɓa meyoh ga ɓuwaa ee na
wo'een wíinoo rek ɓa mey.»
37 Fodaama teekaa Yéesu waa síw ga gohaama tóohwa.

Yéesu wëkí'ta payam Simoŋ na ɓiɓo' ɓiliis
(Mëccëe 8: 14-17; Marka 1: 29-34)

38 Yéesu kolkohha jaangu-yaawúuraa, ya ka'ta kaan Simoŋ. Lak payam Simoŋ
yiɓeti ɗúukoolin bi faanfaa tamin jír. Ɓa kíimmba Yéesu ya dímalɓa ga. 39 Ya híilla
ga ɗookci, ya gëtta tamohlaataa faanfaa; tamohlaataa meyca, ga saasi ya kolukka,
ya aawwaɓa kitoputu'.
40 Ga waa nohaa aassa, ɓaa laakin ɗúukoolí' ɓéeɓ ee ga daa ya mín kiman tóoh,
haydohhari ga Yéesu. Ya tíkka yahcaagari ga ɗook yaa en ɓéeɓ gaɓa, ee ya wëkí'taɓa.
41 Raɓcaa ɓan ɓaa meyoh ga ɗúukoolí' ɓiyewin na tifiip an:
- Ƒu yërí en Kowukii Kooh.
Wayee yaa gëtɓa, ya hoonohhaɓa kiwo' iñaa aaw gari, ndaga lak ɓa ínoheera an
yërí en Kiristaanii.

Yéesu yaa jangat ga kúlkaa Yúudée
(Marka 1: 35-39)

42 Kooh yaa wíis, Yéesu yaa mey teeraa Kafarnawom yaa yah ga daa wéetin.
Mbooloomaa waa raassi. Waa ɓa le''a bi gari, ɓa waa'tari kitëhdoh doo ya tagohoo
naɓa. 43 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Mi jomin kiyéegaloh ɓan ga teerucii cíinoo Hewhewii winéwí'wii Nguurii Kooh,
ndaga iñaama yërí tah Kooh wossaroo ga ëldúna. 44 Fodaama, Yéesu ennda
ga kiyéegaloh Hewhewaa winéwí'waa ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa en ga kúlkaa
Yúudéeɗa.

5

Yéesu ɓayya tëelíbéecaa ya ɗeɓ kitanukɗa.
(Mëccëe 4: 18-22; Marka 1: 16-20)

1 Laakka bes lak Yéesu yaa ga seereenaa giiyaa Senesareet, mbooloomaa wíillari
bi wa waa ñaak ga ɗookci ndaga kisúkúruk wo'eenaa Kooh. 2 Ya hotta ga seereenaa
giiyaa gaal-looci kanak; laakka mbaalohcaa yoosukoh gaca, ɓa ɓaa tís mbaalcaagaɓa.
3 Ya aassa ga gaal-loocaa wíinoowaa en wuu Simoŋɗa; Yéesu wo''ari kiɓay gaal-loocaa
wa úsaay seereenaa giiyaa jutuut. Yéesu yuŋnga ga loocaa ya yaa jëgí' mbooloomaa.
4 Ga waa ya lëehí'ta kijëgíroh, ya wo''a Simoŋ an:
- Ɓayaa loocii bi ga ɗekataa músúmaa huutin, ɗú wees mbaalii, ɗú aaw kimbaal.
5 Simoŋ taassari an:
- Kiyaakii, ɗí lëgëyin wekii ɓéeɓwa ee ɗí ammbii dara, wayee ga wo'eenfu mi
haywa kiwees.
6 Ɓa weessa mbaalaa, ɓa ammba jën ciyewin bi mbaalaa waa ɗa'. 7 Waa ennda
ɗa, ɓa ɓaa kalay ɓuwaa taam naɓa ee ɓa enee ga loocaa wíinoowaaɗa, ɓa hayɓa
kidímal. Ɓaama hayussa, ɓa líifí'ta loocicaa kanakcaa na jën bi ca caa waa' kinuu'.
8 Daa Simoŋ-Pee'* hotee iñaama, ya yí''a ga fíkíi Yéesu, ya wo''a an:
- Ha'mudii, meyaa garoo ndaga mi iñii ha'-baakaa'.
9 Simoŋ wo'ee fodaama ndaga ya na ɓuwaa taabee nariɗa jaahli'seera lool ga
jëncaa ciyewincaa ɓa amɗa. 10 Bi ga Saak na Saŋ, towutaa Sebedee boku na Simoŋ
lëgëyaaɗa jaahli'seera ga ɓan. Wayee Yéesu wo''a Simoŋ an:

* **5:8** 5: 8 Simoŋ, yaa Yéesu teekan Pee'ɗa. Teekaa Pee' hayan ga Lúkkaa 6: 14

- Kaa niik dara. Kimma, ɓiɓo' ɓërí fu mbaalan.
11 Waa ennda ɗa, ɓa soofdohha gaal-loocicaagaɓa tewisaa, ɓa foñnja tóoh, ɓa ɓaa
taabuk Yéesu.

Yéesu wëkí'ta ɓaa gaana'in
(Mëccëe 8: 1-4; Marka 1: 40-45)

12 Laakka bes lak Yéesu yaa ga teeru wíinoo ga gohaa Gëlílée, ɓaa gaana'in bi
faanfaa gomin hayya. Daa ya hotee Yéesu, ya lí'ukka ga fíkíici, ya kíimmbari an:
- Kiyaakii, fu waa'kanaa fu míninndoo kiwëkí'.
13 Yéesu lëríssa yahaagari, le''a ga ɓaa, wo''ari an:
- Mi waarinka, waka.
Ga saasi ɗúukool-gaanaa nísukka ga ɓaa. 14 Lëehí'ta Yéesu hoonohhari kiwo' ɓo'
iñaa aaw gari. Ee ya wo''ari an:
- Kara, fu teewukohnee ga sarahohaa, fu tum sarah ga kisetkiigaraa fodaa daa
Móyíis nakohkaɗa, en ɗanaa, iñaama hay kiteeɓ ɓéeɓ an fu setin.
15 Wayee iñaama kokohhii bi teekaa Yéesu waa wëñ kisíw. Ɓiɓo' ɓiyewin ɓaa
nëgírukoh ga yahaaci, kisúkúruk wo'eencaagari ee ya wëkí'ɓa ga ɗúukoolcaagaɓa.
16 Ee Yéesu ka'ta daa wéetinaa, ya kíimi Kooh da.

Yéesu wëkí'ta ɓaa lafañin
(Mëccëe 9: 1-8; Marka 2: 1-12)

17 Laakka bes, Yéesu enee na kijëgíroh. ƁiFërísiyeeŋ na ɓijëgíroh-waas ee meyohu
dëk-kawcaa ga gohaa Gëlílée, na ga gohaa Yúudée na teeraa Yéerúsaleem ensee
daama, yuguunun ga yahaaci. Doolaa Kooh, Ha'mudii, taabee na Yéesuɗa, waa onndi
kiwëkí' ɗúukoolí'caa. 18 Ɓiɓo' le''a, haydohu ga ɗook gatan ɓaa lafañin, ee ɓa ɓaa
heelli ki'ek ga ɗuuy kaanfaa bi Yéesu hotti. 19 Wayee ɓa hottii ga daa ɓa paafdohanndi
ndaga mbooloomaa wiyewinwaa. Ɓa lappa nari ga ɗook túuyaa, ɓa heella gúl ga
cakaraa†, ɓa yóoskí'tari na gatanaagari ga leeloo ɓuwaa ga fíkíi Yéesu. 20 Daa Yéesu
hotee ngëmaagaɓa waama, ya wo''a lafañaa an:
- Yaal, baakaa'cumgaraa bayaluununndaa.
21 Jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa ɓaa halaat ga ɗuuyɓa, ɓaa wo' an: «Ɓii yii
ya ɓa, ya ɓasi Kooh? Ɓii mín kibaal baakaa' ɓa, enndii Koohaa?» 22 Wayee Yéesu
ínohha halaatcaagaɓa, wo''aɓa an:
- Iñii tah ya ɗú laak halaatcuma ga helciigarúu? 23 Kon iñii yiida wëñ kiyooɓ
kiwo' lafañii: kiwo''i «Baakaa'cumgaraa bayaluununndaanoo», kiwo' an: «Koluka,
fu tíin»? 24 Wayee bi ɗú ínoh an ga ëldúna, Kowukii ɓii onuunun kibayal baakaaraa
-- ya wo''a lafañaa an: -- Mi wo''aaka, kolka, ɓewaa gataniigaraa fu yee kaanfu!
25 Ga saasi lafañaa kolukka ga fíkíi ɓuwaa ɓéeɓɓa, ɓeɓpa gatanaa ya faankoheeɗa,
yaa ndam Kooh, ya yaa yah kaanci. 26 Ɓéeɓ ɓuwaa waaru'ussa, ɓaa ndam Kooh, ɓa
jaahli''a bi ɓaa wo' an: «Ɗí hotin wati iñaa mosoo kilaak ga fen.»

Yéesu ɓayya Léwí
(Mëccëe 9: 9-13; Marka 2: 13-17)

27 Lëehí'ta, Yéesu meyca, ya hotta juuti, yaa teeku Léwí, yugin ga ɗekataa fayohsi
juutiɗa. Ya wo''ari an:
- Taabukaaroo!
28 Léwí íissa tóoh, kolukka yaa taabukki.
29 Léwí tíkɗee Yéesu ñamah cijófí' ga kaanci. Juuti ɓiyewin na ɓiɓo' ɓiliis bokussa
naɓa kanu. 30 Fërísiyeeŋcaa na jëgíroh-waascaa fa' naɓaɗa ɓaa ña'sukoh, ɓa wo''a
tëelíbéecaa Yéesu an:
- Iñii tah ya ɗú bok kiñam na ki'an na juuticii na ɓuwii júwussiiɗa?

† **5:19** 5: 19 Cakaraa túuycaa ɓu-Paleestíin hëwrohsee na kakay-ban, ee ɓo' mín kiyuŋ ga ɗookgaa.

31 Yéesu kelohhaɓa, loffaɓa an:
- Ɓuwaa dara gaa naɓa laakussii sooli ga payoh, wayee ɓuwaa ɗúukoolin ɓërí
laak sooli ga. 32 Mi hayyii ga ëldúna kiɓay ɓuwii júwinɗa wayee mi hay kiɓay ha'-
baakaa'cii doo ɓa súpít kipeskiigaɓa.

Yéesu wo''a ga ooreenaa
(Mëccëe 9: 14-17; Marka 2: 18-22)

33 Ɓiɓo' wo'ussa Yéesu an:
- Tëelíbéecii Saŋ na ɓii Fërísiyeeŋcii oo'si leekleek ee ɓa kíimi Kooh, wayee ɓiigaraa
ñami hen, ɓa ani.
34 Yéesu loffaɓa an:
- Ɗú mínin ki'oo'lukoh ɓedohcii ha'-kílookkii lakanaa ha'-kílookkii yii naɓane?
35 Wayee bes hay kihay, ha'-kílookkaa hay kiɓewohu ga díkaantiɓa, bescaama nak
ɓa hay ki'oo'.
36 Yéesu liiwukkaɓa ɓan:
- Ken ɗaroo píis ga kúltí fi'as, daafwa ga líil-kúltí. Fu tumkanaa, fu hay kiɗa'
kúltífaa fi'asfaa ee píisaa wi'aswaa nísohu gafaɗa taabohanndii na líil-kúltífaa.
37 Fodaama, ken tumoo biiñ wi'as, waa dal kilúun, ga mbúus-oncaa maañin. Fu
tumkanaa, biiñaa pook mbúus-oncaa: biiñaa aamuk, ee mbúuscaa yasukoh. 38 Kon
biiñ wi'as jom kitumu ga mbúus-on ci'as! 39 Ee ken waaroo ki'an biiñ wi'as binaa ya
meyoh ki'an ga wimëeñí'waanaa; ndaga ya wo'i an wimëeñí'waa wërí wëñ kineɓ.

6

Yéesu yërí laak bes Sabat
(Mëccëe 12: 1-8; Marka 2: 23-28)

1 Laakka bes Sabat, Yéesu koorohee ga ɗuuy yoonaa lúudin. Tëelíbéecaagari ɓaa
weel ga boŋcaa✡, ɓaa ɓoliñ towutaa ga yahcaagaɓa, ɓaa ñam. 2 Laakka Fërísiyeeŋcaa
wo'uɓa an:
- Iñii tah ya ɗú tum iñii Waasii kokohin kitum ga bes Sabat?
3 Yéesu loffaɓa an:
- Hanaa ɗú jaŋngii iñaa Dëwít tumee ga waa ya yaaɓ, ya na ɓuwaa taabee
nariɗa? 4 Ya aassa ga taalaa Kooh, ya ɓeɓpa ga mbúurúcaa meydohɗusee Koohɗa,
ya ñammba ga, ya e'ta ɓuwaa taamsee nariɗa ga. Ee mbúurúcaama sarahohcaa doŋ
onuca kiñam✡.
5 Lëehí'ta Yéesu wo'issaɓa an:
- Kowukii ɓii kërí laak bes Sabat.

Yéesu wëkí'ta ɓaa yahaa ɗooykin
(Mëccëe 12: 9-14; Marka 3: 1-6)

6 Laakissa bes Sabat, Yéesu ka'ta jaangu-yaawúuraa, ya yaa jëgíroh. Laakka daama
ɓo', yaa yahaa ñaabaa ɗooykin. 7 Jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa ɓaa malak
ga Yéesu, ati ɓa hayyi kihot ya wëkí' ɓo' ga bes Sabat, doonaa ɓa laak iñaa ɓa
yabohanndi. 8 Wayee Yéesu ínohha halaatcaagaɓa, ya wo''a ɓaa yahaa ɗooykinɗa
an:
- Kolka, fu tuuk dii ga fíkíi ɓëeɓ!
Ɓaa kolukka, tuukka.
9 Lëehí'ta, Yéesu wo''a ɓuwaa an:
- Mi meekissúu ati ga bes Sabat Waas onoh kitum iñaa jofin wala iñaa moroo, kisom
kumuun ɓo' wala kilaŋ kumuun?
10 Ya malakka ɓëeɓ ɓuwaa wíilliɗa, ya wo''a ha'-yahaa an:
- Lërísaa yahiigaraa!

✡ **6:1** 6: 1 Malkat Dëteronom 23: 25. ✡ **6:4** 6: 4 Malkat Léwítík 24: 9.

Ɗaa lëríssa, yahaa dalla kiwak, mannda ga daa wa eneeɗa.
11 Wayee ɓuwaa ɓíinoo ensee daɗa líifussa muut na tam-keeñ, ɓa ɓaa malak ga
díkaantiɓa iñaa ɓa tuman Yéesu.

Yéesu tanukka ɓo' ɓidaaŋkaah na ɓanak ga tëelíbéecaagari (Mëccëe 10: 1-4; Marka 3: 13-19)

12 Ga bescaama, Yéesu ka'ta jaŋjaŋcaa kikíim Kooh, ya tessa wekaa ɓéeɓwa
kikíim Kooh. 13 Ga waa Kooh wíissa, ya ɓayya tëelíbéecaagari, ya tanukka ga ɓo'
ɓidaaŋkaah na ɓanak, ya teekkaɓa ɓi'apotaa': 14 Simoŋ (yaa ya teek Pee'ɗa) na
këmëeŋkíci Andari, Saak na Saŋ, Filiip na Bartulëmíi, 15 Mëccëe na Toomaa, Saak
kowu Alfee na Simoŋ selootaa*, 16 Yúdaa kowu Saak na Yúdaa Iskariyot, yaa onan
Yéesu bíiŋɗa.

Yéesu yaa jëgí' mbooloomaa ee yaa wëkí' ɗúukoolí'caa (Mëccëe 4: 23-25)

17 Yéesu yoosukka jaŋjagaa na apotaa'caagari bi ga ndëneeraa, ga daa ɓo' ɓiyewin
ga tëelíbéecaagari enoheeɗa. Laakeera daama ɓan mbooloo wiyaak waa meyohee
kúlkaa Yúudée na teeraa Yéerúsaleem, na gohcaa ɓopukoh na giiyaaɗa: Tíi' na
Sídoŋ. 18 Ɓa hayeeri kisúkúruk, ee ya wëkí'ɓa ga ɗúukoolcaagaɓa. Ɓuwaa raɓ
amɗa wëkɗussa. 19 Ɓaa en ɓéeɓ yaa heel kile' gari, ndaga dooli meyohi gari, wa
wëkɗiɓa ɓéeɓɓa.

Yéesu wo''a ga ɓuwaa en ga mesiklaat na ɓuwaa en ga neɓlaatɗa (Mëccëe 5: 1-12)

20 Lëehí'ta Yéesu malakka tëelíbéecaagari, ya wo''a an:
- Ɗú yewinin múu', ɗú nduulcii ndaga Nguuraa Kooh wuurúu.
21 Ɗú yewinin múu', ɗú ɓii ɗú yaaɓ watiɗa ndaga ɗú hay kikap.
Ɗú yewinin múu', ɗú ɓii ɗú koduk watiɗa ndaga ɗú hay kiyen.
22 Ɗú yewinin múu' moos, binaa Kowukii ɓii tah bi ɓuwii sagussúu, ɓa kaallúu ga
ɗuuyɓa ɓa ɓassúu, ɓa taasuk teekcaagarúu.
23 Iñaama laakaa, laa neɓlukat, ɗú koltuki, ɗú hami ndaga neehal wiyaak waa sekkúu
ga ɗook-Kooh. Ɓicaasamɓa sodalsee sëldíiga-Koohcaa fodaama.
24 Wayee nak, massa ɗú, ha'-alalcii ndaga ɗú laasin ɓakkúu.
25 Massa ɗú ɓii ɗú kapin watiɗa ndaga ɗú hay kiyaaɓ.
Massa ɗú ɓii ɗú yen watiɗa, ndaga ɗú hay ki'en ga coonu ee ɗú hay kikoduk.
26 Massa way, binaa ɓuwii wo' garúu iñaa jofinaa, ndaga ɓicaasamɓa tumsee fodaama
na ɓuwaa tíkee hafɓa ɓisëldíiga-Koohɗa ee lak sabohɗa.

Yéesu nakoh kiwaa' ɓaa saŋngaa (Mëccëe 5: 38-48; 7: 12a)

27 Yéesu tíkka ga an:
- Wayee ɗú ɓii ɗú súkúrukkooɗa, mi wo''úu an: waarat ɓuwii heñohsirúuɗa,
tumɗat ɓuwii saŋngúuɗa iñaa jofin. 28 Kíimat Kooh ya barkeel ɓuwii cojirúuɗa
ee kíimɗat ɓuwii sodalirúuɗa. 29 Binaa ɓo' feekkaa ga ŋaamaa, eraari wíinoowaa
ɓan. Binaa ɓo' te' sabadooraagaraanaa, kaa sagi'ti túrkaa ɓan. 30 Ɓaa kíimmbaa yen
ɓéeɓ, laa onaari; ee ɓaa te' iñaa en yuufunaa, kaa te'siswa. 31 Fodaa daa ɗú waa'
ɓimooroommbúu tumi'túuɗa, laa tumɗatɓa iñaa manɗa.
32 Binaa en lak ɗú waa' ɓuwii waa'túuɗa rekaa, ndamii wiida wërí ɗú laakan ga
iñaama? Bi ga ɓuwii júwussiiɗa sah waa'sin ɓuwaa waa'ɓaɗa. 33 Ee binaa en lak
ɓuwii tumɗirúu yijófí'ɗa ɓërí rek ɗú íki' iñaa jofinaa, ndamii wiida wërí ɗú laakan
ga iñaama? Bi ga ɓuwii júwussiiɗa sah tumsinka. 34 Ee binaa en lak ɓuwaa ɗú

* **6:15** 6: 15 Simoŋ yaama bokee ga ɓuwaa waa'see kilaak hafɓaɗa.

yaakaa' an ɓa hayyúu kifayɗa ɓërí rek ɗú wútíranaa, ndamii wiida wërí ɗú laakan
ga iñaama? Bi ga ɓuwii júwussiiɗa sah wútí'sin ɓuwaa man naɓaɗa, lëehíraa ɓa
laas iñaa hín na iñaa ɓa wútírohɗa. 35 Kon waarat ɓuwii saŋngúuɗa, tumɗatɓa
yijófí', erohat ee kaa séentukat dara ga, en ɗanaa neehalaagarúu hay kiyak ee ɗú
yah towutii Kooh yii ga ɗookaa-ɗookɗa, ndaga Kooh jofin ga ɓuwii tookkiiri kigërëm
ga iñcaa ya tumi'ɓaɗa. 36 Líifat na yërmaandi fodii dii Paammbúu Kooh líif na
yërmaandiɗa.

Yéesu wo''a an ken hanat ki'atti' mooroomci (Mëccëe 7: 1-5)

37 Yéesu tíkka ga an:
- Kaa atti'at ken, en ɗanaa Kooh atti'oorúu. Kaa tamat ken, en ɗanaa Kooh
tamoorúu. Bayalat ɓimooroommbúu en ɗanaa Kooh hayyúu kibayal. 38 Onohat en
ɗanaa Kooh hayyúu ki'on: ɗú hay kinatɗu yen, ɗú go'ɗu yewin, yëngëlu bi ɗeguk,
líif bi aamuki, ndaga nataa ɗú natoh ɓuwiiɗa wërí ɗú natohohsan.
39 Lëehí'ta, Yéesu liiwukkaɓa anee ɓan:
- Búumí' mín kinook búumí' mooroomcine? Baanaa ɓéeɓɓa ɓa ɓanak, ɓa
keenanndii ga noge? 40 Tëelíbée mínoo kipaaf ɓaa jëgí'tiɗa, wayee tëelíbéenaa mat
ga jagaagarinaa hay kile' ga jëgírohaagari.
41 Iñii tah ya fu malaki ɓolaa en ga kuhaskaa mooroomfu, ee fu mínoo sah
kimalaksukoh dúuñii en ga kuhaskiigaraaɗa? 42 Fu yii fu hottii dúuñii en ga
kuhaskiigaraaɗa, fu mínan na kiwo' mooroomfu an: «Fiilii, íisa mi nísí'taa ɓolii
en ga kuhaskiigaraa»? Fu yii fu jófjófɗuki ga fíkíi ɓuwiiɗa, ɗewaa kinís dúuñii en ga
kuhaskiigaraaɗa, en ɗanaa fu hay kihot dijófí' bi fu mín kinís ɓolaa en ga kuhaskaa
mooroomfuɗa.

Yéesu jëgírohha ga kedik na towutaa ka límɗa (Mëccëe 7: 16-20; 12: 33-35)

43 Yéesu tíkka ga an:
- Kedik kijófí' límoo kowukaa moroo ee kedikkaa ɗúukoolin límoo kowukaa morin.
44 Kedikkaa en ɓéeɓ ínohohsan ga towutaa ya laakɗa: ken ɓeenoo towu een ga ka'ka'
ee ken ɓeenoo towu reseŋ ga pëegíi-ñaawaaɓ. 45 Ɓo' yijófí' tumi iñaa jofin, ndaga
iñaama rek yërí ya ɗaak ga keeñaagari. Ɓo' yibóní' tumi iñaa bonin ndaga iñaama
rek yërí ya ɗaak ga keeñaagari. Ee ɓo', iñaa ya meydohi ga kúuwciɗa, wërí líif ga
keeñci.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo kaancaa kanakcaaɗa (Mëccëe 7: 24-27)

46 Yéesu tíkka ga an:
- Ɗú ɓayohhoo ya «*Ha'mudii, Ha'mudii» ee iñii mi nakirúuɗa ɗú tumoori? 47 Ɓaa
hay garoo ɓéeɓ ee ya súkúruki wo'eenciigoo ee ya taabukica ga tumeenaagari, mi
hayyúu kiwo' ɓaa ya mëdírohu nariɗa: 48 Ɓaa yaama mëdírohu na ɓaa enee na
kitawah kaan; ya acca bi huutta, ya daɓpa atoh, ya yíppa kaanfaa ga ɗookgaa. Toɓ
wiyewin keennda bi ɓaalaa líiffa, wambalaa tapukka ga kaanfaa ee mínndiifa kiɓúuk
ndaga tawahaa kaanfaa yëgíseera.
49 Wayee ɓaa keloh ee taabukkii wo'eenciigoo ga tumeenaagari, ɓaa yaama
mëdírohu na ɓaa tawah kaan, yíppafa ga ɗook kakay ee accii dara. Waa wambalaa
tapukka ga kaanfaa faama, ga saasi, fa ɓú'ta ee kaanfaa ɓéeɓ yasukohha.

7

Yéesu wëkí'ta súrgaa soldaaraa yiyaakyaa (Mëccëe 8: 5-13)

1 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' iñcaa ya waaree ɓuwaa kelohɗa, ya ka'ta teeraa
Kafarnawom. 2 Daama laakeera soldaaraa yiyaakyaa kuliyuki ga heñɗa. Ɓaa yaama
laakeera súrga, yaa ya keeñukin, lakanaa súrgaa ɗúukoolin bi yaa yah kilëehɗuk.
3 Ga daa soldaaraama kelohee iñaa wo'u ga loo Yéesuɗa, ya wossa ga yaakcaa
yaawúu'caa kikíimmbi ya hay kiwëkí' súrgaagari. 4 Ɓuwaa wosseeɗa hayussa ga
Yéesu, ɓa tuukki'tari tek, ɓa wo''ari an:

- Ɓii wossíi garaaɗa, calin kidímal, 5 ndaga ya waarin ɓu-dëkiigaríi, ee yërí tawah
jaangu-yaawúuraagaríi.

6 Waa ennda ɗa Yéesu yaa yah naɓa. Ga waa ɓa deeyca kaanfaa, soldaaraa
yiyaakyaa wosissa ga fiiliimuncaagari, ɓa wo' Yéesu an:

- Kiyaakii, kaa sodal haffu, ndaga joobinndoo fu aas kaanndoo, 7 iñaama yërí tah
bi mi wo' an joobinndoo mi hay na kihaffoo kihídohnee naraa. Wayee wo'aa wo'een
wíinoo rek, súrgiigoo wak. 8 Ndaga mi ga kihaffoo, mi laakin ɓuwaa hanohhoo ɗook
ee mi laakin soldaa'caa hanohussoo kakay. Binaa mi wo' yii an karanaa, ya ka'; mi
wo' yíinoo an hayanaa, ya hay; ee binaa mi wo' súrgaagoo an tumaa iñii yiinaa, ya
tummbi.

9 Daa Yéesu kelohee wo'eencaama, ya waaru''a ga soldaaraa yiyaakyaa. Ya
mëeñsukka ga mbooloomaa taabukeeriɗa, ya wo''a ɓuwaa an:

- Mi wo''úu man, bi ga ɗuuy Isarayeel sah mi mossii kihot ɓaa laak ngëmaa hín
na wii garoo. 10 Lëehí'ta ɓuwaa soldaaraa woseeɗa ɓoyukussa kaanfaa. Ɓa laakka
súrgaa ɗúukooleeɗa wakin peleŋ.

Yéesu mílísi'ta kowukaa ɓaa yaalaa kaanin

11 Lëehí'ta Yéesu ka'ta teeraa wo'si Nayinɗa. Tëelíbéecaagari na ɓo' ɓiyewin
taamsee nari. 12 Ga waa ɓa deeyca aasaaraa dëkaa, ya hotta ɓuwaa ɓaa yah ki'acnee
faraaf. Ɓaa kaanɗa, enee kowu kíinoo ga eeci; ee eemunaa, yaalaa kaanin. Laakeera
ɓo' ɓiyewin ga dëkaa, ɓaa taam na ɓetifaa ga waas acaa'caa. 13 Daa Yéesu Ha'mudii
hotee eemunaa, ya laakka yërmaandi wiyaak gari, ya wo''ari an:

- Kaa koduk!

14 Lëehí'ta, Yéesu deeyca, le''a ga ñoyaa ɓuwaa abohɗa, ɓa tuukka. Yéesu wo''a
an:

- Oomaa-fiilii, mi nakkaa, kolka!

15 Ɓaa kaaneeɗa kolukka, yuŋnga yaa aaw kiwo'. Yéesu íkkari eemunaa. 16 Ɓuwaa
ɓéeɓɓa tíitussa ga iñaama ee ɓa ɓaa kañ Kooh, ɓa ɓaa wo' an:

- Sëldíiga-Kooh yiyaak hotukin ga ɗuuycuu, ee Kooh hayin kiɓaaɓ ɓu-kaanci.

17 Iñaa aaw ga Yéesu yaa ɓéestírukohu ga kúlkaa Yúudée ɓéeɓ na iñaa wíilwaɗa.

Saŋ-Bëtís wosohha ga Yéesu
(Mëccëe 11: 2-19)

18 Tëelíbéecaa Saŋ ɓéestírussari iñcaa Yéesu tumeeɗa tóohca. Ya ɓayya ɓanak
gaɓa, 19 ya wossaɓa ga Yéesu, Ha'mudii, kimeekissi an: «Fu yërí en ɓaa jom
kihayɗanoo ɗí sekan ɓo' yiliis?»

20 Ga waa ɓa ka'ta bi ga Yéesu, ɓa wo''ari an:

- Saŋ-Bëtís yërí wossíi garaa kimeekissaa ati fu yërí en ɓaa jom kihayɗa wala ɗí
sekan ɓo' yiliis.

21 Ga wahtaama sii', Yéesu wëkí'ta ɓo' ɓiyewin ga ɗúukoolcaagaɓa, na ga iñaa
mesikɓaɗa, ya kaalla raɓcaa ga ɓuwaa ee búumí' ɓiyewin, ya onndaɓa kihot. 22 Ya
dalla ɓuwaa kitaas an:

- Karat ɗú ɓéestí'nee Saŋ iñcii ɗú hotɗa, na iñcii ɗú kelohɗa: búumí'cii ɓii
hot, lafañcii ɓii tíin dijófí', gaanacii ɓii sétíru, ɗekcii ɓii keloh, faraafcii cii mílís,
nduulcii ɓii yéegalu Hewhewii winéwí'wii. 23 Ɓaa mi tahhiiraa kisoof fenoo ga
ngëmaagaraanaa, fu yewinin múu'!

Iñaa Yéesu wo' ga Saŋɗa

24 Ga waa ɓuwaa Saŋ woseeɗa karussa, Yéesu aawwa kiwo' mbooloomaa iñaa aaw
ga Saŋ, an:
- Ɗú karee kimalaknee ya ga ëgí'-dúndagaa? Pëegíi-përúudúufaa en na ki'eguk ga
uurisaane? 25 Enndiikanaa ɗú karee ya kimalaknee? Ɓo' yaa ekuk kúltí cimóríre?
En ki'enaa, ɓuwii ekuk kúltí cimórí' ee dëku ga iñaa newinɗa, ɓii ga kaancii buu'cii.
26 Kon ɗú karee kimalaknee ya daama? Sëldíiga-Koohe? Ee! Mi wo''úuka, ɓaama
paafin sah sëldíiga-Kooh. 27 Saŋ yërí en ɓaa wo'u ga Këyítfaaɗa an: «Mi yii wos
ɓo''oo, yaa ɗëwrukanndaa, kiwaayuki'taa waasum.»
28 Yéesu tíkka ga an:
- Mi wo''úuka, ga ɓuwii límukoh ga ɓetiɗa ɓéeɓɓa, laakkii ga yaa wëñ Saŋ kiyak,
wayee ɓaa wëñ kijutuut ga Nguuraa Koohɗa yërí wëñ Saŋ kiyak.
29 Ɓéeɓ ɓuwaa súkúrukeeriɗa, bi ga juuticaa tookussa an Kooh júwin, ee Saŋ
bëtísi''aɓa. 30 Wayee Fërísiyeeŋcaa na jëgíroh-waascaa sagussa Saŋ bëtísi'ɓa,
fodaama ɓa teewohee an ɓa faali''ii iñaa Kooh waari'ɓaɗa. 31 Yéesu tíkka ga an:
- Kon ɓuwii jamaanii wati, mi mëdírohanɓa na ɓa? Ɓa man na ɓa? 32 Ɓa
man na oomaacaa yugu ga paanaa dëkaa, ɓíinoo ɓaa wo' ɓimooroomɓa an: «Ɗí
mbiiɓɗinndúu ee ɗú hammbii! Ɗí helemin ee ɗú kodukkii!» 33 Ndaga Saŋ-Bëtís
hayin, ya ñamoo ee anoo fodii ɓuwii, ee ɗú wo' an: «Ya laak raɓ». 34 Kowukii ɓii
hayin, kii ñam, kii an, ee ɗú wo' an: «Malkat ɓii yii halaat kiñam doŋ na ki'an biiñ ee
ya fiiliimunoh na juuticii na tumoh-baakaa'cii.» 35 Wayee ɓéeɓ ɓuwii took kiñaañkii
Koohɗa ínohuunun an ka júwin.

Yéesu bayalla ɓetifaa júɓpii ga kaan Simoŋ Fërísiyeegaa

36 Laakka Fërísiyeegaa ɓay Yéesu kiñamnee nari. Yéesu ka'ta kaanfaa
Fërísiyeegaa, ya yuŋnga kiñam. 37 Lak laakin ga teeraa ɓeti, yaa júɓpii. Daa ya
yéegee an Yéesu yaa ñam ga kaanfaa Fërísiyeegaa, ya haydohha kujúlúŋkaa líifin
na la'koleñ, jaa hëwrohu na atohaa wo'u albataa'*. 38 Ya tuukohha Yéesu fenoo,
ga kotcaagari. Ya yaa koduk bi yaa tóoyí' kotcaa Yéesu na mooncaagari. Lëehí'ta,
ya yaa moos kotcaa na fenfaagari, ya yaa fuunca, ee ya yaa leefca la'koleñ. 39 Daa
Fërísiyeegaa ɓayee Yéesu kiñamɗa hotee iñaama, ya yaa wo' ga helci an: «Ɓii yii
enee sëldíiga-Koohaa, eneenaa ya hay ki'ínoh ɓii en ɓetifii le' gariɗa ati ya ɓa:
eneenaa ya hay ki'ínoh an ɓii yii ɓetifaa júɓpii.» 40 Yéesu taassa wo''a Fërísiyeegaa
an:
- Simoŋ, laakin iñaa mi waa'taa kiwo'.
Simoŋ taassa an:
- Jëgírohii, wo'a!
41 Yéesu wo''a an:
- Enee ɓo' ɓanak, ɓaa laaki' ɓo' kobot: yíinoo ɓayɗeeri denariyon† citéemée'-
yëtúus, yíinooyaa cidaaŋkaah-yëtúus. 42 Ya múuñí'taɓa ɓéeɓɓa ɓanakɓaa ndaga
lak ɓa mínéeríiri kifay. Kon yiida wëñanndi kiwaa' ga ɓuwaa ɓanakɓaama?
43 Simoŋ taassa an:
- Mi fooŋ man yaa múuñɗu kobotfaa wëñ kiyakɗa, yërí.
Yéesu wo''ari an:
- Fu wo'in kayoh.
44 Lëehí'ta Yéesu mëeñsukka ga ɓetifaa, wo''a Simoŋ an:
- Fu hotin ɓetifii fiine? Ya tísɗinndoo kotciigoo na moonciigari, ya moosɗinndooca
na fenfiigari. Wayee fu, mi aasin kaanfu ee fu e'tiiroo músú kitís kotciigoo. 45 Fu

---

* **7:37** 7: 37 Malkat Mëccëe 26: 7. Albataa': iñaa heet atohaa pessi hen, hëwíru bi wa mín kitum la'koleñ.
† **7:41** 7: 41 Denariyon Iñaa heet kopa' ɓu-Room ee wa hín na fay lëgëy noh-noh ɓo' yíinoo.

gatanukkiiroo fu fuunndoo, wayee iñaa mi aasee dii, ya íissii kifuun kotciigoo. 46 Fu
leeffii sah dúuleen wi'éeñí' ga hafiigoo, wayee ya, ya leefin la'koleñ ga kotciigoo.
47 Këri tah mi wo''aa man kiwaa'kii kiyaakkii en garidɗa këri teewoh an baakaa'ciigari
ciyewincii bayaluunun. Wayee ɓo', kiwaa'kaagari jutuutaa, lakanaa bayalu jutuut.
48 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a ɓetifaa an:
- Baakaa'cumgaraa bayaluunun.
49 Ɓuwaa boksee nari kanuɗa ɓaa wo' ga helcaagaɓa an: «Ɓii yii ya ɓa, bi ya bayalli
sah baakaa'?»
50 Wayee Yéesu wo'issa ɓetifaa an:
- Ngëmumgaraa músalinndaa, karaa na jam.

8

Ɓeticaa taamsee na Yéesuɗa
1 Lëehí'ta, Yéesu yaa ka' ga dëk-teerucaa na dëk-kawcaa, yaa jangat ee yaa
yéegaloh Hewhewaa winéwí'waa Nguuraa Kooh. Tëelíbéecaagari ɓidaaŋkaah na
ɓanakɓaa taamsee nari, 2 na ɓiɓeti, ɓaa wëkɗusee ga raɓ na ɗúukool ciliis: enee
Mërí ee ɓaysi Mërí Makdalaa*, yaa raɓ ɓiyitnaɓanak meydohsee gariɗa; 3 Saan, ɓeti
Húusas tuukkoh-alalaa buu' Eroot; Súsaan na ɓeti ɓiyewin ɓiliis ɓaa dímalsee Yéesu
na tëelíbéecaagari ga iñaa ɓa laakɗa.

Liiwukaa wo' ga loo sokohaaɗa
(Mëccëe 13: 1-9; Marka 4: 1-9)
4 Mbooloo wiyaak hídírukohha ee ga dëk-teeraa en ɓéeɓ ɓuwaa ɓaa meyoh ga
kihay ga Yéesu, ya wo''a liiwukii wii:
5 - Enee línoh, ya ka'ta kisoknee tesohtaagari. Ga daa ya en na kisokɗa laakka
tesohtaa keen ga ɗook waasaa, kotcaa togisohhata, selcaa ñammbata. 6 Laakka
tesohtaa keen ga ɗekataa yewinin atoh, ta taa paal, ta súɓpa ndaga ta laakéerîi
tooylaat. 7 Laakka tesoh tiliis taa keen ga ɗook yówée-lúp, ta paaldohha na lúpcaa,
lúpcaa onndata. 8 Ee laakka tesohtaa keen ga kakayfaa laakin dooli, ta paalla, ta
yakka, ta meydohha boŋ. Bogaa en ɓéeɓ towu titéemée'.
Waa ya lëehí'ta kiliiwuk fodaama, ya wo''a ga ɗook an:
- Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!

Iñii tah Yéesu liiwuki ɓuwaa henɗa
(Mëccëe 13: 10-17; Marka 4: 10-12)
9 Tëelíbéecaa Yéesu meekissari iñaa liiwukaama waa' kiwo'ɗa. 10 Ya taassaɓa an:
- Ɗú ɓërí e'see ki'ínoh kúmpacaa Nguuraa Kooh. Wayee ɓuwii tesɗa ɓa kelohan
ga liiwuk na liiwuk, doonaa «ɓa mín kimalak ee ɓa hotoo dara, ɓa mín kikeloh ee ɓa
ínohoo dara.»

Yéesu ɓéestí'ta iñaa liiwukaa waa' kiwo'ɗa.
(Mëccëe 13: 18-23; Marka 4: 13-20)
11 Yéesu wo''aɓa an:
- Iñii yii yërí liiwukii waa' kiwo': pesohpaa përí en wo'eenaa Kooh. 12 Ɓuwii ɓíinoo
madu na ɗookgaanaa waasaa tesohtaa keenohɗa. Ɓa kelohin wo'eenii Kooh, wayee
Seytaani hayinaa, nísiwa ga keeñcaagaɓa doo ɓa gëmoo bi ɓa mín kimúc. 13 Ɓíinoo
madu na ɗekataa yewinin atohɗa, ɓërí en ɓuwaa, binaa ɓa keloh wo'eenaa Koohaa,
ɓa safa' gawa kite', wayee ɓa íisoo wo'eenaa yíp níil ga keeñcaagaɓa; ngëmaagaɓa
maañoo, ee Seytaani jéematukiɓanaa, ɓa tagohi nawa. 14 Tesohtaa keen ga yówée-
lúpcaaɗa, teewoh ɓuwaa kelohsin wo'eenaa Kooh, wayee halaat na alal na neɓlaat
ëldúna abuɓa ga kipesɓa; iñcaama on wo'eenaa Kooh bi ɓa mínoo kimat fodii

* **8:2** 8: 2 Mërí yaa dëk teeraa Makdalaa. Yërí wo'u Mërí-Malleen.

pohoopaa ɓay bogaa lúudin. 15 Tesohtaa keen ga kakayfaa laakin dooliɗa, teewoh
ɓuwaa keloh wo'eenaa Kooh ee ɓa amwa na keeñ wijófí', wijúwí' ee ɓa yëgís ga bi
ɓa tumi fodaa pohoopaa ɓay boŋ wijófí'.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo lampuɗa
(Marka 4: 21-25)

16 Yéesu wo''a an:
- Ken taaloo lampu, lí' kanu ga, wala tofwa ga fíldoo fayaaŋ, wayee fu líkanwa
hen doonaa ɓuwaa aas túuyaaɗa, hot lee'laataa. 17 Iñaa ɗaakuk ɓéeɓ hay kihotuk ee
iñaa apoh kúmpa ɓéeɓ hay ki'ínohu ee hay kimeydohu faŋ. 18 Malaksukohat book
ga dum ɗú súkúrukiɗa, ndaga ɓaa laakin hay kiɓaatɗu; wayee ɓaa laakoo, iñaa ya
fooŋ an ya laakinɗa sah hay kite'u gari.

Eew Yéesu na ɓikëmëeŋkí Yéesu
(Mëccëe 12: 46-50; Marka 3: 31-35)

19 Eew Yéesu na ɓikëmëeŋkí Yéesu hayussari kimalaknee. Wayee ɓa mínndii kile'
bi gari ndaga mbooloomaa. 20 Laakka ɓaa yéegal Yéesu an:
- Eefu na ɓikëmëeŋkífu ɓaa day, ga fooh, ɓa waa'taa kihot.
21 Wayee Yéesu taassaɓa ɓéeɓɓa an:
- Eewwoo na ɓikëmëeŋkíroo ɓërí en ɓuwaa súkúruki wo'eenii Kooh ee ɓa
taabukiwa ga tumeencaagaɓa.

Yéesu tuuki'ta uuris wiyaak
(Mëccëe 8: 23-27; Marka 4: 35-41)

22 Laakka bes Yéesu aassa na tëelíbéecaagari ga gaal-looci, ya wo''aɓa an:
- Ɗu paafat giiyii ɓakaa hanoh gaaɗa.
Ɓa ɓaa yah. 23 Yéesu neehha lak ɓa ɓaa yah ga ɗuuy giiyaa. Uuris wiyaak dalla
kiyíp ga giiyaa, músúmaa maa soruk ga loocaa bi waa waa' kilíif ee tumuuntaagaɓa
taa waa' ga ki'eem. 24 Ɓa deeyca ga Yéesu, ɓa yúunndari an:
- Jëgírohii, Jëgírohii, kikaankii kii hayyuu!
Yéesu yúudukka, gëtta uurisaa na dúuscaa, ca seemmba, ɗekataa ennda cel.
25 Lëehí'ta Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ngëmumgarúu narooɗa wada?
Wayee ɓa tíitta, ɓa waaru''a lool, ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Moo, ɓii yii ya ɓa? Ya ebili sah uurisii na músúmii ee ca kelohɗiri!

Yéesu wëkí'ta ha'-raɓ ga Gerasaa
(Mëccëe 8: 28-34; Marka 5: 1-20)

26 Yéesu na tëelíbéecaagari teerussa ga gohaa Gerasaa ëewrukoh na gohaa
Gëlíléeɗa. 27 Yéesu yaa yoosuk ga gaal-loocaa, laak ɓo' yaa dëk-teeraa, yaa
gú'ɗukohhi. Ɓaama enee ha'-raɓ. Iñaa ya gëy ki'ekuk kúltí maañin lool ee ya
dëkéeríi ga kaan, ya dëkee ga loycaa. 28 Daa ya hotee Yéesu hen, ya fiippa, ya jafukka
ga kotcaa Yéesu, ya wo''a didóolí' an:
- Fu naroo ya, Yéesu, fu Kowukii Kooh yii ga ɗookaa-ɗookɗa? Mi kíimmbaa hen,
kaa tummboo iñaa meskin.
29 Iñaama, ɓaa wo'eeri ndaga Yéesu ebilee rawaa kimeyoh gari. Rawaama
yewneerari kiɓúuki, en ɗanaa ɓuwaa tëhdohiri, yahcaa poku na ceen, ɓa jëengí
kotcaa. Wayee ya gú' ceencaa, ya weel jéeŋcaa ee rawaa ëewdohiri ëgíraa. 30 Yéesu
meekissari an:
- Fu teeku na?
Ya taassa an:
- Mi teeku coogeel.

Ya wo'ee iñaama ndaga raɓ ɓiyewin ɓërí abeeri. 31 Raɓcaa ɓaa kíim Yéesu an ya
hanatɓa kiye' ga ɓu-baam†.
32 Lakanaa laakin yop-mbaam-parki wiyaak waa en na kiníiru daama ga jaŋjagaa.
Raɓcaa kíimussa Yéesu ya onɓa ki'aas ga mbaamcaama. Ya onndaɓa iñaama.
33 Raɓcaa meyussa ga ɓaa, aasussa ga mbaamcaa. Yop-mbaamaa írkísukohha
jaŋjagaa, keennda ga giiyaa, wa muu'ta.
34 Daa níirohcaa hotee iñaa laak yaama, ɓa núppa, ɓaa ɓéestí' iñaa hewɗa ga
teeraa na dëk-kawcaa. 35 Ɓuwaa karussa kimalaknee iñaa hewɗa. Ɓa ka'ta bi ga
Yéesu, ɓa laak ɓaa raɓcaa meyoh gariɗa yugin kakay ga kotcaa Yéesu, ekukin kúltí,
taabin na sagaagari. Ɓa dalla kiniik. 36 Ɓuwaa hotee iñaa laakɗa ɓaa ɓéestí'ɓa ga
daa ha'-rawaa wëkɗuseeɗa. 37 Waa ennda ɗa ɓéeɓ ɓuwaa en ga gohaa Gerasaaɗa
kíimussa Yéesu ya úsaayɓa ndaga lak ɓa tíitin lool. Yéesu aasissa ga gaal-loocaa
kiyah. 38 Ɓaa raɓcaa meyohee gariɗa kíimmba Yéesu ki'íissi ya taam nari. Wayee
Yéesu onndiirika, ya wo''ari an:
- Ɓoykaa kaanfu ee fu ɓéestí' tóoh iñaa Kooh tumi'taaɗa. 39 Ɓaa ka'ta ga ɗuuy
teeraa tóoh kiyéegalohnee iñaa Yéesu tumi'tiɗa.

Yéesu wëkí'ta ɓeti, mílísí'ta kowukaa Yayros
(Mëccëe 9: 18-26; Marka 5: 21-43)

40 Yéesu ɓoyukka tewisaa wíinoo, mbooloomaa tëebílukkari, ndaga ɓéeɓ sekeeri.
41 Daama, laakka ɓaa hay gari. Ya teeku Yayros ee kuliyukee ga jaangu-yaawúu'caa.
Ya yí''a ga kotcaa Yéesu, ya kíimmba Yéesu ya hay kaanci, 42 ndaga kowukaagari
kiɓetikaa ka kíinoo doŋ ya laakɗa kaa yah kilëehɗuk. Ka jom kilaak tíkíis tidaaŋkaah
na tanak.
Ga daa Yéesu enee na kiyahɗa, ɓuwaa ɓaa ñuupuk gari bi ya yaa yah kipa'.
43 Laakeera daama ɓetifaa meydohee ñíf iñaa le'in tíkíis tidaaŋkaah na tanak.
Iñaa ya laakeeɗa tóoh leehha ga payohcaa ee yíinoo gaɓa mínndiiri kiwëkí'. 44 Ya
koorohha fenoo, le''a ga pawaa kúltífaa Yéesu: Ga saasi ñífaa aamki gariɗa gú'ta.
45 Daama Yéesu meekisohha an:
- Ɓii le' garoo ɓa?
Waa ɓaa en ɓéeɓ yaa taasuk, Pee' wo''ari an:
- Jëgírohii, man ɓuwii wíiluunundaa ee ɓii ñuupuk garaa!
46 Wayee Yéesu tíkka ga an:
- Ɓo' le'in garoo kay, ndaga mi yéegin an laakin doolaa meyohee garoo.
47 Ga waa ɓetifaa ínohha an ya mínsiséeríi kiɗaakuk, ya yaa saak, yaa hay. Ya
jafukneera ga kotcaa Yéesu. Ya ɓéestí'ta ga fíkíi ɓuwaa ɓéeɓɓa iñaa tahee bi ya le''a
ga kúltífaa Yéesuɗa na daa ya wak ga saasiɗa. 48 Yéesu wo''ari an:
- Jowu, ngëmumgaraa músalinndaa. Karaa na jam.
49 Lak Yéesu yaa lís kiwo' fodaama, laakka ɓaa meyoh kaanfaa Yayros, wo''a yaama
an:
- Kowukaagaraa kiɓetikaa kaanin, calissiiraa kisonlukohis Jëgírohii ga.
50 Wayee Yéesu, daa ya kelohee iñaama, wo''a Yayros an:
- Kaa niik dara, gëmaa hen rek ee ka hay kipes.
51 Ga waa Yéesu le''a kaanfaa, enndii Pee', Saŋ, Saak, eew ku'oomaakaa na
paamunaanaa, ya tookkii ɓo' yiliis aas nari. 52 Ɓuwaa ɓéeɓɓa ɓaa looyoh, ɓaa fiipoh
didóolí' ndaga ku'oomaakaa. Yéesu nak wo''aɓa an:
- Íisat kodukeenii, oomaanii kaanndii wayee ya en na kineeh. 53 Daama ɓuwaa
ɓaa ciiɓsukki ndaga ɓa ínoheera an oomaanaa kaanin. 54 Wayee Yéesu ammbari ga
yahaa, lëehí'ta ya wo''a didóolí' an:

---

† **8:31** 8: 31 Ɓu-baam Ɗekataa jafohsi raɓcaa ga bí' kakayɗa. Ga baahaa yaawúu'caa, ɗekataama, ga bí' kakayɗa, raɓcaa ɗaaksi da, ɓa seki besaa ɓa atti'san kikaan bi taa'ɗa.

- Oomaanii, koluka!
55 Fodaama fítaa ku'oomaakaa íkukka ga, ya kolukka ga saasi. Lëehí'ta, Yéesu
nakohha oomaanaa eru ñamah. 56 Paam ku'oomaakaa na eeci waaru'ussa lool, wayee
Yéesu ɗíŋngaɓa an ken hanat ɓo' kiwo' iñaa laakee yaama.

9

Yéesu wossa apotaa'caa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa
(Mëccëe 10: 5-15; Marka 6: 7-13)

1 Yéesu nëgírohha tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, ya e'taɓa dooli na kimín
kikaal raɓcaa ɓéeɓɓa ga ɓuwaa, na kiwëkí' ɗúukoolí'caa. 2 Lëehí'ta ya wossaɓa
kiyéegaloh Nguuraa Kooh na kiwëkí' ɗúukoolí'caa. 3 Ya wo''aɓa an:
- Ɗú en na kiyahaa, kaa ɓaydohat dara; hanat ki'en doo' wala hëmbu, wala ñamah,
wala kopa'. Ee kaa ɓayat yaa en ɓéeɓ kúltí kanak. 4 Túuyaa ɗú aasoh ɓéeɓ, tesat da
bi ga daa ɗú kolkohan daama. 5 Ee binaa ɓuwaa sagussúu kitook ga kaancaagaɓanaa,
meyat dëkaa waama, yëekírukat pëndëlaa ga kotcaagarúuɗa. Iñaama hay kiteewoh
kimúuykaagaɓa.
6 Tëelíbéecaa karussa, ɓa koo'ta ga dëk na dëk, ɓa ɓaa yéegaloh Hewhewaa
winéwí'waa ee ɓaa wëkí' ɗúukoolí'caa ga daa en ɓéeɓ.

Eroot jaahli''a ga iñaa wo'u ga Yéesuɗa
(Mëccëe 14: 1-12; Marka 6: 14-29)

7 Eroot, buuraa gohaa Gëlílée, yéeŋnga iñaa heweeɗa tóoh. Ya jaahli''a ga ndaga
laakeera ɓuwaa wo'ee an:
- Saŋ yërí mílís ga ɓuwaa kaanɗa.
8 Ɓíinoo an:
- Ili yërí hay.
Ɓíinooɓaa an:
- Yíinoo ga sëldíiga-Koohcaa waama yërí mílís.
9 Wayee Eroot wo''a an:
- Saŋ, mi gú'lukka hafaa. Kon ɓii mi keloh ya wo'ɗu iñcuma ɓéeɓcaɗa ya ɓa?
Ga iñaama ya aawwa kiheel kihot Yéesu.

Yéesu tummba kíntaan ga mbúurú ciyëtúus na jën kanak
(Mëccëe 14: 13-21; Marka 6: 30-44; Saŋ 6: 1-14)

10 Apotaa'caa ɓoykussa, ɓa ɓéestí'ta Yéesu tóoh iñcaa ɓa tumeeɗa. Ya wo''aɓa ɓa
taam nari, ya ka'ta naɓa daa wéetin, ga ɓak teeraa wo'u Betsaydaa. 11 Daa ɓuwaa
yéegeeka, ɓa taabukkari. Yéesu íissaɓa ɓa hay, lëehí'ta ya yaa wo'ɓa ga iñaa aaw
ga Nguuraa Kooh, ee ya yaa wëkí' ɓuwaa sooluk kipayuɗa.
12 Tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa deeyussa ga Yéesu lak Kooh yaa hooɓ,
wo'ussari an:
- Íisaa ɓuwii ɓa aas dëk-kawcii na yopcii ga yahaaniiɗa, ɓa heelnee daa ɓa neehan
na iñaa ɓa ñaman ndaga ɗekatii ɗu enohɗa laakoo dara.
13 Wayee Yéesu loffaɓa an:
- Eratɓa na kihaffúu iñaa ɓa ñaman.
Wayee ɓa taassa an:
- Ɗí laakkii iñaa wëñ mbúurú ciyëtúus na jën kanak. Hanaa ɗí ka' kilomnee
ñamahcaa kap ɓuwii ɓii ɓéeɓɓa.
14 En ki'enaa, laakeera daama iñaa le' yaal ɓijúnni-yëtúus. Yéesu wo''a
tëelíbéecaagari an:
- Yuŋɗatɓa, ɓa nëgírukoh kom kom, ɓuwaa le' ɓidaaŋkaah-yëtúus.
15 Ɓa tummba fodaama. Ɓa yugi'taɓa ɓéeɓɓa. 16 Yéesu ɓeɓpa mbúurúcaa
ciyëtúuscaa na jëncaa kanakcaa, ya taaginukka ɗook, ya gërëmmba Kooh gaca.

Lëehí'ta ya gú'sohhaca, ya e'ta tëelíbéecaa ɓa waroh ɓuwaa.
17 Ɓuwaa ɓéeɓɓa ñammba bi ɓa kappa pút, ee pañi cidaaŋkaah na kanak wookussa ga iñaa teseeɗa.

Pee' wo''a an Yéesu yërí en Kiristaanii
(Mëccëe 16: 13-19; Marka 8: 27-29)

18 Laakka bes, lak Yéesu enee na kikíim Kooh haŋci ee tëelíbéecaagari ensee nari daama. Ya meekissaɓa an:
- Ɓuwii wo'u an mi yërí en ɓa?
19 Ɓa taassa an:
- Laakin ɓuwaa wo' an fu yërí en Saŋ-Bëtís, ɓíinoo an fu yërí en Ili, ɓíinooɓaa ɓan an fu sëldíigaa mílís hen ee bok ga sëldíiga-Koohcaa waama.
20 Ya meekissaɓa an:
- Haa ɗú, ɗú wo' an mi yërí en ɓa?
Pee' taassa an:
- Fu yërí en Kiristaanii Kooh wosɗa.

Yéesu yéegalohha an ya hay kikaan ee ya mílís
(Mëccëe 16: 20-28; Marka 8: 30–9: 1)

21 Yéesu ɗíŋngaɓa na wo'een ciyëgísí' an ken hanat kiwo' iñaa aaw ga.
22 Doo ya hanndaɓa kiwo' an:
- Kowukii ɓii jomin kikooroh ga mesiklaat ciyewin. Ha'-kaancaa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa, na jëgíroh-waascaa waa'sanndii gari kihot, ya hay ki'apu ee besaa wukaahaywaa tíkan ga kikaankaagariɗa, ya hay kimílís.

Kitaabuk Yéesu

23 Lëehí'ta Yéesu wo''a ɓuwaa ɓéeɓɓa an:
- Binaa ɓo' waa' kitaam ga fenooroonaa, ya alat hafci, ya kooruk kuraanaagari besaa en ɓéeɓ, ya taabukkoo.
24 Ndaga ɓaa fu waa' kisom kumuunfunaa fu hayka kiñak bi taa'; wayee ɓaa mi tahhaa kiñak kumuunfunaa, fu hay kipes bi taa'.
25 Ee kilaak iñcii ga ëldúnaɗa tóoh jeriñan ɓo' ya, en lak ya ñak hafcinaa wala ya saŋku'aa?
26 Ndaga ɓaa mi enndaa kaci mi na wo'eeniigoonaa, fu hay ki'en kaci ga Kowukii ɓii bëríinaa ya hayan ga ndamaagari na waa paamci na waa malaakacaa ɓisela'í'ɓaa.
27 Mi wo''úuka ee kayoh; ɓiɓo' ga ɓuwii ɓii kaansoo ee ɓa hottii Nguurii Kooh.

Ndamaa Kooh yoosukka ga Yéesu
(Mëccëe 17: 1-8; Marka 9: 2-8)

28 Ga waa Yéesu wo''a wo'eencaama bi tíkka ga iñaa le' bes ciyitnakaahay, ya wo''a Pee', Saŋ na Saak ɓa taam nari, ya lappa naɓa ga ɗook jaŋjagaa kikíim Kooh.
29 Ga daa Yéesu enee na kikíim Koohɗa, fíkíifaagari ennda filiis ee kúltícaagari yaanaawwa ɗer bi caa melic.
30 Ga ɗekataama, laakka ɓo' ɓanak ɓaa mey ga ɗuuy ndamaa Kooh ee ɓa ɓaa saawal nari: enee Móyíis na Ili.
31 Ɓa ɓaa saawal nari ga iñaa aaw ga kikaankaagari yah kilaak ga Yéerúsaleemɗa.
32 Lak Pee' na ɓuwaa ya taam naɓaɗa ɓaa ga pëní fiyaak. Wayee ga waa ɓa yúudukɗa, ɓa hotta ndamaa Yéesu na ɓuwaa ɓanakɓaa tuuksee nariɗa.
33 Ga wahtaa ɓuwaama enu na kitagohu na Yéesuɗa, Pee' wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, dii newin garuu. Ɗu yípat dii taal kaahay: wíinoo wuufu, wíinoo wuu Móyíis ee wíinoo wuu Ili.
Pee' ínohéeríi iñcaa ya wo'ɗa.
34 Lak Pee' yaa lís kiwo' fodaama, laakka yaayeelaa hay, úullaɓa. Tëelíbéecaa tíitussa ga waa ɓa en na ki'aas ga ɗuuy yaayeelaaɗa.
35 Ee ga ɗuuy yaayeelaa laakka koonaakaa wo' an:
- Ɓii yii yërí en Kowukiigoo mi tanukɗa. Súkúrukatti.
36 Ga waa koonaakaa lëehí' kiwo'ɗa, tëelíbéecaa hotsee Yéesu rek daama. Ɓa ɗekohussa na iñaama, ee ga wahtaama ɓa ɓéestí'tii ken iñaa ɓa hoteeɗa.

Yéesu wëkí'ta oomaanaa laak raɓ
(Mëccëe 17: 14-18; Marka 9: 14-27)

37 Ga besaa tík gaɗa, Yéesu na tëelíbéecaa yoosukussa ga jaŋjagaa, mbooloo
wiyaak hayyari kitëebíluknee. 38 Ga ɗuuy mbooloomaa laakka ɓaa en na kifiip an:
- Kiyaakii, mi kíimmbaa, malakɗaaroo kowukiigoo ndaga mi laakka doŋ!
39 Leekleek raɓ ɓúukki, ya aawi kifiip. Rawii saylukohiri, kúuwkaa kúuwi; ya sodalli
lool ee ya gaawoori ki'íis. 40 Mi kíimin tëelíbéeciigaraa ɓa kaal rawii wayee ɓa
mínndii.
41 Yéesu taassa an:
- Ɗú, ɓuwii wati, ɗú ɓii ɗú laakoo ngëm ee ɗú tumi iñaa joffiiɗa, mi enan narúu bi kera? Mi múuñɗanndúu bi kera? Haydohaa kowukiigaraa dii.

42 Daa oomaanaa deeyee, rawaa fetallari kakay, yaa saylukohhi didóolí'. Wayee
Yéesu gëtta rawaa, wëkí'ta oomaanaa. Lëehí'ta ya íkkari paamci. 43 Ɓéeɓ ɓuwaa
waaru'ussa ga yaklaataa doolaa Kooh.

Yéesu yéegalohissa an ya hay kikaan ee ya mílís
(Mëccëe 17: 22-23; Marka 9: 30-32)

Ɓuwaa ɓéeɓ waaru'ussa ga tóoh iñcaa Yéesu tumeeɗa, ya wo''a tëelíbéecaagari an:
44 - Súkúrukat dijófí' iñii mi yahhúu kiwo' yii: Kowukii ɓii hay kitíku ga yah ɓuwii.
45 Wayee ɓa ínohhii iñaa wo'eenaama waa' kiwo'ɗa, ndaga wo'eenaa man na cah gaɓa, bi ɓa mínndii ki'ínoh iñaa wa waa' kiwo'ɗa ee ɓa kaañnjiiri kimeekisoh iñaa aaw ga wo'eenaama.

Ɓaa Yéesu wo' an yërí wëñ kiyak ga fíkíi Koohɗa
(Mëccëe 18: 1-5; Marka 9: 33-37)

46 Tëelíbéecaa Yéesu enussa ga kinookoh ga ɗuuyɓa ki'ínoh ɓaa wëñ kiyak
gaɓaɗa. 47 Yéesu ínohha iñaa ɓa halaatɗa, ya ɓeɓpa ku'oomaa, tuuki'taja ga yahaaci.
48 Lëehí'ta ya wo''aɓa an:
- Ɓaa fu te' oomaanii yii ga teekiigoonaa, lakanaa fu te''oo, mi ga kihaffoo; ee ɓaa fu te''oonaa, fu te' ɓaa wossooɗa ɓan; ndaga ɓaa wëñ garúu kijutuut ɓéeɓpúuɗa yërí en yaa wëñ kiyakɗa.
49 Saŋ ɓeɓpa wo'eenaa, wo''a an:
- Kiyaakii, ɗí hotin ɓaa enee na kikaal raɓ ga ɓuwii ga teekiigaraa ee ɗí waa'tarika kihoonoh ndaga ya bokkii garuu.
50 Yéesu loffari an:
- Kaa hoonohattika, ndaga ɓaa lebirohhii naruunaa, fa' naruu.

Bu-Samaríi sagussa Yéesu aas dëkaagaɓa

51 Ga waa wahtaa Yéesu jomee kikolkoh ëldúna, ya lap ɗook-Kooh le''a, ya tuukka
tek ga kika' Yéerúsaleem. 52 Ya wossa ɓiɓo' ɓa ɗëwírukki. Ga waa ɓuwaa karussa, ɓa
aassa dëk-kaw ga gohaa Samaríi, kiheeli' Yéesu ga daa ya dalan. 53 Wayee ɓu-dëkaa
sagussa Yéesu aas da, ndaga ya aawee Yéerúsaleem. 54 Daa tëelíbéecaa Yéesu, Saak
na Saŋ hotee iñaama ɓa wo''a an:
- Ha'mudii, fu waarin ɗí nak kiwii, ka yoosuk asamaan, ka ɗúbí'ɓane?
55 Wayee Yéesu mëeñsukka gaɓa, yaa ña'ɓa*. 56 Lëehí'ta ɓa ɓaa yah dëk-kaw
wiliis.

Ɓaa waa' kitaabuk Yéesunaa
(Mëccëe 8: 19-22)

57 Yéesu na tëelíbéecaagari ensee ga waas, laakka ɓaa wo''i an:

---

* **9:55** 9: 55 Laakin ga këyítcaa ɗeɓɗa, caa ɓaat ga an: «ya wo''aɓa an: ɗú ínohoo helii ɗú en nawaɗa. Kowukii ɓii hayyii dii kisaŋku' tumuuntii ɓuwii wayee ya hayta kimúsal.»

- Daa fu yah tóoh, mi hayyaa kitaabuk.
58 Yéesu wo''ari an:
- Tílcii laakuunun ɗúl ee selcii ga asamaanɗa laakuunun taal, wayee Kowukii ɓii laakoo daa ka leeman hafiigari.
59 Yéesu wo''a ɓo' yiliis an:
- Taabukaaroo.
Yaama taassari an:
- Ha'mudii, onaaroo paay mi acnee paammboo.
60 Wayee Yéesu wo''ari an:
- Íisaa ɓuwaa kaaninɗa ɓa ac ɓuwaagaɓa kaanɗa, ee fu, tíida fu yéegalohnee Nguuraa Kooh.
61 Ɓo' yiliis wo'issari an:
- Ha'mudii, mi hayyaa kitaabuk, wayee onaaroo paay mi taŋkohnee na ɓu-kaanndoo.
62 Yéesu loffari an:
- Ɓaa en na kilín, am mësíin, heeluki fenoocinaa, ɓaa yaama mínoo kilëgëy ga Nguuraa Kooh.

10

Yéesu wossa tëelíbée ɓidaaŋkaah-yitnaɓanak na ɓanak

1 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu tannda ɓo' ɓidaaŋkaah-yitnaɓanak na ɓanak ɓiliis
ee ya wossaɓa ɓanak ɓanak, ɓa kuliyukki ga teerucaa ɓéeɓca na ɗekatcaa ya jomee
kika' na kihafciɗa tóohca.
2 Ya wo''aɓa an:
- Píikii yewinin ee píikohcii caakussii. Kon, kíimat ha'-píikii ya ɓaat kiwosoh
ɓilëgëyoh ga píikiigari. 3 Tíidat! Mi yii wossúu fodii tupe' ga ɗuuy ɓigumuu. 4 Kaa
ɓaydohat kopa', hëmbu wala ñafa' ee kikëñɗoh hanattúu kifaan ga waas. 5 Kaanfaa
ɗú mín ki'aas ɓéeɓ, këñɗohat paay an: «Jam namohat narúu!». 6 Binaa ɓo' jam en
daamanaa, jamaa ɗú kíimi'tiɗa hay kiyoosuk gari; ee ɓo' jam enndii danaa, jamaa
aaw garúu. 7 Yugat ga kaanfaa faama, ɗú ñami ɗú ani iñcaa ɗú e'sanɗa ndaga
lëgëyohaa en ɓéeɓ jomin kifayu. Kaa taabat kaan na kaan. 8 Teeraa ɗú aasoh ɓéeɓ
ee ɓuwaa tookussúu danaa, ñamat iñcaa ɗú teeɓsanɗa. 9 Wëkírat ɗúukoolí'caa
enu ga teeraamaɗa, ɗú wo' ɓu-dëkaa an: «*Nguurii Kooh deeyinndúu». 10 Wayee
teeraa ɗú aasoh ee ɗú tookussii danaa, meyat ga mbedicaa ɗú wo' an: 11 «Ɗí ɓii
përtuk sah ki'íkkúu pëndëlii dëkiigarúu ñaak ga kotciigaríiɗa, wayee ínohat gaka
an Nguurii Kooh deeyinndúu.» 12 Lëehí'ta Yéesu tíkka ga an: Mi wo''úuka, besaa
yah ki'atti'ohuɗa le'aa, ɓu-Sodom ɓërí tani'an ɓu-dëkaa waama.

Dëkcaa sagu kigëmɗa
(Mëccëe 11: 20-24)

13 - Massa ɗú, ɓu-Korasee! Massa ɗú, ɓu-Betsaydaa! Ndaga kíntaancii tumsee
ga ɗuuycúuɗa tumsee ga ɗuuy dëkaa Tíi' na waa Sídoŋaa eneenaa kumëeñí' ɓa
ekukin saaku, ɓa yuŋ ga wet kiteewoh an ɓa récukin baakaa'ciigaɓa. 14 Kërí tah besaa
atti'ohsanɗa le'aa, ɓu-Tíi' na ɓu-Sídoŋ ɓërí tani'anndúu atti'. 15 Ɗú, ɓu-Kafarnawom,
ɗú yaakaa' an ɗú hay kiɓëwíru bi ga ɗook-Koohe? Ó'óo, ɗú yah kiyóoskíɗu bi ga
ɓu-baam.
16 Ya wo'issa tëelíbéecaagari an:
- Ɓaa súkúrukkúunaa lak súkúrukkoo ee ɓaa saŋngúu kite'aa lakanaa saŋngoo kite'. Ee ɓaa saŋngoo kite'aa lakanaa saŋ kite' ɓaa wossooɗa.

Tëelíbéecaa Yéesu woseeɗa ɓoykussa

17 Tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah-yitnaɓanak na ɓanakɓaa ɓoykussa lak keeñɓa soosin
seɓ, ɓa wo''a an:
- Ha'mudii, ga teekiigaraa, bi ga raɓcaa tookɗuununndíi!
18 Yéesu wo''aɓa an:
- Mi hotee ga Seytaani ga waa ya ɗëegískoh ɗook en fan melicɗa. 19 Malkat! Mi
oninndúu dooli kikoo' ga ɗook goŋcii na dagalcii, na kinapañsoh dooli Seytaani ee
dara mínoo yen garúu. 20 Ga iñaama kaa neɓlukat ga dii raɓcii tookɗuununndúuɗa
wayee neɓlukat ga dii teekciigarúu bíduunun ga ɗook-Koohɗa.

Yéesu ndammba Kooh paamci
(Mëccëe 11: 25-27; 13: 16-17)

21 Ga saasi, ga tumeenaa Helaa yisela'í'yaa, Yéesu líiffa na keeñ wisóosí', ya
ndammba Kooh Paamci an:
- Buba, Ha'mudii ɗook na kakay, mi yii gërëmmbaa ga dii fu teewin ɓuwii ínohsoo
daraɗa iñaa fu ɗaak ha'-hamhamcii na ɓuwii jaginɗa. Ee, Buba, iñaama laakohɗa
ndaga neɓpaa hen fu waa'taka.
22 Paammboo erinndoo iñaa en ɓéeɓ. Ken ínohoo Kowukii enndii Paamudiinaa; ee
ken ínohoo Paamudii enndii Kowukii na ɓuwaa Kowukii waa'ɓari kiteewaa.
23 Lëehí'ta ya mëeñsukka ga tëelíbéecaagari ya wo''aɓa haŋɓa doŋ an:
- Ɓa yewinin múu' ɓuwii hasciigaɓa hot iñcii ɗú hotɗa, 24 ndaga mi wo''úu man
sëldíiga-Kooh na buu' ɓiyewin waaruunun kihot iñcii ɗú hotɗa na kikeloh iñcii ɗú
kelohɗa wayee ɓa hottiica ee ɓa kelohhiica.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo ɓaa dëkee Samaríiɗa

25 Laakka jëgíroh-waas yaa waaree kimalaksukoh Yéesu, ya kolukka, meekissari
an:
- Jëgírohii, iñii yiida mi jom kitum bi mi laas ɓakkoo ga kipeskaa leehoo taa'ɗa?
26 Yéesu loffari an:
- Iñii yiida bídu ga Waasiiruu? Fu am ya ga iñaa fu jaŋ gaɗa?
27 Ɓaa taassa an:
- Fu waaran Ha'mudii Koohyiigaraa, na keeñaagaraa tóoh na kipeskaagaraa tóoh
na doolaagaraa tóoh na helaagaraa tóoh ee ɓan fu waaran mooroomfu fodaa daa fu
waa' haffuɗa.
28 Yéesu wo''ari nak an:
- Ee, iñum fu taasɗa júwin. Tumaa iñaama, fu pes bi taa'.
29 Wayee jëgíroh-waasaa waaree kilaak kayoh, ya dalla kimeekis Yéesu an:
- Ɓii yiida en mooroommboo?
30 Daama Yéesu loffari an:
- Laakee yaalaa meyohee teeraa Yéerúsaleem, yaa yah teeraa Yéríkóo. Ya
hídukohha ga ɓigúroh-waas. Ɓa te''a iñaa ya ɓayeeɗa tóoh, ɓa feekkari bi yaa yah
kikaan, ɓa foññjari ɗa, ɓaa yah. 31 Laakka sarahohaa kooroh waasaama. Daa ya
hotee ɓaa, ya ɗeeŋnga di'úsaayí', yaa yah kotci. 32 Laakka ɓan ɓo', ee iñaa Léwít,
le''a daama. Daa ya hotee ɓaa, ya ɗeeŋnga di'úsaayí', yaa yah kotci. 33 Wayee
laakka ɓaa dëk kúlkaa Samarii, yaa enee ga waas kiɓaaɓ, ya hayya bi ga yahaa
ɓaa, ya laakka yërmaandi wiyaak gari, ga waa ya hottiɗa. 34 Ya ɓaatta kideey ga ɓaa,
tummba dúuleen na biiñ ga gaañcaa, ya múullaca. Ya tíkkari ga baamaagari ya
lapeeɗa, ɓayyari ga ɗekataa sagac daliɗa ee ya toputu''ari dijófí'. 35 Ga kooh-wíisfaa,
ya meydohha hëelís denariyon kanak, e'ta ha'-ɗekataa, wo''ari an:
- Mi yii yah ee toputu'aari dijófí'. Binaa fu tum gari iñaa wëñɗanaa, mi yërí
yahhaawa ki'ík mi ɓoykoh diinaa.
36 Yéesu meekissa jëgíroh-waasaa an:
- Ga ɓuwaa ɓaahayɓaa ɓaama, yiida gaɓa teewoh ki'en mooroom ɓaa gúroh-
waascaa feekeeɗa?

37 Jëgíroh-waasaa taassa an:

- Yaa teewoh kilaak yërmaandi gariɗa, yërí.

Yéesu nak wo''ari an:

- Tíida, ee fu ɓan, tumaa fodaama.

Yéesu aassa kaan ɓiMarta na Mërí

38 Lak Yéesu yaa ga waas na tëelíbéecaagari, ya aassa dëk-kaw. Daama, laakka
ɓetifaa teeku Marta, ɓayya Yéesu kaanci. 39 Marta laakeera këmëeŋkímun, yaa teeku
Mërí. Yaama yugee ga kotcaa Ha'mudii, yaa súkúruk jëgírohaagari. 40 Marta nak,
lak lëgëycaa ɗuuy waañaa hëpin gari, ya hayya ga Yéesu, wo''ari an:

- Ha'mudii, dii Mërí foññjoo na lëgëyii tóohɗa, enndiiraa darane? Wo'aari kay ya amɗohhoo!

41 Ha'mudii taassari an:

- Wari fu ɓan Marta, fu ɓítukin lool ga enaama ciyewin. 42 Wayee yen yíinoo doŋ
yërí laak solu. Mërí tanukin ɓakaa gënɗa ee ken te'oowa gari.

11

Yéesu yëedírohha kikíim Kooh
(Mëccëe 6: 9-13; 7: 7-11)

1 Laakka bes, Yéesu enee na kikíim Kooh ga ɗekat. Ga waa ya lëehí'ta, yíinoo ga
tëelíbéecaagari wo''ari an:

- Ha'mudii, yëedíraaríi kikíim Kooh fodaa Saŋ yëedíreeka tëelíbéecaagariɗa.

2 Yéesu wo''aɓa an:

- Binaa ɗú en na kikíimaa, wo'at anee:

«Buba, ɓéeɓ ínohat kisela'kii teekiigaraa;

Nguuriigaraa le'at dii.

3 Onaaríi besaa en ɓéeɓ iñaa ɗí jom kiñamɗa.

4 Bayalaaríi baakaa'ciigaríi,

ndaga ɗí, ga kihaffíi, ɗí bayalin ɓuwaa tooññjíiɗa.

Ee kaa íissíi ɗí keen ga fí' Seytaani.»

5 Yéesu wo'issaɓa an:

- Enee an yíinoo garúu laak fiiliimun, ya ka' gari ga leeloo wek kiwo''i an: «Fiilii,
lúudaaroo mbúurú kaahay. 6 Laak fiiliiroo yíinoo yaa hay kiɓaaɓ ga kaanndoo ee
mi laakoo dara iñaa mi eranndi.» 7 Ee yaama taassi ga ɗuuy túuyaagari an: «Kaa
tangalloo! Diima deŋ ɗí tëckin ee mi na ɓu-kaanndoo ɗí faanukin. Mi mínissii
kikoluk ki'e'taa mbúurú.» 8 Mi wo''úu man, luu enee an ya kolukkii e'ti mbúurú
ndaga daa ɓa en ɓifíiliimunɗa, ennaa ya hay kikoluk e'ti iñaa ya soolukɗa tóoh ndaga
daa yaama ɗuucuk ga kikíimkaaɗa. 9 Mi nak, mi wo''úu an: kíimat, Kooh hayyúu
ki'on. Heelat, ɗú hay kihot. Fëekírat, ɗú hay kilëgísɗu. 10 En ki'enaa, ɓaa kíim ɓéeɓ,
onu; ɓaa heel ɓéeɓ, hot; ee ɓaa fëekí' ɓéeɓ, hay kilëgísɗu. 11 Paamudii yiida garúu
eran kowuci goŋ binaa ka kíimmbi jënaa? 12 Wala ya e'ka dagal binaa ka kíimmbi
wakaa? 13 Kon ga dii ɗú hín kibonɗa, en lak ɗú ɓërí mín ki'on towutaagarúu enaama
cijófíraa, wëñaa ga Paamudii ga ɗookɗa. Ɓuwaa kíimmbi Helaa yisela'í'yaaɗa, ya
onooɓayane?

Yéesu yabussa kitaam na Seytaani
(Mëccëe 12: 22-30; Marka 3: 22-27)

14 Laakka bes, Yéesu enee na kimeydoh ga ɓo' rawaa luuɓlukohhi. Daa rawaa
meyee, luuwaa aawwa kiwo' ee ɓuwaa waaru'ussa. 15 Wayee laakka gaɓa ɓuwaa
wo' an:

- Belsebul, buurii raɓcii, yërí onndi dooli kikaal raɓcii ga ɓuwii. 16 Laakka ɓo'
ɓiliis ɓaa waareeri kimalaksukoh. Ɓa meekissari ya tumi'ɓa kíntaanaa teewoh an
ya meyoh ga Kooh. 17 Wayee Yéesu ínohha halaatcaagaɓa ya wo''aɓa an:
- Kúlkaa hëgískoh ga ɗuuyka ɓéeɓ, aaw ga kifaay. Túuycaa ɓú'sukoh waa en ɓéeɓ
ga ɗook mooroomci. 18 Kon binaa Seytaani hëgískoh ga ɗuuycinaa, nguuraagari
tuman na bi wa lísi kituuk? Ndaga ɗú wo' an Belsebul yërí onndoo dooli kikaal
raɓ ga ɓuwii. 19 En lak an mi, Belsebul yërí onndoo dooli kikaal rawaa, haa ɓii
on ɓuwiigarúu dooli kikaal raɓ ɓa? Kon ɓuwumgarúu, ga kihafɓa, ɓërí atti'anndúu.
20 En ki'enaa, en an mi kaali raɓcii na doolii Koohaa, kon Nguurii Kooh le'in bi garúu.
21 Binaa ɓaa laakin dooli ee ɓayin ganaay watuk kaancinaa, lak alalaagari ɓéeɓ
lewin. 22 Wayee ɓaa wëññji kilaak dooli hayaa, sooŋngi, mínndi, te' ganaaycaa ya
yaakaa'lukeeɗa tóoh, waroh iñcaa ya ɓewoh gariɗa.
23 Ɓaa fa'tii naroonaa, heñoh naroo; ee ɓaa nëgírohhii naroonaa, yii tasarsoh.

Raɓ mín kiɓoyukis ga daa ya kaalohseeɗa (Mëccëe 12: 43-45)

24 - Binaa raɓ meyoh ga ɓo'aa, ya túuti ga ëgíraa, ya heeli daa ya íikarukan, wayee
waa ya hottii daa ya aasan, ya wo' ga helci an: «Mi naman kiɓoyuk kaanfaagoo
mi meyoheeɗa.» 25 Binaa ya le' danaa nak ya laak kaanfaa paruunun bi setin,
hëwíruunun bi jekin. 26 Fodaama ya yee kikoo'nee raɓ ɓiyitnaɓanak ɓiliis ɓaa wëññji
kisoot; ɓa aas ga kaanfaa, ɓa dëk ga. Faf ɓaa yaama, ga daa ya madee kuɗewaaɗa,
wëñisɗa kiyiis.

Iñaa wëñ kineɓ ga kipesɗa

27 Laak Yéesu yaa wo' fodaama, laakka ga ɗuuy mbooloomaa ɓetifaa wo' ga ɗook
an:
- Ɓetifaa ɓayeeraa ga lookaagari, ɓëpí'taraa ga ɓíiɓcaagariɗa yewinin múu'!
28 Wayee Yéesu taassari an:
- Wo'aa kay an ɓuwaa súkúruki wo'eenaa Kooh ee ɓa taabukiwaɗa, ɓërí yewin
múu'!

Ɓuwaa waa' kihotu kíntaan (Mëccëe 12: 38-42)

29 Lak ɓo' ɓiyewin nëgírukohuunun ga yahaa Yéesu, ya aawwa kiwo' an:
- Ɓuwii jamaanii wati, ɓiɓo' ɓibóní'. Ɓa waa' kihot kíntaan, wayee kíntaan
wíinoo tookɗusanndiiɓa, enndii waa Sonaasaa. 30 Ndaga fodaa daa Sonaas enee
mandarga ga ɓu-Nínífɗa, fodaama ɓan Kowukii ɓii yah mandarga ga ɓuwii wati.
31 Besaa atti'ohsanɗa le' bëríinaa, buuraa yiɓetiyaa✡ kúlkoh iñaa hanoh meyaa'-noh
ñaamɗa hay kituuk ga fíkíi ɓuwii jamaanii wati, ya ɓúlɓa. Ndaga ya meyohee gohcaa
ëldúna wëñ ki'úsaayɗa kisúkúruknee wo'eencaa buu' Salomon líif na hamhamɗa.
Ee malkat, laakin dii ɓaa wëñ Salomon! 32 Besaa atti'ohsanɗa le' bëríinaa, ɓu-teeraa
Níníf hay kituuku ga fíkíi ɓuwii jamaanii wati, ɓa ɓúlɓa ndaga ɓu-Níníf súpítseera
kipeskaagaɓa ga waa ɓa keloh jangataa Sonaasɗa; ee malkat laakin dii ɓaa wëñ
Sonaas.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo lampu na kuhasɗa (Mëccëe 5: 15; 6: 22-23)

33 Yéesu liiwukka anee:
- Ken taaloo lampu, faanwa ga daa ɗaakukin, [wala lí' kanu ga ɗookgaa]*, wayee
fu líkanwa ga ɗook doonaa ɓuwaa aasɗa hotu lee'laataa. 34 Kuhaskiigaraa kërí en
lampii faanfiigaraa. Binaa dara enndii na kuhasfunaa, faanfaagaraa tóohfa eni ga

---

✡ **11:31** 11: 31 Malkat 1 Buu' 10: 1-13. * **11:33** 11: 33 Ga këyítcaa ɗeɓɗa, laakin caa ɓayyii wo'eencii fodii: wala lí' kanu ga ɗookgaa. Malkat ga Marka 4: 21.

lee'laat. Wayee binaa kuhasfu wakkiinaa, faanfaagaraa eni ga ñúus ɓan. [35] Kon
watukaa lee'laatum en ga ɗuuyfuɗa, wa ñúusí'. [36] Kon binaa faanfu tóohfa en ga
lee'laat ee laakkii ɓak wíinoo waa en ga ñúusaa, ɓéeɓfa yah ki'en ga lee'laat, man
na fodaa daa lampu lée'ɗíraa laññɗa.

Yéesu hassa Fërísiyeeŋcaa na jëgíroh-waascaa (Mëccëe 23: 1-36; Marka 12: 38-40)

[37] Ga waa Yéesu wo''a bi lëehí'ta, laakka Fërísiyeegaa ɓayyi kicuunohuk ga kaanci.
Yéesu aassa, yuŋnga kiñam. [38] Fërísiyeegaa waaru''a ga waa ya hot Yéesu yuŋnga
kiñam ee tísukkii paayɗa. [39] Wayee Yéesu Ha'mudii wo''ari an:
- Ɗú, Fërísiyeeŋcii, ɗú man anee, ɗú tísi bi ga bíiŋcaa kaascii na tanutii, wayee
ɗuuycúu líif na halaat kilok na halaat cibóní'. [40] Ɗú ɓërí lohoy hel! Kooh yaa hëwí'
iñaa hanoh foohɗa, enndii ya hëwí' iñaa hanoh ɗuuyɗa ɓane? [41] Sarahohat iñaa en
ga keeññjúuɗa, en ɗanaa iñaa en ɓéeɓ hay garúu kiset.
[42] Massa ɗú, Fërísiyeeŋcii! Ɗú tumi sah sarah fodii ɓakaa wudaaŋkaahwaa ga
naana na nduu', ee ɓan ga iñcii tóoh línsi ga dë'ɗa, wayee ɗu saganohin kijúɓ na
kiwaa' Kooh: iñiima yërí ɗú jomee kitum ee iñcaa cíinoo hanat kisaganohu✡.
[43] Massa ɗú, Fërísiyeeŋcii! Ndaga ɗú waari kiyuŋ ga fíkíi ga ɗuuy jaangu-
yaawúu'caa ee ɗú waari kikëññɗu yah kanak ga paancaa. [44] Massa ɗú! Ndaga ɗú
man na loyaa ken tummbii mandarga ga, ɓuwaa tíinsi ga ɗook gaa, ee ínohsoo gaka
bi tahɓa kilíiɓ ga fíkíi Kooh!
[45] Laakka jëgíroh-waas yíinoo yaa wo''i an:
- Jëgírohii, binaa fu wo' ɗanaa, fu ɓassíi ɓan!
[46] Yéesu loffari an:
- Massa ɗú, jëgíroh-waascii! Ɗú ɓan, ɗú koori ɓuwii ɗofcaa ɓa hatinoo, ee ɗú
tookoo jokonndúu jíinoo le' ga. [47] Massa ɗú! Ɗú hayaa ɗú mó'ɗi loycii sëldíiga-
Koohcii, ee ɓipaammbúu apeeɓa. [48] Fodaama ɗú teewohin an ɗú taabin ga iñcaa
ɓicaasammbúu tumeeɗa, ndaga ɓa apin sëldíiga-Koohcaa, ee ɗú ɓii mórí' loyciigaɓa!
[49] Kërí tah Kooh ga hamhamaagari, wo''a an: «Mi hay gaɓa kiwosoh ɓisëldíiga-Kooh
na ɓiyéegaloh; ɓa hay ki'ap ɓíinoo, ɓa hatal ɓíinooɓaa ga kipesɓa.» [50] Iñaama yërí
tahan bi ñífaa sëldíiga-Koohcaa ɓéeɓ aamsee ga waa ëldúna saku bi watiɗa hay
kikípuk ga hafcii ɓuwii wati, [51] aboh ga ñífaa Abeel† bi ga ñífaa Sakarí yaa apsee ga
díkaanti daa sarahcaa tëkí'siɗa na ɗekataa wisela'í'waa‡. Ee mi yërí wo''úuka, iñaa
laakee yaama hay kikípuk ga hafcii ɓuwii wati!
[52] Massa ɗú, jëgíroh-waascii, ɗú nísin kucëwíikaa lëgísi halaa tahi ɓo' ki'ínohɗa:
ɗú, ga kihaffúu, ɗú aasoo ee ɓaa waa' ki'aas ɓéeɓ ɗú kokohhi.
[53] Ga waa Yéesu meyoh daamaɗa, jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa ɓaa tamoh
ga ɗookci ee ɓa ɓaa meekissi iñaa en tóoh: [54] ɓa ɓaa heelli kifí' doonaa ya ëldoh bi
ɓa balaɓ yen ga wo'eenaagari.

12

Yéesu hoonohha tëelíbéecaagari kijófjófɗuk fodii Fërísiyeeŋcaa (Mëccëe 10: 26-27)

[1] Lak waama, ɓuwaa nëgírukohsee iñaa le'in ɓo' ɓijúnni ciyewin bi ɓíinoo ɓaa
toŋ ga ɓimooroomɓa. Yéesu wo''a paay na tëelíbéecaagari an:
- Abukat ga jíkii Fërísiyeeŋcii en kijófjófɗuk en fan kuuncaa kaañohinɗa. [2] Laakkii
iñaa mín kiɗaakuk bi hotukoo ee laakkii iñaa ɓo' mín kiɗaak bi meydohsoo faŋ.

✡ **11:42** 11: 42 Malkat Dëteronom 14: 22-23. † **11:51** 11: 51 Malkat ga Sënees 4: 11: waama Kayeeŋ apee këmëeŋkíci Abeel ndaga ki'iñaan. ‡ **11:51** 11: 51 Malkat Koroník 24: 20-22, mbooloomaa appa Sëldíiga Sakarí ga ɗuuy Kaanfaa Kooh.

[3] Kërí tah iñaa ɗú mín kiwo' na wek ɓéeɓ, hay kikelohuk ga noh taŋ, ee iñaa ɗú mín
kimëedíroh ga ɗuuƴ túuyaa ɗaakukin ɓéeɓ, hay kiyéegalohu ga leeloo paancaa.

Ɓaa cal kiniikɗa
(Mëccëe 10: 28-31)

[4] Yéesu wo'issa an:
- Mi wo' narúu, ɗú ɓii ɗú en fiiliimunciigooɗa: kaa niikat ɓuwii api faanfii ee paaf
iñaamanaa, ɓa mínsoo kitumis dara yiliis. [5] Mi hayyúu kiwo' ɓaa ɗú jom kiniikɗa:
niikat ɓaa wëe'taa ga an yii, ap bi lëehíraa, mín kijaf ga safara. Ee, mi wo''úuka ɓaa
yaama yërí ɗú jom kiniik!
[6] «Tudiindii' tiyëtúus toonohsirii dërëm kanake? Moona déy, Kooh alukkii jíinoo
gata. [7] Bi ga fenfii ga hafciigarúuɗa sah, tóohfa kíduunun. Kon kaa niikat dara, ndaga
ɗú wëñ solu tóoh diindii'cii.

Iñaa Yéesu wo' ga loo ɓuwaa tookki na ɓuwaa taasukkiɗa
(Mëccëe 10: 32-33; 12: 32; 10: 19-20)

[8] Yéesu tíkka ga an:
- Mi wo''úuka: ɓéeɓ ɓaa fu tookkoo ga fíkíi ɓuwiinaa, mi Kowukii ɓii, mi hayyaa
kitook ga fíkíi malaakacaa Kooh. [9] Wayee ɓaa fu taasukkoonaa, fu hay kitaasku ga
fíkíi malaakacaa Kooh.
[10] Ɓéeɓ ɓaa fu wo' iñaa moroo ga Kowukii ɓiinaa, fu hay kibayalu, wayee ɓaa fu
ɓas Helaa yisela'í'yaa ɓéeɓ, fu bayalsooka.
[11] Binaa ɗú ɓayu ki'atti'u ga jaangu-yaawúu'caa wala ga fíkíi atti'ohcaa na ga fíkíi
ɓuwaa kuliyuki ga nguuraaɗanaa, helciigarúu dalat ga daa ɗú taasan ga iñaa ɗú
yabuɗa na iñaa ɗú wo'anɗa. [12] Ndaga Helaa yisela'í'yaa, ga wahtaama, hay ki'ek
garúu iñaa ɗú joman kiwo'ɗa.

Liiwukaa wo' ga loo ha'-alalaa taabuk kilaak doŋɗa

[13] Laakka ga mbooloomaa ɓaa wo' Yéesu an:
- Jëgírohii, wo'aa yaakkoo ya waroh naroo iñaa ɗí lamɗa.
[14] Yéesu taassari an:
- Moo yaalii yii, ɓii yiida falloo ki'atti''úu wala kiwarohhúu alalaagarúu?
[15] Lëehí'ta ya wo''a ɓuwaa an:
- Watukat ee abukat ga kiwaa' kilaak, ndaga kilaak alal ɓayyii kipes ɓo' luu alalaa
yewin yewin.
[16] Ya wo''aɓa kon liiwukii wii:
- Enee ɓo' yaa laakin alal, ya laakka yoon ee yooncaa laaɓpa lool. [17] Ya yaa halaat ga
helaagari an: «Mi tuman na ee mi laakoo daa mi ɗapan iñcii mi píikɗa?» [18] Lëehí'ta
ya wo''a an: «Iñii yii yërí mi tuman: mi ɓúran dapciigoo henaa, mi tawah ciliis,
caa wëñ kiyak, en ɗanaa mi nëgíroh tohootiigoo ga tóoh na iñcii mi laakɗa tóohca.
[19] Lëehíraa, mi wo' haffoo an: Mbë', fu laakin alal wiyewin waa míninndaa kiɓay
tíkíis tiyewin. Íikaraa faanfiigaraa, fu ñami, fu ani, fu mbúumbaayuki.» [20] Wayee
Kooh wo''ari an: «Fu yërí lohoy hel! Ga wekii wati sah sah kipesfu hay kileeh. Kon
iñcii fu waayukɗee haffuɗa tóohca, ɓii yahca kilaak ɓa?»
[21] Yéesu tíkka ga an:
- Iñaama yërí dalan ɓaa fu nëgírohi' haffu alal ee Kooh hottii kilaak-alalfu.

Tëelíbéecaa Yéesu jomu kiyaakaaru ga Kooh
(Mëccëe 6: 25-34)

[22] Lëehí'ta Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Iñaama tah mi wo''úu an: Kaa halaatat ga ñamahaa ɗú laakan sooli ga kipesohɗa
wala yëerícaa ɗú laak sooli ki'ekuk ga faanndúuɗa. [23] Ndaga kipes kërí wëñ kilaak
solu ñamah ee faan fërí wëñ kilaak solu yëerí. [24] Malkat ga hëekërúucii, ɓa sokoo,

ɓa píikoo, ɓa laakoo dap-kaan, ɓa laakoo dap fenoo kaan wayee Kooh yaa ñëmí'ɓa.
Ee ɗú wëñ selii solu fúuf! 25 Ɓii yiida garúu mín kiɓaat iñaa hín na siñdaa jokon ga
kipesci bi ya ɓítuki ga coonucaagari? 26 En lakanaa iñaama doŋ ɗú mínoo kitum dara
ganaa, ɗú yah ya kihalaat ga iñcaa cíinoo? 27 Malkat ga pëegíi-nduhumfii fimórí'fii
ga ëgíriiɗa: fa lëgëyoo ee fa foliloo. Wayee mi wo''úuka, bi ga buu' Salomon na
alalaagari tóoh ekukkii kúltícaa hín kimo' na wíinoo ga pëegíi nduhumcii. 28 En
lakanaa Kooh yërí mórí' fodaama pëegíi-nduhumfii fimórí'fii ga ëgírii wati, ee
kuwisaa fa yah kijafu ga kiwii doŋɗanaa, wëñaa ga, ɗú ga kihaffúu, ya ekoorúu
bi jofe? Ngëmiigarúu daal dooyyii! 29 Kaa halaatat rek ga kiheel iñaa ɗú ñaman na
iñaa ɗú anan. 30 Iñciima tóohca ɓuwii ga ëldúna ee ínohsoo Koohɗa ɓërí tumi lëgëy
kiheelca, wayee ɗú, Paammbúu yii ga ɗookɗa ínohin an ɗú laakin sooli ga. 31 Namat
kiheel Nguuraa Kooh, iñaa tes ɗú laak sooli gaɗa, Kooh hayyúuri ki'e'.

Heelat kilaak alalaa ga ɗookɗa
(Mëccëe 6: 19-21)

32 Yéesu wo'issa an:
- Ɗú, yopiigoo wiyínwii, kaa niikat ndaga newin Paammbúu ya bokdohhúu ga
Nguuraagari . 33 Toonat iñum ɗú laakɗa, ɗú erohwa sarah. Heelɗat haffúu nafa'caa
magatoo, alalaa leehoo taa' ga ɗook-Kooh: daama lok mínoo gaca kilaas ee maasoh
mínooca kiyasoh. 34 Ndaga daa alallúu enoh ɓéeɓ, keeñnjúu waa da ɓan.

Súrgacaa Yéesu jom kineehu kimalak

35 Yéesu tíkíssa ga an:
- Pëkírukat bi yëgís ɗíŋ, ɗú taal lampucumgarúu, ɗú seki. 36 Ee madat na súrgacaa
en na kiseku ha'-kaanɓa, yaa yah kimeyoh cikílook, bi ɓa mínndi kilëgísi', ya le'i ee
fëekíri halaanaa. 37 Ɓa yewinin múu' súrgacaama, binaa ha'-kaanfaagaɓa hayaa,
laakanɓa lak ɓaa lís kineeh kimalak! Mi wo''úuka ee kayoh; ya hay kipëkíruk, ya
yugi'ɓa kiñam ee ya taam gaɓa ya nori'ɓa ɓa ñam. 38 Luu ya hayee ga leeloo wek wala
iñaa paafɗa sah, binaa ya laakɓa lak neehussii ɓéeɓ, ɓa yewinin múu'. 39 Ínohat iñii
yii bi jof: binaa ha'-kaan ínohee wahtaa lokaa hayanɗanaa, eneenaa ya hay kiwatuk
ee íisoo kaanfaagari fa pooku. 40 Ɗú ɓan, waayukat, ndaga Kowukii ɓii hayan ga
wahtaa ɗú fooganndii.

Liiwukaa wo' ga loo súrgacaa ɓanakɓaa
(Mëccëe 24: 45-51)

41 Pee' dalla kimeekis Yéesu an:
- Ha'mudii, fu wo' naríi ga liiwukumanoo, fu wo' na ɓuwii ɓéeɓɓa ɓan?
42 Ha'mudii taassari an:
- Kon ɓii yiida yërí en súrgaa tookɗin ha'-kaanci ee teeyin? Yërí en yaa ha'-kaanci
tíkan ga fíkíi súrgacaagari, doo ya e'ɓa yaa en ɓéeɓ iñaa ya jom kiñamɗa, binaa
wahtaa le'aa. 43 Ya yewinin múu', súrgaama, binaa ha'-kaadaagari ɓoyuk, laakki ga
lëgëyaamanaa. 44 Mi wo''úuka ee kayoh; ha'-kaanci hayyi kitík ga ɗook iñcaa ya
laakɗa tóoh. 45 Wayee binaa súrgaama wo' ga helaagari an: «Ha'-kaanndoo kolukkii
kihay», bi tah ya en ga kifeek súrgacaa ɓiyaalɓaa na ɓiɓetiɓaa, ya en ga kiñam
na ki'an na kilaal rek, 46 ha'-kaadaa súrgaama hay kihay ga besaa ya fooganndii na
wahtaa ya ínohanndii: ya hayyi kifeek doo' ciméeskí', ya wa'ti iñaa sek ɓuwaa saŋ
kigëmu Koohɗa.
47 Súrgaa ínohin iñaa ha'-kaanci waa'ɗa ee ya saŋ kipari', ya tum iñaa ya
nakuɗanaa, ya hay kirípu ngee' ciyewin. 48 Wayee súrgaa ínohoo iñaa ha'-kaanci
waa'ɗa ee tumi iñaa tahanndi kifeeku, yaama súrga feeksan ngee' cijutuut. Ɓaa
onu yewin ɓéeɓ hay kimeekisohu yewin, ee ɓaa eru kiɗaak iñaa yewinin ɓéeɓ hay
kimeekisohu iñaa yewinin.

Yéesu tahin ɓuwaa kihëgískoh
(Mëccëe 10: 34-36)

49 Yéesu tíkka ga an:
- Kiwii kërí mi hayee kihaydoh ga ëldúna, ee dii mi waaree ka am kimëeñí'ɗa!
50 Wayee mi jomin kiñooduk ga mesiklaat, ee ka ɓítinndoo moos bi ga daa
iñaama laakohanɗa! 51 Ati ɗú fooŋ an mi haydoh jam ga ëldúna? Ó'óo, mi
wo''úuka, mi haydoh kihëgískoh. 52 Diima deŋ ɓo' ɓiyëtúus ɓaa bok hal hay
kihëgískohu, ɓaahayɓaa keenu ga ɗook ɓanakɓaa tesɗa ee ɓanakɓaama keenu ga
ɗook ɓaahayɓaa. 53 Ɓuwaa hay kihëgískohu: paamun keen ga ɗook kowuci kiyaal
ee kowukaagari kiyaalkaa keen ga ɗookci, eemun keen ga ɗook kowuci kiɓeti ee
kowukaagari kiɓetikaa keen ga ɗookci, payamun yiɓeti keen ga ɗook ɓeti kowuci ee
ɓetifaa kowukaagari keen ga ɗookci✡.

Kimalaksukoh iñcii en na kilaak watiɗa
(Mëccëe 16: 2-3)

54 Yéesu wo'ee mbooloomaa ɓan an:
- Binaa ɗú hot húy kolukoh aasaa'-nohaa, ɗú aawi kiwo' an: «Kooh hay kitoɓ»,
ee iñaama laak. 55 Ee binaa ɗú yéeŋ uuris wëpoh ɓakii hanoh meyaa'-noh yah-
seŋɗanaa, ɗú aawi kiwo' an: «wati Kooh hay kitam noh», ee kërí laaki. 56 Ɗú, ɓii
ɗú jófjófɗuki ga fíkíi ɓuwiiɗa! Ɗú mínin kimalaksukoh iñcii meyi ga asamaan na ga
kakayɗanaa; haa tum na ɗú mínoo kimalaksukoh iñii hew watiɗa?

Heelaa kijúwoh na ɓaa fu coowoh nari
(Mëccëe 5: 25-26)

57 Yéesu wo'issa an:
- Iñii tah ya ɓan ɗú malaksukohoo na kihaffúu iñaa júwin? 58 Binaa fu laakoh na
ɓo' bi ɗú taam kiyee ga buuraa, leenaa gaawaa nari kiɓëgískoh ga waasaa, fodaama
ya le'noo naraa ga atti'ohaa, yaama tíkkaa ga yah ëlkëetaa ee ëlkëetaa tëccaa ga
kasu. 59 Mi yéegallaa man, fu meyohoo daama ee fu fayyii iñaa fu laaki'tiɗa tóoh, bi
ga fíftínaa mëeñdohɗa.

13

Súpítat kipeskiigarúu wala ɗú saŋku'

1 Ga wahtaama, laakka ɓuwaa hay ga Yéesu kiɓéestí'ti ɓuwaa Pílaat aplukee ee
boksee ga ɓu-Gëlílée, lak ɓa en na kitumi' Kooh sarahɗa. 2 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú fooŋ an binaa ɓuwaa bok ga Gëlílée ɓaama apu fodaamanaa, iñaama waa'
kiteewoh an ɓa enee ha'-baakaa'caa wëñ kiyak ga ɓu-Gëlíléeɗa tóohe? 3 Mi wo''úu
man ó'óo. Wayee binaa ɗú súpíttii kipeskiigarúunaa, ɗú hay kisaŋku' ɓéeɓpúu
fodaama. 4 Haa ɓuwaa ɓidaaŋkaah na ɓiyitnaɓaahayɓaa tawahaa wihoo'tawaa
ga Sílowee* keenee ga ɗookɓa, appaɓaɗa; ɗú fooŋ an ɓërí wëñee kitum baakaa'
ga ɓu-Yéerúsaleem ɓéeɓɓane? 5 Mi wo''úu man ó'óo. Wayee, binaa ɗú súpíttii
kipeskiigarúunaa, ɓéeɓpúu ɗú hay kisaŋku' fodaama.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo eenaa laakoo towuɗa

6 Lëehí'ta Yéesu wo''aɓa liiwukii wii:
- Enee ɓo', yaa laakee bos een ga ɗuuy yoonci. Ya ka'ta kiɓeennee ga towutaa,
wayee ya hottii dara ga. 7 Ya wo''a súrgaagari an: «Tíkíis taahay tee, taa mi hayi
kiheel towu ga eenii wii, ee mi hotoo dara ga. Gúraawa! Iñii tahan ya wa ñami
kakayfii sooy?» 8 Wayee súrgaa wo''ari an: «Kiyaakii, íissisaawa kíiskii wíis bi mi

---

✡ **12:53** 12: 53 Malkat Mísee 7: 6. * **13:4** 13: 4 Sílowee enndii dëk ga kihafwa, wayee wa en ɗekat ga teeraa Yéerúsaleem

ac bosii bi wíil, lëehíraa mi tum kotol ga. 9 Heyna fayuuraa wa hay kitum towu.
Límmbiinaa, fu gú'lukwa.»

Yéesu wëkí'ta ɓetifaa túurukin ga bes Sabat

10 Ga bes Sabat, Yéesu enee na kijëgíroh ga ɗuuy jaangu-yaawúu'. 11 Laakeera
daama ɓetifaa raɓ am, ekkari ɗúukool iñaa le' tíkíis tidaaŋkaah na tiyitnataahay; ya
ñogukka ee mínissii kiyoloh. 12 Daa Yéesu hotee ɓetifaa, ya ɓayyari, wo''ari an:

- Ɓetifii, fu múcin ga ɗúukooliigaraa.

13 Lëehí'ta, Yéesu tíkka ɓetifaa yahcaagari; ga saasi ɓetifaa yolohha, ee ya ennda
ga kikañ Kooh. 14 Wayee, ɓaa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraaɗa, keeñci tammba lool
ga daa Yéesu wëkíree ɓo' ga bes Sabatɗa, ya dalla ɓuwaa kiwo' an:

- Bes ciyitniinoo cii ga, caa ɓo' jom ga kilëgëy. Hayat kon kiwëkɗu ga bescaama wayee hanat ki'en ga bes Sabat!

15 Ha'mudii loffari an:

- Ɗú jófjófɗuki hen ga fíkíi ɓuwii! Ɓii yiida garúu, en ga bes Sabataa, pëkísoo
enohfaagari wala baamaagari ga daa ya sawoheeriɗa, ya ɓayyi ki'ëní'nee? 16 Haa
ɓetifii fii bok ga níilaa Abaraham ee Seytaani ɓageeri iñaa le'in tíkíis tidaaŋkaah na tiyitnataahayɗa, ya joméeríi kiɓëgísu ga bes Sabat hene?

17 Daa Yéesu wo'ee fodaama, ɓuwaa eneeri na kiheñohɗa líifussa na kaci. Wayee mbooloomaa ɓéeɓwa neɓlukka lool ga tumeencaa Yéesu laakoo ga fenɗa.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo kowu-fúdankaaɗa (Mëccëe 13: 31-32; Marka 4: 30-32)

18 Yéesu wo''a an:

- Iñii Nguurii Kooh man nawaɗa ya? Iñii mi mín nawa kimëdírohɗa ya? 19 Wa man
na kowu-fúdankaa ɓo' ɓeɓ, sokka ga dëraagari; ka paalla, ka ennda kedik kiyaak bi selcaa taalussa ga toytaa ka laakɗa.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo kuuncaa kaañohinɗa (Mëccëe 13: 33)

20 Yéesu wo'issaɓa an:

- Iñii mi mëdírohan Nguurii Kooh nawaɗa ya? 21 Wa man na moloŋ-kuunaa ɓeti
ɓeɓ, tumwa ga ɗuuy kanu kuun, íiswa ga bi ga daa kuuncaa ɓéeɓ kaañohan.

Kuhalkaa jiyínjaa jërí aaw ga Nguuraa Kooh (Mëccëe 7: 13-14,21-23)

22 Yéesu kooree ga dëk-teerucaa na ga dëk-kawcaa, ya jëgírohi, lak ya aawee ɓak
Yéerúsaleem. 23 Laakka ɓaa meekissi an:

- Kiyaakii, ɓo' ɓijutuut rek ɓërí yah kimúc ga ɓuwiine?

Yéesu taassari an:

24 - Guu'guulukat, ɗú aasoh halaa wiyínwaa, ndaga mi wo''úuka, ɓiɓo' ɓiyewin
hay kiheelu ki'aas ee mínsanndiika. 25 Bëríinaa ha'-kaanfii kolukan, ya laŋ halaagari
ee ɗú en ga fooh, ɗú aaw kifëekí' halaa na kiwo' an: «Kiyaakii, lëgísɗaarí i.» Ya
hayyúu kitaas an: «Mi ínohoo dii ɗú meyohɗa!» 26 Daama, ɗú hayyi kiwo' an: «Ɗí
bokin naraa kiñam na ki'an ee fu jëgírohin ga mbedicaa teerucaagarí i.» 27 Wayee ya
hayyúu kiwo'is an: «Mi ínohoo dii ɗú meyohɗa. Úsaayattoo ɓéeɓpúu, ɗú ɓii, ɗú
meerin kitum iñaa joffiiɗa!» 28 Daama kikodukoh na ki'úñoh sís yah kilaak. Ɗú hot
Abaraham na Ísaak na Yakoop na sëldíiga-Koohcaa ɓéeɓɓa ga ɗuuy Nguuraa Kooh,
ee lak ɗú faanuunun ga fooh. 29 Ɓiɓo' hay kimeyohu ga ɓakcii ga ëldúnaɗa tóoh, ɓa
bok kanu ga Nguuraa Kooh. 30 Ee fodaama, ɓíinoo ga ɓuwii mëeñdohu watiɗa, yahu
ga fíkíi ee ɓuwii ɓíinoo kuliyuku watiɗa, yahu ga fenoo.

Yéesu yéegalohha kipookkaa Yéerúsaleem
(Mëccëe 23: 37-39)

31 Ga wahtaama, laakka Fërísiyeeŋcaa hayu ga Yéesu wo'ussari an:

- Kolkohaa dii fu yee ɗekat wiliis ndaga ɓuu' Eroot waa'taa ki'apluk.

32 Ya taassaɓa an:
- Tíidat, ɗú wo' ɓaama ñaañ bi fan bodaaɗa an: «Mi yii ga kikaal raɓ ga ɓuwii
na kiwëkí' ɗúukoolí' wati na kuwis ee besaa wukaahaywaanaa, mi hay kilëehí'.»
33 Wayee mi jomin kitíin waasiigoo wati, kuwis na paaf-kuwis, ndaga sëldíiga-Kooh
jomoo ki'apu ga daa enndii Yéerúsaleem.

34 - Éeƴ, ɗú ɓu-Yéerúsaleem, ɗú ɓii ɗú lagi tumuuntii sëldíiga-Koohcii, ee ɗú
tapisohi na atoh bi ɗú ap ɓuwii Kooh wos garúuɗa! Waas cera cërí mi heellúu
kinëgíroh fodaa daa pabu nëgírohi towutaagari ga fíldoo paɓcaagariɗa, ee ɗú
tookkiika? 35 Kon nak, Kooh hay kifoñluk dëkumgarúu. Ee mi wo''úu man ɗú
hotsisanndiiroo bi ga besaa bëríi ɗú wo'an: «Fu yii fu hay ga teekii Ha'mudiiɗa,
fu barkeelin.»

14

Yéesu wëkí'ta ɗúukoolí' ga bes Sabat

1 Ga bes Sabat, bëríi Yéesu karee kiñam ga kaan ɓo' yíinoo ga ɓuwaa kuliyuk
ga Fërísiyeeŋcaaɗa. Ɓuwaa ensee daamaɗa enussa yëŋ gari. 2 Laakka ɓaa
tuuk ga fíkíici ɓay ɗúukool soonuk. 3 Yéesu dalla kimeekis jëgíroh-waascaa na
Fërísiyeeŋcaa an:

- Waasiiruu onohin kiwëkí' ɓo' ga bes Sabat wala onohhiika?

4 Ɓuwaa ɗekohussa cel. Yéesu dalla kile' ga ɓaa, wëkí'tari. Lëehí'ta Yéesu íissari
yaa yah. 5 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''aɓa an:

- Yiida garúu, binaa kowuci wala enohci keen ga ɗuuƴ ne'aa, ya gaawoori
kimeyɗoh, luu enee ga bes Sabat?

6 Ɓa laakkii iñaa ɓa lofanndi ga wo'eenaama.

Kihanoh fíkíi ga hew na kinakoh hew

7 Yéesu malaksukohha ga daa sagaccaa heelsee rek kihanoh fíkíiɗa, ya liiwukkaɓa
an:
8 - Binaa fu ɓayu kiñam ga hewaa, kaa ka' fu yugohnee fíkíi. Ndaga mín ki'en
ɓaa wëñnjaa teek ɓayuunun da. 9 Ee ɓaa ɓayyúu kiñam, ɗú ɓanakɗa, mínin kihay
wo''aa an: «Íisɗaari ɗekatum.» Fodaama, fu hay kika' na kaci, fu yugohnee fenoo.
10 Wayee binaa fu ɓayu kiñam ga hewaa, kara, fu yugohnee fenoo doonaa ɓaa nakkaa
hewaaɗa hayaa, wo''aa an: «Fiilii, yugohaa fíkíi.» En ɗanaa iñaama hay ki'en ndam
ga fíkíi ɓéeɓ ɓuwaa fu bok naɓa kiñamɗa. 11 Ndaga ɓéeɓ ɓaa fu ɓëwí' haffunaa, fu
hay kiyóoskíɗu, ee ɓaa fu yóoskí' haffunaa, fu hay kiɓëwíru.

12 Lëehí'ta Yéesu wo''a ɓaa ɓayeeri kiñamɗa ɓan an:

- Binaa fu ɓëytoh cuunoh wala cuuníinaa, kaa ɓay fiiliimuncaagaraa wala
ɓikëmëeŋkífu wala ɓuunfu, wala ɓuwaa dëk naraa ee laakuunun alalɗa; enndi-
ikanaa, ɓa ga kihafɓa, ɓa mínndaa kiɓay kiñam ɓan, ee fodaama fu ëlídu iñaa
fu tumee gaɓaɗa. 13 Wayee binaa fu ɓëytoh kiñam jamaa, namaa kiɓay nduulcaa
na ɓuwaa Kooh nëeɓsinɗa na lafañcaa na búumí'caa. 14 Fu tumkanaa keeñfu hay
ga kisoos, ndaga iñaama, ɓa mínooraari ki'ëlín. Kooh hayyaari ki'ëlín bëríinaa
kimílískaa ɓuwii júwinɗa.

Liiwukaa wo' ga loo ɓuwaa ɓaysee kiñamɗa
(Mëccëe 22: 1-10)

15 Laakka yíinoo ga sagaccaa ensee daamaɗa, ga waa ya kelohha wo'eencaa caama,
ya wo''a Yéesu an:

- Ɓaa yaama yah kibok kiñam ga Nguuraa Koohɗa, yewinin múu'!

16 Yéesu liiwukkari an:

- Enee ɓo', ya tíklukka cuunoh fiyaak, ɓaylukka ɓiɓo' ɓiyewin ɓa hay kiñam. 17 Ga
waa cuunohfaa pari'ɗa, ya wossa súrgaagari kiɓaynee ɓuwaa nakseeɗa an: «Hayat
gii, cuunohfaa pari'in diima.» 18 Wayee yaa en ɓéeɓ yaa tok sooli fodaa mooroomci.
Yaa súrgaa ɗewohɗa wo''a an: «Mi lom yoon ee mi jominwa kimalaknee. Mi
kíimmbaa hen fu bayalloo ga.» 19 Yaa tík gaɗa wo'issari an: «Mi lom naal ɓidaaŋkaah
ee mi jominɓa kitagatnee. Mi kíimmbaa hen fu bayalloo ga.» 20 Yiliis ɓan wo'issari
an: «Mi han kipañ ɓeti, këri tah mi mínanndii kihay.» 21 Súrgaa ɓoyukka, wo''a ha'-
kaanci iñaa ya taasuɗa. Ha'-kaanfaa aylukka, wo''a súrgaa an: «Karaa diima-diima
ga paancii na mbedicii ga teeriiɗa fu haydoh nduulcii na ɓuwaa Kooh nëewísinɗa,
búumí'cii na lafañcii.» 22 Ennda kiis, súrgaa hayya, wo''ari an: «Kiyaakii, iñaa fu
nakoheeɗa tumuunun wayee daa ɓo' mín kiyuŋ lís kilaak.» 23 Ha'-kaanfaa wo'sissa
súrgaa an: «Meyaa dëkii, fu ka' ga waascii, na ga ɗíŋ-ɗíŋcii, fu gagal ɓuwaa ɓa
hay doo kaanndoo líif.» 24 Mi wo''úuka, yíinoo ga ɓuwaa mi ɗewee kiɓay kiñamɗa
yoohoo ga cuunohfiigoo!

Iñaa ɓo' jom kitum binaa ya waa' ki'en tëelíbée Yéesunaa
(Mëccëe 10: 37-38)

25 Mbooloo wiyaak taabee na Yéesu. Yéesu mëeñsukka ga ɓuwaa, wo''aɓa an:

26 - Binaa ɓo' hay garoo ee mi gënëlliiri paamci wala eeci, ɓetici wala towutaagari,
ɓiyaakci na ɓikëmëeŋkíci ɓiyaal wala ɓiɓeti, wala hafci sahaa, ɓaa yaama mínoo
ki'en tëelíbéeroo. 27 Ɓaa fu koorukkii kuraanaagaraa, fu taabukkoonaa, fu mínoo
ki'en tëelíbéeroo. 28 En ki'enaa, yiida garúu, binaa ya waa' kihëwí' tawah
wihoo'tanaa, ɗewoo kiyuŋ paay, ya malak iñaa jom kika' ga tawahaaɗa tóoh, doo
ya ínoh ati iñaa ya laakɗa hay kidooy kimëtí' lëgëyaa? 29 Enndiikanaa, binaa ya
dal kiyíp tawah ee ya mínndiiwa kilëestíraa, ɓéeɓ ɓuwaa hotanwaɗa hay ki'enu
ga kiñaawalli 30 an: «Malkat ɓii yii dalin kitawah ee mínndiiwa kilëestí'.» 31 Ee
ɓan buurii yiida, binaa ya yah kiheñohnee na buu' yiliisaa, ɗewoo kiyuŋ paay, ya
malak ati ya hay kimín, na ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah, kileŋkoh na buuraa taam na ɓiɓo'
ɓijúnni-daaŋkaah-kanak? 32 Ya mínndiinaa, ya wos ɓo' ga buuraama, en lak ya lís
nari ki'úsaayohaa, kimeekissi iñaa ya tuman bi ɓa mín kijúwohɗa. 33 Fodaama deŋ,
ɓaa en ɓéeɓ garúu, fu mínndii kifoñ tóoh iñaa fu laakɗa fu taabukkoonaa, fu yaama,
fu mínoo ki'en tëelíbéeroo.

Maraamaa laakoo saflaat
(Mëccëe 5: 13; Marka 9: 50)

34 Yéesu tíkka ga an:

- Maraa jofin. Wayee binaa maraa safissiinaa, ma ɗaanohsan na ya? 35 Ma laaksisoo
jeriñ ga kakayfii, ma mínoo ki'en kotol. Ma jafsan ga lëedúu. Ɓaa fu laakin nof
kikelohaa, súkúruka!

15

Baalaa múuyee ee hotukkaɗa
(Mëccëe 18: 12-14)

1 Juuticaa na ɓuwaa ɓíinoo júwussiiɗa deeyussa ɓéeɓɓa ga Yéesu kisúkúrukki.
2 Fërísiyeeŋcaa na jëgíroh-waascaa ɓaa jambat ga díkaantiɓa an:

- Ɓii yii tookin kiyuŋ na ɓuwii júwussiiɗa ee ya ñami naɓa!

3 Ga ɗekataama, Yéesu liiwukkaɓa an:

4 - Yiida garúu binaa ya laak baal ɓitéemée', ee ya múuyluk yíinoo ganaa, ya
foñoo ɓidaaŋkaah-yitnanikiis na ɓiyitnanikiisɓaa, ɓa tes ga ëgíraa? Lëehíraa ya
ka' kitëebí'nee yaa múuydɗa, bi ga daa ya hotanndine. 5 Ee binaa ya hottinaa,
ya túŋkulukki na keeñ wisóosí'. 6 Ee ya le' kaancinaa, ya ɓay fiiliimuncaagari
na ɓuwaa dëk nariɗa, ya wo'ɓa an: «Neɓlukat naroo, ndaga mi hotin baalaa-
goo, yaa múuyeeɗa.» 7 Fodaama, mi wo''úuka, binaa ha'-baakaa' yíinoo récuk
baakaa'caagarinaa, ga iñaama, ɗook-Kooh hay kiwëñ ki'en ga húmbal loo ɓiɓo'
ɓidaaŋkaah-yitnanikiis na ɓiyitnanikiis ɓaa júwin ee laakussii sooli ga kirécuk
baakaa'caagaɓa. Mi wo''úuka, malaakacaa Kooh hay kiwëñ kineɓluku binaa ha'-
baakaa' yíinoo rek récuk baakaa'caagarinaa loo ɓo' ɓidaaŋkaah-yitnanikiis na
ɓiyitnanikiis ɓaa júwin ee laaksoo sooli ga kirécuk baakaa'.

Koparaa múuyee ee hotukkaɗa

8 Yéesu tíkka ga an:

- Wala ɓetifii fiida ɓan, binaa ya laak hëelís* cidaaŋkaah ee múuyluk wíinoo
ganaa, taaloo lampu, ya paruki, raasi dijófí' bi ga daa ya hotanwa? 9 Binaa
ya hotwanaa, ya ɓay húnísmuncaagari na ɓeticaa dëku nariɗa, ya wo'ɓa an:
«Neɓlukat naroo ndaga mi hotin hëelísaagoo múuyeerooɗa.» 10 En fodaamanaa
mi wo''úuka man, malaakacaa Kooh hay kineɓluku ga daa ha'-baakaa' yíinoo rek
récukin baakaa'caagariɗa.

Kowukaa múuyee ee hotukkaɗa

11 Yéesu wo'issa an:
- Enee ɓo' yaa laak towu tanak tiyaal. 12 Yaa wëñ ki'en oomaaɗa wo''a paamci an:
«Buba, eraaroo iñii mi joman kilaak ga alaliigaraaɗa.» Waa ennda ɗa, paamudaa
warohha towutaa tanaktaa alalaagari. 13 Tíkka ga bes cera, kowukaa kiyínkaa
toonnda iñcaa ya e'seeɗa tóohca, yaa yah kúl ki'úsaayí'. Daama ya enukohha
ga iñaa neɓpi bi ya yasohha hëelísaa tóohwa. 14 Ga waa ya yasohha iñaa ya
laakeeɗa tóohwa, a' wiyaak laakka ga kúlkaa kaama, ee kibúŋ kiméeskí' daɓpari.
15 Ya ka'ta kisúrga'uk ga ɓo' ga gohaama. Yaama nakkari kiníi' mbaam-parki ga
yooncaa. 16 Helci eneera ga kiñam ga yiikcaa mbaamcaa e'siɗa wayee ken onéeríiri
ga. 17 Daama, ya malakka helci, ya wo''a an: «Ɓilëgëyoh ɓera ɓërí enu ga kaan
paammboo, ɓa ñami bi ɓa tésɗí', ee mi en dii, mi kaani na a'! 18 Mi hay kikoluk,
mi ɓoyuk ga buba, mi wo''i an: Buba, mi baakaarin ga fíkíi Kooh ee mi tooñinndaa.
19 Mi jomissii kiɓayu kowufu. Kon abohaaroo fodii yaa en ɓéeɓ ga lëgëyohciigaraa.»
20 Ya kolukka, yaa ɓoyuk kaan paamci.
Ga daa ya enee na kihay di'úsaayí'ɗa, paamudaa séenndari, laakka yërmaandi
wiyaak gari, ya yaa fool kihídohnee nari, gatawukkari, fuunndari. 21 Kowukaa dallari
kiwo' an: «Buba, mi baakaarin ga fíkíi Kooh ee mi tooñinndaa, mi jomissii kiɓayu
kowufu.» 22 Wayee paamudaa wo''a súrgacaagari an: «Gaawat kihaydoh sibidooraa
wëñ kimo'ɗa, ɗú ekkiwa, ekatti kipii ga jokon na ñafa' ga kotcii. 23 Haydohat ɗoonaa
ɗú yafaleeɗa, ɗú appi, ɗu aaw kiñam na kimbúumbaayuk, 24 ndaga kowukiigoo ɗú
hot kii kaaneera ee soofsin ga kipes, ka múuyeera ee ka hotukin.» Fodaama, ɓa dalla
kimbúumbaayuk.
25 Waama lak kowukaa ɓaa kisaawkaa kaa ga yooncaa. Daa ka hayee bi ka deeyca
kaanfaa, ka kelohha típcaa na tiyeektaa. 26 Ka ɓayya yíinoo ga súrgacaa, meekissari
iñaa hewɗa. 27 Yaama wo''ari an: «këmëeŋkífu yërí hay, ee paapu apɗinndi ɗoonaa
yafalseeɗa, ndaga daa ya hotsinndi na jamɗa.» 28 Kowukaa kisaawkaa dalla ki'ayluk,
saŋnga ki'aas kaanfaa. Paamci meyca, kíimmbari ya aas. 29 Wayee kowukaa wo''a

* **15:8** 15: 8 Hëelísaama teeku Darahma ga kiGerek ee hín na Denariyon wíinoo dooli

paamci an: «Malka, tíkíis tiyewin tee, taa mi lëgëyi'taa, mi mosoo kikëldúk wo'eenfu
ee fu mosooroo sah ki'on kupe', mi mbúumbaayuk na fiiliimunciigoo. 30 Wayee
kowukiigaraa kii, ga wii ka hayɗa, ya yii ya yasohin alalaagaraa na cagacaaɗa, fu
apɗinndi ɗoonaa yafalseeɗa.» 31 Paamudaa dalla kitaas an: «Kowuroo, fu yii naroo
besaa en ɓéeɓ, ee iñaa mi laak tóoh yuufu. 32 Wayee ɗí jomee kimbúumbaayuk hen
na kineɓluk ndaga këmëeŋkífu yii yii kaaneera ee soofsin ga kipes, ya múuyeera ee
ya hotukin.»

16

Enee tuukukoh-alal

1 Yéesu wo'issa tëelíbéecaagari an:

- Enee ha'-alalaa laakee ɓaa tuukɗiri ga iñaa ya laakɗa. Tuukukohaama ëpírohussa
ga ha'-alalaa an ya yaa yasoh alalaagari. 2 Ha'-alalaa ɓaylukka tuukkohaagari, wo''ari
an: «Iñii mi keloh wo'u garaaɗa ya ya? Teewaaroo iñum fu tum ga lëgëyiigaraaɗa,
ndaga diimaɗa, fu yahissii kituukuk alaliigoo.» 3 Tuukukohaa wo''a ga helci an:
«Mi tuman na ga dii kiyaakii yahhoo kinís ga kituukuk alaliigariɗa? Hanaa kilín
kakayfii, wayee mi laakoo doolaa gawa, ee kisarahtuk, mi rúusinka. 4 Mi ínohin iñaa
mi yah kitum bi laak ɓuwaa ɓewussoo ga kaanɓa, binaa mi kaalu ga lëgëyiigoonaa!»
5 Waa ennda ɗa, ya ɓaylukka yíinoo yíinoo, ɓéeɓ ɓuwaa ɓayɗee ha'-kaanci kobotɗa.
Ya wo''a yaa ɗeɓɗa an: «Fu laaki' ha'-kaanndoo hín na?» 6 Yaama taassa an:
«Hëndíraan dúuleen citéemée'.» Ya wo''ari an: «Ɓewaa këyít-kobotfiigaraa, fu
gaaw kiyuŋ, fu bín cidaaŋkaah-yëtúus.» 7 Lëehí'ta ya wo''a yaa tík gaɗa an: «Haa
fu, fu laaki' ha'-kaanndoo hín na?» Yaama taassa an: «Saaku citéemée' ga beli.»
Tuukukohaa wo''ari an: «Këyít-kobotfiigaraa fee, bídaa cidaaŋkaah-yitnakaahay.»
8 Ha'-alalaa kaññja tuukukohaagari júɓpiiɗa ndaga kiñaañkaa ya tumɗa. Ndaga
ɓuwii waa' ëldúna doŋɗa wëñ kiyúuduku ga iñcaa ɓa tumi ga díkaantiɓaɗa loo
ɓuwii boku ga lee'laataa meyoh ga Kooh.

9 Yéesu tíkka ga an:

- Ee mi, mi wo''úu an: pokat kifiiliimun na alal ëldúna, en ɗanaa, bëríinaa ɗú
laakissii daranaa, ɗú ɗapu ga kaancaa dëkohsan bi taa'ɗa. 10 Ɓaa fu en go' ga enaama
cijutuut, fu hay ki'en go' ɓan ga enaama ciyewin; ee ɓaa fu júɓpii ga enaama cijutuut,
fu júwoo ɓan ga enaama ciyewin. 11 Kon binaa ɗú júɓpii ga kituukuk alal ëldúnanaa,
ɓii díŋkaananndúu alalaa wiwóorí'waa ɓa? 12 Ee binaa ɗú enndii go' ga iñaa enndii
yuurúunaa, ɓii yahhúu ki'e' iñaa en yuurúu ɓa?

13 Ken mínoo ki'en súrga ha'-kaan ɓanak. Faw fu saŋ yíinoo, fu waa' yaa tesɗa; fu
taabuk yíinoo, fu foñluk yaa tesɗa. Ɗú mínoo ki'atukoh kitop Kooh na kitop hëelís.

Yéesu taassa Fërísiyeeŋcaa ga loo Waasaa Móyíis
(Mëccëe 23: 23-28; 5: 17-20)

14 Fërísiyeeŋcaa, na waareen hëelísaagaɓa, súkúrukussa tóoh iñcaa Yéesu wo'ɗa,
ee ɓa ɓaa yensirukohhi. 15 Yéesu wo''aɓa an:

- Ɗú ɓërí en ɓuwii tíksi hafɓa ɓiɓo' ɓijúwí' ga hascii ɓuwiiɗa, wayee Kooh ínohin
iñii en ga keeñciigarúuɗa. Ndaga iñcii ɓuwii tík fodii iñaa yakinɗa, sepi'in ga fíkíi
Kooh.

16 Móyíis na këyítcaa sëldíiga-Koohcaa bínseeɗa cërí teewohee Waasaa Kooh bi
ga jamaanaa Saŋ hayohɗa. Iñaa aboh ga hayaa Saŋ waama, Hewhewii winéwí'wii
wo' ga loo Nguurii Koohɗa yéegalohuunun, ee ɓaa en ɓéeɓ yaa tum doolici ga kiheel
ki'aas ga Nguuraa Kooh. 17 Ee kiɓewoh dii asamaanii na kakayfii wëñ kiyooɓ kinís
kufíis jíinoo rek ga Bíncii Waasii.

18 Ɓéeɓ ɓaa fu kaal ɓetifu, fu pañ ɓeti filiisaa, fu ɗeegin waas fu yaa faanuk na
ɓeti filiis, ee ɓaa fu pañ ɓetifaa yaalaa kaalli henaa, fu ɗeegin waas fu yaa faanuk
na ɓeti mooroomfu.

Ha'-alalaa na nduulaa teeku Lasaa'ɗa

19 Enee ɓo' yilëekí'-alal, yaa daanee ki'ekuk kúltí cimórí' caa seerin, ee besaa
en ɓéeɓ ya tumi ga kaanci mbúumbaay ciyaak. 20 Laakeera ɓo', enee nduul
ee teeksee Lasaa', ya daanee kifaanuk ga hal-kaadaa ha'-alalaa, faanfaagari tóoh
líifee na puus. 21 Helci teseera lool ga kiñam iñcaa wúunee ga kankaa ha'-alalaa
ñamoheeɗa; ee wëñaa ga baaycaa hayunaa ɗeewsi puuscaagari. 22 Ga waa nduulaa
kaannda, malaakacaa Kooh ɓayussari ga yahaa Abaraham. Ha'-alalaa ɓan kaannda,
acussa. 23 Ha'-alalaa enee ga coonu ciyaak ga ɗekataa ɓuwaa kaanin ɗaakuɗa. Ya
ɓëwí'ta hascaagari, ya hotta Abaraham di'úsaayí' na Lasaa' ga yahaaci. 24 Ya yaa
ɓayyi didóolí' an: «Cica Abaraham, yërëmaaroo, fu wos Lasaa' ya ñoon siñdaa
jokonjiigari ga músú ee ya tóoyíri'too perimpiigoo ndaga mi yii kaanan ga kiwiikii.»
25 Wayee Abaraham taassari an: «Kowuroo, níindískaa an fu laasin neɓlaatfu ga
kipeskaagaraa ga ëldúnaɗa ee Lasaa' enee ga iñaa meskin ɓan. Diimaɗa nak, ya
yii dii kilaas jamiigari, wayee fu, fu yii ga coonu. 26 Ee ɓaatta ga, ga díkaantiríi
narúu laakin noŋ wiyaak, doonaa fodaama, ɓuwaa waaran kikolkoh dii karu garúu
mínsanndiika ee ɓan ken mínoo kikolkoh garúu hay dii.» 27 Ha'-alalaa wo''ari
an: «Kon, mi kíimmbaa, cica Abaraham, fu wos Lasaa' kaan paammboo, 28 ndaga
mi laakin këmëeŋkímun ɓiyëtúus. Eneenaa ya karaa, ya wo'ɓa an ɓa hanat
kiman ga daa mi madeeɗa, en ɗanaa ɓa ɓan, ɓa hayoo ga ɗekatii wii líif na
coonuɗa.» 29 Abaraham taassari an: «wo'eencaa Móyíis na caa sëldíiga-Koohcaa
caa na këmëeŋkímuncaagaraa, ɓa súkúrukatca!» 30 Ha'-alalaa wo''ari an: «Iñaama
dooyoo, cica Abaraham. Wayee binaa enee an ɓaa mílís ga kikaan yërí ka' gaɓanaa,
eneenaa ɓa hay kisúpít kipeskaagaɓa.» 31 Wayee Abaraham loffari an: «Binaa ɓa
súkúrukkii Móyíis na sëldíiga-Koohcaanaa, luu enee an ɓaa mílís ga kikaan yërí ka'
gaɓa, tahoo bi ɓa took iñaa yaama wo'anɓaɗa.»

17

Yéesu nakoh kibayaloh baakaa' na kigëm
(Mëccëe 18: 21-22; Marka 9: 42)

1 Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Iñaa ekan ɓo' ga kitum baakaa' ñakanndii, wayee massa ɓaa iñaama koorohan
garíɗa! 2 Kipoku atoh wiyaak ga koonaa ya jafu ga giiyaa, kërí gën gari loo ya tah bi
jíinoo ga tu'oomaatii tii keen ga baakaa'. 3 Kon watukat haffúu!
Binaa mbokfu tooñaa, ñaraari ee binaa ya récukkanaa, bayalaari. 4 Binaa ya
tooññjaa waas ciyitnakanak ga bes wíinoo ee kotaa en ɓéeɓ ya hayyaa kiwo' an:
«Mi récukinka», leenaa bayalaari.
5 Apotaa'caa Yéesu wo'ussa Ha'mudii an:
- Ɓaataaríi ngëm.
6 Ha'mudii wo''a an:
- Binaa ɗú laakee ngëmaa hín na kowu fúdan dogaa, eneenaa ɗú hay kimín kiwo'
kedikkii kii an: «Ɗofuka, fu yípuknee ga giiyaa!» ee eneenaa ka tum iñaa ɗú wo'ɗa.

Iñaa súrga jom kitumɗa

7 Yéesu wo'sissa an:
- Ɓii yiida garúu, binaa ya laak súrgaa línɗiri wala yaa níi'ɗiri, ee súrgaa meyoh
yooncaanaa ya wo''i an: «Deeya, fu yuŋ kiñam»? 8 Man ya namiri kiwo' an:
«Tíkɗaaroo cuuníin, fu pëkíruk, fu tumi'too mi ñam, mi an, bi mi lëehíraa fu ga

kihaffu, fu han kiñam, fu an.» 9 Ha'-kaadaa laakɗin súrgaagari gërëm ndaga daa ya
tum iñaa en lëgëyciɗane? 10 Ɗú ɓan, binaa ɗú tum iñaa en lëgëyyúuɗanaa, leenaa
wo'at an: «Ɗí ɓisúrga doŋ, ɗí tum iñaa ɗí jomee kitumɗa.»

Yéesu wëkí'ta ɓo' ɓidaaŋkaah ɓaa gaana'in

11 Lakanaa Yéesu enee na kiyah Yéerúsaleem, ya koorohha díkaanti gohaa Samaríi
na waa Gëlílée. 12 Daa ya enee na ki'aas ga dëk-kaw wíinoo daamaɗa, laakka ɓo'
ɓidaaŋkaah ɓaa gaana'in, hayussa ga fíkíici. Ɓa ceella palah✡. 13 Ɓa ɓaa wo''i didóolí'
an:

- Yéesu, kiyaakii, yërëmaaríi!

14 Daa Yéesu hoteeɓa, wo''aɓa an:

- Karat, ɗú teewohnee haffúu ga sarahohcaa✡.

Ga wii ɓa en na kiyahɗa, ɓa wakka ga waas. 15 Yíinoo gaɓa, daa ya hotee an ya
wakin, ya yaa ɓoyuk ga kotcaagari, yaa ndam Kooh didóolí'. 16 Ya keennda ga kotcaa
Yéesu, yíppa púkaa kakay, yaa gërëm Yéesu. Ɓaa yaama dëkee kúlkaa Samaríi.
17 Yéesu wo''ari an:

- Enndii ɓidaaŋkaahɓaa ɓéeɓɓa ɓërí wak hanaa? Haa ɓiyitnanikiisɓaa ɓíinoo
ɓada? 18 Ɗal ɓii yii ee enndii yaawúu'ɗanaa, laakkii yíinoo gaɓa yaa ɓoyuk kigërëm
Kooh!

19 Lëehí'ta Yéesu wo''a ɓaa an:

- Kolka fu yee, ngëmumgaraa músalinndaa.

Iñii laakan binaa Kowukii ɓii haysisaa
(Mëccëe 24: 23-28,36-41)

20 Fërísiyeeŋcaa meekissa Yéesu besaa Nguurii Kooh yah kihayɗa. Yéesu taassaɓa
an:

- Nguurii Kooh yahhii kihay fodii iñaa ɓaa en ɓéeɓ hotan wa hayi, bi le'. 21 Ken
wo'anndii an: «Malkat, weema!» wala «Wa wúunee!» ndaga ínohat an Nguurii
Kooh wii ga leeloorúu.

22 Lëehí'ta Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:

- Bes hay kihay, ɗú hay kiwaa' kimaasoh luu enan bes wíinoo ga bescaa hayaa
Kowukii ɓii, wayee ɗú maasohanndiiwa. 23 Ee ɗú hay kiwo'u an: «Ya yaa dúunee
wala ya yii dii!». Kaa karat ee kaa foolat da. 24 Ndaga fodii dii melic eni tareet, léerí'
asamaan, aboh ɓakii wii, top ga ɓakaa wíinoowaaɗa, Kowukii ɓii madan ɗa bëríinaa
ya haysanaa. 25 Wayee Kowukii ɓii jom kiɗeɓ kison hen paay, ee ya sagu ga ɓuwii
wati. 26 Iñaa laakee ga jamaanaa Noweeɗa hay kilaaksis fodaama ga jamaanii hayii
Kowukii ɓii. 27 Ɓuwaa ensee ga kiñam na ki'an, kipañ na kipajuk bi ga besaa bëríi
Nowee aasoh ga gaal-giiyaa wiyaakwaaɗa: Kooh hannda kitoɓ músú miyewin, ma
taakka ga kakayfii tóoh bi onnda ɓéeɓ. 28 Fodaama ɓan, yah kiman na iñaa hewee ga
jamaanaa Lotɗa: ɓuwaa ensee ga kiñam na ki'an, kilom na kitoon, kilín na kitawah.
29 Wayee besaa bëríi Lot mey dëkaa Sodomɗa, Kooh toɓpa kiwii na atohcaa tamin
ga ɗook dëkaa, tëkí'taɓa ɓéeɓɓa. 30 Iñaa manɗa yërí laakan bëríinaa Kowukii ɓii
teewukohsisan ga ɓuwiiɗa.

31 Besaa bëríi, ɓaa fu en ga ɗook cakaraa* túuyaagaraa ee fu laak yen ga
ɗuuy túuyaanaa, kaa yoosuk kiɓeɓneeca. Fodaama ɓan ɓaa fu en na kilëgëy ga
yooncaanaa, kaa ɓoyuk kaan. 32 Níindísukat iñaa dalee ɓeti Lotɗa✡! 33 Ɓaa fu heel
kisom kipesfunaa, fu hayka kiñak, wayee ɓaa fu ñakkanaa, fu hayka kilaas. 34 Mi
wo''úuka, wekaa bëríi, ɓo' ɓanak ɓaa bok fayaaŋ: yíinoo hay kiɓewu, yíinooyaa
foñu. 35 En ɓeti ɓanak ɓaa bok ki'o': yíinoo hay kiɓewu, yíinooyaa foñu. [36]†

✡ **17:12** 17: 12 Malkat Léwítík 13: 45-46. ✡ **17:14** 17: 14 Malkat Léwítík 14: 2-3. * **17:31** 17: 31 Malkat iñaa wo'u ga Lúkkaa 5: 19 ✡ **17:32** 17: 32 Malkat Sënees 19: 26. † **17:36** 17: 36 «Ƴaal ɓanak hay kiboku ki'en ga yoon wíinoo: yíinoo hay kiɓewu, yíinooyaa foñu»: Wo'eencuma hotukkii ga ciyewin ga këyítcaa ɗeɓɗa.

37 Tëelíbéecaa meekissari an:
- Ha'mudii, iñaama yah gada kilaakoh?
Yéesu taassaɓa an:
- Daa mídi enoh, daama ɓan suulcaa hídohsan da.

18

Liiwukaa wo' ga loo atti'ohaa na ɓetifaaɗa

1 Yéesu wo'issaɓa liiwukii wii, kiteeɓɓa an ɓa jom kidëk ga kikíim Kooh ee ɓa hanat
kisoof fenoo ga:
2 - Enee atti'oh ga dëk-teeru, yaa niikéeríi Kooh ee ya yéegéeríi ken. 3 Laakeera
ɓan ga dëk-teeraama ɓetifaa yaalci kaanin. Fa hayee leekleek ga atti'ohaa kiwo''i an:
«Eraaroo kayoh ga ɗook ɓii tooññjooɗa.» 4 Atti'ohaa saŋnga iñaa maañ. Lëehí'ta ya
wo''a ga helci an: «Luu enee an mi niikkii Kooh ee mi yéeŋngii ɓo', 5 ga dii ɓetifii fii
onndiiroo jamɗa, mi namanndi ki'e' kayoh. Enndiikanaa, ya hay kilísi kihay bi faf
mi kap ga.»
6 Ha'mudii tíkka ga an:
- Ɗú kelohin iñaa atti'ohaa yibóní'yaa wo' yaamaɗa! 7 Haa Kooh eranndii ɓuwaa ya
tanukɗa kayoh, ɓa ɓaa ɓa fiipi dímal gari wekoo nohooɗane? Ya hayɓa kiseklukohe?*
8 Mi wo''úuka, ya hayɓa kigaaw ki'e' kayoh. Wayee binaa Kowukii ɓii hayisaa, ya hay
kilaak ga ëldúna ɓuwaa gëm garine?

Liiwukaa wo' ga loo Fërísiyeegaa na juutaaɗa

9 Yéesu wo'issa liiwukii wii, ëewdohhawa ga ɓuwaa tíksee hafɓa ɓiɓo' ɓijúwí' ga
fíkíi Kooh ee ɓa tíkkii ken ɓo':
10 - Enee ɓo' ɓanak, ɓa ka'ta Kaanfaa Kooh kikíimnee Kooh; yíinoo enee Fërísiyeeŋ,
yíinooyaa enee juuti. 11 Fërísiyeegaa tuukka, yaa kíim Kooh ga ɗuuyci anee: «Fu
Kooh, mi gërëminndaa ga dii fu tummbiiroo mi man na ɓuwii ɓíinoo loksi, tumsi
iñaa júɓpii, faanuksi na ɓeti jaambuu', wala ɓan fodii juutii yii. 12 Siminaa en ɓéeɓ,
mi oori ga bes kanak, ee iñaa mi laak ɓéeɓ, ɓakaa wudaaŋkaahwaa mi tumwa
sarah.» 13 Juutaa nak ceella palah ee kaañéeríi sah kihíilsuk kimalak ɗook-Kooh,
wayee ya yaa típ keeñaa ndaga kirécuk, ee yaa wo' an: «Cëy Kooh, yërëmaaroo, mi
ha'-baakaa'.» Yéesu tíkka ga an:
14 - Mi wo''úuka, ga waa ɓaa yaama soof kaanciɗa, Kooh tookeera an ya júwin,
wayee Kooh tookkii Fërísiyeegaa. Ndaga ɓéeɓ ɓaa fu ɓëwí' haffunaa, fu hay
kiyóoskíru; ee ɓaa fu yóoskí' haffunaa, fu hay kiɓëwíru.

Yéesu barkeella tu'oomaataa
(Mëccëe 19: 13-15; Marka 10: 13-16)

15 Ɓiɓo' haydohɗussa Yéesu tu'oomaa, ya tík yahcaagari ga ɗookta. Daa tëelíbéecaa
hotsee iñaama, ɓa ɓaa ña' ɓuwaa. 16 Wayee Yéesu haydohlukka tu'oomaataa, wo''a
an:
- Íisat oomaacii ɓa hay garoo! Kaa hoonohatɓa ndaga Nguurii Kooh wuu ɓuwii man
naɓaɗa. 17 Mi wo''úuka ee kayoh; ɓaa fu tookkii Nguuraa Kooh fodii ku'oomaanaa,
fu aasoo ga.

Ha'-alal waa' ki'aas ga Nguuraa Kooh
(Mëccëe 19: 16-30; Marka 10: 17-31)

18 Laakka ɓo' yaa kuliyuk ga yaawúu'caa, meekissa Yéesu an: Jëgírohii yijófí'yii,
mi tuman na bi mi laak ɓakkoo ga kipeskaa leehoo taa'ɗa?
19 Yéesu wo''ari an:

---

* **18:7** 18: 7 Lëegísoh wiliis laakin fodii: Luu enee an ya gaawwiiɓa kitaase? 8 Mi wo''úuka, ga wahtaagari, ya hayɓa ki'e' kayoh ga iñaa wëñ kigaaw.

- Iñii tah ya fu wo' kijof garoo? Ken joffii, enndii Kooh rekaa. 20 Fu ínohin iñii
Waasii Móyíis nakoh kitumɗa: «Kaa ɗúk ɓetifu wala yaalfu, fu faanuk na ɓo' yiliis,
kaa laŋ kumuun ɓo', kaa lok, kaa seedi' saboh, kelohɗaa paamfu na eefu.»
21 Ɓaa taassari an:
- Mi taabukin iñcuma tóoh, ga ki'oomaaroo bi wati.
22 Ga waa Yéesu kelohha iñaama, ya wo''ari an:
- Laakin iñaa tesohhaa. Toonaa iñcaa fu laakɗa tóoh, fu waroh nduulcii
koparaama, fodaama fu hay kilaak alalaa leehoo taa' ga ɗook-Ƙooh, lëehíraa fu hay,
fu taabukkoo.
23 Daa ɓaa kelohee wo'eencaama, keeñci leehha lool ndaga ya enee ha'-alal yiyaak.
24 Yéesu hottari ya safarissii dara, wo''a an:
- Ki'aas ha'-alal ga Nguuraa Kooh daal yooɓpii. 25 Geeleem paaf ga noŋ kúuc kërí
wëñ kiyooɓ ki'aaskaa ha'-alal ga Nguurii Kooh.
26 Ɓuwaa súkúrukeeriɗa wo'ussa an:
- Kon baanaa ɓii mín kimúc ɓa?
27 Yéesu wo''aɓa an:
- Iñaa wooñ ɓo' wooñnjii Kooh.
28 Pee' dalla kiwo' an:
- Malka, ɗí, ɗí foñin tóoh, iñaa ɗí laakeeɗa, ɗí taabukinndaa.
29 Yéesu loffaɓa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ɓaa Nguurii Kooh tahhaa kifoñ kaanfu, ɓetifu,
ɓikëmëeŋkífu wala ɓiyaakfu, eefu wala paapu wala towutaagaraanaa, 30 fu hay kilaak
yewin ga ëldúnaanii wati ee kuwisaa fu laak kipeskaa leehoo taa'ɗa.

Waasaa wukaahaywaa Yéesu yéegaloh kikaankaagari na kimílískaagariɗa.
(Mëccëe 20: 17-19; Marka 10: 32-34)

31 Yéesu ɓayya tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa haŋ, wo''aɓa an:
- Malkat, ɗu ɓii yah Yéerúsaleem, ga daa wëe'taa ga dii tóoh iñaa sëldíiga-Koohcii
bínsee ga loo Kowukii ɓiiɗa laakohan. 32 Ndaga ya hay kitíku ga yah yiifa'caa
gëmussii ga Koohɗa, ɓa ñaawalsohiri, ɓa ɓasiri, ɓa toossohiri. 33 Ɓa hayyi kitíp
laawoo, ɓa lëehíraa, ɓa appi. Ee bes kaahay tík ganaa, ya mílís.
34 Wayee tëelíbéecaa ínohussii dara ga iñaama, ndaga iñaa wo'eencaagari waaree
kiwo'ɗa ɗaakkee gaɓa hen, ee ɓa ínohéeríi iñaa Yéesu enee na kiwo'ɗa.

Yéesu wëkí'ta búumí' ga Yéríkóo
(Mëccëe 20: 29-34; Marka 10: 46-52)

35 Daa Yéesu hayee bi deeyca Yéríkóo, laakka búumíraa yuŋ ga yahaanaa waasaa,
yaa sarahtuk. 36 Ya kelohha coowaa mbooloomaa enee na kipaafɗa, ya meekisohha
iñaa hewɗa. 37 Ya yéegalussa an Yéesu Nasareet yërí en na kipaaf. 38 Daama, ya yaa
fiip an:
- Éey Yéesu, kucaasamunkii Dëwít, yërëmaaroo!
39 Ɓuwaa hanohsee fíkíi mbooloomaaɗa ɓaa ña'ti, wayee ya yaa wëñ kifiip an:
- Kucaasamunkii Dëwítóo, yërëmaaroo!
40 Yéesu tuukka, nakohha an ya haydohɗussi. Ga waa búumíraa hayya bi gari,
41 Yéesu meekissari an:
- Fu waa' ya mi tumi'taa?
Búumíraa taassari an:
- Ha'mudii, tumɗaaroo bi mi mín kihotsis.
42 Waa ennda ɗa Yéesu wo''ari an:
- Mínsisaa kihot! Ngëmiigaraa músalinndaa.
43 Ga saasi, búumíraa mínnda kihot, ee ya yaa taabuk Yéesu, ya yaa ndam Kooh.
Daa ɓuwaa hotee iñaama, ɓéeɓɓa ɓaa ndam Kooh ɓan.

19

Yéesu aassa kaan Sakee

1 Yéesu aassa Yéríkóo, ya koorohha ɗuuy teeraa yaa yah. 2 Laakeera daama ɓaa
teeku Sakee, yërí kuliyukee ga juuticaa, ee ya laakeera alal wiyewin. 3 Ya heella kihot
ɓaa en Yéesuɗa, ya mínndiika ga mbooloomaa ndaga ya enee ɓo' yilohoy. 4 Fodaama
ya foolla, kuliyukka ga fíkíi, lappa ga kedik kiyaak, en ɗanaa ya hot Yéesu ndaga ya
jomee kikooroh daama. 5 Ga waa Yéesu hayya bi le''a daama, ya taaginukka, wo''ari
an:

- Sakee, yoosuka gaaw, ndaga wati mi yah kidal ga kaanfu.

6 Sakee gaawwa kiyoosuk, safa'ta lool ga ki'ek Yéesu kaanci. 7 Wayee ɓéeɓ ɓuwaa
hotee iñaamaɗa ɓaa jambat an:

- Malkat, Yéesu ka' kisagacuknee ga kaan ɓaa júɓpii!

8 Sakee nak kolukka, wo''a Ha'mudii an:

- Ha'mudii, malka, mi hay kiwaroh nduulcii ɓakii alaliigoo wíinoowii, ee en lakanaa
mi ɗúkeera ɓo' mi ñammba hëelíscinaa, mi hayyi ki'ík iñaa hín ɗa waas cinikiis.

9 Yéesu wo''a gari an:

- Ɓu-kaanfii fii músaluunun wati, ndaga ɓii yii ɓan kucaasamun Abaraham. 10 En
ki'enaa, Kowukii ɓii hay dii kiɓay na kimúsal ɓuwii múuyɗa.

Liiwukaa wo' ga loo súrgacaa buuraa foñɗee kopa'ɗa
(Mëccëe 25: 14-30)

11 Yéesu wo'issa na ɓuwaa súkúrukee wo'eencaamaɗa. Lak ya deeyin Yéerúsaleem
ee ɓaa en ɓéeɓ foogee an Nguuraa Kooh yah kiyoosuk ga wahtaamaa. 12 Yéesu
liiwukkaɓa, dallaɓa kiwo' an:

- Enee ɓo' yilëekí'-teek, ya enee na kiyah kiɓaaɓ ga kúl ki'úsaayí', kifalu buu'
daama. Lëehíraa, ya ɓoyuk kúlɓa. 13 Balaa ya karaa, ya ɓayya ga súrgacaagari
ɓidaaŋkaah, ya warohhaɓa hanja'-wúrúus cidaaŋkaah, yaa en ɓéeɓ wíinoo, ya
wo''aɓa an: «Lëgëyat ga koparum bi ga daa mi hayan.» 14 Wayee ɓu-kúlkaagari
waa'séeríi gari kihot, ɓa wossa ɓiɓo' ga fenooci, kiwo' an: «Ɗí waa'tii ɓuum yuma
buu'.» 15 Wayee ya falussa buu', ya ɓoyukka kúlɓa. Ya ɓaylukka súrgacaa ya
foñɗee kopa'ɗa, ki'ínoh yaa en ɓéeɓ iñaa ya laakɗa. 16 Yaa ɗeɓ kihayɗa wo''a
an: «Kiyaakii, hanja'-wúrúusaa fu ereerooɗa, límin cidaaŋkaah ciliis.» 17 Buuraa
wo''ari an: «Waaw guureway, waa fu enin go' ga iñaa yewinndii, mi hayyaa ki'e' fu
kuliyuk ga teeru cidaaŋkaah.» 18 Lëehí'ta yukanakyaa hayya, wo''a an: «Kiyaakii,
hanja'-wúrúusaa fu ereerooɗa límin ciyëtúus.» Buuraa wo''a yaama an: 19 «Fu ɓan
mi hayyaa ki'e' fu kuliyuk ga teeru ciyëtúus.» 20 Lëehí'ta, súrga yiliis hayya, wo''a
an: «Kiyaakii, hanja'-wúrúusiigaraa wee, mi loyeewa hen ga líil, mi ɗaakka. 21 Mi
niikeeraa hen ndaga fu ɓo' yisúwí' ga keeñ, fu ɓewi iñaa fu faanndii ee fu píiki iñaa fu
sokkii.» 22 Buuraa wo''ari an: «Súrgii yibóní'yii, mi hayyaa ki'atti' ga wo'eenciigaraa.
Fu ínoheera an mi súwin ga keeñ, mi ɓewi iñaa mi faanndii, mi píiki iñaa mi sokkii.
23 Kon iñii tah ya fu wútírohi'tiiroo hëelísiigoo? Eeneenaa mi ɓoyukaa, mi mínwa
kilaas na iñaa wa límɗa.» 24 Lëehí'ta ya wo''a ɓuwaa enee daamaɗa an: «Te'at
hanja'-wúrúusumgari, ɗú e'wa yum ɓay cidaaŋkaahcumɗa.» 25 Ɓuwaa wo''ari an:
«Kiyaakii, man ya yii na hanja'-wúrúus cidaaŋkaah.» 26 Ya taassa an: «Mi wo''úuka,
ɓaa laakin hay kiɓaatɗu, wayee ɓaa laakoo, ki'iñkaa ya ɓayɗa sah hay kite'u. 27 Ee
nak ɓuwii sagohee naroo ee waa'séeríi mi en buu'ɓaɗa, haydohatɓa dii, ɗú apɓa ga
fíkíiroo.»

Yéesu aassa Yéerúsaleem na ndam wiyaak
(Mëccëe 21: 1-11; Marka 11: 1-11; Saŋ 12: 12-19)

28 Ga waa Yéesu wo''a fodaama, ya kuliyukka ga fíkíi mbooloomaa kiyah
Yéerúsaleem. 29 Ga waa ya deeyca dëkaa Betfasee na waa Bétaníi ga ɓak tëgëlaa
wo'u tëgëlaa Ólíwíyéecaaɗa, ya wossa ɓanak ga tëelíbéecaagari, ya wo''aɓa an:
30 - Karat dëk-kawum ga fíkíirúuɗa.
Binaa ɗú le' danaa, ɗú hay da kilaak
cúmbú'-baamaa pokuunun, ee ken
mosoori kilap. Pëkísatti, ɗú haydohhi dii.
31 Ee binaa ɓo' meekissúu an: «Ɗú
pëkísohhi ya?» Taasatti an: «Ha'mudii
yërí laak sooli ga.»

32 Ɓuwaa wosseeɗa karussa, ɓa laakka da tóoh fodaa daa Yéesu wo'eeɓakaɗa.
33 Lakanaa ɓa ɓaa pëkís cúmbú'-baamaa, ha'muncaa wo'ussaɓa an:

- Ɗú pëkísoh cúmbúrii ya?

34 Ɓa taassa an:

- Ha'mudii laak sooli ga.

35 Waa ennda ɗa, ɓa haydohi'ta Yéesu cúmbúraa, ɓa la'ta paltucaagaɓa ga ɗook
cúmbúraa, ɓa lëpí'ta Yéesu ga. 36 Ga daa ya enee na kiyahɗa, ɓuwaa ɓaa la'
paltucaagaɓa ga ɗook waasaa. 37 Ga wii ɓa yoosuk írkísaa tëgëlaa Ólíwíyéecaa bi
ɓa ɓaa deey Yéerúsaleemɗa, iñaa en tëelíbée tóoh yaa kañ Kooh didóolí', na keeñ
wisóosí' ndaga tóoh kíntaancaa ɓa hot Yéesu tumɗa. 38 Ɓa ɓaa wo' an: «Ha'mudii
barkeelat buurii hay ga teekiigariɗa! Jam laakat ga ɗook-Kooh ee ndam aawat ga Yaa
ga ɗookaa-ɗookɗa!»

39 Laakka Fërísiyeeŋcaa ensee ga mbooloomaa, wo'ussa Yéesu an:

- Jëgírohii, ɗekohɗaa tëelíbéeciigaraa.

40 Yéesu taassaɓa an:

- Mi wo''úuka, binaa ɓa ɗekohaa, atohcii cërí yah kitum coow!

Yéesu yaa koduki' ɓu-Yéerúsaleem

41 Ga waa Yéesu hayya bi deeyca teeraa Yéerúsaleem, ee ya tíkka kuhasci gawa,
ya yaa koduki' ɓu-dëkaa 42 an:

- Ɗú ɓan, enee an sah ɗú ínohee wati iñii mínndúu ki'on jamɗanaa! Wayee diima
deŋ, iñaama ɗaakukin ga hasciigarúu, ɗú mínoori kihot. 43 Ndaga bessúu waa hay,
waa ɓuwii sagoh narúuɗa gúranndúu, ɓa gekkúu, ɓa sooŋngúu ga ɓakaa en ɓéeɓ.
44 Ɓa hayyúu kiɗúbí', ɗú na dëkumgarúu, ɓa foñɗoorúu sah atoh wíinoo waa tíkuk
ga mooroomwa, ndaga jamaanii Kooh hayyúu kiɓaaɓɗa, ɗú ínohhiiwa!

Yéesu ga ɗuuy Kaanfaa Kooh
(Mëccëe 21: 12-17; Marka 11: 15-19; Saŋ 2: 13-22)

45 Yéesu aassa Kaanfaa Kooh ee ya yaa kaal toonohcaa en daamaɗa, 46 ya wo''aɓa
an:

- Bídu ga Këyítfaa Kooh an: «Kaanndoo yah ki'en kaanfaa kíimohohsan Kooh.»
Wayee ɗú, ɗú tumfa ɗaakkaa' lok.

47 Yéesu enee ga kijëgíroh besaa en ɓéeɓ ga Kaanfaa Kooh. Ɓuwaa kuliyuk ga
sarahohcaaɗa, jëgíroh-waascaa, bi ga ɓuwaa ɓiyaakɓaa ga dëkaaɗa heelseeri ki'ap.
48 Wayee ɓa hotéerii daa ɓa tuman, ndaga daa ɓuwaa ɓéeɓ líksee helɓa ga Yéesu,
ɓa ɓaa súkúrukkiɗa.

20

Yéesu meekisohussa ɓaa onndi sañsañɗa
(Mëccëe 21: 23-37; Marka 11: 27-33)

1 Laakka bes, ga daa Yéesu enee na kijëgí' ɓuwaa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, na
kiyéegaloh Hewhewaa winéwí'waaɗa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa,
na yaakcaa hayussa, 2 ɓa meekissari an:
- Wo'aaríi iñcum fu tumɗa fu ayca ga ɓa? Ɓii onndaaca kitum ɓa?
3 Yéesu taassaɓa an:
- Mi ɓan, mi hayyúu kimeekis yen yíinoo. Wo'attoo: 4 Bëtísaa Saŋ tumeeɗa,
meyohee ga Kooh wala ga ɓo'-súusúus?
5 Wayee ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Binaa ɗu taas an: «Meyohee ga Koohaa», ya hayyuu kilof an: «Iñii tah ya ɗú
gëmmbii ga Saŋ?» 6 Ee ɗu wo' an: «Meyohee ga ɓo'-súusúusaa», ɓuwii ɓéeɓɓa
hayyuu kitapisoh na atoh bi ɗu kaan ndaga wóorinɓa an Saŋ enee sëldíiga-Kooh.
7 Ɓa taassari an:
- Ɗí ínohoo ɓaa wa meyohee gariɗa.
8 Yéesu loffaɓa an:
- Kon baanaa, mi ɓan, mi wo'anndiirúu iñcii mi tumɗa ati mi ayca gaɓa.

Liiwukaa wo' ga loo línoh biiñcaa ɓisóotí'ɓaa
(Mëccëe 21: 33-46; Marka 12: 1-12)

9 Lëehí'ta, Yéesu yaa liiwuk ɓuwaa anee:
- Enee ɓo', yíppa tedik-reseŋ ga yoonci. Ya ɓeɓpa ɓilínoh, sassaɓa kilëgëy yoonaa.
Ya ka'ta kiɓaaɓ iñaa maañin ga ín. 10 Ga waa yoonaa lúunɗa, ya wossa súrga ga
línohcaa ɓa e'ti ɓakci ga iñaa yoonaa meydohɗa. Wayee línohcaa feekussa súrgaa,
kaalussari yah ɓuucuuc. 11 Ha'-yoonaa wosissa súrga yiliis. Yaama ɓan, línohcaa
feekussari, ɓasussari, kaalussari yah ɓuucuuc. 12 Ya wossissa súrga yukaahay; yaama
ɓan, ɓa gaañsohhari, jafussari ga fooh. 13 Ha'-yoonaa wo''a ga helci an: «Moo, mi
tuman na? Hanaa mi wosan kowukiigoo mi keeñukɗa, heyna ɓa hayyi ki'on cée'.»
14 Wayee ga waa línohcaa hotussa kowukaa kaa hay, ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
«Yii jom kilamɗa yeema hayi; ɗu apatti, en ɗanaa ɗu lam yoonaa.» 15 Ɓa meydohhari
yoonaa, ɓa appari.
Yéesu meekissaɓa an:
- Haa ha'-yoonaa tuman ɓuwaama na? 16 Ya hay kihay, ya ap línohcaa, ya ek ɓiɓo'
ɓiliis ga yoonaa.
Daa ɓuwaa kelohee wo'eencaa Yéesu caama, ɓa wo''a an:
- Taris! Iñaama hanat kilaak múk!
17 Wayee Yéesu yíppaɓa has, wo''aɓa an:
- Kon wo'eenii wii bídu ga Këyítfaa Koohɗa, wa waa' ya kiwo':
«Atohaa tawahohcaa jafeeɗa,
atohaa waama, enin atoh-koñ!»
18 Ɓaa keen ga ɗook atohaamanaa hay kiweelsukoh ee ɓaa wa keen ga ɗookcinaa,
wa hayyi kinapañsoh.

Lempu jomin kifayune?
(Mëccëe 22: 15-22; Marka 12: 13-17)

19 Ga wahtaama, jëgíroh-waascaa na sarahohcaa ɓiyaakɓaa ɓaa heel kitík yah ga
Yéesu, ndaga ɓa ínoheera an ya wo'ee naɓa ga liiwukaagari, wayee ɓa niikka ndaga
ɓuwaa. 20 Waa ennda ɗa, ɓa ɓeɓpa ɓiɓo', ebilussaɓa ga Yéesu ee ɓa ɓaa malak gari.
Ɓuwaama tumussa hafɓa fodii ɓuwaa júwin doonaa ɓa mín kifí' Yéesu ga wo'een,
fodaama ɓa on ɓuwaa wosseeɓaɗa iñaa ɓa ɓayohan Yéesu ga waas, buu' tík yah
gari. 21 Ɓuwaama wo'ussa Yéesu an:
- Jëgírohii, ɗí ínohin an iñcii fu wo'ɗa na iñcii fu jëgírohɗa júwin, ee fu fa'tii na
ken wayee fu jëgíroh kayoh ga iñaa Waas-Kooh nakohɗa. 22 Wo'aaríi, ɗí jomin kifay
Sesaa', buuraa yiyaakyaa lempu wala ɗí jomoo?

23 Wayee Yéesu ínohha iñaa ɓa heelɗa, wo''aɓa an:
24 - Teewattoo hëelís denariyon wíinoo, Nataalii wii na teekii en gaɗa cuuɓa?
Ɓa taassari an:
- Cuu buu' Sesaa'.
25 Daama Yéesu taassaɓa an:
- Kon en ɗanaa, erat Sesaa' iñaa Sesaa' laak, ɗú e' Kooh iñaa Kooh laak.
26 Ɓa mínndiiri kifí' ga wo'een ga fíkíi ɓuwaa. Hanaa kay lofaa Yéesu lofɓaɗa
nammbaɓa kibet, ɓa ennda tii'.

Yéesu meekisohussa ga loo kimílískaa ɓuwaa kaanɗa (Mëccëe 22: 23-33; Marka 12: 18-27)

27 Laakka Saduseyeeŋcaa hayu ga Yéesu. Ɓa ɓaa, ɓa sagin an laakin kimílís ga
ɓuwaa kaanɗa. Ɓa meekissari 28 an:
- Jëgírohii, Móyíis nakeeruu kitum iñii yii: «Binaa ɓo', yaa pajin ee laakin
këmëeŋkímun, kaan ee lak foññjii ɓetici na kowaa, këmëeŋkímunaa jomin kilam
ɓetifaama, ya laaki' yaakci kowu ga.» 29 Waama laakee yaal ɓiyitnaɓanak, ɓaa bokee
paamun na eemun. Yaakkaa paññja ɓeti, kaannda ee laakkii kowu. 30 Yukanakyaa
paññja ɓetifaa, 31 lëehí'ta, yukaahayyaa tíkka ga. Ennda ɗa ga ɓiyitnaɓanakɓaa
ɓéeɓɓa. Ɓa kaannda ee ken foññjii kowu. 32 Ga waa ɓéeɓɓa leehha, ɓetifaa kaannda
ɓan. 33 Kon bëríinaa ɓuwii mílísan ga kikaanaa ɓetifaama yah yuu ɓa? Ndaga yaa
en ɓéeɓ ga ɓiyitnaɓanakɓaa tumeerari ɓeti.
34 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓuwii ga jamaanii watiɗa pañsin ee pajuksin. 35 Wayee ɓuwaa joommbiiɓa kibok
ga ɓuwaa yah kimílísɗa, na kipes ga jamaanii hayanɗa pañsoo ee pajuksoo. 36 Ɓa
mínsisanndii kikaan ee ɓa pesan madu na malaakacaa, ɓa ɓitowu Kooh ndaga ɓa
límuk ga kikaan. 37 Móyíis ga kihafci teewohin an ɓuwaa kaanɗa hay kimílísu. Ga
jangataa wo' ga loo pëegíifaa abee kiwiiɗa ya ɓay Ha'mudii «Koohyii Abaraham,
Koohyii Ísaak na Koohyii Yakoop✡». Yéesu tíkka ga an: 38 Kon nak Kooh enndii yuu
ɓuwaa kaanɗa wayee yuu ɓuwaa pesɗa, ndaga ga Kooh kipeskaa kaa ga ɓaa en ɓéeɓ.
39 Waa ennda ɗa, laakka jëgíroh-waascaa wo' Yéesu an:
- En ki'enaa, Jëgírohii, iñii fu wo'ɗa kayoh.
40 Ɓa wo'ee iñaama ndaga ɓa kaañsiséeríiri kimeekisohis dara.

Iñaa Yéesu wo' ga loo díkaantici na Dëwítɗa (Mëccëe 22: 41-46; Marka 12: 35-37)

41 Yéesu wo'issaɓa an:
- Ɓuwii mín na kiwo'u an Kiristaanii kucaasamun Dëwít? 42 Ndaga Dëwít ga kihafci
wo'in ga Këyítfaa Kañcaa an:
«Kooh wo''a Ha'mudiigoo an:
Yugohaaroo yah-ñaam,
43 bi ga daa mi tuman ɓuwii saŋngaaɗa ditogaa' kotfu.»✡
44 Fodaama Dëwít ɓayyi «Ha'mudii». Kon Kiristaanii mín na ki'en ɓan kucaasamun
Dëwít?

Yéesu hoonohha tëelíbéecaagari kitum fodaa jëgíroh-waascaa (Mëccëe 23: 1-36; Marka 12: 38-40)

45 Lak ɓuwaa ɓéeɓ ɓaa súkúruk Yéesu, ya wo''a tëelíbéecaagari an:
46 - Abukat ga kiman na jëgíroh-waascii safaru ga kitíidisuk na kúltí ciyaak, na
kikëñɗu yah kanak ga paancaa; ɓa heeli kiyugoh fíkíi ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa,
na kiyugoh fíkíi en ga hewaa. 47 Ɓa ɗúuri alalcaa ɓeticaa yaalcaagaɓa lísussiiɗa, ee

✡ **20:37** 20: 37 Malkat Eksoot 3: 2-6; Mëccëe 22: 32. ✡ **20:43** 20: 43 Malkat Kañcaa 110: 1.

ɓa kíimi kíim-Koohaa ínohoo kileeh, doo ɓuwaa fooŋ an ɓa ɓiɓo' ɓijúwí'. Atti'aagaɓa
wëñan kimesik!

21

Sarahaa ɓetifaa laakoo daraɗa
(Marka 12: 41-44)

1 Yéesu ɓëwí' hascaagari hen, ya hotta ha'-alalcaa ɓaa ek sarahcaagaɓa ga iñaa
sarahcaa te'ohsi ga Kaanfaa Koohɗa. 2 Ya hotta ɓan ɓetifaa laakoo ee yaalci kaanin,
yaa ek ga ɗuuygaa tudërëm tanak. 3 Yéesu dalla kiwo' an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; en ki'enaa ɓetifii laakoo fii ee yaalci kaaninɗa ekin iñaa
wëñ iñii ɓuwiima ɓéeɓɓa ekɗa. 4 Ndaga ɓuwiima ɓéeɓɓa tumu sarah ga iñaa ɓa
wëñí'ɗa, wayee ɓetifii fii ga kinduulci, ya erohin tóoh iñaa ya jomee kipesohɗa.

Yéesu yéegalohha an Kaanfaa Kooh hay kiɓú'
(Mëccëe 24: 1-2; Marka 13: 1-2)

5 Laakka ɓiɓo' ɓaa enee na kiwo' ga loo Kaanfaa Kooh. Ɓa wo'ee an fa morin lool,
na atohcaagari cimórí'caa, na mo'laatcaa tumɗu Kooh daɗa. Wayee Yéesu wo''a an:
6 - Bes waa hay, iñii ɗú niiruk yii tesanndii atoh wíinoo waa tíkískoh na
mooroomwa; tóoh hay kiɓú'.

Iñcii yah kihew balaa ëldúna túki'aa

7 Ɓuwaa meekisussa Yéesu an:
- Jëgírohii, iñcaama yah kilaak kera? Mandargii wiida teewohan an iñcii cii jomin
kilaak?
8 Yéesu loffaɓa an:
- Watukat kiɗúku ndaga ɓo' ɓiyewin hay kihayohu teekkoo, ɓa wo'i an: «Mi yërí en
Kiristaanii na: «Wahtii deeyin» wayee kaa taabukatɓa. 9 Binaa ɗú keloh yëngël heñ
wala an ɓiɓo' ɓaa heñoh kilaak hafɓanaa, kaa tíitat. Ndaga iñcaama jomin kilaak
paay, wayee enndii an ëldúna yah kitúkí' ga saasi-saasi.
10 Lëehí'ta ya tíkka ga an:
- Kúl hay kikoluk, keen ga ɗook kúl mooroomci, ee nguu' hay kiɓewuk keen ga
ɗook nguu' mooroomci. 11 Kakayfii hay kiyëngëluk, yëngël wiyaak ee ga ɗekat
ciyewin, a' na ɗúukoolcaa karohin hay kilaak. Ee ɓan yen ciyewin caa tíitalohin
hay kilaak, mandarga cidóoyí'-waa' hay kimeyoh ga ɗook asamaan. 12 Wayee balaa
iñcaama tóoh laakaa, ɓuwii hay kitíku yah garúu, ɗú hatalu ga kipessúu, ɗú ɓayu
ki'atti'u ga jaangu-yaawúu'caa, ee ɗú hay kitëcu ga kasu. Ɗú hay kiɓayu ga fíkíi
buu'caa na ɓuwaa laak nguuraaɗa ndaga teekiigoo. 13 Iñaama hayyúu kimín ki'on
kituukukkoo. 14 Tumat ga helciirúu an ɗú jomoo kihalaat ga iñaa ɗú wo'an ga fíkíi
ɓuwaa yabussúuɗa, 15 ndaga mi hayyúu ki'e' kiñaañ na wo'eencaa wëe'taa ga an
cii yíinoo ga ɓuwaa heñohussúuɗa mínanndii yen ga, wala ɓa mín kisaŋ iñcaa ɗú
wo'anɗa. 16 Bi ga ɓuwaa límmbúuɗa, na ɓuwaa ɗú bok naɓa eemun na paamunɗa,
mbokcaagarúu na fiiliimuncaagarúu hayyúu kitoonu ga buuraa, ee ɓíinoo garúu hay
kitíku kikaan. 17 Ɓéeɓ ɓuwii waa'sanndii garúu kihot ndaga teekiigoo. 18 Wayee
kufen jíinoo ɓooyukanndii ga hafciigarúu. 19 Kiguu'guuluk kërí tahanndúu kipes.

Yéesu yéegalohha kitaskaa Yéerúsaleem
(Mëccëe 24: 15-21; Marka 13: 14-19)

20 - Binaa ɗu hot ɓisoldaa' wíil Yéerúsaleem kúrkúndúlaa, ɗu hay ki'ínoh an waa
yah kipookisohu. 21 Le' bëríinaa, ɓuwaa iñaama laakan gohaa Yúudéeɗa, ɓa núpat
ɓa yee ɓak jaŋjaŋcaa; ɓuwaa iñaama laakan ɗuuy Yéerúsaleemɗa, ɓa úsaayat
daama, ee ɓuwaa iñaama laakan dëk-kawcaaɗa ɓa hanat ki'aas teeraa. 22 Ndaga
bescaa ciméeskí'caa caama cërí Kooh yah kikoroh ɓu-Isarayeel doonaa tóoh iñcaa

bínsee ga Këyítfaaɗa laak. 23 Massa ɓeticaa bescaama laakanɓa na look, na ɓaa
ensan na kiɓëpí'ɗa, ndaga ɓu-dëkaama hay ki'enu ga coonu fiyaak ee aylukaa Kooh
hay kiyoosuk ga ɗook ɓuwaama. 24 Ɓa hay ki'apu na kalaɓ, ɓa abu ñaam ga leeloo
heetcii ga ëldúnaɗa tóoh, ee yiifa'caa hay kimókí' Yéerúsaleem bi daa nguuraagaɓa
daamaɗa leehan.

Kowukii ɓii hay kihayis
(Mëccëe 24: 29-31; Marka 13: 24-27)

25 Yéesu tíkka ga an:
- Hay kilaak mandargacaa hotuk ga nohii, ga ñiidii, na ga olcii. Ga kakayfii, ɓuwii
hay kilëyu lool ndaga kitíit ga yëngëlaa giiyii na dúusciigari. 26 Ɓiɓo' hay kikaanu na
kitíit ndaga kihalaat ga iñaa yah kidal ëldúnaɗa, ndaga iñcii laak ga ɗook asamaanɗa
tóohca hay kihíciskoh. 27 Fodaama, Kowukii ɓii hay kihotu, ka yoosuki ga ɗuuy
yaayeelcii ee ka taam na dooli na ndam wiyaak. 28 Binaa iñcuma dal kilaakaa, leenaa
yolohat, ɗú taaginuk ɗook, ndaga lak ɗú hayin kimúsalu.

Jagaa tediktaa teewohɗa
(Mëccëe 24: 32-35; Marka 13: 28-31)

29 Yéesu liiwukissa ɓuwaa anee:
Malkat ga een na tediktii tíinoo: 30 Binaa ɗú hot ca dal kitapisaa, ɗú ga kihaffúu,
ɗú ínoh an lahum deeyin. 31 Fodaama ɓan, binaa ɗú hot iñcaama ca laakaa, ínohat
an Nguurii Kooh deeyin. 32 Mi wo''úuka ee kayoh; bi ɓuwii wati kaanu ɓéeɓɓanaa,
iñcaama tóoh hay kilaak. 33 Asamaanii na kakayfii hay kifaay wayee wo'eenndoo
faayoo múk.

Yéesu nakoh kiwatuk

34 - Watukat haffúu; kaa líkat helciigarúu ga kiñam na ki'an kihëpí' na halaat
ëldúna, enndiikanaa besaa bërii hayyúu kibet lool, 35 fodii mbëp; wa hayan ɗa ga
ɗook ɓuwii tóoh enu ga ëldúnaɗa. 36 Kon kaa neehat, ɗú kíimi Kooh wahtaa en
ɓéeɓ, doonaa ɗú laak dooli kisaan ga iñcaa yah kihay caama, ee ɗú mín kituuk ga
fíkíi Kowukii ɓii.
37 En na nohaa, Yéesu jëgírohi ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, wayee wekaa le'aa ya yee
kineehnee ga tëgëlaa wo'u tëgëlaa Ólíwíyéecaa. 38 Ee ga kím cuut ɓuwaa ɓéeɓ hayya
gari ga Kaanfaa Kooh kisúkúrukki.

22

Sarahohcaa na jëgíroh-waascaa pokohussa Yéesu nof
(Mëccëe 26: 1-15; Marka 14: 1-2; Saŋ 11: 45-53)

1 Lak feetaa Paak ee ñamohsi mbúurúcaa tumoo lëwíi'ɗa deeyin. 2 Sarahohcaa
ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa ɓaa heel daa ɓa tuman bi ɓa apluk Yéesu ee ken
yéegoo ndaga ɓa kaañéerii ɓuwaa.

Yúdaa tookka kitoon Yéesu
(Mëccëe 26: 14-16; Marka 14: 10-11)

3 Fodaama Seytaani aassa Yúdaa, yaa ɓaysi Iskariyotɗa ee ɓokee ga tëelíbéecaa
ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa. 4 Yúdaa ka'ta, hotohneera na sarahohcaa ɓiyaakɓaa na
ɓuwaa kuliyuk ga pokkoh-liiɓcaa ga Kaanfaa Koohɗa, ga daa ya tuman bi ya tík Yéesu
ga yahɓaɗa. 5 Keeñɓa soossa ga bi ɓa díŋngari kopa'. 6 Yúdaa tookka, yaa heel besaa
ya jekalukan, ya tík Yéesu ga yahɓa ee mbooloomaa yéegooka.

Yéesu nakohha kiwaayukɗu ñamahaa Paakaa
(Mëccëe 26: 17-25; Marka 14: 12-21; Saŋ 13: 21-30)

7 Besaa hewaa mbúurúcaa tumoo lëwíi'ɗa ee tubaaltaa apsi ga kitík cuuníinfaa
ñamsi ga Paakɗa le''a, 8 Yéesu wossa Pee' na Saŋ, wo''aɓa an:
- Karat, ɗú waayukɗinee haffuu cuuníinfii Paak.
9 Ɓa meekissa Yéesu an:
- Fu waa' ɗí waayukneefa gada?
10 Yéesu taassaɓa an:
- Súkúrukat, binaa ɗú aas teeraanaa, hay kilaak yaalaa hídukoh narúu, kooruk
kujataa músú. Taabukatti bi ga ɗuuy kaanfaa ya aasanɗa, 11 ee ɗú wo' ha'-kaanfaama
an: Jëgírohii meekisoh an túuyaa ya ñamohan Paak, ya na tëelíbéecaagariɗa wada?
12 Fodaama, ya hayyúu kiteeɓ túuy wiyaak waa hanoh ɗook ee hëwíruunun bi jekin;
ɗú waayukan ñamahcaa ga ɗekataama.
13 Ɓa ka'ta, ɓa laakka tóoh fodaa daa Yéesu wo'eeɓakaɗa, ɓa aawwa kon kiwaayuk
ñamahaa Paak.

Cuuníinfaa fisela'í'faa Yéesu ñam na apotaa'caagariɗa
(Mëccëe 26: 26-30; Marka 14: 22-26; 1 Korenti 11: 23-25)

14 Waa wahtaa le''a, Yéesu yuŋnga kiñam na apotaa'caa. 15 Ya wo''aɓa an:
- Helloo teseera lool ga kibok narúu kiñam cuuníinfii Paakii wii balaa mi sodalunaa!
16 Ndaga mi wo''úuka; mi yahissiifa múk kiñamis bi ga daa iñaa fa waa' kiwo'ɗa
matan bëríinaa Kooh tuukiran Nguuraagariɗa.
17 Waa ennda ɗa, ya ɓeɓpa kaas-biiñ, gërëmmba Kooh ga, lëehí'ta ya wo''a an:
- Uunat, ɗú warohwa, 18 ndaga mi wo''úuka, aboh ga wati mi ansisoo anahaa meyoh
ga kowu reseŋ bi ga daa Kooh tuukiran Nguuraagari.
19 Lëehí'ta ya ɓeɓpa mbúurú, ya gërëmmba Kooh ga, ya weelsohhawa, ya e'taɓawa
an:
- Iñii yii faanfiigoo, mi eroh ndaga ɗú. Tumat iñii yii, ɗú níindísukohiroo.
20 Waa ɓa lëehí'ta kiñamɗa ya ɓeɓpa kaas-biiñ, tummba fodaama an:
- Iñii yii, kifiiliimunkii ki'askii Kooh narúu ee poku na ñífiigoo aamɗussúuɗa.
21 Wayee malkat ɓii yahhoo kitoonɗa yii ekoh naroo yah dii. 22 En ki'enaa, Kowukii
ɓii hay kikaan fodaa daa Kooh na' gakaɗa, wayee massa ɓaa toonndi yaama!
23 Waa ennda ɗa, apotaa'caa ɓaa heel ki'ínoh ga ɗuuyɓa, ɓaa yah kitum iñaamaɗa.

Ɓaa Yéesu wo' an yërí wëñ kiyakɗa

24 Laakka daama nookoh ga díkaanti apotaa'caa ki'ínoh yaa ɓa halaat an yërí wëñ
kiyak gaɓaɗa. 25 Yéesu wo''a an:
- Buu'cii ga ëldúnaɗa nguuruksi ga ɗook ɓuwaa ɓa laakɗa, ee ɓuwaa tíki yah ga
ɗook ɓuwaamaɗa waa'si kiɓayu «ɓuwaa tumsi yijófí' rek.» 26 Wayee iñaama enndii
ɗa garúu. Hanaa kay yaa wëñ ki'en yaak garúuɗa joman kiman na yërí wëñ ki'en
oomaa; ee yaa en ga fíkíinaa joman kiman na súrga. 27 En ki'enaa, yaa yuŋ ga
kankaa kiñamɗa, na yaa enndi na kinori'ɗa; ɓanakɓaama, yiida wëñ ga kiyak? Man
yaa yuŋ ga kankaa kiñamɗa yërí ya, enndii ɗane? Mi nak, mi yii ga díkaantirúu fodii
súrga. 28 Ɗú, ɗú ɓërí en ɓuwaa dëkee kitaam naroo ga coonucii mi dayeeɗa. 29 Ee
fodaa daa paammboo onndoo kinguurukɗa, mi oninndúu kinguuruk naroo fodaama.
30 Fodaama ɗú bokan naroo kiñam na ki'an ga daa mi yah kinguurukɗa ee ɗú yugan
ga paancaa ki'atti' níilcaa ɓu-Isarayeel cidaaŋkaah na kanakcaa.

Yéesu yéegalohha an Pee' hayyi kitaasuk
(Mëccëe 26: 31-35; Marka 14: 27-31; Saŋ 13: 36-38)

31 Yéesu wo''a an:
- Simoŋ, Simoŋ! Malka: Seytaani kíim an ɗú onussi ya lassúu fodii ɓaa las tohoo.
32 Wayee mi kíimɗinndaa Kooh doonaa ngëmum fu laak garooɗa leehoo. Ee binaa
fu ɓoykis garoonaa, leenaa ɓaataa dooli ɓuwaa fu bok naɓa ngëmɗa.

33 Pee' wo''ari an:
- Ha'mudii, mi pari'in ki'en naraa bi ga kitëcu ga kasu wala ki'apu.
34 Yéesu taassari an:
- Pee', mi wo''aa an bi siik-pabu kon watinaa* fu hay kitaasuk ki'ínohhoo bi en waas kaahay.

Iñcaa Yéesu wo' tëelíbéecaagari an ɓa jomin kikoluk gacaɗa

35 Lëehí'ta Yéesu wo''aɓa an:
- Ga waa mi wossúu ee ɗú ɓaydohhii kopa', hëmbu wala ñafa'ɗa, ɗú ñakeera yene?
Ɓa taassa an:
- Ɗí ñakéerí dara.
36 Ya wo'issa an:
- Diimaɗa nak, ɓéeɓ ɓaa fu laakin hëelísaa, ɓewaawa, ee ɓaa fu laakin hëmbaa ɓewaawa ɓan; ee ɓaa fu laakoo kalawaa, toonaa paltufaagaraa fu lom kalaɓ. 37 Ndaga
mi wo''úuka, iñaa wo'u ga Këyítfaa an: «Ya kíduunun ga tumoh-kofeelciiɗa» hay kilaak garoo. Ee iñaa wo'u aaw garoo yaama yii yah kilaak.
38 Tëelíbéecaa wo'ussari an:
- Ha'mudii, kalaɓ kanak cee.
Ya loffaɓa an:
- Dooyin ɗa.

Yéesu yaa kíim Kooh ga tëgëlaa Ólíwíyéecaa
(Mëccëe 26: 36-46; Marka 14: 32-42)

39 Yéesu meyca teeraa, ya ka'ta tëgëlaa Ólíwíyéecaa, fodaa daa ya meereeka kitumɗa.
Tëelíbéecaagari taabussa nari. 40 Ga waa ya le''a ɗekataa, ya wo''aɓa an:
- Kíimat Kooh doonaa ɗú keenoo ga fíraa Seytaani.
41 Lëehí'ta ya úsaayya iñaa hín na wéesée-atoh, ya yí''a, yaa kíim Kooh 42 an:
- Buba, en lak fu waarinkanaa, úsaayɗaa kaas-coonufii fii garoo. Wayee hanat ki'en iñaa mi waa'ɗa wayee iñaa fu waa'ɗa laakat.
[43 Waa ennda ɗa, laakka malaakaa Kooh mey gari, ɓaattari dooli. 44 Hídaa ga
daa keeñci leehɗa tóoh, Yéesu yaa ɓaat kiwëñ kikíim Kooh. Anagaagari mannda na ñífaa en na kisíit kakay.]†
45 Waa ya kíimmba Kooh bi ya lëehí'taɗa, ya kolukka, ya ɓoyukka ga tëelíbéecaagari. Ya laakɓa ɓaa neeh ndaga lak keeñɓa neɓpii. 46 Ya wo''aɓa an:
- Ɗú neeh ya? Kolkat, ɗú aaw kikíim Kooh doonaa ɗú keenoo ga fíraa Seytaani.

Yéesu abussa
(Mëccëe 26: 47-56; Marka 14: 43-50; Saŋ 18: 3-11)

47 Lak Yéesu yaa lís kiwo', ɓo' ɓiyewin meyca jalañ. Yúdaa yaa bok ga tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaaɗa, hanohee fíkíi. Ya hayya ga Yéesu kifuunndi. 48 Daama,
Yéesu wo''ari an:
- Yúdaa, fu toon Kowukii ɓii na kifuunndine?
49 Ga waa ɓuwaa taabee na Yéesuɗa hotussa iñaa yah kilaakɗa, ɓa meekissari an:
- Ha'mudii, ɗí yoɓsohatɓa na kalawe?
50 Yíinoo gaɓa meydohha kalaɓfaagari, yoɓpa súrgaa ɓaa kuliyukee ga sarahohcaa ɓiyaakɓaaɗa, gú'ta nofaa ñaabaa. 51 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Íisat, dooyin.
Ya le''a ga nofaa ɓaa, wa íkukka ga daa wa eneeɗa. 52 Lëehí'ta Yéesu wo''a
sarahohcaa ɓiyaakɓaa, na ɓuwaa kuliyuk ga soldaa'caa ga Kaanfaa Koohɗa na yaakcaa yaawúu'caa hayseeri ki'amɗa an:

---

* **22:34** 22: 34 Ga baahaa yaawúu'caa, bes dali ga noh-soos bi ga daa noh-soos haysisan † **22:44** 22: 44 Laakin ga Këyítcaa ɗeɓɗa, caa laakoo bíncaa aboh ga 43 bi ga 44.

- Mateerarúu kihay na kalaɓ na doo' fodii ɓuwaa dawuk tumoh-kofeele? 53 Mi
enéerii narúu besaa en ɓéeɓ ga ɗuuy Kaanfaa Koohe? Ee ɗú tíkkii yah garoo. Wayee
wahtii wii wuurúu, ɗú na doolii laak wekɗa.

Pee' taasukka Yéesu
(Mëccëe 26: 57-58,69-75; Marka 14: 53-54,66-72; Saŋ 18: 12-18,25-27)

54 Ɓa ammba Yéesu, ɓa ɓayyari kaanfaa sarahohaa kuliyuk ga sarahohcaa
ɓiyaakɓaaɗa. Pee' yaa taabukɓa di'úsaayí'. 55 Kiwii taalseera ga leeloo hëtaa
kaanfaa, Pee' hayya, yuŋnga ga ɗuuy ɓuwaa wíilkaɗa. 56 Laakka súrga yiɓeti yaa
hot Pee' ga lee'laataa kiwiikaa. Ya yíppari hascaa, wo''a an:

- Ɓii yii ɓan enee nari!

57 Wayee Pee' taasukka an:

- Mi ínohoori de, ɓetifii fii!

58 Ennda kiis, laakka ɓo' yiliis yaa hotti, wo''ari an:

- Fu ɓan fu bok gaɓa!

Wayee Pee' taassa ɓaama an:

- Mi bokkii gaɓa de, yaalii yii!

59 Tíkka ga iñaa le' wahtu, ɓo' yiliis yëgíssa ga wo'eenaagari an:

- Wóorin an ɓii yii enee nari, ndaga ya kúlkoh Gëlílée.

60 Wayee Pee' loffari an:

- Mi ínohoo iñum fu waa' kiwo'ɗa, yaalii yii.

Ga ɗekataama, wii ya lëehɗan kiwo'aa, siik-pabu konnda. 61 Ha'mudii heelukka,
yíppa Pee' hascaa. Pee' níindísukka iñaa Ha'mudii wo'eeriɗa an: «Bi siik-pabu kon
watinaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.»✡

62 Ya meyca kaanfaa, yaa koduk mooncaa leehoo.

Yéesu ñaawalussa, feekussa
(Mëccëe 26: 67-68; Marka 14: 65)

63 Waa ennda ɗa, ɓuwaa ensee na kiwatuk Yéesuɗa, ɓaa ñaawalli, ɓaa feekki. 64 Ɓa
pokka hascaagarinaa, ɓa meekisiri an:

- Líiruka, ɓii feekkaaɗa ɓa?

65 Ɓa ɓaa íifi wo'een ciliis cisépí'í'.

Yéesu ɓayussa paanaa wiyaakwaa
(Mëccëe 26: 59-66; Marka 14: 55-64; Saŋ 18: 19-24)

66 Ga waa Kooh wíisɗa, yaakcaa yaawúu'caa na sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-
waascaa hídohussa. Ɓa ɓaylukka Yéesu ga fíkíi paanaa wiyaakwaama. 67 Ɓa
meekissari an:

- Fu yërí en Músalkaatiine? Wo'aaríi!

Yéesu loffaɓa an:

- Binaa mi wo''úukanaa, ɗú gëmanndiiroo, 68 ee binaa mi meekissúu yenaa, ɗú
taasanndiiroo ga. 69 Wayee iñaa aboh diima, Kowukii ɓii yah kiyuŋ ga yah-ñaabaa
Kooh yaa wëñ ɓéeɓ dooliɗa.

70 Ɓuwaa ɓéeɓ meekisohussari an:

- Kon fu yërí en Kowukii Koohe?

Ya taassaɓa an:

- Ɗú wo'inka an mi yërí.

71 Ɓa dalla kiwo' an:

- Ɗu laakis ya sooli ga wo'een seedi? Ɗu kelohin ga kúuwci na kihaffuu!

✡ **22:61** 22: 61 Malkat 22: 34.

23

Yéesu ɓayussa ga fíkíi Pílaat
(Mëccëe 27: 1-2,11-14; Marka 15: 1-5; Saŋ 18: 28-38)

1 Waa ennda ɗa, ɓu-paanaa ɓéeɓɓa kolukussa, ɓayussa Yéesu ga Pílaat. 2 Daama,
ɓa ennda ga kipoki'ti wo'eencaa an:

- Ɓí laak ɓii yii, yii hícísoh kúlkii: ya hoonohi ɓuwii kifay buu' Sesaa' lempu, ee ya wo' an ya en Kiristaa, buu'.

3 Pílaat meekissa Yéesu an:

- Fu yërí en buurii yaawúu'ciine?

Yéesu taassari an:

- Fu wo'inka.

4 Pílaat wo''a sarahohcaa ɓiyaakɓaa na mbooloomaa an:

- Mi hottii iñaa ɓii yii tum bi cal buu' tík yah gari.

5 Wayee ɓa wëñnja kiyëgís ga wo'eenaagaɓa an:

- Ya yii yëngël ɓu-dëkii na iñcii ya en na kijëgírohɗa ga ɗuuy kúlkii Yúudée. Ya dalohnee gohaa Gëlílée, ya hayin ɓi dii.

Yéesu ɓayussa ga fíkíi Eroot

6 Daa Pílaat kelohee wo'eencaama, ya meekisohha an:

- Ɓii yii dëk Gëlíléene?

7 Ee waa ya ínohha an Yéesu meyoh gohaa Eroot en buu' gaɗa, ya ebilohha kiɓay
Yéesu ga Eroot, lak Eroot yaa ga Yéerúsaleem ga bescaama. 8 Daa Eroot hotee Yéesu,
ya safa'ta lool; ndaga ya waareera kihot Yéesu kimëeñí' ndaga iñcaa ya kelohee
ɓuwaa wo'ee ga Yéesuɗa, ee ya waareera kihot Yéesu tum kíntaan. 9 Ya meekissari
yen ciyewin, wayee Yéesu taassiiri. 10 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa
ensee daama, ɓaa poki' Yéesu kiwo' ga daa ɓa wëñ kimín. 11 Eroot na soldaa'caagari
tíkussii Yéesu ɓo', ee ɓaa ñaawalsohhi, lëehí'ta Eroot nakohha ki'ek Yéesu kúltí
fimórí', ya ebilohha kiɓoyukidoh Yéesu ga Pílaat. 12 Eroot na Pílaat ga daa ɓa
sagoheeɗa tóoh, enussa ɓifiiliimun bërí.

Yéesu atti'ussa kikaan
(Mëccëe 27: 15-30; Marka 15: 6-19; Saŋ 18: 39–19: 16)

13 Pílaat hídírohha sarahohcaa ɓiyaakɓaa, na ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa, na
iñaa en yaawúu' tóoh, 14 ya wo''aɓa an:

- Ɗú ɓërí haydoh ɓii yii garoo, ɗú wo' an ya en na kihícisoh kúlkii. Mi meekisinndi
ga fíkíirúu ee mi hottii gari yen yíinoo ga iñcii ɗú yammbiɗa. 15 Ee Eroot ɓan hottii
dara gari, ndaga ya íkinnduuri. Kon ɓii yii tummbii yen yíinoo yaa cal ya tíku kikaan.
16 Mi hay kitëmóhí' faanci, mi íissi ya yee. [17]* 18 Wayee ɓuwaa ɓéeɓɓa bokussa
kifiip an:

- Apaa ɓuum yuma, ee fu lëgísi'tíi Barabaas!

19 Barabaas tëcsee ga kasu ndaga ya bokee ga heñaa na nguuraa Room laakee ga
teeraaɗa ee ya apee ɓo'. 20 Pílaat ɓaatta kiwo'is na ɓuwaa ndaga ya waaree ki'íis
Yéesu. 21 Wayee ɓaa fiip didóolí' an:

- Daayaari ga kuraa! Daayaari ga kuraa!

22 Pílaat wo'issa naɓa kotaa kukaahaykaa an:

- Ɓii yii tum ya yibóní'? Mi hottii dara gari iñaa tahan kumuunci hín ga. Kon mi hay kitëmóhí' faanci, mi íissi ya yee!

23 Wayee ɓa súɓpa ga rek, ɓa ɓaa fiip ga daa ɓa wëñ kimín an Yéesu daaysat ga
kuraa. Tifiiptaa ɓuwaa wëñnja dooli: 24 Pílaat dalla kiwo' an ya hayɓa kitumi' iñaa

* **23:17** 23: 17 «Ga feetaa Paak en ɓéeɓ, Pílaat jomeeɓa kiméyí' ɓo' yíinoo ga ɓuwaa abu ga kasuɗa.» Wo'eencii ciima laakoo ga Këyítcaa ɗeɓ kiɗeɓɗa.

ɓa meekisohɗa. 25 Ya méyí'taɓa ɓaa ɓa meekisohee ee tëcsee ga kasu ndaga kiheñoh
nguuraa Room na ki'ap ɓo'ɗa. Lëehí'ta, ya tíkka Yéesu ga yahɓa, ɓa tum gari iñaa
ɓa waa'.

Yéesu daayussa ga kuraanaa
(Mëccëe 27: 32-44; Marka 15: 21-32; Saŋ 19: 17-27)

26 Ga daa ɓa enee na kiɓay Yéesuɗa, ɓa hídohha na ɓo' yiyaal yaa meyoh yooncaa,
teeku Simoŋ ee dëk Síreen. Ɓa ammbari, ɓa tíkkari kuraanaa, ya taam ga fenoo
Yéesu.
27 Mbooloo wiyaak ga ɓu-dëkaa taabussa ga fenoo Yéesu, na ɓan ɓiɓeti ɓaa ensee
ga kilooyoh, ɓaa fiipoh ndaga Yéesu. 28 Yéesu mëeñsukka gaɓa wo''aɓa an:
- Ɗú, ɓeticii ɓu-Yéerúsaleem, kaa kodukattoo! Kodukat haffúu na towutiigarúu!
29 Ndaga bes waa hay, waa ɓuwii wo'an an: «Ɓeticii mínsoo kilaak kowu na ɓii mosoo
ki'en na look ee mosoo kiɓëpí'ɗa déy, yewinuunun múu'!». 30 Le' bëríinaa, ɓuwii hay
kiwo' jaŋjaŋcaa an: «Ɓúrat ga ɗookkíi!» ɓa wo' tëgëlcaa an: «Úubattíi!» 31 Kon, en
lak kedik ki'iilii kërí tumu aneenaa, haa kisúwí'kaa yah na kitumu?
32 Ɓa ɓaydoheera tumoh-kofeel ɓanak ɓaa jomee kidaayu ga kuraa fodaa Yéesu.
33 Ga waa ɓa le''a bi ga ɗekataa teeku «Loon-hafɗa†», ɓa daayca Yéesu ga kuraa
daama, ɓa daayca ɓan tumoh-kofeelcaa ɓanakɓaa, yaa en ɓéeɓ ga kuraa; yii hanohha
Yéesu yah-ñaam, yíinoo hanohhari yah-seŋ. 34 Yéesu wo''a an:
- Buba, bayalaaɓa ga ndaga ɓa ínohoo iñii ɓa tumɗa.
Ɓa yípohha tudoo' kiwaroh kúltícaa Yéesu. 35 Mbooloomaa tuukka waa malak.
Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ɓaa ñaawalsoh Yéesu an:
- Ya músalin ɓiɓo', kon ya músalat hafci en lakanaa yërí en Músalkaatii, yii Kooh
tanɗanaa!
36 Soldaa'caa ɓan ɓaa ñaawalsohhi; ɓa deeyca gari, ɓa e'tari biiñ wipiriiki', 37 ɓa
wo''ari an:
- En lak fu yërí en buurii yaawúu'ciinaa, somaa haffu!
38 Laakka ɓan iñaa bídu ga kuraanaa, tíimmba hafaa Yéesu an: «Ɓii yii yërí en
buurii yaawúu'cii.»
39 Yíinoo ga tumoh-kofeelcaa daayu ga kuraanaaɗa, yaa ɓas Yéesu, yaa wo''i an:
- Hanaa enndii fu en Kiristaanii? Somaa haffu, fu sommbíi ɓan!
40 Wayee yíinooyaa, yaa ña'ti, yaa wo''i an:
- Hanaa fu niikkii Kooh, fu yii fu tíku kikaankii ya tíkuɗa? 41 Kikaankii ɗu tíkuɗa
koo' ga waas, ndaga ɗu fayu iñcaa cibóní'caa ɗu tumeeɗa, wayee ya, ya tummbii
dara iñaa bonin. 42 Lëehí'ta ya wo''a Yéesu an:
- Yéesu, leenaa níindísukaaroo, bëríinaa fu hayan ga nguuriigaraanaa.
43 Yéesu taassari an:
- Mi wo''aaka ee kayoh: wati fu yah ki'en naroo ga aljana.

Kaanaa Yéesu
(Mëccëe 27: 45-56; Marka 15: 33-41; Saŋ 19: 28-30)

44-45 Ga ɓak mídí, nohaa ɗaakukka, ñúus wiyaak laakka ga ɗuuƴ kúlkaa ɓéeɓ,
abohha ga wahtaama bi ga wahtu kigoonaluk. Rídóonaa ɗaak ɗekataa wisela'í'waa
ga Kaanfaa Koohɗa, ɗa'ta ga le'naa. 46 Yéesu fiippa didóolí' an:
- Buba, mi yii tík fítiigoo ga yahfu.
Daa Yéesu wo'ee wo'eencaama, ya lëehɗukka. 47 Soldaaraa yiyaakyaa kuliyuki ga
heñɗa hotta iñcaa heweeɗa, yaa kañ Kooh an:
- Wóorin an ɓii yii enee ɓo' yijúwí'.

† **23:33** 23: 33 Loon-hafɗa wërí lëegísoh ga kiGerek wo'eenaa «Golgotaa» ga ki'Arameyee.

48 Ɓéeɓ ɓuwaa hayee ga mbooloo wiyaak kilaay ga iñaa heweeɗa, ga waa ɓa
hotta iñaa laakɗa, keeñɓa leehha ga, ɓa ɓaa típ keeñcaa, ɓa ɓaa ɓoyuk kaanɓa.
49 Fiiliimuncaa Yéesu, na ɓeticaa meyohee nari gohaa Gëlílée bi daamaɗa, ceelussa
palah, ɓaa malak ga iñaa hewɗa.

Yéesu ɓayussa loycaa
(Mëccëe 27: 57-61; Marka 15: 42-47; Saŋ 19: 38-42)

50-51 Laakeera daama ɓaa teeku Yoseef, ya dëkee Arímatee, teeru yaawúu'. Ɓaa
yaama enee ɓo' yijófí', ɓo' yijúwí' ee ya abeera yaakaa' lool ga kihaykaa Nguuraa
Kooh. Ya bokee ga paanaa atti'ohcaa wiyaakwaa, wayee ya júwohéeríi na atti'ohcaa
ga iñcaa ɓa abee kitum na iñcaa ɓa tumeeɗa. 52 Ya ka'ta ga Pílaat, ya meekissari
faraaffaa Yéesu. 53 Fodaama, ya yóoskí'ta faraaffaa ga kuraanaa, ya múullafa ga píis
fodii mëlíkaan, lëehí'ta ya faanndafa ga noŋ-loyaa yotu ga atoh wiyaak, daa ken
mossii ga kifaanu. 54 Iñaama enee ga besaa waayukaa feetaa, lak Sabat waa yah
kidal.
55 Ɓeticaa daansee kitaam na Yéesu, iñaa aboh ga gohaa Gëlílée bi daamaɗa,
taabukussa Yoseef; ɓa malakka loyaa, na daa faraaffaa Yéesu faanu gaɗa. 56 Lëehí'ta
ɓa sooffa kihëwí'nee cúuraaycaa na la'koleñcaa tumsan ga faraaffaa Yéesuɗa.
Ga ɗuuy besaa Sabat, ɓa íikarukka fodaa daa Móyíis nakohkaɗa.

24

Yéesu mílíssa
(Mëccëe 28: 1-10; Marka 16: 1-8; Saŋ 20: 1-10)

1 Teel ga kímaa besaa tík ga besaa Sabatɗa, ɓeticaa karussa loycaa, ɓa ɓaydohha
cúuraaycaa na la'koleñcaa ɓa hëwíreeɗa. 2 Ɓa laak atohaa lagohsee loyaaɗa
pírgínuunun di'úsaayí'. 3 Ɓa aassa ɗuuy loyaa wayee ɓa laakkii faraaffaa Yéesu,
Ha'mudii, daama. 4 Ga dii ɓa enee daama na kijaahli'ɓaɗa, laakka yaal ɓanak ɓaa
ekuk kúltí cimélící', meyussa gaɓa jalañ. 5 Ɓeticaa tíitussa lool, híilussa kakay.
Ɓuwaa ɓanak ɓaa wo'ussaɓa an:
- Ɗú raas ɓaa en na kipes ya ga leeloo ɓuwaa kaaninɗa? 6 Ya gaa dii; mílísin.
Níindísukat iñaa ya wo'eerúu lak ya lís ga Gëlíléeɗa. 7 Ya wo'eerarúu an: «*Kowukii
ɓii, jomin tíku ga yah ha'-baakaa'caa, ya daayu ga kuraa, ya kaan, ya mílís ga besaa
wukaahaywaa✡.»
8 Daama, ɓa níindísukka wo'eencaa Yéesu. 9 Ɓa kolkohha loycaa, ɓa ɓéestí'neera
tóoh iñaama tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na yíinooyaa, na ɓéeɓ ɓuwaa tesɗa. 10 Ɓeticaa
ensee Mërí yaa dëk Makdalaaɗa, Saan na Mërí eew Saak. Ɓeticaa ɓíinoo taamsee
naɓaɗa ɓéestírussa apotaa'caa fodaama ɓan. 11 Wayee ɓa ammba wo'eencaama
fodii wo'een heeyoh, ee ɓa saŋnga kigëm iñaa ɓeticaa wo'ɗa. 12 Pee' nak, kolukka
yaa fool bi ga loyaa; ga waa ya le''a, ya hëeɓɗukka, ya hotta daama lëmíicaa múulsee
ga faraaffaaɗa. Ya jaahli''a ga iñaa laakee yaama, ya yaa ɓoyuk kaanci.

Yéesu feeñukka ga tëelíbée ɓanak ga waas Emayus
(Marka 16: 12-13)

13 Ga besaa bërí i, laakka ɓo' ɓanak ga tëelíbéecaa Yéesu ɓaa enee na kiyah dëk-
kawaa teeku Emayus. Wa úsaayohin na Yéerúsaleem iñaa hín na wahtu kanak ga
kitíin. 14 Ɓa ɓaa saawal ga loo ɓéeɓ iñcaa laakee ga bescaamaɗa. 15 Ee ga dii ɓa
enee na kiwo', na kisaawalɗa, Yéesu sah-sah daɓpaɓa, taammba naɓa. 16 Wayee ɓa
ínohsohhiiri ndaga lak man na hascaagaɓa kúnuk hen. 17 Yéesu meekissaɓa an:
- Ɗú en na kisaawalukoh ya ga waasii?

✡ **24:7** 24: 7 Malkat 9: 22; 17: 25; 18: 32-33.

Daama ɓa tuukka, keeñɓa leehha tak. 18 Yíinoo gaɓa ee teeku Kelewopaas, loffari
an:
- Hanaa fu doŋ fu dëk Yéerúsaleem ee fu yéeŋngii iñcii hewee ga bescii ciiɗa!
19 Yéesu meekissaɓa an:
- Iñii hewee ya?
Ɓa taassari an:
- Hanaa iñaa aaw ga Yéesu Nasareet! Ya enee sëldíiga-Kooh yiyaak ga fíkíi Kooh
na ga fíkíi ɓuwii ɓéeɓɓa: tumeencaagari yakeera ee wo'eencaagari laakeera dooli.
20 Wayee sarahohciigaríi ɓiyaakɓii na ɓuwii kuliyuk garíiɗa ɓayussari waas doo ya
atti'u kikaan, ee ɓa daayinndi ga kuraa. 21 Ɗí yaakaareera an yërí en ɓaa yah
kilaas ɓu-Isarayeelɗa. Wayee ɓaatta ga iñaama, wati wërí en besii wukaahaywii,
iñaa iñcaama laakee bi wati. 22 En ki'enaa, laakin ɓeticaa boku garíi, ee ɓa tahin
hafciigaríi kikúnuk. Ga kím cuut, ɓa karin bi ga loyaa 23 ee ɓa hottii faraaffaa Yéesu
daama. Ɓa ɓoyukka, kiwo''íi an ɓa hotin sah malaakacaa feeñukɓa, wo'ussaɓa an
Yéesu yaa pes✡. 24 Laakka ɓiɓo' ga ɓuwaa ensee naríiɗa ɓaa ka' bi ga loyaa, ɓa laakka
tóoh fodaa daa ɓeticaa wo'eekaɗa, wayee Yéesu ga kihafci, ɓa hottiiri.
25 Yéesu dallaɓa kiwo' an:
- Ɗú daal, ɗú ɓërí lohoy hel ee ɗú ɓërí yéeh ga kigëm iñcaa sëldíiga-Koohcaa
yéegaloheeɗa! 26 Hanaa Kiristaanii joméeríiɗa kison, balaa ya aas ga ndamaagarine?
27 Lëehí'ta, Yéesu lëegísohi'taɓa iñaa wo'see gari ga Këyítfaaɗa tóoh, daloh ga
këyítcaa Móyíis bídeeɗa bi ga caa sëldíiga-Koohcaa ɓéeɓɓa.
28 Ga waa ɓa hayya bi ɓa deeyca dëkaa ɓa yahoheeɗa, Yéesu tummba en fan ɓaa
yah kipaaf fíkíi. 29 Wayee ɓa tëhdohhari, ɓa wo''ari an:
- Tesaa naríi ndaga nohii soosin ee wekii wii hay.
Ya aassa kon, ya tessa naɓa. 30 Ya yuŋnga naɓa kiñam, ya ɓeɓpa mbúuraa, ya
gërëmmba Kooh ga; lëehí'ta, ya weellawa, e'taɓawa. 31 Waa ennda ɗa, hascaagaɓa
kúnísukka, ɓa hanndari ki'ínohsoh; wayee ga saasi, Yéesu ennda meles ga fíkíiɓa,
ɓa hotissiiri. 32 Ɓa ɓaa wo' kon ga díkaantiɓa an:
- Laakéeríi fodii keeñ-soos wiyaak ga ɗuuycuu, ga wii ya en na kiwo' naruu ga
waasaaɗa, ee ya yaa lëegísohi'tuu iñcaa bídu ga Këyítfaaɗane?
33 Ɓa dalla kikoluk, ɓaa soof Yéerúsaleem. Ɓa laakka daama tëelíbéecaa
ɓidaaŋkaahɓaa na yíinooyaa, lakanaa hídírukohuunun na ɓuwaa ɓíinoo taamsee
naɓaɗa, ɓaa wo'ɓa an:
34 - Ha'mudii mílísin kayoh-kayohɗa! Simoŋ hotinndi!
35 Ee tëelíbéecaa ɓanakɓaa ɓaa ɓéestí' ɓuwaa iñaa hewee ga waasaaɗa na daa ɓa
ínohsohee Yéesu ga waa ya weel mbúuraa kiñamɗa.

Yéesu feeñukka ga tëelíbéecaagari
(Mëccëe 28: 16-20; Marka 16: 14-18; Saŋ 20: 19-23; Tumeen 1: 6-8)

36 Lak ɓa ɓaa lís kiwo', Yéesu ga kihafci meyca jalañ ga leelooɓa, këñí'taɓa an:
- Jam enat narúu.
37 Ɓa yëecírukka, tíitussa lool ndaga ɓa foogee an ɓa hot raɓ. 38 Wayee Yéesu
wo''aɓa an:
- Iñii tah hafciirúu kimúuy ya bi ɗú laaki hel kanak ga iñii ɗú hotɗa? 39 Malkat
yahciigoo na kotciigoo: ɓii mi sah-sah! Le'at garoo ɗú malak, ndaga raɓ ɓayoo faan
ɓayoo yoh fodii dii ɗú hot mi ɓayɗa.
40 Ga waa ya wo''a iñaama, ya teeɓpaɓa kotcaagari na yahcaa. 41 Wayee ga daa
keeñɓa sooseeɗa ee ɓa jaahli'aɗa ammbaɓa bi ɓa mínndii kigëm bi wati. Yéesu
meekissaɓa an:
- Ɗú laakin iñaa ɓo' ñaman diine?

✡ **24:23** 24: 23 Malkat 24: 1-11.

42 Ɓa e'tari jën wi'útu 43 Ya ɓeɓpawa, ñammbawa ga fíkíiɓa. 44 Lëehí'ta ya wo''aɓa
an:
- Ga wii mi en narúuɗa, mi wo'eerúu an ɓéeɓ iñaa wo'uunun garoo ee bíduunun ga këyítfaa Waasaa Móyíis, na këyítfaa sëldíiga-Koohcaa, na këyítfaa Kañcaa jomeera kilaak.
45 Waa ennda ɗa, Yéesu lëgísi'taɓa helcaagaɓa doonaa ɓa ínoh iñaa bídu ga
Këyítfaaɗa, 46 ya wo''a ɓa an:
- Iñii yii yërí bídu: Kiristaanii hay ki'en ga coonu, lëehíraa ya mílís ga ɓuwaa
kaanɗa, ga besaa wukaahaywaa, 47 ee daloh ga Yéerúsaleem, ɓuwii ga ëldúnaɗa
tóoh jomin kijangatu, bi ɓa súpít kipeskaagaɓa, ɓa bayalu baakaa'caagaɓa ga teekii
Kiristaanii. 48 Ɗú ɓërí en seedi ga iñcuma ɓéeɓca. 49 Ee mi, mi hay kiwosoh garúu
iñaa Paammboo dígoheeɗa; wayee ɗú, tesat ga dëkii bi ga daa ɗú úulsan na doolaa meyoh ɗook-Koohɗa.

Yéesu ɓoyukka ga Kooh
(Marka 16: 19-20; Tumeen 1: 9-11)

50 Lëehí'ta Yéesu meydohha tëelíbéecaagari teeraa, ɓa ka'ta bi ga ɓak dëkaa
Bétaníi. Daama, ya ɓëwí'ta yahcaagari, ya barkeellaɓa. 51 Ee ga dii ya enee naɓa
kibarkeelɗa, ya yaa tagoh naɓa, ya ɓëwírussa aawwa ɗook-Kooh. 52 Tëelíbéecaa
nak, yí'ussa ga fíkíici ɓaa gërëm Kooh, lëehí'ta ɓa ɓoyukka Yéerúsaleem na keeñ
wisóosí'. 53 Ee besaa en ɓéeɓ, ɓa eni ga Kaanfaa Kooh, ɓa kañi Kooh.

Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee Saŋ bínɗa

Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Wii wërí en Hewhewii winéwí'wii Saŋ bínɗa. Ya bín iñaa Yéesu tum ga ëldúnaɗa, iñcaa ya jëgíree ɓuwaaɗa, na ga loo kikaankaa na kimílískaagari. Yéesu daanee ɓuwaa kijëgí' ee ya yërëméeríi wo'eenci; ya yaa wëkí' ɗúukoolí'caa, ya yaa kaal raɓcaa ga ɓuwaa, ya tumeera ɓan enaama ciliis cidóoyí'-waa'.

Këyítfii Saŋ bínɗa manndii siiy na faa Mëccëe, faa Marka na faa Lúkkaa bín ga loo Yéesuɗa. Laakin iñcaa Saŋ haŋci yërí ɓéestí'ca, ennda fodii sëgílookfaa enee ga Kanaaɗa (2: 1-12), saawalaa Yéesu na ɓetifaa dëkee Samaríiɗa (4: 1-12), lafañaa Yéesu wëkíree dëk Betsaydaaɗa (5: 1-18), yaalaa Yéesu wëkíree límu na kibúumɗa (9: 1-41). Ɓaa fu malak këyítfii Saŋ na cíinoociinaa, fa ɓéestí'tii yewin ga loo kipeskaa Yéesu ga ëldúnaɗa, fa wëñ kiwo' ga loo iñaa Yéesu jëgírohɗa.

Ga dalaarii këyítfii, Saŋ wo' ɓuwaa ɓaa en Yéesuɗa. Ya wo' an Yéesu yërí en Wo’eenaa Kooh wo'ee, wa ennda ɓo', wa hayya ëldúnaɗa. Yéesu tummba enaama cidóoyí'-waa', en ɗanaa ɓuwii gëm an ya yërí en buuraa Kooh tanukee kumëeñí’ ya wo'ee an yërí yah ɓuwii kimúsalɗa.

Ga jamaanaa Yéesu, ɓuwaa hëgískohee hen: ɓii gëmmba gari ndaga lak wóorinɓa an ya yërí en Kowukii Kooh, ɓíinoo sagussari ee ɓa wo’ee an ya ɓo'-Seytaani, ya ɓasi Kooh hen ee ya jom ki'apu.

Saŋ wo' an «Kíntaancii en ga Këyítfii fiiɗa nak, ca bídu ga doonaa ɗú gëm an Yéesu yërí en Kiristaanii, Kowukii Kooh; ee ɗú gëm garinaa, ɗú hay kilaak kipes ga teekci.» Saŋ 20: 31

Këyítfii Saŋ bínɗa tíidoh anee:

1 - Yéesu yërí en lee'laatii ëldúna (*1: 1-18*)
2 - Jangataa Saŋ-Bëtís (*1: 19-34*)
3 - Tëelíbéecaa Yéesu ɗeɓ kilaakɗa (*1: 35-51*)
4 - Iñcaa Yéesu tum paafin ɓuwaaɗa (*2: 1–12: 50*)
5 - Bescaa mëeñjoh ga kipeskaa Yéesuɗa (*12: 1–19: 42*)
6 - Yéesu mílíssa ga kikaan (*20: 1-10*)
7 - Yéesu feeñukka tëelíbéecaagari (*20: 11–21: 25*)

Yéesu yërí en lee'laatii ëldúna

1 Ga dalaaraa ëldúna, Wo'eenaa eneera; ee ɓaa en Wo'eenaaɗa enee na Kooh ee ya
en Kooh. 2 Ya enee na Kooh ga dalaaraa. 3 Iñaa Kooh tum tóoh, kooroh gari. Laakkii
iñaa en ee koorohhii gari. 4 Kipes meyoh gari ee kipeskaa kërí enee lee'laatii ɓuwii.
5 Lee'laataa melicin ga ɗuuy ñúusii, ee ñúusii te''iiwa.
6 Laakka ɓaa Kooh wos, ya teeksee Saŋ. 7 Ya hayya fodii seedi, kiwo' iñaa ya ínoh
ga lee'laataaɗa, en ɗanaa ya tah ɓéeɓ kigëm. 8 Ɓaa yaama enndii yërí en lee'laatii
wayee ya jomee kiseedi' lee'laatii.
9 Lee'laataama wërí en lee'laatii wikayohwii, wa hay ëldúna kiléerí' ɓaa en ɓéeɓ.
10 Ɓaa en Wo'eeniiɗa enee ga ëldúna; ee Kooh hëwí'ta ëldúna koorohha gari; wayee
ɓu-ëldúna ínohsohhiiri. 11 Ya hayin ga ɓuunci, wayee ɓa tookkiiri.
12 Wayee ɓuwii tookkiɗa, ɓii gëm ga teekiigariɗa, ya oninɓa ki'en ɓitowu Kooh.
13 Ɓa enin ɓitowu Kooh, enndii fodii ɓaa límuk ga ɓo', wayee Kooh yërí onɓa kipeskaa
ki'askaama.

14 Wo'eenaa ennda ɓo', ya hayya dëkka naruu, líiffa na ndam na kayoh. Ɗu hotin
ndamiigari, ee ndamaama wërí en ndamaa, ya, Kowu kíinoo ga Paamudii, ya ɓewoh
ga paamciɗa.
15 Saŋ seedi''ari, yéegalohha iñii yii didóolí' an:
- Yërí mi wo'eerúu ga waa mi wo' an: «ga fenooroo laakin ɓaa en na kihay ee yërí wëññjoo kilaak solu, ndaga balaa minaa, lak ya enin.»
16 Ɓéeɓpúu ɗú laasin ga yërmaandiigari leehooɗa, ɗú ɓii barkeeluk ga rek. 17 Iñcii
Kooh nakoh kitumɗa, koorohca ga Móyíis, wayee yërmaandii na kayohfiigari, Yéesu
Kiristaa haydohca. 18 Ken mosoo kihot Kooh, wayee Kowukii Kooh laak doŋ ee en
Kooh, ee en ga yahaa Paamudiiɗa, teewinnduuri.

Jangataa Saŋ-Bëtís

19 Yaawúu'caa ga Yéerúsaleemɗa wosussa ɓisarahoh na ɓiLéwít kimeekis Saŋ-Bëtís an:
- Fu yërí en ɓa?
Iñii yii yërí Saŋ seedi'.
20 Ya wo''a faŋ ee ɗaakkii dara ga, ya wo''a ga fíkíi ɓéeɓ an:
- Mi enndii Kiristaanii .
21 Ɓa meekissari an:
- Kon fu yërí en ɓa? Fu yërí en Ili, sëldíiga-Koohaane?
Saŋ taassaɓa an:
- Ó'óo, mi enndiiri.
Ɓa meekissari an:
- Fu yërí en sëldíiga-Koohii jom kihayɗane✡?
Saŋ taassaɓa an:
- Ó'óo.
22 Waa ennda ɗa, ɓa wo''ari an:
- Kon wo'aarii ɓii fu enɗa, ndaga ɓuwaa wossíiɗa, ɗí jomin kilaak iñaa ɗí wo'anɓa. Fu wo' ya ga haffu?
23 Saŋ taassaɓa an:
- Mi yërí en koonaakii ɓii en na kiwo' didóolí' ga ɗuuy ëgí'-dúndagii an: Yólóhɗat waasii Ha'mudii yah kikoorohɗa!
Iñaama yërí Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo'ee.
24 Laakeera ɓiFërísiyeeŋ ga ɓuwaa wossee ga Saŋɗa*. 25 Ɓa meekissari an:
- Waa fu enndii Kiristaanii, fu enndii Ili, fu enndii sëldíiga-Koohii jom kihayɗa, kon iñii tah ya fu bëtísi'i ɓuwii?
26 Saŋ taassaɓa an:
- Mi, mi bëtísi''úu ga músú, wayee laakin ɓaa en ga ɗuuycúu, yaa ɗú ínohoo. 27 Ya
hay ga fenooroo ee joobinndoo sah kipëkís liiwaa ñafaraagari.
28 Iñii laak yii hewee ga dëk-kawaa Bétaníi hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaa, ga ɗekataa
Saŋ bëtísi'ohee ɓuwaaɗa.

Yéesu yërí en Kubaalkii Kooh

29 Ga kooh-wíisfaa, Saŋ hotta Yéesu yaa hay gari, ya wo''a ɓuwaa an:
- Kubaalkii Kooh jee, yii hay kinís baakaa'cii ɓuwii ga ëldúnaɗa. 30 Yërí en ɓaa mi
wo'eeɗa. Mi wo'ee gari an: «Ga fenooroo, laakin ɓaa en na kihay ee yërí wëññjoo
kilaak solu, ndaga balaa minaa, lak ya enin. 31 Mi ga kihaffoo, mi ínohéeríi ɓaa
enndiɗa, wayee mi hayin ëldúna kibëtísi' ga músú doonaa ya ínohuk ga ɓu-Isarayeel
.»
32 Ga iñaama, Saŋ seedi''a an:

✡ **1:21** 1: 21 Malkat Dëteronom 18: 15,18. * **1:24** 1: 24 Laakin lëegísohcaa wo' an: «Ɓuwaa wossee ga Saŋɗa ensee ɓiFërísiyeeŋ.»

- Mi hotin Helaa yisela'í'yaa yoosukohha asamaan en fan ho', yammba ga ɗookci.
33 Mi ínohéeríi ɓaa enndiɗa, wayee Kooh yaa wossoo kibëtísi' ga músúɗa, yërí
wo'eeroo an: «Fu hay kihot Helaa yisela'í'yaa yoosukoh asamaan yam ga ɗook ɓo'.
Ɓaa yaama yërí yah kibëtísi' ga Helaa yisela'í'yaa.»
34 Saŋ tíkka ga an:
- Iñaama mi hotinndi, ee mi seedi' an ɓii yii yërí en Kowukii Kooh.

Tëelíbéecaa Yéesu ɗeɓ kilaakɗa

35 Ga kooh-wíisfaa, Saŋ enissa daama, ya na tëelíbée ɓanak ga ɓaagari. 36 Daa ya
hotee Yéesu yaa paaf, ya malakkari bi maañnja, ya wo''a an:
- Malkat, yii en Kubaalkii Koohɗa, yeema!
37 Tëelíbéecaa Saŋ ɓanakɓaa kelohussa wo'eenaama, ɓa taabukka Yéesu. 38 Yéesu
heelukka, ya hotta an ɓa ɓaa taabukki, ya meekissaɓa an:
- Ɗú heel ya?
Ɓa wo''ari an:
- Rabí, fu dëk gada?
«Rabí» wërí en «Jëgírohii».
39 Yéesu taassaɓa an:
- Hayat, ɗú hot.
Waa ennda ɗa, ɓa ka'ta, ɓa hotta daa ya dëkɗa. Enee ga ɓak wahtu kilaagis na
noh-soos. Ɓa ennda nari iñaa tes ga besaa bëríiɗa†.
40 Yíinoo ga ɓuwaa ɓanakɓaa kelohsee wo'eenaa Saŋ, taabukussa Yéesuɗa, enee
Andari, këmëeŋkí Simoŋ-Pee'. 41 Andari ɗeɓpa kika' ga Simoŋ, yaakci sah-sah,
wo''ari an:
- Ɗí hotin Mesíinii‡.
«Mesíi» wërí en «Músalkaataa Kooh falɗa»: Kiristaanii .
42 Waa ennda ɗa, ya ɓayya Simoŋ ga Yéesu. Yéesu malakka Simoŋ bi maañnja,
wo''ari an:
- Fu en Simoŋ, kowu Saŋ. Fu teeksan Kefaas§.
«Kefaas» ga ki'Arameyee wërí en «Pee'-atoh».

Yéesu ɓayya Filiip na Natanayeel

43 Ga kooh-wíisfaa, Yéesu ɓewukka kiyah gohaa Gëlílée, ya hotta Filiip, ya wo''ari
an:
- Taabukaaroo!
44 (Filiip kúlkohee Betsaydaa, dëkaa Andari na Pee' dëkohɗa.) 45 Lëehí'ta, Filiip
ka'ta ga Natanayeel, wo''ari an:
- Ɗí hotin ɓaa wo'see ga Këyítfaa Waasaa Móyíisɗa, yaa sëldíiga-Koohcaa
yéegaloheeɗa. Yéesu yërí, kowu Yoseef, ga teeraa Nasareet.
46 Natanayeel wo''ari an:
- Nasareete? Enaama yijófí' mínin daama kimeyohe?
Filiip wo''ari an:
- Haya, fu hot.
47 Yéesu hotta Natanayeel yaa hay gari, ya dalla kiwo' gari an:
- Kowu Isarayeel kayoh-kayohɗa yeema! Ya laakoo caahan.
48 Natanayeel meekissari an:
- Fu ínohohhoo gada?
Yéesu taassari an:
- Balaa Filiip ɓayyaanaa, mi hotee garaa lak fu yaa ga bosaa eenaa.

† **1:39** 1: 39 Ga wo'eenaa yaawúu'caa, wahtaama wo'si wahtaa wudaaŋkaahwaa. Bescaagaɓa dali na noh-soos, lak nohaa waa aas bi ga daa wahtaama haysan, ennda wahtucaa hëgísohu kom cidaaŋkaah na kanak (12). ‡ **1:41** 1: 41 Mesíinii Wo'een ga ki'Ebërëe, wërí en Kiristaanii ga kiGerek. § **1:42** 1: 42 Kefaas Wo'een ga ki'Arameyee, wërí en Pee'.

49 Natanayeel wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, fu yërí en Kowukii Kooh, fu yërí en buurii ɓu-Isarayeel.
50 Yéesu loffari an:
- Dii mi wo''aa an mi hotee garaa ga bosaa eenaaɗa tahhaa kigëme? Fu hay kihot
enaama ciliis caa wëñ kiyak!
51 Lëehí'ta Yéesu tíkka ga an:
- Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka. Ɗú hay kihot asamaanii lëgísuk, malaakacaa Kooh
lapi ɗook asamaan ee ɓa yoosuki kakay ga Kowukii ɓii*.

2

Sëgílookfaa enee ga Kanaaɗa

1 Bes kanak tíkka ga hewhewcaama, sëgílook laakka ga teeraa Kanaa, ga gohaa
Gëlílée. Eew Yéesu enee daama. 2 Yéesu ɓan nakseera sëgílookfaa, ya na
tëelíbéecaagari. 3 Ga ɗuuy hewaa, biiñaa leehha, eeci wo''ari an:
- Ɓa laakissii biiñ!
4 Yéesu taassari an:
- Ya'ɓu, mi naraa ga ya, ee wahtiigoo le''ii duum?
5 Eew Yéesu wo''a súrgacaa ga kaanfaaɗa an:
- Iñaa ya wo''úunaa, tumatti!
6 Laakeera daama tataa-atoh tiyitniinoo tiyaak, taa yaawúu'caa tumee músú ga,
kisétí'sirukoh* ga fíkíi Kooh. Ee kaa en ɓéeɓ míneera kitum iñaa le' líita' citéemée'
ga músú. 7 Yéesu wo''a súrgacaa an:
- Ne'at músú ga tataatii bi ta líif!
Ɓa ne''ata bi ta líiffa muut. 8 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''aɓa an:
- Diimaɗa, hafat ɗú ɓayi' ɓaa tuukuk sëgílookfiiɗa.
Ɓa ɓayi'tari ga. 9 Ɓaa tuukuk sëgílookfaaɗa yoohha músúmaa súpítu biiñɗa. Ya
ínohéeríi daa biiñaa meyohɗa, wayee súrgacaa hafee músúmaaɗa ínohseera iñaa
laakɗa. Ɓaa tuukuk sëgílookfaaɗa ɓayya ha'-sëgílookfaa, 10 wo''ari an:
- Ɓuwii ɗewi kihafoh biiñii wineɓlaatwii, binaa ɓuwaa an bi faancaa tamohaa, ɓa
mëeñdoh kihafoh waa tesohin kineɓɗa. Fu nak, fu ɗaakin biiñii wëñ kineɓɗa bi ga
wahtii wii.
11 Kíntaanaama wërí Yéesu ɗeɓ kitum, ee enee ga Kanaa ga gohaa Gëlílée.
Fodaama ya teewohha ndamaagari ee tëelíbéecaa gëmussa gari.
12 Waa ennda ɗa, Yéesu ka'ta teeraa Kafarnawom, ya na eeci na
këmëeŋkímuncaagari ɓiyaalɓaa na tëelíbéecaagari. Ɓa tessa daama bi sammba
kimaañ.

Yéesu ga ɗuuy Kaanfaa Kooh
(Mëccëe 21: 12-13; Marka 11: 15-17; Lúkkaa 19: 45-46)

13 Lakanaa Paakaa yaawúu'caa deeyin, Yéesu ka'ta Yéerúsaleem. 14 Ya laakka ga
ɗuuy Kaanfaa Kooh ɓuwaa enu na kitoon enoh, kitoon baal na kitoon ho'. Ya laakka
weci'oh-kopa'caa daama ɓan, laruunun. 15 Ya ɓeɓpa ní', ya hëwí'ta leraw ga, ya
kaallaɓa ɓéeɓɓa ɓa mey Kaanfaa Kooh, ɓa na baalcaagaɓa na enohcaagaɓa. Ya
tasarsohha koparaa weci'ohcaa, ya petisohha la'caagaɓa. 16 Ya wo''a toonoh ho'caa
an:
- Meydohat iñcii cii dii! Kaa tumat kaanfii Paammboo ditoonaa'!
17 Tëelíbéecaagari dalla kiníindísuku iñaa bídu ga Këyítfaaɗa an: «Éey Kooh,
waarii mi waa' kaanfiigaraaɗa. Ee kiwaa'kiima kii ëbí'too fodii kiwii.»✡

---

* **1:51** 1: 51 Yakoop hotee iñaama ga heey. Sënees 28: 12-13. * **2:6** 2: 6 «Kisétí'sirukoh ga fíkíi Kooh» waa' kiwo': ɓu-Isarayeel tíssee kotcaa na yahcaagaɓa hen balaa ɓa ñam wala ɓa lëehí' kiñamaa. Malkaa Mëccëe 15: 2 ✡ **2:17** 2: 17 Kañcaa 69: 10.

18 Waa ennda ɗa, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa wo'ussari an:
- Tumaa Kíntaan, fu teeɓpíi an fu ga kayoh ga iñii fu tum yii!
19 Yéesu loffaɓa an:
- Ɓúrat Kaanfii Kooh, tík ga bes kaahayaa mi ɓëwí'fa.
20 Yaawúu'caa wo'ussari an:
- Kitawah Kaanfii Kooh fii tumin tíkíis tidaaŋkaah-nikiis na tiyitniinoo ee fu, an fu
yahfa kiɓëwíris ga bes kaahaye?
21 Wayee nak Kaanfaa Kooh Yéesu wo'eeɗa, faanfaagari fërí. 22 Kërí tah ga waa
Yéesu mílíssa ga ɓuwaa kaanɗa, tëelíbéecaagari níindísukussa an ya wo'eera iñaa
yaama. Ɓa gëmmba kon iñaa bídu ga Këyítfaaɗa na wo'eencaa Yéesu wo'eeɓaɗa.

Yéesu ínohin ɓéeɓ iñaa en ga keeñ ɓo'ɗa

23 Ga feetaa Paakaa Yaawúu'caa, Yéesu enee ga Yéerúsaleem. Daa ɓiɓo' ɓiyewin
hotsee kíntaancaa ya tumeeɗa, ɓa gëmmba gari. 24 Wayee Yéesu, ya ga kihafci,
óolukéeríiɓa ndaga ɓéeɓɓa ya ínoheeraɓa dijófí'. 25 En ki'enaa, Yéesu soolukéeríi
ɓo' wo''i yen ga ɓo'-súusúus, ndaga ya ga kihafci, ya ínohin iñaa en ga keeñ ɓaa en
ɓéeɓ.

3

Yéesu saawalla na Níkodeem

1 Laakeera ɓo' yaa bokee ga Fërísiyeeŋcaa. Ya teeksee Níkodeem ee ya bokee ga
ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa. 2 Ya hayya ga Yéesu ga wek, ya wo''ari an:
- Jëgírohii, ɗí ínohin an Kooh yërí wossaa kijëgí'tíi. En ki'enaa, ken mínoo kitum
kíntaancii fu tumiɗa enndii an Kooh taam narinaa.
3 Yéesu taassari an:
- Kayoh-kayohɗa mi wo''aaka: Ken mínoo kihot Nguurii Kooh enndii an ya límukis*
henaa. 4 Níkodeem meekissari an:
- Ɓaa kasohin límukisan na? Ya mínan na kiɓoyukis lookaa eeci, ya límukis?
5 Yéesu taassari an:
- Kayoh-kayohɗa mi wo''aaka: ɓaa fu límukkii ga músú na Helaa Koohaa, fu mínoo
ki'aas ga Nguuraa Kooh. 6 Iñaa límuk ga ɓo', iñaa ɓo' ee iñaa límuk ga Helaa Kooh
iñaa hel. 7 Kaa jaahli' ga dii mi wo''aa an «Ɗú jomin kilímukisɗa». 8 Uurisii, daa
neɓwanaa wa wëp ëewruk da. Fu kelohi gawa ee fu ínohoo daa wa meyoh, fu ínohoo
daa wa aaw. Man fodaama ga ɓéeɓ ɓaa límuk ga Helaa Kooh.
9 Waa ennda ɗa, Níkodeem meekissari an:
- Iñaama mín na ki'en?
10 Yéesu taassari an:
- Fu, fu jëgíroh yiyaak ga ɗuuy heetii Isarayeel ee fu ínohoo iñcumane? 11 Kayoh-
kayohɗa mi wo''aaka: ɗí wo' iñaa ɗí ínoh ee ɗí ɓéestí' iñaa ɗí hotin, wayee ɗú, ɗú
gëmmbii iñii ɗí seedi'ɗa. 12 Mi wo' narúu ga iñaa aaw ga ëldúna, ɗú gëmmbiiroonaa,
binaa mi wo' narúu ga iñaa aaw ga Koohaa ɗú mínanndoo na kigëm?
13 Ken mosoo kikolkoh ëldúna ya lap asamaan, enndii Kowukii ɓii yoosukoh
asamaanɗanaa. 14 Fodaa daa Móyíis ɓëwíree goŋ-përëmaa† ga ëgí'-dúndagaa
doonaa ɓaa en ɓéeɓ hotwaɗa, fodaama ɓan mi, Kowukii ɓii, mi ɓëwí'san ɗa. 15 En
ɗanaa ɓaa gëm garoo ɓéeɓ laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. 16 Ndaga Kooh waa'
ɓu-ëldúna hen bi, ya erohha Kowukiigari ya laak doŋɗa, doonaa ɓéeɓ ɓaa fu gëm
gakanaa, fu saŋku'oo, wayee fu laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. 17 En ki'enaa, Kooh
wossii Kowukiigari ga ëldúna ki'atti' ɓu-ëldúna, wayee ya woska ka músal ɓu-ëldúna.

---

* **3:3** 3: 3 Kilímukis wo'eeniima ga kiGerek waa' kiwo' ɓan «ga ɗook asamaan». † **3:14** 3: 14 Móyíis ɓëwíree goŋ-përëmaa ga ëgí'-dúndagaa. Malkat ga Kídaa 21: 8- 9: Ɓéeɓ ɓaa goŋ ɗoweera, ya yíp hascaagari ga goŋ-përëmaamanaa, ya dal kiwak. Fodaama Yéesu ɓëwírussa ga kuraanaa ee ɓéeɓ ɓaa fu yíp hasciigaraa gari taam na ngëmaa, fu hay kimúc.

[18] Ɓaa gëm ga Kowukii, atti'soo. Wayee ɓaa gëmmbii gakanaa, yaama atti'uunun
kumëeñí' ndaga ya gëmmbii ga teekii Kowukii Kooh, kii ya laak doŋɗa. [19] Ee ya yah
ki'atti'u ga iñii yii: Lee'laatii hayin ëldúna, wayee ɓuwii, ñúusii gënëlɓa lee'laatii,
ndaga ɓa tumi yibóní'. [20] Ɓaa tumi yibóní', waa'tii kihot ga lee'laatii ee ya deeyoo ga,
ndaga ya niik tumeencaagari cibóní'caa wíiñuk. [21] Wayee ɓaa tumi iñaa en kayoh,
deeyi ga lee'laatii. En ɗanaa, lee' ga fíkíi ɓéeɓ an iñcaa ya tumɗa, ya taam ga na
Kooh.

Saŋ wo''a an Yéesu yërí wëññji kiyak

[22] Ga waa iñaama paaffa, Yéesu ka'ta na tëelíbéecaagari gohaa Yúudée. Ya ennda
naɓa daama bi sammba kimaañ, ya yaa bëtísi' ɓuwaa. [23] Saŋ-Bëtís ɓan bëtísi'ee ga
Aynoŋ, ga yahaa teeraa Salím. Ɗekataama yewineera músú ee ɓuwaa ɓaa hay gari
daama, ya yaa bëtísi'ɓa. [24] Waama, lak Saŋ lagussii ga kasu duum.
[25] Iñaama haydohha nookoh-wo'een ga díkaanti tëelíbéecaa Saŋ na yaawúu'
yíinoo, ga loo baah kisétí'siruk ga fíkíi Kooh. [26] Ɓa ka'ta ga Saŋ, ɓa wo''ari an:
- Jëgírohii, ɓaa yaama enee naraa ga ɓakaa hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaa, ee fu
seedi'eera yen gariɗa, diima nak ya yaa bëtísi' ee ɓéeɓ ɓuwii ɓii yah gari.
[27] Saŋ taassaɓa an:
- Ken mínoo kilaak dara, enndii an Kooh yërí onndirinaa. [28] Ɗú ga kihaffúu,
ɗú míninndoo kiseedi' an mi wo'eera an: «Mi enndii Kiristaanii wayee mi wosu
kiɗëwírukki.» [29] Kílook kuu ha'-kílook. Fiiliimunii ha'-kílookkii, yii deeyi ga yahaaci
súkúrukiriɗa, keeñci soosin lool ga kikeloh koonaakiigari. Keeñnjoo hín ɗa kisoos,
ee diimaɗa wa soosin bi matin sëk. [30] Ya, ga kihafci, teekiigari jom kiwëñ kisíw ee
wiigoo aaw kiyím.

Yii meyoh ɗookɗa yërí hanoh ɓéeɓ ɗook

[31] Yii meyoh ɗookɗa yërí hanoh ɓéeɓ ɗook. Ɓaa meyoh ëldúna, bok ga ɓu-ëldúna
ee ya wo'i wo'een ëldúna. Ɓaa meyoh ɗook ga Kooh yërí hanoh ɓéeɓ ɗook. [32] Ya wo'
iñaa ya hotɗa na iñaa ya kelohɗa ee ken gëmmbii iñii ya seedi'ɗa. [33] Ɓaa gëm iñii
ya seedi'ɗanaa, lak teewohin an Kooh wo'i kayoh. [34] En ki'enaa, ɓaa Kooh wosɗa,
wo'i wo'eencaa meyoh ga Kooh, ndaga Kooh sorinndi bi líifin na Helaa yisela'í'yaa.
[35] Paamudii waarin Kowukii ee tíkin tóoh ga yahci. [36] Ɓaa fu gëm ga Kowukiinaa fu
laasin ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. Ee ɓaa fu saŋ kigëm ga Kowukiinaa, fu laasanndii
ga kipeskaa leehoo taa'ɗa ee aylukaa Kooh dëkan ga ɗookfu.

4

Yéesu saawalla na ɓetifaa dëk Samaríi

[1] Fërísiyeeŋcaa kelohussa ɓéestíraa an Yéesu yërí wëñí' Saŋ tëelíbée, ee yërí wëñ
Saŋ kibëtísi' ɓiɓo'. [2] (En ki'enaa, Yéesu na kihafci bëtísi'éeríi ken, tëelíbéecaagari rek
ɓërí bëtísi'ee ɓuwaa). [3] Daa ɓéestíraama le'ee ga Yéesu, ya kolkohha gohaa Yúudée,
ya yaa ɓoyuk gohaa Gëlílée. [4] Ga waa ya en na kiyahɗa, ya húusohha gohaa Samaríi.
[5] Yéesu le''a kon teeru wíinoo daama ga gohaa Samaríi. Teeraama teeku Síkaa'
ee en ga yahaa yoonaa Yakoop onee Yoseef, Kowukaagariɗa. [6] Ne'aa Yakoop enee
daama. Daa Yéesu tíidee bi ya sonnda, ya dalla kiyuŋ ga píndaa ne'aa. Enee ga ɓak
mídí.
[7] Laakka ɓetifaa dëk Samaríi hay kine' ga ne'aa. Yéesu wo''a ɓetifaa an:
- Onaaroo músú, mi an!
[8] (Lakanaa tëelíbéecaa Yéesu karuunun teeraa kilomnee iñaa ɓa ñaman.)
[9] Ɓetifaama ee dëk Samaríiɗa, taassa Yéesu an:
- Fan na? Fu, fu Yaawúu', fu kíimmboo músú ki'an, mi yii mi bok ga ɓu-Samaríiɗa?
(Ɓetifaa wo'ee iñaama ndaga yaawúu'caa na ɓu-Samaríi haɓséeríi ga ku'on pe'.)

10 Yéesu taassa ɓetifaa an:
- Fu ínohee iñaa Kooh onohi ee fu ínohee ɓii kíimmbaa músúɗanaa, eneenaa fu
ga kihaffu, fu kíimanndi, ya onndaa ga músúmaa onohi kipesɗa.
11 Ɓetifaa wo''a Yéesu an:
- Kiyaakii, fu laakoo hoc ee ne'ii huutin. Fu ɓewohan músúmaa onohi kipesɗa
gaɗa? 12 Ne'ii wii caasammbíi Yakoop aci'tíiwa. Ya na kihafci, ya annda ga.
Towutaagari na júuraagari anussa ga ɓan. Fu, fu halaat an fu wëññji kilaak solune?
13 Yéesu taassari an:
- Músúmii ne'ii wii, ɓaa an ganaa hay kilís kipíl. 14 Wayee ɓaa an ga músúmaa
mi eranndiɗa, pílsisoo taa'. Hanaa kay, músúmaa mi yahhi ki'onɗa yah kuhaalaa
músú ga ɗuuyci, kaa onohan kipeskaa leehoo taa'ɗa.
15 Ɓetifaa wo''a Yéesu an:
- Kiyaakii, onaaroo músúmaama, en ɗanaa mi pílsisoo ee calsisooroo kihay bi ga
dii, kine' músú.
16 Yéesu wo''ari an:
- Kara! Ɓaynaa yaalfu, fu hayis dii.
17 Ɓetifaa taassa Yéesu an:
- Mi laakoo yaal!
Yéesu wo''ari an:
- Fu wo' an fu laakoo yaalaa, fu wo' kayoh. 18 En ki'enaa, fu laakeera yaal ɓiyëtúus.
Ee yii fu en nari diimaɗa enndii yaalfu. Kon iñii fu wo'ɗa kayoh.
19 Ɓetifaa wo''a Yéesu an:
- Kiyaakii, mi hotin an fu sëldíiga-Kooh. 20 Wo'aaroo ɓii en ga kayoh ɓa?
Caasamunciigaríi jaamuksee Kooh ga ɗook jaŋjagii wii. Wayee ɗú, yaawúu'cii, ɗú
wo' an ɗekataa jom kijaamukohu Koohɗa en ga Yéerúsaleem.
21 Yéesu wo''ari an:
- Ɓetifii, gëmaa iñii mi yahhaa kiwo'ɗa. Wahtu waa hay, waa ɗú karoo ga jaŋjaŋ
ee ɗú karoo Yéerúsaleem kijaamuk Paamudii. 22 Ɗú, ɓu-Samaríi, ɗú jaamuki Kooh
ee ɗú ínohoori. Ɗí yaawúu'cii, ɗí ínohin ɓii ɗí jaamukiɗa, ndaga kimúckii meyoh ga
yaawúu'cii. 23 Wayee wahtii wii hay ee weema sah. Diimaɗa ɓuwii jaamuk Paamudii
kayoh-kayohɗa, jaamuksanndi ga hel na ga daa ya man kayoh-kayohɗa. En ki'enaa,
ɓuwaa jaamuki fodaamaɗa ɓërí Paamudii heel. 24 Kooh, Hel. Ee ɓuwii jaamukiriɗa
ɓa jommbi kijaamuk na hel na ga daa ya man kayoh-kayohɗa. 25 Ɓetifaa wo''a Yéesu
an:
- Mi ínohin an Músalkaataa Kooh falɗa ee ɓaysi Kiristaaɗa, hay kihay. Binaa ya
hayaa, ya hayyíi kilóogísoh tóoh.
26 Yéesu wo''ari an:
- Mi yërí, mi yii mi wo' naraaɗa.
27 Ga wahtaama, tëelíbéecaa Yéesu le'ussa. Ɓa jaahli''a lool ga daa ɓa laak
Yéesu yaa saawal na ɓetiɗa. Wayee laakkii yíinoo gaɓa yaa kaañnji kimeekis an:
«Fu meekisoh ya?» wala «Fu waa' ya gari?» 28 Waa ennda ɗa, ɓetifaa foñnja
kujataakaagari daama, foolla teeraa, wo''a ɓuwaa an:
29 - Hayat ɗú malak! Mi hídohin na ɓo', yaa wo'inndoo tóoh iñaa mi mosin kitum.
Enndii Kiristaanii moose?
30 Fodaama, ɓuwaa ɓaa meyoh teeraa ɓaa hay ga Yéesu.
31 Tummba lak tëelíbéecaa ɓaa gítín Yéesu an: «Jëgírohii, ñama kay!»
32 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Laakin ñamah waa mi ñaman, ee ɗú ínohoowa.
33 Tëelíbéecaa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Hanaa laak ɓaa haydohi'ti ñamah.
34 Wayee Yéesu wo''aɓa an:

- Ñamahhoo wërí en mi tum iñaa neɓ ɓaa wossooɗa, ee mi lëstí' iñii ya nakkooɗa.
35 Ɗú wo'i ga kihaffúu an: «tes ga ñiin cinikiis kipíik le'e»? Wayee mi wo''úu an:
«malkat dijófí', ndaga yooncii súwin haat ee sek píikoh. 36 Píikohii laasin fayaagari
ee ya yii nëgíroh boŋcii en ɓuwii yah kipes bi taa'ɗa. En ɗanaa ɓaa sokeeɗa na ɓii
yah kipíikɗa boku kineɓluk.» 37 Cahii wo'in kayoh ga daa wa wo' an: «Yii sokaa, yii
píik.» 38 Mi wosinndúu kipíik yoonaa ɗú línndii. Ɓiɓo' ɓiliis ɓërí sodee ga ee ɗú, ɗú
ñammba ga anagaagaɓa.

39 Ɓiɓo' ɓiyewin ga teeraa waama ga Samaríiɗa, gëmussa ga Yéesu ndaga wo'eenaa
ɓetifaa wo'ɓa an: «Iñaa mi mosin kitum tóoh ya wo'inndoori.» 40 Kërí tah ɓu-teeraa
Samaríi, daa ɓa hayee bi ga Yéesu, ɓa ɓaa kíimmbi, ya tes naɓa. Yéesu tessa daama
bes kanak. 41 Ɓuwaa gëm ga Yéesu ndaga wo'eencaagari ya ga kihafciɗa, wëñnja
kiyewin. 42 Ɓa ɓaa wo' ɓetifaa an:

- Enndii an iñii fu wo''íiɗa tah bi ɗí gëm gari, wayee ɗí ga kihaffíi, ɗí súkúrukinndi.
Ee ɗí gëmin an Yéesu yërí en Músalkaatii ëldúna sah-sah.

Kíntaanaa wukanakwaa Yéesu tum ga Kanaaɗa

43 Yéesu tummba bes kanak ga ɗekataama, lëehí'ta ya kolkohha daama yaa yah
gohaa Gëlílée. 44 En ki'enaa, ya ga kihafci, ya wo'eera an: «Laakkii sëldíiga-Kooh, yaa
onu cée' ga dëkaa ya meyohɗa.» 45 Ga waa ya le' Gëlíléeɗa nak, ɓuwaa teerukussari
dijófí', ndaga ɓa ɓan, ɓa kareera Yéerúsaleem ga hewaa Paakaa yaawúu'caa ee ɓa
hotin ɓéeɓ iñcaa ya tumee daama ga feetaaɗa.

46 Waa ennda ɗa, ya ka'sissa teeraa Kanaa ga gohaa Gëlílée. Daama dërí ya súpítee
músúmaa ma ennda biiñ. Wiima, lak laakin ga Kafarnawom, ɓo' yaa lëgëyi' buu'.
Ɓaama, kowukaagari kiyaalkaa kërí ɗúukoolee. 47 Daa ya kelohee an Yéesu meyohin
gohaa Yúudée, hayin gohaa Gëlílée, ya ka'ta gari. Ya kíimmbari ya hay Kafarnawom
kiwëkí' kowukaagari ɗúukoolin bi kaa yah kikaanɗa. 48 Yéesu wo''ari an:

- Enndoo kat ɗú hottii kíntaan na mandarga cidóoyí'-waaraa, ɗú gëmoo taa'!

49 Wayee ɓaa wo''ari an:

- Kiyaakii, hay ɗu gaaw kiyee bi kowukaagoo kaanaa!

50 Yéesu wo''ari an:

- Kara, kowukaagaraa wakin, kaa pes!

Ɓaa gëmmba iñaa Yéesu wo''iɗa, ya yaa yah. 51 Ga daa ya en na kiɓoyuk kaanciɗa,
súrgacaagari ɓaa hay kihídoh nari, ɓa wo''ari an:

- Kowukaagaraa wakin, kaa pes.

52 Ya meekissaɓa wahtaa ɓa hotee kitani ga kowukaagariɗa. Ɓa taassari an:

- Enee wútúwaa, ga wahtu cuunoh; tamohlaataa faanfaa yím ga.

53 Paam oomaa-yaalaa dalla ki'ínoh an wahtaama siiy wërí Yéesu wo'eeri ga an:
«Kowukaagaraa wakin, kaa pes.» Meyoh daama, ya gëmmba ga Yéesu, ya na ɓu-
kaanci ɓéeɓɓa.

54 Wiima wërí en kíntaanii wukanakwii Yéesu tum, ga waa ya meyoh gohaa Yúudée
ya ka'ta Gëlíléeɗa.

5

Yéesu wëkí'ta ɓaa lafañin

1 Ga bescaa tík gaɗa, yaawúu'caa laakussa feet ee Yéesu ka'ta Yéerúsaleem. 2 Ga
teeraama nak, laakeera mbalka músú waa ɓookkohsi ga yahaa halaa teeku «halaa
baalcaaɗa». Mbalkaama wo'si ga ki'Ebërëe «Betsataa». Mbaa' ciyëtúus cërí yípu,
wíillawa. 3 Ga fíldoo mbaa'caama, ɗúukoolí' ɓiyewin faanuksee daama: ɓibúumí',

ɓiɓéedúkí' na ɓilafañ. […]* 5 Laakeera daama ɓo' yiyaal, yaa iñaa ya ɗúukoolee tumin tíkíis tidaaŋkaah-kaahay na tiyitnataahay. 6 Yéesu hottari lak ya faanukin ee ya ínohha an ɗúukoolaagari maañin lool, ya meekissari an:

- Ƒu waarin kiwake?

7 Ɗúukoolíraa taassa Yéesu an:

- Kiyaakii, mi laakoo ken ɓaa ekanndoo ga mbalkii binaa músúmii yëngëlukaa. Wahtaa mi jéem ki'aas ga tóoh, ɓo' yiliis ɗeɓpoo ki'aas.

8 Yéesu wo''ari an:

- Kolka, ɓewaa gataniigaraa fu tíin.

9 Ga saasi ɓaa wakka. Ya ɓeɓpa gatanaagari, ya yaa tíin.

Yaawúu'caa tapukohussa na lafañaa

Bëríinaa iñii laakohɗa nak enee bes Sabat. 10 Yaawúu'caa wo'ussa ɓaa wëkɗuseeɗa an:

- Wati bes Sabat ee Waas onndiiraa kikooruk gataniigaraa†!

11 Ɓaa taassaɓa an:

- Aa', ɓaa wëkí'tooɗa kat yërí wo''oo an: «Ɓewaa gataniigaraa, fu tíin.»

12 Ɓa meekissari an:

- Haa, ɓaa yaama wo''aa an «ɓewaa gataniigaraa fu tíinɗa» ya ɓa?

13 Wayee ɓaa wëkɗuseeɗa ínohéeríi ɓaa wëkí'tiɗa, ee lak Yéesu múuyin ga ɗuuy ɓuwaa enee daamaɗa.

Doolaa Yéesu ɓewoh ga Koohɗa

14 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu hídohha na ɓaa ya wëkɗeeɗa ga Kaanfaa Kooh, ya wo''ari an:

- Man diima fu wakin. Kaa tumis ɓaakaa', doonaa iñaa wëñ yii kiyiis dalooraa.

15 Ɓaa ka'ta, wo'neera yaawúu'caa an Yéesu yërí wëkí'ti. 16 Iñaama tahha ɓi
yaawúu'caa ekussa Yéesu pee' ga kumuun ndaga daa ya wëkɗin ɓo' ga bes Sabatɗa.

17 Wayee Yéesu ñaassaɓa perem an:

- Paammboo yii lís kilëgëy, mi ɓan, mi yii lëgëy.

18 Iñaa Yéesu wo' yaama wëññja kitah bi yaawúu'caa tuukka ga kiheelli ki'ap. Ndaga ya eemmbii ga kikëldúk iñaa Waasaa onoh kitum ga bes Sabatɗa, wayee ya wo' ɓan an Kooh Paamci, ee ya tum Kooh mooroomun.

19 Yéesu ɓaatta ga, wo''aɓa an:

- Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: Kowukii mínoo dara kitum ka ga kihafci rek. Iñaa ka hot Paamudii tumiɗa doŋ yërí ya tumi. Ɓéeɓ iñaa Paamudii tumiɗa, Kowukii
tumiri ɓan. 20 En ki'enaa, Paamudii waarin Kowukii ee iñaa ya tum na kihafci tóoh,
ya teeɓka. Ee sah, Paamudii hay kiteeɓ Kowukii enaama ciyaak ciliis caa ka yah
kitum ee ɗú hay gaca kijaahli. 21 En ki'enaa, fodaa daa Paamudii kolukɗi ɓuwii
kaanin ee ya pésí'ɓaɗa, fodaama deŋ Kowukii pésɗi ɓaa neɓpi. 22 Paamudii nak
atti'oo ken, wayee ya erin Kowukii ki'atti' ga tóoh. 23 En ɗanaa ɓéeɓ e' Kowukii cée'
fodaa ɓa e' Paamudii cée'ɗa. Ɓéeɓ ɓaa e'tii Kowukii ɓii céeraa, lak e'tii Paamudii
wos Kowukiiɗa cée'.

24 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: ɓaa súkúruk wo'eenciigoo ee ya gëm ga ɓaa wossooɗanaa, ya laasin ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. Ɓaama atti'soo, ya kolkohin ga
kikaan ya aasin haat ga kipes. 25 kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: wahtu waa hay ee
sah wa le'in haat. Wahtaama wërí ɓuwii kaaninɗa yah kikelohu koonaakii Kowukii
Kooh. Ee ɓuwaa kelohankaɗa hay kipesu bi taa'. 26 En ki'enaa, fodaa daa Paamudii
laak kipeskii ya ga kihafciɗa, ya erin Kowukii ka laak kipeskii ga kihafka fodaama.

* **5:3** 5: 3 Laakin Këyítcaa ɓaatu wo'eencii cii ga dii: [Ɓa sekee músúmaa ga mbalkaaɗa yëngëluk. 4 Ndaga, ga iñaa wo'uɗa, laakee malaakaa Ha'mudii yoosuki leekleek ga ɗuuy mbalkaa, ya yëngël músúmaa. Ee ɗúukoolíraa ɗeɓ ki'aas ga músúmaamanaa, ɗúukoolaagari wak, na daa wa mín kiman tóoh.] † **5:10** 5: 10 Waasaa yaawúu'caa kokoheera kikooruk iñaa ɓítin ga bes Sabat.

27 Ee ya onin Kowukii kimín ki'atti' ga tóoh ndaga ka kërí en Kowukii ɓii. 28 Dara
hanattúu ga kijaahal ndaga wahtu waa hay, waa ɓéeɓ ɓuwii kaninɗa hay kikelohu
koonaakaagari. 29 Ɓa meyoh ga daa ɓa enohɗa: ɓuwaa tumee iñaa jofinɗa, mílísu,
ɓa laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. Ɓuwaa tumee iñaa joffiiɗa nak, ɓa mílís, ɓa atti'u
kikaan bi taa'.
30 - Mi ga kihaffoo rek, mi mínoo dara kitum. Mi atti'i ga dii mi hot Paamudii
teewiroo ɗa. Ee mi atti'aa, júwi hen, ndaga mi heellii kitum iñaa mi waa',
wayee ɓaa wossooɗa, iñaa ya waa'ɗa yërí mi heel kitum.

Iñcii seedi' doolaa Yéesu ɓayɗa

31 Yéesu tíkka ga an:
- Binaa enee an mi yërí en seedi haffoonaa, eneenaa iñii mi seedi'ɗa tuukoo ga fen.
32 Wayee laakin ɓo' yiliis yaa seedi''oo ee mi ínohin an iñii ya seedi' garooɗa tuukin.
33 Ɗú wosin ɓiɓo' ga Saŋ-Bëtís, ya seedi''a kayohfii. 34 Mi wo' iñuma doonaa Kooh
músallúu, ndaga mi ga kihaffoo, enndii sah an mi laakin sooli ga iñaa ɓo'-súusúus
seedi'an garoo. 35 Saŋ enee fodii lampaa taaluunun, wa lee'ɗi, ee ɗú tookka kineɓluk
jutuut ga lee'laataagariɗa. 36 Mi nak, mi seedi'ɗuunun seedaa wëñ kiyak waa Saŋ:
seedaama wërí en tumeenciigoo, cii Paamudii onndoo kitumɗa. Cërí seedi''oo ee ca
teewoh an Paamudii yërí wossoo. 37 Ee ɓan Paamudii wossooɗa, ya ga kihafci, ya
seedi'in yen garoo. Ɗú mosoo kikeloh koonaakaagari ee ɗú mosoo kihot fíkíifaagari.
38 Ɗú ammbii wo'eeniigari ga keeñnjúu ee iñaama yërí teewoh an ɗú gëmmbii ga ɓii
ya wosɗa. 39 Ɗú ɓii heel ki'ínoh iñaa Bíncaa cisela'í'caa wo'ɗa ndaga ɗú yaakaa' an
cërí yahhúu ki'on kipeskaa leehoo taa'ɗa, ee sah Bíncii cisela'í'cii ciima, ca wo' iñaa
aaw garoo. 40 Moona déy, ɗú waa'tii kihay garoo, ɗú laas kipeskaa leehoo taa'ɗa.
41 Mi heellii kilaak ndamaa meyoh ga ɓo'-súusúus. 42 Ee sah mi ínohinndúu: kiwaa'
Kooh gaa ga keeñciigarúu. 43 Mi, mi hay ga teekii Paammboo ee ɗú tookkiiroo
wayee ɓo' yiliis hay ga teekcinaa, ɗú hayyi kitook. 44 Ɗú wëñi kiwaa' kindamoh
ga ɗuuycúu ee ɗú heeloo ndamaa meyoh ga Kooh haŋci doŋɗa. Kon ɗú mínanndoo
na kigëm? 45 Kaa foogat an mi yërí yahhúu kiyam yen ga fíkíi Paammboo. Móyíis yii
ɗú lík yaakaa'túu gariɗa yërí yahhúu kiyam. 46 En ki'enaa, ɗú gëmee Móyíis kayoh-
kayohɗanaa, eneenaa ɗú hayyoo kigëm ɓan, ndaga ya seedi'in garoo ga Këyítfaa.
47 Wayee waa ɗú gëmmbii iñaa Móyíis bín yaama ga Këyítfaaɗa, ɗú tuman na bi ɗú
gëm iñcii mi wo'ɗa?

6

Yéesu tummba kíntaan ga mbúurú ciyëtúus na jën kanak

1 Waa ennda ɗa, Yéesu paaffa ɓakaa giiyaa Gëlílée hanoh gaaɗa. Giiyaama wo'si
ɓan giiyaa Tíbéeríyaat. 2 Ɓo' ɓiyewin taabukeeri ndaga kíntaancaa ɓa hot ya tumee
ga ɗúukoolí'caa, ɓa wakkaɗa. 3 Yéesu lappa ga ɗook jaŋjaŋ daama, ya yuŋnga da na
tëelíbéecaagari. 4 Wiima lak feetaa Paakaa yaawúu'caa deeyin. 5 Yéesu malak hen,
ya séennda mbooloo wiyaak waa hay gari. Ya meekissa Filiip an:
- Mbúurúcaa mínan ɓuwii ɓii ɓéeɓ kiñëmí'ɗa, ɗu lomohnanca gada?
6 Yéesu wo'ee iñaama kimalaksukoh Filiip doŋ. En ki'enaa, ya ga kihafci, ya
ínoheera iñaa ya na' kitumɗa.
7 Filiip taassari an:
- Luu enee an ɓaa en ɓéeɓ yaak-mbúurú wíinoo, fay ɓo' ɓitéemée'-kanak ga noh-
noh wíinoo mínoo kilom iñaa ñëmí' ɓuwii ɓéeɓɓa.
8 Laakka ɓo' yiliis ga tëelíbéecaagari, yaa teeku Andari, ee këmëeŋkí Simoŋ-Pee',
wo''a Yéesu an:

9 Laakin ku'oomaa-yaalkaa en dii, ja ɓayin mbúurú-lorsu ciyëtúus na jën kanak.
Wayee ɓuwii, dii ɓa yewinɗa, iñcaama ca payɓa ya?
10 Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Wo'atɓa, ɓa yuŋ ɓéeɓɓa.
Ɗekataa paaleera pëegíi fiyewin. Ɓéeɓ ɓuwaa dalla ga kiyuŋ. Yaalcaa enee
daamaɗa, jomin kile' ɓijúnni-yëtúus (5.000)*. 11 Yéesu ɓeɓpa mbúurúcaa, ya
gërëmmba Kooh gaca, ya warohhaca ɓuwaa yugee daamaɗa. Ya tumissa fodaama na
jëncaa, ya e'ta yaa en ɓéeɓ iñaa ya sooluk gaɗa. 12 Ga waa ɓéeɓ ñammba bi kappa,
Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Nëgírohat iñcii tesɗa, en ɗanaa dara aamsukohoo.
13 Tëelíbéecaa nëgírohussa iñcaa tesɗa. Ɓa líifí'ta pañi cidaaŋkaah na kanak ga
iñaa tes ga mbúurú-lorsucaa ciyëtúuscaa ɓuwaa ñameeɗa. 14 Daa ɓuwaa hotee
kíntaanaa Yéesu tum waama, ɓa wo''a an: «Ɓii yii yërí en kayoh-kayohɗa sëldíiga-
Koohii jomee kihay ëldúnaɗa.» 15 Yéesu ínohha an ɓuwaa hay kihayu, abussi na
dooli kifalli buu'. Ya foññjaɓa daama, ya lokukka, ɓoykissa haŋci jaŋjagaa.

Yéesu tíinnda ga ɗook giiyaa
(Mëccëe 14: 22-33; Marka 6: 45-52)

16 Ga waa nohaa soosɗa, tëelíbéecaa Yéesu yoosukussa jaŋjagaa bi ga seereenaa
giiyaa. 17 Ɓa aassa gaal-looci, ɓa ɓaa yah Kafarnawom ga ɓakaa giiyaa hanoh gaaɗa.
Lakanaa Kooh hoowin ee Yéesu daɓpiiɓa duum. 18 Uuris wiyaak yíppa ga ɗook giiyaa
bi dúuscaa caa koluk.
19 Ga waa ɓa folla ga ɗuuy giiyaa iñaa le' kíloomeet ciyëtúus aawwa ciyitniinooɗa,
ɓa hotta Yéesu yaa tíin ga ɗook músúmaa, ya yaa hay gaɓa ga gaal-loocaa. Daa ɓa
hotee iñaama, ɓa dalla kitíit. 20 Yéesu nak wo''aɓa an:
- Kaa tíitat, ɓii mi!
21 Ɓa waa'ta ya aas ga gaal-loocaa, wayee ga wahtaama gaal-loocaa tee'ta ga daa
ɓa waaree kiyoosukohɗa.

Mbooloomaa ga kíntaanaa mbúurúcaaɗa waa raas Yéesu

22 Ga kooh-wíisfaa, mbooloomaa tesee ga ɓakaa giiyaa hanoh gaaɗa, hotta an gaal-
looci wíinoo doŋ enee daama. Ɓa ínoheera an Yéesu aassii na tëelíbéecaa ga gaal-
locaama, tëelíbéecaa ka'see haŋɓa. 23 Laakka nak gaal-looci ciliis caa meyohee
teeraa Tíbéeríyaat. Gaalcaama tee'ta ga ɗekataa Yéesu, Ha'mudii, gërëmohee Kooh
ga mbúuraa mbooloomaa ñameeɗa.

Yéesu yërí en ñamahii onohi kipesɗa

24 Ɓuwaa hotussa an Yéesu enissii daama naɓa ee tëelíbéecaagari ɓan enussii
da. Ɓa dalla ki'aas ga gaal-loocicaa meyohee teeraa Tíbéeríyaatɗa, ɓa ɓaa yahhi
kimalaknee ga teeraa Kafarnawom.
25 Ɓa laakneera Yéesu ɓakaa giiyaa hanoh gaaɗa, ɓa meekissari an:
- Jëgírohii, fu hay dii kera?
26 Yéesu taassaɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: ɗú raassoonaa, enndii an ɗú ínohin kíntaancii mi
tumɗa, iñii ca waa' kiwo'ɗa, wayee ɗú raassoo ndaga mbúurúcaa ɗú ñamee bi ɗú
kappa pútɗa. 27 Kiheel ñamahaa mínin kiyasukoh hanat ki'en lëgëyyúu, wayee tumat
lëgëy kiheel ñamahaa yasukohoo ee onohi kipeskaa leehoo taa'ɗa. Ñamahaama
nak, Kowukii ɓii kërí yahhúuwa ki'on. En ki'enaa, yërí Kooh, Paamudii tanuk, e'tari
doolaa meyoh gari, ga iñaa en ɓéeɓ.
28 Waa ennda ɗa, ɓa meekissari an:

---
* **6:10** 6: 10 Mëdíroh na Mëccëe 14: 21: Ɓeticaa na oomaacaa ensee daama ɓan.

- Kon ɗí jom ya kitum lëgëy kimëtí' iñcii Kooh sek garíiɗa?
29 Yéesu taassaɓa an:
- Iñii Kooh sek garúu ee ɗú jom kilëgëyɗa yërí en an ɗú gëm ga ɓii ya wosɗa.
30 Ɓa wo''ari an:
- Tumaa Kíntaan, ɗí hotwanaa ɗí gëm garaa! Iñii fu tumɗa ya? 31 Ga ëgí'-dúndagaa
ɓicaasammbíi enseeɗa, ɓa ñamee ñamahaa wo'see maan ee Kooh toɓɗeeɓawa,
fodaa daa Këyítfaa wo'kaɗa. Fa wo' an: «Ya onndaɓa ñamahaa meyoh ɗook
asamaan, ɓa ñammba.»†
32 Wayee Yéesu taassaɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: enndii Móyíis yërí onndúu ñamahii meyohee ɗook
asamaanɗa. Paammboo, ga kihafci yërí onndúu ñamahii wukayoh-kayohwii meyoh
ɗook asamaanɗa. 33 En ki'enaa, ñamahii Kooh onohɗa wërí en wii yoosukoh ɗook
asamaanɗa, ee on ɓu-ëldúna kipesɗa.
34 Ɓa dallari kiwo' an:
- Kon Kiyaakii, dëkaarii ki'on ga ñamahaama rek.
35 Yéesu wo''aɓa an:
- Mi yërí en ñamahii onohi kipesɗa. Ɓaa hay garoonaa, yaawanndii bi taa', ee ɓaa
gëm garoonaa pílanndii bi taa'.
36 Wayee mi wo'inndúuka: ɗú hotinndoo ee tahhii bi ɗú gëm. 37 Ɓéeɓ ɓuwii
Paamudii onndooɗa, hay kihayu garoo. Ee ɓaa hay garoonaa, mi kaaloori múk.
38 Ndaga mi yoosukohhii ɗook asamaan kitum iñaa neɓpoo, wayee ɓii wossooɗa,
iñaa ya waa'ɗa yërí mi hay kitum. 39 Ee ɓii wossooɗa iñii yii yërí ya waa' wa laak:
ya waa' an ɓuwii ya tík ga yahhooɗa, yíinoo múuyoo ga. Ee mi mílísi'ɓa ga besaa
mëeñjohɗa. 40 En ki'enaa, iñii yii yërí Paamudii waa': ya waa' an ɓéeɓ ɓaa hottoo,
mi Kowukii ee gëm garoonaa, laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa, ee mi hayyi kimílísi' ga
bëríinaa ëldúna túki'anɗa.
41 Yaawúu'caa nak ɓaa ña'sukoh iñaa aaw ga Yéesu ndaga daa ya wo' an: «Mi yërí
en mbúurii yoosukoh ɗook asamaanɗa.»
42 Ɓa ɓaa wo' an:
- Ɓii yii, hanaa enndii Yéesu, kowu Yoseef? Ɗu ínohoo eeci na paamci hene? Ya
mín na kiwo' diima an: Mi yoosukoh ɗook asamaan?
43 Yéesu taassaɓa an:
- Íisat kiña'sukoh ga ɗuuycúu. 44 Ken mínoo kihay garoo ee Paamudii wossooɗa
híi'tiiri ga. Ee ɓaama, mi ga kihaffoo, mi hayyi kimílísi' bëríinaa ëldúna túki'anɗa.
45 Sëldíiga-Koohcaa bíduunun wo'eenii wii: «Kooh hayɓa ɓéeɓ kijëgí'.» Fodaama
nak, ɓéeɓ ɓaa súkúruk wo'eenii Paamudii ee te'wanaa, hay garoo kihay. 46 Enndii
an laakin ɓaa mos kihot Paamudii. Yii meyoh ga Koohɗa doŋ yërí hot Paamudii.
47 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka, ɓaa gëm garoonaa laakin kipeskaa leehoo taa'ɗa.
48 Mi, mi yërí en mbúurii onohi kipesɗa. 49 Ga ëgí'-dúndagaa, ɓicaasammbúu
ñamsee ñamahaa wo'see maanɗa, ee hoonohhiiɓa kikaan. 50 Mbúurii yoosukoh
ɗook asamaanɗa wërí en wii: ɓaa ñamwanaa kaananndii bi taa'. 51 Mi, mi yërí en
mbúurii yoosukoh ɗook asamaan ee onohi kipesɗa. Ɓaa ñam ga mbúurii wiimanaa
hay kipes bi taa'. Mbúurii mi yah ki'erohɗa, faanfiigoo fërí, mi erohfa doonaa ɓu-
ëldúna pes bi taa'.
52 Ga iñaama, yaawúu'caa enussa ga nookoh witamóhí', ɓaa wo' an:
- Ɓii yii mínannduu na ki'e' faanfiigari kiñam?
53 Yéesu wo''aɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: binaa ɗú ñammbii faanfii Kowukii ɓii, ɗú anndii
ñífiigarinaa, kipeskii enndii garúu. 54 Ɓaa ñam faanfiigoo, an ñífiigoonaa laakin

† **6:31** 6: 31 Ñamahaama jom ki'en «maanaa» Kooh toɓɗeeɓaɗa. Malkat Eksoot 16 na Kañcaa: 78: 24.

kipeskaa leehoo taa'ɗa, ee mi, mi hayyi kimílísi' ga besaa mëeñjohɗa, 55 ndaga
faanfiigoo en ñamahii wukayoh-kayohwii ee ñífiigoo wërí en anahii wukayoh-
kayohwii. 56 Ɓaa ñam faanfiigoo, an ñífiigoonaa, ya yii dëkka garoo ee mi yii dëkka
gari. 57 Paamudii wossooɗa yii pes ee mi ɓewoh kipes gari. Fodaama, ɓaa ñam
faanfiigoonaa hay kiɓewoh kipes garoo. 58 Kon mbúurii yoosukoh ɗookɗa wooma.
Wa manndii na mbúuraa caasamuncaa ñameeɗa. Ɓa, ɓa kaanin, wayee ɓaa ñam
mbúurii wiinaa, hay kipes bi taa'.
59 Wo'eencii ciima cërí Yéesu wo'ee ga waa ya jëgíroh ga jaangu-yaawúuraa ga
Kafarnawomɗa.

Tëelíbée ɓiyewin foñussa Yéesu

60 Ɓo' ɓiyewin ga tëelíbéecaa Yéesu, daa ɓa kelohee iñaa ya wo' yaama, wo'ussa
an:
- Wo'eenii wii, wa ɓít na ɗa? Ɓii mín ɓa kiyuŋ súkúrukiwa?
61 Yéesu ínohha ga kihafci an tëelíbéecaa ɓaa ña'sukoh iñaa ya wo' yaama, ya
wo''aɓa an:
- Keeñnjúu neɓpii ga iñii mi wo''úuɗa hene? 62 Haa binaa ɗú hot Kowukii ɓii ɓoyuk
ga daa ka ɗewee ki'enɗanaa? 63 Helii meyoh ga Koohɗa wërí onohi kipes. Ɓo' na
kihafci mínoo dara. Wo'eencii mi wo''úuɗa kúlkoh ga Helaa meyoh ga Koohɗa ee
cërí onohi kipes. 64 Ee bi wati, laakin ɓiɓo' garúu ɓaa saŋ kigëm.
En ki'enaa, Yéesu, ga kihafci, ga waa ya dalɗa, ya ínoheera ɓuwaa gëmmbiiɗa ee
ya ínoheera yaa yahhi kitoonɗa. 65 Lëehí'ta Yéesu tíkka ga an:
- Iñaama tah mi wo''arúu an ken mínoo garoo kihay, enndii an Paamudii
onndikanaa.
66 Kolkoh daama, ɓiyewin ga tëelíbéecaa Yéesu foñussari, ɓa íissa nari taam.
67 Waa ennda ɗa Yéesu meekissa tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa an:
- Haa ɗú ɓan, ɗú waa'tii kiyahe?
68 Simoŋ-Pee' taassari an:
- Ha'mudii, ɗí yahan ga ɓa? Fu yërí ɓay Wo'eencii onohi kipeskaa leehoo taa'ɗa.
69 Ɗí, ɗí gëmin ee ɗí ínohin an fu, fu yërí en Ɓii yisela'í'yii meyoh ga Koohɗa.
70 Yéesu taassaɓa an:
- Enndii mi tanukkúu, ɗú ɓidaaŋkaah na ɓanakɓiine? Moona déy yíinoo garúu
iñii ɓo' Seytaani.
71 Yúdaa, kowukaa Simoŋ Iskariyot yërí laak wo'eenaa Yéesu wo' waama. Yúdaa
yiima ee bok ga tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaaɗa yërí yah kitoon Yéesu.

7

Këmëeŋkímuncaa Yéesu gëmussii gari

1 Waa ennda ɗa, Yéesu yaa wíil gohaa Gëlílée. En ki'enaa, ya waaréeríi kitoŋ kotci
ga kúlkaa Yúudée ndaga ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa heelseeri ki'ap. 2 Lakanaa
hewaa yaawúu'caa wo'u feetaa mbaa'caaɗa deeyin. 3 Këmëeŋkímuncaagari
wo'ussari an:
- Kolkaa dii hen, fu ka' kúlkaa Yúudée doonaa tëelíbéecaagaraa ɓan hotu
kíntaancii fu tumiɗa. 4 Ɓo', iñaa ya tumiɗa, ya ɗaakoori en lak ya waa' kisíwaa.
Waa fu karin bi fu yii tum kíntaancaa hín na cii, teewukohaa hen, ɓéeɓ hottaa.
5 En ki'enaa, ɓikëmëeŋkíci ga kihafɓa, gëmséeríi gari. 6 Yéesu taassaɓa an:
- Wahtiigoo le''ii duum, wayee en ɗúnaa, wahtaa en ɓéeɓ jofin. 7 Ɗú, ɓu-ëldúna
mínoorúu kisaŋ, wayee mi, ɓa saginndoo ndaga mi wo' an tumeencaagaɓa joffii.
8 Ɗú, karat feetaa, mi, mi yahhii feetaama paay ndaga wahtiigoo le''ii duum.
9 Yéesu wo''aɓa iñaama, lëehí'ta ya tessa ga Gëlílée.

Yéesu ka'ta hewaa feetaa mbaa'caa

[10] Ga waa këmëeŋkímuncaa Yéesu karussa, Yéesu ɓan lokukka, ka'ta feetaa ee
ken yéeŋngiiri. [11] Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ɓaa raassi ga ɗuuy hewaa, ɓaa
meekisoh an:
- Ya ya da?
[12] Ga ɗuuy mbooloomaa, ɓuwaa enussa ga ɗóowí' iñaa aaw gari rek. Ɓii ɓaa
wo' an: «Ɓaa ɓo' yijófí'» Ɓíinoo an: «Ó'óo, ɓaa ëewdoh ɓuwii ëgíraa.» [13] Wayee
ken kaañéerii kiwo' ga ɗook iñaa aaw gari ndaga ɓéeɓ niiksee ɓuwaa kuliyuk ga
yaawúu'caaɗa.
[14] Lakanaa feetaa karin bi le'in le'naa, Yéesu ka'ta Kaanfaa Kooh, ya yaa kijëgíroh.
[15] Yaawúu'caa jaahli'ussa ga iñcaa ya jëgírohɗa, ɓa ɓaa wo' an:
- Waa ya jaŋngii, tum na bi ya ínoh iñii Këyítfii wo'ɗa fodii dii?
[16] Yéesu taassaɓa an:
- Iñii mi jëgírohɗa, meyohhii garoo, wayee meyoh ga Kooh yii wossooɗa. [17] Ɓaa
waarin kitum iñaa Kooh nakohɗa hay ki'ínoh ati iñii mi jëgírohɗa meyoh ga Kooh
ati mi hay kiwo'i' haffoo ga teekkoo. [18] Ɓaa wo'i hafci ga teekci ɓéeɓ, heel kilaak teek.
Wayee ɓaa heel iñaa onan ɓaa wossiɗa kilaak teek, ɓaama wo'i kayoh ee saboh gaa
gari. [19] Enndii Móyíis yërí e'túu Këyítfaa Waasaane? Ee yíinoo garúu taabukkii iñaa
fa nakohɗa. Iñii tah ya ɗú heelloo ki'ap?
[20] Ɓuwaa taassari an:
- Fu déy Seytaani aaskinndaa! Ɓii heellaa ki'ap ɓa?
[21] Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú hot dii mi tum kíntaan wíinoo doŋɗa, ɓéeɓpúu iñaama meskinndúu.
[22] Malkat, Móyíis haydohin kigúruk ga ɗuuycúu, enndii sah an ka kolkoh gari ndaga
ka meyoh ga caasamuncaa ɓiɗewaaɓaa*; ee ɗú gúrin ɓo' ga ɓes Sabat. [23] En lak
ɗú mínin kigú' oomaa ga ɓes Sabat ndaga kisaŋ kiɗeeŋ Waasii Móyíisaa, iñii tah ya
ɗú aylukkoo ndaga dii mi wëkɗin ɓo' ñëm ga ɓes Sabat? [24] Kon íisat ki'atti' ee ɗú
malkoo bi jof, wayee atti'at ga kayoh.

Ɓuwaa ɓaa nookoh ati Yéesu yërí en Kiristaanii

[25] Laakka ɓuwaa dëk Yéerúsaleem, ɓa ɓaa wo' iñaa aaw ga Yéesu an:
- Enndii ɓii yii yërí ɓa heel ki'ap hanaa? [26] Malakat, yeema wo'i ga fíkíi ɓéeɓ, ee
ken wo''iiri dara. Ɓuwii kuliyuk garuuɗa, ati kayoh-kayohɗa ɓa took hen an yërí en
Kiristaanii? [27] En ɓii yiinaa déy, ɗí ínohin dii ya kúlkohɗa, wayee Kiristaanii yah
kihayaa, ken ínohanndii daa ya kúlkohanɗa.
[28] Wiima lak Yéesu yaa jëgíroh ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ya dalla kiwo' didóolí' an:
- Ɗú wo' an ɗú ínohinndoo ee ɗú ínohin daa mi kúlkohɗane? Moona déy mi hayi'tii
haffoo, mi wosu hen, ee ɓaa wossooɗa wo'i kayoh wayee ɗú ínohoori. [29] Mi nak, mi
ínohinndi, ndaga mi meyoh gari ee yërí wossoo.
[30] Waa ennda ɗa, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ɓaa heel ki'am Yéesu, wayee
yíinoo gaɓa, yahci le''ii gari ndaga lak wahtaa Yéesu le''ii duum. [31] Ee ga mbooloomaa
nak, ɓo' ɓiyewin gëmussa gari. Ɓa ɓaa wo' an:
- Binaa Kiristaanii hayaa, ya hay kitum kíntaancaa paaf cii ɓii yii tumɗane?

Ɓuwaa watuki Kaanfaa Koohɗa wosussa ki'am Yéesu

[32] Laakka Fërísiyeeŋcaa keloh iñaa ɗóowí'see ga ɗuuy mbooloomaa aaw ga
Yéesuɗa. Waa ennda ɗa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa hotohussa na Fërísiyeeŋcaa,
wosussa ɓiɓo' ga ɓuwaa watuki Kaanfaa Koohɗa ki'amneeri. [33] Yéesu dalla kiwo'
an:
- Mi yii narúu dii ee ensoo bi maañ. Lëehíraa mi yee ga ɓaa wossooɗa. [34] Ɗú
hayyoo kiraas, wayee ɗú hotanndiiroo, ee ɗú mínoo kika' ga daa mi yah ki'enɗa.

---
* **7:22** 7: 22 Abaraham yërí Kooh ɗewee kinak kigúruk.

35 Ga iñaama, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Ya yah gada kika' daa ɗu mínoori da kilaak? Ya yah kilaaknee yaawúu'caa tasaarukoh ga ɗuuy Gerekcaaɗane†? Ati ya yah kijëgí'nee Gerekcaa? 36 Wo'eenii
ya wo' wii an «Ɗú hayyoo kiraas wayee ɗú hotanndiiroo, ee ɗú mínoo kika' ga daa mi yah ki'enɗa», wa waa ya kiwo'?

Músúmaa onohi kipesɗa

37 Ga besaa mëeñjoh ga hewaa feetaa mbaa'caa ee wërí wëñ kilaak solu ga feetaaɗa,
Yéesu tuukka ga fíkíi mbooloomaa, ya wo''a ga ɗook an:
- Ɓaa fu pílaa, hayaa garoo, fu an. 38 «Ɓaa gëm garoo ɓéeɓ húlúɓ-músúmaa onohi
kipesɗa, hay kihaal ga ɗuuyci» fodaa daa Këyítfaa wo'kaɗa.
39 Ga wo'eenaama Yéesu wo'ee Helaa yisela'í'yaa ɓuwaa gëm gari yah kilaasɗa. En ki'enaa, ga wahtaama, lakanaa Helaa yisela'í'yaa erohussii ndaga lak Kooh e'tii Yéesu ndam duum.

Mbooloomaa hëgískohha ndaga Yéesu

40 Laakka ɓiɓo' ga mbooloomaa, daa ɓa kelohee wo'eencaa Yéesu, ɓa wo''a an:
- Ɓii yii kayoh-kayohɗa yërí en sëldíiga-Koohii sekuɗa!
41 Ɓíinoo an:
- Kiristaanii yërí!
Wayee ɓíinooɓaa wo''a an:
- Kiristaanii mínin kimeyoh Gëlíléene? 42 Këyítfaa wo''ii an Kiristaanii jom kibok
ga níilaa buu' Dëwít, ee ya yah kilímu ga Betlee'em, teeraa Dëwít dëkeeɗane?
43 Ga iñaama mbooloomaa dalla kihëgískoh ndaga Yéesu. 44 Laakka ga ɓuwaa,
ɓiɓo' ɓaa waa'ti ki'am. Wayee yíinoo gaɓa yahci le''ii gari.

Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa sagussa kigëm ga Yéesu

45 Ɓuwaa watuki Kaanfaa Kooh ee ɓa wossee ki'am Yéesuɗa, ɓoyukussa ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ga Fërísiyeeŋcaa. Daa ɓa le'ee, ɓaama meekissaɓa an:
- Iñii tah ya ɗú haydohhiiri?
46 Ɓa taassa an:
- Wo'eencaa ɓaa yaama wo'ɗa, ken mosoo kimeydoh wo'eencaa manɗa ga kúuwci.
47 Fërísiyeeŋcaa abussa yah ga kúuw, wo'ussaɓa an:
- Haa ɓi ga ɗú ɓan, ɗú bok ga ɓuwii ëewdohu ëgíraaɗane? 48 Ɗú hotin ɓo' yíinoo
ga ɓuwii kuliyuk ga Waasiigaruu wala ga Fërísiyeeŋcii yaa gëm garine? 49 Man ɓuwii
ínohsoo dara ga Waasii Móyíisɗa ɓërí gëm gari. Ɓuwaama ɓéeɓɓa, aylukaa Kooh waa ga ɗookɓa. 50 Waa ennda ɗa, Níkodeem, yíinoo ga Fërísiyeeŋcaa ee ya moseera kika' ga Yéesu, wo''aɓa an:
51 - Waasiigaruu oninnduu kitík ɓo' kikaan ee lak ɗu súkúrukkiiri ee ɗu ínohoo ati ya tum ya yibóníre?
52 Fërísiyeeŋcaa loffari an:
- Fu ɓan, fu nam kidëk Gëlíléenoo ya? Malkaa Këyítcaa dijófí', fu hay kihot an sëldíiga-Kooh yíinoo meyohoo Gëlílée.
53 [Waa ennda ɗa, ɓaa en ɓéeɓ yaa ɓoyuk kaanci.

8

Ɓetifaa ɗúkee yaalci, faanukka na yaal yiliisɗa

1 Yéesu aawwa tëgëlaa Ólíwíyéecaa. 2 Ga kooh-wíisfaa, ga kímaa cuut, ya ɓoyukka
Kaanfaa Kooh. Ɓéeɓ ɓuwaa hayussa gari, ya yuŋnga, ya yaa jëgí'ɓa. 3 Daama,

† **7:35** 7: 35 Gerekcaa waa' kiwo' ɓuwaa enndii yaawúu' ga ëldúnaɗa.

jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa haydohussa gari ɓetifaa betu lak enee na kifaanuk
na ɓaa enndii yaalci. Ɓa tuuki'tari ga leeloo ɓuwaa, 4 ɓa wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, ɓetifii fii betu lak yaa faanuk na ɓaa enndii yaalci. 5 Ee ga Waasii,
Móyíis nakoh an ɓetifaa tum iñaamanaa jom kitapu na atoh bi ya kaan. Fu nak, fu
wo' ya ga?
6 Iñaama ɓa wo'eeri kifí' Yéesu doonaa ɓa laak iñaa ɓa yabohanndi. Wayee Yéesu
ɗëelɗukka, yaa fíis ga kakayfaa na jokonjaagari. 7 Ɓa ɓaa ɓaat kimeekisoh, Yéesu
yolohha, wo''aɓa an:
- Yaa en garúu ee mossii kitum baakaa'ɗa, ɗewat kiwees ɓetifii atoh.
8 Ya ɗëelɗukissa, ya enissa ga kifíis kakayfaa. 9 Daa ɓa kelohee wo'eenaama, ɓa
ɓaa ɗóokisuk yíinoo yíinoo, ɗewoh ga ɓuwaa wëñ ki'en yaakɗa. Tessa Yéesu na
ɓetifaa, lak fa lís kituuk ga daa fa gíwohseeɗa. 10 Yéesu yolohha, meekissa ɓetifaa
an:
- Ɓetifii, ɓada ɓuwii yabeeraaɗa? Ken atti''iiraa kikaane?
11 Ɓetifaa taassa an:
- Ha'mudii, ken atti''iiroo kikaan.
Yéesu wo''ari an:
- Mi ɓan mi atti''iiraa kikaan. Tíida, ee iñaa aboh diima, kaa tumis baakaa'.]

Yéesu yërí en lee'laatii ɓu-ëldúna

12 Yéesu ëewrukissa ga mbooloomaa, wo''a an:
- Mi, mi yërí en lee'laatii ëldúna. Ɓaa taabukkoonaa tíinsisoo múk ga ñúus, ee ya
hay kilaas ga lee'laataa onohi kipesɗa.
13 Fërísiyeeŋcaa dallari kiwo' an:
- Fu, fu en seedi haffu, kon iñii fu seedi'ɗa tuukkii fen.
14 Yéesu loffaɓa an:
- Hídaa ga dii mi seedi' haffooɗa tóoh, iñii mi seedi'ɗa tuukin, ndaga mi ínohin dii
mi kúlkohɗa ee mi ínohin dii mi yahɗa; ɗú nak, ɗú ínohoo dii mi kúlkohɗa ee ɗú
ínohoo dii mi yahɗa. 15 Ɗú, ɗú atti'i atti'een ɓo'-súusúus, ee mi, mi atti'oo ken. 16 Mi
nak, mi na' ki'atti'aa, atti'aagoo kooran ga waas ndaga mi enoo haŋngoo ga, mi yah
ga na Paamudii wossooɗa. 17 Bíduunun ga Këyítfaa Waasii an ɓo' ɓanak boku wo'een
ga kiseedi'aa, lak iñaa ɓa seedi'ɗa tuukin. 18 Mi nak, mi seedi' haffoo ee Paamudii
wossooɗa ɓan seediroo.
19 Ɓa meekissari an:
- Ya da Paamfu?
Yéesu loffaɓa an:
- Ɗú ínohoo ken garíi, enndii mi enndii Paammboo. Enee an ɗú ínohinndoonaa,
ennaa ɓan ɗú ínoh Paammboo.
20 Wo'eenciima Yéesu wo'eeca lakanaa ya yaa kijëgíroh ga ɗuuy Kaanfaa Kooh. Ya
enee ga yahaa ɗekataa ekohsi sarahcaaɗa. Ken hayyiiri ki'am ndaga lak wahtaagari
le''ii duum.

Yéesu yéegalohha kiyahkaagari ga Paamudiiɗa

21 Yéesu wo'issaɓa an:
- Mi yii yah ee ɗú hayyoo kiraas, wayee ɗú kaanan ga kibaakaa'kii ɗú enukohɗa.
Mi, dii mi yahɗa, ɗú mínoo da kika'.
22 Waa ennda ɗa, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caa ɓaa wo' an:
- Ga dii ya wo'an: «Mi, dii mi yahɗa, ɗú mínoo da kika'», mbaa enndii an ya yah
kiharuk?
23 Yéesu wo''aɓa an:
- Ɗú, ɗú bok ga ɓu-kakay, wayee mi, mi bok ga ɓu-ɗook. Ɗú bok ga ëldúnaanii
wii, wayee mi bokkii ga ëldúnaanii wii. 24 Kërí tah, mi wo''úu man ɗú kaanan

ga baakaa'ciigarúu. En ki'enaa, ɗú gëmmbii an mi, mi yërí enaa*, ɗú kaanan ga baakaa'ciigarúu.
25 Ɓa meekissari an:
- Fu, fu yërí en ɓa?
Yéesu taassaɓa an:
- Mi dëk ga kiwo''úuka ga dalaaraa bi ga wati. 26 Mi mínin garúu kiwo' enaama
ciyewin ee mi mínin ki'atti' garúu enaama ciyewin. Ee ɓaa wossooɗa ɓo'-kayoh, ee mi yéegal ɓu-ëldúna iñaa mi ɓewoh gariɗa.
27 Ɓa ínohhii an Yéesu wo'eeɓa loo Paamudii. 28 Yéesu nak wo''aɓa an:
- Ɗú ɓëwí' Kowukii ɓii ga ɗook bëríinaa, ɗú hay ki'ínoh an mi, mi yërí en. Ee ɓan ɗú hay ki'ínoh an mi tumoo dara ga kihaffoo, wayee iñii mi wo'ɗa Paamudii lëdí'toori.
29 Ɓii wossooɗa, yii naroo. Ya foññjiiroo mi tes haŋngoo ndaga mi tumi iñaa neɓpi
rek. 30 Daa ya wo'ee fodaama, ɓo' ɓiyewin gëmmba gari.

Kowukii Kooh yërí on ɓuwii kilaak hafɓa

31 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a yaawúu'caa gëmee gariɗa an:
- Binaa ɗú dëk kitaabuk iñii mi jëgírohɗanaa, iñaama hay kiteewoh an ɗú
ɓitëelíbéeroo kayoh-kayohɗa. 32 Fodaama ɗú hay ki'ínoh kayohfii ee kayohfii hayyúu ki'on kilaak haffúu.
33 Ɓa taassari an:
- Ɗí, ɗí bok ga níilaa Abaraham ee ɗí mosoo ki'en ñaam ken. Kon fu mínndíi na kiwo' an ɗí hay kilaak haffíi?
34 Yéesu taassaɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: ɓaa fu tumin baakaa' ɓéeɓ fu ñaam-baakaa'.
35 Ñaam dëkoo kibok ga kaanfaa ya enohɗa, wayee kowu boki ga bi taa'.
36 Kon binaa en an Kowukii kërí onndúu kilaak haffúunaa, ɗú hay kilaak haffúu
kayoh-kayohɗa. 37 Mi ínohin an ɗú bok ga níilii Abaraham wayee ɗú manndii nari.
Iñii mi jëgírohɗa ɗú tookkiiri ga keeññjúu, kërí tah ɗú heelloo ki'ap. 38 Mi, iñii mi hot ga Paammbooɗa yërí mi wo'. Ɗú nak, iñaa ɗú keloh ga paammbúuɗa yërí ɗú tumi.
39 Ɓa taassari an:
- Abaraham yërí en Paammbíi.
Yéesu loffaɓa an:
- Ɗú enee ɓitowu Abaraham kayoh-kayohɗanaa, eneenaa ɗú taaban kotcaagari.
40 Mi, mi wo'irúu kayohfii mi ɓewoh ga Koohɗa, ee diima ɗú heelloo ki'ap.
Abaraham mosoo kitum iñaa manɗa. 41 Ɗú kay, ɗú taam kotcii paammbúu✡.
Ɓa loffari an:
- Ɗí enndii towutaa laaksoo paamun. Ɗí laakin Paamun yíinoo ee yërí en Kooh.
42 Yéesu wo''aɓa an:
- Binaa enee an Kooh Paammbúunaa, eneenaa ɗú waa'too, ndaga mi meyoh ga Kooh ee yërí tahhoo kihay dii. Hayiigoo diiɗa meyohhii garoo wayee yërí wossoo.
43 Iñii tah ya ɗú ínohoo iñii mi wo''úuɗa? Ɗú nam kimínoo kisúkúruk wo'eenciigoo
hen, kërí tah. 44 Seytaani yërí en paammbúu, ee ɗú waa' kitum iñaa neɓ paammbúu yaama. Ga dalaaraa bi wati, ya mos ki'en ɓaa lagi kumuun ɓo'. Ya mosoo kituuk ga kayoh ndaga kayoh paallii gari. Ya en na kikaak sabohaa, madi na ya ɓapka hen, ndaga ya kaakoh-saboh ee saboh límukoh gari. 45 Wayee mi, mi wo'i kayoh, ee
iñaama tah ɗú gëmmbiiroo. 46 Yiida garúu mín kiseedi' an mi tumin baakaa'? Ee en
an mi wo' kayohaa, iñii tah ya ɗú gëmmbiiroo? 47 Ɓaa Kooh laak, súkúruki wo'eencii
Kooh. Wayee ɗú, ɗú súkúrukooca, ndaga Kooh laakkiirúu.

* **8:24** 8: 24 Mi yërí en wo'eencaama man na teekaa Kooh eree hafci ga fíkíi Móyíisɗa (Eksoot 3: 14). Laakin ɓan ga Saŋ 8: 28. ✡ **8:41** 8: 41 Malkat 8: 44.

Yéesu ɗeɓ Abaraham

48 Yaawúu'caa wo'ussa Yéesu an:
- Binaa ɗí wo' an fu samariteŋ✡ ee fu taam na Seytaaninaa, ɗí wo''ii kayohe?.
49 Yéesu taassaɓa an:
- Mi taammbii na Seytaani. Mi on Paammboo cée' ee ɗú, ɗú onndiiroo cée'. 50 Mi,
mi heeli'tii haffoo ndam, ɓo' yiliis yërí heeli'too iñaama ee yërí yah ki'atti'. 51 kayoh-
kayohɗa mi wo''úuka: ɓaa fu am wo'eenndoonaa, fu ínohanndii kikaankaa bi taa'ɗa.
52 Yaawúu'caa dallari kiwo' an:
- Kimma kimma, ɗí ínohin an fu taam na Seytaani. Abaraham kaanin, sëldíiga-
Koohcaa ɓan kaanuunun, ee fu, fu wo' an: «Ɓaa fu am wo'eenndoonaa, fu kooroo
ga kikaan bi taa'.» 53 Paammbíi Abaraham, fu wëññji kilaak solu hene? Ya, ya kaanin
ee sëldíiga-Koohcaa ɓan kaanuunun. Fu tík haffu ɓa?
54 Yéesu taassaɓa an:
- Binaa mi heeli' haffoo ndamaa, ndamaama enndii tús. Paammboo yërí yahhoo
ki'e' ndam, ya yii ɗú wo' an yërí en Koohyiigarúu. 55 En ki'enaa, ɗú ínohoori, wayee
mi, mi ínohinndi. Binaa mi wo'ee an mi ínohoorinaa, eneenaa mi yah kaakoh-
saboh fodii garúu. Wayee mi, mi ínohinndi ee mi abin wo'eeniigari. 56 Paammbúu
Abaraham, keeñci soossa seɓ ga daa an ya hay kihot kihaykiigoo ëldúnaɗa✡. En
ki'enaa, ya hotinka, ee ya neɓlukka ga.
57 Yaawúu'caa dallari kiwo' an:
- An ya? Fu laakkii sah tíkíis tidaaŋkaah-yëtúus, an fu hotin Abaraham!
58 Yéesu taassaɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: balaa Abaraham hay ëldúnanaa lak mi yërí en✡.
59 Daama, ɓa dalla kibalaɓ atoh, kitapisohhi. Wayee Yéesu múuyca ga ɗuuy ɓuwaa,
ya meyca Kaanfaa Kooh.

9

Yéesu wëkí'ta yaalaa límu na kibúum

1 Daa Yéesu enee na kipaaf, ya hotta ɓo' yaa límu na kibúum. 2 Tëelíbéecaagari
meekisohussari an:
- Jëgírohii, ɓii yii límu na kibúum. Baakaa'ciigari kommbikanoo, caa ɓuwaa
límmbiɗa?
3 Yéesu taassaɓa an:
- Enndii baakaa'ci wala baakaa' ɓuwaa límmbiɗa kommbika. Ya enin búumí'
doonaa Kooh mín kiteewoh tumeencaagari ga ɓii. 4 Waa ɗu ɓii ga noh, ɗu jomin
kitum iñii ɓii wossoo nakkoo kitumɗa. Ndaga wekaa waa hay waa ken mínanndii
kilëgëy dara. 5 En lak mi yii lís ga ëldúnanaa, mi yërí en lee'laatii ëldúna.
6 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' fodaama, ya toossa kakay, ya tóoyí'ta kakayfaa na
mitoosmaa. Ya leeffa ga tuhastaa búumíraa, 7 ya wo''ari an:
- Kara, fu sëmúluknee ga músúmaa mbalkaa Sílowee*. Wo'eenaama waa' kiwo'
«Wosuunun».
Búumíraa ka'ta, sëmúlukneera. Ya ɓoyukka lak hascaagari hotin say.
8 Ɓuwaa deeyoh nari kaanɗa na ɓuwaa ínoheeri ga kisarahtukɗa ɓaa wo' an:
- Caɓ! Hanaa enndii ɓii yugee diine kisarahtukɗa kay?
9 Ɓii ɓaa wo' an:
- Yërí sah-sah.
Ɓíinoo ɓaa wo' an:
- Ó'óo, enndiiri, ɓa man hen.
Wayee ɓaa, ga kihafci wo''a an:
- Mi yërí kay!

✡ **8:48** 8: 48 Malkat 4: 9. ✡ **8:56** 8: 56 Malkat Sënees 12: 3. ✡ **8:58** 8: 58 Malkat 8: 24,28; 1: 1-3. * **9:7** 9: 7 Mbalkaa Sílowee enee ga ɗuuy teeraa Yéerúsaleem.

10 Ɓuwaa meekissari an:
- Tum na bi fu mínnda kihot?
11 Ya taassa an:
- Ɓaa teeku Yéesu yërí tóoyí' kakay, ya leeffa ga tuhastiigoo, ya wo''aroo an: «Karaa
mbalkaa Sílowee, fu sëmúluknee ga músúmaa.» Mi ka'ta, mi sëmúlukka, tuhastiigoo
hotta.
12 Ɓa meekissari an:
- Yada ɓaa yaama?
Ya taassa an:
Mi ínohoo daa ya enɗa!

Fërísiyeeŋcaa meekisohussa ɓaa búumeeɗa

13 Ɓuwaa ɓayya búumíraa wëkíruɗa ga Fërísiyeeŋcaa. 14 Wiima, lak Yéesu
tóoyɗee kakayfaa ga ɓes Sabat, ya tummba ɓi hascaa búumíraa hotta. 15 Iñaama
tah, Fërísiyeeŋcaa ɓan meekisohussa ɓaa yaama iñaa tumsee ɓi ya mínnda kihotɗa.
Ya wo''aɓa an:
- Ya tumɗeeroo kakay fitóoyí' ga hasciigoo, mi sëmúlukka, mi dalla kihot.
16 Laakka ga Fërísiyeeŋcaa, ɓaa wo' an:
- Ɓii tum iñii yiiɗa, meyohhii ga Kooh, ndaga ya faali''ii ɓes Sabat.
Wayee ɓíinoo wo''a an:
- Ɓo' mín na kiteewoh mandargacaa man na cii en lak ya tumoh-baakaaraa?
Kihëgískoh laakka ga díkaantiɓa. 17 Fërísiyeeŋcaa meekisohussa ɓaa wëkíruɗa
an:
- Fu nak, fu ínoh ya ga ɓii tah hasciigaraa kihotɗa?
Ya taassa an:
- Iñaa sëldíiga-Kooh!
18 Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa tookséerii kigëm an ɓaa ɓa hot yaama enee
búumí'. Ɓa ɓayneera ɓuwaa límmbiɗa, 19 ɓa meekissaɓa an:
- Ɓii yii yërí en kowukiigarúu ɗú wo' an límu na kibúumɗane? Kon tum na bi ya
yii mín kihot diima?
20 Ɓuwaa lím búumíraaɗa taasussa an:
- Ɗí ínohin an kowurii ee ya límu na kibúum. 21 Wayee daa ka en bi ya mínin
kihotɗa, iñaama ɗí ínohoo dara ga. Ɓaa wëkí' hasciigariɗa, ɗí ínohoori. Meekisatti:
ya enin yaak, ee ya mínin hafci kiwo'i'.
22 Ɓuwaa lím búumíraa wëkíruɗa wo'see iñaama kiniik ɓuwaa kuliyuk ga
yaawúu'caaɗa. Ndaga yaawúu'caa yéegohseera ga an, ɓéeɓ ɓaa fu seedi' an Yéesu
yërí en Kiristaaniinaa, ɓa kaallaa jaangaagaɓa. 23 Iñaama tah ɓuwaa lím búumíraaɗa
wo'ussa an «ya enin yaak, meekisatti».
24 Fërísiyeeŋcaa ɓayussa ɓaa enee búumí'ɗa kotaa kukanakkaa, wo'ussari an:
- Wo'ɗaa Kooh rek! Ɗí ínohin an ɓaa yaama tumoh-baakaa'.
25 Ɓaa wëkíruɗa taassa an:
- Ya en tumoh-baakaaraa, mi ínohhii dara ga. Wayee iñaa mi ínohɗa yërí en an mi
búumeera ee diima mi yii hot.
26 Fërísiyeeŋcaa meekissari an:
- Ya tumeeraa ya? Ya tumee na bi hasciigaraa mínnda kihot?
27 Búumíraa wëkíruɗa taassaɓa an:
- Mi ɗewinndúuka kiwo' ee ɗú súkúrukkiiroo. Ɗú waa' ya ga kikeloh mi wo'is?
Hanaa ɗú ɓan ɗú waa' ki'en ɓitëelíbéeci?
28 Ɓa ɓaa ɓassi, wo'ussari an:
- Fu yërí en tëelíbéeci kay? Wayee ɗí, ɗí tëelíbée Moyís. 29 Ɗí ínohin an Kooh
wo'in na Moyís, wayee ɓii yii, ɗí ínohoo sah dii ya meyohɗa.
30 Ɓaa taassaɓa an:

- Iñaama, en ki'enaa dooyin waa'. Ɗú ínohoo dii ya meyohɗa ee moona déy, yërí
tum ɓi hasciigoo hotin! 31 Ɗu ínohin an Kooh tookɗoo tumoh-baakaa'. Wayee ya
tookɗi ɓéeɓ ɓaa onndi cée' ee tum iñaa ya waa'ɗa. 32 Ken mosoo kikeloh daa ɓo'
wëkí' ɓo', yaa límu na kibúum. 33 Ɓii yii meyohéeríi ga Koohaa eneenaa mínoo dara
kitum.
34 Ɓa taassari an:
- Fu límu múlúŋ mút ga baakaa', an fu waa'tíi kijëgí'!
Waa ennda ɗa, ɓa kaallari fooh.

Búumí' ga hel

35 Yéesu yéeŋnga an Fërísiyeeŋcaa kaaluunun ɓaa ya wëkíreeɗa fooh. Daa Yéesu
hídohee nari, Yéesu meekissari an:
- Fu gëmin ga Kowukii ɓiine?
36 Ɓaa taassa an:
- Ha'mudii, ɓaama ya ɓa, mi gëm gari?
37 Yéesu wo''ari an:
- Kon book fu hotinndi, ndaga ɓii wo' naraaɗa yërí!
38 Ɓaa wo''a Yéesu an:
- Ha'mudii, mi gëmin garaa!
Fodaama ya yí''a ga fíkíi Yéesu.
39 Lëehí'ta Yéesu wo''ari an:
- Mi hay ëldúna doonaa ëldúna laak atti': en ɗanaa búumí'cii hot lañ ee ɓuwii en
na kihotɗa búumu tërúus.
40 Laakka Fërísiyeeŋcaa ensee daama nari. Daa ɓa kelohee iñaa Yéesu wo'ɗa, ɓa
meekissari an:
- Kon ɗí ɓan, ɗí iñcii búumíre?
41 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú enee ɓibúumíraa eneenaa ɗú enoo ɓitumoh-baakaa'! Wayee ɗú wo' an: «Ɗí
hotin», kërí tah ɗú tes ɓitumoh-baakaa'.

10

Liiwukaa wo' ga loo níirohaa yijófí'yaaɗa

Yéesu liiwukka an:
1 - kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: Ɓaa aas ngídii baalcii ee koorohhii halii wayee
këldúkoh diliisaa, ɓaama iñaa lok, iñaa gúroh-waas. 2 Wayee ɓaa aasoh haliiɗa,
yërí en níirohii baalcii. 3 Ɓaa neehi yopaa kiwatuk baalcaaɗa hayyi kilëgísi' halaa
ee baalcaa kelohsin koonaaci. Ya ɓay baalcii en ɓuuciɗa, yaa en ɓéeɓ ga teekaagari,
ya meydohɓa fooh. 4 Binaa ya meydoh baalcaagari ɓéeɓɓanaa, ya kuliyuk ga fíkíi,
ɓa taabukiri ndaga ɓa ínohin koonaakaagari. 5 Baalcaa taabukanndii múk ɓaa ɓa
ínohoo, ɓa namanndi kinúp hen kay ɓa úsaayyi ndaga ɓa ínohoo koonaakaagari.
6 Yéesu liiwukkaɓa fodaama, wayee ɓa ínohéeríi iñaa ya waaree kiwo'ɗa.
7 Yéesu wo'issaɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: mi yërí en halii ngídii baalcii. 8 Ɓuwaa ɗeɓpoo
kihayɗa, ɓéeɓɓa ɓilok na ɓigúroh-waas, wayee baalcaa súkúrukussiiɓa. 9 Mi yërí
en halii. Ɓaa aas, kooroh garoonaa hay kimúc. Ya hay kimín ki'aasi, ya meyi ee ya
hay kihot iñaa ya líifɗohan lookci. 10 Lok nak, kilok, ki'ap, na kiyah doŋ haydohiri.
Mi nak, mi hay doonaa ɓuwii laak kipes ee ɓa laakka bi dooy sëk.
Yéesu tíkí'ta Fërísiyeeŋcaa ga an:
11 - Mi yërí en níirohii yijófí'yii. Níiroh yijófí' erohi kumuunci hen ndaga
baalcaagari. 12 Wayee ɓaa enndii níiroh, laakkii baalcaa ee kopa' doŋ tahhi kiníi'. Ya
hoti gumuu hayinaa, ya dal kinúp, ya foñ baalcaa, gumuufaa am ga baalcaa, tasaaroh
yopaa. 13 Níirohaama núpin ndaga kopa' tahhi kiníi' ee baalcaa ɓíttiiri. 14-15 Mi yërí

en níirohii yijófí'yii. Fodii dii Paamudii ínohhoo ee mi ínohinndiɗa, fodaama ɓan, mi
ínohin baalciigoo, ee baalciigoo ínohinndoo. Ee ɓan, mi hay ki'eroh kumuunkiigoo
ndaga baalciigoo. 16 Mi laakin ɓan baal ɓiliis ɓaa enussii ga ngídii wii ee mi jominɓa
kihaydoh. Ɓa hay kisúkúruk iñaa mi wo'ɗa. Fodaama ɓa en yop wíinoo, níirohii en
yíinoo.

17 Paamudii waarinndoo ndaga mi hay ki'eroh kumuunkiigoo, mi laasiska. 18 En
ki'enaa, ken mínoo kiɓeɓ kumuunkiigoo. Newanndoo hen mi erohka. Mi laakin dooli
ki'eroh kumuunkiigoo na kilaasiska. Iñuma yërí Paammboo nakkoo kitum.

19 Wo'eencaa Yéesu wo' caama haydohissa kihëgískoh ga ɗuuy yaawúu'caa.
20 Ɓiyewin gaɓa, ɓaa wo' an:

- Ɓii yii taam na Seytaani, ŋalaañkin! Ɗú en ya dii ɗú súkúrukiri?

21 Wayee ɓuwaa ɓíinoo, ɓaa wo' an:

- Ɓaa taam na Seytaani wo'oo wo'eencii cii de! Ee sah, Seytaani mín na ki'on búumí'
kihot?

Yaawúu'caa sagussa kigëm Yéesu

22 Hídukoh ga jamaanu fiyoon, laakka feet ga Yéerúsaleem waa yaawúu'caa feeti
kiníindísuk besaa ɓa díŋkaanee Kooh Kaanfaagariɗa*. 23 Yéesu enee ga Kaanfaa
Kooh, ya yaa tíidísuk ga ɗekataa wo'u «Ruumaa Salomonɗa†.» 24 Yaawúu'caa dalla
kihayu, wíilussari, ɓa wo''ari an:

- Fu íisanndíi ga kúmpafii bi kera? En an fu yërí en Kiristaaniinaa, wo'aaríika bi
lee' lañ.

25 Yéesu taassaɓa an:

- Iñaa mi wo'eerúuka kera? Wayee ɗú gëmmbiiroo. Iñcii mi tumi ga teekii
Paammbooɗa cërí seedi''oo. 26 Wayee ɗú gëmmbiiroo ndaga ɗú bokkii ga baalciigoo.
27 Baalciigoo súkúruksin iñaa mi wo'ɗa. Mi ínohinɓa ee ɓa ɓii taabukkoo.

28 Mi onɓa kipeskaa leehoo taa'ɗa, ɓa saŋku'oo múk ee ken te'ooɓa ga yahhoo.
29 Iñii Paammboo e'tooɗa yërí wëñ kiyak iñaa en ɓéeɓ ee ken mínoo kite' dara ga
yah Paamudii‡. 30 Mi na Paamudii, ɗí wíinoo.

31 Daama nak, yaawúu'caa balawissa atoh kitapisoh Yéesu bi ya kaan. 32 Yéesu
dallaɓa kiwo' an:

- Mi tumin ga fíkíirúu enaama ciyewin cijófí', caa Paamudii onndoo kitum. Wiida
ga tumeencaama tah bi ɗú waa'too kitapisoh atoh bi mi kaan?

33 Yaawúu'caa wo''ari an:

- Tumeen wijófí' tahhii bi ɗí waa'taa kitapisoh atoh, wayee dii fu ɓas Koohɗa tah.
Ndaga fu ɓo' doŋ ee fu waa' haffu kitík Kooh.

34 Yéesu taassaɓa an:

- Bíduunun ga Këyítfaa waasiigarúu an Kooh wo'in an: «Ɗú ɓikooh». 35 Ɓuwaa
Kooh ëewdoh wo'eenaama gaɓaɗa ya teekɓa ɓikooh ee iñaa Këyítfaa wo'ɗa ken
mínoori kinís. 36 Mi, Kooh yërí tanukkoo, wossaroo ëldúna. Kon ɗú mín na kiwo'
an mi ɓasin Kooh ga dii mi wo' an mi kowu Koohɗa? 37 En lak mi tummbii iñcii
Paammboo nakkooɗanaa, kaa gëmattoo. 38 Wayee en lak mi tumcanaa, luu enee an
ɗú waa'tiiroo kigëm sah, gëmat tumeenciigoo, en ɗanaa ɗú ínoh píŋ an Paamudii yii
garoo ee mi yii ga Paamudii.

39 Daama, ɓa ɓaa heelis ki'am Yéesu, wayee ya rëccaɓa.

40 Waa ennda ɗa, Yéesu karissa ɓakaa hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaaɗa, ga daa Saŋ
bëtísi'ohee ɓuwaaɗa, ya ennda daama. 41 Ɓo' ɓiyewin hayussa gari ee ɓa ɓaa wo'
an:

---

* **10:22** 10: 22 Kaanfaa Kooh ga Yéerúsaleemɗa. † **10:23** 10: 23 Malkat Tumeen 3: 11 na Tumeen 5: 12. Iñaa man na werandaa ee jíp ciyëgísí' cërí amwa. ‡ **10:29** 10: 29 Iñii Paammboo… iñaa en ɓéeɓ laakin ga bíncaa ciɗewaacaa, caa wo' an: «Paammboo yii e'tooɓaɗa yërí wëñ kilaak ɓaa en ɓéeɓ.»

- Saŋ déy tummbii kíntaan wíinoo, wayee ɓéeɓ iñaa ya wo'ee ga ɓii yiiɗa enee
kayoh.
42 Waa ennda ɗa ɓo' ɓiyewin daama gëmussa ga Yéesu.

11

Lasaa', fiilii Yéesu kaannda

1 Laakka ɓaa keen ɗúukool. Ya teeksee Lasaa' ee dëkee Bétaníi, dëk-kawaa Mërí
na Marta dëkohɗa. 2 (Mërí yiima yërí en yaa leefee la'koleñaa ga kotcaa Ha'mudii,
ya moossaca na fenfaagariɗa. Këmëeŋkíɓa Lasaa' yërí ɗúukoolee.) 3 Yaakmuncaa
Lasaa ɓanakɓaa ɓiɓetiɓaa wosohussa ga Yéesu kiwo''i an:

- Ha'mudii, fiiliifu ɗúukoolin.

4 Daa Yéesu kelohee iñaama, ya wo''a an:

- Ɗúukoolaa Lasaa' waama, ɓayoo kumuunci, wayee wa yah kiteewoh ndamii
Kooh, ee doonaa Kowukii Kooh laak Ndam ga.

5 Marta na këmëeŋkíci Mërí na Lasaa' ensee ɓuwaa Yéesu waarin. 6 Yéesu ɓaatta
kiyuŋ bes kanak ga ɗekataa ya enoheeɗa ee lak ya yéegin an Lasaa' ɗúukoolin.
7 Lëehí'ta ya wo''a tëelíbéecaagari an:

- Ɗu ɓoyukat Yúudée.

8 Tëelíbéecaagari taassari an:

- Jëgírohii, maañnjii dara, yaawúu'caa heelseeraa kitapisoh na atoh bi fu kaan ee
an fu waa' kiɓoyukis daama!

9 Yéesu wo''aɓa an:

- Hanaa noh-noh wíinoo tumirii wahtu cidaaŋkaah na wahtu kanak? Binaa ɓo' tíin
na nohaa, ya këftukoo, ndaga ya hoti lee'laatii ga ëldúnaaɗa. 10 Wayee binaa ɓo' tíin
na wekaa, hay kikëftuk ndaga ya taammbii na lee'laat.

11 Lëehí'ta, ya tíkka ga an:

- Fiiliiruu Lasaa' neehin, mi hay kika', mi yúunneeri.

12 Tëelíbéecaa taassa an:

- Ha'mudii, en lak ya neeh henaa, ya hay kitani.

13 Yéesu wo'ee kikaankaa Lasaa', wayee tëelíbéecaagari fooŋsee an ya wo' pëní-
fayaaŋ.

14 Yéesu dallaɓa kiwo' faŋ an:

- Lasaa' kaanin, 15 laakkiiroo da, wayee ɗú tah ka newohharoo ɗa, en ɗanaa ɗú
gëm garoo. Ɗu yahat kon bi gari.

16 Waa ennda ɗa, Toomaa yaa wo'u Síisaaɗa, wo''a tëelíbéecaa ɓíinoo an:

- Ɗu ɓan, ɗu karat na Jëgírohii, ɗu kaannee nari!

Yéesu yërí en kimílískii, ennda kipeskii

17 Ga waa Yéesu le'ɗa, ya laak Lasaa' acuunun bi laakin bes cinikiis. 18 Bétaníi en
ga yahaa Yéerúsaleem, ee ca úsaayohin iñaa le' kíloomeet kaahay. 19 Lak yaawúu'
ɓiyewin hayuunun ga Marta na Mërí kicolukɓa ga këmëeŋkíɓa yaa kaanɗa.

20 Daa Marta kelohee an Yéesu hayin, ya meyca kitëebílukki, wayee Mërí yuŋnga
ga kaanfaa.

21 Marta dalla kiwo' Yéesu an:

- Ha'mudii, fu enee diinaa, eneenaa këmëeŋkíroo kaanoo. 22 Wayee bi diima sah,
mi ínohin an tóoh iñaa fu kíim Koohaa, onndaari.

23 Yéesu wo''a Marta an:

- Këmëeŋkífu hay kimílís.

24 Marta taassa an:

- Mi ínohin an ya hay kimílís besaa ɓuwaa mílísan bërii ga besaa mëeñjohɗa.

25 Yéesu wo''ari an:

- Mi en kimílís, mi en kipes. Ɓaa gëm garoonaa, luu ya kaanee, ya hay kipes. 26 Ee
ɓaa pes gëm garoo tóoh, kaanoo múk. Fu gëmin iñume?
27 Marta taassa an:
- Ee Ha'mudii, mi gëmin dijófí' an fu yërí en Kiristaanii, Kowukii Kooh, yii jomee kihay ëldúnaɗa.

Yéesu kodukka

28 Daa Marta lëehɗee kiwo' fodaama, ya yaa yah kiɓaynee Mërí këmëeŋkíci. Ya
le''a, móodí'tari an:
- Jëgírohii yii dii, ee ya meekisohhaa.
29 Daa Mërí kelohee iñaama, ya dalla kikoluk, yaa yah ga Yéesu. 30 Wiima lak Yéesu
aassii dëkaa duum, wayee ya lísee kites ga ɗekataa Marta hayeeri kitëebílukɗa.
31 Yaawúu'caa wéetalsee Mërí ga kaanfaaɗa, daa ɓa hotee Mërí kolukka, yaa íisuk
fooh, ɓa ɓaa taabukki. Ɓa foogee an ya yah loyaa kidayuknee daama.
32 Daa Mërí le'ee ɗekataa Yéesu enoheeɗa, ya hottari, ya yí''a ga kotcaagari, wo''a
Yéesu an:
- Ha'mudii, fu enee diinaa eneenaa këmëeŋkíroo kaanoo.
33 Daa Yéesu hotee Mërí yaa koduk, ya na yaawúu'caa taabee nariɗa, faanci púnnda
keeñci leehha, 34 ya meekissaɓa an:
- Ɗú ac Lasaa' gaɗa?
Ɓa taassari an:
- Ha'mudii, haya fu hot.
35 Daama Yéesu kodukka. 36 Waa ennda ɗa, yaawúu'caa ɓaa wo' an:
- Malkat dii ya hídeeri kiwaa'ɗa.
37 Wayee laakka gaɓa ɓaa wo' an:
- Ya yii ya onee búumíraa kihotɗa, ya mínéeríi ɓan kitum bi Lasaa' kaanoone?

Lasaa' ɓoykissa ga kipes

38 Waa ennda ɗa, ɓaatissa ga, keeñaa Yéesu wëñnja kileeh, ya yaa yah loyaa. Loyaa enee nogaa yotu ga jaŋjagaa ee atoh wiyaak lagussa ga kúuwkaa.
39 Yéesu wo''a an:
- Nísat atohii!
Marta, yaak yii kaanɗa, wo''ari an:
- Ha'mudii, ya jomin kidal ki'ot ndaga tumin bes cinikiis caa ya en ga ɗuuy loyii.
40 Yéesu taassari an:
- Mi wo'éeríiraa an binaa fu gëmaa, fu hay kihot ndamii Koohe?
41 Ɓa níssa atohaa. Yéesu ɓëwí'ta hascaagari ɗook asamaan, wo''a an:
- Paamudii, mi gërëminndaa ga dii fu súkúrukinndooɗa. 42 Mi ínohin an fu
súkúrukinndoo besaa en ɓéeɓ. Wayee ɓuwii wíilloo ɓii ɓërí tah mi wo' iñii yii,
doonaa ɓa gëm an fu wossoo.
43 Daa Yéesu lëehɗee kiwo' iñaama, ya fiippa koonaa ga ɗook an:
- Lasaa', meyaa fooh!
44 Lasaa' meyca fooh, kotcaagari na yahcaa múuluunun na lëmíi, fíkíifaa kúnukin
na úuf.
Yéesu wo''a ɓuwaa an:
- Múulísatti, ɗú íissi ya yee!

Yaawúu'caa ɓaa pokoh noh ki'apluk Yéesu
(Mëccëe 26: 1-5; Marka 14: 1-2; Lúkkaa 22: 1-2)

45 Yaawúu' ɓiyewin ga ɓaa hayee kaan Mërí ee hotsee iñaa Yéesu tumee yaamaɗa*,
gëmussa gari. 46 Wayee laakka gaɓa ɓaa ka' ga Fërísiyeeŋcaa, ɓéestí'taɓa iñaa Yéesu

* **11:45** 11: 45 Iñaa Yéesu tumee yaama: hídukoh ga kaanaa Lasaa' bi Yéesu mílísi'tariɗa.

tumeeɗa. [47] Waa ennda ɗa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa na Fërísiyeeŋcaa dalla kiɓëytoh paanaa wiyaakwaa. Ɓa wo''a an:

- Ɓii yii kat, iñii ya tum ga kíntaanɗa hëpin. Ɗu tuman na? [48] Binaa ɗu íissi ga iñii ya enukohɗanaa, ɓéeɓ hay gari kigëm, ee baanaa ɓu-Room hay kikeenu ga ɗookkuu, ɓa pook Kaanfaa Kooh, ɓa tas heetiigaruu!

[49] Kayíf, yíinoo gaɓa ee kíisci† laakki lak yërí enee ha'-kaadaa sarahohcaa, dalla kiwo' an:

- Ɗú daal, ɗú ínohoo iñii laakɗa. [50] Ɗú hottii an iñaa gën garúuɗa yërí en ɓo' yíinoo kani' ɓéeɓ kúlkiine? Fodaama heetii ɗúboo ɓéeɓwa.

[51] En ki'enaa, iñaa Kayíf wo' yaama meyohéeríi gari. Ya yërí enee ha'-kaadaa
sarahohcaa kíisci, ee fodii sëldíiga-Kooh ya wo''a an Yéesu jomin kikaan ndaga
heetaagari. [52] Enndii an Yéesu jomee kikaani' heetaagari doŋ, wayee ɓan ya jomee
kikaan, doonaa ya hídíroh ɓéeɓ towutii Kooh tasarukoh ga ëldúnaɗa, ee ɓa en heet
wíinoo.

[53] Aboh ga besaa bëríi, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa abussa an ɓa hay ki'apluk
Yéesu. [54] Iñaama tahha Yéesu íissa kikari na kihayi ga ɗuuƴ yaawúu'caa, ɓéeɓ hotiri.
Ya nammba kika' teeraa Efarayím ga gohaa hanoh ɓak ëgí'-dúndagaaɗa. Ya ennda
daama na tëelíbéecaagari.

[55] Waama lak feetaa Paakaa Yaawúu'caa deeyin, ɓo' ɓiyewin meyohussa gohcaa ɓa
dëkohɗa, karussa Yéerúsaleem kisétí'siruk, balaa feetaanaa. [56] Ɓa ɓaa raas Yéesu,
ee ga ɗuuƴ Kaanfaa Kooh ɓa enoheeɗa, ɓa ɓaa meekisoh ga díkaantiɓa an:

- Ɗú ínoh ya ga? Ya hayanndii feetiine?

[57] Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na Fërísiyeeŋcaa nakohsee an laak ɓaa ínoh daa Yéesu enohɗanaa, ya le'dohatka gaɓa, en ɗanaa, ya abu.

12

Mërí leeffa la'koleñ ga kotcaa Yéesu

[1] Yéesu ka'ta Bétaníi, ga daa Lasaa', yaa ya mílísɗee dëkohɗa, lak tes ga bes
ciyitniinoo Paakaa yaawúu'caa le'. [2] Ya tíkɗussa cuuníin daama. Marta yërí norohee
ee Lasaa' bokee ga ɓuwaa bok na Yéesu kanuɗa. [3] Waa ennda ɗa, Mërí ɓeɓpa iñaa
hín na le'-líita' ga la'koleñ wiséerí' waa koocussii ee hëwrohu kedikkaa wo'u naa'. Ya
íiffawa ga kotcaa Yéesu, lëehí'ta ya yaa moosca na fenfaagari. Kaanfaa ɓéeɓ eeñnja
ban na ngetaa la'koleñaa. [4] Wayee Yúdaa Iskariyot, yíinoo ga tëelíbéecaa Yéesu ee
yërí naranndi ki'on bíiŋɗa, wo''a an:

[5] - La'koleñuma mínéeríi kitoonu kopa' wiyewin, wa sarahohu ɓuwii laakooɗane?

[6] Yúdaa wo' iñaamanaa enndii an helci karee ga ɓuwaa laakooɗa, wayee ya enee
lok. Yërí ɗaakee nafa-hëelísaagaɓa ee iñaa aasi gaɗa, ya daanee ga kiloki hen.
[7] Yéesu nak wo''a an:

- Íisaa ha'ci! La'koleñii wii wërí ya ɗëwí' ee wa aaw besaa mi yah ki'eku ga loyaaɗa.
[8] Ɓuwii laakooɗa, ɓa yah narúu dii besaa en ɓéeɓ. Wayee mi, mi yahhii narúu ki'en
dii bi taa'.

Yaawúu'caa pokohussa nof ki'apluk Lasaa'

[9] Ɓo' ɓiyewin ga yaawúu'caa yéegussa an Yéesu yaa ga Bétaníi, ɓa ɓaa yah daama.
Ee en ki'enaa kihot Yéesu rek ɓayéeríiɓa daama, wayee ɓa waaree kihot ɓan Lasaa'
yaa Yéesu mílísɗeeɗa. [10] Sarahohcaa ɓiyaakɓaa júwohussa kon ga ki'apluk Lasaa'
ɓan, [11] ndaga ya yërí tah yaawúu' ɓiyewin foñussaɓa, gëmussa ga Yéesu.

† **11:49** 11: 49 Kayíf Ga jamaanaa iñcaama heweeɗa, Kayíf yërí enee ha'-kaadaa sarahohcaa. Ɓa falsi bi ga kikaanɓa wala book ɓu-Room nísɓa ga kikuliyuk.

Yéesu aassa teeraa Yéerúsaleem na ndam wiyaak
(Mëccëe 21: 1-11; Marka 11: 1-11; Lúkkaa 19: 28-40)

12 Ga kooh-wíisfaa, ɓo' ɓiyewin ga ɓaa hay feetaa Paakɗa yéegussa an Yéesu yaa
hay teeraa Yéerúsaleem. 13 Ɓa dalla kiheel soo'soo', ɓa meyca teeraa kihídohnee
nari, ɓa ɓaa wo' didóolí' an:

- Óosaanaa! Kooh barkeelat ɓii hay ga teekii Ha'mudiiɗa, buurii Isarayeel!

14 Fodaa daa bídu ga Këyítfaaɗa, Yéesu ɓeɓpa cúmbú'-baam, ya lappa ga ɗookgaa.
En ki'enaa, Këyítfaa wo' an:

15 «Kaa tíitat ɗú, ɓu-Síyoŋ*,
Buuriigarúu yeema hayi,
ya lap cúmbú'-baam.»✡

16 Ga wahtaa iñcaama laakɗa, tëelíbéecaa Yéesu ínohséerí iñaa ca waaree
kiwo'ɗa. Wayee ga waa Kooh e' Yéesu ndam ga tóohɗa, ɓa níindísukka iñcaa aaw
gari, bínsee ga Këyítfaa ee ɓa ínohha an iñcaama tóoh laakin gari. 17 Ɓéeɓ ɓuwaa
maasohee ga waa Yéesu wo' Lasaa' kimey loyaa, ya mílísi'tariɗa, seedi'ussa iñaa
ɓa hoteeɗa. 18 En ki'enaa, lak ɓo' ɓiyewin kelohuunun an Yéesu tumin kíntaanaa
waama, kërí tah ɓa hayya kihídohnee nari. 19 Fërísiyeeŋcaa nak ɓaa wo' ga
díkaantiɓa an:

- Ɗú hotine, ɗu mínoo dara ga, malkat ɓéeɓ ɓuwii ɓii taabukki.

Laakka Gerekcaa waa'see kihot Yéesu
(Mëccëe 16: 21-28)

20 Laakeera ɓiGerek ga ɓuwaa hayee Yéerúsaleem, ga feetaa yaawúu'caa, kijaamuk
Koohɗa. 21 Ɓa ka'ta ga Filiip. Filiip yaama dëkee Betsaydaa, dëk-kaw ga gohaa
Gëlílée. Ɓa wo''ari an:

- Kiyaakii, ɗí waaree kihot Yéesu!

22 Filiip ka'ta wo'neeraka Andari. Ɓa taammba ɓa ɓanak, ɓa wo'neera Yéesu.
23 Yéesu wo''aɓa an:

- Wahtii le'in, wii Kowukii ɓii yah kilaas ga ndamiigariɗa. 24 kayoh-kayohɗa mi
wo''úuka: binaa kupesoh keen ga kakay, ja kaanndiinaa, ja tesan kupesoh. Wayee
binaa ja kaanaa, ja hay kilím towu tiyewin. 25 Ɓaa fu keeñuk kipesfunaa, fu hayka
kiñak bi taa'. Wayee ɓaa fu líkkii helfu ga kipeskiigaraa doŋ ga ëldúnaɗanaa, fu hay
naka kites, fu pes bi taa'. 26 Ɓaa waa'too kisúrga'ukaa, ya taabukattoo, ee daa mi
enohɗa, súrgaagoo ɓan yah da. Ɓaa súrga'uk garoonaa Paammboo hayyi ki'on cée'.

Yéesu wo''a ga loo kikaankaagari
(Mëccëe 16: 24-27)

Yéesu tíkka ga an:

27 - Diima deŋ heliigoo hícukohin. Haa mi wo'an ya? Mi wo'an an: «Paamudii,
músalaaroo ga coonucii yahhoo kidal ga wahtiimane?» Múk! Man kikoo' ga coonucii
ga wahtiimaɗa tahhoo kihay. 28 Paamudii, eraa teekiigaraa ndam!

Waa ennda ɗa, laakka koonaakaa meyoh ɗook-Kooh, wo''a an:

- Mi erinwa ndam kumëeñí' ee mi haywa ki'e'sis ndam.

29 Ga mbooloomaa enee daama ee kelohsee koonaakaaɗa, laakka ɓuwaa wo' an:

- Iñaa íníŋ!

Ɓíinoo an:

- Malaaka wo' nari!

30 Wayee Yéesu wo''aɓa an:

- Enndii haffoo tah koonaakuma kikelohuk, wayee ɗú ɓërí tahka kikelohuk.

---

* **12:15** 12: 15 Ɓu-Síyoŋ Teeraa Síyoŋ ee waa' kiwo' dëkaa Yéerúsaleem. ✡ **12:15** 12: 15 Sakarí 9: 9.

31 Diima deŋ wahtii ëldúna yah ki'atti'ohuɗa le'in. Diimanaa buurii yibóní'yii tík
yah ga ëldúnaɗa kaalu ga fooh. 32 Ee mi, binaa mi ɓëwíru, mi tíim kakayfiinaa, mi
hay kinook ɓuwii ɓéeɓɓa, ɓa hay garoo.
33 Yéesu wo'ee iñaama, kiteewoh daa kikaankaagari yah kimanɗa†. 34 Mbooloomaa
taassari an:

- Ɗí jaŋ ga Këyítfaa Waasiigaríi an Kiristaanii pesan bi taa'. Kon fu mín na kiwo' an Kowukii ɓii jomin kiɓëwíru ka tíim kakayfii? Ɓii en Kowukii ɓii yaama, ya ɓa?

35 Yéesu wo''aɓa an:

- Lee'laatii wii lís ki'en narúu, wayee yahissii kimaañ. Tíidat, waa lee'laatii wii
narúu, en ɗanaa wek betoorúu, ñúus ammbúu. Ɓaa tíin ga ñúus ínohoo daa ya
aawoh. 36 Gëmat ga lee'laatii waa wa wii narúu, en ɗanaa ɗú en ɓiɓo' lee'laat.

Daa Yéesu wo'eeɓa iñaama bi lëehí'ta, ya kolukka yaa yah, ya ɗaakukkaɓa.

Yaawúu'caa sagussa kigëm ga Yéesu

37 Kíntaancaa Yéesu tum ga fíkíi yaawúu'caaɗa, ga daa ca hín kiyewinɗa tóoh,
tahhii bi ɓa gëmmba gari. 38 Fodaama, iñaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa matta.
Ya wo'ee an:

«Ha'mudii, ɓii gëm iñii ɗu yéegalohɗa ɓa?
Ha'mudii teeɓ ɓa dooliigari?»‡

39 Ee iñaa tah ɓa mínndii kigëmɗa, Ísayíi wo'issa ga an:

40 «Kooh búumí'ta hascaagaɓa,
ya yëgísí'ta keeñcaagaɓa,
doonaa ɓa hotoo na hasɓa,
ee ɓa ínohoo ga keeñɓa.»

Kooh tíkka ga an:

En ɗanaa, ɓa súpítoo kipeskaagaɓa, mi wëkí'ɓa.

41 Ísayíi wo''a iñaama ndaga lak ya hotin ndamaa Yéesu, ee ya wo'ee iñaa aaw
gari.
42 Wiima sah, lak ga ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa, ɓiyewin gaɓa gëmseera
ga Yéesu. Wayee ɓa kaañnjii kiseedi' ngëmaagaɓa ndaga Fërísiyeeŋcaa. Ɓa niikee
kikaalu ga jaangu-yaawúuraa 43 En ki'enaa, gërëmaa meyoh ga ɓo'-súusúus gënëlɓa
gërëmaa meyoh ga Kooh.

Wo'eencii Yéesu cërí yah ki'atti' ɓuwii

44 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a ga ɗook an:

- Ɓaa gëm garoonaa, ya gëmmbii, eemmba garoo doŋ, wayee ya gëm ga ɓaa
wossooɗa. 45 Ɓaa hottoonaa, hotin ɓaa wossooɗa. 46 Mi en lee'laat ee mi hayin
ëldúna doonaa ɓéeɓ ɓaa gëm garoonaa dëksisoo ga ñúus. 47 Ɓaa keloh wo'eenciigoo
ee ya ammbiicanaa, enndii mi yahhi ki'atti'. En ki'enaa, ki'atti' ëldúna haydohhiiroo,
wayee mi hay kimúsal ëldúna. 48 Ɓaa saŋngoo ee tookkii wo'eenciigoonaa,
atti'ohaagari tuukin tek. Yërí en wo'eenii mi jëgírohɗa, ee bëríinaa ëldúna túki'anɗa
wërí yahhi ki'atti'. 49 Ndaga mi wo''ii ga teekkoo wayee Paamudii wossooɗa yërí
nakkoo ga kihafci iñii mi jom kiwo' na iñii mi jom kijëgírohɗa. 50 Ee wóorinndoo
hël an iñii ya nakohɗa wërí onohi kipeskaa leehoo taa'ɗa. Kërí tah jëgírohiigoo, mi
tumwa fodaa daa Paamudii nakkooka kitumɗa.

13

Yéesu tíssa kotcaa tëelíbéecaagari

† **12:33** 12: 33 Daa kikaankaa Yéesu yah kimanɗa waa' kiteewoh daayaa ya daaysan ga kuraanaaɗa. ‡ **12:38** 12: 38 Wo'eeniima, sëldíiga-Koohaa wo'wa ga Ísayíi 53: 1.

1 Enee ga besaa balaa Paakaa yaawúu'caa. Yéesu ínoheera an wahtaa ya jom
kikolkoh ëldúna, ya ɓoyuk ga Paamciɗa le'in. Ya mosee kiwaa' ɓuunci ga ëldúna
ee ya waa'taɓa bi ga daa ya kaanoh.
2 Yéesu enee na kicuuníinuk na tëelíbéecaagari. Seytaani, lakanaa tumin kumëeñí'
ga keeñaa Yúdaa Iskariyot, kowukaa Simoŋ, halaat kitoon Yéesu. 3 Yéesu ínoheera
an ya meyoh ga Kooh ee ya yah kiɓoyukis gari. Ee ɓan ya ínoheera an Kooh,
Paamudii tíkin tóoh ga yahci. 4 Fodaama ya kolukka ga cuuníinfaa, ya ɗolla
kúltífaagari hanoh ɗookɗa, ya ɓeɓpa úuf, pëkírukka. 5 Lëehí'ta ya íiffa músú ga
kanu, ya yaa tís kotcaa tëelíbéecaagari, ee ya yaa moosca na úufaa ya pëkírukeeɗa.
6 Daa ya le' bi ga Simoŋ-Pee', yaama wo''ari an:
- Fu Ha'mudii, fu tísi'too kotciigoone?
7 Yéesu loffari an:
- Iñii mi tum yii, fu ínohoori diimaɗa, wayee fu ínohanndi ga iñii aaw fíkíiɗa.
8 Pee' wo''ari an:
- Kitísi'too kotciigoone? Múk!
Yéesu loffari an:
- Mi tísi'tiiraacanaa, fu boksisoo naroo ga dara.
9 Simoŋ-Pee' wo''ari an:
- En ɗanaa Ha'mudii, kaa eem ga kitís kotcii rek, wayee tísaa yahcii na hafii ɓan.
10 Yéesu wo''ari an:
- Ɓaa ɓookkin, soolukkii kitísuk, enndii kotcaa rekaa, ndaga lak ya setin wic. Ɗú
nak, ɗú setin wayee enndii ɓéeɓpúu. 11 (Yéesu ínoheera ɓaa yahhi kitoonɗa, këri
tah ya wo''a an «ɗú setin wayee enndii ɓéeɓpúu.»)
12 Ga waa ya lëehí'taɓa kitísi' kotcaaɗa, ya ekkissa kúltífaagari, ya yugissa kiñam,
wo''aɓa an:
- Iñii mi tumi'túuɗa, ɗú ínohinndine? 13 Ɗú, ɗú ɓayiroo «Jëgírohii», ɗú ɓayiroo
«Ha'mudii», ee ɗú wo' kayoh ndaga mi yërí. 14 Kon en lak mi Ha'mudii, mi Jëgírohii,
mi tísi'túu kotaa, ɗú ga kihaffúu, yaa en ɓéeɓ ɓan jomin mooroomci kitísi' kot.
15 Mi teewinndúu waas, doonaa fodii dii mi tumi'túuɗa ɗú tumɗa ɓan.
16 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: súrga wëñoo kilaak solu ha'-kaanci ee ɓaa
wosu hen wëñoo kilaak solu ɓaa wossiɗa. 17 Ɗú ínohin iñaama. Kon binaa ɗú
taabukkanaa, ɗú hay kiyewin múu'.
18 Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Enndii ɗú ɓéeɓpúu, ɗú tahhoo kiwo'. Mi ínohin ɓuwaa mi tanukɗa. Wayee iñii
Këyítfaa wo' yii jomin kilaak: «Ɓaa bokee naroo kanuɗa, oninndoo bíiŋ.»✡ 19 Mi yii
wo''úuka diimaɗa balaa iñaama laakaa, en ɗanaa binaa wa laakaa ɗú ínoh an “mi
en ɓii mi enɗa.” 20 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: ɓaa fu took ɓaa mi wosɗanaa, fu
tookkoo ɓan mi ga kihaffoo. Ee ɓaa fu tookkoonaa, fu took ɓaa wossooɗa ɓan.
21 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' fodaama, keeñci leehha tak, ya wo''a faŋ an:
- Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: yíinoo garúu hayyoo kitoon.
22 Tëelíbéecaa ɓaa malakoh, ndaga ɓa ínohéeríi ɓaa Yéesu wo' nariɗa. 23 Yíinoo ga
tëelíbéecaa, yaa Yéesu keeñukɗa, lak yaa ga yahaaci. 24 Simoŋ-Pee' kalayyari kiwo''i,
ya meekisoh ɓaa Yéesu wo' nariɗa. 25 Tëelíbéenaa tobinukka ga Yéesu, meekissari
an:
- Ha'mudii, ɓaama ya ɓa?
26 Yéesu taassari an:
- Mi hay kiñoon yaak-mbúurú ga ñamahii, ee ɓaa mi eranwaɗa, yërí ya.
Yéesu dalla kiɓeɓ yaak-mbúuraa, ñoonndawa ga ñamahaa, e'ta Yúdaa, kowukaa
Simoŋ Iskariyot. 27 Daa Yúdaa ñam mbúuraa hen rek, Seytaani aassa gari. Yéesu
wo''ari an:

✡ **13:18** 13: 18 Kañcaa 41: 10.

- Iñum fu yah kitumɗa, gaawaa ga!
28 (Wayee laakkii yíinoo ga ɓuwaa bokee nari kiñamɗa yaa ínoh iñaa tah Yéesu
wo''ikaɗa. 29 Yúdaa yërí enee ɗaakoh-koparaagaɓa. Kërí tah, laakka tëelíbéecaa fooŋ
an Yéesu wossi kilomnee iñaa ɓa sooluk ga hewaa, wala kisarahnee ɓuwaa laakoo
daraɗa.) 30 Yúdaa ɓeɓpa yaak-mbúuraa Yéesu ereeriɗa, ya dalla kimey. Waama lak
Kooh hoowin.

Yéesu dígalla apotaa'caa enaama yi'as

31 Ga waa Yúdaa meyca, Yéesu wo''a an:
- Diima Kowukii ɓii laakin ndam ee ndamii Kooh laakɗa kooroh gari, 32 [ee binaa
ndamaa Kooh laakɗa kooroh garinaa], Kooh ɓan hayyi kindam na kihafci ee ya hayka
kitum diima diima. 33 Ɓiyaay, kitessoo narúu maañissii. Ɗú hayyoo kiraas, wayee
iñaa mi wo'ee yaawúu'caaɗa yërí mi wo''úu diima: Dii mi aawɗa, ɗú mínoo da
kika'. 34 Diimaɗa, mi dígallúu iñii yi'asyii yii: waarohat ga díkaantirúu. Fodii dii
mi waa'túuɗa, ɗú ɓan, ɗú jom ɗa kiwaaroh ga díkaantirúu. 35 Binaa ɗú waarohaa,
iñaama hay kiteeɓ ɓéeɓ an ɗú ɓitëelíbéeroo.

Yéesu yéegalohha an Pee' hayyi kitaasuk
(Lúkkaa 22: 31-34; Marka 14: 27-31; Mëccëe 26: 31-35)

36 Simoŋ-Pee' meekissa Yéesu an:
- Ha'mudii, fu yah gada?
Yéesu taassari an:
- Daa mi en na kiyahɗa, fu mínooroo da kitaabuk diimaɗa, wayee paaf fíkíi, fu
hayyoo da kitaabuk.
37 Simoŋ-Pee' wo''ari an:
- Ha'mudii, iñii tah ya mi mínooraa kitaabuk diimaɗa? Mi tuukin tek ga ki'eroh
kumuunkiigoo ndaga fu.
38 Yéesu taassari an:
- Fu tuukin ga ki'eroh kumuunkiigaraa ndaga mine? Kayoh-kayohɗa mi wo''aaka:
bi siik-pabu kodaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.

14

Yéesu yërí en waasii ëewruk ga Paamudiiɗa

Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
1 Kaa jaahli'at! Ɗú gëmin ga Kooh, gëmat garoo ɓan. 2 Kaan Paammboo
yewinin didëkaa'. Ee iñaama laakéeríinaa, eneenaa mi wo'oorúu an mi yii yahhúu
kiwaayukɗinee daa ɗú enan. 3 Ee mi ka' mi waayuki'túu ɗekataanaa, mi hay kihayis
mi ɓeɓpúu ga yahaaroo, doonaa daa mi enaa, ɗú ɓan ɗú en da. 4 Ɗú ínohin waasii
ëewruk ga dii mi yahɗa.
5 Toomaa wo''ari an:
Ha'mudii, ɗí ínohoo dii fu aawɗa, ɗí mínan na ki'ínoh waasii?
6 Yéesu taassari an:
- Mi yërí en waasii, mi en kayoh, mi en kipeskii. Ken mínoo kika' ga Paamudii ee
koorohhii garoo. 7 Enee an ɗú ínohinndoonaa, eneenaa ɗú ínohin Paammboo ɓan.
Diima deŋ ɗú ínohinndi ee ɗú hotinndi.
8 Filiip wo''a Yéesu an:
- Ha'mudii, teewaaríi Paamudii ee iñaama hayyíi kidooy.
9 Yéesu taassari an:
- Mi enin narúu yimëeñí', ee bi wati Filiip, fu ínohooroone? Ɓaa hotinndoonaa,
hotin Paamudii. Kon iñii tah ya fu wo' an: «Teewaaríi Paamudii?» 10 Fu gëmmbii
an mi yii ga Paamudii ee Paamudii yii garoone? Wo'eencii mi wo''úuɗa meyohhii
garoo. Wayee Paamudii dëk garooɗa, yërí tum lëgëyiigari. 11 Mi wo''úu man: mi

yii ga Paamudii ee Paamudii yii garoonaa, gëmattoo. Luu enndii dara, ɗú gëm sah ndaga tumeencii ɗú hotɗa.
12 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka, ɓaa gëm garoonaa, ya ɓan hay kimín kitum iñcii mi
tumiɗa, ya hay kitum sah caa wëñɗa, ndaga mi yii yah ga Paamudii. 13 Ee ɓéeɓ iñaa
ɗú kíim ga teekiigoonaa mi hayyi kitum, en ɗanaa Kowukii teewoh ndamii Paamudii
laakɗa. 14 Binaa ɗú kíimmboo yen ga teekkoonaa, mi tummbi.

Yéesu dígohha Helaa yisela'í'yaa

Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
15 - Binaa ɗú waa'toonaa, ɗú hay kitaabuk iñcii mi nakoh kitumɗa. 16 Ee mi, mi
hay kikíim Paamudii ya onndúu ɓo' yiliis yaa amɗohanndúu, yaa enan narúu bi taa'.
17 Ɓaa yaama, yërí en Helaa yisela'í'yaa teewohi kayohɗa. Ɓu-ëldúna mínsoori kite',
ndaga ɓa mínoori kihot, ee ɓa ínohoori. Wayee ɗú, ɗú ínohinndi, ndaga ya dëk
narúu ee ya yii garúu bi taa'.
18 Mi foñanndiirúu fodii tubaayu, mi hay kiɓoyukis garúu. 19 Tesin ga jutuut ɓu-
ëldúna hotsisanndiiroo, wayee ɗú, ɗú hayyoo kihot, ndaga mi yii pes ee ɗú ɓan ɗú
hay kipes. 20 Besaama le' bëríinaa, ɗú hay ki'ínoh an mi yii ga Paammboo, ɗú ínoh
an ɗú ɓii garoo ee ɓan mi yii garúu. 21 Ɓaa waarinndoo yërí en ɓaa am iñaa mi
nakoh ee taabukiwaɗa. Ɓaa waa'toonaa, Paammboo hayyi kiwaa', mi ɓan, mi hayyi
kiwaa', ee mi teewoh haffoo gari.
22 Yúdaa, ee bokkii na Yúdaa Iskariyot, wo''ari an:
- Ha'mudii, mín na ki'en an fu yah kiteewoh haffu garíi ɗí haŋngíi, ee an fu yahhii kiteewukoh haffuu ga ɓu-ëldúna tóoh?
23 Yéesu taassari an:
- Binaa ɓo' waa'toonaa, hay ki'am ga keeñci iñaa mi wo'. Ee Paamnboo hayyi
kiwaa', mi na Paammboo ɗí hay gari ee ɗí dëk ga kaanci. 24 Ɓaa waa'tiiroo, aboo
iñaa mi wo'. Ee iñii ɗú keloh mi wo' yii meyohhii garoo wayee meyoh ga Paamudii
wossooɗa.
25 Mi wo'inndúu iñuma, waa mi yii lís narúu ki'en. 26 Lëehíraa, ɓaa yahhúu
ki'amɗoh ee yërí en Helaa yisela'í'yaa Paammboo yah kiwosoh ga teekiigooɗa
hayyúu kijëgí' tóoh ee ya hayyúu kiníindís tóoh iñcaa mi wo'eerúuɗa. 27 Mi yii
foñi'túu jam. Jamiigoo wërí mi onndúu. Mi onndiirúuwa fodii dii ɓu-ëldúna
onohiwaɗa, kaa lëyat ee kaa niikat. 28 Ɗú kelohin mi wo'inndúu an: «Mi yii yah ee
mi hay kiɓoyukis garúu.» Binaa ɗú waareeroonaa, ɗú neɓluk ga dii mi en na kiyah
ga Paamudiiɗa, ndaga Paamudii yërí wëññjoo kiyak. 29 Mi wo'inndúuka diimaɗa,
balaa iñcaama laakaa. En ɗanaa ca laak bëríinaa, ɗú gëmmboo. 30 Saawalloo narúu
hoo'sanndii ndaga sépí'í'-ga-nofii, yii tík yahci ga ëldúnaɗa, yii hay. En ki'enaa, ya
mínoo dara garoo. 31 Wayee mi tum fodii dii ya nakkoo kitumɗa. En ɗanaa, ɓu-
ëldúna mín ki'ínoh an mi keeñukin Paamudii, Kolkat, ɗu meyohat dii, ɗu yee!

15

Kedik na toytaagari

Yéesu tíkka ga an:
1 - Mi yërí en kedik-biiñkii kukayohkii, ee Paammboo yërí en yii líni kedik-biiñkiiɗa.
2 Koykaa jok garoo, ee límmbii tóoh, ya hayka kigú'. Wayee koykaa lím towaa, ya
hayka kipaas bi set doonaa ka wëñ ɗa kilím. 3 Ɗú nak, ɗú sétíruunun haat ndaga
iñcii mi jëgí'túuɗa. 4 Enat naroo wíinoo fodii dii mi en narúu wíinooɗa. Fodaa daa
koy kedik, ka jokukkii ga kedikkaa, ka haŋka doŋ, ka mínoo kilím towuɗa, ɗú ɓan,
ɗú madan fodaama binaa ɗú enndii wíinoo naroonaa.
5 Mi yërí en kedik-biiñkii, ɗú ɓërí en toytii. Ɓaa en wíinoo naroo ee mi en wíinoo
nariɗa man na kedikkaa lím towu tiyewin; wayee ɗú enndii naroonaa ɗú mínoo

dara kitum. 6 Ɓaa enndii naroo wíinoonaa, hay kijafu ga fooh fodii toy tiyowuu,
ta súɓ. Lëehíraa, ta nëgírohu, ta jafu ga kiwii, ta aaw kitak. 7 Binaa ɗú en wíinoo
naroo ee wo'eenciigoo yëgís ga ɗuuycúunaa, kíimat iñaa neɓpúu, ɗú hayyi ki'onu.
8 Iñaa en ndam ga Paammbooɗa wërí en an ɗú man na kedikkaa lím towu tiyewin
ee iñaama yërí teewohan an ɗú ɓitëelíbéeroo. 9 Fodaa daa Paammboo waa'tooɗa,
mi ɓan mi waa'túuɗa. Dëkat ga kiwaarohkii mi teeɓpúuɗa. 10 Binaa ɗú am iñcii mi
nakkúuɗanaa, ɗú hay kidëk ga kiwaarohkii mi teeɓpúuɗa, fodaa daa mi abee iñaa
Paammboo nakeeroo ee mi yii dëkka ga kiwaarohkii ya teeɓpooɗa.
11 Mi wo''úu iñcuma doonaa keeñ-soosii en narooɗa en garúu ee ɗú líif na keeñ-
soos. 12 Iñii yii yërí mi nakkúu: Waarohat ga díkaantirúu fodii dii mi waa'túuɗa.
13 Laakkii kiwaarohkaa yak bi le' ga ki'onoh kumuunfu ndaga ɓifiiliifu. 14 Ɗú
ɓifiiliiroo binaa ɗú tum iñii mi nakkúuɗanaa. 15 Mi ɓaysisoorúu ga teekii súrga,
ndaga súrga ínohoo dara ga iñaa ha'-kaanci tumi. Mi ɓayyúu ga teekii fiilii, ndaga mi
oninndúu ki'ínoh ɓéeɓ iñaa mi ɓewoh ga Paammbooɗa. 16 Enndii ɗú ɓërí tanndoo,
wayee mi, mi tanndúu. Mi fallarúu, mi wossarúu ɗú ka' ee ɗú tum fodii kedikkaa límí
towu, towutaa leehoo. Kërí tahan bi ɓéeɓ iñaa ɗú kíim Paamudii ga teekiigoonaa, ya
hayyúuri ki'on. 17 Iñii mi nakkúuɗa yërí en kiwaaroh ga díkaantirúu.

Ɓu-ëldúna hay kisagu ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa

18 Yéesu tíkka ga an:
- Binaa ɓu-ëldúna sagussúunaa, ínohat an ɓa saginndoo balaa ɗúnaa. 19 Enee
an ɗú bok ga ëldúnanaa, eneenaa ëldúna hayyúu kiwaa' ndaga ya waarin iñaa en
yuuci. Wayee ɗú, ɗú bokkii ga ëldúna. Mi, mi tanukinndúu ga ɗuuyɓa. Kërí tah
ɓu-ëldúna saŋngúu. 20 Níindísukat iñii mi wo'eerúuɗa: «Súrga wëñoo kilaak solu
ha'-kaanci». En an mi, ɓa hatalinndoo ga kipesaa, ɗú ɓan, ɓa hayyúu kihatal ga
kipes. En an ɓa abin iñii mi jëgírohɗanaa, ɓa hay ki'am iñcaa ɗú yahɓa kijëgí'ɗa
ɓan. 21 Mi hay kitah, ɓa tíkkúu iñcuma tóoh ndaga ɓa ínohoo ɓii wossooɗa. 22 Enee
an mi hayyii, enee an mi wo''ii naɓanaa, eneenaa baakaa' tíkkoo gaɓa. Wayee diima,
baakaa'ciigaɓa laakoo lay. 23 Ɓaa saŋngoonaa, sagin Paammboo ɓan. 24 Enee an
mi tummbii ga ɗuuyɓa iñaa ken mosoo kitumaa, eneenaa ɓa, baakaa' tíkkoo gaɓa.
Wayee diima, ɓa hotin iñcii mi tumɗa, ee ɓa saginndíi, mi na Paammboo. 25 Wayee
iñaama laakin ee fodaama iñii yii bídu ga Këyítfaa Waasaa Móyíisɗa matin: «Ɓa
saginndoo ee ɓa tíkkiika ga fen.»
26 Mi hayyúu kiwosoh ga teekii Paamudii ɓaa amɗohanndúu. Yërí en Helaa teewohi
kayoh ee kúlkoh ga Paamudiiɗa. Ya hayaa, ya hay kiseedi' iñaa aaw garoo. 27 Ee ɗú
ɓan, ɗú hay ki'en seediroo ndaga ɗú enee naroo aboh ga dalaaraa.

16

1 Yéesu tíkissa ga an:
- Mi wo'inndúu iñuma doonaa ɗú foñoo ngëmiigarúu. 2 Ɗú hay kikaalu ga
jaanguciigaruu*. Ee sah wahtu waa hay, waa ɓuwaa apanndúuɗa fooŋsan an ɓa
en na kijaamuk Kooh ga iñaama. 3 Iñaama ɓa hayyi kitum ndaga ɓa ínohoo ken
garíi, enndii mi enndii Paamudii. 4 Mi wo''úu iñuma diima doonaa wahtaama le'aa,
ɗú níindísuk an mi wo'eerarúuka.

Iñcaa Helaa yisela'í'yaa yah kitumɗa

Yéesu ɓaatta ga wo''a tëelíbéecaagari an:
- Iñuma mi wo''iirúuri ga wii ɗú dal narooɗa ndaga lak mi enee narúu. 5 Diimaɗa
mi yii yah ga ɓaa wossooɗa ee yíinoo garúu meekissiiroo an: «fu yah gada?».
6 Keeñnjúu leehin tak ndaga iñii mi yéegallúuɗa. 7 Moona mi wo''úu kayoh: iñaa

---
* **16:2** 16: 2 Jaanguciigaruu Yéesu wo' jaangu-yaawúu'caa waama.

gën garúu wërí en mi ka'. En ki'enaa, mi ka'tiinaa, ɓaa yahhúu ki'amɗohɗa hayoo. Wayee binaa mi karaa nak, mi hayyúuri kiwosoh. 8 Ee binaa ya hayaa, ya hay kiɓúl
ɓu-ëldúna ga iñaa en baakaa', ga iñaa en kijúɓ na ga iñaa en ki'atti'kaa Koohɗa.
9 Ya hayɓa kiɓúl ga an ɓa ɓaa ga baakaa' wiyaak ndaga dii ɓa gëmmbii garooɗa.
10 Ya hayɓa kiɓúl ga an mi ɓo' yijúwí' ndaga dii mi yii yah ga Paamudii ee ɗú
hotsisanndiirooɗa. 11 Ya hayɓa kiɓúl ga an Kooh yërí laak ki'atti' ndaga ga dii yii
tík yah ga ëldúna atti'uunun kumëeñí'ɗa.

12 Mi lís kitesoh enaama ciyewin caa mi jommbúu kiwo', wayee ɗú hatinooca diima.
13 Binaa Helaa teewohi kayohɗa hayaa, ya hayyúu kiníi' ga tóoh iñaa en kayoh. En ki'enaa, iñcaa ya yah kiwo'ɗa meyohanndii gari, wayee ya wo'anndúu ɓéeɓ iñcaa ya keloh ga Paamudiiɗa ee ya hayyúu kiyéegal iñcaa yah kilaak ga fíkíiɗa. 14 Ya hay
kiteewoh ndamii mi laakɗa ndaga ya ɓewan ga iñaa mi laak, ya yéegallúuri. 15 Ɓéeɓ
iñaa Paamudii laak, yuuroo. Kërí tah mi wo''úu an Helaa yisela'í'yaa ɓewan ga iñaa mi laak, ya yéegallúuri.

Keeñcaa tëelíbéecaa hay kileeh ee ca hay kimëeñjoh kisoos

16 Yéesu wo'issa tëelíbéecaagari an:

- Tesin ga jutuut ɗú hotsanndiiroo, ee tík ga jutuutaa ɗú hayyoo kihotis.

17 Ga tëelíbéecaagari, laakka ɓaa dalu kiwo' ga díkaantiɓa an:

- Ya waa'tuu ya kiwo' duma an: «Tesin ga jutuut ɗú hotsisanndiiroo ee tík ga jutuutaa ɗú hayyoo kihotis?» Ee ɓan ya wo'in an: «Mi yii yah ga Paamudii.» 18 Ɓa
tíkissa ga an:

«Jutuutaa ya wo' waama, wa ya? Iñii ya waa' kiwo'ɗa daal ɓo' ínohoori.»

19 Yéesu ínohha an ɓa waa'ti kimeekis, ya wo''aɓa an:

- Ɗú ɓii meekisoh ga díkaantirúu kiwaa' ki'ínoh iñii mi wo' an: «Tesin ga jutuut ɗú hotsanndiiroo ee tík ga jutuutaa ɗú hayyoo kihotis.» 20 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka,
ɗú hay kikoduk, ɗú fiipohi, wayee ɓu-ëldúna yah kineɓluku. Ɗú, keeñnjúu hay kileeh
tak, wayee keeñ-leehaama hay kisúpítuk keeñ-soos. 21 Ɓeti en na kilaak kowaa keeñci leehi hen tak ndaga lak wahtu ki'en ga coonu le'in gari. Wayee binaa ya laak kowaa, ya dal ki'aluk mesiklaatcaa ndaga lak keeñci soosin ga daa ya haydohin ɓo'-súusúus ëldúnaɗa. 22 Ɗú ɓan, dii ɗú enaa dii watiɗa, keeñnjúu leehin tak, wayee mi hayyúu kihotis, ee bëríinaa, keeñnjúu hay kisoos seɓ. Keeñ-soosaama, ken mínanndiiwa kinaas garúu.

23 Besaama hay bëríinaa, ɗú meekisissooroo dara. Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka,
ɓéeɓ iñaa ɗú kíim Paamudii ga teekiigoonaa, ya hayyúuri ki'on. 24 Bi diima, ɗú
kíimmbii dara ga teekiigoo. Kíimat ee ɗú hay ki'onu, en ɗanaa ɗú líif na keeñ-soos.

Yéesu laakin ndam ga ɗook ëldúna

Lëehí'ta Yéesu wo''a tëelíbéecaa an:

25 - Iñcuma tóohca mi wo''úuca ga liiwuk. Wahtu waa hay, waa mi wo'sanndii
narúu ga liiwuk, wayee mi yah narúu kiwo' bi lee' lañ ga iñaa aaw ga Paamudii.
26 Besaama hay bëríinaa, ɗú yah kikíim Paamudii ga teekiigoo. Ee mi wo''iirúu man
mi yahhúu kikíimi' Paamudii. 27 En ki'enaa, Paamudii ga kihafci waarinndúu ndaga
ɗú waarinndoo ee ɗú gëmin an mi meyoh gari. 28 Mi meyoh ga Paamudii mi hayin
ëldúna. Diimaɗa, mi yii meyoh ëldúna, mi yee ga Paamudii.

29 Tëelíbéecaagari dallari kiwo' an:

- Malka, fu yii wo' narí bi lee' kimma, diima fu liiwukissii. 30 Ɗí hotin kimma an
soolukkii fu meekisu iñaa ɓo'-súusúus halaat ga helci. En ki'enaa, fu ínohin iñaa en
tóoh. Kërí tah ɗí gëmin an fu meyoh ga Kooh.

31 Yéesu taassaɓa an:

- Kon ɗú gëmin kimmane? 32 Wahtii deeyin, ee wa weema sah, wii ɗú yah
kitasaarukoh, yaa en ɓéeɓ yee ga kotci, ɗú foñnjoo haŋngoo. Wayee mi tessii
haŋngoo ndaga Paamudii yii naroo. 33 Mi wo'inndúu iñuma doonaa ɗú laak jamaa
meyoh garoo. Ɗú hay kilaak coonu ciyaak ga ëldúna, wayee guu'guulukat ndaga mi
laakin ndam ga ɗook ëldúna.

17

Yéesu kíimmba Kooh

1 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' fodaama, ya taaginukka ɗook-Kooh, ya wo''a an:
- Paamudii wahtii le'in. Teewohaa ndamii Kowukiigaraa, en ɗanaa Kowukii ɓan
teewoh ndamiigaraa. 2 Ndaga fu oninndi dooli ga ɗook ɓuwii ɓéeɓɓa, doonaa ɓéeɓ
ɓuwii fu tík ga yahciɗa ya onɓa kipeskaa leehoo taa'ɗa. 3 Kipeskaa leehoo taa'ɗa
kërí en an ɓa ínohhaa, fu yii fu doŋ fu en Koohyii yukayohyiiɗa ee ɓa ínoh Yéesu
Kiristaa, yii fu wosɗa. 4 Mi teewohin ndamiigaraa ga ëldúnaɗa, ee mi lëehɗin lëgëyaa
fu ereeroo kitumɗa. 5 Diimaɗa nak, Paamudii, eraaroo ndam ga yahaafu, waa mi
laakee ga yahaafu lakanaa ëldúna sakussii duumɗa.

Yéesu kíimi'ta tëelíbéecaagari Kooh

Yéesu tíkka ga an:
6 - Ɓuwii fu ɓewoh ga ɓu-ëldúna, fu tíkkaɓa ga yahhooɗa, mi ínohlukohinɓa
teekiigaraa. Ɓa enee ɓuufu, fu tíkkaɓa ga yahhoo, ee ɓa abin wo'eenfu. 7 Ɓa ínohin
diima an iñaa fu oninndoo tóoh meyoh garaa. 8 Wo'eencaa fu ereerooɗa, en ki'enaa
mi erinɓaca ee ɓa te'inca. Wóorinɓa píŋ an mi kúlkoh garaa ee ɓa gëmin an fu yërí
wossoo.
9 Mi kíimi'ɓa. Mi kíimi'tii ɓu-ëldúna, wayee mi kíimi' ɓuwii fu tík ga yahhooɗa,
ndaga ɓuufu. 10 Ɓéeɓ iñaa mi laak, yuufu ee ɓéeɓ iñaa fu laak, yuuroo, ee ndamii
mi laakɗa hotukin gaɓa. 11 Mi bokissii ga ɓu-ëldúna, wayee ɓa, ɓa ɓii ga ëldúna, ee
mi, mi yii hay garaa. Paamudii yisela'í'yii, somaaɓa na doolum teekumgaraa, wum fu
e'tooɗa, doonaa ɓa en wíinoo fodii dii mi naraa ɗu en wíinooɗa. 12 Ga waa mi en naɓa
ga ëldúnaɗa, mi someeɓa na dooliigoo en ga teekiigaraaɗa, teekii fu onndooɗa. Mi
níirin ɓuwii fu onndooɗa ee yíinoo gaɓa múuycii, enndii yaa jomee kisaŋku'ɗanaa.
Fodaama iñaa Këyítfaa wo'eeɗa matta. 13 Ee diimaɗa, mi yii ɓoyuk garaa. Iñcuma mi
wo'ca, waa mi yii lís ki'en ga ëldúna, doonaa mi líifí'ɓa na keeñ wisóosí', wii meyoh
garooɗa. 14 Mi erinɓa wo'eenciigaraa ee ɓu-ëldúna saguununɓa, ndaga ɓa bokkii
ga ëldúna, fodii dii mi ɓan mi bokkii ga ëldúnaɗa. 15 Mi kíimmbiiraa fu ɓewohɓa
ëldúna, wayee mi kíimmbaa fu músalɓa ga Seytaani. 16 Ɓa bokkii ga ëldúna fodii
dii mi ɓan, mi bokkii ga ëldúnaɗa. 17 Sokaa kayohfiigaraa ga keeñciigaɓa doonaa ɓa
eroh hafɓa garaa. Wo'eeniigaraa wërí en kayoh. 18 Fodii dii fu woseeroo ga ëldúnaɗa,
mi ɓan mi wosɓa fodaama. 19 Ɓërí tah mi eroh haffoo garaa bi matin sëk, doonaa ɓa
eroh hafɓa garaa ndaga kayohfii.
20 Mi kíimi'tii doŋ tëelíbéeciigoo wati, wayee mi kíimɗin ɓan bi ga ɓuwaa yah
garoo kigëm ndaga wo'eencaagaɓaɗa. 21 Paamudii, mi kíim doonaa ɓéeɓ en wíinoo.
Ɓa enat wíinoo naruu fodii dii fu en wíinoo naroo ee mi en wíinoo naraaɗa. Ɓa enat
wíinoo doonaa ɓu-ëldúna gëm an fu yërí wossoo. 22 Mi erinɓa ndamii fu e'tooɗa,
doonaa ɓa en wíinoo fodii dii ɗu en wíinooɗa. 23 Mi en ga ɗuuyɓa fodii dii fu en ga
ɗuuycooɗa, doonaa ɓa en wíinoo seŋis, en ɗanaa ɓu-ëldúna ínoh an fu yërí wossoo
ee fu waarinɓa fodii dii fu waa'tooɗa.
24 Paamudii, mi waa' daa mi yahɗa, ɓuwii fu onndooɗa, ɓa en daama ɓan naroo,
en ɗanaa ɓa hot ndamii mi laakɗa, wii fu e'tooɗa. Ndaga fu waarinndoo ɓalaa
ëldúna sakunaa. 25 Paamudii, fu yii fu júwinɗa, ɓu-ëldúna ínohsooraa, wayee mi, mi
ínohinndaa. Ɓuwii ɓii nak ínohuunun an fu yërí wossoo. 26 Mi oninɓa ki'ínohhaa ee

mi hayyaa kiɓaat ki'ínohlukoh gaɓa, en ɗanaa, kiwaa'kiigaraa narooɗa le' bi gaɓa ee mi ga kihaffoo, mi en ga ɗuuyɓa.

18

Yéesu abussa
(Mëccëe 26: 47-56; Marka 14: 43-50; Lúkkaa 22: 47-53)

1 Yéesu kíimmba Kooh fodaama bi ya lëehí'ta, ya koolukka na tëelíbéecaagari, ɓa
ka'ta ɓakaa húlúwaa Sederon hanoh gaaɗa. Daama laakeera yoon-dëraa en da, ya
aassa da na tëelíbéecaagari. 2 Yúdaa ɓan, yaa yahhi kitoonɗa lak ínohin ɗekataama
ndaga Yéesu yewineera kika' daama, ya na tëelíbéecaagari. 3 Yúdaa nak ka'ta da,
taam na ɓisoldaa' na ɓiɓo' ga ɓuwaa watuki ga Kaanfaa Koohɗa, ɓaa sarahohcaa
na Fërísiyeeŋcaa ebilee ɓa taam nariɗa. Ɓa ɓayya ga yahɓa lúsee-kiwii, lampu, na
kalaɓ. 4 Lak Yéesu ínohin iñaa yahhi kidalɗa, ya hídohneera naɓa, meekissaɓa an:

- Ɗú raas ɓa?

5 Ɓa taassari an:

- Ɗí raas Yéesu Nasareet!

Yéesu wo''aɓa an:

- Mi yërí en* Yéesu!

Wiima lak Yúdaa yii toon Yéesuɗa, yeema tuukka ɓan na soldaa'cii. 6 Daa Yéesu
wo'eeɓa an «Mi yërí», ɓa sooffa fenoo, keenussa kakay.

7 Yéesu meekisissaɓa an:

- Ɗú raasɓa?

Ɓa taassa an:

- Ɗí raas Yéesu Nasareet!

8 Yéesu wo''aɓa an:

- Mi wo'inndúu an mi yërí. En lak ɗú raassoonaa íisat ɓuwii ɓii ɓa yee.

9 Iñaama laakka ee fodaama iñaa Yéesu wo'eeɗa matta. Ya wo'ee an: «Buba,
yíinoo ga ɓuwii fu tík ga yahhooɗa saŋku''ii.» 10 Simoŋ-Pee', lak ɓayin kalaɓ,
ya ɗollafa, típpafa súrgaa ha'-kaadaa sarahohcaa, gú'ta nofaa ñaabaa. Súrgaama
teeksee Malkus. 11 Yéesu dalla kiwo' Pee' an:

- Íkaa kalaɓfiigaraa ga huuwii. Kaas-coonii Paamudii e'tooɗa mi jommbiiwa ki'an
hene?

Yéesu ɓayussa kaan Aan

12 Waa ennda ɗa, soldaa'caa na yaa kuliyuk gaɓaɗa na ɓuwaa yaawúu'caa watuki
Kaanfaa Koohɗa, abussa Yéesu, pokussari. 13 Ɓa ɗeɓpari kiɓay kaan Aan†. Aan
yaama yërí en payam Kayíf. Kayíf nak, kíisci laakki lak yërí en ha'-kaadaa
sarahohcaa. 14 Kayíf yaama nak, yërí onee yaawúu'caa hel, wo''aɓa an iñaa gënɗa
yërí en an ɓo' yíinoo kani' ɓéeɓ kúlkii.

Pee' taasukka Yéesu
(Mëccëe 26: 69-70; Marka 14: 66-68; Lúkkaa 22: 55-57)

15 Simoŋ-Pee' na ɓo' yiliis ga tëelíbéecaa taabukussa Yéesu. Tëelíbéenaama, ha'-
kaadaa sarahohcaa ínoheerari kërí tah ya mínnda ki'aas na Yéesu hëtaa kaanfaa
ha'-kaadaa sarahohcaa. 16 Wayee Pee' tessa ga fooh ga yahaa hal-kaadaa. Waa
ennda ɗa, tëelíbéenaama ha'-kaadaa sarahohcaa ínohinɗa, meyca, ka'ta ga ɓetifaa
tuukee daama kiwatuk hal-kaadaaɗa, ya saawalla nari, ya ekka Pee' ɗuuy. 17 Súrgaa
yiɓetiyaa yaama tuukee kiwatuk hal-kaadaaɗa dalla kimeekis Pee' an:

- Fu ɓan, fu bokkii ga tëelíbéecii ɓii yiine?

Pee' taassari an:

---

* **18:5** 18: 5 Mi yërí en Diima, Yéesu eroh teekaa Kooh, Elohím. Malkat 8: 24, 56. † **18:13** 18: 13 Aan yërí enee ha'-kaadaa sarahohcaa balaa Kayíf ɓewanaa. Këri tah ya líssa ki'onu cée' ga iñaama.

- Ó'óo, mi bokkii ga de!
18 Wiima lak Kooh soosin, kërí tah súrgacaa na ɓuwaa watuki Kaanfaa Kooh ensee daamaɗa fetussa kiwii, ɓaa yoonuk. Pee' enee daama naɓa, yaa yoonuk ɓan.

Ha'-kaadaa sarahohcaa meekissa Yéesu
(Mëccëe 26: 59-66; Marka 14: 55-64; Lúkkaa 22: 66-71)

19 Ha'-kaadaa sarahohcaa meekissa Yéesu ga loo tëelíbéecaagari na ga loo jëgírohaagari.
20 Yéesu taassari an:
- Mi wo'ee hen ga fíkíi ɓéeɓ. Besoo bes mi jëgírohee ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa na ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ga daa yaawúu'caa ɓéeɓ hídohohseeɗa. Mi mosoo kiɗaakuk
mi wo' yen. 21 Kon fu meekissoo ya ga iñaama? Meekisaa ɓuwaa súkúrukeerooɗa
iñaa mi wo'ɓaɗa. Ɓa ga kihafɓa, ɓa ínohin dijófí' iñaa mi, mi wo'ɗa.
22 Daa Yéesu wo'ee iñaama, yíinoo ga ɓuwaa watuki Kaanfaa Kooh ee ensee daamaɗa leŋngari pa', wo''ari an:
- Fu lofan sarahohii yiyaakyii fodumane?
23 Yéesu taassari an:
- En lak wo'eeniigoo júɓpiinaa, wo'aa iñaa júɓpii gaɗa. Wayee en an iñii mi wo'ɗa júwinaa fu feekohhoo ya?
24 Waa ennda ɗa, Aan nakohha Yéesu ɓayu, na ɓaŋcaa ga yahcaa, ga Kayíf, ha'-kaadaa sarahohcaa.

Pee' taasukissa Yéesu

25 Wiima lak Simoŋ-Pee' yii lís diima, yii yoonuk, laakka ɓaa wo''i an:
- Fu ɓan, fu bokkii ga tëelíbéecaa ɓaa yaamane?
Wayee Pee' taasukka an:
- Múk, mi bokkii ga.
26 Wiima ɓan, ga súrgacaa ha'-kaadaa sarahohcaa, laakka ga yíinoo ee bokoh na ɓaa Pee' gúree nofaaɗa. Ya wo''a Pee' an:
- Mi hotéeríiraa nari ga ɗuuy yoon-dëraane?
27 Pee' dalla kitaasukis. Ya yaa lëehí' kiwo' rek, laakka siik-pabaa kon.

Yéesu ɓayussa ga fíkíi Pílaat
(Mëccëe 27: 1-2,11-14; Marka 15: 1-5; Lúkkaa 23: 1-5)

28 Lëehí'ta, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ɓewohussa Yéesu ga Kayíf, ɓa ɓayyari kaanfaa gúwernëe' ɓu-Room. Enee ga kím cuut. Ɓa ga kihafɓa, ɓa aassii ɗuuy kaanfaa doonaa, ga iñaa baahaagaɓa nakohɗa, ɓa líiwoo ee ɓa mín kibok ga hewaa
feetaa Paakaagaɓa. 29 Iñaama tah, Pílaat, gúwernëeraa nammba kimey gaɓa ga fooh, meekissaɓa an:
- Ɓii yii, iñii ɗú yabohhiɗa, ya ya?
30 Ɓa taassari an:
- Ya enéeríi tumoh-kofeelaa, ɗí haydohoori garaa.
31 Pílaat wo''aɓa an:
- Ɓayatti, ɗú atti''i na kihaffúu, ga dii Waasiigarúu nakohɗa.
Wayee yaawúu'caa loffari an:
- Ɗí onussii ki'atti' ɓo' kikaan!
32 Iñaama laakka ee fodaama iñaa Yéesu wo'ee ga loo daa kikaankaagari yah
kimanɗa jomee ɗa kilaak. Ya yéegalohee daa kikaankaagari yah kimanɗa. 33 Waa
ennda ɗa, Pílaat ɓoyukka ɗuuy kaanfaa, ya ɓaylukka Yéesu. Ya meekissari an:
- An fu yërí en buurii yaawúu'ciine?
34 Yéesu taassari an:
- Iñum fu wo' yuma, fu yërí halaati' haffu kanoo ɓiɓo' ɓiliis ɓërí wo''aaka garoo?
35 Pílaat loffari an:

- Mine, mi nam ki'en yaawúure? Heetiigaraa na sarahohcii ɓiyaakɓaa ɓërí kalaami''aa garoo. Fu, fu tum ya?
36 Yéesu taassari an:
- Nguuriigoo enndii nguu' ëldúnanii wii. Binaa nguuriigoo enee nguu' ëldúnanii wiinaa, eneenaa súrgaciigoo hay kiheñohu doonaa mi tíksoo ga yah ɓuwii kuliyuk ga yaawúu'ciiɗa. Wayee ó'óo, nguuriigoo enndii nguu' dii, ga ëldúna.
37 Pílaat dallari kimeekis an:
- Kon fu iñii buu'?
Yéesu taassari an:
- Fu yii wo'ka: mi iñii buu'. Ee iñii tahhoo kilímu ee mi hayin ëldúnaɗa wërí en kiseedi' kayohfii. Ɓéeɓ ɓaa bokin ga kayohfii, súkúruk wo'eenndoo.
38 Pílaat wo''ari an:
- Kayoh, fa ya?

Yéesu atti'ussa kikaan
(Mëccëe 27: 15-31; Marka 15: 6-20; Lúkkaa 23: 13-25)

Waa ennda ɗa, Pílaat meyissa ga yaawúu'caa ga fooh, ya wo''aɓa an:
- Mi ga kihaffoo, mi hottii ga ɓii yii enaama yíinoo yaa cal ki'atti'u kikaan. 39 Diima
nak, waa enin baah garúu, ga hew Paakaa en ɓéeɓ mi lëgísi'túu ɓo' yíinoo ga kasu, ɗú waa' mi lëgísi'túu buurii yaawúu'ciine?
40 Daama, ɓa enissa kifiip didóolí' an:
- Ó'óo, hanat ki'en yuma, ɗí waa' Barabaas!
Barabaas yaama enee tumoh-kofeel yiyaak.

19

1 Waa ennda ɗa, Pílaat nakohha Yéesu ɓewu, ya ɓayu, ya rípu na ngee'. 2 Soldaa'caa
tíki'ta Yéesu ga haffa iñaa man na fodii baanu-buu' ee terohu na lúp. Ɓa ekkari kúltí
fiyo'oh* cor. 3 Ɓa deeyca garinaa, ɓa këñɗiri an:
- Pesa, buurii yaawúu'cii!
Tíkka ga ɓa ɓaa feekki.
4 Pílaat meyissa fooh, wo''a yaawúu'caa an:
- Súkúrukat! Mi hayyúuri kihaydohi fooh doonaa ɗú ínoh an mi hottii ga ɓii yii enaama yíinoo yaa cal ki'atti'u kikaan.
5 Yéesu dalla kimey fooh, ɓayin ga hafaa baanaa hëwrohu na lúpɗa ee ya ekukin kúltífaa fiyo'ohfaa. Pílaat wo''aɓa an:
- Ɓuum yooma!
6 Ee daa sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ɓuwaa watuki Kaanfaa Kooh hotee Yéesu rek, ɓa ɓaa fiip an:
- Daayaari ga kuraa! Daayaari ga kuraa!
Pílaat taassaɓa an:
- Ɓayatti, ɗú daayci ga kuraa na kihaffúu, ndaga mi, mi hottii gari enaama yíinoo yaa cal ya atti'u kikaan.
7 Yaawúu'caa loffari an:
- Ɗí, ɗí laakin waas, ee ga iñaa waasiima nakohɗa, ya jom ki'apu hen ndaga ya tík hafci Kowu Kooh.
8 Daa Pílaat kelohee wo'eencaa caama, ya wëñnja da kitíit. 9 Ya ɓoyukka ɗuuy
kaanfaa, ya meekissa Yéesu an:
- Fu kúlkoh gada?
Wayee Yéesu taassiiri hen sah.
10 Waa ennda ɗa, Pílaat wo''ari an:

* **19:2** 19: 2 Kúltífaa fiyo'ohfaama hëwrohu na píis wilëekí'-dooli, ee man na caa buu'caa na ɓuwaa ɓiyaakɓaa ɓërí laakfa ki'ekuk.

- Fu saŋ naroo kiwo'e? Hanaa fu ínohoo an mi míninndaa ki'íis fu yee, ee ɓan mi míninndaa kidaayluk ga kuraa?
11 Yéesu taassari an:
- Fu mínalooroo dara enndii an Kooh yërí onndaakanaa. Këri tah ɓaa tíkkoo ga yahfuɗa yërí wëñnjaa kiyëkí' baakaa'.
12 Ga ɗekataama, Pílaat yaa heel ki'íis Yéesu, wayee yaawúu'caa ɓaa fiip didóolí' an:
- Binaa fu íis ɓii yii rekaa fu enndii fiiliimun buu' Sesaa'. Ɓaa tík hafci buu' ɓéeɓ, lak sagohin na buu' Sesaa'.
13 Daa Pílaat kelohee wo'eencaama, ya meydohha Yéesu fooh, ya yuŋnga ga
bagaa ya yugohi ki'atti'ɗa, ga ɗekataa tawahu na atoh ciyaak ee wo'si ga ki'Ebërëe
“Gabata”†. 14 Besaa bërii enee besaa goonataa Paakaa‡ yaawúu'caa, ee enee ga ɓak
mídí. Pílaat wo''a yaawúu'caa an:
- Buurumgarúu yooma!
15 Wayee ɓaa fiip didóolí' an:
- Ya kaanat, ya kaanat! Daayaari ga kuraa!
Pílaat wo''aɓa an:
- Buuriigarúu, mi daayatti ga kuraane?
Sarahohcaa ɓiyaakɓaa taasussa Pílaat an:
- Ɗí laak buu' yíinoo kep ee yërí en buu' Sesaa'.
16 Waa ennda ɗa, Pílaat tíkka Yéesu ga yahɓa ɓa daayneeri ga kuraa .

Yéesu daayussa ga kuraa
(Mëccëe 27: 32-44; Marka 15: 21-32; Lúkkaa 23: 26-43)

Soldaa'caa abussa Yéesu ɓa ɓaa yah nari. 17 Yéesu koorukka kuraanaagari na
kihafci, meyca teeraa kiyah ɗekataa teeku Loon-haf ee wërí en ga ki'Ebërëe Golgotaa.
18 Daama soldaa'caa daayussa Yéesu ga kuraanaa. Ɓa daayca ɓan ɓo' ɓanak ɓiliis ga
yahaaci, yaa en ɓéeɓ ga Kuraa: yii hanohhari yah-ñaam, yíinoo hanohhari yah-seŋ.
Yéesu ennda ga le'naa.
19 Pílaat bínlukka yen ga kuhaanga, ja daayussa ga ɗook kuraanaa Yéesu. Iñii yii
yërí bínsee ga: «Yéesu Nasareet, buurii yaawúu'cii.» 20 Iñaa bídu ga kuhaangakaaɗa,
yaawúu' ɓiyewin jagussawa ndaga ɗekataa waama Yéesu daayohu ga kuraaɗa enee
ga yahaa teeraa, ee lak kaahay cërí bínsee ga kuhaangakaa: ki'Ebërëe, kiLateŋ na
kiGerek. 21 Sarahoh-yaawúu'caa ɓiyaakɓaa wo'ussa Pílaat an:
- Kaa íis iñaa yaama bídu an «buurii yaawúu'cii», wayee bínsat an: «ɓii yii wo' an: Mi yërí en buurii yaawúu'cii.»
22 Pílaat loffaɓa an:
- Iñaa mi bínɗa, mi bídinndi.
23 Ga waa soldaa'caa lëehírussa kidaay Yéesu ga kuraanaa, ɓa ɓeɓpa kúltícaagari
warohussaca kom cinikiis, soldaaraa en ɓéeɓ ɓeɓpa kom wíinoo. Lëehí'ta ɓa ɓeɓpa
kúltífaagari fiyaakfaa ya tíki ga ɗookɗa. Fa ñëekírussii hen ee fa en píis wíinoo,
aboh ɗook bi ga kakay. 24 Ɓa wo''a ga díkaantiɓa an:
- Ɗu hanatfa kiɗa', ɗu yípohat tudoo' ki'ínoh ɓaa laakanfaɗa.
Iñaama laakka ee fodaama iñaa Këyítfaa wo'eeɗa matta. Fa wo'ee an: «Ɓa warohha kúltícaagoo, ɓa yípohha tudoo' ga kúltífaagoo fiyaakfaa.» Ee iñaama deŋ yërí soldaa'caa tum.
25 Eew Yéesu, ya na këmëeŋkíci yiɓeti na Mërí, ɓeti Kelewopaas na Mërí-Malleen,
tuuksee ga yahaa kuraanaa Yéesu. 26 Daa Yéesu hotee eeci, ee tëelíbéenaagari ya
keeñukɗa tuukin ga yahaa yaama, ya wo''a eeci an: «Ɓetifii, kowukumgaraa kooma.»

---

† **19:13** 19: 13 Teekaa ɗekataama wërí en «ɗekat wikërí' ɗook» ga ki'Arameyee. ‡ **19:14** 19: 14 Bescaa yaawúu'caa dali ga noh-soos. Dii, besaa waayukii Paakii aboh noh-soosaa arsamiisaa bi ga noh-soosaa ëljúmaa Yéesu daayohseeɗa.

27 Lëehí'ta ya wo''a tëelíbéenaa an: «Eefu yooma». Aboh ga besaa bërí, tëelíbéenaa
yaama haydohha Mariyaama ya dëk nari ga kaanci.

Kikaankaa Yéesu
(Mëccëe 27: 45-56)

28 Waa ennda ɗa, lak Yéesu ínohin an tóoh matin kimma, ya wo''a an:
- Mi pílin.
Fodaama iñaa bídu ga Këyítfaaɗa matta. 29 Laakeera daama kujataakaa líifin muut
na biiñaa piriikin. Soldaa'caa ɓewussa epoosaa ɓa ñoon ga biniiga', ɓa maaŋngawa
ga dooraa meyoh ga kedikkaa wo'u Isoop, ɓa tobinndawa ga kúuwkaa Yéesu. 30 Daa
Yéesu ɗuuyee ga biiñaa wipiriiki'waa, ya wo''a an:
- Tóoh matin.
Lëehí'ta ya feekka haf, kaannda.

Hëbúusaa Yéesu gúlussa na núɓ

31 Wiima lak yaawúu'caa ɓaa ga besaa waayukaa Sabat. Ɓa waaréerí Sabataama
laak faraafcaa ga kuraacaa. Wëñaa ga Sabataa waayuku waama yakeera lool gaɓa§.
Ɓa dalla kika' ga Pílaat ɓa kíimmbari, kotcaa ɓuwaa daayu ga kuraaɗa weelu ee
faraafcaa yóoskíru. 32 Waa ennda ɗa soldaa'caa hayussa ga ɓuwaa daayu na Yéesu
ga kuraaɗa, ɓa weella kotcaa yaa ɓa ɗeɓ gari kile'ɗa, ɓa paaffa ga yukanakyaa.
33 Daa ɓa le'ee ga Yéesu, ɓa weellii kotcaagari, ndaga ɓa hotta an ya kaanin kumëeñí'.
34 Wayee laakka ga soldaa'caa yíinoo yaa gúl hëbúusaa Yéesu na núɓ. Ga saasi ñíf na
músú caa soon ga gaañaa. 35 Ɓii seedi' iñii yiiɗa tík hasci ga hen ee iñii ya seedi'ɗa
kayoh. Ya ga kihafci, ya ínohin an iñaa ya wo'ɗa kayoh. Ya seedi'inka doonaa ɗú
ɓan, ɗú gëm. 36 Iñaama laakka ee fodaama iñii bídu ga Këyítfaaɗa matta. Bídu ga
an: «Wíinoo ga yohcaagari weelsanndii.» 37 Ee laakin ɓan daa bídu diliis ga Këyítfaa
an: «Ɓa hay kimalaki ga ɓaa ɓa gúlee hëbúusaagariɗa.»

Yéesu ekussa ga loyaagari

38 Waa ennda ɗa, Yoseef yaa dëk teeraa Arímateeɗa, kíimmba Pílaat ya onndi
kiɓeɓ faraaffaa Yéesu. Yoseef enee tëelíbée Yéesu, wayee ya ɗaakukeeka hen, ndaga
ya niikee ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa. Pílaat onndari ya ɓeɓ faraaffaa. Ya dalla
kihay, ya ɓeɓpa faraaffaa Yéesu. 39 Níkodeem ɓan taammba na Yoseef. Níkodeem
yaama yërí en ɓaa karee ga Yéesu ga wek kisaawalnee nariɗa. Ya ɓaydohha iñaa
le' kílóo cidaaŋkaah-kaahay ga cúuraay mún waa hícowu míi' na alowees*. 40 Ɓa
ɓanak, ɓa ɓeɓpa faraaffaa Yéesu. Ɓa múullafa na lëmíi, ɓa tumdohha ga cúuraayaa
wi'éeñí'waama fodaa daa yaawúu'caa tumi ɓa yah ki'ac faraafɓanaa. 41 Ga yahaa
ɗekataa Yéesu daayohseeɗa, laakeera yoon-dëraa en daama. Ee ga ɗuuy yoon-
dëraama laakeera loy wi'as waa yotu ga atoh, waa ken mosoo ga ki'eku. 42 Wiima,
waa lak yaawúu'caa ensee ga besaa waayukaa Sabat, ee ɓan loyaa deeyeera daama,
ɓa ekka faraaffaa Yéesu ga.

20

Loyaa en wiɓuucuuc
(Mëccëe 28: 1-18; Marka 16: 1-8; Lúkkaa 24: 1-12)

1 Dímaasaa ga kímaa cuut, lak Kooh wíissii duum, Mërí-Malleen ka'ta loyaa Yéesu.
Ya hotta atohaa lagohsee loyaaɗa, nísuunun. 2 Ya dalla ki'íisuk na jaa', yaa yah ga
Simoŋ-Pee' na tëelíbéenaa yíinoo Yéesu keeñukeeɗa. Ya wo''aɓa an:
- Ha'mudii ɓewohuunun ga loyaagari ee ɗí ínohoo ga daa ya ɓayuɗa.

§ **19:31** 19: 31 Sabataamaa na feetaa Paakaa yaawúu'caa cërí bok bes. * **19:39** 19: 39 Míi' na alowees Iñcaa heet cúuraaycaa meyoh ga kedik. Ɓuwaa tumeeca ki'éeñí' kúltí wala ɗuuy túuy, na ɓan ki'éeñí' na kiɗaak faraaf ga ɗuuy loy.

[3] Pee' bëtta na tëelíbéenaa yíinooyaa, ɓaa fool kimalaknee loyaa. [4] Ɓa ɓanak
ɓéeɓɓa ɓaa fool, wayee tëelíbéenaa yíinooyaa wëñnja Pee' kigaaw, ya ɗeɓpa Pee'
kile' loyaa. [5] Daa ya hëeɓɗuk hen ya hotta lëmíicaa faanuunun ga kakay, wayee ya
aassii. [6] Simoŋ-Pee' yaa taabee ga fenoociɗa hannda kile'. Daa Pee' aas hen, hotta
lëmíicaa faanuunun kakay, [7] na lëmíinaa baanu'see ga hafaa Yéesuɗa. Lëmíinaama,
lak atukohussii na cíinoocaa, wa ponsee hen, faanussa haŋ ga ɗekat wíinoo daama.
[8] Waa ennda ɗa, tëelíbéenaa yíinoo yaa ɗewee kile' loyaaɗa hannda ki'aas ɓan. Ya
hotta, ya gëmmba. [9] [En ki'enaa, iñaa Këyítfaa yéegalohee an Yéesu jomin kimílís
ga ɓuwaa kaaninɗa leeréerii ga hafcaa tëelíbéecaa duum]. [10] Lëehí'ta tëelíbéecaa
ɓoykussa kaanɓa.

Yéesu feeñukka ga Mërí-Malleen
(Mëccëe 28: 9-10; Marka 16: 9-11)

[11] Mërí nak tuukka ga yahaa loyaa ga fooh, ya yaa koduk. Daa ya enee na
kikodukɗa, ya híilla kihëeɓɗúk loyaa, [12] ya hotta malaaka ɓanak ɓaa ekkuunun kúltí
ciyaanaaw ɗer, yuguunun ga daa faraaffaa Yéesu faanseeɗa: yíinoo ga daa hafaa
hanoheeɗa, yíinoo ga daa kotcaa hanoheeɗa. [13] Malaakacaa meekissari an:

- Ɓetifii, fu koduk ya?

Ya taassaɓa an:

- Ɓa ɓewin faraaffii Ha'mudiigoo ee mi ínohoo ga daa ɓa faanndiɗa.

[14] Daa ya enee na kiwo' iñaama, ya heelukka, ya hotta Yéesu tuukin, wayee ya
ínohsohhiiri. [15] Yéesu meekissari an:

- Ɓetifii, fu koduk ya? Fu raas ɓa?

Mërí fooŋnga an ɓaa watuki yoon-dëraaɗa yërí, ya wo''ari an:

- Kiyaakii, en lak fu yërí ɓeɓpinaa, wo'aaroo ga daa fu faanndiɗa, mi ka', mi koo'neeri.

[16] Yéesu wo''ari an:

- Mërée!

Mërí mëeñsukka, dalla kiwo' ga ki'Ebërëe an:

- Rabúní! (Wërí en Jëgírohii).

[17] Yéesu wo''ari an:

- Kaa tëhdohhoo* ndaga mi ka'tii ɗook ga Paamudii duum. Wayee kara, fu wo'nee tëelíbéecaagoo an mi yii yah ɗook ga Paammboo, yii en Paammbúuɗa, ga Koohyiigoo, yii en Koohyiigarúuɗa.

[18] Waa ennda ɗa, Mërí-Malleen ka'ta ga tëelíbéecaa, wo''aɓa an:

- Mi hotin Ha'mudii!

Lëehí'ta ya ɓéestí'taɓa iñaa Yéesu wo'eeriɗa.

Yéesu feeñukka ga tëelíbéecagari

[19] Ga noh-soosaa dímaasaa ya mílíseeɗa, tëelíbéecaa tëcukussa ga túuyaa ɓa hídírukoheeɗa, ndaga ɓa niikee ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa. Daama, Yéesu hayya, tuukka ga leelooɓa, këñí'taɓa an:

- Jam namohat narúu!

[20] Ga waa ya wo''a fodaama, ya teeɓpaɓa yahcaagari na hëbúusaagari. Keeñaa tëelíbéecaa soossa bi ndaga daa ɓa hotin Ha'mudiiɗa.

[21] Yéesu wo'issaɓa an:

- Jam namohat narúu! Fodii dii Paamudii wossooɗa, mi ɓan mi wossúuɗa.

[22] Ga waa ya wo''a fodaama, ya fúrissa ga ɗookɓa, wo''aɓa an:

- Te'at Helii yisela'í'yii. [23] Ɓéeɓ ɓuwaa ɗú bayalan baakaa'caagaɓaɗa, ɓa hay
kibayalu; wayee ɓuwaa ɗú bayalanndii baakaa'caagaɓaɗa, ɓa bayalsanndii.

---

* **20:17** 20: 17 Kaa tëhdohhoo Laakin lëegísohcaa wo'u ga ɗekataama an: «Kaa le' garoo».

Yéesu feeñukka ga Toomaa

24 Toomaa, yaa ɓaysi Dídímɗa† ee ya bok ga apotaa'caa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaaɗa,
maaséeríi ga waa Yéesu hay gaɓaɗa. 25 Tëelíbéecaa tesɗa wo'ussari an:
- Ɗí hotin Ha'mudii.
Wayee Toomaa loffaɓa an:
- Enndii an mi tík kuhassoo ga mëegée-poontucaa ga yahcaagariɗa, ee mi jiip jokonndoo ga, mi ek yahhoo ga hëbúusaagarinaa, mi gëmoo.
26 Tíkka ga bes ciyitnakaahay, tëelíbéecaa hídírukohissa ga ɗuuy kaanfaa ee
Toomaa enee naɓa. Lak halcaa tëcuunun wayee Yéesu hayya tuukka ga leelooɓa këñí'taɓa an:
- Jam namohat narúu!
27 Lëehí'ta, ya wo''a Toomaa an:
- Tíkaa jokonjiigaraa, dii, ga yahciigoo, fu malak. Ekaa yahiigaraa ga hëbúusiigoo. Íisaa kiwedi', fu gëm!
28 Toomaa dalla kiwo' anee:
- Ha'mudiigoo ee Koohyiigoo!
29 Yéesu wo''ari an:
- Dii fu hottooɗa tahhaa kigëm. Ɓa yewinin múu' ɓuwii gëmin ee hotussiirooɗa!
30 Yéesu tummba ga fíkíi tëelíbéecaagari kíntaan ciyewin ciliis, caa bídussii ga
Këyítfii fii. 31 Kíntaancii en ga Këyítfii fiiɗa nak, ca bídu ga doonaa ɗú gëm an Yéesu
yërí en Kiristaanii, Kowukii Kooh; ee ɗú gëm garinaa, ɗú hay kilaak kipes ga teekci.

21

Yéesu tummba kíntaan ga kimbaal jën

1 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu feeñukissa tëelíbéecaagari ga seereenaa giiyaa
Tíbéeríyaat*. Ya feeñukeeɓa fodii dii: 2 Simoŋ-Pee' na Toomaa yaa ɓaysi Dídímɗa†
na Natanayeel yaa meyoh Kanaa ga gohaa Gëlíléeɗa na towutaa Sebedee na tëelíbée
Yéesu ɓanak ɓiliis ensee daa díinoo. 3 Simoŋ-Pee' wo''aɓa an:
- Mi yii yah kimbaalnee jën.
Ɓa taassari an:
- Ɗí ɓan ɗí hay naraa kitaam.
Ɓa ka'ta, ɓa aassa ga gaal-loocaa, wayee wekaa bërí i, ɓa ammbii dara. 4 Lak Kooh
yaa yah kiwíis, Yéesu tuukka ga tewisaa giiyaa, wayee tëelíbéecaa ínohsohussiiri.
5 Yéesu wo''aɓa an:
- Ɓiyaay, mbaa ɗú abin yen?
Ɓa taassari an:
- Ó'óo!
6 Ya wo''aɓa an:
- Weesat mbaalii ga ɓakii hanoh gaal-loocii yah-ñaamɗa, ɗú hay ki'am jën.
Waa ennda ɗa, ɓa weessa mbaalaa, mbaalaa líiffa muut na jën bi ɓa mínissiiwa
kimeydoh músúmaa. 7 Tëelíbéenaa Yéesu keeñukeeɗa, wo''a Pee' an:
- Ha'mudii yërí!
Daa Simoŋ-Pee' kelohee wo'eenaa an: «Ha'mudii yërí», ya ekukka kúltífaagari
ndaga ya tesee faan fút, ya jafukka ga músúmaa. 8 Tëelíbéecaa ɓíinooɓaa ɓaa hay
na gaal-loocaa, ɓaa nook mbaalaa líifin na jënɗa. Ɓa úsaayéeríi, ndaga díkaanti daa
ɓa eneeɗa na tewisaa jom meeta' citéemée'. 9 Ga waa ɓa yoosukka ga tewisaaɗa, ɓa
hotta daama kiwiikaa taaluunun, tíkuunun jën ga ɗookgaa, na mbúurú ga yahaanaa.
10 Yéesu wo''aɓa an:
- Haydohat ga jëncii ɗú han ki'amɗa.

---

† **20:24** 20: 24 Teekaa Dídím wërí en «Síis, ɓo' ɓanak» * **21:1** 21: 1 Giiyaa Gëlílée. † **21:2** 21: 2 Teekaa «Dídím» wërí en «Síis ɓo' ɓanak… »

11 Pee' dalla ki'aas ga gaal-loocaa, kinook mbaalaa bi ga tewisaa, lak wa líifin na jën.
Jëncaa enee citéemée' na cidaaŋkaah-yëtúus na kaahay, ciyaak. Ee ga daa jëncaa
hín kiyewinɗa tóoh, mbaalaa ɗa'tii.
12 Yéesu wo''aɓa an:
- Deeyat ɗú ñëkítuk!
Wayee yíinoo ga tëelíbéecaa kaañnjiiri kimeekis, «fu yërí en ɓa?» Ndaga ɓa
ínoheera an Ha'mudii yërí. 13 Yéesu deeyca, ɓeɓpa mbúuraa, warohhaɓawa. Ya
tumissa fodaama na jënaa.
14 Ennda kotaa wukaahaywaa, waa Yéesu feeñuk tëelíbéecaagari ga iñaa ya
mílísee ga ɓuwaa kaaninɗa.

Yéesu na Pee': Pee' fu waarinndoone?

15 Ga waa ɓa lëehí'ta kiñëkítuk, Yéesu meekissa Simoŋ-Pee' an:
- Simoŋ, kowu Saŋ, fu wëñ ɓuwii ɓii kikeeñukkoone?
Simoŋ taassari an:
- Ee, Ha'mudii, fu ínohin an mi waarinndaa.
Yéesu wo''ari an:
- Níiraa tubaaltiigoo‡.
16 Kotaa wukanakwaa, Yéesu meekissari an:
- Simoŋ, kowu Saŋ, fu keeñukinndoone?
Pee' taassari an:
- Ee, Ha'mudii, fu ínohin an mi waarinndaa.
Yéesu wo''ari an:
- Enaa níirohii baalciigoo.
17 Kotaa wukaahaywaa Yéesu meekissari an:
- Simoŋ, kowu Saŋ, fu waarinndoone?
Keeñaa Pee' neɓpii ga daa Yéesu meekissi bi ennda waas kaahay an «fu
waarinndoone?»
Ya taassari an:
- Ha'mudii, fu yii fu ínohin iñaa en ɓéeɓɗa, fu ínohin an mi waarinndaa!
Yéesu wo''ari an:
- Níiraa baalciigoo. 18 Kayoh-kayohɗa mi wo''aaka: ga kifiilfu, fu pokɗee haffu
geñu, fu kari daa neɓpaa, wayee binaa fu gu'gi'aa, fu hay kiɓëwí' yahciigaraa, ɓo'
yiliis poki'taa geñu, ɓayyaa ga daa fu waa'tii kika'.
19 Yéesu wo'ee iñaama kiteewoh daa kikaankaa Pee' yah kiman, ee Kooh eru ndam
gaɗa. Lëehí'ta Yéesu wo''a Pee' an:
- Taabukaaroo!

Yéesu wo''a yen ga tëelíbéenaa ya keeñukɗa

20 Pee' heeluk hen, ya hotta tëelíbéenaa Yéesu keeñukɗa, yii hay ga fenooɓa.
Tëelíbéenaama yërí tobinukee ga fasaafaa Yéesu, ga waa ɓa ñam cuuníinfaa
fisela'í'faaɗa ee yërí meekiseeri an: «Ha'mudii, ɓii yahhaa ki'on bíiŋɗa, ya ɓa?».
21 Daa Pee' hotti hen, ya meekissa Yéesu an:
- Ha'mudii, haa yii fu ínoh ya gari?
22 Yéesu taassari an:
- Mi waa' ya pes bi ga daa mi haysanaa, waasfu ya ga? Fu kay, taabukaaroo rek!
23 Wo'eenaama síwwa ga ɗuuy ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa an tëelíbéenaama
kaananndii bi taa'. En ki'enaa, Yéesu wo'éerí Pee' an: «tëelíbéenaama kaananndii»,
wayee ya wo'eeri an: «Mi waa' ya pes bi ga daa mi haysanaa, waasfu ya ga?»
24 Tëelíbéenaama yërí seedi' iñcuma, ya bínndaca, ee ɗí ínohin an iñii ya seedi'ɗa
kayoh.

‡ **21:15** 21: 15 Tubaaltiigoo waa' kiwo' ɓuwaa bok ga Jaangaa ya ennda hafaaɗa.

25 Yéesu tumin enaama ciyewin ciliis. Enee an ca ɓéestíru hen wíinoo wíinoo ga këyítaa, mi foogin an, eneenaa ɓéeɓ këyítcaa bínsan caama hawanndii sah ga ëldúna.

Tumeencaa apotaa'caa

Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí en fukanakfii Lúkkaa bínɗa. Faa ya ɗewee kibínɗa fërí en «Hewhewii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee Lúkkaa bínɗa.» Këyítfii fii nak wo’ ga loo tumeencaa apotaa’caa. Ga këyítfaa fuɗewaafaa, Lúkkaa ɓéestíree kilímukkaa Yéesu, kipeskaagari ga ëldúna, kikaankaa na kimílískaagari ga ɓuwaa kaaninɗa, bi ga daa ya ɓëwírohu ɗook asamaanɗa.

Ga fii, ya ɓéestí’ daa Helii yisela’í'yii yoosukee ga apotaa’caa, ɓa ɓaa wíil ga teerucaa kiyéegaloh Hewhewii winéwí’wii, kooroh ga doolii Helii yisela’í'yii onɓaɗa. Coonucaa ɓa dayee ga lëgëyaama ɓa tumɗee Yéesuɗa na mesiklaatcaa ɓa tíkseeɗa, ya ɓéestírinca ga. Waama, lak yaawúu’caa am an Wo’eenaa Kooh hayi’ɓa; ɓiɓo’ ɓiliis bokussii ga. Lúkkaa ɓéestírin ɓan daa apotaa’caa dalee kiyéegaloh Hewhewii winéwí’wii ga ɓuwaa enussii yaawúu’ɗa. Ya wëñ nak kiɓéestí’ lëgëyaa apotaa’cii ɓanakɓii ɓii tumɗa, ennda Pee’ na Pool. Pee’ yërí jangatee ga Yéerúsaleem bi tuuki’ta kikerceen ga ɗuuy yaawúu'caa. Pool ga ɓaaɓcaagari, tuuki'ta kikerceen ga teerucaa ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa fodii teeraa Añcoos, waa Korenti, waa Filiip na ciliis. Këyítfii tëebírin Pool ga daa ya kooroh ga kiɓaaɓɗa tóoh. Fa teewohin ɓan coonucaa jaangucaa han kituukiru dayeeɗa na daa Helii yisela'í'yii on dooli ɓuwaa hanee ki'aas ga kikerceen ɓaama bi ɓa yëgíssa ga ngëmaagaɓaɗa.

Fodaama, këyítfii fii teewinnduu an ɗu ɓan, ɗu jomin kiyéegaloh Hewhewii winéwí’wii wo’ ga loo Yéesu Kiristaaɗa daa en ɓéeɓ ga ëldúna.

Këyítfii tumeencaa apotaa’caa tíidoh anee:

- A - Hewhewii winéwí’wii yéegalohussa ga Yéerúsaleem (*1: 1–8: 4*)
  - 1 - Bescaa mëeñjoh ga kipeskaa Yéesuɗa (*1: 1-11*)
  - 2 - Macaas tanussa kibok ga apotaa’caa (*1: 12-26*)
  - 3 - Helii yisela’í’yii yoosukka ga apotaa’caa (*2: 1-13*)
  - 4 - Apotaa'caa seedi'ussa Hewhewii winéwí'wii ga Yéerúsaleem (*2: 14–8: 4*)
- B - Hewhewii winéwí’wii yéegalohussa ga kúlkaa Yúudée na ga gohaa Samaríi (*8: 5–12: 25*)
- C - Hewhewii winéwí’wii yéegalohussa daa en ɓéeɓ (*13: 1–28: 31*)
  - 1 - Ɓaawaa Pool ɗeɓ kika’ɗa (*13: 1–14: 28*)
  - 2 - Nookoh laakka ga Yéerúsaleem (*15: 1-35*)
  - 3 - Ɓaawaa Pool wukanakwaa (*15: 36–18: 23*)
  - 4 - Ɓaawaa Pool wukaahaywaa (*18: 24–21: 16*)
  - 5 - Pool lagussa ga Kasu ga Yéerúsaleem (*21: 17–23: 22*)
  - 6 - Pool ɓayussa paanaa yaawúu’caa (*23: 23–26: 32*)
  - 7 - Pool ɓayussa Room (*27: 1–28: 31*)

Balaa Yéesu tagoh na apotaa'caanaa

1 Fiilii Tewoofíil, ga këyítfaa mi ɗeɓ kibínɗa, mi ɓéestírin tóoh iñaa Yéesu tum, na
iñaa ya jëgíroh aboh ga dalaaraa, 2 bi ga besaa Kooh ɓëwí'ti, ya lappa asamaanɗa,
lakanaa ga doolaa Helaa yisala'í'yaa, ya nakin apotaa'caa ya tanukɗa kitum iñcaa ɓa
jom kitumɗa. 3 Ga waa ya kolkoh ga coonucaagariɗa, ya hayya gaɓa na mandarga
ciyewin caa teewoh an ya yaa pes: iñaa le' bes cidaaŋkaah-nikiis, ya yaa teewukoh
gaɓa ee ya yaa wo'i naɓa ga loo Nguuraa Kooh. 4 Laakka bes, ya yuŋnga naɓa kiñam,
ya dígallaɓa an:

- Kaa úsaayat Yéerúsaleem, wayee sekat iñaa Paamudii dígohee ee ɗú keloheeka
ga kúuwrooɗa. [5] En ki'enaa, Saŋ bëtísi'ee ga músú, wayee tes cijutuut ga fíkíi, ɗú
hay bëtísi'u ga Helaa yisela'í'yaa.

Yéesu lappa ɗook asamaan

[6] Apotaa'caa nak hídírukohussa daama, ɓa meekissa Yéesu an:
- Ha'mudii, fu yah kituukiris Nguurii Isarayeel diimaɗane?
[7] Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú onussii ki'ínoh jamaanaa, wala wahtaa Paamudii yah kituuki' Nguurii
Isarayeelɗa. Paamudii abin wahtaama na kihafci. [8] Wayee hay kilaak doolaa soruk
garúu, waa meyoh ga Helaa yisela'í'yaa yah kiyoosuk ga ɗookkúuɗa. Fodaama, ɗú
en seediroo ga teeraa Yéerúsaleem, na ɓéeɓ gohaa Yúudée na waa Samaríi, bi ga
topaaraa ëldúna.
[9] Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' iñaamaɗa, ɓa ɓaa malak gari ya yaa ɓëwíru ɗook
asamaan, laakka yaayeelaa hay, kúnndari ga hascaagaɓa.
[10] Lakanaa ɓa ɓaa lís kitaaginuk asamaan ga daa Yéesu en na kiyahɗa, ɓo' ɓanak
ɓaa ekuk kúltí ciyaanaaw, meyussa jemeet ga yahaaɓa, [11] wo'ussaɓa an:
- Ɗú, ɓu-Gëlílée, ɗú tuukoh ya dii ɗú taaginuki asamaanii? Yéesu yiima, ɓëwíru
aaw asamaanɗa haysisan fodii dii ɗú hotti yii yah asamaanɗa.

Yúdaa lofirohussa na Macaas

[12] Waa ennda ɗa, apotaa'caa meyohussa tëgëlaa wo'u tëgëlaa Ólíwíyéecaaɗa, ɓa
ɓoyukka teeraa Yéerúsaleem. Ee ɗekataama úsaayoh na Yéerúsaleem iñaa hín na
tíidee ɓo' ga bes Sabat*. [13] Ga waa ɓa le''a Yéerúsaleem, ɓa lappa túuyaa hanoh
ɗook ga taahaaɗa, daa ɓa meeree kihídírukohɗa. Ɓa enee Pee', Saŋ, Saak na Andari,
Filiip na Toomaa, Bartulëmíi na Mëccëe, Saak kowukaa Alfee na Simoŋ selootaa† na
Yúdaa kowukaa Saak. [14] Ɓéeɓɓa bokussa hel, ɓa ɓaa boki kikíim Kooh saycaa en
tóoh: Mariyaama eew Yéesu, ɓiɓeti ɓiliis na këmëeŋkímuncaa Yéesu, ensee daama
ɓan.
[15] Ga bescaama, ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa hídírukohussa, ɓa le'eera ɓo' ɓitéemée'
na ɓo' ɓidaaŋkaah-kanak. Pee' kolukka ga leelooɓa, wo''a an:
[16] - Mbokcii, iñaa Helaa yisela'í'yaa yéegalohee ga Këyítfaa Kooh, koorohhawa ga
kúuw Dëwít, ga loo Yúdaa yaa kuliyukee ga ɓuwaa abee Yéesuɗa, yërí jomee kilaak.
[17] Yúdaa bokee garíi ee ya laakeera lëgëyci ga iñaa ɗí naksee kitumɗa. [18] Yúdaa
nak, koparaa ya faysee ga baakaaraa ya tumeeɗa, ya lommba yoon ga, ya keennda
da, hafaa kuliyuk: ya pookka, liilcaa aamukka. [19] Ɓéeɓ ɓu-Yéerúsaleem yéegussa
iñaa laakeeɗa, bi tahha ɓa teekka yoonaama ga lakaagaɓa «Hakeldamak», wërí en
«yoonaa ñífaa».
[20] Bíduunun fodaama ɓan ga Këyítfaa Kañcaa an: «Kaanfaagari tesat ɗa danɗaŋ
ee ken hanat ga kidëk» Ee ɓan bíduunun an: «Ɓo' yiliis línat sasaagari.»
[21] Laakin ɓuwaa taabee naríi besaa en ɓéeɓ ga wii Yéesu, Ha'mudii en na kipes ga
leelooríiɗa, [22] iñaa aboh ga waa Saŋ bëtísi'i bi ga besaa Kooh ɓewohhi ga leelooríi, ya
lappa asamaanɗa, yíinoo ga ɓuwaama jomee naríi kitaam kiseedi' kimílískaa Yéesu.
[23] Ɓo' ɓanak tanussa: Yoseef yaa teeku Barsabaas ee ɓaysi Yustusɗa, na Macaas.
[24] Lëehí'ta ɓéeɓ ɓuwaa kíimmba Kooh anee:
- Ha'mudii, fu yii fu ínoh keeñcii ɓuwii ɓéeɓɓaɗa, teewaríi ɓaa fu tanuk ga ɓuwii
ɓanakɓii ɓii, [25] ya ɓeɓ sasaa Yúdaa foñ ga lëgëy ki'apotaa'kii ee ya ka'ta ga ɗekataa
en wuuciɗa.

---

* **1:12** 1: 12 Ga baahaa yaawúu'caa, iñaa onu kitíin ga bes Sabatɗa jomoo kiwëñ kíloomeet wíinoo † **1:13** 1: 13 Selootaa wo'eenaa dakantilohu ga Simoŋɗa wërí e'see lagaa yaawúu'caa waa'see kilaak hafɓaɗa. Ɓa daanee kiheñoh ɓu-Room ee ɓa tookéeríi kifay buu' Sesaa' lempu na ciliis. Malkat ɓan Mëccëe 10: 4

26 Fodaama ɓa yípohhaɓa tudoo' kitan yíinoo gaɓa ee iñaa hínnda ga Macaas. Ya atukohussa ga apotaa'caa ɓidaaŋkaah na yíinooyaa.

2

Helaa yisela'í'yaa yoosukka ga apotaa'caa ga besaa Pantakot

1 Ga waa besaa Pantakot le'ɗa, ɓéeɓ ɓuwaa gëminɗa hídírukohussa ga ɗekat
wíinoo. 2 Dalla kilaak ríi' wiyaak waa meyoh asamaan en fan uuris wiyaak waa keen,
wa líiffa muut ga kaanfaa ɓa enoheeɗa. 3 Daama ɓa hotta iñcaa man na perem-kiwii
meyca ga fíkíiɓa, ca hëgískohha, ca warukohha ga ɗook yaa en ɓéeɓ gaɓa. 4 Ɓéeɓɓa
líifussa na Helaa yisela'í'yaa, ɓa aawwa kiwo' lak ciliis fodaa daa Helaa yisela'í'yaa
onɓa kiwo'ɗa.

5 Wiima lak ga Yéerúsaleem, laakeera yaawúu' ɓigëmí' Kooh, ɓaa enee daama ee
ɓa meyohee ga dëkcii tóoh en ga ëldúnaɗa. 6 Ga coowaa ɓa keloh waama, dëkaa
tóoh hídírukohha, ɓuwaa jaahli''a lool ndaga yaa en ɓéeɓ yaa keloh apotaa'caa ɓaa
wo' ga lakaagari ya ɓapɗa. 7 Ɓa waaru''a lool ee iñaa bettaɓa bi ɓa ɓaa wo' an:

- Hanaa ɓéeɓ ɓuwii en na kiwo' ɓii enussii ɓu-Gëlílée book? 8 Tum na yaa en garuu
ɓéeɓ kelohi iñii ɓa wo'ɗa ga lakaagari ya ɓapɗa? 9 Ga ɗuuycuu dii, laakin ɓuwaa
meyohu kúlkaa Partes, kaa Medes na kaa Elaamít. Laakin ɓuwaa dëk Mesopotamíi,
gohaa Yúudée na waa Kapadoos, waa Pom na waa Aasíi, 10 waa Fírígíi na waa
Pamfílíi, waa Esípti, na waa Síreen en ga Líbíiɗa, na ɓuwii meyohu Room dëku diiɗa.
11 Ɓéeɓ, ennda Yaawúu'cii na ɓuwii aas ga Waasiigaɓaɗa, ɓu-Keret na Araapcii, ɗu
ɓii kelohɓa ɓa ɓii yéegaloh tumeencii Kooh ciyaakcii ga lakciigaruu.

12 Ɓa waaru''a lool ee hafcaagaɓa kúnukka bi ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:

- Iñii yii ya yee?

13 Ee ɓuwaa ɓíinoo ɓaa ñaawal ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa an:

- Ɓuwii ɓii kapuun biiñ!

Jangataa Pee' ga bëríinaa Pantakot

14 Waa ennda ɗa, Pee' kolukka na apotaa'caa ɓidaaŋkaah na yíinooyaa, ya dalla
kiwo' na ɓuwaa ga ɗook an:

- Ɗú, Yaawúu'cii, na ɓéeɓpúu ɗú ɓii ɗú dëk Yéerúsaleemɗa, foñat noffúu ga iñii
mi yah kiwo'ɗa. 15 En ki'enaa, yoo'-yoo' doŋ wërí le', kon ɓuwii ɓii laalussii hen fodii
dii ɗú fooŋkaɗa. 16 Wayee iñii laak yii, yërí Soweel, Sëldíiga-Koohaa yéegalohee an:

17 «Kooh wo' an: Ga bescii yah kimëeñjohɗa, mi hay kiso' Helii meyoh
garooɗa ga ɗook ɓaa en ɓéeɓ; towutaagarúu tiyaaltaa na tiɓetitaa hay ki'enu
ɓisëldíigaroo, oomaacii hay mín kihot iñcaa le''ii duum ee gu'gicii hay kilaak
iñcaa feeñukɓa ga heeƴ.

18 Ee ga bescaama, mi hay kiso' Helii meyoh garooɗa ga ɗook súrgacaagoo
ɓiyaalɓaa na ɓiɓetiɓaa, ee ɓa hay ki'enu ɓisëldíigaroo.

19 Mi hay kitum enaama cidóoyí' waa' ga ɗook ga asamaan na kíntaan dii ga
kakay: hay kilaak fodii ñíf, na kiwii na iifiilaa ɗúuk pútúl en fan yaayeel.

20 Nohii hay kiñúus tërúus ee ñiidii hay kiyo'oh fodii ñíf, balaa besii Ha'mudii
hayanɗa le'aa, besaa wiyaakwaama líif na ndamɗa.

21 Bëríinaa, ɓéeɓ ɓaa fu kíim ga teekii Ha'mudiinaa, fu hay kimúc.»

22 Pee' tíkka ga an:

- Ɗú, ɓu-Isarayeel, súkúrukat iñii mi yahhúu kiwo'ɗa: Yéesu Nasareet enee ɓaa
Kooh teeweerúu an ya taabee nari. En ki'enaa, Kooh tummba kíntaan na mandarga
ci dóoyí'-waa', caa kooroh gari ee tummbaca ga ɗuuycúu, fodii dii ɗú ínohkaɗa, ɗú
ɓéeɓpúu. 23 Ɓaa yaama tíkussa ga yahhúu fodaa daa Kooh waareeka ee waayukeeka
kumëeñí'ɗa. Ɗú koorohha ga yah yiifa'cii, ɗú appari, 24 wayee Kooh mílísi'tari,

ɓëgíssari ga mesiklaatcaa ga kikaanɗa. En ki'enaa, kikaan mínéeríiri kiɓaŋ. 25 Ee
Dëwít wo'ee ga iñaa aaw ga Yéesu an:
«Mi dëkee kihot Ha'mudii ga fíkíiroo,
ee ya yii ga yahaaroo doonaa ken mínooroo kiɓúuk.
26 Kërí tah keeñnjoo soosin, ee yeekcii meyoh kúuwrooɗa teewohinka,
ee ɓan faanfiigoo ga daa fa faanohsanɗa abin yaakaa'
27 Ndaga Ha'mudii, fu foñanndii fítiigoo tes ga daa ɓuwaa kaanin enohɗa,
ee fu íisanndii ɓiigaraa yisela'í'yii nop ga ɗuuy loy.
28 Fu teewinndoo waasaa ëewdoh ɓo' ga kipesɗa,
ee fu hay kisóosí' keeñnjoo ndaga fu yii ga yahaaroo.»
29 Pee' tíkka ga an:
- Mbokcii, mi míninndúu kiwo' yiléerí' ga loo caasammbuu Dëwít: ya kaanin,
acuunun ee bi wati loyiigari wii lís ki'en dii. 30 Buu' Dëwít nak enee sëldíiga-Kooh
ee ya ínoheera an Kooh díginndi, waatta an hay kilaak ga níilaa tucaasamuntaagari
yaa lamanndi ga Nguuraagari, en buu'. 31 Dëwít maañeera ki'ínoh an Kiristaanii
hay kimílís, kërí taheeri kiwo' an: «Kooh foñnjiiri ga daa ɓuwaa kaanin enohɗa, ee
faanfaagari noppii ga ɗuuy loy.»
32 Yéesu, yaa mi wo''úu yaama, Kooh mílísɗinndi ga ɓuwaa kaaninɗa ee ɗí ɓéeɓpíi
ɗí tíkin hassíi ga. 33 Yéesu, Kooh ɓëwí'tari, yugi'tari ya hanohhi yah-ñaam, ya laassa
ga Helaa yisela'í'yaa Paamudii dígoheeɗa, ya yoosuki'ta Helaa ga ɗookkíi ee iñaama
yërí en iñii ɗú hotɗa na iñii ɗú kelohɗa. 34 En ki'enaa, Dëwít mosoo kilap ga Kooh
ee ya ga kihafci wo'in an:
«Kooh, Ha'mudii wo' Ha'mudiigoo an:
“Yugohaaroo yah-ñaam,
35 bi ga daa mi tuman ɓuwii saŋngaaɗa
ditogaa' kotfu.” »
36 Pee' enissaɓa an:
- Ɓéeɓpúu, ɗú ɓu-Isarayeel ínohat gaka an: Yéesu yaa ɗú daayee ga kuraanaaɗa
yërí Kooh tum Ha'mudii na Kiristaanii!
37 Daa ɓuwaa kelohee jangataama, fítcaagaɓa gú'ta kërít, ɓa meekissa Pee' na
apotaa'caa ɓíinooɓaa an:
- Mbokcii, ɗí jom ya kitum?
38 Pee' taassaɓa an:
- Súpítat kipeskiigarúu, yaa en ɓéeɓ bëtísi'uk ga teekii Yéesu Kiristaa, doonaa ɗú
bayalu baakaa'cumgarúu, en ɗanaa Kooh onndúu Helii yisela'í'yii. 39 En ki'enaa, iñaa
Ha'mudii, Koohyiigaruu dígoheeɗa aawee garúu na towutaagarúu na ɓéeɓ ɓuwaa
úsaayin, ɓéeɓ ɓuwaa Kooh yah kinook ga hafciɗa.
40 Pee' yaa nookɓa, yaa daasɓa na wo'een ciliis ciyewin an:
- Tookat Kooh músallúu, ɗú meyoh ga ɓuwii ɓibóní'ɓii ga jamaanii watiɗa.
41 Ɓéeɓ ɓuwaa took wo'eencaa Pee'ɗa, bëtísi'ussa. Ga besaa bëríi, iñaa le'
ɓo' ɓijúnni-kaahay ɓaatukka ga tëelíbéecaa. 42 Ɓa tookka coonu ga kisúkúruk
jëgírohcaa apotaa'caa eroheeɗa, ɓa ennda wíinoo, ɓa boki ñamah na kikíim Kooh.

Ki'abohkaa laakee ga ɗuuy ɓuwaa ɗeɓ kigëm ga Yéesuɗa

43 Ɓaa en ɓéeɓ, fítaa yabee hen ndaga iñcaa cidóoyí'-waa'caa apotaa'caa tumeeɗa.
44 Ɓéeɓ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa enussa wíinoo, ɓa bokka ga iñaa en tóoh. 45 Ɓa
toonnda iñaa ɓa laakɗa, ɓa warohha ga díkaantiɓa, yaa en ɓéeɓ na iñaa ya soolukɗa.
46 Ɓa dëkee ga kihídírukoh ga Kaanfaa Kooh besaa en ɓéeɓ. Ɓërí bokee kiñam ga
kaancaagaɓa, ee ñamsee ñamahcaa na keeñ wisóosí', ee na keeñ wi'éréfí'. 47 Ɓa kañi
Kooh, ee ɓéeɓ ɓuwaa ɓíinoo waa'taɓa. Ee besaa en ɓéeɓ Kooh yaa ɓaat ga lagaagaɓa
ɓuwaa múcin.

3

Pee' na Saŋ wëkɗussa ɓaa lafañ hen

[1] Laakka bes Pee' na Saŋ ɓaa yah Kaanfaa Kooh, kikíim Kooh; enee ga wahtu
kigoonaluk, wahtaa ɓuwaa kíimi Koohɗa. [2] Laakeera ɓo' yaa límdohu na kilafañ,
besaa en ɓéeɓ ya haydohu ga kúuw-halkaa Kaanfaa Kooh, wo'si “halaa wimórí'waa”,
ya yuŋ daama, ya sarahtuki ga ɓuwaa aasi Kaanfaa Koohɗa. [3] Daa ya hotee Pee' na
Saŋ ɓaa yah ki'aas Kaanfaa Kooh, ya lëríssaɓa yah, ɓa sarahhi. [4] Ɓa yíppari has,
lëehí'ta Pee' wo''ari an:

- Malkaaríi!

[5] Lafañaa yaa malakɓa dijófí', ndaga ya foogee an ɓaama yahhi kisarah yen. [6] Pee'
nak wo''ari an:

- Mi laakoo hëelís, mi laakoo wúrúus, wayee mi hayyaa ki'e' iñii mi laakɗa: Ga teekii Yéesu KiristaaNasareet, koluka fu tíin!

[7] Lëehí'ta Pee' ammbari ga yahaa ñaabaa ɓëwí'tari. Ga saasi kotcaa yëgíssa
gík, puuguluycaa hatinndari. [8] Ya ennda bërít tuukka, aawwa kitíin. Ya aassa na
apotaa'caa Kaanfaa Kooh, ya yaa tíin, ya yaa koltuk, ya yaa kañ Kooh. [9] Ɓéeɓ ɓuwaa
hottari ya yaa tíin, ya yaa kañ Kooh. [10] Ga waa ɓa ínohsohha an yërí enee na
kisarahtuk ga halaa Kaanfaa Kooh, ɓa waaru''a ga lool.

Jangataa Pee' ga ɗuuƴ Kaanfaa Kooh

[11] Ɓaa lafañeeɗa tagohissii ga fenoo Pee' na Saŋ. Ɓéeɓ ɓuwaa waaru'ussa ga lool,
ɓa ɓaa fool kilaakneeɓa ga ɗekataa teeku «Tíidískaaraa Salomonɗa». [12] Daa Pee'
hotee iñaama, ya wo''a mbooloomaa an:

- Ɗú ɓu-Isarayeel, iñii han kilaak yii jaahallúu ga ya? Ɗú malkohhíi ya en fan
doolirí wala kiniik Kooh onndíi kitíinlukoh ɓii yii? [13] Kooh yaa Abaraham, yaa
Ísaak, yaa Yakoop, yaa caasamuncaarúu teewohin ndamaa Yéesu, súrgaagari. Ee
ɗú ga kihaffúu ɗú ɓërí tooneeri, ɗú taasukkari ga fíkíi Pílaat ee lak sah yaama
ɓeɓkinndi ki'íis. [14] Ɓaa yisela'í'yaa ee yijúwí'yaa ɗú taasukkari, ɗú nammba kikíim
Pílaat ya meydohi'túu ga kasaa ɓaa lagi kumuun ɓo'. [15] Fodaama, ɗú aplukka ɓaa
laak kipesɗa, wayee Kooh mílísi'tari ga leeloo ɓuwaa kaaninɗa ee iñaama ɗí enin
seedi ga. [16] Doolaa teekaa Yéesu na gëmii ɗí gëm gariɗa wërí on ɓii yii ɗú hot ee ɗú
ínohsohinɗa, dooli kituuk. Kigëm ga Yéesu onndi kiwak peleŋ fodii dii ɗú ɓéeɓpúu
ɗú hotkaɗa.
[17] Diimaɗa mbokcii, mi ínohin an iñaa ɗú tum yaama, ɗú na ɓuwaa kuliyuk
garúuɗa, ki'ínohoo tah ɗú tummbi. [18] Kooh nak mëtí'ta fodaama iñaa ya yéegalohee
kooroh ga kúuw sëldíigacaagariɗa. Ya wo'ee an Kiristaanaagari hay kikoo' ga coonu.
[19] Kon súpítat kipeskiigarúu, ɗú ɓoykidoh haffúu ga Kooh doonaa Kooh sétí'túu
ga baakaa'cumgarúu. [20] En ɗanaa, Ha'mudii hay kihaydoh jamaanu ki'íikaruk, ya
wosoh Yéesu, Kiristaanii ɗú díŋsee kumëeñí'ɗa. [21] Wayee diimaɗa, Yéesu jom kites
ga asamaan bi ga daa Kooh hëwí'san tóoh en yi'as, fodaa ya yéegaloheeka kumëeñí'
koorohha ga túuwtaa sëldíigacaagari ɓisela'í'ɓaaɗa. [22] Ee Móyíis wo''eera an:

«Ha'mudii Koohyiigarúu hay kiwosoh garúu sëldíiga-Kooh, fodiigoo, yaa bok
narúu heet. Iñaa ya wo''úu tóoh, leenaa súkúrukatti. [23] Ɓéeɓ ɓaa fu tookkii
kisúkúruk sëldíiga-Koohaamanaa fu hay kimeydohu ga ɓuwaa Kooh, fu apu.»

[24] Ɓéeɓ sëldíiga-Koohcaa wo'see ga iñaamaɗa, aboh ga Samiyeel bi ga ɓíinooɓaa
tík gariɗa, ɓa yéegalohee iñii hew yii diimaɗa.

[25] Iñaa Kooh dígohee koorohha ga sëldíigacaagariɗa enee wuurúu ee ɗú laakin
ɓak ga kifiiliimunkaa Kooh pokee na caasamuncaagarúuɗa, ga waa ya wo' Abaraham
an:
«Mi hay kibarkeel heetcii ga ëldúnaɗa tóoh ee koorohan ga tucaasamuntaagaraa.»

[26] Fodaama Kooh ɓeɓpa súrgaagari, wossari kibarkeellúu, ya foñlukoh ɓaa en
ɓéeɓ tumeencaagari cibóní'caa ya tumiɗa ee Kooh ɗeɓka garúu.

4

Pee' na Saŋ ɓayussa ga fíkíi paanaa wiyaakwaa

[1] Pee' na Saŋ, lak ɓaa lís kiwo' na ɓuwaa, laakka sarahohcaa hayu gaɓa taabu
na ɓaa kuliyukee ga ɓuwaa watuksi Kaanfaa Koohɗa na Saduseyeeŋcaa. [2] Keeñɓa
tamee ga daa ɓa hot Pee' na Saŋ ɓaa jëgí' ɓuwaa, ɓa ɓaa yéegalɓa an kimílískaa
Yéesu tahin bi ɓuwaa kaanɗa hay kimílísu. [3] Ɓa ammba Pee' na Saŋ lagussaɓa ga
kasu bi ga kooh-wíisfaa ndaga lak Kooh hoowin. [4] Ɓo' ɓiyewin ga ɓuwaa kelohsee
wo'eencaa apotaa'caaɗa gëmussa. Fodaama ga ɓuwaa gëmɗa tóoh, yaalcaa jomeera
kile' ɓo' ɓijúnni-yëtúus.

[5] Ga kooh-wíisfaa, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa, yaakcaa, na jëgíroh-waascaa
hídírukohussa ga Yéerúsaleem. [6] Aan, ha'-kaadaa sarahohcaa na Kayíf, Saŋ na
Ëlíksaan, na ɓéeɓ ɓuwaa bok ga gíiraa ha'-kaadaa sarahohcaaɗa, ensee daama. [7] Ɓa
nakohha kihaydoh Apotaa'caa ga fíkíiɓa, ɓa meekissaɓa an:

- Ɗú kooroh ga doolii wiida wala ga teekii wiida bi ɗú mín wëkí' ɓii yii?

[8] Ga ɗekataama Pee' líiffa na Helaa yisela'í'yaa, loffaɓa an:

- Ɗú yaakcii, na ɓuwii kuliyuk ga heetciiɗa, [9] waa ɗú ɓayyíi wati kitaas waas ga
yijófí'yaa ɗí tumi' lafañaaɗa na daa ɗí kooroh bi ya wakkaɗa, [10] kon ínohatka ɗú
ɓéeɓpúu na ɓéeɓ heetii Isarayeel an ɗí kooroh ga teekaa Yéesu KiristaaNasareet,
yaa ɗú apee ga waa ɗú daayci ga kuraanaa ee Kooh mílísi'tari ga ɓuwaa kaaninɗa.
Yéesu yaama yërí tah bi ɓii yii wak ya tuuk dii ga fíkíirúu. [11] Yéesu yërí en ɓaa Bíncaa
cisela'í'caa wo' gari an: «Atohaa, tawohohcaa jafeeɗa -- ee wo'u narúu -- mëeñjohin
ki'en atoh-koñaa túuyaa.» [12] Enndii garinaa, kimúc laakoo ga fen diliis. En ki'enaa,
laakoo teek wiliis ga ëldúna waa Kooh e' ɓo'-súusúus ee wa mín ɓuwii kimúsal.

[13] Ɓuwaa atti'i ga paanaa wiyaakwaaɗa, waaru'ussa ga daa Pee' na Saŋ kaañu
wo'eencaagaɓaɗa, ee iñaama bettaɓa ndaga ɓa ínohin an Pee' na saŋ jagussii. Ɓa
hotta an ɓa bok ga ɓuwaa taabee na Yéesuɗa. [14] Wayee daa ɓa hotee ɓan ɓaa
wëkɗuseeɗa tuukin ga yahaa Pee' na Saŋ, ɓa laakissii iñaa ɓa wo'an. [15] Waa
ennda ɗa, ɓa ebilla apotaa'caa kimey paanaa atti'ohsiɗa paay, ɓa awwa kihotoh
ga díkaantiɓa. [16] Ɓa ɓaa wo'an:

- Ɓuwii ɓii ɗu tumanɓa na? En ki'enaa, wóorin an ɓuwii ɓii tumuunun
kíntaan wiléerí'. Ɓéeɓ ɓu-Yéerúsaleem yéeguununka ee ɗu mínooka kisaŋ. [17] Ɗu
hëwëlatɓa, ɗu hoonohɓa kiwo' na ɓo' ga loo teekii Yéesu, en ɗanaa, iñuma wëñoo
ɗa kisíw ga ɗuuy ɓuwum.

[18] Waa ennda ɗa, ɓa ɓaylukka Pee' na Saŋ, ɓa kokohhaɓa ɓa íis yas kiwo' loo Yéesu
wala kijëgíroh ga teekaagari. [19] Wayee Pee' na Saŋ loffaɓa an:

- Wo'at rek! Iñii yiida wëñ kijúɓ ga fíkíi Kooh? Kikeloh wo'eenndúunoo, kikeloh
wo'eenci? [20] Wayee ɗí ga kihaffíi nak, ɗí mínoo ki'íis kiyéegaloh iñaa ɗí hot na iñaa
ɗí kelohɗa.

[21] Atti'ohcaa ɓiyaakɓaa hëwëlussaɓa, ɓa íissaɓa ndaga ɓa laakéerii daa ɓa kooran
bi ɓa sodalɓa ee lak ɓuwaa ɓéeɓɓa ɓaa kañ Kooh ga iñaa laakee yaama. [22] Ɓaa Pee'
na Saŋ wëkɗee na kíntaanɗa wëñɗeera tíkíis tidaaŋkaah-nikiis.

Ɓuwaa gëminɗa enussa ga kikíim-Kooh

[23] Ga waa Pee' na Saŋ íisuɗa, ɓa ɓaa yah ga ɓuwaa ɓa taabi naɓaɗa, ɓa
ɓéestí'taɓa tóoh iñcaa sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa wo'eeɓaɗa. [24] Ga waa
ɓuwaa súkúrukussa iñaa ɓéestíru yaama, ɓa bokka ɓéeɓɓa kikíim Kooh anee:

- Cic Kooh, fu yërí sak asamaanii, na kakayfii, na giiyii na tóoh iñcii en gaɗa.

25 Ɓu yërí kooroh ga tumeencaa Helaa yisela'í'yaa fu tummba wo'eencii cii ga
kúuwkaa caasammbíi Dëwít, súrgafu an: «Iñii tah ya coow koluk ga ɗuuy heetcii?
Iñii tahɓa kipokoh nof ya ga iñcaa mínoo kilaak?
26 Buu'cii ga ëldúnaɗa na ɓuwii kuliyuk ga heetcii ga ëldúnaɗa ɓeɓkuunun ee ɓa
enin wíinoo kiheñoh Kooh, Ha'mudii na ɓuuraa ya falɗa.»✡
27 En ki'enaa, wëerin an Eroot na Poos-Pílaat na ɓu-Isarayeel na heet ciliis
hídírukohuunun ga teerii wii kiheñoh Yéesu súrgiigaraa yisela'í'yii fu fal ɓuu'ɗa.
28 Fodaama ɓa mëtí'si''a tóoh iñaa fu natee kitum kumëeñí' ee ga dooliigaraa fu
onndawa kimín ki'en. 29 Ee diimaɗa Ha'mudii malkaa ga dii ɓa sooŋngíiɗa; onaaríi,
ɗí súrgaciigaraa kiyéegaloh Wo'eeniigaraa na fít wiyëgísí' gík. 30 Lërísaa yahiigaraa
doonaa ɓiɓo' wëkɗu, ee kíntaan na enaama cidóoyí'-waa' laak ga teekii Yéesu,
súrgiigaraa yisela'í'yii.
31 Ɓuwaa ɓaa lëehí' kikíim Kooh, ɗekataa ɓa eneeɗa waa yëngëluk, ɓa líiffa
ɓéeɓɓa na Helaa yisela'í'yaa, ee ɓa ɓaa yéegaloh Wo'eenaa Kooh na fít wiyëgísí'.

Ɓu-Yéerúsaleemɓaa gëminɗa atukohussa alalcaagaɓa

32 Ɓéeɓ ɓuwaa gëmɗa bokussa keeñ wíinoo na hel. Yíinoo gaɓa wo'éeríi an iñaa
ya laakɗa ya eemdohwa ga hafci rek, wayee ɓéeɓ iñaa ɓa laakɗa, ɓa atukoheeri
hen, en wíinoo. 33 Apotaa'caa ɓaa seedi' ga daa ɓa wëñ kimín kimílískaa Yéesu,
Ha'mudii ee Kooh taammba naɓa ga tóoh. 34 Ken ñakéeríi dara gaɓa. Ɓéeɓ ɓuwaa
laakee yoon wala kaanɗa, toonussaca, ɓa haydohha cadamfaa, 35 ɓa e'tafa apotaa'caa,
lëehíraa koparaa warohu ɓuwaa, yaa en ɓéeɓ na iñaa ya soolukɗa. 36 Laakeera ɓan
ɓaa teeku Yoseef, ya iñaa Léwít ee límohu Sipa'. Ɓaa yaama apotaa'caa teekeeri
Barnabaas, wërí en «ɓii daasi ɓuwiiɗa». Ɓaa yaama laakeera yoon, 37 ya toonnda
yoonci haydohha cadamfaa, ya tíkkafa ga yah apotaa'caa.

5

Sabohfaa Anañaas ya na ɓetici Safíraa

1 Laakka nak ɓaa teeku Anañaas, ee ɓetici teeku Safíraa. Ya toonnda ga
kakayfaagaɓa. 2 Ya pokohha nof ɓan na ɓetici, ya tëhdohha ɓan ga koparaa yoonaa
toonohuɗa, lëehí'ta ya e'neera apotaa'caa iñaa tesɗa. 3 Waa ennda ɗa, Pee' wo''ari
an:
- Anañaas, iñii tah ya Seytaani te' keeñfu, fu kaakin Helii yisela'í'yii saboh ee fu
tëhdohin ga koparaa fu toonoh yoonaaɗa. 4 Yoonaa tesee danaa, wa tesi'tiiraa dane?
Waa fu toonndawa, koparaa enndii wuufune? Kon iñii fu waa' kitum yii fu mínndi
na kihalaat ga helfu? Fu kaakkii ɓo'-súusúus saboh wayee Kooh yërí fu kaak saboh.
5 Daa Anañaas kelohee wo''eencaama, ya kennda kakay, ya dalla kikaan. Ɓéeɓ
ɓuwaa yéeŋsee iñaamaɗa, tíitussa lool. 6 Oomaa-yaalcaa kolkussa, múulussa
faraaffaa, ɓayussafa ki'acnee. 7 Tíkka ga iñaa le' wahtu kaahay, ɓeti Anañaas aassa,
lak ya yéeŋngii dara ga iñaa laakɗa. 8 Pee' meekissari an:
- Wo'aaroo, cadamfii yoonii ɗú tooneeɗa tóoh fërí fiine? Ɓetifaa taassari an:
- Ee, enee cadamfuma.
9 Pee' wo''ari an:
- Ɗú mín na kipokoh nof kiheel kiɗúk Helii Ha'mudii? Súkúruka! Ɓuwum ka'see
ki'ac yaalfuɗa ɓooma ga halii, ee ɓa hayyaa kiɓay, fu ɓan.
10 Ga saasi ɓetifaa keennda kakay ga kotcaa Pee', fa kaannda. Daa oomaa-yaalcaa
aasee, ɓa laakki kaanin. Ɓa ɓayyari, acsuneerari ga yahaa yaalci. 11 Ɓéeɓ ɓuwaa
gëm ga Yéesuɗa, na ɓéeɓ ɓuwaa yéegee iñcaa laak caamaɗa, tíitussa lool.

Apotaa'caa tummba kíntaan ciyewin ga Yéerúsaleem

✡ **4:26** 4: 26 Mëdírohat na Kañcaa 2: 1-2.

12 Apotaa'caa ɓaa tum ga leeloo ɓuwaa kíntaan ciyewin na enaama cidóoyí' waa'.
Ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa mee'seera kihídírukoh ga ɗekataa teeku «Tíidískaaraa
Salomonɗa». 13 Ken ga ɓuwaa ɓíinoo tesɗa kaañéeríi kika' gaɓa, ee nak ɓéeɓ ɓuwaa
wo'ee gaɓa yijúwí'. 14 Yewinnda lool ɓiyaal na ɓiɓeti ɓaa gëm ga Ha'mudii, ɓa
ɓaatukka ga ɓuwaa gëminɗa, fodaama mbooloomaa waa wëñ kiyak. 15 Ka'ta bi
ɗúukoolí'caa ɓaa meydohu ga mbedicaa, ɓii faanu ga gatan wala basaŋ doonaa Pee'
kooroh danaa heyna sóogúufaagari mín ki'úul yíinoo gaɓa, ennda ga yii wala ga
yay, ɓa wak. 16 Ɓiɓo' ɓiyewin ɓaa meyoh ga dëkcaa wíil Yéerúsaleemɗa, ɓaa haydoh
ɓiɗúukooli' na ɓuwaa raɓ am ee ɓéeɓɓa ɓaa wëkɗu.

Apotaa'caa abussa ga kasu

17 Waa ennda ɗa, ha'-kaadaa sarahohcaa na ɓéeɓ ɓuwaa taam nariɗa, ennda
ɓuwaa bok ga Saduseyeeŋcaa, iñaadohussa apotaa'caa, ɓa koluki'taɓa. 18 Ɓa
amlukka apotaa'caa, ɓa laŋlukkaɓa ga kasaa ɓéeɓ tëcohsiɗa. 19 Wayee ga wekaa,
laakka malaakaa Ha'mudii hay, lëgíssa halcaa kasaa, meydohhaɓa, wo''aɓa an:

20 - Karat Kaanfaa Kooh, daama ɗú jangat ɓuwaa ɓéeɓ iñaa aaw ga loo kipeskii
ki'askiiɗa.

21 Apotaa'caa tumussa fodaa daa ya nakohɗa. Kooh yaa wíis ga kímaa teel, ɓa
aassa Kaanfaa Kooh, ɓa aawwa kijëgíroh. Ha'-kaadaa yaawúu'caa hayya, ya na
ɓuwaa taam nariɗa, ɓa ɓëytohha ɓéeɓ paanaa wiyaakwaa, waa ɓéeɓ ɓuwaa kuliyuk
ga heetii ɓu-Isarayeel hídohiɗa, lëehí'ta ɓa wosohha kikoo'nee apotaa'caa ga kasaa.
22 Soldaa'caa karussa, wayee daa ɓa le'ee kasaa, ɓa hottii apotaa'caa ga túuycaa ɓa
lagohseeɗa, ɓa ɓoyukka ɓa ɓéestí'taɓa an:

23 - Ɗí laak kasaa laguunun bi jofin, soldaa'caa tuukuunun ga halcaa, wayee daa ɗí
aasee, ɗí lëgíssa daa ɓa lagohseeɗa, ɗí hottii ɓo' da.

24 Yaa kuliyuk ga soldaa'caa ga Kaanfaa Koohɗa na sarahohcaa ɓiyaakɓaa, daa
ɓa kelohee wo'eencaa caama, ɓa jaahli''a lool ɓa ɓaa meekiskoh iñaa mín kidal
apotaa'caaɗa. 25 Waa ennda ɗa, laakka ɓaa hay wo''aɓa an:

- Ɓuwaa ɗú lagee ga kasaaɗa, man ɓaa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ɓaa jëgí' ɓuwaa.

26 Ɓaa kuliyuk soldaa'caa ga Kaanfaa Koohɗa taammba na ɓuwaagari, ɓa koo'neera
apotaa'caa ee kinookoh laakkii ga ndaga ɓa niikee ɓuwaa tapisohɓa na atoh.
27 Ga waa ɓa haydohhaɓa, ɓa yugi'taɓa ga fíkíi atti'ohcaa ɓiyaakɓaaɗa ha'-kaadaa
sarahohcaa meekissaɓa an:

28 - Ɗí hoonohéeríirúu kijëgíroh ga teekaa ɓaa yaamane? Ee malkat, Yéerúsaleem
tóoh gomin na iñcum ɗú jëgírohiɗa, ee ɗú waa'tíi kikoo' daal kikaankaa ɓaa yaama!

29 Pee' na apotaa'caa tesɗa loffaɓa an:

- Kooh yërí jom kitaabuku wayee enndii ɓo'-súusúus. 30 Yéesu yaa ɗú apee ga waa
ɗú daayci ga kuraanaaɗa, Koohyii ɓicaasammbíi mílísi'tari. 31 Ee yërí Kooh ɓëwí',
yugi'tari hanohha yah-ñaabaagari, ya fallari ya en buu' na Músalkaat doonaa ya on
heetii ɓu-Isarayeel kimín kisúpít kipeskaagaɓa en ɗanaa ɓa bayalu baakaa'caagaɓa.
32 Ɗí ɓërí en seedi ga iñcaa laakee caama, ɗí na Helii yisela'í'yii Kooh on ɓuwaa
taabukiriɗa.

33 Daa ɓu-paanaa kelohee wo'eencaama, ɓa aylukussa bi ɓaa saak, ɓa waa'ta ki'ap
apotaa'caa. 34 Wayee laakka Fërísiyeegaa teeku Gamaliyeel, ya enee jëgíroh-waas ee
ɓéeɓ oneerari cée'. Ya kolukka, ya tuukka ga leeloo paanaa, ya nakohha apotaa'caa
meydohu fooh paay. 35 Lëehí'ta, ya wo''a an:

- Ɗú ɓu-Isarayeel, watukat iñii ɗú yah kitum ɓuwii ɓiiɗa. 36 Ɗú níindísukaa ga iñaa
maañnjii dara, laakeera ɓaa wo'u Tëdaas; enee dii. Ya tíkee hafci ɓo' yiyaak ee iñaa
le' ɓo' ɓitéemée'-nikiis taabukkari. Waayee daa ya apsee, ɓéeɓ ɓuwaa taabukeeriɗa
tasaarukohussa, gaama eemmba daama. 37 Ga fenooci, ga wahtaa ɓuwii kínsee
ki'ínoh daa ɓa hídeeɗa, ɗú hotissa dii Yúdaa yaa dëkee Gëlíléeɗa. Ya nookka ɓo'

ɓiyewin ga fenooci. Wayee daa ya apsee, ɓéeɓ ɓuwaa taabukeeriɗa tasaarukohussa.
38 Diima deŋ mi wo''úu an: waassúu hanat ga ɓuwii ɓii ki'en. En lakanaa iñcii ɓa
jëgírohɗa wala iñcii ɓa enukohɗa meyoh ga ɓo'-súusúusaa, ɓa hay kitasoh. 39 Wayee
en lak ca meyoh ga Koohaa, ɗú mínooca kihoonoh kituuk. Kon kaa ekat haffúu ga
kiheñoh Kooh. Ɓu-paanaa tookussa iñaa Gamaliyeel wo'ɗa. 40 Ɓa ɓayya apotaa'caa,
ɓa ríplukkaɓa, lëehí'ta ɓa hoonohhaɓa kiwo' ga teekaa Yéesu, lëehí'ta ɓa íissaɓa ɓaa
yah. 41 Apotaa'caa meyohussa daa atti'ohsiɗa, ɓaa yah na keeñ wisóosí' ndaga daa
Kooh atti'in an ɓa matin kitóróhɗu ndaga teekaa Yéesuɗa. 42 Ee besaa en ɓéeɓ ɓa ɓaa
ka' Kaanfaa Kooh na ɗuuy kaancaa, ɓa ɓaa lís kijëgíroh na kiyéegaloh Hewhewii
winéwí'wii wo' ga loo Yéesu, yii en Kiristaaniiɗa.

6

Ɓo' ɓiyitnaɓanak tanussa ki'amɗoh apotaa'caa

1 Waama lak tëelíbéecaa Yéesuɗa ɓaa wëñ kiɓaatuk. Yaawúu'caa laksi kiGerekɗa
ɓaa ña'sukoh loo iñaa yaawúu'caa laksi ki'Ebërëe tumiɗa. Ɓa ña'sukohee an ɓeticaa
bok gaɓaɗa, ee yaalɓa kaaninɗa, daanee ki'aluku hen ga dúndaa warohsi besaa en
ɓéeɓɗa. 2 Apotaa'caa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa hídírohussa ɓéeɓ tëelíbéecaa, ɓa
wo''aɓa an:
- Ɗí íis kiyéegaloh wo'eenii Kooh, ɗí am ga kiwaroh ñamah enndii iñaa gën. 3 Këri
tah, Mbokcii, namat kitan ga ɗuuycúu yaal ɓiyitnaɓanak, ɓaa ínohohu ga kijúɓ, ɓaa
líifin na Helii yisela'í'yii ee laakuunun hel, ɗí sasɓa kitum lëgëyaama. 4 En ɗanaa ɗí
ga kihaffíi, ɗí ëewruk ga kikíim Kooh na kiyéegaloh wo'eeniigari.

5 Ɓéeɓ ɓuwaa gëmɗa tookussa iñaa wo'u yaama. Waa ennda ɗa, ɓa tannda Iceen,
ɓo' yigëmí' Kooh ee líifin na Helii yisela'í'yii, Filiip, Porokoo', Níkanoo', Tímoŋ,
Parminaas, na Níkulaa yaa límohu Añcoosɗa ee enee yiifa' kuɗewaa, ya aassa ga
waasaa yaawúu'caaɗa. 6 Lëehí'ta, ɓa haydohhaɓa ga apotaa'caa. Ɓaama tíkussaɓa
yah ga haf, kíimɗussaɓa Kooh.

7 Wo'eenaa Kooh waa wëñ kisíw, ee ga Yéerúsaleem, tëelíbéecaa ɓaa wëñ kiɓaatuk,
ee sarahoh ɓiyewin gëmussa ga Yéesu.

Iceen abussa

8 Kooh barkeella Iceen, líifí'tari na dooli, ya yaa tum enaama cidóoyí'-waa' na
kíntaan ciyaak ga ɗuuy ɓuwaa. 9 Laakka ɓiɓo' ɓaa júwohéeríi na Iceen ee ɓa bokee
ga jaangu-yaawúuraa “ñaamcaa laak hafɓaɗa”, ɓa enee ɓiyaawúu', ee ɓa meyohee
Síreen, Aleksandarí, Sílísíi na Aasíi. Ɓa ɓaa tëesɗoh wo'een na Iceen. 10 Wayee,
ɓa mínéeríi yen ga wo'eencaagari ndaga ya wo'ohee kiñaañkaa Helaa yisela'í'yaa
oneeriɗa. 11 Ɓa neehalla ɓiɓo' doonaa ɓaama wo' an:
- Ɗí kelohin ya wo'in wo'een cisépí'í' ga Móyíis na ga Kooh.

12 Fodaama ɓa tahha bi yaakcaa dëkaa, jëgíroh-waascaa na ɓu-dëkaa, kolukussa
ɓa keennda ga ɗook Iceen, ɓa ammbari, ɓayussari paanaa wiyaakwaa. 13 Ɓa
ɓaydohha ɓan seedicaa yah Iceen kipoki' kiwo', wo'ussa an:
- Kaanfii Kooh fisela'í'fii na Waasii Móyíis, ɓii yii dëk kiwo' wo'een cisépí'í' gaca.
14 Ɗí kelohinndi yaa wo' an Yéesu Nasareet hay kiɓú' Kaanfii Kooh, ya súpít baahcii
Móyíis foñi'tuuɗa.

15 Ɓéeɓ ɓuwaa enee ga paanaa wiyaakwaaɗa yípussa Iceen has, ɓa hotta
fíkíifaagari faa melic en fan fíkíi malaaka.

7

Jangataa Iceen

1 Wa ennda ɗa, ha'-kaadaa sarahohcaa meekissa Iceen an:
- Iñcii fu wo'ɗuɗa kayohe?

2 Iceen taassa an:
- Ɗú, mbokciigoo, súkú'kattoo. Koohyii laak ndamɗa feeñukka caasammbuu
Abaraham ga kúlkaa Mesopotamíi lak ya ka'tii kidëknee teeraa Haran duum. 3 Kooh
wo''ari an: «Meyohaa kúlkiigaraa, fu foñ ɓuunfu, fu ka' kúlkaa mi teewanndaaɗa.»
4 Waa ennda ɗa, Abaraham meyohha kúlkaa ɓu-Kaldee, ya ka'ta dëkneera teeraa
Haran. Ya ennda daama bi ga daa paamci kaanoh. Kooh ɓewohhari daama,
paafdohhari dii ga kúlkii ɗú dëkoh watiɗa. 5 Kooh onndiiri kilaak kakay fíinoo dii,
enndii sah iñaa hín na pataŋ-kot, wayee ya díŋngari kilaak kúlkii, ɓu-níilaagari
lamuka gari. Wiima nak lak Abaraham laakkii sah kowu. 6 Iñii yii yërí Kooh wo'eeri:
«ɓu-níilaagaraa hay kidëku ga kúlkaa enndii kuuɓa ee daama ɓa hay ki'abu ñaam,
ɓa sodalu iñaa le' tíkíis titéemée'-nikiis.» 7 Kooh nak tíkka ga an: «Heetaa yahɓa
ki'am ñaamɗa, mi Kooh, mi haywa ki'atti. Lëehíraa ɓa hay kikúlkoh daama, ee ɓa
yahhoo kijaamukoh dii ga ɗekatii wii.» 8 Wa ennda ɗa, Kooh pokohha kifiiliimun
na Abaraham ee kigúruk kërí en mandargaa kifiiliimunkaa kaama. Fodaama, ga
waa kowuci Ísaak límuɗa, Abaraham gú'tari ga ɓesaa wu-yitnakaahaywaa tík gaɗa.
Ísaak tummba fodaama, ya gú'ta kowuci Yakoop, Yakoop ɓan gú'ta ɓicaasammbuu,
towutaagari tidaaŋkaah na tanaktaa kuliyuk ga heetii Isarayeelɗa.
9 Caasamuncaagaruu ɓaama iñaadohussa këmëeŋkíɓa Yoseef, ɓa toonndari ya
ɓayu kúlkaa Esípti ki'en ñaam. Wayee Kooh taabee nari, 10 ya músallari ga
coonucaagari. Kooh onndari kineɓloh Farawoŋ, buuraa Esípti, ya onndari ɓan kilaak
hamham ga fíkíici. Yaama fallari ki'en gúwernëeraa kúlkaa Esípti na kituukuk
kaanci ɓéeɓfa. 11 Wa ennda ɗa, a' wiyaak laakka ga ɓéeɓ kúlkaa Esípti na kaa
Kanaa. Araa mesikka lool bi ɓicaasammbuu laakissii iñaa ɓa ñaman. 12 Ga
waa Yakoop keloh an beli laakin ga kúlkaa Esíptiɗa, ya wossa ɓicaasammbuu
daama bes. 13 Kotaa kukanakkaa ɓa ka' daɗa, Yoseef tummba bi yaakmuncaagari
ínohsohussari. Fodaama Farawoŋ ínohha ɓuwaa en mbokcaa Yoseefɗa. 14 Lëehí'ta,
Yoseef wosohha kikoo'nee mbokcaagari ɓéeɓɓa na paamci Yakoop: ennda ɓo'
ɓidaaŋkaah-yitnaɓanak na ɓiyëtúus. 15 Yakoop nak toolukka kúlkaa Esípti, ya
dëkka daama bi ga daa ya kaanohɗa. Ɓicaasammbuu ɓan kaanohu daama.
16 Faraafcaagaɓa ɓayussa Síkeem, acussa ga loyaa Abaraham lomee na kopa'ci ga
towutaa Emoo' ga Síkeemɗa.
17 Ga waa jamaanaa Kooh jomee kimëtí' dígaa ya waatee díŋnga Abarahamɗa
deeyca, heetiigari ɓaatukka, waa wëñ kilaw ga kúlkaa Esípti, 18 bi ga daa buu' yiliis
falukohɗa. Buuraama nak ínohéeríi Yoseef. 19 Buuraama ɗúkka heetiigaruu, ya
sodalla ɓicaasammbuu, ya gítínndaɓa kijaf towutaagaɓa doonaa ta pesoo. 20 Móyíis
límu ga jamaanaama, ja ennda ku'oomaakaa neɓlohin Kooh. Ja ɓayussa ga kaan
paamci na eeci ñiin kaahay. 21 Ga waa ja jafuɗa, kowukaa Farawoŋ kiɓetikaa
balaɓpaja, ya ko'taja fodii kowuci. 22 Fodaama Móyíis korussa ga hamhamaa ɓu-
Esípti, ee ya ennda ɓo' yilëekí'-solu ndaga wo'eencaagari na tumeencaagari.
23 Ga waa Móyíis laak tíkíis tidaaŋkaah-nikiisɗa, helci ka'ta ga kiwaaknee ɓu-
Isarayeel, mbokcaagari. 24 Ya hotta daama ɓo' ga ɓu-Esípti yaa en na kisodal ɓo'
yíinoo ga ɓu-Isarayeel, yaa feekki. Ya lúukiɗohhari, ya ëldúki'tari, appa ɓaa bok ga
ɓu-Esíptiɗa. 25 Ya foogee an mbokcaagari hay ki'ínoh an Kooh waa' kikooroh gari, ya
músalɓa, wayee ɓaama ínohhii iñaama ga. 26 Ga kooh-wíisfaa, ya hotta ɓo' ɓanak
ga ɓu-Isarayeel ɓaa enee na kiheñoh, ya waa'taɓa kijúwohi', ya wo''aɓa an: «ɓiyaay,
ɗú heñoh ya, ee ɗú ɓimbok?» 27 Yaa jekelukee mooroomciɗa nak tappa Móyíis yah
woo''ari an: «Ɓii fallaa buu' na atti'oh ga ɗookkíi ɓa? 28 Fu waa'too ki'ap fodaa fu
apee wútúwaa ɓaa bok ga ɓu-Esíptiɗanee?» 29 Daa Móyíis kelohee wo'eencaa caama,
ya núppa, ya ɗaakukneera ga kúlkaa Majaan. Ya ennda da bi ya laakka towu tanak
daama.

30 Tíkka ga tíkíis tidaaŋkaah-nikiis, laakka malaakaa Kooh feeñukki ga ëgí'-
dúndagaa ga yahaa jaŋjagaa Sínayíiɗa, ga ɗuuy kiwii, kiwiikaa enee na kitak ga
ɗuuy dútúk. 31 Móyíis dalla kijaahli' ga iñaa ya hotɗa, ya yaa deey kimalak bi
jof, wayee ya kelohha koonaakaa Ha'mudii, kaa wo''i an: 32 «Mi yërí en Koohyii
ɓicaasamfu, Koohyii Abaraham, Koohyii Ísaak, Koohyii Yakoop.» Daama, Móyíis yaa
saak ndaga kitíit, ya kaañissii kiɓëwí' has kimalak. 33 Ha'mudii tíkka ga, wo''ari an:
«ɗolaa ñafa'ciigaraa ndaga ɗekatii fu togohɗa ɗekat wisela'í'. 34 Mi hotin coonufaa
heetaagoo enukoh ga kúlkaa Esíptiɗa. Mi kelohin ti'íintaagaɓa, kërí tah mi yoosukin
kisomɓa. Diimaɗa, hay mi wossaa kúlkaa Esípti.»
35 Móyíis yaama, yërí mbokcaagari taasukee, ɓa wo''ari an: «ɓii fallaa buu'
na atti'oh ɓa?» Yërí Kooh wosee ya kuliyuk ga heetaa ya laasɓa, koorohha ga
malaakaa Kooh feeñukee Móyíis ga dútúkaaɗa. 36 Móyíis na kihafci, yërí meydoh
ɓu-Isarayeel kúlkaa Esípti ya tummba enaama cidóoyí'-waa' na kíntaan ga kúlkaa
Esípti, ga waa ɓa paaf giiyaa wiyo'ohwaa, na ga waa ɓa kooroh ëgí'-dúndagaa
ɓa tummba ga iñaa le'in tíkíis tidaaŋkaah-niikiisɗa. 37 Móyíis yërí wo'ee ɓu-
Isarayeel an: «Kooh hayyúu kimeydohi' ga heetiigarúu sëldíiga-Koohaa man naroo.»
38 Ga waa mbooloomaa nëgírukoh ga ëgí'-dúndagaaɗa, yërí enee ɓan ga díkaanti
ɓicaasammbuu na malaakaa Kooh wo'ee nari ga jaŋjagaa Sínayíiɗa, ee ya laassa ga
wo'eencaa Kooh onohi kipesɗa, ki'e'tuuca.
39 Ɓicaasammbuu sagussa kitaam ga wo'een Móyíis, ɓa foññjari, helɓa ɓoyukka
Esípti. 40 Ɓa nakka Aaron an: «Tíɓɗaaríi koohcaa kuliyukan ga fíkíiríi, ndaga Móyíis,
yaa meydoheeríi kúlkaa Esíptiɗa ɗí ínohoo iñaa dalliɗa.» 41 Waa ennda ɗa, ɓa tíɓpa
ɗoon, ɓa tummba yenɓa koohɓa, ɓa tummba sarah ga nataalaama. Keeñɓa soossa
lool ga iñaa ɓa tíɓ na yahɓa yaama. 42 Kooh úsaayyaɓa, foññjaɓa ɓaa jaamuk nohii,
ñiidii na olcii ga asamaanɗa fodii koohɓa. Ee iñaama sah-sah yërí bídu ga këyítfaa
sëldíiga-Koohcaa an:
«Ɗú, heetii Isarayeel,
ga wii ɗú tum sarah júu'caa
na sarah ciliis iñaa le' tíkíis tidaaŋkaah-nikiis ga ëgí'-ɗundagaaɗa,
ɗú tumɗeeroocane?
43 Múk, ɗú koorukee taalaa Molok yaa ɗú tík Kooh haffúuɗa,
na nataalaa ku'olkaa Reefaan yaa ɗú tík Koohɗa ɓan.
Nataalcaama ɗú ɓërí hëwíreeca, ɗú ɓaa jaamukca.
Kërí tah, mi hayyúu kitool, mi ɓayyúu daa wëñ teeraa Babíloon ki'úsaay.»
44 Iceen tíkka ga an:
- Taalaa ɗaakohsee Bíncaa cisela'í'caa teewoh kifiiliimunkaa Kooh na
ɓicaasammbúuɗa, ɓa taabee nawa ga ɗuuy ëgí'-dúndagaa. Taalaama, Móyíis
hëwíreewa fodaa daa Kooh teeweeriwaɗa: en ki'enaa, ya nakee Móyíis kihëwí'wa,
ya taabuk ga daa ya hot lëdírussiɗa. 45 Taalaama, ɓicaasammbuu ɓaa hayee ga
fenoociɗa laasussa gawa. Ɓa taammba nawa bi ga kúlkaa ɓa te'ee ga heetcaa Kooh
kaalee ga fíkíiɓaɗa, lak Yosúwée yërí kuliyukee ga fíkíiɓa. Wa tessa daama bi ga
jamaanaa Buu' Dëwít. 46 Dëwít neɓlohha Kooh, ya kíimmba Kooh kiyípi'ti kaan daa
tucaasamuntaa Yakoop* jaamukohanndi. 47 Wayee Salomon yërí mëeñjoh kitawahi'
Kooh kaanfaa.
48 Koohyii ga ɗookaa-ɗookɗa nak dëkoo ga kaanfaa ɓo' hëwí' na yahci. Ee fodaa daa
sëldíiga-Koohaa bínkaɗa, Ha'mudii wo' an: 49 «Asamaanii wërí en baŋ-buuriigoo,
kakayfii ennda ditogaa' kottoo. Kon ɗú tawahɗanndoo kaan fa man na? Wala ɗú
heeli'too daa mi dëkohan da man na? 50 Iñcuma ɓéeɓca, hanaa enndii yahhoo
hëwí'ca?»

* **7:46** 7: 46 Yakoop ɓayeera ɓan teekaa Isarayeel

51 Iceen wo'issa atti'ohcaa an:
- Ɗú ɓërí yëgís ga haf ee keeñciigarúu na nofciirúu ɗú laginca pat ga kikelohi'
Kooh†. Besaa en ɓéeɓ ɗú en na kilebiroh Helii yisela'í'yii, ɗú taam ɓicaasammbúu.
52 Laakin sëldíiga-Kooh yíinoo rek yaa ɓicaasammbúu hatallii ga kipese? Ɓa
appa sëldíiga-Koohcaa ɗeɓ kiyéegaloh kihaykaa yijúwí'yiiɗa. Ee watifii wati ɗú
onin yijúwí'yii bíiŋ, ɗú apinndi. 53 Ɗú laasin ga Waasii Kooh eroh, koorohha ga
malaakacaaɗa, wayee ɗú taabukkiiwa. Iceen tapisohussa na atoh bi kaannda.
54 Daa ɓu-paanaa wiyaakwaa kelohee wo'eencaa Iceen caama, keeñcaagaɓa caa
oñ ndaga ki'aylukki, ɓa ɓaa ɗowuk. 55 Wayee, Iceen ga kihafci nak, líiffa na Helaa
yisela'í'yaa; ya taaginukka asamaan, ya hotta ndamaa Kooh, ya hotta Yéesu ɓan
tuukin hanohha yah-ñaabaa Kooh, 56 Iceen wo''a an:
- Malkat, mi hotin asamaanii lëgísukin, Kowukii ɓii tuukin hanoh yah-ñaabii Kooh.
57 Daa ɓa kelohee wo'eencaama, ɓa dalla kipookoh na tifiip, lagussa nofcaagaɓa,
ɓa íisukka waas kíinoo mílíp ga ɗookci. 58 Ɓa fassari bi ɓa meyca nari teeraa,
ɓa aawwari kitapisoh na atoh ki'appi. Ɓuwaa neehalsee ki'en seedi'ɗa, súukussa
kúltícaagaɓa kakay ga kotcaa oomaa-fiilaa teeku Sóolɗa. 59 Ga daa ɓa enee Iceen
kitapisoh na atoh tóohɗa, Iceen yaa kíim Kooh an:
- Yéesu, Ha'mudii, te'aa fítiigoo.
60 Lëehí'ta, ya yí''a, lessa koonaa ga ɗook an:
- Ha'mudii, kaa taabukɓa baakaarii wii! Daa ya wo'ee iñaama, ya kaannda. Kaanaa
Iceen waama, Sóol fareera ga.

8

Ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa Sóol hatallaɓa ga kipesɓa

1-2 Kaanaa Iceen waama, Sóol fareera ga. Laakka ɓiɓo' ɓigëmí' Kooh ɓaa ɓeɓ
faraaffaa Iceen, ɓa accafa, ee ɓa kodukka lool kaanaa Iceen. Ga ɓesaa bërí Iceen
apuɗa, ɓuwaa gëmu ga Yéesu ee enu ga Yéerúsaleemɗa dalussa kihatalu ga kipesɓa,
hatal wiméeskí'. Ɓéeɓ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa tasaarukohussa ga gohcaa Yúudée
na caa Samarí bi tessa apotaa'caa doŋ. 3 Wayee Sóol ga kihafci, keennda ga ɗook
ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa, ki'íslukohɓa ngëmaagaɓa. Ya yaa aas ga kaancaa, ya yaa
am ɓuwaa gëminɗa, ɓetoo yaaloo, ya yaa laŋɓa ga kasu.
4 Ɓéeɓ ɓuwaa tasaarukohseeɗa nak, ɓaa wíil ga ɗuuy kúlkaa, ɓa ɓaa yéegaloh
Hewhewii winéwí'wii.

Filiip yéegalohha Hewhewii winéwí'wii ga gohaa Samarí

5 Fodaama Filiip ka'ta gohaa Samarí, ga teeru wíinoo daama, ya yaa yéegaloh
Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Kiristaa, Músalkaatii dígohseeɗa. 6 Ɓuwaa ga
dëkaaɗa tóohɓa aawussa kisúkúruk Filiip ndaga kíntaancaa ɓa keloh ee ɓa hot ya
tumiɗa, ɓa gëmmbari. 7 En ki'enaa, raɓ ɓiyewin meyohussa na tifiip tiyaak ga ɓuwaa
ɗúukoolinɗa, ee lafañ ɓiyewin na ɓeedukí' ɓiyewin wëkɗussa ɓan. 8 Fodaama keeñ-
soos wiyaak laakka ga teeraama.
9 Wiima lak ga teeraama, laakin ɓaa ɗeɓ da ki'en, ya teeku Simoŋ ee ya enee
luhusoh. Ɓu-Samarí waaru'eera ga iñcaa ya tumeeɗa. Ya tíkee hafci ɓo' yilëekí'-
solu, 10 ee ɓéeɓ, oomaanoo, yaakoo súkúrukeera iñcaa ya wo'iɗa. Ɓa wo'ee gari
an:
- Ɓii yii yërí en doolii Kooh, wii wo'u an wa doŋ wa mínɗa.
11 Ɓa ɓaa súkúrukki dijófí' ndaga ya maañinɓa kiwaaru'i ga luhuscaa ya tumiɗa.
12 Wayee daa Filiip yéegalohee Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Nguuraa Kooh na
ga loo Yéesu Kiristaaɗa, ɓéeɓ ɓuwaa, ɓetoo yaaloo gëmmba, ɓa awwa kibëtísi'uk;

† **7:51** 7: 51 Wo'eenii Iceen wo' diiɗa en fodii «ɓuwaa keeñcaa na nofcaa gúrukkii» ee waa kiwo' rek kisaŋ kikelohi' Kooh

13 bi ga Simoŋ luhusohaa sah gëmmba, ya bëtísi'ussa. Ya aawwa kitaabuk Filiip rek.
Ya waaru''a lool ga kíntaancaa na enaamacaa cidóoyí'-waa'caa ya hot Filiip tumiɗa.
14 Apotaa'caa ga Yéerúsaleemɗa nak, kelohussa an ɓu-gohaa Samaríi te'uunun
Wo'eenaa Kooh ga keeñɓa. Ɓa wossa Pee' na Saŋ daama. 15 Daa Pee' na Saŋ le'see
da, ɓa kíimi'ta ɓuwaama Kooh, ɓa laas ga Helii yisela'í'yii. 16 En ki'enaa, lak Helii
yisela'í'yii yoosukkii ga yíinoo gaɓa duum, ɓa eemee ga kibëtísi'u ga teekii Yéesu,
Ha'mudii. 17 Waa ennda ɗa, Pee' na Saŋ tíkussaɓa, yaa en ɓéeɓ yah ga haf, doo ɓa
ɓaa han kilaas ga Helii yisela'í'yii. 18 Simoŋ hotta an Helii yisela'í'yii yoosukin ga
ɗook ɓuwaa ga waa apotaa'caa tíkɓa yah ga hafɗa. Ya waa'ta kineehal Pee' na Saŋ
hëelís, 19 wo''a an:

- Onattoo ɓan kimín iñuma ɗú tumiɗa, doonaa ɓaa mi tík yah ga haf ɓéeɓ ya laas
ga Helii yisela'í'yii.

20 Wayee, Pee' loffari an:

- Koparumgaraa saŋku'at ee fu saŋku'uk nawa. Iñaa Kooh onoh, fu fooŋ an fu
mínndi kilom na hëelíse? 21 Fu laakoo wa' na ɓak ga iñii yii ndaga keeñiigaraa júɓpii
ga fíkíi Kooh. 22 Kon hebukaa jafaa halaatumgaraa wibóní' wuma dúuy, fu aaw kikíim
Ha'mudii, en ɗanaa ya ɓayallaa halaatumgaraa wibóní' wuma, en an mínukinaa!
23 En ki'enaa, mi hotin an fu líif na ki'iñaan ee fu ñaam-baakaa'. 24 Simoŋ dalla
kitaas an:

- Kíimɗattoo Ha'mudii na kihaffúu, en ɗanaa iñcii ɗú wo'ɗa wíinoo gaca dalooroo.
25 Pee' na Saŋ, ga waa ɓa seedi''a, ɓa yéegalohha Wo'eenii Ha'mudii bi ɓa lëehí'ta,
ɓa ɓaa ɓoyuk Yéerúsaleem; ee ga waasaa, ɓa ɓaa yéegaloh Hewhewii winéwí'wii ga
dëk ciyewin ga gohaa Samaríi.

Filiip bëtísi''a ɓaa dëk Ecoopíi ga waas Gaasaa

26 Laakka ɓes, malaakaa Ha'mudii wo''a Filiip an:

- Koluka, fu ka' ɓak iñaa hanoh meyaa'-noh yah-seŋɗa, fu taam waasaa meyoh
Yéerúsaleem aaw Gaasaaɗa. Waasaama koorohsussii diimaɗa.

27 Filiip dalla kikoluk yaa yah. Ya hídohha na ɓo' yiyaal yaa meyoh kúlkaa Ecoopíi,
ɓaa nak enee ɓaa yóomɗu hen. Ee ɓaa yërí en tuukkoh-alalaa buuraa Ecoopíi
yiɓetiyaa wo'si Kaandaasɗa. Ya karee Yéerúsaleem kijaamuk Kooh, 28 ee ya enee
kiɓoyuk kaanɓa. Ɓaa, lak yugin ga sareetaagari yaa jaŋ Këyítfaa Ísayíi, sëldíiga-
Koohaa bínɗa. 29 Helaa yisela'í'yaa wo''a Filiip an:

- Gaawaa kitíin fu daɓ sareetaa waanee.

30 Filiip foolla, daɓpa sareetaa, ya kelohha ɓaa yaa jaŋ ga Këyítfaa Ísayíi, sëldíiga-
Koohaa bínɗa, ya meekissari an:

- Iñii fu jaŋɗa, fu ínohin yen ga sahe?

31 Ɓaa taassa an:

- Mi laakkii ɓaa lóogísohɗanndoowanaa, mi tuman na bi mi ínoh iñii wa waa'
kiwo'ɗa?

Lëehí'ta ya wo''a Filiip kilap ga sareetaa, ya yuŋ ga yahaaci. 32 Kuɗekatkii ya enee
na kijaŋ ga Këyítfaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaaɗa enee kii:

«Fodii baal, ya ɓayussa ki'apunee,
fodii kubaalkaa fiippii ga fíkíi ɓaa enndi na kinenɗa,
fodaama, ya lëgíssii kúuwci.
33 Ya torohɗussa ee ken onndiiri kayoh.
Kumuunci laguunun ee ya foññjii lam.»

34 Ɓaa kúlkoh Ecoopíiɗa, meekissa Filiip an:

- Wo'aaroo en neɓpaanaa, sëldíiga-Koohaa wo' loo ɓa dii? Wo' na hafcinoo, wo'
ga ɓo' yiliis?

35 Waa ennda ɗa, Filiip ɓeɓpa wo'eenaa, ya abohha ga iñaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa
wo' yaama, ya yaa lóogísohi'ti Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesuɗa. 36 Daa ɓa
en na kiyahɗa, ɓa le''a ga ɗekataa taakin músú, lëehí'ta ɓaa wo''a Filiip an:

- Man músú mee, iñii kokohan ya mi bëtísi'u?

[37 Filiip wo''ari an:

- En an fu gëmin ga keeñiigaraa ɓéeɓwanaa, fu mín kibëtísi'u.

Ɓaa wo''ari an:

- Mi gëmin an Yéesu Kiristaa yërí en Kowukii Kooh.]

38 Ga saasi, ɓaa dalla kinakoh sareetaa tuukiru, Filiip na ɓaa yoosukussa ga ɗuuy
músúmaa, Filiip bëtísi''ari.

39 Daa ɓa mey músúmaa hen, Helii Ha'mudii bëffa Filiip, ɓaa kúlkoh Ecoopíiɗa
hotissiiri. Wayee ɓaa yaa yah waasci na keeñ wisóosí'. 40 Filiip nak, meyneera
teeraa Asot, ya yaa yéegaloh Hewhewii winéwí'wii; ya taammba teeru na teeru, bi
ga daa ya le'oh teeraa Sesareeɗa.

9

Sóol gëmmba ga Yéesu
(Tumeen 22: 6-16; 26: 12-18)

1 Wiima lak Sóol yii lís kidíguk ki'ap tëelíbéecaa Ha'mudii, ya ka'ta ga ha'-
kaadaa sarahohcaa kikíimmbi, këyítfaa ya teewohan ga ɓuwaa kuliyuk ga jaangu-
yaawúu'caa ga teeraa Damaasɗa, 2 en ɗanaa ɓuwaa ya laak daama ee boku ga waasii
Ha'mudiiɗa, ennda ɓeti, ennda yaal, ya amɓa, ya haydohɓa Yéerúsaleem.

3 Lak ya yaa ga waas Damaas, ee ya deeyin teeraa, dalla kilaak lee'laataa meyoh
asamaan: wa ennda mareet ga ɗookci, bi wíillari. 4 Ya keennda kakay. Ya kelohha
koonaa, kaa wo''i an:

- Sóol! Sóol, iñii tah ya fu hatalloo ga kipes?

5 Ya taassa an:

- Kiyaakii, fu yërí en ɓa? Koonaakaa wo''ari an:

- Mi yërí en Yéesu yii fu hatal ga kipesɗa. 6 Wayee koluka nak, fu aas ɗuuy teerum.
Daama, fu hay kiwo'u iñaa fu jom kitumɗa. 7 Ɓuwaa taabee nariɗa tuukussa, tíitussa
bi ɓa mínoo kiwo', ɓa kelohee ga koonaakaa wayee ɓa hottii ɓo'. 8 Sóol kolukka,
wayee ga daa hascaagari buulɗa tóoh, ya hotissii dara. Ɓa ammbari ga yah, kile'dohhi
teeraa Damaas. 9 Tummba bes kaahay, caa ya hotoo, ya ñammbii, ya anndii.

10 Wiima, lak laakin ga teeraa Damaas tëelíbéenaa teeku Anañaas, Ha'mudii
feeñukkari ga heey wo''ari an:

- Anañaas! Anañaas taassa an:

- Mi yee, Ha'mudii.

11 Ha'mudii wo''ari an:

- Karaa diima-diima kaan Yúdaa, ga waasaa wo'u waasaa wiyólóhí'waaɗa, fu
meekisoh ɓaa teeku Sóol ee meyoh teeraa Taarsaɗa. Ya yaa da, ee diima deŋ yaa
kíim Kooh. 12 Ya hotin ga heey ɓaa teeku Anañaas, aassa gari ga kaanfaa, tíkkari yah
ga haf doonaa ya hotis.

13 Anañaas nak wo''a an:

- Ha'mudii, mi kelohin ga ɓo' ɓiyewin iñcaa cibóní'caa ɓaa yaama tum ɓuwaagaraa
ga Yéerúsaleemɗa. 14 Ee sah ya hayin dii, taam na doolaa sarahohcaa ɓiyaakɓaa
onndi, kiɓay ɓéeɓ ɓuwii en na kikíim ga teekfuɗa.

15 Wayee, Ha'mudii wo''ari an:

- Karaa hen rek, ɓaa yaama mi yërí tanukki kijeriñukohhi, ya le'doh teekiigoo ga
fíkíi ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa, fíkíi buu'cii, na fíkíi ɓu-Isarayeel. 16 Mi hayyi kiteeɓ
na kihaffoo ɓéeɓ coonucaa ya jom kiday ndaga teekiigooɗa.

[17] Waa ennda ɗa, Anañaas ka'ta, ya aassa kaanfaa. Ya tíkka Sóol yahcaagari, wo''ari an:

- Sóol, mbokiigoo, Yéesu, Ha'mudii yaa feeñukeeraa ga waasaa fu koorohee kihay diiɗa, yërí wossoo garaa en ɗanaa fu hotis, ee fu líif na Helii yisela'í'yii.

[18] Ga saasi, iñcaa man na wëesée-jën keenohha hascaa Sóol, ya hotissa. Waa ennda
ɗa, ya kolukka bëtísi'ukka. [19] Lëehí'ta ya ñammba, ya mínnda kituuk.

Sóol yaa jëgíroh Hewhewii winéwí'wii ga Damaas

Waa ennda ɗa, Sóol tessa na tëelíbéecaa Yéesu ee dëku teeraa Damaasɗa, bi
sammba kimaañ. [20] Ya sekkii iñaa maañ, ya aawwa kijangat ga ɗuuy jaangu-
yaawúu'caa an Yéesu yërí en Kowukii Kooh. [21] Ɓéeɓ ɓuwaa kelohee iñaa Sóol wo'
yaama, waaru'ussa bi ɓaa wo' an:

- Caɓ! Hanaa enndii ɓii yii yërí enee ga Yéerúsaleem, yaa hatal ga kipes ɓuwii gëm ga Yéesuɗa? Enndii ki'am ɓuwii gëm ga Yéesu, na kiɓayɓa Yéerúsaleem ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa haydoheeri diine?

[22] Sóol nak wëññja ɗa kiyëgís ga jangataagari. Yaawúu'caa dëku Damaasɗa, laakussii iñaa ɓa wo'anndi ndaga ya teeweeɓa hen bi lee'ta an Yéesu yërí en Kiristaanii.

[23] Ka'ta bi maaññja, yaawúu'caa hotohussa ga díkaantiɓa ki'ap Sóol, [24] wayee Sóol
yéeŋnga iñaa bok ga. Wekoo, nohoo ɓa ɓaa watuk, bi ga halcaa teeraa, doonaa ɓa
mínndi ki'ap. [25] Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa Yéesu Sóol jëgíreeɗa ɓayussari ga wek,
ɓa ekkari ga Kosu, yoolussari ga fenoo míiraa dëkaa doonaa ya mín kisaan.

Sóol ka'ta Yéerúsaleem

[26] Sóol le''a Yéerúsaleem, ya waa'ta kitaam na tëelíbéecaa Yéesuɗa, wayee ɓéeɓ
niikkari ndaga ɓa gëméerí i kayoh-kayohɗa an ya enin tëelíbée Yéesu. [27] Waa
ennda ɗa, Barnabaas ɓeɓpari, ɓayyari ga Apotaa'caa. Ya ɓéestí'taɓa daa Sóol hotee Ha'mudii ga waasaa, ee Ha'mudii wo''a nariɗa, na daa ya daanee kijëgíroh ga teekaa
Yéesu ga Damaasɗa. [28] Aboh ga besaa bërí i, Sóol taammba naɓa, ɓa ɓaa kari, ɓa ɓaa
hayi ga ɗuuy Yéerúsaleem, ɓa ɓaa jëgíroh ga teekii Ha'mudii ga fíkíi ɓéeɓ. [29] Ya
yaa ka' ga Yaawúu'caa laksi kiGerekɗa, ya yaa saawal naɓa, wayee ɓaama waa'seeri
ki'ap. [30] Ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa, daa ɓa yéegeeka, ɓa ɓayya Sóol teeraa Sesaree. Ya meyohha daama, ya yaa yah waa Tarsa.

[31] Fodaama, ɓuwaa gëmu ga Yéesu dëku ga gohaa Yúudée, waa Gëlílée, na waa Samaríiɗa hannda kilaaku jam. Ɓuwaa ɓaa wëñ kiyëgís ga ngëmaa, ɓa niikka Ha'mudii ga kipesɓa, ee Helaa yisela'í'yaa amɗohhaɓa, ɓaa wëñ kiɓaatuk.

Pee' wëkí'ta Aynee ga teeraa Lídaa

[32] Wiima lak Pee' yaa wíil daa en ɓéeɓ. Laakka bes, ya ka'ta teeraa Lídaa, ga ɓuwaa
en ɓuu Kooh daamaɗa. [33] Ya laakka daama ɓaa teeku Aynee. Ɓaama lak faanukin
tíkíis tiyitnataahay, ndaga ya lafañee hen. [34] Pee' wo''ari an:

- Aynee, Yéesu Kiristaa yërí wëkí'taa, koluka fu lari' haffu fayaaŋfiigaraa. Ga saasi
Aynee kolukka. [35] Daa ɓéeɓ ɓu-Lídaa na ɓéeɓ gohaa Sarom hotseeri, ɓa súpítta kipeskaagaɓa ɓa gëmmba ga Ha'mudii.

Pee' mílísi'ta Tabítaa

[36] Wiima, ga teeraa Yopee, lak laakin ɓetifaa teeku Tabítaa ee fa gëmin ga Yéesu.
Teekaama wo'si «Dorkaas» ga kiGerek: wërí en «Nuuh». Ɓetifaama dëkee ga
kitum enaama yijófí' na kidímal ɓuwaa laakooɗa. [37] Ga bescaama, ɓetifaa keennda
ɗúukool, fa kaannda. Fa ɓookussa, lëehí'ta fa faanussa ga túuyaa hanoh ɗook ga
taahaaɗa. [38] Tëelíbéecaa Yéesu ee dëku Yopeeɗa, lak yéeguunun an Pee' yaa ga
Lídaa. Lídaa na Yopee úsaayohussii dara. Ɓa wossa ɓo' ɓanak ga Pee' kiwo''i an:
«Dímalaarí i, fu gaaw kihay garí i.» [39] Pee' taammba naɓa ga saasi. Daa ya le'ee, ɓa

ɓayyari túuyaa faraaffaa faanohuɗa. Ɓéeɓ ɓeticaa ɓiyaalɓa kaanin ee ɓa ɓihúnís Tabítaaɗa, hayussa gari na tilooyoh. Ɓa ɓaa teeɓpi mariñee'caa na kúltícaa Tabítaa daanee kiñëekí' ga waa ya pesohɗa.
40 Pee' meydohhaɓa ɓéeɓɓa fooh, ya yí''a, kíimmba Kooh. Lëehí'ta ya mëeñsukka ga faraaffaa, wo''a an:

- Tabítaa, kolka!

Tabítaa malakka, ee daa ya hotee Pee' hen, ya kolukka, yuŋnga.
41 Pee' ammbari ga yah, dímallari ya koluk. Lëehí'ta Pee' ɓayya ɓuwaa gëmuunun Kooh enu daɗa, na ɓeticaa ɓiyaalɓa kaaninɗa; ɓa hayya, ya teeɓpaɓa Tabítaa, lak mílísin.
42 Iñaa hew yaama síwwa ga teeraa Yopee ee ɓo' ɓiyewin gëmussa ga Ha'mudii.
43 Waa ennda ɗa, Pee' tessa ga Yopee bi maañnja ga kaan ɓo', yaa teeku Simoŋ ee ya iñaa tíyoh-on.

10

Korney hotta malaakaa Kooh ga heeƴ

1 Laakeera ga teeraa Sesaree ɓaa teeku Korney. Ya kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga lagaa soldaa'caa ɓu-Room wo'si «Ítalíiɗa».
2 Ɓaa yaama enee ɓo' yigëmí' Kooh ee niikeera Kooh ya na ɓu-kaanci ɓéeɓɓa. Ya yewineera kidímal yaawúu'caa laaksooɗa ee ya tagohéeríi na kikíim Kooh.
3 Laakka bes, ga wahtu kigoonaluk, iñaa ammbari fodii heeƴ, ya hotta faŋ malaakaa Kooh feeñukki, wo''ari an:

- Korney!

4 Korney ennda hascaagari jak ga malaakaa, ya dalla kitíit, meekissari an:

- Kiyaakii, iñii laak ya? Malaakaa wo''ari an:

- Kooh tookin iñii fu kíimmbiɗa ee ya hotin dii fu amɗohi ɓuwii laakooɗa.
5 Diima nak wosaa ɓiɓo' Yopee, ga ɓaa teeku Simoŋ ee ɓaysi Pee'.
6 Ya yaa ga kaan ɓaa teeku Simoŋ, yaa tíyi on ee kaanci faa ga yahaa giiyaa.

7 Ga waa malaakaa wo'ee nari ka'ɗa, Korney ɓayya ga súrgacaagari ɓanak, na soldaa' yigëmí' Kooh ga ɓaa ya kuliyukɗa.
8 Ya ɓéestí'ta tóoh iñaa heweeɗa, lëehí'ta, ya wossaɓa teeraa Yopee.

9 Ga kooh-wíisfaa, lak ɓuwaa Korney woseeɗa ɓaa ga waas ee ɓa deeyin teeraa Yopee. Wiima lak Pee' lapin ɗook taahaa kaan Simoŋ, tíyoh-odaa, kikíim Kooh ga wahtu cuunoh.
10 Kiyaaɓ daɓpari, ya waa'ta kiñam. Lakanaa ya yaa tíkɗu cuunoh, iñaa ammbari fodii heeƴ,
11 ya hot Asamaan lëgískin, iñaa man na píis wiyaak, waa abu ga siñdaacaa cinikiiscaa waa yoosuk, meyoh asamaan.
12 Ga ɗuuƴ píisaama, heet rawaa en ɓéeɓ waa ga: ennda ha'-kot cinikiis, ennda ɓii fasukiɗa, ennda heet selaa en ɓéeɓ.
13 Laakka koonaakaa wo' Pee' an:

- Pee' kolka, fu ap, fu ñam!

14 Pee' taassa an:

- Múk, Ha'mudii, mi mosoo kiñam iñaa tabin na iñaa settii ga fíkíi Kooh.

15 Koonaakaa wo'issa kotaa kukanakkaa an:

- Iñaa Kooh wo' an setin ga fíkíici, kaa tíkwa iñaa tabin.

16 Iñaama, ennda ɗa waas kaahay, lëehí'ta ga saasi píisaa lappa asamaan.

17 Lak Pee' jaahli'in ee yaa lís kiraas ga helci ati iñaa ya hot yaama waa' ya kiwo'. Wahtaama nak ɓuwaa Korney woseeɗa le'ussa, ɓa meekisohha bi ɓa le''a kaan Simoŋ, ɓa tuukka ga hal-kaadaa.
18 Ɓa ɓëytohha, ɓa meekisohha an:

- Simoŋ yii wo'u Pee'ɗa en ga kaanfii fiine?

19 Pee' nak, lak yaa lís kihalaat ga iñaa ya hotɗa, Helaa yisela'í'yaa dallari kiwo' an:

- Ɓo' ɓaahay ɓee ee soolukussaa.
20 Kolka fu yoosuk fu taam naɓa ee kaa laak hel kanak ga, ndaga mi yërí wosɓa.

21 Pee' yoosukka, ka'ta ga ɓuwaa, wo''aɓa an:

- Mi yërí en ɓii ɗú waa' kihotɗa. Iñii enee kottúu ya?

22 Ɓa taassari an:
- Korney, yaa kuliyuk ga soldaa'caaɗa, yërí wossíi. Ya enin ɓaa júwin ee niikin
Kooh, ee ɓéeɓ yaawúu'cii seedi'inka gari. Laak malaakaa Kooh dígalli kiɓaylukkaa
fu ka' kaanci, ya súkúrukkaa ga iñaa fu jommbi kiwo'ɗa.
23 Waa ennda ɗa, Pee' paafdohhaɓa ɗuuƴ kaanfaa, ya néehí'taɓa daama bi Kooh
wíissa. Ga kooh-wíisfaa, Pee' tíkukka ga waas, yaa yah naɓa. Laakeera ɓiɓo' ɓaa
ɓenndi ga ɓuwaa gëmu ga Yéesu ee dëku Yopeeɗa. 24 Ga besaa tík gaɗa, ya le''a teeraa
Sesaree. Wiima nak, lak Korney hídírohin ɓu-kaanci na fiiliimun-kumuuncaagari,
ɓii sekki. 25 Ga waa Pee' en na ki'aas kaanfaaɗa, Korney hayya, kihídohnee nari,
ya jafukka kakay ga kotcaagari, yí''a ga fíkíici. 26 Wayee Pee' ammbari, yaa ɓëwí'ti,
wo''ari an:
- Kolka Korney! Mi ɓan, mi ɓo' doŋ fodii garaa.
27 Lëehí'ta Pee' yaa saawal nari bi ɓa aassa kaanfaa. Pee' nak hotta ɓuwaa ga ɗuuƴ
kaanfaa, hídírukohuunun ɓiyewin. 28 Ya dalla kiwo' an:
- Fodii dii ɗú ínohkaɗa, ɓaa en yaawúu' hoonohuunun ki'aboh na ɓaa enndii
yaawúu' ee hoonohuunun ki'aas kaaanci. Wayee Kooh teewinndoo, mi na kihaffoo,
an Ken jomoo kiwo' ɓo' an kitaam nari tabin wala an ya settii. 29 Kërí tah mi laakkii
hel kanak ga kihay dii ga wii ɗú ɓaylukkooɗa. Kon diimaɗa soolii enee ya?
30 Korney taassa an:
- Laakin bes kaahay ga wati, ga wahtii ɗu kíimohi Kooh ga kigoonaluk ɗu enoh
wii sii'ɗa, mi enee dii ga kaanndoo, mi yaa kíim Kooh. Mi yéeŋngiinaa, mi hotta ɓo'
yaa ekukin kúltí cimélící', meyin mël ga fíkíiroo, 31 ɓaa wo''aroo an: «Korney, Kooh
tookɗinndaa iñaa fu kíimeeriɗa, ee ya hotin ga dii fu took kidímal ɓuwii laakooɗa.
32 Diima nak, wosaa ɓiɓo' teeraa Yopee, ga ɓo' yaa teeku Simoŋ ee ɓaysi Pee'. Ya yaa
ga kaan ɓo' yaa teeku Simoŋ, iñaa tíyoh-on ee kaanci faa ga yahaa giiyaa. 33 Ga saasi
mi wosohharaa kikoo'nee, ee ga dii fu hayinɗa, iñii fu tumɗa jofin. Kon ɗí ɓéeɓpíi
ɗí ɓee ga fíkíi Kooh kisúkúruk ɓéeɓ iñii Ha'mudii nakkaa kiwo''íiɗa.»

Jangataa Pee' ga kaan Korney

34 Waa ennda ɗa, Pee' ɓeɓpa wo'eenaa, wo''a an:
- Diima, mi ínohin kayoh-kayohɗa an Kooh tík ɓuwii ɓa wíinoo ga fíkíici. 35 En
ki'enaa, ɓéeɓ ɓaa fu niikki, ee fu tumi iñaa júwin ga fíkíicinaa, ga heetaa fu mín
kibokoh ga ëldúna tóoh, fu neɓlohinndi. 36 Ya wosohin wo'eenaagari ga ɓu-Isarayeel,
ya yéegalohha ga ɗuuƴɓa Hewhewii winéwí'wii haydoh jam kesiɗa, koorohha ga
Yéesu Kiristaa, yii en Ha'mudii ɓuwii ɓéeɓ ga ëldúnaɗa. 37 Ga iñaa tík ga waa Saŋ
ɓëytoh ɓuwaa kibëtísi'ukneeɗa, ɗú ínohin iñaa hewee, síwwa ga kúlkaa Yúudée
ɓéeɓ ee dalohee gohaa Gëlíléeɗa. 38 Yéesu Nasareet yaama, Kooh faleeri, so'tari
doolaa meyoh ga Helii yisela'í'yii, ya yaa wíil daa en ɓéeɓ kitum enaama cijófí', ya yaa
wëkí' ɓéeɓ ɓuwaa Seytaani laakee dooli ga ɗookɓaɗa ndaga Kooh taabee nari. 39 Ɗí
nak, ɗí seedi'in ɓéeɓ iñaa ya tum ga kúlkaa yaawúu'caa na ɓan ga Yéerúsaleemɗa.
Ɓa appari ga waa ɓa daayci ga kuraanaaɗa. 40 Wayee ga besaa wukaahaywaa tík
gaɗa, Kooh mílísi'tari, onndari kifeeñuk. 41 Ya feeñukkii nak ga ɓuwii ɓéeɓɓa wayee
enee ga ɓuwaa Kooh tanukee balaa bëríinaa, ɓa en seediɗa: ennda ɗí ɓii, ɗí bokin
nari kiñam na ki'an ga waa ya mílís ga ɓuwaa kaaninɗa. 42 Yéesu yaama, yërí ebillíi
kijangat ga ɗuuƴ heetii yaawúu'cii na kiseedi' an Kooh yërí falli ki'atti ɓuwii pesɗa
na ɓuwii kaaninɗa. 43 Sëldíiga-Koohcaa ɓéeɓɓa seedi'uunun ga Yéesu an: ɓéeɓ ɓaa
fu gëm garinaa, ga doolaa teekaagari, fu hay kibaylu baakaa'caagaraa.

Helaa yisela'í'yaa yoosukka ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa

44 Lakanaa Pee' yaa lís kiwo' fodaama, Helaa yisela'í'yaa yoosukka ga ɗook ɓéeɓ
ɓuwaa enee na kisúkúruk wo'eenaagariɗa. 45 Yaawúu'caa gëm ga Yéesu ee taamsee

na Pee'ɗa, jaahli'ussa lool ga daa Helaa yisela'í'yaa Kooh onohɗa yoosukin ɓan ga
ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa. 46 En ki'enaa, ɓa kelohee ɓuwaa ɓaa wo' lak ciliis ee ɓa
ɓaa kañ kiyakkaa Kooh. Waa ennda ɗa, Pee' dalla kiwo' an:
47 - Ɓo' mínin ɓuwii ɓii kihoonoh kibëtísi'u ga músú ee lak fodii garuu, ɓa laasin
ga Helii yisela'í'yiinee?
48 Fodaama ya ebilohha ɓa bëtísi'u ga teekii Yéesu Kiristaa. Lëehí'ta ɓa kíimmbari
ya tes naɓa bi sam kimaañ.

11

Pee' ɓéestí'ta ɓuwaa gëm ga Yéesu dëku Yéerúsaleemɗa iñaa ya tumɗa

1 Waa ennda ɗa, apotaa'caa na mbok-kerceencaa enu ga gohaa Yúudéeɗa kelohussa
an bi ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa sah laasuunun ga wo'eenaa Kooh. 2 Ga waa Pee'
ɓoyuk Yéerúsaleemɗa nak, yaawúu'caa gëm ga Yéesuɗa ɓaa ña'ti an:
3 - Iñii tah ya fu aas kaancaa ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa bi sah fu ñam naɓa?
4 Daama nak Pee' awwaɓa kiɓéestí' wíinoo wíinoo tóoh iñaa heweeɗa. 5 Ya wo''aɓa
an:
- Laakee bes mi enee na kikíim Kooh ga teeraa Yopee, iñaa ammbaroo fodii heey,
mi hotta enaama waa yoosukoh asamaan, waa hay kakay mannda na píis wiyaak,
waa abu ga siñdaacaa cinikiiscaa, wa hayya bi garoo. 6 Mi malakka ɗuuygaa dijófí'
mi hotta ga raɓ, ha'-kot nikiiscii na raɓ luufcii na ɓii fasukiɗa, na selcii. 7 Waa ennda
ɗa, mi kelohha koonaakaa wo''oo an: «Pee' kolka, fu ap, fu ñam.» 8 Wayee mi taassa
an: «Múk Ha'mudii, ndaga iñaa tabin kiñam na iñaa settii ga fíkíifu mosoo ki'aas
kúuwroo.» 9 Koonaakaa wo'issa ga asamaan kot kukanak an: «Iñaa Kooh wo' an
setin, kaa tíkwa iñaa tabin.» 10 Iñaa tummba ɗa bi ennda waas kaahay, lëehí'ta tóoh
ɓoykidohussa asamaan. 11 Ga wahtaama siiy, laakka ɓo' ɓaahay ɓaa hayu kaanfaa
ɗí enoheeɗa. Ɓa meyohee teeraa Sesaree ee ɓa wossee garoo. 12 Helii yisela'í'yii
wo''aroo kika' naɓa ee mi hanat kilaak hel kanak ga. Fodaama mbok-kerceencii
ɓiyitniinooɓii ɗú hot ɓii taabussa naroo bi ga kaan Korney. 13 Korney nak ɓéestí'tarii
an laak malaakaa Kooh hayee gari ga kaanci, wo''ari an: «Wosohaa teeraa Yopee
kikoo'nee Simoŋ yaa teeku Pee'ɗa. 14 Ya hayyaa kiwo' wo'eencaa onanndaa kimúc,
fu na ɓu-kaanfu ɓéeɓɓa.» 15 Daa mi dal naɓa kiwo' hen rek, Helii yisela'í'yii yoosukka
ga ɗookɓa fodaa ya yoosukee ga ɗookkuu ga dalaaraaɗa. 16 Ga saasi, mi níindísukka
wo'eenaa Ha'mudii wo'ee an: «Saŋ bëtísi'ee ga músú, wayee ɗú, ɗú yah kibëtísi'u ga
Helii yisela'í'yii.» 17 Kon, waa Kooh yërí onɓa Helii yisela'í'yii fodii dii ya oneeruuwa
ga waa ɗu gëm ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiiɗa, mi mínee ɓa ki'en bi mi kokoh Kooh
kitum iñaa ya waa'ɗa.
18 Daa ɓuwaa kelohee wo'eencaama, ɓa laakissii iñaa ɓa wo'an ee ɓa ɓaa kañ Kooh
an:
- Kon kay kayoh, Kooh onin bi ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa kisúpít kipeskiigaɓa,
doonaa ɓa laas ga kipeskii kukayohkii.

Jaangu tuukɗussa ga teeraa Añcoos

19 Kihatal ga kipeskaa laakee, ga waa Iceen kaanɗa, tahha ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa
wesohha daa en ɓéeɓ. Ɓa ka'ta bi ga gohaa Fenísíi na waa Sípa' giiyaa wíilɗa, na
waa Añcoos, ɓa ɓaa yéegaloh wo'eenaa Kooh wayee ɓa eemdoheewa ga yaawúu'caa
doŋ. 20 Wayee nak laakeera gaɓa ɓuwaa meyohsee Sípa' na teeraa Síreen, ɓaa ka'
Añcoos kiyéegalohnee ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa Hewhewii winéwí'wii wo' ga
loo Yéesu Kiristaa, Ha'mudiiɗa. 21 Doolaa Ha'mudii taammba naɓa bi ɓo' ɓiyewin
gëmussa ee ɓa súpítta kipeskaagaɓa, ɓa gëmmba Ha'mudii.
22 Ɓuwaa gëm ga Yéesu ee dëku Yéerúsaleemɗa kelohussa iñaa laakɗa, ɓa wossa
Barnabaas Añcoos. 23 Ga waa ya le'ɗa, ya hotta daa Kooh hín kibarkeel ɓuwaamaɗa,

keeñci soossa ga lool. Ya yaa daasɓa ɓéeɓɓa ɓa taabuk ngëmaa ɓa laak ga
Ha'mudiiɗa na keeñ wiyëgísí'. [24] Barnabaas nak enee ɓo' yijófí', yaa líifin na Helii
yisela'í'yii na ngëm ɓan. Fodaama, ɓiɓo' ɓigëñ gëmussa ga Ha'mudii.
[25] Waa ennda ɗa, Barnabaas ka'ta teeraa Tarsa kikoo'nee Sóol. [26] Daa ya hoteeri, ya
haydohhari Añcoos. Ɓa ɓanak, ɓa tummba kíis kimúlúŋ ga ɗuuy tëelíbéecaa Yéesu
ee enu ga Añcoosɗa, ee ɓa jëgí'ta ɓo' ɓigëñ. Ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa ɗeɓ kiɓayu
«ɓikerceen» ga teeraa Añcoos.
[27] Ga bescaama, laakka sëldíiga-Koohcaa meyohu Yéerúsaleem, hayussa Añcoos.
[28] Yíinoo gaɓa, ee teeku Agabus, Helii yisela'í'yii ínohlukohhari an a' wiyaak hay
kilaak ga ëldúna tóoh, ya yéegalohha ka. En ki'enaa, araama laakka hídukoh lak
buu' Kólóot yërí nguurukee ga jamaanaama. [29] Waa ennda ɗa, mbok-kerceencaa
ga Añcoosɗa júwohussa ga kiwosoh dímal ga mbok-kerceencaagaɓa enu ga gohaa
Yúudéeɗa, yaa en ɓéeɓ ga iñaa ya mín ki'erohɗa. [30] Ennda iñaa ɓa tumɗa: ɓa
wosohha ga yaakcaa ga jaangucaa ga Yúudéeɗa iñcaa ɓa onohɗa, Barnabaas na Sóol
ɓayuca.

12

Saak apussa, Pee' lagussa ga kasu

[1] Ga jamaanaama, Eroot, buuraa ennda ga kisodal ɓiɓo' ga kerceencaa. [2] Ya
gú'lukka na kalaɓ hafaa Saak, yaak Saŋ. [3] Daa ya hotee an iñaa ya tumɗa neɓlohin
yaawúu'caa, ya amlukka Pee' ɓan. Iñaama hídukohee ga feetaa yaawúu'caa ñamohi
mbúurúcaa tumsoo lëwíi'ɗa. [4] Daa ya amlukee Pee', ya laŋngari ga kasu, ya tuuki'ta
laŋ cinikiis ga soldaa', ca hëyrohhi kiwatuk: lagaa en ɓéeɓ soldaa' ɓinikiis. Ya waaree
Paakaa* paafaa ya ɓayyi ga fíkíi ɓuwaa, ɓa atti''i. [5] Fodaama, Pee' yaa watuku ga
kasaa ee kerceencaa enussa ga kikíimi'ti Kooh ga daa ɓa wëñ kimínɗa.

Pee' meydohussa ga kasaa

[6] Buu' Eroot tuukee ga kiɓay Pee' ga fíkíi ɓuwaa ya atti'u. Wayee ga wekaama ee
kooh-wíisfaa ya jomee ki'atti'ohuɗa, Pee' enee na kineeh ga díkaanti soldaa' ɓanak,
ee lak yahcaagari pokuunun gaɓa na ceen kanak. Ga kúuw-halkaa kasaa, laakka
soldaa'caa tuuk da kiwatuk. [7] Laakka malaakaaHa'mudii mey mël ga fíkíici, túuyaa
lee'ta lañ. Malaakaa fëekí'ta Pee' ga hëbúusaa, yúunndari, wo''ari an:
- Kolka gaaw! Ceencaa poksee ga yahcaa Pee'ɗa, keennda. [8] Malaakaa wo'issari an:
- Pëkírukka, fu ekuk ñafa'ciigaraa. Pee' tummba ɗa. Malaakaa tíkka ga an:
- Ekukaa kúltífiigaraa, fu taam ga fenooroo.
[9] Pee' taammba ga fenoo malaakaa, meyca kasaa. Ya gëméeríi sah an iñaa
malaakaa tum yaama laakin kayoh-kayohɗa, ya foogee an iñaa heey. [10] Fodaama ɓa
paaffa soldaa'caa ɓa ɗeɓ gaɓa kile'ɗa, ɓa paaffa ɓaa tík gaɗa, ɓa le''a hal-pewiñaa
ëewruk teeraaɗa. Halaa lëgíssa hafwa ga fíkíiɓa, ɓa meyca, ɓa taammba mbedi ɓaa
yah. Malaakaa ennda mes, foñnjari.
[11] Ga ɗekataama, Pee' hannda ki'ínoh iñaa laakɗa, ya wo''a an:
- Mi ínohin kimma, kayoh-kayohɗa Ha'mudii yërí wos malaakii garoo, ya
músalinndoo ga yah Eroot na ɓéeɓ iñaa yaawúu'caa waaree dallooɗa.
[12] Fodaama tóoh lee'ta ga hafaagari, ya yaa yah kaan Mërí, eew Saŋ yaa ɓaysi
Markaɗa, lak laakin ɓo' ɓiyewin ɓaa hídírukoh daama, ɓaa kíim Kooh. [13] Pee'
fëekí'ta ga hal-kaadaa, laakka súrga yiɓeti yaa teeku Root, hayya kimalak. [14] Daa
ya ínohsohee koonaakaa Pee', keeñci soossa ga bi ya lëgíssii sah halaa, wayee ya
nammba kifool hen kiyéegalnee ɓuwaa ga ɗuuyɗa an:
- Pee' yërí, yaa tuukka ga halaa, ga fooh.

* **12:4** 12: 4 «Paakaa» wërí en feetaa wo'u ga 12: 3

15 Ɓa wo''ari an:
- Hanaa fu dof hen! Wayee ya yëgíssa ga an iñaa kayoh. Ɓa dalla kiwo' an:
- Kon Malaakaagari yërí.
16 Pee' nak líssa kifëekí' ga halaa. Daa ɓa lëgísee, ɓa hotta an yërí ya, ɓa waaru''a.
17 Pee' múuffa yah ga kúuw kiɗékóhí' ɓuwaa, ya ɓéestí'taɓa daa Ha'mudii tum bi
meydohhari ga kasaaɗa. Lëehí'ta ya wo''aɓa an:
- Karat ɗú yéegalka Saak na mbok-kerceencaa tesɗa. Lëehí'ta ya meyca, yaa yah ɗekat wiliis.
18 Ga waa Kooh wíisɗa, soldaa'caa lëyussa lool, ɓa ɓaa meekisoh iñaa mín Pee'
kidalɗa. 19 Eroot ebilohha kiraasnee Pee', wayee ken hottiiri. Ya ɓaylukka soldaa'caa,
ya meekissaɓa daa ɓa tumee bi Pee' saanndaɗa, lëehí'ta ya nakohhaɓa ki'ap. Waa ennda ɗa Eroot meyohha gohaa Yúudée, ka'ta teeraa Sesaree, ya ennda daama bi sammba kimaañ.

Kaanaa buu' Eroot

20 Wiima lak buu' Eroot aylukohin na ɓu-Tíi', na ɓu-Sídoŋ. Ɓuwaama júwohussa ga kika', ɓa malakneeri. Ɓa ɗúkohha na Balastus, yaa tuukuk túuyaa buuraaɗa, ya dímalɓa ga. Waa ennda ɗa, ɓa kíimmba Eroot kijúwoh naɓa ndaga dúndaagaɓa tóoh meyohee kúlkaa buuraa.
21 Ga waa besaa ɓa abeeɗa le''a, Eroot ekukka kúltí-buu'faagari, ya kerukka ga
baŋ-buuraagari, ya yaa jangat ɓuwaa. 22 Ɓuwaa ɓaa fiip an:
- Laak Kooh yaa en na kiwo', enndii ɓo'-súusúus doŋ wo' naruu!
23 Ga wahtaama siiƴ, laakka malaakaa Ha'mudii mík Eroot ndaga daa ya e'tii Kooh ndamɗa. Laakka nasucaa soogu lookaa, ɓaa ñammbi, ya kaannda.
24 Waa ennda ɗa wo'eenaa Kooh waa wëñ kisíw, tëelíbéecaa ɓaa wëñ kiɓaatuk.
25 Barnabaas na Sóol nak, ga waa ɓa lëehí' kitum lëgëyaagaɓa ga Yéerúsaleemɗa, ɓa ɓoykissa ee ɓa ɓaydohha Saŋ, yaa ɓaysi Markaɗa.

13

Kooh wossa Barnabaas na Sóol

1 Ga Añcoos nak laakeera ɓisëldíiga-Kooh na ɓijëgíroh-waas ga ɓuwaa gëmu ga Yéesu enu daamaɗa. Enee ɓuwii ɓii: Barnabaas, Simewoŋ ee ɓaysi Súusúus, Lusiyus yaa dëk teeraa Síreenɗa, Manayeen yaa bokee kikoruk na Eroot, gúwernëeraaɗa, na
Sóol. 2 Laakka bes, ɓa enee na kijaamuk Ha'mudii ɓa ɓaa oo', Helii yisela'í'yii wo''aɓa an:
- Faanɗattoo haŋ Barnabaas na Sóol, ɓa tum lëgëyaa tah mi ɓayohɓaɗa.
3 Waa ennda ɗa, ɓa lëestí'ta ki'oo' na kikíim Kooh, ɓa tíkka Barnabaas na Sóol yah ga haf, ɓa íissaɓa, ɓa ɓaa yah.

Barnabaas na Sóol karussa Sipa'

4 Fodaama Helaa yisela'í'yaa wossa Barnabaas na Sóol kika' dëkaa wo'u Selësíi, ɓa
aasohha gaal-giiƴ daama, ɓa ɓaa yah Sípa' dëkaa giiyaa wíilɗa. 5 Ga waa ɓa le''a
Salamín, ɓa aawwa kiyéegaloh wo'eenaa Kooh ga ɗuuƴ jaangu-yaawúu'caa. Saŋ-Marka taabee naɓa ki'amɗohɓa ga lëgëyaa.
6 Ɓa húussa dëkaa giiyaa wíilɗa bi ɓa meyneeraa teeraa Paafos. Daama, ɓa hídohha na luhusohaa teeku Baa'-Yéesu. Ya enee yaawúu' ee tíkee hafci sëldíiga-
Kooh. 7 Ya bokee ga ɓuwaa taabi na Sersíyus Polus yaa enee gúwernëe' ga teeraaɗa.
Sersíyus Polus yaama nak enee ɓo' yilëekí'-hel. Ya ɓaylukka Barnabaas na Sóol
ndaga ya waaree kikeloh wo'eenaa Kooh. 8 Wayee Baa'-Yéesu ee ɓaysi ɓan Elímaas, luhusohaaɗa (teekaa wërí en iñaama ga kiGerek) aawwaɓa kiheñoh, yaa heel
ki'ëewdoh gúwernëeraa ga iñaa enndii kigëm ga Yéesu. 9 Waa ennda ɗa, Sóol ee
ɓaysi ɓan Poolɗa líiffa na Helaa yisela'í'yaa, yíppari has, 10 wo''ari an:

- Fu Elímaas, fu líif na saboh na kibon ee fu kowu Seytaani mat. Fu waa'tii kihot ga
iñaa júwin. Fu íisoo Waasii Kooh wijúwí'wii fu kalañsohiɗane? 11 Ínohaa an diima
deŋ yahii Ha'mudii hayin kidal ga ɗookfu. Fu hay kibúum, fu tes ɗa bi maañ, fu
hotoo nohii.
Ga saasi, hascaa Elímaas ñúussa, ya búummba yaa túut ga ɓakaa en ɓéeɓ kisëesí'
ɓaa nookanndi. 12 Gúwernëeraa nak, daa ya hotee iñaa laak yaama, dalla kigëm ga
Yéesu. En ki'enaa, ya waaru'eera lool ga iñaa ya jëgíru ga loo Ha'mudii yaama.

Pool jangatta ga Añcoos Písídíi

13 Waa ennda ɗa, Pool na ɓuwaa taabee nariɗa aasohussa gaal-giiy ga teeraa Paafos,
ɓaa yah teeraa Persi ga kúlkaa Pamfílíi. Saŋ-Marka nak tagohha naɓa daama, yaa
ɓoyuk Yéerúsaleem. 14 Ɓa nak, ɓa meyohha teeraa Persi, ɓa abissa waasaagaɓa, ɓaa
yah bi ɓa le''a Añcoos Písídíi. Laakka bes, ɓa aassa jaangu-yaawúuraa en daamaɗa
ga bes Sabat, ɓa yuŋnga. 15 Laakka iñaa jagu ga Këyítfaa Waasii Móyíis na faa
sëldíiga-Koohcaa; lëehí'ta ɓuwaa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraaɗa nakka ɓiɓo' kiwo'
Pool na Barnabaas an:
- Mbokcii, en laakin iñaa ɗú waa' kiwo' kidaas mbooloomiinaa, ɗú míninnndi
kiwo'.
16 Waa ennda ɗa, Pool kolukka, ya ɓëwí'ta yah, ɓuwaa een paay, ya wo''a an:
- Ɗú ɓu-Isarayeel na ɗú, heetcii cíinoo ee jaamuki Koohɗa, súkú'kattoo. 17 Koohyii
Isarayeel heetiigaruu yërí tanukee ɓicaasammbuu. Ya tapisi'ta heetii ga waa wa en ga
ín, ga kúlkaa Esíptiɗa. Tíkka ga, ya meydohhawa kúlkaa Esípti na dooli yahci. 18 Ee
ga ɗuuy ëgí'-dúndagaa ɓicaasammbuu enoheeɗa, Kooh toputu''aɓa iñaa le' tíkíis
tidaaŋkaah-nikiis. 19 Waa ennda ɗa, ya ɗúbí'ta heet ciyitnakanak ga kúlkaa Kanaa,
ya e'ta ɓu-Isarayeel heetiigari kúlkaama. 20 Ee ɓa lamin ka iñaa jomin kile' tíkíis
titéemée'-nikiis na tidaaŋkaah-yëtúus. Tíkka ga, ya e'taɓa ɓi'atti'oh ɓaa kuliyukanɓa
bi ga daa Samiyeel, sëldíiga-Koohaa hayohɗa. 21 Waa ennda ɗa, ɓa kíimmba Kooh
ya onɓa buu'. Kooh nak, onndaɓa Sawúl, kowu Kíis ee ɓokee ga geñaa Beesamee.
Sawúl nguurukka bi ennda tíkíis tidaaŋkaah-nikiis. 22 Lëehí'ta, Kooh níssa Sawúl ga
nguuraa, ya falla Dëwít ya en buuraa ɓicaasammbuu. Kooh seedi''a ga buu' Dëwít
an: «Mi hotin ga Dëwít kowu Yesee ɓaa neɓlohinndoo ee ya yah kimëtí' ɓéeɓ iñaa mi
waa'.» 23 Ee fodaama, Kooh meydohɗin ɓu-Isarayeel Músalkaat ga níilaa buu' Dëwít
fodaa ya dígoheekaɗa, ennda Yéesu. 24 Ee balaa Yéesu hayaa, Saŋ-Bëtís enee ga
kijangat, ya yaa ɓëytoh ɓéeɓ ɓu-Isarayeel kisúpít kipeskiigaɓa, ɓa bëtísi'uk. 25 Bi ga
daa kikaanci deeyɗa, Saŋ lísee kiwo' an: «Ɗú fooŋ an mi yërí en ɓa? Mi enndii ɓii ɗú
sekɗa. Ɓaama yii hay ga fenooroo ee kipëkís liiɓcaa ñafa'caagari sah joobinndoo.»
26 Pool wo'issa an:
- Ɗú mbokciigoo, ɗú ɓii ɗú en tucaasamuntii Abaraham, na ɗú ɓii ɗú en dii ɗú
jaamuki Koohɗa, wo'eenii wii onohi kimúcɗa, ɗu ɓërí tah Kooh wosohwa. 27 En
ki'enaa, ɓu-Yéerúsaleem na ɓuwaa kuliyuk gaɓaɗa ínohséeríi ɓaa Yéesu enɗa ee
wo'eencaa sëldíiga-Koohcaa ɓa jagee ga bes Sabataa en ɓéeɓɗa ɓan, ɓa ínohéeríi
iñaa ca waa' kiwo'ɗa. Ee fodaama, ga waa ɓa tíkki kikaanɗa, ɓa mëtí'ta wo'eencaa
sëldíiga-Koohcaa. 28 Hídaa ɓan ga daa ɓa hottii dara iñaa cal ɓa tíkki kikaanɗa, ɓa
kíimmba Pílaat, ya aplukki. 29 Ga waa ɓa mëtí' kitum tóoh iñcaa Bíncaa cisela'í'caa
wo' ga loo Yéesuɗa, ɓa yóoskí'tari ga kuraanaa, ɓa ekkari ga ɗuuy loyaa. 30 Wayee
Kooh mílísi'tari ga ɓuwaa kaaninɗa. 31 Ɓuwaa taabee nari, aboh ga gohaa Gëlílée bi
ga Yéerúsaleemɗa, ga waa ya mílísɗa ya feeñukkaɓa bes ciyewin, ee ɓéeɓ ɓuwaama
wati ɓërí en seedi ga fíkíi heetii. 32 Ee ɗí, ɗí hay kiyéegallúu Hewhewii winéwí'wii wii
an: 33 Iñaa Kooh dígee ɓicaasammbuuɗa ya tumɗinnduuri, ɗu, tucaasamuntiigaɓa,
ga waa ya mílísi' Yéesu fodaa daa ka bídu ga Këyítfaa kañcaa fukanakfaaɗa an: «Fu
yërí en Kowukiigoo, mi enin Paamfu wati. 34 Kooh yéegaloheera an ya hay kimílísi'

Yéesu, ee Yéesu ɓoykisissoo ga loy.» Iñaama yërí ya wo'ee an: «Mi hayyúu ki'e'
iñcaa cisela'í'caa mi dígee Dëwít, ee ca calin kigëmɗa.» 35 Ee ga ɗekat wiliis, ga
këyítfaa, ya wo'issa an: «Fu tookanndii ɓiigaraa yisela'í'yii nop ga ɗuuy loy.»
36 Dëwít, ga jamaanaagari, enee súrga Kooh, ya tummba iñaa Ha'mudii waareeɗa,
ya kaannda, ya acussa ga yahaa ɓicaasamci, ee faanfaagari nopin ga ɗuuy loy.
37 Wayee ɓaa Kooh mílísi'ɗa, faanfaagari noppii ga ɗuuy loy. 38-39 Kon mbokcii,
ínohat gaka an yërí tah ɗú yéegalussa an baakaa'caagarúu bayaluununndúu. Ɓéeɓ
ɓaa gëm gari, Kooh hayyi ki'aboh ɓo' yijúwí', ee iñaama Waasaa Móyíis mínoori.
40 Kon watukat iñcaa sëldíiga-Koohcaa wo'eeɗa keen ga ɗookkúu.
41 «Ɗú hot gane, ɗú ɓii ɗú ɓëwíri haffúuɗa, hebukaa ɗú tíit ɗú aaw kinúp, ndaga mi
hay kitum ga ɗuuy kipessúu iñaa wëe'taa ga an yii ɗú ɓéestíruwanaa, ɗú gëmoo.»
42 Ga waa Pool na Barnabaas meyu jaangu-yaawúuraaɗa, ɓuwaa kíimmbaɓa ɓa
ɓoykis kijëgíroh wo'eenaa waama ga bes Sabataa tík gaɗa. 43 Ga waa ɓuwaa
tasohɗa, yaawúu' ɓiyewin na ɓo' ɓiyewin ɓiliis ɓaa niikin Kooh ɓedussa Pool na
Barnabaas. Ga ɗuuy saawalaagaɓa, Pool na Barnabaas ɓaa daasɓa doonaa ɓa wëñ
kitík yaakaa'ɓa ga kijofkaa Kooh teeɓɓaɗa.
44 Ga bes Sabataa tík gaɗa, iñaa wëñ kiyewin ga ɓu-teeraaɗa, hídírukohussa
kisúkúruk Wo'eenii Ha'mudii. 45 Daa yaawúu'caa hotee ɓuwaa ɓiyewinɓaa, ɓa líiffa
na keeñ-tam, ɓa taammba ga iñaa Pool jëgírohɗa ɓaa nís, ɓa ɓaa ɓassi. 46 Waa
ennda ɗa, Pool na Barnabaas laakussa fít kiwo'ɓa an:
- Ɗú ɓërí jomee kiɗeɓ kiyéegalu wo'eenii Kooh. Waa ɗú saginwa kite', ɗú atti'in
haffúu an kipeskaa leehoo taa'ɗa joobinndúu. Kërí tah ɗí ɓii yah ga ɓuwaa enussii
yaawúu'ɗa 47 En ki'enaa, iñii yii yërí Yéesu, Ha'mudii ebillíi: «Mi falinndaa ki'en
leerii heetcii, doonaa fu le'doh kimúckii bi ga daa ëldúna topohɗa.»
48 Ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa safarussa ga wo'eenaa ɓa kelohɗa, ɓa ɓaa kañ Kooh
ga wo'eencaagari ee ɓéeɓ ɓuwaa jom kilaas kipeskaa leehoo taa'ɗa gëmussa.
49 Wo'eenii Ha'mudii waa wëñ kisíw ga ɗuuy kúlkaa ɓéeɓka. 50 Wayee yaawúu'caa
hícísohussa helcaa ɓeticaa ɓilëekí'-teekɓaa ga dëkaa ee niikuunun Koohɗa, na
yaakcaa dëkaa. Ɓa sodalla Pool na Barnabaas ga kipesɓa, kaalussaɓa kúlkaa.
51 Ɓaama përtukaɓa pëndëlaa kotcaa ga dëkaagaɓa, lëehí'ta ɓaa yah Íkoñom.
52 Tëelíbéecaa ga teeraa Añcoosɗa, keeñɓa soossa, ɓa líiffa na Helaa yisela'í'yaa.

14

Pool na Barnabaas karussa Íkoñom

1 Pool na Barnabaas tumissa ga Íkoñom fodaa ɓa tumee ga Añcoos Písídíiɗa.
Laakka bes, ɓa aassa jaangu-yaawúuraa en daamaɗa, ɓa ɓaa jangat bi ɓo' ɓiyewin ga
yaawúu'caa na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa gëmussa ga Yéesu. 2 Wayee yaawúu'caa
sagu kigëm ga Yéesuɗa yasohussa helcaa ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa bi ɓa ekkaɓa
ga kisaŋ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa. 3 Hoonohhii bi Pool na Barnabaas maañussa ga
Íkoñom, ɓa ɓaa jangat na fít wiyëgísí' ndaga ɓa óolukeera Ha'mudii. Ee Ha'mudii
nak onndaɓa kimín kitum kíntaan na enaama cidóoyí'-waa'. Fodaama, ya yaa
teewoh an iñaa apotaa'caa jangat aaw ga kijofkaagariɗa kayoh. 4 Ɓu-teeraa Íkoñom
júwohsissii, ɓa hëgískohha: ɓii fa'ta na yaawúu'caa, ɓíinoo farussa na apotaa'caa.
5 Yaawúu'caa na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa, na ɓuwaa kuliyuk gaɓaɗa tuukussa ga
kisodal Pool na Barnabaas, na kitapisohɓa atoh bi ɓa kaan. 6 Wayee daa ɓa yéegeeka,
ɓa ka'ta kisomuknee ga teerucaa ga gohaa Líkawooníiɗa, ennda Lísta', Derbe na iñaa
wíil daamaɗa. 7 Daama ɓan, ɓa aawwa kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo
Yéesuɗa.

Pool na Barnabaas ga teeraa Lísta'

[8] Laakeera ga Lísta, ɓo' yiyaal yaa yugee daa díinoo rek mínoo kituuk, ya límdohu
na kilafañ ee mosoo kitíin na kotci. [9] Laakka ɓes, ya enee na kisúkúruk jangataa
Pool. Pool yíppari has, hotta an ngëmaa ɓaa laak ga Yéesuɗa míninndi kimúsal,
[10] ya wo''ari didóolí' an:

- Kolka, fu tuuk tek ga kotciigaraa! Ɓaa dalla ki'en bërít, tuukka, yaa tíin. [11] Daa
mbooloomaa hotee iñaa Pool tum yaama, ɓa ɓaa wo' didóolí ga lakaa ɓu-Líkawooníi
an:

- Koohcii súpítukuunun ɓo', yoosukuunun garuu.

[12] Ɓa teekka Barnabaas Sës, ɓa teekka Pool Ermes* ndaga Pool yërí laa-
kee wo'eenaa. [13] Laakeera ga yahaa halaa teeraa kaanfaa ɓa jaamukohi Sës,
Koohyaagaɓa. Ɓaa tumɗi Sës sarah ga kaanfaaɗa haydohha, ga kúuw-halcaa,
naal-kuuy, yaa líkuunun enaama cimórí' caa taam na sapuus. Ya na mbooloomaa,
naalcaama ɓa waareeɓa ki'ap kitumi' Barnabaas na Pool sarah.

[14] Daa Barnabaas na Pool yéegee iñaama, ɓa ɗa'sohha kúltícaagaɓa kiteewoh an
ɓa fa'tii ga, ɓa íisukka ga mbooloomaa ɓaa fiipɓa an:

[15] - Héey, ɓiyaay, ɗú yah ya kitum yuma? Ɗí ga kihaffíi, ɗí ɓiɓo' doŋ fodii garúu.
Ɗí hay dii kiyéegallúu Hewhewii winéwí'wii, ɗú foñ iñcii cii laakoo jeriñɗa, ɗú
mëeñsuk, ɗú ëewdoh haffúu ga Koohyii en na kipesɗa, yii sak asamaanii, kakayfii,
giiyii na ɓéeɓ iñcii en gaɗa. [16] Kuɗewaa, ya íisee heetcii, waa en tóoh waa taabuk
waasaagari. [17] Moona déy, ya dëk ga kitum enaama cijófí', kiteewoh ɓaa ya enɗa: yërí
onirúu towii meyohi asamaanɗa, ɗú laak gëñ iñaa ɗú ñaman, ya sóosí' keeñnjúu.

[18] Hídaa ga iñaa ɓa wo'ɓa yaama tóoh, apotaa'caa laakussa coonu fiyaak kinís
mbooloomaa ga kitumi'ɓa sarah.

[19] Waa ennda ɗa, laakka yaawúu'caa meyohu teeraa Añcoos Písídíi na waa
Íkoñom, nookussa ɓuwaa ga hafɓa, lëehí'ta ɓa tapisohha Pool na atoh ki'appi, ɓa
fassari bi meyussa nari teeraa, ɓa foogee an ya kaanin. [20] Wayee, ga waa ɓuwaa
gëm ga Yéesu hayu, gíwussariɗa, ya kolukka, ya aassa teeraa. Ga kooh-wíisfaa, ya
taammba na Barnabaas, ɓa ka'ta teeraa Derbe.

Pool na Barnabaas ɓoykussa teeraa Añcoos Písídíi

[21] Pool na Barnabaas yéegalohussa Hewhewii winéwí'wii ga teeraa Derbe. Ɓa
laakka tëelíbée Yéesu ɓiyewin daama. Lëehí'ta, ɓa ɓoyukka teeraa Lísta', waa
Íkoñom na waa Añcoos Písídíi. [22] Ɓa ɓaa yëgísí' keeñcaa ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa, ɓa
ɓaa daasɓa ɓa yëgís ga ngëmaa. Ɓa wo'ee an: «Ɗu jomin kikooroh ga coonu ciyewin
paaƴ, ɗu han ki'aas ga Nguuraa Kooh.»

[23] Ga jaangaa en ɓéeɓ, ɓa tannda ga ɓiɓo' ɓaa kuliyukan ga ɓuwaa. Lëehí'ta,
ɓa kíimmba Kooh, ɓa oo'ta, ɓa díŋkaanndaɓa Ha'mudii, yii ɓa gëm gariɗa. [24] Ga
waa ɓa meyoh daamaɗa, ɓa koorohha gohaa Písídíi, ɓa ka'ta waa Pamfílíi. [25] Ɓa
yéegalohha wo'eenii Kooh ga teeraa Persi, lëehí'ta ɓa hayya teeraa Atalíi ga daa
gaal-giiycaa teeriɗa. [26] Ɓa aassa gaal-giiƴ daama, ɓa ɓaa ɓoyuk teeraa Añcoos Síríi,
daa ɓa díŋkaanohsee ga kijofkaa Kooh ɓa tum lëgëyaa ɓa meyoh kimëtí'ɗa.

[27] Ga waa ɓa le'ɗa, ɓa hídírohha ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa, ɓa ɓéestí'taɓa tóoh iñcaa
Kooh tum koorohha gaɓaɗa. Ɓa ɓéestí'taɓa ɓan daa ɓuwaa enussii yaawúu' aasu ga
ngëmaaɗa. [28] Ɓa tessa na ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa bi sammba kimaañ.

15

Saawal laakka ga Yéerúsaleem ga loo kerceencaa enussii yaawúu'ɗa

[1] Laakka ɓiɓo' ɓaa meyoh gohaa Yúudée hayussa Añcoos Síríi. Ɓa aawwa
kijëgí' ɓuwaa gëmin ga Yéesuɗa an: «Binaa ɗú gúrukkii fodaa daa Waasaa Móyíis

---

* **14:12** 14: 12 Sës na Ermes teek koohcaa Gerekcaa

nakohkaɗanaa, ɗú mínoo kimúc.» 2 Pool na Barnabaas leŋkohussa naɓa, laakussa
naɓa ñaroh witamóhí' ga iñaama. Waa ennda ɗa, ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa abussa an
Pool na Barnabaas na ɓiɓo' ɓaa bok gaɓa jomuunun kika' Yéerúsaleem ga apotaa'caa
na ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa Yéesu en daamaɗa, ɓa wo' ga iñaama.

3 Ɓu-jaangaa Añcoos erussaɓa iñaa ɓa sooluk ga ɓaawaagaɓaɗa, ɓa ɓaa yah. Ɓa
koo'ta gohaa Fenísíi na waa Samaríi, ɓa ɓaa ɓéestí' daa ɓuwaa enussii yaawúu' aasu
ga kigëm ga Yéesuɗa. Iñaa laak yaama, soossa keeñ ɓéeɓ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa.
4 Ga waa ɓa le' Yéerúsaleemɗa, ɓu-jaangaa na apotaa'caa na ɓuwaa kuliyuk ga
jaangaaɗa teerukkaɓa. Lëehí'ta, ɓa ɓéestí'taɓa tóoh iñcaa Kooh tum kooroh gaɓaɗa.
5 Wayee, laakka ɓiɓo' ga Fërísiyeeŋcaa ee gëmuunun ga Yéesu, ɓaa koluk, wo'ussa
an:

- Ɓuwaa enussii yaawúu' ɓaama ee gëmu ga Yéesuɗa jomuunun kigúruk, ee ɓa
wo'u kitaabuk iñaa Waasii Móyíis nakoh kitumɗa. 6 Apotaa'caa na ɓuwaa kuliyuk
ga jaangaaɗa hídírukohussa kimalak iñaama. 7 Ga waa ɓa nookohha ga iñaama bi
maañnja, Pee' dalla kikoluk, wo''a an:

- Mbokcii, fodii ɗú ínohkaɗa iñaa Kooh tanukeeroo ga díkaantirúu maañin. Ya
tanukeeroo kiyéegal ɓuwii enussii yaawúu'ɗa Hewhewii winéwí'wii, doonaa ɓa
kelohwa ee ɓa gëm gari. 8 Ee Kooh yii ínohin iñaa en ga keeñ ɓaa en ɓéeɓɗa,
teewohin an ya tookinɓa ga waa ya onɓa Helii yisela'í'yii fodaa ya oneeruuriɗa.
9 Ee laakkii kitansoh kíinoo kaa Kooh tum ga díkaantiruu naɓa. Ee ɓa setɗin
keeñcaagaɓa ndaga ngëmaa ɓa laak gariɗa. 10 Kon iñii tah ya ɗú waa' Kooh kitooñ ga
kikoo' ɓuwii enussii yaawúu' gëmu gariɗa ɗofcaa, ennda ɗu, ennda ɓicaasammbuu,
ɗu mosooca kimín kikooruk. 11 Ee sah, ɗu yaawúu'cii ɗu gëmin an ɗu múcin ndaga
yërmaandaa Yéesu, ee ɓa ɓan, ɓa gëm iñaama.

12 Waa ennda ɗa, mbooloomaa ennda cel. Buwaa ɓaa súkúruk Pool na Barnabaas,
ɓaama ɓaa ɓéestí'ɓa kíntaancaa na enaamacaa cidóoyí'-waa'caa Kooh tumee,
kooroh gaɓa ga leeloo ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa. 13 Ga waa ɓa lëehí' kiwo'ɗa, Saak
tíkka ga an:

- Súkúrukat mbokcii! 14 Simoŋ ɓéestírinndúu daa ga dalaaraa, Kooh hayya ga
ɓuwii enussii yaawúu'ɗa, ya tanukka ga ɗuuyɓa heetaa enan wuuci. 15 Ee iñii ya
wo'ɗa taabohin na iñaa sëldíiga-Koohcaa wo'eeɗa ndaga bíduunun ga këyítfaa an:

16 «Iñii yii paafaa, mi hay kihayis ee mi hay kitawahis kaanfii Dëwít, fii ɓúreeɗa, mi
hay kihëwíris iñii lís ga kitesɗa, mi tuukirisfa. 17 Fodaama, iñii tes ɓo' ga ëldúnaɗa
aaw kiraas Ha'mudii ee ɓan bi ga ɓéeɓ heetcii mi tanuk ca en cuurooɗa aawsan
kiraas Ha'mudii. 18 Iñaama yërí Ha'mudii wo', ee ya mëtí'si iñaa ya waayukee kitum
ee ínohukin kumëeñí'ɗa.»

19 Saak tíkka ga an:

- Tahin bi mi ga kihaffoo, mi am an ɗu hanat kisodal ɓuwaa enussii yaawúu' ɓaama
mëeñsukuunun ɓa ɓii gëm ga Koohɗa. 20 Wayee hoonohoo ɗu bínɓa ɓan, ɗu wo'ɓa
an: ɓa hanat kiñam koynohkaa sarahohu ga koofcaa, ɓa abuk ga kifaanuk na ɓaa en
ɓéeɓ, ɓa abuk ɓan ga kiñam koynoh júuraa apu ee ñífaa aamussii, wala ki'an ñíf.
21 En ki'enaa, daloh ga cosaan bi ga wati, laakin ga teeraa en ɓéeɓ ɓiɓo', ɓaa jëgírohi
iñaa Waasii Móyíis nakoh kitumɗa, bes Sabataa en ɓéeɓ ga jaangu-yaawúu'cii.

Këyít bídussa wosohussa Añcoos ga kerceencaa enussii yaawúu'ɗa

22 Waa ennda ɗa, apotaa'caa na ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa Yéerúsaleemɗa na ɓéeɓ
kerceencaa daamaɗa júwohussa an ɓa hay kitan ɓiɓo' ga ɗuuyɓa, ɓa wosɓa Añcoos,
ɓa taam na Pool na Barnabaas. Ɓa tannda Yúdaa ee ɓaysi Barsabaas, na Sílaas. Ɓa
ɓanak ɓéeɓɓa, ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa oneeraɓa cee'. 23 Ɓa e'taɓa këyít, ee iñii yii
yërí bídu ga an: «Ɗú mbokciigaríi dëku Añcoos, Síríi na Sílísíiɗa, ɗú ɓii ɗú enndii
yaawúu'ɗa, ɗí ɓii këñí'túu ɗí apotaa'cii na ɓuwii kuliyuk ga jaangii Yéerúsaleemɗa.

24 Ɗí kelohin an laakin ɓuwaa meyohu dii, hayuunun garúu. Ɓa ɓum jaahallúu,
ɓa ɓum hícoh helcumgarúu na wo'eencumgaɓa ee ɗí nakkiiɓa ka. 25 Këri tah ɗí
ɓéeɓpíi ɗí júwohin, ɗí tanin ɓiɓo' ɓaa ɗí wos garúu. Ɗí akitohinɓa na Pool na
Barnabaas, fiiliimunciigarii, 26 ɓii erohin kumuunɓa ndaga teekii Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruuɗa. 27 Kon ɗí ɓii wosoh garúu Yúdaa na Sílaas, ɓa wo''úu iñii ɗí
bín ga këyítfiiɗa. 28 En ki'enaa, Helii yisela'í'yii yii naríi, ɗí waa'tiirúu dara kitík
yiɓítí', enndii iñcii ɓo' mínoo kifoñ ciinaa: 29 kaa ñamat koynohkaa tumu sarah ga
koofcaa, kaa anat ɓan ñíf wala kiñam koynoh júuraa apu hen ee ñífaa aamussii, ee
kaa faanukat na ɓaa en ɓéeɓ. Binaa ɗú watuk iñcaamanaa, ɗú hay kitum yijófí'.
Kijaammu-jaammu!»

30 Waa ennda ɗa, ɓuwaa tansee wosussaɗa ɓaa yah Añcoos. Ga waa ɓa le'ɗa, ɓa
hídírohha ɓéeɓ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa, lëehí'ta, ɓa e'taɓa këyítfaa. 31 Fa jagussa
ee ɓuwaa ɓéeɓɓa keeñɓa soossa ga iñaa bídu ga këhítfaa yaama ee daasinɓa ga
ngëmɗa. 32 Yúdaa na Sílaas ga kihafɓa, ensee ɓisëldíiga-Kooh. Ɓa saawalla na
ɓuwaa bi maañnja, kidaasɓa na kiɓaatɓa dooli ga ngëmaagaɓa. 33 Ɓa tessa daama bi
sammba kimaañ, lëehí'ta, Ɓuwaa íisussaɓa ɓa ɓoyuk na jam ga ɓuwaa woseeɓaɗa.
34 [Wayee Sílaas nak ɓoyukkii, ya tessa ga Añcoos.]

35 Pool na Barnabaas ɓan tesussa ga Añcoos, ee ɓa ɓanak taabussa na ɓiɓo' ɓiyewin
ɓiliis, ɓaa jëgíroh, ɓaa yéegaloh Hewhewii winéwí'wii en wo'eenii Ha'mudiiɗa.

Pool na Barnabaas hëgískohussa kitaam

36 Ga besaa tík gaɗa, Pool wo''a Barnabaas an:

- Ɗu ka'sat, ɗu wíil tóoh teerucaa ɗu yéegalohee wo'eenii Ha'mudii gacaɗa, ɗu
waaknee mbokcaa gëmuunun ga Yéesu enu daɗa.

37 Barnabaas nak, waa'ta kiɓaydoh Saŋ yaa ɓaysi Markaɗa, 38 wayee Pool tookkii
Marka taam naɓa ndaga daa yaama foñeeɓa ga teeraa Pamfílíi, taabissii naɓa ga
lëgëyaa ɓa enee na kitumɗa. 39 Ɓa nookohha ga iñaama bi faf ɓa hëgískohha.
Barnabaas taammba na Marka, ɓa aassa gaal-giiƴ, ɓaa yah kúlkaa Sipa'. 40 Pool nak
tanukka kitaam na Sílaas. Mbok-kerceencaa díŋkaanohhaɓa ga kijofkaa Ha'mudii,
ɓa ɓaa yah. 41 Ya wíilla gohaa Síríi na waa Sílísíi, ya yaa daas ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa,
ɓa yëgís ga ngëmaa.

16

Tímotée taammba na Pool na Sílaas

1 Waa ennda ɗa, Pool ka'ta Derbe, lëehí'ta ya paaffa bi ga Lísta'. Daama laakeera
ɓaa gëmin ga Yéesu ee teeku Tímotée. Tímotée yaama, eeci enee yaawúu' gëmmba
ga Yéesu ee paamci enee Gerek. 2 Ya nak, mbok-kerceencaa dëku Lísta' na Íkoñomɗa
hotsee kijúɓ gari. 3 Pool waa'ta ya taam nari. Ya ɓayyari kon, gú'tari ndaga
yaawúu'caa dëk ga gohaamaɗa. En ki'enaa, ɓéeɓɓa ínohseera an paam Tímotée
iñaa Gerek*. 4 Ga ɗuuƴ teerucaa ɓa kooroheeɗa, Pool na Sílaas ɓaa yéegaloh iñcaa
apotaa'caa na ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa Yéerúsaleem amɗa, ɓa nakkaɓa kitaabukca.
5 Fodaama, kerceencaa ɓaa wëñ kiyëgís ga ngëmaa ee ɓa ɓaa wëñ kiɓaatuk besaa
en ɓéeɓ.

Helii yisela'í'yii wo''a Pool kika' Maseduwaan

6 Pool na Sílaas ɓaa wíil ga gohaa Fírígíi na waa Galaat ndaga lak Helii yisela'í'yii
hoonohinɓa kiyéegaloh wo'eenii Kooh ga gohaa Aasíi. 7 Ga waa ɓa ka' bi ɓa deeyca
gohaa Mísíiɗa, ɓa waa'ta ki'aas gohaa Bítíníi wayee Helii Yéesu onndiiɓa ka. 8 Waa
ennda ɗa, ɓa húussa ga gohaa Mísíi, ɓaa yah Torowaas. 9 Laakka bes ga wek

* **16:3** 16: 3 Gerekcaa laakséeríi baah kigú' oomaa-yaal

Pool hotta ga heeƴ ɓo' yaa dëk Maseduwaan. Ɓaa tuukin ga fíkíici yaa kíimmbi
an: «Hayaa Maseduwaan, fu sommbíi!» 10 Daa Pool hotee iñaama ga heeƴ, ga
saasi ɗí tummba tóoh kika' Maseduwaan ndaga lak wëerinndíi† an Kooh yërí ebillíi
kiyéegalohnee Hewhewii winéwí' wii daama.

Lídíi gëmmba ga Yéesu ga teeraa Filiip

11 Waa ennda ɗa, ɗí aassa gaal-giiƴ ga teeraa Torowaas, ɗí yolohha Samotaraas
dëkaa giiyaa wíilɗa. Ga kooh-wíisfaa, ɗí ka'ta ɓi ga Neyapólís. 12 Kolkohha daama,
ɗí ka'ta Filiip, teeraa wëñ kilaak solu ga gohaa Maseduwaan ɓu-Room te'ɗa. Ɗí
yuŋnga ga teeraama ɓi sammba kimaañ. 13 Ga ɓesaa Sabat, ɗí meyca teeraa, ɗí ka'ta
seereenaa húlúwaa ndaga lak ɗí foogin an daama jomin kilaak ɗekataa yaawúu'caa
jaamukohi Kooh. Laakeera ɓeticaa hídírukohu da, ɗí yuŋnga naɓa, ɗí saawalla naɓa.
14 Ga ɓeticaama, laakeera yaa teeku Lídíi ee meyohee teeraa Tíyaatíi'. Ya enee toonoh
píis, píiscaa súupu ciyo'oh ee seerin, ee ya niikeera Kooh. Ya yaa súkúrukkíi dijófí'
ndaga lak Ha'mudii lëgísin keeñaagari, en ɗanaa ya gëm wo'eencaa Pool. 15 Ya
bëtísi'ussa, ya na ɓu-kaanci, lëehí'ta ya wo''arii an:

- Hayat, ɗú sagacukkoo ga kaanndoo en an ɗú tookin kayoh-kayohɗa an mi gëmin
ga Ha'mudiinaa. Faf ya ekkaríi ga kika' kaanci.

Pool na Sílaas lagussa ga kasaa teeraa Filiip

16 Laakka ɓes, ɗí enee na kiyah ɗekataa kíimohsi Koohɗa, ɗí hídohha na súrga
yiɓeti yaa raɓ am, onndari kimín kilíiruk. Kilíiruk kaama haydohɗeera ha'-
kaancaagari kopa' wiyewin. 17 Ya yaa taabukkíi, mi na Pool, ya yaa fiip didóolí'
an:

- Ɓuwii ɓii ɓërí en súrgacii Kooh yii ga ɗookaa-ɗookɗa. Ɓa hay kiyéegallúu waasii
onohi kimúcɗa!

18 Ya tummba iñaama ɓes ciyewin. Ka'ta ɓi Pool kappa ga, ya dalla kimëeñísuk,
wo''a rawaa an:

- Ga teekii Yéesu Kiristaa, mi ebillaa fu meyoh ga ɓetifii! Ga saasi rawaa meyca
ga súrgaa yiɓetiyaa. 19 Daa ha'-kaancaa súrgaa yiɓetiyaa hotee an ɓa abissii yaakaa'
kilaakis dërëm gari, ɓa ammba Pool na Sílaas, ɓa fítísohhaɓa ɓi ga paanaa dëkaa
ga fíkíi atti'ohcaa. 20 Ɓa tuuki'taɓa ga fíkíi ɓu-Room ɓaa kuliyuk ga dëkaaɗa, ɓa
ëpírohha an:

- Ɓuwii ɓii ɓiyaawúu' ee ɓa ɓii hícísoh dëkiigaruu. 21 Ɓa ɓii jëgíroh dii baahcaa
waasiigaruu hoonohinnduu kitook, hoonohinnduu kitaabuk, ɗu ɓu-Room.

22 Mbooloomaa ɓan taammba naɓa ga, ɓa keennda ga ɗook Pool na Sílaas.
Atti'ohcaa nakohha kiɗol kúltícaa Pool na caa Sílaas ee ɓa rípu na ngee'. 23 Ga
waa ɓa ríppaɓa na ngee' bi faancaa ílohha, ɓa laŋngaɓa ga kasaa. Ɓa wo''a ɓaa
watuki kasaaɗa ya foñ helci gaɓa dijófí'. 24 Daa ɓaa watuki kasaaɗa wo'see iñaama,
ya laŋneeraɓa ga túuyaa hanoh ɗuuƴ ga kasaaɗa, ya ekkaɓa jéeŋ ga kotcaa.

25 Ga ɓak leeloo wek, Pool na Sílaas ɓaa kíim Kooh, ɓaa kañnji na kiyeek. Ɓuwaa
ɓíinoo abu ga kasaa naɓaɗa ɓaa súkúrukɓa. 26 Waas kíinoo kakayfaa yëngëlukka
bi tawahaa kasaa waa yëngëluk. Ɓéeɓ halcaa kasaa dalla ki'en kúpít lëgísukka, ee
jéeŋcaa pokohsee ɓuwaa abu ga kasaaɗa cëpísukka. 27 Ɓaa watuki kasaaɗa tíitta ga
pëní, yúudukka; daa ya hotee halcaa kasaa lëgískin gëpít, ya dalla kiɗol kalaɓfaagari,
ya yaa yah kiharuk, ndaga ya foogee an ɓuwaa laŋsee ga kasaaɗa ɓéeɓɓa núpuunun.
28 Wayee Pool fiippari didóolí' an:

- Túuk kaa tumka; ɗí ɓéeɓpíi ɗí ɓee!

† **16:10** 16: 10 Lúkkaa yërí en na kiwo' ndaga ya bokee ga ɓaawaa.

29 Ɓaa watuki kasaaɗa dalla kimeekisoh lampu, íisukka ɗuuy kasaa na jaa',
ya keennda kakay ga kotcaa Pool na Sílaas, ya yaa saak. 30 Waa ennda ɗa, ya
meydohhaɓa kasaa, ya meekissaɓa an:

- Tiyaatii, mi jom ya kitum bi mi kimúc?

31 Pool na Sílaas taassari an:

- Gëmaa ga Yéesu Ha'mudii, fu hay kimúc, fu na ɓu-kaanfu.

32 Pool na Sílaas nak yéegalussari wo'eenii Ha'mudii, ya na ɓéeɓ ɓuwaa dëk ga
kaanciɗa. 33 Ga wahtaama siiy ga wekaa, ɓaa watuki kasaaɗa taammba na Pool
na Sílaas, ya tíssa gaañcaagaɓa, lëehí'ta ya bëtísi'ukka ga saasi, ya na ɓu-kaanci
ɓéeɓɓa. 34 Ya ɓayya Pool na Sílaas kaanci, tofi'taɓa kanu. Keeñci soossa lool ya na
ɓu-kaanci ndaga daa ɓa gëmin ga Koohɗa.

35 Ga waa Kooh wíisɗa, atti'ohcaa ɓu-Room ga dëkaaɗa wosussa ɓiɓo' kiwo' ɓaa
watuki kasaaɗa, an:

- Íisaa Pool na Sílaas ɓa yee'!

36 Ɓaa watuki kasaaɗa yaa fool kiyéegal Pool an:

- Atti'ohcaa nakuununndoo ki'íissúu ɗú yee'. Kon diimaɗa, ɗú mínin kimey ɗú
yee' na jam.

37 Wayee Pool wo''a ɓuwaa wosseeɗa an:

- Ɓa feeklukinndíi ga fíkíi ɓéeɓ, ɗí koo'tii ga ki'atti'u ee ɗí bok ga ɓu-Room; lëehí'ta,
ɓa laŋngaríi ga kasu. Diimaɗa nak ɓa waa' kilokuk ɓa íissíi ee ken yéegoo. Múk
mínoo ki'en, ɓa hayat na kihafɓa ɓa meydohhíi!

38 Ɓuwaa wosseeɗa karussa, wo'ussa atti'ohcaa ɓu-Room ga dëkaaɗa wo'eenaama.
Daa ɓa ínohee an Pool na Sílaas boku ga ɓu-Room, ɓa tíitta. 39 Ɓa hayyaɓa
kibayaluknee na kihafɓa, ɓa meydohhaɓa kasaa; ɓa kíimmbaɓa ɓa mey dëkaagaɓa.
40 Pool na Sílaas meyussa kasaa, ɓa ka'ta kaan Lídíi. Ɓa laak kerceencaa daama, ɓa
daassaɓa ga ngëmaa, lëehí'ta ɓa ɓaa yah.

17

Pool na Sílaas karussa teeraa Tesaloník

1 Pool na Sílaas koorussa teeraa Amfípólís na waa Apolínii, ɓa ka'ta teeraa
Tesaloník. Daama Lak yaawúu'caa laakuunun jaangu da. 2 Fodaa ya meeree
ka kitumɗa, Pool ka'ta jaangu-yaawúuraa. Ya tíkísohha bes Sabat kaahay, caa
ya saawali na ɓuwaa ga loo Bíncaa cisela'í'caa. 3 Ya yaa lóogísohi'ɓaca, ya yaa
teeɓɓa ga iñaa Bíncaa wo'ɗa an: «*Kiristaanii jomee kikaan, tík ganaa ya mílís.»
Kiristaanaama, yërí en Yéesu yii mi yéegaloh diiɗa.

4 Laakka ga yaawúu'caa, ɓuwaa gëm iñaa Pool na Sílaas wo'ɗa, ɓa taabukkaɓa.
Fodaama ɓan, laakka ɓiGerek ɓigëñ ɓaa niikin Kooh, na ɓeti ɓilëekí'-teek ɓiyewin
ɓaa hay taabukussaɓa.

5 Waayee kisiis kiyaak ammba yaawúu'caa ɓíinoo, ɓa hídírohha ga wílíilkohcaa ga
mbedicaaɗa, ɓa nëgírohha mbooloo wiyaak, ɓa hícísohha teeraa, ɓa íisukka kaan
Saasoon ki'amnee Pool na Sílaas, ɓa ɓayɓa ga fíkíi ɓu-teeraa. 6 Ɓa hottiiɓa daama,
ɓa nammba ki'am Saasoon na ɓimbok-kerceen ɓiliis, ɓayussaɓa ga atti'ohcaa ga
teeraaɗa, ɓa ɓaa fiip an:

- Ɓuwaama hícísohuunun ëldúna tóohwa ee diima nak ɓa le'in dii. 7 Saasoon
ɗapinɓa ga kaanci. Ɓa ɓéeɓɓa nak, ɓa tumi iñcii saafaadukoh na iñii buu' Sesaa'
nakohɗa ee ɓa wo' an laakin buu' yiliis yaa teeku Yéesu.

8 Wo'eencaama púdí'ta faancaa ɓuwaa na caa atti'ohcaa ga teeraaɗa. 9 Saasoon, ya
na ɓuwaa ɓaysee nariɗa, ɓa tíkussa kifay kopa' doonaa ɓaa han ki'íisu.

Pool na Sílaas karussa teeraa Beree

10 Daa wekaa le'ee, mbok-kerceencaa amɗohha Pool na Sílaas, ɓa ka' teeraa Beree.
Ga waa ɓa le' teeraa Bereeɗa, ɓa ka'ta jaangu-yaawúuraa. 11 Yaawúu'caa ga teeraa
Bereeɗa wëñussa ɓaa ga teeraa Tesaloníkɗa kiwaa' ɓo'. Ɓa safa'ta ga kite' Wo'eenaa
Kooh ga keeñɓa, ee besaa en ɓéeɓ ɓa jagi Bíncaa cisela'í'caa kiheel ki'ínoh ati iñaa
Pool jëgírohɗa taabin naca. 12 Ɓo' ɓiyewin gaɓa gëmussa ga Yéesu, ee ga Gerekcaa
laakka ɓeti ɓilëekí'-teek ɓiyewin na yaal ɓiyewin ɓan ɓaa gëm ga Yéesu. 13 Daa
yaawúu'caa Tesaloník kelohsee an Pool yaa yéegaloh Wo'eenii Kooh ga teeraa Beree,
ɓa ka'ta daama ɓan, ɓa aawwa kiheel coow na kihícisoh helcaa ɓuwaa. 14 Ɓuwaa gëm
ga Yéesuɗa gaawussa kiɓay Pool giiyaa, ya aas gaal-giiy daama, ya yee'. Sílaas na
Tímotée nak tesussa ga Beree. 15 Ɓuwaa naksee kiɓay Poolɗa ɓedussari bi ga Ateen,
lëehí'ta ɓaa ɓoyuk Beree. Pool ɓëyrohhaɓa kiwo' Sílaas na Tímotée, ɓa dawukki ga
iñaa wëñ kigaaw.

Pool ga teeraa Ateen

16 Ga waa Pool en na kisek Sílaas na Tímotée ga teeraa Ateenɗa, keeñci leehha ga
daa ya hot dëkaa líifin na nataalcaa ɓa tík koohɓaɗa. 17 Ya ka'ta jaangu-yaawúuraa,
ya yaa saawal na yaawúu'caa na ɓuwaa ɓíinoo enussii ɓiyaawúu', ee niikuunun
Koohɗa. Ee besaa en ɓéeɓ, ya yaa saawal na ɓuwaa ya hídohi naɓa ga paanaa
dëkaa. 18 Laakeera daama ɓijëgíroh ɓaa wo'u ɓi'Épíkuriyeŋ na ɓi'Estóyísiyeŋ*, ɓaa
daanee kisaawal na Pool. Ɓii wo'ee an:

- Moo jawulii yii, ya waa' ya kiwo'?

Ɓíinoo an:

- Man na ya en na kiyéegaloh koohcaa ɗú ínohoo!

En ki'enaa, Pool yéegalohee loo Hewhewii wo' ga loo Yéesu na loo kimílískaa
ɓuwaa kaaninɗa.

19 Waa ennda ɗa, ɓa taammba nari, ɓa ɓayyari ga paanaagaɓa wo'si Ayeropaasɗa†,
ɓa wo''ari an:

- Ɗí waa' fu wo''íi iñaa lee' ga iñii yi'asyii fu jëgírohɗa, 20 ndaga fu tangalinndíi na
wo'eencaa ken ínohoo, ee ɗí waa' ki'ínoh iñii ca wo'ɗa.

21 En ki'enaa, ɓu-Ateen na sagaccaa dëku teeraaɗa tumsee rek lëgëy kisúkúruk na
kiɓéestí' hewhew.

22 Pool nak dalla kituuk ga fíkíi ɓuwaa enee ga paanaa Ayeropaas, wo''a an:

- Ɗú, ɓu-Ateen, mi hotin an en ngëmaa ɗú laakinwa lool sah. 23 En ki'enaa, wii mi
tíidísuk ga teeriigarúu, mi yaa malaksukoh iñcii ɗú jaamukiɗa, mi hotin wíinoo gaca
waa bídu an: «wuu Koohyii ɗí ínohooɗa.» Iñaa ɗú jaamuki yaama ee ɗú ínohooriɗa,
yërí mi hayyúu kiyéegal. 24 Kooh yii sak ëldúnaɗa na ɓéeɓ iñcii gaɗa, yii en Ha'mudii
asamaanii na kakayfiiɗa, dëkoo ga kaanfaa yah ɓo'-súusúus hëwí'. 25 Ya soolukkii
ɓan ɓo'-súusúus tumi'ti yen. En ki'enaa, yërí oni ɓéeɓ ɓuwii kumuun, ki'íik na ɓéeɓ
iñcaa tík gaɗa. 26 Ya kooroh ga ɓo' yíinoo, ya sakka ɓéeɓ heetcii, ya onndaɓa kidëk
daa en ɓéeɓ ga ëldúna, ya hëgísohi'taɓa jamaanucii laakiɗa, ya fíisi'taɓa teki'tii dii
ɓa jom kidëkohɗa. 27 Ya tummba iñaama, doonaa fodii ɓaa en na kisëmëemí', ɓuwii
aawwi kiheel kihot; ee en ki'enaa, ya úsaayyii yíinoo garuu.

28 En ki'enaa, yërí onnduu kipes, kika', na kihay na ki'en ga ëldúna, ee
bídohciigaruu wo'uunun an ɗu ɓitowuci ɓan 29 Kon, waa ɗu ɓërí en towutiigari,
ɗu jomoo kifooŋ an Kooh man na nataal wúrúus, wuhëelís, wala atoh, waa ɓo'-
súusúus pes bi morin ga kineɓ helci. 30 Kooh malakissii kiñak ki'ínohkaa ɓuwii
kuɗewaa. Diimaɗa ɓaa en ɓéeɓ daa ya enoh tóoh ya yii ɓayyi, ya súpít kipeskaagari.
31 En ki'enaa, ya abin bes, waa ya yah ki'atti' ɓéeɓ ɓu-ëldúna ee kooran waas. Ya

* **17:18** 17: 18 Épíkuriyeŋ na Estóyísiyeŋ Wiɗewaawaa jëgíroh an neɓlaat laak solu ga iñaa en ɓéeɓ. Waa tík gaɗa jëgíroh ki'abuk ga tóoh iñaa newin. † **17:19** 17: 19 Teek jaŋjaŋ ga teeraa Ateen, daa atti'ohcaa daanee kihídohuɗa. Paanaa atti'ohcaa eruunun teekaama diima.

tanukin ɓaa yah ki'atti'ɗa. Iñaama ya teewinwa ɓéeɓ ga waa ya mílísi' ɓaa yaama ga kikaanɗa.
32 Daa ɓa kelohee Pool meydohha ga kúuwci loo kimílís ga kikaan, ɓa aawwari
kiñaawal. Ɓíinoo wo'ussari an:
- Bes kiliisaa, ɗí súkúrukkaa ga iñum fu wo' yuma.
33 Waa ennda ɗa, Pool meyca yaa yah. 34 Moona, laakka gaɓa ɓuwaa gëm iñaa ya
wo'ɗa, ɓa taabukkari: ennda fodii Dëníis yaa bokee ga ɓu-paanaa wo'si Ayeropaasɗa na ɓetifaa teeku Damaríis na ɓiɓo' ɓiliis ɓaa taabee naɓa.

18

Pool ka'ta teeraa Korenti

1 Waa ennda ɗa, Pool kolukohha teeraa Ateen, ya ka'ta teeraa Korenti. 2 Ya hídohha
daama na yaawúu', yaa teeku Akílaas. Akílaas límohu gohaa Pom ee lak ya hanee kimeyoh kúlkaa Ítalíi, ya na Pírísíl, ɓetici, ndaga Kólóot buuraa yiyaakyaa kúlkaa Room yërí nakohee an yaawúu'caa ɓéeɓɓa meyat teeraa Room. 3 Pool nak ka'ta
gaɓa, ee waa ya bok naɓa lëgëy kihëwí' mbaa'-on, ya dëkka naɓa, ɓa taammba
kilëgëy. 4 Bes Sabataa en ɓéeɓ Pool ka' jaangu-yaawúuraa ya jangati, kiheel kinook
yaawúu'caa na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa ga ngëmaa. 5 Sílaas na Tímotée meyohussa
teeraa Maseduwaan, ɓa hayya, laakussa Pool teeraa Korenti. Pool nak ëewrukka kiima ga kiyéegaloh wo'eenii Kooh, ya yaa yéegal yaawúu'caa an kayoh-kayohɗa, Yéesu yërí en Kiristaanii. 6 Yaawúu'caa nak ɓaa heñohhi, ɓa aawwari kiɓas, Pool
përtukka pëndëlaa kúltícaagari*, ya wo''aɓa an:
- Binaa ɗú saŋku'aa, ínohat an ɗú ɓërí tík haffúuka. Mi, mi setin ga wic. Diimaɗa mi yii yah ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa.
7 Ya kolkohha daama, ya ka'ta kaan Títíyus Yustus, ɓo' yiniiki'-Kooh ee kaanfaagari
deeyoh na jaangu-yaawúuraa. 8 Kíríspus yaa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraaɗa, gëmmba ga Ha'mudii, ya na ɓu-kaanci ɓéeɓɓa, na ɓiɓo' ɓiyewin ga ɓu-teeraa Korenti, ɓaa súkúrukee Poolɗa, gëmussa ga Yéesu ɓan, ɓa bëtísi'ussa. 9 Laakka wekaa
Ha'mudii feeñuk Pool ga ɗuuy heey, wo''ari an:
- Ka niik dara, wo'a, kaa ɗekoh. 10 Kaa niik dara ndaga mi yii naraa, ee ken mínoo
kitík yahci ga ɗookfu. En ki'enaa, ɓo' ɓiyewin dii ga teerii wii ɓuuroo.
11 Waa ennda ɗa, Pool yuŋnga ga teeraa Korenti kíis na caban, ya yaa jëgíroh
Wo'eenii Kooh.
12 Ga jamaanaa Galíyoŋ enoh gúwernëe' ga gohaa Akayɗa, yaawúu'caa ɓéeɓɓa
kolukɗussa Pool, ɓa ammbari, ɓa ɓayyari daa atti'ohsiɗa. 13 Daama, ɓa yammbari
an:
- Ɓii yii heel ki'ek ɓuwii ga kijaamuk Kooh na kitaabuk Kooh ee iñii ya jëgírohɗa taammbii na iñii Waasii Móyíis nakohɗa.
14 Pool waa'ta kitaas, wayee Galíyoŋ dalla kiwo' yaawúu'caa an:
- Súkú'kattoo ɗú yaawúu'cii! Enee an ya tum kofeel wala iñaa boninaa, eneenaa
mi hayyúu kisúkúruk. 15 Waa ɗú nookoh loo wo'een, loo teek na loo waasumgarúu,
gaama guurúu, mi yahhii ga ki'aas.
16 Waa ennda ɗa, ya meydohhaɓa daa atti'ohsiɗa. 17 Daama nak, ɓa keennda
ga ɗook Sosten, yaa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraaɗa, ɓa ɓaa feekki ga fíkíi daa atti'ohsiɗa, wayee iñaama dara ɓíttii Galíyoŋ ga.

Pool ɓoyukka teeraa Añcoos

18 Waa ennda ɗa, Pool tessa ga teeraa Korenti iñaa maañ. Lëehí'ta, ya taŋkohha na kerceencaa daamaɗa, ya aassa gaal-giiy kiyah kúlkaa Síríi, ya taammba na Pírísíl na

* **18:6** 18: 6 Ga tumeenaama, Pool teewoh an duuci enissii ga iñaa mínanɓa kidalɗa. Malkat ɓan 13: 51.

Akílaas. Balaa ya karaa, ya nenukka hafaagari ga teeraa Keŋkeree ndaga lak iñaa
ya dígohee na Kooh ya waatukkaɗa leehin†. 19 Ga waa ɓa le' teeraa Efeesɗa, Pool
tagohha na ɓuwaa ya taabee naɓaɗa, ya taammba haŋci. Ya ka'ta jaangu-yaawúuraa
kisaawal na yaawúu'caa. 20 Ɓaama kíimmbari kites naɓa wayee ya saŋnga. 21 Ga
wii ya taŋkoh naɓaɗa, ya wo''aɓa an:

- Neɓ Koohaa, mi hay kiɓoyuk dii kiwaakneerúu.

Ya aassa gaal-giiy ga Efees, ya ka'ta teeraa Sesaree. 22 Waa ennda ɗa, ya paaffa
Yéerúsaleem kikëñí' kerceencaa enu daamaɗa, lëehí'ta ya ka'ta Añcoos Síríi. 23 Ya
ennda daama bi sammba kimaañ, lëehí'ta yaa yah. Ya koorohha gohaa Galaat ya
paaffa waa Fírígíi, ya yaa daas mbok-kerceencaa ɓéeɓɓa, ngëmaagaɓa wëñ kiyëgís.

Apoloos ka'ta teeraa Efees na waa Korenti

24 Laakka yaawúu' yaa teeku Apoloos ee límohu teeraa Aleksandarí, ya hayya
teeraa Efees. Ya enee ɓo' yiyúudúkí' ee ya ínoheera Bíncaa cisela'í'caa dijófí' ɓan.
25 Ya jëgí'seera Waasii Ha'mudii, ee ya safareera lool ga kiwo' loo Yéesu. Iñaa ya
jëgírohee gariɗa júweera lool, wayee ya ínohee bëtísaa Saŋ-Bëtís. 26 Ya yaa jangat
na fít wiyëgísí' ga ɗuuy jaangu-yaawúuraa. Daa Pírísíl na Akílaas kelohsee iñaa
ya jangatɗa, ɓa ɓayyari ya taam naɓa, ɓa lóogísohi'tari Waasii Kooh bi wëñnja
gari kilee'. 27 Ya nak, helci ennda ga kika' gohaa Akay. Mbok kerceencaa daamaɗa
ɓaatussari kidaas ga iñaama. Ɓa bínnda ɓuwaa gëm ga Yéesu enu daamaɗa këyít
kiwo'ɓa ɓa ammbi dijófí'. Daa ya le'ee daama, Kooh amɗohhari bi ya laaki'ta ɓuwaa
gëmu ga Yéesu daamaɗa jeriñ wiyaak. 28 Ya ɓúlla yaawúu'caa ga fíkíi ɓéeɓ, ee ya
koorohee ga Bíncaa cisela'í'caa, kiteeɓɓa an Yéesu yërí en Kiristaanii.

19

Pool ka'ta teeraa Efees

1 Wiima lak Apoloos yaa ga Korenti, Pool koorohha gohcaa kúlkaa na jaŋjaŋcaaɗa,
lëehí'ta ya hayya teeraa Efees. Ya hotta ɓimbok-kerceen daama, meekissaɓa an:

2 - Ga wii ɗú gëm ga Yéesuɗa, ɗú laaseera ga Helii yisela'í'yiine? Ɓa taassari an:

- Ɗí mossii kikeloh wo'u an Helii yisela'í'yii yii ga.

3 Pool meekissaɓa an:

- Kon ɗú laas ga bëtísii wiida? Ɓa taassari an:

- Ɗí laas ga bëtísaa Saŋ-Bëtís tumeeɗa.

4 Pool wo''aɓa an:

- Ee; Saŋ bëtísi'ee ɓuwaa tookee kisúpít kipeskaagaɓaɗa, ee ya wo'ee ɓu-Isarayeel
kigëm ga ɓaa yah kihay ga fenoociɗa. Ɓaama nak Yéesu yërí.

5 Ga waa ɓa keloh wo'eenaamaɗa, ɓa bëtísi'ukka ga teekii Yéesu, Ha'mudii. 6 Pool
tíkkaɓa yah ga haf ee Helii yisela'í'yii dalla kiyoosuk ga ɗookɓa. Ɓa ɓaa wo' ga lak
ciyewin caa bokkii, ɓa ɓaa jangat wo'eencaa meyoh ga Kooh. 7 Ɓuwaa enee daamaɗa
jomeera kile' ɓo' ɓidaaŋkaah na ɓanak.

8 Waa ennda ɗa, Pool ka'ta jaangu-yaawúuraa, ee daama iñaa le' ñiin kaahay ya
yaa jangat na fít wiyëgísí', ya wo'ee loo Nguurii Kooh, ya yaa heel kigëmlukoh ɓuwaa
súkúrukeeriɗa. 9 Wayee laakka gaɓa ɓaa yëgís ga haf, ɓa saŋnga kigëm, ɓaa ñaawal
Waasii Ha'mudii ga fíkíi ɓuwaa ɓéeɓɓa. Waa ennda ɗa, Pool foññjaɓa, ya ɓayya
tëelíbéecaa Yéesu, ee besaa en ɓéeɓ, ya yaa jëgí'ɓa ga ekoolaa ɓaa wo'si Tíranusɗa.
10 Pool jëgírohha da bi ennda tíkíis tanak ee fodaama ɓéeɓ ɓuwaa dëk gohaa Aasíiɗa,
ennda yaawúu'caa, ennda ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa kelohussa Wo'eenii Ha'mudii.

Kíntaancaa laakee ga teeraa Efeesɗa

---

† **18:18** 18: 18 Pool waatukee an iñaa ya dígohee na Koohɗa leehhiinaa, ya nenukoo múk. Malkat 21: 24.

11 Waa ennda ɗa, Kooh yaa tum kíntaan cidóoyí'-waa' ga Efees koorohha ga Pool.
12 Fodaama ɓuwaa ɓaa ɓeɓ gúree-píis wala úuf, caa mosin kile' ga faanfaa Pool, ɓa
ɓaa tíkca ga ɗúukoolí'caa. Ee fodaama ɓuwaa ɓaa wak, raɓcaa ɓaa meyoh gaɓa.
13 Laakeera yaawúu'caa enee kiwíil daa en ɓéeɓ kikaal raɓ ga ɓuwaa. Fodaama, ɓa
jéemmba kikooroh teekaa Yéesu, ɓa kíimi' ɓuwaa raɓ amɗa. Ɓa wo'ee raɓcaa an:

- Ga teekii Yéesu Pool yéegalohɗa, mi ebillúu kimeyoh ga ɓii!

14 Iñaama, ɓaa wo'si Sefaa ee bokee ga sarahohcaa yaawúu'caa ɓiyaakɓaaɗa,
towutaagari tiyitnatanaktaa daanseeraka kitum.

15 Wayee, ga waa ɓa tummbaka, rawaa taassaɓa an:

- Mi ínohin Yéesu mi ínohin ɓaa en Poolɗa, Wayee ɗú, ɗú ɓërí en ɓa?

16 Ɓaa rawaa abeeɗa dallaɓa kisooŋ, wëññjaɓa dooli, gaañsohhaɓa, ɗa'sohha
kúltícaagaɓa, ɓa meyca kaanfaa, ɓa núppa.

17 Ɓu-teeraa Efees ɓéeɓɓa yéegussa iñaa laak yaama. Yaawúu'caa na ɓuwaa
enussii yaawúu'ɗa, ɓéeɓɓa tíitussa, teekaa Yéesu, Ha'mudii erussa cée' wimëtí'.
18 Ɓiyewin ga ɓuwaa gëmɗa hayussa, wo'ussa faŋ ga fíkíi ɓéeɓ iñcaa ɓa enukoheeɗa.
19 Ɓiyewin ga ɓuwaa daanee kiluhusɗa, haydohussa këyítcaa ɓa luhusoheeɗa, ɓa
nëgírohhaca jal wíinoo, ɓa tëkí'taca ga fíkíi ɓéeɓ. Cadamfaa këyítcaama karin ga
júnnicaa leehoo. 20 Fodaama, ga doolaa Ha'mudii, wo'eenaa Kooh waa wëñ kisíw ee
doolaagawa waa wëñ kihotuk.

Coow kolukka ga Efees

21 Ga waa iñcaama paafɗa, Pool ammba ga helci kika' Yéerúsaleem, ya kooroh
gohaa Maseduwaan na waa Akay. Ya wo'ee ga helci an binaa mi le' daamanaa, mi
jomin kika' Room ɓan. 22 Ya wossa ɓanak ga ɓuwaa ya taabi naɓaɗa. Ɓuwaa ensee
Tímotée na Erasti. Ya ga kihafci nak, ya tessa ga gohaa Aasíi bi sammba kimaañ.

23 Jamaanaama, coow wiyaak kolukka ga Efees ndaga Waasii Ha'mudii yéegalohu
daamaɗa. 24 Laakee tíwoh hëelísaa teeku Dímitiriyus, ya tíwee tunataal-hëelístaa
mandarga kaanfaa ɓa jaamukohi Artémísɗa. Tunataaltaama nak, haydohɗeerari, ya
na ɓuwaa lëgëy gariɗa hëelís wiyewin. 25 Laakka bes, ya hídírohha ɓuwaa lëgëyi
gariɗa na ɓo' ɓiliis ɓaa tumi lëgëy kitíɓ nataal fodaa gaɓaɗa, ya wo''aɓa an:

- Ɓiyaay, ɗú ínohin an iñii ɗú laak ga alalɗa meyoh ga lëgëyiiruu wii. 26 Diimaɗa
nak, ɗú hotin ee ɗú kelohin iñcii Pool en na kitumɗa. Ya wo' an koohcaa ɓo' hëwí'
na yahci enndii Kooh kayoh-kayoh. Ya nookin ɓo' ɓiyewin ga kigëm iñaama, ee ya
eemmbii naka dii ga Efees, wayee gohaa Aasíi ɓéeɓ gomin ga. 27 Iñaama eemanndii
ga kiɓúuk kitíɓ-nataalkiiruu rek, wayee mín kika' bi ga kiɓúuk teekii kaanfii Artémís,
koohyii yiɓetiyii yiyaakyii. Ee koohyii yiima Aasíi ɓéeɓ na tóoh ëldúna jaamukiri.
Kon nak teekiigari jomoo ɗa kiyím.

28 Daa ɓuwaa kelohee wo'eencaama, ɓa líiffa na tam-keeñ, ɓa ɓaa fiip an:

- Artémísyii ɓu-Efees yakin!

29 Díkaantaama ɓéeɓ dëkaa hícísukohha. Ɓa ammba Gayus na Arístarka ɓaa dëk
Maseduwaan ee taamsee na Poolɗa, ɓa ɓaa yah naɓa paanaa ɓu-teeraa. 30 Pool nak
waa'ta kimey ga ɓuwaa, wayee ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa íisussiiri ya ka'. 31 Bi ga sah
ɓiɓo' ga fiiliimuncaagari kuliyuk ga nguuraa ga gohaa Aasíiɗa, wosohussa gari kiwo''i
ya watuk kitoŋ kotci ga paanaa ɓu-teeraa. 32 Ga wahtaama, ɓuwaa hídírukohee
daamaɗa hícísukohussa, coowaa ennda cúr ga ɗuuyɓa. Ɓii fiipi aneenaa, ɓii fiipi an.
Ɓiyewin gaɓa sah ínohséerii iñaa tah ɓuwaa hídírukoh daamaɗa. 33 Ëlíksaan nak,
yërí yaawúu'caa kuliyukɗee ga fíkíiɓa ga hídohaama. Ɓiɓo' ga ɓuwaa hídírukohee
daamaɗa ɓéestírussari iñaa laakɗa. Ya ɓëwí'ta yah kiwaa' kilayohi' ɓuwaama ga
fíkíi mbooloomaa. 34 Wayee daa ɓa ínohee an ya iñaa yaawúu', ɓa taammba ɓéeɓɓa
ɓa aawissa kifiip. Ɓa fiipin iñaa le' wahtu kanak an:

- Artémísyii ɓu-Efees yakin!
35 Ɓaa dëkaa tíku ga yahciɗa yërí mëeñjoh kimín kiyím ɓuwaa doo ɓa han kiɗekoh.
Ya wo''aɓa an:
- Ɗú ɓu-Efees, ɓii yiida ínohoo an kaanfii Artémís yiyaakyii en ga teeriigaruu ee
nataaliigari keenoh asamaanɗa en ɓan ga teeriigaruu? 36 Ɗú ínohin an ken nookohhii
iñaama. Kon enat tek, ee kaa gaawtukat bi ɗú tum iñaa ɓokkii ga. 37 Ɓuwii ɓii
ɗú haydohinɓa dii ee moona ɓa ɓeɓpii dara ga kaanfii Artémís, ee ɓa ɓassiiri.
38 En Dímitiriyus na ɓuwii taam nariɗa, ɓa laakoh na ɓo'aa, ɓa karat waas: Laakin
bescaa tanu ki'atti, na ɓuwaa atti'i iñcaama. 39 En laak enaama ciliis caa ɗú waa'
kipayɗunaa, bes ki'atti' le'aa, ca malaku. 40 Ɗu watukkiinaa, ɗu hay kitíku ɓuwaa
hícísohi mbooloo ndaga iñii laak watiɗa, ee ɗu mínanndii dara kiwo' ga iñaa tah
coowii wii.
Ga waa ya lëehí'ta kiwo' fodaama, ya wesohha ɓuwaa.

20

Pool ka'ta Maseduwaan na Geres

1 Ga waa coowaa enee ga Efees seemɗa, Pool hídírohha ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa,
ya ɓaattaɓa kidaas ga ngëmaa, lëehí'ta ya taŋkohha naɓa, yaa yah Maseduwaan.
2 Ya taammba gohaama, ya daassa ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa ga ngëmaa. 3 Ya kolkohha
daama, ya ka'ta kúlkaa Geres, ya tummba daama ñiin kaahay. Ga waa ya ɓewuk
kika' kúlkaa Síríiɗa, ya kelohha an yaawúu'caa pokohuunun nof ki'appi, ya nammba
ɓoyuk hen, ya koorohha Maseduwaan. 4 Ɓuwaa taabee nariɗa ensee Sopatee',
kowukaa Pírus ee ya meyohee Beree, Arístarka na Sokondus ɓaa meyoh Tesaloníkɗa,
Gayus yaa meyoh Derbeɗa, Tímotée, Tísík na Torofím ɓaa meyohee gohaa Aasíiɗa.
5 Ɓa ɗëwírukka, ɓa sekneerarí ga teeraa Torowaas. 6 Ɗí nak, ga waa hewaa
mbúurúcaa tumoo lëwíi' paafɗa, ɗí aasohneera gaal-giiy teeraa Filiip, ɗí foolla ga giiy
bes ciyëtúus, ɗí laakneeraɓa teeraa Torowaas. Ɗí tummba daama bes ciyitnakanak.

Pool mílísi'ta Etíkus ga teeraa Torowaas

7 Ga noh-soosaa gaawaa, ɗí hídírukohha kiñam cuuníinfaa Ha'mudii. Pool nak
jomee kikolukoh daama ga kooh-wíisfaa. Ya aawwa kijëgí' ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa,
ya ammba kiwo' na ɓuwaa bi ga leeloo wek. 8 Ɗí hídírukohee ga túuyaa hanoh ɗook
ga taahaaɗa, ɗí taalla lampu ciyewin. 9 Laakka oomaa-yaalaa teeku Etíkus ee ya
yugee ga kímícaa falanteeraa. Ya ka'ta hëndëŋ na pëní, wiima lak Pool yii lís kiwo'.
Ga ɗuuy pënífaa, ya dalla rëc, ɗëegískoh ɗook taahaa wukaahaywaa ɓa eneeɗa, ya
keennda kakay. Ya ɓëwíru hen, lak kaanin. 10 Pool yoosukka, híilla gari, ɓeɓpari,
wo''a an:
- Kaa jaahli'at, ya yii pes!
11 Waa ennda ɗa Pool lapissa, ya warohha mbúuraa✡, ñammba. Lëehí'ta, ya
aawissa kijangat bi ga daa Kooh wíisɗa, ya taŋkohha naɓa, yaa yah. 12 Oomaa-yaalaa
nak ɓedussa kaanɓa lak wíisohin weceŋ ee helcaa ɓuwaa dalla gari lool.

Pool kolkohha Torowaas ka'ta Mílée

13 Ɗí nak, ɗí aassa gaal-giiy, ɗí ɗëwírukka Pool teeraa Asos, ya wo'ee an ɗí
kihídohan nari daama, ɗí ɓaydohhi ndaga ya waaree kitíin hen bi daama. 14 Ga
waa ya laakkíi teeraa Asosɗa, ɗí aassa gaal-giiy daama, ɗí ɓaa yah bi ɗí le''a teeraa
Mítíleen. 15 Ɗí ɓaa yahis bi ɗí laŋnga na Síyóo ga kooh-wíisfaa. Ga besaa tík gaɗa,
ɗí le''a Samoos, ee besaa tíkis gaɗa, ɗí le''a teeraa Mílée. 16 Pool abee an ya yah
kiroombuk Efees hen, ya tuukoo da, en ɗanaa ya maañoo ga gohaa Aasíi ndaga ya
gaawtukee kitum tóoh, en mínukaa, ya le' Yéerúsaleem balaa besaa Pantakot.

✡ **20:11** 20: 11 Mëdírohat na Tumeen 2: 42.

Pool taŋkohha na ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa ga Efeesɗa

17 Ga waa ɗí tee' ga Míléeɗa, Pool wosohha kiɓayluk ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa
Yéesu ga Efeesɗa. 18 Ɓaama hayussari kitaas, ya wo''aɓa an:
- Ɗú ínohin dijófí' daa mi madee narúu ga wii mi en narúu, aboh ga besaa mi ɗeɓ
kitoŋ kottoo ga gohii Aasíiɗa. 19 Mi jaamukee Ha'mudii hen taammba na kiyóoskí'
haffoo, taammba na ki'aam moon, mi dayca ɓan coonu, caa yaawúu'caa pokoheeroo
nofɗa. 20 Mi ínohin an mi mossoorúu kiɗaak dara iñaa míninndúu kijeriñ. Mi
yéegaleerúu wo'eenii Kooh, mi jëgí'tarúu ga fíkíi ɓéeɓ na ga ɗuuy kaancii. 21 Mi
mosoo ki'íis kiɓay yaawúu'cii na ɓéeɓ ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ɓa súpít kipesɓa,
ɓa gëm ga Kooh, ɓa gëm ga Yéesu, Ha'mudiigaruu. 22 Diimaɗa nak, mi yii yah
Yéerúsaleem, Helii yisela'í'yii yërí híi'too ga ee mi ínohoo iñaa sekkoo daɗa. 23 Wayee
mi ínohin daal an teeraa mi aas tóoh Helii yisela'í'yii yéegalloo an kasu na coonu
caa sekkoo. 24 Mi nak, en kipeskiigoonaa mi ɓítukkii gaka ee mi tíkkiika iñaa
yakin. Lebiriigoo tóoh, wërí en kile' ga dii mi aawɗa, mi mëtí' sasii Yéesu, Ha'mudii
nakkooɗa, ee wërí en kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii haydoh yërmaandii Kooh
laak garuuɗa.

25 Diimaɗa nak, mi ínohin an ɗú yahissiiroo kihotis. Mi koorin garúu ɓéeɓpúu,
mi yaa jangattúu loo Nguurii Kooh. 26 Kërí tah mi wo''úuka wati: ɓaa fu saŋku'aa,
ínohaa an fu yërí tík haffuka. 27 En ki'enaa, mi yéegalinndúu ɓéeɓ iñaa Kooh
sek garuuɗa. 28 Kon watukat haffúu dijófí', ɗú watuk ɓan yopii Helii yisela'í'yii
díŋkaanndúu kiníi'ɗa. Fodii ɓiníiroh, toputu'at jaangii Kooh laaki' hafci, koorohha
ga kikaankaa Kowukaagariɗa.

29 Mi ínohin an mi kolukoh diinaa, hay kilaak ɓuwaa madu na gumuucaa
yaawuunun, ɓa aas ga ɗuuycúu kitasaaroh yopii Kooh. 30 Hay kilaak ɓuwaa ɓoku
garúu ɓa koluk, ɓa aaw kijëgíroh saboh kesi, kiheel ɓuwaa taabukanɓa. 31 Kon
watukat, ɗú níindísuk an tíkíis taahay tee, taa wekoo, nohoo mi ñari yaa en ɓéeɓ
garúu bi ki'aam moon sah maasiroo ga. 32 Diimaɗa mi tíkinndúu ga yah Kooh,
ya, na Wo'eeniigari barkeellúu; yërí laak doolaa onannduu kiyëgís ga ngëmii ee ya
onndúu kilam iñcii ya faani' ɓan ɓuwiigariɗa. 33 Mi mosoo kiɗíibuk kilaak hëelís,
wúrúus wala kúltí ken. 34 Ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin an yahciigoo cërí onndoo kipay
sooliciigoo na cii ɓuwii taabi narooɗa. 35 Mi teewinndúu ga tóoh an ɗu jom kilëgëy
fodaama kidímal ɓuwii laakooɗa. Ɗu níindísukat iñaa Yéesu, Ha'mudii ga kihafci
wo'eeɗa an: «Keeñ wëñi kisoos ga ki'onoh loo kite'.»

36 Ga waa Pool wo''a fodaama bi ya lëehí'ta, ya yí''a naɓa ɓéeɓɓa, ya kíimmba
Kooh. 37 Waa ennda ɗa, ɓéeɓɓa ɓaa koduk, ɓa gatawukkari, ɓaa fuunndi. 38 Iñaa
tahee keeñɓa kileehɗa wërí en daa Pool wo'ɓa an ɓa hotsanndiiriɗa. Lëehí'ta, ɓa
ɓedohha naríi bi ga gaal-giiyaa.

21

Pool na ɓuwaa taabee nariɗa ɓaa yah Yéerúsaleem

1 Ɗí tagohha na ɓuwaa ɓedohee naríiɗa, ɗí aassa gaal-giiy, ɗí yolohha Koos,
dëkaa giiyaa wíilɗa. Ga kooh-wíisfaa, ɗí ka'ta gohaa Root, ɗí meyohha daama,
ɗí ka'ta teeraa Pataraa. 2 Daama ɗí hotta gaal-giiy waa aaw gohaa Fenísíi, ɗí
aassa ga, ɗí ɓaa yah. 3 Ga waa ɗí ka' bi ɗí séennda Sípa'ɗa, ɗí koorohhawa yah-
ñaam, ɗí ëewrukka ɓak gohaa Sírii. Ɗí tee'ta ga Tíi' ndaga gaalaa jomee kiyóoskí'
sëfaa wa ɓayeeɗa daama. 4 Ɗí hotta daama ɓitëelíbée Yéesu, ɗí ennda naɓa bes
ciyitnakanak. Helii yisela'í'yii yéegallaɓa iñaa yah kihewɗa. Ɓa wo''a Pool an ya
hanat kika' Yéerúsaleem. 5 Ga waa bescaa ciyitnakanakcaa matɗa, ɗí kolukissa
kiyah. Ɓuwaama ɓéeɓɓa ɓedussaríi, ɓa na ɓeticaagaɓa na towutaagaɓa bi ɗí meyca

teeraa. Daama ɗí yí''a ɓéeɓpíi ga seereenaa giiyaa, ɗí kíimmba Kooh. 6 Lëehí'ta,
ɓéeɓpíi ɗí taŋkohha, ɗí nak, ɗí aassa ga gaal-giiyaa, ɓa, ɓa ɓaa ɓoyuk kaanɓa.
7 Ɗí kolkohha Tíi', ɗí lëstí'ta ɓaawaagaríi ɗí kooroh giiyɗa ga waa ɗí le'
Potolemayís. Ɓuwaa enu ga teeraama gëmu ga Yéesuɗa ɗí ka'taɓa kikëñí'nee.
Ɗí hoowukka, ɗí neehha. 8 Ga kooh-wíisfaa, ɗí kolkohha daama, ɗí ka'ta teeraa
Sesaree. Ga waa ɗí le''a, ɗí ka'ta kaan Filiip, ɗí dalla daama. Filiip nak enee ɓaa
yéegalohi Hewhewii winéwí'wii ee ya bokee ga ɓuwaa ɓiyitnaɓanakɓaa tansee ga
Yéerúsaleemɗa✡. 9 Ya laakeera towu tinikiis tiɓeti, taa onohussii kipañ ee Kooh
oneeraɓa kiyéegaloh wo'eenaa meyoh gari. 10 Lak ɗí enin daama bes ciyewin,
Laakka sëldíiga-Koohaa teeku Agabus meyoh kúlkaa Yúudée. 11 Ya hayya garíi daa
ɗí eneeɗa, ya ɓeɓpa iñaa Pool pëkíruki ga kenohciɗa, ya pokukka kotcaa na yahcaa,
wo''a an:
- Iñii yii yërí Helii yisela'í'yii wo': «Ɓii laak pëkírukaahii-wiiɗa, yaawúu'caa ga
Yéerúsaleemɗa hayyi kiɓagu fodii dii, lëehíraa ɓa tíkki ga yah ɓuwaa enussii
yaawúu'ɗa. 12 Ga waa ɗí keloh iñaamaɗa, ɗí na ɓuwaa enee daamaɗa ɗí sarahtukka
Pool ya ool kika' Yéerúsaleem.» 13 Wayee Pool taassaríi:
- Ɗú tum ya yii, ɗú yahi keeñiigoo? Mi saŋngii kiɓagu rek, wayee mi tookin sah
bi ga kikaan ga Yéerúsaleem ndaga teekii Yéesu, Ha'mudii. 14 Waa ɗí mínndiiri
kihoonoh kika', ɗí íissari, ɗí wo''a an: Iñaa Ha'mudii waa'ɗa laakat!
15 Ɗí ennda daama bi sammba kimaañ, ɗí ɓewukka, ɗí ka'ta Yéerúsaleem.
16 Laakka ga tëelíbéecaa Yéesu, ɓaa dëku teeraa Sesaree, ɓa taammba naríi, ɓa
ɓayussaríi kaan Monason, yaa ɗí jomee kidal ga kaanciɗa. Monason meyohee Sípa',
ya bokee ga tëelíbéecaa Yéesu ɗeɓɗa.

Pool ka'ta kaan Saak

17 Ga waa ɗí le' Yéerúsaleemɗa, ɓéeɓ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa teerukussaríi na keeñ
wisóosí'. 18 Ga kooh-wíisfaa, Pool taammba naríi kaan Saak ee ɓéeɓ ɓuwaa kuliyuk
ga jaangaa Yéerúsaleemɗa hídírukohsee daama ɓan. 19 Pool Këñɗohha naɓa bi
lëehí'ta, ya ɓéestí'ta wíinoo wíinoo tóoh iñcaa Kooh tum ga ɓuwaa enussii yaawúu'
koorohha gariɗa. 20 Waa ennda ɗa, ɓuwaa súkúrukee Poolɗa ɓaa kañ Kooh. Lëehí'ta,
ɓa ɓaa wo' an:
- Mbok, fu ínohin an yaawúu' ɓiyewin ga yaawúu'cii gëmuunun ga Yéesu ee ɓa lís
kiyëgís ga Waasii Móyíis. 21 Ɓa kelohin an ɓéeɓ yaawúu'cii en ga ínɗa, fu jëgíriɓa
kifoñ iñcii Waasii Móyíis nakohɗa, ki'íis kigú' towutaagaɓa na ki'íis kitaabuk baahcii
yaawúu'cii. 22 Ɗu tuman na ee ɓa hay kiyéeŋ an fu hayin? 23 Kon namaa kitum
iñcii ɗí yahhaa kiwo'ɗa. Laakin ga ɗuuycíi ɓo' ɓinikiis ɓaa waatukin. 24 Taabaa
naɓa, ɗú bok naɓa kisétí'siruk fodii dii Waasii Móyíis nakohkaɗa. Fu fayi'ɓa iñaa
jom kisarahohuɗa tóoh, ɓa nenuk kiteewoh an waataagaɓa leehin*. Fodaama, ɓéeɓ
hay ki'ínoh an iñcii fu wo'ɗuɗa dara laakkii ga, ee ɓéeɓɓa ɓa hay kiwo' an fu lís
kitaabuk iñcii Waasii Móyíis nakohɗa. 25 Ɓuwaa enussii yaawúu' ee gëmu ga Yéesuɗa
ɗí ɓëyrohin gaɓa kiwo'ɓa iñii ɗí am yii, an ɓa abuk kiñam koynohkaa tumu sarah
ga koofcaa, ɓa abuk ɓan ga ki'an ñíf, kiñam koynoh júuraa apu ee ñífaa aamussii na
kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ.
26 Ga kooh-wíisfaa Pool taammba na ɓuwaa ɓinikiisɓaa, ya bokka naɓa kisétí'siruk,
lëehí'ta ya aassa Kaanfaa Kooh, doonaa ya wo' besaa kisétí'sirukkaa leehanɗa, ennda
fodii wahtaa ɓaa en ɓéeɓ mínan kitumɗu sarahɗa.

Pool abussa

✡ **21:8** 21: 8 Malkat Tumeen 6: 5. * **21:24** 21: 24 Pool waatukee an, en lak iñaa ya dígohee na Koohɗa
leehhiinaa, ya nenukoo múk. Malkat 18: 18.

27 Lak bescaa ciyitnakanakcaa nakohu kisétí'sirukɗa caa yah kimat. Laakka
yaawúu'caa meyohu gohaa Aasíi, ɓa hayya Yéerúsaleem. Ɓa hotta Pool ga ɗuuy
Kaanfaa Kooh, ɓa hícísohha ɓuwaa, ɓa ammbari, 28 ɓa ɓaa fiip an:
- Foolat ɓu-Isarayeel! Ɓii jëgírohi daa en ɓéeɓ kiheñoh heetiigaruu, Waasii Móyíis
na Kaanfii Kooh fiiɗa, yee! Ya ekin sah ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ga Kaanfii Kooh ɓi
tahin ɗekataa wisela'í'waa kilíiɓ.
29 Ɓa wo' iñaamanaa, daa ɓa hotee Pool ga teeraa, taabin na Torofím yaa meyoh
teeraa Efeesɗa tah ka. Ɓa foogee nak an Pool ekinndi ga ɗuuy Kaanfaa Kooh.
30 Coowaa ennda cúr ga ɗuuy dëkaa, daa en tóoh ɓo' yaa meyoh da. Ɓa ammba Pool,
ɓa fassari ɓi meyca Kaanfaa Kooh, ga saasi ɓa laŋnga halcaa. 31 Lak ɓa ɓaa heel ki'ap
Pool, ha'-kaadaa soldaa'caa yéegalussa an ɓéeɓ Yéerúsaleem hícísukohin. 32 Ga
saasi, ya hídírohha soldaa'caa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa na soldaa'caagaɓa,
ya íisukka mbooloomaa. Daa ɓuwaa hotee ha'-kaadaa na soldaa'caa taam nariɗa, ɓa
íissa kifeek Pool. 33 Waa ennda ɗa ya deeyca ga Pool ammbari, ya nakohha kiɓaŋngi
na ceen kanak. Lëehí'ta ya meekisohha ɓaa ya ennda na iñaa ya tumɗa. 34 Wayee ga
ɗuuy mbooloomaa ɓii fiipi aneenaa, ɓii fiipi an. Faf ha'-kaadaa soldaa'caa mínndii
ki'ínoh dara ga iñaa hewɗa ndaga coowaa. Waa ennda ɗa, ya nakohha kiɓay Pool ga
ɗuuy kaanfaa soldaa'caa. 35 Ga waa Pool ka' ɓi ya dalla kilap eskalicaaɗa, soldaa'caa
nammbari kiteembeel hen ndaga lak mílti-míltaa hëpin. 36 En ki'enaa, mbooloomaa
wërí taabukee Pool, wa waa fiip an:
- Ya kaanat!

Pool taassa ga iñaa ya yabuɗa

37 Ga wahtaa Pool yah ki'eku ga Kaanfaa soldaa'caaɗa, ya kíimmba ha'-kaadaa an:
- Mi mínin naraa kiwo' jutuute?
Ha'-kaadaa taassari an:
- Caɓ! Man fu lak kiGerek! 38 Kon fu enndii ɓaa meyohee Esípti yaama hícísohee
ɓuwii, ya haydohha coow wiyaak ga dëkii, ya ɓaydohha tumoh-kofeel ɓijúnni-nikiis
ga ëgí'-dúndagaane?
39 Pool taassari an:
- Mi iñii yaawúu', mi límohu Tarsa, teeru wilëekí'-teek ga gohaa Sílísíi. Mi
kíimmbaa fu onndoo kiwo' na ɓuwii.
40 Ha'-kaadaa soldaa'caa onndari. Waa ennda ɗa, Pool tuukka ga eskalicaa, lërissa
mbooloomaa yah, ɓuwaa ennda cew; ya wo''a naɓa ga ki'Arameyee an:

22

1 - Ɗú, mbokciigoo, diima súkúrukat mi taassúu ga iñii ɗú yammbooɗa.
2 Daa ɓa kelohee Pool yaa wo' naɓa ga ki'Arameyee, ɓa wëñnja ɗa ki'een. Pool
tíkka ga an:
3 - Mi yaawúu', mi límohu Tarsa ga gohaa Sílísíi, wayee mi korukoh dii ga teerii
wii. Gamaliyeel ga kihafci yërí jëgí'too ɓi mi ínohha ar waasii ɓicaasammbuu. Mi
Safareera lool ga kitaabuk iñaa Kooh nakoh, fodii dii ɗú ɓéeɓpúu ɗú taabukika
watiɗa. 4 Ɓuwaa gëmee ga waasii Ha'mudiiɗa, mi dëkee ga kihatalɓa ga kipes, mi
ka'ta ɓi mi laŋnga kumuun ga; mi abin ɓiyaal na ɓiɓeti mi laŋngaɓa ga kasu. 5 Ha'-
kaadii sarahohcii na yaakcii dëkii ɓéeɓɓa mínuunun kiseedi' an mi wo' kayoh. En
ki'enaa, mi ɓewohee këyítcaa oneeroo kimín kika' Damaas, mi am yaawúu'caa gëm
ga Yéesu enu daamaɗa gaɓa, fodaama mi ka' Damaasaa, mi amɓa, mi haydohɓa dii,
ɓa koru.

Pool ɓéestí'ta iñaa tahhi kigëm ga Yéesuɗa
(Tumeen 9: 1-19; 26: 12-18)

6 Pool tíkka ga an:

- Lak mi yaa ga waas, bi mi deeyin teeraa Damaas, ga wahtu cuunoh, dalla kilaak
lee'laat wiyaak waa meyoh asamaan, wa ennda mareet ga ɗookkoo bi wíillaroo.
7 Mi keennda kakay, mi kelohha koonaakaa wo' naroo an: «Sóol! Sóol! Iñii tah ya
fu hatalloo ga kipes?» 8 Mi meekisohha an: «Kiyaakii, fu yërí en ɓa?» Koonaakaa
taassaroo an: «Mi yërí, Yéesu Nasareet, yii fu hatal ga kipesɗa.» 9 Ɓuwaa taamsee
narooɗa hotsee ga lee'laataa faŋ, wayee ɓa kelohéeríi ga koonaakaa ɓaa enee naroo
kiwo'ɗa. 10 Mi meekisohha an: «Ha'mudii, mi jom ya kitum?» Ha'mudii wo''aroo an:
«Koluka fu ka' Damaas, fu le' daamanaa, fu hay kiwo'u ɓéeɓ iñaa fu jom kitumɗa.»
11 Mi hotsiséeríi ndaga lak meliclaataa lee'laataa búumɗinndoo. Ɓuwaa mi taabee
naɓaɗa abussaroo ga yah, ɓa ɓayyaroo Damaas.

12 Laakeera ga teeraa Damaas, ɓaa teeku Anañaas ee ya enee ɓo' yigëmí' Kooh.
Ya taabukeera iñii Waasii Móyíis nakohɗa ee ɓéeɓ yaawúu'caa ga teeraaɗa oneerari
cée'. 13 Ya hayya garoo, ya deeycaroo, wo''aroo an: «Sóol, mbokiigoo, hotsisa!» Ga
saasi tuhastaagoo malakka, mi hottari. 14 Ya tíkka ga an: «Koohyii ɓicaasammbuu
tanukinndaa kumëeñí' doonaa fu ínoh iñii ya waa'ɗa, doonaa fu hot ɓaa en
yijúwí'yaa ee ya haŋci doŋɗa, fu keloh konaakaagari. 15 Fu nak, fu yërí yah ki'en
seedici ga fíkíi ɓuwii ɓéeɓ, fu yéegalɓa ɓéeɓɓa iñii fu hotɗa na iñii fu kelohɗa.
16 Kon diimaɗa fu sekis ya? Koluka, fu bëtísi'uk, fu kíim Yéesu, Ha'mudii fu set ga
baakaa'ciigaraa.»

Pool ɓéestí'ta ga daa ya wosu ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa

17 Waa ennda ɗa, mi ɓoyukka Yéerúsaleem. Lak mi enee na kikíim Kooh ga
Kaanfaa Kooh, iñaa ammbaroo fodii heey. 18 Mi hotta Ha'mudii, ya wo''aroo an:
«Gaawa, fu mey Yéerúsaleem diima-diima ndaga ɓu-teerii wii tooksanndii iñii fu
yah garoo kiseedi'ɗa.» 19 Mi taassari an: «Ha'mudii, ɓa ínohin dijófí' an mi taabee
ga jaangu-yaawúu'cii, mi yaa am ɓuwii gëm garaaɗa, mi lagiɓa ga kasu, mi feekiɓa.
20 Iceen yaa enee seedifuɗa, apu ga fíkíiroo. Mi ga kihaffoo, mi fareera ga iñaa
ɓa tumee yaama ee mi yërí amɗeeɓa kúltícaagaɓa.» 21 Waa ennda ɗa, Ha'mudii
wo''aroo an: «Karaa hen rek ndaga mi yahhaa kiwos ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa.»

Pool wo''a an ya bok ga ɓu-Room

22 Ɓuwaa súkúrukussa Pool bi ga daa ya wo'oh wo'eencaamaɗa, daama nak, ɓa
aawissa kifiip didóolí' an:

- Yii ɓo' meydohatti éldúnaanii wii, ya jomoo kipes!

23 Ɓa ɓaa wëñ kifiip, ɓa ɓaa ɗol kúltícaagaɓa ɓaa jaf, ɓa ɓaa kësël kakayfaa
ga ɗook. 24 Waa ennda ɗa, ha'-kaadaa soldaa'caa nakohha Pool eku ɗuuy kaanfaa
soldaa'caa ya rípu na ngee', bi ya wo' iñaa tah ɓuwaa fiipi fodaama ga fenoociɗa.
25 Ga waa soldaa'caa ɓaŋngari na liiɓ bi ɓaa yahhi kifeek, Pool wo''a soldaaraa
kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñ tuukee daamaɗa an:

- Ɗú onuunun kifeek ɓa bok ga ɓu-Room ee lak ya atti'ussii paaye?

26 Daa soldaaraama kelohee iñaama, ya foolla ga ha'-kaadaa soldaa'caa, ya wo''ari
an:

- Fu ínohin iñii fu yee kitumɗa sahe? Man ɓii bok ga ɓu-Room!

27 Ha'-kaadaa soldaa'caa dalla kihay ga Pool, meekissari an:

- Wo'aaroo, fu bok ga ɓu-Roome? Pool taassari an:

- Ee, mi bok ga!

28 Ha'-kaadaa wo''ari an:

- Mi ga kihaffoo, kibokkiigoo ga ɓu-Room mi lomohka yiséerí'.

Pool wo''ari an:

- Mi déy, mi límohu ga hen.

29 Ga saasi ɓuwaa waa'seeri kifeek ya wo'ɗa, íisussari. Ha'-kaadaa soldaa'caa, daa ya ínohee an ya bok ga ɓu-Room ee ya ɓaŋlukinndi na ceenɗa, ya tíitta.

Pool ɓayussaa paanaa yaawúu'caa

30 Ga kooh-wíisfaa, ha'-kaadaa soldaa'caa waa'ta ki'ínoh iñaa lee' ga iñaa yaawúu'caa yam Poolɗa, ya nakohhari kiɓëgís, ya ebilohha kiɓëytoh sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ɓéeɓ paanaa yaawúu'caa wiyaakwaa, ɓa hídoh. Ya haydohlukka Pool, ya tuuki'tari ga fíkíiɓa.

23

1 Waa ennda ɗa, Pool yíppa ɓu-paanaa yaawúu'caa has, ya wo''a an:

- Ɗú mbokciigoo, dii mi koo' ga kipessoo ga díkaantiroo na Koohɗa, helloo dalin ga bi ga wati.

2 Anañaas, ha'-kaadaa sarahohcaa dalla kiwo' ɓuwaa tuukee ga yahaa Poolɗa ɓa
këɓpi ga kúuw. 3 Pool nak wo''ari an:

- Na cii fu man na míiraa yaanaawɗu henɗa, fu, Kooh yahhaa kifeek. Fu yuŋ dii ki'atti''oo ga iñaa waas nakoh, fu nakoh mi feeku ee waas hoonohinka!

4 Ɓuwaa enee ga yahaa Poolɗa, wo'ussari an:

- Mon fu ɓasin ha'-kaadii sarahohcii, sarahohii-Kooh yiyaakyii!

5 Pool taassaɓa an:

- Mbokcii, mi ínohéeríi an ha'-kaadii sarahohcii yërí. En ki'enaa, bíduunun ga Këyítfaa an: «Ɓaa kuliyuk ga heetiigaraa, fu jomoori kiwo' yibóní'.»

6 Pool ínoheera an ɓuwaa hídírukohee daamaɗa, ɓii ensee ɓiSaduseyeeŋ, ɓíinoo ensee ɓiFërísiyeeŋ. Ya tuukka ga leeloo paanaa wiyaakwaa, ya wo''a didóolí' an:

- Ɗú mbokcii, mi iñii Fërísiyeeŋ ee mi kowu Fërísiyeeŋ. Dii mi abin yaakaa' fodii garúu ga kimílískaa ɓuwaa kaaninɗa tah mi haydohussa dii ki'atti'u.

7 Daa ya wo'ee iñaama rek, nookoh dalla kilaak ga díkaanti Fërísiyeeŋcaa na
Saduseyeeŋcaa, faf ɓuwaa hídírukohee daamaɗa hëgískohussa kom kanak. 8 En
ki'enaa, Saduseyeeŋcaa abu an ɓaa kaanin mílísoo, malaaka laakoo ee raɓ laakoo.
Fërísiyeeŋcaa nak gëmuunun an iñcuma tóohca laakin. 9 Waa ennda ɗa, coowaa
kolukka cúr. Laakka jëgíroh-waascaa koluk ee boku ga fërísiyeencaa, ɓa wo''a didóolí' an:

- Iñii ɓii yii wo'ɗa ɗí hottii yibóní' ga. Mínin ki'en jíni wala malaaka wo' nari!

10 Ñarohaa wëñnja ɗa kitamoh. Ha'-kaadaa soldaa'caa niikka ɓuwaa seelsoh Pool, kërí tah ya ebilla soldaa'caa kiyoosuk ga ɗuuy ɓuwaa, ɓa meydohhi ga leelooɓa, ɓa ɓoykidohhi kaanfaa soldaa'caa.

11 Ga wekaa tík gaɗa, Ha'mudii feeñukka Pool, wo''ari an:

- Ɓaataa kiyëgísɗuk, fu seedi'inndoo dii ga Yéerúsaleem ee fu jominndoo kiseedi' ga Room ɓan.

Yaawúu'caa pokohussa nof ki'ap Pool

12 Ga kooh-wíisfaa ga kímaa, yaawúu'caa pokohussa nof ki'ap Pool; ɓa waatta an dara aasanndii kúuwɓa, enndii an ɓa appi hen paayaa. 13 Ɓuwaa waatukee iñaamaɗa
wëñin ɓo' ɓidaaŋkaah-nikiis. 14 Ɓa ka'ta ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa dëkaa, ɓa wo''aɓa an:

- Ɗí waatin an ɗí ñamanndii, ɗí ananndii enndii an ɗí ap Pool hen paayaa. 15 Diima
nak, ɗú, pokohat nof na ɓu-paanaa wiyaakwaa, ɗú tum fodii an ɗú waa' kimalkaat iñaa aaw ga Pool bi lee' lañ, ɗú kíim soldaaraa yiyaakyaa ya haydohi'túuri. Ɗí ga kihaffíi nak ɗí hayyi kitërëwuk ki'appi bi ya le' diinaa.

16 Kutaanamunkaa Pool nak kelohha an yaawúu'caa yah kitërëwuk Pool ki'appi.
Ya ka'ta kaanfaa soldaa'caa, ya aassa, ya yéegallaka Pool. 17 Pool ɓayya yíinoo ga
soldaa'caa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa, wo''ari an:

- Ɓayaa oomaa-yaalii yii ga ha'-kaadaa soldaa'caa, ya laak iñaa ya yahhi kiwo'.
18 Waa ennda ɗa, soldaaraa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa taammba na oomaa-
yaalaa, ɓayyari ga ha'-kaadaa, ya wo''ari an:
- Pool yaa lagu ga kasaaɗa yërí ɓayyoo, ya wo''aroo an mi haydoh oomaa-yalii yii
garaa, an ya laak iñaa ya yahhaa kiwo'.
19 Ha'-kaadaa soldaa'caa ammba oomaa-yaalaa, nookkari, ɓa úsaayya ɓuwaa, ya
meekissari an:
- Fu yahhoo ya kiwo'?
20 Kutaanamunkaa Pool wo''ari an:
- Yaawúu'caa pokohuunun nof kikíimmbaa fu ɓay Pool paanaa wiyaakwaa. Ɓa
yah kitum fodii ɓuwaa yah kimalkaat loo Pool ɓi lee' lañ. 21 Fu nak kaa gëmɓa.
En ki'enaa, iñaa wëñin ɓo' ɓidaaŋkaah-nikiis gaɓa waayukuunun kitërëwuk Pool
ki'appi. Ɓa waatukin an ɓa ñamanndii, ɓa ananndii, enndii an ɓa appi hen paayaa.
Ɓa sek fu took doŋ.
22 Ha'-kaadaa soldaa'caa wo''ari an:
- Ee, kaa wo' ken an fu yéegalinndoo iñaa bok ga.
Lëehí'ta ya íissa oomaa-yaalaa yaa yah.

Pool ɓayussa Sesaree ga Filiksi, gúwernëeraa

23 Waa ennda ɗa, ha'-kaadaa soldaa'caa ɓayya ga soldaa'caagari ɓanak ɓaa kuliyuk
ɓo' ɓitéemée' ga heñ, ya wo''aɓa an:
- Hídírohat soldaa' ɓitéemée'-kanak ɗú tuuk ga kiyah Sesaree. Ɗú taam ɓan na
soldaa' ɓidaaŋkaah-yitnakanak ɓaa lap pënís na soldaa' ɓitéemée'-kanak ɓiliis ɓaa
ɓay núɓ. Ɗú yah kikolkoh dii noh-soos ga wahtu cuuníin ɗú yee'. 24 Ɗú heeli' Pool
pënís ɓan, ɗú ɓayyi ga Filiksi, gúwernëeraa ee dara hanatti ki'oc.
25 Ya bínnda këyít, wo''a ga an: 26 «Filiksi, gúwernëerii yiyaakyii, mi Kolot Lísiyas
mi yërí bínndaa këyítfii fii, ee mi yii këñí'taa ga. 27 Ɓii mi wosohhaa yii, yaawúu'cii
diiɗa ɓërí abeeri ee ɓa waareeri ki'ap. Mi sooŋngaɓa, mi na soldaa'cii, mi te''ari
ga yahɓa ga waa mi ínoh an ya bok ga ɓu-Roomɗa. 28 Mi waa'ta ki'ínoh iñaa ɓa
yammbiɗa, mi ɓayyari paanaa yaawúu'caa wiyaakwaa. 29 Mi hotin nak an iñcii ɓa
yammbiɗa aaw ga loo waasiigaɓa ee mi hottii dara iñaa ya tum ɓi cal ya tíku kikaan
wala ya lagu ga kasu. 30 Mi kelohha an yaawúu'cii pokohuunun nof ki'appi, kërí tah
mi wosohhari garaa ga saasi. Ɓuwii yammbiɗa, mi wo'inɓa ɓa hay garaa, ɓa wo'
iñaa ɓa yammbiɗa.»
31 Soldaa'caa ɓewussa Pool, fodaa ɓa naku kaɗa, ɓa ɓayyari ga wek ɓi ga teeraa
Antípatiriis. 32 Ga kooh-wíisfaa, soldaa'caa tíinseeɗa, ɓoykussa kaanfaa soldaa'caa,
ɓa íissa Pool na soldaa'caa lapsee pënísɗa, ɓa paaf nari. 33 Ga waa soldaa'caa
lap pënís le'u Sesareeɗa, ɓa e'ta gúwernëeraa këyítfaa, ɓa tíkka Pool ga yahci.
34 Gúwernëeraa jaŋnga këyítfaa, ya meekisohha gohaa Pool meyohɗa. Daa ya
ínohee an ya meyoh gohaa Sílísíi, 35 ya wo''ari an:
- Bi mi meekissaa daranaa, ɓuwaa yabussaaɗa hayu.
Waa ennda ɗa, ya nakohha Pool ɗaaku ga kaanfaa buu' Eroot en daamaɗa.

24

Iñcaa Tertilus yam Poolɗa

1 Tíkka ga ɓes ciyëtúus, Anañaas, ha'-kaadaa sarahohcaa taammba na ɓiyaak ga
yaawúu'caa na Tertilus yaa tum lëgëy kilayohɗa, ya hayya teeraa Sesaree. Ɓa ka'ta
ga Filiksi gúwernëeraa kikalaami Pool. 2 Pool ɓayussa, Tertilus dalla kiwo' an:
- Fu Filiksi, gúwernëerii yijófí'yii, dii fu tíidi' dëkiiɗa na iñcii ci'ascii fu haydoh ga
nguuriigaraaɗa onin heetii kilaak jam wimëtí' ee keeñnjíi soosin garaa. 3 Ɗí hotinka
ga daa en tóoh na ga iñaa en ɓéeɓ ee ɗí ɓii gërëmmbaa dijófí'. 4 Mi waa'tiiraa ki'am

na tiwo' tihëpí' kërí tah mi hay kilóhóyí' wo'eenii. Mi kíimmbaa ga kijofkiigaraa fu
súkúrukkíi jutuut.
5 Tertilus tíkka ga an:
- Ɗí hotin an ɓii yii, ɓo' yibóní' ga ɗuuy ɓuwii. Ya haydoh kihëgískoh ga ɗuuy
yaawúu'cii ga ëldúnaɗa tóohɓa; yërí kuliyuk ga ɓuwum taabuk iñii jëgírohu meyoh
Nasareetɗa✡. 6 Karin bi ya jéemmba kilíiwí' Kaanfaa Kooh, kërí tah ɗí ammbari.
[Ɗí waareeri ki'atti, 7 wayee Lísiyas, ha'-kaadaa soldaa'caa hayya, te''ari na dooli ga
yahhíi. 8 Ya ebillarii kihay garaa.]*. Binaa fu meekissinaa, fu ga kihaffu fu hay ki'ínoh
an iñii ɗí yammbiɗa kayoh.
9 Waa ennda ɗa, yaawúu'caa taamsee na Tertilusɗa yëgíssa ga an iñaa Pool yabuɗa
kayoh.

Layaa Pool ga fíkíi Filiksi

10 Waa ennda ɗa, gúwernëeraa eŋnga Pool haf ya wo' ɓan. Pool nak dalla kiwo'
an:
- Kiyaakii, mi ínohin an fu enin atti'oh ga heetiigarii tíkíis tiyewin, kërí tah mi hay
kilayi' haffoo na hel widëlí'. 11 Binaa fu malaksukohaa, fu hay kihot an iñaa mi karee
Yéerúsaleem kijaamuk Kooh bi ga wati, paaffii bes cidaaŋkaah na kanak. 12 Ee ken
hottii daa mi nookoh kiwo' na ɓo' wala kihícisoh ɓuwaa, ennda ga Kaanfaa Kooh,
ga jaangu-yaawúu'caa wala ga ɗuuy teeraa. 13 Ɓuwii ɓii mínsoo kiwo' dara yiléerí'
ga iñcii ɓa yammboo diima diimaɗa. 14 Enaama yíinoo déy mi míninndi kitook ga
fíkíifu: Mi, mi jaamuk Koohyii ɓicaasammbíi, mi taabukka waasii wi'aswii ɓa wo' an
sabohɗa. Hoonohhii bi mi gëmin ɓan ɓéeɓ iñaa Waasii Móyíis nakohɗa na ɓéeɓ iñaa
sëldíiga-Koohcaa bínɗa. 15 Mi abin yaakaa' ga Kooh ee ɓa, ɓa laakin yaakaaraama
ɓan. Ee wërí en an ɓuwii ɓijúwí'ɓii na ɓuwii júwussiiɗa tóoh hay kimílísu. 16 Kërí
tah daa mi enoh tóoh mi heel kipes na hel widëlí' ga fíkíi Kooh na ga fíkíi ɓuwii.
17 Mi enin ga ëgírii tíkíis tiyewin taa mi hayyii Yéerúsaleem. Kërí tahhoo dii
kihay mi haydohi ɓu-heetiigoo dímal kopa' na kitumi' Kooh sarah ga kaanfaagari.
18 En ki'enaa, mi enee ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ee lak mi en na kisétí'siruk fodii
dii yaawúu'cii tumsikaɗa. Ken enndii da ee coow kolukkii da. 19 Laakeera daama
nak yaawúu'caa meyohsee gohaa Aasíi. En ki'enaa, yaawúu'caa ɓaama meyohsee
gohaa Aasíiɗa ee hotseerooɗa, ɓërí jomee kituuk dii ga fíkíifu ɓa yammboo en lak ɓa
laakin iñaa ɓa taabukohanndoonaa. 20 Kon nak yaawúu'cii enu dii ee boku ga paanaa
yaawúu'caa wiyaakwaaɗa, ɓa wo'at kofeelkaa mi tum ga waa mi tuukiru ki'atti'u ga
paanaa wiyaakwaaɗa. 21 Ɓa laakoo iñaa ɓa yabohanndoo, enndii wo'eenii wii mi
wo' didóolí' ga fíkíiɓaɗa an: «Dii mi gëmin ga kimílískaa ɓuwaa kaaninɗa tah mi
haydohu ki'atti'u ga fíkíirúu wati.»
22 Filiksi nak, lak wo'uunun dijófí' loo waas kerceen, ya ke'ta atti'aa bi bes wiliis,
ya wo''a an:
- Binaa Lísiyas, ha'-kaadaa soldaa'caa hayaa, mi malakis iñum akitohhúuɗa.
23 Waa ennda ɗa, Filiksi nakka soldaaraa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa kiɗaak
Pool ga kasaa, wayee ya íisu ya féeh ee fiiliimuncaagari míniri kihay kitoputu'.

Filiksi tíkísohha kisaawal na Pool

24 Ga bescaa tík gaɗa, Filiksi hayya ya na ɓetici, Durusíl. Durusíl nak iñaa yaawúu'.
Ya ɓaylukka Pool kisúkúrukki, yaama wo''i yen ga loo kigëm ga Yéesu Kiristaa.
25 Wayee daa Pool wo'ee bi le''a ga loo enukeen wijúwí' na loo kimín ki'abuk, na loo
atti'aa yah kimëeñjohɗa. Filiksi, gúwernëeraa dalla kitíit, ya íissa Pool ya wo''ari
an:
- Diimaɗa, fu mínin kika' kimma, wati hayɗa kidooy. Mi kolukaa mi hayyaa kiɓayis.

✡ **24:5** 24: 5 Malkat Mëccëe 2: 23. * **24:8** 24: 8 Iñaa wëñ ga bíncaa cimëeñí'caaɗa laaksooca

26 Ya foogee an Pool hayyi ki'e' hëelís, kërí tah leekleekaa ya ɓayluk Pool kisaawal
nari.
27 Waa ennda ɗa, tíkíis tanak tíkka ga, laakka gúwernëe' yiliis yaa faluk ee teeku
Poosiyus Festus. Filiksi ga kihafci, kiwaa' iñaa neɓ yaawúu'caa doŋ tahee bi ya íissa
Pool ga kasaa.

25

Pool kíimmba ya ɓayu ga buuraa Room

1 Waa ennda ɗa, Festus, gúwernëeraa hayya gohaa ya yah kinguurukohɗa. Ya
tummba daama bes kaahay, ya meyohha gohaa Sesaree ya ka'ta Yéerúsaleem.
2 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa, 3 hayussa kikalaami'
Pool gari. Ɓa kíimmbari, ya dímalɓa, ya haydoh Pool Yéerúsaleem. En ki'enaa, ɓa
pokohee nof kitërëwuk Pool ga waas, ɓa appi. 4 Wayee Festus, gúwernëeraa taassaɓa
an Pool yaa lagussa ga kasaa Sesaree, ee ya ga kihafci ya en na kiɓoyuk daama ga
iñaa maañnjii. 5 Ya tíki'taɓa an:
- Laakin garúu ɓuwaa mín kituukuk iñaamanaa, ɓa taabat naroo, ɓa kalaami' Pool
en lak ya tumin iñaa moroonaa.
6 Festus, gúwernëeraa tum ga Yéerúsaleem ɓes ciyitnakaahay aawwa cidaaŋkaah
doŋ, lëehí'ta ya ɓoyukka Sesaree. Ga kooh-wíisfaa, ya ka'ta paanaa atti'ohsiɗa, ya
nakohha kihaydoh Pool. 7 Daa Pool hay hen, yaawúu'caa meyohee Yéerúsaleemɗa
wíilussari, ɓa yammbari enaama cibóní' ciyewin. Wayee ɓa mínéeríi ga kiwo' iñaa
lee'. 8 Pool nak layohi'ta hafci, wo''a an:
- Mi tooñnjii ken: enndii ga Waasii yaawúu'cii; enndii ga Kaanfaa Kooh; enndii ga
Sesaa'.
9 Festus nak waaree kitum iñaa neɓ yaawúu'caa, ya dalla kiwo' Pool an:
- Fu waarin kiɓoyuk Yéerúsaleem fu atti'u ga fíkíiroo ga iñcii fu yabuɗane?
10 Pool dallari kitaas an:
- Múk, mi yii tuukka dii ga fíkíi paanii buu' Sesaa' jommboo ki'atti'ɗa, ee mi
atti'ohsan dii. En yaawúu'ciinaa, mi tummbiiɓa dara yibóní', ee fu ga kihaffu, fu
ínohinka ga moos. 11 Enee an mi tooñ hen wala mi tum iñaa cal mi tíku kikaanaa,
eneenaa mi sagoo kikaan. Wayee en lak iñcii ɓuwii ɓii yammbooɗa enndii kayohaa,
waas onndii ken kitíkkoo ga yahɓa. Mi kíim kipaafdohu ga buu' Sesaa'.
12 Waa ennda ɗa, Festus, gúwernëeraa ka'ta, hotohha na ɓuwaa taabi nariɗa,
lëehí'ta ya wo''a Pool an:
- Fu waa' kipaafdohu ga buu' Sesaa', kon fu hay kika' ga buu' Sesaa'.

Festus ɓéestí'ta buu' Agírípaa loo Pool

13 Ga besaa tík gaɗa, buu' Agírípaa na Berenís, këmëeŋkíci yiɓeti hayussa gohaa
Sesaree kikëñí' Festus, gúwernëeraa. 14 Ee lak ɓa hay ki'en daama bes ciyewin, Festus
nak ɓéestí'ta buuraa loo Pool, wo''ari an:
- Laakin ɓaa en dii, gúwernëe' Filiksi yërí foñeeri ga kasu. 15 Ga waa mi ka'
Yéerúsaleemɗa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa yaawúu'caa, hayussa kikalaami''i
garoo, ɓa kíimmbaroo an mi tíkatti kikaan. 16 Mi taassaɓa an ki'eroh ɓo' ya apu ee
lak ɓaa tuukkii na ɓuwaa yammbiɗa, ya layoh ga iñcaa ya yabuɗa, iñaama taammbii
na iñaa ɓu-Room mee' kitumɗa. 17 Waa ennda ɗa, ɓa taammba naroo ɗí hayya dii ga
Sesaree. Mi nak, mi sekkii iñaa maañ. Kooh yaa wíis rek, mi ka'ta paanaa atti'ohsiɗa,
mi nakohha kihaydoh ɓaa yaama abu ga kasaaɗa. 18 Ɓuwaa kalami'eeriɗa, ga waa
ɓa hayya, ɓa yammbiiri wíinoo ga iñcaa mi halaateeɗa. 19 Ɓa nookoh iñaa aaw ga
loo waasiigaɓa na loo ɓaa teeku Yéesu ee kaaninɗa, Pool nak yëgísin ga an Yéesu
yaa pes. 20 Mi nak, mi laakkii iñaa mi wo'an ga iñaama. Kërí tah mi wo''a Pool kika'
Yéerúsaleem ya atti'unee daama. 21 Wayee Pool kíimmba ya paafdohu ga buu' Sesaa'

ndaga ya bok ga ɓu-Room. Waa ennda ɗa, mi ebilohha ya ɗaaku ga kasu bi ga daa mi mínanndi kiwosoh ga buu' Sesaa'.

22 Agírípaa dalla kiwo' Festus an:

- Mi ɓan mi waarinndi kisúkúruk, ya wo' mi keloh. Festus taassari an:

- Kuwis-kuwisɗa, fu hayyi kisúkúruk, ya wo' fu keloh.

Pool ga fíkíi Agírípaa na ga fíkíi Berenís

23 Ga kooh-wíisfaa nak, Agírípaa na Berenís, këmëeŋkíci hayussa na sañsi ciyaak,
ɓa taam na ɓiɓo' ɓilëekí'-teek. Ɓa aassa ga taahaa atti'ohsiɗa na soldaa'caa
ɓiyaakɓaa na ɓuwaa kuliyuk ga teeraaɗa. Festus ebilohha Pool haydohu. 24 Lëehí'ta,
Festus wo''a an:

- Buu' Agírípaa, na ɓéeɓpúu ɗú ɓii ɗú en diiɗa, ɓii ɗú hot yii, ɓéeɓ heetii
yaawúu'cii hayuunun garoo kiña'sukoh iñaa aaw gari. Ɓa hayin garoo ga
Yéerúsaleem, ɓa hayin dii ɓan, ɓa ɓaa fiip ga ɗookkoo an ya jomissii kipes. 25 Mi ga
kihaffoo nak, mi hotin an ya tummbii enaama yíinoo yibóní', yaa cal ya tíku kikaan.
Diimaɗa, ya nak ya kíim kipaafdohu ga buuraa ɓu-Room, kërí tah mi abin an mi
hayyi kiwosoh gari. 26 Mi nak mi laakkii dara yiléerí' ga looci yaa mi mínan kibín
buu' Sesaa'. Mi haydohhari ga fíkíirúu, ee wëñaa ga fíkíifu, buu' Agírípaa; en ɗanaa,
ya meekisunaa, heyna mi laak kimma iñaa mi bídanndi. 27 En ki'enaa, mi halaat an
kiwosoh Room ɓaa abu ga kasu, ee ken mínoo kiwo' yiléerí' ga iñcaa ya yabuɗa,
iñaama enndii halaat.

26

Layaa Pool ga fíkíi Agírípaa

1 Waa ennda ɗa, buu' Agírípaa wo''a Pool an:

- Fu mínin kiwo' kimma, fu layohi' haffu.

Pool nak lëríssa yahaagari, wo''a an:

2 - Buu' Agírípaa, keeñnjoo soosin wati kituuk ga fíkíifu, mi layohi' haffoo ga tóoh
iñcii yaawúu'cii yammbooɗa. 3 En ki'enaa, fu ínohin dijófí' ɓéeɓ baahcii yaawúu'cii
na iñcii en saawalɓaɗa. Mi kíimmbaa fu súkúrukkoo dijófí'.

4 Yaawúu'cii ɓéeɓɓa ínohsin dii mi koo' ga kipeskiigoo, aboh ga ki'oomaarooɗa. Ɓa
ínohin daa mi madee kuɗewaaɗa, ennda ga ɗuuy heetiigoo, ennda ga Yéerúsaleem.
5 Ɓa maañinndoo ki'ínoh, ee ɓa mínin kiseedi', ɓa tookkanaa, an mi bok ga
Fërísiyeeŋcii; ee ɓuwaama, daa ɓa taabuki Waasii Móyíisɗa wëñ kiɓít. 6 Wati nak, mi
yii atti'u ndaga dii mi yaakaarin an Kooh hay kimëtí' iñaa ya dígee ɓicaasammbuuɗa.
7 Dígaama, níilcii cidaaŋkaah na kanakcii heetiigaruu yaakaaruunun kihotwa wa
mat, kërí tah ɓa jaamuki Kooh wekoo nohoo. Buu' Agírípaa, kiyaakaa' dígaama tah
yaawúu'cii kalaami'ussoo. 8 Iñii tah ya ɗú yaawúu'cii ɗú tum ga helciigarúu an Kooh
mínoo kimílísi' ɓuwaa kaaninɗa?

9 Mi ga kihaffoo sah mi tumee ga helloo an daa ka mín kiman tóoh mi jomin kiheñoh
teekii Yéesu Nasareet. 10 Ee iñaama yërí mi enukohee ga Yéerúsaleem. Mi lagin ga
kasu ɓo'-Kooh ɓiyewin, ee sarahohcaa ɓiyaakɓaa ɓërí oneeroo kitum iñaama. Binaa
ɓa yah ki'apunaa, mi fareera ga. 11 Leekleek, mi taabee ga jaangu-yaawúu' na jaangu-
yaawúu', mi feeklukiɓa kiheeliɓa kimeydoh ga ngëmaagaɓa ga Yéesu. Mi sageeɓa
hen bi mi daaneeɓa kidawuk bi ga dëkcaa wëñ ki'úsaayɗa, kisodalɓa.

Pool ɓéestí'ta iñaa tahhi kisúpít kipesɗa

12 Fodaama, laakka bes, mi enee na kiyah Damaas, lak sarahohcaa ɓiyaakɓaa
eruununndoo dooli ki'am ɓuwaa gëmu ga Yéesuɗa. 13 Buu' Agírípaa, wiima lak mi
yaa ga waas Damaas. Ga ɓak mídí, mi hotta lee'laat waa meyoh asamaan. Meliclaataa
gawa wërí wëñ nohii kimelic, wa ennda mareet bi wíillaroo mi na ɓuwaa mi taabee

naɓaɗa. 14 Ɗí ɓéeɓpíi, ɗí keennda kakay, mi dalla kikeloh koonaakaa wo' naroo ga
ki'Arameyee an: «Sóol, Sóol, iñii tah ya fu hatalloo ga kipes? Fu tum haffu, fu man na
baamaa tap dooraa ha'mudaagari feekkiɗa» Mi meekissari an: 15 «Kiyaakii, fu yërí
en ɓa?» Ha'mudii taassaroo an: «Mi yërí en Yéesu yii fu hatal ga kipesɗa. 16 Wayee
kolka, fu tuuk ga kotciigaraa, mi wo''aa iñii tah mi feeñukkaaɗa. Mi tanukinndaa fu
en súrgaroo, fu seedi''oo ga fíkíi ɓuwii, ga iñcii fu hot watiɗa na ciliis caa mi yahhaa
kiteeɓ. 17 Mi hayyaa kisom ga heetii yaawúu'cii na ɓuwii enussii yaawúu'ɗa. 18 Mi
wossaa gaɓa, fu lëgísi'ɓa hasciigaɓa, fu ɓewohɓa ga ñúusii fu haydohɓa ga lee'laatii.
Fu ɓewohɓa ga yah Seytaani, fu ëewdohɓa ga Kooh, mi bayalɓa baakaa'ciigaɓa, en
ɗanaa ɓa gëm garoonaa mi wa' ɓa ga iñcii ɓuwii Kooh yah kilamɗa.»
19 Kon nak buu' Agírípaa, mi taabuk iñcii Koohyii feeñukkoo teeɓpooɗa. 20 Ee
sah mi ɗeɓ kijëgí' ɓu-teeraa Damaas na ɓu-teeraa Yéerúsaleem. Lëehí'ta, mi paaffa
ga ɓu-kúlkaa Yúudée ɓéeɓka, mi mëeñjohha ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa. Mi
yéegallaɓa an ɓa jomin kisúpít kipeskaagaɓa, ɓa ëewdoh hafɓa ga Kooh ee ga
tumeencaagaɓa ɓa teewoh kayoh-kayohɗa an ɓa súpítin kipes. 21 Iñaama yërí tah
yaawúu'cii abussaroo ga Kaanfaa Kooh, ɓa ɓaa heelloo ki'ap. 22 Kooh músalinndoo,
mi yii lís kipes bi ga besii wati. Mi yii seedi' ga fíkíi ɓuwii, ennda oomaa ennda yaak.
Iñcii mi jëgírohɗa ɗeeŋngii iñaa sëldíiga-Koohcaa na Móyíis yéegalohsee an ca hay
kilaakɗa: 23 an Kiristaanii hay kiday coonu ciméeskí', ee yërí yah kiɗeɓ kimílís ga
ɓuwaa kaaninɗa, ya yéegal heetiigaruu na heetcii cíinoo lee'laatii onoh kipesɗa.

Pool yaa nook Agírípaa ga ngëmaa

24 Lak Pool yaa eemmba daama ga layohaagari, Festus, gúwernëeraa dallari kifiip
an:

- Way way Pool fu dofin! Jagiigaraa wihëpí'wii mëeñísin hafiigaraa yaay!

25 Pool nak taassari an:

- gúwernëe' Filiksi mi doffii déy. Iñii mi wo'ɗa ɓéeɓwa kayoh ee laakin haf. 26 Buu'
Agírípaa sah ínohin iñii mi wo'ɗa, kërí tah mi kaañ kituuk mi wo'ka ga fíkíici.
Ɓéeɓ iñciima, wíinoo gaca appiiri kúmpa ndaga laakkii caa tumu ga rúkku. 27 Buu'
Agírípaa, fu gëmin iñaa sëldíiga-Koohcaa wo'ɗane? Ee, mi ínohin an fu gëmin ga.

28 Waa ennda ɗa, Agírípaa buuraa wo''a Pool an:

- Tes ga jutuut fu tummboo kerceen!

29 Pool taassa an:

- Yéeh, maañ, Kooh tumat, mi wo''ii fu doŋ wayee bi ga ɓéeɓ ɓuwii súkúrukkooɗa,
ɗú laakneeroo ga iñii mi enukohɗa bi tes kiɓagu na ceen.

30 Waa ennda ɗa, buu' Agírípaa na Festus, gúwernëeraa na Berenís na ɓéeɓ ɓuwaa
enee daamaɗa, kolkussa ɓaa yah. 31 Ga waa ɓa en na kiyahɗa, ɓa ɓaa wo' ga
díkaantiɓa an:

- Ɓii yii tummbii enaama yíinoo yibóní' yaa cal ya tíku kikaan wala kilagu ga kasu.

32 Buu' Agírípaa nak dalla kiwo' Festus, gúwernëeraa an:

- Enéeríi dii ya kíim kipaafdohu ga buu' Sesaa'ɗanaa ennaa ya mínin ki'íisu, ya
yee'.

27

Pool ekussa ga gaal-giiy kiɓayu Room

1 Waa ennda ɗa, ɓa ammba bes ki'ekkíi ga gaal-giiy, ɗí ɓayu Kúlkaa Ítalíi. Pool
na ɓo' ɓiliis, ɓaa amsee ga kasu fodaa gari tíkussa ga yah Húliyus, ha-kaan ga
soldaa'caa ɓu-Room wo'u «Soldaa'caa buu' Sesaa'ɗa». 2 Ɗí aassa ga gaal-giiyaa
meyoh teeraa Adaramit ee wa aawee dëkcaa Aasíi en ga yahaa giiyaaɗa, ɗí ɓaa yah
ga giiy. Arístarka, ee dëk teeraa Tesaloník ga gohaa Maseduwaanɗa taabee narîi.
3 Ga kooh-wíisfaa, ɗí tee'neera ga teeraa Sídoŋ, Húliyus ennda ɓo' yijófí' ga Pool.

Ya onndari kimín kika' ga fiiliimuncaagari doonaa ɓa mínndi kitoputu'. 4 Ga waa ɗí
meyoh daama, ɗí taabohha na dëkaa Sípa' giiyaa wíilɗa kisúnuk uurisaa ndaga lak ɗí
jaanoh nawa hen. 5 Lëehí'ta ɗí koorohha giiyaa ga gohaa Sílísíi, aawwa waa Pamfílíi,
ɗí tee'neera teeraa Miraa ga gohaa Lísíiɗa. 6 Daama, Húliyus soldaaraa yiyaakyaa
hotta gaalaa meyoh Aleksandarí aaw Ítalíi, ya ekkaríi ga.

7 Ɗí tumin ga giiy bes ciyewin caa gaalaa foolee ndaŋ. Ga wii ɗí ka' bi ɗí laŋneera
na teeraa Kímítɗa, lak ɗí dayin coonu fiméeskí', ɗí mínndii kitee' daama. Uurisaa
nak onndiiríi ki'aaw fíkíi ga ɓakaama, ɗí nammba kikooroh Salomee en ɗanaa ɗí
paafoh ɓakaa Keret súnúkin ga uurisaaɗa. 8 Ɗí taabohha giiyaa daama bi ɗí le''a
ɗekat waa wo'si «Diteeraa' diwóorí'», en ga yahaa teeraa Laseeɗa.

9 Ga wii ɗí le' daamaɗa lak ɗí maañin ga waas lool, ee kifoolis ga giiy wëerissii,
ndaga lak ooraa yaawúu'caa ga seekɗa paafin. Këri tah, Pool wo''a na ɓuwaa,
kiyéegalɓa an:

10 - Ɓiyaay, mi hotin an ɓaawiigaruu wii wëerissii, ɗu aaw fíkíinaa. Mi wo'issiirúu
an gaalii na iñii wa sëfɗa hay kiyasukoh, wayee tumuuntiiruu sah mínin ga kihín.

11 Wayee soldaaraa yiyaakyaa ɓu-Room ammbii faali ga iñaa Pool wo'ɗa, ya
nammba kisúkúruk iñaa fóolíroh-gaalaa na ha'-gaalaa wo'ɗa. 12 Ɓaatta ga ɗekataa
gaalaa teeroh waama newoo ki'enoh na lah, këri tah iñaa wëñ kiyewin ga ɓuwaaɗa
júwohussa ga kikolkoh daama, ɗí paaf, en mínukinaa, bi ga Fenísíi, ɗekat wiliis ga
Keret waa ɓo' mínin kiteeroh bi seek wíis. Ɗekataama nam kijaanoh na aasaa'-noh.

Uurisaa wiyaak yíppa ga giiyaa

13 Waa ennda ɗa, uuris wihídí', waa kolkoh yah-ñaam meyaa'-noh, aawwa kiwëp,
këri tah ɓa ammba yaakaa' an ɓa hay kimín kika' bi ɓa tee' ga Fenísíi. Ɓa
ponnda ní'caa pokohsee gaalaaɗa, ɓa taammba giiyaa, ɓa riisukka Keret, ɓa ɓaa
yah. 14 Wayee maañnjii dara, uurisaa wiyaakwaa teeku Erakilíyoŋɗa dalla kiwëpoh
tëgëlcaa Keret, wa ennda mílíp ga ɗookkíi. 15 Uurisaa jíitalla gaalaa, ken mínissiiwa
kitëhdoh, ɗí íissawa, waa yah ɗuuy. 16 Ɗí yolohha Kódaa, kudëk jijutuut, ja
súnndaríi ga uurisaa. Fodaama, ɗí mínnda kijekeluk gaal-loocaa taamdohsi na gaal-
giiyaaɗa. Ɗí lëpí'tawa ga gaalaa ee ɗí sonnda ga lool.

17 Ga waa ɗí lebirohha bi ɗí lëpí'tawa, ɗí ŋaawwa gaalaa na ní' doonaa wa
tasoo, lëehí'ta ɗí yóoskí'ta dúuñaa wiyaakwaa poksi ga fenoo gaalaaɗa kinóowís
gaawlaataa ndaga ɗí niikee uurisaa ye' gaalaa bi ɗí paafnee tewisaa teeraa Sírta.

18 Ga kooh-wíisfaa lak uurisaa waa lís kiyëngël gaalaa didóolí', këri tah ɗí aawwa
kijaf iñaa gaalaa sëfeeɗa ga giiyaa. 19 Ga besaa tík gaɗa, ɓuwaa fóolíri gaalaaɗa na
kihafɓa jafussa paŋkaahcaa enee ga gaalaaɗa ga giiyaa.

20 Ɗí tumin bes ciyewin ga giiy caa ɗí hottii noh, ɗí hottii ol. Uurisaa yíppa rek
ínohoo ki'íis, ka'ta bi ɗí abissii yaakaa' kimúc.

21 Wiima lak ɓuwaa ensee ga gaal-giiyaaɗa tumuunun iñaa maañ ee ken ekkii
ñamah ga kúuwci. Pool dalla kikoluk, tuukka ga leelooɓa, wo''aɓa an:

- Ɓiyaay, ɗú súkúrukee wo'eenndoonaa, eneenaa ɗú kolukohoo Keret ee iñcii tóoh
yasukoh cii laakoo. 22 Wayee diimaɗa mi nakkúu kiyëgísɗuk. En ki'enaa, laakoo
yíinoo garúu yaa kumuunci hídan ga, hanaa gaalii doŋ yahan. 23 En ki'enaa, wekama,
Koohyii laakkooɗa ee mi en súrgaciɗa wosin malaakaagari garoo, 24 ya wo''aroo an:
«Pool kaa niik ndaga fu jomin kika' bi fu tuuk ga fíkíi buu' Sesaa'. Kooh oninndaa,
ya hay kisom tumuuntii ɓuwii fu taam naɓaɗa ɓéeɓɓa ga giiyaa.» 25 Kon ɓiyaay,
yëgísɗukat, mi abin yaakaa' ga Kooh ee dii ya wo''ookaɗa yahɗa kilaak deŋ. 26 En
ki'enaa, ɗu hay kihín ga dëk, waa giiyii wíil.

27 Ga wekaa wudaaŋkaah na wu-nikiiswaa, lak uurisaa waa líssíi kimeeɓ ga ɗuuy
giiyaa. Ga leeloo wek, ɓuwaa lëgëyi ga gaal-giiyaaɗa manɓa na ɗí deeyin kilaas

kakay, 28 ɓa yoolla ní' kimalak huutlaataa, ennda meeta' cidaaŋkaah-kaahay na
ciyitnakanak. Ɓa ka'ta ɓi ga fíkíi, ɓa yoolissa ni'aa, ennda meeta' cidaaŋkaah-kanak
na ciyitnakaahay. 29 Ɓa niikka gaal-giiyaa tapuk ga atoh, ɓa dalla kiwees bóoy*
cinikiis kidot gaal-giiyaa ga fenoo, lëehí'ta ɓa yuŋnga ɓaa cúŋ daa Kooh wíisan.
30 Ɓuwaa lëgëyi ga gaal-giiyaaɗa waa'see kinúp ɓa foñ gaalaa, ɓa tummba fodii an
ɓaa waa' kidot gaal-giiyaa ga iñaa hanoh fíkíiɗa, ɓa yóoskí'ta gaal-loocaa taamdohsi
na gaal-giiyaaɗa. 31 Wayee Pool wo''a soldaaraa yiyaak an:

- Binaa ɓuwii ɓii tesussii ga gaal-giiyiinaa, ɗú múcoo.

32 Soldaaraa dalla kigú' ní'caa pokohsee kiyool gaal-loocaaɗa, wa keennda ga giiyaa,
dalla kinuu'.
33 Lakanaa ɓa ɓaa sek Kooh wíis, Pool wo''a ɓuwaa an:

- Laakin bes cidaaŋkaah na cinikiis ga wati caa ɗu yuŋ ɗu ñammbii dara. 34 Kon
diimaɗa mi wo''úu kiñam. En ki'enaa, ɗú waa' kimúcaa ɗú jomin kiñam, ee mi
wo'issúu an gëmattoo: yíinoo garúu kufenci ɓooyukanndii.

35 Ga waa ya wo''a fodaama ɓi ya lëehí'ta, ya ɓeɓpa mbúurú, ya gërëmmba Kooh ga
fíkíi ɓéeɓ, ya weella mbúuraa yaa ñam. 36 Waa ennda ɗa, ɓéeɓ ɓuwaa helcaagaɓa
hannda kidal, ɓa aawwa kiñam ɓan. 37 Ɓéeɓpíi ɗí enee ɓo' ɓitéemée'-kanak na
ɓidaaŋkaah-yitnaɓanak na ɓiyitniinoo ga gaalaa. 38 Daa ɓa ñamee ɓi ɓa kappa, ɓa
aammba belaa gaalaa ɓayeeɗa ga giiyaa doonaa wa eref. 39 Ga waa Kooh wíissa,
ɓuwaa lëgëyi ga gaal-giiyaaɗa séennda kucolli-kakay na tewis wayee ɗekataama ɓa
ínohoowa. Ɓa waa'ta kitee'nee gaalaa daama, en mínukaa. 40 Ɓa pëkíssa iñcaa
dotohsi gaalaaɗa, ɓa foññjaca ga giiyaa. Ɓa gú'ta ní'caa pokohsee dooraa fëeliri
gaalaaɗa ɓan, ɓa lëríssa píisaa wiyaak hanohi fíkíi gaalaaɗa doonaa uurisaa mín
kiye' gaalaa ɓa yee tewisaa. 41 Gaalaa nak koorohha ga daa músúcaa hídoh, wa
looppa ga kakayfaa jaluk daamaɗa. Púkaa gaalaa yíppa, wa tuukka tek. Fenoogaanaa
gaalaa nak aawwa kiyëwísuk ndaga dúuscaa giiyaa tapukee ga na dooli.

42 Soldaa'caa waarussa ki'ap ɓuwaa amseeɗa ndaga ɓa niikee laak gaɓa ɓaa fiiy ga
giiyaa, ɓa núp. 43 Wayee soldaaraa yiyaakyaa, lak waarin kisom Pool, ya kokohhaɓa
kitum iñaa ɓa amɗa. Ya ebilla ɓuwaa mínin kifiiyɗa ɓa ɗeɓ kijafuk ga músúmaa, ɓa
fiiy ɓi ga tewisaa. 44 Ya wo''a ɓuwaa ɓíinoo mínsoo kifiiyɗa ɓa taam ga, ɓa ëbíluk ga
haangacaa yëwísukoh ga gaalaaɗa wala póokéecaa gaalaa. Fodaama ɓéeɓ meyca ɓi
ga kakayfaa ee dara ocukkii gaɓa.

28

Pool ga kúlkaa Malta, giiyaa wíilɗa

1 Ga waa ɗí somolukohha ɓéeɓpíi ga giiyaa na jam, ɗí ɓaa han ki'ínoh an dëkaama
ɗí enoh, giiyaa wíilɗa teeku Malta. 2 Ɓu-dëkaama teewussaríi kijof kiyaak. Ɓa
feti'taríi kiwii kiyoonuk ndaga lak Kooh yaa toɓ ee fiyoonfaa yakin lool. 3 Pool
balaɓpa móofí'-sookooñ kijaf ga kiwiikaa. Laakka goŋ-saamaanaa meyoh gawa
ndaga tamohlaataa kiwiikaa, ñaakkari ga yah. 4 Daa ɓuwaa hotee gogaa yoolin ga
yahaa Pool, ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:

- Ɓii yii jom ki'en apoh-ɓo' sah-sah. Hídaa ga dii ya somalukohin ga kikaan ga
giiyiiɗa tóoh, kikaan líssi kitaabuk.

5 Pool nak wícca gogaa ga kiwiikaa ee dara dalliiri. 6 Ɓuwaa sekka kihot ya úus
bëm wala ya keen dal, ya kaan; wayee ga waa ɓa sekka ɓi maaññja, ee ɓa hottii dara
dallii, ɓa abissa halaat wiliis, ɓa ɓaa wo' an:

- Ɓii yii iñii Kooh!

---

* **27:29** 27: 29 Wa jafu ga giiyaanaa, wa mín kitëhdoh gaal-giiyaa ɓi wa karoo

[7] Ga yahaa daa ɗí eneeɗa, laakeera daama yoon wiyaak waa ɗíguunun, yoonaama
Púbílíyus, yaa kuliyuk ga dëkaama giiyaa wíilɗa, yërí laakwa. Ya teerukkaríi ga
kaanci, ya mínohharíi sagac iñaa le' bes kaahay. [8] Wiima lak paam Píbílíyus, síbíru
na bíirtañi faaninndi ga fayaaŋ. Pool nak, ka'tari kiwaak, ya kíimmba Kooh, tíkkari
yahcaagari, wëkí'tari. [9] Waa ennda ɗa, ɗúukoolí'caa ɓíinoo ga dëkaama giiyaa wíilɗa
hayussa ga Pool, ya wëkí'taɓa ɓan. [10] Ɓu-dëkaama giiyaa wíilɗa, iñaa en ɓéeɓ ɓa
tumi'taríiri, ee ga waa ɗí koluk kiyahɗa, ɓa eewallaríi tóoh iñaa ɗí jom kisooluk ga
ɓaawaaɗa.

Pool le''a teeeraa Room

[11] Ɗí ennda ga Malta ñiin kaahay; ɗí hannda ki'aas gaal-giiyaa kúlkohee
Aleksandarí ee wa ɓay nataalcaa Kastoo' na Poluksiɗa*. Wa lahee ga kúlkaama giiyaa
wíilɗa. [12] Waa ennda ɗa, ɗí tee'ta ga teeraa Sírakus, ɗí tummba daama bes kaahay.
[13] Ɗí kolkohha daama ɗí aasissa ga gaal-giiyaa bi ɗí le''a teeraa Resíyóo. Ga kooh-
wíisfaa, uurisaa waa wëp. Ga besaa wukanakwaa tík gaɗa ɗí hannda kile' Púsool.
[14] Ɗí hotta ɓuwaa gëmuunun ga Yéesu ga teeraama. Ɓa nak, ɓa kíimmbaríi kites
naɓa bes ciyitnakanak. Lëehí'ta, ɗí ammba waas Room. [15] Kerceencaa dëku Roomɗa
kelohussa an ɗí ɓaa hay, ɓa hayyaríi kitëebíluk bi ga «Marsaa Apíyus» na ɓan bi
ga «Túuy-íika'caa kaahaycaa». Daa Pool hoteeɓa ya gërëmmba Kooh ee helci dalla.
[16] Ga waa ɗí le' Roomɗa, Pool onussa kidëk ga kaan haŋci ya na soldaa' yíinoo yaa
watukanndi.

Pool aawwa kijangat ga teeraa Room

[17] Tíkka ga bes kaahay Pool ɓaylukka ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caa dëku Roomɗa.
Daa ɓa hídírukohee, ya wo''aɓa an:

- Mbokcii, mi abuunun ga teeraa Yéerúsaleem, mi tíkussa ga yah ɓu-Room, ɓaa
kuliyuk ga dëkaaɗa ee lak mi laakohhii dara na heetiigaruu ee mi ɗeeŋngii baahcii
ɓicaasammbuu. [18] Ga waa ɓa meekissaroo ki'ínoh kayohfaaɗa, ɓa waa'taroo ki'íis
ndaga ɓa hottii dara iñaa mi tum bi cal mi tíku kikaan. [19] Wayee yaawúu'caa sagussa.
Mi nak, mi kíimmba kipaafdohu ga Sesaa', buurii ɓu-Room, ya atti''oo. Mi waa'tii
kiyam heetiigoo ga dara. [20] Iñaama tah mi kíimmba kihotoh narúu bi mi saawal
narúu. En ki'enaa, ɗu ɓu-Isarayeel, iñii ɗu am yaakaa' gariɗa yërí tahhoo kiɓagu na
ceen.

[21] Ɓuwaa taassari an:

- Ɗí ga kihaffíi, ɗí laassii këyít fíinoo faa meyoh kúlkaa Yúudée wo' ga loofu ee
laakkii yíinoo ga mbokcaagaríi daama, yaa hay dii kiɓéestí yibóní' garaa. [22] Ɗí nak, ɗí
waarinndaa kisúkúruk, fu wo''íi iñum fu halaatɗa. En ki'enaa, ɗí ínohin an waasum
fu taabukɗa yewinin ɓuwaa wo'i yibóní' gawa.

[23] Ɓa ammba bes wiliis waa ɓa hídohan. Besaa bëríi, ɓa hayya ɓiyewin bi ɓa
wëñnja ga waa ɓa ɗeɓ kihayɗa. Saawalaagaɓa daloh ga kímaa bi ga noh-soosaa. Pool
wo''aɓa iñaa ya gëmɗa, ya yéegallaɓa Nguuraa Kooh, ya koorohha ga iñaa bídu ga
Këhítfaa Waasii Móyíisɗa na caa wo'eencaa sëldíiga-Koohcaa, ya yaa heelɓa kiɓúl,
ɓa gëm ga Yéesu. [24] Ɓii gëmussa iñaa Pool wo'ɗa, ɓíinoo sagussa kigëm. [25] Ga waa
ɓa waa' kitagoh na Poolɗa, lakanaa ɓa júwohhii ga ɗuuyɓa bi wati. Pool nak tíkka
ga wo''aɓa an:

- Helii yisela'í'yii daal wo'ee na ɓicaasammbúu kayoh ga waa ya wo' koorohha ga
kúuwkaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaaɗa. [26] Ya wo'ee an:

«Karaa ga heetaama, fu wo'ɓa an:

Ɗú hay kisúkúruk dijófí' wayee ɗú ínohanndii dara.

* **28:11** 28: 11 Ɓa enee tukooh ga Gerekcaa na ga ɓu-Room. Eewɓa teeksee Ledaa, wayee laakin ɓéestí'caa wo' an ɓa bokéeríi paamun. Paam Poluksi enee Sës, koohyaa yiyaakyaa Gerekcaa. Koohcaa ɓanakɓaa ɓaama ɓu-kúlkaa Esparta jaamukseeɓa ga teekaa «Joskuu'».

Ɗú hay kimalak dijófí' wayee ɗú hotanndii dara,
27 En ki'enaa, heetii wii nam kitúl keeñ hen.
Ɓa lagin nofciigaɓa,
ɓa ɗúugin hasciigaɓa,
doonaa ɓa hotoo na hasɓa,
ɓa kelohoo na nofɓa,
Ee ɓan ɓa ínohoo ga keeñɓa
En ɗanaa, ɓa ëewrukoo garoo, mi Kooh,
bi mi wëkí'ɓa.»†

28 Pool tíkka ga an:

- Ínohat gaka an Hewhewii winéwí'wii onohi kipesɗa yéegalohuunun bi ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ee ɓa, ɓa hay kisúkúruk.

[29 Ga waa Pool wo' wo'eencaama bi ya lëehí'taɗa, yaawúu'caa ɓaa yah, ɓa ɓaa weeraanti ga ɗuuyɓa.] 30 Iñaa le' tíkíis tanak Pool eninta ga kaanfaa ya fayi faama ee ɓéeɓ ɓuwaa hayeeri kiwaakɗa laakeeri daama. 31 Ya yaa yéegaloh Nguurii Kooh, ya yaa jëgíroh loo Yéesu Kiristaa, Ha'mudii na fít wiyëgísí' ee ken mossiirika kihoonoh.

† **28:27** 28: 27 Wo'eencii cii ɓéestí' fodaa Ísayíi 6: 9-10 wo'eekaɗa.

Këyítfii Pool bín
Ɓu-Roomɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga Roomɗa ee lak ya mossii daama kika'. Ɓiɓo' ɓiliis ɓërí jangatee Hewhewii winéwí' wii daama bi kikerceen tuukka daama (fodii Akílaas na Pírísíl) Tumeen 18: 2. Pool bínndaɓa doonaa ɓa ínohhi. Ya wo'eeɓa an ya en na kiyah Espaañaa ya koorohan daama, ya daasɓa ga gëmii. Ya wo''aɓa ɓan kikíimi'ti Kooh, ya lëgísi'ti hal bi ya mín kiɓaaɓ daama.

Pool wo'ɓa ga këyítfii ya bínɓaɗa daa kigëm ga Kiristaanii hín kijofɗa. Ya wo' an ɓuwii ɓéeɓɓa ɓërí tum baakaa' ee ɓéeɓɓa ɓërí meydohsee ga ndamaa Kooh. Wayee diimaɗa ɓa júwohɗuunun na Kooh, kooroh da dii ɓa en wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa.

Kooh yërí tanuk Pool ki'en apotaa', en ɗanaa ya yéegalohi Hewhewii winéwí'wii. Ya wo' an Hewhewii winéwí'wii wiima, doolii Kooh wërí, ee wa waa ga ɓéeɓ ɓaa gëmin, laakoo an yii yaawúu', laakoo an yii enndii yaawúu'. Kooh wo' an ɓéeɓ ɓuwii gëmɗa ɓa wíinoo ga fíkíici. Ya abohinɓa ɓo' ɓijúwí' kooroh ga iñaa Bíncaa cisela'í'caa wo'ɗa. Ca wo' an: «ɓaa júwin, kipeskaagari taabi na ngëm» (Room 1: 17). Pool wo' ɓan an ɓéeɓ kerceencii jom kijúwohu hen, ken jomoo kisagoh na mooroomci, ken hanat ki'atti' mooroomci luu enee ɓadukeencaagaɓa bokkii. Këyítfiima Pool bídee ɓu-Roomɗa laakeera solu, kërí tah kerceencii tookuununfa.

Këyítfii Pool bín ɓu-Roomɗa tíidoh anee:

1 - Pool waa' kika' Room kiwaaknee kerceencaa daamaɗa (*1: 1-17*)
2 - Ɓuwii ɓéeɓɓa tumuunun baakaa' (*1: 18–3: 20*)
3 - Kigëm ga Yéesu onoh kijúɓ ga fíkíi Kooh (*3: 21–4: 25*)
4 - Yéesu onin ɓuwii kijúwoh na Kooh (*5: 1–8: 39*)
5 - Heetii Isarayeel tanukɗa (*9: 1–11: 36*)
6 - Kipes ki'as ga iñaa Kooh nakoh (*12: 1–15: 13*)
7 - Taŋkoh (*15: 14–16: 27*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi súrga Yéesu Kiristaa, mi yërí bínndúu këyítfii fii ɗú ɓu-Room.
Kooh yërí ɓayyoo ki'en apotaa'ci, mi faanɗussari haŋ kiyéegalohnee Hewhewii
winéwí'wii. 2 Hewhewii winéwí' wiima nak, Kooh dígoheerawa kumëeñí' ga
Këyítfaa ee koorohee ga túuwtaa sëldíigacaagari. 3-4 Wa wo' loo Kowukiigari, Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiigaruu. Ga kiɓo'-súusúuskaagari, ya límukoh ga níilaa buu' Dëwít,
ee ga Helaa yisela'í'yaa, Kooh ga doolaagari teewohha an ya Kowuci ga waa ya
mílísɗu ga ɓuwaa kaaninɗa. 5 Kooroh gari nak, Kooh onndaroo ki'en apotaa', doonaa
ga teekii Kiristaanii mi nook heetcii ga ëldúnaɗa tóohca, ca gëm gari, ca taabuk iñaa
nakohu kitumɗa. 6 Dú ɓu-Room, ɗú bok ga, ndaga Kooh ɓayinndúu kibok na Yéesu
Kiristaa. 7 Kon mi bínndúu këyítfii fii ɗú ɓéeɓpúu. Ínohat an ɗú neɓlohin Kooh
ee ya ɓayinndúu ɗú en ɓuuci. Kooh, Paamudiigaruu na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii
barkeelattúu ee ɓa onndúu jam.

Pool waa' kika' Room kiwaaknee kerceencaa en daamaɗa

8 Kon bi mi dalaa, mi ɗewan kigërëm Koohyiigoo garúu ɓéeɓpúu paay, ee kooroh
ga Yéesu Kiristaa ndaga síwin daa en ɓéeɓ ga ëldúna an ɗú gëmin gari. 9 Kooh ínohin
an mi wo' kayoh, ya yii mi jaamuki ga keeñnjoo ga kiyéegaloh Hewhewii winéwí'
wii wo' ga loo Kowukiigariɗa. Ya ínohin an wahtaa en tóoh helloo ka' garúu. 10 Ee
mi dëk ga kikíimmbi ya onndoo hal en neɓpinaa, mi mínndúu kihay kiwaaknee.

11 En ki'enaa, mi waarin garúu kihay lool bi mi le'doh garúu barkicii Helii yisela'í'yii
onohiɗa, en ɗanaa ngëmiigarúu wëñ kiyëgís. 12 Mi waa' kiwo' sah man, ɗu ɓéeɓpuu,
ɗu daasoh ga ngëmii ɗu bok kilaakɗa.
13 Mbokciigoo, ínohat an bes ciyewin mi abinndúu kihay kiwaaknee, wayee bi wati
mi laakkii hal. Mi waarin nak kihay kilëgëy ga ɗuuycúu, bi jeriñ mey ga, fodaa daa
mi tum ga ɗuuy ɓuwaa ga dëkcaa cíinooɗa.
14 Kooh sasinndoo kilëgëy, kon mi jomin kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii ga ɓéeɓ
ɓuwii. Mi haywa kiyéegalohnee ga ɓuwaa helcaa yúudukin ga ëldúnaɗa, bi ga
ɓaa helcaa yúudukkiiɗa. Mi haywa kiyéegalohnee ga ɓuwaa jaginɗa na ɓuwaa
jagussiiɗa. 15 Iñaama tah mi waarin lool kihay kiyéegalohwa garúu ɓan, ɗú ɓii
ɗú en ga Roomɗa.

Doolaa laak ga ɗuuy Hewhewii winéwí'wiiɗa

16 En ki'enaa, mi safarin ga kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii. Doolii Kooh wërí en
ga ɗuuywa, wa músali ɓéeɓ ɓuwii gëm ga Yéesu Kiristaaɗa, ennda yaawúu'cii ga
iñaa ɗeɓɗa, tíkka ga ɓii enndii yaawúu'ɗa.
17 Hewhewii winéwí'wii wiima teewoh daa Kooh tíki ɓiɓo', ɓaa gëm kesi ga Yéesu
Kiristaa, ɓa en ɓiɓo' ɓijúwí ga fíkíiciɗa. Iñaama waa' kiwo' an waas wiliis laakoo. Ee
fodaama, ka bídu ga Këyítfaa an: «Ɓaa gëmaa, Kooh hayyi ki'aboh fodii ɓo' yijúwí'
ga fíkíici, ee ya pesan kayoh-kayohɗa.»✡

Ɓuwii ɓéeɓɓa tumuunun baakaa'

18 En ki'enaa, Kooh teewohin bi leerin, aboh ga ɗook an ya aylukin ndaga ɓuwii
faali'iiri ee ɓa júɓpii. Ɓa úubin kayohfii na kijúɓpiikiigaɓa. 19 Kooh hayɓa ki'atti'
ndaga waasii ɓa jom kikooroh bi ɓa ínoh Koohɗa leerin ga hafɓa, Kooh teewinɓawa
bi leerin lañ. 20 En ki'enaa, doolii Kooh leehoo taa'ɗa na dii ya manɗa nam ki'en
iñcaa hotukoo na kuhas. Wayee ga iñaa ya sakee ëldúna bi wati, fu malak ga iñcii
ya sakɗanaa, hel míninndaaca kiteeɓ. Kon nak ɓuwii laakoo lay ga fíkíici. 21 Ɓuwii
ínohuunun Kooh ee ɓa erussiiri ndam ee ɓa gërëmmbiiri fodaa daa ɓa jommbika
kitumi'ɗa. Iñcii ɓa halaati ëewdohɓa ëgíraaɗa cërí múuyí'ɓa ee keeñciigaɓa
búumin, ɓa enin ga ñúus. 22 Ɓa tík hafɓa ɓuwaa ñaañuunun ee ɓa ɓidof kesi. 23 Ɓa
aawwii kijaamuk Kooh yii laak ndam ee kaanooɗa, ɓa nammba ki'aaw kijaamuk
nataal ɓo'-súusúus yii kaaninɗa, sel, júu', na fasukohcii.
24 Kërí tah, Kooh foñinɓa ga iñaa neɓɓa, ɓa enukohin ga iñcaa moroo, ɓa ɓii tum
ga faanciigaɓa iñcaa apohin kaci. 25 Ɓa jafin kayohfii Kooh, ɓa taabuk saboh. Ɓa
aawin kijaamuk na kitaabuk iñcii Kooh sakɗa, ɓa foñnja Kooh yii sak tóohɗa. Ya
kañsat bi taa'! Aameen.
26 Kërí tah Kooh foñohinɓa ga tumeencumgaɓa ci'apohí' kacicaa ɓa ɗuucukohɗa.
Ɓeticiigaɓa foñuunun yaalcii, ɓa faanuki kiyaal na ɓeti ga díkaantiɓa. 27 Yaalcii
ɓan tumsin fodaama, ɓa faanuki kiɓeti na yaal ga díkaantiɓa, ee faanɓa tamoh rek
kifaanuk na ɓimooroomɓa. Yaal tumi na yaal mooroomci iñaa joffii, fodaama ɓa
nooki ga ɗookɓa fayaa gën ga kimúuykaagaɓa kaamaɗa. 28 Waa ɓa tookkii ki'ínoh
Kooh, Kooh foñohinɓa na hel-ŋalaañukohaagaɓa waama ee ɓa dëk ga kitum iñaa
tumkoo. 29 Keeñɓa líif na kijúɓpii, kibon, kiwaa' kihëpí' na kisoot. Ɓa halaati ki'iñaan
doŋ, ki'ap ɓo', kiñaroh, kiñaañukoh ɓo', ki'óolukoo ken, kiɗooɓ ɓo', 30 kiyah teek ɓo',
kisagoh na Kooh, kiñak kikoruk, kiɓëwí' hafɓa, kindamuk, kimoroo ga nof, kitookoo
kikelohi' paamun na eemun. 31 Ɓa laakoo hel, ɓa enndii go', ɓa waa'tii ken, ɓa laakoo
yërmaandi ga ken. 32 Ɓa ínohin dijófí' daa Kooh yah kitum ɓuwaa man fodaamaɗa.
Ɓuwaa tumi iñcaamaɗa, Kooh hayɓa ki'atti' kikaan ee hoonohhii bi wati ɓa dëk ga
kitum iñcaa. Ɓaatta ga, ɓa fa' na ɓuwaa tumi iñcaamaɗa.

✡ **1:17** 1: 17 Habak 2: 4.

2

Kooh yah ɓuwii ki'atti ga yijúwí'

1 Kon nak, fu yii fu atti'i mooroomfuɗa, na ɓaa fu mín ki'en tóoh, ínohaa an fu
laakoo lay ga fíkíi Kooh. Ndaga iñaa fu atti'oh mooroomfu an ya tummbiɗa, fu ɓan
fu tumiri. Kon nak fu ɓúukin haffu, fu yii fu atti' mooroomfuɗa.

2 Ɗu ínohin ɓéeɓpuu an atti'aa Kooh atti' ɓuwaa tumi iñcaamaɗa koo' ga waas.
3 Fu yii fu atti'i mooroomfu ga iñcaa ya tumiɗa, ee fu ga kihaffu fu tumicaɗa, fu fooŋ
an Kooh abohanndiiraakane? 4 Mín ki'en sah an fu faali'oo Kooh ndaga daa ya jofin
lool, ee ya míninndaa kimúuñi' ee ya gaawtukoo. Fu ínohoo moos an ya teeɓpaa
kijofaa, ya waa' fu hot iñaama, fu súpít kipesfune?

5 Wayee fu yaama fu yëgís ga haf kak, fu saŋ kisúpít kipeskaagaraaɗa, fu yaa
nëgíroh ga ɗookfu aylukaa Kooh bi ga besaa ya yah ki'atti' ɓéeɓɗa, ee kooran
ga waas. 6 Le' bëríinaa, ɓaa en ɓéeɓ Kooh hayyi kifay iñaa ya lëgëyɗa. 7 Ɓuwii
taabuk kitum yijófí'ɗa, ɓa waa' kilaas ndamaa meyoh ga Koohɗa, ɓa neɓloh Kooh,
kipesɓa leehoo ee fodaama Kooh hayɓa ki'on ɓa pes nari bi taa'. 8 Wayee ɓuwaa
ɓíinoo, ga kiwaa'ti kiheñoh rek, ɓa onnda kayohfaa bíiŋ, ɓa ɓaa tumi ga iñaa
joffii. Ɓuwaama nak, Kooh hayɓa ki'ayluk, saŋku'ɓa. 9 Ɓéeɓ ɓuwii tumi yibóní'ɗa
hay kikeenu ga coonu ciméeskí' ee ɗewohan ga yaawúu'cii, tík ga ɓuwii enussii
yaawúu'ɗa ɓan. 10 Wayee ɓuwii tumi yijófí'ɗa Kooh hayɓa ki'on ndam, ya hay kiwo'
yijófí' gaɓa, ya hayɓa ki'on jam. Ya hay kitum fodaama, ɗewoh ga yaawúu'ciinaa, tík
ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa. 11 Ɓuwii ɓéeɓ ɓa wíinoo ga fíkíi Kooh. 12 Ɓuwii enussii
yaawúu'ɗa ínohsoo iñii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa. Ɓa keeni ga kitum iñaa joffii
anee rek. Ɓa nak, ɓa hay ki'atti'u ɓa saŋku'uk, wayee atti'aagaɓa ayukanndii ga
Waasii Móyíis. Ɓuwii ínohu iñii Waasii Móyíis nakoh ee ɓa këldúkiwaɗa, atti'aagaɓa
ayukan ga Waasii Móyíis. 13 Kooh yahhii ken ki'aboh ɓo' yijúwí' ga fíkíici ndaga daa
ɓaama eem rek ga kisúkúruk iñaa Waasii Móyíis nakoh kitumɗa. Ɓaa taabukin
iñcii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa, yërí Kooh yah ki'aboh fodii ɓo' yijúwí' ga fíkíici.
14 En ki'enaa, ɓuwii enussii yaawúu' ee ínohsoo Waasii Móyíisɗa, binaa ɓa tum
iñcii Waasii Móyíis nakohɗanaa, man na ɓa laakca ga ɗuuyɓa luu enee an ɓa
hottiica. 15 Fodaama ɓa teewohin an iñcaa ɓa tumi ee Waasaa nakohɗa bídu ga
keeñcaagaɓa. Helɓa tookin iñaama ee ɓan halaatcaagaɓa, cíinoo hayaa yabiɓa ga
yen, wala somiɓaɗa, teewohinka. 16 Bes waa hay, halaatcii ɗaakuk ga ɗuuy keeñciiɗa
hay kimeydohu faŋ ee Kooh hay ki'atti' ɓuwii kooroh ga Yéesu Kiristaa. Iñaama,
Hewhewii winéwí'wii mi yéegalohɗa, wërí wo'ka.

Yaawúu'cii taabukussii iñaa Waasii Móyíis nakoh kitumɗa

17 Fu nak, fu yii fu taas ga teekii yaawúu'ɗa, fu ayuk ga Waasii Móyíis, fu maruki
ga iñaama an fu ɓo' Kooh. 18 Kon fu ínohin iñaa Kooh waa'ɗa, ee Waasii Móyíis
jëgírinndaa tóoh iñaa laakin solu. 19 Fu fooŋ an fu ɓayin tuhas ee fu yërí yah kinook
búumí'cii. Fu fooŋ an fu yërí en lee'laatii ɓuwii enu ga ñúusɗa. 20 Fu fooŋ an fu yërí
jom kijëgí' ɓuwii ínohsoo daraɗane? Fu fooŋnga ɓan an fu yërí jom kijëgí' ɓéeɓ
ɓuwii han ki'aas ga ngëmiiɗa, ndaga fu yaakaa' an waasii oninndaa kilaak kayoh ga
tóoh na ki'ínoh tóohe?. 21 Kon fu yii fu jëgíri ɓuwii ɓíinooɗa, iñii tah ya fu jëgíroo
haffu? Fu jaŋngati ɓuwii ɓíinoo an ɓa hanat kilok. Kon iñii tah ya fu loki?. 22 Fu wo'i
ɓuwii an ken hanat kiɗúk ɓetici wala yaalci, ya faanuk na ɓo' yiliis. Kon iñii tah ya fu
tumika? Fu wo' an fu gëmmbii ga koof, kon iñii tah ya fu kolukaa fu loki iñcaa ɓuwaa
sarahohi ga koofcaaɗa? 23 Fu ndamuk ki'ínoh iñii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa,
wayee fu tooñ Kooh, ndaga iñcii fu tumiɗa taammbii ga iñaa Waasaama nakohɗa.
24 En ki'enaa, bíduunun ga Këyítfaa fodaama an: «Ɗú yaawúu'cii, ɗú ɓërí tah ɓuwii

enussii yaawúu'ɗa wo'si ga teekii Kooh iñaa joffii»✡. 25 En ki'enaa, kigúruk jofin en
lak fu taabukin iñii Waasii Móyíis nakohɗanaa. Wayee fu taammbii ga iñii Waasiima
nakohɗanaa kigúrukkaagaraa laakoo jeriñ. 26 Ɓaa gúrukkii, ɓinaa taabuk iñii Waasii
Móyíis nakoh kitumɗanaa, hídaa ga daa ya gúrukkiiɗa tóoh, Kooh hayyi kikíndoh
ga ɓuwaagari*. 27 Ínohaa an ɓaa gúrukkii ee ya taabuki dijófí' iñii Waasii nakohɗa,
hayyaa ki'atti' fu yii fu en yaawúu', fu gúrukin, fu laasin ga iñcaa këyítcaa Waasii
Móyíis nakoh ee fu taabukoocaɗa. 28 En ki'enaa, ki'en yaawúu' enndii iñaa hotuki ga
ɓo' ee kigúruk kayoh-kayohɗa enndii mandargaa hotuki ga faanɗa. 29 Ki'en yaawúu'
kayoh-kayohɗa, eni ga ɗuuƴ keeñ, ee kigúruk kayoh-kayohɗa, kërí en kigúrukkaa
Helii yisela'í'yii tumi ga keeñɗa, enndii kigúrukkaa bídu ga këyítɗa rek. Yaawúu',
yaa man fodaama, Kooh yërí yahhi kindam wayee enndii ɓo'-súusúus.

3

Kijúɓ na ki'en go' kuu Kooh

1 En fodaamanaa, kon ki'en yaawúu' ɓaat ya ga ɓo'? Kigúruk laaki' ɓo' ya jeriñ?
2 Daa mín ki'en tóoh, jeriñaa gaɗa yakin. Ee waa kuliyuk gaɗa, wërí en ga dii wo'eenii
Kooh ɗewee kiwosohu gaɓaɗa. 3 En ki'enaa, laakin gaɓa, ɓaa enndii go'. Diima nak
ya? Ki'enndii-go'kaagaɓa kaama mín kihoonoh Kooh ki'en gore? 4 Múk, iñaa ɓo' jom
ki'amɗa kay, wërí en an Kooh dëk ga kayoh ee ɓo'-súusúus dëk na saboh. Fodaama,
ka bídu ga Këyítfaa an:
«Kijúɓkiigaraa hotukan ga wo'eencii fu meydoh ki'atti' ɓuwiiɗa,
ee ɓaa fu atti' ɓéeɓ, fu laak kayoh ga ɗookci»✡.
5 En an kijúɓpiikiigaruu teewohi an Kooh júwinaa, ɗú wo' ya ga iñaama? Ɗú
wo' an, ɓinaa Kooh íif aylukaagari ga ɗookkuunaa lak ya júɓpii hene? En ki'enaa,
iñii yii mi wo''i fodii ɓuwii wo'ikaɗa. 6 Múk, iñaama mínukoo. Haa en an Kooh
júɓpiinaa ya mínan na ki'atti' ɓu-ëldúna? 7 Hay kilaak ɓuwaa wo' an, «En sabohfiigoo
on kayohfii Kooh kiwëñ kisíw na kilaak ndamaa, iñii tah ya mi lísi kitíku tumoh-
baakaa'?» 8 Ɓíinoo hay kika' bi ɓa wo' an: «Ɗu tumat yibóní' en ɗanaa yijófí' mín ga
kimeƴ.» Laakin ɓuwaa poki'tíi kiwo' an ɗí jëgíroh iñaama. Ɓuwaa wo' iñaamaɗa,
Kooh hayɓa ki'atti' ee kooran ga waas.

Ɓo' yijúwí' laakoo

9 Kon, ɗu jom ya kiwo'? Ɗu yaawúu'cii ɗu ɓërí gën ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ga fíkíi
Koohe? Múk! En ki'enaa, ɗu teewohin an yaawúu'cii na ɓuwii enussii yaawúu'ɗa
tóoh, ɓéeɓɓa ɓiñaam-baakaa'. 10 Iñii yii yërí bídu ga Këyítfaa an:
«Laakoo ɓo' yijúwí', enndii sah yíinoo
11 Laakoo ɓaa laak hel, yíinoo heellii ki'ínoh Kooh,
12 Ɓéeɓɓa foñuunun Waasii Kooh, ɓéeɓɓa sooyuunun.
Laakoo ɓo' yaa tumi yijófí', enndii sah yíinoo✡.
13 Golgolciigaɓa en fan loyaa úbísukin, peremciigaɓa ɓeedukin ga kiɗúk ɓo',
wo'eencii meyi ga kúuwɓaɗa soot fan daŋa' goŋ.✡
14 Túuwtiigaɓa líif na coñ na wo'een cibóní' doŋ.✡
15 Kotɓa gaaw ga ki'apnee ɓo' rek.
16 Daa ɓa kooroh tóoh, ɓuwaa fiipohi. Ɓa soki kofeel.
17 Ɓa ínohoo waasaa haydohi jam.✡
18 Kiniik Kooh paallii fen ga keeñɓa.✡»

✡ **2:24** 2: 24 Ísayíi 52: 5. * **2:26** 2: 26 Kigúruk kërí enee mandargaa teewohee ɓuwaa en ɓu-Koohɗa ✡ **3:4** 3: 4 Kañcaa 51: 6. ✡ **3:12** 3: 12 Kañcaa 14: 1-3; 53: 1-3. ✡ **3:13** 3: 13 Kañcaa 5: 10; 140: 4. ✡ **3:14** 3: 14 Kañcaa 10: 7; Mëccëe 12: 34; Efees 4: 31. ✡ **3:17** 3: 17 Ísayíi 59: 7-8. ✡ **3:18** 3: 18 Kañcaa 36: 2.

19 Ɗu ínohin an tóoh iñaa Waasii Móyíis* wo'in, wo' aaw ga ɓuwii jomwa
kitaabukɗa. En ɗanaa ken laakoo iñaa ya wo'an, ee ken ga ëldúna laakoo lay ga
fíkíi Kooh.
20 Kërí tah laakanndii ken ɓaa abohsan ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh ga kitaabuk Waasii
Móyíis. Waasii Móyíis, en ki'enaa, on ɓuwii ki'ínoh rek an ɓa tumin baakaa'.

Kigëm ga Yéesu onoh kijúɓ ga fíkíi Kooh

21 Diimaɗa nak, Kooh teewin ɓuwii daa ɓa jom kikooroh bi ɓa abohu ɓiɓo' ɓijúwí'
ga fíkíici ee enoo ga Waasii Móyíis. Iñaama, Waasii Móyíis na sëldíiga-Koohcaa
teewohseeraka. 22 Kooh aboh ɓuwii ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici ndaga ga dii ɓa gëm ga
Yéesu Kiristaaɗa. Ɓéeɓ ɓuwii gëmɗa ya abohɓaɗa, ndaga ɓuwii ɓéeɓ, ɓa wíinoo
ga fíkíici. 23 En ki'enaa, ɓéeɓ ɓuwii ɓërí tum baakaa', ee ɓa meydohin hafɓa ga
ndamaa Kooh. 24 Wayee Kooh, ga yërmaandaagari, onndaɓa ki'en ɓiɓo' ɓijúwí', ee
ya meekissiiɓa dara ga. Ya koorohhaka ga Yéesu Kiristaa, yaa ɓëgísɓa ga baakaa'ɗa.
25 Kooh erohhi fodii sarah júwohi'tuu na hafci, ya sétí' na ñífaa ya aamɗa baakaa'cii
ɓuwii gëminɗa. Sarahaama teewoh an Kooh mos kijúɓ. Ya taabukéeríi ɓuwaa
baakaa'caa ɓa tumee kuɗewaaɗa, 26 ndaga ya gaawtukéeríi dara ga. Diima nak ya
teewohin bi leerin an ya júwin ee ɓaa gëm ga Yéesunaa, ya hayyaa ki'aboh ɓo' yijúwí'
ga fíkíici.
27 Kon laakin iñaa ɓo' bakukohan ga fíkíi Koohe? Dara! Haa iñii tahkaɗa ya?
Iñaa tahkaɗa wërí en an iñaa wëñ kilaak soluɗa enndii iñcii ɗu tumi fodaa waas
nakohkaɗa, wayee kigëm ga Yéesu. 28 En ki'enaa, Ɗu mínin kiwo' an Kooh abinnduu
ɓo' ɓijúwí' ga dii ɗu gëmin ga Yéesuɗa, wayee ya abohhiiruu ɓo' ɓijúwí' ndaga dii
ɗu tumin iñaa Waasaa Móyíis nakohɗa. 29 Wala book Kooh nam ki'en Kooh yuu
yaawúu'cii doge? Kooh enndii Kooh yuu ɓuwii enussii yaawúu'ɗa hene? Ahaŋ kay,
Kooh yuu ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ɓan!
30 Kooh yíinoo doŋ yërí laak, ee ya yërí abohi yaawúu'cii ɓiɓo' ɓijúwí ga fíkíici
ndaga ngëmaa ɓa ɓayɗa, ee ya aboh ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici
ndaga ngëmaa ɓa ɓayɗa ɓan. 31 Ngëmii ɗu laak ga Yéesuɗa nëewís Waasii Móyíis
hene? Múk, hanaa kay ɗu namwa kiyëgísí' ga iñaa wa enɗa.

4

Iñaa tah Kooh aboh Abaraham ɓo' yijúwí'ɗa

1 Kon, ɗu ɓeɓ caasammbuu Abarahamaa, ga kiɓo'kaagari, iñii yiida yërí ɗú mín
kiwo' ga looci? 2 Enee an Kooh abeeri ɓo' yijúwí' ndaga iñcaa ya tumeeɗanaa,
eneenaa Abaraham mín kilaak iñaa ya ndamukan ga. Wayee ya mínéeríi kindamuk
ga fíkíi Kooh. 3 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an: «Abaraham gëmmba ga Kooh, ee ga
iñaama Kooh abohhari ɓo' yijúwí'.» 4 Mon ɗú ínohin an ɓaa lëgëyaa laas fayaagari.
Iñaa ya fayu yaama enndii iñaa ya onu hen, wayee ya laas anagaagari. 5 Ɓo' yaa ga,
ya tíkkii yaakaa'ci ga kitum iñaa júwin wala iñaa júɓpii, wayee ya gëmin ga Kooh, yii
mín ki'aboh ɓo', yaa faali'ii Kooh fodii ɓo' yijúwí' ga fíkíiciɗa. Ngëmaagari waama
hay kitah bi Kooh abohhi ɓo' yijúwí'. 6 Dëwít ɓan wo'ee iñaama ga loo daa Kooh
abohi ɓo', ɓo' yijúwí' ga fíkíici ee ya malakoo ga iñcaa ɓaa tumiɗa: ɓaa manɗa,
yewinuunun múu'. 7 Ya wo'ee an: Yewinin múu' ɓuwaa Kooh bayal tooñcaagaɓa ee
nísin baakaa'caagaɓaɗa. 8 Yewinin múu' ɓuwaa Kooh malakkii baakaa'caagaɓaɗa.
9 Kiyewin-múu'kaama, Dëwít wo'eeɗa, kuu ɓuwii gúrukɗa ɓa haŋɓane? Ɓuwii
gúrukussiiɗa bokussii gane? Ahaŋ kay, ɗu han kiwo' karam an Kooh abohha
Abaraham ɓo' yijúwí' ndaga Abaraham gëmee gari hen. 10 Kon ga waa Kooh aboh

---

* **3:19** 3: 19 Waasii Móyíis: Dii, iñii Waasii Móyíis waa' kiwo'ɗa wërí en ɓéeɓ këyítcaa bídu ga kifiiliimunkaa kuɗewaakaa Kooh na yaawúu'caaɗa.

Abaraham ɓo' yijúwí'ɗa, laak Abaraham gúrukinoo, gúrukkii? Mon lakanaa ya
gúrukkii duum. 11 Kigúrukkaa Abaraham tumeeɗa enee mandargaa teewoh an ya
gëmin ga Kooh kumëeñí' ee Kooh abohinndi ɓo' yijúwí' kumëeñí'. Iñaama nak yërí
tah Abaraham en caasamunii ɓuwii gúrukkii ɓéeɓɓa ee gëmuunun ga Koohɗa. Ee
fodaa Abaraham, Kooh abohin ɓuwii ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici. 12 Ee ɓan Abaraham,
caasamun ga ɓuwii gúrukuunun ee ɓa eemmbii ga kigúruk doŋɗa. Ee ɓa gëmin ɓan
fodaa daa Abaraham gëmee kuɗewaa lak ya gúrukkii duumɗa.

Ɓuwii gëm ga Yéesuɗa ɓërí yah kilaas ga iñaa Kooh dígohɗa

13 Kuɗewaa Kooh díŋnga Abaraham na tucaasamuntaagari an ya hayɓa ki'on ɓa
lam ëldúna. Iñaama Kooh dígohéeríiri ndaga Abaraham taabukee Waasii Móyíis,
wayee dígohhi daa Abaraham gëmin gari ee ya Kooh abohinndi ɓo' yijúwí' ga
fíkíiciɗa.
14 Enee an ɓuwii taabuk iñcii Waasii Móyíis nakohɗa ɓërí yah kilaas ga iñaa Kooh
dígohɗanaa, kon eneenaa ɓuwii gëm ga Koohɗa, gëmsan sooy ee eneenaa iñaa Kooh
dígohɗa enan sooy ɓan.
15 En ki'enaa, waasii wërí fet aylukaa Kooh ga ɗook ɓuwii taabuksoo iñaa wa nakoh
kitumɗa. Ee daa waas gaa ga, kiɗeeŋ waas laakoo daama. 16 Fodaama iñaa Kooh
dígohɗa, kigëm doŋ kërí onohiwa. Kooh yërí onoh iñaama ee ya sekkii fay ga. Iñaa
dígohu yaama ɓéeɓ tucaasamuntii Abaraham tërí laakwa. Eemmbii ga ɓuwii taabuk
iñii Waasii Móyíis nakohɗa doŋ, wayee le'in bi ga ɓuwii ɓíinoo gëmu ga Kooh, fodaa
caasammbuu Abaraham gëmeeɗa.
17 Fodaama, bíduunun ga Këyítfaa, Kooh wo''a (Abaraham) an: «Mi tuminndaa
caasamun heet ciyewin.» Yërí en caasammbuu ga fíkíi Kooh, yii ya gëm gari, ya yii
mílísɗi ɓuwii kaaninɗa ee saki iñaa mosoo kilaakɗa. 18 Abaraham gëmmba ga Kooh,
ammba yaakaa' gari ee lak sah ɓuwii ɓíinoo foogu an yaakaa' leehin. Ee fodaama ya
ennda caasamunii heet ciyewin fodaa Kooh wo'eerikaɗa an: «Tucaasamuntiigaraa
hínsan anee kiyewin.» 19 Ee ga wahtaa Kooh wo'ohhi iñaamaɗa, lak Abaraham
deeyin kilaak tíkíis titéemée'. Ya ínoheera an ya kasohin ee Saaraa ɓetici mínoo
kilaak kowu, wayee ya líssa ki'am yaakaa' ga Kooh an yaama hay kitum iñaa ya
díŋngiɗa. 20 Ya ínoheera an ya hay kilaas ga iñaa Kooh díŋngiɗa ee ya laakkii hel
kanak ga iñaama. Ngëmaagari nammbari kiɓaat sah dooli ga waas Kooh ee ya yaa
kañi Kooh. 21 Wóoreerari an Kooh laakin dooli kitum iñaa ya díŋngiɗa. 22 Iñaama
tah Kooh abohhari ɓo' yijúwí' ga fikíici. 23 Wayee wo'eenaama bídu ga këyítfaa an:
«Ya abohussa ɓo' yijúwí'ɗa», bídussii wa eemmba gari. 24 Wa bíduunun, paaffa
bi garuu, ɗu ɓii ɗu gëmin ga Kooh yii mílísi' Yéesu, Ha'mudiigaruu ga kikaanɗa.
25 Yéesu yaama erohsee ya apussa ndaga baakaa'ciigaruu. Lëehí'ta Kooh mílísi'tari
en ɗanaa Kooh abohhuu ɓo' ɓijúwí'.

5

Yéesu onin ɓo' kijúwoh na Kooh

1 Kon nak Kooh abohinnduu ɓiɓo' ɓijúwí', ndaga ngëmii ɗu laakɗa. Diimaɗa, ɗu
laakin nari jam ee kooroh ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu. 2 Yërí onnduu kilaas
ga yërmaandii Kooh ɗu enoh wati, ee kooroh ga ngëmii ɗu laakɗa*. Yërmaandaa
waama ɗu aasin ga ee keeñnjuu soosin ga ndaga ɗu yaakaarin kibok ga ndamaa
Kooh. 3 Eemmbii ga iñaama doŋ: luu ɗu enee ga coonu, keeñnjuu soosin ndaga
ɗu ínohin an coonu fërí tíwi kilaak keeñ ga ɓo'. 4 Kilaak keeñ kërí oni ɓo' kimín
kiyëgís ngëm ga fíkíi coonu. Kiyëgís ngëm ga fíkíi coonu kërí ɓaati yaakaa'. 5 Ee

* **5:2** 5: 2 ee kooroh ga ngëmii ɗu laakɗa Laakin lëegísohcaa ɓayyii wo'eenciima ga këyítfaagaɓa.

yaakaaraagaruu waama tasoo múk, ndaga kiwaa'kaa Kooh tum ga keeñciigaruu,
koorohha ga Helii yisela'í'yii, ya onnduuɗa. 6 En ki'enaa, kuɗewaa, ga wii ɗu míni'tii
haffuu daraɗa, Kiristaanii hayya ga wahtaa Kooh waaroheekaɗa, kaani'taruu, ɗu ɓii
ɗu faali''iiriɗa. 7 En ki'enaa, wóo'tii an ɓo' tookin ki'eroh kumuunkaagari ndaga
mooroomci yiliis, luu enee an ya ɓo' yijúwí'. Heyna, enee an ɓaa jofin díiraa mínin
kitah ɓo' waa' ki'eroh kumuunci. 8 Kooh nak teewohin an ya waarinnduu fodii dii:
Kiristaanii erohin kumuunci ndaga haffuu, ee wiima lak ɗu lís ɓitumoh-baakaa'.
9 Waa Kiristaanii yërí aam ñífaagari fodii sarah ee fodaama Kooh abohinnduu ɓiɓo'
ɓijúwí' ga fíkíici, wëñaa ga aylukaa Kooh hayanɗa, Kiristaanii músalooruu gawa
moose? 10 Ee ga wii ɗu en ɓuwaa sagoh na Koohɗa, Kooh júwohi'taruu na hafci,
koorohha ga kikaankaa Kowukaagari. Wëñaa ga, waa ɗu júwohin nari diimaɗa,
kipeskaa Kowukaagari onooruu kimúce? Ahaŋ kay. 11 Ee ɓaatta ga iñaama, ɗu mínin
kima'koh Kooh kooroh ga Yéesu, Ha'mudiigaruu, ndaga ya yërí onnduu kijúwoh
diima na Kooh.

Aadama mëdírohu na Yéesu

12 Ɓo' yíinoo doŋ yërí haydoh baakaa' ga ëldúna ee Aadama yërí. Baakaa' nak wërí
haydoh kikaan. Fodaama kikaan tíkukka ga ɓaa en ɓéeɓ, ndaga ɓéeɓ ɓuwii tumin
baakaa'. 13 En ki'enaa, baakaa' enee ga ëldúna, lakanaa Kooh yóoskí'tii Waasii Móyíis
duum. Ga jamaanaa Móyíis, Kooh abohéeríi ɓuwaa baakaa'caagaɓa. 14 Moona déy
iñaa aboh ga jamaanaa Aadama bi ga jamaanaa Móyíis, kikaan tíkukee ga ɗook ɓéeɓ,
bi ga sah ɓuwaa baakaarussii fodaa Aadama yaa sagee kitum iñaa Kooh nakoheeɗa.

Aadama nak enee lëdí' ga ɓaa jomee kihayɗa, 15 wayee yërmaandaa Kooh
onnduuɗa wóotírohin na baakaaraa Aadama tumɗa. En an baakaaraa ɓaa yaama,
ya doŋ ya tumɗa tahin ɓo' ɓiyewin kikaanaa, wëñaa ga yërmaandaa Kooh, na iñaa
ya onoh ee meekisohhii dara ga, koorohha ga ɓo' yíinoo doŋ, ennda Yéesu Kiristaaɗa,
le'anndii bi dooy ga ɓiɓo' ɓiyewine? 16 Iñii Kooh onohɗa wóotírohin na iñcii límuk
ga baakaaraa waama ɓo' yíinoo doŋ tumɗa. En ki'enaa, baakaaraa wíinoo waama
Aadama tumɗa, atti'aa límuk gaɗa lëgíssa kisaŋku' ga ɓéeɓ. Wayee hídaa ga dii
baakaa'cii ɓuwii hín kiyewinɗa tóoh, Kooh, ga yërmaandaagari, onohin kijúɓ ga
fíkíici. 17 En ki'enaa, ga baakaaraa ɓo' yíinoo doŋ tumɗa, kikaan laakin dooli ga
ɓuwii ndaga iñaa ya tum yaama. Wayee ga Yéesu Kiristaa doŋ, ɓuwii laakin yewin
ga Kooh: ya teeɓɓa yërmaandi widóoyí', ya onɓa kijúɓ ga fíkíici. Ga Yéesu kon,
ɓa pesan ee ɓa yah ɓibuu' nari. 18 Fodaama, ga baakaaraa ɓo' yíinoo doŋ tum,
kikaan tíkukka ɓéeɓ ɓuwiiɗa, fodaama ɓan, enaama yíinoo yijúwí' yërí ɓo' tum, ya
ɓëgíssa ɓuwii ga kikaankaa ɓageeɓaɗa, ya onndaɓa kipes. 19 Fodaama daa Aadama
rek saŋɗee Kooh bi tahin ɓéeɓ enuunun ɓitumoh-baakaa'ɗa, fodaama Yéesu Kiristaa
kelohɗin Kooh bi tahin Kooh hay ki'aboh ɓo' ɓiyewin ɓiɓo' ɓijúwí'. 20 Waasaa Móyíis
hayya, en ɗanaa, baakaa' mín kiyewin, ee daa baakaa' yewinoh tóoh, yërmaandaa
Kooh wëñ ɗa kihoom ɓan. 21 Ee fodaa daa baakaa' haydohee kikaan, ka tíkukka ga
ɗook ɓuwiiɗa, fodaama yërmaandaa Kooh hay kitíkuk ga ɓéeɓ ɓuwii onɓa kijúɓ
ga fíkíici, ee fodaama ɗu laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa, kooroh ga Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu.

6

Ɗu enin ɓuwaa kaanin na Yéesu ee ɓa ɓii pes nari

1 Kon ɗu wo'an ya diima? Ɗu enukohan ga kibaakaa' doonaa yijófí'yaa Kooh
waari'tuuɗa wëñ ki'aamuk ga ɗuuycuune? 2 Mínoo ki'en kay! Ɗu man na ɓuwaa
kaanin ee baakaa' laakissii dooli ga ɗookɓa. Kon mínan na ki'en baakaa' lísi
kikuliyuk ga kipessuu? 3 Ɗú ínohin moos an ga waa ɗú bëtísi'u, ɗú ennda wíinoo

na Yéesu Kiristaaɗa, ɗú teewohee ɓan an ɗú bokin nari kikaan. 4 Kon kooroh ga
bëtísaama, ɗu enin ɓuwaa kaanin nari, ɗu acdohussa nari, doonaa Kooh Paamudii
mílísi'tuu ga kikaan fodaa ya mílísi' Kiristaa ga dooli ndamciɗa. Ee fodaama ɗu ɓan,
ɗu laak kipes ki'as, kaa ɗu aasohan. 5 Ee waa ɗu enin wíinoo na Kiristaanii ga waa
ɗu kaan nariɗa, ɗu hay ki'en nari wíinoo ɓan ga kimílískaagaari. 6 Ínohat an daa ɗu
madee ga kipessuu kuɗewaaɗa, Kooh daaydohinwa na Yéesu Kiristaa ga kuraanaa ya
kaanohɗa, doonaa ya ɗúbí'doh faan-baakaa'faa ɗu ɓayeeɗa, ee fodaama ɗu ensisoo
ñaam-baakaa'. 7 Ndaga ɓaa kaanin, baakaa' laakissii dooli ga ɗookci. 8 Waa ɗu
kaanin na Kiristaanii, ɗu gëmat ɓan an ɗu hay kipes nari. 9 En ki'enaa, ɗu ínohin
an Yéesu Kiristaa mílísin ga kikaan, ya yahissii kikaan. Ee kikaan ga kihafci laakissii
dooli ga ɗookci. 10 Ya hëgískohin na baakaa' bi leehha ga waa ya kaanɗa. Diimaɗa
ya yii pes ee ya pesi' Kooh bi taa'. 11 Ee fodaama ɗú ɓan, abat an ɗú man na ɓuwaa
kaanin ee baakaa' laakissii dooli ga ɗookkúu, ɗú ínoh ɓan an ɗú ɓii pesi' Kooh bi
taa', ndaga ɗú en wíinoo na Yéesu Kiristaa.
12 Kon, kaa tooksat ki'en ñaam-baakaa', sagat kikeen ga iñcii cibóní'cii faanciigarúu
aaw kikaan meekisohiɗa. 13 Kaa tooksat kilëgísi' baakaa' hal ga haffúu, waa
tumlukohirúu iñaa joffii. Namat ki'eroh haffúu ga Kooh, waa ɗú enin ɓuwaa kaanin
bi mílísuunun. Erohat haffúu bi leeh tak gari, en ɗanaa, ya ëewdohhúu ga kitum
yijúwí'. 14 En ki'enaa, baakaa' laaksisoo dooli ga ɗookkúu ndaga ɗú ayukissii ga iñaa
Waasii Móyíis nakohɗa, wayee ɗú ayuk ga yërmaandaa Kooh.

Ɗu dëkat ga kitum yijúwí'

15 Kon diimaɗa ɗu jom ya kiwo'? Ɗu wo'at an ɗu ayukissii ga Waasii Móyíis, wayee
ɗu ayuk ga yërmaandaa Kooh. Kon luu ɗu baakaaree, iñaama enoo darane? Ó'óo
kay! 16 Mon ɗú ínohin an binaa ɗú e' ɓo' haffúunaa, ɗú abi an ɗú hayyi kitaabuk,
ee fodaama ɗú en ñaamci. Kon binaa baakaa' wëññjúu doolinaa, lak ɗú enin ñaam
gawa, ee fodaama wa ëewdohhúu ga kikaan. Ee, en an Kooh yërí ɗú taabukaa ɗú
enan ñaamci ee ya hayyúu ki'aboh ɓiɓo' ɓijúwí'. 17 Mon kuɗewaa ɗú enee ñaam-
baakaa', ee diimaɗa ɗú namin kitaabuk Kooh. Fodaama ɗú ɗaakin ga keeññjúu
kayohfii ɗú jëgíruɗa. Ɗu gërëmat Kooh ga iñaama. 18 Kooh nísinndúu ga kiñaam-
baakaa'kaa ɗú enoheeɗa ee ɗú enin ñaamci doonaa kipessúu en kipes kijúwí'. 19 Iñii
yii, mi wo''i man na dii ɓuwii wo'iɗa ndaga helciigarúu gaawoo ki'am yen. Kuɗewaa,
ɗú erohee faanciigarúu hen, ca ennda ñaam iñaa moroo na iñaa júɓpii ee lími'tarúu
kesi iñaa joffii. Kon diimaɗa, erohat faanciigarúu, ca en ñaam iñaa júwin, doonaa
kipessúu en iñaa sela'in. 20 Kuɗewaa, ga waa ɗú lís ki'en ñaam-baakaa'ɗa, waassúu
enéerii ga kitaabuk yijúwí'. 21 Ɗú laak ya ga iñcaa cibóní'caa ɗú tumee kuɗewaaɗa
ee wati ca enin kaci garúu? Iñcaama déy, kikaan doŋ kërí ca haydohi. 22 Diimaɗa
nak Kooh ɓëgísinndúu ga ki'en ñaam-baakaa' ee ɗú enin ɓiñaamci. Kon neehalaa
ɗú laas ga iñaamaɗa wërí en an ɗú sela'í' kipeskiigarúu, ee mëeñjohaa, ɗú laas
ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. 23 Fayaa baakaa' wërí en kikaan; Kooh nak, iñaa ya
onoh ee meekissii ken dara gaɗa wërí en kipeskaa leehoo taa' ga Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu.

7

Waasii Móyíis tíkukissiiruu

1 Mbokcii, ɗú ínohin iñii mi yahhúu kiwo'ɗa. Ɗú ínohin dijófí' an waas tíkuki ɓo'
lakanaa ya yaa lís kipes. 2 Malkat ga ɓetifaa en na kipajuk: en an yaalci yaa lís
kipesaa, waas ebilli kites nari bi ga daa yaama kaanan. Wayee binaa yaalaa kaanaa,
lak ya ɓëgísukin ga waasaa ebileeri kites nariɗa. 3 Kon ya aboh na yaal yiliis, ee lak
yaalci ya lís kipesaa, ya hay kitíku ɓetifaa ɗúki yaalci, faanuki na ɓo' yiliis. Wayee

binaa yaalci kaanaa, lak ya ɓëgísukin ga waasaama; ya mínin ki'aboh na yaal yiliis
ee ya tíksoo ɓetifaa ɗúk yaalci, faanuk na yaal yiliis.
[4] En garúu fodaama ɓan mbokci: kooroh ga kikaankaa Kiristaanii, ɗú kaandohha
nari, kon Waas tíkukissiirúu. Ɗú ɓuu ɓo' yiliis, ee ɓaama yërí mílís ga kikaankaa
doonaa kipeskiigaruu límí' Kooh jeriñ. [5] Kuɗewaa, ga wii ɗu en na kipes ga rek
iñaa neɓ kumuunnduuɗa, iñcii cibóní'cii Waasii Móyíis yúun garuuɗa cërí yëngëlee
faanciiruu ee ca límí'taruu kikaan. [6] Kuɗewaa, Waasii Móyíis abeeruu fodii ñaam,
diimaɗa ɗu man na ɓuwaa kaanin gawa, wa tíkukissiiruu. Diimaɗa nak ɗu taabuk
kijaamuk-Kooh ki'as fodii dii Helii yisela'í'yii teeɓpuukaɗa, wayee enissii fodaa daa,
kuɗewaa, Waasii Móyíis nakoheekaɗa.

Waasii Móyíis wërí teewoh iñii en baakaa'ɗa

[7] Kon ɗu jom ya kiwo'? An Waasii Móyíis wërí haydoh baakaare? Múk! Wayee
Waasii Móyíis wërí onndoo ki'ínoh iñii en baakaa'ɗa. En ki'enaa, Waasii Móyíis
wo'éerii an: «Kaa ɗíibuk kilaas enaama mooroomfunaa», eneenaa mi ínohoo
baakaaraa en ga kiɗíibuk enaama ɓo'ɗa. [8] Baakaa' nak heel hal ga iñaama Kooh
nakoh kitumɗa, wa hayya ga ɗuuƴ keeñiigoo, wa yúunnda ga ɗuuycoo halaat
kiɗíibuk kilaas tóoh iñaa neɓ kumuun ɓo'. En ki'enaa, waas laakéeríinaa, eneenaa
baakaa' enoo. [9] Kuɗewaa, mi, ga wii mi ínohéerii iñii nakohu kitumɗa, mi yërí
enee na kipes; wii mi ínohha iñcii Móyíis nakohɗa nak, baakaa' wërí ɓewee kipes
ga ɗookkoo, [10] ee mi nammba kikaan. Fodaama iñaa nakohu kitum ee jomeeroo
ki'on kipesɗa, ekkaroo kikaan. [11] En ki'enaa, baakaa' heella hal ga iñaa Kooh nakoh
kitumɗa, ɗúkkaroo ee apparoo kooroh ga iñaama nakohu kitumɗa. [12] Kon Waasii
Móyíis sela'in ee iñaa Kooh nakohɗa sela'in, júwin, jofin. [13] Kon iñaa yijófí'yaa
yaama ekkoo ga kikaane? Múk! Baakaa' kay wërí tumka, doonaa daa wa manɗa
mín kihotuk. Wa kooroh ga iñaa yijófí'yaa yaama, wa ekkaroo kikaan. Fodaama wa
kooroh ga iñaa nakohu kitumɗa, wa wëñnja ɗa kibon.

Iñii ɓo' waari kitumɗa mínoori kitum

[14] Ɗu ínohin an Waasii Móyíis meyoh ga Kooh. Mi nak, mi ɓo'-súusúus, mi
toonuunun fodii ñaam ga baakaa'. [15] Mi ínohoo dara ga iñcii mi tumiɗa. En ki'enaa,
mi tumoo iñcii mi waari kitumɗa, mi nami kitum cii mi waaroo kitumɗa. [16] Waa
iñcii mi tumiɗa, mi waa'tiica, kon mi tookin an Waasii Móyíis jofin. [17] Kon binaa mi
tum iñaa mi waa'tii kitumaa, enndii mi tayka, wayee baakaarii en ga ɗuuycooɗa wërí
tumlukohhoo ka. [18] Mi ínohin an enaama yijófí' laakoo ga ɗuuycoo, mi waa' kiwo' ga
kipes faanndoo. En ki'enaa, kiwaa' kitum yijófí' kii garoo, wayee mi mínooka kimëtí'.
[19] Mi tumoo yijófí'yii mi waari kitumɗa, wayee mi tumi yibóní'yii mi waa'tiiɗa.
[20] Binaa mi tum iñaa mi waa'tii kitumaa, enndii mi tumlukoh haffooka, wayee
baakaarii en ga ɗuuycooɗa wërí ekkoo ga. [21] Iñii yii yërí mi hot ga haffoo: wahtaa mi
waa' kitum iñaa jofin tóoh, yibóní' yërí tuukukiroo tek. [22] Waasii Kooh newinndoo
lool ga ɗuuycoo. [23] Wayee mi hotin an laakin waas wiliis waa en ga faanndoo ee wërí
lebirohi na iñii heliigoo teeɓpooɗa. Wa tummboo ñaam ga waas baakaa', wii en ga
faanndooɗa. [24] En ki'enaa, massa mi! Ɓii músalanndoo ga faanfiigoo fii ëewdohhoo
ga kikaanɗa ɓa? [25] Mi yii gërëm Kooh ndaga mi laakin ɓaa músalanndoo ee yërí en
Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu. Ga helloo mi abin an mi tookin Waasii Kooh, wayee
ga kiɓo'-súusúussoo mi taabuk waas baakaa'.

8

Kipeskii Helii yisela'í'yii oni ɓuwiiɗa

[1] Kon diimaɗa, ɓuwii en wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa, atti'soo kikaan. [2] En
ki'enaa, Waasii Helii yisela'í'yii oniraa kipes ga ki'enfu wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa

ɓëgísinndaa ga waas baakaa' na kikaan. 3 Iñaa Waasii Móyíis mínéeríi kitum,
ndaga dii ɓo'-súusúus laakoo dooli tah wa mínéeríikaɗa, Kooh tuminndi. Ya tumwa
ga waa ya wos Kowukaagari ëldúna, ka ɓayya faanciigaruu, ɗu, tumoh-baakaa'cii,
doonaa ka nísí'tuu baakaa'ciigaruuɗa. Fodaama, Kooh atti''a kikaan baakaaraa en
ga ɓo'-súusúusɗa. 4 Ya tuminka doonaa kooroh ga iñaamanaa, ɗu tum bi mat iñaa
Waasiigari nakohɗa, ɗu íis kon kitaabuk waasaa ɗu sak na kihaffuuɗu wayee ɗu
taam ga Waasii Helii yisela'í'yii. 5 Ɓuwii pesi ga iñaa neɓ faanɗa taabuksi neɓlaat-
kumuunɓa doŋ, wayee ɓuwii pesi ga iñaa neɓ Helii yisela'í'yiiɗa taabuksi Helii
yisela'í'yii rek. 6 Kidëk ga kitaabuk neɓlaat-kumuun, ëewdohi ɓo' ga kikaan doŋ,
ee kidëk ga kitaabuk iñaa neɓ Helii yisela'í'yii onohi kilaas ga kipeskii kukayohkii
na ki'en ga jam. 7 Ɓuwii tíku helɓa ga kitaabuk neɓlaat-kumuunɓaɗa sagohuunun
na Kooh. Ɓa tookoo kitum iñaa Kooh nakoh ee ɓa mínooka hen sah. 8 Ɓuwii taabuk
neɓlaat-kumuunɓaɗa mínsoo Kooh kineɓloh.

9 Ɗú nak, ɗú pesissii ga kitaabuk neɓlaat-kumuunndúu, ɗú pes ga kitaabuk Helii
yisela'í'yii, ndaga Heliima wii dëkka ga ɗuuƴ keeñciigaruu. Ɓaa laakkii Helii
Kiristaanii ga ɗuuƴ keeñaagarinaa, enndii yuu Kiristaanii. 10 Ee binaa en an
Kiristaanii yii ga keeññjúunaa, kayoh faanciigarúu aawan ga kikaan rek ndaga dii
ɗú tumin baakaa'ɗa, wayee Heliigari oninndúu kipes ndaga dii ɗú abohuunun ɓo'
yijúwí' ga fíkíiciɗa. 11 Ee ɓan, waa Helii Kooh mílísi' Yéesu Kiristaa ga kikaanɗa,
ɗú dëkɗinwa ga keeññjúu kayoh-kayohɗa, wóorin an Kooh yiima hay kimílísi'
faanciirúu kaaninɗa ɓan kooroh ga doolii Heliigari dëk ga ɗuuycúuɗa.

12 Kon, waa en fodaama, ɗú mbokciigoo, laakin iñaa wa'tuu, wayee enndii ga iñaa
neɓ faan bi ɗu pesi ga iñaa neɓ kumuunnduu. 13 Binaa ɗú pes ga kitaabuk iñaa neɓ
faanaa, ɗú hay kikaan. Wayee binaa ɗú lëgísi' Helii yisela'í'yii hal ga haffúunaa,
ɗú hay kitagoh na kitum iñcii cibóní'cii ɗú tumiɗa, ee fodaama ɗú laas ga kipeskii
kukayohkii. 14 Ɓéeɓ ɓuwii Helii Kooh níi'ɗa, ɓa ɓitowu Kooh. 15 Heliima Kooh
onndúuɗa tumoorúu ñaam, ee wa hay kitah ɗú niiksoo dara, wa yahhúu kitum
ɓitowu Kooh. Wa hayyúu kimín ki'on kiɓay Kooh: «*Abaa, Paammboo!» 16 Helii Kooh
wiima wërí oniruu ki'ínoh ga keeñnjuu kayoh-kayohɗa an ɗu ɓitowu Kooh. 17 Ee waa
ɗu ɓitowu Kooh, ɗu hay kilam ga iñcaa cijófí'caa ya faani'tuuɗa; ee iñcaama, ɗu na
Kiristaanii ɗu hayca kilam. En an ɗu bok nari kidaƴ coonunaa ɗu bokan nari ɓan
ga ndamaa ya laakɗa.

Kooh hayyuu ki'on ndam wiyaak kuwis

18 Mi foogin an coonucii ɗu en na kidaƴ watiɗa, enndii dara ga fíkíi ndamaa
Kooh yahhuu ki'on kuwisɗa. 19 En ki'enaa, ëldúnaanii Kooh sakɗa, besoo bes, wa
wii sek Kooh teewoh ndamii towutiigari. 20 Ëldúnaaniima Kooh sakɗa, wii taabuk
waasaa ëewdohwa ídaa ee wa tayyiika. Kooh yërí tíkwa iñaama, wayee hoonohhii
wa abin yaakaa', 21 ndaga bes waa hay, Kooh hay kiɓëgís ëldúnanii ya sakɗa ga
doolii saŋku'wa, ammbawa ñaamɗa. Ee fodaama wa laak hafwa, wa eku ɓan
ga ndamaa towutii Kooh. 22 En ki'enaa, ɗú ínohin an bi wati, ëldúnaanii Kooh
sakɗa lís ga mesiklaat fodii ɓetifaa en na ki'íin ndaga coonucaa ga kilaak kowuɗa.
23 Mesiklaataama keenndii rek ga ëldúnaanii kesi, wa keenin bi ga ɗookkuu ɗu ɓii ɗu
laasin ga Helii yisela'í'yii, ennda iñaa ya ɗeɓ ki'onohɗa; ɗu ɓii íin ga keeñciiruu ee ɗu
ɓii ga kisek besaa Kooh yahhuu kitum ɓitowuciɗa ee ya ɓëgísannduu ga kikaanɗa.
24 En ki'enaa, Kooh músalinnduu wayee ɗu taam ga na ki'am yaakaa'. Ee fu hot
iñaa fu yaakaaraa, iñaama ensisoo yaakaa'. Iñaa fu hotin, fu lísan na kiyaakaa'
gari? 25 Wayee waa iñaa ɗu yaakaa'ɗa ɗu hottiiri duum, kon ɗu jommbi kisek hen,
ɗu guu'guuluk ga iñaama. 26 Fodaama ɓan, Helii yisela'í'yii hayinnduu ki'amɗoh
ndaga ɗu laakoo dooli. En ki'enaa, ɗu ínohoo daa kikíim Kooh eniɗa. Helii ga kihafci

kíimi'tuu Kooh ga ɗuuyci, fodii ɓaa en na ki'íin wo'eenaa wo'koo na kúuw. 27 Kooh yii
ínohin iñaa en ga keeñ ɓaa en ɓéeɓɗa, ínohin ɓan iñaa Helii yisela'í'yii meekisohɗa,
ndaga wa kíimɗi ɓuwii en ɓuu Koohɗa daa Kooh waarohkaɗa.
28 Ɗu ínohin an ɓuwii waa' Koohɗa, ennda ɓuwii ya nook ga hafci kitaabuk iñaa
ya nakohɗa, iñaa hew gaɓa tóoh Kooh hay ki'ek yahci ga bi ɓa ɓewoh yijófí' ga.
29 En ki'enaa, ɓuwaa ya tanuk kumëeñí'ɗa, ya ɗaakɗin hafciɓa, doonaa ɓa en fodii
Kowukiigari, ee fodaama, ka en saawii ɓo' ɓiyewin ga oomaacii. 30 Ɓuwaama ya
ɗaaki' hafciɗa, ya nookinɓa ɓan ɓa hay gari; ee ɓuwaa ya nook ɓa hay gariɗa, ya
abohinɓa ɓan fodii ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici; ee ɓuwaa ya aboh fodii ɓiɓo' ɓijúwí'ɗa,
ya erinɓa ndam ɓan.

Kiwaa'kii Kooh waa'tuuɗa laakoo daa ka eem

31 Kon waa enin ɗa, ɗu yah ya kiwo' yiliis? Waa Kooh taam naruu, ɓii yiida mín
yen garuu? 32 Ya yaa, ya saŋngii Kowukaagari ka koo' ga coonu ndaga ɗu ɓéeɓpuu ɗu
tah ya erohhakaɗa, kon ya na Kowukaagari, ya tumɗooruu iñaa en tóohe? 33 Ɓuwaa
Kooh tanuk ga hafciɗa, ɓii yiida mínan ɓuwaama kiyam yen? Kooh yërí abohɓa ɓiɓo'
ɓijúwí'. 34 Ɓii yiida mínɓa ki'atti' kikaan? Kiristaanii, ga kihafci, kaanin, wëñaa ga
Kooh mílísɗinndi; ya yugin, hanohin Kooh yah-ñaabaagari ee ya yaa kíimi'tuu Kooh.
35 Ee ɓii mínan ki'aas ga díkaantiruu na Kiristaanii bi hëgísohhuu na kiwaa'kiigariɗa
ɓa? Yah coonu ciméeskíroo yah kitíit, ati kihatalluu ga kipes, wala a', kinduul wala
iñaa mín kihídí' kumuun ɓo' ga, wala kikaan? 36 En ki'enaa, iñii daliruuɗa yërí bídu
ga Këyítfaa an: «Kím bi noh aas, ɗí ɓii apu ndaga fu, ɗí ɓii malaku fodii baalcaa
ëewdohu kihoossunee.»
37 Wayee ga iñaa dalluu tóoh, yiima waarinnduuɗa tum bi ɗu mey ga na ndam
wiyaak. 38 En ki'enaa, wëerinndoo an enndii kikaan, enndii kipes, enndii malaakacii,
enndii cii na kinguurukɗa, enndii wati, enndii kuwis, enndii ha'-dooli, 39 enndii
doolaa en ga ɗook, enndii waa en ga kakayɗa, wala yen yiliis yaa saku hen,
laakoo dara iñaa mínnduu kihëgísoh na kiwaa'kii Kooh teeɓpuu ga Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruuɗa.

9

Heetii Isarayeel Kooh tanukɗa

1 Ga dii mi en wíinoo na Kiristaaniiɗa, iñii mi wo'ɗa kayoh fiwóorí', mi wo''ii saboh.
Heliigoo taaboh na Helii yisela'í'yiiɗa teewinndoo an mi wo' kayoh. 2 Keeñnjoo
leehin tak ee mi korukin coonucaa leehoo. 3 Calalinndoo sah Kooh coññjoo mi
hëgískoh, mi ga kihaffoo, na Kiristaanii, en ɗanaa mbokciigoo mi bok naɓa heetɗa
múcu. 4 Ɓuwaama ɓërí en ɓu-Isarayeel ee Kooh tuminɓa ɓitowuci, ya teewinɓa
ndamiigari, ya pokohin naɓa kifiiliimun, ya erinɓa Waasii Móyíis, ya teewinɓa dii
ya jom kijaamukuɗa, ee ya díginɓa*. 5 Ɓa límukoh ga caasamuncaagaɓa meyoh ga
níilaa Abarahamɗa†; ee Kiristaanii, ga kiɓo'kaagari, límuk ga ɓuwaama, ya yii ya en
Koohyii hanoh ɓéeɓ ɗookɗa. Ndam aawat gari bi taa'. Aameen.
6 Mi waa'tii kiwo' an iñaa Kooh dígee ɓu-Isarayeelɗa, ya tummbiiri. En ki'enaa,
enndii an towutaa Isarayeel‡ ɓéeɓta boku ga heetaa Kooh tanukɗa. 7 Ee ɓan,
enndii an ɓéeɓ ɓuwaa bok ga níilaa Abarahamɗa, ɓitowuci. En ki'enaa, Kooh
wo'ee Abaraham an: «Tucaasamuntaa mi dígeeraaɗa meyohsan ga geñaa Ísaak.»

---

* **9:4** 9: 4 Kidíŋkii Pool wo' diiɗa mín ki'en dígaa Kooh na Abarahamɗa, ee ɓan, ɓo' mínin kihalaat ɓan wo'eencaa sëldíiga-Koohcaa (2 Samiyeel 7: 12, 16; Ísayíi 9: 6; Yérémíi 31: 41- 34; Esekíyeel: 34: 23- 24) † **9:5** 9: 5 Caasamuncaa wo'uɗa Abaraham, Ísaak na Yakoop, na towutaa Yakoop tidaaŋkaah na tanaktaa (12) ‡ **9:6** 9: 6 Wo'eenii Pool wo' dii en anee: «enndii an towutaa Isarayeel ɓéeɓta boku ga Isarayeel»: towutaa *Isarayeel* mín ki'en towutaa meyoh ga *Yakoopɗa.* Malkat Sënees 32: 29.

8 Iñaama waa' kiwo' an, towutaa límukoh ga ɓo' rek tahhii ta en towu Kooh. Towutaa
en tuu Koohɗa, tërí en taa límukoh ga dígaa Kooh dígee Abarahamɗa§. 9 Iñii yii nak
yërí Kooh dígee Abaraham, an: «Wahtii wii gaac, mi hay garaa kihayis ee laakan
ɓetifu Saaraa laakin kowu kiyaal.»
10 Ee eemmbii ɗa; enissa fodaama na Rebekaa. Ya laakka na caasammbuu Ísaak
síis, ɓaa bok paamun yíinoo. 11-12 Kooh wo''ari an: «yaakkaa hay kisúrga'uk ga
këmëeŋkímunaa.» Wii Kooh wo' iñaama lakanaa ɓa límussii ee ɓa tummbii yibóní',
ɓa tummbii yijófí' duum. Iñaama Kooh tummbari kimëtí iñaa ya natin kitum, ya
teewohha an ya tanuki ga daa neɓpi, ee ya malakoo ga iñcaa cijófí'caa ɓo' tumi
wayee ga ɓayaa ya ɓayyiɗa. 13 Iñaama yërí bídu ga Këyítfaa, Kooh wo' an: «Mi
tanukka Yakoop, mi sagi'ta Esawuu.»
14 Ɗu yah ya kiwo' ga iñaama? Ɗu wo'an an iñaa Kooh tumɗa júɓpiine? Mínoo
ɗa ki'en. 15 En ki'enaa, Kooh wo'ee Móyíis an: «Mi laakan yërmaandi ga ɓaa mi
waa' kiyërëm, mi jofan ga ɓaa mi waa' kijof gari.» 16 Kooh tanuk ɓo'aa, enndii an
ɓaa yërí waarika wala yërí lëgëyika, wayee Kooh ga kihafci yërí laaki yërmaandi
gari. 17 Ndaga bidu ga Këyítfaa an Kooh wo' buuraa ɓu-Esípti an «Mi falinndaa buu'
doonaa kooroh garaanaa, mi teewoh kiyakkiigoo ee teekiigoo síw daa en tóoh ga
ëldúna.» 18 Fodaama, Kooh laaki yërmaandi ga ɓaa neɓpi ee ya yëgísɗi keeñ ɓaa
neɓpi.
19 Ɓo' hayyoo kimeekis an: «Waa ken mínoo dara ga iñaa Kooh waa', kon ya na
ɓuwii ga ya?» 20 Mi nak, mi wo' an fu, ɓo'-súusúus, fu nam ki'en ɓa bi fu weeraanti'i
na Kooh? Kataa mín kiwo' ɓaa tawahkaɗa an: «Iñii tah ya fu tawahhoo fodii dii»?
21 Man tawahoh kataa mínin kitum ga ban iñaa neɓpi: ga yooŋ-banaa wa wíinoo, ya
mínin ga kihëwí' kataa-túuy kimo'ta na ɓan kataakaa foñsi ga fooh*. 22 En an Kooh
waaree kiteewoh aylukaagari na doolaagari, ya tookka kon kimúuñi' iñaa maañ,
ɓuwii tahee aylukaagari, ee kisaŋku' jomeeɓa ga kilaakɗa; 23 ee ɓan, en an ya waaree
kiteewoh daa ndamaagari hín kiyak ga ɗookkuu, ɗu ɓuwii ya laakin yërmaandi gaɓa,
ee ya waayuki'ɓa kilaas ga ndamaagariɗa, 24 ɗu ɓéeɓpuu, ɗu ɓërí Kooh nook ga hafci.
Ya eemmbii ga kinook yaawúu'cii doŋ ga hafci, wayee ɓan ɓuwii enussii yaawúu'ɗa.
25 Fodaama, ya wo''aka ga Këyítfaa Osee, sëldíiga-Koohaa an:
«Ɓuwaa kuɗewaa enéerii ɓuurooɗa,
mi hayɓa kiwo' ɓuunndoo.
Heetaa kuɗewaa soosɗéerii keeññjooɗa,
mi haywa kiwo' heetii soos keeññjooɗa.
26 Daa ɓa wo'ohseera an ɓa enndii heetiigoo tóoh,
ɓa hay da kiwo'u towutii Kooh yii en na kipesɗa.»
27 Ísayíi, sëldíiga-Koohaa, ga ɓakci, yéegaloheera ga looɓa an:
«Luu enee an ɓu-Isarayeel, ɓa yewin hen
bi ɓa hídin na tukakaytaa en ga giiyaaɗa,
ɓijutuut gaɓa, ɓërí yah ga kimúc.
28 En ki'enaa, Ha'mudii hay kitum bi mat, ga ëldúna,
iñaa ya wo'ɗa ee yah kigaaw hen.»
29 Ee fodaa Ísayíi yaama wo'eeka kumëeñí'ɗa an:
«Binaa Kooh, yii hanoh ɗookɗa múuñɗéerii ɓiɓo' ga heetiigaruunaa,
ennaa ɗu ɗúbin fodaa ɓu-teeraa Sodom,
ɗu man na ɓu-teeraa Gomoo'.»

Hewhewii winéwí'wii ga fíkíi ɓu-Isarayeel

§ **9:8** 9: 8 Dígaama wo' ga kilímukkaa Ísaak ee enee enaama yidóoyí'-waa'ɗa. * **9:21** 9: 21 Malkat Yérémíi 18: 6 «…ɗú man ga yahhoo fodii dii ban man ga yah hëwíroh kataaɗa»

30 Kon ɗu aban ya kimma? Iñii yii: ɓuwii enussii yaawúu' heelséeríi Kooh abohɓa
ɓiɓo' ɓijúwí'ɗa, Kooh abohhaɓa ɓiɓo' ɓijúwí'. Ee ngëmaa ɓa laak ga Kiristaaniiɗa
onɓaka. 31 Wayee ɓu-Isarayeelɓaa heelee Kooh abohɓa ɓiɓo' ɓijúwí' ga daa ɓa taabuk
Waasiiɗa, laakussii iñaama ga. 32 Iñii tah ya ɓa laakkiika? Ɓa tíkee yaakaa'ɓa
ga tumeencaagaɓa, ɓa saŋnga kigëm ga Kooh. Ɓa tapukka ga atohaa këfíti ɓo'ɗa,
33 fodaama, Kooh wo' ga Këyítfaa an:
«Mi hay kiyíp ga teeraa Síyoŋ
atohaa ɓuwaa këfítukohan,
ee wërí ɓúukanɓa.
Wayee ɓaa fu gëm gawanaa,
yaakaaraagaraa tasoo múk»†.

10

1 Mbokcii, iñii mi waa' ga keeñnjoo ee mi kíim Kooh gaɗa, wërí en an ɓuwii mi bok
naɓa heetɗa, ɓa múc. 2 Kayoh, mi mínin kiseedi' an ɓa kaantukohin ga kijaamuk
Kooh, wayee kikaantukohkiigaɓa, ɓa taammbii ga na hel. 3 Ɓa ínohoo daa koorohsi
bi ɓo' mín kijúɓ ga fíkíi Koohɗa, ɓa heella kituuki' waas waa ɓa koorohan ga kihafɓa.
Ga iñaama, ɓa tooki'tii Kooh ga iñaa ya tum kijúwí'ɓaɗa. 4 En ki'enaa, Waasii Móyíis
top ga wii Kiristaa hayɗa; en ɗanaa ɓéeɓ ɓaa gëmin mín ki'abohu ɓo' yijúwí' ga fíkíi
Kooh.

Kimúckii kii ga ɓéeɓ ɓaa gëm ga Yéesu

5 Iñii yii yërí Móyíis bín ga loo iñaa tahi Kooh ki'aboh ɓuwii ɓiɓo' ɓijúwí', ee kooroh
ga Waasii Móyíisɗa. Ya bín an: «Ɓaa taabuk Waasii ga ɓéeɓ iñii wa nakohɗanaa,
pesan gawa.» 6 Wayee ga daa kigëm ga Kiristaa onohi kijúɓ ga fíkíi Koohɗa, iñii yii
yërí wo'u ga an:
«Kaa wo' ga helfu an:
Ɓii yiida yah kilap ɗook asamaan?» Waa' kiwo': kiɓewohnee da Kiristaanii, ya
yoosuk?
7 Kaa wo' ɓan an:
«Ɓii yiida yah kiyoosuk daa ɓuwaa kaanin enohɗa?» Waa' kiwo': kikólkí' Kiristaanii
ga ɓuwaa kaninɗa, ya hay?
8 Këyítfaa wo' ya kon ga kijúɓ? Iñii yii:
«Wo'eenii Kooh, wii ga yahaafu,
wa wii ga kúuwkiigaraa na ga keeñiigaraa»✡.
Wo'eenii wiima wërí en wii ɗí yéegal ɓuwii an ɓa gëmat ga Yéesuɗa. 9 Ɓéeɓ ɓaa fu
wo' ga kúuwfu, ga fíkíi ɓuwii, an Yéesu yërí en Ha'mudii, ee fu gëm ga keeñaagaraa
an Kooh mílísɗinndinaa, Kooh hayyaa kimúsal. 10 En ki'enaa, ɓaa gëm ga Yéesu ga
keeñaagarinaa, Kooh hayyi ki'aboh ɓo' yijúwí' ga fíkíici; ee ɓaa wo' ga kúuwci an
Yéesu yërí en Ha'mudiinaa, Kooh hayyi kimúsal. 11 Iñaama yërí Këyítfaa wo' an:
«Ɓéeɓ ɓaa fu gëm garinaa, ya oorooraa múk.»
12 Fodaama laakoo kigënantiloh an, yii yaawúu', yii enndii yaawúu'. Ɗu ɓéeɓpuu,
ɗu bok ga Ha'mudii, ee ya tumɗi bi dooy ɓéeɓ ɓuwii kíimiri dímalɗa. 13 Bíduunun
ga Këyítfaa an:
«Ɓéeɓ ɓaa fu ɓay Ha'mudii kikíim dímalaa, ya hayyaa kimúsal.»
14 Iñaama yërí laak. En ki'enaa, binaa ɓuwii gëmussii garinaa, ɓa kooran gada bi
ɓa mín kifool gari kikíim dímal? Ɓa tuman na bi ɓa mín kigëm gari, ee ɓa kelohhii
teekiigari wo'u? Ɓa tuman na bi ɓa keloh teekiigari, ee laakkii ɓaa yéegalohwa?

---

† **9:33** 9: 33 Mëdírohat na Ísayíi 28: 16, ga daa ka wo'u ga kiGerekkaa kiɗewaaɗa. Malkat ɓan Ísayíi 8: 14-15
✡ **10:8** 10: 6-8 Malkat Dëteronom 9: 4; 30: 12-14.

15 Kon ɓuwaa yéegalohan teekiigari meyohan gada, ee laakkii ɓuwaa wosu. Moona
Këyítfaa wo'in an:
«Malkat ga dii keeñcii ɓuwii soos ga hayii ɓuwii hay kiyéegaloh Hewhew cinéwí'ɗa.»
16 Wayee nak enndii ɓuwii ɓéeɓɓa ɓërí keloh Hewhewii winéwí'wii, taabukussawa.
Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo' an:
«Ha'mudii, moo ɓii yiida gëm ga iñii ɗu yéegalohɗa?»
17 Kon kigëm meyoh ga kisúkúruk Hewhewii winéwí'wii yéegalohuɗa ee He-
whewaama en Wo'eenaa Kiristaanii.
18 Wayee mi wo' an ɓa kelohhii Hewhewii
winéwí'wii hene? Ahaŋ kay! Ɓa kelohinwa dijófí'. En ki'enaa, Këyítcaa wo'in an:
«Toonaataagaɓa kelohukin daa en ɓéeɓ ga ëldúna
ee wo'eenɓa le'in bi ga topaaraa ëldúna.»
19 Kon mi meekisohis an ɓu-Isarayeel ínohsoo kayoh-kayohɗane? Ahaŋ kay! Kooh
ɗeweera kiwo', koorohha ga kúuwkaa Móyíis, an:
«Mi hay kitum bi, ɗú siisoh ɓuwaa enussii heet duumɗa, mi obis aylukkúu ga ɓiɓo'
ɓiliis ɓaa laakoo hel.»
20 Ísayíi, sëldíiga-Koohaa kaañnja kiwo' ga iñaa Kooh nakki kiwo'ɗa an:
«Ɓuwaa heelséeríiroo kihotɗa, hotuununndoo. Ee mi teewohin haffoo ga ɓuwaa
tíkséeríi helɓa garooɗa.»
21 Wayee ga iñaa aaw ga loo ɓu-Isarayeel, Kooh wo' an:
«Noh noh, mi yii lërís yahiigoo heetaa wëe'taa ga an wii, wa kelohoo kiwo' ee wa
yëgísin ga haf.»

11

Kooh foññjii heetii ɓu-Isarayeel

1 Kon mi meekisoh an, ati Kooh foñin heetiigari? Mínoo ɗa ki'en! En ki'enaa, mi ga
kihaffoo, mi bok ga ɓu-Isarayeel, kucaasamun Abaraham, ga geñaa Beesamee.
2 Kooh
foññjii heetiigari ya tanukee kumëeñí'ɗa. Mon ɗú ínohin iñaa bidu ga Këyítfaa, ga
loo Ili, sëldíiga-Koohaaɗa. Ya ña'sukohee ga fíkíi Kooh loo ɓu-Isarayeel. Ya wo'ee
an:
3 «*Ha'mudii, ɓuwii ɓii apuunun sëldíiga-Koohciigaraa, ɓa pookin loteelcaa ɗí
tumohɗeeraa sarahɗa. Diimaɗa, mi doŋ mi tes ɓaa taabukkaa ee ɓa waa'too ki'ap
ɓan.»
4 Kooh ga kihafci wo''ari an: «Fu tessii haŋfu, mi faanɗin haffoo ɓo' ɓijúnni-
yitnaɓanak ɓaa jaamukussii Baal*».
5 Wati, iñaama ɓan man fodaama garuu. Ɓiɓo' ɓii ga, ɓaa tesin, ee Kooh tanukɓa ga
yërmaandaagari.
6 Ee en Kooh waa'ɓa hen, tanukkaɓanaa, kon enndii an, ga iñaa ɓa
tumɗa tah ya tanukkaɓa. Enee an Kooh tanuki ɓuwii ga iñaa ɓa lëgëyɗanaa, eneenaa
kiwaa'kii ya waari ɓo'ɗa ensisoo ga yërmaandi.
7 Kon ɗu wo'at an ɓu-Isarayeel
hotussii iñii ɓa heelɗa, wayee ɓiɓo' ga ɗuuyɓa ɓaa Kooh tanuk, hotuununwa. Ɓaa
tesɗa nak enussa ɓuwaa yëgísuunun ga keeñ.
8 Fodaa ka bídu ga Këyítfaa an:
«Kooh nëenɗin helciigaɓa, kúnin hasciigaɓa, lagin nofciigaɓa ee iñaama bi ga wati.»
9 Dëwít ɓan cojeeraɓa an: «Ñamahcii ɓa ñamiɗa abatɓa fodii dii fí' abi júu'ɗa. Ɓa
ñafukat kakay ee Kooh íifɓa mesiklaat.
10 Kooh búumɗatɓa, ɓa hotsisoo, ɓa dëkat ga
mesiklaat bi bííŋciigaɓa daa' kakay bi taa'»✡.
11 Kon mi meekisohis an, ga wii yaawúu'cii këfítukuɗa, ɓa keeneera bi ɓa le''a
kakaye? Mínoo ɗa ki'en! Keenii ɓa keenɗa nak lëgísi' ɓuwii enussii yaawúu'ɗa hal
bi ɓa mín kimúc. Ee fodaama, iñaama tahin yaawúu'cii kisiis.
12 Ee en an ɓa lëgísɗin
ɓu-ëldúna hal ga Kooh ee dii ɓa keeninɗa laakɗin ɓuwii ɓíinoo enussii yaawúu'ɗa
jeriñaa, haa bëríinaa ɓéeɓ ɓu-Isarayeel ɓoykidohan hafɓa ga Koohaa, jeriñaa hídan
na kiyak?

---

* **11:4** 11: 4 Baal iñaa koof. Mëdírohat na 1 Buu' 19: 18 ✡ **11:10** 11: 10 Malkat Kañcaa 69: 24.

Kooh músalin ɓan ɓuwii enussii yaawúu'ɗa

13 Ɗú ɓii ɗú enndii yaawúu'ɗa, mi wo' narúu kimma. Mi yërí en ɓii Kooh wos ee
ya ebilli ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa. Kon mi am an lëgëyii ya sassoo kitumɗa laakin
solu lool garoo. 14 Mi yii tumwa nak, doonaa kisiis am ɓuwii mi heetukoh naɓaɗa, ee
heyna fodaama, laak ɓuwaa hay, Kooh músalɓa. 15 Ga waa Kooh foñ yaawúu'ciiɗa,
ya lëgíssa hal fodaama, doonaa heetcii ga ëldúnaɗa tóoh júwoh nari. Kon binaa ya
haydohis ɓu-Isarayeelaa, iñaama moos madanndii na kimílískaa ɓuwaa kaaninɗane?
16 En ki'enaa, fu gú' ga mbúuraa, fu faani' Koohwa sarahaa, iñaa tes ga mbúuraaɗa
tóoh enin yuu Kooh. Ee fodaama ɓan, binaa fu e' Kooh níil kedikkaa, toytaa tóoh enin
tuuci ɓan. 17 Heetii Isarayeel man na kedik-ólíwíyéekaa yípu hen, ee laakka toytaa
ɓëjísu ga. Fu nak ga dii fu enndii yaawúu'ɗa, fu man na koy kedik-ólíwíyéekaa
ɓaɓ ga ëgíraa; ka jokussa daa toytaa ɓëjísohuɗa, ee fodaama fu mínin kiñam na
toytaagaka ga muluymaa níilaa kedikkaa haydohɗa. 18 Kon kaa ndamuk ga fíkíi
toytaa kedikkaama Kooh ɓëjísɗa. Ee luu enee an helfu waa ga kindamuk, kaa al
múk an enndii fu ɓay níilaa, wayee níilaa wërí ɓayyaa. 19 Fu nak, fu hay kiwo'
an: «Toytaama ta ɓëjísu hen, mi, mi jokussa ga daa ta eneeɗa.» 20 Kayoh, Kooh
foññja yaawúu'cii en toytaa yowu taamaɗa, ndaga ɓa gëmmbii gari. Fu nak, ya
tummbaraa ga ɓakaa yaawúu'caa ndaga fu gëmin gari. Wayee nak, kaa ɓëwí' haffu
ndaga iñaama. Namaa kiniik Kooh. 21 En an Kooh yërí múuñí'tii yaawúu'caama en
toytaa kedikkaa yowuɗanaa, fu fooŋ an ya hayyaa kimúuñi', fu yii fu enndii yaawúu'
ee fu yërí en koykii joku ga kedikkiiɗane? 22 Kon fu hotin ga dii Kooh hín kijof
na dii aylukiigari manɗa. Buwii këfítuk, keenussaɗa, ya tamohin ga ɗookɓa. Fu
nak, ya teeɓparaa kijof. Kon dëkaa ga kijofkiigari, enndiikanaa ya hayyaa kiɓëjís
fodii koy kedik. 23 Ee yaawúu'cii, ɓa took kigëm ga Koohaa, Kooh hayɓa kijokis ga
daa ɓa enee kuɗewaa, ga kedikkaaɗa. Kooh míninɓa da kijokis. 24 Wayee fu yii fu
enndii yaawúu'ɗa, fu madee na koy kedik-ólíwíyéekaa paɓ ga ëgíraaɗa. Ka yowussa,
ka jokussa ga kedik-ólíwíyéekaa yípu henɗa. Fu ínohin an iñaama yooɓpii kilaak.
Yaawúu'cii nak ɓërí en toytii kedik-ólíwíyéekii yípu henɗa. Kon wëñan kiyooɓ ga
Kooh, ya ɓewista, ya jokista ga kedik-ólíwíyéekaa kaama yípu hen ta ɓëjísohseeɗa.

Heetii Isarayeel ɓéeɓwa hay kimúc

25 Mbokcii, laakin iñaa en kúmpa garúu ee mi jominndúuri kiwo', doonaa ɗú íis
haffúu kitík ɓuwaa ínohin iñaa en tóoh. Laakin ga ɓu-Isarayeel ɓuwaa bi wati
saguunun kigëm ga Kooh. Iñaama hay kilaak bi ga bëríinaa ɓéeɓ ɓuwii enussii
yaawúu', Kooh tanukɗa, aassan ga ngëmii. 26 Daama nak, Kooh hay kimúsal ɓéeɓ
heetii Isarayeel. Iñaama, yërí bídu ga Këyítfaa an: «Ɓaa yah kiɓëgís ɓuwiiɗa,
meyohan Síyoŋ†, ya hay kitum bi, ga kaan Yakoop, laakanndii ɓaa saŋ kijaamuk
Kooh.» 27 Kooh wo''a an: «Mi hayɓa kibayal baakaa'caagaɓa, ee iñaama yërí
teewohan kifiiliimunkaa mi pokoh naɓaɗa.»✡ 28 Binaa ɗu ɓeɓ loo Hewhewii
winéwí'wiinaa, yaawúu'cii saguununwa kite', ee fodaama ɓa ennda ɓuwaa sagohin
na Kooh. Iñaama lëgísi'tarúu hal ga Kooh. Ɗu wo' ga kitanukkii Kooh tanuk
yaawúu'ciiɗanaa, ɓa en ɓuwaa ya keeñukin ndaga caasamuncaagaɓa. 29 Ɓéeɓ ɓaa
Kooh tanuk, barkeellari, ya laakoo hel kanak ga ɓaa yaama. 30 En ki'enaa, ɗú
ɓuwii enussii yaawúu'ɗa, kuɗewaa, ɗú saŋnga kitaabuk Kooh, wayee diima, ga dii
yaawúu'cii sagu kitaabuk Koohɗa, oninndúu kilaas ga yërmaandii Kooh. 31 Yah ɓan
fodaama naɓa. Diima deŋ, ɓa sagin kitaabuk Kooh ga dii ya laak yërmaandi garúuɗa,
en ɗanaa, ɓa ɓan, ɓa mín kilaas kimma ga yërmaandaagari. 32 Kon Kooh lagin ɓéeɓ
ɓuwii rap, ga kisaŋngi kitaabuk, en ɗanaa ya teeɓ ɓuwii ɓéeɓɓa yërmaandaagari.

---

† **11:26** 11: 26 Síyoŋ wërí en teeraa Yéerúsaleem ✡ **11:27** 11: 27 Malkat Ísayíi 27: 9; 59: 20-21; Yérémíi 31: 33-34.

Kiyakkaa Kooh

33 Ga dii Kooh hín kiyakɗa moos! Ga dii hamhamiigari hín kiyakɗa ee tóoh iñaa
ya ínohin laaskooɗa! Ɓii mín ki'ínoh helci bi leeh takɗa ɓa? Ɓii mín kitëebí' iñaa ya
nat kitumɗa ɓa?
34 «En ki'enaa, ɓii ínoh iñaa Ha'mudii halaatɗa ɓa? Ɓii mínndi ki'on hel ɓa? 35 Wala
ɓan, ɓii e' Kooh yen ɓa, bi an Kooh jominndika ki'ík?»✡ 36 En ki'enaa, tóoh meyoh
gari; ya yërí tum tóoh ee tóoh eni'ti. Ndam aawat gari bi taa'! Aameen.

12

Kipes ki'as ga iñaa Kooh nakoh

1 Mbokcii, waa fodaama Kooh teewinnduu yërmaandaagari ya laak garuuɗa, mi
kíimmbúu ɗú eroh haffúu fodii sarahaa en na kipes, waa sela'in ee neɓlohin Kooh.
Iñaama yërí en kijaamuk kimëtí'kaa Kooh sek garúuɗa. 2 Kaa heelat ki'en ɓuwaa
taabuki baahcii ëldúnaɗa. Tookat Kooh e'túu halaat ciliis ci'as doonaa ya súpít
keeñciigarúu. En ɗanaa ɗú mín ki'ínoh iñaa Kooh waa', ennda iñaa jofin na iñaa
neɓpi ee wa mat. 3 Ga iñii Kooh onndoo kooroh ga kijofkaagariɗa, ɓaa en ɓéeɓ garúu
mi wo''i iñii yii: Kaa tíkat haffúu ga daa ɗú le''ii, yaa en ɓéeɓ mínat ki'ínohsoh daa
Kooh hanohi'ti, ee ya lëgëy taam ga na ngëmaa Kooh wa'tiɗa. 4 Iñaama man na
faan ɓo'-súusúus. Cée'cii ga faanɗa yewin ee wíinoo bokkii na mooroomwa lëgëy.
5 Fodaama, ɗu ɓii ɗu bok ga Kiristaaɗa, luu ɗu yewin yewin, ɗu enin faan fíinoo ga
dii ɗu en wíinoo nariɗa. Ee ɓéeɓpuu, ɗu enin wíinoo, yaa en ɓéeɓ ga mooroomci,
fodii cée'cii en ga faan ɓo'-súusúusɗa. 6 Kooh warohin iñcii ya onnduu kimínɗa daa
neɓpi. Iñcii ya onnduuɗa bokkii. Ɓaa Kooh oninndaa ki'en sëldíigacinaa, tumaa
iñaama ee fu taam ga na ngëmii. 7 Ɓaa Kooh onndaa kimín ki'amɗoh ɓuwiinaa,
amɗoha. Ɓaa Kooh onndaa kimín kijëgí' ɓuwiinaa, jëgíroha. 8 Ɓaa Kooh oninndaa
kimín kidígalohaa, dígaloha dijófí'. Ɓaa Kooh oninndaa keeñ ki'onohaa, onohaa na
keeñ wisóosí'. Ɓaa Kooh oninndaa kikuliyuk ga ɓuwiinaa, taabaa ga na keeñ. Ɓaa
Kooh oninndaa kilaak yërmaandi kidímalohaa, taabaa ga na keeñ wisóosí'.
9 Waarat ɓimooroommbúu ga ɗuuy keeññjúu, ee ka hanat ki'eem ga kúuwkii
rek. Núpat iñaa bonin ee ɗú ñaak ñap ga yijófí'. 10 Waarohat ga díkaantirúu
na keeñciigarúu ɓéeɓ, fodaa ɓuwaa bokoh. Ɓocirohat kiwaaroh ga díkaantirúu.
11 Kaantukohat ee kaa yówírat yahhúu! Lëgëyɗat Ha'mudii ee ekat keeñciirúu
ɓéeɓca ga. 12 Ɗú abin yaakaa' ga iñcii Kooh dígohɗa, kon keeññjúu soosat seɓ. Binaa
ɗú en ga coonunaa, tookatfa kikooruk. Dëkat ga kikíim Kooh rek. 13 Warohat iñcii
ɗú laakɗa na ɓuwii enu ɓuu Koohɗa ga soolicaagaɓa, ɗú toputu' dijófí' sagaccaa
haysi ga kaancaagarúuɗa. 14 Ɓuwii hatalirúu ga kipesɗa, kíimɗatɓa Kooh. Kíimat
Kooh barkeelɓa; kaa kíimat ya coñɓa. 15 Bokat kineɓluk na ɓuwii enu ga neɓlaatɗa;
Bokat kikoduk na ɓuwii enu na kikodukɗa. 16 Bokat hel ɗú en wíinoo. Kaa ɓëwírat
haffúu, wayee tookat kijutuuti haffúu. Kaa tíkat haffúu ɓuwaa wëñ kilaak hel.
17 Ɓo' tummbúu iñaa joffiinaa, kaa ëldattika. Namat kiheel kitum iñaa jofin ga fíkíi
ɓéeɓ. 18 Tumat iñaa ɗú mín tóoh bi ɗú dëk na ɓéeɓ ɓuwii ga jam, en mínukaa.
19 Mbokciigoo mi keeñukɗa, kaa ëldúkat ga yibóní'yaa ɓo' tummbúu, wayee íisat
Kooh payka ga aylukaagari. En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa, Ha'mudii wo' an: «Mi yërí
laak ki'ëldúk, mi yah ki'ík yaa en ɓéeɓ, iñaa cal iñaa ya tumɗa.»✡ 20 Ya wo'in ɓan
an: «Binaa ɓo', yaa waa'tii garaa kihot, yaawaa, onaari iñaa ya ñaman. Binaa ya
pílaa, onaari músú, ya an. Fu tum iñaamanaa, ya hay laak kaci fiyaak ga.»* 21 Kaa
íisat kibon wëññjúu dooli, wayee ga kijofkaa ɗú tumɗa, laakat ndam ga ɗook kibon.

✡ **11:35** 11: 35 Malkat Kañcaa 139: 6-17; Ísayíi 40: 13; Yoop 41: 2. ✡ **12:19** 12: 19 Malkat Léwítík 19: 18;
Dëteronom 32: 35; Mëccëe 5: 39; Lúkkaa 6: 27-29. * **12:20** 12: 20 Wo'een cahii diiɗa en fodii dii: «man na fu
nëgíroh ëeñin-kiwii ga ɗook hafaagari»; Malkat Liiwuk 25: 21-22

13

Kikelohi' ɓuwii Kooh kuliyuki'ɗa

1 - Ɓaa en ɓéeɓ jomin kikelohi' ɓuwii kuliyuk ga nguu'ciiɗa. En ki'enaa, laakoo
nguu', waa meyohii ga Kooh; ɓéeɓ cii laakɗa, Kooh yërí yípca. 2 Kon ɓéeɓ ɓaa fu
saŋ kikelohi' ɓuwii tíku ga fíkíiɗanaa, fu heñoh iñaa Kooh tuuki'. Ee ɓaa fu heñoh
iñaamanaa, waas hay kidal ga ɗookfu. 3 Ɓaa tumi iñaa jofin jomoo kiniik ɓuwii ga
nguuriiɗa; ɓaa tumi iñaa joffii yërí jomɓa kiniik. Kon ɗú waa' kiniikoo ɓuwaamanaa,
tumat iñaa jofin, en ɗanaa ɓa hayyúu kikañ. 4 En ki'enaa, ɓa lëgëyi' Kooh, ee iñaama
onndaa jam. Wayee binaa fu tum iñaa joffiinaa, fu jomin kitíit, ndaga enndii sooy
Kooh onndaɓa kimín kiko'. Ɓa ɓisúrga Kooh ee ɓërí laak kiyóoskí' aylukaa Kooh ga
ɗook ɓuwii tumi iñaa joffiiɗa. 5 Kërí tah ɗu jom kikelohi' ɓuwii kuliyukɗa hen. Ee
enndii rek kiniik aylukaagaɓa, wayee ka en iñaa dal helluu. 6 Kërí tah ɓan ɗú jomin
kifay lempu. Ínohat an ɓuwii Kooh e' lëgëy kifayuk lempuɗa, ɓa lëgëyi' Kooh ee ɓa
jomin kimëtí' sasaa Kooh nakɓa waama. 7 Erat yaa en ɓéeɓ iñaa ya jom ki'eruɗa.
Ɓaa ɗú jom kifay lempunaa, fayattiwa. Ɓaa ɗú jom kifay juutinaa, fayattiwa. Ɓaa
ɗú jom ki'e' céeraa, erattiwa. Ɓaa ɗú jom ki'e' ndamaa, erattiwa.

Waarohat ga díkaantirúu

8 Kaa laakɗat ken kobot, enndii kobot kiwaaroh dogaa. Ɓéeɓ ɓaa fu waa'
mooroomfunaa, fu wacohin na Waasii Móyíis. 9 En ki'enaa, Kooh nakohin an: «Kaa
ɗúk yaalfu wala ɓetifu fu faanuk na ɓo' yiliis, kaa ap ɓo', kaa lok, kaa ɗíibuk kilaak
iñaa en yuu mooroomfu.» Iñcuma nakohuɗa, na caa tesɗa tóoh, ca cii ga wo'eenii wii
an: «Waaraa mooroomfu fodii fu waa' haffuɗa.» 10 Ɓaa waarin mooroomci, tumoori
iñaa meskin. Kon binaa fu waa' mooroomfunaa, fu tumin iñaa Waasii Móyíis nakoh
kitumɗa bi matin.

Kiwaayuk kihayiskii Ha'mudii

11 Kon tumat fodaama. En ki'enaa, ɗú ínohin jamaanii ɗu enohɗa. Wahtii ɗú
jom kiyúudukohɗa le'in. Wahtii Kooh yahhuu kimúsalohɗa wëñin kideey. Wa
úsaayissii fodaa ga wii ɗu han ki'aas ga ngëmiiɗa. 12 Wekii wii yah kileeh ee Kooh
yii yah kiwíis. Ɗu foñat iñcii tumsi ee ca ɗaakuki henɗa, ɗu ganaayuk lee'laatii
Kooh e'tuu kiheñohohɗa. 13 Kon ɗu tíidat yijúwí' fodii ɓaa tíin na noh taŋ. Ɗu hanat
kiliiluk ga kiñam na ki'an, ɗu hanat kifaanuki na ɓaa en tóoh na kiŋalaañuk, ɗu
hanat kiñarohi, ɗu hanat ki'iñaadoh ga díkaantiruu. 14 Wayee nak, madat na Yéesu
Kiristaa, Ha'mudii, ee kaa taabukat neɓlaat-kumuunndúu ga iñcii ka waa'ɗa rek.

14

Onohat cee' ga díkaantirúu

1 Tookat ga ɗuuycúu ɓaa ngëmaagari yëgísissii duum ee kaa ñarohat nari ga
halaatcaa ya laakɗa. 2 Laakin ɓaa halaat an ya mínin kiñam ñamahaa en tóoh.
Ee ɓaa ngëmaagari yëgíssii duum nak halaat an ya ñaman iñcii línsi ga dë'ɗa rek.
3 Ɓaa ñami iñaa en tóoh jomoo ki'eew yaa ñamoo iñaa en tóoh, fodaa gariɗa. Ee
ɓaa ñamoo iñaa en tóoh hanat ki'atti ɓaa ñami iñaa en tóohɗa, ndaga Kooh ga
kihafci tookinndi. 4 Fu nak, fu tík haffu ɓa, bi fu atti'i súrga jaambuu'? Waa ya am
lëgëyaagari, waa ya foñlukwa tóoh, ya dígohka na ha'-kaanci. Ee sah ya hay ki'am
lëgëyaagari ndaga Ha'mudii laakin doolaa amlukohanndiwa.

5 Laakin ɓuwaa halaat an laakin besaa gën bescii cíinoo ga fíkíi Kooh. Ee ɓíinoo
halaatu an bescii tóoh, ca wíinoo. Ɓaa en ɓéeɓ ínohat dijófí' iñaa ya halaatɗa ee ya
am ga. 6 Kon ɓo' halaat an laakin bes, waa gën cíinoocaanaa, ya tumka kijaamuk
Ha'mudii. Ɓaa tanuk kiñam iñaa en tóoh, ya tumka kijaamuk Ha'mudii ee ya gërëmi

Kooh ga iñaama. Ɓaa tanuk kiñamoo iñaa en tóoh, ya tumka ɓan kijaamuk Ha'mudii
ee ya gërëmi Kooh ga iñaama. [7] Yíinoo garuu pesi'tii hafci ee yíinoo garuu yahhii
kikaani' hafci. [8] En ki'enaa, binaa ɗu pesaa, ɗu pesi' Ha'mudii, ee ɗu kaanaa ɓan, ɗu
kaani' Ha'mudii. Kon waa ɗu pes, waa ɗu kaan, ɗu ɓuu Ha'mudii. [9] Iñaama yërí tah
Kiristaanii kaannda, ya mílíssa doonaa ya en Ha'mudii ɓuwii kaaninɗa na Ha'mudii
ɓuwii en na kipesɗa. [10] Kon fu, fu yërí en ɓa bi fu atti''i mooroomfu? Ee fu ɓan,
fu yërí en ɓa bi fu eewi mooroomfu? Ɗu ɓéeɓpuu, ɗu hay kituuk ga fíkíi Kooh, ya
atti''uu. [11] Bíduunun ga Këyítfaa, Ha'mudii wo''a an: «Ga dii mi yii pes ee kayohɗa,
mi wo' an ɓéeɓ ɓuwii hay kiyí'u ga fíkíiroo ee yaa en ɓéeɓ hay kiwo' faŋ ga kúuwci
an mi yërí en Kooh.»✡

[12] Fodaama ɓaa en ɓéeɓ garuu hay kilayohi hafci ga fíkíi Kooh, ga tóoh iñaa ya
mos kitum.

Kaa ek mooroomfu ga kitum baakaa'

[13] Kon ɗu íisat ki'atti' mooroommbuu. Namat kiguu'guuluk ga kiwatuk kitum
iñaa mín mbokkúu kerceen kikëfít, wala tahanndi kikeen ga yibóní'. [14] Dii mi en
wíinoo na Yéesu, Ha'mudiiɗa tahinndoo ki'ínoh ee wëerinndoo an laakoo ñamahaa
tabin kiñam. Wayee binaa ɓo' am an yen tabin kiñamaa, iñaama tam kiñam gari.
[15] Binaa fu ek mooroomfu coonu ndaga iñaa fu ñamiɗanaa, lakanaa fu waarissiiri.
Kaa ek mooroomfu ya saŋku' ndaga iñaa fu ñamiɗa. Ya ɓan, Kiristaanii kaanɗinndi.
[16] Iñaa ɗú am an jofin garúu, hanat kilím ɓasee ga ɗookkúu. [17] En ki'enaa, kibok
ga Nguurii Kooh deeyohhii dara na ñamah wala anah. Kibok ga Nguurii Kooh wërí
en kitaabuk iñaa júwin, kiheel jam na kineɓluk, ee iñcaama, Helii yisela'í'yii yërí
onohica. [18] Ɓaa jaamuki Kiristaanii fodaama hay kineɓloh Kooh ee ɓuwii ɓan hay
kiwo'u an ya jofin. [19] Kon nak, ɗu heelat kitum iñaa haydohi jam ga díkaantiruu
na iñaa yëgísɗan ngëmaa yaa en ɓéeɓ garuu. [20] Iñii fu ñamiɗa hanat kikalañsoh
lëgëyii Kooh. Kayoh, laakoo ñamahaa líiɓ ga fíkíi Kooh. Wayee ɓaa fu ñam ñamahaa
tahan mooroomfu kikeen ga yibóníraa, fu tumin iñaa joffii. [21] Iñaa gënɗa, wërí en
an kaa ñam koynoh, kaa an sangara ee kaa tum dara yiliis yaa ekan mooroomunfu
ga kitum baakaa'. [22] Iñaa fu gëm ga loo iñaamaɗa, eemdohaari ga díkaantifu na
Kooh. Ya yewinin múu', ɓaa helci dalin ga iñcaa ya tumiɗa. [23] Ɓo' am ga helci an ya
jomoo kiñam iñii yii, binaa ya ñamwanaa, ya tumin baakaa'. En ki'enaa, tumeenaa
taammbii na ngëm ɓéeɓ iñaa baakaa'.

15

Kikuliyuki' iñaa neɓ mooroomfu

[1] Ɗu ɓii ɗu yëgísin ga ngëmiiɗa, ɗu jomin kikooruk ɓuwii ngëmiigaɓa yëgíssiiɗa
ee ɗu jomoo kiɗëwí' iñaa neɓ garuu doŋ. [2] Ɓaa en ɓéeɓ garuu heelat kitum iñaa
newin mooroomci ee jofin gari, doonaa yaama mín kiwëñ kiyëgís ga ngëmaagari.
[3] En ki'enaa, Kiristaanii mosoo kiheel iñaa neɓpi. Iñii yii bíduunun ga Këyítfaa an:
«Ɓaseecaa ɓuwaa ɓaseeraaɗa, fu Kooh, ca keenin ga ɗookkoo.»✡ [4] Ɓéeɓ iñaa bínsee
kuɗewaa ga Këyítfaaɗa, bínsee kijëgí'tuu doonaa wa yóodí'tuu kimúuñ ee wa daas
keeñciigaruu bi ɗu mín kilaak yaakaa' ga iñaa Këyítfaa wo'ɗa. [5] Koohyii onohi
kimúuñ ee daasi keeñcii ɓuwiiɗa onattúu kijúwoh yaa en ɓéeɓ na mooroomci fodaa
Yéesu Kiristaa waa'kaɗa. [6] Fodaama, ɓéeɓpúu ɗú bok koonaa kíinoo, ɗú yeeki, ɗú
kañi Kooh, Paamudii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu.

Kiristaa hayi' yaawúu'cii na ɓuwii enussii yaawúu'ɗa

✡ **14:11** 14: 11 Malkat Ísayíi 45: 23; Mëdírohat na Filiip 2: 9-11. ✡ **15:3** 15: 3 Malkat Kañcaa 69: 10.

7 Yaa en ga ɓéeɓ tookat mooroomci fodaa daa Yéesu Kiristaa tookkúuɗa, doonaa
ɓuwii e' Kooh ndam. 8 En ki'enaa, iñii mi waa'túu kiwo'ɗa wërí en an Kiristaanii
tummba hafci súrga yaawúu'cii kiteeɓɓa an Kooh wo'oo, lëehíraa ya nís iñaa ya
wo'ɗa. Ya hayya kon kimëtí' iñaa Kooh dígee ɓicaasamɓaɗa. 9 Ya hayin ɓan doonaa
ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ndamu Kooh ga yërmaandaagari, fodaa këyítfaa wo' kaɗa
an: «Kërí tah, mi hay kiwo' faŋ ga leeloo heetcii ɓéeɓca an fu Kooh ee mi hay kiyeek
kiyakkii teekiigaraa.»✡

10 Bíduunun diliis ga Këyítfaa an:
«Heetcii ɓéeɓca, neɓlukat na heetii Kooh tanukɗa.»✡

11 Ya wo'issa diliis an:
«Ɓéeɓpúu, ɗú heetcii, ndamat Ha'mudii.
Ɓuwii ɓéeɓɓa ndamatti.»

12 Ísayíi, sëldíiga-Koohaa ɓan wo'in an:
«Hay kilaak ɓaa límukan ga níilaa Yesee.
Ya hay ki'en buurii heetcii ɓéeɓca,
ee ca tíkan yaakaa'ɓa gari.»*

13 Koohyii onohi yaakaa'ɗa sóosírat keeñnjúu seɓ, ya onndúu jam wimëtí' sëk
ndaga ɗú gëmin gari. Fodaama, keeñnjúu líif muut na yaakaa', waa meyoh ga doolaa
Helaa yisela'í'yaa.

Iñii tah Pool bínnda ɓu-Room këyítfii fiiɗa

14 Mbokcii, mi ga kihaffoo mi ínohin an ɗú jofin lool, wëerinndoo dijófí' an
ɗú ínohin tóoh kayohfii ee ɗú mínin kijëgíroh wo'eenii Kooh. 15 Wo'eencii mi
binndúuɗa, en laak ɓítin kikelohaa, dara tahhiika, hanaa kiwaa'túu kiníindís rek
iñaa ɗú ínohin haat. Mi tumka ga iñii Kooh onndoo, ga kijofkiigari, 16 mi ennda
súrga Yéesu Kiristaa ga ɗuuy ɓuwii enussii yaawúu'ɗa. Ya faanndaroo haŋ kitum
lëgëy kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii, doonaa ga tumeenii Helii yisela'í'yii, ɓuwii
enussii yaawúu'ɗa enu fodii sarahaa newin Kooh. 17 Kon waa mi yii ga yah Yéesu
Kiristaa, mi safarin ga lëgëyii Kooh nakkoo kitumɗa. 18 Mi kaañoo kiwo' yen yiliis
yaa enndii iñii Yéesu Kiristaa tum koorohha garooɗa. Ya kooroh garoo, kihaydoh
ɓuwii enndii yaawúu'ɗa, ɓa taabuk Kooh: Iñaama ya tuminndi kooroh ga wo'eencii
mi wo'iɗa na iñcii mi tumiɗa. 19 Ya tumin kíntaan na mandarga ciyewin ee Helii
yisela'í'yii teewohin dooliigari. Mi yéegalohin Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu
Kiristaaɗa daa en ɓéeɓ ga leeloo ɓuwii, aboh ga teeraa Yéerúsaleem bi ga gohaa
Ílírii. 20 Mi mos kiwaa' kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii ga ɗekatcaa ɓuwaa en
daama mossoo kikeloh loo Kiristaaniiɗa. Mi waaréerí kitawah yen ga ɗook lëgëy
ɓiɓo' ɓiliis. 21 Fodaama, mi ɗeeŋngii dara ga iñaa bídu ga Këyítfaaɗa an:
«Ɓuwaa ken mosooɓa kiyéegal iñaa aaw gari hayussi kihot.
Ee ɓuwaa mosoo kikeloh loociɗa hay ki'ínohu iñaa laakɗa.»

Iñii tah Pool waa' kika' Roomɗa

22 Kërí tah, waas ciyewin binaa mi waa'túu kihay kiwaak rekaa, mi hayoo.
23 Diimaɗa nak, lëgëyiigoo dii ga gohcii ciiɗa leehin. Tíkíis tiyewin tee, taa helloo
lík ga kihay kiwaakneerúu rek, 24 ee mi waareeka binaa mi en na kiyah kúlkaa
Espaañaa. Mi koo' dumanaa, mi warinndúu kihot ee ɗú amɗohhoo ga ɓaawaama;
keeñnjoo ɓan hay kisoos ga ki'en narúu jutuut balaa mi paafaa. 25 Wayee diima deŋ,
mi yah Yéerúsaleem kidímal ɓuwaa Kooh enu daamaɗa. 26 Ɓuwaa Kooh enu ga
kúlkaa Maseduwaan na kaa Akayɗa† hídírohuunun hëelís kiwosoh ɓuwaa Kooh enu

✡ **15:9** 15: 9 Malkat 2 Samiyeel 22: 50; Kañcaa 18: 50. ✡ **15:10** 15: 10 Malkat Kañcaa 117: 1. * **15:12** 15: 12 Yéesu abu fodii tapisee yen, pëelée yen. (Ísayíi 11: 10) † **15:26** 15: 26 Akay, iñaa goh wiyín ga kúlkaa Geres. Laakin jamaanaa Kúlkaa Geres e'seera teekaama (330-37 balaa Yéesu Kiristaa)

ga Yéerúsaleem, laaksoo daraɗa. [27] Ɓa ga kihafɓa, ɓërí halaat iñaama ee jofin ɓa
dímal ɓuwaama. Kooroh ga yaawúu'cii, Kooh barkeelin ɓuwii enussii yaawúu'ɗa,
ɓa laasin ga ngëmii. Kon kerceencii enussii yaawúu'ɗa jomuunun kiwa' kerceencii
enu yaawúu'ɗa ga alalciigaɓa. [28] Kon binaa mi lëehí' kitum lëgëyiigoo, mi ɓay
dímalaa aaw ga kerceencaa enu ga Yéerúsaleemɗanaa, mi hay kika' kúlkaa Espaañ
ee mi koorohan garúu duma. [29] Mi ínohin an binaa mi hay garúunaa, Kiristaanii
hayyúu kibarkeel lool ga iñaama. [30] Mbokcii, ɗu ɓéeɓpuu ɗu gëm ga Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiigaruu ee Helii yisela'í'yii tumin kiwaaroh ga díkaantiruu. Kon mi
kíimmbúu ɗú amɗohhoo ga kikíim Kooh, [31] en ɗanaa mi ka' kúlkaa Yúudéenaa,
ɓuwaa enu daama ee gëmussii ga Kiristaaniiɗa, sodalsooroo lool. Kíimat Kooh
doonaa dímalaa waama mi yah kiɓayi' ɓuwaa Kooh enu ga Yéerúsaleemɗa, ɓa
tookwa. [32] Fodaama, neɓ Koohaa, mi hay kihay garúu na keeñ wisóosí', mi íikaruk
jutuut ga ɗuuycúu. [33] Mi kíim, Koohyii laak jamɗa, ya enat narúu ɓéeɓpúu! Aameen.

16

Pool këñí'ta ɓu-Room

[1] Kon mi yii díŋkaanndúu Febe, mbok-kerceennduu yiɓeti, ee en súrga ga jaangaa
Keŋkeree. [2] Ya yum hay garúu, ee leenaa abatti bi jof ga teekii Ha'mudii fodaa
daa ɓo'-Kooh jom ki'abuɗa. Amɗohatti ɓan ga ɓéeɓ iñaa ya sooluk. En ki'enaa,
ya amɗohin ɓo' ɓiyewin, bi ga mi yii yii sah. [3] Ɗú këñíri'too Pírísíl na Akílaas
ɓiyaaɓumgoo duma ɗí bok kilëgëy ga teekii Yéesu Kiristaa. [4] Ɓa ɓanak, ɓa karin
bi ɓa waa'ta kitoon tumuunɓa ndaga mi. Mi yii gërëmɓa ga iñaama. Ee enndii mi
haŋngoo doŋ: ɓéeɓ jaangucii ɓuwii enussii yaawúu'ɗa gërëminɓa ɓan. [5] Mi yii këñí'
ɓan ɓuwii ga jaangii hídírukohsi ga ɗuuy kaancaagaɓa kikíim Koohɗa. Mi yii këñí'
Epaynet, yii mi keeñukinɗa: ya yërí ɗeɓ kigëm ga Kiristaanii ga gohaa Aasíi. [6] Mi
yii këñí' Mërí ga: ya yaama, ya sodin lool garúuɗa. [7] Mi yii këñí' ɓan ɓu-kaanndoo
Andoroníkus na Yúníyaas, ɓa ɓii mi bokee naɓa kilagu ga kasuɗa. Ga apotaa'cii, ɓa
enin ɓuwaa neɓlohin ɓuwii lool ee ɓa deɓpoo sah kigëm ga Kiristaanii. [8] Mi yii këñí'
Ampílíyatus, yii mi keeñukinɗa ga fíkíi Ha'mudiiɗa. [9] Mi yii këñí' Irbee yii ɗí bok
nari kilëgëy ga teekii Kiristaaniiɗa, ya na Estakis yii mi keeñukinɗa. [10] Mi yii këñí'
Apeeles, yum teewohin bi matin sëk ngëmaa ya laak ga Kiristaaniiɗa. Mi yii këñí'
ɓan ɓu-kaan Arístobil. [11] Mi yii këñí' mbokkoo Herodíyoŋ na ɓan ɓu-kaan Narsís,
ɓa ɓuu Ha'mudii. [12] Mi yii këñí' ɓan Tirifeen ya na Tirifoos ee ɓa bok kilëgëy ga
teekii Ha'mudiiɗa. Mi yii këñí' Persís, yum mi keeñukinɗa. Ya ɓan ya sodin lool ga
kilëgëyi' Ha'mudii. [13] Mi yii këñí' Rifis, ya yum ya en súrga yiyaak ga Ha'mudiiɗa,
ya na eeci, ee en eemun garooɗa ɓan. [14] Mi yii këñí' Asinkirit, ya na Felegon na
Ermes, Patorowaas, Ermas na ɓéeɓ mbok-kerceencaa enu naɓa daamaɗa. [15] Mi yii
këñí' Fílolok na Súlí, Nere na këmëeŋkíci yiɓeti Olimpas na ɓan ɓéeɓ ɓuwum Kooh
enu naɓa daamaɗa.
[16] Këñɗohat ga díkaantirúu, ɗú mígínoh haf, kiteewoh an ɗú ɓërí bokoh. Ɓuwii
ga jaangucii Kiristaaniiɗa ɓéeɓɓa ɓëyrohuununndúu këñí'.

Watukat kiɗeeŋ iñaa waas kerceen nakoh

[17] Ɗú mbokciigoo, mi kíimmbúu hen, leenaa watukat ɓuwii heñoh kinís iñcum
ɗú jëgíruɗa ee fodaama ɓa haydohi kihëgískoh ga ɗuuycúu na kiye''úu ga waas
wibóní'. Kaa aaskohat na ɓuwaama. [18] Ɓuwaa manɗa, tumussii lëgëyii Kiristaanii
Ha'mudiigaruu nakohɗa, ɓa tum iñaa neɓɓa. Ɓa yahi ɓuwii hen ee ɓa neɓ kúuw en
fan kúum. Fodaama nak, ɓa ɗúki ɓuwii hoorussii helɗa. [19] Ɗú ga kihaffúu nak, ɓéeɓ
ínohin an ɗú taabukin iñii Ha'mudiigaruu nakoh kitumɗa. Kon ínohat an keeñnjoo
soosin lool garúu. Wayee nak, mi waarin ɗú taam na hamham widóoyí' ga ki'ínoh

iñaa jofin, ɗú tumiri ee ɗú aaskohoo na yibóní'. 20 En ɗanaa, Kooh yii onohi jamɗa,
diimanaa ya napañsoh Seytaani ga fíldoo kotciigarúu, ɗú laak dooli ga ɗookci. Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiigaruu barkeelattúu.
21 Tímotée, yii taam naroo kilëgëyɗa, yii këñí'túu ga, ya na ɓuwii bokoh naroo enu
diiɗa: Lusiyus, Yaasoon na Sosipatoros.
22 Mi nak, Tertiyus, mi bídi' Pool këyítfii fii ee ga teekii Ha'mudii, mi yii këñí'túu
ga. 23 Gayus yii këñí'túu ga ɓan. Mi yii ennda ga kaanci, ee ɓéeɓ ɓu-jaangii Yéesu
haysi kikíim Kooh dii ga kaanci ɓan. Erasti, yii ɗaak hëelísii teeriiɗa ɓan yii këñí'túu
ga, ya na mbokkuu Kartus. [24 Yéesu, Ha'mudiigaruu barkeelattúu ɗú ɓéeɓpúu.]

Pool kañnja Kooh

[25 Kon, ɗu kañat Kooh. Ya yërí laak doolaa wëñannduu kiɓaat kiyëgís ga
ngëmiiɗa. Ee iñaama yërí mi wo'i, mi en na kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii wo'
ga loo Yéesu Kiristaaɗanaa. Kooroh ga Hewhewii winéwí'wiima, Kooh ínohlukohha
ɓéeɓ kúmpafaa ya ɗaakee kumëeñí', 26 ee diimaɗa, ya teewohinfa faŋ. Fodaa daa
Koohyii leehoo, nakoheekaɗa, fa koorohha ga këyítcaa sëldíiga-Koohcii. Fodaama
iñaa ɗaakkee yaama yéegalohuunun ga ɓéeɓ heetcii, doonaa ɓa gëmwa, ɓa
taabukwa. 27 Ndam aawat ga Kooh, yii ya haŋci doŋ, ya laak hamhamɗa, kooroh
ga Yéesu Kiristaa bi taa'! Aameen.]

Këyítfii Pool ɗeɓ kibín
Ɓu-Korentiɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga teeraa Korentiɗa. Ya karee daama ga ɓaawaagari wukanakwaa. Ya tumee daama kíis kíinoo na caban. Jamaanaama wërí ya jangat ga ɗuuy ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa bi ɓa gëmmba ga Kiristaanii.

Korenti enee teeru wilëekí'-solu. Gaal-giiycaa meyohee daa en ɓéeɓ ca teeri daama ee dëkaa yewineera toonoh. Faankoh-pakaycaa yewineera daama fodaa ka man ga teerucaa ciyaakcaa cíinooɗa. Fodaama, ɓa ɓaydohha kerceencaa ga ɓadukeenaa wibóní'waa waama. Iñaama ekka Pool coonu fiyaak. Ya ɓítukka lool gaɓa. Ya bínnda këyít kiwo'ɓa ɓa watuk ɓuwaama ɓibóní'ɓaa (1 Korenti 5: 9). Laakka ɓiɓo' ɓaa hay gari kiwo''i yen ga ɓadukeenaa kerceencaa ga Korentiɗa. Pool dallaɓa kibín këyít kiña'ɓa. Ya yúunndaɓa ga enaama ciyewin fodii kihëgískohkaa laak ga ɗuuy kerceencaaɗa, ga loo ki'en faankoh-pakay, ga loo kipañ, ga loo kiñam koynohkaa tumu sarah ga koofcaa, iñaa aaw ga jawootii jaangii na cuuníinfaa fisela'í'faa Ha'mudii, iñcaa Helii yisela'í'yii onohiɗa, na ga loo kimílískaa ɓuwaa kaaninɗa.

Pool wo''aɓa ɓan an: Ki'am bi yëgís ga Kiristaanii doŋ kërí mín kipay iñcaa cimoroocaama ga ɓuwiiɗa, ee kiwaa' mooroomfu kërí en waasaa mínlukohan ɓéeɓ iñaamaɗa.

Këyítfii Pool bín ɓu-Korentiɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-9*)
2 - Kihëgískohkii laak ga jaangii Korentiɗa (*1: 10–4: 21*)
3 - Pool ña' ɓu-Korenti ga ɓadukeenaa wibó ní'waa ɓa enukohɗa (*5: 1–6: 20*)
4 - Iñii Pool taas ga loo sëyɗa (*7: 1-40*)
5 - Pool taas ga loo koynohkaa tumu sarah ga koof (*8: 1–11: 1*)
6 - Ɓadukeen kerceen ga ɗuuy jaangu (*11: 2-34*)
7 - Iñcii Helii yisela'í'yii onohiɗa (*12–14*)
8 - Pool níindísoh kimílískaa Kiristaanii (*15: 1-58*)
9 - Dímalaa aaw ga kerceencaa laakooɗa (*16: 1-4*)
10 - Pool waayukka kiɓaaɓ (*16: 5-12*)
11 - Iñcii Pool mëeñjoh ki'ebil ɓu-Korentiɗa; Taŋkoh. (*16: 13-23*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, Kooh, ga iñaa ya waa', yërí ɓayyoo ki'en apotaa' Yéesu Kiristaa. Mi
yërí bínndúu këyítfii fii, mi na Sosten mbokiigaruu, 2 ɗú, ɓu-jaangii Kooh ga teerum
Korentiɗa, ɗú ɓii ɗú en ɓuu Kooh kooroh ga Yéesu Kiristaaɗa, ɗú ɓii ɗú ɓayu ki'en
heetiigari wisela'í'wiiɗa na ɓéeɓ ɓuwii daa en tóoh ɓa ɓayi teekii Yéesu Kiristaa
Ha'mudiigaruuɗa. Yéesu yiima yërí en Ha'mudiigaɓa, ennda Ha'mudiigaruu. 3 Mi yii
kíim Kooh Paamudiigaruu, ya na Yéesu Kiristaa Ha'mudii, ɓa barkeellúu, ɓa onndúu
jam.

Kooh barkeelinnduu kooroh ga Yéesu

4 Mi dëk kigërëm Koohyiigoo ga loorúu ndaga dii ya barkeelinndúu kooroh ga Yéesu
Kiristaaɗa. 5 En ki'enaa, kooroh ga Yéesu Kiristaa, Kooh oninndúu kihóomí' ga iñaa
en tóoh, ennda ɓéeɓ iñaa aaw ga loo kijangat na tóoh iñaa aaw ga loo ki'ínoh. 6 Iñii
ɗí yéegaloh ga loo Kiristaaniiɗa enin iñaa yëgísin ga keeñciigarúu 7 Kërí tah, Kooh
barkeelinndúu, ɗú matɗin ga tóoh iñcii ya onohɗa, ɗú ɓii ɗú en na kisek wahtaa
Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu feeñan ga ndamaagariɗa. 8 Kiristaanii ga kihafci, yërí

yahhúu ki'on kiyëgís ga ngëmii bi ga siñdaanaa, doonaa ken laakoo iñaa ya wo'an
garúu yibóní', bëríinaa Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu hayisanɗa. [9] Kooh iñaa ya
dígoh tóoh, tummbi, ya yii ya ɓayyúu ki'en wíinoo na Kowukiigari, Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruuɗa.

Kihëgískohkii laak ga Jaangaa Korentiɗa

[10] Mbokcii, ga Teekii Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu, mi kíimmbúu, ɓéeɓpúu
júwohat ɗú am wo'een wíinoo ee kihëgísukoh hanat kilaak ga díkaantirúu. Enat
wíinoo seŋis, ɗú bok hel, ɗú bok halaat. [11] En ki'enaa, ɗú mbokciigoo, ɓu-kaan
Kelowee wo'uununndoo an ɗú eni ga kinookoh ga díkaantirúu. [12] Mi waa' kiwo' an,
yaa en ɓéeɓ garúu yii wo' fodii dii: yii an «Mi, mi bok ga Pool», yaa an «Mi, mi bok
ga Apoloos», yúu an «Mi, mi bok ga Pee'*», yúunee an «Mi, mi bok ga Kiristaanii.»
[13] Ɗú fooŋ an Kiristaanii hëgískoh hene? Ati mi yërí daaysee ga kuraanaa ndaga
ɗú? Wala ati ɗú bëtísi'see ga teekaa Pool?
[14] Mi gërëmin Kooh ga dii mi bëtísi''ii yíinoo garúu enndii Kirispus na Gayus
rekaa. [15] Kon ken mínoo kiwo' an ɗú bëtísi'u ga teekiigoo. [16] Ahaŋ kay, mi yërí
bëtísi' ɓan Estefanaas na ɓu-kaanci. Paaf danaa, mi níindísukkii kibëtísi' ɓiɓo' ɓiliis.
[17] En ki'enaa, Kiristaanii wossiiroo kibëtísi', wayee ya wossoo kiyéegaloh Hewhewii
winéwí'wii ee mi ayukoo ga wo'een caa meyoh ga ki'ínoh ɓo'-súusúus. Fodaama,
kikaankaa Yéesu ga kuraanaa enoo sooy.

Kiñaañkii Kooh na dooliigari

[18] En ki'enaa, kiyéegaloh an Kiristaanii kaanin ga kuraanaa, ɓuwii aaw ga
kisaŋku'ɗa tíku iñaama kidof. Wayee ɗu ɓii Kooh músalinɗa, ɗu hot doolii Kooh
ga jangataama. [19] Bídu ga Këyítfaa an, Kooh wo' an:
«Mi hay kiɗúbí' kiñaañkii ñëeñí'cii,
mi fëeyí' helcii ɓuwii toon kilaak helɗa.»
[20] Kon ñëeñí' laak gada? Ɓaa jagin laak gada? Ɓaa ínohin kiwo' laak gada ga
ëldúnanii wii? Hanaa Kooh teewohhii an kiñaañ ɓo'-súusúus iñaa kidof?
[21] Kooh, ga kiñaañkaagari, tummba bi ɓu-ëldúna mínndiiri ki'ínoh kooroh ga
kiñaañkaagaɓa. Iñaama tah kon ya koorohha ga wo'eenii ɗí yéegaloh ɓuwii abohwa
kidofɗa, kimúsal ɓuwii gëman gawaɗa. [22] Yaawúu'cii meekisohu kitumɗu kíntaan,
ɓuwii enussii yaawúu'ɗa heelu ki'ínoh. [23] Wayee ɗí, ɗí yéegaloh Kiristaanii daayu
ga kuraaɗa. Iñaama kofeel ga yaawúu'cii ee ɓuwii enussii yaawúu'ɗa tíkuka kidof.
[24] Wayee ɓuwii Kooh ɓay ga hafciɗa, ennda yaawúu', ennda ɓaa enndii yaawúu',
ɓa am an Kiristaanii yërí en doolii Kooh, yërí en kiñaañkii Kooh. [25] Iñii Kooh tum
kooroh ga Kiristaa ee ɓuwii tík kidofɗa yërí wëñ kilúun kiñaañ ɓo'-súusúus. Ee
iñaama Kooh tumee ɓuwii tíkwa kilaakoo dooliɗa paafin dooli ɓo'-súusúus.
[26] Mbokcii, malakat ɓii ɗú eneeɗa, ɗú ɓii ɗú laasin ga ɓëytohii Koohɗa: yewinndii
garúu ɓuwaa ɓu-ëldúna tík ɓiɓo' ɓiñëeñí', wala ɓiɓo' ɓilëekí'-dooli, wala ɓuwaa
límukoh ga yoh wiyaak. [27] Ó'óo, man iñii ɓu-ëldúna tík kidofɗa, yërí Kooh ɓeɓ
kikaci'i' ɓuwii ɓu-ëldúna tík an ɓa ɓërí ínohɗa. Ee ɓan, iñaa ɓu-ëldúna tík kilaakoo
dooliɗa yërí Kooh ɓeɓ kikaci'i' ɓuwii ɓu-ëldúna tík an ɓa ɓërí laak dooliɗa. [28] Ee,
Kooh ɓewin iñii tíku yijutuut ga ëldúna, eewuunun ee enndii tús ga ëldúnaɗa, kiɗúbí'
iñii ɓu-ëldúna tík yilëekí'-soluɗa. [29] Kooh tummba iñaama doonaa ken laakoo iñaa
ya ndamukan ga fíkíici. [30] Kooh yërí tum ɗu ennda wíinoo na Yéesu Kiristaa. Ee
kooroh gari, Kooh oninnduu kiñaañ, ya abohinnduu ɓiɓo' ɓijúwí, tuminnduu ɓiɓo'
ɓisela'í', músalinnduu ga baakaa'. [31] Kërí tah, fodaa ka bídu ga Këyítfaaɗa, wo'u an:
«Ɓaa waa' kindamuk ga yenaa, ya ndamukatti ga Ha'mudii✡.»

---

* **1:12** 1: 12 Teekaa «Kefaas» wërí wo'u ga bíncii dii. ✡ **1:31** 1: 31 Malkat Yérémíi 9: 22-23.

2

Dii Pool yéegaloh Kiristaanii daaysee ga kuraanaaɗa

1 Mbok-kerceencii, wii mi hay kúllúu mi ga kihaffoo, kiyéegallúu kúmpafii ga
Koohɗa, mi toonndiirúu kimín kiwo' na kiwëñ ki'ínoh. 2 En ki'enaa, mi abéerí i
kiwo' narúu ga dara yiliis enndii iñaa aaw ga Yéesu Kiristaa dogaa, yii daaysee ga
kuraanaaɗa. 3 Mi sah, ga wii mi en ga díkaantirúuɗa, mi laakéerí i dooli, mi saakee
hen lool sah ndaga kiniik Kooh. 4 Wo'eenaagoo na iñaa mi jaŋngateeɗa ayukéerí i
ga kimín kiwo', kaa meyoh ga kiñaañ ɓo', wayee ayukee ga doolaa Helii yisela'í'yii
teewukohee ga ɗuuy iñcii mi wo'ɗa. 5 En ɗanaa, ngëmiigarúu ayukoo ga kiñaañkaa
meyoh ga ɓo'-súusúus, wayee ayukan ga doolii Kooh.

Ki'ínohkii meyoh ga Koohɗa

6 Moona déy, kiñaañ kërí ɗí jangat ee ɓuwii ngëmiigaɓa matinɗa, ínohuunun
gaka. Kiñaañkii kiima meyohhii ga ëldúnaanii wii, ee enaamacii en na kinguuruk
ga ëldúnaanii wiiɗa ínohsooka, ca cii ca aaw ga kisaŋku'ukɗa. 7 Kiñaañkii Kooh
enee kúmpa ga ɓuwiiɗa kërí ɗí jangat. Bi ëldúna sakunaa lak Kooh waayukin
kumëeñí' iñaa ya yah kitumɗa bi ɗu mín kibok nari ga ndamaagari. 8 Enaamacii
en na kinguuruk ga ëldúnaaniiwiiɗa ínohsoo kiñaañkii kiima, ndaga eneenaa ɓa
daayoo Ha'mudii líifin na ndamɗa ga kuraanaa. 9 Fodaa Këyítfaa wo'kaɗa an:
«Iñaa has mosoo kihot,
nof mosoo kikeloh,
ɓo'-súusúus mosoo kihalaat,
iñaama yërí Kooh waayukɗee ɓuwii waa'tiɗa.»✡
10 En ki'enaa, ɗu ɓërí Kooh teeɓ iñaama, kooroh ga Heliigari. Helii wiima nak hotin
iñaa en tóoh bi ga iñcaa wëñ kihuut ga halaatcaa Koohɗa. 11 Ɓo'-súusúus iñaa en
gariɗa, ɓii yiida mínndi ki'ínoh enndii helaa en gari, ya ga kihafciɗanaa? Fodaama
ken mínoo ki'ínoh iñaa en ga Kooh enndii Helii Kooh dogaa. 12 Ɗu ga kihaffuu,
ɗu laassii helaa meyoh ga ëldúna wayee ɗu laas Helii meyoh ga Koohɗa, en ɗanaa
ɗu mín ki'ínoh iñcii Kooh onnduu ga kijofkiigariɗa. 13 Iñcii Kooh onndíi ciima, ɗí
jëgírohhiica kooroh ga wo'een, caa meyoh ga kiñaañ ɓo'-súusúus wayee ca meyoh
ga wo'een, caa meyoh ga Helii yisela'í'yii. Fodaama, iñcii meyoh ga Helii Koohɗa cërí
ɗí yéegaloh ga ɓuwii ɓay Helaagariɗa.
14 Ɓaa ɓay halaat ɓo'-súusúus kesi mínoo kitook iñcii meyoh ga Helii Koohɗa. Ca
eni gari wo'een dof. Ya mínooca ki'ínoh ndaga Helii Kooh yërí onohica ki'ínoh. 15 Ɓaa
ɓay Helii Kooh nak mínin ki'ínoh iñaa en tóoh, wayee ya ga kihafci, ɓuwaa ɓíinoo
mínoo ki'ínoh iñaa ya halaatɗa. 16 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an:
«Ɓii mín ki'ínoh iñaa Ha'mudii halaatɗa ɓa,
bi ya míniri ki'on hel?»
Ɗí ga kihaffíi nak, ɗí ɓay halaatii Kiristaanii.

3

Súrgacii jaangii Kiristaa

1 Mi nak mbokcii, mi mínndii narúu kiwo' fodii ɓaa wo' na ɓuwaa taam na Helii
Kooh. Wayee mi wo''a narúu fodii ɓaa wo' na ɓuwaa taabuku iñaa neɓ kumuunɓa,
fodii tulii' ga ngëmii ga Kiristaaniiɗa. 2 Kërí tah, mi ɓëpí'tarúu miismii rek, mi e'tiirúu
ñamahii wiyëgísí'wii ndaga lak ɗú hatinoowa. Ee sah ɓi wati ɗú hatinoowa, 3 ndaga
ɗú lís kipes fodii ɓuwaa taabuk neɓlaat-kumuun. Waa ki'iñaan na kiñaroh cii lís
kilaak ga díkaantirúu, ɗú mínan na kiwo' an ɗú líssii kitaabuk neɓlaat-kumuun,
ee ɓadukeeniigarúu enndii ɓadukeen ɓo'-súusúus kesi? 4 Binaa ɗú aaw kinookoh,

✡ **2:9** 2: 9 Malkat Ísayíi 52: 15; 64: 4.

ɓii an: «Mi, mi bok ga Pool», ɓíinoo an: «Mi, mi bok ga Apoloos», iñaama enndii
ɓadukeen ɓo'-súusúus kesee? [5] Ee sah, ɓii en Apoloos ɓa? Ɓii en Pool ɓa? Ɗí, ɗí
súrga Kooh kep, ee ɗú kooroh garíi hen, ki'aas ga ngëmii. Yaa en ɓéeɓ garíi tum
lëgëyaa Ha'mudii sassiɗa. [6] Mi, mi yípin kedikkii, Apoloos soollaka, wayee Kooh yërí
yëkí'ka. [7] Kon nak, ɓii yípɗa na yii soolɗa enussii dara, Kooh yii yëkɗi kedikkiiɗa yërí
en tóoh. [8] Yii yípɗa na yii soolɗa ɓërí hín wem. Yaa en tóoh Kooh neehalanndi ga
coonufaa ya dayɗa. [9] En ki'enaa, ɗí ɓërí taam kilëgëyi' Kooh, ee ɗú ɓërí en yooniigari,
ɗú ennda ɓan tawahii Kooh en na kiyípɗa.

[10] Ga iñii Kooh onndoo ga kijofkiigariɗa, mi enin tawahohaa setin yah, mi yípin
larii tawahii ee ɓo' yiliis yii tawah ga ɗookgaanii. Kon nak, ɓaa en ɓéeɓ watukat
dijófí' daa ya tawahiɗa [11] Larii tawahii wa wíinoo ee Yéesu Kiristaa yërí. Laakissii
la' wiliis waa mín kiyípu. [12] Ga ɗook lariima nak laakin ɓuwaa en na kitawah ga
na wúrúus, ɓii na hëelís, ɓii na siimii cimórí', ɓii na haanga, ɓii na booɓ, ɓii na
baaŋ. [13] Ga besaa bëríi ëldúna yah ki'atti'uɗa, iñaa ɓo' lëgëyin tóoh hay kihotuk,
meydohu faŋ. En ki'enaa, besaama yah fodii kiwii, kaa ɓaa en ɓéeɓ, lëgëyaagari
hay ga kikoo'dohu, kimalak daa wa hín kimanɗa. [14] Ɓaa iñaa fu tawah ga ɗook
laraaɗa kiwiikaa mínndii dara ganaa, fu hay kilaas neehal. [15] Wayee nak, ɓaa iñaa
fu tawahɗa takaa, fu hay kiñak neehalaagaraa. Fu hay kimúc ee fu madan na ɓaa
rëcoh ga kiwiikaa.

[16] Ɗú ínohoo an ɗú ɓërí en Kaanfii Kooh ee Helii Kooh yii dëkka garúune? [17] Ɓaa fu
ɗúbí' Kaanfii Koohaa, Kooh hayyaa kiɗúbí' ndaga Kaanfii Kooh sela'in ee Kaanfiima,
ɗú ɓërí. [18] Ken hanat hafci kiɗúk. Binaa laak garúu ɓaa tík hafci ñëeñí' ga fíkíi ɓu-
ëldúna, ya namat kay kitook kitíku dof ga fíkíiɓa, en ɗanaa, ya en ɓaa ñaañin ga fíkíi
Kooh. [19] En ki'enaa, iñii ɓu-ëldúna tík kiñaañɗa iñaa kidof ga fíkíi Kooh. Bíduunun
ga Këyítfaa an: «ɓuwii toon kiñaañɗa, Kooh ɓúukinɓa, koorohha ga helcaa ɓa la' ga
kihafɓaɗa.» [20] Bíduunun ɓan an: «Ha'mudii ínohin halaatcaa ñëeñí'caa, ya ínohin
an ca en sooƴ.» [21] Kon nak, ken hanat kindamukoh ɓo'-súusúus. Ɗú ɓërí laak tóoh:
[22] ennda Pool, ennda Apoloos, ennda Pee'*, ennda ëldúna, ennda kipeskii, ennda
kikaankii, ennda iñcii laak diimaɗa, ennda iñcaa yah kihayɗa, tóohca ɗú ɓërí laakca.
[23] Ee Kiristaanii yërí laakkúu, Kooh laakka Kiristaanii.

4

Ɓuwii enu apotaa' Kiristaaniiɗa

[1] Kon ɗú jommbíi ki'aboh ɓisúrga Kiristaanii rek, ɗí tuukuk lëgëy ki'ínohlukoh
ɓuwii kúmpafii en ga Koohɗa. [2] En ki'enaa, ɓaa tuukuk lëgëy ɓo', iñaa ya meekisuɗa
wërí en kitum lëgëyaagari bi júɓ fodaa ya nakukaɗa. [3] Mi ga kihaffoo, waa ɗú atti''oo,
wala mi ɓayu paanaa atti'ohsiɗa, dara ɓíttiiroo ga. Mi nak, mi atti'oo haffoo ɓan.
[4] En ki'enaa, heliigoo yammbiiroo ga dara wayee iñaama tahhii mi wo' an mi júwin.
Ha'mudii yërí doŋ jommboo ki'atti'. [5] Kon nak kaa atti'at ken ee wahtii Ha'mudii
amɗa le''ii. Sekat bi Ha'mudii hayis. Yërí yah kiléerí' iñcii ɗaakuk ga ñúusiiɗa, ya
meydoh faŋ halaatcii ɗaaku ga keeñciiɗa. Fodaama, ɓaa en ɓéeɓ Kooh hayyi kikañ,
kañaa wa' gari.

[6] Mbokcii, mi wo' iñcuma garoo na ga Apoloosaa, nam ki'en mi waa'túu kiyúun.
En ɗanaa, ɗú malak garíinaa, ɗú ínoh iñii liiwukii wii waa' kiwo'ɗa an «Eemat ga
iñaa bídu ga këyítfaaɗa.» Kon ken garúu hanat kiɓëwí' hafci ya fa'ta na yiinaa, ya
yóoskí' yaa tesɗa. [7] En ki'enaa, fu wóotíroh na ɓuwii ga ya? Iñii yiida fu laak ee
enndii Kooh onndaari? Waa Kooh yërí onndaa iñcii fu laakɗa, fu ndamuk ya ga en
fan fu yërí on haffu?

* **3:22** 3: 22 Malkat 1: 12: Teekaa Kefaas wërí Pool ɓay dii.

8 Kon daal, ɗú laakin tóoh iñaa ɗú sooluk! Kon daal ɗú dóoyírin! Ɗú foñinndíi, kon
ɗú aasin ga kibuu' haat! Dii ɗí waaree ɗú en ɓibuu' kayoh-kayohɗa ee ɗí bok narúu
kinguurukɗa! 9 Ee sah, manndoo na ɗí apotaa'cii, Kooh ɓewinndíi, ya hanohi'taríi
fenoo ɓuwii, ɗí en ɓuwaa jom ki'apu, ɓéeɓ malaki ga, ɗí en yensirukaah ga fíkíi
ëldúna, fíkíi malaakacii na fíkíi ɓéeɓ ɓuwii. 10 Ɗí, ɗí ɓërí tíku dofcii ndaga Kiristaanii,
ɗú, ɗú ennda ñëeñí'cii an ɓërí en wíinoo na Kiristaaniiɗa. Ɗí, ɗí ɓërí en ɓuwii laakoo
dooliɗa; ɗú, ɗú ennda ɓuwii an ɓërí laak dooliɗa. Ɗú, ɗú ɓërí en ɓuwii eru cée'ɗa,
ɗí nak, ɗí ennda ɓuwii faali'ussiiɗa. 11 Bi ga wahtii ɗu enohɗa, ɗí ɓii yaaɓ, ɗí ɓii
píl, ɗí laakoo iñaa ɗí ekukan, ɗí ɓii feeku ee ɗí dëk ga kiwíil. 12 Iñaa ɗí ñaman, ɗí
lëgëyiri na yahciigaríi. Binaa ɓiɓo' ɓassíinaa, ɗí kíimi'ɓa yijófí'. Binaa ɗí hatalu ga
kipesaa, ɗí tookka. 13 Ɓuwii wo'i garíi yibóní', wayee ɗí wo'i naɓa wo'een cinéwí'.
Ga fíkíi ɓuwii, ɗí ɓërí en caluuscii ëldúna, ɗí ɓërí en baycii ëldúna.

Towutii Pool ga ngëmiiɗa

14 Mi bínndiirúu iñcuma kikaci'i'túu, wayee mi bínca kiyúunndúu, ɗú ɓii mi aboh
ɓitowuroo ga ngëmii, taa mi keeñukinɗa. 15 En ki'enaa, luu ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah
yóodíreerúu kitaabuk Kiristaanii, ɗú laakkii paamun ɓiyewin. Mi en paamudii
haydohhúu ga Yéesu Kiristaaɗa, kooroh ga Hewhewii winéwí' wii mi yéegallúuɗa.
16 Kon mi kíimmbúu, tumat fodiigoo. 17 Kërí tah mi wosohhúu Tímotée yii mi aboh
fodii kowuroo ga ngëmiiɗa, mi keeñukinndi ee ya júwin ga fíkíi Ha'mudii. Ya hayyúu
kiníindís dii kipeskiigoo man ga waasii Kiristaanii, ee iñaama yërí en iñii mi jëgíroh
daa en ɓéeɓ ga jaanguciiɗa.

18 Laakin ga ɗuuycúu ɓuwaa en na kiɓëwí' yúuk, ɓa fooŋ an mi hayisanndii
kiwaakneerúu. 19 Wayee neɓ Ha'mudiinaa, diimanaa mi hayyúu kiwaaknee bi mi
ínoh, ɓuwaama en na kindamukɗa, ati ɓa wo' túuwtaagaɓa doŋ wala laakin iñaa
ɓa mín. 20 En ki'enaa, kibok ga Nguurii Kooh enndii kiwo' na kúuw kesi onohika
wayee kimínkaa meyoh gariɗa onohika. 21 Iñii gënëllúu ya? Mi hay garúu, mi taam
na kifeekoh, wala mi hayan, mi tam na keeñ kiwaaroh na kiɗúkoh narúu?

5

Badukeenaa wibóní'waa kerceencaa Korenti

1 Giliis gee ɓan: ɓuwii keloh an laakin ga ɗuuycúu kibonkaa hotuk, kaa wëe'taa ga
an kii ɓuwii ínohsoo Koohɗa sah tumsooka. Wo'u kon an laakin garúu yaa tum ɓeti
paamci ɓeti, 2 ee an ɗú ndamukoh iñaama. Keeñnjúu jomee ga kileeh hen ee ɓaa tum
iñaamaɗa ɗú kaalli ga díkaantirúu. 3 Mi nak, luu en an mi gaa narúu duma, heliigoo
wii narúu duma. Kon man na mi yii ga díkaantirúu ee ɓaa tum iñaa yibóní'yaamaɗa
mi atti'inndi haat. 4 Mi nakinndúu ga teekii Yéesu Ha'mudiigaruu, hídírukohat, mi
yah ga díkaantirúu ga hel ee doolii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu yah naruu kitaam.
5 Ɓaama, tíkatti ga yah Seytaani, en ɗanaa faanfaagari ɗúbíru, ee fodaama fítaagari
mín kimúc ga bëríinaa Ha'mudii hayisanɗa.

6 Ɗú laakoo iñaa ɗú ndamukohan. Ɗú ínohin liiwukii wii an: «Moloŋ-kuun
wijutuut, waa kaañohin dooyin kikaañohi' kuuncaa tóohca.» 7 Kon sétírat haffúu ga
moloŋ-kuunii wimëeñí'wii en baakaa'ɗa, en ɗanaa ɗú set wic, ɗú man na kuun ci'as
caa tummbii moloŋ-kuun. En ki'enaa, Kiristaa apuunun ga kuraanaa, ya ennda baal-
sarahiigaruu ga Paakii. 8 Kon ɗu húmbalat Paakiigaruu ee hanat ki'en na mbúuraa
tumin moloŋ-kuun wimëeñí', wii en kimoroo ga nof na kisootɗa, wayee enat na
mbúuraa en kiset keeñ na kitum iñaa en kayohɗa.

9 Mi bídeerarúu këyít, mi wo''arúu an kaa bokat dara na ɓuwaa faanuki na ɓaa
en ɓéeɓɗa. 10 Wo'eeniigoo aawéeríi nak ga ɓuwii ga ëldúna faanuksi na ɓaa en
ɓéeɓɗa, wala ɓii waari kigooñ iñaa en tóoh ga hafɓaɗa, lokcii wala ɓuwii jaamuki

tuu'ɗa. Ɓuwiima, ɗú na' naɓa kibokoo ga daranaa, ɗú meyan ëldúna hen. 11 Mi
waareerúu kiwo' an: Kaa bokat dara na ɓuwaa tíku hafɓa kerceen ee ɓa faanuki na
ɓaa en ɓéeɓɗa, ɓii waari kigooñ iñaa en tóoh ga hafɓaɗa, ɓii aamuki koofɗa, ɓii ɓasi
mooroomɓaɗa, ɓii dëk ga kilaalɗa, ɓii lokiɗa. Ɓaa man fodaama kaa bokat nari sah
kiñam. 12-13 Ɓuwii enussii kerceenɗa mi yërí jomɓa ki'atti'e? Ó'óo, Kooh yërí yahɓa
ki'atti'. Wayee ɗú, ɗú jomin ki'atti' ɓuwii ɗú bok naɓa jaanguɗa. En ki'enaa, bídu
ga Këyítfaa an: «Ɓii yibóní'yii, meydohatti ga díkaantirúu.»

6

Kilayoh ga díkaanti ɓikerceen

1 Mbokcii, binaa yíinoo garúu laakoh na mbok-kerceen mooroomcinaa, ya mínan
na kikëldúk ɓuwii en ɓuu Koohɗa, ya ka' ki'atti'u ga ɓuwaa júwussii ga fíkíi Kooh?
2 Kon, ɗú ínohoo an ɓuwii en ɓuu Koohɗa ɓërí yah ki'atti' ëldúnane? Waa ɗú ɓërí
yah ki'atti' ëldúna, iñii hoonohhúu ki'atti' iñcaa ciyíncaa caama ya? 3 Hanaa ɗú
ínohoo an bi ga sah malaakacii ɗu ɓërí yahɓa ki'atti'? Kon ki'atti' iñcii ga ëldúnaɗa
mínannduu na kitëh? 4 Ee kat, laakohaa man fodaama, en ga díkaantirúunaa, ɗú
ɓeɓnee ɓiɓo', ɓaa jaangii abohɓa ɓuwaa enndii dara, ɓa atti''úu? 5 Mi wo' man
iñaama jominndúu ki'ap kaci. Hanaa kay laakin ga ɗuuycúu ɓo' yíinoo yaa ínohin
yen book, yaa mín ki'atti' mbok-kerceen ɓanak ɓaa laakoh? 6 Kon morin moos
kerceen na mooroomci, ɓa laakoh bi ɓa ka'nee sah ga fíkíi atti'ohcaa gëmussii ga
Yéesuɗane? 7 En ki'enaa, kilayoh ga díkaantirúu kërí ɗeɓ kiteewoh an ɗú keenin jac.
Kitooñu fu múuñ, kilokɗu fu múuñ enndii kërí gën kilayoh na mooroomfune? 8 Ee
eemmbiiɗa sah, ɗú ga kihaffúu, ɗú ɓërí tooñi, ɗú ɓërí loki ee ɗú tumi mbokkúuka.
9 Kon ɗú ínohoo an ɓuwii júwussiiɗa boksanndii ga ɓuwaa yah kilam Nguuraa
Koohɗane? Kon ken hanattúu kiɗúk. Ɓuwii faanuki na ɓaa en ɓéeɓɗa, ɓuwii aamuki
koofɗa, ɓuwii ɗúki yaalɓa na ɓetiɓa ɓa faanuki na ɓo' yiliisɗa, yaalcii faanuki kiɓeti
na yaal mooroomɓaɗa, na ɓuwaa tumka lëgëyɗa, 10 lokcii, ɓuwii waari kigooñ iñaa
en tóoh ga hafɓaɗa, ɓuwii dëk ga ki'anɗa, ɓuwii ɓasi mooroomɓaɗa, gúroh-waascii,
ɓéeɓ ɓuwaama boksanndii ga ɓuwaa yah kilam Nguuraa Koohɗa. 11 Ɓiyewin garúu
madee fodaama kuɗewaa, wayee ɗú setɗussa ga baakaa'ciigarúu, ɗú faanɗussa Kooh
haŋ doonaa ɗú en ɓuuci, ɗú abohussa ɓo' ɓijúwí' ga fíkíi Kooh, kooroh ga teekii Yéesu
Kiristaa, Ha'mudii, na ga Helii Koohyiigaruu.

Erat Kooh Ndam ga faanciigarúu

12 Laakin ɓuwaa wo'i an: «Iñaa neɓpoo tóoh mi tum.» Kayoh, wayee enndii tóoh jof
garúu. Mi mín kiwo' an: «Iñaa neɓpoo tóoh mi tum», wayee, mi yahhii ki'íis haffoo,
mi en ñaam iñaa en tóoh. 13 Ɗú wo'in ɓan an: «ñamah eni' look, ee look eni' ñamah.»
Kayoh, ee Kooh hayca kiɗúbí' ca kanak tóohca. Faan nak, enohussii kifaanuk na ɓaa
en ɓéeɓ. Faanfii eni' Ha'mudii ee Ha'mudii eni' faanfii. 14 Kooh yii mílísi' Ha'mudii
ga kikaankaaɗa, Koohyii yiima yërí yahhuu kimílísi' ɓan ga kikaankaa, kooroh ga
dooliigari.

15 Ɗú ínohoo an faanciigarúu iñcii cée' ga faanfii Kiristaa hene? Mi hay kiɓeɓ moos
cée' ga faanfii Kiristaanii, mi tumwa cée' ga faan faankoh-pakaye? Múk, mi tumooka.
16 Kon ɗú ínohoo an ɓaa fu faanuk na faankoh-pakayaa, fu enin nari faan fíinoone?
En ki'enaa, ga loo ɓeti na yaal, bíduunun ga Këyítfaa an: «Ɓa ɓanak, ɓa yah faan
fíinoo»✡. 17 Wayee ɓaa en wíinoo na Ha'mudiinaa, lak enin nari wíinoo ga hel.

18 Kon núpat kifaanuki na ɓaa en ɓéeɓ. Ɓéeɓ baakaa' wiliis, waa ɓo' tum
laakohhii dara na faanfaagari, wayee ɓaa faanuki na ɓaa en ɓéeɓ ya tumin iñaa
joffii ga faanfaagari. 19 Kon ɗú ínohoo an faanfiigarúu fërí en Kaanfii fisela'í'fii Helii

✡ **6:16** 6: 16 Malkat Sënees 2: 24.

yisela'í'yii dëkohɗane? Heliima en garúuɗa, Kooh yërí onndúuwa. Ɗú, ɗú laakkii
haffúu. [20] Kooh eroh cadam fiyaak, ya laassarúu. Kon, na faanciigarúu, erat Kooh
Ndam.

7

Iñii Pool taas ga loo sëyɗa

[1] Diimaɗa ɗu paafat ga iñcaa ɗú bídeeroo, ɗú meekissaroocaɗa. Iñaa gën ga
yaalɗa wërí en ya le'oo ga ɓeti. [2] Kikeen ga yibóní' nam kiyooɓ hen bi, iñaa gënɗa
wërí en yaalaa en ɓéeɓ laak ɓetici, ɓetifaa en ɓéeɓ laak yaalci. [3] Yaal jomin kitum
iñaa wa'ti ga díkaantici na ɓetici ee ɓeti ɓan jomin kitum iñaa wa'ti ga díkaantici
na yaalci. [4] Ɓeti laakkii faanfaagari, yaalci yërí laak. Yaal ɓan laakkii faanfaagari,
ɓetici yërí laak. [5] Yíinoo gaɓa jomoo mooroomci kihoonoh hafci, enndii an ɓa júwoh
ga hen, ɓa tum fodaama ee enoo ga iñaa maañ, lak ɓa waa' kikíim Koohaa. Wayee
gaama paafaa, ɓa taabaatat ɓa sëy. Enndiikanaa, ɓa mínsanndii ki'abuk ee Seytaani
mín ga kikooroh, fí'ɓa. [6] Iñii mi wo' yii mi tookin ya tumu, wayee mi gítínndii ken
ga. [7] En ki'enaa, enee ga iñaa gënëlloonaa, ɓéeɓ tuman fodiigoo. Wayee nak ɓaa en
ɓéeɓ na iñaa Kooh onndiɗa. Yii Kooh onndi iñii yii, yii Kooh onndi iñaa yay.

[8] Yaalcii laaksoo ɓetiɗa na ɓeticii ɓiyaalɓa kaaninɗa, iñii mi wo'ɓa ee gën gaɓaɗa
wërí en an ɓa tum fodiigoo, ɓa tesɗa. [9] Wayee en lak ɓa mínoo ki'abukaa, yaal pajat
ɓeti pajuk. En ki'enaa, kipañ na ki'en ga pañ, kërí gën kitak.

[10] Ɓuwii en ga kipañ wala kipajukɗa mi wo'ɓa iñii yii: Ɓetifaa pajukin jomoo
kitagoh na yaalci. En ki'enaa, enndii mi ebilohka na kihaffoo, wayee Ha'mudii
yërí. [11] Ee binaa fa tagoh narinaa, fa jomoo kipajukis wala ɓook fa júwohisat na
yaalci. Yaal ɓan jomoo kifoñ ɓetici. [12] Iñii mi yah kiwo' yiiɗa nak enndii Ha'mudii
ebilohhi wayee mi yërí wo'ka: Binaa yaalaa en kerceen laak ɓetifaa enndii kerceenaa,
ee ɓetifaa took kites narinaa, ya jomoo ɓetifaa kifoñ. [13] Fodaama ɓan, ɓetifaa en
kerceen laak yaalaa enndii kerceen ee yaalaa took kites narinaa, ya jomoo kitas ɓan.
[14] En ki'enaa, yaalaa enndii kerceen Kooh tookinndi ndaga daa fa taam na ɓetifaa
en kerceenɗa, ee ɓetifaa enndii kerceen Kooh tookinfa ndaga daa fa taam na yalaa
en kerceenɗa. Enndii fodaamanaa, towutaagaɓa madan na towu yiifa', ee wiima
lakanaa Kooh tookinta. [15] Wayee nak ɓaa enndii kerceen waa' kitagoh na ɓaa ya
pajoh nari en kerceenɗanaa, yaama íisatti ya yee'. Iñaama laakaa, yaa en kerceenɗa,
ennda yaalaa ennda ɓetifaa, ya laakin hafci. En ki'enaa, Kooh ɓayyúu kipes ga jam.
[16] Fu ɓetifii en kerceenɗa, fu ínohoo ati eneenaa fu hay kitah yaalfu kimúc, ee fu
yaalii en kerceenɗa ɓan, fu ínohoo ati eneenaa fu hay kitah ɓetifu kimúc.

Kaa súpítat kipessúu

[17] Paaf ga iñiimanaa, ɓaa en ɓéeɓ lísat kitaabuk kipeskaa Ha'mudii onndiɗa,
kipeskaa ya enohee ga wii Kooh ɓayyi ga hafciɗa. Iñaama yërí mi ebiloh ga ɓéeɓ
jaangucii. [18] Ɓaa, wii Kooh ɓayyaa ga hafci, laakkaa lak fu gúrukinaa, kaa heel
kiɗaak mandargaa teewoh an fu gúrukinɗa. Ɓaa, wii Kooh ɓayyaa ga hafci, laakkaa
lak fu gúrukkiinaa, kaa gúruk. [19] Kigúruk na kigúrukkii tóoh laakoo solu. Iñii laak
soluɗa wërí en kitum iñaa Kooh nakohɗa. [20] Ɓaa en ɓéeɓ lísat kitaabuk iñaa ya
enee ga wii Kooh ɓayyi ga hafciɗa. [21] Ɓaa, wii Kooh ɓayyaa ga hafci laakkaa lak fu
ñaam, iñaama hanattaa kiɓít. Wayee fu hot halaa onanndaa kilaak haffunaa, wa
onattaa kisaan. [22] En ki'enaa, ɓaa fu en ñaam ee Ha'mudii ɓayinndaa ga hafcinaa, fu
yaama, Ha'mudii oninndaa kilaak haffu. Fodaama ɓaa fu enndii ñaam ee Ha'mudii
ɓayinndaa ga hafcinaa, fu yaama, fu ñaam Kiristaanii. [23] Kooh lomohinndúu cadam
fiyaak; kon kaa enat ñaam ɓo'-súusúus. [24] Mbokcii, ɓaa en ɓéeɓ, ga fíkíi Kooh ya
lísat ga iñaa ya enukohee, ga wii Kooh ɓayyi ga hafciɗa.

Ɓuwii enussii ga kipañ wala kipajukɗa

[25] Diimaɗa kon, mi hayyúu kitaas ga loo ɓuwii mosoo kile' ga ɓeti wala yaalɗa.
Enndii nak Ha'mudii ebilohka, wayee mi yah kiwo' halaattoo. Ee ɗú jominndoo
ki'óoluk ndaga Ha'mudii ga yërmaandiigari yërí onndoo halaatiima. [26] Mi, mi foogin
an gënin ga yaal, ya tes ɗa, ya aasoo ga ɓeti ndaga conucii ga jamaanii watiɗa. [27] En
fu laakin ɓetinaa kaa heelfa kifoñ, en fu laakoo ɓetinaa tesaa ɗa. [28] Binaa fu pañ
ɓanaa, fu tummbii baakaa'. Ee oomaa-jowu pajukaa, ya tummbii baakaa'. Wayee
ɓuwii aas ga sëyɗa, ɓa hay kilaak coonu besaa en ɓéeɓ, ee iñaama yërí mi sagi'túu.
[29] Ɗú mbokcii, iñii yii yërí mi waa'túu kiwo'. Iñii tesɗa yewinissii. Aboh ga watinaa,
yaalcii pajinɗa, ɓa madat ga kipesɓa fodii ɓuwaa paññjii; [30] ɓuwii kodukɗa, ɓa
madat na ɓuwaa kodukkii; ɓuwii en na kiyenɗa, ɓa madat na ɓuwaa yenndii; ɓuwii
lomiɗa, ɓa madat na ɓuwaa laakkii iñaa ɓa lomɗa; [31] ɓuwii jeriñukohi iñcii cijófí'cii
ga ëldúnaɗa, ɓa madat na ɓuwaa mosooca kijeriñukoh. Iñaama enat fodaama, ndaga
ëldúnaanii wii ga dii wa manɗa, yahissii kimaañ. [32] Mi waa' ɗú ɓëgísuk ga halaat
ëldúna. Yaalaa paññjii, líki helci ga iñaa aaw ga loo Ha'mudii, ya heeli kineɓloh
Ha'mudii. [33] Wayee ɓaa pajin líki helci ga enaama ëldúna, ya heeli kitum iñaa tahan
ɓetici wëññji kiwaa'. [34] Fodaama, ya warukoh ga enaama kanak caa ɓítinndi. Ɓetifaa
pajukkii ɓan wala ooma-jowu, líki helci ga iñaa aaw ga loo Ha'mudii doonaa ya en
yuu Ha'mudii ga ɓéeɓ iñaa ya tum na iñaa ya halaat. Ee ɓetifaa pajukinɗa nak líki
helci ga enaama ëldúna, ya heeli iñaa tahan yaalci wëññji kiwaa'. [35] Mi wo' iñuma
ki'amɗohhúu rek, enndii an mi waa'túu ki'ek ga gagal. Mi waa' rek kipessúu en ga
daa gënɗa ee ɗú eroh haffúu tóoh ga lëgëyii Ha'mudii.

[36] Kon ɗu paafat kimma ga loo oomaa-fiil, yaa pokin jowu. Binaa helci lík lool ga
jowujaa ee ya halaat an ya mín kitum iñaa bokkii ga ee ya am an ɓa jom kipajoh
henaa, ɓa pajohat: ya tummbii baakaa'. [37] Wayee ɓan ya mínin ki'am bi yëgís ga
keeñci an ya pajanndii ee ya faanukanndii na jowujaa. En lak iñaa ya am yaama
yëgísin ga keeñci, ken gítínndiiri ga ee ya abin hafci ga jowujaanaa: ya tumin iñaa jof.
[38] Fodaama, ɓaa pañ ɓeti tumin iñaa jof ee yaa paññjiiɗa nak tumin iñaa wëñ kijof.
[39] Ɓetifaa pajukin lísan ga pajaa en lak rek an yaalci yaa lís kipesaa. Yaalaa kaanaa
nak, ya mín kipajukis ga ɓaa neɓpi, wayee enat ga kerceen fodaagari. [40] Wayee nak
ga halaattoo, ya wëñan kineɓluk binaa ya tesɗanaa ee mi foogin an mi taam na Helii
Kooh ga halaatuma.

8

Kiñam koynoh kaa tumu sarah ga koof

[1] Diimaɗa ɓan, mi hayyúu kitaas ga iñum ɗú meekissoo ga loo koynohkaa tumu
sarah ga koofɗa. Kayoh sah, ɗu ɓéeɓpuu, ɓaa en ɓéeɓ garuu laakin iñaa ya ínoh.
Ki'ínoh nak eki ɓo' ga kiɓëwí' hafci, kiwaaroh tahi ngëm kiyëgís. [2] Ɓaa fooŋ an ya
ínohin yen tóoh, lak ki'ínohkaagari le''ii ga daa ka jomee kile'ɗa. [3] Ɓaa waarin Kooh,
Kooh ínohinndi.

[4] Kon ga loo iñuma ɗú meekissoo an ati koynohkaa tumu sarah ga koof jomin
kiñamu wala jomooɗa, mi taassúu an: «koof enndii dara ga ëldúna ee Kooh yíinoo
doŋ yërí laak» [5] En ki'enaa, iñcaama ɓuwii tík Kooh na Ha'mun ga asamaan na ga
ëldúnaɗa, ca yewinin. [6] Wayee en garuunaa, Kooh yíinoo doŋ yërí laak: yërí en
Paamudii, yii sak iñaa en tóoh ee ɗu ay kipessuu gari. Ee ɓan Ha'mun yíinoo doŋ
yërí lak: yërí en Yéesu Kiristaa, ya yii tóoh saku koorohha gari ee yërí en kipessuuɗa.

[7] Wayee nak enndii kerceencii ɓéeɓɓa ɓërí ínoh kayohfiima. Ɓíinoo, koofcaa ɓa
aamukeeɗa meycii ga hafcaagaɓa bi diima. Saycaa ɓa ñam koynoh sarah tóoh madi
ɓa na, ɓa bokidohuunun ga sarahaa tumu waama ee helcaagaɓa hícískoh, ɓa fooŋ an

ɓa tumin yisépí'í'. 8 Ñamah moos deeydohooruu ga Kooh: kiñammbii ga, nëewísoo
dara garuu ee kiñam ga, ɓaatoo dara garuu.
9 Wayee nak watukaa iñaa dal helfu fu tumiɗa wa en iñaa ekan ɓuwaa
ngëmaagaɓa yëgíssiiɗa ga kitum baakaa'. 10 En ki'enaa, ɓaa ngëmaagari yëgíssii,
hottaa fu yii fu ínohin kayohfiiɗa ga ɗekataa aamukohsi koofɗa. Fu bokin kanu
na ɓuwaa aamuki koofɗanaa, iñaama mínoori ki'ek ga ki'aaw kiñam koynohkaa
sarahu ga koof fodiigaraane? 11 Fodaama, mbok-kerceenaama, ngëmaagari
yëgíssiiɗa, ki'ínoh-kayohkiigaraa tahinndi kisaŋku'uk ee lakanaa ya ɓan, Kiristaanii
kaanɗinndi ga kuraanaa. 12 Fu tum baakaa' fodaama, fu tooñ mbok-kerceenaa
ngëmaagari yëgíssii, fu yah helaagarinaa, ínohaa an Kiristaanii yërí fu tooñ. 13 Kërí
tah, koynohkaa mi mín kiñam tóoh, ka na' ki'ek mbok-kerceen ga kitum baakaaraa,
mi íisanka hen bi taa', doonaa mi ekoo mbokkoo-kerceen ga kitum baakaa'.

9

Pool foñin tóoh iñaa ya jomee kilaak ga lëgëy ki'apotaa'kaagari.

1 Enndii mi laak haffoone? Mi enndii apotaa' hene? Mi hottii Yéesu,
Ha'mudiigaruune? Ɗú límukohhii ga lëgëyii Ha'mudii mi enukohɗane? 2 Luu enee
an laakin ɓuwaa tookussiiroo apotaa', garúu, mi apotaa'. En ki'enaa, enii ɗú enin
wíinoo na Ha'mudiiɗa teewohin kayoh-kayohɗa an mi apotaa'. 3 Iñii yii yërí mi
layi' haffoo kitaas ɓuwii yammbooɗa: 4 Ati ɗí jomoo ki'eru ñamah na anah? 5 Ɗí
jomoo kiɓaydoh ɓetifaa ɗí pañ ee en kerceen fodii dii apotaa'cii ɓíinoo, ɓa na
këmëeŋkímuncii Ha'mudii na Pee'*, ɓa tumika ɗane? 6 Ati mi na Barnabaas ɗí ɓanak
rek ɗí ɓërí jom ki'anaŋ kilaak iñaa ɗí pesohan? 7 Soldaarii yiida mos kiɓay hafci ga
poosci? Ɓii yiida yípan kedik, ka límaa ya jomoo kimay ga towutaa? Wala níirohii
yiida níiran yop ee an ya jomoo kile' ga miismaa ya teniɗa? 8 Kaa foogat an iñii mi
wo'ɗa mi ɓewohhi kesi ga iñciima ɓuwii hot ca tumsiɗa. Waasii Móyíis ɓan wo''ii
iñaamane? 9 En ki'enaa, bídu ga an: «Kaa súum kúuwkaa enohfaa en na kiyon
belaaɗa.» Wo'eenama, enoh tah Kooh kiwo'wane? 10 Ɗu ɓërí tah Kooh wo' iñaama
man? Ehee, ɗu ɓërí tah iñaama kibídu. Fodaama línoh jomin ki'am yaakaa' ga
iñaa ya línɗa ee yonoh jomin ki'am yaakaa' kilaak ɓakci ga iñaa ya yonɗa. 11 Ɗí
nak, ɗí sokin garúu enaama cijófí', caa meyoh ga Helii yisela'í'yii. Kon binaa ɗí laas
ga iñaa ɗú lëgëy ga yahhúuɗanaa, iñaama hëpin ga iñaa ɗí jom kisek garúuɗane?
12 Waa laakin ɓiɓo' ɓaa laak iñaama garúu, enndii ɗí jomeeɓa ka kiwëñ kilaak garúu
fúufe? Moona déy, iñaa ɗí jom kilaak garúu yaama ɗí taabukkiiri. Wayee ɗí kooruk
tóoh doonaa laakoo enaama yíinoo yaa hoonohan kitíin lëgëyii kiyéegaloh Hewhewii
winéwí' wii. 13 Ɓuwaa lëgëyi ga Kaanfaa Koohɗa, man ɗú ínohin an ɓa ɓewohi iñaa
ɓa pesohi ga iñcaa ɓuwaa haydohi daamaɗa; ɓuwaa tum lëgëy-sarahohɗa, ɓa laasi
ɓakɓa ga iñcaa tumsi sarah daamaɗa✡ 14 Fodaama, Ha'mudii nakoh an ɓuwii tum
lëgëy kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wiiɗa, ɓa pesat ɓan ga lëgëyaa ɓa tum waama.
15 Wayee iñcaama mi jom garúu kilaakɗa, mi taabukkii wíinoo gaca. Ee mi bínndii
iñii yii kiwaa' ɗú tumi'too yen. Ken mínoo kite' garoo iñaama mi bakukohiɗa: kikaan
gënëllooka. 16 En ki'enaa, mi laakoo iñaa mi yah kindamuk ga kiyéegaloh Hewhewii
winéwí'wii. Wa en sas garoo waa mi sasu, ee massa haffoo binaa mi yéegalohhii
Hewhewii winéwí'wiinaa. 17 Enee an mi na kihaffoo, mi yërí tanuk kitumkanaa,
eneenaa mi mín kiséentuk fay ga. Wayee, waa mi tíkuka hen, wa enin sas waa mi
eru kitum. 18 Kon fayiigoo gaɗa wërí en ya? Hanaa kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii,
mi meekisohoo dara ee mi ɗíibukoo kilaas iñaa ɓuwii yéegalohiwa jom ga kilaakɗa.

* **9:5** 9: 5 Teekaa wo'u dii, kikelohi' Gerekcaaɗa en «Kefaas» ✡ **9:13** 9: 13 Malkat Léwítík 6: 9-19; Dëteronom 18: 1-3,14.

[19] En ki'enaa, mi laak haffoo, mi enndii ñaam ken. Wayee mi tumin haffoo ñaam
ɓaa en ɓéeɓ doonaa mi mín kinook iñaa wëñ gaɓa kiyewinɗa ga Kiristaanii. [20] Binaa
mi en ga ɗuuy yaawúu'ciinaa, mi eni yaawúu' doonaa mi nookɓa. Hídaa ga dii
mi aycii kipessoo ga Waasii Móyíisɗa tóoh, binaa mi en ga ɗuuy ɓuwii ay kipesɓa
ga Waasii Móyíisɗanaa, mi tumi haffoo fodii ɓaa ayuk gawa doonaa mi nookɓa.
[21] Fodaama, binaa mi en na ɓuwii ayussii kipesɓa ga Waasii Móyíisɗanaa, mi eni
fodii ɓaa aycii kipesci ga Waasii Móyíis doonaa mi nookɓa. Moona déy, enndii an mi
faali''ii Waasii Kooh; nam ki'en an mi ay kipessoo ga waasii Kiristaanii. [22] Mi en na
ɓuwaa ngëmaagaɓa yëgíssiinaa, mi tumi fodii ɓaa ngëmaagari yëgíssii, doonaa mi
nookɓa. Fodaama mi madi ga fíkíi ɓaa en ɓéeɓ fodaa daa mi laakki ya manɗa, ee
mi tum tóoh bi laak gaɓa ɓaa múc. [23] Iñcaama tóohca, mi tumca ndaga Hewhewii
winéwí'wii, doonaa mi ɓan, mi laak ga iñcii cinéwí'cii wa onohiɗa.
[24] Ɗú ínohin dijófí' an en ga kifool kiɗewirohaa, ɓéeɓ foolohcaa ɓërí fooli, wayee
yíinoo rek yërí ɓayan ndamaa. Foolat kon jaaraa onanndúuwa kiɓeɓ. [25] Foolohaa en
ɓéeɓ, en na kitagat faanfaagarinaa, hoonohi' hafci enaama ciyewin. Ya tumi iñaama
kiheel ndamaa maañoo, wayee ɗu, ɗu tumi fodaama kiheel ndamaa yah bi taa'.
[26] Mi nak, mi fooli fodaama, mi leeloo kifool; mi lebirohi fodaama, mi leeloo kifeek;
[27] faanfiigoo, mi onoofa jam, mi tumifa iñaa neɓpoo, enndiikanaa mi hay kiyéegal
ɓuwii Hewhewii winéwí'wii bi leehaa, mi dal kijafu ga fooh.

10

Pool nak ɓu-Korenti kiwatuk ki'aamuk koof

[1] Mbokcii, mi waa' ɗú níindísuk iñaa hewee ga caasamuncaagaruuɗa: man ɓa
ɓéeɓɓa, ɓa enee ga fíldoo yaayeelaa kuliyukee waasaagaɓaɗa, ee ɓa ɓéeɓɓa ɓa
paaffa giiyaa gaa. [2] Daama, ga fíldoo yaayeelaa na ga ɗuuy giiyaa, man na ɓéeɓɓa
ɓa bëtísi'ussa ki'en wíinoo na Móyíis. [3] Ɓéeɓɓa, ɓa bokka kiñam ñamah wíinoo
waa Kooh oneeɓaɗa. [4] Ɓéeɓɓa, ɓa bokka ki'an ɓan ga músúmaa Kooh oneeɓaɗa.
En ki'enaa, ɓa ɓéeɓɓa, ɓa anee ga músúmaama Kooh meydohee ga atoh, waa
ɓedeeɓaɗa. Atohaama Kiristaanii yërí. [5] Moona déy, iñaa wëñ kiyewin gaɓaɗa
pesséeríi ga iñaa neɓ Kooh, këri tah ɓa ɓoolukka yíinoo yíinoo ga ɗuuy ëgí'-
dúndagaa.
[6] Iñcaama laakka doonaa ɗu malak gacanaa, ɗu watuk kitaabuk neɓlaat-kumuun
cibóní' fodaa gaɓa. [7] Ɗú jomin ɓan kiwatuk ki'aamuk koof fodaa ɓíinoo gaɓa tumee
kaɗa. Bídu ga Këyítfaa an: «ɓuwaa yuŋnga, ɓa aawwa kiñam na ki'an, lëehí'ta ɓa
kolukka, ɓa aawwa ki'ëeñjoh.»✡ [8] Watukat ɓan kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ fodaa ɓíinoo
gaɓa tumee kaɗa: ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah-kanak na ɓijúnni-kaahay (23.000) kaanussa
ga bes wíinooɗa. [9] Ɗu watukat kitooñ Ha'mudii fodaa ɓíinoo gaɓa tumeeka ee goŋcaa
ɗoɓpaɓa, ɓa kaanndaɗa. [10] Watukat kiña'sukoh iñaa aaw ga Kooh fodaa ɓíinoo gaɓa
tumeeka ee malaakaa Kooh saŋku'iɗa ɗúbí'taɓaɗa.
[11] Kofeelcaama dalla ɓicaasammbuu doonaa ɗu malak gacanaa ɗu watuk, ee ca
bídussa doonaa ca yúunnduu ɗu ɓii ɗu en na kipes ga jamaanucii mëeñjohɗa.
[12] Kon nak, ɓaa fu fooŋ an fu yëgísin gík ɓéeɓ watuka, enndiikanaa fu hay kikeen.
[13] Laakkii coonufaa tíkukkúu, faa ɓiɓo' ɓiliis koorukkiifa. Iñaa Kooh dígoh tóoh
tummbi, ee ya íisanndiirúu ɗú tíku coonufaa paaf daa doolicaagarúu eem. Saycaa
coonu tíkukkúu tóoh, Kooh waayuki'túu ɓan halaa ɗú rëcohan en ɗanaa ɗú yëgís
ga fíkíi coonucaama.
[14] Kon, ɗú ɓii mi keeñukinɗa, úsaayat tóoh iñaa en koof. [15] Mi ínohin an mi wo' na
ɓuwaa laakin hel, kon iñuma mi wo''úuɗa malakatti bi jof. [16] Kaasii wibarkéelí'wii

---

✡ **10:7** 10: 7 Malkat Eksoot 32: 6.

tah ɗu gërëmi Koohɗa, saycaa ɗu anwa tóoh, enndii wërí teewoh ñífii Kiristaanii
aamuki'tuu tah ɗu en wíinoo nariɗane? Ee mbúuriima ɗu weeli kiñamɗa, enndii
wërí teewoh faanfii Kiristaanii sarahohu tah ɗu en wíinoo nariɗane? [17] Mbúurú
wíinoo wërí laak, ee hídaa ga dii ɗu yewinɗa tóoh, ɗu en faan fíinoo, ndaga ɗu
ɓéeɓpuu ɗu ɓërí boki kiñam ga mbúurii wa wíinooɗa.
[18] Malakat ga heetaa Isarayeel, binaa ɓa tum sarahaa, ɓuwaa ñami koynohkaa
sarahaaɗa, ɓa enirii wíinoo na Koohe? [19] Mi waa' ya kiwo' daama? Koynohkaa
tumu sarahɗa, ka na kooffaa tóoh, ca laak jeriñ hene? [20] Ó'óo, mi waa' kay kiwo'
an sarahcaama tumu ga koofcaaɗa, en ki'enaa ca aawi ga seytaanicii, wayee aawiri
ga Kooh. Ee nak, mi waa'tii ɗú bok dara na seytaanicii. [21] Ɗú mínoo ki'an kaasii
Ha'mudii, ɗú an ɓan kaasii seytaanicii. Ɗú mínoo kiñam ga kankii Ha'mudii, ɗú
ñam ɓan ga kankii seytaanicii. [22] Ati ɗu waa' ki'ayluki' Ha'mudii? Ati ɗu fooŋ an ɗu
wëñnji dooli?

Tumat tóoh bi Kooh laak ndam

[23] Kayoh an «Iñaa neɓ ɓo' tóoh, mínndi kitum», wayee enndii tóoh jof kitum. Iñaa
neɓ ɓo' tóoh, mínndi kitum, wayee enndii iñaa en tóoh yëgísɗi ɓuwii ga ngëmiigaɓa.
[24] Ken hanat kiheel rek iñaa gën gari, wayee ya heelat ɓan iñaa gën ga mooroomci.
[25] Ɓéeɓ iñaa toon ga marsi, ɗú míninndi kiñam ee kaa meekisohat ki'ínoh yen ga,
en ɗanaa ɗú yahoo hel ken. [26] En ki'enaa, Këyítfii wo' an: «Kakayfii na ɓéeɓ iñcii
en gaɗa, cuu Ha'mudii»✡. [27] Binaa ɓaa gëmmbii ga Yéesu, ɓayyúu kiñam ee ɗú took
kikaraa, iñaa ɗú tofɗu tóoh ñamat ee kaa meekisohat ki'ínoh yen ga, en ɗanaa ɗú
yahoo hel ken. [28] Wayee ɓo' wo''úu an: «Koynohkii meyoh ga kii tumsee sarah ga
kooffaaɗa», kaa ñamatka ndaga ɓaa yéegalinndúuka yaama, kisaŋ hel ken yah ga
iñaamaɗa. [29] Mi wo' loo kiyah helaa, enndii waa garúu tahhoo kiwo' wayee waa gari.
En ki'enaa, mi mínin kitum iñaa neɓpoo, wayee mi yahka ya kitumoh mi yahi hel ɓo'
yiliis bi ɓaama atti'iroo ga tumeencaagoo caama. [30] Iñaa mi ñam ee mi gërëmin Kooh
gawaɗa, iñii tah ya ɓo' yeeroo kiñaawal ga ñamahaama mi gërëmoh Kooh gawaɗa.
[31] Kon, waa ɗú ñam, waa ɗú an, ɓéeɓ iñaa ɗú mín kitum, ndamaa Kooh hotukat ga.
[32] Kaa tumat dara iñaa tahan kiɓúuk ɓuwii ga baakaa', ennda ga yaawúu'cii, ennda
ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa, ɓéeɓ ɓu-jaangii Kooh. [33] Tumat fodiigoo: ga iñaa en
tóoh, mi guu'guuluki ga kitum iñaa neɓ ɓuwii ɓéeɓɓa. Mi heeloo iñaa gën garoo
rek, mi heeli iñaa gën ga ɓiɓo' ɓiyewin, doonaa ɓa múc.

11

[1] Taabukattoo ga iñii mi tumiɗa, fodii dii mi ɓan, mi taabuk Kiristaaɗa.

Ekuk ɓeti na yaal ga ɗuuy jaangu

[2] Mi yii kaññjúu ga dii ɗú ɓii níindísukkoo ga iñaa en tóohɗa na ga dii ɗú abin
yah kanak ga iñcii mi jëgí'túuɗa. [3] Wayee nak, mi waarin ɗú ínoh iñii yii: Ga yaaloo
yaal, Kiristaanii en hafaa. Ga ɓeti nak yaal yërí en hafaa ee ga Kiristaanii Kooh yërí
en hafaa. [4] Ɓéeɓ yaal, yaa en na kikíim Kooh wala kiyéegaloh wo'eenaa meyoh
ga Kooh, binaa ya ekuk baanunaa lak ya e'tii Kiristaa yii en hafɗa, cée'. [5] Ee ɓeti,
binaa fa en na kikíim Kooh wala kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh, ya tes haf
ɓuucuucaa, lak fa e'tii yaal yii en hafɗa, cée': fa man na ɓetifaa húusukin. [6] Kon,
binaa ɓeti mísoorukkiinaa, fa namat kinenuk hen. Ee waa kihúusuk wala kinenuk
iñaa kaci ga ɓeti, kon ya mísoorukat hen. [7] En ki'enaa, yaal jomoo ki'úul hafaagari
ndaga ya nataal Kooh ee yërí teewoh ndamii Kooh. Ɓeti nak, yërí teewoh ndamii
yaal. [8] En ki'enaa, Kooh ɓeɓpii ga ɓeti ya sakka yaal, wayee ya ɓeɓ ga yaal, ya
sakka ɓeti. [9] Enndii yaal yërí Kooh sak ndaga ɓeti. Ɓeti yërí Kooh sak ndaga yaal.

✡ **10:26** 10: 26 Malkat Kañcaa 24: 1.

10 Iñaama tah, ɓeti jomin ki'úul yen ga hafaagari, kiteewoh an yaal en hafaa, ee ɓan,
ndaga malaakacii. 11 Moona déy, ga enii ɗu en wíinoo na Ha'mudiiɗa, ɓeti mínoo
kika' haŋci ya foñ yaal ee yaal mínoo kika' haŋci foñ ɓeti. 12 En ki'enaa, daa ɓeti
ɓewohu ga yaal sakussaɗa, yaal ɓan límukohi ga ɓeti ee ɓa ɓanak, ɓa meyoh ga
Kooh.
13 Malakat ga haffúu rek, jekin moos ɓeti kíimi Kooh, ya tes haf ɓuucuuce? 14 Ɗú
malak ga dii ëldúna en ɗanaa, ɗú hay kihot an kiɓay fen fihóorí' enndii ndam ga
yaal. 15 Ee ga ɓeti nak, iñaama ndam gari. En ki'enaa, fen fihóorí' eru ɓeti kikún
hafaagari. 16 Binaa laak ɓaa waa' kinookoh ga iñcumanaa, ya ínohat an ɗí tumoo
giliis gaa ɗal guma ee ɓuwii ga jaangii Koohɗa tumoo iñaama ɓan.

Cuuníinfii Ha'mudii

17 Ga iñii mi yah kiwo' yii nak, mi kañorúu ga: hídohcii laaki ga díkaantirúuɗa
ëewdohhiirúu fíkíi ga waasii wayee ca ɓaatirúu kisoofdoh fenoo. 18 Ee sah, ga
iñaa mi ɗeɓ kikelohɗa, an: saycaa ɗú hídoh kikíim Kooh tóoh, kihëgískoh laak
ga díkaantirúu ee iñaama mi saminndi kigëm. 19 En ki'enaa, kihëgískohkum ga
díkaantirúuɗa jom kilaak hen, doonaa ɓuwii ga díkaantirúu yëgísin gíkɗa, ɓa hotuk.
20 Kon binaa ɗú hídírukohaa, ɗú mínoo kiwo' an cuuníinfii Ha'mudii fërí ɗú en
na kiñam. 21 En ki'enaa, saycaa ɗú hídoh kiñam tóoh, ɓaa en ɓéeɓ gaawtuki kiñam
kanukaagari. Kërí tah laaki garúu ɓuwaa ñammbii ee lak ɓíinoo ɓaa laal. 22 En lak
kiñam na ki'an doŋ hídírohhúunaa, ɗú mínoo ki'eem ga kaancaagarúune? Iñii tah
ya ɗú faali''ii ɓu-jaangii Kooh? Iñii tah ya ɗú kikaci'lukohi ɓuwii hóomí'tiiɗa? Ɗú
waa' mi wo''úu ya? Mi kañattúu ga iñaamane? Múk, mi kañoorúu!
23 En ki'enaa, mi jëgí'túu iñaa mi ɓewoh ga Ha'mudiiɗa an: ga wekaa Yéesu,
Ha'mudii tíku ga yah ɓuwaa sagohee nariɗa, ya ɓeɓpa mbúurú, 24 ya gërëmmba
Kooh gawa, ya weelsohhawa, ya wo''a an: «Wii wërí en faanfiigoo erohu ndaga
ɗúɗa; tumat iñuma, ɗú níindísukohiroo.» 25 Fodaama ɓan, ga waa ɓa lëehí'ta, ya
ɓeɓpa kaas-biiñ, ya wo''a an: «Wii wërí teewoh kifiiliimunkii ki'askii Kooh pok na
ɓuwiigari, kooroh ga ñífiigoo yah ki'aamu ndaga ɗúɗa. Saycaa ɗú an ga tóoh, tumat
ka kiníindísukkoo.» 26 Saycaa ɗú ñam ga mbúuriima, ɗú an ga kaas biiñiima tóoh,
lak ɗú yéegaloh kikaankii Ha'mudii ee iñaama yah bi ga daa ya hayan.
27 Kon nak, ɓéeɓ ɓaa fu ñam ga mbúurii Ha'mudii, wala fu an ga kaasiigari ee fu
e'tiiri cée' ganaa, ínohaa an fu tooñin faanfii Ha'mudii, fu tooñin ñífiigari. 28 Kon ɓaa
en ɓéeɓ malaksukohat hafci dijófí', lëehíraa ya han kiñam ga mbúuriima, ya an ga
kaasiima. 29 Ɓaa fu ñam ga mbúuriima, fu an ga kaasiima, ee fu halaattii ga faanfii
Ha'mudiinaa, ínohaa an fu nookin aylukaa Kooh ga ɗookfu. 30 Iñaama tah kiɗúukool
na kihiiboon yewin garúu, bi ɓiyewin garúu kaanin. 31 Wayee nak binaa ɗu ɗewoh
ga kimalaksuk haffuunaa, Kooh atti'ooruu. 32 Ee binaa Ha'mudii atti''uu watinaa,
ya ennduu na kiko' doonaa bëríinaa ya yah ki'atti' ɓuwii ɓibóní'ɓii kikaanɗa, ɗu
bokidohsoo ga.
33 Kon mbokcii, binaa ɗú hídírukoh kiñam cuuníinfaa Ha'mudiinaa, yaa en ɓéeɓ
sekat mooroomci. 34 Laak yaa yaaɓ lool garúunaa, ya ñamat ga kaanci paay, doonaa
hídohciigarúu enoo iñaa tahan Kooh atti''úu. Iñcum tes mi jom kilóogísohɗa, binaa
mi hay dumanaa, mi malakca.

12

Iñcii Helii yisela'í'yii onohiɗa

1 Mbokcii, ɗu hay ga loo iñcii Helii yisela'í'yii onohiɗanaa, mi waa'tii dara appúu
kúmpa ga. 2 Ɗú ínohin an, kuɗewaa, ga wii ɗú pes ga kiyiifa'ɗa, ɗú nooksee fodii
búumí', ɗú ɓaa jaamuk koof, iñcaama mínoo kiwo'ɗa. 3 Kërí tah, mi waarin ɗú ínoh

iñii yii dijófí': ɓaa taam na Helii Kooh, wo'oo an Yéesu araamin. Ken mínoo kiwo'
ɓan an Yéesu yërí en Ha'mudii, enndii an Helii yisela'í'yii yërí onndika kiwo'aa.
4 Iñcii Helii yisela'í'yii onohiɗa, ca wóotírohin, wayee Helii onohicaɗa ya yíinoo.
5 Iñcii sasohu kitumɗa, ca wóotírohin, wayee Ha'mudii sasohcaɗa ya yíinoo. 6 Iñcii
Kooh oni ɓuwii kitumɗa, ca wóotírohin, wayee ya yii ya mínlukoh ɓéeɓ kitum iñaa
en tóohɗa, ya yíinoo. 7 Fodaama, ɓaa en ɓéeɓ garuu laakin iñaa Helii yisela'í'yii
onndi ki'amɗoh ɓéeɓ ɓuwii gëminɗa. 8 Yii, Helii onndi kiñaañ ga kiwo'; yay, Heliima
onndi kilaak hel ga kiwo'. 9 Heliima onnda ɓo yiliis kilaak ngëm wiyëgísí'; Heliima wa
rekɗa, wa onnda ɓan ɓo' yiliis kiwëkí' ɗúukoolí'; 10 yiliis yaa, Heliima onndi kimín
kitum kíntaan. Ɓo' yiliis, Heliima onndari kiyéegaloh Wo'eenaa meyoh ga Koohɗa;
yiliis, Heliima onndari kimín ki'ínohsoh iñaa meyoh ga Helii Kooh na iñaa meyoh ga
helcii cibóní'cii. Ɓo' yiliis, Heliima onndi kiwo' lakcaa ɓo'-súusúus kelohooca; yiliis,
Heliima onndi kilóogísoh lakcaama. 11 Heliima onohi iñciima tóohcaɗa, ya yíinoo
doŋ. Yaa en ɓéeɓ ya wa'taa iñaa bokkii na waa mooroomfu, fodaa ya waarohkaɗa.

Jaangii mëdírohu na faan ɓo'-súusúus

12 En ki'enaa, faan fa fíinoo, wayee cée'cii en gaɗa yewinin. Cée'cii ɓéeɓca nak,
ga dii ca hín kiyewinɗa tóoh, ɓéeɓca cërí bok ennda faanfii fa fíinoo. Man fodaama
ga Kiristaanii. 13 Ɗu ɓéeɓpuu, ɗu bëtísi'u ga Heliima en wíinooɗa, kibok ki'en faan
fíinoo ga Kiristaanii: ennda yaawúu', ennda ɓaa enndii yaawúu', ennda ñaam, ennda
ɓaa enndii ñaam, ɗu ɓéeɓpuu ɗu bokin ki'ëníru ga Heliima. 14 En ki'enaa, faan
enndii cée' wíinoo, wayee ca yewinin. 15 Binaa kot wo' an: «Waa mi enndii yah,
mi bokkii ga faanfii», iñaama enndii kayoh. Ki'enndii yah, hoonohoowa ki'en cée'
ga faanfii. 16 Ee binaa nof wo' an: «Waa mi enndii kuhas, mi bokkii ga faanfii»,
iñaama enndii kayoh. Ki'enndii has hoonohoowa ki'en cée' ga faanfii. 17 Binaa
ɓo', faanfaagari ɓéeɓfa enee tóoh hasaa, eneenaa ya mínan na kikeloh? Ee ɓo',
faanfaagari enee tóoh nofaa, eneenaa ya mínan na ki'éeñɗuk? 18 Kooh nak, cée'cii
ga faanfiiɗa, waa en tóoh ya hanohɗinwa ga daa ya waarohwaɗa. 19 Binaa faanfii
ɓéeɓfa enee tóoh cée' wíinoo dogaa, eneenaa wo'soo faan. 20 En ki'enaa, cée'cii ga
faanɗa yewinin wayee ɓéeɓca cërí bok ennda faanfii.
21 Kon, kuhas mínoo kiwo' yah an: «Mi laakkii sooli garaa!». Ee haf mínoo kiwo'
kotcii an «Mi laakkii sooli garúu!». 22 Iñaama sah mínoo kilaak. Cée'cii ga faanfii ee
ɗu am an ca wëñ kilaakoo dooliɗa, ca laakin solu wiyaak. 23 Cée'cii en ga faanfii ee ɗu
tíkkii daraɗa, cërí ɗu wëñ ki'e' cée'. Fodaama, cii en ga faanfii ee ca moroo kiwo'ɗa,
toputu'si hen bi jof. 24 Ee cée'cii en ga faanfii ee ca hotukinɗa, soolukkii kitoputu'
iñaa hínɗa. En ki'enaa, Kooh sakin faan ya tummba bi cée'cii tíkussi daraɗa, ca
wëñ ki'eru cée'. 25 Ya tumin iñaama, en ɗanaa kihëgískoh laakoo ga díkaanti cée'cii
faanfii, wayee waa en ɓéeɓ amɗoh caa tesɗa. 26 Binaa laak iñaa mesik cée' wíinoo
ga faanfiinaa, ɓéeɓ cée'cii tesɗa yéeŋ mesiklaataama. Ee binaa cée' wíinoo ga faanfii
eru ndamaa, ɓéeɓ cée'cii tesɗa cërí boki nawa kineɓluk.
27 Ɗú ɓéeɓpúu, ɗú ɓërí en faanfii Kiristaa, ee ɓaa en ɓéeɓ garúu ya cée' ga faanfii
fiima. 28 Kooh fal ɓuwii ga jaangii fodaama: ya kuliyuki' apotaa'cii, ya tíkka sëldíiga-
Koohcii ga, ya tíkissa jëgírohcii ga. Lëehí'ta ɓuwii ya on kimín kitum kíntaanɗa
tíkka ga, ɓii ya on kimín kiwëkí' ɗúukoolɗa tíkka ga, ɓii ya on kimín kidímalohɗa
tíkka ga, ɓii ya on kimín kikuliyuk mboolooɗa tíkka ga, ɓii ya on kimín kiwo' lakcaa
ɓo'-súusúus kelohooɗa han ga kitík.
29 Man enndii ɓéeɓ en apotaa'? Man enndii ɓéeɓ en sëldíiga-Kooh? Man enndii
ɓéeɓ mín kijëgíroh? Man enndii ɓéeɓ mín kitum kíntaan? 30 Man enndii ɓéeɓ
mín kiwëkí' ɗúukool? Man enndii ɓéeɓ mín kiwo' lakcaa ɓo'-súusúus kelohoo?
Man enndii ɓéeɓ mín kilóogísoh lakciima? 31 Kon, kaantukohat kilaas ga iñcii Helii

yisela'í'yii onohi wëñ kiyakɗa. Diimaɗa nak, mi hayyúu kiteeɓ waas wiliis waa gën waascii tóohca.

13

Kiwaaroh wëñ kiyak iñaa en tóoh

1 Luu enee an mi mínin kiwo' ɓéeɓ lakcii ɓuwii na ɓan caa malaakacaa, binaa mi
waa'tii ɓuwiinaa, lak mi enndii dara. Mi man na jëelëelaa en na kitíp wala hanaa
en na kitíp ee ca newoo ga nof. 2 Luu enee an Kooh oninndoo kiyéegaloh wo'eenaa
meyoh gari, mi ínoh kúmpafaa en tóoh, mi laak hel ga iñaa en tóoh, mi laak ngëm
wiyëgísí' waa onanndoo kimín kitool jaŋjaŋ sah, en an mi waa'tii ɓuwiinaa, lak mi
enndii dara. 3 Luu mi warohee ɓéeɓ alaliigoo ɓuwii laakooɗa, mi eroh ɓan faanfiigoo,
fa tëkíru*; binaa mi waa'tii ɓuwiinaa, iñaama laakɗooroo jeriñ wíinoo.
4 Kiwaaroh taam na kimúuñɗoh, kiwaaroh taam na kijof ga mooroomfu, kiwaaroh
taammbii na ki'iñaan, ka taammbii na kindamuk, ka taammbii na kiɓëwí' haffu.
5 Ɓaa waarin ɓo' aasoo ga iñaa apohin kaci, ya heeloo rek iñaa gën gari haŋci, gaawoo
ki'ayluk, aboo aylook. 6 Ɓaa waarin ɓo' safaroo ga iñaa júɓpii wayee safari ga iñaa
en kayoh. 7 Ɓaa waarin ɓo' múuñɗi ɓéeɓ hen ga tóoh, ya laaki ngëm ga iñaa en
tóoh, ya laaki yaakaa' ga iñaa en tóoh, ya tooki kikooruk iñaa en tóoh.
8 Kiwaaroh faayoo. Kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh hay kileeh ɓes; kiwo'
lakcaa ɓo'-súusúus kelohoo hay kileeh ɓes; kilaak hel hay kileeh ɓan. 9 En ki'enaa,
ɗu ínohoo ɓi mat ee wo'eencii meyoh ga Kooh ɗu yéegalohiɗa, ɗu wo'ooca ɓi mat.
10 Wayee iñaa matinɗa hay bëríinaa, iñaa mattii leeh.
11 Wii mi en oomaaɗa, wo'eenndoo enee wo'een oomaa, halaattoo enee halaat
oomaa, helloo enee hel oomaa. Ga dii mi enin yaakɗa, mi foñin iñaama oomaa
enukohiɗa. 12 Watifii wati, ɗu ëlmísi hen fodii ɓaa malak ga seetufaa lee'tii. Wayee
ɓes waa hay, ɗu hay kihot jemeet ga hasciigaruu. Watifii wati ɓan, iñii mi ínohɗa
mattii, wayee ɓes waa hay, mi hay ki'ínoh ɓi mat fodii dii Kooh ínohhooɗa.
13 Diimaɗa nak, enaamacii kaahaycii cii cërí lísan kilaak ɓi taa', ennda: ngëm,
yaakaa' na kiwaaroh; ee wii wëñ ga kiyakɗa wërí en kiwaaroh.

14

Kiwo' ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoowa na kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh

1 Kon díirukat kiwaa' mooroommbúu. Kaantukohat kilaas ga iñcii Helii yisela'í'yii
onohiɗa, wëñaa ga kiyéegaloh wo'eenii meyoh ga Kooh. 2 En ki'enaa, binaa ɓo'
wo' ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, ya wo''ii na ɓuwii, wayee ya wo' na Kooh
kep, ndaga ken ínohoo iñaa ya wo'ɗa. Ya wo' wo'eencaa en kúmpa, caa Helii
yisela'í'yii onndi kiwo'. 3 Wayee ɓaa yéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh, wo' na
ɓuwii kiyëgísí' ngëmaagaɓa, kidaasɓa na kidëlí' helcaagaɓa. 4 Ɓaa wo' ga lakaa ɓo'-
súusúus kelohoo, ya ɓaat kiyëgísí' ngëmaagari ga hafci. Ɓaa yéegaloh wo'eenaa
meyoh ga Kooh, ya yëgísí' ngëmaa ɓu-jaangaa ɓéeɓɓa. 5 Mi waarin ɗú ɓéeɓpúu
ɗú wo' lakcaa ɓo'-súusúus kelohoo, wayee mi wëñ kiwaa' ɗú yéegaloh wo'een, caa
meyoh ga Kooh. En ki'enaa, ɓaa yéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh ga lakaa ɓuwaa
kelohin, yërí wëñ ɓuwaa kilaaki' jeriñ loo ɓaa wo' ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoo,
wala book ya lóogísoh iñaa ya wo'ɗa, en ɗanaa, ya on ɓéeɓ ɓu-jaangaa kiyëgís ga
ngëmaagaɓa.
6 Mbokcii, binaa mi hay garúu, mi wo' narúu lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, jeriñii
wiida mi laakɗanndúu? Iñaa gënɗa kay, wo'eenaa mi wo'an narúuɗa ínohlukohhúu

---

* **13:3** 13: 3 Laakin lëegísohcaa wo' daama an: «mi eroh ɓan faanfiigoo, mi ɓëwí' haffoo ga»

iñaa Kooh teeɓpoo, wa ínohlukohhúu yen, wa yéegallúu wo'eenaa meyoh ga Kooh wa kijëgí'túu.
7 Malakat ga iñcii típsiɗa, fodii mbiiɓ na riiti: binaa típaagaca koo'tii waasaa, ɓo'
mínan na ki'ínoh iñaa mbiiwaa wo'ɗa wala riitaa? 8 Ee ɓan kúlúɓ, binaa típussii bi
lee', ɓuwaa ínoh iñaa laakɗanaa, ɓii meyanɓa kiheñohnee? 9 Fodaama ɓan, ɗú wo'
lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, ɓuwaa tuman na bi ɓa ínoh iñaa ɗú wo'ɗa? Madan
na ɗú wo' ga uurisii rek.
10 Lakcii ga ëldúnaɗa, ga dii ca hín kiyewinɗa tóoh, waa en ɓéeɓ gaca laakin ɓuwaa
laakiwa. 11 Binaa ɓo' wo' lak ee mi kelohoowanaa, ɓaa wo' lakaaɗa mi man gari
fodii ɓaa meyoh ín ee ya man garoo ɓan fodii ɓaa meyoh ín. 12 Kon nak, ɗú ɓii ɗú
kaantukoh ga kilaas ga iñcii Helii yisela'í'yii onohiɗa, namat kiheel kiwëñí' ga iñaa
yëgísɗan ngëmii ɓu-jaangii.
13 Kërí tah, ɓaa wo' lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, ya kíimat Kooh onndi kimín
kilóogísoh iñaa ya wo'ɗa. 14 Binaa mi kíim Kooh ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa,
keeñaagoo waa ga iñaa mi kíimɗa, wayee helaagoo gaa ga.
15 Kon mi jom na kitum? Mi kíim Koohaa, mi kíimanndi na keeñiigoo ee mi
kíimaanndi ɓan heliigoo en ga iñaa mi wo'ɗa. Mi yeek Koohaa, mi yeekanndi na
keeñiigoo ee mi yeekanndi ɓan heliigoo en ga iñaa mi wo'ɗa. 16 Fu en na kigërëm
Kooh na keeñaagaraa doŋ, fu wo' ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, ɓaa en daama ee
en sagac ga iñaamaɗa mínan na kiwo' «Aameen» ga iñaa fu wo'ɗa ee lak ya ínohoo
iñcaa fu wo'ɗa? 17 En ki'enaa, fu gërëmin Kooh bi jofin, wayee yii en daama ee sagac
ga iñaamaɗa, ngëmaagari, fu ɓaattiiwa kiyëgísí'.
18 Mi gërëmin Kooh ga dii mi wëññjúu ɓéeɓpúu kiwo' lakaa ɓo'-súusúus kelohooɗa,
19 wayee ga ɗuuy jaangu, kiwo' toonaa tiyëtúus taa ɓo' mín ki'ínoh gënëlloo kiwo'
toonaa tijúnni-daaŋkaah (10.000) ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoo.
20 Mbokcii, ɗú en na kihalaat ga yenaa, kaa ɓayat hel oomaa. Iñaa aaw ga yibóní',
madat na oomaa ga, wayee en ga iñaa aaw ga kihalaataa, enat yaak. 21 Bíduunun ga
Këyítfaa an:
«*Ha'mudii wo' an:
Mi hay kiwo' na heetaama ga lakaa ɓa ínohoo,
kooroh ga kúuw ɓuwaa meyoh ín,
wayee bi wati ɓa yahhiiroo kisúkúruk»✡.
22 Kon, binaa ɓo' wo' lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, enndii ɓuwaa gëminɗa tahka,
wayee iñaama teeɓ ɓuwaa gëmmbiiɗa an Kooh waa'tii naɓa kiwo'. Wayee binaa
ɓo' yéegaloh wo'eenaa meyoh ga Koohaa, enndii ɓuwaa gëmmbiiɗa tahka, wayee
iñaama en kiteeɓ ɓuwaa gëminɗa an Kooh waarin naɓa kiwo'. 23 Kon binaa ɓu-
jaangaa ɓéeɓɓa hídírukoh, ɓéeɓ aaw kiwo' ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, ɓuwaa
enu sagac ga iñaama, wala ɓuwaa gëmmbii duum aasu garúunaa, ɓa wo'anndii an
ɗú nam kidof hene? 24 Ee binaa ɓéeɓ aaw kiyéegaloh wo'eencaa meyoh ga Koohaa,
ɓaa gëmmbii duum wala ɓaa en sagac ga iñaama aas garúunaa, iñaa ya keloh ɓéeɓ
wo'ɗa hayyi ki'on kihot baakaaraagari ee ya ínoh an ya atti'uunun. 25 Fodaama,
iñcaa ɗaakukee ga keeñciɗa, ya meydohca faŋ. Daama ya hay kiyí', ya yíp púk, ya
jaamuk Kooh ee ya wo' ga fíkii ɓéeɓ an kayoh-kayohɗa Kooh yii ga leeloorúu.

Daa ɗú tíinɗan jaangiiɗa

26 Kon mbokcii, iñii yiida jom kilaak? Binaa ɗú hídoh, yii jom kiyeek Kooh, yii
kijëgíroh, yíinoo kiwo' iñaa Kooh teeɓpi, yiliis kiwo' lakaa ɓo'-súusúus kelohoo,
yiliisyaa kilóogísoh wo'eenaama. Iñcaama tumsat kiɓaat kiyëgísí' ngëmaa ɓuwaa.
27 Binaa laak ɓuwaa yah kiwo' lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, ɓo' ɓanak wo'at. Yewin

---

✡ **14:21** 14: 21 Malkat Ísayíi 28: 11-12.

bi yewinaa ɓaahay wo'at ee enat yíinoo yíinoo, laak ɓaa lóogísohi. [28] Laakkii ɓaa
lóogísohanaa, ɓa hanat kiwo' dara ga fíkíi mbooloomaa, ɓa wo'at ga helɓa eem
ga díkaantiɓa na Kooh. [29] Binaa laak ɓuwaa yah kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga
Koohaa, enat ɓo' ɓanak wala ɓaahay ɓaa wo'an ee ɓíinoo malaksukoh iñaa ɓa wo'ɗa
ati kayoh. [30] Wayee ɓo' yiliis yaa en daama, laak iñaa Kooh teeɓpinaa, yaa en na
kiwo'ɗa, ɗekohat. [31] Ɗú ɓéeɓpúu ɗú mín kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh,
wayee enat yíinoo yíinoo, en ɗanaa ɓéeɓ mín kijaŋ yen ga wo'eenaa ɗú wo'ɗa ee
daasɓa ga ngëmaagaɓa. [32] Ɓuwii yéegalohi wo'eenaa meyoh ga Koohɗa matuunun
ga daa ɓa tíidiri iñiima Helii yisela'í'yii onɓa kitumɗa. [33] En ki'enaa, Kooh enndii
Kooh logoh-logoh wayee ya Kooh jam.
Ɗú jom kitum fodii ka tumsi ga ɗuuy tóoh jaangucii ɓuwii en ɓuu Koohɗa, [34] binaa
ɗú hídírukohaa, ɓeticum ɓa ɗekohat. En ki'enaa, ɓa onussii da kiwo', ɓa jom ki'íis
tóoh ga yah yaalcum fodaa ka bídu ga Waasaa Móyíisɗa. [35] Binaa ɓa waa' ki'ínohaa,
ɓa sekat bi ɓa le' kaan, ɓa meekis yaalɓa. Ɓeti tuuk ga jaangu wo'i, iñaama jekkii.
[36] Ɗú fooŋ an wo'eenii Kooh límukoh garúune? Ati ɗú fooŋ an ɗú doŋ ɗú ɓërí
laas gawa? [37] En laakin garúu ɓaa tík hafci an ya sëldíiga-Kooh, wala an ya yii na
Helii yisela'í'yiinaa, ya jomin kitook an iñii mi bínndúu yii yërí Ha'mudii nakoh. [38] Ee
binaa laak ɓaa tookkii iñii mi wo'ɗanaa, ya ínohat an Kooh tookkiiri ɓan.
[39] Kon mbokcii, kaantukohat ga kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh wayee kaa
hoonohat ken kiwo' lakaa ɓo'-súusúus kelohoo. [40] Iñaa ɗú tum tóoh, tumatwa daa
wëñ kimo' ee hanat kilaak logoh-logoh.

15

Kimílískaa Kiristaanii

[1] Mbokcii, mi enndúu na kiníindís Hewhewii winéwí'wii mi yéegaleerúu, ɗú
laassawa ee ɗú abin gawa bi wiyëgísinɗa. [2] Hewhewiima wërí onanndúu kimúc
binaa ɗú am wa bi yëgís fodaa mi yéegaleerúuwaɗanaa. Binaa ɗú ammbiiwa ɗanaa,
ngëmiigarúu enin sooy.
[3] Mi ɗeɓpúu kijëgí' iñaa mi ga kihaffoo mi laaseeɗa, ee wërí en an: Kiristaanii
kaanin ndaga baakaa'ciigaruu fodaa ka bídu ga Këyítfaaɗa, [4] ya acussa, ee ga besaa
wukaahaywaa ya mílíssa ga ɓuwaa kaaninɗa fodaa ka bídu ga Këyítfaaɗa. [5] Waa
ennda ɗa, ya feeñukka Pee'*, tíkka ga ya feeñukkaa ɓéeɓ apotaa'caa ɓidaaŋkaah na
ɓanakɓaa. [6] Tíkíssa ga, ga waas kíinoo ya feeñukka ga tëelíbéecaagari iñaa wëñ
ɓiɓo' ɓitéemée'-yëtúus (500). Ga ɓuwaama, laakin ɓuwaa kaan ga wayee iñaa wëñ
gaɓaɗa yii lís kipes. [7] Lëehí'ta, ya feeñukka Saak, tíkka ga, ya feeñukka apotaa'caa
ɓéeɓɓa. [8] Ga ɓuwii ya feeñukɗa, mi yërí mëeñjoh ga, mi yii mi man na liiraa mattiiɗa.
[9] En ki'enaa, mi yërí hanoh fenoo ga apotaa'cii ɓéeɓɓa. Joobinndoo sah kiɓayu
apotaa', ndaga mi dëkee ga kihatal ga kipes ɓu-jaangii Kooh. [10] Wayee Kooh ga
kijofkiigari yërí onndoo ki'en ɓii mi en ɗa, ee kijofkii ya teeɓpooɗa enndii sooy.
Ee sah, mi lëgëyin iñaa paaf iñii apotaa'cii ɓíinoo lëgëyɗa. Wayee nak enndii mi,
kijofkii Kooh taam narooɗa kërí lëgëyka. [11] Waa en mi, waa en apotaa'cii tesɗa,
Hewhewiima wërí ɗí en na kiyéegaloh, ee wërí ɗú gëm.

Ɓuwii kaaninɗa hay kimílísu ɓan

[12] Waa ɗí yéegaloh an Kiristaanii mílísin ga ɓuwaa kaaninɗa, mín na ki'en laak
garúu ɓuwaa wo' an kimílís laakoo? [13] En an kimílís laakoonaa, ya Kiristaanii
ɓan mílíssii. [14] Ee en an Kiristaanii mílíssiinaa, iñii ɗí yéegalohɗa dara gaaga
ee ngëmiigarúu enin ɓuucuuc. [15] Ee ɓan, ɗí seedi'ɗin Kooh iñaa laakkii ndaga ɗí
yéegaloh an ya mílísɗin Kiristaanii ee lak ya mílísi'tiiri, waa an ɓuwaa kaaninɗa

* **15:5** 15: 5 Teekaa «Kefaas» wërí wo'u ga bíncii dii.

mílísanndii. 16 En ki'enaa, en an ɓuwii kaaninɗa mílísanndiinaa, ya Kiristaanii
ɓan mílíssii. 17 Ee en Kiristaanii mílíssiinaa, ngëmiigarúu enin sooy ee ɗú ɓii lís
kikooruk baakaa'ciigarúu. 18 Ee en fodaamanaa, ɓéeɓ ɓuwii kaanu na ngëmaagaɓa
ga Kiristaaniiɗa níili'uunun. 19 En an yaakaarii ɗu laak ga Kiristaaɗa eem ga
kipeskiigaruu ga ëldúna rekaa, laakkii ɓo'-súusúus yaa cal kiyërëm bi paaffuu.

20 Kayohfii nak fërí en an Kiristaanii lëgísin halaa kimílís, ee fodaama ya teewohin
an ɓuwaa kaaninɗa hay kimílísu. 21 En ki'enaa, ɓo' yíinoo yërí haydoh kikaan,
fodaama ɓo' yíinoo yërí haydoh kimílís ɓan. 22 Fodii dii ɓuwii ɓéeɓɓa hay
kikaan ndaga dii ɓa en wíinoo na Aadamaɗa, fodaama ɓan, ɓéeɓ ɓuwii en wíinoo
na Kiristaaniiɗa, ɓa hay kiɓoyukis kipes, 23 wayee ɓaa en ɓéeɓ na wahtaagari:
Kiristaanii lëgísin halaa, mílísin, ee bëríinaa ya hayisanɗa ɓuwii en ɓuuciɗa mílísu.
24 Lëehíraa, kileeh ëldúna tík ga: Kiristaanii hay kiɗúbí' ɓéeɓ iñcii ga díkaanti ɗook
na kakayɗa, ɓéeɓ cii en na kinguuruk ga ëldúnaɗa, ɓéeɓ cii laakin dooli ga ëldúnaɗa,
lëehíraa ya ík Kooh Paamudii nguurii. 25 En ki'enaa, Kiristaanii jom kinguuruk bi ga
daa ya togan ga ɗook ɓéeɓ ɓuwii sagoh nariɗa. 26 Ee kikaan kërí en iñii sagoh na
ɓuwii mëeñjoh kiɗúbíruɗa, 27 ndaga bidu ga Këyítfaa an: «Ya togin ga ɗook tóoh.»
Wayee leerin an wo'eeniima an: «ga ɗook tóohɗa», Kooh bokkii ga, ya yii ya onndi
kitoŋ ga ɗook tóohɗa. 28 Ee binaa Kiristaanii toŋ ga ɗook tóohaa, ya kowukii, ya
hay kitík tóoh ga yah Kooh yii oneeri kitoŋ ga ɗook tóohɗa. Fodaama Kooh hay
kinguuruk, gom ga tóoh.

29 Laakin ɓuwaa bëtísi'uki ga teek ɓuwaa kaaninɗa. En an kimílís laakoonaa,
iñaama laak jeriñii wiida? En an ɓuwaa kaaninɗa mílíssanndiinaa, ɓa bëtísi'uki
ya ga teek ɓuwaama† 30 Ee ɗí ɓan, iñii tah ya wahtaa en tóoh, ɗí tooni kumuunndíi
ga?. 31 Mbokcii, wóorin an kooh-wíisfaa en tóoh mi hídoh na kikaan fodii
dii wóorinndoo an mi ndamukohirúu ga dii ɗú en wíinoo na Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruuɗa. 32 En an heñaagoo ga teeraa Efees na rap-luufcaaɗa eemee ga dii
ɓo'-súusúus hotohiwaɗanaa, eneenaa wa jeriñanndoo ya? En lak ɓuwii kaaninɗa
mílíssanndiinaa, kon ɗu tumat fodaa ka bídu ga këyítfaaɗa: «Ɗu ñamat, ɗu ani,
ndaga kuwis ɗu hay kikaan.» 33 Kaa ɗúkat haffúu ga iñaama: taaboh wibóní' yasohin
jíku wijófí'. 34 Soofdohat helciigarúu kayoh-kayohɗa, ɗú íis kibaakaa'. En ki'enaa,
laakin garúu ɓuwaa ínohsoo Kooh. Kon ɗú jomin ga kikaci'!

Faanfaa ɗu mílísohu nafaɗa

35 Heyna hay kilaak ɓaa meekisoh an: «ɓuwaa kaaninɗa ɓa mílísan na? Ɓa hayisan
na faanfaa man na»? 36 Ɓaama yërí lohoy hel! Binaa ɓo' sok pesohaa pa jom kikaan
hen paay bi pa paalaa. 37 Binaa ɓo' en na kisokaa, ya soki pesoh, mín ki'en beli
wala pesoh piliis, wayee enndii kedikkaa meyi gaɗa kërí ya sokee. 38 Lëehíraa, Kooh
meydoh ga pesohpaama kedik, ee ka man ga daa ya waa' ka manɗa: pesohpaa en
ɓéeɓ na kedikkaa jom ga kimeyɗa.

39 Iñcii Kooh bínɗa wíinoo bokkii na mooroomci faan. Ɓo'-súusúus faanfaagari
man haŋfa, júu' faanfaagari man haŋfa, selcii faancaagaɓa man haŋca, jëncii
faancaagaɓa man haŋca.

40 Laakin iñcaa bídu en ga asamaan, laakin ɓan caa en ga kakayfii. Caa en ga
asamaanɗa meliclaataagaca manndii na meliclaatii cii en ga kakayfiiɗa. 41 Nohii
meliclaatiigawa man haŋwa, ñiidii meliclaatiigawa man haŋwa, olcii meliclaatiigaca
man haŋca. Ee sah ku'olkaa en ɓéeɓ manndii na mooroomci meliclaat.

† **15:29** 15: 29 Hewhewaama, ken ínohoo daa wa manɗa. Mínin ki'en an laakee ɓaa kaan ee lak ya bëtísi'ussii, ɓo' yiliis tummbaka ga teekci. Laakin ɓuwaa halaat ɓan an iñaama waa' kiwo' an kibëtísi'u, ga waama, man na kiharuk ndaga ɓéeɓ ɓaa taabuk Yéesu ee took kibëtísi'unaa mínin ki'apu.

42 Kimílískaa ɓuwaa kaaninɗa yah kiman fodaama: faanfii acsi fodii pesohpaa
soku, fa nopin, wayee fa mílísaa, fa nopsisoo bi taa'; 43 fii acsiɗa sepi'in ee mínoo
dara, wayee fa mílísɗunaa, fa hay kimo' ee líif na ndam na dooli; 44 fii acsiɗa iñaa
hotu-faan, wayee fa mílísɗunaa, fa yah faanfaa líif na Helaa Kooh. Waa faanfaa en
hotu rek laakin, kon faanfaa líif na Helii Kooh laakin. 45 Kërí tah, bídu ga Këyítfaa an:
«Aadama yii deɓ kisakuɗa enin ɓo' yaa íikin. Aadama yii mëeñjoh en Kiristaaniiɗa
nak, enin Helii onohi kipesɗa.» 46 Ɓii taam na Helii Koohɗa enndii yërí ɗewi kihay.
Ɓii ɓay faanfaa fiɓuucuuc kesiɗa yërí ɗewi paay, lëehíraa, yii líif na Helii Koohɗa
han kihay. 47 Ɓii ɗeɓ kiwo'uɗa meyoh ga pëndël kakay, wayee ɓii yukanakyii meyoh
asamaan. 48 Ɓu-ëldúna faanciigaɓa man na faanfii ɓii ɗeɓ, saku na pëndëlɗa ee
ɓuwaa yah ga asamaanɗa faancaagaɓa madan na faanfii yii meyoh asamaanɗa.
49 Fodaama, ɗu nataal Aadama yii saku na pëndël kakayɗa, ɗu hay kinataal ɓan
Aadama yaa meyoh asamaanɗa.
50 Mbokcii, iñii mi wo''úuɗa wërí en an: faanfaa ɓayin koynoh na ñíf mínoo kilam
Nguuraa Kooh ee iñaa nopin mínoo kilam iñaa yahhii kinop bi taa'.
51 Mi hayyúu kiwo' iñii yii ee en kúmpa garúuɗa an: enndii ɗu ɓéeɓpuu ɗu ɓërí
yah kikooroh ga kikaan wayee ɗu ɓéeɓpuu ɗu hay kisúpítu. 52 Iñaama hay kigaaw
en fan kiñëpísiruk. Ɗu hay kisúpítu binaa mbiiwaa mëeñjohanɗa ríiraa. Mbiiwaa
ríiraa ɓuwaa kaaninɗa hay kimílísu, ɓa ɓay faancaa nopanndii bi taa'. Ɗu nak, ɗu
hay kisúpítu. 53 Faanfiigarúu yah kinopɗa hay kisúpítu fa en faanfaa nopanndii bi
taa', ee faanfiima yah kikaanɗa, fa súpítu, fa en faanfaa kaansisoo bi taa'. 54 Binaa
faanfaa yah kinop súpítu faanfaa nopanndii, ee faanfaa yah kikaan súpítu faanfaa
kaananndiinaa, iñii yii bídu ga Këyítfaaɗa dal kilaak an: «Kooh laakin ndam wimëtí'
ga ɗook kikaan, ka ɗúbin»✡. 55 Éey kikaan ndamiigaraa wada?
Éey kikaan kútúŋkaagaraa kada?✡
56 Kútúŋkii kikaan kërí en baakaa', ee baakaa' ɓewohi dooliigari ga Waasii Móyíis.
57 Kooh kañsat ya yii ya onnduu kilaak ndam ga ɗook kikaanɗa, kooroh ga Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiigaruu. 58 Kon mbokcii mi keeñukinɗa, abat bi yëgís, ɗú tuuk tek
ɗú kaantukohat ga lëgëyii Ha'mudii; ínohat an lëgëyii ɗú en na kitumi' Ha'mudiiɗa
enoo sooy.

16

Hëelísaa nëgírohu kiwosoh ɓu-jaangaa ga Yéerúsaleemɗa

1 Diimaɗa, ɗu paafat ga loo iñcaa jom kinëgírohu kidímal ɓuwaa en ɓuu Kooh ga
teeraa Yéerúsaleemɗa. Tumat ɗú ɓan fodaa mi nak ɓuwaa ga jaangucaa ga gohaa
Galasíiɗa. 2 Dímaasaa en tóoh ɓaa en ɓéeɓ iñaa ya laakiɗa, ya nísat ga ya faan
haŋ ga kaanci. En ɗanaa, ken sekoo mi hayaa, iñcaama han kinëgírohu. 3 Binaa mi
hay dumanaa, ɓuwaa ɗú tananɗa, mi hay kitík kopa'caa ɗú erohanɗa ga yahɓa, mi
wosɓa ɓa ɓayca Yéerúsaleem, mi bín këyít ɓa ɓaydoh. 4 En sooluk mi ɓan mi karaa,
ɓa hay naroo kitaam.

Iñcaa Pool waayuk kitíinɗa

5 Mi hay garúu kihay wayee mi koorohan paay gohaa Maseduwaan, ndaga mi jom
da kikoo'. 6 Mín ki'en mi hayaa, mi en narúu bi sam kimaañ, wala sah mi yuŋ duma
bi fiyoonfii paaf. Ee iñaama hayyúu ki'on ɗú amɗohhoo ga ɓaawiigoo bi mi le' daa
mi aawɗa. 7 En ki'enaa, mi waa'tii rek kikooroh garúu, mi hottúunaa mi paaf. Mi
yaakaarin ki'en narúu bi sam kimaañ, Ha'mudii onndookanaa. 8 Wayee mi yugan
dii ga teerii Efees bi ga hewii Pantakot. 9 En ki'enaa, Kooh lëgísɗinndoo hal wiyaak,

✡ **15:54** 15: 54 Malkat Ísayíi 25: 8. ✡ **15:55** 15: 55 Malkat Osee 13: 14.

waa onanndoo kitum lëgëyiigari dii, hídaa dii ɓuwii mi jom naɓa kileŋkoh yewinɗa tóoh.
[10] Binaa Tímotée le' dumanaa, abatti yah kanak, en ɗanaa keeñci soos, ndaga
fodiigoo ya tum lëgëyii Ha'mudii. [11] Kon ken hanatti ki'eew. Binaa ya en na
kiɓoyukaa, eratti iñaa ya soolukɗa bi ya mín kihay bi garoo. En ki'enaa mi sekki,
ya na mbok-kerceencum ɓenndiɗa.
[12] Apoloos mbok-kerceeniigarúu nak mi daasinndi waas ciyewin kihay garúu ya
taam na mbok-kerceencum en na kihayu dumaɗa, wayee ya waa'tiika kitum diimaɗa,
hanaa ya koluk ganaa, ya hay.

Iñcii mëeñjoh Pool ebil ɓu-Korenti kitumɗa

[13] Enat weceŋ, ɗú am ngëmii bi yëgís. Kaa niikat ee enat gík. [14] Ɓéeɓ iñaa ɗú tum
taabat ga na kiwaaroh.
[15] Mbokcii, ɗú ínohin an Estefanaas na ɓu-kaanci ɓërí en ɓuwaa ɗeɓ kigëm ga
Yéesu Kiristaa ga ɓéeɓ ɓu-gohaa Akay ee ɓa ɓërí en ɓuwaa erohin hafɓa tóoh ga
ki'amɗoh ɓéeɓ ɓuwii en ɓu-Koohɗa. Kon nak mbokcii, mi kíimmbúu, [16] kelohɗat
ɓuwaa man fodaama, ɓa na ɓéeɓ ɓuwaa taam naɓa ga lëgëyumɗa.
[17] Keeñnjoo sooseera seɓ ga wii Estefanaas, Footinatiis, na Akaykiis hayu garooɗa.
Ɓa tumɗinndoo iñaa ki'úsaay hoonohhúu kitumi'tooriɗa [18] Ɓa dëlɗin helloo fodaa
ɓa dëlíree hellúuɗa. Kon mbokcii, ɓuwaa man fodaama, abatɓa yah kanak.

Taŋkoh

[19] Ɓu-jaangii ga gohii Aasíiɗa ɓii këñí'túu ga. Akílaas na Pírísíl, ɓa na ɓuwii
hídírukohu ga kaanɓaɗa, ɓii këñí'túu ga dijófí', ga teekaa Ha'mudii onnduu ki'en
wíinooɗa. [20] Mbok-kerceencii en diiɗa ɓéeɓɓa ɓii këñí'túu ga. Këñɗohat ɓéeɓpúu
ɗú mígínoh haf, taam na kiwaaroh.
[21] Këñɗohii mëeñjohɗa, mi Pool, mi yërí bínwa na yahhoo. [22] Laak ɓaa waa'tii
Ha'mudiinaa, Kooh cojatti! Maranataa*!
[23] Mi yii kíim Yéesu Kiristaa barkeellúu ɓéeɓpúu. [24] Mi waarinndúu ɗú ɓéeɓpúu,
ndaga dii ɗu en wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa.

* **16:22** 16: 22 Maranataa ga lakaa yaawúu'caa wërí en an «Ha'mudii haya!»

Këyítfii fukanakfii Pool bín
Ɓu-Korentiɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí en fukanakfii Pool bín kerceencaa ga teeraa Korentiɗa. Ga këyítfaa ya ɗeweeɓa kibínɗa, ya wo'eeɓa an ya waarinɓa kika' kiwaaknee. Ya nakeeraɓa ɓan kinëgíroh dímal ki'amɗoh kerceencaa ga Yéerúsaleemɗa, ee ya ga kihafci yërí karanwa kikoo'nee. Wayee ya laassii da kika'.

Iñii tah ya ka'tiiɗa wërí en an Tímotée enee na kiyah Korenti, ya kelohha ga waas loo ɓadukeenaa kerceencaa daamaɗa. Ya wo'see an laakin ɓiyaawúu' daama ɓaa en na kijëgíroh enaama yiliis yaa taabohhii na Hewhewii winéwí'wii Pool yéegalohee daɗa. Ɓa ɓaa wo' ɓan an Pool enndii apotaa'-Kiristaa yukayoh. Tímotée dalla kiɓoyuk ɓéestí' Pool iñcaa ya keloh caama. Keeñaa Pool leehha lool ga iñaama. Kërí tah ya bínnda ɓu-Korenti kiwo'ɓa iñaa ya halaat gaɓaɗa na iñaa tah ya mínndi da kika'ɗa.

Pool wo'in ga këyítfii an ya apotaa' Kiristaanii ee daa ya tumi lëgëyaagariɗa bokkii dara na daa ɓíinoo tumikaɗa. Iñaama tah ɓuwaama kisaŋngi. Ya nakkaɓa ɓan kiguu'guuluk ga ki'eroh dímalaa aaw ga ɓu-Yéerúsaleemɗa. Tíkka ga ya wo''aɓa an ya waarin daama kika' bi ya tapukoh na ɓuwaama íisussii ɓadukeenaagaɓa wibóní'waaɗa.

Pool yëgís ga an ya apotaaraa, ya waa' ɓuwii ínoh dijófí' Hewhewii winéwí'wii, na ɓan ɓéeɓ ínoh an Yéesu yërí en Ha'mudii.

Këyítfii fukanakfii Pool bín ɓu-Korentiɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-11*)
2 - Pool ɓéestí' leŋkohaagari na ɓu-Korenti na jeriñaa límuk gaɗa (*1: 12–7: 16*)
3 - Pool nak ɓu-Korenti kitook kidímaloh (*8: 1-4–9: 15*)
4 - Pool leŋkoh na ɓuwaa wo' an ya enndii apotaa'ɗa (*10: 1–12: 21*)
5 - Iñcii Pool mëeñjoh ki'ebilohɗa (*13: 1-13*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, Kooh ga iñaa ya waa', yërí ɓayyoo ki'en apotaa' Yéesu Kiristaa. Mi na
Tímotée mbokiigaruu, ɗí ɓërí bínndúu këyítfii fii, ɗú na ɓéeɓ ɓuwii en ɓuu Kooh ga
teerii Korentiɗa na ɓéeɓ ɓii en ga gohii Akay ɓéeɓwaɗa. 2 Kooh, Paamudiigaruu, ya
na Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, ɓa barkeelaattúu, ɓa onndúu jam.

Kidëlí' hel ga ɗuuy coonu

3 Ndam aawat ga Kooh yii en Paamudii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruuɗa. Yërí
en Paamudii líifin na yërmaandiɗa ee yërí en Kooh yii dëlíri helciigaruu saycaa
en tóohɗa. 4 Ya yërí dëlíri helciigaríi ga ɓéeɓ coonucii ɗí dayiɗa, en ɗanaa ɗí
ga ɗuuy helaagaríi widëlí'waa waama, Kooh onndíiɗa, ɗí mín kidëlí' hel ɓiɓo'
ɓiliis ɓaa enu ga coonucaa en tóohɗa. 5 En ki'enaa, fodii dii coonucii ɗí dayi
ndaga Kiristaanii hín kiyewinɗa, Kooh hín ɗa kiyewin kidëlí' helciigaríi, kooroh ga
Kiristaanii. 6 Ɗí day coonucii ciimanaa, kidëlí' helciigarúu tah ee ɓan ɗú múc. Ee
Kooh dëlí' helciigaríinaa, kidëlí' ciigarúu tah. Fodaama ɗú hay kilaak dooli kikooruk
coonuciima ɗí dayiɗa ɓan. 7 Yaakaarii ɗí laak garúuɗa yëgísin. En ki'enaa, ga dii ɗú
bokin naríi kiday coonuɗa, ɗí ínohin an helciigarúu hay kidëlɗu ɓan fodii ciigaríi.
8 Mbokcii, ínohat an ɗí dayin coonu ciméeskí' ga gohaa Aasíi. Coonucaama ɓítee
ga ɗookkíi hen bi wëñnjaríi dooli; ɗí laakséeríi sah yaakaa kipes. 9 Ɗí abeera kon
ga haffíi an ɗí hay ki'apu. Iñaama enee kiteeɓpíi an ɗí jomoo kilík yaakaa'tíi ga
haffíi, wayee ɗí jom kilík yaakaa' ga Kooh, yii mílísi' ɓuwii kaaninɗa. 10 Kooh yiima

yërí sommbíi ga kikaankaama ee ya hayyíi kiɓaat kisom. Ɗí líkin yaakaa'tíi gari
an, ya hayyíi kilís kisom. 11 Ɗú ga kihaffúu, ɗú hayyíi ki'amɗoh ga dii ɗú kíimɗiríi
Koohɗa. Fodaama ɓo' ɓiyewin hay kigërëm Kooh ga daa ya hay kitaas ga iñcaama
ɗú kíimɗanndíi gariɗa.

Pool óolí'ta ɓaawaagari kiyah Korentiɗa

12 Iñii yii nak yërí ɗí ndamukoh: helciigaríi dalin ga an, ga fíkíi ëldúna, wëñaa ga,
ga fíkíirúu, ɗí taabin ga kot cijúwí', ee ɗí taam ga na keeñ wimórí'. Iñciima meyoh
ga Kooh. Kipes fodaama ayukkii ga kiñaañkiigaríi, wayee Kooh ga kijofkaagari, yërí
onndíika kimín. 13 En ki'enaa, iñii ɗí waa'túu kiwo' ga këyítcii ɗí bínndúuɗa paaffii
iñum ɗú ínoh ga, wum ɗú jaŋfaɗa; laakkii yen yiliis yaa ɗaakuk ga. Mi yaakaarin
an ɗú hay ki'ínoh bi jof iñii yii, 14 yii, diima deŋ ɗú ínoh ga jutuutɗa: bëríinaa Yéesu
Ha'mudii haysanɗa, ɗú hayyíi kindamukoh fodii dii ɗí ɓan, ɗí ndamukohanndúuɗa.
15-16 Mi gëmee iñaama hen bi mi ammba an, mi en kiyah gohaa Maseduwaanaa, mi
koorohan garúu paay, ee mi en na kiɓoyukaa, mi koorohis garúu. Fodaama keeñnjúu
soos waas kanak. Ee ɓan ɗú amɗohhoo kika' kúlkaa Yúudée. 17 Ati iñaa mi abee
kitum yaama lúudéeríi garoo hen? Mi am kitum yenaa, mi kuliyuki'ti halaateen
ɓo'-súusúus ga, bi mi wo'i wo'een kanak «Ehee» na «Ó'óone»? 18 Kooh ínohin an
wo'eenaa ɗí wo'eerúuɗa bokéeríi ki'en «Ehee» na «Ó'óo», 19 ndaga Yéesu Kiristaa,
Kowukii Kooh ɗí yéegalohee ga ɗuuycúu, mi na Sílaas na Tímotéeɗa, bokkii ki'en
«Ehee» na «Ó'óo»: ya mos ki'en «Ehee» rek. 20 En ki'enaa, ya yërí en «Ehee» ga
ɓéeɓ iñcii Kooh dígohɗa. Kon ɗu wo'i «Aameen» ga teekii Kiristaanii ki'e' Kooh
ndam. 21 Kooh ga kihafci, yërí onndíi, ɗí narúu, kiyëgís ga Kiristaanii; ya ɓan, yërí
tanukkuu ga lëgëyaagari, 22 ya tummba garuu mandargaa teewoh an ɗu ɓuuci; ya
so'ta Heliigari yisela'í'yii ga keeñciigaruu en iñaa dëlí' helluu ga tóoh yijófí'yii ya
faani'tuuɗa.
23 Mi nak, Kooh míninndoo kiseedi', ee mi waatin ga kumuunndoo: mi
waaréeríirúu ki'ek coonu, kërí tah mi hayissii Korenti. 24 Ɗí hayyii garúu kitoonndúu
dooli kilëdí'túu ga dii ngëmiigarúu jom kimanɗa, ndaga ngëmii ɗú laakɗa yëgísin.
En ki'enaa, ɗí waa'túu ki'amɗoh doonaa keeñnjúu soos seɓ.

2

1 Iñaama tah mi ga kihaffoo, mi abin an mi ɓoyuksanndii garúu. Mi saŋgúu kikom
iñaa léehɗisan keeñnjúu. 2 En ki'enaa, binaa mi léehí' keeñnjúunaa, laaksanndii
ɓaa sóosíran keeñiigoo, ndaga lak ɗú ɓéeɓpúu keeñnjúu leehin tak. 3 Iñaama
tah mi bínndarúu fodaama* ee mi waaréeríi, ɓuwaa jomee kisóosí' keeñnjooɗa,
ɓa léehí'wa. Wëerinndoo an, iñaa sóosí' keeñnjoo wërí sóosí' keeñnjúu ɓan, ɗú
ɓéeɓpúu. 4 Wii mi bínndúuɗa, mi enee ga coonu ciméeskí', keeñnjoo leehha tak,
mooncaagoo caa íifuk. Mi bínndiirúu kilëehí' keeñnjúu, wayee mi bínndúu doonaa
ɗú ínoh dii kiwaa'kii mi waa'túu hín ki'aŋɗa.

Kibaal ɓaa tooñin

5 Laak garúu yaa léehí' keeñcum ɓuwumaa, ya tummbiirooka, ya tummbúuka ɗú
ɓéeɓpúu; wala book enndii kiwo' iñaa hëpaa, ya tumka ɓiɓo' garúu. 6 Ɓaama,
atti'aa ɓuwaa ɓéeɓ tíkkiɗa dooyin ɗa. 7 Bayalatti kimma, ɗú dëlí' helci, enndiikanaa
keeñci hay kileeh bi hëp. 8 Kërí tah, mi kíimmbúu, teewatti an ɗú waarinndi. 9 Mi
bídeerarúu iñaama† kimalaksukohhúu bi mi ínoh ati ɗú hay kitaabuk tóoh iñaa mi
ebiloh. 10 Ɓaa tooñ yaama, binaa ɗú bayallinaa, mi ɓan mi bayalinndi. En ki'enaa, en

* **2:3** 2: 3 Ga halaat ɓo' ɓiyewin, këyítfii Pool bín fii bokkii na 1 Ɓu-Korenti. Mín ki'en an fa múuy hen. † **2:9** 2: 9 Laakin lóogísohcaa halaatu an Pool waa' kiwo' ga coonucaa ɓu-Korenti mín kitook kiday ga kitum tóoh iñaa ngëmaagaɓa meekisohɗa.

an laakin iñaa mi bayalan ɓaamanaa, ɗú ɓërí tah mi bayalinndi ga fíkíi Kiristaanii.
11 Iñaama mi tummbi doonaa Seytaani laakoo hal kiɗúkkuu. En ki'enaa, nofaa ya
poonɗa appii ken kúmpa.

Jaahli'aa Pool ga teeraa Torowaas

12 Ga wii mi le' teeraa Torowaas kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii ga loo
Kiristaaniiɗa, mi hotta an Ha'mudii lëgísɗinndoo hal, mi lëgëy daama. 13 Wayee nak
helaagoo dallii dara ndaga mi laakkii Tít, mbokaagoo ga ngëmiiɗa daama. Iñaama
tah mi taŋkohha na ɓu-Torowaas, mi nammba kika' gohaa Maseduwaan.

Ndamii laak ga kitaam na Kiristaaniiɗa

14 Ndam aawat ga Kooh, yii dëkkíi ga kiɓaydoh, ɗí bok ga húmbalaa ndamaa
Kiristaanii. Ya koorohi garíi ki'ínohlukoh Kiristaanii daa en tóoh fodii dii nget
la'koleñ wesohiɗa. 15 En ki'enaa, en ga Koohaa, Kiristaanii yërí en la'koleñii
winéwí'wii eeñ garíi, wesoh ga ɓuwii aaw ga kimúcɗa, na ɓan ga ɗuuy ɓii aaw
ga kisaŋku'ɗa. 16 Ɓuwii aaw ga kisaŋku'ɗa, wa en gaɓa ngetii kikaankii haydohi
kikaanɗa. Ɓii aaw ga kimúcɗa, wa en gaɓa ngetii kipeskii haydohi kipesɗa. Kon
ɓii yiida, ya haŋci kesi mín kitum lëgëyaama? 17 Ɗí manndii na ɓiɓo' ɓiyewin ɓaa
ɓewi wo'eenii meyoh ga Koohɗa, ɓa yéegalohiwa kiheel iñaa ɓa laakan ga. Ɗí, ɗí
yéegalohwa na keeñ wimórí' ee ɗí tumka ga fíkíi Kooh, fodii ɓisúrga Kiristaanii,
ndaga Kooh ga kihafci yërí e'tíi kitum lëgëyiima.

3

Súrgacii lëgëyi' kifiiliimunkii ki'askiiɗa

1 Ɗú fooŋ an ɗí en na kidíŋkaanohis haffíine? Ati ɗú fooŋ an ɗí soolukin, fodii
ɓuwii ɓíinoo, këyítcaa ɗí ɓewohan garúu, wala caa ɗí eranndúu kidíŋkaanoh haffíi?
En ki'enaa, ɗí laakkii sooli ga këyítcaa manɗa. 2 Ɗú ɓërí en këyítfiigaríi fiima; fa bídu
ga ɗuuy keeñciigaríi ee ɓéeɓ ínohinfa ee míninfa kijaŋ. 3 Leerin an ɗú en këyítfaa
faama Kiristaanii bín kidíŋkaanohhíi, ɗí haydohhafa garúuɗa. Këyítfiima bídohussii
na laŋka', wayee fa bídohu na Helii Kooh yii laak kipesɗa. Fa bídussii ga atohcaa
pesu kibídohuɗa*, wayee fa bídu ga ɓo'-súusúus, ga ɗuuy keeñaagari.
4 Ɗí wo' fodaama ndaga ɗí óolukin Kooh, koorohha ga Kiristaanii. 5 En ki'enaa,
ɗí mínoo kiwo' an ɗí ɓërí tum lëgëyaama ga dooliríi, wayee Kooh yërí onndíika
kimín kitum. 6 Kooh yërí onndíi ki'en ɓisúrga ɓaa en na kiyéegaloh kifiiliimunkii
ki'askii. Kifiiliimunkiima enndii kaa bínsee ga Waasii Móyíisɗa, wayee ka kooroh ga
Helii yisela'í'yii. En ki'enaa, Bíncii Waasii Móyíis ëewdoh ɓo' ga kikaan, wayee Helii
yisela'í'yii onohi kipes.
7 Waasii Móyíis bínsee hen ga atohcaa pesu, ee lee'laataa ndamaa Kooh hotukka
ga. Fíkíifaa Móyíis melicee hen bi ɓu-Isarayeel mínsiséeríi gafa kimalak. Moona
déy lee'laataama aawee ga kiyím. En lak waasiima ëewdohin ɓuwii ga kikaanɗa
wërí hay, taammba na ndamaa hín ɗa kiyakaa, 8 ndamii meyoh ga lëgëyii Helii
yisela'í'yiiɗa hídan na kiyak? 9 Waasii Móyíis teewohee an ɓo'-súusúus tooñin
Koohɗa, en an lëgëyiigawa wërí laak ndam fodaamanaa, lëgëyii Helii yisela'í'yii on
ɓuwii ki'abohu ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíi Koohɗa, ndamaagawa hídan na kiyak? 10 Kon ɓo'
mín kiwo' an ndamaa melicee kuɗewaaɗa enndii dara ga fíkíi ndamii en na kimelic
wati, ee wëñwa fúufɗa? 11 En ki'enaa, kifiiliimunkaama aawee ga kiyímɗa, en lak
kërí laakee ndam fodaamanaa, kii yah ki'en bi taa'ɗa, ndamaagaka hídan na kiyak?

* **3:3** 3: 3 Pool waa' kiwo' ga loo bíncaa pokee kifiiliimunkaa Kooh na ɓuwaagari ee ca bínsee ga atohɗa. Bíncaama ɓéestíree enaamacaa cidaaŋkaahcaa Kooh nakohee, koorohha ga Móyíisɗa.

[12] Kon ɗí laakin yaakaa' dijófí' ga iñaama, kërí tah ɗí óolukin iñii ɗí tumɗa. [13] Ɗí
tumoo fodii Móyíis, yaa úulee fíkíifaagari doonaa ɓu-Isarayeel hotoo lee'laataama
aawee ga kiyím leehohanɗa. [14] En ki'enaa, helcaagaɓa kúnukin, ee bi ga wati, ɓa en
na kijaŋ këyítfaa kifiiliimunkaa kuɗewaakaanaa, iñaa úulɓa yaama lísi ga, nísukoo.
Iñaa úulɓa yaama nak, nísuki rek ga ɓaa enin wíinoo na Kiristaanii. [15] Bi ga wati
ɓan, saycaa yaawúu'caa jaŋ Këyítfaa Waasii Móyíis tóoh, laak iñaa kún helcaagaɓa.
[16] Wayee binaa ɓo' ëewruk ga Ha'mudiinaa, iñaama úulísuk gari. [17] Ha'mudii wo'u
diiɗa, Helii yërí ee daa Helii Ha'mudii enoh tóoh, kilaak-haffu kaa daama. [18] Ɗu
ɓéeɓpuu, ɗu ɓii fíkíiciigaruu úulísukinɗa, fodii ga seetu, ɗu ɓii teewoh ndamii
Ha'mudii. Ɗu ɓii súpítuk besaa en ɓéeɓ bi ɗu man na Ha'mudii ee ɗu aasi ga ndam
na ndam. Iñaama Ha'mudii en Helii Koohɗa yërí lëgëy ka.

4

Coonucii laak ga kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wiiɗa

[1] Kooh, ga yërmaandiigari, yërí sassíi kitum lëgëyiima, kërí tah, ɗí soofoo fenoo
ga. [2] Ɗí sagin ki'aas ga iñcii tumsi ɗaakuksi ee ca apohin kaciɗa. Ɗí ñaañukohhii ken
ee ɓan ɗí kalañsohhii wo'eenii Kooh. Ɗí nami kay kiyéegaloh kayohfii bi lee' lañ, ee
ɗí heel ɓéeɓ ɓuwii tookkíi ga keeñciigaɓa ga fíkíi Kooh. [3] En lak ɓan Hewhewii ɗí
yéegalohɗa kúnukinaa, wa kúnuk ga ɓuwaa aaw ga kisaŋku'ɗa. [4] Ɓa enin ɓuwaa
gëmmbii ndaga yibóní'yii tík hafci Kooh ga ëldúnaɗa nëenɗin helciigaɓa. Ya tahin bi
ɓa mínoo kihot lee'laatii Hewhewii winéwí'wii, wii teewoh ndamii Kiristaanii nataal
Kooh sah-sahɗa. [5] En ki'enaa, iñii ɗí yéegalohɗa enndii kiɓëwí' haffíi, wayee ɗí ɓëwí
Yéesu Kiristaa, bi ɓéeɓ ínoh an yërí en Ha'mudii. Ɗí ga kihaffíi nak, ɗí tum haffíi
ɓisúrgarúu ndaga Yéesu. [6] Kooh yii wo'ee an: «Lee'laatii melicat ga ɗuuy ñúusii»✡,
yërí melicɗi lee'laatiigari ga ɗuuy keeñciigaríi, ki'onndíi ki'ínoh lañ ndamiigari melic
ga fíkíifii Kiristaaniiɗa.

[7] Wayee nak, lee'laatiima man na alal, waa eku garíi, ɗí ɓii ɗí yëgíssii fodii kataa-
banɗa. Fodaama, hotuk an dooliima widéenawii en garíiɗa meyohhii garíi wayee
meyoh ga Kooh. [8] Ɗí capuunun ɓakaa en tóoh, wayee ɗí pookisukohhii. Ɗí gekuunun
ga ɓakaa en ɓéeɓ wayee hoonohhiiríi kipaaf. [9] Ɗí hataluunun ga kipes wayee Kooh
foññjiiríi. Ɗí ɓúukuunun jac ga kakay wayee ɗí yahlukkii. [10] Ɗí dëk kikooruk
kikaankii Yéesu ga faanciigaríi doonaa ɓan kipeskiigari hotuk ga faanciigaríi. [11] Ɗí
ɓii ɗí en na kipesɗa, besaa en ɓéeɓ, ɗí hídoh na kikaankii ndaga kitaam na Yéesu,
en ɗanaa, kipeskiigari hotuk ga faanciigaríi yah kikoo' ga kikaanɗa. [12] Fodaama,
kikaankii kii sooŋngíi besaa en ɓéeɓ, en ɗanaa, ɗú laas ga kipeskii.

[13] Ngëmii ɗí laakɗa taabohin na wii ɓii wo' ga Këyítfaaɗa an: «Mi gëmin, kërí tah
mi wo''a»✡; Ee, ɗí ɓan ɗí gëm hen, kërí tahhíi kiwo'. [14] Ɗí ínohin an Kooh yii mílísi'
Yéesu, Ha'mudii ga kikaanɗa, hayyíi kimílísi' ɓan ga dii ɗí en wíinoo na Yéesuɗa.
Ya hayyíi kihaydoh, ɗí narúu ɓan, ga yahaaci. [15] En ki'enaa, ɗú ɓërí tah ɗí dayi iñaa
en tóoh, en ɗanaa, kijofkii Kooh yoosuk ga iñaa wëñ ga ɓuwiiɗa. Ee fodaama, iñii
wëñ kiyewin ga ɓuwiiɗa, ɓa gërëmi Kooh, ɓa yeeki ndamiigari.

Ayat kipessuu ga ngëm

[16] Iñaama tah ɗí soofoo fenoo ga dara. Luu enee an faan ɓo'-súusúusfiigaríi fii
yasukoh ndaŋ-ndaŋ, fítciigaríi wëñi ki'en ci'as besaa en ɓéeɓ. [17] Coonuciima ɗí
dayɗa, binaa ɗí mëdírohca na ndamaa ɗí laakan, waa ken mínoo kiwo' daa wa hín
kiyak ee waa leehoo taa'ɗanaa, ɗí hay kihot an coonuciima ɓítoo ee ɓan ca hay
kipaaf; ee Coonuciima waayuki'tíi ndamaama. [18] Iñcaa ɓo' hoti gacaɗa enndii cërí

✡ **4:6** 4: 6 Malkat Sënees 1: 3. ✡ **4:13** 4: 13 Malkat Kañcaa 116: 10.

ɗu díiruk, wayee ɗu díiruk caa ɓo' mínoo kihot. Iñaa ɓo' hotin gari leehin, wayee
yaa ɓo' mínoo kihotɗa yah bi taa'.

5

1 En ki'enaa, ɗu ínohin an faanfiigaruu en taalii ɗu dëkoh dii ga kakayfiiɗa, luu
wa ɓúree, Kooh waayukɗinnduu ga asamaan tawah, waa ɗu dëkohan. Kaanfaama
hëwírohusii na yah ɓo'-súusúus ee fa yah bi taa'. 2 Diima deŋ, ɗu ɓii íin ga ɗuuy
faanfiigaruu fii, ɗu waa' rek Kooh ekkuu faanfiiruu ga asamaanɗa. 3 Binaa ɗu
ekukfanaa, ɗu enoo ɓuwaa ɓayyii faan. 4 Iñaa ɗu wëñ kimaañ ga kipessuu ga ɗuuy
faanfii ɗu ɓay ga ëldúnaɗa tóoh, ɗu dëkan ga ki'íin ndaga yiɓítí'yii ɗu koorukɗa.
Enndii an ɗu waa' kikaan, ɗu meyoh ga faanfii ɗu ɓay ga ëldúnaɗa. Nam ki'en kay
an ɗu waa' ki'ekuk faagaruu ga asamaanɗa, doonaa iñii jom garuu kikaanɗa nuu'
ga ɗuuy kipeskii leehoo taa'ɗa. 5 Kooh ga kihafci, yërí sakkuu ɗu aas ga kipeskaama;
ya so'ta garuu Heliigari en iñii ya ɗeɓpuu kiwa' ga ɓéeɓ iñcii ya faani'tuuɗa.
6 Kon fodaama, saycaa en tóoh, ɗu ɓii am yaakaa'. Ɗu ínohin an, iñaa ɗu
wëñ kimaañ kipes ga faanfiigaruu fiima tóoh, ɗu ɓaa úsaay dii ɗu yah kidëk na
Ha'mudiiɗa. 7 En ki'enaa, ɗu tíidoh ngëmii, wayee enndii ga iñaa ɗu hot. 8 Ɗu
abin yaakaa' wiyaak, ee ɗu wëñ kiwaa' kitagoh na faanfii fiima, ɗu ka' kidëknee ga
yahaa Ha'mudii. 9 Iñaama tah, waa ɗu pes ga faanfii fii, waa ɗu tagoh nafa, iñaa ɗu
díirukɗa yërí en ɗu neɓloh Ha'mudii. 10 Kayoh, ɗu ɓéeɓpuu, ɗu hay kimos kituuk ga
fíkíi Ha'mudii, ya atti''uu, ɓaa en ɓéeɓ laas fayaagari ga iñaa ya tum ga kipeskaagari
ga faanfaamaɗa: ennda yijófí', ennda yibóní'.

Kiristaa júwohirinnduu na Kooh

11 Kon ɗí ínohin iñii en kiniik Ha'mudiiɗa, kërí tah ɗí ɓii heel kinook ɓuwii ga
ngëmii. Kooh nak ínohin ɓuwii ɗí enɗa, ee mi yaakaarin an, ga ɗuuy keeññjúu
ɓan, ɗú ínohin ɓuwii ɗí enɗa. 12 Ɗí heellii kidíŋkaanohis haffíi garúu. Nam ki'en
an ɗí waa'túu ki'on iñaa ɗú ndamukohan garíi; en ɗanaa ɗú laak iñaa ɗú lofan
ɓuwum malaksoo iñaa en ga keeññɓaɗa, ɓa ndamukohi iñaa hotukin na hasɗa.
13 En an ɗí enukoh kidofaa, Kooh tahka, ee ɗí enukoh kiñaañaa, ɗú tahka. 14 En
ki'enaa, kiwaa'kii Kiristaanii waa'tíiɗa kërí laakkíi ga iñaa en tóoh. En ki'enaa,
wëerinndíi an, en an ɓo' yíinoo yërí kaani' ɓuwii ɓéeɓɓanaa, kon baanaa ɓuwii
ɓéeɓɓa kaandohuunun. 15 Ya kaanin ndaga ɓéeɓ, en ɗanaa, ɓuwii en na kipesɗa, ɓa
pessisoo ndaga hafɓa wayee ɓa pesɗan ɓii yiima kaan, mílíssa ndaga ɓéeɓɗa.
16 Kon, diimaɗa, ɗí malakissii ken fodii dii ɓu-ëldúna hotohiɗa. Ee sah, luu
enee an Kiristaanii, kuɗewaa ɗí malakoheeri fodii dii ɓu-ëldúna hotohiɗa, diimaɗa,
ɗí malakohissiiri fodaama. 17 Binaa ɓo' en wíinoo na Kiristaaniinaa, ya enin ɓo'
yi'as: iñaa yimëgëtí'yaa karin, yi'as yërí en ga. 18 Kooh tumin iñciima tóohca,
ya yii ya júwohi'tuu na hafci, kooroh ga Kiristaaniiɗa, ee ya sassíi diima kijangat
kijúwohkaagari kaama na ɓuwiiɗa. 19 En ki'enaa, Kooh kooroh ga Kiristaanii,
ya júwohi'ta ɓu-ëldúna na hafci, ee ya toppiiɓa ga baakaa'cii ɓa tumɗa. Ya
díŋkaaninndíi kiyéegaloh kijúwohkiigari na ɓuwiiɗa. 20 Ɗí ɓërí Kiristaanii wos
kiwo' ga teekiigari, ee man na Kooh ga kihafci yërí en na kiwo' narúu koorohha
garíi. Ɗí ɓii kíimmbúu, ga teekii Kiristaanii, tookat kijúwoh na Kooh. 21 Kiristaanii
mosoo kilaak baakaa'ɗa, Kooh koorinndi baakaa'ciigaruu. Ya tumin iñaama, doonaa
ɗu ɓii ɗu en wíinoo na Kiristaaniiɗa, Kooh abohhuu ɓiɓo' ɓijúwí'.

6

1 Kon ɗí ɓii ɗí taam na Kooh ga lëgëyiiɗa, ɗí ɓii dímalukkúu: barkeelii Kooh
barkeellúuɗa hanat ki'en sooy. 2 En ki'enaa, Kooh wo' ga Këyítfaa an:
«Ga wahtaa wa jekohɗa,

mi tumi'taraa iñaa fu kíimɗa.
Ga ɓesaa mi jommbaa kimúsalɗa,
mi foolla ki'amɗohhaa»✡.
Malkat, wahtii wii siiy wërí jek ga; wahtii wii wërí en ɓes kimúc. 3 Lëgëyii Kooh
ɗí en na kitumɗa, ɗí waa' ken laakoo dara iñaa ya wo'an ga yibóní'. Kërí tah, ga
iñaa mín ki'en tóoh, ɗí waa'tii kitum dara iñaa ekan ɓo' ga kikeen ga baakaa'. 4 Ɗí
teewohi an ɗí ɓisúrga Kooh ga ɓéeɓ iñaa en tóoh: iñcii ɗí dayɗa, ennda mesiklaatcii,
coonucii, na kilëy̆kii dawiríiɗa, ɗí koorukica hen taam na kimúuñ kiyaak; 5 ɗí
feekuunun, ɗí laguunun ga kasu, coow taabukinndíi daa en tóoh ee ɗí gítínuunun
ga kitum lëgëy ciméeskí', pëní fayaaŋ joobinndíi, ee ɗí arukin. 6 Ɗí teewohi an ɗí
ɓisúrga Kooh, ga kiset keeñ, ki'ínoh iñaa en kayoh, kimúuñ, kijof, kitaam na Helii
yisela'í'yii, kiwaaroh kayoh-kayohɗa, 7 kijangat kayohfii kesi, na kitaam na doolii
Koohɗa. Waa ɗí sooŋ, waa ɗí som haffíi, kijúɓ kërí en ganaaycii ɗí ɓayiɗa. 8 Ɗí e'sin
cée', ɗí ñaawalsin. Ɗí wo'ɗusin yibóní', ɗí wo'ɗusin yijófí'. Ɗí malakohsi kaakoh-
saboh ee moona ɗí wo' kayohfii. 9 Ɗí tíksi ɓuwaa ken ínohooɓa ee moona déy ɓéeɓ
ínohinndíi. Ɗí tíku ɓuwaa tesɓa kikaan ee moona ɗí ɓii lís kipes. Ɗí tíksi iñaa meskin
ee moona ɗí apsoo. 10 Ɓuwii lëehíri keeñnjíi hen rek ee moona ɗí dëk ga kineɓluk.
Ɗí tíku nduul ee moona ɗí onin ɓo' ɓiyewin kihóomí'. Ɗí tíku ɓuwaa laakoo tús ee
moona ɗí laakin iñaa en tóoh.
11 Ɗú, fiiliimunciigaríi ga teerum Korentiɗa, ɗí wo'in narúu faŋ, ɗí ɗaakkiirúu
dara ee ɗí ekinndúu ga keeñnjíi. 12 Enndii an ɗí waa'tiirúu, ɗú kay, ɗú ɓërí waa'tiirí.
13 Kon mi wo' narúu fodii ɓaa wo' na ɓitowuci: keeñukattíi fodii dii ɗí keeñukkúuɗa;
ekattíi ga keeñnjúu.

Kaa aasukohat na yiifa'

14 Kaa aasukohat na ɓuwaa gëmussii ga Yéesu. Ɓuwaama enndii ɓa gën ga
kitaaboh. En ki'enaa, kitaabohkii kiida mín kilaak ga díkaanti iñaa júwin na iñaa
joffii? Lee'laat mínan na ki'akitukoh na ñúus? 15 Mínan na ki'en Kiristaanii júwoh
na Seytaani? Ɓaa gëm ga Yéesu aasukohan na, na ɓaa gëmmbii gari? 16 Kaanfii Kooh
mínan na akitohu na koofcii yiifa'cii? En ki'enaa, ɗu ɓërí en Kaanfii Kooh yii laak
kipesɗa, fodaa ya ga kihafci ya wo'kaɗa an:
«Mi yah kidëk naɓa, mi taabi naɓa,
mi yërí yah ki'en Koohyiigaɓa,
ɓa ɓërí yah ki'en heetiigoo»✡.
17 Kërí tah, Ha'mudii wo''a an:
«Meyat ga díkaantiɓa, ɗú en haŋ.
Kaa ɗewat ga dara iñaa settii.
Fodaama mi hayyúu kitook ga yahaaroo✡
18 Mi yah ki'en paamun garúu,
ee ɗú en ɓitowuroo: ennda yaal, ennda ɓeti.
Iñaama, yërí Ha'mudii mín ga tóohɗa wo'»✡.

7

1 Kon nak, ɗú ɓii mi keeñukinɗa, waa Kooh díginnduu iñcaama tóoh, ɗu sétírat
haffuu ga tóoh iñaa líiɓɗi faan na hel. Ɗu guu'guulukat, kipeskiigaruu sela' bi mat,
ee ɗu taam ga na kiniik Kooh.

Iñaa sóosí' keeñaa Poolɗa

✡ **6:2** 6: 2 Malkat Ísayíi 49: 8. ✡ **6:16** 6: 16 Malkat Léwítík 26: 12; Esekíyeel 37: 27. ✡ **6:17** 6: 17 Malkat
Ísayíi 52: 11; Esekíyeel 20: 34,41. ✡ **6:18** 6: 18 Malkat 2 Samiyeel 7: 8,14; 1 Koroník 17: 13.

2 Onattíi ɓak ga keeñciigarúu. Ɗí tooññjii ken, ɗí yahi'tii ken, ɗí ɗúkkii ken kiñam
ga anaŋci. 3 Mi wo''ii iñuma kiyammbúu yen. En ki'enaa, mi wo'eera kumëeñí'
an ɗú ɓii ga keeñciigaríi waa ɗí kaan, waa ɗí pes. 4 Mi óolukinndúu lool ee mi
bakukohinndúu lool. Hídaa coonucii ɗí dayiɗa, dii ca hín kiyewinɗa tóoh, helloo
dalin lool ee Keeñiigoo soosin seɓ.
5 En ki'enaa, ga wii ɗí le' gohii Maseduwaanɗa, faanndíi íikarukkii ga fen, ɗí dayin
coonufaa en tóoh: ɗí dëkee ga kileŋkoh na ɓuwii ee ga keeññjíi ɓan, ɗí enéeríi ga
jam. 6 Wayee Kooh yii dëlíri helcii ɓuwii abissii yaakaa'ɗa, dëlí'ta hellíi ndaga hayaa
Tít. 7 Enndii rek ga daa ya hayɗa tah, wayee na ɓan ga daa ɗú dëlírin helaagariɗa.
Ya ɓéestírinndíi dii ɗú hínndoo kiɗoorukɗa na dii keeññjúu hín kirécuk iñaa ɗú
tíkeerooɗa, na ɓan dii ɗú tuukin tek ga kifa'ɗohhooɗa; ee iñaama tahin keeññjoo
wëñin ɗa kiɓaat kisoos.
8 Mi ínohin an, këyítfaa mi bídeerúu kuɗewaaɗa lëehíreera keeññjúu, ee mi
récukkiika. En ki'enaa, mi récukeeraka ndaga mi hoteera daa ka mesikeerúu, luu
enee an maaññjiiɗa, wayee diima mi récukissiika. 9 Hanaa kay mi neɓluk ga hen sah,
ee enndii ga daa keeññjúu leeheera gaɗa, wayee en ga daa keeñ-leehaama ekinndúu
ga kisúpít kipesɗa. Keeñ-leehaama Kooh yërí waareeka. Kon ɗí tooññjiirúu ga
dara. 10 En ki'enaa, keeñ-leehaa meyoh ga Kooh haydohi kisúpít kipeskaa ëewdohi
ɓo' ga kimúc, ee iñaama laakoo kirécuk. Keeñ-leehaa meyoh ga ëldúna nak límí
kikaan. 11 Malakat rek keeñ-leehaama meyoh ga Koohɗa, iñaa wa lím garúuɗa: ɗú
gaawwa kikoluk, ɗú bayalukka, ɗú récukka, ɗú niikka Kooh, ɗú ɗoorukkaroo, ɗú
kaantukohha ga, ɗú ko'ta ɓaa tooñɗa. Ga kihaffúu, ɗú teewohin ga ɓakaa en ɓéeɓ
an ɗú setin wic ga iñaama.
12 Kon nak, binaa mi bínndúunaa, ɓaa tooñɗa tahhiika, ɓaa tooñuɗa ɓan tahhiika.
Mi bínndúu, doonaa, ga fíkíi Kooh, ɗú mín kihot dii ɗú hín kisafa' garíiɗa. 13 Iñaama
tah ɗí abin yaakaa'.
Ɗí eemmbii rek ga ki'am yaakaa', wayee ɗí neɓlukin lool ga dii keeñaa Tít hín
kisoos ndaga daa ɓéeɓpúu, ɗú dëlɗin helciɗa. 14 En an mi ndamukoheerarúu ga
fíkíicinaa, mi laakkii kaci ga. Fodii ɗí wo'irúu kayoh saycaa en tóohɗa, iñaa ɗí
ndamukee Tít ga loorúuɗa enin kayoh. 15 Binaa ya níindísuk ga daa ɗú kelohɗeerari
ga tóohɗa, na daa ɗú tookeeri ga ɗuuycúuɗa, taammba na kiniikki na ki'e'ti
cée'ɗanaa, ya wëñirúu ɗa kiwaa'. 16 Keeññjoo nak soosin ga dii mi mín kilaak yaakaa'
garúu ga iñaa en ɓéeɓɗa.

8

Kisafa' ga kidímal ɓuwii Kooh

1 Mbok-kerceencii, ɗí waarin ɗú ínoh iñaa kijofkaa Kooh lím ga jaangucaa ga
gohaa Maseduwaanɗa. 2 Ɓuwaama kooruunun ga coonu ciméeskí' wayee hoonohhii
keeñɓa soosee hen seɓ; ee, hídaa kinduulkaagaɓa, daa ka hín kiméeskí'ɗa tóoh, ɓa
onohha iñaa hoomin. 3 Mi mínin kiseedi' an ɓuwaa, ɓa onohha iñaa ɓa mínɗa bi
paaffa sah daa dooliɓa eem ee ɓa sekkii kinaku. 4 Ɓa ɓërí nameeríi kitaabuk, ɓaa
kíim kibokidohu ga ɓuwaa yah kinëgíroh dímalaa aaw ga ɓuwaa en ɓuu Kooh ga
Yéerúsaleemɗa. 5 Ɓa paafin sah iñaa ɗí séentukee gaɓaɗa. Ɓa ɗeɓ ki'eroh hafɓa ga
Ha'mudii paay, tíkka ga, ɓa erohha hafɓa garíi fodaa Kooh waa'kaɗa.
6 Tít yërí ɗeɓ kituuki' loo kinëgíroh dímal ga kaanndúu, kërí tah ɗí dímalukkari ya
ɓoyukis garúu kilëstí' lëgëyaa wijófí'waa waama. 7 Waa ɗú hóomɗin ga iñaa en tóoh,
ennda ga ngëmii, ennda ga kimín kiwo', ennda ga ki'ínoh yen, ennda ga kikaantukoh
ga iñaa en tóoh, ennda ga kiwaarohkii ɗí teeɓpúu en garúuɗa. Fodaama tumat tóoh
ɗú hóomí' ga ki'amɗoh ga dímaluma ɓan. 8 Mi enndiirúu na kiwo' iñaa ɗú jom
kitumɗa; mi wo' ga loo ɓuwaama ga daa ɓa kaantukohi ga kidímalohɗanaa, mi waa'

man, ɗú ɓan, ɗú teewoh kiwaarohkii laak ga díkaantirúuɗa dii ka hín kiwóo'ɗa. 9 En
ki'enaa, ɗú hotin dii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu hín kijof garuuɗa: ya yii ya enee
ɓaa hóomɗin, ya tummba hafci ɓaa laakoo ee ɗú ɓërí calallika. En ɗanaa, kooroh ga
kilaakookaagari kaamanaa, ɗú hóomí'.
10 Mi wo''úu helloo doŋ ga iñuma: ɗú ɓii kisaah, ɗú ɗewee ɓéeɓ kiwo' an ɗú hay
kidímaloh ee ɓan ɗú ɗeɓpa kidímalohɗa, iñaa gën garúuɗa wërí en an ɗú kaantukoh
ga, 11 ɗú lëstí' lëgëyaama kimma. Keeñaama ekeerúu ki'am iñaama ya tumuɗa,
ekattúu ɓan ga kilëstí'wa, ee enat ga iñaa ɗú mín. 12 Binaa fu onoh fodaama ee le'
keeñaagaraanaa, Kooh hay kitook iñaa fu onohɗa. Ya ínohin an fu laak iñaama ee
ya meekisohhii iñaa fu laakoo. 13 Wo'ussiirúu an kiwaa' ɓuwii laak tahat bi ɗú en ga
sooli rek, wayee ɓéeɓ bokat kihídí'. 14 Diima deŋ, ɗú hóomɗin, kon dímalat ɓuwii
soolukinɗa; Kooh tum bes ɓa wëñí'túu ee ɗú laak soolinaa, ɓa amɗohhúu, ɓéeɓ bok
hídí'. 15 Fodaama, ka bídu ga Këyítfaa an:
«Ɓaa balawee yewinɗa, hëpɗéerii ga dara,
ee ɓaa balawee jutuutɗa ñakéerii dara.»*

Tít na ɓuwaa taabee nari Korentiɗa

16 Ndam aawat ga Kooh yii on Tít, fodii garíi, kitook kikaantukoh ga loorúuɗa.
17 Tít tookka iñaa ɗí kíimmbiɗa; ee ya waaree kigaaw kihay garúu hen bi, ya
sekkiika kinaku ya kolukka yaa hay. 18 Ɗí wosin mbok-kerceen yiliis ya taam nari.
Mbokaama, ɓéeɓ jaangucii bakinndi ga lëgëyii kiyéegaloh Hewhewii winéwí' wii ya
tumɗa. 19 Ɓaatta ga, ɓu-jaangucii ɓërí tanndi ya taam naríi ga ɓaawii ɗí yah kika'
kiwarohnee iñcii onohuɗa. Lëgëyiima wijófí'wii ɗí tumwa ki'on Ha'mudii ndam na
kiteewoh an ɗí waarin ɓuwii ki'amɗoh ga ɓan. 20 Ɗí tum iñaama doonaa ken laakoo
iñaa ya ñarohanndíi ga dii ɗí tuukuk ga dímalii wihóomí'wii nëgírohuɗa. 21 Iñaa ɗí
heel tóoh wërí en kitum bi jof ee eemmbii rek ga iñaa newin Ha'mudii wayee ɓan
ga iñaa newin ɓuwii✡.
22 Ɗí wosin ɓan mbokkíi yiliis† ya taam na ɓuwaama. Ya nak, ɗí malaksukohinndi
waas ciyewin ee ɗí hotin an ya tookin kikaantukoh, ee diima deŋ ya wëñin kitook
kikaantukoh ndaga ya óolukinndúu dijófí'. 23 En ga ɓak Tít na kihafcinaa, ɗí ɓërí
taabi, ɗí ɓërí bok kilëgëy ga ɗuuycúu. En ga loo mbokcaagaruu ɓaama taam
nariɗanaa, ɓu-jaangucii ɓërí wosɓa ee ɓa lëgëy ki'on Kiristaanii ndam. 24 Kon
teewatɓa an ɗú waarinɓa kayoh-kayohɗa, en ɗanaa ɓu-jaangucaa ɓaama tooku an
ɗí laakin kayoh ga dii ɗí ndamukohirúuɗa.

9

Dímalaa aaw ga ɓuwaa enu ɓuu Kooh ga Yéerúsaleemɗa

1 En ga loo dímalaa aaw ga ɓuwaa en ɓuu Kooh ga Yéerúsaleemɗanaa, calissii
mi bínndúu ga. 2 En ki'enaa, mi hotin an ɗú tookin kidímaloh ga keeñnjúu ee mi
ndamukohinndúu ga ɓu-Maseduwaan*, mi wo'eeɓa an: «Wii kisaah, laak ɓu-Akay
tuukuunun tek ga kidímaloh.» Dum ɗú kaantukoh ga kidímalohɗa yëngëlin ɓiyewin
gaɓa. 3 Mi yii wosohhúu kon mbok-kerceencum ɓuma ɓa amɗohhúu, en ɗanaa iñaa
mi ndamukoheerúu ga loo dímalumaɗa eemoo ga wo'een rek, wayee dímalumgarúu
cooki' fodaa mi wo'kaɗa. 4 Enndiikanaa, laak ɓu-Maseduwaan ɓaa taam naroo hayu
duma, laakussúu ɗú waayukkii daranaa, ɗí hay kilaak kaci ga dii ɗí óolukinndúuɗa;
ee mi wo'issii ɓan faa ɗú yah ga kiɓewohɗa. 5 Kërí tah, mi ammba an gënin mi

---

* **8:15** 8: 15 Malkat Eksoot 16: 18: wo' ga daa ɓu-Isarayeel balaɓsee ñamahaa wo'u «maan», Kooh ereeɓa ga ëgí'-dúndagaaɗa ✡ **8:21** 8: 21 Malkat Liiwuk 3: 4; Room 12: 17. † **8:22** 8: 22 Mbokkíi yiliis ɓo' yiliis yërí wo'u daama, yaa ínohukkii dijófí'. Mëdírohat 8: 18 na 8: 23 * **9:2** 9: 2 Ɓu-Maseduwaan waa' kiwo' kerceencaa ga jaangaa teeraa Filiip, waa Tesaloník, waa Beree, Malkat ɓan 1: 16

wos mbok-kerceencum ɓuma, ɓa ɗëwírukkoo garúu, ɓa toputu' iñcaa ɗú dígohee ki'onoh. Fodaama, mi laak dímalaama hídohinaa, iñaama hay kiteewoh an ɗú onoh na keeññjúu, wayee enndii an ɗú gítínu hen.

Ɓaa sok yewin, píikan yewin

6 Ínohat iñii laak yii: ɓaa sok jutuut, píikan jutuut; ɓaa sok yewin, píikan yewin.
7 Kon nak, ɓaa en ɓéeɓ erohat iñaa keeñci hatin. Ya hanat kirécuk yen ga ee ka hanat
ki'en gítín gari. En ki'enaa, Kooh waarin ɓaa onohi ee taam ga na keeñ wisóosí'. 8 Ya
míninndúu ɓan kibarkeel bi ɗú hóomí' ga iñaa en tóoh, en ɗanaa ga wahtaa en ɓéeɓ,
ɗú laak tóoh iñaa ɗú sooluk kipay sooliciigarúu; ɗú tesi' yewin yaa onanndúu kitum
yijófí'yaa mín ki'en tóoh. 9 Fodaa ka bídu ga Këyítfaaɗa an:

«Ya oni ɓuwii laakooɗa na keeñaagari ɓéeɓwa
ee kijofkiigari yah bi taa'.»✡

10 Kooh yii oni línoh tesohtaa ya sokan, yii oni ɓuwii iñaa ɓa ñamanɗa✡, hayyúu
ki'on bi dooy fodaama, ɓéeɓ iñcii ɗú soolukɗa, ya límírohca, en ɗanaa, ga
kijofkiigarúu ɓiɓo' ɓiliis laasu ga ɓéeɓ iñcaama. 11 Ya hayyúu ki'on kihóomí' ga
iñaa en ɓéeɓ, doonaa ɗú mín ki'onoh na keeññjúu ɓéeɓwa, ee ɓiyewin hay kigërëm
Kooh ga iñcii ɗí yahɓa kiwaroh, ee meyoh garúuɗa. 12 En ki'enaa, dímalii ɗú en na
kinëgírohɗa, jeriñiigawa eemmbii rek ga kipay soolicii ɓuwii en ɓuu Koohɗa, wayee
ɓan, wa hay kitah ɓuwii yewin lool kigërëm Kooh ga iñaama. 13 Binaa ɓa malak ga
dímalii ɗú nëgíroh aaw gaɓaɗanaa, ɓa hay kigërëm Kooh ga dii ɗú teewoh fodaama
an ɗú gëmin ga Hewhewii winéwí'wii ga loo Kiristaaniiɗa. Ɓa hayyi kigërëm ɓan ga
dii ɗú tookin ga keeññjúu kiwaroh naɓa iñcii ɗú laakɗa, ɓa na ɓéeɓ ɓuwii ɓíinoo.
14 Ɓa ɓii kíimi'túu Kooh kiteewoh an ɓa keeñukinndúu lool ndaga dii barkeelii Kooh
barkeellúu paafin iñaa en tóohɗa. 15 Ndam aawat ga Kooh ndaga iñcaa ya onoh ee
ken mínooca kiwo' bi leehɗa.

10

Pool taas ga iñcaa ya yabu ga lëgëy ki'apotaa'kaagariɗa

1-2 Mi Pool, ɓuwii wo' an, mi en narúunaa, mi soos seɓ, ee an mi úsaayyúunaa mi
tamoh jír. Mi yii kíimmbúu ga teekii Kiristaa yii lewetin ee jofinɗa, kaa ekattoo
ga kitamoh ga ɗookkúu binaa mi hay garúunaa. Laakin garúu ɓuwaa wo' an
ɓadukeeniigarí iñaa ɓadukeen ɓo'-ëldúna kesi. Kon nak binaa mi hay bëríinaa,
ɓuwaama, mi hay naɓaka kidígoh ee iñaama wëerinndoo. 3 Kayoh, ɗí ɓii pes
ga kakayfii fodii ɓéeɓ ɓuwii, wayee heñii ɗí en na kiheñohɗa enndii ga dii ɓu-
ëldúna heñohiɗa. 4 Ganaaycii ɗí ɓay kiheñohɗa meyohhii ga ɓu-ëldúna; ca en
ganaaycii cilëekí'-doolicii meyoh ga Koohɗa, ee ca enohu kiɓúuk ɓéeɓ dooli waa
yípuk gík nëenɗi ɓuwiiɗa. Ɗí ɗúbí' halaatcii taabohhii na kayohɗa, 5 na ɓan ɓéeɓ
kiɓëwí'-haffukaa hoonoh ɓuwii ki'ínoh Kooh, ɗí am níp halaataa mínin ki'en tóoh,
ɗí haydohwa ga kikelohi' Kiristaanii. 6 Binaa ɗú kelohi'tíi ga tóohaa, ɗí tuukin ga
kimókí' ɓéeɓ ɓaa kelohi'tii Kiristaanii.
7 Malaksukohat iñcum dum ca laakohɗa. Binaa laak ɓaa wo' ga hafci an ya yuu
Kiristaaniinaa, ya ekat ga helci an ɗí ɓan, ɗí ɓuu Kiristaanii fodaagari. 8 Ha'mudii
kuliyuki'tíi ga fíkíirúu kituuki' ngëmiigarúu, wayee enndii kiɓúukwa; ee luu enee an
mi ndamukin ga iñaama bi hëpin, enoo kaci garoo. 9 Mi waa'tii kiman na ɓaa heellúu
kitíital ga këyítcii mi bídirúuɗa. 10 En ki'enaa, laakin ɓuwaa wo'i garoo an: «Iñcii
ya wo'i ga këyítcii ya bídiɗa ɓítin ee tamohin, wayee binaa ya en ga ɗuuycuunaa
ya laakoo fít ee ya wo'i wo'een heeyoh.» 11 Ɓaa wo' iñaama ɓéeɓ, wóoratti an dii

✡ **9:9** 9: 9 Mëdírohat na Kañcaa 112: 9. ✡ **9:10** 9: 10 Mëdírohat na Ísayíi 55: 10.

wo'eencii ɗí bídi ga këyítcii manɗa, binaa ɗí hay duma bëríinaa, tumeencaagaríi
yah kiman fodaama deŋ.
12 Ɗí sah, ɗí kaañoo kihídí' haffíi wala kimëdíroh haffíi na ɓuwaama ndami
hafɓaɗa. Ɓa hayaa, ɓa ɓeɓ hafɓa nataah, waa ɓa natan hafɓa gawa, ɓa mëdíroh
hafɓa na hafɓa. Iñaama enndii kidof moose? 13 Ɗí nak, kindamukkiigaríi laakin
daa ka eem. Ɗí paafanndii keki'kii sassii Kooh fíisi'tíi, onndaríi ɓan kihay bi
garúuɗa. 14 Enee an sasiigaríi le''ii bi garúunaa, ɓo' mín kiwo' an ɗí meyin sasii
Kooh fíisi'tíiɗa; wayee wa hayin bi garúu, ɗí bëríi ɗewee garúu kihay kiyéegallúu
Hewhewii winéwí'wii ga loo Kiristaaniiɗa. 15 Kon ɗí paaffii keki'kii sasii Kooh fíisi'tíi,
kindamukoh lëgëyaa ɓiɓo' ɓiliis tumɗa. Hanaa kay ɗí am yaakaa' an ngëmiigarúu
hay kiɓaatuk, ee fodaama, ɗí hay kiwëñ kiɓaat kilëgëy ga ɗuuycúu wayee hoonohoo
ɗí eem ga sasii Kooh fíisi'tíiɗa. 16 Ɗí hay kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii bi ga
dëkcaa paaf kúllúu ee ɗí ndamukanndii ga lëgëyaa Kooh e' ɓiɓo' ɓiliis kitumɗa.
17 Bíduunun ga Këyítfaa an: «Ɓaa waa' kindamuk ga yenaa, ya ndamukatti ga
Ha'mudii»✡. 18 En ki'enaa, ɓuwii kañi hafɓaɗa, enndii ɓërí neɓloh Kooh; ɓuwii
neɓloh Koohɗa ɓërí en ɓuwii ya kañ na kihafciɗa.

11

Pool, na ɓuwaa tík hafɓa apotaa'ɗa

1 Éey, ɗú míneeroo kimúuñi' mi wo' narúu wo'een dofaa! Ehee, múuñɗattoo
kay. 2 En ki'enaa, mi waa'túu hen bi mi naalohinndúu ee kiwaa'kii kiima meyoh
ga Kooh. Mi onohinndúu ga fiil yíinoo doŋ, ennda Kiristaanii; ee mi waarin ɗú
pajuki'ti fodii oomaa-jowu, yaa ínohoo yaal ee setin wic. 3 Wayee mi niikin an
ɓiɓo' ɓii ɗúkkúu bi ɗú íis kotcaa cijúwí'caa na keeñaa wimórí'waa ɗu taabukohee
Kiristaaniiɗa, ɓa ɗúkkúu fodaa daa Aawa íisee hafci, gogaa ɗúkkari na wo'een-
sabohcaagari cinéwí'caaɗa. 4 En ki'enaa, binaa ɓo' hay garúu kijangattúu loo Yéesu
yiliis yaa bokkii na yii ɗí jangattúuɗa, wala ya waa' ɗú te' hel wiliis waa bokkii
na yii ɗú laasɗa, wala ya yéegallúu Hewhew winéwí' wiliis waa bokkii na wii ɗí
yéegallúuɗanaa, ɓaama ɗú keeñukiri! 5 Mi foogin an apotaa'cumgarúu ɓuma ɗú
ke' ga ɗook ɓíinooɓumɗa wëñɗohussiiroo dara. 6 Luu enee an mi mínoo kiwo' ga
mbooloo, enndii an mi ínohoo yen, ee ɗí teewinndúuka ga iñaa en tóoh na ga ɓakaa
en tóoh.
7 Kayoh sah, wii mi yéegallúu Hewhewii winéwí'wii meyoh ga Koohɗa, mi
meekissiirúu dara ga, mi yóoskí'ta haffoo, doonaa ɗú ɓëwíru. Mi tooñin ɓo' ga iñaa
mi tum yaamane? 8 Mi te'ee, en fan lok, kopa' ɓiɓo' ga jaangu ciliis, kimínndúu
ki'amɗoh. 9 Wii mi en ga kúllúuɗa, mi laakeera sooli ee mi faanukkii ga dooli ken,
ndaga mbok-kerceencaa meyohee gohaa Maseduwaanɗa ɓërí haydohɗeeroo tóoh
iñaa mi soolukeeɗa. Ga iñaa en tóoh, mi watukka ki'ayuk ga ɗookkúu ee mi hayka
kiwëñ kiwatuk. 10 Ga dii wo'eenii ga loo Kiristaanii en kayoh garooɗa, iñii mi yah
kiwo' yii en kayohɗa. Mi wo' man, iñuma mi ndamukohiɗa, ga ɓéeɓ teerucii ga
Akayɗa, ken mínooroo ga kinís. 11 Iñii tah ya mi wo'ka? Ati mi waa'tiirúu hen?
Kooh ínohin an mi waarinndúu.
12 Iñii mi tum diimaɗa, mi lísanndi kitum, en ɗanaa, ɓuwum heelu halaa ɓa kooran
bi ɓa hídíroh hafɓa naríi wem, ee ɓa ndamuki gaɗa, ɓa laakoo halaama. 13 Ɓuwuma
tíku hafɓa ɓi'apotaa', ee saboh. Ɓa kaaki ɓuwii saboh ga lëgëyum ɓa tumiɗa. Ɓa
ɓay jëmmaa apotaa' Kiristaanii ee lak saboh. 14 En ki'enaa, iñaama bettii ken, ndaga
Seytaani, ya ga kihafci, leekleekaa ɓay jëmmaa malaakaa taam na lee'laataa Kooh.
15 Kon, laakoo dara ɓan iñaa bet ɓo' ga kihot ɓisúrga Seytaani ɓewu jëmma súrgacii

✡ **10:17** 10: 17 Malkat Yérémíi 9: 23; 1 Korenti 1: 31.

tumi yijúwí' ga fíkíi Koohɗa. Ɓuwaama, bëríinaa kipeskaagaɓa leehanɗa, ɓa hay
kifayu tumeencaagaɓa caama.

Pool, na coonucii ya dayɗa

16 Mi yii wo'issúuka: ken hanattoo kitík dof. Wala book ɗú tíkkoo dofaa, abattoo
fodii dof, en ɗanaa, mi ɓan, mi mín kindamuk jutuut. 17 En ki'enaa, iñii mi en na
kiwo' yii sah enndii iñaa Ha'mudii waa', ee mi ndamuk fodumanaa, mi wo'in wo'een
dof. 18 Waa ɓiyewin ndamuki fodii ɓuwii ga ëldúnaɗa, mi ɓan, mi hay kindamuk.
19 Ɗú ɓii an ɗú laakin helɗa, ɗú ɓërí keeñuki dofcii ee iñaama enndiirúu dara. 20 Ɗú
tookin ɓiɓo' tummbúu ñaam, ɓa ɗúu'túu, ɓa ɗúkkúu, ɓa eewwúu, ee ɓa múttúu
pa'. 21 Dii ɗí laakoo dooli kitum fodaamaɗa, apinndoo kaci.

Kimma nak, mi hay kiwo' kidof; ɓéeɓ iñaa ɓo' kaañ kindamukoh, mi ɓan mi
kaañinndi. 22 Man ɓa wo' an ɓa ɓi'Ebërëe? Mi ɓan mi Ebërëe. Man ɓa wo' an ɓa bok
ga heetii Isarayeel Mi ɓan mi bok gawa. Man ɓa wo' an ɓa tucaasamun Abaraham?
Mi ɓan mi kucaasamun Abaraham. 23 Man ɓa wo' an ɓa ɓisúrga Kiristaanii? Diima
nak, mi yah kiwo' wo'een ɓaa hafaa múuyin mes: mi wëñɓa ki'en súrga Kiristaanii
fúuf. Mi wëñɓa kison ga lëgëyiigari, mi wëñɓa kilagu ga kasu, mi wëñɓa kifeeku, mi
hídohin na kikaan waas ciyewin. 24 Yaawúu'cii rípuununndoo leraw waas ciyëtúus;
ee waa hay tóoh, lerawcaa cidaaŋkaah-kaahay na ciyitnanikiiscaa (39)* mat. 25 Mi
rípuunun ngee' waas kaahay†, mi tapisohuunun na atoh waas kíinoo, kiwaa'too
ki'ap; mi aasin gaal-giiy waas kaahay, gaalaa nuu' ga músúmaa; mi tidimin ga
músú giiy wek-wek wíinoo na noh-noh wíinoo. 26 Mi karin kiɓaaɓ waas ciyewin,
caa kumuunndoo yee ga kihín: ga ɗuuy húlúɓcii, ga kihídoh na gúroh-waascii, ga
kihídoh na mbokciigoo yaawúu'cii, na ɓan ɓuwii enussii yaawúu'ɗa, ɓaaɓciigoo ga
teerucii, ga ëgí'-dúndaŋcii, ga ɗuuy giiycii, hídohciigoo na ɓuwaa tík hafɓa kerceen
ee sabohɗa. 27 Mi koorukin lëgëy ciɓítí' na coonu ciméeskí'; yewinin wekcaa mi
neehhii; mi yaaɓpa mi pílla; yewinin iñaa mi oo'; mi fiyoonnda ee mi laakkii iñaa
mi ekukan. 28 Ee laakin giliis gaa mi wo''ii duum: besaa en tóoh mi halaati ga ɓu-
jaangucii ɓéeɓɓa, fodii mi koorukɓa ga hafiigoo. 29 Binaa laak garúu ɓaa laakoo
doolinaa, mi ɓan, mi yéeŋka ga haffoo. Ɓo' keen ga baakaaraa, keeñnjoo taki ga
iñaama hen. 30 Binaa mi na' kindamukaa, mi ndamukohan kilaakoo-doolikiigoo.
31 Kooh yii laak ndam bi taa'ɗa, yii en Paamudii Yéesu, Ha'mudiiɗa, ínohin an mi
wo''ii saboh. 32 Ga wii mi en ga teeraa Damaasɗa, gúwernëeraa yugi' ɓuu' Aretaas
daamaɗa, tuuki'ta ɓisoldaa' ga tóoh halcaa teeraa, kiheelloo ki'am. 33 Wayee laakka
ɓiɓo' ɓaa ekussoo ga ɗaba, ɓa paafdohharoo ga gúl wíinoo ga míiraa dëkaa, ɓa
yoollaroo kakay. Mi rëcca gari fodaama.

12

Doolii Kiristaanii dooyin Pool

1 Mi jom kindamuk hen sah, luu enee an ka laakoo jeriñ. Hoonohoo mi hay kiɓéestí'
iñcii Ha'mudii ínohlukohhooɗa ee mi hotca en fan ga heeyɗa. 2 Laakin kerceen, yaa
mi ínoh*. Enee ga tíkíis tidaaŋkaah na tinikiis ga fenoo, ɓaa yaama ɓëwírussa bi ga
ɗookaa-ɗook asamaan. (Mi ínohoo ati ya ɓëwí'see na faanfaagari, ati enee en fan
ga heey; Kooh doŋ ínoh). 3-4 Mi ínohin daal an ɓaa yaama ɓëwíruunun bi ga daa
Kooh enohɗa. (Mi yii wo'iska, mi ínohoo ati ya ɓëwí'see na faanfaagari, ati enee
en fan ga heey; Kooh doŋ ínoh). Daama, ya kelohha wo'een, caa ken mínoo gaca

---

* **11:24** 11: 24 Malkat Dëteronom 25: 3. Waasaa Móyíis nakoh an ken jomoo kirípu ngee'caa paaf cidaankaah-nikiis. Iñaama tah yaawúu'caa nëewíssa ga ngee' wíinoo, doonaa ɓa ëldohoo bi ɓa wëñí', ɓa ɗeeŋ iñaa Waasaa nakohɗa. † **11:25** 11: 25 Ngee'ciima ɓu-Room ɓërí feekkica * **12:2** 12: 2 Kerceen, yaa mi ínoh Pool wo' na hafci. Malkat Tumeen 9: 30; 11: 25; Galaat 1: 21

kitaam, ee ɓo'-súusúus onussiica kiwo'. 5 Ɓaa man fodaama yërí mi ndamukohan,
wayee mi ndamukohoo haffoo, enndii ga kilaakoo-doolikiigoo rekaa. 6 Mi waaree
kindamukaa, enoo kidof garoo, ndaga eneenaa iñii mi wo'anɗa yah kayoh. Wayee
mi ndamukanndii ndaga mi waa'tii ken fooŋ garoo iñaa paaf yaa ya hot mi tum, wala
yaa ya keloh mi wo'ɗa.

7 Kooh waa'tii mi ndamuk ga iñcii cidóoyí'-waa'cii ya teeɓpooɗa. Kërí tah, fodii
nes ga faan, ya ekkaroo mesiklaat: yíinoo ga malaakacaa Seytaani nakussa kisodalloo
doonaa mi ndamukoo. 8 Mi kíimin Ha'mudii waas kaahay, ya níssoo ga coonucaama.
9 Ya taassoo an:

«Mi yii naraa ee iñaama dooyinndaa.

En ki'enaa, kimínkiigoo hotuki ga daa kilaakoo-dooli enoh.»

Kon nak, mi ndamukan hen bi jof ga kilaakoo-doolikiigoo, en ɗanaa doolii
Kiristaanii yoosuk ga ɗookkoo. 10 Kërí tah, mi neɓluki ga dii mi laakoo dooli, mi
ɓassi, mi tíksi coonu, mi hatalsi ga kipes, mi tíitalsi ndaga Kiristaaniiɗa. En ki'enaa,
mi ka' bi mi laakissii doolinaa, mi laak dooli ga wahtaama.

Iñaa jaahal Pool ga ɓu-Korentiɗa

11 Mi wo'in wo'een dof sah ee ɗú ɓërí ekkoo ga. Ee moona ɗú ɓërí jomeeroo
kikañ. En ki'enaa, luu enee an mi enndii dara, apotaa'cumgarúu ɗú ke' ga ɗook
ɓíinooɓumɗa wëñɗohussiiroo dara. 12 Mandarga cidóoyí'-waa'cii na kíntaancii mi
tum, ee mi taammba ga na kimúuñ kiyaakɗa, ɗú hotinca; iñcaama teewoh an mi
apotaa' Kiristaanii. 13 Iñii yiida yërí mi tumi' jaangucii cíinoo ee mi tumi'tiirúu ya?
Hanaa ga dii mi faanukkii ga dooliciirúuɗa. Kon, bayalattoo ga iñaa mi tooññjúu
yaama.

14 Wii wërí en waasiigoo wukaahaywii mi ɓewuk kihay kiwaakneerúuɗa†, ee binaa
mi hayaa, mi yahhii kifaanuk ga doolirúu. Mi heellúu wayee mi heellii poossúu. En
ki'enaa, enndii oomaa laak kinëgíroh hëelís kitoputu' paamun na eewun. Paamun na
eewun kay ɓërí laak kitoputu' oomaacii. 15 Mi nak, mi tookin ki'eroh iñii mi laakɗa
tóoh, na keeñ wisóosí', bi ga sah ki'eroh kumuunkiigoo, ki'amɗohhúu. Mi waa'túu
waaraa man fodaamanaa, ɗú jominndoo kitesoh kiwaare?

16 Ɗú ínohin kon an mi mosoo ki'ayuk ga ɗookkúu ga dara. Wayee mín kilaak
ɓaa wo' an mi ɗúkkúu hen, mi ñaañukohharúu 17 Ati mi mosin kiñam doolirúu,
kooroh ga yíinoo ga ɓuwii mi wosee garúuɗa? 18 Tít, mi yërí wossi kihay garúu ee
mi akitohhi na mbok-kerceenuma ɗú ínohinɗa✡. Tít mosin kifaanuk ga doolirúune?
Mi na Tít, enndii ɗí ɓërí bok hel wíinoo, ɗí bokka kotcaa ɗí tíinɗane?

19 Ɗú, ɗú maañ kifooŋ an ɗí heel kilaak lay ga fíkíirúu? Múk! Ɗí wo'i' Kooh,
ga teekii Kiristaanii. Ee ɓéeɓ iñaama, mbok-kerceencii, kiwaa' ɗú wëñ kiyëgís ga
ngëmii tahka. 20 Mi niikin, mi hay garúunaa, mi laakkúu ɗú man ga daa newooroo,
ee mi, mi man garúu daa newoorúu. Mi niikin kilaakkúu ga kiñaroh, ki'iñaadoh,
ki'aylukoh, kiwaa' kiwëñí', kiɓasoh, kicaakooroh, kiɓëwí' haffu na kicoowoh. 21 Mi
niikin, mi hay dumanaa, Kooh kaci'ɗissoo ga fíkíirúu, keeññjoo leeh ga ɓiyewin
ɓaa enukohee ga kitum baakaa', kitum iñaa settii, kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ na
kiŋalaañuk, ee ɓa íissii iñcaama bi watiɗa.

13

Iñcii Pool mëeñjoh ki'ebilohɗa

† **12:14** 12: 14 Waasiigoo wukaahaywii malkat ga 2 Ɓu-Korenti 13: 1-2. Waasaa wiɗewaawaa enee ga waa ya yíp jaangaa ga Tumeen 18; wukanakwaa (Gúrís 2) maañéerii ee enee ga ɓaawaa ga Tumeen 19. ✡ **12:18** 12: 18 Malkat 2 Korenti 8: 18.

1 Mi yii ga waasiigoo wukaahaywii mi yah kihay kiwaakneerúuɗa*. Wo'u ga
Këyítfaa an: «Ga iñaa en ɓéeɓ, jomin kilaak ɓo' ɓanak wala ɓaahay ɓaa en seedi
ga»✡. 2 Ga waasaagoo wukanakwaa, iñaa mi wo'ee ɓuwii enee ga baakaa' rekɗa,
waa mi yii líssúu ki'úsaay, mi yii wo'issúuka diima, ɗú na ɓéeɓ ɓuwii tesɗa: binaa
mi hayis garúunaa mi yërëmanndii ken. 3 Man ɗú waa' mi teeɓpúu an Kiristaanii
yërí wo'i kooroh garoo? Iñaama hay kiwóo'. Kiristaanii enndii ɓaa laakoo dooli ga
fíkíirúu, ya teewoh kimínkaagari hen bi matin, ga díkaantirúu. 4 En ki'enaa, ga wii
ya daayu ga kuraanaaɗa, enee ga kilaakoo-doolici, wayee ga iñaa Kooh mín, ya yii
pes kimma. Ɗí ɓan, ɗí enin wíinoo nari ga kilaakoo-dooli, wayee ga iñaa Kooh mín,
ɗí hay kipes nari, ee ɗí hayyúuka kiteeɓ.
5 Malaksukohat haffúu bi jof, bi ɗú ínoh ati ɗú laakin ngëm; ɗú ga kihaffúu, malkat
hellúu. Ɗú ínohoo an Yéesu Kiristaa yii garúune? Wala book, nam ki'en an laakoo
garúu iñaa teewoh an Kiristaanii yii narúu? 6 Ɗí teewohin dijófí' an Kiristaanii yii
naríi ee mi yaakaa' an ɗú hay kihot an kayoh. 7 Ɗí ɓii kíim Kooh, ɗú íis kitum iñaa
joffii. Iñaama nak, enndii kiwaa' kiteewukoh ga lëgëyiigarí ga leeloorúuɗa. Ó'óo,
nam ki'en an, ɗí waa' ɗú tum yijófí', luu enee an ɗú tíkkiiríi ɓiɓo'. 8 En ki'enaa, ɗí
laakoo dooli kitëhdoh kayohfii Kooh; iñaa ɗí mínɗa wërí en kilëgëyi'fa. 9 Binaa ɗí
laakkii dooli, ee ɗú, ɗú laak doolinaa, keeñnjíi soos ga iñaama. Iñii ɗí kíimɗa yërí
en ɗú ɓoyukis dijófí' ga ngëmii. 10 Iñaama tah mi bínndúu iñcuma tóohca, hídaa
ga dii mi líssúu ki'úsaayɗa tóoh. En ɗanaa, binaa mi hay dumanaa, mi soolukoo
kitamoh ga ɗookkúu. Ha'mudii hanohɗinndoo ga fíkíirúu kiyëgísí' ngëmiigarúu,
wayee enndii kisaŋku''úu.

Taŋkoh

11 Kon nak mbokcii, neɓlukat; heelat kiɓoyukis dijófí' ga ngëmii. Ɓaa en ɓéeɓ
daasat mooroomci, bokat hel, dëkat ga jam, en ɗanaa, Kooh yii laak kiwaaroh ee
laak jamɗa, enan narúu.
12 Këñɗohat ga díkaantirúu, ɗú mígínoh haf, kiteewoh an ɗú ɓërí bokoh. Ɓéeɓ
ɓuwii en ɓuu Kooh diiɗa, ɓii këñí'túu ga.
13 Yéesu Kiristaa, Ha'mudii baarkeelattúu; kiwaarohkii meyoh ga Koohɗa na Helii
yisela'í'yii onndúu ki'en wíinooɗa, taabat narúu ɗú ɓéeɓpúu!

---

* **13:1** 13: 1 Waasiigoo wukaahaywii Malkat ga 2 Korenti 12: 14. Waasaa wiɗewaawaa enee ga waa ya yíp jaangaa ga Tumeen 18; wukanakwaa maañéeríi ee enee ga ɓaawaa ga Tumeen 19. ✡ **13:1** 13: 1 Malkat Dëteronom 19: 15; Mëdírohat na Mëccëe 18: 16; 1 Tímotée 5: 19; Yaawúu'caa 10: 28.

Këyítfii Pool bín
Ɓu-Galaatɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga teeraa Galaatɗa. Ya karin daama waas kanak kiyéegaloh Hewhewii winéwí' wii. Yaawúu’caa na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa gëmussa, ɓa aassa ga kikerceen.

Pool jëgíreeɓa an kigëm ga Yéesu kesi kërí tahan Kooh abohɓa ɓiɓo’ ɓijúwí' ga fíkíici. Wayee laakka ɓiyaawúu' ɓa meyohu Yéerúsaleem, ɓa ka’ta Galaat. Ɓa wo''a ɓuwaa an yaakcaa ga jaangaa Yéerúsaleemɗa ɓërí wosɓa. Ɓa yahha tóoh iñcaa Pool jëgírohee daamaɗa. Ɓa wo''a ɓuwaa an Pool enndii apotaa' yukayoh ee iñaa ya jëgí’ɓaɗa enndii kayoh ɓan. Ɓa wo'eeɓa an ɓa ɓaama ɓa enndii yaawúu’ɗa, waa ɓa gëmin ga Yéesu ɓa jomin kitaabuk iñaa Waasaa Móyíis nakohɗa: ɓa jomin kigúruk. Fodaama Kooh abohɓa ɓiɓo' ɓijúwí'.

Iñaama tah Pool bínnda ɓu-Galaat kinísɓa ga iñcaama ɓa jëgíru ee meyohhii ga Koohɗa. Ya wo''aɓa an kigúrukkaa neɓloh Koohɗa eni ga keeñ ee wërí en an keeñaagaraa jom kiset hen ga fíkíici. Abaraham yërí en caasamuncii yaawúu'cii, moona déy Kooh abohhari ɓo' yijúwí' ee lak ya gúrukkii duum.

Ngëm doŋ onan ɓo' ki'abohu yijúwí' ga fíkíi Kooh, ee wa rek wërí mínlukohan ɓo' kitaabuk kipeskaa neɓ Koohɗa.

Këyítfii Pool bín ɓu-Galaatɗa tíidoh anee:

1 - Pool këñí' ɓu-Galaat (*1: 1-5*)
2 - Kooh tum Pool apotaa' ee ya jëgíroh kayoh (*1: 6-24*)
3 - Iñii Hewhewii winéwí'wii wo' kayoh-kayohɗa (*2: 1-21*)
4 - Ngëm doŋ onan ɓo' kimúc (*3: 1–4: 31*)
5 - Kiwaaroh yaa en ɓéeɓ na mooroomci; Kitaam na Helii yisela'í'yii (*5: 1–6: 10*)
6 - Iñcaa Pool mëeñjoh kidínkaanohɗa na taŋkoh (*6: 1-18*)

Pool këñí' ɓu-Galaat

1 Mi Pool, mi apotaa' Yéesu Kiristaa. Ɓo'-súusúus falliirooka ee ka koorohhii ga ɓo',
wayee ka meyoh ga Yéesu Kiristaa na Kooh, Paamudii, Kooh yiima mílísi' Yéesu ga
ɓuwaa kaaninɗa. 2 Mi na ɓéeɓ mbok-kerceencii enu diiɗa, ɗí ɓii ɓëyrohhúu këñí',
ɗú ɓuwii en ga jaangucii ga Galasíiɗa. 3 Kooh, Paamudiigaruu na Yéesu Kiristaa,
Ha'mudii barkeelattúu, ee ɓa onndúu jam. 4 Yéesu Kiristaa, Ha'mudii, erohin
kumuunkaagari ndaga baakaa'ciigaruu, en ɗanaa ɗú mín kimúc ga ëldúnaanii ɓuwii
wati wibóní'wii fodaa daa Koohyii en Paamudiigaruu waarohkaɗa. 5 Ndam aawat ga
Kooh bi taa'! Aameen.

Hewhew winéwí' wíinoo doŋ wërí laak

6 Ɗú, Kooh yërí tanndúu koorohha ga yërmaandaa Yéesu Kiristaa. Mi jaahli'in
lool nak ga dii ɗú onndi bíiŋ haat, ɗú taabukka hewhew winéwí' wiliisɗa. 7 En
fan hewhew winéwí' wiliis laak hen! Wa laakoo. Ɓiɓo' doŋ ɓërí en na kihícisoh
helciigarúu ee ɓa waa' kikalañsoh Hewhewii winéwí'wii wo' ga Yéesu Kiristaaɗa.
8 Kon nak, binaa ɓo' yiliis, luu enee ɗí sah, wala malaaka-Kooh, yaa meyoh asamaan,
hayyúu kiyéegal hewhew wiliis waa enndii wii ɗí yéegallúuɗanaa, ya saŋku'at. 9 Ɗí
mosinndúuka kiwo' ee mi yii taabis ga wati: binaa ɓo' yéegallúu hewhew winéwí'
wiliis waa bokkii na wii ɗú laas garíiɗanaa, ya saŋku'at. 10 Kon diimaɗa, mi heel
iñaa neɓ ɓo'-súusúuse? Ó'óo, mi heel kay iñaa neɓ Kooh! Mi heel ɓuwii waa'toone?
Binaa mi lísee bi wati kiheel ɓuwii waa'toonaa, eneenaa mi enoo súrga Kiristaanii.

Iñaa tum Pool apotaa'ɗa

11 Mbokcii ga ngëmiiɗa, mi waa' ɗú ínoh an Hewhewii winéwí'wii mi yéegalohɗa
meyohhii ga ɓo'-súusúus. 12 Mi laassiiwa ga ɓo'-súusúus ee ken jëgí'tiiroowa wayee
Yéesu Kiristaa na kihafci yërí ínohlukohhoowa.
13 En ki'enaa, ɗú kelohin ga dii mi madee kuɗewaa ga waa mi en ga Waasii
yaawúu'ciiɗa. Ɗú ínohin daa mi tamohee ga kihatal ga kipesɓa ɓuwaa ga jaangaa
Koohɗa, mi yaa tum tóoh kitasaarohɓa. 14 Ɓuwaa mooroomee naroo ee ɓa
yaawúu'ɗa, ɓiyewin gaɓa le'séeríiroo fen ga kitaabuk waasii yaawúu'cii. Ee mi
wëñeeɓa kikaantukoh ga kitaabuk iñcii cosaanii ɓicaasammboo nakoh kitumɗa.
15 Kooh nak tanukkaroo lak mi límussii duum. Ya ɓayyaroo ga yërmaandaagari,
mi en súrgaci. 16 Ee ga waa neɓpari ya teeɓparoo Kowukiigariɗa, mi ínohlukohka
ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa, mi meekissii ken ki'onndoo hel ga iñaama. 17 Ee ɓan
mi ka'tii Yéerúsaleem kihotohnee na ɓuwaa ɗeɓpoo ki'en apotaa'ɗa, wayee mi
nammba ki'íisuk kúlkaa Arabíi, lëehí'ta mi ɓoyukka teeraa Damaas. 18 Tíkka ga
tíkíis taahay, mi hannda kika' Yéerúsaleem ki'ínohɗoh na Sefas*. Mi ennda nari ɓes
cidaaŋkaah na ciyëtúus. 19 Mi hottii apotaa' yíinoo yiliis, enndiirinaa. Mi hotta ɓan
Saak këmëeŋkí Ha'mudii. 20 Kooh ínohin an iñii mi bínndúu yii enndii saboh.
21 Lëehí'ta, mi hannda kika' gohaa Síríi na waa Sílísíi. 22 Waama, lakanaa ɓuwaa
gëm ga Kiristaa ga kúlkaa Yúudéeɗa mossooroo kihot; 23 ɓa kelohee rek ɓuwaa ɓaa
wo' an:
- Ɓaa yaama hataleeruu ga kipes kiɗewaaɗa, ɓaama déy, wati ya yii yéegaloh
ngëmii ya heelee kiɗúbí' ga ɓuwiiɗa.
24 Fodaama, ɓa aawwa kikañ Kooh ga dii mi man diimaaɗa.

2

Pool ɓoyukka Yéerúsaleem

1 Waa ennda ɗa, tíkíis tidaaŋkaah na tinikiis tíkka ga, mi ɓoyukka Yéerúsaleem,
mi na Barnabaas. Mi ɓaydohha Tít ɓan. 2 Mi ka'ta daama ndaga Kooh yërí
ínohlukoheeroo an mi jomin da kika'. Ɓuwaa kuliyuk ga jaangucaamaɗa, mi
laakka saawal naɓa ɓa haŋɓa. Mi ɓéestí'taɓa Hewhewii winéwí'wii mi yéegaloh
ga ɗuuy ɓuwii enussii yaawúu'ɗa. Mi tum iñaama ndaga mi waaréerí iñaa mi
sodee ga kilëgëy na iñii mi lëgëy watiɗa en sooy. 3 Ee Tít, yii taabee narooɗa, ya
iñaa Gerek* ee ken sah gítínndiiri kigúruk†. 4 Laakka ga ɗuuycíi ɓuwaa tíksee
hafɓa ɓimbok-kerceen ee saboh, ɓa abee an ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa jomuunun
kigúruku‡. Ɓuwaama hayee ga ɗuuycíi kiɗeñtuk ki'ínoh jamaa ɗí laak ga kitaabuk
Yéesu Kiristaaɗa ɓa meydohhíi ga. Ee fodaama ɓa ɓoykidohhíi ga ki'en ñaam Waasii
Móyíis. 5 Wayee ɗí onndiiɓa hal ga fen, doonaa kayohfaa ga Hewhewii winéwí'wiiɗa
tesi'túu. 6 Laakeera ɓiɓo' ɓaa tíku an ɓërí wëñ kilaak solu. Wayee iñaa ɓa eneeɗa
ɓíttiiroo ndaga ɓuwii ɓéeɓɓa wíinoo ga Kooh. Ɓuwaama tíksee an ɓërí wëñ kilaak
soluɗa tíkussii wo'een ga lëgëyaagoo. 7 Hanaa kay ɓa nam kihot sah an Kooh
yërí díŋkaanndoo lëgëy kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii ga ɗuuy ɓuwii enussii
yaawúu'ɗa§ fodaa daa ya nak Pee' kiyéegalohwa ga ɗuuy yaawúu'caaɗa. 8 En
ki'enaa, Kooh yaa tum Pee' apotaa', wossari ga yaawúu'ciiɗa, yërí tummboo apotaa'
ɓan, wossaroo ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa. 9 Saak na Pee' na Saŋ, ɓii abu ki'en
fodii jíp ga jaangiiɗa, tookuunun an Kooh yërí ɓëwí'too, e'taroo kilëgëy iñaama.

* **1:18** 1: 18 Sefas wërí en teekaa Pee' ɓayohsiɗa. * **2:3** 2: 3 Pool waa' kiwo' an Tít enndii yaawúu'.
† **2:3** 2: 3 Kigúrukkaama enee kiteewoh an ɓa ɓiyaawúu'. Yaawúuraa en ɓéeɓ jomin kitum baah kigúruk
ga oomaa-yaalcaa. ‡ **2:4** 2: 4 Yaawúu'caa ɓíinoo gëmuunun ga Yéesuɗa ebilsee ɓuwaa kigúruk enndiikanaa,
ɓa wo' an kimúc laakoo § **2:7** 2: 7 Ɓuwii enussii yaawúu'ɗa Bídii meydoh dii «ɓuwii gúrukkiiɗa»

Ɓa e'taríi kon yah, mi na Barnabaas kiteewoh an ɗí wíinoo. Fodaama ɓéeɓpíi ɗí júwohha ga an, ɗí, ɗí aawan ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa, ɓa, ɓa aaw ga yaawúu'caa.
10 Enaama yíinoo doŋ yaa ɓa kíimeeríi, yërí en kifoñ hel ga ɓuwaa en ga jaangaagaɓa ga Yéerúsaleem ee laaksoo daraɗa. Ee iñaama mi tuukka ga kitummbi.

Pool ña'ta Pee' ga Añcoos

11 Pee' nak hayya teeraa Añcoos, mi tapukohha nari ga fíkíi ɓéeɓ ndaga ya calee
kiña' hen. 12 En ki'enaa, balaa ɓuwaa Saak wosee Añcoosɗa hayunaa, Pee' daanee kiñami na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa. Wayee daa ɓuwaama hayee, ya meyca ga, ya íissa kiñami naɓa ndaga ya niikee yaawúu'caama gëmu ga Yéesu ee ɓa fa' ga kigúrukkaaɗa. 13 Yaawúu'caa tes gëmu ga Yéesuɗa aasussa ga iñaa Pee' enukoh
yaama, bi ga Barnabaas sah ɓaydohussa ga kiɗúkohkaagaɓa kaama. 14 Daa mi hotee
an enukeenaagaɓa waama júɓpii ee taammbii na kayohfii Hewhewii winéwí'wii, mi tapukohha na Pee' ga fíkíi ɓéeɓ, mi wo''ari an: «Fu yii fu en yaawúu' ee fu foñin dii yaawúu' pesiɗa, fu taabukka kipeskii ɓuwii enussii yaawúu'ɗa, fu gítínoh ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ya ga kitaabuk kipeskii yaawúu'cii?»

Yéesu músalin yaawúu'cii na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa

15 Ɗí, ɗí límu yaawúu', ɗí enndii ɓitumoh-baakaa' en fan ɓuwii enussii yaawúu'ɗa*.
16 Wayee nak, ɗí ínohin an ɓo'-súusúus, kigëm ga Yéesu Kiristaa doŋ tahanndi ki'en ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh, wayee enndii ki'ayuk ga kitum iñaa Waasii Móyíis nakohɗa. Ɗí nak, ɗí gëmin ga Yéesu Kiristaa doonaa ngëmaagaríi ga Kiristaa waama onndíi ki'en ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíi Kooh, wayee enoo an ɗí ayuk ga kitum iñii Waasii Móyíis nakohɗa. Ndaga ki'ayuk ga kitum iñii Waasii Móyíis nakohɗa tahoo ken ki'en ɓo'
yijúwí' ga fíkíi Kooh. 17 Wayee binaa en an ga dii ɗí heel ki'en ɓo' yijúwí' ga fikíi Kooh, ndaga Kiristaaniiɗa, ɗí nam ki'abu ɓitumoh-baakaa' fodii ɓuwii enussii yaawúu'ɗanaa, waama lak Yéesu yërí amɗohhíi ga kitum baakaare? Múk, iñaama
kay mínoo ki'en. 18 En ki'enaa, binaa mi ɓúuk Waasii Móyíis, lëehíraa mi ɓoykis, mi tuukiriswanaa, kon mi namin ki'en ɓaa saŋ kitaabuk waas. 19 Waasii Móyíis onndoo kilëehɗuk kipes gawa, en ɗanaa mi mín kipes ga iñaa Kooh waa'ɗa✡. Mi
daaydohuunun na Kiristaa ga kuraanaa. 20 Fodaama, enissii an mi ga kihaffoo mi yërí en na kipes, wayee Kiristaanii yërí en na kipes garoo. Kipeskiigoo wati, fodii ɓo'-súusúus, mi peska ga kigëm ga Kiristaanii, Kowukii Kooh, ka kii ka waa'taroo,
bi mi tahhari kitook ki'eroh kumuunkaagariɗa. 21 Mi sagoo múk yërmaandaa Kooh, ndaga binaa en an Waasii Móyíis wërí onohi ki'en ɓo' yijúwí' ga fíkíi Koohaa, kon Yéesu Kiristaa kaanin sooy.

3

Kitaabuk Waasii Móyíis wala kilaak ngëm ga Yéesu

1 Ɗú ɓu-Galaat, ɗú lohoyin hel kat, ɓii móoñís hafciigarúu ɓa? Moona déy, ɗú teewuunun bi leerin lañ ga hasciigarúu Yéesu Kiristaa yaa daayu ga kuraanaaɗa.
2 Mi waa' ɗú taassoo ga iñii mi meekissúu yii doŋ: kitaabuk iñii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa këri onndúu kilaas ga Helii yisela'í'yiinoo, kigëm Hewhewii winéwí'wii ɗú kelohɗa këri onndúuka? 3 Ɗú mín na kilohoy hel fodaama? Dii ɗú dalin mo'-mo' kiyaakaa' ga Helii yisela'í'yiiɗa, ɗú waa' kimëeñjoh kiyaakaa' diima ga dooliciigarúune? 4 Kon dii ɗú koo'ɗa tóoh enin sooye? Iñaama mínoo ki'en sooy
kay! 5 Kooh yóoskí' Helii yisela'í'yii ga ɗookkúu, ya tumi kíntaan ga ɗuuycúunaa,

* **2:15** 2: 15 Pool wo' fodaama fodii yaawúu'caa múus. Ɓa tík ɓéeɓ ɓuwaa enndii yaawúu' fodii ɓitumoh-baakaa'
✡ **2:19** 2: 19 Malkat Galaat 4: 4-5.

dii ɗu taabuk iñii Waasii Móyíis nakohɗa tah ya tumkanoo, dii ɗú keloh Hewhewii
winéwí'wii ɗú gëmmba gaɗa tahka?
6 Ɗu malakohatka ga Abaraham. Këyítfaa wo' ga looci an: «Abaraham ayca
hafci ga Kooh ee Kooh abohhari ɓo' yijúwí' ndaga ngëmaa ya laak gariɗa.» 7 Kon
ínohat gaka an: ɓuwii gëm ga Koohɗa ɓërí doŋ bok ga níilaa Abaraham. 8 Ee sah,
balaa daranaa Këyítfaa waayukɗeera ɓéeɓ ɓuwii enussii yaawúu'ɗa an Kooh hayɓa
ki'aboh ɓiɓo' ɓijúwí' ndaga ngëmaagaɓa ɓa laakan gariɗa. Kërí tah bíduunun ga
Këyítfaa an kuɗewaa Kooh yéegalee Abaraham Hewhewii winéwí'wii wii an: «Mi
hay kibarkeel heetcii ga ëldúnaɗa tóohca ee koorohan garaa.» 9 Abaraham gëmmba
ee Kooh barkeellari. Fodaama ɓéeɓ ɓuwaa gëmɗa Kooh barkeelinɓa fodaa daa ya
barkeelee Abarahamɗa.
10 En ki'enaa, ɓuwii ayuk ga kitum iñii Waasii Móyíis nakohɗa, ɓa ɓii ga kisaŋku',
ndaga Këyítfaa wo' an: «Ɓéeɓ ɓaa dëkkii ga kitaabuk tóoh iñcii bídu ga Waasii
Móyíisɗanaa, ɓaama saŋku'at.» 11 Ee leerin sah an kitaabuk iñii Waasii Móyíis
nakohɗa tahoo ken ki'abu ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh, waa Këyítfaa wo'in an: «Ɓaa
Kooh aboh ɓo' yijúwí' ndaga ngëmaa ya laakɗa hay kipes.»✡
12 Kigëm ga Waasii Móyíis nak bokkii dara na kigëm ga Kooh. Wayee nam ki'en
sah an: «Ɓaa taabuk iñcii Waasii Móyíis nakohɗanaa pesan gaca.»
13 Waasii Móyíis saŋku'eeraruu ee Kiristaa músallaruu ga, ya tíkukka
kisaŋku'kaama ga hafci, waa bídu ga Këyítfaa an: «Ɓéeɓ ɓaa apohu kilíku ga kedik,
ɓaama saŋku'at.» 14 Ennda fodaama doonaa baarkeelaa Kooh dígee Abaraham,
koorohha ga Yéesu Kiristaaɗa le' bi ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa. Ee ɓan, ɗu ɓéeɓpuu,
ga ngëmii ɗu laak ga Koohɗa, ɗu laas ga Helii yisela'í'yii ya dígoheeɗa.

Waasii Móyíis na iñcii dígohuɗa

15 Mbokcii, malakat ga dii ɓuwii tumiɗa. Kifiiliimunkaa pokohu, binaa ka koo'
ga waasaa, ken mínooka kisaŋ ee ken mínoo kiɓaat dara ga. 16 Kooh nak dígee
Abaraham na níilaagari. Këyítfaa wo''ii an: «na ɓuwaa bok ga níilaagaraaɗa»,
en fan ɓa ɓiyewin. Wayee ɓo' yíinoo doŋ yërí wo'u: «na níilaagaraa», ee Kiristaanii
yërí. 17 Kon iñii yii yërí mi waa' kiwo': Kooh ɗewee kipokoh kifiiliimun na Abaraham,
ee ka koo'ta waas. Kifiiliimunkaama enin dii tíkíis titéemée'-nikiis na tidaaŋkaah-
kaahay (430), Kooh hannda kihaydoh Waasii Móyíis. Kon Waasii Móyíis mínoo
kipëkís kifiiliimunkaa kaama, wa nís iñaa Kooh dígoheeɗa. 18 En an Waasii Móyíis
wërí oni ɓo' kilam ga Koohaa, kon ensissii dígaa Kooh dígoheeɗa onohika. Ee moona
déy, Kooh kooroh ga dígaa ya dígee Abarahamɗa, barkeellari.
19 Kon Waasii Móyíis wa enohu ya? Wa ɓaatu ga hen doonaa wa teeɓ ɓuwii
faŋ iñcii ɓa tumi ee ɓa këldúki iñcii Kooh nakohɗa. Ee iñaama laakan bi ga
daa níilii Abaraham Kooh dígoheeɗa hayohan. Waasiima, Kooh yërí yóoskí'wa ga
ɓuwii, koorohha ga malaakacaagari, ɓa e'tawa Móyíis yaa enee ga díkaanti✡ Kooh
na ɓuwiiɗa. 20 Ga loo iñaa dígohseeɗa, ɓuwii hídírohu ga iñaamaɗa ɓa ɓo' yíinoo,
ee Kooh yërí wo'u da, kon soolukissii ɓaa tíidan ga díkaantaa.

Iñii tah Waasii Móyíis kihayɗa

21 Kon Waasii Móyíis ɗaloh hen na iñcii Kooh dígoheeɗane? Ó'óo kay! Enee an
laakin waasaa yóoskíru, waa mín ki'eroh kipes kayoh-kayohɗanaa, eneenaa Kooh
ɓewan ɓuwii taabuk Waasii Móyíisɗa ya abohɓa ɓo' ɓijúwí' ga fíkíici. 22 Wayee
Këyítfaa wo'in an ɓuwii ɓéeɓɓa baakaa' laginɓa pat, en ɗanaa ɓuwii gëm ga Yéesu
Kiristaaɗa doŋ ɓërí laasan ga iñaa Kooh dígoheeɗa ee koorohan ga ngëmaa ɓa
laakɗa. 23 Balaa jamaanaa kigëm ga Yéesu Kiristaa hayanaa, Waasii Móyíis lageeru

✡ **3:11** 3: 11 Habak 2: 4; Room 1: 17; Yaawúu'caa 10: 38. ✡ **3:19** 3: 19 Malkat Léwítík 26: 46.

hen pat, wa waa sek daa Kooh ínohluhannduu kigëmkaama. [24] Fodaama Waasii
Móyíis wërí níireeruu bi ga daa Kiristaanii hayan, en ɗanaa ga ngëmii ɗu laak gariɗa,
Kooh abohuu ɓiɓo' ɓijúwí'. [25] Waa kigëm ga Kiristaanii le'in, ɗu soolukissii níirohaa
yaama. [26] En ki'enaa, ɗú ɓéeɓpúu, ɗú ɓii ɗú gëm ga Yéesu Kiristaa ee ɗú en nari
wíinooɗa, ɗú ɓitowu Kooh. [27] Ɗú ɓéeɓpúu ɓan, ɗú bëtísi'u ga teekii Kiristaanii, kërí
tah, ɗú enin nari wíinoo ga fíkíi Kooh. [28] Kon laakissii an yii yaawúu', yii enndii
yaawúu'. Laakissii an yii ñaam, yii enndii ñaam. Laakissii ɓan an yii ɓeti, yii yaal,
ndaga ɗú ɓéeɓpúu ɗú wíinoo ga Yéesu Kiristaa. [29] En lak Kiristaanii yërí laakkúunaa,
ɗú bok ga níilii Abaraham ee ɗú hay kilam iñaa Kooh dígee Abarahamɗa✡.

4

[1] Ɗú ínohin kon iñii yii mi wo''úuɗa: ɓaa jom kilam Paamci en ya lís ki'en
oomaanaa, luu enee an alalaa tóohwa wuuci, dara wóotírohhiiri na ñaam. [2] Ɓiɓo'
ɓërí toputu'anndi, ɓa toputu'i iñaa ya laakɗa, bi ga daa jamaanaa paamci wo' an ya
mín hafci kiɓayɗa le'an. [3] Ee ɗí ɓan, ga wii ɗí en oomaaɗa*, ɗí enee ñaam baahcii
ëldúna†. [4] Wayee nak ga waa wahtaa Kooh wo'eeɗa le''a, ya wossa Kowukaagari,
ka límukka ga ɓeti, ka hayya ga jamaanaa Waasaa Móyíis, [5] doonaa Kowukaa laas
ɓuwii aƴ kipesɓa ga Waasii Móyíisɗa. Fodaama ka onndaruu ki'en ɓitowu Kooh.
[6] Kooh waareeruu kiteeɓ an ɗu ɓitowuci, kërí tah, ya wossa Helaa Kowukaagari ga
keeñciigaruu. Helaa waama wërí ɓayiri didóolí an: «*Abaa! Paammboo!». [7] Kon fu
enissii ñaam, wayee fu kowu. Ee waa fu kowu, Kooh hayyaa ki'on fu lam ga iñcaa
ya ɗaaki' towutaagariɗa.

Pool jaahli''a ga ɓu-Galaat

[8] Kuɗewaa, ɗú ínohéeríi Kooh, ee ɗú daanee kijaamuk fodii ñaam enaama ciliis
caa enndii Kooh kayoh-kayohɗa. [9] Wayee diimaɗa, waa ɗú hídohin na Kooh, wala
sah waa Kooh hídohin narúu, ɗú mín na kiɓoyukis ga baahcaa caama haydohɗoorúu
tús ee ca caloo daraɗa? Iñii tah ya ɗú waa' kiɓoyukis ki'en ñaam gaca? [10] Laakin
ga bescii, ga ñiincii, ga jamaanucii, wala tíkíistii, caa ɗú am, ɗú tíkkaca enaama
cilëekí'-solu. [11] Mi niikin man daal iñii mi son garúuɗa tóoh en sooƴ!
[12] Mbokcii, mi kíimmbúu, tumat fodiigoo, waa mi tumin haffoo fodii garúu‡.
Ɗú mosooroo kitum iñaa mesikkoo. [13] Ɗú níindísukaa, wii mi ɗeɓpúu kiyéegal
Hewhewii winéwí'wiiɗa, lak mi ɗúukoolin. [14] Hídaa daa ɗúukoolii faanfiigoo
sodaleerúuɗa tóoh tahhii bi ɗú saŋngaroo ɗú sëbítukkaroo§. Wayee fodii malaaka-
Kooh, wala sah fodii Yéesu Kiristaa, ɗú ɗapparoo ga ɗuuycúu. [15] Wada keeñ-soosaa
ɗú taabee nawaɗa? Na dii ɗú safareeɗa! Mi mínin kiseedi' garúu an, enee an
mínukinaa eneenaa ɗú hay kilukit tuhastiigarúu, ɗú e'toota. [16] Kon diima, mi enin
ɓaa ɗú waa'tii gari kihot ndaga kayohfii mi wo''úuɗane?
[17] Ɓuwum enu na kifool ga fenoorúuɗa, nofcumgaɓa moroo. Ɓa heellúu kihëgísoh
naroo*, en ɗanaa ɗú fooli ga fenooɓa. [18] Kikaantukoh ga yen jofin, wayee enat ga
yijófí', ee ɓan ka enat besaa en ɓéeɓ. Ka hanat ki'en rek binaa mi en narúunaa.
[19] Towutiigoo, ɗú tahinndoo ki'enis ga coonu, en fan ɓetifaa en na kimatuk. Ee
iñaama yah bi ga daa Kiristaanii pesan garúu. [20] Dii mi waareerúu kideeƴ diima

---

✡ **3:29** 3: 29 Malkat 3: 16. * **4:3** 4: 3 Pool am fodii oomaa, ɓéeɓ iñaa laakee balaa Kiristaa na Hewhewaa winéwí'wii hayanaa † **4:3** 4: 3 Baahcii ëldúna tumeencaa yaawúu'caa na ɓuwaa enndii yaawúu'ɗa ee ɓa gëmee gacaɗa. Malkat 4: 9 na Koloos 2: 8, 20 ‡ **4:12** 4: 12 Ga kiyaawúu'kaagari, Pool meyca ga tóoh iñcaa Waasaa Móyíis ebiloheeɗa. Fodaama, ya nak ɓu-Galaat ɓa tum fodaa gari, ɓa súmíyuk ga ɓéeɓ iñcaa baahcaagaɓa nakohɗa. § **4:14** 4: 14 Mëdírohat iñaama na wo'eencaa Ísayíi ga 53: 3-4 * **4:17** 4: 17 Galaat 3: 23 Iñaa Pool wo'ɗa ɓan wërí en an ɓuwaama kokohin ɓimooroomɓa ki'aas ga Nguuraa Kooh

deŋɗa, bi mi tuuk, mi wo' narúu wo'een wiliisɗa. En ki'enaa, mi ínohoo dii mi tumanndúuɗa.

Iñaa laakee ga díkaanti Agaa' na Saaraaɗa

[21] Wo'attoo, ɗú ɓii ɗú waa' ki'ay kipeskiigarúu ga Waasii Móyíisɗa, ɗú ínohoo iñii
wa wo'ɗa hene? [22] En ki'enaa, bíduunun ga Këyítfaa an Abaraham laakee towu
tanak tiyaal. Yíinoo, ya laakki na ñaam yiɓeti, yíinooyaa, ya laakki na ɓetifaa
enndii ñaam. [23] Kowukaa ya laak na ɓetifaa en ñaamɗa límu fodii towutii ɓéeɓta.
Wayee kaa ya laak na ɓetifaa enndii ñaamɗa, límu ga kíntaanaa Kooh tum kimëtí
iñaa ya dígoheeɗa. [24] Laakin yen yiliis yaa ɗaakuk ga wo'eenaama: Ɓeticaama
teewoh kifiiliimunoh kom kanak. Kifiiliimunohkaa kíinoo, Kooh pokoheeka na
Móyíis ga jaŋjagaa Sínayíi, ee lím towu-ñaam kesi. Ɓeti-ñaamfaa ee teeku Agaa'ɗa
fërí teewohka. [25] Agaa' yërí mandarga jaŋjagaa Sínayíi en ga kúlkaa Arabíiɗa. Ya
teewoh Yéerúsaleem yii ga jamaanii diimaɗa. Yéerúsaleem yiima, na ɓuwaa dëk
daɗa, ɓa ɓiñaam. [26] Wayee kifiiliimunkaa kukanakkaa meydoh Yéerúsaleemyaa en
ga ɗookɗa†. Ya enndii ñaam ee yërí en eewwuu. [27] En ki'enaa, Këyítfaa wo' an:
«Fu, ɓetifii mínoo kilaak kowuɗa,
neɓluka;
fu yii fu mosoo ki'ínoh mesiklaat kilaak kowuɗa,
kurnuka,
ndaga towutaa ɓetifaa foñuɗa tërí wëñan kiyewin taa ɓetifaa en na yaalciɗa✡.»
[28] Ɗú nak mbokcii, ɗú ɓërí en towutii límu, fodaa Ísaak, ga dígaa Kooh dígohee
na Abarahamɗa. [29] Kuɗewaa, kowukaa límsee fodii towutii ɓéeɓtaɗa daanee kihatal
ga kipes kowukaa límu ga doolii Helii yisela'í'yiiɗa. Ee iñaama bi wati lís kilaak.
[30] Wayee iñii yiida wo'see Abaraham bídussa ga Këyítfaa an: «Kaalaa ñaamii ya
na kowukiigari, ndaga kowukii ñaamii jomoo kibok kilam na kowukii ɓetifii enndii
ñaamɗa✡.»?
[31] Kon nak mbokcii, ɗu enndii ɓitowu ñaam wayee ɗu ɓitowu ɓetifaa enndii
ñaamɗa.

5

Watukat ki'enis ñaam

[1] Kiristaanii ɓëgísinnduu doonaa ɗu laak haffuu kayoh-kayohɗa. Kon nak, yëgísat
ga iñii ɗú amɗa ee kaa tookat kiñaam galukis ga ɗookkúu.
[2] Súkúrukat, mi Pool, mi wo''úu an: binaa ɗú eroh haffúu ga kigúrukaa, iñii
Kiristaanii tumi'túuɗa laakɗoorúu jeriñ wíinoo. [3] Mi yii wo'iska ɓan an: ɓéeɓ ɓaa
eroh hafci ga kigúrukaa, ya joman kitaabuk hen ɓéeɓ iñcii Waasii Móyíis nakoh
kitumɗa. [4] Ɗú ɓii ɗú heeli ki'abu ɓiɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh, ga kitaabuk Waasii
Móyíisɗa, ɗú hëgísohin haffúu na Kiristaanii ee ɗú meydohin haffúu ga yërmaandaa
Kooh. [5] Ɗí ɓii ɗí gëminɗa nak, Helii yisela'í'yii yërí onndíi kiyaakaa' an Kooh hayyíi
ki'aboh ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici. Ee iñaama yërí ɗí sek wa gaaw kilaak. [6] En ki'enaa,
binaa ɓo' en wíinoo na Yéesu Kiristaanaa, iñaa laak soluɗa enndii kigúruk, wala
kigúrukkii. Iñaa laak soluɗa wërí en kilaak ngëmaa teewohi tumeencaa taam na
kiwaaroh.
[7] Jaarii ɗú bëteeɗa dii wa jekeeɗa moos! Ɓii pellúu ɓa, hoonohharúu kitaabuk
kayohfii? [8] Iñaa ɗú gëmlukohu yaama meyohhii ga Kooh, yii ɓayyúu ɗú hay gariɗa.
[9] Wo'uunun an «Moloŋ kuun wijutuut, waa kaañohin, dooyin kikaañohi kuuncaa
ɓéeɓca.» [10] Moona déy, mi abin yaakaa' garúu ndaga Ha'mudii. Mi ínohin an

---

† **4:26** 4: 26 Ɓetifii wo'u diiɗa fërí en Saaraa. Malkat Ínohlukoh 3: 12; 21: 2, 10 ✡ **4:27** 4: 27 Malkat Ísayíi 54: 1. ✡ **4:30** 4: 30 Malkat Sënees 21: 10.

halaatciigaruu wóotírohanndii ga iñuma. Wayee ɓaa aas ga ɗuuycúu, hícohha
helciigarúuɗa, ɓaa ya mín ki'en tóoh, Kooh hayyi kisaŋku'.
11 Kon mbokcii, mi ga kihaffoo, enee an mi lís kijëgíroh an kigúruk tumsataa,
eneenaa mi hatalsoo ga kipes. Kon iñii tah ya mi hatalu ga kipessoo? Kikaankii
Yéesu ga kuraanaa mi en kiyéegaloh ee ka newoo ɓuwiiɗa, këri tahka. 12 Ɓuwiima
jaahallúu ga iñaamaɗa, mi wo' man ɓa hanat ki'eem ga kigúruk doŋ, wayee ɓa namat
kigú' hen tóoh.
13 Ɗú nak mbokcii, Kooh ɓayinndúu, ɗú hay gari, en ɗanaa ɗú laak haffúu. Wayee
nak, kaa koorohat laakaa ɗú laak haffúu waama, ɗú pesi ga iñaa neɓ kumuunndúu
rek. Namat kiwaaroh hen, ɗú dímalohi ga díkaantirúu. 14 En ki'enaa, Waasii Móyíis,
iñcii wa nakohɗa tóoh matin ga wo'eenii wiwóorí'wii wii: «Waaraa mooroomfu
fodaa daa fu waa' haffuɗa.» 15 Ee ɓan binaa ɗú tum fodii júu'cii ga ëgíriiɗa, ɗú
ɗowohi, ɗú ñamohi ga ɗuuycúunaa, ínohat an ɗú aaw ga kilëehɗoh ga ɗuuycúu.
Kon watukat iñaama.

Íisat Helaa yisela'í'yaa kuliyuk ga kipeskiigarúu

16 Iñii yii yëri mi yahhúu kiwo': Íisat Helii yisela'í'yii ya níi' kipeskiigarúu, en
ɗanaa, ɗú taabukoo neɓlaat-kumuunndúu. 17 En ki'enaa, iñaa neɓ kumuun ɓo'-
súusúus bokkii na iñaa Helaa yisela'í'yaa waa', ee iñaa Helaa yisela'í'yaa waa'ɗa
wóotírohin na iñaa neɓ kumuun ɓo'-súusúus. Kon nak iñcaa kanakcaa caama
mínohsoo, en ɗanaa, enoo an iñaa neɓpúu ɓéeɓ ɗú mínndi kitum. 18 Binaa ɗú
kuliyuki' Helii yisela'í'yii ga kipeskiigarúunaa, Waasii Móyíis tíkukisoorúu.
19 Leerin an ɓaa taabuki neɓlaat-kumuun ga kipesci, tumi iñcii cii: kiŋalaañuk;
kiɓay halaat cisépí'í'; kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ; 20 kijaamuk koof; na kinaahuk,
kimínohoo na mooroomfu, kiñaroh na ki'iñaan, ki'aylukoh, kiwaa' kiwëñí',
kihëgískoh, na kifa'ɗoh, 21 kiñeeh ɓo', kiliiluk ga ki'an na kiñam, kihaabin na
enaama ciliis caa manɗa. Mi ɗeweerarúuka kiwo' ee mi yii wo'issúuka yii: ɓuwaa
enukoh iñcaamaɗa boksoo ga Nguuraa Kooh.
22 Wayee iñcii Helii yisela'í'yii límí ga ɓo'ɗa cëri en: kiwaaroh, kineɓ keeñ, kilaak
jam, kiteey, kijof, kilaak yërmaandi ga ɓo' na ki'en go'; 23 kimo' keeñ na kimín ki'abuk.
Ee wóorin an iñcaama Waasii Móyíis saŋngiica. 24 Ɓuwii en ɓuu Yéesu Kiristaaɗa
apuunun ga kuraanaa kiɓo'kaagaɓa taabuki neɓlaat-kumuunɗa, na iñcaa cibóní'caa
helɓa líki gaɗa. 25 En lak Helii yisela'í'yii yëri onnduu kipesaa ɗu taaban ɓan ga iñaa
ya waa'ɗa. 26 Kindamukoh hanat kilaak ga díkaantiruu: ɗu Íisat kidiiŋatoh, ɗu íis
ki'iñaadoh.

6

Ki'amɗoh ga díkaantirúu

1 Mbokcii, binaa ɓo' abu ga kitum iñaa joffiinaa, ɗú ɓii ɗú taam na Helii
yisela'í'yiiɗa, ɗú ɓëri jommbi kiɓoyukidoh ga kayoh, ɗú taam ga na teey. Ee ɗú,
yaa en ɓéeɓ watukat hafci, doonaa dú keenoo ɓan ga fí' Seytaani. 2 Ɗú, amɗohat
ga díkaantirúu kikooruk ɗofciigarúu. Fodaama, ɗú hay kimëtí' kitum ɓéeɓ iñii
waasii*Kiristaanii nakohɗa. 3 En ki'enaa, binaa ɓo' tík hafci kilaak solu ee lak ya
enndii dara, ya ɗúk hafci. 4 Ɓaa en ɓéeɓ, malaksukohat iñcaa ya tumiɗa. Ya hot
iñaa ya ndamukan ganaa, ya eemdohatka ga hafci, ya hanat kinatuk ga mooroomci.
5 Ndaga ɓaa en ɓéeɓ línan sasaagari. 6 Ɓaa en na kijëgíru Hewhewii winéwí'wii,
warat ɓaa jëgí'tiɗa ga ɓéeɓ iñcaa ya laakɗa. 7 Ken hanattúu kiɗúk ga iñii yii: Kooh,
ken yapoori. Ee iñaa ɓo' sokaa, píikanndi. 8 Ɓaa fu sok iñaa neɓ kumuunfunaa, fu
píikan iñaa neɓlaat-kumuun límɗi ɓo'ɗa ee wëri en kikaan. Wayee ɓaa fu sok iñaa

* **6:2** 6: 2 Malkat 5: 14: «Waaraa mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa»

Helii yisela'í'yii waa'ɗanaa, fu píikan iñaa Helaa yisela'í'yaa límɗi ɓo'ɗa ee wërí en
kipeskaa leehoo taa'ɗa. [9] Ɗu hanat kiyówí' yahhuu ga kitum yijófí'. En ki'enaa, binaa
ɗu am, ɗu íissiinaa, wahtaa le'aa, ɗu hay kipíik iñaa laakin jeriñ. [10] Kon wahtaa ɗu
mínka tóoh, leenaa ɗu tumɗat ɓéeɓ iñaa jofin, wëñaa ga ɓuwii ɗu bok naɓa ngëmɗa.

Dígalcii mëeñjohɗa na këñí'cii

[11] Ɗú hotin bínciigoo, dii ca yakɗa, mi yërí bínca na yahhoo. [12] Ɓuwaa gítínsirúu
ga kigúrukɗa, ɓa heel kilaak teek ga ɗuuy ɓuwii. Iñaa ɓa niik rekɗa wërí en kihatalu
ga kipesɓa binaa ɓa yéegaloh kikaankaa Kiristaanii ga kuraanaanaa. [13] En ki'enaa,
ɓuwaama fa' ga kigúrukɗa, ɓa ga kihafɓa sah taabukussii Waasii Móyíis. Ɓa waa' ɗú
gúruk doonaa ɓa mín kibakuk an ɓa tumlukohinndúu iñaama ga faanndúu. [14] Mi
ga kihaffoo, laakoo enaama yiliis yaa tahanndoo kibakuk, enndii kikaankaa Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiigaruu ga kuraaɗanaa. Ka tahin bi iñcii ga ëldúnaɗa kaanin garoo
ee mi kaanin ga iñcii ga ëldúnaɗa: [15] Yii gúrukin wala yii gúrukkii, iñaama laakoo
solu. Iñii laak soluɗa wërí en ki'en ɓo' yi'as. [16] Ɓéeɓ ɓuwii taabuk iñum mi wo'
yuma, na ɓéeɓ ɓuwii en ɓuu Kooh† enu Isarayeelyiigariɗa, mi yii Kíimi'ɓa an: Kooh
barkeelatɓa, onɓa jam.

[17] Ee iñii aaw ga fíkíiɗa, ken hanattoo ki'ek coonu. En ki'enaa, ñancii mi ɓay ga
faanndooɗa teewohin an mi sodaluunun ndaga Yéesu.

[18] Mbokcii, yërmaandaa Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu taabat narúu‡ ɓéeɓpúu.
Aameen.

† **6:16** 6: 16 Isarayeelyaa Kooh ‡ **6:18** 6: 18 na helciigarúu

Këyítfii Pool bín Ɓu-teeraa Efeesɗa

Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga teeraa Efeesɗa. Wayee fa eemmbii ga ɓu-Efees rek. Pool wosohinfa ɓikerceen ga teeru ciyewin ga gohaa Aasíi. Wii ya bín këyítfiima lak ya yaa lagussa ga kasu ga Room. Teeraa Efees wërí wëñ kilaak solu ga ɓéeɓ teerucaa ɓu-Room nguurukoh ga gohaa Aasíiɗa. Ɓo' ɓiyewin ga teeraama lëgëyɓa enee kitoon. Ɓa tawahi'ta Koohyaagaɓa ɓa teek Artémís ga kiGerekɗa kaan fimórí'. Artémís ɓu-Room teekki Janaa. Ɓa nataalla Artémís nataal ɓeti. Ɓu-Efees karee kikíimi Kooh ga kaanfaama. Yaawúu'caa na kerceencaa karéeríi daama kikíim Kooh. Ga waa Pool ɓoyuk Efees ga ɓaawaagari wukanakwaa, ya yaa jëgí' yaawúu’caa daamaɗa dímaasaa en tóoh. Pool ɓoyukka lak ya mínéeríi kimaañ ga Efees wayee ya díŋngaɓa kihayis daama. Ga waa ya karis daama ɓaawaagari wukaahaywaa, ya ennda daama tíkíis taahay taa ya jëgíree ɓuwaa (Tumeen 19–20).

Iñii yii yërí Pool teeɓpuu ga këyítfii fii: Kooh ga kijofkaagari teewinnduu iñaa ɗaakukee hen garuu. Wërí en an ya hay kihídíroh tóoh iñcaa en ga ɗook na dii ga kakay ee Yéesu kuliyuk gaca. Ya tíkka ga an kerceencaa jomin kijúwohu ɓa en wíinoo, laakoo yii an ya yaawúu', yii enndii yaawúu'. Seytaani yërí en ɓaa ɓa jom nari kisagoh. Kon ɓa jom kitaabi na ɓéeɓ, ɓa boki kikíim Kooh en ɗanaa Seytaani wëñooɓa dooli. Ya wo'in ga daa yaal jom kiman na ɓetici, daa oomaa jom kiman na paamci na daa ñaam jom kiman na ha'-kaanciɗa. Ya wo' an kerceencii jom ki'enu wíinoo na Kiristaanii.

Këyítfii Pool bín ɓu-Efeesɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Kooroh ga Yéesu ɓéeɓ ɓuwii wíinoo ga fíkíi Kooh (*1: 3–3: 21*)
3 - Ki'en wíinoo na Kiristaanii límí ɓadukeen wi'as (paamun, kowu, súrga) (*4: 1–6: 20*)
4 - Taŋkoh (*6: 21-24*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi apotaa' Yéesu Kiristaa ee Kooh yërí waa'ka. Mi yërí bínndúu Këyítfii
fii, ɗú ɓuwii ga teerii Efees en ɓuu Kooh ee gëmuunun ga Yéesu Kiristaaɗa. 2 Mi yii
kíim Kooh Paamudiigaruu, ya na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii ɓa barkeellúu, ɓa onndúu
jam.

Iñcii cijófí'cii Kooh tumi' ɓuwiigariɗa

3 Ɗu kañat Kooh, yii en Paamudii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruuɗa. Ga dii ɗu
en wíinoo na Kiristaaɗa, Kooh barkeelinnduu barkeelaa en ɓéeɓ, waa Helaagari
onnduu ee ca laak ga ɗookɗa. 4 Ya tanukinnduu ɗu en wíinoo na Kiristaa, lak ya
sakkii ëldúna duum, en ɗanaa ɗu en ɓiɓo' ɓisela'í', ɓaa laakoo sík ga fíkíici. Ga
kiwaa'kii ya waa'tuuɗa, 5 ya ammba kumëeñí' kitanukkuu ɗu en ɓitowuci ee kooroh
ga Yéesu Kiristaa. Iñaama yërí ya waaree ee yërí neɓpi. 6 Kon nak, ɗu kañatti ndaga
kijofkiigari paafin iñaa en tóohɗa: ya jofin garuu ee ya meekissiiruu dara ga ndaga
dii ɗu en wíinoo na Kowukiigari ya wëñ kikeeñukɗa.

7 Ya kooroh ga ñífaa Kiristaa aamseeɗa, ya laassaruu, ya bayallaruu tooñcaa ɗu
tooñnjiɗa. Fodaama, ya teewinnduu dii kijofkiigari hín kiyakɗa. 8 Kijofkiima, ya
teewinnduuka bi dooyin sëk, ya sorin garuu kiñaañkaa meyoh gari, na ɓan kilaak hel.
9 Ya oninnduu ki'ínoh iñaa ya waaree kitum, wa newinndi ee enee kúmpa garuuɗa.

Iñaama, ya abeeri kumëeñí' ee ya koorohan ga Kiristaa ya tumwa. [10] Iñaama ya
mëtíran ga wahtaa ya amɗa, wërí en an ɓéeɓ iñcii en ga asamaanɗa, na ɓéeɓ iñcii
en ga kakayfiiɗa ya hídírohca wíinoo ee Kiristaa en ɓaa kuliyukcaɗa.
[11] Waa ɗí enin wíinoo na Kiristaanii, ɗí laakin ɓak ga tóoh iñcii Kooh díŋ
heetiigariɗa. Kooh tanukeerii kumëeñí' fodaa ya nateeka kitumɗa. En ki'enaa, ya
tumi iñaa en ɓéeɓ fodaa ya natkaɗa na daa ya waa'kaɗa. [12] Fodaama, ɗí ɓii ɗí en
ɓuwii ɗeɓ kilík yaakaa'ɓa ga Kiristaaniiɗa, ɗí teewoh ndamii Kooh ga kipeskiigarii.
[13] Ɗú ɓan, ga waa ɗú kelohha wo'eenii wukayohwii, wii en Hewhewii winéwí'wii
músallúuɗa, ɗú gëmmba ga Kiristaanii ee Kooh tummba mandargaagari garúu.
Mandargaama wërí en Helii yisela'í'yii ya dígoheeɗa. [14] Helii yisela'í'yii yërí en iñii
Kooh ɗeɓpuu kiwa' ga ɓéeɓ iñcii ya faani'tuuɗa, bi ga daa ɗu ɓëgískan say ga tóoh
iñaa bonin. Kon ɗu yeekat ndamii Kooh laakɗa.

Pool Kíimi' kerceencii

[15] Ga iñaama, mi ɓan, mi kelohin ngëmii ɗú laak ga Yéesu Ha'mudiiɗa, na ɓan dii
ɗú hín kiwaa' ɓéeɓ ɓuwii enu ɓuu Koohɗa. [16] Fodaama, mi dëk ga kigërëm Kooh
garúu, ee saycaa mi kíim Kooh tóoh, helloo ka' garúu. [17] Mi yii kíim Kooh, yii Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiigaruu; Paamudii líif na ndamɗa, ya so'túu Helaagari onanndúu
kiñaañ, wa teeɓpúu Kooh ee tum bi ɗú ínohhi kayoh-kayohɗa. [18] Mi yii kíim ya
léerí' helciigarúu doonaa ɗú ínoh yaakaarii ɗú laak ga ɓayii ya ɓayyúu ga hafciɗa.
Ɗú ínoh ɓan alalii wiyaakwii laakoo ga fen ya faani' ɓuwii en ɓuuciɗa, dii wa hín
kiyakɗa. [19] Ee ɗú ínoh ɓan dooliigari lëgëy ga ɗuuycuu, ɗu ɓii ɗu gëm gariɗa,
dii wa hín kiyakɗa. Ya teewohha dooliigari wiyaakwiima ga daa iñaa wa mín hín
kiyakɗa [20] ga wii ya mílísi' Yéesu Kiristaa ga ɓuwaa kaaninɗa, ya ɓëwí'tari ɗook
asamaan, yugi'tari, hanoh yah-ñaabaagari. [21] Daama, Kiristaa hanohɗussa ga ɗook
iñcii ga díkaanti ɗook na kakay, ca cii nguuruk, ca kaañukoo, ca laakin dooli ee ca
toon dooliɗa. Ya hanohɗussa ga ɗook ɓéeɓ teek, waa ɓo' mín kiɓayohu. Iñaama
eemmbii doŋ ga jamaanii diima, wayee bi ga sah jamaanucaa yah kihayɗa. [22] Kooh
erin Kiristaa kinguuruk ga ɗook iñaa en tóoh*, ee Kiristaaniima hanoh ɗook ga iñaa
en tóohɗa, Kooh erinndi kikuliyuk ga jaangii. [23] Jaangii wërí en faanfii Kiristaanii.
Kiristaanii yii ga jaangii bi gomin ee Kooh yii gari ɓan bi gomin†.

2

Ɓaa gëm ga Yéesu hay ki'en ɓo' yi'as

[1] Ɗú nak, kuɗewaa, ɗú enee ɓuwaa kaanin ga fíkíi Kooh ndaga tooñcaa ɗú tooñeeri
ee ɗú dëkee ga kitum baakaa' rek. [2] Ga ɗuuy iñcaama ɗú taabukee kipeskii kibóní'kii
ɓuwii ga ëldúna enukohɗa. Ɗú kelohɗee buurii kaañukoo ee nguuruk ga iñcii en ga
díkaanti ɗook na kakayɗa. Buuriima yërí en helii wibóní'wii en na kilëgëy diima
ga ɗuuy ɓuwii saŋ kikelohi' Koohɗa. [3] Ɗu ɓéeɓpuu, ɗu bokee ga ɓuwaama ɓan.
Waama, ɗu pesee ga iñaa neɓ kumuunnduu, ɗu tumi iñaa faannduu meekisoh na
iñaa en ga helluu. Fodaama, ga daa ɗu madeeɗa, ɗu enee ɓuwaa aylukaa Kooh jomee
kikípuk ga ɗookɓa, fodaa ɓuwaa ɓaama.
[4] Kooh nak laakin yërmaandi wiyaak garuu, ee ya waa'tuu hen bi, [5] hídaa ga dii
ɗu enee ɓuwaa kaanin ndaga tooñcaa ɗu tooñeeriɗa tóoh, ya onndaruu kipesis na
Kiristaanii. Ee, kijofkii Kooh onndúu kimúc. [6] Ɗu enin wíinoo na Yéesu Kiristaa, Kooh
mílísɗinnduu nari ee ya oninnduu ɗu bok kinguuruk nari ga ɗook asamaan. [7] Kooh
tumin iñaama doonaa ya teeɓ ɓuwii ga jamaanucii hayanɗa daa yërmaandaagari

* **1:22** 1: 22 Ya tumin tóoh ga fíldoo kotcaagari. Mëdírohat na Kañcaa 8: 7 † **1:23** 1: 23 Mëdírohu na Efees 4: 10, iñaa Kooh waaree ga Aadamaɗa, ya líifí' ëldúnaɗa, Kiristaanii tuminwa na Helaagari yisela'í'yaa gom ga ɓéeɓ ɓuwii gëm gariɗa.

hín ki'aŋ ee wa laakoo ga fenɗa. Kooh teewohinwa ga kijofkaa ya laak garuu ee
kooroh ga Yéesu Kiristaaɗa.
[8] En ki'enaa, kijofkaa Kooh kërí múlsallúu kooroh ga dii ɗú gëmin gariɗa. Iñaama
meyohhii garúu, Kooh yërí onndúuka. [9] Enndii tumeenciigarúu tah iñaama kilaak.
Kon ken hanat ga kindamuk. [10] En ki'enaa, Kooh yërí tummbuu ga dii ɗu manɗa.
Ya kooroh ga Yéesu Kiristaa, tummbaruu ɓiɓo' ɓi'as, en ɗanaa kipeskiigaruu líif na
tumeen cijófí', caa ya waayuk garuu kumëeñí' doonaa ɗu taabukca.

Kiristaanii tumin ɓuwii ɓéeɓɓa heet wíinoo

[11] Ga iñaama, ɗú ɓii ɗú límukohhii yaawúu'ɗa, níindísukat iñaa ɗú enee
kuɗewaaɗa. Yaawúu'cii teekussúu haat, ɓa teekka hafɓa ɓuwaa gúrukin, ee ɓa
ay iñaama ga ku'enaama jijutuut jaa ɓa gú' ga faanɓa. [12] Ga jamaanaama, ɗú
ínohéeríi Kiristaanii, ɗú bokéeríi ga ɓu-Isarayeel; ɗú enee sagac ga kifiiliimunkaa
Kooh pokohee na heetiigari na ɓan iñcaa ya dígeewaɗa. Ɗú laakéeríi yaakaa' wíinoo
ga kipessúu, ee ɗú ínohéeríi Kooh, ga dii ɗú enee ga ëldúnaɗa.
[13] Wayee diimaɗa, ɗú ɓii ɗú úsaayeera Koohɗa, ɗú deeydohuunun ndaga dii ɗú
enin wíinoo na Yéesu Kiristaa, kooroh ga ñífaa Kiristaa aamseeɗa.
[14] Kiristaanii, ga kihafci, haydohɗinnduu jam. Ya tuminnduu heet wíinoo: ennda
yaawúu', ennda ɓaa enndii yaawúu'. Ya nísin kisagohkaa ɗígee díkaantiruu ga wii
ya eroh kumuunkaagariɗa. [15] Fodaama, ya këlëembíssa Waasii Móyíis* ga iñcaa
wa nakohi kitum na kitaabukɗa. Ya hídírohha yaawúu' na ɓaa enndii yaawúu',
ɓa ennda ɓo' yíinoo yi'as gari, ee jam laakka. [16] Ya kooroh ga kikaankaagari ga
kuraanaaɗa, yaawúu' na ɓaa enndii yaawúu', ya júwohirohhaɓa na Kooh; ya ɗúbí'ta
kisagoh ga díkaantiɓa, tummbaɓa ɓa en wíinoo. [17] Fodaama, Kiristaanii hayin
ëldúna kiyéegaloh hewhew jam garúu, ɗú ɓii ɗú úsaayee Koohɗa, hewhew jam
ɓan ga ɓuwii deeysee gariɗa. [18] En ki'enaa, ɗu ɓéeɓpuu, ennda yaawúu', ennda ɓaa
enndii yaawúu', Yéesu Kiristaa oninnduu kimín kituuk ga fíkíi Kooh kooroh ga Helii
yisela'í'yii ee ya yíinooɗa.
[19] Kon nak, ɗú ɓii ɗú enndii yaawúu'ɗa, ɗú enissii sagac wala ɓuwaa meyoh ín,
wayee, ɗú en ɓuwaa bok kidëk na ɓuwii enu ɓuu Koohɗa, ee ɗú bok ga jawootii
Kooh. [20] Ɗú ekuunun ga tawahii yípu ga ɗook la'-atohiiɗa, ee apotaa'cii na sëldíiga-
Koohcii enussa la'-atohiima. Yéesu Kiristaa, ga kihafci, yërí en atoh-koñii tawahii.
[21] Ya yërí on ɓéeɓ atohcii tawahii kitaaboh; tawahaa koluk, tuuk gík; ee wa ennda
kaan fisela'í'faa Ha'mudii tuuki'. [22] Ɗú ɓan, waa ɗú enin wíinoo na Ha'mudii, ɗú
bokidohuunun ga tawahiima, ee ɗú ɓërí en Kaanfiima Kooh kooroh ga Heliigari
yisela'í'yii, dëkka gafaɗa.

3

Lëgëyaa Pool sasu kitumɗa

[1] Iñaama tah, mi yii kíimi'túu Kooh, mi Pool, mi yii mi lagu ga kasu ga teekii Yéesu
Kiristaa, ndaga lëgëyii mi en na kitum ga ɗuuycúu ɗú ɓii ɗú enndii yaawúu'ɗa.
[2] Wóorin an ɗú kelohin iñaa aaw ga lëgëyii Kooh sassoo kimëtí' ga ɗuuycúu ee
kooroh ga kijofkaagariɗa. [3] Kooh teewinndoo, onndaroo ki'ínoh kúmpafaa meyoh
gariɗa. Iñaama, laakin iñcaa mi laassúu ga kibín ga ɗook. [4] Binaa ɗú jaŋcanaa
ɗú hay ki'ínoh yen ga helii mi laak ga kúmpafii ga Kiristaaniiɗa. [5] Ga jamaanucaa
paafɗa, Kooh onéeríi ɓo'-súusúus ki'ínoh kúmpafaama, fodii dii ya hanfa kiteeɓ wati
apotaa'ciigari ɓisela'í'ɓii na sëldíigaciigari ee kooroh ga Helii yisela'í'yiiɗa.

* **2:15** 2: 15 Ga loo Waasii Móyíis, iñcaa wa jëgíroh ee tawahi ɓo' yijúwí'ɗa sagussii hen (Mëccëe 5: 17 na Room
3: 31), wayee ga daa wa amseeɗa, Yéesu paafin da. Ken mínissii kikooroh gawa bi ya múc

6 Kúmpafaama fërí en an, ɓuwii enussii yaawúu'ɗa bokidohuunun na yaawúu'cii
ga iñcii cijófí'cii Kooh faani' ɓuwii en ɓuuciɗa, ɓa bokka ga faanfii fa fíinoo,
ɓa bokin ɓan ga iñaa Kooh dígoheeɗa. Iñaa tahkaɗa wërí en ga dii ɓa enin
wíinoo na Yéesu Kiristaa ga wii ɓa gëm ga Hewhewii winéwí'wiiɗa. 7 Hewhewii
winéwí'wii wiima wërí Kooh, ga kijofkaagari, tummboo súrga kiyéegalohwa, ee
ya mínlukohhoo iñaama ga dooliigari mi ɓayɗa. 8 Mi wëñ kijutuut ga ɓéeɓ ɓuwii
en ɓuu Koohɗa. Moona déy, Kooh tanukinndoo kiyéegaloh, fodii hewhew, ɓuwii
enussii yaawúu'ɗa alalii leehoo taa' meyoh ga Kiristaaniiɗa. 9 Ya oninndoo fodaama
kimeydoh faŋ ga ɓéeɓ ɓuwii iñaa ya waayukeeɗa, ya yii ya sak iñaa en tóohɗa.
Ee iñaama mos ki'en kúmpa ga ɓéeɓ. 10 Diimaɗa nak, iñcii en ga asamaan, ca cii
nguuruk ee ca kaañukooɗa, kooroh ga iñaa Kooh tumi' jaangiigariɗa, ca hotta kimma
kiñaañkii meyoh ga Koohɗa ga dii ka hín ki'aŋɗa. 11 Kooh tumin iñaama fodaa ya
nateeka kitum lak ëldúna sakussii duum ee ya mëtírinwa kooroh ga Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu. 12 Kon waa ɗu enin wíinoo na Yéesu Kiristaa ee ɗu gëmin gari, ɗu
mínin kituuk ga fíkíi Kooh na hel widëlí'. 13 Kërí tah, mi kíimmbúu, kaa halaatat
ga coonucii mi en na kiday ndaga ɗú, bi tah ɗú yówí' yahhúu. Coonuciima límí'túu
ndam kesi.

Pool kíimi' ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa

14 Iñaama tah mi yii yí' ga fíkíi Kooh, Paamudii kikíimmbi, 15 ya yii ya en cosaanii
ɓéeɓ jawootciiɗa: ennda ga asamaan, ennda ga kakayfii. 16 Kooh yewinin ndam ee
yërí laak iñaa en tóoh. Kon mi yii kíimmbi ya kooroh ga Heliigari yisela'í'yii, ya
onndúu dooli wiyaak, waa yëgísɗan ngëmiigarúu. 17 Ee kooroh ga ngëmaamaa,
Kiristaanii dëk ga keeñciigarúu, ndaga dii ɗú gëm gariɗa. Yípat níil ga ɗuuy
kiwaaroh ee ɗú tawah kipessúu ga kiwaarohkiima ga díkaantirúuɗa. 18 Fodaama, ɗú
na ɓéeɓ ɓuwii en ɓuu Koohɗa, ɗú guu'guuluk ga ki'ínoh dii kiwaarohkii Kiristaanii
hín ki'aŋ, kihoo', kika' ɗook na kihuutɗa. 19 Ɗú hay kimín ki'ínoh ɓan kiwaarohkiima
paafin tóoh iñaa ɓo' mín ki'ínohɗa; ee fodaama Kooh hay kigom garúu bi ɗú líif muut
nari.

20 Kooh, ga dooliigari en na kilëgëy ga ɗuuycuuɗa, mínin kitum iñaa paaf fúuf, tóoh
iñaa ɗu mín kikíim wala sah iñaa ɗu mín kihalaat. 21 Ya laakat ndam ga tumeencii
ɓuwii ga jaangiiɗa, ee ya laak ndam ga iñaa Yéesu Kiristaa tumɗa, ga jamaanaa mín
ki'en ɓéeɓ, bi taa'! Aameen.

4

Ki'en wíinoo ga Yéesu Kiristaa

1 Kon mi yii mi lagu ga kasu ndaga kilëgëyi' Ha'mudiiɗa, mi daassúu, kipeskiigarúu
taaboh na kipeskii Kooh ɓayohhúuɗa. 2 Dëkat ga kiyóoskí' haffúu, mínat kiɗúkoh
na ɓuwum, ɗú took kimúuñ. Ɓaa en ɓéeɓ tookat kimúuñi' mooroomci, taam na
kiwaaroh. 3 Tumat tóoh bi, ga jamii akitohhúu yaa en ɓéeɓ na mooroomciɗa, ɗú am
enii ɗú en wíinoo Helii yisela'í'yii onndúuɗa. 4 Faanfii fa fíinoo, Helii yisela'í'yii ya
yíinoo, fodaa daa ɓan wa wíinoo yaakaarii laak ga ɓayii Kooh ɓayyúuɗa. 5 Ha'mun
yíinoo yërí laak, ngëm wíinoo wërí laak ee bëtísi' wíinoo wërí laak. 6 Kooh yíinoo
yërí laak, ee yërí en Paamudii ɓéeɓ ɓuwii. Yërí hanoh ɓéeɓ ɗook, ya tumeenciigari
koorohi ga ɓaa en ɓéeɓ ee ya dëk ga ɓéeɓ.

7 Wayee ɓaa en ɓéeɓ garuu laasin iñaa Kooh, ga kijofkaagari, onndiɗa fodaa daa
Kiristaa wa' yaa en ɓéeɓɗa. 8 Kërí tah, bíduunun ga Këyítfaa ga loo Kiristaanii an:
«Ga wii ya en na kilap ɗook asamaanɗa
ya ɓaydohin ɓiɓo' ɓaa abuunun*

* **4:8** 4: 8 Ya teewohha ndamaa ya laak ga ɓuwaa ya ɓaŋɗa; Malkat Koloos 2: 15.

Ee ya warohha ɓuwii iñcaa ya onohɗa.»†.
[9] Kon wo'eenii wii an, ya lapin ɗook asamaanɗa, waa' ya kiwo'? Wërí en an ya ɗeɓ
kiyoosuk hen bi ga ɗekataa wëñ kihuutɗa. [10] Ɓaama yoosukeeɗa yërí lap, hanohha
asamaancii ɗook doonaa ya gom ga iñaa en tóoh. [11] Yërí on ɓuwii: ɓii, ki'en apotaa';
ɓíinoo, ki'en sëldíiga-Kooh; ɓíinooɓii, ki'en ɓiyéegaloh Wo'eenii winéwí'wii; ɓíinoo
ɓiliis, kiníi' jawootii Kooh na ki'en ɓijëgíroh. [12] Ya oninɓa iñcaama kiwaayuk ɓuwii
en ɓuu Koohɗa doonaa ɓa mëtí' lëgëyaa ɓa tumi Kiristaaniiɗa ga kiɓaat kiyëgísí'
ngëmii ɓuwii en faanfii Kiristaaniiɗa. [13] Ee iñaama, bi ga daa ɗu ɓéeɓpuu ɗu bokan
ki'en wíinoo ga ngëmii na ɓan ki'ínoh Kowukii Kooh, bi ga daa ɗu enan ɓuwaa
matuunun, ɗu le' ga daa ɗu tuukan kot cimëtí' fodii cii Kiristaanii. [14] Fodaama,
ɗu ensisoo tu'oomaa, taa ɓaa koluk kijëgíroh tóoh nookɓa na wo'een-nof-moroocaa
gëmlukohiɓa iñaa enndii kayoh, en fan gaal-loocaa dúuscaa gek, uurisaa egisohiwa
daa en ɓéeɓɗa. [15] Wayee ɗu hay kiwo'i kayoh, taam na kiwaaroh ee ɗu aawi kiyak
bi, ga iñaa en tóoh, ɗu madi na Kiristaanii en hafii jaangiiɗa. [16] Yërí en ɓii hídíroh
ɓéeɓ ɓuwii, ɓa abohha wíinoo fodii cée'cii en ga faan aboh ga tëpísciiɗa. Fodaama,
kiwaarohkaa laak ga díkaantiɓaɗa onanɓa kiwëñ kiyak na kiyëgís ga ngëm, binaa
yaa en ɓéeɓ tum iñaa wa'tiɗanaa.

Kipeskii ki'askii ga Yéesu Kiristaaɗa

[17] Iñii yii yërí mi wo''úu ee mi yii seedi'ka ga teekii Ha'mudii an: Ɗú jomissii kipes
fodii yiifa'cii taabuki halaatciigaɓa laakoo hafɗa. [18] En ki'enaa, helciigaɓa kúnuk hen.
Ɓa bokkii ga kipeskii Kooh onohɗa ndaga ɓa ínohoo dara ee ɓa súwin ga keeñ. [19] Ɓa
laakoo kaci ga dara, ɓa taabuk kibonkaa en tóoh ee ɓa kapoo ga kitum iñaa moroo.
[20] Ɗú nak, enndii iñaa manɗa yërí ɗú jëgíru ga loo Kiristaanii. [21] Man ɗú abin
iñaa Yéesu wo' na iñaa ya jëgírohɗa? Ee ɗú ínohin an kayoh. [22] Kon ɗú jomin kifoñ
kipeskaa ɗú enukohee kuɗewaaɗa. Ɓadukeenaama hewi'in, ee iñcaa cibóní'caa wa
meekisohɗa ɗúki ɓo' hen, yasohiri. [23] Ɗú íis Helaa Kooh ga kihafci ya onndúu kiɓay
halaat ci'as, [24] ɗú ɓay ɓadukeen wiliis wi'as, waa Kooh tum garúu fodaa daa ya
manɗa; en ɗanaa, ɗú laak kipeskaa júwin, ee sela'in, kaa límuk ga kayohfii.
[25] Kon nak íisat kiwo' saboh. Ɓaa en ɓéeɓ garúu wo'at na mooroomci kayoh
ndaga ɗu ɓéeɓpuu ɗu en faan fíinoo. [26] Binaa ɗú aylukaa, leenaa watukat kikeen ga
baakaa'; aylukkúu hanat kihoowuk bi ga noh-soos. [27] Kaa onat Seytaani hal garúu.
[28] Ɓaa lokeeranaa, ya íisat kilok, ya anagohat, ya lëgëy bi jof na kihafci; fodaama ya
laak iñaa ya dímalohan ɓuwaa sooluk dímalɗa. [29] Kaa meydohat wo'eencaa moroo
ga kúuwrúu. Kiwo' na' kilaakaa, enat wo'eencaa jofin, caa laakin solu ga ki'on ɓuwii
ɓíinoo kiyëgís ga ngëmii, ee fodaama ca haydohi yijófí' ga ɓuwaa kelohicaɗa. [30] Kaa
léehɗat keeñii Helii yisela'í'yii meyoh ga Koohɗa. En ki'enaa, Heliima, Kooh yërí
tummbi garuu, ya en mandarga bi ga besaa Kooh yahhúu kiɓëgís ga ɓéeɓ iñaa
bonin. [31] Kaa abat aylook, kaa tamohat, kaa aylukohat, kaa ñarohat, kaa ɓasohat,
meydohat kisoot ga díkaantirúu. [32] Ɓaa en ɓéeɓ jofat ga mooroomci ee ya teeɓpi
kimo' keeñ. Bayalohat ga díkaantirúu fodaa daa Kooh bayallúu ndaga dii ɗú en
wíinoo na Kiristaaniiɗa.

5

Dú jom kipes ga lee'laat

[1] Waa ɗú ɓërí en towutii Kooh keeñukɗa, guu'guulukat kon ga kitum fodaagari.
[2] Teewohat kiwaaroh ga kipeskiigarúu besaa en ɓéeɓ, fodii dii Kiristaanii waa'taruu,
ya e'ta Kooh kumuunkaagari ndaga ɗuɗa. Ya erohhaka fodii sarah waa tëkí'si hen
ee ngetaa newin Kooh.

† **4:8** 4: 8 Malkat ga Kañcaa 69: 19. Wo' ga ndamii Kooh laak ɗook ɓuwii sagohu nariɗa.

3 Ɗú bok ga heetii Kooh, kërí tah kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ, kitum iñcaa moroo,
caa mín ki'en tóoh, wala kiɗíibuk iñaa en yuu mooroomfu, iñcaama jomoo sah ki'en
wo'een ga díkaantirúu. 4 Jekkii ɓan ɗú meydoh ga kúuwrúu wo'eenca korukkii,
wala wo'eencaa laakoo haf, wala wo'een-yéenɗah cisépí'í'. Namat kay kimeydoh
wo'eencaa gërëmi Kooh. 5 Ee nak, ínohat dijófí' an ɓuwii faanuki na ɓaa en ɓéeɓɗa,
ɓuwii tumi iñaa morooɗa boksanndii ga nguuraa Kiristaa na Kooh. Ɓuwii gooñi tóoh
ga hafɓaɗa ɓan boksanndii ga ndaga man na ɓa jaamuki alalaa ɓa laakɗa.

6 Ken hanattúu kiɗúk na wo'eencaa laakoo haf. En ki'enaa, iñcaama cërí tah
aylukaa Kooh keeni ga ɗook ɓuwaa saŋngi kikelohi'ɗa. 7 Ɓuwaa man ɗa, kaa bokat
naɓa dara. 8 Kuɗewaa, ɗú enee ga ñúus. Diimaɗa, ɗú ɓii ga lee'laat ndaga ɗú enin
wíinoo na Ha'mudii. Kon teewohat ga kipessúu an ɗú ɓii ga lee'laat. 9 En ki'enaa,
lee'laat wërí lími kijofkaa en tóoh, kijúɓkaa en tóoh na kayohfaa en tóoh. 10 Kon nak
guu'guulukat ga ki'ínohsoh iñaa neɓ Ha'mudii. 11 Kaa bokat ga tumeencaa caama
laakoo jeriñ, ɓuwaama enukohi ga ñúusɗa. Ɓuwaama sah namatɓa kiwíiñ hen. 12 En
ki'enaa, ɓéeɓ iñcaama ɓuwii tumi ga kakayɗa nam ki'apoh kaci hen bi ken kaañoo
gaca sah kiwo'. 13 Wayee binaa ca teewohu fagaa, iñaa ca en kayoh-kayohɗa dal
kimey lañ ga lee'laataa. 14 En ki'enaa, iñaa faanu ga lee'laat tóoh en iñaa leerin. Kërí
tah wo'u an:
«Yúuduka, fu yii fu en na kineehɗa,
kolukohaa ga leeloo ɓuwii kaaninɗa,
ee Kiristaanii hayyaa kiniit na lee'latiigari.»

15 Kon malkiskohat bi jof ga dum ɗú en na kipesɗa: hanat ki'en fodii ɓuwaa
ñaaññjii, wayee enat fodii ɓuwaa lak kiñaañkaa meyoh ga Kooh. 16 Ɗú gaaw
kitum tóoh yijófí'yaa Kooh onndúu kimín watiɗa, ndaga jamaanii ɗu enohɗa, ɓuwii
yewinin kitumi yibóní'. 17 Kon nak kaa enat dof wayee namat ki'ínoh iñii Ha'mudii
waa' ɗú tumɗa. 18 Kaa laalat ga biiñ: iñaama yah kiyasoh kipeskiigarúu. Namat
kilíifi na Helii yisela'í'yii. 19 Daasohat ga díkaantirúu, ɗú yeekɗi Ha'mudii na ɓéeɓ
keeñciirúu yeek-kañ, yeek-bak, na ɓéeɓ yeekcaa Helii Kooh onndúu kiyeek. 20 Ga
wahtaa en ɓéeɓ, na ga iñaa en tóoh, gërëmat Kooh, Paamudii ga teekii Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiigaruu. 21 Ɗú ɓii ɗú e' Yéesu Kiristaa cée'ɗa, yaa en ɓéeɓ kelohɗat
mooroomci.

Ɓadukeen ga díkaanti ɓeticaa na yaalcaagaɓa

22 Ɗú ɓeticii, kelohɗat yaalciigarúu fodii dii ɗú kelohi' Ha'mudiiɗa. 23 En
ki'enaa, yaal yërí kuliyuk, ɓetici taam ga, fodii dii Kiristaanii kuliyuk ga jaangii
en faanfiigariɗa, ee ya yërí en Músalkaatii jaangii. 24 Fodii dii jaangii kelohi'
Kiristaaniiɗa, ɓeticii jom kikelohi' ɓiyaalɓa fodaama ga iñaa en tóoh.

25 Ɗú yaalcii, waarat ɓeticiigarúu fodii dii ɓan Kiristaanii waaree jaangii bi ya
erohha kumuunkaagari ndaga waɗa. 26 Ya tumin iñaama, kooroh ga músú na
Wo'eeniigari, kisétí'wa, wa en wuu Kooh. 27 Ya waa' jaangii, ga fíkíici, wa en jaangaa
morin, waa setin wic, waa laakoo sík ee laakoo iñaa jekkii ga. Wayee wa sela', ee wa
en waa laakoo dara iñaa ɓo' wo'an ga yibóní'.

28 Fodaama ɓan, yaalcii jomin kiwaa' ɓeticiigaɓa fodaa daa ɓa waa' faanɓaɗa.
Yaal waa' ɓeticinaa, lak ya waa' hafci. 29 En ki'enaa, laakoo ɓaa saŋ faanfaagari. Ya
namifa kiñëmíri hen, ya toputu'ifa fodii dii ɓan Kiristaanii tumɗi jaangiiɗa. 30 Ee
ɗu ɓërí en cée'cii faanfiigari. 31 Bíduunun an: «Kërí tah yaal hay kifoñ paamci na
eeci, ya aboh na ɓetici, ee ɓa ɓanak, ɓa en faan fíinoo»✡. 32 Wo'eenuma enin kúmpa
fiyaak. Ee mi wo' an kërí laak ga díkaanti Kiristaanii na jaangii. 33 Moona ka laak

✡ **5:31** 5: 31 Sënees 2: 24.

fodaama garúu ɓan: yaalaa en ɓéeɓ waarat ɓetici fodaa daa ya waa' hafciɗa, ee ɓan
ɓetifaa en ɓéeɓ onat yaalci cée'.

6

Ɓadukeen kowu ga díkaantici na paamci na eeci

1 Ɗú oomaacii nak, fodii dii Ha'mudii nakohkaɗa, kelohɗat ɓipaammbúu na
ɓi'eewwúu. Iñaama nak yërí jof. 2 Bídu ga Këyítfaa an: «Kelohɗaa paapu na eefu.»
Iñaama yërí Kooh ɗeɓ ki'ebaloh kitum, waa taam na iñaa ya dígoh ga, wo' an: 3 «En
ɗanaa, kipesfu neɓ ee fu hoo' kumuun ga ëldúna»✡.
4 Ɗú nak paamuncii, kaa tëmírat keeñcii towutiigarúu, wayee koratɓa, ɗú jëgíriɓa
fodaa daa Ha'mudii waarohkaɗa.

Ɓadukeen ñaam na ha'munaagari.

5 Ɗú ñaamcii, kelohɗat ha'muncaagarúu ga ëldúnaɗa. Niikatɓa, ɗú e'ɓa cée',
taam na keeñ wisétí' fodii dii ɗú tumɗi Kiristaaniiɗa . 6 Ka hanat ki'en ga daa ɓa
malaki garúuɗa tah ɗú tumi lëgëyaagarúu, kiheel ndam ɓo'-súusúus. Wayee lëgëyat
fodii ñaam Kiristaanii, fodii ɓaa eki keeñɓa tóoh ga kitum iñaa Kooh waa'. 7 Tumat
lëgëyumgarúu na keeñ wisóosí'. Hanat ki'en fodii ɓuwaa lëgëyi' ɓo'-súusúus wayee
enat fodii ɓuwaa lëgëyi' Ha'mudii. 8 Ínohat gaka an, yaa en ɓéeɓ garúu, ennda ñaam,
ennda ɓaa enndii ñaam, iñaa ya lëgëy ga yijófí'ɗa, yërí Ha'mudii íkanndi.
9 Ɗú nak, Ha'muncii ñaamcii, tumat fodaama ga díkaantirúu na ñaamcumgarúu.
Kaa dígukatɓa. Ɗú ínohin an ennda ɗú, ennda ñaamciigarúu, ɗú ɓërí bok Ha'mun
yíinoo, yii en ga asamaanɗa ee ɓéeɓ ɓuwii ɓërí hín ga fíkíici.

Ganaaycii Kooh on kerceencii kiheñoh na Seytaaniɗa

10 Iñii mi mëeñjohhúu kiwo'ɗa yërí en an: Ɓaatukat dooli ga Ha'mudii, na ga
doolii wiyaakwii en gariɗa! 11 Níkukat ganaaycii Kooh e'túuɗa tóohca, doonaa fíraa
Seytaani waa'túu kiye'oh tóoh, ɗú tëhhi tëc. 12 Ndaga ɗu heñohii na ɓo'-súusúus,
wayee ɗu heñoh na iñcii ga díkaanti ɗook na kakay, ca cii nguuruk, ca kaañukoo, ee
ca ɓay doolaa ga nguu'caa ga ëldúnaanaama en ga ñúusɗa, na ɓéeɓ hel-nof-moroocii
enu ga díkaanti ɗook na kakayɗa.
13 Kërí tah nak, ɓewat ganaaycii Kooh e'túuɗa tóohca, en ɗanaa, bescaa
ciméeskí'caa hayaa, ɗú mín kitëh yibóní'yii heñohhúuɗa. Ee ɗú heñoh bi ga
siñdaanaa, ɗú lís kituuk tek. 14 Kon tuukat tek! Ɓewat kayohfii ɗú pëkírukfa
ndíŋ ee ɗú ɓeɓ kijúɓ, ɗú tumfa kúltí-pewiñfaa ɗú ekukan kiheñohneeɗa. 15 Ɓewat
kikaantukohkii ga kiyéegaloh Hewhew winéwí'wii onohi jamɗa, ɗú ekukwa fodii
ñafa' ga kotciigarúu.
16 Wahtaa en ɓéeɓ na daa en ɓéeɓ, ɓewat ngëmii ɗú laak ga Yéesuɗa, wa en iñaa
ɗú yímohan ɓescii abin kiwii; cii sépí'í'-ga-nofii weesirúuɗa. 17 Ɓewat ɓan kimúckii,
ɗú ekukwa fodii baanu-pewiñ ga hafciigarúu ee ɗú ɓeɓ wo'eenii Kooh, wa en kalaɓfii
Helii yisela'í'yii.

Pool nakoh kikíim Kooh

18 Ga wahtaa en ɓéeɓ, kíimat Kooh ga iñaa en ɓéeɓ, ɗú dímalukiri kooroh ga
Helii yisela'í'yii. Kaa neehat ee dëkat ga iñaama, ɗú kíimɗi ɓéeɓ ɓuwii enu ɓuu
Koohɗa. 19 Kíimɗattoo Kooh ɓan, doonaa saycaa mi lëgís kúuwroo kiwo' tóoh, ya
onndoo wo'eencaa mi jom kiwo'ɗa ee mi kaañ kiyéegaloh kúmpafii en ga Hewhewii
winéwí'wiiɗa. 20 Mi enin ɓaa Kooh wos kiyéegaloh Hewhewiima, luu enee an mi yii
ga kasu. Kon kíimɗattoo bi mi kaañwa kiyéegaloh fodaa daa mi jomka kitumɗa.

Taŋkoh

✡ **6:3** 6: 3 Eksoot 20: 12; Dëteronom 5: 16.

21-22 Mi yii wosohhúu Tísík, ya wo''úu tóoh iñii mi enukoh diiɗa na iñii mi tumɗa.
Ya mbok-kerceen, yaa mi waarin lool ee ya yii tum dijúwí' lëgëyii Ha'mudii nakohɗa.
Ya hayyúu kiwo' iñaa aaw garíi dii, ee ya dëlí' keeñnjúu.
23 Kon mi yii kíim Kooh Paamudii ya na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii, ɓa on ɓéeɓ
mbok-kerceencii jam. Ɓa onndúu kiwaaroh yaa en ɓéeɓ na mooroomci, taam na
kigëm ga Yéesu. 24 Mi yii kíim Kooh barkeel ɓéeɓ ɓuwii waaruunun Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu, ee kiwaarohkaagaɓa kaama laakoo koocɗa.

Këyítfii Pool bín
Ɓu-teeraa Filiipɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiida

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga teeraa Filiipɗa. Pool ga ɓaawaagari wukanakwaa jangatta Hewhewii winéwí'wii ga teeraama bi ɓo' ɓiyewin daama gëmussa ga Yéesu. (Tumeen 16: 11-40). Ga waa Pool lagu ga kasu ndaga lëgëyii Ha'mudii, ɓu-teeraa Filiip nëgírohussa kopa'. Ɓa wossa ɓo' gaɓa, ya teeku Epaforodít kiɓayi' Pool iñaa ɓa nëgírohɗa. Pool bínnda këyítfii fii ga jamaanaama kigërëmɓa, ee ɓa ínoh ɓan an ya hotin iñaa ɓa tumɗa. Ya daassaɓa ɓan kiyëgís gík ga ngëmaagaɓa, ɓa watuk kitaabuk ɓuwaa jëgírohi iñaa taabohhii na iñaa Kooh nakohɗa. Ee fodaama ɓa en wíinoo na Koohɗa, ɓa enatɗa wíinoo ga díkaantiɓa ɓan.

Këyítfii Pool bín ɓu-teeraa Filiipɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Pool gërëm Kooh ga kerceencaa ga teeraa Filiipɗa (*1: 3-11*)
3 - Kipes fodii Kiristaanii (*1: 12-30*)
4 - Pool daas kerceencaa ga Filiipɗa kiyóoskí' hafɓa fodii Kiristaanii (*2: 1-18*)
5 - Pool wo' na ɓu-teeraa Filiip ga loo Tímotée na Epaforodít (*2: 19-30*)
6 - Kiheel kineɓloh Kooh Kërí laak solu (*3: 1–4: 9*)
7 - Pool gërëmmba ɓu-Filiip (*4: 10-20*)
8 - Taŋkoh (*4: 21-23*)

Këñɗoh

1 Mi Pool na Tímotée, ɗí, súrgacii Yéesu Kiristaa, ɗí ɓërí bínndúu këyítfii fii, ɗú
ɓéeɓpúu ɗú ɓii ɗú en ɓuu Kooh, ɗú dëk teerum Filiip ee ɗú en wíinoo na Yéesu
Kiristaaɗa; ɗú na ɓuwum kuliyuk ga jaangiiɗa na ɓii amɗohɓa ga lëgëyiiɗa. 2 Mi yii
kíim Kooh Paamudiigaruu, ya na Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu, ɓa barkeellúu, ɓa
onndúu jam.

Pool gërëm Kooh ga kerceencaa ga teeraa Filiip

3 Saycaa heliigoo ka' garúu tóoh, mi gërëm Koohyii mi gëmɗa. 4 Ee saycaa mi
kíimi'túu Kooh tóoh, mi taabi ga na keeñ wisóosí', 5 ndaga ɗú amɗohinndoo dijófí' ga
kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii, aboh ga besaa ɗú aas ga ngëmiiɗa bi ga wati. 6 Iñii
yii wóorinndoo: Kooh, yii dalin kitum lëgëyii wijófí' wii wiima ga ɗuuycúuɗa haywa
kitumi bi ga daa wa matan ga bëríinaa Yéesu Kiristaa haysanɗa. 7 Binaa ɗú ɓéeɓpúu,
mi halaat iñuma garúunaa, mi ëldohhii ndaga mi ekinndúu ga keeñiigoo. En ki'enaa,
ɗú abin ga lëgëyii Kooh sassoo kitumɗa, ee ɗú ɓéeɓpúu ɗú hotin kijofkiigari ya
laak garuuɗa. Ɗú ɓii tumka, hídaa dii mi en ga kasuɗa, ee ɗú ɓii tumka ga dii
mi lebiroh kituuki' Hewhewii winéwí'wii, mi yaa jangatwa ga daa mi wëñ kimínɗa.
8 Ehee! Ɓéeɓpúu, mi waarinndúu lool fodii dii Yéesu Kiristaa waa'tuuɗa. Ee iñaama
Kooh ínohin an kayoh. 9 Iñii yii, yërí mi kíimi'túu Kooh: Mi kíim kiwaarohkii en
ga keeñnjúuɗa wëñ kiyak, aaw fíkíi, ɗú wëñ ki'ínoh kayoh-kayohɗa, ee ɗú mín
ki'ínohsoh iñaa en tóoh. 10 Fodaama, ɗú hay kimín ki'ínoh iñaa gënɗa, doonaa
bëríinaa Kiristaanii hayisanɗa, ɗú en ɓiɓo' ɓisétí', ee ken laakoo iñaa ya wo'an garúu
yibóní'. 11 Kipeskiigarúu, kooroh ga Yéesu Kiristaa, ka líif na tumeen cijúwí', caa
ndaman Kooh ee ca kañiri.

Kipes fodii Kiristaanii

12 Mbokcii, mi waa' ɗú ínoh an iñii dallooɗa nam ki'on Hewhewii winéwí'wii kiɓaat
kisíw. 13 Karin sah bi ɓéeɓ soldaa'cii watuki kaanfii gúwernëe'ɗa na ɓéeɓ ɓuwii

ɓíinoo ínohuunun diima an kisúrga'uk ga Kiristaanii tah mi lagu ga kasu. [14] Ee iñii
wëñ kiyewin ga mbok-kerceenciiɗa, daa ɓa hotee an mi laguunun ga kasu, ɓa wëññja
ki'am Ha'mudii, ee iñaama ɓaattaɓa fít bi ɓa ɓii yéegaloh wo'eenii Kooh ee ɓa niikoo
dara ga. [15] Laakin gaɓa nak ee kayoh, ɓuwaa en na kijangat ga teekii Kiristaanii ee
ki'iñaadohhoo na kiheel nookoh ekɓa ga. Ɓíinoo nak, ɓii jangat ee ɓa tumka na keeñ
wisétí'. [16] Ɓuwii mi mëeñjoh kiwo' ɓii taabu ga na kiwaaroh. Ɓa ínohin an Kooh yërí
sassoo kilebiroh kituuki' Hewhewii winéwí'wii. [17] Ɓuwii mi ɗeɓ kiwo'ɗa nak, enndii
keeñ wisétí' ekɓa ga, wayee ɓa heel kinookoh doŋ. Ɓa halaat fodaama kiɓaattoo
coonu ga dii mi en ga kasuɗa. [18] Iñaama ɓa tum ga helɓaɗa, waa wa jof, waa wa
joffii tóoh, dara ɓíttiiroo ga! Iñii laak soluɗa wërí en an Kiristaanii yii yéegalohu;
mi yii neɓluk ga ee mi hay ɗa kiwëñ kineɓluk ga.

[19] En ki'enaa, wóorinndoo híl an iñcii mi dayɗa onanndoo kimúc ndaga kíimcii
ɗú kíimɗiroo Koohɗa na ɓan amɗohii Helii Yéesu Kiristaa amɗohirooɗa. [20] Mi
abin yaakaa' wiyëgísí' an mi kaci'anndii múk ga fíkíi Kooh. Hanaa kay, ennda
diimaɗa ee bi taa', waa mi kaan waa mi pes, mi laakan hel widëlí', ee fodaama
mi hay kiteewoh kiyakkii ndamii Kiristaanii ga ɓéeɓ kipeskiigoo. [21] En ki'enaa,
mi ga kihaffoo, Kiristaanii en kipeskiigoo ee kikaan ɓaatanndoo hen. [22] Ee en lak
mi lís kipesaa, mi mín kiɓaat kilaak jeriñ, kon mi jom ya kitanuk? [23] Mi nak, mi
laak hel kanak: mi waarin kimeyoh ga kipeskii kii, mi ennee na Kiristaa. Iñaama
yërí gën garoo fúuf. [24] Wayee iñaa wëñ kilaak soluɗa wërí en mi tes ga ëldúna
ndaga ɗú. [25] Iñaama wóorinndoo ee mi ínohin an mi hay kites, mi en narúu ɗú
ɓéeɓpúu ki'amɗohhúu doonaa ɗú aaw fíkíi ga ngëmii, ee keeññjúu soos ga ngëmii
ɗú laakɗa. [26] Fodaama, binaa mi hayis garúunaa, ɗú hay kiɓaat kindamukoh Yéesu
Kiristaa ndaga mi. [27] Ga iñaa mín kilaak tóoh, pesat fodii dii Hewhewii winéwí'wii
wo' ga loo Kiristaa nakoh kaɗa. En ɗanaa, waa mi hayyúu kiwaaknee, waa mi en
diliis tóoh, mi hay kimín kikeloh an ɗú bokin hel ee ɗú bokin fít wíinoo kilebiroh
kituuki' ngëmii Hewhewii winéwí'wii haydohɗa. [28] Mi hay kikeloh ɓan an ɗú niikoo
ɓuwii heñohirúuɗa. Iñaama nak hayɓa kiteeɓ an ɓa aaw ga kisaŋku'uk, teeɓɓa
ɓan an ɗú, ɗú aaw ga kimúc. Ee iñaama meyoh ga Kooh. [29] En ki'enaa, Kooh yërí
onndúu, eemmbii rek ga kigëm ga Kiristaanii, wayee bi ga kitook kisodalu ndaga
Kiristaanii. [30] Fodaama, ɗú naroo, ɗu ɓërí bok lebirii, wa wíinoo ee wa wërí ɗú
hotee mi lebirohee kuɗewaa ee wërí ɗú keloh mi lís lebiroh.

2

Kiristaanii yóoskíɗin hafci, Kooh ɓëwí'tari

[1] Man enii ɗú en wíinoo na Kiristaaniiɗa dëlɗin hellúu ga tóoh, kiwaa'kii ya
waa'túuɗa daasin keeññjúu ee Helii yisela'í'yii oninndúu kitaaboh, yaa en ɓéeɓ waa'
mooroomci, laak yërmaandi gari. [2] Kon júwohat ga díkaantirúu, ɗú waaroh, ɗú bok
hel, ɗú bok halaat. En ɗanaa, keeññjoo soos seɓ. [3] Kaa tumat dara kiheel kikuliyuk
ɓimooroommbúu wala kiheel ndamaa enndii tús, wayee namat haffúu kiyóoskí'
hen, ɓaa en ɓéeɓ tík mooroomci daa paafin daa ya tík hafciɗa. [4] Kaa eemat rek ga
kiheel iñaa gën garúu, yaa en ɓéeɓ halaatat ga iñaa gën ga mooroomci ɓan. [5] Ɓayat
ɓadukeenaa man na waa Yéesu Kiristaa teeweerúuɗa.
[6] Ya mos ki'en Kooh wayee ya mosoo kinookuk kihín na Kooh.
[7] Wayee ya nammba kifoñ na kihafci tóoh iñaa ya laakeeɗa, ya tummba hafci súrga.
Ya mannda na ɓuwii, ee ɓaa hotti tóoh, ínoh an ya ɓay faan ɓo'-súusúus.
[8] Ya yóoskí'ta hafci, ya teewohha kikelohi' Kooh bi ga kikaan, kikaan sah ga kuraanaa.
[9] Kërí tah, Kooh ɓëwí'tari, ya hanohha ɓéeɓ ɗook, ya e'tari teek waa wëñ kiyak teekoo
teek.

10 En ɗanaa, ga teekii Yéesu Kiristaa, ɓéeɓ bok kiyí' ga fíkíici, ennda ga asamaan, ennda ga kakayfii, ennda ga fíldoo kakayfii,
11 ee yaa en ɓéeɓ meydoh ga kúuwci an Yéesu Kiristaa yërí en Ha'mudii. Fodaama, Kooh, Paamudii laak Ndam.

Sasii kerceencii

12 Kon nak, ɗú ɓii mi keeñukinɗa, ɗú ɓii saycaa en tóoh ɗú kelohɗeeraroo, ga
waa mi en narúuɗa, wëñattoo kikelohi' wati, hídaa ga dii mi enissii narúuɗa tóoh.
Lëgëyat kiteewoh an ɗú múcin, taam na kiniik Kooh, na ki'e'ti cée' wiyaak. 13 En
ki'enaa, Kooh yërí lëgëyi ga ɗuuycúu, ki'onndúu kimín kiwaa' na kitum iñaa taaboh
na iñii ya natɗa. 14 Iñaa ɗú tum tóoh nak, kaa taabat ga na kicapatuk wala kiña'sukoh.
15 En ɗanaa, ɗú laakoo sík, ɗú set wic, ɗú en ɓitowu Kooh taa laakoo dara iñaa
ɓo' wo'an gaɓa yibóní' ee ɗú kíndohsoo ga ɓuwii ga ëldúna júwussii ee ɓa ɓiɓo'
ɓibóní'ɗa. 16 Ɗú jom kimelic ga ɗuuy ɓuwii fodii dii olcii melici ga asamaanɗa, ɗú
haydohi'ɓa Wo'eenii onohi kipesɗa. Binaa ɗú tum iñaamanaa, mi hayyúu kimín
kindamukoh, bëríinaa Kiristaanii hayisanɗa. Ee iñaama hay kiteewoh an iñii mi
dayɗa na iñcii mi sonɗa enndii sooy. 17 Luu enee an mi apsan hen, ñífiigoo aamuk
doonaa ngëmii ɗú laak ga Koohɗa mat, ee mi man na anah waa akitohu na sarah
waa tumɗu Kooh, mi neɓlukin ga iñaama ee mi neɓluk ga narúu ɗú ɓéeɓpúu. 18 Ɗú
ɓan, neɓlukat fodaama ee ɗú bok naroo kineɓluk.

Pool wo' na ɓu-teeraa Filiip ga loo Tímotée na Epaforodít

19 Mi abin yaakaa' kiwosohhúu Tímotée ga iñaa maañanndii, neɓ Yéesu,
Ha'mudiinaa. En ɗanaa helloo mín kidal ga iñaa ya yahhoo kiɓéestí' ga loorúuɗa.
20 Enndii Tímotéenaa, mi laakoo ken dii ɓaa bok naroo kiɓítuk na kihalaati garúu.
21 Ɓii tesɗa tóohɓa, hafɓa wëñɓa kiɓít loo Yéesu Kiristaa. 22 Ɗú ga kihaffúu,
ɗú ínohin an Tímotée teewohin dii ya hín ki'am bi yëgísin ga lëgëyii kiyéegaloh
Hewhewii winéwí'wii ee ya taabin naroo ga fodii kowu na paamci. 23 Kon, yërí mi
am yaakaa' kiwossi garúu, mi laaki iñaa lee'too ga iñii mi enukohɗanaa. 24 Ee mi
abin yaakaa' wiyëgísí' an Ha'mudii hayyoo ki'on, mi hayyúu kiwaaknee, mi ɓan, ga
iñaa maañanndii.

25 Mi abin an mi jominndúu kiwosohis Epaforodít, mbok-kerceeniigaruu, yii mi
bok nari ga lëgëyii na lebirii kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii, ee ɗú woseeri garoo
kihaydohi'too iñaa mi dímalukohanɗa. 26 Ya waarin lool kihotissúu ɗú ɓéeɓpúu
ee dii ɗú kelohin an ya ɗúukoolee henɗa, ɓítinndi bi hëpin. 27 En ki'enaa, ya
ɗúukooleera bi ya deeyca kikaan. Wayee, Kooh laakka yërmaandi gari. Ee ya
yërëmmbiiri haŋci doŋ, wayee bi ga mi ɓan, doonaa keeñnjoo leehoo lool. 28 Kërí
tah, mi wosohhúuri ga iñaa wëñ kigaaw doonaa ɗú hottinaa keeñnjúu soos ee mi
ga kihaffoo helloo mín kidal. 29 Kon binaa ya hayaa, toputu'atti na keeñ wisóosí'
ee ɗú abohhi fodii mbok-kerceen ga Ha'mudii. Ɓuwum fodum gariɗa ɗú jominɓa
ki'e' cée'. 30 Tesee ga jutuut ya kaan ndaga kilëgëyi' Kiristaanii tahka, ee ya tooneera
kumuunkaagari ga wii ya haydohi'too dímalaa, ɗú ga kihaffúu, ɗú mínéeríiroowa
kihaydohi'ɗa.

3

Ki'ínoh Yéesu Kiristaa kërí laak solu

1 Ee diimaɗa mbokcii, neɓlukat ga enii ɗú en wíinoo na Ha'mudiiɗa. Kiwo'issúu
iñaama ga bín enndii coonu garoo, ee garúu, iñaama yërí wëñ kiwóo'. 2 Watukat
haffúu ga baay-baaycii*, ga ɓuwiima jëgírohi sabohɗa na ɓii gítínohi an kigúruk bok

* **3:2** 3: 2 Yaawúu'caa ɓaysee ɓuwaa enndii yaawúu'ɗa baay-baay. Pool, dii, íkɓa wo'eenaama ga dii ɓa ɓërí cal kiɓayu fodaamaɗa

ga kijaamuk Koohɗa. [3] En ki'enaa, ɗu, ɗu ɓërí tum kigúrukkii kukayohkii, enndiiɓa.
Ɗu jaamuki Kooh, kooroh ga Heliigari ee ɗu ndamukohi Yéesu Kiristaa. Ɗu líkkii
yaakaa'tuu ga ɓo'-súusúus. [4] Moona déy, mi ɓan mi míneera kilík yaakaa'too ga
fodaama. En an laakin ɓaa fooŋ an ya mín kilík yaakaa'cii ga ɓo'aa, mi jommbika
kiwëñ kimín. [5] Mi gúru ga besaa wiyitnakaahaywaa mi límohuɗa. Mi bok ga heetii
Isarayeel, ga níilaa Beesamee. Mi iñii Ebërëe ee mi kowu Ebërëe. En ga loo kitaabuk
Waasii Móyíisaa, mi enee Fërísiyeeŋ. [6] Mi kaantukohee ga hen bi mi ennda kihatal
kerceencii ga kipesɓa. En ga loo kitaabuk iñii Waasii Móyíis nakohɗanaa, laakéerí
dara iñaa mi ɗeeŋ ga, mi taabukeewa hen ga tóoh. [7] Mi abee an iñcaama laakɗinndoo
jeriñ, wayee diimaɗa, mi hotohca sooy ndaga Yéesu Kiristaa. [8] Ee sah eemmbii ga
iñcuma doŋ. Iñaa en ɓéeɓ mi abohhi sooy ndaga iñii wëñ kijof ga tóoh ee wërí en
ki'ínoh Yéesu Kiristaa Ha'mudiigooɗa. Ya yërí tah mi foñin tóoh. Iñcaama tóohca,
mi aaminca caluus doonaa mi mín kilaak Kiristaanii, [9] ee mi en wíinoo nari bi en
seŋis. Mi séentukissii ki'en ɓo' yijúwí', kooroh ga kitaabuk Waasii Móyíis: kigëm ga
Kiristaanii kërí onndoo kijúɓ. Kijúɓ meyoh ga Kooh ee Kooh oniwa ɓaa gëm gari.
[10] Iñii mi waa' ga keeñnjooɗa wërí en ki'ínoh Kiristaanii, mi ínoh doolaa mílísí'ti ga
ɓuwaa kaaninɗa, mi day coonucaa ya dayɗa, mi man nari bi ga kikaankaagari. [11] En
ɗanaa, mi mín kiyaakaa' kimílís ga ɓuwaa kaaninɗa.

Kifool aaw dile'aa'daa

[12] Mi wo''ii an mi foolin bi ga dile'aa'dii haat, wala an mi laakissii sík. Wayee nak
mi yii lís kifool doonaa mi mín kilaas neehalaa, ndaga mi ga kihaffoo, Yéesu Kiristaa
laasinndoo kumëeñí'. [13] Mbokcii, mi fooŋngii múk an mi laasinwa niip. Enaama
yíinoo doŋ yërí ɓíttoo wati: mi nísin ga helloo iñaa paafinɗa, mi yii ëewrukka ga iñii
hay ga fíkíiɗa. [14] Fodaama, mi yii lís kifool bi mi le' daa mi laasohan neehalaa Kooh
faani'tuu ga asamaan ee ya ɓayohhuu ga hafci, kooroh ga Yéesu Kiristaaɗa. [15] Kon
ɓéeɓpuu, ɗu ɓii ɗu laakissii síkɗa, ɗu bokat halaat ga iñuma. Wayee laak ɓuwaa
ɓay halaataa wóotíroh na iñumanaa, Kooh ga kihafci hayyúuwa kiléerí'. [16] Daa ka
mín ki'en tóoh, ɗu lísat kitaabuk waasii ɗu abee bi ga watiɗa.

[17] Mbokcii, ɓéeɓpúu tumat fodiigoo! Ɗí teewinndúu daa jom ki'enɗa. Kon yípat
hassúu ga ɓuwii taabuk iñaa ɗí teewoh yaama. [18] En ki'enaa, mi yewininndúuka
kiwo', ee mi yii wo'issúuka bi mi yii koduk ga sah: yewinin ɓuwaa sagoh na kikeloh
iñaa aaw ga loo kikaankaa Kiristaa ga kuraanaaɗa. [19] Ɓuwiima yah kimëeñjoh ga
kisaŋku', ndaga lookciigaɓa cërí ɓa tum Koohyiigaɓa, ɓa ndamukoh iñcii jomeeɓa
ki'ap kaciɗa ee ɓa lík helɓa ga enaama ëldúna doŋ. [20] Ɗu nak, ɗu bok ga ɓu-
asamaan ee ɗu ɓii sek Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu meyoh asamaan hayyuu
kimúsal. [21] Binaa ya hayisaa, ya hay kisúpít faanfiigaruu laakoo dooliɗa, fa man
na faanfiigari laakin ndamɗa, kooroh ga doolaagari tah iñaa en tóoh tooki'tariɗa.

4

Iñcii Pool dígal ɓu-Filiipɗa

[1] Kon, ɗú mbokciigoo mi keeñukɗa, mi ɗoorukinnɗúu bi hëpin. Ɗú ɓërí sóosí'
keeñnjoo ee mi ndamukohirúu. Kon, ɗú fiiliimunciigoo, dëkat ki'am bi yëgís ga
Ha'mudii fodaama. [2] Fu Ewodí, na fu Sintiik, bokat halaat ɗú en wíinoo ga Ha'mudii.
[3] Fu ɓan, fu yii fu bok ki'am wíinoo naroo ga lëgëyiiɗa*, mi kíimmbaa, amɗohaa
ɓeticum ɓanak ɓuma. En ki'enaa, ɓa taabin naroo ga lebirii kiyéegaloh Hewhewii
winéwí'wii, mi na Kilimaa na ɓuwii ɓíinoo taabu naroo ga lëgëyii ee Kooh bídin

---

* **4:3** 4: 3 «Fu bok ki'am wíinoo naroo ga lëgëyii»: Wo'eeniima ga lak kiGerek bídu fodii «Sysygos» mínin ɓan ki'en teek ɓo'-súusúus, Súsúgos. Ken ínohhoo ati Pool wo' na ɓaa yaama, wala fodii rek ɓo' yiliis yaa mín ki'en tóoh ee bok nari ga lëgëyaa ya en na kitumɗa.

teekcaagaɓa ga këyítfaa ɓuwaa laak kipeskaa leehooɗa✡. 4 Dëkat kineɓluk ga ki'en
wíinoo na Ha'mudii. Mi wo'issúuka, neɓlukat! 5 Teewohat kijoffúu ga ɓéeɓ ndaga
kihayiskii Ha'mudii deeyin. 6 Kaa jaahli'at ga dara, wayee ga iñaa en tóoh, wo'at Kooh
sooliciigarúu, ɗú kíimiri, ɗú dímalukiri ee ɓan ɗú gërëmiri. 7 Fodaama, jamii Kooh
paafin kiñaañ ɓo'-súusúusɗa hay kiníi' keeñciigaruu na halaatciigaruu ca ëewruk
ga Yéesu Kiristaa.
8 Ee diimaɗa mbokcii, iñii yii yërí mi wo''úu: líkat hellúu ga iñaa en kayoh, iñaa
cal ki'e' cée', iñaa júwin, iñaa setin, iñaa calin kiwaa', iñaa ɓo' mínin kitook, iñaa
jekin na iñaa calin kigërëm. 9 Kon, tumat iñaa ɗú yoodohhi garoo, iñaa ɗú ɓewoh
garoo, iñaa ɗú keloh garoo na iñaa ɗú hot garooɗa. En ɗanaa, Kooh yii onohi jamɗa,
hay narúu kitaam.

Pool gërëm ɓu-Filiip ga iñcaa ɓa onndiɗa

10 Keeñnjoo soosin lool ga Ha'mudii ga dii ɗú teewohin an ɗú foñin hellúu garooɗa.
Mi ínohin an hellúu eneera ga wayee hal laakéeríi hen. 11 Enndii an mi laak sooli
ga yen tah mi wo''úu iñuma. En ki'enaa, iñii mi yoonɗa wërí en an, waa mi
laak yen, waa mi laakkii dara, keeñnjoo soosin. 12 Mi mínin kipes ga kiñak, mi
mínin kipes ga kilaak. Ga iñaa en tóoh, ga daa en tóoh, keeñnjoo pookin ga kikap
na kiyaaɓ, ga kiyéwíní' na kijutuuti'. 13 Mi mínin kitapukoh na coonufaa en tóoh
ndaga doolii Kiristaanii onirooɗa. 14 Daa ka mín kiman tóoh, ɗú tumin yijófí' ga
dii ɗú tuukukinndoo ga coonucii mi enukohɗa. 15 Ɗú ɓu-Filiip, ɗú ga kihaffúu, ɗú
ínohin gaka an, ga wii mi meyoh gohaa Maseduwaan ee lak mi han kidal kiyéegaloh
Hewhewii winéwí'wiiɗa, laakkii jaangu wíinoo waa tookkoo ki'amɗoh ga hëelís
enndii wiirúu dogaa. 16 Ga wii mi en ga gohaa Tesaloníkɗa sah, ɗú wosohinndoo
dímal kipay sooliciigoo ee enndii waas kíinoo doŋ. 17 Enndii an mi heel kilaas dímal
garúu, wayee mi heel Kooh barkeellúu ee neehalaagarúu wëñ kihoom. 18 Mi laasin
ga tóoh iñaa ɗú wosoheerooɗa ee sah wa hëpin. Dii en dii mi laakin tóoh iñii
mi soolukɗa ndaga Epaforodít haydohɗinndoo iñcaa ɗú onohɗa. Iñcii ɗú onohɗa
man garoo fodii nget cúuraay winéwí', sarah, waa Kooh tookin ee wa newinndi✡.
19 Koohyiigoo nak laakin alalaa leehoo taa', waa teewoh ndamaagari, ee kooroh
ga Yéesu Kiristaa, ya hay kipay sooliciigarúu ɓéeɓca. 20 Ndam aawat ga Kooh,
Paamudiigaruu bi taa'! Aameen.

Taŋkoh

21 Këñí'ɗattoo ɓéeɓ ɓuwum enu ɓuu Kooh duma ee enu wíinoo na Yéesu
Kiristaaɗa. Mbok-kerceencii enu naroo diiɗa, ɓii këñí'túu ga. 22 Ɓéeɓ ɓuwii enu
ɓuu Kooh diiɗa, ɓii këñí'túu ga, wëñaa ga ɓii lëgëyi' buu' Sesaa'ɗa✡. 23 Mi yii Kíim
Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu ya barkeellúu ɓéeɓpúu.

✡ **4:3** 4: 3 Malkat Ínohlukoh 3: 5. ✡ **4:18** 4: 18 Malkat Efees 5: 2. ✡ **4:22** 4: 22 Mëdírohat na 1: 13.

Këyítfii Pool bín Ɓu-teeraa Koloosɗa

Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga Koloosɗa. Ya mosoo kika' daama, wayee ya wo'uunun an ɓuwaa daamaɗa abuunun bi yëgísin ga ngëmaagaɓa ga Yéesuɗa. Epafaraas yaa taabi na Poolɗa yërí yéegaloh Hewhewii winéwí' wii daama.

Ga tíkíistaa tík gaɗa, laakka ɓiɓo' ɓaa ka' Koloos, ɓa ɓaa jëgíroh daama iñaa taabohhii na iñaa Epafaraas jëgíreeɓa ga loo Hewhewii winéwí'wii. Ɓuwaama jëgíreeɓa an ɓa waa' Kooh músalɓanaa, ɓa jomin kijaamuk malaakacii, ɓa jaamuki enaamacii cidóoyí'-waa'cii wëñi ɓuwii dooliɗa. Ɓa nakeeɓa ɓan kigúruk ee ɓa wo'eeɓa an laakin iñcaa tabin kiñam.

Epafaraas ka'ta ga Pool ga Room lak yaama yaa ga kasu, ya wo''arika. Daa Pool kelohee iñaama, ya dallaɓa kibín këyít ki'ínohlukohɓa an kigëm ga Yéesu Kiristaa kërí en iñaa onanɓa kimúcɗa.

Këyítfii Pool bín kerceencaa ga teeraa Koloosɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Pool kíimi'ta kerceencaa ga teeraa Koloosɗa (*1: 3-14*)
3 - Ɓii Kiristaanii enɗa na iñcii ya tumɗa (*1: 15–2: 19*)
4 - Kipes ga ki'en wíinoo na Kiristaanii (*2: 20–4: 6*)
5 - Taŋkoh (*4: 7-18*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi apotaa' Yéesu Kiristaa ee Kooh yërí waa'ka. Mi na Tímotée
mbokiigaruu ga ngëmiiɗa, ɗí ɓërí bínndúu këyítfii fii. 2 Ɗí ɓii këñí'túu, ɗú ɓuwii
en ɓuu Kooh ga teerii Koloos, ee ɗú en mbok-kerceen ɓiwóorí' ga dii ɗú enin wíinoo
na Kiristaaɗa. Mi yii kíim Kooh, Paamudiigaruu barkeellúu, ya onndúu jam.

Pool kíimi' kerceencaa ga teeraa Koloos

3 Ɗí dëk ga kigërëm Kooh, Paamudii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, saycaa ɗí
kíimi'túu Kooh tóoh. 4 En ki'enaa, ɗí kelohin ngëmii ɗú laak ga Yéesu Kiristaaɗa.
Ɗí kelohin ɓan dii ɗú hín kiwaa' ɓéeɓ ɓuwii enu ɓuu Koohɗa. 5 Fodaama, iñii
ɗú yaakaa' kilaas ee Kooh faani'túu ga asamaanɗa yërí tah ka. Ee yaakaariima,
Wo'eenii wukayohwii en Hewhewii winéwí'wii ɗú keloheeɗa, wërí ínohlukohhúuwa.
6 Hewhewii winéwí'wii wiima le'in bi garúu ee fodaama wa wii wëñ kitas ga ëldúna
tóoh. Wa wii laaki' Kooh jeriñ ga ɓuwii ga dii wa en na kisíw rekɗa ee wa man ɗa
garúu ɓan, aboh ga besaa ɗú ɗeɓ kikeloh Hewhewiima wo' ga kijofkii Koohɗa ee
ɗú ínohhaka kayoh-kayohɗa. 7 Epafaraas, yii ɗí keeñukin ee bok naríi ga lëgëyiiɗa,
jëgí'túu iñaama. Ya súrga Yéesu Kiristaa yiwóorí', ya eni'túu duma ee ya yum tum
lëgëyumgari dumaɗa. 8 Ya wo'inndíi ɓan kiwaarohkii Helii yisela'í'yii tum garúuɗa.
9 Kërí tah, ɗí ɓan iñaa ɗí kelohee loorúu bi wati, ɗí dëk ga kíimi'túu Kooh. Ɗí
kíimiri, ya kooroh ga Helii yisela'í'yii, ya líifí'túu na ɓéeɓ kiñaañ na ki'ínohkaa
meyoh gariɗa. En ɗanaa ɗú mín ki'ínoh bi jof iñii ya waa'ɗa. 10 En ɗanaa, ɗú
mín kipes ga iñaa neɓ Ha'mudii, ɗú tumi iñaa ya waa' ga iñaa en tóoh. Ɗú tumi
tumeen wijófí' waa en tóoh ee ɗú wëñi kiɓaat ki'ínoh Kooh. 11 Ɗí ɓii kíim Kooh ya
onndúu dooliigari taam na ndamɗa, wa yëgísí'túu, doonaa ga coonufaa mínndúu
kitíkuk tóoh, ɗú ɓaat kiguu'guuluk na kimúuñ, taam na keeñ wisóosí'. 12 Gërëmat
Kooh, Paamudii, ya yii ya onndúu kimín kilaak ɓak ga iñcii cijófí'cii ya faani' ɓuwii en
ɓuuci, ga nguuraagari taam na lee'laatɗa. 13 Ya te'innduu ga doolii ñúusii, ya ekkaruu

ga nguurii Kowukiigarii ya keeñukɗa. 14 Kowukiima këri laassuu, baakaa'ciigaruu
ɓayalussaruu.

Ɓii Kiristaanii enɗa na iñii ya tumɗa

15 Kiristaanii yëri nataal Kooh yii hotukoo na hasɗa. Yëri en saawii ee ya hanoh
ɗook ga tóoh iñcii sakuɗa. 16 En ki'enaa, ɓéeɓ iñcii Kooh sakɗa kooroh gari. Ennda
iñcii ga asamaanɗa na cii ga kakayfiiɗa, cii hotukin na cii hotukooɗa, cii en kinguuruk
ee ca kaañukooɗa, cii kuliyuk ga tóoh ee ca toon dooliɗa. Kooh sakin tóoh kooroh
gari, ee tíkin tóoh ga yahci. 17 Balaa dara sakunaa lak ya enin, ee yëri tuuki' iñaa enin
tóoh. 18 Ya yëri en hafii faanfii; ee jaangii en faanfiima. Ya yëri en dalaarii, yii ɗeɓ
kimílís ga ɓuwaa kaaninɗa doonaa ya hanoh ɗook ga tóoh. 19 En ki'enaa, neɓ Kooh
hen ya líiffa muut ga Kowukiigari. 20 Ee kooroh gaka, ya júwohɗin ɓu-ëldúna ɓéeɓɓa
na hafci: ennda ga kakayfii ennda ga asamaan. Ya haydohi'ta ɓéeɓ jam kooroh ga
ñífaa Kowukaagari aamuk ga kuraanaaɗa.

21 Ɗú ɓan, kuɗewaa, ɗú enee sagac ga Kooh. Ɗú enee ɓuwaa sagoh na Kooh ndaga
halaatcaagarúu na tumeencaagarúu cibóní'caa ɗú enukoheeɗa. 22 Diimaɗa, Kooh
júwohɗinndúu na hafci, kooroh ga kikaankaa Kowukiigari, kii hay, ɓayya faan ɓo'-
súusúusɗa. En ɗanaa, Kooh onndúu ki'en ɓiɓo' ɓisela'í' ga fíkíici, ɓaa laakoo sík ee
ken laakoo iñaa ya wo'an gaɓa yibóní'. 23 Kon nak, ɗú jom kidëk kigëm ga Yéesu, ɗú
am bi yëgís ee ɗú soofoo fenoo ga. Dara hanat kinís ga hellúu yaakaarii meyoh ga
Hewhewii winéwí'wii ɗú kelohɗa. Hewhewii winéwí'wii wiima yéegalohu ga ɓaa
en ɓéeɓ ga ëldúna, ee mi Pool, mi en súrga kiyéegalohwa.

Lëgëyii Pool sasu kitum ga jaangiiɗa

24 Diimaɗa, keeñnjoo soosin ga coonucii mi day ee laakɗinndúu jeriñɗa. Coonuci-
ima mi day ga faanndooɗa, mi ɓaatca ga caa Yéesu dayeeɗa, ee mi tumka ndaga
jaangii en faanfiigariɗa. 25 Mi enin súrga ga jaangiima kitum sasii Kooh nakkooɗa:
ennda kiyéegallúu Wo'eeniigari bi mat sëk. 26 Wo'eeniima wëri en kúmpafii ɗaakkee
ga ɓéeɓ ga jamaanucii tóoh paafɗa. Wayee diimaɗa, Kooh teewinwa ɓuwii en
ɓuuciɗa. 27 Ya waareeɓa ki'ínohlukoh ndamiigari leehoo enee ga kúmpafiima ya
faani' ɓéeɓ ɓuwii enussii yaawúu'ɗa. Kúmpafaama fëri fii: Kiristaanii yii garúu ee
iñaama oninndúu kilaak yaakaa' kilaas ga ndamii Kooh. 28 Kiristaaniima, yëri ɗí
jangati ɓaa en ɓéeɓ, yëri ɗí yéegali ɓaa en ɓéeɓ, yëri ɗí jëgíri ɓaa en ɓéeɓ taam
na kiñaañkii meyoh ga Koohɗa. En ɗanaa, ɓaa tuuk ga fíkíi Kooh ɓéeɓ en ɓo'
yimëtí' ndaga daa ya enin wíinoo na Kiristaaɗa. 29 Iñaama nak yëri tahhoo kison
ga kilebiroh. Ee mi lebirohoh doolii Kiristaa onndooɗa. Wa wii lëgëy yiyaak ga
ɗuuycoo.

2

Ngëmii ɓu-Koloos enin Pool halaat

1 En ki'enaa, ɗú ɓuu teerii Koloos, mi waarin ɗú ínoh lebirii wiméeskí'wii mi
enndúu na kilebirohi'ɗa. Mi yii lebirohi' ɓan ɗú ɓuu teerii Lawodísée na ɓan ɓuwum
ɓíinoo mosooroo kitík hasɗa. 2 Mi lebiroh doonaa Kooh dëlí' hellúu, ɗú waaroh, ɗú
en wíinoo, ɗú laak kiñaañ kimëtí'kaa meyoh gari. En ɗanaa ɗú ínoh kúmpafiigari en
Kiristaaniiɗa. 3 Kiristaaniima yëri en dii ɓéeɓ alalcii en Kiñaañkiima na ki'ínohkiima
ɗaakohuɗa. 4 Mi wo''úu iñuma, doonaa ken ɗúkoorúu na wo'een cinéwí'. 5 Ee luu
enee an faanfii gaa narúu, heliigoo wii narúu. Keeñnjoo soosin ga dii mi hot an
taabohumgarúu koorin waas ee ɗú yëgísin ga ngëmii ɗú laak ga Kiristaaɗa.

Kipes ga ki'en wíinoo na Kiristaanii

6 Kon, waa ɗú tookin an Yéesu Kiristaa yërí en Ha'mudiigarúu, pesat ɗú en wíinoo
nari. 7 Níilciigarúu ga ngëmiiɗa cii yípussa gari, kipeskiigarúu kii tawahussa gari,
ngëmiigarúu wëñ kiyëgís taaboh na iñaa ɗú jëgí'seeɗa. Kon wëñat kigërëm Kooh
dijófí'. 8 Watukat ɓo' fí'túu ga kiheel hamham, kaa en wo'een ɗúkoh, kaa enndii tús.
Hamhamaama kolkoh ga baah ɓo'-súusúus na ga iñcii ga ëldúna laakin dooli ee ca
hotukooɗa. Wa meyohhii ga Kiristaanii. 9 En ki'enaa, Kooh yii dëkka ga faanfiigari,
ya gomin gari. 10 Ee ɗú ɓan, dii ɗú enin wíinoo nariɗa, ya gomin garúu, ya yii ya
hanoh ɗook ɓéeɓ iñcii en na kinguuruk, na ɓéeɓ iñcii laakin dooli ee hotukooɗa.
11 Ɗú enin ɓuwaa gúrukin ndaga dii ɗú enin wíinoo na Kiristaaɗa. Enndii nak
gúrukaa kooroh ga yah ɓo'-súusúus, wayee en gúrukaa meyoh ga Kiristaanii, ee wa
nísin kiɓo'kiigaruu ëewdohhuu ga kitum baakaa'ɗa. 12 Ɗú acuunun nari, ga wii ɗú
bëtísi'uɗa, ee ga ki'enndúu wíinoo nari, ɗú mílísin nari ɓan. Iñaama laakin ndaga
ɗú gëmin ga doolii Kooh mílísi'ti ga ɓuwaa kaaninɗa. 13 Kuɗewaa ɗú enee ɓuwaa
kaanin ga fíkíi Kooh ndaga lak ya níssii kiɓo'kiigaruúu ëewdohirúu ga kitooñɗa.
Diimaɗa Kooh oninndúu kipesis na Kiristaanii.
Ya bayalinnduu tooñcii ɗu tooññjiɗa ɓéeɓca. 14 Këyítfaa atti'eeruu ndaga ɗu
taabukéeríi iñaa fa nakoh kitumɗa, Kooh níili'ɗinfa. Man na ya daaydohinfa ga
kuraanaa Kiristaanii. 15 Fodaama, Kooh nísin doolii iñcii en ga díkaanti ɗook na
kakay en na kinguuruk ee ca kaañukooɗa. Ya wííññjaca ga fíkíi ɓéeɓ ɓuwii ga
wii ya ɓaŋca na ceenɗa, ya wëti'taca kiteewoh an ya ɓúukinca ga ɗook kuraanaa
Kiristaanii.
16 Kërí tah, kaa tookat ken ña'túu ga loo ñamah, wala anah, ga loo hew, ga loo
baahcii tumsi ga ñiin wi'as, wala ga loo bes Sabat. 17 Iñcaama tóohca nataalee hen
rek iñii enee na kihayɗa, wayee kayohfii fii ga Kiristaanii. 18 Ɓuwii wo' an faan jomin
kisodalu, ee ɓan an malaakacii jomin kijaamukuɗa, kaa onatɓa hal ga haffúu ɓa
hoonohhúu kilaak ndam. Ɓa ndamuki iñcii ɓa hoti ee an Kooh yërí teeɓɓacaɗa. Ɓa
kuliyuki halaat ɓo'-súusúus, ee ca ekɓa ga kiɓëwí' hafɓa. 19 Ɓa ammbii ga Kiristaanii
en hafii kuliyuk ga faanfiiɗa. Ee moona déy, Kiristaanii yërí toputu'i faanfii ɓéeɓfa,
ya onnda cée'cii ga faanfii ɓéeɓca, ki'aboh na tëpíscii na tísíltii, bi fa fii yak fodii dii
Kooh waa'ɗa.
20 Waa ɗú kaandohin na Kiristaanii bi ɗú ɓëgísukin ga iñcii ga ëldúna laakin dooli
ee ca hotukooɗa, iñii tah ya ɗú lís kitaabuk iñii ca nakohɗa, en fan ëldúnaaniima
ɓay kipessúu? Ɗú ebilohi an: 21 «Kaa ɓewat iñii yii!», «Kaa yoohat wii!», «Kaa le'at
ga wúunee!» 22 Iñciima, ee ɓo' jeriñukohcanaa ca seeyɗa, ca enndii tús. Ɓuwii
doŋ ebilohica kitum, ɓa jëgírohica. 23 Kayoh, iñcaama nakohu kitumɗa jekin ga
kiyóodíroh ɓadukeen wijófí', ndaga ca ebiloh ki'apuk ga kitaabuk baahcii, kiyóoskí'
haffu na kisodal faanfu. Ee moona, ca laakoo haf ndaga hoonohoo ɓuwii kitumi iñcii
cibóní'cii ɓa enukohiɗa.

3

1 Waa ɗú bokin kimílísɗu na Kiristaanii, kon heelat kilaak iñcaa en ga ɗookɗa,
ga daa Kiristaanii enoh, yugoh yah-ñaabaa Koohɗa. 2 Líkat hellúu ga iñcaa en ga
ɗookɗa, hanat ki'en ga cii en ga ëldúnaɗa. 3 En ki'enaa, ɗú kaanin ee kipeskiigarúu
taabin kiɗaaku na Kiristaanii ga Kooh. 4 Kiristaanii yërí en kipeskiigarúu ee bëríinaa
ya feeñukanɗa, ɗú hay kibok nari kitaam ga ndamaagari.

Kipeskaa kuɗewaa na kipeskii ki'askii

5 Kon apat iñcii en garúu ee ca enaama ëldúnaɗa, ennda: kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ,
kitum iñcaa moroo, kiɓeeduk ga yen, neɓlaat-kumuun cibóní' na kiwaa' kigooñ tóoh
ga haffu ndaga iñaama man na kijaamuk alal fodii ɓaa jaamuk Kooh. 6 Iñcaama
cërí tah aylukaa Kooh keeni ga ɗook ɓuwaa saŋngi kikelohi'ɗa. 7 Ɗú ɓan, ɗú

madee ɗa kuɗewaa ga wii ɗú taabuk iñcaama ga kipessúuɗa. 8 Diimaɗa nak, foñat
ɓéeɓ iñcii cii: ki'ayluk, kitamoh keeñ, kisoot, kiɓas na kimeydoh wo'een cibóní' ga
kúuwrúu. 9 Íisat kiwo' saboh ga díkaantirúu, ndaga ɓaa ɗú enee kuɗewaaɗa, ya na
tumeencaagari, ɗú súmi'inndi fodii kúltí, 10 ee ɓii yi'asyii, ɗú ekukinndi fodii kúltí
fi'as. Ɓiima dëkat rek ki'en yi'as, ka' bi ya ínoh fodii dii Kooh yii sakki ínohɗa, ee
ya man nari ɓan. 11 Ga iñaama, laakissii solu an yii yaawúu', yii enndii yaawúu',
yii gúrukin, yii gúrukkii, yii meyoh ín, yii yúudukkii, yii ñaam, yii enndii ñaam.
Kiristaa doŋ laak solu: ya en tóoh ee ya en ga ɓaa en ɓéeɓ.

12 Waa Kooh tanukinndúu, ɗú en ɓuuci ee ya keeñukinndúu, laakat yërmaandi
ga ɓimooroommbúu, jofat ga ɓaa en ɓéeɓ, yóoskírat haffúu, ɗú yewin jam ee
ɗú múuñɗoh. 13 Yaa en ɓéeɓ tookat mooroomci, ɗú bayalohi binaa laak ɓaa yen
mesikki ga mooroomcinaa. Fodii dii ɓan Ha'mudii bayallúuɗa, ɗú ɓan bayalohat
ɗa ga díkaantirúu. 14 Ee ga ɗook iñcaama tóohca, waarohat ndaga kiwaaroh kërí
onanndúu ki'en wíinoo seŋis. 15 Jamii Kiristaanii níirat keeñciigarúu. En ki'enaa,
jamiima wërí Kooh ɓayohhúu ga hafci ɗú ɓéeɓpúu ɗú en fodii cée'caa bok ga faan
fíinoo. Kon dëkat Kooh kigërëm.

16 Wo'eenii Kiristaanii, ga dii wa hín kihoomɗa tóoh, wa dëkat ga ɗuuycúu.
Jëgírohat, ɗú daasohi ga ɗuuycúu taam na kiñaañkaa Kooh onndúuɗa. Yeekat
Kooh na ɓéeɓ keeñciirúu, ɗú gërëmmbi kooroh ga yeek-bak, yeek-ndam, na ɓéeɓ
yeekcaa Helii Kooh onndúu kiyeek. 17 Ee iñaa ɗú mín kitum tóoh, ennda ga wo'een,
ennda ga tumeen, enat ga teekii Yéesu Kiristaa, Ha'mudii, ɗú gërëmi Kooh Paamudii,
kooroh gari.

Kitaabohkii jom kilaak ga ɗuuy jawoot kerceenɗa

18 Ɗú ɓeticii, kelohɗat ɓiyaallúu fodii ɓetifaa en yuu Ha'mudii jom kitum. 19 Ɗú
yaalcii, waarat ɓeticiigarúu ee kaa sootat gaɓa.

20 Ɗú oomaacii nak, kelohɗat ɓipaammbúu na ɓi'eewwúu ga iñaa en tóoh. Iñaama
yërí Ha'mudii sek garúu. 21 Ɗú paamuncii nak, kaa tamohɗat keeñcii towutiigarúu,
enndiikanaa, ɓa yah garúu kimey.

22 Ɗú ñaamcii nak, kelohɗat ha'munciigarúu ga ëldúnaɗa ga iñaa en tóoh. Hanat
ki'en rek ga daa ɓa malaki garúuɗa tah ɗú tumi lëgëyiigarúu kiheel ndam ɓo'-
súusúus, wayee kelohɗatɓa, taam na keeñ wisétí' ndaga dii ɗú erin Ha'mudii cée'ɗa.
23 Lëgëyaa ɗú mín kitum tóoh, ekat keeñnjúu ga ɓéeɓ fodii lëgëyaa ɗú tumi'
Ha'mudii. Hanat ki'en fodii ɗú tumi' ɓo'-súusúus rek. 24 Tumat iñaama ndaga ɗú
ínohin an ɗú hay kilam ga iñcii cinéwí'cii Ha'mudii faani' ɓuwiigariɗa. Ha'mudii
yukayohyii ɗu súrga'ukɗa, Kiristaanii yërí. 25 Ɓéeɓ ɓaa tum iñaa joffiinaa nak,
Ha'mudii íkanndi yibóní' yaa ya tumɗa. Ee ya yahhii kifa'ɗoh ken.

4

1 Ɗú ha'-ñaamcii, taabat na ñaamciirúu ga iñaa júwin ee koorin waas. Kaa alat an
ɗú ɓan, ɗú laakin Ha'mun ga asamaan.

Iñcii Pool mëeñjoh ki'ebil ɓu-koloos kitumɗa.

2 Dëkat ga kikíim Kooh, ɗú ek hellúu ga kitaam nari na kigërëmmbi. 3 Kíimɗattíi
Kooh ɓan, doonaa ya lëgísi'tíi hal ɗí yéegalohi Wo'eeniigari, ɗí jangati kúmpafii ga
Kiristaaniiɗa. Kúmpafiima fërí tahhoo kilagu ga kasu. 4 Kíimat Kooh doonaa mi mín
kijangat kúmpafiima bi lee' lañ fodii dii mi jomka kitumɗa.

5 Ɓuwii enussii kerceenɗa, taabat naɓa na hel. Ee binaa ɗú laak hal gaɓanaa, kaa
íisat wa paaf. 6 Wo'eencaagarúu naɓa enat wo'een cinéwí', caa laak haf. Ɓaa wo'
narúu ɓéeɓ mínatti kitaas daa jomɗa.

Taŋkoh

7 Tísík, hayyúu kiɓéestí' ɓéeɓ iñaa aaw garoo. Ya mbok-kerceen, yaa mi keeñukin
ee ya súrga Ha'mudii yijúwí'. Ya taam naroo ga lëgëyii Ha'mudii. 8 Mi wosinndi
garúu doonaa ya ga kihafci, ya wo''úu iñii ɗí enukoh diiɗa ee ya dëlí' hellúu. 9 Ya
yah kitaam na Onesím, mbok-kerceen yiwóorí', yaa mi keeñukin ee dëk kúllúu. Ɓa
hayyúu kiɓéestí' tóoh iñii laak diiɗa.
10 Arístarka yii en naroo ga kasiiɗa, yii këñí'túu ga, ya na Marka yii ɓokoh na
Barnabaasɗa. Marka nak, ɓinaa ya hay garúunaa, tëebílukatti, ɗú toputu'i dijófí'
fodaa mi wo'eerúukaɗa. 11 Yéesu yii ɓaysi Yustusɗa, yii këñí'túu ga ɓan. Ga
yaawúu'cii enu kerceenɗa, ɓuwum ɓaahayɓum ɓuma rek taam naroo ga lëgëyii
Nguurii Kooh ee ɓa daasinndoo. 12 Epafaraas ee dëk kúllúuɗa yii këñí'túu ga. Ya
súrga Yéesu Kiristaa ee ya yii kaantukoh ga kikíimi'túu Kooh, doonaa ɗú en kerceen
ɓiyëgísí' ga ngëmii, ɓaa tuukuunun ga kitum tóoh iñaa Kooh waa'. 13 Mi yii seedi'
gari an ya tookin kison lool ndaga ɗú, ɗú na ɓuu teeraa Lawodísée na ɓaa teeraa
Yeropolis. 14 Fiiliiruu Lúkkaa, payohii, yii këñí'túu ga, ya na Demaas.
15 Këñí'ɗattíi ɓéeɓ mbok-kerceencum ga teerum Lawodíséeɗa, ɗú këñíri'tíi Nímfas,
ya na ɓéeɓ ɓuwaa gëmin ga Yéesu, hídírukohsi ga kaanciɗa. 16 Binaa ɗú jaŋ Këyítfii
mi bínndúu fiinaa, tumat tóoh bi ɓu-Laodiíseeɓaa gëminɗa jaŋfa ɓan, ee ɗú jaŋ faa
ɗú laasan meyoh gaɓaɗa ɓan. 17 Wo'at Arkíp ya tuuk ga lëgëyum Ha'mudii e'tiɗa,
en ɗanaa, ya mínwa kitum bi mat.
18 Mi Pool, mi yërí bín bíncii cii na yahhoo kikëñí'túu. Kaa alat an mi yii lagussa
ga kasu. Mi yii kíim Kooh barkeellúu.

Këyítfii Pool ɗeɓ kibín Ɓu-teeraa Tesaloníkɗa

Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool deɓ kibín kerceencaa ga teeraa Tesaloník han ki'aasu ga ngëmaaɗa. Pool karee daama, ya yéegallaɓa Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaaɗa (Tumeen 17: 1-10). Ɓuwaa daamaɗa gëmussa ga Kiristaanii. Tíkkii ga iñaa maañ yaawúu'caa dëku daamaɗa ekussa ɓuwaa ga kisagoh na Pool ya na fiiliimuncaagari. Iñaama tahha kon, ɓa kaañissii kiyuŋ daama.

Kerceencaa daamaɗa ɗaakussa Pool ya na ɓuwaa taabee nariɗa. Ɓa meyca nari dëkaa, ga wek, kisaandohhi; Pool na ɓiyaaɓaagari karussa teeraa Beree (Tumeen 17: 10).

Tíkka ga iñaa maañ, Pool wossa Tímotée kiwaaknee kerceencaa ga Tesaloníkɗa. Tímotée ka’ta ee ga waa ya ɓoyukɗa, ya wo''a Pool an ɓuwaa lís ki’am ga waasaa. Wayee laakin gaɓa ɓaa saŋ kilëgëy kiɓay hafɓa. Ɓa abee an diimanaa Yéesu hayis, kon calooɓa kilëgëy. Ɓíinoo helcaagaɓa daléerí ndaga an ɓa sekin iñaa maañ bi sah ɓipaamɓa na ɓi'eewɓa kaanin ee bi wati Yéesu hayyii. Iñaama tahha Pool bínndaɓa kidaasɓa. Ya wo''aɓa ɓan daa kihayiskii Kiristaanii yah kimanɗa, na iñaa ya yah kitumi' ɓuwaa gëmin gariɗa. Kon nak ɓa jomin kilís ki’am yaakaa’ an bes waa hay, ɓa enan na Ha’mudii bi taa'.

Këyítfii Pool bín kerceencaa ga Tesaloníkɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1*)
2 - Kipeskaa na ngëmaa ɓu-Tesaloník laakɗa (*1: 2–3: 13*)
3 - Kipeskaa neɓ Koohɗa (*4: 1-12*)
4 - Kimílískaa ɓuwaa kaanin na kihayiskaa Yéesu (*4: 13–5: 11*)
5 - Iñcii Pool mëeñjoh kinak ɓu-Tesaloníkɗa (*5: 12-28*)

Këñɗoh

1 Mi Pool mi yërí bínndúu këyítfii fii, mi na Sílaas* na Tímotée. Ɗí ɓii këñí'túu,
ɗú ɓu-jaangii ga Tesaloník ee bok ki'en wíinoo ga Kooh Paamudii na ɓan ga Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiiɗa. Kooh barkeelattúu, ya onndúu jam.

Kipeskaa na ngëmaa ɓu-Tesaloník laakɗa

2 Ɗí ɓii gërëm Kooh garúu ɓéeɓpúu besaa en tóoh ee saycaa ɗí kíim Kooh
ɓéeɓ, ɗí ɓaydohhúu ga ɓan. 3 Ɗí ɓii níindísuk rek ga fíkíi Kooh, paamudiigaruu,
tumeenciigarúu meyoh ga ngëmɗa, lëgëyii wiméeskí'wii ɗú enukoh ndaga kiwaa'
Yéesu Kiristaa, Ha'mudii garuuɗa, na ɓan ga dii ɗú yëgísin ga yaakaarii ɗú laak
gariɗa. 4 Mbokcii, ɗí ínohin an Kooh waarinndúu ee ya tanukinndúu ɗú en ɓuuci.
5 En ki'enaa, ga wii ɗí yéegallúu Hewhewii winéwí'wiiɗa, eeméerí ga wo'eenciigarí
kesi, wayee ɗí taabee ga na doolii Helii yisela'í'yii oneeríiɗa. Ee ɗí ínoheera híl an
iñaa ɗí wo'ɗa kayoh. Ga wii ɗí en narúu dumaɗa, ɗú hotin ga dum ɗí madee ga
ɗuuycúu ee laaki'tarúu jeriñɗa. 6 Ɗú nak, ɗú taabukkaríi, ɗí na Ha'mudii ga dii ɗí
manɗa. Ee ga ɗuuy coonu ciméeskí', ɗú tookka wo'eenii Kooh ee ɗú taammba ga
na keeñ wisóosí' waa Helii yisela'í'yii onndúuɗa. 7 Fodaama, ɓuwaa gëmin Yéesu
ga gohaa Maseduwaan na waa Akayɗa abohussarúu ɓuwaa ɓa mínin kitaabuk,
ɓa mëdírohha kipeskaagaɓa na kaa garúu. 8 En ki'enaa, Hewhewii wo' ga loo
Ha'mudiiɗa meyoh garúu, wa tassa ga ɗuuy ɓéeɓ gohaa Maseduwaan na Akay. Ee
eemmbii daama doŋ: ngëmii ɗú laak ga Koohɗa síwin daa en ɓéeɓ. Kon caloo ɗí wo'

* **1:1** 1: 1 Teekaa Sílaas ga kiLateŋ wo'si Sílwanus ee wërí erohu dii.

dara ga. 9 Béeɓ ɓuwaa ɓaa ɓéestí'koh tookaa ɗú tookkíi ga waa ɗí hay dëkumgarúu,
na daa ɗú foñ koofcaagarúu, ɗú aawwa kijaamuk Koohyii yukayohyii en na kipesɗa.
10 Ee ɓan ɗú ɓii sek Kowukiigari yah kihayis meyoh asamaanɗa. Kërí en Yéesu, yii
Kooh mílísi' ga ɓuwaa kaaninɗa, ee yërí músalluu ga aylukaa Kooh yah ki'íif ga ɗook
ɓuwiiɗa.

2

Lëgëyaa Pool ga teeraa Tesaloníkɗa

1 Mbok kerceencii, ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin an hayaa ɗí hay garúuɗa enndii sooy.
2 Ɗú ínohin ɓan an wii ɗí le'an garúunaa, ɗí ɗeɓ kitíku coonu na kiɓasu ga teeraa
Filiip, wayee Koohyiigaruu onndaríi kikaañ kiyéegallúu Hewhewii winéwí'wii meyoh
gariɗa ga lebi' wiyaak✡. 3 Iñii ɗí jangattúuɗa enndii saboh wala en iñaa lee'tii, ee
ɗí heellii kiɗúk ken. 4 Kooh nak yërí malakkíi bi ya óolukkaríi, e'taríi kiyéegaloh
Hewhewii winéwí'wii. Kon ɗí yéegalohaa, ɗí wo''ii ga iñaa neɓ ɓo'-súusúus, wayee
ɗí wo' ga iñaa neɓ Kooh, ya yii ya ínohin iñaa ɗaakuk ga ɗuuy keeñciigaruuɗa.
5 Ɗú ínohin dijófí' an ɗí mosoo kijay ken ga jangatiigaríi ee ɗí mosoo kiheel iñaa ɗí
laakan ga; Kooh sah ínohin an iñii ɗí tumɗa júwin; 6 ee ennda ɗú ɓu-Tesaloník, ennda
ɓuwii tesɗa, ɗí mosoo kiheel ken ndammbíi ga. 7 Moona déy, ɗí míneerarúu kigítín
ɗú tumi'tíi iñaa en tóoh ndaga ɗí ɓi'apotaa' Kiristaanii. Wayee ɗí tummba ndaŋ
narúu mannda na eemunaa toputu'i liiraa ya laak. 8 Kiwaa'kii ɗí waa'túuɗa eemmbii
rek ga kiyéegallúu Hewhewii winéwí'wii meyoh ga Koohɗa, wayee ɗí tookin sah
ki'e'túu haffíi ndaga ɗú enee ga ɗuuy keeñnjíi. 9 Mbokcii, ɗú níindísukaa ɗú hotin
ga lëgëycaa ɗí tumeeɗa na daa ɗí hídee kisonɗa. Wekoo nohoo ɗí enee ga kilëgëy
en ɗanaa ɗí sodaloo ken ga kitoputu''íi, hídaa daa ɗí eneerúu kiyéegal Hewhewii
winéwí'wiiɗa tóoh. 10 Ɗú hotin iñaa ɗí tumeeɗa ee Kooh ɓan hotinndi. Ɗú ɓii ɗú
gëmin ga Yéesuɗa, ɗí taabee narúu ga iñaa setin, iñaa júwin ee ga iñaa laakoo sík.
11 Ɗú ínohin ɓan an ɓaa en ɓéeɓ garúu, ɗí abeeri fodii paamun na towutaagari. 12 Ɗí
ɓaa onndúu hel, ɗí ɓaa daassúu ee ɗí ebilirúu kipes ga iñaa sóosí' keeñaa Kooh, ya
yii ya ɓayyúu ki'aas ga nguuraagari na kibok ga ndamaagariɗa.

13 Iñii tah ɗí íisoo kigërëm Koohɗa wërí en an, ga wii ɗú laas ga Wo'eenii Kooh
ɗí yéegaleerúuɗa, ɗú dallawa kitook ga keeñnjúu. Ɗú tookkiiwa fodii wo'een
ɓo'-súusúus wayee ga iñaa wa en kayoh-kayohɗa, fodii wo'eenaa meyoh ga Kooh.
Fodaama, wa wii lëgëy ga ɗuuycúu, ɗú ɓii ɗú gëmin ga Yéesuɗa. 14 En ki'enaa,
mbokcii, ɗú taam ga kotcaa ɓuwaa ga jaangucaa Kooh ga gohaa Yúudée ee enu
ɓuu Yéesu Kiristaaɗa. Coonucaa yaawúu'caa tíkeeɓaɗa cërí cii ɓuwiigarúu tíkussúu
watiɗa. 15 Yaawúu'caama ɓërí apee Yéesu, Ha'mudii, ya na sëldíiga-Koohcaa; ee ɓa
ɓërí enndíi na kihatal ga kipes. Ɓa tumi Kooh iñaa newoori ee ɓa sagohin na ɓéeɓ
ɓuwii, 16 waa ɓa heeliríi kihoonoh kijangat ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa Wo'eenii
Kooh jomɓa kimúsalɗa. Fodaama, ɓa ɓaatin ga baakaa'caa ɓa dëki ga kitumɗa bi
matin sëk. Aylukaa Kooh nak mëeñjohin kikípuk ga ɗookɓa.

Pool waa' kihotis ɓu-Tesaloník

17 Mbokcii, ɗí nak, ɗí hëgískohin narúu iñaa samin kimaañ, wayee luu enee an
ɗu úsaayoh ga has, enndii ga keeñ. Ɗí ɗoorukkúu hen bi ɗí tumin iñaa en tóoh
kimínndúu kihotis. 18 Ɗí waa'ta kon kihayyúu kiɓaaɓ ee mi Pool, mi ga kihaffoo,
mi jéeminka enndii waas kíinoo, enndii waas kanak, wayee Seytaani galukka ga.
19 En ki'enaa, ɗí ɓewohan yaakaa' ga ɓa? Ɗí ɓewohan ga ɓa iñaa sóosí' keeñnjíi, na
neehalaa ɗí ndamukohan ga fíkíi Yéesu, Ha'mudii, binaa ya hayisaa? Enndii ɗúne?
20 Ahaŋ kay! Ɗú ɓërí en iñaa ɗí ndamukohan, ɗú en iñaa sóosí' keeñnjíi!

✡ **2:2** 2: 2 Malkat Tumeen 16: 19-24.

3

1-2 Kërí tah nak, waa ɗí ka'ta bi ɗí mínissii kimúuñ sekeenaama, ɗí nammba kiwos
Tímotée, ya hayyúu kihaltuk, ɗí, ɗí tes ga teerii Ateen. Tímotée, ya mbok-kerceen
fodiigarí ee ya taabi narí ga lëgëyii Kooh en kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii wo'
ga loo Kiristaaniiɗa. Ɗí wosinndi garúu, en ɗanaa ya amɗohhúu, ya daassúu ga
ngëmumgarúu, 3 doonaa coonucii ɗu en na kidayɗa tahoo ngëm ken kiyëngëluk.
Ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin an coonuciima ɓok ga iñaa Kooh wa'tuu. 4 En ki'enaa, wii
ɗí en narúuɗa, ɗí wo'eerarúu kumëeñí' an ɗu hay kihatalu ga kipessuu, ee ɗú ínohin
gaka an iñaama yërí laak. 5 Kërí tah, waa mi mínsiséerí kimúuñ sekeenaama, mi
wossa Tímotée kihaltukkúu ati ɗú lís kiyëgís ga ngëmumgarúu. Ee lak mi niikee
Seytaani fí'túu bi ɓéeɓ iñaa ɗí dayee ga kijëgí'túuɗa en sooy.

6 Diima nak Tímotée meyohin garúu ɓoyukin garí, ee ya haydohɗinndí ɓéestí'
winéwí' ga loo ngëmumgarúu na loo kiwaarohkum laak ga díkaantirúuɗa. Ya wo'in
an helciigarúu lís kilík garí ee ɗú waarinndí kihot lool fodii dii ɗí waa'túu kihotisɗa.
7 Kon mbokcii, hídaa ga coonucii na mesiklaatcii ɗu dayɗa, ɗú dëlírin hellí ndaga
ngëmum ɗú laakɗa. 8 Diima deŋ, ɗí mínin ki'íik hëes, waa ɗú abin bi yëgísin ga
Ha'mudii. 9 Ɗí mínoo Kooh kigërëm garúu bi dooy ndaga ga dii ɗú hín kisóosí'
keeñciigarí ga fíkíici, ya yii ya en Koohyiigaruuɗa. 10 Wekoo nohoo, ɗí ɓii kíim
Kooh ga daa ɗí wëñ kimín, ya onndí ɗí mínndúu kihotis ee ɗí mín kijëgíroh iñii tes
ga bi ɗú wëñ kiyëgís ga ngëmiigarúu ga Yéesuɗa.

11 Kooh, paamudiigaruu ga kihafci, na Yéesu, Ha'mudiigaruu, ɓa waayukɗattíi
waasii bi ɗí mín kihay bi garúu. 12 Ha'mudii onattúu kiwaaroh kiyaak, kidóoyí', yaa
en ɓéeɓ na mooroomci, ka tas ga ɓéeɓ ɓuwii. Waarohat kon fodii dii ɗí waa'túuɗa.
13 Fodaama, Yéesu Ha'mudiigaruu ɓaatat dooli keeñciigarúu, en ɗanaa, ɗú en ɓiɓo'
ɓisela'í', ɓaa laakanndii sík ga fíkíi Kooh, Paamudiigaruu, bëríinaa ya hayisan taam
na ɓuwii en ɓuuciɗa.

4

Kipeskaa neɓ Koohɗa

1 Kon nak, mbok-kerceencii, ɗú hotin garíi daa ɗú joman kiman bi ɗú neɓloh Kooh.
Ee sah ɗú taabuk iñaama. Ɗí ɓii kíimmbúu diima ee ɗí ɓii dímalukkúu ga teekii
Yéesu Ha'mudii, wëñat kiguu'guuluk ga iñuma. 2 En ki'enaa, ɗú ínohin iñcii ɗí
ebillúu kitum ga teekii Yéesu, Ha'mudiiɗa. 3 Iñii Kooh waa'ɗa wërí en an ɗú sela':
Kon abukat ga kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ. 4 Ɓaa en ɓéeɓ garúu mínat ki'am hafci*,
ya pes ga iñaa sela'in ee tahanndi ki'onu cée'. 5 Hanat ki'en neɓlaat-kumuun jíitalli,
fodii yiifa'cii, ɓuwaama ínohsoo Koohɗa. 6 Ga loo iñuma, kaa tooñ múk mooroomfu
ga ɓetici, fu ɗúkiri. Ɗí wo'eerarúuka ee ɗí ɓii wo'issúuka an Ha'mudii hayka ki'ëldúk
ga ɗook ɓéeɓ ɓuwaa tumsi iñaamaɗa. 7 En ki'enaa, Kooh ɓayyiiruu ga hafci kitaabuk
iñaa moroo kitum, wayee ya ɓayyuu doonaa ɗu en ɓuwaa sela'in. 8 Ɓéeɓ ɓaa fu saŋ
wo'eenii wiinaa, fu saŋngii wo'een ɓo'-súusúus wayee fu saŋ wo'eenii Kooh, ya yii
ya onndúu Heliigari yisela'í'yiiɗa.

9 En ga loo kiwaaroh ga díkaanti mbok-kerceenaa, caloo ɗí bínndúu ga, ndaga
Kooh lëdírinndúu, ɗú ga kihaffúu, kiwaaroh yaa en ɓéeɓ na mooroomci. 10 Ee
kiwaarohkaama kërí ɗú tíidi ga díkaantirúu na ɓéeɓ mbok-kerceencii ga gohii
Maseduwaanɗa. Kon mbokcii, ɗí ɓii daassúu, ɗú wëñ kiɓaat kiguu'guuluk. 11 Ekat
keeñnjúu ga kipes na jam, aasat ga iñaa en waassúu ee lëgëyat ɗú ɓay haffúu, fodaa

* **4:4** 4: 4 Ki'am hafci laakin lóogísohcaa taabuku waas wiliis ga iñaama: «kiɓeɓ ɓeti». Iñaa tahkaɗa, wo'eenii ga kiGerek diiɗa: «yen», mín kiwaa' kiwo' halaatcaa kanakcaama.

daa ɗí nakeerúukaɗa. [12] En ɗanaa, ɓuwii enussii kerceenɗa hayyúu ki'on cee' ee ɗú
sekoo dara ga ken.

Kimílískaa ɓuwaa kaaninɗa na kihayiskaa Yéesu

[13] Mbokcii, ɗí waa'tii ɗú tesɗa ɗú ínohoo dara ga loo ɓuwaa kaaninɗa, doonaa
keeñnjúu leehoo ga iñaama fodii ɓuwii ɓiima laaksoo yaakaa'ɗa. [14] Waa ɗu gëmin
an Yéesu kaanin ee ya mílísin, ɗu gëmat ɓan an ɓuwaa kaanin na ngëmaagaɓa
ga Yéesuɗa, Kooh hayɓa kimílísi', ɓa taam na Yéesu. [15] En ki'enaa, iñii yii yërí ɗí
wo''úu ee ɗí ɓewohhi ga iñaa Ha'mudii wo': ɗu ɓii, kihayiskii Ha'mudii laakannduu
lak ɗu ɓii lís kipesɗa, ɗu ɗëwírukanndii ɓuwaa kaaninɗa. [16] Ɗu hay kikeloh
koonaa ka ebiloh yen, ɗu keloh koonaa malaaka ga ɓaa kuliyuk ga malaakacaaɗa,
na ríiraa mbiiwaa Kooh wiyaakwaa; ee daama, Ha'mudii ga kihafci hay kiyoosukoh
asamaan. Fodaama ɓuwii kaanin ee kikaan laakɓa ga kitaabuk Kiristaaniiɗa ɓërí
ɗewan kimílís. [17] Lëehíraa, ɗu ɓii laakannduu lak ɗu lís kipesɗa, ɗu hay kiɓëwíru
naɓa ga ɗook yaayeelcii, ɗu hídohnee na Ha'mudii ga ɗook. Ee fodaama ɗu hay nari
ki'en ɓi taa'. [18] Kon nak, ɓaa en ɓéeɓ garúu dëlírat hel mooroomci na wo'eencum
cuma.

5

[1] Kon Mbokcii, en iñaa aaw ga jamaanaa na wahtaa iñcuma yah kilaakohɗanaa,
caloo ɗí bínndúu ga. [2] En ki'enaa, ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin híl an ɓesaa Ha'mudii
yah kihayisɗa ɓetohan fodii dii lok ɓetohi ga wekɗa. [3] Laakan ɓuwii lak ɓa ɓaa
wo' an: «Ɗu ɓii ga jam, hel dalin!». Daama, kisaŋku' hay kikípuk waas kíinoo ga
ɗookɓa, ɓetɓa fodii dii mesiklaat kimatuk ɓeti ɓetifaa en na lookɗa. Ɓesaama, ken
gaɓa mínanndii ga kisaan. [4] Wayee nak mbokcii, ɗú enndii ga ñúus ɓi ɓesaama
mínirúu kibet fodii lok. [5] En ki'enaa, ɗú ɓéeɓpúu, ɗú ɓitowu lee'laatii ee ɗú tíin na
noh. Ɗu enndii ɓuwaa bok ga wekii ee ɗu tíinndii ga ñúus. [6] Kon nak, ɗu hanat
kineeh fodii ɓuwii ɓíinoo, wayee ɗu neehat kiwatuk, ɗu wíisoh. [7] Ɓuwii neehiɗa,
neehsi na wek ee ɓuwii laaliɗa, laalsi na wek; [8] ɗu nak, ɗu ɓii ɗu bok ga noh taŋɗa,
ɗu wíisohat, ɗu ekuk kúltí-pewiñfii en kigëm na kiwaarohɗa, ɗu ekuk ɓan baanu-
pewiñii en yaakaarii kimúckiiɗa. [9] En ki'enaa, Kooh waa'tiiruu ki'íif aylukaagari,
wayee ya waa' ɗu laas ga kimúckii, kooroh ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, [10] ya
yii ya kaani'tuuɗa doonaa waa ɗu kaan, waa ɗu pes, ɗu bok kipes nari. [11] Kon ɓaa en
ɓéeɓ daasat mooroomci ee ɓan ɓaa en ɓéeɓ amɗoh mooroomci kiɓaat ngëmaagari
fodii dii ɗú en naka kitum diima deŋɗa.

Iñcii Pool mëeñjoh kinak ɓu-Tesaloníkɗa

[12] Ɗí ɓii kíimmbúu mbokcii, heelukat ɓuwum Ha'mudii tík ga fíkíirúu ee ɓa
yúudirúuɗa, ɓa enukoh lëgëy wiméeskí' ga ɗuuycúu; [13] onatɓa cée' wiyaak ee
ɗú waa'ɓa dijófí' ndaga lëgëyum ɓa tumiɗa. Yaa en ɓéeɓ dëkat na mooroomci
ga jam. [14] Mbokcii, ɗí nakkúuka: ñarat sagoh-coonucum, daasat ɓuwum laakoo
fítɗa, amɗohat ɓuwum laakoo dooliɗa ee ɗú took kimúuñi' ɓaa en ɓéeɓ. [15] Watukat
ki'ëldúk ga mooroommbúu yibóní'yaa ya tummbúuɗa. Namat kitaabuk kitum yijófí'
besaa en ɓéeɓ, ennda ga díkaantirúu, ennda ga díkaantirúu na ɓéeɓ ɓuwii.

[16] Dëkat ga kineɓ keeñ, [17] dëkat ga kikíim Kooh, [18] ee ga iñaa mín ki'en tóoh,
gërëmat Kooh. Iñaama yërí Kooh sek garúu ga kipeskiigarúu ga Yéesu Kiristaaɗa.
[19] Kaa tuukirat lëgëyii Helii yisela'í'yii, [20] kaa saganohat wo'eencii sëldíiga-Koohcii,
[21] namat kimalaksukoh hen ɓéeɓ iñaa ɗú wo'u: iñaa jof gaɗa, ɗú ammbi, [22] ee
úsaayat ɓéeɓ iñaa bonin.

Taŋkoh

[23] Kooh yii laak jamɗa, ga kihafci, ya onattúu kisela' kimëtí' sëk, ya níirat tóoh
garúu: ennda helciigarúu, fítciigarúu, faanciigarúu, doonaa dara laakoo sík gaca,
bëríinaa Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu hayisan. [24] Kooh yii ɓayyúu ga hafciɗa hay
kimëtí' iñaama ndaga iñaa ya wo' tóoh ya tummbi.
[25] Mbokcii, ɗú ɓan, kíimɗattíi Kooh.
[26] Këñɗat ɓéeɓ mbok-kerceencum dumaɗa, ɗú mígínoh hafcumgarúu fodii ɓuwaa
bok eewun na paamun. [27] Ga teekii Ha'mudii, mi dímalukkúu ga iñii yii: jagat këyítfii
fii ga fíkíi ɓéeɓ mbok-kerceencum. [28] Mi yii kíim, Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu
barkeellúu!

Këyítfii fukanakfii Pool bín Ɓu-teeraa Tesaloníkɗa

Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí en fukanakfii Pool bín kerceencaa ga teeraa Tesaloníkɗa. Ya wo'isɓa ga loo kitúkí'kaa ëldúna daa ka yah kimanɗa, kihayiskaa Kiristaanii na daa ɓuwaa gëm gari yah kimëeñjohɗa.

Ɓiyewin ga ɓu-teeraa wo'ee an Kiristaanii hayin kumëeñí' (2: 2); ɓíinoo wo'ee an iñaama laakkii duum, wayee besaa ka laakohanɗa deeyin. Ɓuwaama wo'ee an besaa deeyinɗa sagussa kilëgëy: ɓa wo'ee an calooɓa kilëgëy. Fodaama ɓa tëekíni lookcaagaɓa ga ɓuwaa tookin kilëgëyɗa (3: 6-12). Iñaama tah Pool bínndaɓa kiwo'ɓa an ɓaa en ɓéeɓ jomin ki'anaŋ, ya ñëmí' hafci. Ya wo''aɓa an saycaa ɓa hídoh na coonu tóoh, ɓa abat ngëmaagaɓa bi yëgís ee ɓa dëkat rek ga kitum yijófí'.

Këyítfii fukanakfii Pool bín ɓu-Tesaloníkɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Pool gërëmmba Kooh ga ɓu-Tesaloník (*1: 3-12*)
3 - Iñcii ɗëwírukan kihayiskaa Ha'mudiiɗa (*2: 1-12*)
4 - Pool ɓëytoh kiyëgís ga ngëm (*2: 13-17*)
5 - Pool nakoh kikíim Kooh na kitook kilëgëy (*3: 1-15*)
6 - Taŋkoh (*3: 16-18*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi yërí bínndúu këyítfii fii, mi na Sílaas[*] na Tímotée. Ɗí ɓii këñí'túu, ɗú
ɓu-jaangii ga teerii Tesaloník ee bok ki'en wíinoo ga Kooh Paamudiigaruu na ɓan ga
Yéesu Kiristaa, Ha'mudii. 2 Kooh Paamudii na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii barkeelattúu,
ɓa onndúu jam.

Pool gërëmmba Kooh ga ɓu-Tesaloník

3 Mbokcii, ɗí mínan Kooh kigërëm garúu besaa en ɓéeɓ, ee júwin ɗí tum iñaama,
ndaga ngëmiigarúu wii wëñ kiyëgís ee kiwaarohkii ɓaa en ɓéeɓ garúu laak ga
mooroomciɗa kii wëñ kiɓaatuk garúu ɓéeɓpúu. 4 Ee ɓan, ɗí safarin kiwo' loorúu
ga jaangucii Kooh ndaga ɗú ɓii guu'guuluk ee ɗú yëgísin ga ngëmiigarúu, hídaa ga
dii ɗú hatalu ga kipes na mesiklaatcii ɗú en na kiday tóohɗa. 5 Iñaama teewohin
an atti'aa Kooh júwin ee wërí teewohan ɓan an Nguurii Kooh tahhúu kisonɗa,
joommbiirúu. 6 En ki'enaa, júwin ga Kooh ya ík ɓuwii sodallúu watiɗa coonucii ɓa
tíkkúuɗa, 7 ee ɗú ɓii ɗú dayᵹaɗa, ya onndúu ki'íikaruk, ɗú naríi. Iñaama hay kilaak
bëríinaa Yéesu, Ha'mudii hotukan ga asamaan, taam na malaakacaagari ɓilëekí'-
dooliɓaa, 8 ga ɗuuy kiwii kiyëeñí', ki'atti ɓuwii ínohsoo Kooh ee sagu kitaabuk
Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu, Ha'mudiigaruuɗa. 9 Ɓuwaama, fayaagaɓa
yah kisaŋku'ɓa bi taa', ɓa gúrohu na Ha'mudii, ɓa gúrohu na doolaagari onɓa kibok
ga ndamaa ya laakɗa. 10 Iñaama hay kilaak ga besaama ya yah kihayisɗa. Bëríinaa,
ɓuwii enu ɓuuciɗa hayyi ki'eru ndam, ee ɓéeɓ ɓuwii gëm gariɗa hay gari kiwaaru'.
Ɗú ɓan, ɗú bok ga ɓuwaama ndaga ɗú gëmin wo'eeniigari ɗí yéegalohɗa.
11 Kërí tah, ɗí dëk kikíimi'túu Kooh, doonaa Koohyiigaruu tummbúu ɓuwaa
ɓëytohiigari naɓa joommbiiɓa, ee ya amɗohhúu ga doolaagari doonaa ɗú mëtí' ɓéeɓ
iñcii cijófí'cii ɗú waari kitumɗa na cii ɗú en na kitum meyoh ga ngëmiigarúuɗa.

[*] **1:1** 1: 1 Teekaa Sílaas ga kiLateŋ wo'si Sílwanus ee wërí erohu dii.

12 Ɗí ɓii kíim iñaama doonaa ɓéeɓ ɓuwii e' teekii Yéesu, Ha'mudiigaruu ndam,
kooroh garúu, ee Kooh e'túu ndam kooroh gari. Iñaama hay kilaak ndaga
Koohyiigaruu na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii barkeelinndúu.

2

Iñcii ɗëwírukan kihayiskaa Ha'mudiiɗa

1 Mbokcii, en ga loo kihayiskaa Yéesu, Ha'mudiigaruu, na hídírukohaagaruu ga
yahaaciɗanaa, ɗí kíimmbúu iñii yii: 2 luu ɗú kelohee ga wo'een sëldíiga-Kooh an
besii Ha'mudii le'in, wala ɓo' jangattúuka, wala ɗú teewu këyítfaa bídu an fa meyoh
garíi, hafciigarúu hanat kigaaw kikúnuk ga iñaama wala ɗú yee ga kitíit. 3 Ken
hanattúu kiɗúk ga iñaa mín ki'en tóoh. Ínohat an, bi besaama hayaa, kiwedi' Kooh
kiyaak hay kilaak ee sépí'í'-ga-nofii aaw ga kisaŋku'ɗa hay kiteewukoh paay. 4 Yii
lebirohi ee heñohi tóoh iñcii ɓayohu teek Kooh ee jaamuksiɗa, hay kika' sah bi ga
kiyuŋ ga ɗuuƴ Kaanfaa Kooh, ee ya teek hafci Kooh. 5 Wii mi en ga kaanndúuɗa, man
mi wo'eerarúuka, ɗú níindísukkiine? 6 Ee ɗú ínohin iñaa ammbi diima deŋ, bi ya
teewukohan ga wahtaa Kooh amɗa. 7 Doolii sépí'í'-ga-nofii ɗaakuki henɗa wii lëgëy
haat, wayee ɓii ammbi, hoonohhi kiteewukohɗa kolukohan dii hen, doonaa ka mín
kihotuk. 8 Fodaama sépí'í'-ga-nofii hay kihotuk, wayee Yéesu, Ha'mudii hayyi ki'ap
na ëpaa meyohan kúuwciɗa, ya ɗúbí'ti na lee'laataa taaban na kihayiskaagariɗa.
9 Sépí'í'-ga-nofaa nak, binaa ya teewukohaa, ya hay kitaam na doolaa Seytaani, ya
hay kitum kíntaanaa en ɓéeɓ, mandargaa en ɓéeɓ na enaama cidóoyí'-waa' kiheel
kiɗúk ɓuwii. 10 Ya hay kitum yibóní'yaa en tóoh kiɗúk ɓuwii en na kisaŋku'ɗa. En
ki'enaa, ɓa te''ii ga keeñɓa kayohfii jomɓa kimúsalɗa. 11 Iñaama tah Kooh tapohhaɓa
na doolaa ɗúkohi hen, waa gëmlukohanɓa saboh, 12 doonaa ɓéeɓ ɓuwii gëmussii ga
kayohfii ee yibóní' rek neɓlohɓaɗa, ɓa atti'u.

Pool ɓëytoh kiyëgís ga ngëmii

13 Mbokcii, ɗí mínan Kooh hen kigërëm garúu besaa en ɓéeɓ, ɗú ɓii Ha'mudii
waarinndúuɗa. En ki'enaa, Kooh tanukinndúu ga dalaaraa, doonaa ɗú ɗeɓ kimúsalu
kooroh ga tumeenaa Helii yisela'í'yii onndúu kisela'ɗa, na ɓan ga ngëmii ɗú
laak ga kayohfiiɗa. 14 Iñaama yërí Kooh ɓayohhúu, kihay gari, koorohha ga
Hewhewii winéwí'wii ɗí yéegaleerúuɗa, doonaa ɗú bok ga ndamaa Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu. 15 Kon fodaama, mbokcii, yëgísat ga ngëmiigarúu, ɗú am dijófí'
iñcaa ɗí jëgíreerúuɗa: ennda iñaa ɗí wo''úu, ennda iñaa ɗí bínndúu hen.
16 Ɗí ɓii kíim, Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, ga kihafci, ya na Kooh, Paamudi-
igaruu waarinnduuɗa, yii kooroh ga yërmaandaagari, oninnduu iñaa dëlí' helluu bi
taa' na ɓan yaakaa' wiyëgísí'ɗa, 17 ɓa dëlí' hellúu, ɓa yëgísí'túu ga ɓéeɓ iñaa ɗú tum
na iñaa ɗú wo' aaw ga yijófí'.

3

Pool nakoh kikíim Kooh

1 Kon diimaɗa nak, mbok-kerceencii, kíimɗattíi Kooh doonaa wo'eenii Ha'mudii
gaaw kisíw daa en ɓéeɓ, ee wa onu cée' fodii dii ɗú onwa cée'ɗa. 2 Kíimɗattíi Kooh
ɓan doonaa ya sommbíi ga ɓuwii ɓisóotí'ɓii, ɓibóní'ɓii. Ɗú ínohin an, enndii ɓéeɓ
ɓuwii ɓërí gëm ga Ha'mudii. 3 Ha'mudii nak, iñaa ya wo' tóoh, tummbi, ya hayyúu
ki'on kiyëgís ga ngëmii, ya sommbúu ga yibóní'yii. 4 Ya dëlírin hellíi garúu. En
ki'enaa, iñcii ɗí nakkúuɗa ɗú ɓii taabukca ee ɗú lísanca kitaabuk.
5 Ɗí ɓii kíim Ha'mudii, ya níi' keeñciigarúu ɗú mín kiwaa' Kooh, ee ya onndúu
kimúuñ fodaa Kiristaanii.

Kitook kilëgëy

6 Mbok-kerceencii, ɗí nakkúu ga teekii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu ki'úsaay
ɓéeɓ mbok-kerceen, yaa en ga kiwílíiluk ya saŋ kitaabuk iñcii ɗí jëgí'túuɗa. 7 Ɗú
ga kihaffúu, ɗú ínohin daa ɗú koorohan bi ɗú tum fodii garíi. Ga wii ɗí en narúuɗa,
ɗí moséeríi ki'en ga kiwílíiluk. 8 Ɗí moséeríi ken kikíim ñamah, Wayee wekoo
nohoo, ɗí lëgëyee hen, ɗí sodi, ɗí anagi doonaa ɗí sodaloo ken ga kitoputu''íi. 9 Ɗí
tumkanaa, enndii an ɗí jomoo kilaas dímal garúu, wayee ɗí waaree ɗú malak garíi,
ɗú tum fodaa gari. 10 En ki'enaa, ga wii ɗí en narúuɗa, ɗí wo'eerúu iñii yii: Ɓaa
saŋ kilëgëyaa, jomoo kiñam ɓan. 11 Ɗí wo''úu iñuma ndaga ɗí kelohin an laakin
ga ɗuuycúu ɓiwílíilkoh, ɓaa lëgëyanndii dara enndii ki'aas ga iñaa waasɓa gaaga
rekaa. 12 Ɓuwaama, ɗí nakinɓa ga teekii Yéesu Kiristaa, Ha'mudii ee ɗí ɓii daasɓa
an ɓa yeewukat ɓa aaw kilëgëy, ɓa ñam iñaa ɓa lëgëy na yahɓa. 13 Ɗú nak mbokcii,
kaa soofat fenoo ga kitum yijófí'. 14 Binaa laak garúu ɓaa saŋ kitaabuk iñii ɗí bín yii
ga këyítfiinaa, yéegalohatti, ɗú kíiduk gari doonaa ya kaci. 15 Wayee kaa abohatti
ɓaa sagoh narúu, namatti kiña' hen ɗú abohhi fodii mbok-kerceen.

Taŋkoh

16 Ɗí ɓii kíimi'túu Ha'mudii laak jamɗa, ya ga kihafci, ya onndúu jam besaa en
ɓéeɓ na ga iñaa en tóoh. Ha'mudii taabat narúu ɓéeɓpúu. 17 Këñɗohii mëeñjohɗa,
mi Pool mi yërí bínwa na yahhoo. Këyítfaa mi bín tóoh, mi lëehɗohifa foduma.
Bíncumgoo cërí cuma.
18 Mi yii kíim, Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu barkeellúu, ɗú ɓéeɓpúu.

Këyítfii Pool ɗeɓ kibín Tímotéeɗa

Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool ɗeɓ kibín Tímotée. Tímotée, eeci enee yaawúu' aassa ga ngëm kerceen ee paamci enee Gerek. Pool, ga kotaa kukanakkaa ya ɓaaɓ kiyéegalohnee Hewhewii winéwí'wiiɗa, hídohha nari ga Lísta' (Tumeen 16: 1-3). Aboh daama ya bokka ga ɓuwaa wëñ kideey Pool taabi nariɗa. Ya taabin na Pool kiɓaaɓ waas ciyewin ee ya bokin nari kilëgëy iñaa yewin ɓan. Saycaa Pool keloh an laakin ɓikerceen, ga teeru wíinoo, ɓaa waa' kifoñ ngëmaagaɓa wala an coow laakin daama tóoh, Tímotée yërí ya wosee kidaasɓa. Kërí tah, yewinin iñaa teekci wo'si ga këyítcii bídu fodii: Tumeen 17: 14-15; 18: 5; 19–22; wala ga këyítcaa Pool bín fodii: 1 Korenti 4: 17; 16: 10-16; Filiip 2: 19-24; 1 Tesaloník 3: 2-6, na ciliis. Këyítcii kanakcii cii bídu Tímotée na fii bídu Títɗa, ca enin këyítcaa wosohu ɓuwaa kuliyuk kerceencaaɗa ndaga ca jëgíroh ga loo daa ɓo' jom kitíidi' jaanguɗa.

Wii Pool bín këyítfii fiiɗa, lak ya wosinndi teeraa Efees kidaas kerceencaa kuliyuk ga jaangaaɗa: ɓa wëñ kiguu'guuluk ga ngëmaa. Fa laak Tímotée daama. Pool bínndari ya wo' kerceencaa ɓa watuk ɓuwaa en na kijëgíroh iñaa taabohhii na Hewhewii winéwí'wiiɗa. Ya wo''ari ɓan daa kerceen jom kiman ga ɗuuy jaangu, na ɓan daa ɓa jom kitum ɓa yah kitan ɓaa kuliyukan gaɓaɗanaa.

Këyítfii Pool bín Tímotéeɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Kipes kerceen daa ka jom kimanɗa (*1: 3–3: 13*)
3 - Iñii yiyaakyii ɗaakukee ee Kooh teewohinndiɗa (*3: 14–4: 5*)
4 - Pool dígalla Tímotée (*4: 6–6: 20*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi apotaa' Yéesu Kiristaa. Kooh yii músalluuɗa, ya na Yéesu Kiristaa
yii ɗu yaakaa' gariɗa, ɓërí nakkoo ki'en apotaa'. 2 Mi yërí bínndaa këyítfii fii, fu
Tímotée, fu yii mi aboh fodii kowuroo kayoh-kayoh ga ngëmiiɗa. Mi yii këñí'taa
ga ee Kooh, Paamudii, ya na Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, barkeelattaa, ɓa laak
yërmaandi garaa, ɓa onndaa jam.

Kiwatuk ɓuwaa jëgírohi sabohɗa

3 Fodaa mi nakeeraaka ga wii mi en na kiyah gohaa Maseduwaanɗa, tesaa duma ga
teerii Efees, doonaa ɓuwum en na kijëgírohu saboh dumaɗa, fu ebilɓa ki'íis iñaama.
4 Wo'aaɓa ɓan ɓa íis kitaabuk wo'een ëdít na kikín-caasamunkaa ínohoo kileeh, ee
iñcaama haydohi nookoh doŋ. Ca amɗohoo ken ga kituuki' iñii Kooh nat kitum ee
kigëm Kooh onohiwa ki'ínohɗa.
5 Iñaa límukan ga iñii nakohu yiiɗa, yërí en an ɓa mín kiwaaroh ga díkaantiɓa,
kiwaarohkaa meyoh ga keeñ wimórí', kilaak hel widëlí', na kigëm ga Kooh kayoh-
kayohɗa. 6 Laakin ɓuwaa ɗeeŋ iñcuma, ɓa múuyin, ɓa abin ga iñcaa laakoo haf.
7 Ɓa tíkin hafɓa jëgíroh ɓiyaak ga iñaa aaw ga loo Waasii Móyíis wayee ɓa ínohoo
tús, enndii iñcii ɓa wo'iɗa, enndii cii ɓa sú'oh ga an cërí en kayohɗa.
8 En loo Waasii Móyíisaa, ɗu ínohin an wa jofin, en lak ɗu jeriñukohwa ga iñaa koo'
waasaa. 9 Ee, ɗu ínohat dijófí' an enndii ɓuwii ɓijúwí'ɓii tah Waasii Móyíis kituukiru,
wayee wa tuuki'ɗu ɓuwii tookussiiwa ee ɓa heñohiwaɗa, ɓuwii saŋ kigëmɗa, na
ɓuwii dëk ga kitum baakaa'ɗa. Wa tuuki'ɗu ɓuwii faali'ussi iñaa sela'in ee tíkussii
Kooh daraɗa, ɓuwii api paamɓa wala eewɓaɗa, ɓuwii laŋsi kumuun ɓo'ɗa. 10 Wa

tuuki'ɗu ɓan ɓuwii faanuki na ɓaa en ɓéeɓɗa, yaal-ɓeticii na ɓuwii tooni ɓiɓo'
kitum ñaamɗa, kaakoh-sabohcii, ɓuwii cojuki ëgí'ɗa, na ɓéeɓ iñaa taammbii na
jëgírohii wiwóorí'wii, 11 wii Hewhewii winéwí'wii haydohɗa. Jëgírohiima taaboh na
Hewhewii winéwí'wii Kooh díŋkaanndoo kiyéegalohɗa, wii teewoh ndamii Kooh, yii
yewinin múu'ɗa.

Pool gërëmmba Kooh ga yërmaandaa yaama laak gariɗa

12 Mi yii gërëm Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, yii onndoo dooli ga lëgëyiigari
mi enukohɗa. Mi yii gërëmmbi ga dii ya malakinndoo ɓi ya óolukkaroo ga
lëgëyiigari ya nakkoo kitumɗa. 13 Mi, kuɗewaa, mi enee ɓaa ɓaseeri, hatalee ga
kipes ɓuwii en ɓuuciɗa, na ɓaa sooteera ɓi hëpin, wayee nak ya laakka yërmaandi
garoo. En ki'enaa, mi gëméerii gari, kërí tah mi ínohéerii iñaa mi enukoheeɗa.
14 Ha'mudiigaruu yóoskírin garoo yërmaandi wiyaak, ya oninndoo kigëm gari na
kiwaa' ɓuwii. Ee kiwaarohkaama kërí paali ga keeñ ɓaa taam na Yéesu Kiristaa.
15 Wo'eenii mi yah kiwo' wii wóorin ee ɓéeɓ jominwa ki'am dijófí': Yéesu Kiristaa
hay ëldúna kimúsal ɓuwii tumi baakaa'ɗa, ee mi Pool, mi yërí kuliyuk gaɓa. 16 Wayee
nak Kooh laakka yërmaandi garoo: Yéesu koorohha garoo, mi, tumoh-baakaarii wëñ
kiyiisɗa, kiteeɓ ɓuwii dii ya hín kimín kimúuñɗa. Ya tum garoo iñaama kiteeɓ ɓéeɓ
ɓuwaa gëman gari ee ɓa joman kilaas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa.

17 Ya buurii yah kinguuruk ɓi taa'ɗa,
Kooh yii kaananndii ɓi taa'ɗa,
yii has mínoori kihotɗa,
yii en Kooh ya haŋci doŋɗa,
cée' na ndam aawat gari ɓi taa'. Aameen.

18 Kon nak Tímotée, kowuroo, iñuma yërí mi ebillaa kitum ee taaboh na wo'een
sëldíiga-Koohcaa wo'see garaa kuɗewaaɗa. Ayukaa ga iñcuma doonaa ca onndaa
dooli kilebiroh ɓi jof ga lëgëyumgaraa. 19 Taabaa ga na kigëm, na hel widëlí'. Laakin
ɓuwaa saŋ kitaabuk iñuma, kërí tah ngëmaa ɓa laakeeɗa yímin. 20 Ɓuwaama,
Ímenee na Ëlíksaan boku ga. Mi íisohinɓa na Seytaani* doonaa ɓa koruk ee ɓa
wo'sisoo yibóní' ga Kooh.

2

Iñcii Pool nakoh ga loo kikíim Koohɗa

1 Mi ɗewohan ga iñii yii paay: mi nakoh kon kikíimi' ɓuwii ɓéeɓɓa Kooh, kíimat
Kooh, ɗú dímalukiri, ɗú gërëmiri gaɓa. 2 Ɗú kíimɗi buu'cii na ɓuwii kuliyuk ga
fíkíirúuɗa doonaa coow laakoo ga kipessuu, ee ɗu en ga jam, ɗu júɓ ga fíkíi Kooh ga
iñaa en tóoh ee ɗu mat ga fíkíi ɓuwii. 3 Iñaama yërí jof ee yërí Kooh yii músalluuɗa
waa'. 4 Ya waa' ɓuwii ɓéeɓɓa múc ee ɓa ínoh kayohfii. 5 En ki'enaa, Kooh ya yíinoo
doŋ ee ɓo' yíinoo doŋ yërí en ɓaa tuukuk díkaanti Kooh na ɓuwii. Ɓaama, Yéesu
Kiristaa yërí. 6 Yërí eroh na kihafci kumuunkaagari, ya kaannda kilaas ɓuwii ɓéeɓɓa.
Ya teewohha fodaama ga wahtaa Kooh amɗa an Kooh waarin ɓuwii ɓéeɓɓa múc.
7 Iñaama tah Kooh tummbaroo jëgíroh na apotaa'. Ya wossaroo kijëgí'nee ɓuwii
enussii yaawúu'ɗa iñaa jom kigëmu ee yërí en kayohfiiɗa. Iñii mi wo'ɗa kayoh,
enndii saboh.
8 Iñii mi waa'ɗa yërí en an: daa mín ki'en tóoh, yaalcaa kíimat Kooh, ɓa ɓëwíri
gari yahcaa setin ga tóoh, ee ɓa hanat ki'aylukoh wala kiñaroh.
9 Mi waarin ɓan ɓeticum, ɓa ekuk ekukaa koorin waas, waa hídin ee hanat kihëp.
Ɓa hanat kihëwíruk ɓi ɓa', ennda ga dúŋ, wúrúus, siimii wala kúltícaa seerin,

* **1:20** 1: 20 Ki'íisoh ɓo' na Seytaani wo'seeɗa waama ga ɓuwaa meydohu ga jaangucaaɗa. Malkat ɓan ga
1Korenti 5: 5

10 wayee ɓa hëwíruk bi mo' ga tumeen cijófí', ndaga ɓetifaa wo' an erin Kooh cée' tumi fodaama.
11 Ɓeticii, ɓa en na kijëgírunaa, ɓa yeewukat, ɓa korukat ga fíkíi ɓaa jëgí'ɓaɗa.
12 Mi onndii ɓeticum kijëgíroh wala kikuliyuk yaal ga jaangu. Ɓa laak kiɗekoh. 13 En
ki'enaa, Kooh ɗeɓ kisak Aadama, tíkka Aawa ga. 14 Ee ɓan enndii Aadama yërí
Seytaani ɗúkee, wayee ɓetifaa fërí, ee fa fërí ɗeeŋ iñaa Kooh nakohɗa. 15 Wayee
kilaak-kowukaa tíkukkiɗa hayfa kimúsal binaa fa dëk ga kigëm Kooh, taam na kiwaa'
ɓuwii, kijúɓ ga fíkíi Kooh, na ki'eref.

3

Ɓaa kuliyuk ga jaangu daa ya jom kimanɗa

1 Wo'eenii mi yah kiwo' wii wóorin: Binaa ɓo' helci ëewdohhi ga ki'en ɓaa kuliyuk
ga jaangunaa, lëgëyaama ya waa' kitumɗa jofin. 2 Wayee nak, ya jom ki'en ɓaa laakoo
iñaa ɓo' wo'an gari yibóní'. Ya jom ki'eem ga ɓetici doŋ, ya en ɓaa wíisohin, ɓaa
mínin hafci ki'am ee onuunun cée'. Ya en ɓaa waarin sagac ga kaanci, ɓaa mínin
kijëgíroh Waasii. 3 Ya jomoo ki'en ɓaa waarin ki'an, wala ɓaa gaawin kiheñoh, wayee
ya jom ki'en ɓaa soosin keeñ ee yewinin jam. Ya jomoo ki'en ɓaa gëmin kopa'.
4 Ya jomin kimín kiɓay ɓu-kaanci ɓay wijófí' ee ya ko' towutaagari bi jof ta kelohi'ti
ee ta e'ti cée' wimëtí'. 5 En ki'enaa, ɓaa mínoo kiɓay ɓu-kaanci bi jof ya mínan na
kiɓay jaangii Kooh? 6 Ɓaama ɓan jomoo ki'en ɓaa han ki'aas ga ngëmii. Enndiikanaa,
mínin ki'en ya ɓëwí' hafci bi hëp ee baanaa Kooh hayyi ki'atti' fodaa ya atti'ee
Seytaani ga waa ya ɓëwí' hafciɗa. 7 Ee ɓan, ɓuwum enussii kerceenɗa, ɓa jom gari
kiseedi' yijófí', en ɗanaa ɓa tíkoori ɓaa laakoo haf ee ya keenoo ga fíraa Seytaani.

Ɓuwaa amɗohi ga jaangaa daa ɓa jom kimanɗa

8 Ɓuwum amɗohi ga jaangaaɗa ɓan, ɓa jom ki'en ɓiɓo' ɓiwóorí' ɓaa wo'oo wo'een
kanak. Ɓa jomoo ki'an anaa hëpin ee ɓa jomoo kiheel kilaak hëelís ga iñaa enndii
waas. 9 Ɓa jom kidëk ki'am ga kayohfii yéegalohu ga ngëmiiɗa ee ɓa taam ga na hel
widëlí'. 10 Ɓuwaama ɓan, ɓa jom kimalaksukohu hen paay. Lëehíraa, laakkii dara
yibóní' yaa ɓo' wo'an gaɓanaa, ɓa han kitum lëgëyaama.
11 Fodaama ɓan, ɓeticaa amɗohi ga jaangaaɗa, ɓa jom ki'en ɓiɓo' ɓiwóorí', ɓa
jomoo kiɗooɓ ɓo', ɓa jomin kiwíisoh, ɓa wóo' ga iñaa en tóoh.
12 Ɓuwaama amɗohi ga jaangaaɗa, yaa en ɓéeɓ jom ki'eem ga ɓeti doŋ, ɓa ɓay
towutaagaɓa na ɓu-kaanɓa ɓay wijófí'. 13 En ki'enaa, ɓuwaama tumsi bi jof lëgëy
ki'amɗoh ga jaangaaɗa, ɓa hay ki'onu cée' wiyaak ee ɓa hay kikaañ kituuk ɓa jangat
ga loo ngëmii ɗu laak ga Yéesu Kiristaaɗa.

Iñii yiyaakyii ɗaakukee ee Kooh teewohinndiɗa.

14 Mi waarinndaa kihay kiwaak ga iñaa maañanndii, wayee këyítfii fii mi
bínndaafa, 15 doonaa mi yéeh kihayaa, fu ínoh daa ɓuwii en ɓuu Kooh jom kimanɗa,
ɓii en jaangii Kooh, yii laak kipesɗa. Ɓuwiima ɓërí en jípii, dii kayohfii yípukohɗa.
16 Iñii ɗaakukee ga waasiigaruu ee diima Kooh teewohinndiɗa yakin ee ken mínooka
kisaŋ. Iñaama yërí en:
Ya hayin, ya mannda fodii ɓo'-súusúus,
Helii yisela'í'yii teewohha an ya júwin,
malaakacaa hotuununndi,
ee ya jangatuunun ga ɗuuy ɓuwii enndii yaawúu'ɗa.
Ɓu-ëldúna gëmussa gari,
Kooh ekkari ga ndamaagari ga asamaanɗa.

4

Ɓuwaa jëgírohi sabohɗa

1 Helii Kooh wo'inka bi leerin an: ga jamaanucaa mëeñjohanɗa, hay kilaak ɓiɓo'
ɓaa foñan ngëmii, ɓa taabuk halaatcaa ëewdohi ɓo' ga kimúuy na enaamacaa
jëgírohu ee meyoh ga hel cibóní'. 2 Ɓa hay ki'íis hafɓa ga yah ɓuwii jófjófɗuki ee
wo'soo kayohɗa, ɗúkɓa. Ɓuwiima jófjófɗukiɗa nak, helcaagaɓa këenírin bi man na
odaa ñaasu na pewiñpaa útu ga kiwii bi yo'ohin cor. 3 Ɓa hoonohi ɓuwii kipajoh,
ɓa gítínohi an ɓuwii abukat ga kiñam ñamahcii cíinoo. Ee ñamahcaama, Kooh yërí
sakca. Kon ɓuwii gëm ga Yéesu ee ínohuunun kayohfiiɗa, mínuununca kiñam, ɓa
gërëmmbi gaca. 4 Ɓéeɓ iñaa Kooh sakin jofin. Laakoo dara iñaa jom ga kisagu.
Ñamat hen rek ɗú taam ga na kigërëm Kooh. 5 En ki'enaa, wo'eenaa Kooh, wa na
kíimaa ɗu kíimiriɗa onin iñaa en tóoh kisela'.

Súrga Yéesu Kiristaa yijófí'

6 Binaa fu jëgí' kerceencum iñcaama tóohcanaa, fu hay ki'en súrga Yéesu Kiristaa
yijófí', súrgaa líif na wo'eencii jëgírohu ga ngëmiiɗa na jëgírohii wukayohwii fu
taabukɗa. 7 Abukaa ga wo'een ëdítcum laakoo haf ee taammbii na kigëm Koohɗa.
Namaa haffu kiméerí' ga kitum iñaa neɓ Kooh. 8 Jeriñaa ga kiméerí' haffu ga kiheel
dooli faanɗa laakin daa wa eem, wayee jeriñaa ga kiméerí' haffu ga iñaa neɓ Kooh
onohin iñaa en tóoh. Ka dígohin kipeskii diima na kipeskaa hayanɗa. 9 Wo'eenii
mi wo' wii wóorin ee ɓéeɓ jominwa ki'am dijófí'. 10 Kërí tah, ɗu apuki, ɗu lebirohi
ndaga ɗu lík yaakaa'tuu ga Kooh yii laak kipesɗa, yii músal ɓéeɓ ɓuwiiɗa, wëñaa
ga ɓuwii gëminɗa.
11 Iñuma yërí fu jom ki'ebiloh kitum ee yërí fu jom kijëgíroh. 12 Kaa took ki'eewu
ndaga dum fu en oomaaɗa, wayee guu'guulukaa ga ki'en ɓaa kerceencum mínan
gari kimalak: ennda ga wo'eencum fu wo'iɗa, ga ɓadukeenumgaraa, ga kiwaa'kum
fu waa'ɓaɗa, ga ngëmum fu laakɗa, na ga kiset ga fíkíi Kooh. 13 Dëkaa ga kijaŋ
Wo'eenii Kooh ga fíkíi ɓéeɓ, fu jangatiɓa, fu jëgíriɓa bi ga daa mi hayan. 14 Kaa
caahadoh doolum Helii yisela'í'yii onndaaɗa, wii koorohee ga wo'een sëldíiga-Kooh
ee yaakcaa tíkkaraa yah ga hafɗa. 15 Iñuma tumaari ga helfu, fu ek keeñfu ga tóoh,
doonaa ɓéeɓ hot ga dii ngëmiigaraa ɓaatukɗa. 16 Malaksukohaa daa fu jom kiman
ga kipesfu, fu ínoh iñcaa fu jëgírohiɗa, ee fu dëk ga iñaama rek. En ki'enaa, fu
tumkanaa, fu hay kimúc, fu na ɓuwaa súkúrukanndaaɗa.

5

Kidaas kerceenaa en tóoh

1 Fu wo' na gu'ginaa, kaa gëtti, wayee saawalaa nari fodii ɓaa wo' na paamci.
Oomaa-yaalcum, abaaɓa fodii ɓikëmëeŋkífu. 2 Ɓeticum enuunun yaakɗa, abohaaɓa
fodii ɓi'eefu. Oomaa-ɓeticum, fu abohɓa fodii ɓikëmëeŋkífu, ee fu taam ga na keeñ
wisétí'.

Ɓeticaa yaalɓa kaaninɗa

3 Ɓeticaa ɓiyaalɓa kaanin ee ɓa tes ɓa haŋɓaɗa kayoh-kayohɗa, toputu'aaɓa, fu
onɓa cée'. 4 Ɓetifaa yaalci kaanin ee fa laakin towu wala tucaasamun, oomaacaama,
ɓa ɗewat paay kiyoon kiteewoh ngëmaagaɓa ga ɓu-kaanɓa, ɓa ík ɓuwaa límɓaɗa
na ɓicaasamɓa iñaa ɓaama tumɗeeɓaɗa. En ki'enaa, iñaama yërí Kooh waa'.
5 Ɓetifaa yaalci kaanin ee fa tes haŋci, laakoo ɓaa toputu'anndi, fa líkat
yaakaaraagari ga Kooh, fa dëk ga kikíim Kooh wekoo nohoo, na kikíimmbi dímal.
6 Wayee ɓetifaa yaalci kaanin ee fa taabuk iñaa neɓfa rek, faama ɓeti kaanin hídaa
ga daa fa en na kipesɗa tóoh. 7 Yéegalaaɓa iñuma doonaa ken laakoo iñaa ya wo'an

gaɓa yibóní'. [8] Binaa ɓo' toputu''ii mbokcaagari wëñaa ga ɓu-kaancinaa, ya taasukin ngëmaagari ee yërí wëñ kiyiis ɓaa gëmmbii ga Yéesu.

[9] Ɓetifaa yaalci kaanin, fa waa' kibok ga ɓeticaa bídu, jaangaa jomɓa kidímalɗanaa, fa jomin kilaak tíkíis tidaaŋkaah-yitniinoo, ee fa en ɓetifaa mos kilaak
yaal yíinoo. [10] Fa jom ki'ínohu ga kitum yijófí': ennda kiko' towutaagari dijófí', kiwaa' sagac ga kaanci, kitísi' sagaccaagari en ɓuu Koohɗa kotcaagaɓa*, kidímal ɓuwaa en ga coonuɗa na kitook kison ga ɓéeɓ iñaa jofin.

[11] Ɓeticum yaalɓa kaanin ee ɓa lís oomaaɗa nak, kaa bínɓa, ndaga binaa helɓa ka' ga kilaakis yaalaa, ɓa dal ki'íis Kiristaanii. [12] Fodaama, Kooh hayɓa ki'atti ndaga daa
ɓa foñin iñaa ɓa dígeeriɗa. [13] Ee sah eemanndii rek ga iñaama. Ɓa yah kimëeñjoh ki'en ɓisagoh-coonu, ɓa aasi ga kaan na kaan, taam na kúuw kihëpí' na kiwaa' ki'ínoh iñaa en tóoh na kiwo' iñaa enndii waasɓa.

[14] Kërí tah iñaa gënëlloo gaɓaɗa wërí en an ɓa pajukis, ɓa laak towu, ɓa toputu' kaancaagaɓa bi ɓuwaa sagoh naɓaɗa laaksisoo iñaa ɓa síkohanɓa. [15] En ki'enaa, laakin gaɓa ɓaa múuyin haat, ɓa ɓaa taabuk Seytaani.

[16] Ɓéeɓ ɓetifaa gëmin ee fa laakin ga mbokcaagari ɓeticaa ɓiyaalɓa kaanin, fa amɗohatɓa, fa hanat jaangaa kikoo' ɓeticaama. En ɗanaa, jaangaa hay kimín ëewruk ga ɓeticaa yaalɓa kaanin ee ɓa tes ɓa haŋɓaɗa.

Ɓuwaa kuliyuk ga jaangaaɗa

[17] Ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa ee tumuunun lëgëyaagaɓa bi jofɗa, ɓa calin ki'e' cée' waas kanak, wëñaa ga ɓaa enukoh ga kijangat na kijëgíroh rekɗa. [18] En ki'enaa, wo'uunun ga Këyítfaa an: «Kaa súum kúuwkaa enohfaa en na kiyon belaaɗa.» Wo'sussa ɓan an: «Lëgëyohaa en ɓéeɓ jomin ki'eru fayaagari.»

[19] Ga ɓuwaa kuliyuk ga jaangaaɗa, laak yaa yabu yenaa, enndii an ɓo' ɓanak wala ɓaahay ɓërí seedi' an iñaama kayohaa, kaa gëm! [20] Ɓaa kuliyuk ga jaangu, enukoh ga kitum iñaa joffiinaa, ñaraari ga fíkíi ɓéeɓ, doonaa ɓuwaa tesɗa niik kitum fodaagari.

[21] Mi yii dímalukkaa ga fikíi Kooh, ga fíkíi Yéesu Kiristaa na ga fíkíi malaakacaa ɓisela'í'ɓaa an: guu'guulukaa ga iñcuma. Kaa fa'ɗoh ken ee kaa gënantiloh.

[22] Kaa gaawtuk bi fu tík ɓo' yah ga haf†, ee kaa bokidoh haffu ga yibóní'yaa ɓo' tum. Fu ga kihaffu nak, dëkaa kiset ga iñaa en tóoh.

[23] Kaa eem ga ki'ani músú doŋ, leenaa anaa biiñ jutuut ndaga look-mesikum ɓúukiraaɗa na dum fu wakooɗa.

[24] Laakin ɓuwaa, baakaa'caa ɓa tumiɗa hotuki hen faŋ bi ɓa laas ki'atti'u sahaa.
Ɓíinoo nak baakaa'caagaɓa hotuki lak karin bi maañin. [25] Fodaama, tumeen cijófí' hotuki hen faŋ. Ee luu enee an ca hotukkii faŋ, ca mínoo kidëk kiɗaakuk.

6

Ɓuwaa abu ñaamɗa na ha'muncaagaɓaɗa

[1] Ɓéeɓ ɓuwaa abu ñaam ee gëmuunun ga Yéesuɗa, jom ki'aboh ha'muncaagaɓa fodii ɓuwaa jom ki'eru cée' wimëtí', en ɗanaa teekii Kooh na iñcii ɗu jëgírohɗa, ken laakoo iñaa ya wo'an ga yibóní'. [2] Ee ɓan ɓuwaa abu ñaam ee ha'muncaagaɓa gëmuunun ga Yéesuɗa, ɓa hanat ki'am an ɓërí bok ngëm bi tah ɓa faali'ooɓa. Wayee ɓa namatɓa kilëgëyi' ga daa wëñ kigën, ndaga ɓuwaama jeriñuk ga anagaagaɓaɗa, ɓa gëmin ee Kooh waarinɓa.

Sabohcii jëgírohsiɗa na alalii wukayohwii

---

* **5:10** 5: 10 Kitísi' sagaccaagari en ɓuu Koohɗa kotcaagaɓa Malkat Lúkkaa 7: 44. Ga baahaa yaawúu'caa, ɓo' laak sagacaa, tísi'ti kotcaagari kile'dohhi na jam ga kaanfaa. † **5:22** 5: 22 Iñaama enee kisassi lëgëy ga jaangii

Iñcuma cërí fu jom ɓuwum kijëgí' ee fu daasiɓa ga. 3 Laakin ɓuwaa jëgíroh
yen yiliis, ɓa sagin kitaam ga wo'eencii ciwóorí'cii Yéesu KiristaaHa'mudiigaruu
jëgírohɗa. Ɓa tookkii iñii ɗu jëgírohi taaboh na ngëmii ɗu laak ga Yéesuɗa.
4 Ɓuwaama ɓëwírin hafɓa bi hëpin, ee ɓa ínohoo dara. Ɓa ɓay ɗúukool kinookoh, ee
ga kuwo'een jíinoo doŋ ɓa ñarohi ga kiñaroh bi. Iñcaama, ca límí ki'iñaan, kiñaroh,
kicaakooroh, kifoogi' ɓo' yibóní', 5 kinookohkaa leehoo múk ga díkaanti ɓuwii ɓay
nof-morooɗa. Ɓa ínohissii kayoh ee ɓa am ga helɓa an kigëm Kooh kërí onohi kilaak
alal. 6 Moona déy kigëm iñaa alal wiyaak ga ɓo' en lak ɓaama dooylukohin iñaa
ya laakɗanaa. 7 En ki'enaa, ɗu hayyii na dara ga ëldúna, ee ɓan ɗu soofanndii na
dara. 8 Kon binaa ɗu laak ñamah, ɗu laak iñaa ɗu ekkanaa, ɗu jomin kidooylukoh
iñaama. 9 Wayee ɓuwii waa' kilaak alal wiyewinɗa, Seytaani ɗúkinɓa, ɓa ɓagukin
ga kiwaa' kilaak iñcaa leehoo, caa newan gaɓa. Iñcaama laakoo haf ee ca joffii.
Cërí yahi ɓo', ca ëewdohiri ga kisaŋku'. 10 En ki'enaa, kiwaa' hëelís kihëpí' kërí límí
enaama yibóní' yaa en ɓéeɓ. Ɓíinoo waaru kilaak hëelís hen bi tah ɓa gëmissii, ee
keeñcaagaɓa gúri ga ndaga sooli cihëpí'.

Iñcii Pool mëeñjoh kidíŋkaan Tímotéeɗa

11 Kon fu nak, fu Tímotée, fu yii fu en ɓo'-Koohɗa, núpaa iñcaama. Heelaa
ki'en ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh. Taabukaa iñaa ya nakoh, dëkaa ga kigëm gari,
waaraa mooroomfu. Tookaa kimúuñ ee fu yewin jam na ɓéeɓ. 12 Lebirohaa
lebirii wijófí'wii ngëmii meekisohɗa, abaa kipeskii leehoo taa' Kooh ɓayohhaa kilaas
gakaɗa. Ngëmaama wërí fu seedi'ee ga fíkíi ɓiɓo' ɓiyewin.
13 Fodaama, ga fíkíi Kooh yii on iñaa en tóoh kipesɗa, na ga fíkíi Yéesu Kiristaa yii ga
fíkíi gúwernëe' Poos-Pílaat, seedi''a seedi wimórí'ɗa, mi ebillaa iñii yii: 14 taabukaa
iñaa mi wo'eeraaɗa, kaa líiɓ ga dara yibóní' ee ken hanat kilaak dara iñaa ya
síkohanndaa, bi ga daa Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu feeñukan ga ndamaagari.
15 Feeñukaama, Kooh haywa kitum ga wahtaa ya amɗa. Kooh ya haŋci, yërí mín
ga tóoh, yërí onohi jam, yërí en Buurii buu'cii, yërí en Ha'mudii ha'muncii. 16 Ya
haŋci doŋ, yërí kaananndii, ya dëk ga lee'laat waa ken mínoo kideey. Ken mosoori
kitík has ee ken mínoori kihot. Yërí laak ndam, ee yërí mín bi taa'; aameen.
17 Ha'-alalcii ga ëldúnaɗa, dígalaaɓa, ɓa watuk kiɓëwí' hafɓa. Fu wo'ɓa ɓa hanat
kilík yaakaa'ɓa ga alalaa wóo'tii. Ɓa namat kitík yaakaa'ɓa ga Kooh yii oniruu iñaa
en tóoh bi dooy ee ɗu neɓlukigaɗa. 18 Dígalaaɓa kitum iñaa jofin, ɓa en ɓuwaa
yewinɗin tumeen cijófí', ɓa took ki'onoh, ɓa took kiwaroh na ɓuwaa laakooɗa.
19 Fodaama, ɓa hay hafɓa kinëgírohi alal wijófí', wiwóorí', waa aaw fayuu', en ɗanaa
ɓa mín kilaak kipeskaa kukayohkaa.
20 Kon, Tímotée, abaa iñum Kooh díŋkaanndaaɗa dijófí', fu watuk ki'aas ga
wo'eencaa laakoo haf ee ca taammbii na ngëmii. Watukaa ɓan ki'aas ga iñcum
ɓuwum toon ki'ínoh jëgírohi ga Waasiiɗa ee ca enndii kayohɗa. 21 Laakin nak ɓuwaa
taabuk iñcuma jëgírohuɗa, kërí tah ɓa ɗeegin ngëmii.
Mi yii kíim Kooh ya barkeellúu.

Këyítfii fukanakfii Pool bín Tímotéeɗa

Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fukanakfii Pool bín Tímotéeɗa fërí fii. Man na ya bínfa lakanaa yaa lagussa ga kasu ga Room (2 Tímotée 1: 17; 2: 9; 4: 10,16).

Pool ɗewoh ga kigërëm Kooh ga kiwaarohkaa na ngëmaa Tímotée laakɗa.

Pool ínoheera an iñaa tessi ga kipesɗa yewinissii, tessari kibín Tímotée ki'ebilli ya am bi yëgís ga ngëmii, na kilebiroh bi jof ee ya heel besaa en ɓééɓ ki'en soldaa' Yéesu Kiristaa yijúwí' (1: 3–2: 13). Ya nakki ki'am bi yëgís ga ngëmaa fodaa gari (2: 14–4: 5), na kiguu'guuluk ga kijëgíroh Wo'eenaa Kooh taaboh na iñaa Këyítfaa fisela'í'faa wo'ɗa ee ya abuk ga ɓééɓ iñaa taabohhii na Hewhewii winéwí'wii. Pool tíkka ga an, ya lebirohin bi matin ee diimanaa ya ka' kilaaknee Yéesu Ha'mudii. Ya nakoh an kerceenaa en ɓééɓ jom kitum fodaagari.

Këyítfii fii fërí ɓééɓ yaakaa' an Pool mëëñjohfa kibín ga kipesci.

Këyítfii fukanakfii Pool bín Tímotéeɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Pool dígalla Tímotée (*1: 3-18*)
3 - Kilebiroh ki'en soldaa' Kiristaa yijúwí' (*2: 1-26*)
4 - Ɓadukeenaa ɓuwaa ɓibóní'ɓaa (*3: 1-9*)
5 - Pool nak Tímotée kiyëgís ga ngëmaa (*3: 10–4: 8*)
6 - Iñcaa Pool mëëñjoh kidíŋkaan Tímotéeɗa; taŋkoh (*4: 9-22*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi apotaa' Yéesu Kiristaa ee Kooh yërí waa' ka, ya wossaroo kiyéegaloh
kipeskii dígussuu, ɗu ɓii ɗu en wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa. 2 Mi yërí bínndaa këyítfii
fii, fu Tímotée, kowukiigoo mi keeñukɗa. Kooh Paamudii, ya na Yéesu Kiristaa
Ha'mudiigaruu, ɓa barkeelattaa, ɓa laak yërmaandi garaa, ɓa onndaa jam.

Pool gërëmmba Kooh ga Tímotée

3 Mi yii gërëm Kooh, ya yii mi jaamuki na hel widëlí' fodaa daa ɓicaasammboo
tumeekaɗa. Wekoo nohoo, wahtaa mi kíim Kooh tóoh, helloo ka' garaa. 4 Mi
níindísuk moonca fu ɓúukee ga wii mi en na kiyahɗanaa, mi waa'sissaa kihotis,
bi fu mín kisóosí' keeñnjoo. 5 Mi yii níindísuk ngëmii wiwóorí'wii fu taam
nawaɗa. Ngëmaama mi ɗeɓwa kihot ga Lówís caasamfu yiɓeti na ga Ëníis eefu,
ee wóorinndoo an wa wii garaa.

Pool daassa Tímotée

6 Kërí tah, mi níindíssaa fu obis fodii kiwii iñii Kooh onndaa kimín ga wii mi tíkkaa
yah ga haf kikíimi'taaɗa. 7 En ki'enaa, Helii yisela'í'yii Kooh onnduuɗa tumooruu
niik, wayee wa en Helaa oniruu dooli na kimín kiwaaroh ga díkaantiruu, na ɓan
kimín ki'am haffu. 8 Kon nak, kiseedi' Ha'mudiigaruu hanattaa ki'ap kaci, ee mi
hanattaa ki'ap kaci ɓan ga dii mi lagu ga kasu ndaga kiseedi''i'ɗa. Namaa sah
kitook kisodalu fodiigoo ndaga Hewhewii winéwí'wii, fu taam ga na doolii Kooh
onndaaɗa. 9 Kooh yiima, yërí músalluu, ya ɓayyaruu, ɗu en ɓiɓo'ci ɓisela'í'. Enndii
tumeenciigaruu tah ya tummbaka, wayee yërí abeeka kitum ee ya waareeruu kiteeɓ
kijofkaagari. Lak ëldúna sakussii duum, ya ammbaruuka kiteeɓ kooroh ga Yéesu
Kiristaa. 10 Ee diima deŋ wa hotukin ga wii Yéesu Kiristaa, Músalkaatiigaruu hay
ëldúnaɗa. Ya ɗúbí'ta kikaan, ee kooroh ga Hewhewii winéwí'wii ya léerí'ta ga ɓuwii
kipeskaa kikaan mínoo yen gakaɗa. 11 Kiyéegaloh Hewhewiima tah Kooh fallaroo

mi ennda yéegaloh, apotaa' na jëgíroh. 12 Iñaama tah ɓan mi kooruk mesiklaatcii
cii. Wayee mi rúussii ga ndaga ɓii mi gëm gariɗa, mi ínohinndi ee wóorinndoo an ya
laakin dooli kiníi' iñii ya díŋkaanndooɗa bi ga besaama Yéesu yah ki'atti ɓuwiiɗa.
13 Malkaa ga wo'eencii ciwóorí'cii mi wo''aaɗa, fu taabukca. Abaa bi yëgís ga ngëmii
na kiwaarohkii laak ga ki'enfu wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa. 14 Abaa iñii yijófí'yii Kooh
díŋkaanndaa dijófí', taam na dímalii Helii yisela'í'yii en garuuɗa.

Fítaa Onesifoo' laakɗa

15 Fu ínohin an ɓéeɓ ɓu-gohaa Aasíi foñuununndoo ee ɓuwaama, Fígeel na
Hermogeen boku ga. 16 Ɓu-kaan Onesifoo' nak, mi yii kíim, Ha'mudii laak yërmaandi
gaɓa, ndaga Onesifoo' yewineera kidëlí' heliigoo ee dii mi ɓagu na ceenɗa mosoo ki'en
kaci gari. 17 Ee sah ga wii ya hay Roomɗa, ya nammbaroo ki'aaw kiraas daa en tóoh
bi ga daa ya hotohhooɗa. 18 Mi yii kíim Ha'mudii onndi kilaas ga yërmaandaagari,
ga besaama Yéesu haysisanɗa. Fu, fu wëñ ɓaa en ɓéeɓ ki'ínoh daa ya hídeeroo
ki'amɗoh, ga waa mi en ga teeraa Efeesɗa.

2

Lebirohat

1 Kon Tímotée, kowukiigoo, lísaa kiɓaatuk dooli kooroh ga Kooh, ya yii ya teeɓpuu
kijofkiigari ga ki'ennduu wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa. 2 Ee iñcaa fu kelohee mi
jëgírohi ee ɓo' ɓiyewin seedi'incaɗa, jëgíraaca ɓiɓo' ɓiwóorí', ɓaa ɓa ɓan hayca
kimín kijëgí' ɓo' ɓiliis.

3 Ɓewaa ɓakfu ga coonucii ɗí en na kidayɗa, fu en soldaa' Yéesu Kiristaa yijófí'.
4 Ɓaa ekuk kisoldaa' ɓítukoo ga enaamacaa ɓuwaa enussii soldaa'ɗa en lak ya waarin
kineɓloh ɓaa tahhi ki'ekukɗanaa. 5 Ee ɓan ɓaa tum lëgëy kifool laakoo ndam ga en
lak ya taammbii ga iñcaa foolaa meekisohɗanaa. 6 Línohaa kooruk coonufaa kilín
yërí ɗewan kiɓonuk. 7 Lëgísaa helfu ga iñcii mi wo''aa cii, en ɗanaa, Ha'mudii
hayyaa ki'on ki'ínoh iñaa en ɓéeɓ.

Kipeskaa Pool teewohɗa

8 Níindísukaa Yéesu Kiristaa, yii mílís ga ɓuwaa kaaninɗa, yii bok ga níilaa buu'
Dëwít, fodii dii Hewhewii winéwí'wii mi yéegaloh wo'kaɗa. 9 Hewhewii winéwí'wii
wiima wërí tah mi tíku mesiklaat, karin bi ga kiɓagu na ceen fodii tumoh-kofeel,
wayee Wo'eenii Kooh ɓagussii. 10 Kërí tah mi tookin kikooruk ɓéeɓ mesiklaatciima
ndaga ɓuwii Kooh tanukɗa, doonaa ɓa ɓan, Yéesu Kiristaa músalɓa ee ɓa laak ndam
bi taa'. 11 En ki'enaa, wo'eencii cii wo'een ciwóorí':
«Binaa ɗu kaan narinaa,
ɗu hay nari kipes ɓan.
12 Ee binaa ɗu guu'guuluk bi leehaa,
ɗu hay nari kibok kinguuruk.
Wayee binaa ɗu taasukkinaa
ya ɓan, ya hayyuu kitaasuk.
13 Binaa ɗu tummbii iñaa ɗu dígoh nariɗanaa,
ya ga kihafci, ya hay kitum iñaa ya dígoh naruuɗa.
En ki'enaa, Kooh mínoo hafci kitaasuk.»

Lëgëyaa neɓ Koohɗa

14 Iñcuma cërí fu jom ɓuwum kiníindís. Dímalukaaɓa ga fíkíi Kooh ɓa ís ga
kuwo'een jíinoo doŋ ɓa ñaroh ga kiñaroh bi. Iñcaama laakoo haf ee ca ëewdohi
ɓuwaa súkúrukicaɗa ga kisaŋku' doŋ.

15 Tumaa tóoh bi fu en ɓaa Kooh tookɗin, fodii ɓaa lëgëyaagari enndii kaci gari, yaa
jëgírohi bi júɓ Wo'eenii wukayohwii. 16 Kaa aas ga wo'eencaa laakoo haf ee taammbii
na kigëm Kooh. Ɓuwaa wo'icaɗa ɓa wëñi ki'úsaayoh na Kooh. 17 Wo'eencaa ɓa
jëgírohiɗa man na puusaa uruk hen, waa línuk kilínuk. Ɓuwaama Ímenee na Fílet
boku gaɓa. 18 Ɓa ɗeegin Waasii wukayohwii, ɓa ɓum ɗeeŋlukoh ɓiɓo' ɓiyewin ndaga
ɓa jëgíroh an kimílískaa ɓuwaa kaaninɗa paafin. 19 Wayee ɓuwii gëm kayoh-kayoh
ga Koohɗa yëgísuunun ga ngëmiigaɓa en fan la'-atoh wiyëgísí', waa yípohu tawah.
La'-atohaama, wo'eencii cii cërí bídu ga an: «Ha'mudii ínohin ɓuwaa en ɓuuciɗa.»
Bíduunun ɓan an: «Ɓéeɓ ɓaa ɓay teekii Ha'mudii, úsaayat yibóní'.»
20 Ga kaan ha'-alal, enndii rek paŋkaahcaa hëwírohu wúrúus na hëelís laak da,
laakin ɓan caa pesu ga doo' na caa muulohu na ban. Cíinoo lëgëyukohsi ga bes
hew jam, cíinoo lëgëyukohsi ga besaa en ɓéeɓ. 21 Man fodaama na ɓuwii gëminɗa:
binaa ɓo' líiwí'tii hafci ga iñcumanaa, ya man na paŋkaahcaama lëgëyukohsi ga
hew jamɗa. Ya yah ɓo' yaa faanɗu Kooh haŋ, yaa laakɗan Ha'mudii jeriñ, yaa mínin
kitum tóoh iñaa jofin.
22 Núpaa kitaabuk neɓlaat-kumuuncum ki'oomaa enukohiɗa. Heelaa ki'en ɓo'
yijúwí', fu dëk ga kigëm ga Yéesu, fu waaroh na ɓuwii, fu laak jam na ɓéeɓ ɓuwum
wo'i teekii Ha'mudii na keeñ wisétí'ɗa.
23 Kaa aas ga wo'een-dofcum laakoo hafɗa ndaga fu ínohin an ca lími ñaroh
kesi. 24 Súrga Ha'mudii nak jomoo kiñaroh. Ya jom kineɓ kiwo'oh, ya en ɓaa
mínin kijëgíroh ee ya took kimúuñ coonucaa ɓuwaa tíkiriɗa. 25 Ɓuwaa sagi iñcii
fu jëgírohiɗa, ɗúkohaa naɓa hen. Mín ki'en Kooh onɓa ɓa súpít halaatcaagaɓa bi
ɓa ínoh Wo'eenii wukayohwii. 26 Fodaama, helcaagaɓa íkuk gaɓa, ɓa rëc ga fíraa
Seytaani ɓageeɓaɗa, ɓa ennda ga iñaa neɓpiɗa.

3

Badukeencaa ɓuwaa ɓibóní'ɓaa

1 Kon, fu Tímotée, ínohaa iñii yii dijófí': bescaa mëeñjohanɗa yah bes ciméeskí'.
2 En ki'enaa, ɓuwii ínohsan hafɓa rek, ɓa hay kigëm hëelís lool, ɓa kaañ kindamuk
bi hëp, ɓa ɓëwiri hafɓa, ɓa yewin kipok kiwo'. Ɓa kelohanndii wo'een paamɓa na
wo'een eewɓa, ɓa gërëmanndii ken, ɓa faali'anndii iñaa sela'in. 3 Ɓa hay kisúɓ keeñ,
ɓa yërëmanndii ken, ɓa yah kidëk ga kiwo' yibóní' ga ɓimooroomɓa, ɓa mínanndii
ki'am hafɓa, ɓa hay kisoot bi hëp ee ɓa waaranndii kihot ga yijófí'. 4 Ɓa dëkan ga
kitoon ɓimooroomɓa, ɓa leelan kibët, ɓa hay hafɓa kiɓëwí' bi ɓa'. Ɓa wëñan kiwaa'
iñaa neɓ gaɓa loo Kooh. 5 Ɓa teewohan kilaak ngëm ee lak ɓa tookkii ga keeñɓa
doolaa ga kigëmɗa. Ɓuwaa man fodaama, úsaayaa gaɓa.
6 Ga ɓuwaama nak, laakin ɓaa aasi ga ɗuuy kaancii, kiɗúk ɓeticaa nooyin
haf. Ɓeticaama, dooli baakaa' tíkukinɓa ee ɓa taabuk neɓlaat-kumuunaa en tóoh.
7 Ɓeticaa man fodaamaɗa ɓan, hídaa kidëkɓa ga kijaŋ tóoh, mínsanndii múk ki'ínoh
kayoh. 8 Fodaa Sanees na Samberees✡ heñohsee Móyíis kuɗewaaɗa, ɓuwiima ɗúki
ɓeticaaɗa ɓii heñoh Kayohfii. Ɓa ɓay hel nof-moroo ee ngëmaagaɓa enndii ngëm.
9 Ɓuwaama nak waasɓa úsaayanndii. En ki'enaa, ɓéeɓ ɓuwii hay ki'ínoh an ɓa
halaatoo fodaa ka dalee Sanees na Sambereesɗa.

Pool nak Tímotée kiyëgís ga ngëmaa

10 Fu nak Tímotée, fu ínohin dijófí' iñii mi jëgírohɗa, na ɓadukeeniigoo, iñii mi
heel ga lëgëyii mi tumɗa, ngëmii mi laakɗa, dii mi hín kimín kitook kimúuñɗa, dii
mi hín kiwaa' ɓuwiiɗa, dii mi kaañ kiguu'guulukɗa. 11 Fu ínohin ɓan dii mi hín
kisodalu ga kipessooɗa, na mesiklaatcaa mi day ga dëkaa Añcoos, waa Íkoñom na

✡ **3:8** 3: 8 Malkat Eksoot 7: 11-22.

waa Lísta'ɗa. Kihatalu ga kipeskii kiida mi daycii dii? Moona tóohca, Ha'mudii
músallaroo ga. 12 Ee sah ɓuwii waaru kijúɓ ga fíkíi Kooh, ɓa en wíinoo na Yéesu
Kiristaaɗa hay kihatalu ga kipesɓa, 13 wayee nak ɓuwii ɓibóní'ɓii na ɓuwii wíili kiɗúk
ɓimooroomɓaɗa, ɓa yah kiwëñ kiɗúruk ga kibon. Ɓa yah kimúuyi' ɓuwii wayee ɓa
ga kihafɓa, ɓa hay kimúuy ɓan. 14 Fu nak, abaa bi yëgís ga iñum fu jaŋ ee fu hotin
an wa kayohɗa. Fu ínohin ɓuwaa jëgí'taawaɗa. 15 Bíncii cisela'í'cii, fu ínohca ga
ki'oomaafu bi ga wati. Ca dooyin kitum garaa hamham, waa ëewdohi ga kimúc
ɓéeɓ ɓaa gëmin ga Yéesu Kiristaa. 16 Ɓéeɓ Bíncii cisela'í'cii, Kooh híi' ɓo'-súusúus
ga kibínca. Ca laakin jeriñ kijëgíroh kayohfii, kiteeɓ ɓo'-súusúus iñcaa ya tumi
ee jommbiiɗa ki'en, kiko' ɓuwii taammbii ga iñaa jofin, ki'ëewdoh ɓo' ga kipeskaa
júwin. 17 En ɗanaa, ɓaa en yuu Kooh ɓéeɓ hay kimat ee ya hay kimín kitum tóoh
iñaa jofin.

4

Pool nakoh kijangat Hewhewii winéwí'wii

1 Yéesu Kiristaa hay kihayis bes. Ya yah buu' ee ya yah ki'atti' ɓuwaa kaaninɗa
na ɓii en na kipesɗa. Kon mi yii dímalukkaa ga fíkíi Kooh na ga fíkíi Yéesu Kiristaa:
2 jangataa Hewhewii winéwí'wii. Waa neɓ, waa mesik tóoh, jangataa hen rek.
Haydohaaɓa ga kayoh, fu ñariɓa, fu daasiɓa, fu jëgíriɓa, taam na kimúuñ. 3 En
ki'enaa, jamaanu waa hay, waa ɓuwii waaranndii kisúkúruk jëgírohii wukayohwii.
Ɓa waaran kikeloh iñaa neɓɓa rek. Ɓa hay hafɓa kiheeli' ɓijëgíroh, ɓaa wo'anɓa
iñaa newin. 4 Ɓa hay kiɗúkúruk kayohfii, ɓa súkúruki wo'een ëdítcii jëgírohuɗa.
5 Fu nak, taabaa ga na kiwíisoh ga iñaa en tóoh, fu took kikooruk mesiklaat, fu tum
lëgëy kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii, ee fu tum lëgëyumgaraa Kooh nakkaaɗa bi
mat.

6 En haffoonaa, mi enin anahaa seeyuunun bi ki'an doŋ tes ga ndaga kikaanndoo
deeyin. 7 Mi lebirohin lebirii bi jofin, mi foolin bi mi topin, mi yii na ngëmiigoo
bi wati. 8 Diimaɗa neehalaa Kooh faani'too ga ndamii mi laak ga kijúɓ ga fíkíiciɗa
waa sekkoo. Ha'mudii, atti'ohii yijúwí'yii hayyoowa ki'e' bëríinaa ya hayisanɗa. Ya
eranndiiroowa mi haŋngoo doŋ wayee ɓan ya eran ɓéeɓ ɓuwii neɓluk ga kihotissiɗa.

Iñcii Pool mëeñjoh kidíŋkaan Tímotéeɗa

9 Tumaa tóoh fu hayyoo kiwaaknee ga iñaa wëñ kigaaw. 10 Demaas foñinndoo,
karin teeraa Tesaloník ndaga kiwaa' enaama ëldúna. Kereseen karin gohaa Galasíi.
Tít ɓan karin gohaa Dalmasíi. 11 Lúkkaa doŋ yërí tes naroo dii. Fu en na kihayaa,
ɓaydohaa Marka ndaga ya laakɗinndoo jeriñ lool ga lëgëyii mi enukohɗa. 12 Mi wosin
Tisik teeraa Efees.

13 Fu en na kihayaa, haydohɗaaroo kúltí-soosoosfaagoo mi foñ ga teeraa Torowaas,
ga kaan Karposɗa. Haydohɗaaroo ɓan këyítcaagoo, wëñaa ga caa hëwírohu onɗa.

14 Ëlíksaan, tíwohaa, tuminndoo mesiklaataa en ɓéeɓ. Wayee Ha'mudii hayyi kifay
ɓéeɓ iñcaa cibóní'caa ya tumɗa. 15 Kon fu ɓan watukaari ndaga ya dëk kiheñoh ga
daa ya mos kimín iñii ɗu jëgírohɗa.

16 Waa mi ɗeɓ kika' kilayoh ga fíkíi atti'ohcaaɗa, ken amɗohhiiroo, ɓéeɓ foññjaroo.
Kooh nak hanatɓaka ki'aboh. 17 Ha'mudii yërí amɗohhoo, líifí'taroo na dooli, bi mi
mínnda kiyéegaloh dijófí' Wo'eeniigari. Ee fodaama ɓéeɓ ɓuwii enussii yaawúu'ɗa
mínussawa kikeloh. Ee ɓan Ha'mudii onndaroo kirëc ga kúuw gayindi.

18 Ha'mudii hayyoo kidëk kimúsal ga ɓéeɓ iñaa bonin; ee dara ocooroo, ya ekkoo
ga nguuraagari ga ɗookɗa. Ndam aawat gari bi taa'. Aameen.

Taŋkoh

19 Kon këñí'ɗaaroo Pírísíl, ya na Akílaas, na ɓu-kaan Onesifoo'. 20 Erasti, yaa tessa
ga teeraa Korenti. Torofím nak ɗúukoolee hen, mi foññjari ga teeraa Mílet.
21 Tumaa tóoh bi fu gaaw kile' dii balaa soosoosii aasaa. Ebulos, Pudensi, Linus,
Kolodíyaa na ɓéeɓ mbok-kerceencii diiɗa ɓii këñí'taa ga.
22 Mi yii kíim Ha'mudii ya níi' helumgaraa, ya barkeellúu ɗú ɓéeɓpúu.

Këyítfii Pool bín
Títɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín Tít. Tít enéerí yaawúu’ wayee ya gëmmba ga Kiristaanii. Ya taabin na Pool kiɓaaɓ waas ciyewin ee yërí tíidee kot kijúwohi' Pool na kerceencaa ga Korentiɗa (2 Korenti 7: 6-16). Këyítfii fii laak Tít ga Keret, dëk waa giiyaa wíil. Pool yërí foñeeri daama, sassari kitan ɓiɓo' ɓaa kuliyukan ga jaangaa. Ya jomee ɓuwaa kiteeɓ daa ɓaa en ɓéeɓ jom kiman ga mooroomciɗa na daa kipeskaagaɓa jom kimanɗa. Ya wo''ari ɓan ki'on hel gu'gicaa, oomaacaa, ñaamcaa na daa ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa jom kimanɗa.

Këyítfii Pool bín Títɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-4*)
2 - Ɓuwaa kuliyuk ga jaangucaaɗa (*1: 5-16*)
3 - Jëgírohii wukayohwii (*2: 1-15*)
4 - Ɓadukeen kerceen (*3: 1-11*)
5 - Taŋkoh (*3: 12-15*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi súrga Kooh ee mi apotaa' Yéesu Kiristaa. Mi sasu kinook ga ngëmii
ɓuwii Kooh tanukɗa na ki'ínohlukohɓa kayohfii taaboh na ngëmiigaruuɗa, 2 en
ɗanaa, ɓa laak yaakaa' kilaas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. Kooh yii wo'i kayoh
kesiɗa dígeeruu kipeskii kiima, lak ëldúna sakussii duum. 3 Ga wahtaa Kooh
Músalkaatiigaruu amɗa, ya onnda Wo'eenaagari ki'ínohuk. Wo'eenaama wërí en
iñii ya sassoo kiyéegalohɗa.
4 Mi yërí bínndaa këyítfii fii, fu Tít, fu yii mi aboh fodii kowuroo kayoh-
kayoh ga ngëmii ɗu bokɗa. Mi yii kíim Kooh, Paamudii, ya na Yéesu Kiristaa
Músalkaatiigaruu, ɓa barkeellaa, ɓa onndaa jam.

Ɓaa kuliyuk ga jaangu

5 Mi foñinndaa duma ga kúlkum Keret doonaa fu lëestí' iñcum tes kituuki'ɗa, ee
fodaa mi nakeeraakaɗa, ga teeraa en ɓéeɓ, fu tan ɓuwaa kuliyukan ga jaangaa en
daamaɗa. 6 Ɓaa kuliyuki ga jaangu nak jom ki'en ɓaa laakoo iñaa ɓo' wo'an gari
yibóní'. Ya jom ki'eem ga ɓetici doŋ. Towutaagari jomin kigëm ga Yéesu, teekɓa
hanat kibokidohu ga iñaa joffii, ee ta kelohi'ti.
7 En ki'enaa, ɓaa kuliyuk ga jaangu jom ki'en ɓaa laakoo iñaa ɓo' wo'an gari yibóní'
ndaga ya sasu kituukuk lëgëyii Kooh: ya jomoo kiɓëwí' hafci, ya jomoo kiyooɓ
ki'ayluk, ya jomoo ki'en anoh, ya jomoo kigaaw kifeekoh, ya jomoo kiheel kilaak
hëelís ga iñaa enndii waas. 8 Wayee ya jom ki'en ɓaa waarin sagac ga kaanci, ɓaa
waarin yijófí'. Ya jom ki'en ɓaa wíisohin, ɓo' yijúwí', ɓaa erin Kooh hafci, ɓaa mínin
hafci ki'am. 9 Ya jom ki'en ɓaa abin bi yëgísin ga Wo'eenii wukayohwii taabohin na
iñii jëgírohuɗa. Fodaama, ya hay kimín kidaas ɓuwaa ɓíinoo, kooroh ga jëgírohii
wukayohwii wiima, ee ɓan, ya mín kiɓúl ɓuwaa saŋwaɗa.

Kiwatuk ɓuwii jëgírohi sabohɗa

10 En ki'enaa, yewinin ɓuwaa kelohsoo wo'een ken. Ɓa ɗúki ɓuwii na
wo'eenciigaɓa laakoo hafɗa. Ɓuwaama, yaawúu'cii enu kerceenɗa wëñu ga kiyewin.
11 Ɓuwaama, fu jominɓa kiwo' ɓa laŋ túuwtaagaɓa, ndaga ɓa hícísohi kaan ñeeɓ, ɓa
jëgírohi iñaa jomoo ki'en ee kiheel kilaak hëelís ga iñaa enndii waas tahka. 12 Laakin
ɓo' yaa bok gaɓa ee ya sëldíigaɓa, ya wo'ee an:

«Ɓu-Keret mos ki'enu ɓikaakoh-saboh,
ɓa ɓijúu' ɓisóotí',
ɓa ɓiɓo' ɓisëgí'-coonu, ɓaa liilukin.»
13 Ɓaa yaama, iñaa ya wo' gaɓaɗa kayoh. Këri tah, ñaraaɓa ña' citamohí', en
ɗanaa, ɓa laak ngëm wukayoh-kayoh, 14 ee ɓa íis kitaabuk wo'een ëdítcii yaawúu'cii,
na iñcii ɓa ebilohi kitum ee meyoh ga ɓuwaa súugúrukuunun Kayohfiiɗa. 15 Ɓaa
setin ga fíkíi Kooh, tóoh setin ga fíkíici. Wayee ɓuwii setussii ga fíkíi Kooh ee
ɓa gëmmbiiɗa, dara settii ga fíkíiɓa. Halaatcaagaɓa na helcaagaɓa moroo. 16 Ɓa
tooni ki'ínoh Kooh, wayee tumeencaagaɓa kaakɗinɓa saboh. Ɓa ɓiɓo' ɓi'araami', ɓa
kelohoo wo'een ken ee ɓa mínoo kitum dara yijófí'.

2

Jëgírohii wukayohwii

1 Fu nak, jëgírohaa iñaa taabohin na jëgírohii wukayohwii. 2 Gu'gicum, wo'aaɓa
ɓa en ɓuwaa wíisohin, ɓaa onuunun cée', ɓuwaa taabu na hel, ɓuwaa laakuunun
ngëm wiyëgísí', ɓuwaa waaruunun ɓimooroomɓa ee tookuunun kimúuñ.
3 Fodaama ɓan, ya'ɓucum, wo'aaɓa ɓa ɓay ɓadukeen ɓaa pes ga iñaa Kooh waa'.
Ɓa hanat kiɗooɓ mooroomɓa, ɓa hanat kihaabin ga ki'an, ɓa jom kidígaloh yijófí',
4 Fodaama, ɓa yóodí' ɓeticaa han kipajukɗa kiwaa' yaalɓa na towutaagaɓa. 5 Ɓa
yóodí'ɓa kitaam na helɓa na kisaŋ caahan, kitook kitoputu' kaancaagaɓa ɓi jof, ki'en
ɓiɓo' ɓijófí', kikelohi' yaalcaagaɓa doonaa ken wo'oo yibóní' ga Wo'eenii Kooh.
6 Oomaa-yaalcum ɓan, wo'aaɓa, ɓa en ɓuwaa taabi na hel 7 ga iñaa en tóoh.
Fu ga kihaffu, tumaa yijófí' doonaa fu en ga oomaa-yaalcum ɓaa ɓa malakan gari.
Jëgírohumgaraa setat, wa laak haf. 8 Wo'eencumgaraa enat wo'een kayoh, caa ken
mínoo kinís, doonaa ɓuwum sagoh naruuɗa hotoo dara iñaa ɓa wo'an garuu yibóní'
ee ɓa líif na kaci.
9 Ɓuwum abu ñaamɗa nak, ɓa kelohɗat ha'muncaagaɓa ga iñaa en tóoh. Ɓa heelat
kitum iñaa neɓ ha'muncaagaɓa ee ɓa hanatɓa kiwedi'. 10 Ɓa hanatɓa kiloki'. Ɓa
namatɓa kikelohi' ga tóoh, en ɗanaa ha'muncaagaɓa ɓaama hay ki'e' cée' wiyaak
iñii ɗu jëgíroh ga loo Koohyii músalluuɗa.

Kijofkii Kooh onoh kimúc

11 En ki'enaa, Kooh teewohin kijofkiigari on ɓéeɓ ɓuwii kimúsaluɗa. 12 Kijofkiima
jëgí'tuu ki'íis kitaabuk kipes kibóní' na kiwaa' ëldúna ee ga jamaanii ɗu enoh
diimaɗa, ɗu ëewruk ga kipes ga iñaa hídin, ga iñaa júwin na kitum iñaa Kooh
waa'. 13 Ɗu jom kisek fodaama besaa winéwí'waa ɗu yaakaa'ɗa. Besaama wërí
Yéesu Kiristaa, Músalkaatiigaruu, yii en Koohyiigaruu wëñ ɓéeɓ, yah kihayis taam
na ndamɗa. 14 Ya ga kihafci, ya erohin kumuunkaagari ndaga ɗu, kimúsalluu ga tóoh
yibóní' ee ya tuminnduu heetaa en wuuci, waa setin ee kaantukohi ga kitum yijófí'.
15 Iñuma yëri fu jom kijëgíroh, fu daasiɓa, fu ñariɓa, fu taam ga na kimat sëk. Kaa
took nak ki'eewu!

3

Badukeen kerceen

1 Níindísaa ɓéeɓ ɓuwaa an ɓa jomin kikelohi' ha'-nguu'cii na ɓuwum tuukukcaɗa✡,
ɓa tooki'ɓa ee ɓa tuuk ga kitum yijófí'yaa en ɓéeɓ. 2 Ɓa hanat kiɓas ken, ɓa yewinat
jam, ɓa mínat kibayaloh, ɓa teewoh keeñ wimórí' ga ɓéeɓ. 3 En ki'enaa, kuɗewaa, ɗu
ɓan, ɗu halaatéerí kayoh, ɗu tookɗéerí ken, ɗu múuyeera, ɗu enee ñaam ɓéeɓ iñaa
neɓ kumuunnduu na iñaa ɗu waa'. Ɗu ínohee kisoot na kiɗíibuk kilaak. Ɗu ɓërí

✡ **3:1** 3: 1 Mëdírohat na Room 13: 1; 1 Pee' 2: 13.

calee kisagu ee ɗu ɓaa sagoh ga díkaantiruu. 4 Koohyii músalluuɗa nak teewohha
kijofkiigari na kiwaa'kii ya waa' ɓuwiiɗa, 5 Ya músallaruu, ee enndii an iñcaa ɗu
tumɗa júwin, wayee ya laakee yërmaandi garuu hen. Ee, ya músalinnduu, onndaruu
kilímukis ga kipes ki'as koorohha ga músú-bëtísimaa, na Helaa yisela'í'yaa. 6 Helii
yisela'í'yii yiima, Kooh yoosukɗinndi ga ɗookkuu bi dooyin koorohha ga Yéesu
Kiristaa, yii músalluuɗa. 7 Fodaama, ga kijofkaa ya teeɓpuuɗa, ya abohharuu ɓiɓo'
ɓijúwí' ga fíkíici ee ya onndaruu kilaas ga kipeskaa leehoo taa' ɗu yaakaa'ɗa.
8 Iñii yii wo'een wiwóorí', ee mi waarin fu tuuk ga tek, en ɗanaa ɓuwii gëmu ga
Koohɗa, ɓa ëewruk ga kitum iñaa jofin. Iñaama jofin ee laakin jeriñ ga ɓuwii.
9 Wayee kaa aas ga wo'een-nookohcaa laakoo haf, kaa aas ga kikín-caasamunkaa
ínohoo kileeh, kaa ñaroh ee kaa nookoh ga loo Waasii Móyíis. Iñcaama laakoo jeriñ
ee ca laakoo solu. 10 Ɓaa haydoh kihëgískoh ga ɗuuƴ ɓuwumaa, ñaraari waas kíinoo
bi ga waas kanak. Ya íissiinaa, kaalaari ga jaangaa. 11 Ɓaa man fodaama, wóorattaa
an ya ɗeegin Waasii wukayohwii, ee ya ɗuucuk ga kitum baakaaraa, ya yaa saŋku'
hafci.

Taŋkoh

12 Mi hayyaa kiwosoh Artemas wala Tísík. Binaa ya le'aa, leenaa tumaa tóoh fu
gaaw kihay fu daɓpoo ga teeraa Níkópólís. En ki'enaa, mi am ki'ennee daama binaa
soosoosii aasaa. 13 Tumaa tóoh, fu amɗoh Senaas, layohohaa, ya na Apoloos, en ɗanaa
ɓa ñakoo dara ga ɓaawaagaɓa. 14 Ɓuwii bok naruu ngëmɗa ɓan, ɓa guu'guulukat ga
kitum yijófí', en ɗanaa, sooliciigaruu wëñ kiɓítohɗa, ɗu mínca kipaƴ. Ee fodaama,
kipeskaagaɓa laak jeriñ.
15 Ɓéeɓ ɓuwii enu naroo diiɗa, ɓii këñí'taa ga. Këñíraa ɓéeɓ fiiliimuncumgaruu
boku naruu ngëm enu dumaɗa. Mi yii kíim Kooh ya barkeellúu ɗú ɓéeɓpúu.

Këyítfii Pool bín
Fílemoŋɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii Pool bídeefa fiiliici Fílemoŋ. Fa wo' ga loo kimat ga ngëm na ga loo ki'en ñaam. Fílemoŋ nak dëk teeraa Koloos ee ya enee ɓo' yilëekí'-teek daama. Ya súkúrukka iñaa Pool jangat ga loo Hewhewii winéwí'wiiɗa, ya gëmmbawa, ee ga saasi, ya aassa ga kikerceen. Ya laakeera ñaamaa teeku Onesím. Onesím nak núppa; Kooh tummba ya hotohha na Pool lak yaama yaa ga kasu. Pool yéegallari Hewhewii winéwí' wii ga loo Yéesu Kiristaaɗa. Fodaama, ya aassa ɓan ga kikerceen.

Këyítfii fii nak Pool bínndafa Fílemoŋ ya bayal Onesím. Ya ebilla Onesím kiɓayfa na kihafci bi ga Fílemoŋ. Newee Fílemogaa ya tum ga Onesím iñaa neɓpi bi ga sah ki'ap ndaga lak waas oninndika. Pool nak kíimmbari ga këyítfiima ya abohoo Onesím fodii ñaamaa núp hen. Ya kíimmbari kitookki ga kaanci na keeñ wimórí' ndaga Onesím nari ɓa ɓanak ɓéeɓɓa, ɓa bok ngëm ee ɓa enin wíinoo ga Yéesu Kiristaa.

Këyítfii Pool bín Fílemoŋɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1-3*)
2 - Pool gërëmmba Kooh ga Fílemoŋ (*4-7*)
3 - Pool nak Fílemoŋ yen aaw ga Onesím (*8-22*)
4 - Taŋkoh (*23-25*)

Këñɗoh

[1] Mi Pool, mi yii mi lagu ga kasu ndaga lëgëyii Yéesu Kiristaaɗa, mi na mbokkuu
Tímotée, ɗí ɓërí bínndaa këyítfii fii, fu Fílemoŋ, fu yii ɗí keeñukin ee fu taam
naríi ga lëgëyiiɗa. [2] Ɗí ɓii këñí'taa, fu na ɓan mbokiigaruu yiɓetiyii, Apfíyaa, na
Arkíp yii taam naruu ga lebirii kituuki' ngëmiiɗa, na ɓan ɓuwum gëmin ga Yéesu ee
hídírukohsi ga kaanfuɗa. [3] Mi yii kíim Kooh, Paamudiigaruu, ya na Yéesu Kiristaa,
Ha'mudii, ɓa barkeellúu, ɓa onndúu jam.

Pool gërëm Kooh ga Fílemoŋ

[4] Saycaa mi kíim Kooh tóoh, helloo ka' garaa ee mi gërëmi Koohyii mi jaamukiɗa.
[5] En ki'enaa, mi kelohin ngëmii fu laak ga Yéesu, Ha'mudiiɗa na dii fu hín kiwaa'
ɓuwii en ɓuu Koohɗa. [6] Mi yii kíim Kooh, kibokkii fu bok naríi ngëmɗa laak jeriñ,
en ɗanaa ka onndaa kiwëñ ki'ínoh iñaa yijófí'yaa en tóoh ɗu mín kitumi' Kiristaaɗa.
[7] Mbokii, en ki'enaa, kiwaa'kii fu waa' ɓuwiiɗa soosin keeñnjoo lool ee dëlɗin helloo
ndaga dii fu yii daas keeñcii ɓuwii en ɓuu Koohɗa.

Pool nak Fílemoŋ yen, aaw ga Onesím

[8] Kërí tah, laakin iñaa mi waa' fu tumi'too. Ee hídaa ga dii Kiristaanii oninndoo
kimínndaa ki'ebil fu tummbiɗa tóoh, [9] mi kíimanndaa hen, ndaga kiwaarohkii
en ga díkaantiruuɗa. Mi tumka, mi Pool, mi gu'gi'in ee mi yii lagussa ga kasu
ndaga kilëgëyi' Yéesu Kiristaaɗa. [10] Mi kíimmbaa ndaga Onesím*, yii mi am fodii
kowuroo, ee mi en paamci ga ngëmii aboh dii ga kasii mi lagohuɗa. [11] Kuɗewaa, ya
laakɗéeríiraa jeriñ, wayee diimaɗa, ya hayyaa kilaaki' jeriñ lool fodii ya laaki'too
jeriñɗa.
[12] Ya ga kihafci, mi yii ɓoykidohhi garaa, wayee man na mi ɓoykidoh keeñiigoo
sah-sah. [13] Mi waareerari kitëhdoh dii, ga yahaaroo, ya amɗohiroo ga lëgëyaa fu

---
* **1:10** 10 Onesím enee ñaam Fílemoŋ. Ya rëcca bes, ka'ta. Heyna, ya daanee Pool kiwaaknee ga kasu. Teekaa «Onesím» waa' kiwo' «jeriñ». Mëdírohat na 1: 11

jomee kitumɗa, waa mi yii lagussa ga kasu ndaga kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii.
14 Wayee mi waa'tii kitum dara ee fu taammbii ga, doonaa, iñii yijófí'yii fu
tumɗanndooɗa enoo gítín garaa, wayee wa en iñaa newanndaa hen.
15 Heyna sah, Onesím hëgísohu naraa iñaa maañnjii, doonaa binaa ya ɓoyukis
garaanaa, ɗú en bi taa'. 16 Ee ya ensisoo fodii ñaam, wayee ya en iñaa gën
kiñaam fúuf: ya yah mbok-kerceenaa ɓéeɓ keeñukin. Mi ga kihaffoo, ya en iñaama
garoonaa, wëñaa ga fu yuma, ndaga ya yuufu ee ya mbokfu ga ngëmii ɗu laak ga
Ha'mudiiɗa.
17 Kon en an fu abinndoo fiiliifunaa, tookaari ga kaanfu dijófí' fodii enee minaa.
18 Ee ɓan, en an ya tooñinndaa wala ya ɓayɗinndaa kobotaa, namaaroo kitaabuk.
19 Mi Pool, mi yërí bínndaa iñuma na yahhoo an: «Mi yërí yahhaa kifay.» Enndii an
mi waa'taa kiníindís an fu ɓayɗinndoo kobot ɓan, ennda fu ga kihaffu. 20 Ee, mbok,
dímalaaroo ga iñaama ndaga Ha'mudii ɗu bokohɗa ee fu dëlí' helloo ndaga dii ɗu
en wíinoo na Kiristaaniiɗa.
21 Ga dii mi enndaa na kibínɗa, mi laakin yaakaa' an fu hay kitum iñii mi
kíimmbaaɗa. Fu hay kitum sah iñaa paaf iñii mi kíimmbaaɗa. 22 Ee ɓan
waayukɗaaroo daa mi dëkan. En ki'enaa, mi abin yaakaa' an mi hayyúu ki'íku ndaga
Kooh kelohin iñcii ɗú kíimi'tooɗa.

Taŋkoh

23 Epafaraas, yii mi bok nari kilagu ga kasii ndaga lëgëyii Yéesu Kiristaaɗa, yii
këñí'túu ga. 24 Marka na Arístarka na Demaas na Lúkkaa, ɓii taam naroo ga
lëgëyiiɗa, ɓii këñí'taa ga ɓan.
25 Mi yii kíim Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, barkeellúu.

Këyítfii bídu
Yaawúu'caaɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii bídu ɓiyaawúu' ɓaa gëmu ga Yéesu Kiristaa. Ɓii bínfaɗa ken ínohoori. En ki'enaa ya ínohin dijófí' Bíncii cisela'í'cii, ndaga ya kooroh gaca kiteeɓɓa kayohfii. Waama lak yaawúu'ciima hatalsee ga kipes hen bi ɓa waa' kifoñ ngëmaagaɓa, iñaama tah ɓii yii bínndaɓa këyítfii fii kidaasɓa, ɓa am bi yëgís ga ngëmaagaɓa ee ɓa soofoo fenoo ga.

Ga jamaanaa caasamuncaa, Kooh pokoh kifiiliimun na yaawúu'caa. Ya wo'eeɓa an binaa ɓo' tum baakaaraa, ya sarahat en ɗanaa Kooh bayalli. Këyítfii fii teewoh an kifiiliimunkii ki'askii Kooh aboh na ɓuwii gëm ga Kowukiigariɗa paafin kuɗewaakaa. Iñii Yéesu Kiristaa tumi' ɓuwiiɗa wëñ kiyak iñaa malaakacaa, yaa Móyíis, yaa Aaron, na yaa Yosúwée tumɗeeɓaɗa. Yéesu Kiristaa yërí en kubaal-sarahkii Kooh apu kinís baakaa'cii ɓuwiiɗa. Kon ɓaa gëm garinaa soolukissii kitum sarah júu' kibayaluk baakaa', Kooh hayyi kibayal.

Këyítfii bídu yaawúu'caaɗa tíidoh anee:

1 - Kooh wo'in kooroh ga kowukaagari (*1: 1-3*)
2 - Yéesu paafin malaakacii (*1: 4–2: 18*)
3 - Yéesu paafin Móyíis (*3: 1–4: 13*)
4 - Yéesu yërí en sarahohii yiyaakyii paafin ɓéeɓɗa (*4: 14–7: 28*)
5 - Kifiiliimunkii ki'askii na kuɗewaakii (*8: 1–9: 22*)
6 - Sarahii mëeñjoh kilaakɗa: Kiristaanii erohin hafci (*9: 23–10: 31*)
7 - Ngëmaa ɓuwaa múus laakeeɗa (*11: 1-40*)
8 - Kiguu'guuluk ga ngëmii (*12: 1–13: 19*)
9 - Taŋkoh na kíim-Koohii mëeñjohɗa (*13: 20-25*)

Kooh wo'in, kooroh ga Kowukiigari

1 Kuɗewaa, Kooh wo''a na ɓicaasammbuu waas ciyewin na ga ɓadukeen ciyewin,
caa bokkii kiman, koorohha ga sëldíigacaagari. 2 Ee ga jamaanuciima mëeñjohɗa,
Kooh wo'in naruu koorohha ga Kowukii. Ya erinka kilam iñaa en tóoh, ee kooroh gari
ya sakka ëldúna na tóoh iñcii en gaɗa. 3 Ka kërí en meliclaatii ndamii Kooh ee ka kërí
teewoh dii ya man kayoh-kayohɗa. Kërí tíidi' iñaa en tóoh kooroh ga wo'eeniigari
wilëekí'-dooliwii. Ya sétí'ta ɓuwii ga baakaa'caagaɓa, lëehí'ta ya yuŋnga ga asamaan,
hanohha yah-ñaabaa Kooh yii mín ga tóohɗa.

Kowukii Kooh paafin malaakacii

4 Kooh tumin, Kowukiigari paafin malaakacii, kërí tah, ya e'taka teek waa wëñ
kiyak teekciigaɓa. 5 En ki'enaa, Kooh mosoo kiwo' yíinoo ga malaakacii an: «Fu, fu en
kowukiigoo, wati mi en Paapu», Ya mosoo kiwo' ɓan yíinoo gaɓa an: «Mi yah Paamun
gari, ya en kowu garoo»✡. 6 Ee ɓan, wii Kooh wos ëldúna Kowukiigari en saawɗa, ya
wo'ee an: «Ɓéeɓ malaakacii Kooh jaamukatti» 7 Ga iñaa aaw ga malaakacii, bíduunun
ga Këyítfii an:

«Ya tumin malaakaciigari, ɓa man na uuris,
súrgaciigari, ɓa man na kiwii.»

8 Wayee ga loo Kowukii, ya wo' an:

«Baŋ-buuriigaraa, fu Kooh, yah bi taa'
nguuriigaraa, fu tíinɗiwa ga iñaa júwin.

✡ **1:5** 1: 5 Kañcaa 2: 7; 2 Samiyeel 7: 14.

9 Fu warin yijúwí', fu sagin iñaa koo'tii waas.
Kërí tah fu Kooh, Koohyiigaraa leefinndaa dúuleen ga haf kifalla, fu en buu'.
Iñaama teewoh an, ga ɓéeɓ ɓuwii fu taabi naɓaɗa, fu wëñnji kineɓloh.»
10 Ya wo'in ɓan an:
«Fu Ha'mudii, fu yërí sak kakayfii ga dalaaraa
ee asamaanii fu hëwí'wa na yahfu.
11 Iñcuma hay kipaaf
ee fu yah bi taa'.
Kakayfii na asamaanii hay kiñamuk fodii kúltífaa rapin.
12 Fu hayca kipon fodii ɓaa pon kúltí;
ca hay kisúpítuk fodii kúltífaa líiwin,
wayee fu, fu yah ya ya.»
13 Kooh mossoo kiwo' malaaka yíinoo an:
«Hay, yugaa dii fu hanoh yah-ñaabiigoo
bi ga daa mi tuman ɓuwii sagoh naraaɗa ditogaa' kotfu.»✡
14 Ɓéeɓ malaakacii, ɓa en rek hel, caa lëgëyi' Kooh ee ya wosɓa ki'amɗoh ɓuwii
jom kilaas kimúckiiɗa.

2

Kimúckii kiyaakkii Ha'mudii yéegalohɗa

1 Waa enin fodaama, ɗu jomin kiwëñ kiŋooy ga Wo'eenii ɗu jëgíruɗa, en ɗanaa,
ken aawoo ëgíraa. 2 En ki'enaa, Wo'eenaa malaakacaa yéegalee ɓicaasammbuuɗa
laakka ee ɓéeɓ ɓaa ɗeegeerawa wala kelohɗéeríiwa, Kooh ko'tari. 3 Kon ɗu ɓii ɗu
kelohin kimúckaa hín na kiima kiyakɗa, binaa ɗu ammbiika bi yëgísaa, ɗu tuman na
bi Kooh korooruu. En ki'enaa, Ha'mudii ga kihafci yërí ɗeɓ kiyéegaloh kimúckiima,
tíkka ɓuwaa keloh kaɗa onussaruu ki'ínoh an kayoh. 4 Kooh koorohha ga mandarga
ciyewin, enaama cidóoyí'-waa', kíntaan caa bokkii, ee ca teewoh doolaagari, ya
warohhaɓa daa neɓpi iñcii Helii yisela'í'yii onohiɗa, ya teewohha fodaama an ɓa
wo' kayoh.

Yéesu Kiristaa paafin malaakacii

5 En ki'enaa, enndii malaakacii ɓërí Kooh on kilaak dooli ga ɗook ëldúnanii en na
kihay, ɗí wo' gawaɗa. 6 Laakin daa bídu ga Këyítfaa an:
«Éey Kooh, ɓo'-súusúus nam ya ki'en bi fu foñi hel gari?
Ɓo'-súusúus nam ya ki'en bi fu malaki hasfu gari?
7 Fu yóoskí'tari ya hanoh fíldoo malaakacii,
ee maañnjii fu onndari fodii ɓaa tíku baanu-buu' kilaak ndam na teek.
8 Fu oninndi kitík kot ga ɗook iñaa en tóoh.»
Ga dii ɗí wo' an: laakoo dara iñaa tes Kooh onndiiri kinguuruk gaɗa. Bi diima, ɗí
hottii duum ga daa ɓo' nguuruk ga ɗook iñaa en tóoh. 9 Wayee, ɗu hotin an Yéesu
yóoskírussa, ya hanohha fíldoo malaakacii ee maañnjii, en ɗanaa, ga yërmaandaa
Kooh, ya kaani' ɓéeɓ ɓuwii. Ee ɗu hotin diimaɗa an Kooh oninndi ndam na cée'
wiyaak ndaga kikaankaa ya dayɗa. 10 En ki'enaa, Kooh yii sak iñaa en tóoh ee yërí
am iñaa en tóohɗa waaree kihaydoh towuci tiyewin, ta bok nari ga ndamaagari.
Fodaama ɓii jomɓa kilëgísi' halii kimúckiiɗa, ya ammba ki'onndi kimat, kooroh ga
coonucaa ya dayanɗa. 11 Yéesu, yii on ɓuwii kiset ga baakaa'ciigaɓaɗa, ya na ɓuwii
ya on kiset ga baakaa'ɗa, ɓërí bok paamun yíinoo. Kërí tah enndii kaci gari ya ɓayiɓa
ɓimbokci. 12 Ee ya wo''a an:
«Kooh, mi hay kiyéegaloh teekiigaraa ga ɓéeɓ mbokciigoo.

✡ **1:13** 1: 13 Kañcaa 110: 1.

Mi hayyaa kikañ ga leeloo mbooloomii ɓuwii jaamukkaaɗa.»
13 Ya wo'issa ɓan an:
«Mi, mi óolukan Kooh ga tóoh.»
Ya wo'issa an:
«Mi yeema na oomaacii Kooh onndooɗa.»
14 Oomaaciima, waa ɓa ɓiɓo', Yéesu hayya, tummba hafci ɓo' fodaa gaɓa. En ɗanaa,
kooroh ga kikaankaagarinaa, ya ɗúbí' Seytaani, yii ɓay doolii kikaankii tíkukeeɓaɗa.
15 Fodaama, ɓuwaama, ga kipesɓa tóohka ɓa madee na ɓa abu ñaam, ndaga kiniik
kikaankiiɗa, ya ɓëgíssaɓa. 16 En ki'enaa, wëerin an enndii malaakacii ɓërí ya hay
ki'amɗoh, wayee ya hay ki'amɗoh tucaasamuntii Abaraham. 17 Kërí tah, ya jommba
kiman na mbokciigari ga tóoh. En ɗanaa, ya en sarahohii Kooh yiyaakyii laakin
yërmaandi ee tookɗinndiɗa, doonaa, ya bayal ɓuwii en ɓuuciɗa baakaa'ciigaɓa.
18 Waa ya ga kihafci, ya dayeera coonu ga wii ya fíruɗa, ya mínin ki'amɗoh kimma
ɓuwii en na kifíruɗa.

3

Yéesu paafin Móyíis

1 Kërí tah, ɗú ɓuwii en ɓuu Koohɗa, ɗú ɓii Kooh tanukɗa, malakat ga Yéesu
yii ɗu gëm an Kooh yërí wossi ee yërí en sarahohii yiyaakyiiɗa. 2 En ki'enaa,
ya tookɗeera Kooh yii tanukeeri kitum lëgëyaamaɗa fodaa Móyíis tookɗeeri, ya
tummba lëgëyaagari bi matta ga ɗuuy ɓéeɓ ɓuwaa Kooh wo' ɓu-kaanciɗa. 3 Ɓaa
tawah kaan, yërí wëñi ki'onu cee' kaanfaa ya tawahɗa. Iñaama tah Yéesu yërí cal
ki'e' ndam waa wëñ waa Móyíis eruɗa. 4 En ki'enaa, kaanfaa en tóoh, laak ɓaa
tawahfa. Ee Kooh yërí tawah iñaa en tóoh. 5 Móyíis ga kihafci enee ɓaa kelohɗuseera
ga ɗuuy ɓéeɓ ɓuwaa Kooh wo' ɓu-kaanciɗa, ya enee súrga rek, yaa sasu kile'doh ga
ɓuwaa iñaa Kooh yah kiwo' fayuu'ɗa. 6 Kiristaanii nak tookɗin Kooh, ya yii ya en
Kowukii kuliyukɗu ga fíkíi ɓuwaa Kooh wo' ɓu-kaanciɗa. Ɗu, ɗu ɓërí enan heetiima
binaa ɗu am ga iñii ɗu óolukɗa ee ɗu ndamukohi iñii ɗu yaakaa'ɗanaa.

Íikaraa Kooh yah ki'on ɓuwii gëminɗa

7 Kërí tah, fodaa Helii yisela'í'yii wo'ɗa an: «Wati, binaa ɗú keloh koonaakii
Koohaa, 8 kaa lagat keeññjúu fodaa ɓicaasammbúu tumeeka ga ëgí'-dúndagaaɗa: ɓa
ɓaa ña'sukoh, ɓa ɓaa malaksukohhi.» 9 Kooh wo''a an: Daama, ɓicaasammbúu ɓaa
tooññjoo, ɓa waareeroo kimalaksukoh, hídaa ga daa ɓa hoteera iñcaa mi tumee, 10 bi
ennda tíkíis tidaaŋkaah-nikiisɗa. Iñaama tah mi aylukkaɓa, mi wo''a an helciigaɓa
dëk ga kinaan, ɓa ínohhoo daa mi waa' ɓa ëewrukɗa. 11 Mi waatta, lak mi aylukin,
an: Ɓa aasoo múk daa mi onanɓa ki'íikarukɗa.
12 Mbok-kerceencii, watukat bi yíinoo garúu laakoo keeñ wibóní' bi tah ya gëmoo,
ya súugúruk Kooh yii laak kipesɗa. 13 Wayee ɓaa en ɓéeɓ namat kidaas mooroomci
besaa en tóoh, waa bi wati wo'eenii «Wati» wo'uɗa, wa wii lís kiwo'u, en ɗanaa
ken lagoo keeñaagari, baakaa' wëññji dooli. 14 En ki'enaa, ɗu bokan kitaam na
Kiristaanii, en an ɗu abin bi yëgísin ga yaakaariima ɗu laakee ga dalaaraaɗa bi
ga siñdaanaanaa. 15 Bídu ga Këyítfaa an:
«Wati, binaa ɗú keloh koonaakii Koohaa, kaa lagat keeññjúu fodaa ɓicaasammbúu
tumeeka, ɓa ɓaa ña'sukoh, ɓa ɓaa malaksukohhiɗa.»
16 En ki'enaa, ɓuwii ɓiida ɓërí kelohee wo'eenaa Kooh ee ɓa ɓaa ña'sukoh fodaama?
Man enee ɓéeɓ ɓuwaa Móyíis meydohee kúlkaa Esíptiɗa! 17 Ɓuwii ɓiida ɓërí
Kooh aylukee bi ennda tíkíis tidaaŋkaah-nikiis? Man enee ɓuwaa tumee baakaa'
ee faraafcaagaɓa keennda ga ëgí'-dúndagaaɗa. 18 Ɓuwii ɓiida ɓërí Kooh wo'ee naɓa
an ɓa aasoo múk daa ya onanɓa ki'íikaruk? Man enee ɓuwaa sageeri kikelohi'ɗa!

19 En ki'enaa, ɗu hotin an ɓa mínndii ki'aas ga kúlkaa Kooh waayukɗeeɓaɗa, ndaga
ɓa sagee kigëm hen.

4

1 Kooh díginnduu ki'aas daa ya onannduu ki'íikaruk. Waa dígaama lís bi wati, kon
ɗu watukat bi yíinoo garuu aboo an ya tesin ga fenoo. 2 Wo'eenii Kooh yéegalsee
ɓuwaa enee ga ëgí'-dúndagaaɗa, ɗu ɓan ɗu yéegaluununwa. Wa laaki'tiiɓa jeriñ
ndaga ɓa kelohhawa ee ɓa te''iiwa na ngëm. 3 Ɗu ɓii ɗu gëminɗa, ɗu hay ki'aas ga
daa ya onannduu ki'íikarukɗa. Ga loo íikaraama, Kooh wo'ee an: «Mi waatta lak mi
aylukin an: “Ɓa aasoo múk daa mi onanɓa ki'íikarukɗa!”»

Íikaraa Kooh wo' waama, ya maañinwa kituuki' ga wii lëgëyaagari mat ga waa
ya sak ëldúnaɗa. 4 En ki'enaa, ga loo iñaama, laakin daa ka bídu ga Këyítfaa an:
«Ga besaa wu-yitnakanakwaa, Kooh íikarukka ga tóoh lëgëyaagari.» 5 Kooh wo'sin
daama ɓan an: «Ɓa aasoo múk daa mi onanɓa ki'íikaruk.» 6 Ɓuwaa ɗewee kikeloh
Wo'eenii Koohɗa, ɓa aassii da ndaga ɓa te''iiwa na ngëm. Wayee bi wati, laakin
ɓuwaa hay aasu daama. 7 Tíkíis tiyewin tíkka ga, Kooh abissa bes wiliis, ya teekkawa
«Wati»; ya koorohhaka ga kúuw Dëwít, fodaa ka ɗewin kiwo'uɗa an: «Wati, binaa
ɗú keloh koonaakii Koohaa kaa lagat keeñnjúu.»

8 Enee an Yosúwée onin ɓicaasammbuu ki'aas ga íikaraa, eneenaa Kooh wo'sissoo,
ga fenoogaa, iñaa aaw ga loo bes wiliis. 9 Kon nak laakin íika', waa faanɗu heetii en
wuuci, waa man na waa ya íikarukee ga besaa wu-yitnakanakwaaɗa. 10 En ki'enaa,
ɓaa aas ga daa Kooh onanndi ki'íikaruk, ya ɓan, ya hay ki'íikaruk ga lëgëyaagari
fodaa daa Kooh íikarukee ga waagariɗa. 11 Kon, ɗu ɗíibukat ki'aas daama; yíinoo
garuu hanat kikeen ndaga kisaŋ kikelohi' Kooh fodaa ɓicaasammbuu tumeeka ga
ëgí'-dúndagaaɗa. 12 En ki'enaa, Wo'eenii Kooh wii pes ee wa laakin dooli. Wa wërí
wëñ kikaañ kalaɓ faa ɓakcaa kanakcaa kaañin. Wa aasi ga ɗuuycuu bi ga daa wëñ
kihuutɗa, wa le'nee bi ga fítii, helii, tëpíscii na fabuuyfii. Wa mínin kimeydoh faŋ
iñaa ɓo' halaat na iñaa ɓo' am kitum ga keeñci. 13 Laakoo dara iñaa saku ɗaakuk
ga fíkíi Kooh. Ya ga kihafci ya hoti ga iñaa en tóoh ee ɗu ɓéeɓpuu ɗu hay kituuk ga
fíkíici, ɗu taas ga iñcii ɗu tumiɗa.

Yéesu yërí en sarahohii yiyaakyii paafin ɓéeɓɗa

14 En ki'enaa, ɗu laakin sarahoh yiyaak, yaa paafin ɓéeɓ, ya karin bi tuukin ga fíkíi
Kooh ee Yéesu Kowukii Kooh yërí en sarahohiima. Kon ɗu abat bi yëgís ga iñiima en
kayoh ɗu gëm gawaɗa. 15 Sarahohii yiyaakyii ɗu laakɗa mínin naruu kibok ga ɗuuy
kilaakoo-doolikiigaruuɗa, ndaga fodii ɗu fí'siɗa, ya ga kihafci, ya fí'seera ga ɓakaa
en tóoh, wayee ya tummbii baakaa'. 16 Kon, ɗu deeyat na hel widëlí' ga baŋ-buurii
Kooh, dii kijof enohɗa, en ɗanaa ɗu laas ga yërmaandiigari na kijofkiigari, ee ya
amɗohhuu saycaa ɗu sooluk tóoh.

5

1 En ki'enaa, sarahoh yiyaak yaa en ɓéeɓ tansi ga ɗuuy ɓuwaa ee ya ɓewu ki'eni'ɓa
súrgaa Kooh, yaa enan ga díkaanti ɓuwaa na Kooh. Yërí laak lëgëy kifaan ga fíkíi
Kooh iñcaa ɓuwaa onohiɗa na ɓan kitum sarah kibayaluk baakaa'caagaɓa. 2 Waa
ya ga kihafci ya mín kikeen ga baakaa', ndaga ya ɓo'-súusúus kesi, ya ínohin dijófí'
iñaa dal ɓuwaa ɓíinoo keeni ga baakaa' ee ki'ínohoo tahkaɗa. 3 Waa ya ga kihafci ya
keenin ga baakaa', ya jomin kitum sarah kibayaluk baakaa'caagari fodaa ya tumika
kibayaluk baakaa'caa heetaaɗa.

4 Ken mínoo ki'on hafci cée' ki'en sarahoh; Kooh doŋ yërí oni ɓo' wa, fodaa ka
enee ga Aaronɗa. 5 Fodaama, Kiristaanii enndii yërí on hafci céeraama ki'en sarahoh
yiyaak, wayee Kooh yërí onndika ga waa ya wo''i an: «Fu, fu en kowukiigoo, wati

mi en Paapu.» 6 Ya wo'issa diliis ɓan an: «Fu, fu yah sarahoh bi taa' ga lagaa
Melkisedek.» 7 Ga wii ya pes ga ëldúnaɗa, Yéesu enee ga kíimi Kooh, dímalukiri taam
na tifiip na moon, ya kíimi Kooh yii míneeri kimúsal ga kikaanɗa. Kooh nak tummba
iñaa ya kíimɗa ndaga daa ya kelohɗeeriɗa. 8 Hídaa ga daa ya en Kowu Koohɗa tóoh,
ya yoonnda kitooki'ti kooroh ga coonucaa ga dayɗa. 9 Ga waa ya mëtí'ta fodaama, ya
ennda ɓaa kimúckii leehoo taa'ɗa meyohan gari, ka yoosuk ga ɓéeɓ ɓuwii kelohi'tiɗa.
10 Fodaama Kooh tummbari sarahohii yiyaakyii ga lagaa Melkisedek.

Kofeelkii ga kifoñ ngëmɗa

11 En ga loo iñaamanaa, yewinin iñaa ɗí jom ga kiwo'. Wayee kilóogísohi'túuwa
enndii iñaa yooɓ ndaga ɗú enndii ɓuwaa gaawin ki'am iñaa ɗú wo'u. 12 Ɗú laakeeraa
jot widóoyí' ki'en ɓuwaa jëgírohan wati, ee bi wati ɗú lís kisooluk ɓaa yóodíranndúu
iñcii ɗeɓsi kijëgíroh ga loo Koohɗa. Ɗú jomee wati kiñam ñamahaa tígin ga look,
wayee ɗú lís kisooluk miis, maa ɗú ɓapan. 13 Ɓaa ɓapi miis lís oomaa, ya laakoo hel
ki'ínohsoh iñaa júwin na yaa júɓpii. 14 Ñamah witígí' nak wuu yaakcii, ɓa ɓii ɓa
núusohɗin helɓa ga ki'ínohsoh iñaa jofin na yaa joffii.

6

1 Kërí tah, ɗu hanat kimëeñí' haffu ga iñcii ɗeɓsi kijëgírohu ga loo Kiristaaniiɗa.
Ɗu namat ki'ëewruk ga cii yaak jom kijëgíruɗa, ɗu watuk kiɓoyukis ga cii ɗeɓsi
kijëgírohuɗa fodii: loo ki'íis tumeencii ëewdoh ɓo' ga kikaanɗa, loo kigëm ga Kooh;
2 kijëgírohkii ga loo bëtísi', loo kitík ɓuwii yah ga haf, loo kimílískaa Yéesu ga ɓuwaa
kaaninɗa na loo atti'aa mëeñjohɗa. 3 Kon ɗu ëewrukat ga iñcii yaak jom kijëgíruɗa,
Kooh onnduukanaa.
4-6 En ki'enaa, ɓuwii mosin kilaas ga lee'laatii Koohɗa, ɓa yoohin ga iñcii cijófí'cii
meyoh asamaanɗa, ɓa laakin doolaa Helaa yisela'í'yaa, ɓa yéegin ga keeñɓa
neɓlaatii Wo'eenii Kooh, na ɓan doolaa ëldúnaanii en na kihayɗa, ee hoonohhii ɓa
ɓoykisin ga kipeskaagaɓa kibóní'kaaɗa, laakissii iñaa ɓo' mín kitum kinookɓa bi ɓa
súpít kipeskaagaɓa. Ɓuwaama man fodaama, ɓa daaysin Yéesu ga kuraanaa, ɓa
ɓaslukinndi ga fíkíi ɓéeɓ.
7 Binaa kakay ëní' ga toɓcaa tíkísukohi kikeen ga ɗookfaɗa, fa paal iñcaa laakɗin
ɓuwaa línfaɗa jeriñaa, Kooh barkeelfa. 8 Wayee binaa fa paal lúp na ñaawaawaa,
fa laakoo jeriñ, fa aaw ga kicoju ee fa mëeñjohan ga kitëkíru.
9 Wayee nak mbokcii, ɗú ɓii ɗí keeñukinɗa, luu ɗí wo'ee foduma, wóorinndíi an
ɗú ɓii taabuk waasii wijófí'wii aaw ga kimúcɗa. 10 Kooh enndii ɓaa júɓpii; ya mínoo
ki'aluk iñcaa ɗú tumɗeeri na kiwaarohkaa ɗú teeweeri, ga daa ɗú amɗohee ɓuwii
en ɓuuciɗa; ee ɗú lísca kitum bi watiɗa. 11 Ɗí nak, ɗí waa' ɓaa en ɓéeɓ garúu teewoh
kikaantukoh, kaa man fodaama bi ga siñdaanaa. En ɗanaa, iñii ɗú yaakaa'ɗa laak
bi mat sëk. 12 Kon, kaa enat sagoh-coonu, wayee taabat ga kotcii ɓuwii guu'guuluk
taam na ngëmɗa, ndaga ɓa ɓërí yah kilam iñcii Kooh dígohɗa.

Iñii Kooh dígohɗa wóorin

13 Wii Kooh díŋ Abaraham ee ya laakkii ɓaa ya waatan gari wëññji kiyakɗa, ya
waatta ga hafci, ya wo''a an:
14 «Mi hay kitum, fu barkeelan kibarkeel
ee tucaasamuntaagaraa yewinan kiyewin.»
15 Fodaama Abaraham yuŋnga yaa sek bi ya laassa iñaa Kooh dígeeriɗa. 16 Binaa
ɓuwii ɓa en na kiwaataa, ɓa waati ga ɓaa wëñɓa kiyak; ee fodaama ɓa ayuki ga
wóo'laataa ɓaa ɓa waatuk gariɗa, kilëehí' wo'eenaa. 17 Kooh nak waaree kiteeɓ
ɓuwii jom kilam iñcii ya dígohɗa an ya soofoo fenoo ga iñaa ya am kitum, kërí tah
ya waatta ga hafci. 18 Fodaama iñaa Kooh dígoh yaama na waataa ya waat ga hafciɗa

enin enaama kanak caa teewoh an mínoo ki'en Kooh wo' iñaa enndii kayoh. Iñcaama
en garuu iñaa ɓaatannduu kidaas ɗu ɓii ɗu foñin tóohɗa ee ɗu abin bi yëgísin ga
iñcii ɗu yaakaa' kilaasɗa. [19] Yaakaariima wërí en jípii fítciigaruu ayukohɗa: wa
wóorin ee wa yëgísin. Wa oninnduu kipaaf rídóonaa kún ɗekataa wëñ kisela'ɗa ee
ɗu le' bi ga daa Kooh enohɗa. [20] Ɗekataama, Yéesu kuliyukkuu da ee haffuu tahhi
da ki'aas. Ya enin sarahohii yiyaakyii yah bi taa'ɗa, ga lagaa Melkisedek.

7

Melkisedek, buuraa, sarahohaa

[1] Melkisedek yaama enee buuraa Saleem, ya ennda ɓan sarahohaa yiyaakyaa
Kooh yii ga ɗookaa-ɗookɗa. Wii Abaraham meyoh ga heñaa ya kaalee buu'caaɗa,
Melkisedek ka'ta kitëebílukki, barkeellari✡. [2] Ya yërí Abaraham eree ɓan komaa
wudaaŋkaahwaa ga ɓéeɓ iñcaa ya ɓewohee ga heñaaɗa. Teekii Melkisedek waa'
kiwo': «Buurii tíidi yijúwí'.» Ɓaatta ga ya ennda buurii Saleem ee wërí en: «Buurii
tíidi jam». [3] Melkisedek yiima ken ínohi'tiiri eewun, wala paamun, wala caasamun.
Ken ínohoo dara ga loo kilímukci wala loo kikaanci. Ya mëdírohu na Kowukii Kooh
ee ya en sarahoh bi taa'.
[4] Malakat ɓaamaa, daa ya hídee kilaak teek ga ɗuuy ɓuwiiɗa. Abaraham,
caasammbuu, e'tari komaa wudaaŋkaahwaa ga iñaa wëñ kijof ya te'ee ga ɓuwaa
ya heñohee naɓaɗa. [5] Ɓuwaa enu sarahoh ga tucaasamuntaa Léwíɗa, Waasaa
Móyíis oneeraɓa kimeekisoh komaa wudaaŋkaahwaa ga ɓéeɓ iñaa ɓu-Isarayeel
laakɗa. Ɓa meekiseewa mbokcaagaɓa, ee moona mbokcaama tucaasamun Abaraham
ɓan. [6] Melkisedek nak enéeríi kucaasamun Léwí, wayee hoonohhii ya laassa ɓakaa
wudaaŋkaahwaa ga iñaa Abaraham ɓewohee ga heñaaɗa. Wëñaa ga, ya barkeella
ɓaa yaama laasee iñcaa Kooh dígoheeɗa. [7] Wóorin an ɓii barkeelɗa yërí wëñ kiyak
ɓii barkeeluɗa. [8] Ɓuwiima enu tucaasamun Léwí, ee ɓa laasi ɓakaa wudaaŋkaahwaa
ga ɓuwaaɗa, ɓa ɓiɓo' ɓaa aaw ga kikaan. Melkisedek nak Këyítfii wo' an ya yii pes.
[9] Ɓo' mínin kiwo' ɓan an, Léwí, ya yii, tucaasamuntaagari tii laas ɓak wudaaŋkaahɗa,
ya ga kihafci sah, ya erin Melkisedek ɓak wudaaŋkaah, kooroh ga Abaraham. [10] En
ki'enaa, wii Melkisedek tëebíluk Abarahamɗa, lakanaa Léwí límussii duum, wayee
ya lísee ga geñaa Abaraham.

Yéesu, sarahoh yiyaak fodaa Melkisedek

[11] Lëgëy sarahohaa ɓu-kaan Léwí ɓa tumee ga lagaa Aaronɗa, Waasii Móyíis wërí
ebiloheewa kitum. Enee an lëgëy-sarahohaama míneera ɓuwaa ki'on kimat ga fíkíi
Koohaa, eneenaa soolukan ya sarahoh yiliis, yaa manndii na sarahohcaama, falu ga
lagaa Melkisedek? [12] En ki'enaa, binaa ki'en-sarahohkaa lofirunaa, Waasaa ɓan jomin
kilofiru. [13] Ee Ha'mudiigaruu, yii wo'eencii ciima wo' ga loociɗa, bokee ga níil wiliis
waa, yíinoo ga ɓuwaa bok ga níilaamaɗa, mosoo kitum lëgëy-sarahoh. [14] En ki'enaa,
ɓaa en ɓéeɓ ínohin an Ha'mudiigaruu bok ga níilaa Yúdaa, ee Móyíis mosoo kiwo'
loo lëgëy-sarahoh waa aaw ga níilaama.
[15] Iñii yii yërí ɓaat kiléerí' tóoh: sarahoh yiliis hayin, yaa man na Melkisedek,
[16] ee ya falussii sarahoh, koorohha ga kilamkaa ga lagaa Léwí fodaa Waasaa Móyíis
nakoheekaɗa, wayee ya falu, ayuk ga doolaa kipeskaa dara mínooka kiyasohɗa. [17] En
ki'enaa, seedi'uunun gari an:
«Fu, fu yah sarahoh bi taa' fodaa Melkisedek.»
[18] Fodaama, iñaa enee kuɗewaaɗa foñussa ndaga wa laakéeríi dooli ee wa
jeriñséeríi dara. [19] En ki'enaa, Waasii Móyíis mínoo ki'on ken kijúɓ ga fíkíi Kooh,
kërí tah ɗu haydohɗussa yaakaa' wiliis waa gën ee wërí onannduu kideey ga Kooh.

✡ **7:1** 7: 1 Malkat Sënees 14: 17-20.

Kiristaanii, sarahohii yah bi taa'ɗa.

20 Wëñaa ga, ga waa Kooh fal Yéesu sarahohɗa, ya waateera ga iñaama, wayee
sarahohcaa ɓíinoo faluunun ee ya tummbii fodaama. 21 En ki'enaa, Kooh waatee
hen, wo''ari an:
«Mi Ha'mudii, mi waatukin,
ee mi soofanndii fenoo ga:
fu, fu yah sarahoh bi taa'.»
22 Ga iñaama, Yéesu enin ɓaa tuuki' kifiiliimunkii gën ga ɓuwii ga díkaantiɓa na
Koohɗa.
23 Ɓaatta ga, ɓuwaa falsee sarahohɗa kuɗewaaɗa yewineera, ndaga kikaan
onéeríiɓa kites bi taa'. 24 Yéesu nak, waa ya pesan bi taa', ya enan sarahoh bi taa' ɓan.
25 Kërí tah, ya mínin kimúsal waas kíinoo, leeh tak, ɓuwii kooroh gari, ɓa deeyca ga
Koohɗa, ndaga ya yii pes bi taa' kikíimi'ɓa Kooh.
26 Yéesu yërí en sarahohii gën garuuɗa: ya sela'in, ya ínohoo kitum yibóní', ya
laakoo baakaa', ya hëgísohussa na tumoh-baakaa'caa, ya ɓëwírussa ga ɗookaa-ɗook
asamaan. 27 Ya manndii na sarahohcii ɓiyaakɓii ɓíinoo, ya soolukkii kitum sarah
saycaa en tóoh fodii gaɓa kibayaluk baakaa'caagari na ɓan caa mbooloomaa. En
ki'enaa ya tumin sarah waas kíinoo kibayaluk baakaa'cii ɓuwii ee bi taa' ga wii ya
eroh kumuunkaagariɗa. 28 Waasii Móyíis, ɓiɓo' kesi ɓaa mínin kikeen ga baakaa'
ɓërí wa falee ɓisarahoh ɓiyaak. Wayee wo'eenii* Kooh waatuk, hay ga fenoo Waasii
Móyíisɗa, Kowukiigari matin ga tóohɗa kërí wa fal sarahoh yiyaak ee bi taa'.

8

Kifiiliimunkii ki'askii na kuɗewaakii

1 Iñii yii yërí wëñ kilaak solu ga iñii ɗí en na kiwo'ɗa: Ɗu laakin sarahoh yiyaak,
yaa yugin ga asamaan, hanoh baŋ-buuraa Kooh yii mín ga tóohɗa yah-ñaam. 2 Ya
yërí tumi lëgëy-sarahoh ga ɗekataama wisela'í'waa en ga taalii* wukayohwiiɗa.
Taaliima, ɓo'-súusúus yíppiiwa, Ha'mudii yërí yípwa. 3 Sarahoh yiyaak, yaa en
tóoh, falu kihaydoh ga fíkíi Kooh iñcaa faanɗu Kooh sarahɗa na kitumi'ti sarah.
Kon sarahohiigaruu yiyaakyii ɓan jomin kilaak iñaa ya sarahohan. 4 Ya enee dii ga
kakayaa, eneenaa ya enoo sarahoh, waa laakin sarahohcaa laak kihaydoh ga fíkíi
Kooh iñcaa faanɗussi sarah fodaa Waasaa Móyíis nakohkaɗa. 5 Lëgëyii sarahohcii
ɓiyaakɓii tumi ga ɗekataa wisela'í'waa ga Kaanfaa Koohɗa nak, wa en nataal na
sóogúu ga iñaa tumu ga asamaanɗa. Iñaama tah, ga wii Móyíis yah kiyíp taalaama
jaamukohsiɗa, Kooh wo''ari an: «Foñaa helfu ga iñii fu yah kitumɗa bi tóoh man
fodaa mi teeweeraaka ga ɗook jaŋjagaaɗa»✡. 6 Wayee diima, lëgëy-sarahohaa
Yéesu sasuɗa wërí wëñ waa sarahohcaa ɓíinoo kiyak fúuf, ndaga ya yërí tíin ga
díkaanti Kooh na ɓuwii kipok kifiiliimunkaa gën kaa kuɗewaa. Ee Kooh díginnduu
ga kifiiliimunkaama iñcaa gën ga tóohɗa.
7 Enee an kifiiliimunkaa kuɗewaakaa laakéeríi sík wíinoonaa, eneenaa caloo ka
kilofirohu na kukanak. 8 Wayee Kooh ña' heetiigari hen ga waa ya wo' an:
«Mi Ha'mudii mi wo' an:
Bes caa hay, caa mi hay kipok kifiiliimun ki'as na ɓu-Isarayeel,
na ɓu-Yúdaa ɓan.
9 Kifiiliimunkaama madanndii na kaa mi pokohee na ɓicaasamɓa,
bëríinaa mi amɓa ga yahhoo, mi meydohhaɓa kúlkaa Esíptiɗa.
Ɓa ga kihafɓa, ɓa ammbii kifiiliimunkaa kaama,

* **7:28** 7: 28 Malkat wo'eenaama ga 7: 21 * **8:2** 8: 2 Taalaa wërí en ga daa Kooh faanohee wo'eencaagari bídu ee níi' ɓu-Isarayeel ga ngëmaa ɓa laak gariɗa. Ga ɗekataama, laakeera ɗekataa wo'u wisela'í'waa na ɗekataa wo'u wëñ kisela'ɗa. ✡ **8:5** 8: 5 Malkat Eksoot 25: 40.

kërí tah, mi foñlukkaɓa ɓan.
10 Kifiiliimunkii kiima kërí mi yah kipokoh na heetii ɓu-Isarayeel,
besciima paafaa:
Mi hay kiso' iñcii mi ebilohɗa ga helɓa,
mi bínca ga keeñɓa.
Mi yah Koohyiigaɓa
ee ɓa yah heetiigoo.
11 Yíinoo gaɓa soolukanndii kijëgí' ɓaa bok nari kúl,
wala mbokci an ya heelat ki'ínoh Ha'mudii.
En ki'enaa, lak ɓéeɓ ínohinndoo,
daloh ga yaa wëñ kijutuutɗa bi ga yaa wëñ kiyakɗa.
12 Mi hayɓa kibayal tooñcaagaɓa ee mi aluk baakaa'caagaɓa.»
13 Kooh wo' loo kifiiliimun ki'asaa, lak kaa ya pokee kuɗewaaɗa kasohin ee iñaa
kasohin aaw ga kileeh.

9

Daa Kooh jaamuksee ga kifiiliimunkaa kuɗewaakaaɗa

1 Kifiiliimunkaa kuɗewaakaa laakeera iñcaa Kooh ebilohee kitum ga loo daa
ɓuwaa jommbi kijaamukɗa. Laakeera ɓan kaan ga ëldúna, faa yípɗuseeri. 2 En
ki'enaa, laakeera taalaa yípu, hëgísohussa kom kanak. Waa ɗeɓɗa teeku «*Ɗekataa
wisela'í'waa». Iñaa tíkohsee lampuɗa, wa na mbúurúcaa faanɗusee Kooh sarahɗa,
na palaaŋfaa ca faanohseeɗa, ca enee daama. 3 Komaa wukanakwaa teeku
«*Ɗekataa wëñ kisela'ɗa», ee enee ga fenoo rídóonaa hëgísoh ɗekatcaa kanakcaaɗa.
4 Loteel-wúrúus, waa cúuraaycaa tëkírohsiɗa, wa na gaalaa kifiiliimunkaa* ee
leefsee na wúrúus bi gommbaɗa, ca enee daama. Kaas-wúrúus waa tum ñamahaama
meyohee asamaan, wo'si maanɗa, na dooraa Aaron tapiseeɗa, na atohcaa bídu
wo'eencaa kifiiliimunkaa pokohuɗa eksee ga gaalaama. 5 Nataal enaama kanak caa
wo'si Serubee ee ca teewoh ndamaa Koohɗa faanussa ga ɗook gaalaa. Sëegúufaa
paaɓcaagaca kúnnda daa ñífaa wíssi kibayaluk baakaa'ɗa. Wayee iñcaama, diima
caloo ɗu lóogísohca wíinoo wíinoo.
6 Iñcaama tóohca, waa en ɓéeɓ faanussa fodaama. Sarahohcaa, saycaa en tóoh, ɓa
aas ga ɗekataa ɗeɓɗa kitum lëgëyaagaɓa. 7 Ɗekataa tík gaɗa, sarahohaa yiyaakyaa,
ya haŋci rek yërí aasi daama, ee eni kíiskaa en tóoh waas kíinoo. Ee ya jomin ki'aam
ñíf júu', yaa ya tumi' Kooh sarah kibayaluk baakaa'caagari, na ɓan caa heetaa tum
ee ɓa ínohéeríi✡. 8 Fodaama, Helii yisela'í'yii teewohha an, waa ɗekataa ɗeɓɗa waa
lís kilaak, kon daa koorohsi, ki'aas ɗekataa wëñ kisela'ɗa lëgísukkii duum. 9 Iñaama
teewoh yen ga jamaanii diima. Ca teewoh an iñcii onohsiɗa, na júu'cii tumɗusi Kooh
sarahɗa, ɓaa jaamuki Kooh fodaama, iñaama tahhoori kiset ga fíkíici. 10 Ɓéeɓ iñaa
nakohu ga loo ñamahcaa, anahcaa, na kiɓookuk kisétíruk, iñaama enee iñcaa Kooh
nakee ɓuwaa kitum ki'ëbílkoh rek, bi ga daa ya lofiran tóoh en yi'as.

Kiristaa erohin hafci sarah

11 Kiristaanii nak hayin, ennda sarahohii yiyaakyii erohi iñcii cijóff'cii ee diima deŋ
ca hotukinɗa. Ya aassa, paaffa bi ga ɗekat waa tumohsi sarah, waa wëñ kilaak solu,
wëñnja kimat taaloo taal. Ɗekataama hëwrohussii yah ɓo'-súusúus, ee waa' kiwo'
an wa bokkii ga ëldúnaanii wii. 12 Ga waa Kiristaanii aas ga ɗekataa wëñ kisela'ɗa,
ya aas da waas kíinoo, ee bi taa'. Ya aassii da, ya aammba ñíf súkút wala ñíf naal,
ñífaagari ga kihafci wërí ya aam. Fodaama ya laassaruu bi taa'. 13 Fodaa ka nakohu
ga baahaa Waasaa Móyíisɗa, ñíf súkútcii na cii naalcii, na wetcii meyoh ga enoh

* **9:4** 9: 4 Iñaa tumee Bíncaa Kooh níiree ɓuunciɗa ✡ **9:7** 9: 7 Malkat Léwítík 16: 2-34.

ɓitëkíruɗa, ca wísu ga ɓuwii kisétí'ɓanaa, ka eem rek ga faancaagaɓa ɓokituɗa. [14] En
an iñaama laakohɗanaa, wëñaa ga ñífaa Kiristaanii paafin ñífoo ñífɗa! Ya erohin
hafci sarah ga Kooh, waa laakoo sík, kooroh ga doolii Helii yisela'í'yii yah bi taa'ɗa.
Fodaama ya hay ki'sétí' keeñciigaruu bi ɗu tumsisoo iñcaa ëewdohi ɓo' ga kikaanɗa;
en ɗanaa ɗu mín kijaamuk Kooh yii laak kipesɗa.

Ñífii Kiristaa wërí pokohu kifiiliimunkii Kooh na ɓuwiiɗa

[15] Iñaama tah Kiristaanii ki'en ɓii tíin kifiiliimunkii ki'askii poku ga díkaanti
ɓuwii na Koohɗa. En ɗanaa, ɓuwii Kooh haydoh ga hafciɗa mín kilaas ga iñcii
cijófí'cii ya díŋɓa kilam bi taa'ɗa. Ɓa míninka kilaak ndaga Kiristaa kaanin ga
kuraanaa ee kikaankaa kaama kërí ɓëgís ɓuwii ga baakaa'caa ɓa tumee, ga wii ɓa
taabuk kifiiliimunkaa kuɗewaakaaɗa. [16] Binaa ɓo' bín këyít kiwo' ga daa alalaagari
warohsanɗanaa, bi ɓo' tum dara ganaa, jomin kilaak iñaa teewoh an ɓaa bínfaɗa
kaanin. [17] En ki'enaa, ɓaa bín këyítfaamaɗa kaanaa, iñaa ɓuwaa lam gariɗa han
kimín kiwarohu. Wayee, en rek ya lís kipesaa, këyítfaa faama laakoo solu. [18] Iñaama
tah kifiiliimunkaa kuɗewaakaa bi ka enaa, lakanaa ñíf aamuk hen paay. [19] En
ki'enaa, Móyíis ɗewoh ga kiyéegaloh, ga fíkíi heetaa ɓéeɓwa, tóoh iñaa Kooh
ebilohɗa fodaa ka bídu ga Këyítfaaɗa. Lëehí'ta ya ɓeɓpa ñíf ɗoon yinaal na ñíf
súkút, ya akitohha músú ga, weella koy ga kedikkaa teeku Isoop, ya múulla fënúf
baal ficógí' ga dooraama, ya wíssa ñífaa ga ɗook Këyítfaa waasaa na ga ɗook heetaa
Isarayeel ɓéeɓwa. [20] Ya wo''a an:
«Wii wërí en ñífii pokohu kifiiliimunkii Kooh narúu
ee ɗú jomka ki'amɗa.»
[21] Móyíis wíssa ɓan ñífaa ga ɗook taalaa, na ga ɗook ɓéeɓ paŋkaahcaa ɓeɓsi binaa
ɓuwaa en na kijaamuk Koohaa. [22] Ga Waasaa Móyíis, daanaka iñaa en tóoh sétírohsi
na ñíf; ee ñíf aamussiinaa, baakaa' bayalohsoo.

Sarahaa Yéesu tumɗa matin

[23] Iñcii en ga ëldúna ee ca nataal caa en ga asamaan cukayohcaaɗa jomee kisétíru
fodaama. Caa en ga asamaanɗa nak meekisoh sarah waa gën waama fúuf. [24] En
ki'enaa, Kiristaanii aassii ga ɗekat wisela'í', waa ɓo'-súusúus hëwí', ee nataal rek
waa ga asamaanɗa, wayee ya aas ga wukayohwaa ga asamaanɗa; en ɗanaa ya
tuukuki'tuu diimaɗa ga fíkíi Kooh. [25] Ya aassii ga ɗekataa wisela'í'waa waas ciyewin
ki'eroh kumuunkaagari, fodaa ga kifiiliimunkaa kuɗewaakaaɗa. En ki'enaa, waama,
sarahohaa yiyaakyaa aasee daama na ñíf waa enndii waagari. [26] Enee fodaamanaa,
ennaa ya hay kiday coonu waas ciyewin, aboh ga iñaa ëldúna saksee bi wati. En
ki'enaa, ya erohin hafci sarah waas kíinoo ee bi taa', ga jamaanucii mëeñjohɗa, kinís
baakaa'cii ɓuwii.
[27] Waa ɓaa en tóoh hay kikoo' ga kikaankii waas kíinoo, lëehíraa ya atti'u,
[28] fodaama Kiristaanii hayin, erohha ñífaagari waas kíinoo kinís baakaa' ɓo' ɓigëñ.
Ya hay kihayis waas wukanak, waa enanndii kinís baakaa', wayee enan kimúsal
ɓuwii enussi na kisekɗa.

10

Sarahii Kiristaanii tumɗa haŋwa wërí laak jeriñ

[1] En ki'enaa, iñcii Waasii Móyíis teewohɗa ca en sóogúufii iñcii cijófí'cii en na
kihayɗa; wa mínoo ki'on ɓuwaa kilaas ga iñcaama kayoh-kayohɗa. Daa ka mín
kiman tóoh, ga dii kíiskaa en tóoh, sarahcaa tumsiɗa caca caca, iñaama teewoh an
Waasaa Móyíis mínoo ki'on ɓuwii deeyi ga Koohɗa kimat. [2] Enee an wa míninkanaa,
eneenaa ɓuwaa jaamuki Kooh fodaamaɗa setuunun kumëeñí', ndaga lak ɓa ɗaakissii
baakaa' wíinoo ga keeñɓa. [3] Wayee nak, sarahcaama ɓa tumi kíiskaa en tóohɗa, cërí

níindísohi baakaa'caa ɓuwaa tumiɗa. 4 Wóorin an ñíf naal na ñíf súkút mínoo múk
kinís baakaa' ga ɓo'.
5 Iñaama tah, wii Kiristaanii aas ëldúnaɗa, ya wo''a an:
«Júu'caa tumu sarah wala iñcaa faanu sarahɗa,
fu wo'issii dara ga,
fu hëwíri'taroo faan.
6 Sarah júuraa tëkíru hen,
wala sarah wiliis waa tumsi ɓan kinís baakaa',
wíinoo newissiiraa gaca.
7 Kërí tah mi wo' an: Mi yeema, mi hayin kitum iñii fu waa'ɗa, fu Kooh,
taaboh na iñaa bídu garoo ga Këyítfaaɗa.»
8 Kiristaanii ɗeɓ kiwo' an:
«Júu'caa tumu sarah wala iñcaa faanɗusaa sarahɗa,
sarah júuraa tëkíru hen,
wala sarah wiliis waa tumsi ɓan kinís baakaa',
fu waarissiica ee wíinoo newissiiraa gaca.»
Moona déy, iñciima tumu fodii dii Waasii Móyíis nakoh kaɗa. 9 Tíkka ga, ya wo''a
an:
«Mi yeema; mi hayin kitum iñii fu waa'ɗa.»
Fodaama ya nísin daa Kooh jaamuksee kuɗewaaɗa, ya tuukirin kijaamuk ki'as
diima. 10 Yéesu Kiristaa tumin iñaa Kooh waareeɗa bi matin. Ya erohin faanfaagari
waas kíinoo, fa tumɗussaruu sarah, ee fodaama, ɗu sétíruunun ga baakaa'.
11 Sarahohaa mín ki'en tóoh, besaa en ɓéeɓ hay kituuk, tum lëgëyaagari. Ya
tumɗi Kooh sarahcaa caca rek, ee ca mínanndii múk kinís baakaa'caa ɓuwaa tumiɗa.
12 Kiristaanii nak tum sarah waas kíinoo kinís baakaa'cii ɓuwii, ee wa en sarahaa
jeriñaagawa yah bi taa'; lëehí'ta ya yuŋnga, hanohha yah-ñaabaa Kooh. 13 Diima
deŋ, ya yaa sek daama bi ga daa Kooh tuman ɓuwii sagoh nariɗa ditogaa'-kotci. 14 En
ki'enaa, kooroh ga kumuunkaagari ya erohɗa, ya onnda ɓuwii en ɓuu Kooh setuunun
ga baakaa'ɗa kimat ga fíkíi Kooh.
15 Iñaama, Helii yisela'í'yii ɓan seedi'ɗinnduuri. En ki'enaa, ya ɗewin kiwo' an:
16 «*Ha'mudii wo' an: kifiiliimunkii kii, kërí mi yah naɓa kipokoh.
Binaa bescaama paafaa,
mi hay kitum iñcii mi ebilohɗa ga keeñɓa,
mi bínca ga helɓa.»
17 Lëehí'ta ya tíkka ga an:
«Mi hay ki'aluk baakaa'caagaɓa bi taa',
ca na tooñcaagaɓa.»
18 Ee binaa baakaa' bayalohunaa, calisoo kifaani' Kooh sarah waa nísanca.

Ɗu deeyat ga Kooh

19 Fodaama mbokcii, ɗu hay ki'aas na hel widëlí' ga ɗekataa wëñ kisela'ɗa, ndaga
ñífaa Yéesu tumu sarahɗa. 20 Ya lëgísɗinnduu waas wi'as, waa onohi kipes, kooroh
ga rídóonaa hëgísoh ɗekataa wisela'í'waa na waa wëñ kisela'ɗa; waa kiwo' kooroh
ga faanfaagari. En ki'enaa, faanfaagari sarahuɗa fërí lëgís waasaama. 21 Fodaama,
ɗu laakin sarahoh yilëekí'-solu, yaa hanohɗu ga fíkíi heetii en wuu Koohɗa. 22 Kon
ɗu deeyat ga Kooh na keeñ wimórí', na ngëm wiyaak, ndaga keeñciigaruu setin
wic, ɗu laakissii halaat cibóní', ee faanciigaruu ɓookuunun ga músúmii misétí'mii.
23 Kon ɗu abat bi yëgís ga iñcii ɗu yaakaa' ee kayohɗa, ndaga Kooh hay kitum
iñcii ya dígohɗa. 24 Ɓaa en ɓéeɓ amɗohat mooroomci, ëewdohhi ga kiwaaroh na
kitum yijófí'. 25 Ɗu hanat kifoñ hídohcii ɗu tumi kikíim Koohɗa, fodii ɓuwii ɓíinoo
meeruunun kimaasohoocaɗa. Ɓaa en ɓéeɓ wëñat kidaas mooroomci, wëñaa ga dii
ɗu ínohin an besii Ha'mudii deeyinɗa.

26 En ki'enaa, binaa ɗu ínoh kayohfii ee ɗu lísi kitum baakaa' ga iñaa neɓpuunaa,
laakissii sarah wiliis waa mín kitumu bi baakaa'ciigaruu bayalussuu. 27 Iñaama
laakaa, ɗu tíitat, ndaga atti'aa yah kikeen ga ɗookkuuɗa na kiwiikaa yah kitëkí'
ɓéeɓ ɓuwii heñoh Koohɗa, cërí sekkuu. 28 Ɓéeɓ ɓaa fu këldúk iñii Waasii Móyíis
ebilohɗa, ee ɓo' ɓanak seedi' ganaa, fu hay ki'apu ee ken yërëmanndiiraa. 29 Ɗú
fooŋ an ɓaa faali'ii Kowukii Kooh, keeñukkii ñífii pokohu kifiiliimunkii ki'askii onndi
kisétíruɗa, ee ya ɓasi Helii yisela'í'yii teeɓpuu kijofkii Koohɗa, ɓaama, atti'aa ya
jom kitíkuɗa enndii wërí wëñan kimesike? 30 En ki'enaa, ɗu ínohin ɓii wo' an: «Mi
yërí laak ki'atti', mi yërí yah kifay ɓaa en ɓéeɓ iñaa ya tumɗa.» Ya wo'in ɓan an:
«Ha'mudii hay ki'atti' heetiigari.» 31 Ɓaa fu keen ga yah Kooh yii laak kipesɗanaa,
ati fu yah yuuɓa?

32 Níindísukat wii ɗu han kilaas ga lee'laatii meyoh ga Koohɗa. Ga bescaama, ɗú
enee ga lebi' wiméeskí' na coonu ciyaak. 33 Cii ga cii, ɗú ɓassi, ɗú sodalsi ga fíkíi
ɓéeɓ; cii ga ciinaa, ɗú amɗohi ɓuwaa enu ga coonu fodaamaɗa. 34 En ki'enaa, ɗú
bokka na ɓuwaa abu ga kasuɗa coonucaagaɓa, ee ga wii iñcaa ɗú laak te'uɗa, ɗú
tookkaka na keeñ wisóosí', ndaga ɗú ínoheera an ɗú laakin alalaa gën, ee alalaama
yah bi taa'. 35 Kon kaa foñat yaakaarii ɗú laakɗa, ndaga neehal wiyaak wii sekkúu
ga. 36 En ki'enaa, kiguu'guuluk kërí ɗú sooluk, en ɗanaa, binaa ɗú mëtí' kitum iñii
Kooh nakohɗanaa, ɗú laas ga iñii ya dígohɗa.

37 Fodaa ka bídu ga Këyítfaaɗa an:

«Tes ga jutuut, jutuut sah,
ɓii jom kihayɗa dal kihay,
ee diimanaa ya hay.»

38 Kooh wo''a an:

«Ɓaa mi aboh ɓo' yijúwí' ndaga ngëmaa ya laakɗanaa hay kipes.
Wayee ya soof fenoonaa,
keeñnjoo soosanndii gari.»

39 Ɗu nak, ɗu bokkii ga ɓuwii enu na kisoof fenoo, aawu ga kimúuyɗa. Ɗu bok ga
ɓii gëmuunun, aawu ga kimúcɗa.

11

Ngëmaa ɓuwaa múus laakeeɗa

1 Kigëm Kooh eni kilaak wóo'-wóo' ga iñaa fu yaakaa'ɗa na ɓan ga iñcii hotukoo
na has ee ca laakin sah sahɗa. 2 Ngëmiima wërí ɓuwaa múus laakee ee Kooh seedi''a
gaɓa yijófí'.

3 Kilaak ngëm kërí tah ɗu ínoh an ëldúna, wo'eenaa Kooh wo'eeɗa wërí tah wa
laakka, na ɓan ki'ínoh an ëldúnaanii hotuk wii kúlkoh ga waa hotukooɗa.

4 Kilaak ngëm kërí tah Abeel tumi'ta Kooh sarahaa gëñ waa Kayee. Ngëmaa Abeel
laakee waama wërí tah Kooh abohhari ɓo' yijúwí' ee ya seedi''a an iñcaa ya onohɗa
jofin. Ee ngëmaama tah bi, luu enee an ya kaanin, wo'eenaama wii lís kiwo'u.

5 Kilaak ngëm kërí tah Henok koo'tii ga kikaan, ya ɓëwírussa ga yahaa Kooh, ee
ken hotissiiri ndaga lak Kooh ɓëwírinndi ga yahaaci. En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa
an: «Wii ya ɓëwí'sanaa, lak ya neɓlohin Kooh.» 6 Wayee ɓaa laakoo ngëm, mínoo
múk kineɓloh Kooh. Ɓaa waa' kideey ga Koohaa, ya jomin kigëm an Kooh laakin ee
ɓuwii heelli ki'ínohɗa, ya yii neehalɓa.

7 Kilaak ngëm kërí tah Nowee hëwí'ta gaal-giiy wiyaak kisom ɓu-kaanci. Iñcaa
Kooh teeweeri ee lak ca hotukkiiɗa ya abohéeríica caahan. Fodaama ya ɓúlla ɓu-
ëldúna, ee Kooh abohhari ɓo' yijúwí' ndaga ngëmaagari waama.

8 Kilaak ngëm kërí tah Abaraham kelohi'ta Kooh. Waa Kooh ebilli kika' ya dëknee
ga kúl, kaa ya yah kilam fayuu'ɗa, ya ka'ta ee lak ya ínohoo sah daa ya yah kihakɗa.

9 Kilaak ngëm kërí tah ya dëkka ga taal fodii sagac ga kúlkaama Kooh dígeeri
kilamɗa. Ísaak kowuci, bi ga Yakoop, kucaasamunkaagari, ɓaa bokee ga dígaa kilam
kúlkaamaɗa, dëksee ga taal ɓan. 10 Abaraham yaa sek teeraama yípsan ga la'-atoh
ciyëgísí', ee Kooh ennda natohaa, na tawahohaaɗa.
11 Kilaak ngëm kërí tah ɓan, Saaraa, hídaa ga daa ya ya'ɓu'eeɗa tóoh ee ya mínéerí
kilaak kowuɗa, ya laakka kowu ndaga ya gëmeera an Kooh hay kitum iñaa ya
dígoheeɗa. 12 Fodaama, kooroh ga yaal yíinoo ee lak ya kasohin, tucaasamun tiyewin
taa hín na olcii ga asamaanɗa, ee ta yewin ɓan en fan tukakaytii en ga yahaa giiyiiɗa
límukka.
13 Ɓéeɓ ɓuwaama kaanu na ngëmaagaɓa. Ɓa laasséerí duum ga iñcaa Kooh
dígoheeɗa, wayee ɓa séenee gaca di'úsaayí', ɓa lëríssaca yah. Ɓa tookeera an ɓa
ɓisagac ga ëldúna, ɓa hay kiɓaaɓ. 14 Ɓuwaa wo' fodaamaɗa, ɓa teewohin bi leerin
lañ an ɓa lís kiheel kúlkaa ɓa laakɗan hafɓa. 15 Binaa helɓa tesee ga kúlkaa ɓa
meyoheeɗanaa, eneenaa ɓa hay kilaak halaa onanɓa kiɓoyuk daama. 16 Wayee nak,
ɓa séentukee kilaak kúlkaa gën: ennda kúlkaa ga asamaanɗa. Iñaama tah Kooh
laakkii kaci ga kiɓayu Koohyiigaɓa, ee ya waayuki'taɓa dëk.
17 Kilaak ngëm kërí tah Abaraham yaa yah ki'ap kowuci Ísaak kitumi' Kooh sarah,
ee lakanaa Kooh eneeri na kimalaksukoh. Abaraham tuukka tek ga kitumi' Kooh
sarah Ísaak, kowukaagari ya laak doŋɗa ee lak Kooh díginndi, 18 wo''ari an: «Fu hay
kilaak tucaasamuun tiyewin ee koorohan ga Ísaak.» 19 Abaraham abee ga helci an
Kooh mínin kimílísi' ɓaa kaanin. Kërí tah ya laasissa ga Ísaak ee iñaa ennda gari
fodii kowukaa mílísɗu hen ga ɓuwaa kaaninɗa.
20 Kilaak ngëm kërí tah Ísaak barkeella towutaagari, Yakoop na Esawuu ki-
waayukɓa ga iñaa en na kihayɗa.
21 Kilaak ngëm kërí tah, Yakoop wii ya yah kikaanɗa, ya barkeella yaa en ɓéeɓ ga
towutaa Yoseef. Ya ëbílukka ga dooraagari, ya yaa jaamuk Kooh.
22 Kilaak ngëm kërí tah, Yoseef wii ya yah kikaanɗa, ya wo''a ga loo kimeykaa
heetaa Isarayeel ga kúlkaa Esíptiɗa, ya nakohha kiɓaydoh faraaffaagari* binaa ɓa
en na kiyahaa.
23 Kilaak ngëm kërí tah wii Móyíis límuɗa, eeci na paamci ɗaakussari ñiin kaahay
ndaga ɓa hotee daa oomaanaa hín kimo'ɗa†, ee ɓa faali''ii iñaa Farawoŋ ebiloh
kitumɗa. 24 Kilaak ngëm kërí tah Móyíis, wii ya ennda yaak ya saŋnga kiwo'u an ya
kowu kowukaa Farawoŋ kiɓetikaa. 25 Kibok kisodalu na heetaa en wuu Koohɗa wërí
gënëlli loo kipesi ga baakaa', ya taabuki neɓlaat-kumuun ee iñaama maañanndii.
26 Ya ammba an kisodalu fodaa Kiristaanii iñaa alal, waa wëñ kiyak alalcaa ga kúlkaa
Esíptiɗa. En ki'enaa, hasci yípee rek ga neehalaa en na kihayɗa. 27 Kilaak ngëm kërí
tah ya meyca kúlkaa Esípti ee ya niikkii aylukaa Farawoŋ. Ya ammba bi yëgíssa ee
ya ennda ɓaa hot ga Kooh, yii ɓo' mínoo kitík hasɗa. 28 Kilaak ngëm kërí tah Móyíis
húmballa hewaa Paakaa, ya wíssa ñíf ga iñaa hanoh halcaa túuycaa ɗookɗa, en
ɗanaa malaakaa ɓay kikaankaaɗa le'oo ga saawcaa heetaa Isarayeel.
29 Kilaak ngëm kërí tah heetaa Isarayeel koo'ta ga ɗuuy giiyaa wiyo'ohwaa, tíidussa
ga kakay kaw. Ɓu-Esípti ɓaa jéemee kikoo' gaɗa, giiyaa onndaɓa.
30 Kilaak ngëm kërí tah wii heetaa Isarayeel wíilla teeraa Yéríkóo bi ennda bes
ciyitnakanakɗa, míiraa dëkaa ɓú'ta. 31 Kilaak ngëm kërí tah Rahap, faankoh-
pakayaa bokkii kikaan na ɓuwaa ga dëkaa sagee kikelohi' Koohɗa. Iñaa tahkaɗa: ya
ɗapee ga kaanci ɓu-Isarayeel ɓaa aasee yoloos✡ ga dëkaa kiheel ki'ínoh iñaa ɓuwaa
enukoheeɗa.

* **11:22** 11: 22 Wo'eenii diiɗa enin yohcaa Yoseef † **11:23** 11: 23 Farawoŋ wërí en teekaa eru buuraa ga Kúlkaa Esíptiɗa ✡ **11:31** 11: 31 Malkat Yosúwée 2: 1-21; 6: 22-25.

32 Mi wo'at ya yiliis, waa mi laakanndii jot kiwo' wíinoo wíinoo ga loo Gedewoŋ,
Barak, Samson, Yeftee, Dëwít, Samiyeel na sëldíiga-Koohcaa ɓíinooɓaa? 33 Kilaak
ngëm kërí tah ɓuwiima, ɓa mínnda kiɓúuk nguu'caa, ɓa tuuki'ta iñaa júwin, ɓa
laassa iñaa Kooh dígohɗa. Ɓa múuffa túuwtaa gayindicaa, 34 ɓa yímmba dooli kiwii
kiyaak, ɓa rëcca ga ki'apu na kalaɓ; ga wii ɓa mínissii daraɗa, Kooh onissaɓa dooli‡;
ɓa enee ɓuwaa kaañin heñ, ɓa kaalla ɓuwaa heñohee naɓa meyohsee ínɗa.
35 Kilaak ngëm kërí tah laakka ɓeticaa hot ɓuwaagaɓa kaanɗa mílísɗussa. Laakka
ɓiɓo' ɓaa sodalu bi ɓaa kaanan, wayee ɓa tookkii kisomu, en ɗanaa, ɓa kaan ee
ɓa mílísaa, ɓa laas ga kipeskaa leehooɗa. 36 Ɓiɓo' ɓiliis tumussa yensirukaah, ɓa
feekussa, ɓa ɓagussa na ceen, ɓa lagussa ga kasu. 37 Ɓii tapisohussa na atoh bi ɓa
kaannda, ɓíinoo ɗarussa kom kanak, wala ɓa apussa na kalaɓ. Laakka ɓan ɓaa
ensee ga kiwíil daa en ɓéeɓ, ɓa ekukee kúltí-on baal wala on-pe' ndaga ɓa laakéeríi
dara iñaa ɓa ekukan; ɓa dëkka kihatalu ga kipes na kisodalu. 38 Ɓa joobeera ëldúna,
ɓa enee ga kiwíil ga ëgí'-dúndaŋcaa na jaŋjaŋcaa, ɓa dëkee ga noŋcaa atohcaa na
cúl-cúlcaa.
39 Ɓéeɓ ɓuwaama Kooh seedi''a yijófí' gaɓa ndaga ngëmaa ɓa laakɗa, ee moona
ɓa laassii ga iñaa ya dígoheeɗa. 40 Waa Kooh waayukɗinnduu iñaa wëñ kiyak fúuf,
kon nak jomoo ki'en ya onɓa kimat ee ɗu, ɗu bokoo ga.

12

Kiguu'guuluk ga ngëmii

1 Kon fodaama, waa mbooloomaa hínɗa kiyaak wërí wíilluu ee wa seedi'in
ngëmiigawa ga Kooh, ɗu ɓan, ɗu këlëembísukat tóoh ɗof, waa hoonohannduu
ki'aaw fíkíi, na ɓan baakaa', wii yoowinnduu kiwíilɗa; ɗu guu'guulukat ga kifool
jaarii ɗu naku kifoolɗa. 2 Ɗu yípat hasciigaruu ga Yéesu yii onnduu kilaak ngëm,
aboh ga dalaaraa bi ga leehaaraa; ya koorukka coonucaa ki'apu ga kuraanaa, ee ya
ɓítukkii ga kacifaa en ga kikaankaa kaamaɗa, ndaga lak ya hotin haat keeñ-soosaa
ya yah ga kilaakɗa. Ee diima deŋ ya yaa yugohha baŋ-buuraa Kooh ɓakaa hanoh
yah-ñaamɗa.
3 Foñat hellúu gari, ya yii ya tookka kimúuñ, hídaa ga daa tumoh-baakaa'caa
hídeeri kiheñohɗa tóoh. En fodaamanaa, ɗú meydohoo yaakaa'túu ga, ee ɗú soofoo
fenoo. 4 En ki'enaa, ɗú ka'tii duum bi ga kikaan ga heñiigarúu na baakaa'ɗa, 5 ee ɗú
alukin wo'eencii cii Kooh daasoheerúu, ɗú ɓii ɗú en ɓitowuciɗa, an:
«Fu kowukiigoo, Ha'mudii, ko'taa ga yenaa, watukaa iñaama,
ee ya ña'taanaa, kaa soof fenoo.
6 En ki'enaa, Ha'mudii ɓaa ya waarin, ya koriri hen
ee ɓaa ya am fodii kowuci, ya feekiri hen.»
7 Tookat coonucii ɗú dayɗa; Kooh enndúu na kiko'. En ki'enaa, coonuciima teewoh
an ya tíkkúu ɓitowuci. Kowukii kiida, en na paamcinaa, paamci koroori? 8 Kooh kori
towutiigari hen ɓéeɓta. Kon binaa ya ko'tiirúunaa, lak ɗú enndii ɓitowuci, ɗú en
fodii towutaa límu ga iñaa koo'tii waas.
9 Ɗu níindísukat paamunciigaruu ga ëldúna: man ɓa koreeruu hen ee ɗu e'taɓa
cée'. Kon paamudiigaruu ga asamaanɗa, ɗu jommbi na kihín kikelohi', en ɗanaa ɗu
laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa? 10 En ki'enaa, paamuncaagaruu, koraagaɓa naruuɗa
maañnjii ee enee ga iñaa ɓa am an wërí júɓ. Kooh nak ko'taruu ga iñaa gën garuu, en
ɗanaa ɗu laak ɓak ga kisela'kaagari. 11 Binaa ɗu korunaa, ga saasi keeñnjuu soosoo
ga, wayee nami ga kileeh hen. Binaa ka' bi ga fíkíinaa, ɓuwaa koru fodaamaɗa ɓa
hot jeriñaa koraama: ɓa en ɓo' jam ee ɓa pes ga iñaa júwin.

‡ **11:34** 11: 34 Onissaɓa dooli laakin ɓuwaa hotu dii an wo'u ɓa wakka ga ɗúukool

Iñcii ebilohu na cii jom kiwatuku kitumɗa

12 Kon nak, ɓëwírat yahciigarúu neewohinɗa ee ɗú on dooli yí'ciigarúu nagaminɗa.
13 Hëwí'ɗat kotciigarúu waascaa júwin, en ɗanaa kotaa yíiwin tíin ganaa ɗíidukohoo
wayee naman kiwak hen.

14 Guu'guulukat ki'en ga jam na ɓaa en ɓéeɓ, na kipes ga iñaa sela'in, ndaga ɓéeɓ
ɓaa sela''ii, hotanndii Ha'mudii. 15 Watukat, ken hanat kisúugúruk yërmaandaa
Kooh laak gariɗa. Fodii kedikkaa aayin, ka ndomi tediktaa tíinoo ga aaylaataagakaɗa,
watukat laak garúu yaa man fodaama, ya ndom ɓuwii ɓíinoo. 16 Watukat, ken hanat
kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ. Erat cée' iñcii Kooh cisela'í'cii, ee kaa madat na Esawuu,
ya yaa ñamah wíinoo waa ya ñaman tahhi kitoon ki'en-saawkaagariɗa. 17 Ɗú ínohin
an, ga waa iñaama paafɗa, ya waa'ta paamci barkeelli, wayee ya tookɗussiika. Ya
mínndii sah paamci kiɓoyukidoh fenoo ga iñaa yaama amɗa, luu enee an ya kíimeeri
iñaama na moon.
18 En ki'enaa, ɗú manndii na heetaa Isarayeel deeyee ga jaŋjagaa Sínayíi, ɓo' mín
kile' yahci gaɗa; ɗú hottii kiwiikaa tak ga ɗook gaanaa, yaayeel cisúusúus sí'ís, ñúus
tërúus na uurisaa taam na toɓ wiyaakɗa. 19 Ɗú kelohhii ríi' mbiiɓ, ɗú kelohhii ɓan
koonaakaa ríi' bi ɓuwaa keloheekaɗa sah ɓaa kíim an ka hanat naɓa kiwo'is. 20 En
ki'enaa, ɓa hatinéerí iñii yii ebilohseeɗa an: «Ɓéeɓ ɓaa le' ga jaŋjagiinaa, bi ga júu'
sah, tapisohatti na atoh bi ya kaan.» 21 Iñaama ɓu-Isarayeel hotee ga jaŋjagaaɗa
tíitalohee hen bi Móyíis sah wo''a an: «Mi tíitin bi mi yii saak.»

22 Ɗú nam sah kideey ga jaŋjagaa Síyoŋ, teeraa Kooh yii laak kipesɗa, waa
en Yéerúsaleem yaa ga asamaanɗa, daa malaaka-Kooh ɓijúnni júnni enu, ɓaa
mbúumbaayukɗa. 23 Ɗú aasin ga mbooloomaa towutaa Kooh enu saaw, ee
teekcaagaɓa bíduunun ga asamaanɗa. Ɗú deeyin ga Kooh yii laak ki'atti' ɓéeɓ
ɓuwiiɗa, ɗú taabin na ɓéeɓ ɓuwii fítciigaɓa setin say ee matin ga fíkíi Koohɗa. 24 Ɗú
deeyin ga Yéesu yii tuukuk kifiiliimunkii ki'askiiɗa, ɗú deeyin ɓan ñífiigari aamu ee
iñii yéegalohu gaɗa gën iñaa yéegalohsee ga aamaa ñífaa Abeel aamuɗa.

25 Watukat kon kiɗúkúruk ɓii wo' narúuɗa. En an ɓu-Isarayeel ɓaa sagee kikelohi'
Móyíis, yaa wo'ee naɓa dii ga ëldúnaɗa, ɓërí rëcussii ga kisaŋku'aa, wëñaa ga, ɗu
ɓii ɓii, binaa ɗu súugúruk yii wo' naruu, en ga asamaanɗa. 26 Koonaakaagari kërí
yëngëlee kakayfii kuɗewaa, diimaɗa nak, ya dígoh an: «Mi yëngëlis kimmanaa,
eemanndii rek ga kakayfii, wayee mi hay kiyëngël asamaan ɓan.» 27 Wo'eenii an:
«Mi yëngëlis kimmanaa» teewoh an Kooh hay kiɓewoh dii iñcii saku ee yëngëlkinɗa,
en ɗanaa cii yëngëlkooɗa doŋ tesan. 28 Kon waa ɗu hay kilaas Nguuraa ken mínoo
kiyëngël, ɗu gërëmatti ga iñaama, ɗu súrga'ukki ga daa ya waarohkaɗa ee ɗu e'ti
cée', ɗu niikki. 29 En ki'enaa, Koohyiigaruu en kiwii, kaa tëkíri hen tóoh iñaa joffii.

13

Iñaa tahannduu kineɓloh Koohɗa

1 Dëkat kiwaaroh yaa en ɓéeɓ na mooroomci; enat ɓuwaa bokoh ga Kiristaanii.
2 Kaa alat kitoputu' bi jof sagaccaa hay garúu. En ki'enaa, ɓuwaa tumeekaɗa, laakin
gaɓa ɓaa toputu'ee ɓimalaaka ga✡, ee ɓa ínohhii gaka sah. 3 Kaa alat ɓuwaa lagu ga
kasuɗa, níindísukatɓa bi man na ɗú ɓërí bok kilagu ga kasu. Kaa alat ɓuwaa en na
kisodaluɗa, níindísukatɓa bi man na ɗú ɓërí bok kisodalu.

4 Ɓaa en ɓéeɓ erat sëy cée', ee ɓuwaa pajoh, yaa en ɓéeɓ eemat ga mooroomci.
Kooh hay ki'atti' ɓuwaa ɗúki yaalɓa wala ɓetiɓa ee ɓa faanuki na ɓiɓo' ɓiliisɗa, wala
ɓéeɓ ɓuwaa faanuki na ɓaa en ɓéeɓɗa.

✡ **13:2** 13: 2 Malkat Sënees 18: 1-8; 19: 1-3.

5 Sagat kiwaa' hëelís kuliyuk ga kipessúu. Eemat ga iñaa ɗú laakɗa, ndaga Kooh
ga kihafci wo' an: «Mi íisanndiiraa múk, mi foñanndiiraa bi taa'.» 6 Kon ɗu mínin
kiwo' na hel widëlí' an:

Ha'mudii yërí en ɓii yahhoo kisomɗa,
mi niikanndii dara.
Ɓo' mínndoo ya kitum?

7 Kaa alat ɓuwaa kuliyukee ga fíkíirúu kuɗewaa yéegalseerúu Wo'eenii Koohɗa.
Malakat ga daa ɓa madee ga kipesɓa bi ga kikaanɓaɗa; gëmat fodaa gaɓa. 8 Yéesu
Kiristaa, ya ya rek: daa ya madee wútúwaaɗa ya manɗa wati ee ya yahɗa kiman
bi taa'. 9 Kaa íisat ken nëení' helciigarúu na jëgírohcaa en tóoh ee bokkii dara na
Wo'eenii Kooh yéegalohuɗa. Iñaa gënɗa wërí en an doolii ɗú laak ga keeññjúuɗa
ɗú mínwa kiɓewoh ga kijofkaa Kooh. Kitaabuk iñcaa ebilohu ga loo ñamah, waa
onohu kiñam wala hoonohuɗa, haydohɗoorúu dara.

10 Loteelii ɗu laakɗa, ñamahcii en gaɗa, sarahohcaa tumi lëgëy kisarahohkaagaɓa
ga taalaa yaawúu'caaɗa onussii ga kiñam. 11 Sarahohaa yiyaakyaa haydoh ñífaa
júu'caa tumu sarahɗa ga ɗook ɗekataa wisela'í'waa kibayaluk baakaa'caa ɓuwaa, ee
faancaa júu'caa tëkíru ga foogaanaa daa ɓa dalɗa. 12 Iñaama tah Yéesu kaannda ga
foogaanaa teeraa kisétí' baakaa'caa ɓuwaa na ñífaagari sah-sah. 13 Kon ɗu meyat
gari ga foogaanaa daa ɓa dalohɗa, ɗu bok nari kikooruk kacifaagari. 14 En ki'enaa,
ɗu laakoo dii ga ëldúna teeraa yah bi taa', kërí tah ɗu ɓii ga kiheel waa yah bi taa'ɗa.
15 Kon ɗu koorohat ga Yéesu, ɗu kañ teekii Kooh; iñaama en sarahaa ɗu tumi'tiɗa.
Túuwtiigaruu dëkatti kiyeek yeek-kañ, 16 ee kaa alat kitum yijófí' na ɓan kidímaloh
ga díkaantirúu, ndaga sarahcaa man fodaama cërí neɓloh Kooh.

17 Kelohɗat ɓuwii kuliyuk garúuɗa, ɗú taabuk iñcaa ɓa wo''úuɗa. En ki'enaa,
ɓa dëk ga kiwatuk fítciigarúu, waa ɓa hay kituuk bes ga fíkíi Kooh kiɓéestí'
lëgëyaagaɓa. Kon ɓa mínat kitum lëgëyɓa na keeñ wisóosí'; ka hanat ki'en na kiheeñ
ndaga iñaama laakɗanndiirúu jeriñ wíinoo.

18 Dëkattíi kikíimi' Kooh. Wóorinndíi an hellíi dalin, waa ɗí tuukin ga ki'enukoh
yijúwí' saycaa en tóoh. 19 Mi wëññjúu kikíim iñii yii: kíimɗattoo Kooh bi mi mín
kigaaw kiɓoyuk garúu.

Taŋkohii na kíim-Koohii mëeñjohɗa

20 Kooh yërí onohi jam. Ya mílísi'ta Yéesu, Ha'mudiigaruu en níirohii yiyaakyii
baalciiɗa, ee ñífiigari aamuɗa pokka kifiiliimunkii yah bi taa'ɗa. 21 Mi yii kíim Kooh
yaama, ya onndúu kimín kitum yijófí' ga ɓakaa en tóoh doonaa ɗú mëtí' iñii ya
waa'ɗa. Ya tumat garuu iñaa neɓpi, kooroh ga Yéesu Kiristaa, ee ndam aawat gari
bi taa'. Aameen!

22 Mbokcii, mi kíimmbúu tookat, taam na kimúuñ, wo'eencuma mi bínndúu
kidaassúuɗa. En ki'enaa, iñcii mi bínndúuɗa hoo'tii. 23 Mi yii yéegallúu an Tímotée
mbokiigarúu meyin kasu. Binaa ya teel kile'aa, mi hay nari kitaam, ɗí hayyúu
kiwaaknee.

24 Këñí'ɗattoo ɓéeɓ ɓuwum kuliyuk ga mbooloomumgarúuɗa, na ɓéeɓ ɓuwum en
ɓuu Kooh dumaɗa. Mbokcii en dii ga kúlkii Ítalíiɗa ɓii këñí'túu ga ɓan. 25 Mi yii kíim
Kooh, ya barkeellúu ɓéeɓpúu.

Këyítfii
Saak
bínɗa

Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Saak bín ɓéeɓ ɓuwii en ɓu-Kooh tasaarukoh ga ëldúnaɗa. Saak enee ɓo’ yilëekí'-teek ga kerceencaa ga Yéerúsaleemɗa. Wo'u an Yéesu yërí en yaakci. Ɓiyewin ga ɓuwii ya bídee këyítfii fiiɗa wo'ee an ɓa gëmin ee ka hotukéeríi ga ɓadukeenaagaɓa. Iñaama tah ya wo''aɓa an kigëm jom kitaam na kitum yijófí'. Saak kelohha an ga ɗuuy kerceencaa, ɓuwaa laakooɗa ensee ga coonu ndaga ha’-alalcaa yéeŋsee hafɓa doŋ. Iñaama tah ya wo''a ha'-alalcaa ɓa watuk kitum fodii ɓuwaa fiiliimunoh na ëldúnaɗa, wayee ɓa am ɓuwaa laakooɗa yah kanak. Tíkka ga ya wo''a ɓéeɓ watuk kiñaroh, ɓa am túuwtaagaɓa, ɓa dëk ga kitaabuk yijófí' fodaa Kooh nakohkaɗa.

Këyítfii Saak bínɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1*)
2 - Kigëm na kiñaañkaa meyoh ga Koohɗa (*1: 2-18*)
3 - Kisúkúruk wo'eenii Kooh na kitum iñaa wa nakohɗa (*1: 19-27*)
4 - Kigënantiloh jomoo kilaak (*2: 1-13*)
5 - Kigëm jom kitaam na tumeen (*2: 14-26*)
6 - Kiñaañkaa meyoh ga Koohɗa na kiwatuk perem (*3: 1-18*)
7 - Kifiiliimunoh na ëldúna (*4: 1–5: 6*)
8 - Kimúuñ na kikíim Kooh (*5: 7-20*)

Këñɗoh

1 Mi Saak, mi súrga Kooh mi súrga Yéesu Kiristaa, Ha'mudii. Mi yii këñí' jawootcii Isarayeel* cidaaŋkaah na kanakcii tasarukoh ga ëldúna tóohɗa.

Kiyëgís ngëm ga coonu

2 Mbokcii, binaa ɗú keen ga coonu, ga daa ca mín kiman tóoh, leenaa taabat
ga na keeñ wisóosí' seɓ. 3 Ndaga ɗú ínohin an coonucaama mínndii yen ga
ngëmiigarúunaa, onanwa kiwëñ kiyëgís. 4 Kon teewohat kiyëgís kimëtí' sëk en
ɗanaa ɗú síkoo ga dara ee ɗú mat ga tóoh. 5 Binaa laak garúu, ɓaa hamhamaagari
dooyyiinaa, ya kíimat Kooh hamham, Kooh hayyiwa ki'on. Ndaga Kooh oni ɓéeɓ,
foñoo ken ee ñaroo ken ga. 6 Wayee ya en na kikíimaa, ya taabat ga na ngëm ee ya
hanat kilaak hel kanak ga, ndaga ɓaa laak hel kanak man na dúusaa giiyaa uuris
ɓëwí' egiwa daa en ɓéeɓ. 7 Ɓaa man fodaama hanat kitum helci ga kilaak yen ga
Ha'mudii, 8 ndaga iñaa ya aasoh tóoh ya laak hel kanak ga, ya egiskohi.

Kinduul na kilaak alal

9 Ɓaa en nduul garúunaa ya neɓlukat ndaga Kooh hayyi kiɓëwí', 10 ee ha'-alal, ya
neɓlukat ɓan ndaga Kooh hayyi kiyóoskí'. En ki'enaa, ha'-alal lëehɗuki fodii sapuus-
pëegíi. 11 Nohii kolukaa, wa tam jír, wa tëkí' pëegíifaa, sapuuscaa keen, mo'laataa
pëegíifaa ka'. Ha'-alal, ga ɗuuy lëgëyaagari, yah kilëehɗuk fodaama.

Coonucii dali ɓo' na iñcii eki ɓo' ga kitum iñaa joffiiɗa

12 Ya yewinin múu', ɓaa yëgísin ga coonucaa ya hídohi nacaɗa. Ndaga ya
teewoh kiyëgískaagari na ndam ga ɗuuy coonucaamanaa, ya hay kilaas kipeskaa
en neehalaa Kooh díŋ ɓuwaa waarussiɗa.

* **1:1** 1: 1 Jawootcii Isarayeel waa' kiwo' ɓuwii gëm ga Yéesu ga ëldúna tóohɗa.

[13] Ɓo', binaa helci ka' ga kitum iñaa joffiinaa, ya hanat kiwo' an: «Kooh yërí híi'too
ga.» Ndaga laakoo iñaa híiran Kooh ga kitum iñaa joffii, ee ya ga kihafci, ya híiroo
ken ga kitum iñaa joffii. [14] Ɓaa en ɓéeɓ, neɓlaat-kumuunci wërí nookiri, wa ɗúkiri bi
ekki ga kitum iñaa joffii. [15] Lëehíraa neɓlaat-kumuun taabukkinaa, wa lím baakaa',
ee baakaaraa ka' bi mataa, wa lím kikaan.
[16] Ɗú, mbokciigoo mi keeñukɗa, ken hanattúu kiɗúk ga iñii yii. [17] Iñaa ɗu onu
yijófí' tóoh na ɓéeɓ sërcaa matin, ca yoosukoh ɗook, ca meyoh ga Paamudii en tóoh
lee'laatɗa. Ndaga Kooh laak ɓadukeen wíinoo ee ga daa ya hanoh tóoh, ñúus laakoo
da. [18] Neɓ Kooh hen ya límmbaruu, koorohha ga wo'eenii en kayohɗa, doonaa ɗu
en fodaama ɓuwii kuliyuk ga tóoh iñcii ya sakɗa.

Kisúkúruk wo'eenii Kooh na kitum iñaa wa nakohɗa

[19] Mbokciigoo mi keeñukɗa, foñat hel ga iñii mi wo' yii: ɓaa en ɓéeɓ gaawat ga
kisúkúruk wo'eenii Kooh, wayee ya hanat kigaaw kiwo', ee ya hanat kigaaw ki'ayluk.
[20] Ndaga ɓaa aylukin tumoo iñaa júwin ga fíkíi Kooh. [21] Kërí tah meydohat ga haffúu
ɓéeɓ iñaa líiɓɗan keeñnjúu, na ɓan kisoot kihëpí'. Yóoskíɗat haffúu ga fíkíi Kooh,
ɗú took kite' wo'eenii mínndúu kimúsal ee Kooh sok ga keeñnjúuɗa.
[22] Kaa eemat rek ga kisúkúruk wo'eenii Kooh, ɗú ɗúki haffúu ga iñaama. Wayee
tumat iñaa wa nakohɗa. [23] Ndaga ɓaa súkúruk wo'eenii Kooh ee tumoo iñaa wa
nakohɗa, man na ɓo', yaa malak fíkíifaagari ga seetu, ya hotfa ga daa fa manɗa.
[24] Ya seetu'uk bi ya lëehíraa, ya yee, ya dal ki'al daa ya manɗa. [25] Wayee ɓo' yaa ga,
yaa heel ki'ínoh dijófí' Waasii Kooh wimëtí'wii on ɓuwii kilaas hafɓaɗa. Ya abinwa
dijófí' ee foññjiiwa. Ya eemmbii ga kisúkúruk iñaa wa wo'ɗanaa ya aluk, wayee ya
yaa tum iñaa wa nakohɗa. Ɓaa yaama, iñaa ya tumɗa, keeñci hay ga kisoos.
[26] Ɓaa fu fooŋ an fu taabuk Kooh ee fu mínoo ki'am kúuwfunaa, fu ɗúk haffu:
kitaabuk-Koohkaagaraa kaama laakoo jeriñ. [27] Kitaabuk-Koohkaa setin ee laakoo sík,
ga fíkíi Kooh, Paamudii, kërí en: kihaltuk baayucii na ɓeticii yaalciigaɓa kaanin ee
enu ga coonuɗa, na ɓan ki'abuk ga iñcii ga ëldúna, líiɓɗi ɓo' ga fíkíi Koohɗa.

2

Kigënantiloh jomoo kilaak

[1] Mbokcii, ngëmumgarúu ɗú laak ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu laak ndamɗa,
hanat kitaam na kigënantiloh ga díkaantirúu. [2] Fodii dii: ha'-alalaa ekuk kúltí cimórí'
na kipii-wúrúus ga tokontaa, yërí hay, aassa jaangaagarúu. Laakka nduulaa ekuk
líil-kúltí hay, aassa ɓan. [3] Yaa ekuk kúltícaa cimórí'caaɗa, ɗú onndi cée' wiyaak, ɗú
wo''i an: «hay, yugaa dii ga fíkíi.» Ee ɗú wo' nduulaa an: «fu, tuukaa hen», Wala
«fu, yugaa kakay ga kotciigoo!» [4] Iñaama ɗú tummbinaa, lak ɗú gënantilohin ga
díkaantirúu ee ɗú atti''ii na keeñ wimórí'.
[5] Mbokciigoo mi keeñukɗa, súkú'kattoo: ɓuwii tíku nduul ga ëldúnaɗa, Kooh
tanukɓa, doonaa ngëmaa ya onɓaɗa dooyɓa alal ee ɓa laas ga Nguurii Kooh díŋ
ɓuwii waa'tiɗa. [6] Wayee ɗú tíkkii nduul ɓo'! Enndii ha'-alalcii ɓërí hoonohirúu
kilaak jame? Enndii ɓërí fasirúu bi ga paancii atti'ohsiɗane? [7] Man ɓërí ñaawali
teekii Kiristaanii wimórí'wii ɗú ɓayɗa. [8] Waasii Nguurii Kooh, fodaa daa bídu ga
Këyítfaaɗa, nakoh an: «waaraa mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa.» Binaa ɗú
taabuk iñaamanaa, ɗú tumin iñaa jofin. [9] Wayee binaa ɗú gënantiloh ɓuwiinaa, ɗú
tumin baakaa', ee waas tíkkinndúu, ndaga ɗú këldúkin iñaa waas nakohɗa. [10] Kërí
tah, ɓaa fu taabuk tóoh iñcaa waas nakoh ee fu këldúk wíinoo rek gacanaa, lak
waasaa tóoh tíkkinndaa. [11] Ndaga Kooh yii wo' an: «Kaa ɗúk yaalfu wala ɓetifu,
fu faanuk na ɓo' yiliisɗa» yërí wo' an: «Kaa laŋ kumuun ɓo'.» Kon binaa en an fu

ɗúkkii yaalfu wala ɓetifu, fu faanuk na ɓo' yiliis, wayee fu lagin kumuun ɓo'aa, fu
këldúkin iñaa waas nakoh.
12 Kon wo'at, ɗú tumi fodii ɓuwaa jom ki'atti'u ga waas, waasaa oni ɓuwii kilaas
hafɓaɗa. 13 En ki'enaa, ɓaa laakoo yërmaandi ga mooroomci, Kooh atti'oori na
yërmaandi; wayee luu Kooh atti' atti', yërmaandaagari mín.

Kigëm jom kitaam na tumeen

14 Mbokcii, kiwo' an «mi laakin ngëm» ee ngëmaagaraa taammbii na tumeen, jeriñ
ya? Ngëmaama mínin ɓo' kimúsale? 15 Fodii dii: ɗú laak mbok yiyaal wala yiɓeti,
yaa laakoo iñaa ya ekukan ee ya laakoo iñaa ya ñaman besaa en ɓéeɓ. 16 Laak garúu
yaa wo''i an: «Karaa na jam ee fu ekuk faanfu bi ɓít, fu ñami bi fu kap!». Ya wo''i
iñaama ee ya e'tiiri iñaa ya soolukɗanaa, laak ya jeriñ? 17 Ngëm man fodaama: ngëm
kesi taammbii na tumeenaa, wa leeh.
18 Heyna ɓo' hayyoo kiwo' an: «Ɓii laak ngëm, ɓii laakka tumeen.» Wayee
mi taasanndi an: «teewaaroo ngëmaa ɓo' mín kilaak ee taammbii na tumeen,
mi, mi teeɓpaa ngëm ga tumeen.» 19 Fu gëmin an Kooh ya yíinoo doŋ. Raɓcii
ɓibóní'ɓii ɓan gëmuunun iñaama ee ɓa ɓii saak ga ndaga kitíit. 20 Fu laakoo hel
kat! Fu waa' iñaa teewanndaa an ngëm taammbii na tumeenaa laakoo jeriñe*?
21 Caasammbuu Abaraham, Kooh abohhi ɓo' yijúwíraa, enndii ga daa ya faanee
kowuci Ísaak ga loteelaa kitumi' Kooh sarahɗane? 22 Kon fu hotin an ngëmaagari
taabee na tumeencaagari. Fodaama ngëmaagari mínnda kimat sëk ndaga tumeencaa
taam gaɗa. 23 Fodaama iñaa bídu ga Këyítfaaɗa, matta an:
«Abaraham gëmin ga Kooh,
kërí tah Kooh abohhari ɓo' yijúwí'✡»
Kooh teekkari fiiliici✡. 24 Kon ɗú hotin an Kooh abohi ɓo' an ya júwin, ga
tumeencaagari, wayee enndii ga ngëm kesi.
25 Enee ɗa ɓan na Rahap, faankoh-pakayaa. Kooh ammbari ɓaa júwin ndaga
tumeencaagari†. Yërí ekee ɓuwaa ɓu-Isarayeel woseeɗa ga kaanci, ya dímallaɓa
kisaadoh ga waas wiliis. 26 En ki'enaa, fodaa daa faan, fa íikissiinaa, fa kaanɗa;
ngëm ɓan, taammbii na tumeenaa, wa leeh.

3

Kiwatuk peremfu

1 Mbokcii, hanat ki'en ɓaa koluk garúu ɓéeɓ waa' ki'en jëgíroh, ndaga ɗú ínohin an
ɗí, jëgírohcii, ɗí wëñan kimesik atti'. 2 En ki'enaa, ɗu ɓéeɓpuu ɗu yewinin ki'ëldoh
ga iñii yii wala iñaa yaa. Ɓaa ëldohoo taa' ga kiwo', ɓaa yaama ɓo' yimëtí' ee mínin
ki'am hafci ga tóoh. 3 Ɗu eki lahaɓ ga kúuw pënís doonaa ya tooki'tuu, fodaama ɗu
ëewdohhi ñúm daa neɓpuu. 4 Malakat ga gaal-giiy ɓan: daa wa hín kiyakɗa tóoh ee
uuris ɓayiwaɗa, kuwalaŋ jijutuut fóolíriwa. Luu uuris wiyaak ye'eewa, wa aawi ga
daa neɓ fóolírohaa. 5 Perem manɗa ɓan. Pa enaama yijutuut ga faan ɓo', wayee pa
ndamuk kilím enaama ciyaak. Malakat hemet-kiwii. Ja jijutuut ee ja dooyin kitëkí'
luuf wiyaak. 6 Perem ɓan kiwii. Pa líif na yibóní' kesi. Pa en ga faannduu ee përí
líiɓɗifa ɓéeɓfa. Pa tamin na kiwiikaa safara ee pa tëkíri kipeskiiruu ga ëldúnaɗa,
aboh ga kilímuk bi ga kikaan. 7 Ɓo' laakin hel kitagat heet rawaa en tóoh: ennda
rap-luuf, ennda sel, ennda raɓcii fasukiɗa na ɓii ga ɗuuy giiyɗa; ee ya tagattaɓa.
8 Wayee perem, ken mínoopa kiko'. Pa enin enaama yibóní' yaa abukoo, ee pa líif

* 2:20 2: 20 laakoo jeriñe laakin ga Këyítcaa ciɗewaacaa ɓaa wo': ngëmaa kaanin ✡ 2:23 2: 23 Malkat Sënees 15: 6. ✡ 2:23 2: 23 fiiliici Ísayíi 41: 8. † 2:25 2: 25 Rahap Ga waa yaawúu'caa hayu teeraa Yéríkóo kimalakwa balaa ɓa hay kiheñoh na ɓu-teeraamanaa, Rahap yaama, ee enee faankohɗa, yërí ɗaakeeɓa, lëehí'ta dímallaɓa ɓa saan ee ken hottiiɓa.

na daŋaraa apin. 9 Perem përí ɗu kañohi Paammbuu Ha'mudii, ee përí ɗu cojohi
ɓuwii Kooh sak, mëdí'taɓa na hafciɗa. 10 Kúuwkii ka kíinoo, kërí meydohi wo'een
barkeel, na wo'een coñ. Mbokcii, iñaama jomoo ɗa kimín ki'en. 11 Músúmaa newin
na maa aayin mínan na kihaal ga kuhaalaa jíinoo? 12 Mbokcii, een mínan na kilím
towu yaawuun wala kedik-reseŋ lím towu een? Fodaama ɓan, kuhaalaakaa meydohi
músúmaa aayin maraa, meydohoo músúmaa newin.

Hamhamaa meyoh ga Koohɗa

13 Yiida garúu laak kiñaañ ee ínohin yen? Ga ɓadukeenci wijúwí', ya teewohatka
ga tumeencaa teeyin, caa teewoh kiñaañ kimëtí'. 14 Wayee en lak keeñnjúu líif na
ki'iñaan kiyaak na kinookoh kilaak rekaa, kaa ndamukat kiñaañ ndaga ɗú taammbii
ga kayoh. 15 Kiñaañkaagarúu kaama meyohhii ɗook, ka kuu ëldúna, kuu ɓo'-
súusúus ee ka kuu Seytaani. 16 Ndaga daa ki'iñaan na kinookoh kilaak enoh ɓéeɓ,
coow na tumeen cibóní'caa en ɓéeɓ caada. 17 Wayee ɓaa laak kiñaañkaa meyoh
ɗookɗa, ɗeɓ kiset hen paay, ya hannda kiyewin jam, ya teeyya; ya hídírohi hen, ya
líifin na yërmaandi, ya límí yijófí'; ya fa'ɗohoo ken ee ya ínohoo kijófjófɗuk. 18 Ɓo'-
jam daa ya enoh tóoh, ya soki jam da, ee yijúwí' yërí ya píiki ga.

4

Kifiiliimunoh na ëldúna

1 Heñcii na ñarohcii ga ɗuuycúuɗa iñii haydohcaɗa ya? Kiwaa' neɓlaat-kumuunkii
dëk kiheñoh ga ɗuuycúuɗa kërí haydohca. 2 Ɗú ɗíibukin yen, ɗú mínoori kilaak
ee ɗú hatinin kilaŋ kumuun ɓo' ga. Ɗú kaani na ki'iñaan ee ɗú laakoo iñaa ɗú
waa'ɗa, faf ɗú en ga kiñaroh na kiheñoh. Iñaa ɗú waa'ɗa ɗú laakoori, ndaga
ɗú kíimoowa Kooh. 3 Luu ɗú kíimee Kooh ya onoorúu, ndaga ɗú kíimoo ga daa
jomɗa ee ɗú ëewrukkii dara ga, enndii iñaa neɓ kumuunndúu kepaa. 4 Ɗú oorin
Kooh!* Ɗú ínohoo an kifiiliimunoh na ëldúna kërí en kisaŋ Kooh hanaa? Ɓaa fu
waa' kifiiliimunoh na ëldúnanaa, fu tumin haffu ɓaa waa'tii Kooh. 5 Kaa foogat an
Këyítfaa wo' sooy. Fa wo' an: «Helaa Kooh tum, wa dëkka garuuɗa, ya waa'wa hen
bi ya naalohinwa.»†
6 Ee sah kijofkii Kooh teeɓpúuɗa paafin daama, ndaga bíduunun ga Këyítfaa an:
«Kooh tookɗoo ɓuwii ɓëwí' hafɓaɗa, wayee ya laakin yërmaandi ga ɓuwii yóoskí'
hafɓaɗa.» 7 Kon ayat haffúu ga Kooh, ɗú sagi' Seytaani, ya soof fenoo, ya úsaayyúu.
8 Deeyat ga Kooh ee ya hay garúu kideey. Ɗú, tumoh-baakaa'cii, sétírat yahhúu
ga yibóní', ɗú ɓii ɗú laaki hel kanakɗa, sétírat keeñciigarúu. 9 Keeñnjúu leehat,
aawat kitoŋ ɗú looyi. Tiyentiigarúu enat moon, keeñciigarúu soosɗa, ca leehat tak.
10 Yóoskírat haffúu ga fíkíi Ha'mudii ee ya hayyúu kiɓëwí'.

Ki'abuk ga ki'atti' mooroomfu

11 Mbokcii, ken hanat kiwo' ga mooroomci iñaa bonin. Ɓaa wo' ga mooroomci
iñaa bonin wala atti''inaa, ya wo'ɗin Waasii iñaa bonin ee ya atti'inwa. Ee waas,
fu atti'wanaa, fu enissii ɓaa taabukwa wayee fu en ɓaa atti'iwa. 12 Kooh haŋci doŋ,
yërí hëwí' Waasii, ee yërí laak ki'atti'. Ya doŋ yërí mín ɓo' kimúsal, ee ya mín ɓo'
kisaŋku'. Haa fu yii fu atti'i mooroomfuɗa, fu tík haffu ɓa?

Watukat kiyéeŋ haffúu

13 Súkú'kattoo diima, ɗú ɓii ɗú wo'i an: «Wati wala kuwis, ɗí hay kika' teeru
nangam, ɗí tum da kíis. Ɗí toonsuki daama bi ɗí laak kopa'.» 14 Ɗú ínohoo dara ga

---

* **4:4** 4: 4 Ɗú oorin Kooh wo'eenii ga kiGerek diiɗa man na «ɓetifaa ɗúk yaalci ya faanukka na ɓo' yiliis.» † **4:5** 4: 5 Helaa Kooh… naalohinwa Lëegísoh ciliis wo' da an: Helaa Kooh tum dëk garuuɗa, iñaa ya waa'ɗa, ya sagin wa bokidohu na yen yiliis.

kipessúu, iñaa ka yah kuwisɗa! Ndaga ɗú man na eeɓ. Wa kolukaa, maañoo dara
wa keen. 15 Ɗú jom anee kiwo' kay: «Neɓ Kooh, Ha'mudiinaa, ɗí hay kipes, ɗí hay
kitum iñii yii wala iñaa yaa.» 16 Wayee ó'óo! Ɗú yéegin haffúu ee ɗú ndamuki rek.
Kiyéeŋ haffu fodaama daal, joffii! 17 Kon, ɓaa fu ínohin iñaa fu jom kitum yijófí', fu
tummbiirinaa, fu koorukin baakaa'.

5

Iñcii yoot ha'-alalciiɗa

1 Súkú'kattoo diima, ɗú ha'-alalcii! Aawat kilooy, ɗú weleluki ndaga coonucii
sekkúuɗa! 2 Alalciigarúu nopin ee kúltíciigarúu maasohin. 3 Wúrúusiigarúu na
hëelísiigarúu homaakin✡. Homaakaama hay kiteewoh fodii seedi iñcaa cibóní'caa
ɗú tumeeɗa. Ee homaakaama, fodii kiwii, hay kiñam faanciigarúu. Ëldúna,
daanaka, leehin ee ɗú ɓii lís haffúu kigari' alal! 4 Malkat, koparii jomee kifayohu
píikohcii lëgëysee ga yoonciigarúuɗa, ɗú tëhdohinwa kak, wa wii fiip rek. Ee
jambatcii píikohcii aasin nof Kooh, Ha'mudii wëñ buuroo buu'ɗa. 5 Ɗú cattii dara
ga ëldúnarúu, ɗú dëk ga mo'laat na neɓlaat rek. Ɗú kapin dút en fan júuraa yafalu
hen, ɗú ɓii sek bëríinaa ɗú hoossanɗa. 6 Ɓaa tummbii dara, ɗú atti'inndi kikaan, ɗú
lagin kumuunci ee ya nookohhii ga.

Múuñat, ɗú seki

7 Kon mbokcii, múuñat ɗú seki bi ga daa Yéesu, Ha'mudii haysisan. Malakat ga daa
línoh múuñi, aboh ga toɓcaa ɗewi kikeen bi ga daa seek wíisan, kakay eroh towu
tilúudí'. 8 Ɗú ɓan, múuñat fodaama, ɗú am bi yëgís, ndaga kihayiskii Ha'mudii
deeyin.
9 Mbokcii, ken hanat kijambatuk ga mooroomci, en ɗanaa Kooh atti'oorúu. Malkat
ɓii yah ki'atti'ɗa sah yeema ga halii. 10 Mbokcii, malkat ga sëldíiga-Koohcaa.
Ɓa wo'ee ga teekii Ha'mudii ee ga ɗuuy coonucaagaɓa, ɓa múuñee hen. Taabat
ga kotcaagaɓa. 11 Ínohat an, ɗí wo' an ɓa yewinin múu', ɓuwii yëgís ga ɗuuy
coonucaagaɓaɗa. Ɗú kelohin iñaa wo'u ga Yoop✡, ga daa ya tookee kimúuñɗa. Ee ɗú
hotin iñaa Kooh, Ha'mudii mëeñjohi kitumi'ɗa, ndaga Kooh, Ha'mudii líif na kijof na
yërmaandi.

Kiwaat joffii

12 Ee sah mbokcii, kaa waatat múk✡. Enndii ga teekii ɗook-Kooh, enndii ga
teekii kakayfii wala ga enaama yiliis. Ga daa ka mín kiman tóoh, wo'eenndúu en
«Eheenaa», enat «Ehee», en «Ó'óonaa» enat «Ó'óo». En ɗanaa Kooh atti'oorúu.

Doolaa laak ga kikíim Koohɗa

13 En laakin garúu yíinoo yaa en ga coonunaa, ya kíimat Kooh. En laakin garúu
yíinoo yaa en ga jamaa, ya kañat Kooh na tiyeek. 14 En laakin garúu yíinoo yaa
ɗúukoolinaa, ya ɓaylukat yaakcaa ga jaangaaɗa. Ɓa kíimi'ti Kooh, ɓa leeffi dúuleen✡
ga teekii Ha'mudii. 15 Kíimaama taam na ngëmɗa hay kimúsal ɗúukoolíraa:
Ha'mudii hayyi kiwëkí'. Ee en an ya tumin baakaaraa, ya bayaluca.
16 Kon ɓaa en ɓéeɓ wo'at baakaa'caagari ga fíkíi mooroomci ee yaa en ɓéeɓ kíimi'
mooroomci Kooh, en ɗanaa ɗú wak. Ɓaa júwin kíim Koohaa, kíimaagari waama,
doolaagaɗa límin yiyaak. 17 Malkat ga Ili, sëldíiga-Koohaa, ya enee ɓo' doŋ fodii
garuu. Wayee ga waa ya kíimmba Kooh na ngëm doonaa ya towooɗa, músú keenndii
kakay bi laakka tíkíis taahay na caban. 18 Waa ennda ɗa, ya kíimissa Kooh ya toɓ,
Kooh toɓpa, doo kakayfaa, faa han ki'eroh iñaa pesohohsan.

✡ **5:3** 5: 3 Malkat Mëccëe 6: 19. ✡ **5:11** 5: 11 Malkat Yoop 1: 20-22; 2: 10. ✡ **5:12** 5: 12 Malkat Mëccëe 5: 33-37. ✡ **5:14** 5: 14 Malkat Marka 6: 13.

Gíndí'at ɓuwii múuyɗa

19 Mbokcii, laak garúu yíinoo yaa ɗeeŋ kayohfii, ee laak garúu yaa gíndi''inaa,
20 leenaa níindískat iñii yii: Ɓéeɓ ɓaa fu gíndi tumoh-baakaa' ee lak ya múuyee hen ga waas wibóníraa, fu ɓewohinndi ga waasaama, fu sominndi ga kikaan ee fu hay kitah bi baakaa' ciyewincaa ɓaa yaama tumɗa Kooh bayallica.

Këyítfii
Pee'
ɗeɓ kibínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pee', apotaaraa Yéesu, bín kerceencaa teerucaa ciyëtúuscaa ga gohaa Aasíiɗa (ga dii kúlkaa Turukíi enoh watiɗa). Këyítfiimaa Pee' bídeefa kerceencaama hatalu ga kipesɗa.

Ga wii Yéesu en ga ëldúnaɗa, Pee' taabee nari. Ga waa Yéesu meyoh ëldúnaɗa, Pee' enee apotaaraa yaawúu'caa. Kerceencii Pee' bídee këyítfii fiiɗa enee ɓuwaa hatalsee hen ga kipesɓa ndaga daa ɓa gëmee ga Yéesu Kiristaaɗa. Iñaama tah ya bínndaɓa kiwo'ɓa, ɓa am bi yëgís ga ngëmii. Enndii ɓërí ɗewoh ga kitíku coonu. Ya wo''aɓa an Yéesu yii ɓa gëm gariɗa yërí ɗeɓ kitíku coonu, bi ya apussa. Iñaama teewoh an binaa ɓa hídoh na mesiklaataa, ɓa tookat kimúuñ fodaagari. Ya wo''aɓa ɓan daa kipesɓa jom kiman ga ɗuuƴ ɓuwaa sagu kigëm ga Kooh.

Këyítfii Pee' ɗeɓ kibínɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Yaakaarii onoh kipesɗa (*1: 3-12*)
3 - Kipeskaa sela'in (*1: 13–2: 17*)
4 - Kitaabuk kotcaa Kiristaa (*2: 18–4: 19*)
5 - Níirohcii yopii Kooh (*5: 1-11*)
6 - Taŋkoh (*5: 12-14*)

Këñɗoh

1 Mi Pee', apotaa' Yéesu Kiristaa, mi yërí bínndúu këyítfii fii ɗú ɓuwii Kooh tanuk
enu sagac ga gohcii ɓa tasaarukohɗa: ennda gohaa Pom, waa Galasíi, waa Kapadoos,
waa Aasíi na waa Bítíníi. 2 Kooh, Paamudii tanukinndúu kumëeñí' fodaa ya nateeka
kitumɗa, doonaa ɗú en ɓuuci ga tumeenaa Helaa yisela'í'yaa, en ɗanaa ɗú kelohi'
Yéesu Kiristaa ee ñífaagari aamuɗa onndúu kiset. Mi kíim Kooh barkeellúu bi dooy,
onndúu jam wiyewin.

Yaakaarii onoh kipesɗa

3 Ɗu kañat Kooh, Paamudii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu. Ga yërmaandaagari
wiyaakwaa, ya oninnduu kilímukis ga kipes ki'as, ee ɗu laakin yaakaaraa onohi
kipes, ga daa ya mílísi' Yéesu Kiristaa ga kikaankaaɗa. 4 Fodaama, ɗú laas ga iñcaa
cinéwí'caa Kooh faani'túu ga asamaanɗa. Iñcaama yasukohoo, ca líiwoo, ca neewoo.
5 Kooroh ga ngëmii ɗú laakɗa, Kooh hayyúu kiníi' na dooliigari mín ga tóohɗa, bi ga
besaa mëeñjoh ya yah kiteewoh kimúckiima ya waayuki'túuɗa.
6 Keeñnjúu soosin ga yaakaaraama, luu enee an ɗú jomin kikooroh diima ga
coonucaa en tóoh. Coonucaama nak maañanndii, 7 ca en kimalaksukoh ngëmiigarúu,
dii wa hín kiyëgísɗa, fodaa daa wúrúus útsi ga kiwii kimelici'waɗa. Ee ngëmiigarúu
wëñ solu fúuf wúrúusaama aaw ga kiyasukoh doŋɗa. En ɗanaa ngëmiigarúu hayyúu
ki'on ɗú laak gërëm, ɗú laak ndam, ɗú eru cée', bëríinaa Yéesu Kiristaa feeñukanɗa.
8 Ɗú mosoo kihot Yéesu ee moona ɗú waarinndi. Bi wati ɗú hottiiri, ee kokohhii ɗú
gëmin gari. Kërí tah ɗú taabin ga na keeñ wisóosí', waa ken mínoo kiwo' na kúuw,
waa taam na ndam. 9 En ki'enaa, ɗú laasin ga iñii ɗú séentuk ga ngëmii ɗú laakɗa.
Iñaama yërí en an fítciigarúu, ca múc.
10 Ga loo kimúckiima, sëldíiga-Koohcaa heelussa ki'ínoh na kihalaat ga dijófí',
ee ɓa yéegalohha kijofkaa Kooh nareerúu kiteeɓɗa. 11 Ɓa ɓaa heel ki'ínoh bi jof

jamaanaa iñcaama Helii Kiristaanii ínohlukoheeɓa, yah kilaakohɗa, na daa ca yah
kimanɗa. Heliima taabee naɓaɗa yéegaleeɓa, balaa ka laakaa, coonucaa Kiristaanii
na' kidayɗa na ndamaa yah ga kitíkɗa. 12 Kooh teeɓpaɓa an iñaa ɓa yéegalohee
yaama, ɓa ga kihafɓa, aawéerii gaɓa wayee aawee garúu. Diimaɗa, ɓuwii en
na kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wiiɗa wo'inndúu iñaama, kooroh ga doolii Helii
yisela'í'yii Kooh wosoh, meyoh asamaanɗa. Malaakacii sah waaruunun kitík hasɓa
ga iñcaama.

13 Kon waayukat haffúu, ɗú wíisoh weceŋ, ɗú lík yaakaa'túu ɓéeɓwa ga iñaa
yijófí'yaa Kooh yahhúu ki'on bëríinaa Yéesu Kiristaa feeñukanɗa. 14 Enat oomaacaa
kelohɗin Kooh. Kaa taabukat neɓlaat-kumuuncaa ɗú enukohee kuɗewaaɗa; lak ɗú
ínohhii Kooh duum, 15 wayee sela'at hen ga ɓéeɓ kipeskiigarúu fodii dii ɓii ɓayyúu
ga hafci sela'ɗa. 16 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an: «Enat ɓuwaa sela'in, ndaga mi,
mi sela'in».

17 Waa Kooh yii atti'i ɓaa en ɓéeɓ ga iñaa ya tumi ee fa'ɗohoo kenɗa yërí ɗú ɓayi
«Buba» ɗú en na kikíimaa, kon nak, ga kipeskiigarúu dii ga ëldúnaɗa, ɗú jominndi
ki'e' cée' wiyaak. 18 Ɗú ínohin an iñaa ɗú laasohu ga kipeskaa enéerii dara ɗú lam
ga ɓicaasammbúuɗa enndii iñaa yah kiyasukoh fodii hëelís wala wúrúus.

19 Ó'óo, ɗú laasuunun ndaga ñífaa wilëekí'-soluwaa Kiristaa aamu, fodii sarah
kubaalkaa dara nëewísukkiigari ee laakoo sík. 20 Kooh tanukinndi kumëeñí', lak
ëldúna sakussii duum ee ya onin ɓuwii ki'ínohhi ga jamaanuciima en cii mëeñjohɗa,
ndaga ɗú. 21 Kooroh gari, ɗú gëmin ga Kooh, yii mílísi'ti ga ɓuwaa kaanin, e'tari
ndamɗa. Fodaama, ngëmiigarúu na yaakaariigarúu cii ëewrukka ga Kooh.

22 Ga wii ɗú taabuk kayohfiiɗa, fodaama ɗú sétírin fítciigarúu bi ɗú mínin
kiwaa' ɓimooroommbúu kayoh-kayohɗa. Kon nak, waarohat kayoh-kayohɗa na
keeñciigarúu ɓéeɓca. 23 Ɗú límuksin kilímuk ki'as kaa meyohhii ga pesohpaa yah
kiyasukoh, wayee ka meyoh ga pesohpaa yasukohanndii. Ee pesohpiima përí en
Wo'eenii Kooh onohi kipes ee wa tuukan bi taa'ɗa. 24 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa
an:
«Ɓo'-súusúus man na pëegíi;
ndam ɓo'-súusúus man na sapuus-pëegíi.
Pëegíi súwin, sapuuscaa keen,
25 wayee Wo'eenii Ha'mudii tuukan bi taa'.»✡
Ee wo'eeniima wërí en Hewhewii winéwí'wii ɗú yéegalseeɗa.

2

Atoh-koñii tawahii Kooh

1 Kon foñat tóoh iñaa en kisoot, kiñaañukoh ɓo', kijófjófɗuk, ki'iñaan, kipok kiwo'.
2 Fodii lii', ɗíibukat kiɓap ga miismii koocussii en Wo'eenii Koohɗa, en ɗanaa, ma
onndúu kiyak bi ɗú múc. 3 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an: «Ɗú hotin dii Ha'mudii
hín kijofɗa».

4 Ha'mudii yërí en atohii en na kipes ɓuwii jafeeɗa wayee Kooh tanukwa ee wa
laakin solu gari. Deeyat gari. 5 Waa ɗú enin atohcaa en na kipes, ɗú ɓan, deeyat gari
doonaa ɗú en tawahii Kaanfii Helii yisela'í'yii dëkohɗa ee ɗú en ɓisarahoh, ɓaa en
ɓuu Kooh, kitumi'ti sarahcaa Helii yisela'í'yii onnduuca kitumɗa. Sarahcaama Kooh
tookinca kooroh ga Yéesu Kiristaa . 6 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an:
«Mi yii yíppa atoh-koñ dii ga Síyoŋ,
mi yërí tanukwa ee wa wërí wëñ kilaak solu.
Ɓaa gëm gawanaa, yaakaa'fu tasoo múk.»✡

7 Kon ɗú ɓii ɗú gëminɗa, wa erinndúu cée', wayee ɓii gëmmbiiɗa, ɓa ínohat an:

✡ **1:25** 1: 25 Mëdírohat na Kañcaa 103: 15-17. ✡ **2:6** 2: 6 Malkat Ísayíi 28: 16.

«Atohaa tawahohcaa jafeeɗa
wërí mëeñjoh ki'en atoh-koñii tawahii»✡.
8 «Wa enin ɓan atohii këfíti ɓuwii,
wii ɓúukíɓaɗa.»✡
Wa këfítinɓa ndaga ɓa tookkii kigëm Wo'eenii Kooh, ee iñaama yërí sekeeɓa.
9 Wayee ɗú, ɗú en heetii Kooh tanukɗa ya tuminndúu ɓisarahoh na ɓibuu'. Ɗú en
heetii wisela'í'wii, heetii ya heeli' hafciɗa, doonaa ɗú yéegaloh tumeencii ciyaakcii✡.
Ya ɓewohhúu ga ñúusii, haydohharúu ga lee'laatii neɓ kiniirukɗa. 10 Kuɗewaa,
ɗú enéerí heetii Kooh wayee diimaɗa ɗú enin heetiigari. Kuɗewaa ɗú laaséerí ga
yërmaandii Kooh wayee diimaɗa ɗú laasin gawa.

Kipes fodii súrga Kooh

11 Ɗú ɓii mi keeñukinɗa, ɗú man na ɓuwaa kooroh ëldúna hen rek, fodii
ɓisagac, kërí tah mi daassúu ga iñii yii: Abukat ga neɓlaat-kumuuncii heñohi fít
ɓo'ɗa. 12 Ɓadukeenumgarúu ga ɗuuy yiifa'cumɗa enat wimórí'. En ɗanaa, luu
ɓa pokɗeerúu ki'en ɓitumoh-kofeel, ɓa hotan tumeenciigarúu cijófí'cii, ee ɓa ndami
Kooh bëríinaa yaama ɓaawanɓaɗa.
13 Ɓéeɓ nguu' waa ɓo'-súusúus mín tuuki' ga ëldúna, kelohɗatwa ndaga Ha'mudii:
ennda buurii hanoh ɓéeɓ buu'cii ɗookɗa, 14 ennda ɓan gúwernëe'ciigari ya wos kiko'
tumoh-kofeelcii na kikañ ɓuwii tumi yijófí'ɗa. 15 En ki'enaa, iñii Kooh waa'ɗa wërí
en an: ɗú tum iñaa jofin. En ɗanaa ɗú laŋ túuwtii ɓuwii laakoo hel, ínohsoo daraɗa.
16 Ɓayat ɓadukeen ɓuwaa laak hafɓa, ee kaa tumat iñaama úuf kikún tumeen cibóní'.
Namat ki'en ɓisúrga Kooh. 17 Erat ɓuwii ɓéeɓɓa cée', waarat mbok-kerceencii, niikat
Kooh ee ɗú e' buurii cée'.

Súrga na ha'mudaagari

18 Ɗú súrgacii, kelohɗat ha'munciigarúu, ɗú e'ɓa cée' wimëtí' sëk. Hanat ki'eem
rek ga ha'muncii ɓijófí'ɓii wala ɓii ɗúkohsi narúu henɗa, wayee bi ga sah ɓii
tamohinɗa. 19 Kayoh, kikooruk coonucaa ɗú tíku ga iñaa enndii waas ndaga kitaabuk
Kooh, ínohat an Kooh ga kijofkaagari onndúuka kimín. 20 En ki'enaa, ndamii wiida
wërí laak ga kikooruk doo'caa ɗú feekuca ndaga lak ɗú tum iñaa joffii? Wayee binaa
ɗú took kikooruk coonu ndaga kitum iñaa jofinaa, ínohat an Kooh ga kijofkaagari
yërí onndúu kimín iñaama.
21 Iñaama yërí Kooh ɓayohhúu. Kiristaanii ɓan sodin ndaga baakaa'ciigaruu, ee
fodaama ya teewinndúu waas waa ɗú kooran, doonaa ɗú taabuk kotcaagari.
22 Ya mosoo kitum baakaa' wíinoo ee saboh fíinoo mosoo kimeyoh kúuwci.
23 Ya ɓasuunun, ya mossii kitaas na ɓasee.
Ya tíkuunun coonu, ya mossii kidíguk ken ki'ëldúk,
wayee ya díŋkaanohee hafci ga yah yii ɓay atti'ii wijúwí'wiiɗa.
24 Ya koorukka baakaa'ciigaruu ga faanci, ya ɓayyaca,
ya ga kihafci ga wii ya kaan ga kuraanaaɗa.
En ɗanaa baakaa' mínsisoo yen garuu ee ɗu aas ga kipeskii kijúwí'kii.
Ɗú wëkírohu kon ga gaañcaagari.
25 En ki'enaa, kuɗewaa ɗú madee na baalcaa múuy hen, wayee diimaɗa, ɗú ɓii
ëewrukka ga níirohii watuki fítciigarúuɗa.

3

Ɓeti na yaalci

✡ **2:7** 2: 7 Malkat Kañcaa 118: 22. ✡ **2:8** 2: 8 Malkat Ísayíi 8: 14. ✡ **2:9** 2: 9 Malkat Eksoot 19: 5; Ísayíi 43: 20.

[1] Ɗú ɓan, ɓeticii, kelohɗat yaalciigarúu. En ɗanaa, laak gaɓa yaa gëmmbii
Wo'eenii Koohaa, daa ɗú manɗa mínɓa ki'ek ga ngëmii. Iñaama soolukanndii kiwo':
[2] ɓa malakan rek ga ɓadukeenaagarúu, daa ɗú hín kiset keeñ ee ɗú erinɓa cée'ɗa.
[3] Kaa heelat rek kimo' ga fooh: ennda kidúguk bi jek, kipokuk ceen-wúrúus na
ki'ekuk kúltí cimórí'. [4] Wayee heelat kimo'kaa en ga ɗuuy keeñ, yasukohooɗa: ennda
kilewet na kiyewin jam. Kimo'kaa kaama kërí laak solu ga fíkíi Kooh. [5] En ki'enaa,
ɓeticaa waama ɓisela'í'ɓaa tíksee yaakaa'ɓa ga Kooh ee tookɗusee ɓiyaalɓaɗa,
iñaama yërí enee kimo'kaagaɓa. [6] Madee fodaama ga Saaraa. Ya kelohɗee Abaraham
hen bi, ya ɓayeeri Ha'mudaagari. Ɗú ɓan, binaa ɗú tum iñaa jofin ee taammbii na
kiniik daranaa, iñaama hay kiteewoh an ɗú tucaasamun Saaraa.
[7] Ɗú yaalcii ɓan, ɓaa en ɓéeɓ ga kipeskaagari na ɓetici, ya jomin kifoñ hel ga an
ya hínndii nari dooli. Eratɓa cée' wimëtí' ndaga ɓa hay narúu kibok kilam kipeskaa
kukayohkaa Kooh onndúuɗa. En ɗanaa dara honohoorúu kikíimi Kooh bi jof.

Kitook kisodalu ga kitum iñaa jofin

[8] Iñii mëeñjohɗa wërí en ɓéeɓpúu, bokat halaat, ɗú bok keeñ wíinoo. Waarohat ga
díkaantirúu fodii ɓuwaa ɓërí bokoh; ɓaa en ɓéeɓ laakat yërmaandi ga mooroomci
ee ɓaa en ɓéeɓ yóoskí' hafci. [9] Kaa íkat mesiklaat ga mesiklaat ee kaa taasat
ɓasee ga ɓasee; namatti kikíimi', Kooh barkeelli. Kooh ɓayohhúu ga hafci iñaama,
kibarkeellúu. [10] En ki'enaa, bídu ga këyítfaa an:
«Ɓéeɓ ɓaa waa' kineɓluk ga ëldúna ee kipesci newaa,
ya abat kúuwkaagari ga yibóní',
ee perempaagari hanat kiwo' saboh.
[11] Ya úsaayat yibóní' ee ya tumi yijófí',
ya heelat jam ee ya taabukiwa.
[12] Ya ínohat an Ha'mudii yii yíppa hasciigari ga ɓuwii ɓijúwí'ɓii
ee ya yii déekka nofiigari ga iñii ɓa kíimiriɗa.
Wayee ɓuwii tumi iñaa boninɗa, Ha'mudii súugúrukinɓa.»✡

Yaakaa' ga ɗuuy kihatalu ga kipes

[13] Ee sah, ɓii yiida tumanndúu iñaa mesikin binaa ɗú kaantukoh ga kitum
yijófíraa? [14] Luu enee an ɗú jom kikooruk iñaa meskin ndaga kitum iñaa júwin,
ínohat an ɗú yewinin múu'. Kaa niikat ɓuwii ga dara ee ɓan ken hanat kihícoh
hellúu. [15] Tookat ga keeñnjúu an Kiristaanii sela'in, ee ya haŋci doŋ ya en
Ha'mudiigarúu. Tuukat tek ga kitaas ɓéeɓ ɓaa meekisanndúu iñii tah yaakaarii ɗú
laakɗa. [16] Ee nak taabat ga na teey, ɗú on ɓéeɓ cée', ee ɗú dëlí' hellúu. En ɗanaa
ɓuwii pokɗirúu kiwo' ndaga kipeskiigarúu kijúwí'kii ga Kiristaaniiɗa kaci'u ga iñcii
ɓa pokɗirúuɗa. [17] En ki'enaa, kikooruk mesiklaat ndaga kitum yijófí', en ga iñaa
Kooh waaraa, kërí gën kikooruk mesiklaat ga kitum yibóní'.
[18] Kiristaanii ga kihafci koorin ga mesiklaat waas kíinoo ndaga baakaa'cii ɓuwii. Ya
yii ya en ɓo' yijúwí'ɗa, ya kaannda kimúsal ɓuwii júwussiiɗa doonaa ya haydohɓa ga
Kooh. Ya apussa, faan ɓo'-súusúusfaagari kaannda, wayee Helii yisela'í'yii onndari
kipesis. [19] Koorohee ga Heliima, ya ka'ta ga helcaa tëcuk ga ɓu-baamɗa kiyéegalɓa
iñaa laakɗa*. [20] Helcaama cërí en cii sagee kikelohi' Kooh, ga jamaanaa músúmaa
miyewinmaa Kooh toweeɗa. Wiima lak Kooh yii múuñ rek, hídoh ga wahtaa
Nowee enee na kihëwí' gaal-giiyaa wiyaakwaaɗa. Ɓiɓo' ɓijutuut ɓërí múcee ga
músúmaama, ee enee ɓo' ɓiyitnaɓaahay. [21] Iñaama yërí mandarga bëtísii ɗú bëtísi'u
ga músú wati, onndúu kimúcɗa. Bëtísi' nak, enndii kinís iñaa líiɓ ga faan, wayee
nam ki'en kitaas Kooh na hel widëlí'. Ee wa músalinndúu kooroh ga kimílískaa

---

✡ **3:12** 3: 12 Mëdírohat na Kañcaa 34: 13-17. * **3:19** 3: 19 Lëegísoh ciliis wo' «ya ka'ta ga fítcaa ɓuwaa kaaninɗa… »

Yéesu ga ɓuwaa kaaninɗa, [22] yii lap ɗook asamaan, hanohha yah-ñaabaa Koohɗa.
Malaakacii, iñcii en na kinguuruk ga ɗook ɓuwiiɗa na iñcii laakin dooli ee hotukooɗa,
kelohɗinndi.

4

Kigúroh na baakaa'

[1] Kon nak, waa Kiristaanii dayeera mesiklaat ga faanfaagari, ɗú ɓan, ɓewat helaa
Kiristaa waama, ɗú tumwa ganaay. En ki'enaa, ɓaa day mesiklaat ga faanfaagari
gúrohin na baakaa'. [2] Kon, aboh diima deŋ, iñii tes ga kipessúu ga ëldúnaɗa hanat
ki'en ga iñaa neɓ ɓo'-súusúus wayee enat ga iñaa Kooh waa'. [3] En ki'enaa, dooyin
sëk ga dii ɗú pesee kuɗewaa ga iñaa neɓ yiifa'ciiɗa: ɗú enee ga kifaanuk na ɓaa
en ɓéeɓ, kiɗíibuk iñaa en yuu mooroomfu, kilaal kihëpí', kihíp look ga kiñam na
ki'an, ki'aamuk koof ki'araamí'. [4] Diimaɗa, yiifa'cii lëyuunun ga dii ɗú taabissii naɓa
ga kipeskiigaɓa kibóní'kii kiima ɓarinɗa. Këri tah ɓa ɓii ɓassúu. [5] Ɓa hay kituuk
bes kitaas ga fíkíi ɓii tuuk ga ki'atti ɓuwii en na kipes na ɓuwii kaaninɗa. [6] En
ki'enaa, iñaama tah Hewhewii winéwí'wii yéegalohussa ɓan ga ɓuwii diima deŋ
kaanuununɗa. Fodaama, luu enee an ɓa atti'uunun kikaan ga faancaagaɓa fodii
ɓéeɓ ɓuwii, ga fítcaagaɓa ɓa ɓii pes fodii Kooh.

Ki'amɗoh mooroomfu ga iñaa Kooh onndaa

[7] Iñaa enin tóoh, jamaanaa wa leehanɗa deeyin. Kon taabat na hel na kiwíisoh,
en ɗanaa ɗú mín kikíim Kooh. [8] Balaa daranaa, waarohat ga díkaantirúu kiwaaroh
kiwóorí' ndaga kiwaaroh kúnin baakaa'caa leehoo. [9] Ɓaa en ɓéeɓ tookat mooroomci
ga kaanci ee hanat kitaam na kicapatuk. [10] Ɓaa en ɓéeɓ garúu laakin iñaa Kooh
onndi. Ya ɓewat iñaa ya onuɗa, ya amɗoh ɓuwaa ɓíinoo ga, fodii ɓuwaa tuukuk
lëgëy. Fodaama, ɓa tuukuk dijófí' ɓéeɓ iñcii cinéwí'cii Kooh onohɗa. [11] Ɓo' en na
kijangataa, ya wo'at iñii Kooh wo'ɗa. Ɓaa en na ki'amɗoh ga lëgëyiinaa, amɗohat
na doolii Kooh onndiɗa. En ɗanaa, Kooh eru ndam ga iñaa en tóoh, kooroh ga Yéesu
Kiristaa yii laak ndam na dooli bi taa'ɗa. Aameen!

Ɓuwii hatalu ga kipesɓa ndaga Kiristaaɗa

[12] Ɗú ɓii mi keeñukinɗa, kaa lëyat ga mesiklaatcii citamohí'cii dallúuɗa en fan
enndii waas. [13] Namat kineɓluk hen, ndaga ɗú ɓeɓ ɓakkúu ga coonucii Kiristaa
dayɗa, doonaa bëríinaa ya feeñukan ga ndamaagariɗa, keeñnjúu soos seɓ. [14] Ɗú
yewinin múu', binaa ɗú ɓasu ndaga teekii Kiristaaniinaa, ndaga lak Helii Kooh líif
na ndamɗa wii dëkka ga ɗuuycúu. [15] Binaa laak garúu yaa tíku coonunaa, hanat
ki'en an lak ya ap ɓo', wala ya lok hen, wala ya tum kofeel, wala an ya aas ga iñaa
enndii waasci. [16] Wayee en an ki'en kerceen këri tah ɓo' tíku coonunaa, ya hanat
kilaak kaci ga iñaama. Ya namat kay kigërëm Kooh daa ya ɓay teekii kerceenɗa.

[17] Wahtii ki'atti'kii le'in, ee wa ɗewoh ga ɓuwii en ɓuu Koohɗa. En lak wa
daloh garuunaa, kon ɓuwii sagu kigëm ga Hewhewii winéwí'wii Koohɗa, ɓa yah
na kimëeñjoh? [18] Fodaa këyítfaa wo'ɗa: «En lak kimúc ɓo' yijúwí' këri yooɓpiinaa,
kon ɓaa tumi baakaa', faali''ii Koohɗa, ya aaw na?»✡

[19] Fodaama, ɓuwii dayu mesiklaat ndaga kitaabuk iñaa Kooh waa'ɗa, ɓa lísat kitum
iñaa jofin. Ɓa ayat kipesɓa tóoh ga yii sakɓa ee tumi iñaa ya dígohɗa.

5

Níirohcii yopii Kooh

✡ **4:18** 4: 18 Mëdírohat na Liiwuk 11: 31.

1 Diimaɗa nak, mi daas ɓuwii ga ɗuuycúu en ɓiyaak ga jaangiiɗa. Mi yaak ga
jaangii fodii gaɓa. Mi seedi'in coonucaa Kiristaa dayeeɗa ee mi laakin ɓak ga ndamaa
yah kihotukɗa. 2 Níirat yopii Kooh díŋkaanndúuɗa ee ɗú toputu'iɓa. Ee hanat ki'en
an ɗú gítínu ga hen wayee enat ga iñaa newinndúu fodaa Kooh waa'kaɗa. Hanat
ki'en an kiwaa' hëelís ekkúu ga, wayee enat an ɗú gëm lëgëyaama hen. 3 Kaa heelat
kilaak dooli ga ɗook ɓuwii Kooh tík ga yahhúuɗa, namat ki'en ɓuwaa yopii Kooh
malakan gaɓa. 4 Ee binaa yii kuliyuk ga tóoh níirohciiɗa feeñukaa, ɗú hay kilaas
ndamii fodii baanu-buu', waa fúrí'anndii.
5 Ee ɓan, ɗú oomaacii, kelohɗat ɓuwii en yaak ga jaangiiɗa. Ee ɓéeɓ ɓuwum, yaa
en ɓéeɓ yóoskírat hafci ga fíkíi mooroomci ee ekukat iñaama fodii kúltí ndaga bídu
ga Këyítfaa an: «Kooh kaalin ɓuwaa ɓëwí' hafɓaɗa, wayee ɓuwaa yóoskí' hafɓaɗa,
ya teewinɓa kijofkaagari✡». 6 Kon yóoskírat haffúu ga fíldoo yahii Kooh wilëekí'-
dooliwii. En ɗanaa, ya ɓëwí'túu ga wahtaa ya amɗa. 7 Këlëembískat tóoh iñaa
ɓítinndúu ga ɗookci ndaga yërí toputu'irúu.
8 Wíisohat ee ɗú watuki! Yii heñohirúuɗa, Seytaanii, yii yoot en fan gayindifaa en
na kimbëmbuk kiheel ɓaa ya seelsohan. 9 Abat bi yëgís ga ngëmiigarúu, ɗú tëhhi
tëc, ee ɗú ínoh an mbok-kerceenciigarúu tasaarukoh ga ëldúna tóohɗa, coonucaa
man ɗa cërí ɓa day ɓan. 10 Ɗú hay kiɓaat kiday coonu jutuut, wayee Kooh ga
kijofkaagari kiyaakkaa, hayyúu kiɓëwíris, ya onndúu kiyëgís gík, ya ɓaattúu dooli
bi dara mínoorúu kiyëngël. Ya ɓayinndúu kibok ga ndamiigari leehoo taa', ndaga dii
ɗú enin wíinoo na Kiristaaɗa. 11 Ya yërí laak kimín bi taa'. Aameen!

Taŋkoh

12 Sílwee, ee ya en garoo mbok-kerceenaa mi óolukin, yërí amɗohhoo bi mi
mínndarúu kibín këyítfii fii. Mi bínndúu kidaassúu na kiseedi''úu kijofkii kiwóorí'kii
meyoh ga Koohɗa. Abat ga iñaama bi yëgís.
13 Ɓu-jaangii ga Babíloon* Kooh fal fodii garúuɗa, ɓii këñí'túu ga. Marka yii mi
aboh fodii kowu ga ngëmiiɗa, yii këñí'túu ga ɓan. 14 Ɓaa en ɓéeɓ mígínohat na
mooroomci haf, kifuunndi fodii ɓuwaa bokoh.
Jam taabat narúu ɓéeɓpúu, ɗú ɓii ɗú en wíinoo na Kiristaaniiɗa.

✡ **5:5** 5: 5 Malkat Liiwuk 3: 34. * **5:13** 5: 13 Pee', ga teekaa Babíloon, mínin ki'en, wo' dëkaa Room

Këyítfii fukanakfii
Pee'
bínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí en fukanakfii Pee' bínɗa. Jom ki'en an ya bínfa ga ɓéeɓ kerceenoo kerceen (1: 1). Laakkii ken ɓaa wo' an kerceencaa ya bídee këyítfaa ɗeɓɗa ɓërí ya bídis fii, ee wóo'tii ken an këyítcii kanakcii cii doŋ cërí ya bín. Ya wo' rek an këyítfii fii fërí en fukanakfii ya bínɓaɗa (3: 1).

Pee' wo' an laakin ɓuwaa kari ga kerceencaa, ɓa jangati ga ɗuuyɓa iñcaa taabohhii na Hewhewii winéwí'wii ɓa yéegalee ɓuwaamaɗa. Jëgírohcaama taabuk neɓlaat-kumuunɓa doŋ ee ɓa wo'i an Yéesu hayisanndii.

Pee' wo' ɓan an kipes kerceen jom kitaam ga iñaa neɓ Kooh. Iñaama yërí Yéesu jëgíree ɓuwaa taabukeeri ga wii ya en ga ëldúnaɗa, ee iñaama yërí ɓaa en ɓéeɓ jom kitum ga helci.

Këyítfii fukanakfii Pee’ bínɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Iñii Kooh ɓayoh ɓuwii ga hafciɗa (*1: 3-15*)
3 - Wo’een sëldíiga-Koohcaa ga loo Yéesuɗa kayoh (*1: 16-21*)
4 - Ɓuwaa jëgíroh sabohɗa na iñcaa sekɓa gaɗa (*2: 1-22*)
5 - Kihayiskii Ha’mudii dígohuɗa (*3: 1-18*)

Këñɗoh

1 Mi Simoŋ-Pee', súrgii na apotaarii Yéesu Kiristaa, mi yërí bínndúu këyítfii fii, ɗú
ɓii, ɗú laakin ngëm ga Koohyiigaruu, Yéesu Músalkaatiigaruu fodii ɗí gëm gariɗa.
Ee iñaama, ya yërí onnduuka ga kijúɓkiigari. 2 Waa ɗú ínohin Kooh, ya na Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiigaruu, mi yii kíim ɓa barkeellúu bi dooy, ɓa onndúu jam wiyewin.

Iñii Kooh ɓayoh ɓuwii ga hafciɗa

3 En ki'enaa, Kooh, ga doolaa ya ɓayɗa oninnduu tóoh iñaa ɗu laak sooli ga
kipes, ee ɗu am gari, ndaga ɗu ínohin yii ɓayyuu ga ndamaagari na kijofkaagariɗa.
4 Fodaama, Kooh oninnduu kilaas ga iñcii ciwóorí'cii ee wëñ kiyak ya dígeeruuɗa.
En ɗanaa, kooroh gacanaa ɗú rëc ga neɓlaat-kumuuncii posoni kipeskii ɓuwii
ga ëldúnaɗa, ɗú ɓeɓ ɓadukeenaa Kooh. 5 Kon ga iñaama, tumat iñaa ɗú mín
tóoh, ngëmiigarúu taam na ɓadukeen wijófí', ee ɓadukeeniigarúu wijófí'wii wii
taabat na ki'ínoh. 6 Ki'ínohkiigarúu taabat na kimín ki'abuk, kimín ki'abukkiigarúu
taabat na kiguu'guuluk, kiguu'guulukkiigarúu taabat na ki'am ga Kooh. 7 Ki'am ga
Koohyiigarúu taabat na kifiiliimunoh ga díkaantirúu ee kifiiliimunohkiigarúu taabat
na kiwaaroh.
8 En ki'enaa, binaa ɗú ɓay iñcii ciima ga keeñnjúu ee ca yewin garúunaa, ca hay
kitah ki'ínohkiigarúu na Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu hay kiɓaat kilaak jeriñ ee
lím yen. 9 Wayee ɓaa ɓayyii iñcaama ga keeñci man na búumí', ya hotoo di'úsaayí'.
Ya alin an ya sétíruunun ga baakaa'caa ya tumee kuɗewaaɗa.
10 Kërí tah mbok-kerceencii, guu'guulukat, ɗú am faali' ga ɓayii Kooh ɓayyúu ga
hafciɗa na tanukii ya tanukkúuɗa. Binaa ɗú tum iñaamanaa, ɗú keenoo múk ga
yibóní'. 11 Ee iñaama yërí onanndúu kilëgísɗu bi aŋ hal ga nguuraa leehoo taa'ɗa,
wii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu ee en Músalkaatiigaruuɗa.
12 Kërí tah, mi jominndúu kiníindísi iñcuma besaa en tóoh, luu enee an ɗú
ínohinndi ee ɗú abin bi yëgísin ga kayohfii ɗú wo'uɗa. 13 Kon waa mi yii lís

ki'en ga ëldúna, mi abin an júwin mi níindísirúu iñcaama, ɗú lík helciigarúu ga.
[14] En ki'enaa, fodii dii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu ínohlukohhookaɗa, diimanaa
kipessoo leeh ga ëldúna. [15] Mi hay kitum nak iñaa mi mín tóoh bi ɗú níindísuk
iñcuma wahtaa en ɓéeɓ, binaa mi kaanaa.

Wo'een sëldíiga-Koohcaa ga loo Yéesuɗa kayoh

[16] En ki'enaa, ɗí ayukkii ga liiɓ, caa halaatu hen bi jekin, ki'ínohlukohhúu kihayiskii
Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu líif na ndamɗa, wayee ɗí nam kihot na hasciigarίi
kiyakkaagari. [17] En ki'enaa, Kooh, Paamudii erinndi cée' na ndam, ee Kooh ga
ndamaagari wiyaakwaa wo''a gari an: «Ɓii yii yërí en kowukiigoo mi keeñukɗa,
keeñnjoo soosin gari!»*. [18] Ɗí ga kihaffíi, ɗí kelohha koonaakaa kaama meyohee
asamaanɗa, lakanaa ɗí ɓaa nari ga ɗook jaŋjagaa wisela'í'waa.†

[19] Ga iñaama ɗí wëñin ki'ayuk bi yëgísin ga iñcii sëldíiga-Koohcaa wo'eeɗa. Ee
ɗú foñ hel bi jof gacanaa, ɗú tumin iñaa jof, ndaga wo'eenciima man na lampu,
waa en na kiniit ga ɗekataa ñúusin bi ga daa Kooh wíisan. Lee'laatii Kiristaa melic
fodaama ga keeñciigarúu fodii olii meyi na kím lée'ɗí ëldúnaɗa. [20] Balaa daranaa,
ínohat iñii yii dijófí' an, ken mínoo na kihafci kilóogísoh wo'een sëldíiga-Koohcii
ga Këyítfaaɗa. [21] En ki'enaa, wo'een sëldíiga-Kooh wíinoo meyohhii ga iñaa ɓo'-
súusúus waa', wayee Helii yisela'í'yii yërí ëewdohi ɓo' ga iñaama, ya aawi kiwo' ga
teekaa Kooh.

2

Ɓuwii jëgíroh sabohɗa na iñcii sekɓaɗa

[1] Kuɗewaa, laakeera ɓan ga heetaa Isarayeel ɓuwaa tíkee hafɓa ɓisëldíiga-Kooh
ee lak saboh. Fodaama ɓan, hay kilaak ga ɗuuycúu ɓuwaa jëgíroh saboh. Bi ɗú
yéegaa, ɓa hay kijëgíroh ga ɗuuycúu waas ciliis caa enndii kayoh, caa ëewdohi ɓo'
ga kisaŋku'. Ɓa hay kitaasuk teekii Ha'mudii laasɓaɗa, ee fodaama, ɓa hay kitík hafɓa
kisaŋkuk ga gaaw gaaw. [2] Ɓo' ɓiyewin hayɓa kitaabuk ga kipeskaagaɓa kisépí'í'kaa
ɓa enukohɗa ee ɓa hay kitah ɓuwii aaw kiñaawal waasii wukayohwii. [3] Ɓuwaama
hayyúu kiɗúku na wo'een, caa ɓa tokisoh kiwaa' kiñam hëelís garúu. Wayee Kooh
tuukin tek ga ki'atti'ɓa kumëeñí'; ya neehhii ee ya nímmbii, ya hayɓa kiɗúbí'.

[4] Ínohat an malaakacaa tooñsee Koohɗa, Kooh múuñí'tiiɓa. Ya jaffaɓa ga safara,
ɓa ɓagussa ga ñúusaa kisek besaa ɓuwii yah ki'atti'uɗa. [5] Ɓuwaa kuɗewaa ensee
ga ëldúnaɗa, Kooh múuñí'tiiɓa ɓan. Ya toɓpa músú miyewin maa onan ɓuwaama
faali'ussiiriɗa, wayee ya sommba Nowee, yaa nakee ɓuwaa kipes ga yijúwí'ɗa, ya
na ɓo' ɓiyitnaɓanak ɓiliis. [6] Kooh atti''a ɓan teeraa Sodom na waa Gomoo', ca
tëkírussa na kiwii bi ennda wet. Ee fodaama, ya teewohha iñii yah kidal ɓéeɓ ɓuwii
faali'ussiiriɗa. [7] Ya sommba Loot, yaa enee ɓo' yijúwí' ee keeñci leehee hen tak ga
tumeencaa cisépí'í'caa ɓuwaa ɓibóní'ɓaa enukohee ga jamaanaagariɗa. [8] Ɓaa yijúwí'
yaama dëkee naɓaɗa, keeñaagari wijúwí'waa dëkee ga kileeh ndaga tumeencaa
ɓuwaa cibóní'caa ya hotee, ya kelohee wekoo, nohooɗa.

[9] Kon iñaama teewohin an Ha'mudii ínohin daa ya tuman bi ya músal ɓuwii am
gari ga coonucii ɓa enukoheeɗa, na daa ya ɗaakan ɓuwii ɓisóotí'ɓii, ya tóróyí'ɓa
bi ga bëríinaa ëldúna yah ki'atti'uɗa. [10] Ya wëñan kitóróhí' ɓuwiima faali'ussiiri,
taabuku rek iñaa neɓ kumuunɓa ee líiɓɗiɓaɗa. Ɓa niikoo dara ee ɓa yéegin hafɓa,
ɓa kaañin sah kiɓas iñcii en ga asamaan laakin dooliɗa. [11] Wayee malaakacii wëñɓa
dooli, mínndaɓaɗa, wo'soo ga iñcaama iñaa bonin ee en ɓasee ga fíkíi Ha'mudii.

---

* **1:17** 1: 17 Mëdírohat iñaa bídu ga Mëccëe 3: 17; 17: 5 † **1:18** 1: 18 Jaŋjagaama wërí en daa Yéesu enee na
kikíim Kooh balaa soldaa'caa hayussi ki'amɗa. Jëmmaa Yéesu súpítukee daama ga fíkíi Pee' na Saŋ.

[12] Ɓuwaama nak madu na júu', ɓa laakoo hel ee ɓa baahkoh ki'abu, ɓa apu fodii
júu'. Ɓa ɓasi iñaa ɓa ínohoo ee ɓa apsan fodii júu'. [13] Yibóní'yii ɓa tumiɗa yërí ɓa
faysan. Iñaa neɓɓaɗa wërí en kitaabuk neɓlaat-kumuunɓa na noh taŋ. Binaa ɓa
bok narúu kanu kiñamaa, ɓa neɓluki hen ga sabohcaa ɓa wo'irúuɗa. Ɓa soofin ee
ɓa apohin kaci. [14] Ɓa heeli kifaanuk na ɓeticaa enndii ɓuuɓa, ee ɓa kapoo ga kitum
baakaa'. Ɓa abi ga fí'caagaɓa ɓuwaa ngëmaagaɓa yëgíssiiɗa. Ɓa mín ɓéeɓ ga kiheel
hëelís: Kooh cojinɓa. [15] Ɓa ɗeegin waasii wijúwí'wii, ɓa múuyin, ɓa taabuk waasii
Balam, kowu Boosoo'. Yaama, kiwaa' hëelís ekeeri ga kitum yibóní'. [16] Wayee ya
tíkussa ga waas ga waa ya saŋ kikelohi' Koohɗa. En ki'enaa, baamaa mínoo kiŋaah,
wo''a nari fodii ɓo'-súusúus, ee níssa sëldíiga-Koohaama ga kidofkaa ya waaree
kitumɗa.
[17] Jëgírohcaama madu na ne'caa síiñin, ɓa man na húyaa uuris tas. Kooh
faanɗínɓa ɗekataa ɓa enan ga ɗuuy ñúusaa witërúuswaa. [18] En ki'enaa, ɓa
taabi ga na kijangat kiyaak, kaa laakoo haf, ee ɓuwaa han kirëcohu ga ɓuwaa
múuyinɗa, ɓa teewiɓa neɓlaat-kumuuncaa apohin kaciɗa, kinookɓa. [19] Ɓa dígi
ɓuwii kilaak hafɓa ee lak ɓa ga kihafɓa, ɓa ɓiñaam ɓadukeen cibóní', caa
ëewdohɓa ga kisaŋku'. En ki'enaa, ɓaa en ɓéeɓ ñaam ga iñaa wëñnji dooliɗa.
[20] Ɓuwii rëcuunun ga tumeencii cibóní'cii ga ëldúna ndaga ɓa ínohin Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu, músalluuɗa, binaa ɓa íisis hafɓa ga yah ɓuwaama jëgírohi sabohɗa,
bi ɓa ɓúukisɓanaa, ɓa keensisin kimma ga ɓadukeenaa wëñ kiyiis waa ɓa enukohee
kuɗewaaɗa. [21] Iñaa gënee gaɓaɗa wërí en ki'ínohoo Waasii ëewdoh ɓo' ga kitum
yijúwí'ɗa, loo ki'ínohwa, lëehíraa ɓa súugúrukwa, ɓa foñ iñii Kooh nakɓa kitum
ee ɓa yéegaluununwaɗa. [22] Iñii dalɓaɗa teewohin kayohfii ga wo'eenii liiwuk an:
«Baay ɓoykisi kiñam ciɓotcaagari», ee «Mbaam lëehíri kiɓookunaa, bíraañuki ga
duupuul».

3

Kihayiskii Ha'mudii dígohuɗa

[1] Ɗú ɓii mi keeñukɗa, këyítfii fii fërí en diima fukanakfii mi bínndúuɗa. Ga ɗuuy
këyítcii kanakcii mi bínndúuɗa, mi níindíssúu iñaa ɗú jëgíruunun, en ɗanaa, mi
yúun helciigarúu ga kilaak halaat ciléerí'. [2] Níindísukat wo'eencaa sëldíiga-Koohcaa
ɓisela'í'ɓaa wo'ee kuɗewaaɗa, na ɓan iñii Ha'mudii, yii en Músalkaatii ebiloh kitum
ee apotaa'caagarúu yéegalseerúuɗa. [3] Ínohat iñii yii paay: ga bescaa mëeñjohanɗa,
hay kilaak ɓuwaa taabuksan iñaa neɓ kumuunɓa rek, ɓa yensirukirúu, [4] ɓa wo'i an:
«Man Ha'mudaagarúu dígohee an ya hay kihayis! Haa ya da? Caasamuncaagaruu
kaanuunun, ee bi wati, iñaa Kooh sakee ëldúna, tóoh lís ɗa.» [5] En ki'enaa, ɓa aluk
iñii yii tay: waama, Kooh, ga wo'eenci, sakka asamaanii na kakayfii. Ya méyí'ta
kakayfii ga ɗuuy músúmii ya hëgísohhaca ca kanak. [6] Fodaama ɓan, kooroh ga
músú, músúmaa miyewinmaa Kooh toweeɗa, ëldúnaanaama ɗúbírussa. [7] Fodaama,
Wo'eenii Kooh faanin asamaanii na kakayfii wati bi ga besaa ɓuwii waarusii Kooh
yah ki'atti'u, ɓa ɗúbíruɗa. Besaa bërí, asamaanii na kakayfii hay kitëkíru na kiwii.
[8] Ɗú ɓii mi keeñukinɗa, laakin enaama yíinoo yaa ɗú jomoo ki'al: ga Ha'mudii, bes
wíinoo man na tíkíis tijúnni ee tíkíis tijúnni man na bes wíinoo. [9] Luu enee an laakin
ɓuwaa halaatu an yéehin, iñaa Ha'mudii dígohɗa, ya hayyi kitum ga besaa na wahtaa
ya amɗa. Nam ki'en kay an ya múuñí'túu hen ndaga ya waa'tii ken saŋku', wayee
ya waa' ɓéeɓ mín kisúpít ɓadukeen. [10] En ki'enaa, besaa Ha'mudii yah kihayisɗa
betan ɓuwii fodii lok. Besaa bërí, asamaanii hay ki'en mes, taam na yëngël wiyaak.
Ɓéeɓ iñcii en ga asamaanɗa hay kitak, ca seey ee kakayfii na iñcii fa ɓayɗa hay
kiɗúm. [11] Kon waa ɗú ínohin an ɓéeɓ hay kiɗúbiru fodaama, ɗú jomin ki'ínoh
dijófí' daa kipeskiigarúu jom kiman. Ɗú jom kiɓay ɓadukeen wisela'í', waa teewoh

an ɗú am ga Kooh. 12 Ɗú jomin kisek besii Kooh haysanɗa, ɗú gaawtuk wa le'.
Besaama wërí asamaanii tëkí'san na kiwii wa seey ee iñcii ga asamaanɗa hay kiseey
ndaga tamohlaataa kiwiikaa. 13 Wayee Kooh díŋngaruu asamaan wi'as na kakay fi'as:
ɗekatcaama iñaa júwin doŋ tumsan da ee iñaama yërí ɗu sek.
14 Kërí tah, ɗú ɓii mi keeñukɗa, waa ɗú ɓii sek besaama, tumat iñaa ɗú mín
tóoh bi ɗú set ga fíkíi Kooh, ɗú laakoo iñaa ɓo' wo'an garúu yibóní', ee ɗú en
ga jam. 15 Ee ínohat an Ha'mudiigaruu múuñí'túu fodaamanaa, ya onndúu halaa
ɗú múcohan. Iñaama ɓan, Pool mbokiigaruu ɗu keeñukɗa, ga kiñaañkaa Kooh
onndiɗa, bídinndúuri. 16 Ga ɓéeɓ këyítcaa ya bín wo' ga loo iñumaɗa, ya wo'
fodaama. Laakin ga këyítcaama ɗekatcaa yooɓpii ki'ínoh ee ɓuwii ínohsoo dara,
ee ngëmiigaɓa yëgíssiiɗa súpítsi iñaa ca wo'ɗa hen fodaa ɓa tumika ga Këyítcaa
cisela'í'caa cíinoo. Fodaama nak, ɓa saŋku' hafɓa. 17 Kon ɗú ɓii mi keeñukinɗa,
waa ɗú yéegaluunun iñii yah kilaakɗa, watukat ɓuwii júwussii múuyuununɗa ɓa
ɓaydohhúu ga kimúuykiigaɓa. Ɗú watuk ɓan kiyówí' yahhúu ga yëgísii ɗú yëgís ga
ngëmiiɗa. 18 Wayee namat ki'aaw fíkíi ga kikijofkii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu
ee en Músalkaatiigaruu teeɓpúuɗa, ee ɗú wëñiri ki'ínoh. Ndam aawat gari wati, bi
taa'. Aameen!

Këyítfii
Saŋ
ɗeɓ kibínɗa

Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Saŋ ɗeɓ kibín. Saŋ yiima laakin këyít filiis faa ya bídee, ya ɓéestí'ta ga ɗuuygaanaa daa kipeskaa Yéesu madee ga ëldúnaɗa. Fa wo'u: «Hewhewii winéwí'wii Saŋ bínɗa». Tíkka ga, ya bínnda këyít kanak ciliis.

Waama laakee ɓuwaa wo'ee ɓuwaa saboh, an Yéesu Kiristaa yii tum hafci ɓo' hayya ëldúnaɗa enndii kowu Kooh. Ɓa wo'ee ɓuwaa ɓan an ɓaa en ɓéeɓ mínin kitum iñaa neɓpi, Kooh abohoori ka. Iñaama tah Saŋ bínnda kerceencaa këyít kiwo'ɓa ɓaa en Yéesu kayoh-kayohɗa. Ya wo''aɓa ɓan iñaa aaw ga kipeskaa leehooɗa, na daa ɓo' jom kitum bi ya mín kilaas gakaɗa: ɓéeɓ ɓaa gëm ga Yéesu Kiristaanaa hay gaka kilaas.

Ya tíkka ga an ɓuwaa enat wíinoo na Kooh ya na Yéesu Kowukiigari; ɓa waa' Kooh, ɓa waa' ɓimooroomɓa ɓéeɓɓa. Binaa ɓa tum iñaamanaa, wóorin an ɓa hay kilaas kipeskaa leehooɗa.

Këyítfii Saŋ ɗeɓ kibínɗa tíidoh anee:

1 - Wo'eenii Kooh onohi kipesɗa (*1: 1-4*)
2 - Kooh lee'laat kesi (*1: 5–2: 6*)
3 - Iñii nakohu kitumɗa (*2: 7-17*)
4 - Buwii sagoh na Kiristaaniiɗa (*2: 18-29*)
5 - Ɓuwii enu ɓitowu Koohɗa (*3: 1-10*)
6 - Waarohat ga díkaantiruu (*3: 11–4: 21*)
7 - Kigëm ga Yéesu haydohi kiwaaroh (*5: 1-21*)

Wo'eenii Kooh onohi kipesɗa

1 Ɓii iñii mi bínndúu yii wo' ga loociɗa, enin lak ëldúna sakussii duum. Ɓiima nak,
ɗí kelohinndi ya wo', ɗí hotinndi na hassíi, ɗí malaksukohinndi dijófí', ɗí le'in yahhíi
gari. Ya yërí en wo'eenii Kooh onohi kipesɗa. 2 Kipeskii teewukohin, ɗí hotinka ee
kërí ɗí seedi'. Ɗí yéegallúu kipeskii leehoo taa'ɗa, kii enee kumëeñí' ga yahaa Kooh
Paamudii ee ka teewukohin garíiɗa. 3 Iñii ɗí hotin ee ɗí kelohinɗa, yërí ɗí yéegallúu
ɗú ɓan, doonaa, ɗú naríi, ɗu en wíinoo, ee ɗu ɓéeɓpuu ɗu bok ki'en wíinoo na
Kooh Paamudii, ya na Yéesu Kiristaa, Kowukiigari. 4 Ɗí ɓii bínndúu iñcuma doonaa
ɗu ɓéeɓpuu keeñnjuu soos bi mat.

Kooh lee'laat kesi

5 Iñii ɗí keloh ga Yéesu Kiristaa ee ɗí yéegallúuɗa yërí en an: Kooh, lee'laat kesi,
laakoo dara iñaa ñúus gari. 6 Binaa ɗu wo' an ɗu enin wíinoo na Kooh ee ɗu tíidi
ga ñúusiinaa, lak ɗu wo''ii kayoh ee ɗu taabukkii waasii kayohfii. 7 Wayee binaa ɗu
tíin ga lee'laatii fodii dii Kooh ga kihafci ya yii ga lee'laatiiɗanaa, lak ɗu enin wíinoo,
ee ñífii Yéesu, Kowukiigari aamukɗa, hayyuu kisétí' ga baakaaraa en ɓéeɓ. 8 Binaa
ɗu wo' an ɗu laakoo baakaaraa, lak ɗu ɗúk haffuu ee kayohfii gaa garuu. 9 Wayee
binaa ɗu took an ɗu laakin baakaaraa, Kooh hayyuu kibayal, ya seti'tuu ga tóoh iñaa
ɗu tum ee júɓpii, ndaga ya júwin ee iñaa ya wo' tóoh ya tummbi. 10 Binaa ɗu wo'
an ɗu mosoo kitum baakaaraa, ɗu tíkin Kooh ɓaa wo'oo kayoh ee wo'eeniigari gaa
garuu.

2

Kiristaanii yërí amɗohiruu

[1] Oomaaciigoo, mi bínndúu iñcii cii doonaa ɗú tumoo baakaa'. Wayee laak garuu
yaa tum baakaaraa, ínohat an ɗu laakin ɓaa wo'ɗannduu ga fíkíi Paamudii; Yéesu
Kiristaa yërí, ee ya júwin. [2] En ki'enaa, ya ga kihafci yërí eroh kumuunkaagari sarah,
doonaa baakaa'ciigaruu bayalu. Ee sah, eemmbii ga baakaa'ciiruu doŋ, wayee bi ga
cii ɓu-ëldúna ɓéeɓca.
[3] Iñii teewannduu nak an ɗu ínohin Kiristaaɗa, wërí en kitum iñcii ya nakohɗa.
[4] Kon binaa ɓo' wo' an: «Mi ínohin Kiristaa» ee ya tumoo iñcii Kiristaa nakoh
kitumɗanaa, ɓaama wo' saboh ee kayoh gaa gari. [5] Wayee ɓaa tumi iñaa Kiristaa
nakoh kayoh-kayohɗa, ɓaama teewohin kiwaa'-Kooh kimëtí sëk ga keeñci. Fodaama
kon ɗu mín ki'ínoh an ɗu bok nari ki'en wíinoo. [6] Ɓaa wo' an ya bokin ki'en wíinoo
na Kiristaanaa, ya jomin kidëk kitíin ga kotcaa Kiristaanii.

Iñii nakohu kitumɗa

[7] Iñii mi bínndúu yii enndii enaama yi'as yaa nakohu kitum. En ki'enaa, wa en iñaa
maañin kinakohu kitum ee ɗú laasee ga, ga dalaaraa. Ee iñaama Kooh nakohee kitum
kumëeñí'ɗa, wërí en wo'eenii ɗú maañ kikelohɗa. [8] Hoonohhii wa enin enaama
wi'as, waa mi bínndúu. Wa enee kayoh ga kipeskaa Yéesu ee wa enin kayoh ga
kipeskiigarúu. En ki'enaa, ñúusii wii yah ee lee'laatii wukayohwii wii melic haat.
[9] Ɓaa wo' an ya yii ga lee'laatii ee ya waa'tii kihot ga mooroomci kerceen, ya lís ga
ñúus. [10] Ɓéeɓ ɓaa waarin mooroomci, dëk ga lee'laat. Ee waa ya yii ga lee'laatii,
laakoo dara iñaa ɓúukanndi. [11] Wayee ɓaa waa'tii kihot ga mooroomci, ya ga ñúus.
Ya tíin ga ñúus ee ya ínohoo daa ya yahɗa, ndaga ñúusaa kúnin hascaagari.
[12] Ɗú oomaaciigoo, mi bínndúu an, kooroh ga teekii Yéesu Kiristaa, Kooh
bayalinndúu baakaa'ciigarúu. [13] Ɗú paamuncum, mi bínndúu an,, ɗú ínohin ɓaa
enee ga, aboh ga dalaaraa bi ga watiɗa. Ɗú wahambaanicum, mi bínndúu an, ɗú
ɓúukin Seytaani. [14] Mi bídinndúu, ɗú oomaaciigoo: ɗú ínohin Kooh Paamudii. Mi
bídinndúu, ɗú paamuncii: ɗú ínohin ɓaa enee ga, aboh ga dalaaraa bi ga watiɗa. Mi
bídinndúu, ɗú wahambaanicii: ɗú yëgísin, wo'eenii Kooh wii dëkka ga keeñciigarúu
ee ɗú ɓúukin Seytaani. [15] Kaa keeñukat ëldúna ee kaa keeñukat ɓan iñcii en
gaɗa. Ɓaa keeñuk ëldúna, mínoo kikeeñuk Kooh, Paamudii. [16] En ki'enaa, iñcii
ga ëldúnaɗa: ennda neɓlaat-kumuun, kiɗíibuk kilaak ɓéeɓ iñaa fu hot, na kiyak-
yakɗuk ndaga alal. Iñcuma meyohhii ga Kooh, Paamudii, wayee ca meyoh ëldúna.
[17] Ee ínohat an ëldúna na ɓéeɓ iñcii ɓuwii ɗíibuki kilaak gaɗa, hay kipaaf, wayee
ɓaa tumi iñcii Kooh waa'ɗa, hay kipes bi taa'.

Ɓuwii sagoh na Kiristaaniiɗa

[18] Oomaaciigoo, wahtii mëeñjohɗa le'in. Ɗú kelohin an ɓaa heñoh Kiristaaniiɗa
hay kihay. Ee diima deŋ ɓo' ɓiyewin, ɓaa en na kiheñoh Kiristaanii, hayuunun.
Kon ɗu ínohin an ɗu ɓii ga bescii mëeñjohɗa. [19] Ɓuwiima nak heñoh Kiristaaniiɗa
meyohu ga ɗuuycuu, Wayee ɓa bokéeríi garuu. Ɓa bokee garuunaa, eneenaa ɓa
tesan naruu. Wayee ɓa foñinnduu doonaa ɓa hotuk faŋ an ɓéeɓɓa ɓa bokéeríi garuu.
[20] Ɗú nak, ɓii yisela'í'yii sorinndúu heliigari. Ee fodaama ɗú ɓéeɓpúu ɗú ínohin
kayohfii. [21] Mi bínndúunaa enndii an ɗú ínohoo kayohfii. En ki'enaa, ɗú ínohinfa,
ee ɓan ɗú ínohin an saboh meyohoo ga kayoh.
[22] Kon ɓii yiida en yii wo'oo kayohɗa? Ɓaa wedi' an Yéesu yërí en Kiristaaniiɗa,
yërí. En ki'enaa, ɓaama yërí en ɓaa heñoh Kiristaaniiɗa ee yërí saŋ kitook Paamudii
na Kowukii. [23] Ɓéeɓ ɓaa saŋ an Yéesu yërí en Kowukii Koohaa, mínoo kilaak
Kooh fodii paamun. Ee ɓaa took an Yéesu yërí en Kowukii Koohaa, laakin Kooh
fodii Paamun. [24] Ɗú nak, iñaa ɗú jëgí'see kuɗewaa ga dalaaraa, ɗú te''ariɗa,

dëkat ga keeñciigarúu. Iñaa ɗú jëgí'see kuɗewaa ga dalaaraaɗa binaa dëk ga
keeñciigarúunaa, ɗú hay kidëk ki'en wíinoo na Kowukii na Paamudii ɓan. 25 Ee
iñii yii yërí Kiristaanii dígeeruu. Ya dígeeruu kipeskaa leehoo taa'ɗa.
26 Kon iñuma yërí mi waareerúu kibín, aaw ga loo ɓuwum hellúu kimúuyi'ɗa. 27 Ɗú
nak, Kiristaanii sorin heliigari garúu. Ee waa Heliigari wii dëkka ga ɗuuycúu, ɗú
soolukissii ɓo' yiliis jëgí'túu. En ki'enaa, Helii yisela'í'yii ya so' garúuɗa, jëgírinndúu
iñaa en ɓéeɓ ee iñii ya jëgí'túuɗa kayoh, enndii saboh. Kërí tah, taabukat iñii Helii
yisela'í'yii jëgírohɗa ee ɗú dëk ki'en wíinoo na Kiristaanii.
28 Kon nak oomaaciigoo, dëkat ki'en wíinoo na Kiristaanii, en ɗanaa, binaa ya
haysisaa, helluu mín kidal ee ɗu kaci'oo bi ɗu híil ga fíkíici. 29 Waa ɗú ínohin an
Kiristaanii júwin, kon tookat an ɓaa tumin iñaa júwin tóoh kowu Kooh.

3

Ɓuwii enu ɓitowu Koohɗa

1 Kon malkat ga dii Paamudii hínnduu kiwaa'ɗa bi ya wo' an ɗu ɓitowuciɗa. Ee sah
ɗu ɓitowuci. Iñii tah ɓu-ëldúna ínohsooruuɗa wërí en ga dii ɓa ínohoo Paamudiiɗa.
2 Mbokciigoo mi keeñukinɗa, diima deŋ ɗu ɓitowu Kooh ee daa ɗu yah kimanɗa
teewohussii bi lee' duum. Ɗu ínohin nak an binaa Kiristaanii teewukohis garuunaa,
ɗu madan nari ee ɗu hotanndi ga daa ya man deŋɗa. 3 Ɓéeɓ ɓaa laak yaakaaraama
ga Kiristaaniinaa, hay kisétí' hafci fodaa daa ya ga kihafci, ya setinɗa.
4 Ɓéeɓ ɓaa dëk ga kitum baakaa', lak ya ɗeegin Waas-Kooh, ndaga baakaa' wërí en
kiɗeeŋ Waas-Kooh. 5 Ɗú ínohin an Yéesu Kiristaa hayin ëldúna kinís baakaa'cii ga
ɓuwii ee ya ga kihafci ya laakoo baakaa'. 6 Ɓaa en nari wíinoonaa dëkoo ga kitum
baakaa'. Ɓaa dëk ga kitum baakaa' nak hottii Yéesu Kiristaa ee mossiiri ki'ínoh.
7 Oomaaciigoo, ken hanattúu kiɗúk. Ɓaa dëk ga kitum yijúwí', júwin fodii dii Yéesu
Kiristaa júɓɗa. 8 Ɓaa dëk ga kitum baakaa' nak, yuu Seytaani. En ki'enaa, Seytaani,
ga dalaaraa bi ga wati, dëk ga kitum baakaa'. Iñaama tah Kowukii Kooh hayin ëldúna
kiɗúbí' iñcii Seytaani lëgëyɗa. 9 Ɓéeɓ ɓaa en kowu Kooh, dëkoo ga kitum baakaa',
ndaga iñaa Kooh sok gariɗa wërí paal gari. Ya mínoo kidëk ga kitum baakaa', ndaga
ya kowu Kooh. 10 Ɓo' ínohsohan towutii Kooh na towutii Seytaani ga iñii yii: ɓaa
tumoo iñaa júwin ee waa'tii mooroomci kerceen enndii yuu Kooh.

Waarohat ga díkaantiruu

11 En ki'enaa, aboh ga dalaaraa bi wati, wo'eeniiwii wërí ɗú wo'u: Ɗu waarohat
ga díkaantiruu. 12 Ɗu hanat kiman na Kayeeŋ. Ya taabee na Seytaani bi faf ya
appa këmëeŋkíci. Ya ga kihafci tumeencaagari enee cibóní', ee caa këmëeŋkíci enee
cijúwí'. Kërí tah ya appari. 13 Ɗú mbok-kerceencii, binaa ɓu-ëldúna sagussúunaa,
iñaama hanattúu kijaahal. 14 Ɗu ínohin an ɗu múcin ga kikaan, ɗu laasin ga
kipeskaa leehoo taa'ɗa. Ɗu ínohin gaka, waa ɗu waarin ɓimooroommbúu. Ɓaa
waa'tii mooroomci, lís ga kikaankaa bi wati. 15 Ɓéeɓ ɓaa saŋ mooroomci kerceenaa
lak ya apoh-ɓo'. Ɗú ínohin an apoh-ɓo', kipeskaa leehoo taa'ɗa dëkkii gari. 16 Ɗú
ínohsohan kiwaaroh ga iñii yii: Kiristaa erohha kipeskaagari ndaga ɗu. Kon ɗu
ɓan, ɗu jomin ki'eroh kipeskiigaruu ndaga ɓimooroommbuu. 17 Binaa ɓo' yaa laakin
alal dii ga ëldúna, ya hot mooroomci kerceen yaa laakoo ee soolukin dímal, ya tëc
keeñci ga ɓaamanaa, kon kiwaarohkaa Kooh nakohɗa ka hanoh gada ga keeñci?
18 Oomaaciigoo, kiwaarohkiigaruu hanat ki'eem ga wo'een doŋ, ga túuwtii, wayee ka
enat kayoh-kayohɗa taam na kitum.

Kowu Kooh niikoo

19 Iñii yii yërí onannduu ki'ínoh an ɗu ɓii ga kayohfii ee fodaama helluu hay kidal
ga fíkíi Kooh. 20 Luu enee an helluu yabinnduu ga yen, ɗu míninwa kidëlí ga Kooh,

ya yii ya mín helluu fúuf ee ya ínohin tóohɗa. [21] Kon ɗú ɓii mi keeñukinɗa, binaa
helluu yammbiiruu ga daranaa, ínohat an helluu hay kidal ga fíkíi Kooh. [22] Ee iñaa
ɗu kíimmbi tóoh, ɗu hayyi kilaas, ndaga ɗu ɓii taabuk iñcii ya nakohɗa, ee ɗu
ɓii tum iñcii ya waa'ɗa. [23] Iñii yii yërí ya nakoh kitum: ɗu gëmat ga teekii Yéesu
Kiristaa, Kowukiigari ee ɗu waaroh ga díkaantiruu fodaa ya nakkuukaɗa. [24] Ɓaa
taabuk iñcuma Kooh nakoh kitumɗanaa, ya en wíinoo na Kooh ee Kooh dëk gari. Ee
Helii yisela'í'yii ya onnduuɗa hayyuu ki'on ki'ínoh an ya yii dëkka garuu.

4

Ki'ínohsoh Helii Kooh, wa, na helii Seytaani

[1] Ɗú mbokciigoo mi keeñukɗa, kaa gaawat kigëm ɓéeɓ ɓaa wo''úu an ya taam
na Helii yisela'í'yii, wayee malaksukohatɓa hen paay bi ɗú ínoh ati helaa ɓa ɓayɗa
meyoh ga Kooh ati na. Mi wo''úu iñuma ndaga laakin ɓiɓo' ɓiyewin, ɓa tík hafɓa
ɓisëldíiga-Kooh, ee enndii kayoh. Ɓa ɓii tasaarukohha ga ëldúna. [2] Ɗú ínohsohan
ɓaa taam na Helii Kooh ga iñii yii: ɓaa wo' faŋ an Yéesu Kiristaa hayin ëldúna ga
faan ɓo'-súusúusaa, ɓaama taam na Helii Kooh. [3] Wayee ɓéeɓ ɓaa tookkii an Yéesu
hayin ëldúna ga faan ɓo'-súusúusaa, yaama ɓo' taammbii na Helii Kooh, ya taam na
helaa meyoh ga bii heñoh Kiristaaniiɗa. Ɗú keloheera an ya hay kihay ëldúnaɗa, ee
sah (mi wo''úu man) ya hayin kumëeñí'. [4] Kon nak, ɗú oomaaciigoo, ɗú ɓuu Kooh
ee ɗú ɓúukin ɓuwaama tík hafɓa ɓisëldíiga-Kooh ee lak sabohɗa, ndaga Helii taam
narúuɗa wërí wëñ dooli wii taam na ɓuwii enu ɓu-ëldúnaɗa. [5] Ɓuwaama tíku hafɓa
ɓisëldíiga-Koohɗa, ɓa bok ga ëldúna kërí tah ɓa wo'i wo'een ëldúna ee ɓu-ëldúna
súkúrukiɓa. [6] Ɗu nak, ɗu ɓuu Kooh. Ɓaa ínohin Kooh súkúrukinnduu, wayee ɓaa
enndii yuu Kooh súkúrukooruu. Fodaama, ɓaa taam na Helii yukayohyii meyoh ga
Koohɗa na ɓaa taam na helii ɗúki ɓuwiiɗa, ɗu ínohsohanɓa ga iñaama.

Kooh líif na kiwaaroh

[7] Mbokciigoo mi keeñukɗa, ɗu waarohat ga díkaantiruu ndaga kiwaaroh meyoh ga
Kooh, ee ɓéeɓ ɓaa waarin mooroomci, límuk ga Kooh ee ya ínohin Kooh ɓan. [8] Ɓaa
waa'tii mooroomci nak, ya ínohoo Kooh ndaga Kooh líif na kiwaaroh. [9] Kooh teeɓpuu
an ya waarinnduu ga iñii yii: ya wosin Kowukiigari ya laak doŋɗa ëldúna, doonaa
ka onnduu kipes. [10] Kon, kiwaaroh kayoh-kayohɗa kërí en ya? Enndii an ɗu ɓërí
waa' Kooh, wayee nam ki'en an Kooh yërí waa'tuu, ya wossa kowukaagari ëldúna,
ka erohha kumuunkaagari, ka ennda sarahaa tumsi kibayaluk baakaa'ɗa, doonaa ka
kinís baakaa'cumgaruu.

[11] Mbokciigoo mi keeñukɗa, en lak Kooh ga kihafci yërí waa'tuu fodaamanaa, ɗu
ga kihaffuu ɓan, ɗu jomin kiwaaroh ga díkaantiruu. [12] Kooh nak, ken mosoori
kihot. Wayee binaa ɗu waaroh ga díkaantiruunaa, ya hay kidëk ga ɗuuycuu ee
kiwaarohkaa meyoh gariɗa hay kimat ga keeñciigaruu. [13] Iñii onannduu ki'ínoh an
ɗu enin nari wíinoo ee ya enin naruu wíinooɗa wërí en an ya oninnduu Heliigari
yisela'í'yii. [14] Ɗí nak, ɗí hotin ee ɗí ɓii seedi' an Kooh Paamudii wosin Kowukiigari
ëldúna ka músal ɓu-ëldúna. [15] Ɓéeɓ ɓaa took kiwo' faŋ an Yéesu yërí en Kowukii
Koohaa, Kooh dëkin gari ee ya enin wíinoo na Kooh. [16] Ɗu ga kihaffuu, ɗu ínohin dii
Kooh hínnduu kiwaa'ɗa, ee ɗu gëminka. Ɓéeɓ ɓaa dëk ga kiwaa' mooroomcinaa, ya
enin wíinoo na Kooh ee Kooh enin wíinoo nari ɓan. [17] Ɗu ínohsohan an kiwaaroh
matin ga keeñciigaruu ga iñii yii: ɗu mëdí' kipeskiigaruu na kaa Yéesu. Fodaama
helluu hay kidal ga bëríinaa Kooh yah ki'atti' ɓu-ëldúnaɗa. [18] Kiwaaroh, kiniik gaa ga
ɗuuygaa, ee ka mat ga ɗuuycuunaa ka kaal kiniik garuu. En ki'enaa, ɓo' niik yenaa
lak helci ka' ga doo'caa sekkiɗa. Kon ɓo' niikaa lak kiwaaroh mattii ga kipeskaagari.

[19] Kooh ga kihafci yërí ɗeɓpuu kiwaa', kërí tah ɗu waarinndi, ya na ɓuwii enu
ɓuuciɗa. [20] Binaa ɓo' wo' an: «Mi waarin Kooh», ee lak ya waa'tii kihot ga mooroomci
kerceenaa, ya wo''ii kayoh. En ki'enaa, ɓaa waa'tii mooroomci, yii ya hotɗa, mínan
na kiwaa' Koohyii ya hottiiɗa? [21] Kiristaanii ga kihafci nakkuu iñii yii: «Ɓaa fu waarin
Koohaa, waaraa mooroomfu ɓan.»

5

Kigëm ga Yéesu haydohi kiwaaroh

[1] Ɓéeɓ ɓaa fu gëm an Yéesu yërí en Kiristaaniinaa, fu kowu Kooh. Ee ɓaa fu waa'
Paamun ɓéeɓ, fu waa' towutaa límukoh gariɗa ɓan. [2] Binaa ɗu waa' Kooh, ɗu taabuk
iñcii ya nakoh kitumɗanaa, iñaama hayyuu kitah ki'ínoh an ɗu waarin towutiigari
tíinootii ɓan. [3] Kiwaa' Kooh nak, kërí en kitaabuk iñii ya nakoh kitumɗa. Ee iñcuma
ya nakohɗa, ca ɓítoo ga ɗookkuu. [4] En ki'enaa, towutii Kooh laakuunun ndam ga
ɗook ëldúna. Kigëm ga Yéesu kërí onnduu kilaak ndamaama ga ëldúna. [5] Kon ɓii
yiida mín kilaak ndam ga ɗook ëldúna? Hanaa ɓaa gëm an Yéesu yërí en Kowukii
Kooh.

Iñcii teewoh an Yéesu Kowu Koohɗa

[6] Yéesu Kiristaa hayin ëldúna, ya koorohin ga kibëtísi'u ga músú, ee ya aamin
ñífaagari ga wii ya kaanɗa. Enndii músú doŋ wayee ga músú na ñíf. Helii yisela'í'yii
seedi'in an iñaama kayoh ndaga Helii teewohi kayoh rek. [7] En ki'enaa, ya laakin
seedi ɓaahay: [8] Helii yisela'í'yii, músúmaa, na ñífaa. Ee ɓa ɓaahay, ɓa júwohin ga
iñaama. [9] Binaa ɓiɓo' seedi' yenaa, ɗu tookin iñaa ɓa wo'ɗa. Seedi'aa Kooh nak wërí
wëñ kiɓít ee iñaa ya seedi' yaamaɗa, ya ëewdohwa ga Kowukaagari. [10] Fodaama,
ɓaa gëm ga Kowukii Kooh ɓayin seedaama ga keeñaagari, wayee ɓaa gëmmbii Kooh,
ya tíkinndi ɓaa wo'oo kayoh, waa ya gëmmbii iñii Kooh seedi' ga Kowukiigariɗa.
[11] Iñii yii yërí en iñii Kooh seedi'ɗa: Ya oninnduu kipeskaa leehoo taa', ee kooroh ga
Kowukiigari, ɗu laassa ga kipeskiima. [12] Ɓéeɓ ɓaa enin wíiinoo na Kowukii Kooh,
laasin ga kipeskii, ee ɓaa enndii wíinoo na Kowukii Kooh, laassii gaka.

Iñii onohi kipeskaa leehoo taa'ɗa

[13] Mi bínndúu iñcuma tóohca ɗú ɓii ɗú gëmin ga teekii Kowukii Koohɗa, doonaa
ɗú ínoh an ɗú laasin ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. [14] Helluu nak dalin ga fíkíi Kooh ga
iñii yii: binaa ɗu kíimmbi yen ee taam ga iñaa ya waa'ɗanaa, ya hay kisúkúruk iñaa
ɗu kíimmbiɗa. [15] Ee waa ɗu ínohin an ya súkúrukinnduu, ga iñaa ɗu mínndi kikíim
ɓéeɓ, ɗu ínohat ɓan an ɗu laasin ga iñaa ɗu kíimmbiɗa. [16] Binaa ɓo' hot mbokci
kerceen, yaa tum baakaa', waa ëewdohoori ga kikaan ya hëgískoh na Kooh bi taaraa,
ya kíimɗatti Kooh. Fodaama, Kooh hay ki'on ɓaa yaama kipes. Iñii mi wo'ɗa eem ga
ɓuwaa tumsi baakaa'caa ëewdohooɓa ga kikaanɗa. En ki'enaa, laakin baakaa' waa
ëewdohi ɓo' ga kikaan bi taa', wayee nak enndii baakaaraa manɗa tah mi nakkúu
kikíim Kooh. [17] Iñcii cibóní'cii ɗu tumiɗa tóohca iñcii baakaa' ga fíkíi Kooh. Wayee
nak, enndii an baakaa'cii tóoh ëewdohi ɓo' ga kikaan bi taa'.
[18] Ɗu ínohin an ɓaa en kowu Kooh dëkoo ga kitum baakaa'. En ki'enaa, Kowukii
Kooh kërí watukiri ee sépí'í'-ga-nofii mínoo yen gari. [19] Ɗu ínohin an ɗu ɓuu Kooh,
ee ɗu ínohin an sépí'í'-ga-nofii tíkin yah ga ɗook ëldúna tóoh. [20] Ɗu ínohin an
Kowukii Kooh hayin ëldúna ee ya oninnduu hel ki'ínohsoh Koohyii yukayohyii. Ɗu
enin wíinoo na Koohyii yukayohyii ndaga dii ɗu enin wíinoo na Yéesu Kiristaa,
Kowukiigari. Ya yërí en Koohyii yukayohyii, yërí en kipeskii leehoo taa'ɗa. [21] Kon
oomaaciigoo, watukat haffúu ga kijaamuk iñcaa enndii Kooh.

Këyítfii fukanakfii
Saŋ
bínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fukanakfii Saŋ bínɗa fërí fii. Ya bínfa ɓuwaa ya teek fodii «ɓeti na towutaagari». Ɓuwaama mínin ki'en ɓiɓo' ɓaa ya ɗaak teekcaagaɓa. Mínin ki'en ɓan wo'een waa mandarga «Jaangaa na ɓuwaa bok gaɗa».

Ya wo''aɓa daa kerceencaa jom kiwaarohɗa, ya nakkaɓa ki'am bi yëgís ga ngëmaa na ɓan kiwatuk ɓuwaa en na kijëgíroh iñaa taabohhii na Hewhewii winéwí'wii.

Këyítfii fukanakfii Saŋ bínɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1-3*)
2 - Kayohfii na kiwaaroh yaa en ɓéeɓ na mooroomci (*4-11*)
3 - Taŋkoh (*12-13*)

Këñɗoh

1 Ɓii mi, yaakii ga jaangiiɗa, ee mi bínndaa këyítfii fii, fu ɓetifii[*] Kooh tanuk,
yíppafaɗa, fu na towutumgaraa mi keeñuk kayoh-kayohɗa. Enndii mi haŋngoo
doŋ mi waa'túu, wayee ɓan ɓéeɓ ɓuwii ínoh kayohfiiɗa waaruununndúu. 2 Ɗí
keeñukinndúu ndaga kayohfii dëk ga keeñciigaruu ee fa yah naruu ki'en bi
taa'ɗa. 3 Kooh, Paamudii na Yéesu Kiristaa Kowukii Paamudii, ɓa barkeelattuu, ɓa
yërëmmbuu, ɓa yóoskí' jam garuu, fodaama ɗu pes ga kayoh na kiwaaroh.

Iñii nakohu kitumɗa

4 Ga wii mi hot an ga towutumgaraa laakin taa taabuk kayohfii, fodii dii Paamudii
nakkuukaɗa, keeñnjoo soossa ga lool. 5 Diima nak, fu ɓetifii, mi dígallaa iñii yii: ɗu
waarohat ga díkaantiruu. En ki'enaa, iñii mi dígallaa yii enndii enaama yi'as yaa
nakohu, wayee en enaama ya ɗu laasee ga dalaaraa. 6 Kiwaaroh kërí en kipes ga iñaa
Kooh nakoh. Ee iñii ya nakkúu, aboh ga dalaaraaɗa, wërí en ɗú dëk ga kiwaaroh ga
díkaantirúu.
7 Mi wo''úu iñuma, ndaga ɓo' ɓiyewin tasaarukohuunun ga ëldúna, ee ɓa ɓii ɗúk
ɓuwii, ɓa sagin kitook an Yéesu Kiristaa hayin ëldúna kayoh-kayohɗa ga faan ɓo'-
súusúus. Ɓaa manɗa, yërí en ɗúkoh-ɓo'ii, yii heñoh Kiristaaniiɗa. 8 Kon watukat
haffúu dijófí', en ɗanaa ɗú ñakoo neehalaa ɗú jom kilaas ga lëgëyiigaruu, wayee
ɗú laas neehal wimëtí'. 9 Ínohat nak an, ɓéeɓ ɓaa eemmbii ga iñii Kiristaanii
jëgírohɗa, ya ɓaat yen ganaa, ɓaama laakkii Kooh. Wayee nak ɓéeɓ ɓaa taabuk iñii
Kiristaanii jëgírohɗa, laakin Paamudii, laakin ɓan Kowukii. 10 Binaa ɓo' hay garúu
ee haydohi'túu jëgíroh wiliisaa, kaa tookatti ga kaanndúu, ee sah, kaa këñɗohat nari.
11 En ki'enaa, ɓaa fu këñɗoh nari ɓéeɓ, fu amɗohinndi ga tumeencaagari
cibóní'caa.

Taŋkoh

12 En ki'enaa, mi yewinin iñcaa mi waa'túu kiwo', wayee mi waaréeríica kibín
ga këyít fodii dii. Mi yaakaarin kihay kaanndúu, mi yuŋ kisaawal narúu, mi na
kihaffoo, en ɗanaa ɗu ɓéeɓpuu, keeñnjuu soos seɓ. 13 Mbokiigaraa en dii Kooh
tanukɗa, towutiigari tii këñí'taa ga.

---

[*] **1:1** 1: 1 Ɓetifaa wo'u faama mín ki'en jaangaa ee towutaa en kerceencaa enu daamaɗa

Këyítfii fukaahayfii Saŋ bínɗa

Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí en fukaahayfii Saŋ bínɗa. Ya bínfa kerceen yaa teeku Gayus. Laakee ɓiɓo' ɓaa Saŋ wosee ga gohcaa kijangat ɓuwaa loo Yéesu Kiristaa. Wayee, ga wa ɓa le' teeraa Gayus dëkohɗa, laakka ɓo' daama yaa teeku Yoteref, ya saŋnga kitook ɓuwaa Saŋ woseeɗa ga kaanci. Kerceencaa dëlí' ɓuwaamaɗa ya kaallaɓa jaangaa. Iñaama tah Saŋ bínnda Gayus kidaassi ya am bi yëgís ɓuwaa Kooh hay daama kijangat Hewhewii winéwí'wiiɗa ya dëlí'ɓa bi jof. Iñaama yërí mandarga kibokohkaa ɓuwaa enu wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa.

Këyítfii fii Saŋ bínɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1-4*)
2 - Kerceen jom ki'amɗoh mooroomci hen (*5-12*)
3 - Taŋkoh (*13-15*)

Këñɗoh

1 Ɓii mi, yaakii ga jaangiiɗa, ee mi bínndaa këyítfii fii, fiiliiroo Gayus. Mi
keeñukinndaa kayoh-kayohɗa. 2 Fiilii, mi yii kíim Kooh ya onndaa ki'aaw fíkíi ga
tóoh, ee faanfu soos fodii dii helumgaraa en weceŋɗa. 3 Laakin mbok-kerceencaa
haysee duma, ɓa hayin dii ee ɓa seedi'in kayohfii fu enukohɗa, an fu yum taabuk
kayohfii dijófí' ee fu dëk ga. En ki'enaa, keeñnjoo soossa ga seɓ. 4 Mi keloh an
oomaaciigoo taabu ga kayohfiinaa, laakkii iñaa hínndoo ɗa kisoos ga keeñ.

Kijúɓkii Gayus

5 Fiilii, fu taam na ngëm ga dii fu tookin kison ga mbok-kerceencii, luu enee sah
an ɓa ɓisagac. 6 Ɓuwaa fu dímaleeɗa, ɓa seedi'in kijofkiigaraa ga fíkíi ɓéeɓ mbok-
kerceencii enu diiɗa. Jofin, fu amɗohi ɓuwaa manɗa, bi ɓa mín kiɗíidoh ɓaawaagaɓa
fodaa daa Kooh waarohkaɗa. 7 En ki'enaa, kiyéegaloh teekii Kiristaanii tahɓa kikoluk
ee ɓa tookkii kite' dara iñaa meyoh ga ɓuwii enussii kerceenɗa. 8 Kon ɗu jomin
kidímal ɓuwaama, en ɗanaa, ɗu ek yahhuu ga lëgëyaa ɓa en na kitum en kiyéegaloh
kayohfiiɗa.

Kibonkaa Yoteref na kijofkaa Dímitiriyus enukoheeɗa

9 Mi bídin mbok-kerceencum enu dumaɗa këyít, wayee Yoteref na kihafci tookkii
iñaa ɗí wo'ɗa. Ya waa' rek kikuliyuk ga iñaa en tóoh. 10 Kon, binaa mi hay dumanaa,
mi hay kiwo' ga fíkíi ɓéeɓ iñcum ya tumiɗa: ya pokɗinndíi wo'ee cibóní'. Ee ya
eemmbii ga iñaama: binaa laak mbok-kerceencaa hayu daamanaa, ya saŋɓa ki'ek
kaanci. Ee ɓaatta ga, ɓuwaa tookɓa ki'ek ga kaancaagaɓaɗa, ya hoonohɓaka ee ɓa
sagaa ya kaalɓa ɓan jaangaa.
11 Fiilii, kaa taabuk yibóní', taabukaa yijófí'. Ɓaa tumi iñaa jofin yuu Kooh, ee ɓaa
tumi yibóní' ínohoo dara ga Kooh.
12 Dímitiriyus nak, ɓéeɓ ɓuwii wo' yijófí' gari, ee kayohfii sah ya taabukɗa
seedi'inndika. Ɗí ɓan, ɗí seedi'in iñaama gari, ee fu ínohin an iñii ɗí seedi'ɗa kayoh.

Taŋkoh

13 Mi yewinin iñcaa mi waa'taa kiwo', wayee mi waa'tiica kibín ga këyít fodii dii.
14 Mi yaakaarinndaa kihot ga iñaa maañoo, ɗu yuŋ kisaawal ɗu ɓanak. [15 Kon

jam taabat naraa. Ɓéeɓ fiiliimuncii en diiɗa ɓii këñí'taa ga. Fiiliimuncumgaríi en dumaɗa, këñíraaɓa ga, yaa en ɓéeɓ ga teekaagari.]

Këyítfii
Yúut
bíndɗa

Wo'eencii lëgís Këyítfiidɗa

Këyítfii fii fërí Yúut bín. Ya na Saak na Yéesu ɓërí bok eewun ee Yéesu en yaakɓa. Këyítfii fii waa' kiman na këyítfaa fukanakfaa Pee' bíndɗa. Ɓa lebiroh rek na ɓuwaa en na kijëgíroh saboh ga leeloo yaawúu'caa na ɓuwaa enndii yaawúu'ɗa. Yúut bínfa ɓéeɓ kerceencii Kooh tanukɗa. Ya wo'ɓa kiwatuk ɓuwii jëgírohi sabohɗa. Ɓuwaama madukeenaagaɓa teewohin an ɓa enndii ɓuu Yéesu. Ya wo''aɓa ɓan daa Kooh yah kitum ɓuwaama tumoo yijófí'ɗa. Ya ebiloh kon ki'am bi yëgís ga yaakaaraa Kooh e' ɓéeɓ kooroh ga Yéesu Kiristaa na Helaa yisela'í'yaa.

Këyítfii Yúut bíndɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1-2*)
2 - Iñaa sek ɓuwii jëgíroh sabohɗa (*3-23*)
4 - Taŋkoh (*24-25*)

Këñɗoh

1 Mi Yúut, mi súrga Yéesu Kiristaa ee mi këmëeŋkí Saak, mi yërí bínndúu këyítfii fii
ɗú ɓii Kooh, Paamudii ɓay ga hafci, ee ya keeñukindɗa, ɓuwii Yéesu Kiristaa níiriɗa.
2 Mi yii kíim Kooh laak yërmaandi garúu, ya onndúu jamaagari na kiwaarohkaa
meyoh gariɗa, ca yewin kiyewin rek.

Ɓuwii jëgírohi sabohɗa

3 Mbok-kerceencii mi keeñukindɗa, mi waareerarúu kibín lool ga loo kimúckii ɗu
ɓéeɓpuu ɗu bok gaɗa. Mi hotta kon an laakin solu mi bínndúu iñii yii kidaassúu,
ɗú aaw kilebirohi' ngëmii Kooh tumin garúu waas kíinoo, ɗú ɓii ɗú en ɓuuciɗa.
4 En ki'enaa, laakin ɓiɓo' ɓaa lokuk, aasuunun ga ɗuuycúu. Ɓa waa'tii Kooh
ee ɓa móoñísin Wo'eenii yéegalohu ga loo kijofkii Koohyiigaruuɗa, kiheel kimórí'
kipeskiigaɓa kibóní'kii. Ɓa taasukin fodaama Yéesu Kiristaa, ya yii, ya rek, ya laakkuu
ee ya en Ha'mudiigaruuɗa. Atti'aa tíkuk ɓuwaamaɗa bíduunun kumëeñí'.
5 Hídaa ga dii ɗú ínohinka bi leehin takɗa, mi wa'túu kiníindís hen ga daa Ha'mudii
tum bi ya músalla ɓéeɓ heetaa Isarayeel ga kúlkaa Esíptiɗa, tíkka ga, ya saŋku''a
ɓuwaa sagee kigëm gariɗa. 6 Níindísukat ɓan malaakacaama* sagee ki'eem ga
doolaa Kooh oneeɓaɗa, ɓa foññja daa ɓa dëkeeɗa. Kooh ɓaŋlukinɓa na ceencaa
gúroo taa', ɗaakinɓa ga ñúusaa ɓu-baam bi ga besaa wiyaakwaa ɓa yah ki'atti'uɗa.
7 Níindísukat ɓan teeraa Sodom na waa Gomoo'✡, na dëkcaa wíileecaɗa. Ɓa tumee
fodaa malaakacaama, ɓa enukohha ga kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ, na ɓan kitaabohkaa
keeñ na faan tookkii. Ɓa atti'ussa, ɓa tëkírussa na kiwii bi taa', ee iñaama korin ɓaa
en ɓéeɓ.
8 Ɓuwiima aasu ga ɗuuycúuɗa nak tumi fodaama deŋ. Ɓa heeyi ëldúnaanaa
ekanɓa ga kilíiwí' hafɓa ga fíkíi Kooh. Ɓa sagin Ha'mudii kuliyuk ga kipeskaagaɓa,
ɓa ɓasi enaamacii en ga asamaan ee laakuunun ndamɗa. 9 Iñiima, Míseel ee bok ga
malaakacaa kuliyukɗa sah tummbiiri. Ga wii ya en na kinookoh na Seytaani ga loo
faraaffaa Móyíis ee ya ñarohha nariɗa, ya ga kihafci sah ya kaañnjii Seytaani ki'atti'
wala kiɓas, wayee ya eemmba ga kiwo''i an: «Ha'mudii torohɗattaa». 10 Ɓuwiima
nak, ɓa ɓasi iñaa ɓa ínohoo. Ee ga daa ɓa ñaañoh has, fodii júu'ɗa ekɓa ga kisaŋku'.

* **1:6** 1: 6 Mëdírohat na 2 Pee' 2: 4. Malaakacaa wo'u ɓaama ɓéestírussii ga Këyítfaa Kooh wayee meyoh ga ɓéestí'caa kerceencaa ɓiɗewaaɓaa ✡ **1:7** 1: 7 Malkat Sënees 19: 24.

11 Massa ɓuwaama! Ɓa taabuk kotcaa Kayee†. Ɓa múuyin ndaga kiwaa' kopa' fodii
Balam. Ɓa saŋku'in ndaga ɓa faree ga kisaŋkaa Koree ɓëytoheeɗa. 12 En ki'enaa,
binaa ɓa bok narúu kanu kiñamaa, ɓa ɓërí yahi hídohaagarúu. Ɓa sori lookcaagaɓa
ee ɓa laakoo kaci ga, ndaga ɓa ínoh hafɓa rek. Ɓa man na húyaa towoo ee uurisaa
ye'iwa rek. Ɓa man na tediktaa límoo towu luu enee ga wahtaagaca, ee ca ɗofukaa,
man na lak ca kaanin waas kanak. 13 Ɓa man na dúuscaa giiyaa aylukin. Ca weesi
kúuwaagaca ga tewisaa, ee kúuwaama mandarga tumeencaagaɓa apohin kaciɗa.
Ɓa man na olcaa wesoh ga asamaan ee Kooh faanɗinɓa ɗekat waa ɓa enohan bi taa',
ga ɗuuy ñúusaa witërúuswaa.
14 Henok, caasamunaagaruu yuyitnakanakyaa aboh ga caasammbuu Aadamaɗa,
yéegaloheera loo ɓuwiima an: «súkúrukat, Ha'mudii yii hay, taam na ɓiɓo' ɓisela'í'
ɓijúnni júnni, 15 ki'atti' ɓéeɓ ɓuwii. Ya hay kiɓúl ɓéeɓ ɓuwii heñoh Koohɗa, ndaga
ɓéeɓ iñcii on Kooh bíiŋ ɓa tumee ga wii ɓa heñoh Koohɗa, na ɓan ɓéeɓ wo'een-
ɓaseecii ɓuwaama laaksoo kaci wo'si aaw gariɗa.» 16 Ɓuwiima, keeñɓa soosoo múk,
ɓa dëk ga kijambatuk ga kipesɓa. Ɓa taabuk neɓlaat-kumuunɓa, ɓa yakin kúuw ee
ɓa ndami ɓimooroomɓa ndaga kiwaa' kilaak yen gaɓa.

Kiguu'guuluk ga ngëmii

17 Ɗú ɓii mi keeñukinɗa nak, níindísukat wo'eencaa apotaa'caa Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu yéegaleerúu kuɗewaaɗa. 18 Man ɓa wo'eerúu an: Ga jamaanucaa
mëeñjohɗa hay kilaak ɓiɓo' ɓaa yahhúu kiyénsíruk, ɓa wedi' Kooh ee ɓa taabuk
neɓlaat-kumuunɓa. 19 Ɓa ɓaama nak, ɓa ɓërí hëgísoh kerceencii. Ɓa ɓayyii Helii
Kooh, ɓa ɓay doŋ halaat ɓo'-súusúus. 20 Ɗú ɓii mi keeñukinɗa nak, guu'guulukat
ga ki'amɗoh ga díkaantirúu bi ɗú yëgís ga ngëmii wisela'í'wii ɗú laakɗa. Kíimat
Kooh taam na doolii Helii yisela'í'yii. 21 Abat ga kiwaarohkii Kooh waa'túuɗa, ɗú seki
Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, yii ga yërmaandaagari, onanndúu kilaas ga kipeskaa
leehoo taa'ɗa. 22 Ɓuwii laak hel kanak ga ngëmiiɗa, laakat yërmaandi gaɓa. 23 Somat
ɓuwii mínukɗa, ɗú meydohɓa ga kiwiikaa. Ɓuwaa ɓíinoo nak, yërëmatɓa wayee
watukat ɓa ekkúu ga baakaa'. Sagat sah kúltícaagaɓa ɓa ekukin ga faanɓa ɗewin ga
tumeencaagaɓa cimoroocaaɗa.

Kooh yërí cal kikañ

24 Kañat Koohyii mínndúu kiwatuk bi ɗú keenooɗa, Koohyii onndúu kituuk ga fíkíi
ndamiigari ee ɗú en ɓuwaa laakoo sík ee ɗú líif na jamɗa. 25 Ɗu kañat Kooh, yii en
yíinoo doŋɗa, yii músalluu, kooroh ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu. Ndam, kimín,
dooli na nguu' aawat gari, ga iñaa mosee ki'en, diimaɗa, ee bi taa', Aameen!

---

† **1:11** 1: 11 Malkat Hewhewaa ɓéestíru ga Sënees 4: 8

Iñcii Yéesu
Ínohlukoh Saŋ
ca jom kilaakɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii Saŋ ee apotaa' Yéesu Kiristaa yërí bínfa. Ya wo' an ɓéeɓ iñcii ya bín gaɗa, ya hotca na hasci, ya kelohca ɓan na nofci. Ya wo' an Helaa Kooh wërí sorukki bi ya mínnda ki'ínoh iñciima ɓéeɓca. Ya amsee hen ɓayussa Patmos, dëk waa giiyaa wíil ee hanoh kúlkaa Aasíi aasaa'-nohɗa ndaga daa ya yéegalohee Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesuɗa. Iñaama tah ya bínnda këyít, ya wosohhaca ga jaangu ciyitnakanak ga gohaa Aasíi kidaasɓa ga ngëmaa ndaga lak waama ɓa hatalsee ga kipesɓa hen. Ya wo''aɓa ki'am ngëmaagaɓa bi yëgís, ee ɓa am yaakaa' ndaga Yéesu wo' an: Ɗaa lebiroh bi mey ga na ndamaa, ya hayyi ki'on ya ñam ga towutaa kedikkaa onohi kipeskaa leehoo taa', ee ka en ga dëraa Koohɗa. Ee diimanaa Yéesu hayis, ya ɗúbí' yibóní'.

Laakin enaama cilëekí'-solu ga Këyítfii fii:

- Wii deɓɗa wërí en an: enaamacii cibóní'cii cii nguuruk ga ëldúna, ee kerceencii hay ki'enu ga mesiklaat bi ga sah ɓíinoo kumuunɓa lagu ga.

- Wukanakwii wërí en an: Yéesu yërí en Ha'mudii ee ya hay kiɓúuk ɓuwaa saŋ kitaabuk Koohɗa, ya ɗúbí' ɓéeɓ enaamacii cibóní'cii ciima.

- Wukaahaywii wërí en an: Kooh faandín ɓuwii gëm gariɗa neehal, wëñaa ga ɓaa kumuunɓa laŋsee ndaga kigëm gariɗa.

Kooh teeɓ Saŋ an ya hay kitúkí'i' ëldúna, ya tuukɗis wiliis wi'as, ya músal ɓuwaa kelohi'tiɗa, ya jaf Seytaani na malaakacaagari ga ɓu-baam, lëehíraa ya na Ha'mudii ɓa hay, ɓa dëk na ɓéeɓ ɓuwaa kelohi'tiɗa.

Këyítfii Ínohlukoh tíidoh anee:

1 - Saŋ këñɗohha, ya yéegalohha an ya súrga Kiristaanii (*1: 1-20*)
2 - Këyítcaa Saŋ bín teerucaa ciyitnakanakcaa (*2: 1–3: 22*)
3 - Kijaamukkaa ga asamaanɗa (*4: 1-11*)
4 - Kubaalkaa; Këyítfaa na capcaa ciyitnakanakcaaɗa (*5: 1–6: 17*)
5 - Jaamukaa ga fíkíi baŋ-buraaɗa (*7: 1-17*)
6 - Mbiiɓcaa ciyitnakanakcaa típpa (*8: 1–11: 19*)
7 - Goŋ-jësíkaa na raɓcaa ɓanakɓaa (*12: 1–13: 18*)
8 - Atti'aa Kooh atti' ɓuwiiɗa; ɓuwaa laasuɗa (*14: 1–15: 8*)
9 - Kaascaa tum aylukaa Kooh (*16: 1-21*)
10 - Ɓuwaa sagoh na Kooh hay kiɓúuku (*17: 1–20: 10*)
11 - Atti'aa mëeñjohɗa (*20: 11-15*)
12 - Asamaan wi'as; kakay fi'as; Yéerúsaleem wi'as (*21: 1–22: 5*)
13 - Kiristaanii yii hayis (*22: 6-21*)

Dalaarii Këyítfii

1 Këyítfii fii wo' ga loo iñcii Kooh e' Yéesu Kiristaa kiteeɓ súrgacaagari, en ɗanaa,
ɓa ínoh iñcaa joman kilaak ga iñaa maañanndii. Fodaama, Yéesu Kiristaa wossa
malaakaagari ga súrgaci Saŋ, ya ínohlukohhi'ca. 2 Saŋ wo' an ɓéeɓ iñcii ya ɓéestí'ɗa,
ya hotca hen, ennda iñaa Kooh wo' na kayohfii Yéesu Kiristaa seedi'ɗa. 3 Yewinin
múu' ɓaa jagan, na ɓuwaa súkúrukan wo'eencii ciima meyoh ga Kooh ee ɓa am
iñcum bídu ga Këyítfiiɗa. En ki'enaa, wahtii abu ca jom kilaakohɗa, deeyin.

Saŋ këñí' mbooloo kerceencaa ciyitnakanakcaa

4 Mi Saŋ, mi yërí bínndúu këyítfii fii, ɗú ɓuwii ga jaangucii ciyitnakanakcii ga
gohii Aasíiɗa: Kooh yii en, yii enee ee ya yah kihayɗa barkeelattúu, ya onndúu
jam, ya na helcaagari ciyitnakanakcaa tuuk ga fíkíi baŋ-buuraagariɗa, 5 na Yéesu
Kiristaa, seedii yiwóorí'yii ɗeɓ kimílís ga ɓuwaa kaaninɗa; yii en buurii buu'cii
ëldúnaɗa. Kiristaaniima waarinnduu, ee ya ɓëgísinnduu ga baakaa'ciigaruu, kooroh
ga ñífaagari aamu fodii sarahɗa. 6 Ya tummbaruu ɓibuu' na ɓisarahoh doonaa ɗu
súrga'uk Kooh, Paamudiigari! Ndam na dooli aawat gari bi taa'. Aameen.
7 Malakatti! Ya yii hay ga ɗuuy yaayeelcii, ee ɓéeɓ ɓuwii hayyi kihot na hasɓa, bi
ga ɓuwaa maageeri núɓɗa. Ɓéeɓ heetcii ga ëldúnaɗa hay kikodukohu. Ehee, yahɗa
kilaak deŋ! Aameen. 8 Ha'mudii en Koohɗa wo' an:

«Mi en Alfaa, mi en Omegaa[*],
mi yërí en, mi yërí enee, ee mi yah kihay,
mi yërí mín ga tóoh.»

9 Mi Saŋ, mbokiigarúu, mi bokin narúu kiday coonu, mi bokin narúu Nguurii Kooh,
na kiguu'guuluk ga ki'ennduu wíinoo na Yéesu. Mi toolsee na dooli, mi ɓayussa
Patmos, dëkaa giiyaa wíilɗa, ndaga dii mi yéegalohi Wo'eenii Kooh, mi seedi'i Yéesu
Kiristaaɗa. 10 Laakka bes, hídoh ga besaa Ha'mudii jaamukohsiɗa, Helii yisela'í'yii
sorukkaroo. Mi kelohha ga fenooroo koonaa kaa ríi' didóolí' en fan mbiiɓ wiyaak.
11 Koonaakaa wo''aroo an:
- Iñcii fu hotɗa bídaaca ga këyít, fu wosohca ga jaangucii ciyitnakanakcii, cii en ga
teerucii ciiɗa: teeraa Efees, waa Ismíi', waa Pergaam, waa Tíyaatíi', waa Sardes, waa
Fílaadelfíi na waa Lawodísée.
12 Mi heelukka kimalak ɓaa wo' narooɗa. Daama, mi hotta tofaa'-lampu-wúrúus
ciyitnakanak. 13 Mi hotta ɓan iñaa man na ɓo'[†], tuukin ga leeloo lampu-wúrúuscaa
ciyitnakanakcaa. Ya ekuk sabadoo' síp, waa yoosukin bi ga kotcaa, ya pëkírukin
liiɓ wúrúus ga kenohkaa. 14 Hafaagari na fenfaagari yaanaawin ɗer en fan perkaal.
Hascaagari caa bac en fan kiwiikaa jaalohin. 15 Kotcaagari man na përëmaa útu ga
kiwii bi waa melic. Koonaakaagari kaa ríi' en fan yëngëlaa dúuscaa ga giiyaa. 16 Ya
abin ga yahaagari ñaabaa tu'ol tiyitnatanak, ee laakka kalaɓfaa mey ga kúuwkaa,
ɓakcaa kanakcaa kaañin. Fíkíifaagari faa melic en fan noh njaloo' 17 Daa mi hoteeri,
mi keennda kakay ga kotcaagari, mi mannda na ɓaa kaanin. Waa ennda ɗa, ya tíkka
yahaagari ñaabaa ga ɗookkoo, wo''aroo an:
- Kaa niik dara! Mi yërí en yii, iñaa en tóoh, ɗewoh gari ee tóoh mëeñjoh gariɗa.
18 Mi yërí en yii en na kipesɗa. Mi kaaneera, mi mílísin ee mi yah kipes bi taa'.
Mi yërí ɓay kucëwíikii mín kilaŋ na kilëgís kikaankii, ka na ɗekataa ɓuwaa kaanin
ɗaakohuɗa. 19 Kon iñcii fu hotɗa, bídaaca ga këyít. Fu bín iñcii en na kilaakɗa
na caa tíkan ga, yah kilaakɗa. 20 Tu'oltii tiyitnatanaktii fu hot ga yah-ñaabiigooɗa
na tofaa'-lampucii ciyitnakanakcii fu hotɗa, mi hayyaa kiteeɓ iñii ca waa' kiwo'ɗa:
tu'oltii tiyitnatanaktii teewoh malaakacaa jaangucaa ciyitnakanakcaa; tofaa'-lampucii
ciyitnakanakcii teewoh jaangucaa ciyitnakanakcaa.

Këyítcaa wosohu ga jaangucaa ciyitnakanakcaaɗa

2

(2: 1–3: 22)

1. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Efeesɗa

1 Ɓaa yaama wo'issaroo an:

---

[*] **1:8** 1: 8 Alfaa na Omegaa wërí en ocii ɗeɓ na wii mëeñjoh ga bín Gerekɗa. [†] **1:13** 1: 13 Ga kiGerek wo'u «iñaa man na kowu ɓo'»: wërí en teekaa eru Yéesuɗa «*Kowukii ɓii», malkat Dañeel 7: 13; 10: 16.

- Bídaa wo'eencii cii, fu wosohca ga malaakaa* watuki ɓu-jaangaa ga teeraa Efeesɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh ga kúuw ɓaa am ga yahci ñaam olcaa ciyitnakanakcaa ee ya tíin ga leeloo tofaa'-lampu-wúrúuscaa ciyitnakanakcaaɗa.
2 Ya wo' an: «Mi hotin lëgëyum garaa na coonucii fu dayi gaɗa, na dii fu took kiguu'guulukɗa. Mi ínohin an fu wo''ii dara ga ɓo' yibóní'. Ɓuwii tíku hafɓa ɓi'apotaa', ee ɓa enndii apotaa'ɗa, fu malaksukohinɓa dijófí' bi fu ínohin an ɓa ɓikaakoh-saboh. 3 Mi ínohin an fu tookin kiguu'guuluk: teekiigoo calalinndaa kiday coonufaa en ɓéeɓ ee fu mosoo kisoof fenoo ga. 4 Wayee nak mi hayyaa kiña' ga enaama yíinoo: yërí en an fu keeñukissiiroo fodaa daa fu keeñukeeroo kuɗewaaɗa.
5 Kon níindísuka ga daa fu ɗëegískohɗa, fu súpít kipesfu, fu ɓoyukis kitum fodaa daa fu tumee kuɗewaaɗa. Binaa fu saŋ kisúpít kipesfunaa, mi hay kihay garaa, mi ɓewoh lampu-wúrúusiigaraa ga ɗekatii wa tofohuɗa. 6 Wayee fu neɓlohinndoo ga iñii yii: fodiigoo, fu sagohin na iñcaa ɓuwaa Nikolaa† tumiɗa.»
7 Ɓéeɓ ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñcii Helii yisela'í'yii wo', ëewdoh ga jaanguciiɗa. Ɓéeɓ ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na ndamaa, mi hayyaa ki'on fu ñam ga towutaa kedikkaa onohi kipes, en ga dëraa Koohɗa.

2. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Ismíi'ɗa

8 Ɓaa yaama wo'issaroo an:
- Bídaa wo'eencii cii, fu wosohca ga malaakaa watuki ɓu-jaangaa ga teeraa Ismíi'ɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh kúuw ɓaa yaama enee, lak dara sakussiiɗa ee yah ki'en binaa tóoh leehaa. Ya kaaneera ee ya mílísin. 9 Ya wo' an: «Mi hotin iñii fu dayɗa na dii fu laakooɗa. En ki'enaa, fu yërí en ha'-alal kayoh-kayohɗa. Mi ínohin ɓan iñcii cibóní'cii ɓuwii wo'i garaaɗa. Ɓuwii wo'iraacaɗa, ɓa ɓay teekaa yaawúu', ee ɓa enndii yaawúu': jaangu-yaawúuraagaɓa iñaa mbooloo Seytaani. 10 Kaa niik dara ga coonucii fu yah kidayɗa. Malka, hay kilaak garúu ɓaa Seytaani ek kasu, kinat ngëmaagari. Fodaama, ɗú hay kiday coonu bi en bes cidaaŋkaah. Leenaa abaa ga ngëmiigaraa bi ga kikaan. En ɗanaa, mi hayyaa ki'on kipeskaa leehoo taa'ɗa, ka en neehalaagaraa.»
11 Ɓéeɓ ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñcii Helii yisela'í'yii wo', ëewdoh ga jaanguciiɗa. Ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na ndamaa, fu ínohanndii coonucaa kikaankaa kukanakkaa.

3. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Pergaamɗa

12 Ɓaa wo'issaroo an:
- Bídaa wo'eencii cii, fu wosohca ga malaakaa watuki ɓu-jaangaa ga teeraa Pergaamɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh kúuw ɓaa yaama ɓay kalaɓfaa ɓakcaa kanakcaa kaañinɗa. 13 Ya wo' an: «Mi ínohin dum fu dëkɗa. Seytaani yíp nguuriigari da, wayee tahhii bi fu líssa ki'am ga teekiigoo. Ee ga kúllúu duma, dum Seytaani dëkohɗa, Antípas, yii wo'ee ga fíkíi ɓéeɓ an ya yuurooɗa, ya apohsee da, wayee tahhii bi fu sooffa fenoo ga ngëmii fu laak garooɗa. 14 Wayee nak laakin iñcaa mi yahhaa kiñaroh: fu laakin duma ɓuwaa taabuk jëgírohaa Balam. Balam jëgíree Balak daa ya kooran bi ya ɗúk ɓu-Isarayeel, ya ekɓa ga kiñam koynohkaa sarahohu ga koofcaa, na ki'aas kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ. 15 Ee ɓan, fu laakin duma ɓuwaa taabuk iñcii ɓuwaa Nikolaa jëgírohiɗa. 16 Kon súpítaa kipeskiigaraa; fu tummbiikanaa, mi hay kihay garaa diima-diima, mi heñoh na ɓuwaama na kalaɓfii meyoh ga kúuwkiigooɗa.»
17 Kon ɓéeɓ ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñcii Helii yisela'í'yii wo', ëewdoh ga jaanguciiɗa. Ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na ndamaa, mi hayyaa

* **2:1** 2: 1 Malaaka wo'eeniiwii ɓan waa' kiwo' «ɓaa wosu hen» † **2:6** 2: 6 Ɓuwaa Nikolaa enee mbooloomaa ɓay teekaamaɗa. Ɓa jëgírohee iñaa ngëm tookéerii. Ken ínohoo iñaa wëñɗa gaɓa. Malkat ɓan gúrís 15.

ki'on ñamahaa wo'u maan, ee wa ɗaakukinɗa. Mi onndaa ɓan atoh wiyaanaaw waa bíduunun ga ɗookgaa teek wi'as waa ken ínohoo, enndii doŋ ɓaa eruwaɗanaa.

4. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Tíyaatíi'ɗa

18 Ɓaa yaama wo'issaroo an:
- Bídaa wo'eencii cii, fu wosohca ga malaakaa watuki ɓu-jaangaa ga teeraa Tíyaatíi'ɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh kúuw Kowukii Kooh, kii hasciigari baci en fan kiwiikaa jaalohinɗa ee kotcaa melici en fan përëmaa útu ga kiwii. Ya wo' an:
19 «Mi hotin lëgëyum garaa na kiwaarohkiigaraa, ngëmiigaraa, kitook kidímalohkii en garaaɗa na kiguu'guulukkiigaraa. Mi hotin ɓan an iñii fu tumi diima ga yijófí'ɗa yërí wëñ yaa kuɗewaa. 20 Wayee nak, laakin enaama yíinoo yaa mi ñarohhaa: Yërí en an fu íisin Yesabeel, ɓetifum tík hafci sëldíiga-Koohɗa, yum ɗúki súrgacumgooɗa, ya jëgí'ɓa an ɓa aawat kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ, ɓa ñami koynohkaa sarahohu ga koofcaa. 21 Mi oninndi iñaa maañ doonaa ya mín kisúpít kipeskiigari, wayee ya sagin ki'íis kibonkum ya tumiɗa. 22 Kon nak, mi hayyi kifaan ga fayaaŋ na mesiklaat ciyaak. Ee ɓuwii faanuki nariɗa, binaa ɓa íissii iñaamanaa mi hayɓa kitík coonu ciméeskí'.
23 Mi hay ki'ap towutiigari. En ɗanaa ɓéeɓ jaangucii hay ki'ínohu an mi yërí en ɓii ínohin iñaa ɗaakuk ga keeñ ɓo', na iñaa ya halaatɗa ɓan. Ee ɓaa en ɓéeɓ garúu, mi hayyi kifay iñaa ya tumɗa. 24 Ɗú, ɓuwii ɓíinoo bok ga jaangii Tíyaatíi'ɗa, ɗú ɓii ɗú taabukkii iñum yibóní'yum yuma jëgírohu ee ɗú heellii ki'ínoh iñcum ɓa teek “cihóotí'cum Seytaaniɗa”, mi yahhiirúu kikoo' enaama yiɓítí' yiliis. 25 Wayee yëgísat rek ga iñum ɗú amɗa, bi ga daa mi haysan.
26 Ɓéeɓ ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na ndam ee fu dëk ga kitum iñcii mi nakohɗanaa, mi hayyaa ki'on dooli ga ɗook heetcii ɓéeɓca. 27 Fu hayca kiníi' na ngot pewiñ, fu pookisohca fodii dii kataa-ban pooksiɗa. 28 Ee fodii dii mi laas ga paammboo kimín kitum iñaa en tóohɗa, mi hayyaa ki'on ɓan olaa meyi na kím cuutɗa.»
29 Ɓéeɓ ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñcii Helii yisela'í'yii wo', ëewdoh ga jaanguciiɗa.

3

5. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Sardesɗa

1 Ɓaa yaama wo'issaroo an:
- Bídaa iñii yii, fu wosohwa ga malaakaa watuki ɓu-jaangaa ga teeraa Sardesɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh ga kúuw ɓaa ɓay helcaa Kooh ciyitnakanakcaa na olcaa ciyitnakanakcaaɗa. Ya wo' an: «Mi hotin lëgëyumgaraa, ɓuwii hotohhaa ɓaa en na kipes wayee fu kaanin. 2 Yúuduka, fu mórí' iñii tes garaa ee en ga waas kikaanɗa bi wa kaanoo. En ki'enaa, mi malaksukohin an tumeenciigaraa tesohin kimat ga fíkíi Koohyiigoo. 3 Kon, níindísukaa wo'eencii Kooh fu yéegalsee ee fu keloh ca wo'seeraaɗa, fu taabukca, fu súpít kipeskiigaraa. Binaa fu yúudukkiinaa, mi hay kihay, mi bettaa fodii lok, ee fu ínohanndii wahtaa mi yah kihayɗa. 4 En ki'enaa, laakin duma ga teerum Sardes ɓiɓo', ɓaa líiɓɗussii kúltícumgaɓa, ɓa hay kitaam naroo, ɓa tíidi, ɓa ekuk kúltí ciyaanaaw ndaga iñaama joommbiiɓa.
5 Fodaama, ɓaa lebirohan bi mey ga coonucii na ndam, hay ki'ekuk kúltí ciyaanaaw. Ee mi nísanndii múk teekaagari ga këyítfaa ɓuwaa laak kipeskaa leehooɗa. Mi hay kiwo' ga fíkíi Paammboo na ga fíkíi malaakacaagari an ɓa ɓuuroo.»
6 Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñii Helii Kooh wo' ëewdoh ga jaanguciiɗa.

6. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Fílaadelfíiɗa

7 Ɓaa yaama wo'issaroo an:

- Bídaa iñii yii, fu wosohwa ga malaakaa watuki ɓu-jaangaa ga teeraa Fílaadelfíiɗa.
Wo'aari an iñii yii meyoh kúuw ɓii yisela'í'yii ee ya en kayoh-kayohɗa, yii ɓay
kucëwíikii buu' Dëwítɗa. Ya lëgísaa, ken mínoo kilaŋ ee ya lagaa, ken mínoo kilëgís.
8 Ya wo' an: «Mi hotin lëgëyumgaraa, mi ínohin an fu laakoo dooli, ee moona fu
taabukin wo'eeniigoo ee fu taasukkiiroo. Kon mi lëgísɗinndaa hal ga fíkíifu ee ken
mínoowa kilaŋ. 9 Iñii yii yërí mi yah kitum mbooloomuma en wu-Seytaaniiɗa. Ɓa
tík hafɓa ɓiyaawúu' ee ɓa enndii yaawúu'; ɓa ɓikaakoh-saboh. Mi hayɓa kigítín,
ɓa hay, ɓa yí' ga fíkíifu, ɓa took an mi waarinndaa. 10 Waa mi nakoh kiguu'guuluk
ee fu taabuk iñaama, mi ɓan, mi hayyaa kisom ga jamaanaa coonucaa hayanɗa.
Coonucaama yah kidal ëldúna tóoh, kimalaksukoh ɓuwii. 11 Mi hay kihay diima-
diima. Abaa bi yëgís ga iñii fu laakɗa, en ɗanaa ken te'oo neehaliigaraa fu laakan
gaɗa.

12 Ɓéeɓ ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na ndamaa, mi hayyaa kiyíp fodii
jíp-túuy ga ɗuuy Kaanfaa Koohyiigoo, ee fu meyoo da múk. Mi hay kibín teekii
Koohyiigoo ga ɗookfu. Mi bín ɓan ga ɗookfu teekaa teeraa Koohyiigoo, Yéerúsaleem
yaa yi'asyaa yah kiyoosukoh ga asamaan, meyoh ga Koohyiigooɗa. Mi hay kibín ɓan
ga ɗookfu teekiigoo wi'aswii.»

13 Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñii Helii Kooh wo' ëewdoh ga
jaanguciiɗa.

7. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Lawodíséeɗa

14 Ɓaa yaama wo'issaroo an:

- Bídaa iñii yii, fu wosohwa ga malaakaa watuki ɓu-jaangaa ga teeraa Lawodíséeɗa,
wo'aari an iñii yii meyoh kúuw ɓaa yaama wo'u Aameen, ee yërí en seedii yiwóorí'yii,
yukayohyii, yii ɓéeɓ iñcii Kooh sak koo' yahciɗa. 15 Ya wo' an: «Mi hotin
lëgëyumgaraa, mi ínohin an fu soossii, fu tamohhii. Fu soosee wala fu tamoh sahaa,
ɓo' mín kiwo'. 16 Wayee waa fu eem ga ki'íloh, fu soossii, fu tamohhii, mi hayyaa
kiɓíris. 17 Fu yii ndamuk an: "Mi laakin alal, mi hoomɗin, mi soolukissii dara". Fu
ínohoo an fu torohin, fu calin kiyërëm, fu nduul, fu búumí' ee fu tesɗa ɓuucuuce?
18 Kërí tah, mi dígallaa kihay garoo, kilom wúrúuscaa tíwuunun ga kiwii bi setin,
en ɗanaa fu hóomí'. Lomaa ɓan kúltí ciyaanaaw, caa fu ekukan doonaa fu úul faan-
ɓuucuucfiigaraa apohin kaciɗa. Fu lom ɓan kedik, kaa fu tuman ga hasciigaraa en
ɗanaa fu mín kihot. 19 Mi nak, ɓéeɓ ɓuwii mi waarinɗa, mi ñariɓa hen, mi koriɓa.
Kon kaantukohaa ga, fu súpít kipesfu. 20 Súkúruka! Mi yeema mi tuukka ga halii,
mi yii fëekí'. Ɓaa keloh koonaakiigoo, lëgís haliinaa, mi hay ki'aas kaanci, mi bok
kiñam nari ee ya bok kiñam naroo ɓan.

21 Ɓéeɓ ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na ndamaa, mi hayyaa ki'on fu yuŋ ga
yahaaroo ga baŋ-buuraagoo, fodii mi, mi lebiroh bi mi meyca na ndam ga coonucaa,
ee mi yugin ga yahaa Paammboo ga baŋ-buuriigariɗa.»

22 Ɓéeɓ ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñii Helii Kooh wo' ëewdoh ga
jaanguciiɗa.

4

Kooh yugin ga baŋ-buuraagari

1 Waa ennda ɗa, mi hotta halaa lëgísuk ga asamaan. Koonaakaama man na mbiiɓ
wiyaak ee ɗeweera naroo kiwo'ɗa, wo'issaroo an:

- Lapaa dii, mi teeɓpaa iñii tík ga, yah kilaakɗa.

2 Ga saasi, Helii Kooh sorukkaroo. Mi hotta ga ɗuuy asamaan baŋ-buu' na ɓo', yugin
gawa. 3 Ɓaama yuŋ ga baŋ-buuraaɗa, yaa melic en fan atoh cimórí' cihiilii na ciyo'oh.
Baŋ-buuraa ya yugohɗa, ko'kaa-huulaa wíilinwa ee kaa melic en fan atoh wimórí'

waa wo'si emëróot. 4 Ga iñaa wíil baŋ-buuraaɗa, laakin baŋ-buu' cidaaŋkaah-kanak
na cinikiis ee yaak ɓidaaŋkaah-kanak na ɓinikiis yuguunun gaca. Ɓa ekuk kúltí
ciyaanaaw ɗer na baanu-buu' wúrúus. 5 Meliccaa caa meyoh ga baŋ-buuraa ee
toonaa na íníŋ caa ríi', meyoh da ɓan. Laakka ɓan kocom-kiwii ciyitnakanak ciléerí',
caa en na kitak ga fíkíi baŋ-buuraa. Kocomcaama cërí en helcii Kooh ciyitnakanakcii.
6 Laakin ɓan ga fíkíi baŋ-buuraa, enaama en fan giiy-seetu, ee wa lee' en fan seetu.
Ga iñaa sës ga baŋ-buuraa rëk wíillawaɗa, laakin enaama ɓinikiis ɓaa en na kipes
ee ɓa gomin na has ga fíkíi na fenoo. 7 Yíinoo man na gayindi, yukanakyaa man na
ɗoon, yukaahayyaa fíkíifaagari man na fíkíi ɓo', yunikiisyaa man na caagiyoofaa en
na kipún.
8 Enaamacaa ɓinikiisɓaa en na kipesɗa, yaa en ɓéeɓ ɓayin paɓ ciyitniinoo ee ca
gomin na has, ɗook na fíldoogaa. Wekoo, nohoo ɓa dëkee ga kiyeek an:
«*Ha'mudii en Koohɗa, fu yii fu mín ga tóohɗa,
fu yii fu enee, fu en ee fu yah kihayɗa,
fu sela'in, fu sela'in, fu sela'in!»
9 Ee saycaa enaamacaa en na kipesɗa, ɓa ndam, ɓa kañ, ee ɓa gërëm ɓaa yuŋ ga
baŋ-buuraa ee yah kipes bi taa'ɗa, 10 yaakcaa ɓidaaŋkaah-kanakɓaa na ɓinikiisɓaa
yí'u kúrúk ga fíkíi ɓaa yuŋ ga baŋ-buuraaɗa, yaa yah kipes bi taa'ɗa, ɓa jaamukiri;
ɓa ɓúuk baanu-buu'caagaɓa ga kakay, ga fíkíi baŋ-buuraa, ɓa wo''i an:
11 «Ha'mudiigaríi, fu yërí cal ki'e' ndam,
fu cal ki'on cée', ee fu yërí mín.
Fu yërí sak iñaa enin tóoh,
fu waaree hen ca en, ca sakussa».

5

Kubaalkaa Kooh ɓeɓpa këyítfaa

1 Waa ennda ɗa, mi hotta ga yah-ñaabaa ɓaa yuŋ ga baŋ-buuraaɗa, këyít fipoduu
fodii kútúwaan, bíduunun ga ɗuuy na fooh, capuunun cap ciyitnakanak. 2 Mi hotta
ɓan malaaka yilëekí'-dooli, yaa wo' didóolí' an:
- Ɓii yiida mat ga kinís capcii Këyítfii, ya pónísfa?
3 Wayee laakkii ken ɓaa mat kipóonís Këyítfaa, ya malak iñaa en ga ɗuuygaaɗa:
enndii ga asamaan, enndii ga kakayfii, enndii ga fíldoo kakayfii. 4 Mi ennda ga
kikoduk mooncaa leehoo ndaga daa laakoo ɓaa mat ga kipóonís Këyítfaa na kimalak
iñaa en ga ɗuuygaaɗa. 5 Daama, yíinoo ga yaakcaa wo''aroo an:
- Kaa koduk, Malka! Gayindifii níilii Yúdaa, kuumkii paal ga buu' Dëwítɗa, yeema.
Ya lebirohin bi ya meyin ga na ndam ee ya hay kinís capcii ciyitnakanakcii, ya pónís
Këyítfii.
6 Waa ennda ɗa, mi hotta kubaal, jaa tuuk ga leeloo ɗekataa enaamacaa ɓinikiisɓaa
wíil ee yaakcaa wíillaɗa. Kubaalkaa man na fodii hoossee hen ee ja ɓayin wiiy
ciyitnakanak na tuhas tiyitnatanak. Tuhastaa tiyitnatanaktaa tërí en helcii Kooh
ciyitnakanakcii wosohu ga ëldúna tóohɗa. 7 Kubaalkaa deeyca kiɓeɓ Këyítfaa en
ga yah-ñaabaa ɓaa yuŋ ga baŋ-buuraaɗa. 8 Daa ya ɓewee Këyítfaa, enaamacaa
ɓinikiisɓaa na yaakcaa ɓidaaŋkaah-kanak na ɓinikiisɓaa yí'ussa ga fíkíici, yaa en
ɓéeɓ ɓayin ga yahci riiti na aanda-cúuraay-wúrúuscaa líifin muut ee cúuraayaa
teewoh iñcaa ɓuwaa en ɓuu Kooh kíimiɗa. 9 Ɓa ɓaa yeek, yeek-kañ wi'as an:
«Fu yërí cal ki'e' Këyítfii fu nís capcii amfaɗa
ndaga fu apseera
ee kooroh ga ñífaagaraa aamukɗa,
fu laasi'ta Kooh ɓiɓo' ɓaa bok ga níilaa en ɓéeɓ
na lakaa en ɓéeɓ, heetaa en ɓéeɓ na kúlkaa en ɓéeɓ.

10 Fu bokidohinɓa ga ɓu-nguuriigaraa,
fu tuminɓa ɓibuu' na ɓisarahoh, ɓa en súrga Koohyiigaruu
ee ɓa hay kinguuruk ga ɗook ëldúna tóoh».
11 Lak mi lís kimalak, mi kelohha koonaa malaaka ɓiyewin, ken ínohoo daa
júnnicaa hín kiyewinɗa. Ɓa wíilin baŋ-buuraa na enaamacaa ɓinikiisɓaa en na
kipesɗa na yaakcaa. 12 Ɓa ɓaa yeek didóolí' an:
«Kubaalkii hoosseeɗa yërí laak kimín,
yërí laak alal, yërí laak ki'ínoh,
yërí laak dooli, yërí cal ki'on cée',
yërí cal ki'on ndam, yërí cal kikañ!»
13 Daama, ɓéeɓ iñaa Kooh sakin en ga asamaan, ga kakay, ga fíldoo kakay, ga ɗuuy
giiy, ɓéeɓ iñcii en na kipes ga ëldúnaɗa, ɓaa yeek an:
«Yii yuŋ ga baŋ-buuriiɗa, ya na kubaalkii
ɓërí cal kikañ, ɓërí cal ki'on cée',
ɓërí cal kindam, ɓërí mín bi taa'!»
14 Enaamacaa ɓinikiisɓaa en na kipesɗa taasussa an:
- Aameen!
Yaakcaa nak yí'ussa kúrúk ɓaa jaamuk.

Capcaa ciyinakanakcaa ga Këyítfaaɗa

6

Cap wíinoo ga ciyitnakanakcaa nísussa

1 Lëehí'ta, ga waa mi hotta kubaalkaa níssa capaa wíinoowaa ga ciyitnakanakcaa,
mi kelohha yíinoo ga enaamacaa ɓinikiisɓaa en na kipesɗa lessa koonaa kiyaak en
fan íníŋ, an:
- Hay!
2 Mi dalla kihot pënís fiyaanaaw meyca mël. Ɓaa lapfaɗa ɓayin hëlí' ga yahci. Ya
erussa baanu-buu', ee ya yaa yah fodii ɓaa ɓay ndam ee ya meyca kilaaksinee ndam.

Capaa wukanakwaa nísussa

3 Ga waa Kubaalkaa níssa capaa wukanakwaa, mi kelohha enaamaa yukanakyaa
wo''a an:
- Hay!
4 Pënís filiis fiyo'oh cor en fan kiwii meyca mël. Ɓaa lapfaɗa onussa kinís jam ga
ëldúna, ɓuwii aaw ki'apoh ga díkaantiɓa. Ya erussa kalaɓ fiyaak.

Capaa wukaahaywaa nísussa

5 Ga waa Kubaalkaa níssa capaa wukaahaywaa, mi kelohha enaamaa yukaahayyaa
wo''a an:
- Hay!
Mi dalla kihot pënís fisúusúus, meyca mël. Ɓaa lapfaɗa ɓayin balaas ga yahci.
6 Mi kelohha, en fan koonaa kërí meyoh ga díkaanti enaamacaa ɓinikiisɓaa, kaa wo'
an:
- Kílóo beli wíinoo calat cadam fay noh-noh ɓo' yíinoo. Ee kílóo lorsu kaahay calat
cadam fay noh-noh ɓo' yíinoo. Dúuleen na biiñ nak, kaa le' gaca!

Capaa wu-nikiiswaa nísussa

7 Ga waa Kubaalkaa níssa capaa wu-nikiiswaa, mi kelohha enaamaa yunikiisyaa
wo''a an:
- Hay!

8 Mi dalla kihot pënís fihiilii*, meyca mël. Ɓaa lapfaɗa teeku «Kikaan» ee ɗekataa
ɓuwaa kaanin ɗaakohuɗa taabin ga fenooci. Ɓa onussa dooli ga ɗook komii wu-
nikiiswii ëldúna ki'ap ɓuwii na kalaɓ, ki'apɓa kooroh ga a', ɗúukoolcaa karohin,
wala kooroh ga raɓ ɓisóotí'.

Capaa wu-yëtúuswaa nísussa

9 Ga waa Kubaalkaa níssa capaa wu-yëtúuswaa, mi dalla kihot, ga fíldoo loteelaa
ga Kaanfaa Koohɗa, fítcaa ɓuwaa hoossee, ndaga kitaabuk wo'eenii Kooh, na ɓan
seedi'aa ɓa seedi'eewaɗa. 10 Ca nak, caa fiip didóolí' an:

- Cic Kooh, fu sela'in ee fu kayoh kesi. Fu sekan bi kera ki'atti' ɓuwii ga ëldúnaɗa
na ki'ëldúki'tíi ñífiigarii ɓa aamɗa✡?

11 Waa ennda ɗa, ɓa erussa yaa en ɓéeɓ kúltí fiyaanaaw, ɓa wo'ussa kisékíruk
jutuut paay, bi ga daa kídaa ɓuwaa boku naɓa lëgëy, ɓa na mbok-kerceencaagaɓa
jom ki'apu fodaa gaɓaɗa, matan.

Capaa wu-yitniinoowaa nísussa

12 Lëehí'ta mi hotta Kubaalkaa níssa capaa wu-yitniinoowaa. Kakayfii dalla
kiyëngëluk didóolí. Nohii súusúussa sí'ís en fan kúltí togoh, ñiidii ɓéeɓwa yo'ohha
cor en fan ñíf. 13 Olcii ɗëegísukka kakay fodaa daa towu een tihiilii wúuni, binaa
uuris wiyaak yëngël bos eenaanaa. 14 Asamaanii kerukka fodii kútúwaanfaa en na
kipodu. Jaŋjaŋcii ɓéeɓca na dëkcii giiyii wíilɗa léerukka ga daa ca eneeɗa. 15 Waa
ennda ɗa, buu'cii ga ëldúnaɗa na ɓuwii ɓiyaakɓii, soldaa'cii ɓiyaakɓii, ha'-alalcii na
ha'-doolicii, ɓéeɓ, ennda ñaam, ennda ɓuwii laakin hafɓaɗa, ɓéeɓɓa ɗaakkussa ga
noŋ-noŋcii na ga fenoo atohcii ga jaŋjaŋciiɗa. 16 Ɓa ɓaa fiip jaŋjaŋcii na atohcii an:

- Ɓúrat ga ɗookkíi, ɗú ɗaakkíi ga hascii Yii yuŋ ga baŋ-buuriiɗa, ɗí úsaay aylukii
Kubaalkii, 17 ndaga besii wiyaakwii aylukiigaɓa yah kikeen ga ɗookkíiɗa le'in. Ee ati
ɓii múcan ga ɓa?

7

Ɓuwii Kooh kín ɓayu mandargiigariɗa

1 Tíkka ga, mi hotta malaaka ɓinikiis ɓaa tuukin ga topaa'cii ëldúna cinikiiscii. Ɓa
ammba uuriscii ëldúna cinikiiscii* doonaa uuris wíinoo wëpoo: enndii ga kakayfii,
enndii ga giiyii ee enndii ga kedik kíinoo. 2 Mi dalla kihot malaaka yiliis, yaa kolukoh
meyaa'-noh, yaa lap. Ya ɓayin ga yahci iñaa mandarga'ohsi ɓuwii enu ɓuu Kooh, yii
laak kipesɗa. Ya fiippa didóolí' malaakacaa ɓinikiisɓaa onu kiyah kakayfii na giiyiiɗa
3 an:

- Kaa yahat kakayfii, giiyii na tediktii bi ga daa ɗí tuman mandarga ga púkcii ɓuwii
enu súrga Koohyiigaruuɗa.

4 Waa ennda ɗa, mi kelohha kídaa ɓuwaa mandarga'uɗa: ɓa ennda ɓo' ɓijúnni
citéemée' na cidaaŋkaah-nikiis na cinikiis (144.000), ɓaa meyoh ga ɓéeɓ níilcii
heetii Isarayeel : 5 ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak (12.000) mandarga'ussa ga
níilaa Yúdaa, ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa Ruben, ɓo' ɓijúnni-
daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa Gaat, 6 ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-
kanak ga níilaa Aasee, ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa Neftalíi,
ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa Manasee, 7 ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah
na ɓijúnni-kanak ga níilaa Simewoŋ, ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga

* **6:8** 6: 8 Hiilii Ga iñaa íikin, mandargaama teewoh iñaa kaanin (bi nopin) ✡ **6:10** 6: 10 Malkat Sakarí 1: 12.
* **7:1** 7: 1 Malkat Sakarí 6: 5. Ɓo' mínka kimëdíroh na lapoh pënïscaa wo'u ga Ínohlukoh 6: 1-8

níilaa Léwí, ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa Ísakaa' 8 ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa Sabulon, ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa Yoseef, ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak mandarga'ussa ga níilaa Beesamee.

Ɓuwaa ɓiyewinɓaa ekuk kúltí ciyaanaawɗa

9 Tíkka ga, mi hotta mbooloo wiyaak, waa ken ínohoo daa ɓuwaa hín kiyewinɗa. Ɓa meyohee ga kúlkaa en ɓéeɓ, ga níilaa en ɓéeɓ, ga heetaa en ɓéeɓ na ga lakaa en ɓéeɓ. Ɓa tuukin ga fíkíi baŋ-buuraa, ga fíkíi Kubaalkaa, ekukuunun kúltí ciyaanaaw ee ɓayuunun soo'soo' ga yahcaagaɓa. 10 Ɓa ɓaa wo' didóolí' an:

- Kimúckii kii ga yah Koohyiigaríi yuŋ ga baŋ-buuriiɗa, ya na Kubaalkii.

11 Ɓéeɓ malaakacaa tuukussa ga iñaa wíil baŋ-buuraa, wíil yaakcaa na enaamacaa ɓinikiisɓaa en na kipesɗa. Ɓa yíppa púk ga fíkíi baŋ-buuraa, ɓa ɓaa jaamuk Kooh
12 an:

- Aameen! Koohyiigaríi, fu yërí cal kikañ, fu yërí cal ki'e' ndam, fu yërí laak ki'ínoh, fu yërí cal kigërëm, fu yërí cal ki'on cée', fu yërí mín, fu yërí laak dooli, bi taa'. Aameen!

13 Yíinoo ga yaakcaa nak meekissaroo an:

- Ɓuwii ɓii ekuk kúltícii ciyaanaawciiɗa, ɓa ɓiɓa? Ɓa meyoh gada?

14 Mi taassari an:

- Kiyaakii, iñaama, fu yërí ínohhi.

Ya wo''aroo an:

- Ɓërí en ɓuwii meyoh ga kihatalu ga kipes kiméeskí'ɗa. Ɓa naawin kúltíciigaɓa, ɓa yaanaawí'taca ga ñífaa kubaalkaa. 15 Kërí tah, ɓa tuuk ga fíkíi baŋ-buurii Kooh, ɓa kañi nohoo, wekoo ga Kaanfiigari. Ee yii yuŋ ga baŋ-buuriiɗa hayɓa kisëegún ga taaliigari. 16 Ɓa yaaɓsisoo, ɓa pílsisoo, noh wala taangaay wíinoo tamsisooɓa.
17 En ki'enaa, Kubaalkii tuuk ga leeloo ɗekatii enaamacii ɓinikiisɓii wíil ee yaakcii wíillaɗa, hayɓa kiníi', ɓayɓa ga tuhaalaataa músúmaa onohi kipesɗa. Ee Kooh hay kimoos ɓéeɓ moon ga hascaagaɓa.

8

Capaa wu-yitnakanakwaa nísussa

1 Ga waa kubaalkaa níssa capaa wu-yitnakanakwaa, asamaan eennda selew iñaa jomin kile' caban wahtu. 2 Mi dalla kihot malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa tuuk ga fíkíi Koohɗa ee ɓa erussa mbiiɓ ciyitnakanak.

3 Malaaka yiliis dalla kihay, tuukka ga yahaa loteelaa, ya ɓayin aanda-cúuraay-wúrúus ga yahci. Ya erussa cúuraay ciyewin, ya tëkí'ca sarah ga ɗook loteel-wúrúusaa en ga fíkíi baŋ-buuraaɗa✡, taamdoh na iñcaa ɓuwaa Kooh ɓéeɓɓa kíimɗa.
4 Fodaama, iifiilaa cúuraayaa ɓewukohha yah malaakaa, wa lappa, awwa ga Kooh, taamdohha na iñcaa ɓuwaa Kooh kíimɗa. 5 Lëehí'ta, malaakaa ɓeɓpa aanda-cúuraayaa, ya teffa ga kiwiikaa en ga ɗook loteelaaɗa bi líiffa, ya weessawa ga ɗook kakayfii. Ga saasi íníŋcaa awwa kitak na meliccaa, toonaataa taa ríi', kakayfaa faa yëngëluk.

Mbiiɓcaa ciyitnakanakcaa ciyaakcaa

Mbiiwaa ɗeɓɗa

6 Waa ennda ɗa, malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa ɓayu mbiiɓcaa ciyitnakanakcaaɗa, ɓaa waayuk ga kimbiiɓ.

✡ **8:3** 8: 3 Malkat Yaawúu'caa 9: 1-5.

7 Malaakaa yíinoo dalla kimbiiɓ: toɓ-galaas wiyaak na kiwii, caa akitukoh na
ñíf, íifukka ga kakayfii. Fodaama, Komii kakayfii wukaahaywii takka, komii tediktii
wukaahaywii takka, ee ɓéeɓ iñaa en pëegíi fihiilii takka dúr.

Mbiiwaa wukanakwaa típpa

8 Malaakaa yukanakyaa dalla kimbiiɓ waagari: iñaa man na jaŋjaŋ wiyaak waa en
na kitak, jafussa ga giiyaa. Fodaama, komaa giiyaa wukaahaywaa ennda ñíf, 9 komii
wukaahaywii iñcii Kooh sak pesi ga giiyiiɗa, ɗúmmba, ee komii wukaahaywii gaal-
giiycii yasukohha.

Mbiiwaa wukaahaywaa típpa

10 Malaakaa yukaahayyaa dalla kimbiiɓ waagari: ol wiyaak, waa yaañ en
fan kocom-kiwii, ɗëegísukoh asamaan, dalla kikeen ga ɗook komii wukaahaywii
húlúɓcii, na ga ɗook haalaa-músúcii. 11 Olaama teeku «gít». Komii músúmii
wukaahaywii aayya heh en fan gít ee ɓo' ɓiyewin kaannda ndaga músúmaa ɓa anee
maama, lak ma yasukohin.

Mbiiwaa wu-nikiiswaa típpa

12 Malaakaa yunikiisyaa dalla kimbiiɓ waagari: komii nohii wukaahaywii, na wii
ñiidii, na wii olcii míkussa. Fodaama komii wukaahaywii lee'laatiigaca dalla kiñúus,
ee komii wukaahaywii lee'laatii en na nohɗa yímmba, wii wekii ɓan yímmba.

13 Lëehí'ta mi hotta caagiyoofaa en na kipún ga jepitaa asamaan, mi kelohhari yaa
wo' didóolí' an:

- Massa, massa, massa ɗú, ɓuwii ga ëldúnaɗa, ndaga mbiiɓcii tes malaakacii
ɓaahayɓii yah kimbiiɓɗa!

9

Mbiiwaa wu-yëtúuswaa típpa

1 Waa ennda ɗa, malaakaa yuyëtúusyaa dalla kimbiiɓ mbiiwaagari: mi hotta olaa
ɗëegísukoh asamaan keennda ga kakayfii. Olaa erussa kucëwíikaa nogaa ɓu-baam.
2 Ya lëgíssa nogaa ɓu-baam, ee iifiil dalla ga kimeyoh, waa ɗúuk en fan iifiil púu'
wiyaak, bi nohii na ëldúnaanii ñúusí'ta ndaga iifiilaama. 3 Laakka paycaa meyoh
ga iifiilaama, ɓa tasaarukohha ga ëldúna. Ɓa onussa kimín kitum mesiklaat fodii
dagal. 4 Ɓa hoonohussa kile' ga pëegíifii, ga tediktii wala ga ɓéeɓ iñcii paali ga
kakayfiiɗa, wayee ɓa eem rek ga ɓuwii ɓayussii mandargaa Kooh ga púkcaagaɓaɗa.
5 Ɓa onussiiɓa ki'ap, wayee ɓa sodalɓa iñaa le' ñiin ciyëtúus. Ee mesiklaataa ɓa yah
ɓuwaa kitumɗa man na meskilaat ɗoɓ dagal ga ɓo'. 6 Ga bescaama, ɓuwii heelsan
kikaan ee ɓa hotanndiika. Ɓa kíiman kikaan ee kikaan núpanɓa hen fír.

7 Paycaa madu na pëníscaa waayuku kiɓay kiheñohnee. Ɓa ɓayin ga hafcaa
iñaa man na baanu-buu' wu-wúrúus ee fíkíicaagaɓa man na fíkíi ɓo'-súusúus.
8 Ɓa ɓayin fencaa man na fen ɓeti ee síscaagaɓa man na sís gayindi. 9 Fasaacaa
man na eku kúltí-pewiñ. Ríiraa paaɓcaagaɓa man na ríi' sareet-pënís ciyewin caa
íisuk kiheñohnee. 10 Ɓa ɓayin lúk, fodii lúk dagal na kútúŋ ga siñdaanaa, ee ga
tútúŋtaama, daŋaraa ɓa yah ɓuwaa kisodaloh iñaa le' ñiin ciyëtúusɗa, waa ga.
11 Buuraa paycaama yërí en malaakaa nogaa ɓu-baam. Ya teeku Abadon ga lak
ki'Ebërëe, ee ga kiGerek ya ɓaysi Apoliyon*.

12 Kofeelkii ɗeɓɗa paafin. Tík ganaa, kanak ciliis jomin kihay ɓan.

Mbiiwaa wu-yitniinoowaa típpa

---

* **9:11** 9: 11 Abadon na Apoliyon teekcaama ga lakcaagaca ca waa' kiwo' «yahoh»

13 Malaakaa yuyitniinooyaa dalla kimbiiɓ mbiiwaagari: mi kelohha koonaakaa
meyoh ga wiiycaa cinikiiscaa ga loteel-wúrúusaa en ga fíkíi Koohɗa. 14 Koonaakaa
wo''a malaakaa yuyitniinooyaa ɓay mbiiwaaɗa an:

- Ɓëgísaa malaakacii ɓinikiisɓii ɓagu ga yahaa húlúwii wiyaakwii teeku Ëfaratɗa.

15 Waa ennda ɗa, malaakacaa ɓinikiisɓaa ɓëgísussa. Ɓa waayukee wahtiima na
besiima, ñiidiima na kíiskiima kiɗúbí' komii wukaahaywii ɓuwii ga ëldúnaɗa. 16 Ga
iñaa mi kelohɗa, soldaa'caa lapu pënís kiheñohneeɗa enee ɓimílíyoŋ citéemée'-
kanak (200 Mílíyoŋ). 17 Pëníscaa na ɓuwaa lapɓaɗa, mi hotɓa en fan ga heey,
fodii dii: ɓa ekuk kúltí-pewiñ ciyo'oh cor en fan kiwii, cibúloh, búlohaa deey ga
súusúus ee cimbaasaan en fan pëndël witamóhí'†. Hafcaa pëníscaa man na haf
gayindi. Kiwii, iifiil na pëndël witamóhí', caa mey ga túuwtaagaɓa. 18 Kofeelcaa
kaahaycaa caamaa, mey ga túuwtaagaɓaɗa ennda: kiwiikaa, iifiilaa na pëndëlaa, ca
ɗúbí'ta komii wukaahaywii ɓuwii ga ëldúnaɗa. 19 Doolaa pëníscaa ɓayɗa nak en ga
lúkcaa na ga túuwtaagaɓa. En ki'enaa, lúkcaagaɓa man na goŋ; ca ɓayin haf, ee ca
tumi ɓuwaa iñaa meskin naca.

20 Wayee nak ɓuwaa tes kaanussii ga kofeelcaa-caamaɗa, foñussii ga fen iñcaa
cibóní'caa ɓa tumee na yahɓaɗa. Ɓa ɓaa lís kijaamuk raɓ-seytaani na nataalcaa
hëwírohu wúrúus, wala hëelís, wala përëm, atoh cimórí' wala doo' kedik. Ee
iñcaama mínoo kihot, ca mínoo kikeloh, ca mínoo kitíin. 21 Ɓa ɓaa lís ga ki'ap ɓo',
kinaahkaa ɓa enukoheeɗa, kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ, na kilok.

10

Malaakaa na kukëyítkaa

1 Waa ennda ɗa, mi hotta malaaka yiliis yilëekí'-dooli yaa yoosukoh asamaan,
úulukin yaayeel. Ko'kaa-huulaa wíilin hafaagari, fíkíifaa faa melic en fan noh ee
kotcaa yo'ohin en fan jelem kiwii. 2 Ya ɓayin ga yahci kukëyít jaa kúnísuunun. Ya
yíppa kotaagari ñaabaa ga giiyaa, wuseŋwaa ya yíppawa ga kakayfii. 3 Ya dalla
kiles koonaa ga ɗook en fan gayindifaa en na kibëmbuk. Daa ya fiipee, íníŋcaa
ciyitnakanakcaa tëesí'ta. 4 Daa íníŋcaa ciyitnakanakcaa tëesɗee, mi waa'ta kibín
iñaa ca wo'ɗa, wayee mi kelohha koonaakaa meyoh asamaan, wo''aroo an:

- Iñii íníŋcii ciyitnakanakcii wo'ɗa enat kúmpa ga ɓéeɓ, kaa bínndi. 5 Waa ennda
ɗa, malaakaa mi hotee tuukin ga giiyaa na kakayfiiɗa, ɓëwí'ta yahaagari ñaabaa,
ëewdohha asamaan. 6 Lëehí'ta ya waatta ga ɓii en na kipes bi taa'ɗa, yii sak
asamaanii na ɓéeɓ iñcii en gaɗa, kakayfii na ɓéeɓ iñcii en gaɗa, giiyii na ɓéeɓ iñcii
en gacaɗa, ya wo''a an:

- Diimaɗa, laakissii kisekis dara. 7 Bëríinaa ɗú keloh malaakii yuyitnakanakyii,
fúrísan mbiiwaagariɗa, ɓéeɓ iñii Kooh am kitum ee ínohukkii duumɗa, hay kimat
sëk fodaa daa ya yéegaleeka súrgacaagari enu sëldíigacaagariɗa.

8 Koonaakaa mi kelohee, meyoh asamaanɗa nak wo'issaroo an:

- Kara, fu ɓeɓ kukëyítkaa kúnísuunun en ga yah malaakaa tuuk ga giiyii na
kakayfiiɗa.

9 Mi ka'ta ga malaakaa, kiwo''i ya e'too kukëyítkaa jaama. Ya wo''aroo an:

- Uuna, ñamaaja. Ja hay kicelem fodii kúum ga kúuwkiigaraa, wayee le' lookfunaa,
hay ki'aay heh✡.

10 Fodaama, mi ɓeɓpa kukëyítkaa ga yah malaakaa, mi ekkaja ga kúuwroo, mi
yaa ñam. Ja celemmba fodii kúum, wayee daa mi oneeja, ja aayya heh ga lookkoo.
11 Lëehí'ta, mi wo'ussa an:

---

† **9:17** 9: 17 Mëdírohat na iñaa hewee ga Sodom na Gomoo'ɗa. Malkat Lúkkaa 17: 29 ✡ **10:9** 10: 9 Malkat Esekíyeel 2: 9–3: 3.

- Fu jomin kika' kiyéegalohis iñcii Kooh yah kitum, aaw ga heet ciyewin, túl
tiyewin, lak ciyewin na buu' ɓiyewin.

11

Seedicaa ɓanakɓaa

1 Waa ennda ɗa, mi erussa doo'-barahaa man na dooraa natohsi hen, mi wo'ussa
an:
- Koluka, fu nat Kaanfii Kooh, fa na loteelii, fu kín ɓuwii en na kijaamuk Kooh
gaɗa. 2 Ɗekatii Kaanfii Kooh hanoh foohɗa nak, íisaawa, kaa natwa, ndaga wa
foñɗu yiifa'cii. Ɓa hay kitogisoh teerii wisela'í'wii iñaa le' ñiin cidaaŋkaah-nikiis
na ñiin kanak*. 3 Mi hay ki'on seediciigoo ɓanakɓii, ɓa yéegaloh iñii Kooh wo'ɗa, ee
ɓa ekukan saaku, kitoŋ iñaa le' bes cijúnni na bes citéemée'-kanak na cidaaŋkaah-
yitniinoo (1.260).
4 Seedicaama ɓërí en tedik-ólíwíyéetii tanaktii na ɓan lampucii kanakcii en ga fíkíi
Ha'mudii laak kakayfiiɗa. 5 Ɓaa waa'ɓa kitum iñaa mesikinaa, kiwii hay kimey ga
túuwtiigaɓa, tëkí' ɓuwaa sagoh naɓaɗa. Kayoh, ɓaa fu waa'ɓa kitum iñaa meskinaa,
fu joman ki'apu fodaama. 6 Seedicaama onuunun kimín kilaŋ asamaanii ee toɓ
keenoo kakay bi ga daa ɓa lëehɗan kiyéegaloh iñii Kooh wo'ɗa. Ɓa onuunun ɓan
kimín kisúpít músúmii ma en ñíf, na kimín kifeek ɓu-ëldúna na kofeelcaa leehoo,
wahtaa neɓɓa tóoh.
7 Ee binaa ɓa lëehí' kiseedi'aa, rawaa yisóotí'yaa✡ meyoh ga ɓu-baamɗa hayɓa
kiheñoh, ya laak ndam ga ɗookɓa, apɓa. 8 Fodaama, faraafcaagaɓa hay kifoñu ga
paanaa en ga teeraa wiyaakwaaɗa. Teeraama, Kooh abohwa fodii Sodom wala Esípti
ee Ha'mudiigaɓa daayohsee ga kuraanaa daama. 9 Iñaa le' bes kaahay na caban, ɓiɓo'
ga heetaa en ɓéeɓ, ga níilaa en ɓéeɓ, ga lakaa en ɓéeɓ, na ga kúlkaa en ɓéeɓ, hay
kihayu kimalak faraafciigaɓa, ee ɓa íisanndii ken acca. 10 Ɓéeɓ ëldúna, keeñɓa hay
kisoos ga iñaa dal ɓuwaamaɗa, ɓa neɓluki, ɓa wosohi cikëñí' ga díkaantiɓa ndaga
seedicaa ɓanakɓaama sodalseera ɓuwii lool.
11 Wayee waa bescaa kaahaycaa na caban matɗa, ëpaa onohi kipes, ee meyoh
ga Koohɗa hayya, sorukkaɓa, ɓa kolukka. Daama, ɓuwaa tuukee kimalakɓaɗa,
tíitussa bi ɓaa saak. 12 Seedicaa ɓanakɓaa kelohussa koonaakaa wo' didóolí', meyoh
asamaan, an:
- Lapat dii! Yaayeel úullaɓa, ɓa lappa ɗook asamaan. Ɓuwaa sagoh naɓaɗa ɓaa
malak ga. 13 Ga wahtaama siiy, kakayfaa yëngëlukka didóolí', ee ga iñaama, kaan
cidaaŋkaahcaa fu am ga teeraa tóoh, fíinoofaa ɓú'ta ga, ɓo' ɓijúnni-yitnaɓanak
(7.000) kaanussa ga yëngëlaa kakayfaa waama. Ɓuwaa ɓíinoo múc gaɗa tíitussa,
ɓa aawwa kindam Koohyii hanoh ɗookɗa. 14 Kofeelkii kukanakkii paafin foduma.
Malakat kofeelkii kukaahaykii kii hay diima-diima.

Mbiiwaa wu-yitnakanakwaa típpa: Kihaykii Nguurii Kiristaanii

15 Malaakaa yuyitnakanakyaa mbiiɓpa ee ga asamaan laakka toonaataa tëesí' an:
- Nguurii ëldúna tíkuunun kimma ga yah Kooh, Ha'mudiigaruu, na ga yah
Kiristaaniigari, ee ya yah kinguuruk bi taa'.
16 Waa ennda ɗa, yaakcaa ɓidaaŋkaah-kanak na ɓinikiisɓaa yuŋsee ga fíkíi Kooh,
ga baŋ-buu'caagaɓaɗa, yípussa púk kakay, ɓa ɓaa jaamuk Kooh. 17 Ɓa ɓaa wo' an:
- Kooh, Ha'mudii mín tóohɗa, fu yii fu en ee fu eneeɗa, ɗí ɓii kañnjaa ndaga fu
teewohin doolii kimínkiigaraa ee fu tuukirin nguuriigaraa. 18 Heetcii aylukuunun,
wayee nak aylukiigaraa wërí yoosuk. Wahtii le'in, wii fu yah ki'atti' ɓuwii kaaninɗa,
wii fu yah kineehal súrgaciigaraa enu sëldíigaciigaraaɗa, na ɓuwii en ɓuufuɗa

* **11:2** 11: 2 Wo'u dii teeraa Yéerúsaleem: Mëdírohat na Lúkkaa 21: 24 ✡ **11:7** 11: 7 Malkat Dañeel 7: 3,7,21.

ee niikuunun teekiigaraaɗa, oomaanoo, yaakoo. Wahtiima ɓan, wërí en wii fu yah
kiɗúbí' ɓuwii yahsoh ëldúnaɗa.
19 Waa ennda ɗa, ɗekataa wisela'í'waa Kooh ga asamaanɗa lëgísukka, gaalaa
mandarga kifiiliimunkii Kooh na ɓuwiiɗa†, hotukka ga ɗuuygaa. Kooh awwa
kimelic, toonaataa taa ríi', íníŋcaa caa tak kitak, kakayfaa faa yëngëluk, ee toɓ-galaas
wiyaak waa keen.

12

Iñcaa ciyitnakanakcaa Kooh teewoheeɗa

Ɓetifaa na goŋ-jësíkaa

1 Fodaama, Kooh teeɓparoo enaama yiyaak yaa mey ga asamaan: ennda ɓeti, fa
úulukin nohii, ñiidii hanohin fíldoo kotcaagari, ee ya ekukin baanu-buu', waa ɓay ol
cidaaŋkaah na kanak. 2 Ɓetifaa enee na look bi fa faa yah kilaak kowu. Fa faa fiip
ndaga lëgëyaa kilaakkaa na mesiklaataa kilímkaa.
3 Mi hotta enaama yiliis yaa mey ga asamaan ɓan: ennda goŋ-jësík yiyaak,
yiyo'oh cor en fan kiwii. Ya ɓay haf ciyitnakanak na wiiy cidaaŋkaah, ee hafaa
en tóoh ekukin baanu-buu'. 4 Ya fëyëekíssa komii wukaahayii olcii ga asamaanɗa
na lúkaagari, jaffaca ga kakayfii. Ya tuukka ga fíkíi ɓetifaa en na kilaak kowuɗa,
en ɗanaa kowukaa límsinaa, ya ñamka. 5 Ɓetifaa nak laakka kowu kiyaal, kaa yah
kiníi' heetcii ga ëldúnaɗa ɓéeɓca na ngot-pewiñ. Kowukaa dalla kiɓewu ɓayussa ga
yahaa Kooh, ga baŋ-buuraagari. 6 Ɓetifaa nak núppa, ka'neera ëgí'-dúndagaa, ga
ɗekataa Kooh waayukɗeeriɗa, en ɗanaa, ya toputu'u daama iñaa le' bes cijúnni na
citéemée'-kanak na cidaaŋkaah-yitniinoo (1.260).
7 Waa ennda ɗa, heñ wiyaak dalla kilaak ga asamaan. Míseel, malaakaa Kooh
yiyaakyaa, ya na malaakacaagari ɓaa heñoh na goŋ-jësíkaa. Yaama ɓan, ya na
malaakacaagari, yaa heñoh naɓa. 8 Wayee goŋ-jësíkaa mínndii ga heñaa, ee fodaama
ya laakissii fen daa ya enan ga asamaan, ya na malaakacaagari. 9 Ya jafussa ga fooh,
ya goŋ-jësíkaa, goŋ-cosaanaama wo'u sépí'í'-ga-nofii, wala Seytaanii, yii ɗúki ɓéeɓ
ëldúnaɗa. Ya jafussa ga kakay, ya na malaakacaagari.
10 Lëehí'ta, mi kelohha koonaa kiyaak ga asamaan, kaa wo' an:
- Diimaɗa, jamaanii kimúckii le'in, diimaɗa Koohyiigaruu teewohin iñii ya mínɗa
ee tuukirin nguuriigari. Diimaɗa Kiristaaniigari eruunun doolii. Ga iñaama, pokoh-
kiwo'ii, yii wekoo nohoo ëpírohi mbok-kerceenciigaruu na Koohɗa, jafuunun ga
kakayfii.
11 Ɓa nak, ɓa laakin ndam ga ɗookci ndaga ñífii kubaalkii aamɗuseeɓaɗa, na ɓan
kayohfaa ga wo'eenaa ɓa seedi'eeɗa. Ɓa keeñukkii kipeskaagaɓa bi ɓa niikka kikaan.
12 Kërí tah, fu asamaan na ɗú ɓii ɗú dëk gaɗa, neɓlukat!! Kakayfii na giiyii nak,
massa ɗú, ndaga sépí'í'-ga-nofii yoosukin garúu, ee ya líifin na tam-keeñ ga dii ya
ínohin an ya tesohissii yewinɗa.
13 Daa goŋ-jësíkaa hotee an ya jafuunun ga kakayfii, ya íisukka ga fenoo ɓetifaa
límee kowukaa kiyaalkaaɗa. 14 Ɓetifaa nak tokɗussa paɓcaa kanakcaa caagiyoofaa*
fiyaakfaa, en ɗanaa ya pún bi ga ëgí'-dúndagaa, ya saan gogaa, ya en ga ɗekataa
Kooh waayukɗeeriɗa, ya toputu'u da iñaa le' tíkíis taahay na caban†. 15 Waa ennda
ɗa, goŋ-jësíkaa weessa na kúuwci músú miyewin en fan húlúɓ, ga fenoo ɓetifaa,
doonaa músúmaa ɓayfa. 16 Wayee kakayfaa sommba ɓetifaa, fa lëgísukka, fa annda

† **11:19** 11: 19 Gaalaama wërí ɗaakee atohcaa Waasaa Kooh bínsee gaɗa. Gaalaa faansee ga ɗekataa wëñ kisela' ga Kaanfaa Koohɗa * **12:14** 12: 14 Caagiyoofaama mín ki'en enaamaa yunikiisyaa en na kipes ee wíilee baŋ-buraaɗa. Malkat 4: 7 † **12:14** 12: 14 Ga kiGerek, wo' an: «jamaanu wíinoo, jamaanu ciyewin na caban jamaanu» Iñaama jomin kile' tíkíis taahay na caban. Malkat ɓan 11: 3; 12: 6 na 13: 5

músúmaa goŋ-jësíkaa weesee na kúuwciɗa. 17 Goŋ-jësíkaa nak, keeñci tammba ga
ɓetifaa lool, ya móoñísneera heñaa ga towutaa ɓetifaa tesɗa, ɓaa taabuk iñcaa Kooh
nakoh kitumɗa, ee ɓa dëk ga kiseedi' Yéesuɗa. 18 Waa ennda ɗa, goŋ-jësíkaa tuukka
ga seereenaa giiyaa.

13

Raɓ meyca ga giiyaa

1 Tíkka ga, mi hotta raɓ yidëyna yaa en na kimey ga giiyaa. Ya ɓayin wiiy
cidaaŋkaah na haf ciyitnakanak. Wiiyaa en ɓéeɓ ɓayin baanu-buu', ee hafaa en
ɓéeɓ bíduunun ga teek-ɓasee ga Kooh. 2 Rawaa mi hotɗa nak, man na cígídoo,
kotcaa man na kot rawaa wo'si úrsi* kiyak na kikaañ, ee kúuwkaa man na kúuw
gayindi. Goŋ-jësíkaa e'tari kimínkaagari, e'tari baŋ-buuraagari, ee e'tari ɓan dooli
wiyaak. 3 Wíinoo ga hafcaa ɓayin gaañaa man na hoossee hen, ee gaañaama yeeri
ki'apɗa, wakka. Ɓu-ëldúna ɓéeɓɓa waaru'ussa ga rawaa, ɓa taabukkari. 4 Ɓéeɓ
aawwa kijaamuk goŋ-jësíkaa ndaga daa ya on rawaa dooliɗa. Ɓa ɓaa jaamuk ɓan
rawaa, ɓa ɓaa wo' an: «Ɓii yiida man na rawii? Ɓii yiida mín nari kiheñoh?». 5 Rawaa
nak, onussa kiwo' wo'een tay na wo'een-ɓasee ga Kooh. Ya onussa kon dooli kitum
ga iñaa neɓpi, iñaa le' ñiin cidaaŋkaah-nikiis na kanak. 6 Rawaa nak aawwa kiɓas
Kooh, kiɓas teekii Kooh, kiɓas taalaa Kooh dëkohɗuɗa na kiɓas ɓan ɓéeɓ ɓuwaa
dëk ga asamaanɗa. 7 Ya onussa kiheñoh ɓuwii enu ɓuu Koohɗa ee ya laak ndam
ga ɗookɓa. Ya onussa ɓan dooli ga ɗook níilaa en ɓéeɓ, heetaa en ɓéeɓ, lakaa en
ɓéeɓ na kúlkaa en ɓéeɓ. 8 Ɓéeɓ ɓuwii ga ëldúna, ee aboh ga iñaa wa saksee bi
wati, teekcaagaɓa bídussii ga këyítfaa ɓuwaa laak kipeskaaɗa, hayussi kijaamuk.
Këyítfaama fuu kubaalkaa hoossee fodii sarahɗa.

9 Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka! 10 Ɓaa Kooh wo' an fu hay kiɓagunaa, fu
hay kiɓagu. Kooh wo' an fu hay ki'apu na kalawaa, fu hay ki'apu na kalaɓ. Iñaama
tah ɓuwii en ɓuu Koohɗa, ɓa jom kiguu'guuluk hen ee ɓa taam na ngëm.

Raɓ meyca ga kakayfii

11 Waa ennda ɗa, mi hotta raɓ yiliis yaa en na kimey ga kakayfii. Ya ɓayin wiiy
kanak, caa man na tuwiiy baal yiyín ee ya wo'ee fodii goŋ-jësík. 12 Rawaa meyee
ga giiyaaɗa, ɓéeɓ doolaa ya laakɗa, yiima laakinwa ee ya yaa teewohwa ga fíkíi
rawaa ga giiyaaɗa. Ya yaa gítín ɓu-ëldúna kijaamuk rawaama meyoh giiyaa ee ɓay
gaañaa man na ya hoossee hen bi wakinɗa. 13 Ya yaa tum kíntaan ciyaak, caa karin
sah bi ga kiyóoskí' kakay, ga fíkíi ɓéeɓ, kiwiikaa meyoh asamaanɗa. 14 Fodaama, ya
múuyɗi ɓuwii ga ëldúnaɗa na kíntaancaama ya onu kitum, ga fíkíi rawaa meyohee
ga giiyaaɗa. Ya yaa wo' ɓuwaa kihëwí' nataalaa rawaa hoossee na kalaɓfaa ee ya yaa
pesisɗa. 15 Ya onussa kipesi' nataalaa rawaa waama, ya tummbawa bi wa mínnda
kiwo', ee wa onuunun an ɓéeɓ ɓaa fu jaamukkiiwanaa fu apu. 16 Rawaa yukanakyaa
gítínnda kon ɓéeɓ ɓuwii, oomaanoo, yaakoo, buuroo, nduuloo, ñaamoo, ɓaa enndii
ñaamoo, kiɓay mandarga rawaa ga yah-ñaam wala ga púk. 17 En ɗanaa, ken mínoo
kilom wala kitoon ee ɓayyii mandargaa rawaa: ennda teekaagari wala kídaa hín
nawa.†

* **13:2** 13: 2 Úrsi, iñaa raɓ yidëyna, yaa man na dëŋngín pëeníi. Ya ñami pëegíi ee tumoo ken dara en an fu le''ii ga towutaa ya laakɗanaa. Ya mínin ki'ap ɓo' ga iñaa gaaw na coginaacaagari. † **13:17** 13: 17 Ga lakcaa waama, occaagaca kínsee hen, ocaa en ɓéeɓ ɓayeera mandarga kín, fodii dii: a = 1; b = 2; c = 3. Kon teek míneera kijagu fodii kikín.

18 Diima kilaak hamham këri meekisohu dii: ɓaa laakin hel hay kimín ki'ínoh iñii kídii teekii rawii waa' kiwo'ɗa. En ki'enaa, kídiima hín na wii teekii ɓo'-súusúus‡. Wërí en téemée'-yitniinoo na daaŋkaah-yitniinoo na yitniinoo (666).

14

Kubaalkaa na ɓuwaa ɓiyewinɓaa ya laasɗa

1 Waa ennda ɗa, mi hotta Kubaalkaa tuukin ga jaŋjagaa Síyoŋ, ya na ɓo' ɓijúnni
citéemée' na ɓijúnni cidaaŋkaah-nikiis na ɓijúnni cinikiis (144.000). Yaa en ɓéeɓ,
teekii kubaalkii na wii Kooh paamci, bíduunun ga púkaagari. 2 Mi kelohha koonaa,
kaa meyoh asamaan, ee ka ríi' en fan yëngëlaa dúuscaa ga giiyaaɗa, en fan ɓan
íníŋ wiyaak. Koonaakaa mi kelohɗa madin ɓan na ríi' riiticaa ɓiɓo' en na kiriiti.
3 Ɓéeɓ ɓuwaama ɓaa yeek yeek-kañ wi'as ga fíkíi baŋ-buuraa, ga fíkíi enaamacaa
ɓinikiisɓaa en na kipesɗa, ee ga fíkíi yaakcaa ɓan. Yeekaama, Ken mínoowa kiyoon,
enndii ɓuwaa ɓijúnni-téemée'ɓaa na ɓijúnni-daaŋkaah-nikiis na ɓijúnni-nikiisɓaa
ɓaama Kooh laas ga ëldúnaɗanaa.

4 Ɓuwaama nak mossoo kilíiɓ ga kitaam na ɓeti, ee ɓa setin wic. Ɓa taabuki
Kubaalkii daa ja aaw tóoh. Kooh yërí laasɓa ga díkaanti ɓuwii, ɓa erohha hafɓa
ga Kooh na ga Kubaalkii fodii iñaa nísu ga iñcaa píiku, kifaani' Koohɗa. 5 Ee saboh
fíinoo mosoo kimey ga kúuwɓa: ɓa laakoo sík.

Malaaka ɓaahay yéegalohha atti'aa Kooh

6 Waa ennda ɗa, mi hotta malaaka yiliis yaa en na kipún ga jepitaa asamaan. Ya
haydoh hewhew winéwí' waa nísukoo bi taa', kiyéegalwa ɓéeɓ ɓuwii ga ëldúnaɗa:
kúlkaa en ɓéeɓ, níilaa en ɓéeɓ, lakaa en ɓéeɓ na heetaa en ɓéeɓ. 7 Ya yaa wo'
didóolí' an:

- Niikat Kooh ee ɗú e'ti ndam! Kayoh, wahtii ya yah ki'atti' ëldúnaɗa le'in. Kon jaamukat ɓii sak asamaanii, kakayfii, giiyii na haalaa-músúciiɗa.

8 Laakka malaaka yiliis, yukanak, taammba ga fenoo yuɗewaayaa, wo''a an:

- Babíloon, teerii wiyaakwii keenin! Ya yii ya lëelɗee heetcii ɓéeɓ na biiñii kifaanuk-pakaykiigari kiyaakkii ya enukohɗa, ya keenin jac!

9 Laakka malaaka yiliis, yukaahay, taammba ga fenoo ɓanakɓaama, wo''a didóolí
an:

- Ɓéeɓ ɓaa fu jaamuk rawii na nataaliigari, ee fu ɓay mandargiigari ga púkaagaraa
wala ga yahaagaraanaa, 10 fu hay ki'an ɓan ga biiñaa aylukaa Kooh. Biiñaama nak
koocussii ee Kooh hafanndaawa ga kaas aylukaagari. Fu yaama, fu hay kisodalu lool
ga kiwiikaa na pëndëlaa witëmí'waa, ga fíkíi malaakacii Kooh na ga fíkíi Kubaalkii.
11 Fodaama kiwiikaa yahhaa kisodalɗa, iifiilaagaka yah kiɗúuk bi taa'. Ee ɓuwii
jaamuki rawii na nataalaagariɗa, na ɓéeɓ ɓaa mandarga'u na teekiigari, laaksanndii
íika', enndii wek enndii noh.

12 Iñaama tah ɓuwii en ɓu-Kooh, taabuk iñcii ya nakoh kitum, ee ɓa gëmin ga
Yéesuɗa, ɓa jomin kiguu'guuluk. 13 Waa ennda ɗa, mi kelohha koonaakaa meyoh
asamaan, wo''aroo an:

- Bídaa iñii yii: «Aboh diima, ɓa yewinin múu' ɓuwii en wíinoo na Ha'mudii bi ga kikaanɗa!» Helii yisela'í'yii wo' an:

- Kayoh, ɓa hay ki'íikaruk ga coonucaa ɓa dayeeɗa. En ki'enaa, tumeencaagaɓa hayɓa kitaabuk.

Ëldúna píikussa

‡ **13:18** 13: 18 Kídaa teekaama mandarga ëldúna na ɓuwii en gaɗa, ndaga ɓo' saku ga besaa wu-yitniinoowaa. Kon rawaa ɓay mandargaa ɓo' ee mandarga iñaa mattii. Kooh laak kín wu-yitnakanak.

14 Waa ennda ɗa, mi hotta yaayeel wiyaanaaw ɗer, ee ga ɗookgaa laakin iñaa yuŋ ga man na ɓo'✡. Ya ekukin baanu-buu' wu-wúrúus ga hafaa, ee ya abin píikaa wikëeñí' ga yahaagari. 15 Laakka malaaka yiliis yaa meyoh Kaanfaa Kooh, ya yaa fiip ɓaa yuŋ ga yaayeelaaɗa an:

- Tíkaa píikaaniigaraa fu aaw kigú' ndaga kipíik le'in ee tóoh lúudin kipíik ga kakayfii. 16 Fodaama, ɓaa yuŋ ga ɗook yaayeelaaɗa weessa píikaanaagari ga kakayfii, ëldúna tóoh píikussa.

17 Laakka malaaka yiliis yaa meyoh Kaanfaa Kooh ga ɗookɗa. Yaama ɓan abin píikaa wikëeñí'.

18 Lëehí'ta, laakka ɓan malaaka yiliis yaa meyoh loteelaa. Yaama yërí laak dooli ga kiwii. Ya fiippa yaa ɓay píikaanaaɗa, didóolí an:

- Tíkaa píikaaniigaraa wikëeñí'wii, fu gú' yool-reseŋcii ga ëldúnaɗa, ndaga ca lúudin.

19 Waa ennda ɗa, malaakaa weessa píikaanaagari ga kakayfii, gú'ta yoolcaa reseŋcii ga ëldúnaɗa. Ya íiffaca ga seesaa'-biiñaa wiyaakwaa en aylukaa Koohɗa.
20 Towu reseŋtaa togisohussa ga ɗuuƴ iñaa seesohsiɗa, ga foogaanaa teeraaɗa. Ñíf meyohha ga, wa taakka iñaa hín na kíloomeet citéemée'-kaahay (300) ga agilaat, ee wa lappa bi hínnda na laaɓcaa pëníscaa ga ɗook.

15

Malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa na kofeelcaa ciyitnakanakcaa mëeñdohɗa

1 Waa ennda ɗa, Kooh teeɓparoo enaama yiyaak yiliis ga asamaan, yidóoyí-waa': malaaka ɓiyitnaɓanak ɓayuunun kofeelcaa ciyitnakanakcaa mëeñjoh ee cërí yah kimëtí' aylukaa Koohɗa. 2 Mi hotta ɓan enaama, en fan giiƴ-seetu, waa akitohu na kiwii. Ɓuwaa tëhin rawaa, ɓa jaamukii nataalaagari, ee ɓa ɓayyii kídaa hín na teekaagariɗa, tuukuunun ga ɗook giiƴ-seetaa. Ɓa níkukin riiticaa Kooh ereeɓaɗa,
3 ee ɓa ɓaa yeek yeek-kañii Móyíis, súrgaa Kooh na wii Kubaalkii, an:

- Kooh, Ha'mudii ee mín ga tóohɗa, tumeenciigaraa yakin ee newin kimalak, fu buurii ɓéeɓ heetcii, iñaa fu natin kitum tóoh, júwin ee koo' ga waas.

4 Ha'mudii, ɓii kaañanndaa kiniikoo ɓa? Ɓii sagan kikañ teekiigaraaɗa ɓa? Kayoh, fu doŋ fu yërí sela', ee ɓéeɓ heetcii hay kihayu yí'u ga fíkíifu, jaamuksiraa, ndaga ɓa hotin an tumeenciigaraa júwin.

5 Waa iñaama paaffa, mi hotta ga asamaan, ɗekataa wëñ kisela' en ga taalaa teewoh kifiiliimunkaa Kooh na ɓuwiiɗa, lëgísukin. 6 Malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa ɓayu kofeelcaa ciyitnakanakcaaɗa meyohussa da. Malaakaa en ɓéeɓ ekuk kúltí sooy fiyaanaaw ɗer bi faa melic, ee pëkírukin liiɓ-wúrúus ga fasaafaa. 7 Yíinoo ga enaamacaa ɓinikiisɓaa en na kipesɗa✡ e'ta malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa kaas-wúrúus ciyitnakanak caa líifin muut na aylukaa Kooh, yii en na kipes bi taa'ɗa.
8 Waa ennda ɗa, ɗekataama wëñ kisela'ɗa líiffa na iifiil, kiteewoh ndamaa Kooh na doolaagari. Ee ken mínndii da ki'aas bi ga daa kofeelcaa ciyitnakanakcaa malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa haydohɗa matan.

Kaascaa ciyitnakanakcaa tum aylukaa Koohɗa

16

Kaasaa ɗeɓɗa

1 Tíkka ga, mi kelohha koonaa kiyaak, kaa meyoh ɗekataa wëñ kisela' ga Kaanfaa Koohɗa, ka wo''a malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa an:

- Karat, ɗú íif ga ëldúna kaascii ciyitnakanakcii tum aylukii Koohɗa.

✡ **14:14** 14: 14 Malkat 1: 13; Dañeel 7: 13. ✡ **15:7** 15: 7 Malkat 4: 6.

2 Waa ennda ɗa, malaakaa ɗeɓɗa, ka'ta, íiffa kaasaagari ga ëldúna. Taaw cibóní',
ciméeskí' dalla kimey ga faancaa ɓuwaa ɓayee mandargaa rawaa ee jaamuksee
nataalaagariɗa.

Kaasaa wukanakwaa

3 Malaakaa yukanakyaa íiffa kaasaagari ga giiyaa, músúmaa dalla kiman na ñíf
ɓaa kaanin. Ɓéeɓ iñcaa pesee ga giiyaaɗa kaannda.

Kaasaa wukaahaywaa

4 Malaakaa yukaahayyaa íiffa kaasaagari ga húlúɓcii na haalaa-músúcii, ca
súpítukka ennda ñíf. 5 Daama, mi kelohha malaakaa onu dooli ga ɗook músúciiɗa
wo''a an:
- Fu yii fu en, fu enee ee fu sela'inɗa, fu júwin ga dum fu atti' iñcumaɗa. 6 Waa ɓa
ɓërí aamee ñífaa ɓuwaa en ɓuufuɗa na waa sëldíigaciigaraa, fu nak, fu erinɓa ñíf
ɓa an ee gënin gaɓa.
7 Mi kelohha koonaa kaa meyoh loteelaa tëkírohsi cúuraayɗa an:
- Ehee, Kooh, Ha'mudii mín tóohɗa, iñcii fu atti'ɗa koo' ga waas ee júwin!

Kaasaa wu-nikiiswaa

8 Malaakaa yunikiisyaa íiffa kaasaagari ga ɗook nohii, wa onussa kitëkí' ɓuwii na
kiwiikiigawa. 9 Noh witëmí' aawwa ɓuwii kitëkí', ɓa ɓaa ɓas Kooh, ya yii ya laak
dooli ga ɗook kofeelcaa caamaɗa. Ee ɓa saŋnga kisúpít kipeskaagaɓa, ɓa e' Kooh
ndam.

Kaasaa wu-yëtúuswaa

10 Malaakaa yuyëtúusyaa íiffa kaasaagari ga ɗook baŋ-buuraa rawaa. Fodaama,
kúlkaa rawaa nguurukohɗa ennda ga ñúus kërúus. Ɓuwaa aawwa kiɗowuk perem
ndaga mesiklaat. 11 Ɓa ɓaa ɓas Kooh yii ga asamaanɗa ndaga kofeelcaa ɓa en na
kidayɗa na taawcaa amɓaɗa; ee bi wati, ɓa saŋnga kisúpít kipeskaagaɓa.

Kaasaa wu-yitniinoowaa

12 Malaakaa yuyitniinooyaa íiffa kaasaagari ga húlúwaa wiyaakwaa wo'u Ëfaratɗa,
músúmaa dalla kisíiñ kifoñi' buu'caa kúlkohu meyaa'-nohɗa waas. 13 Waa ennda
ɗa, mi hotta raɓ ɓibóní' ɓaahay ɓaa waa' kiman na buuru-buu', ɓa meyca, yii ga
kúuwkaa goŋ-jësíkaa, yíinoo ga kúuwkaa rawaa[*], yíinooyaa ga kúuwkaa sëldíiga
sépí'í'-ga-nofaa[†]. 14 En ki'enaa, iñcaa enee raɓ ɓibóní', ɓaa tumi kíntaan. Ɓa ka'ta
ga buu'cii ga ëldúnaɗa ɓéeɓɓa, kihídírohɓa kiheñohnee ga besaa wiyaakwaa Kooh,
yii mín tóoh amɗa.
15 Ha'mudii wo' an:
- Malakat, mi yii hay fodii lok. Ɓaa neehhii ee yaa na kúltícaagari, yewinin múu'
ndaga ya tíidoo faan ɓuucuuc bi ɓo' hoti kacici.
16 Fodaama, raɓcaa ɓibóní'ɓaa hídírohussa buu'cii ëldúna ga ɗekataa wo'si ga
ki'Ebërëe Armagedoŋɗa.

Kaasaa wu-yitnakanakwaa

17 Malaakaa yuyitnakanakyaa íiffa kaasaagari ga uurisii. Koonaa kiyaak kelohukka
ga ɗekataa wëñ kisela'ɗa, meyoh baŋ-buuraa. Ka wo''a an:
- Matin sëk!
18 Daama, laakka melic, toonaa na íníŋ, caa en na kiríi', na yëngëluk-kakay
wiyaak, waa mosoo kilaak iñaa ɓo'-súusúus enee ga ëldúna bi wati. 19 Teeraa
wiyaakwaa ɗa'sukohha kom kaahay ee teerucii túltii ɓéeɓca ɓú'ta. Babíloon nak,
teeraa wiyaakwaama, Kooh alliiwa. Ya anlukohwa kaas-biiñaa en aylukaagari

---

[*] **16:13** 16: 13 Rawaa meyee ga giiyaaɗa [†] **16:13** 16: 13 Rawaa yukanakyaa, meyohee kakayɗa yërí ɓayu dii «sëldíiga sépí'í'-ga-nofaa» ee en ɓaa tík hafci sëldíiga-Koohɗa. Malkat ɓan 19: 20.

witamóhí'waa. [20] Dëkcaa giiyaa wíildɗa tóohca ennda mes ee ken hotissii jaŋjaŋ
wíinoo. [21] Toɓ-galaas wiyaak, waa ɓítlaataa kalamcaa jomin kile' kílóo cidaaŋkaah-
nikiis, meyohha asamaan, dalla kikeen ga ɗook ɓuwaa. Ɓuwaa nak ɓaa ɓas Kooh ndaga mesiklaataa toɓ-galaasaa haydoh ga ɗookɓaɗa. En ki'enaa, kofeelkaama dal gaɓaɗa, lak ɓarin.

17

Ɓeti faankoh-pakayfaa na rawaa

[1] Waa ennda ɗa, yíinoo ga maalaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa ɓay kaas mesiklaatcaa ciyitnakanakcaaɗa, hayya, wo''aroo an:

- Hay, mi teeɓpaa atti'ii sek ɓeti faankoh-pakayfii* fiyaakfii yípuk ga yahaa
giiycii ciyaakciiɗa. [2] Buu'cii ga ëldúnaɗa faanukuunun nari, ee ɓuwii ga ëldúnaɗa laaluunun ga biiñii en kifaanuk-pakaykiigariɗa.

[3] Helii Kooh dallaroo kisooruk, malaakaa ɓayyaroo ga ëgí'-dúndagaa. Mi hotta daama ɓetifaa lap ga ɗook raɓ yiyo'oh cor. Faanfaa rawaa gomin na teek ɓasee
ga Kooh, ee ya ɓayin haf ciyitnakanak na wiiy cidaaŋkaah. [4] Ɓetifaa ekuk kúltí
ciyo'oh cor, cimelic-melic, ya líifin na wúrúus na jamaa na pemi. Ya ɓayin ga yahci kaas wúrúus, waa líifin na enaama cisépí'í' caa araamin ee límukoh ga kifaanuk-pakaykaagari.
[5] Laakin teekaa bídu ga púkaagari ee iñaa kúmpa. Bídu ga an:

«Babíloon yii yiyaakyii, eew faankoh-pakaycii, eew enaamacii ci'araamí'cii ga ëldúnaɗa.»

[6] Mi hotta an ɓetifaa laalin ga ñífaa ɓuwaa en ɓuu Koohɗa, ɓuwaa seedi'ee
Yéesuɗa. Daa mi hoteefa, mi waaru''a lool. [7] Malaakaa nak wo''aroo an:

- Fu waaru' ya hínɗa? Mi hayyaa kiléerí' kúmpafii en ga ɓetifii, na rawii koorukki,
ee ɓay hafcii ciyitnakanakcii na wiiycii cidaaŋkaahciiɗa. [8] Rawii fu hotɗa peseera,
kipesci leehha. Ya hay kimeyoh ɓu-baam†, ya aaw ga kisaŋku'uk. Fodaama, ɓuwii ga ëldúnaɗa, ee ga iñaa wa saksee bi wati, teekcaagaɓa bídussii ga këyítfaa ɓay teekcaa ɓuwaa laak kipeskaa leehooɗa, hay kiwaaru'u binaa ɓa hot rawaanaa, ndaga rawaa peseera, kipesci leehha, ee ya hay kihayis.

[9] Diima, ki'ínoh iñii yii meekisoh kilaak hel na hamham: hafcii ciyitnakanakcii teewoh tëgëlcii ciyitnakanakcii ɓetifii yípukohɗa; ca teewoh buu' ɓiyitnaɓanak
ɓan. [10] Ɓiyëtúus ga buu'caama laasin kikeenu, yuyitniinooyii yii nguuruk diima, ee yuyitnakanakyaa hayyii duum. Wayee binaa ya hayaa, ya joman dii ki'en jutuut.
[11] Rawii pesee ee kipesci leehhaɗa, ya ga kihafci, iñaa buu' yuyitnakaahay. Ya kíndohu ɓan ga ɓiyitnaɓanakɓaa ee ya aaw ga kisaŋku'uk.

[12] Wiiycii cidaaŋkaahcii fu hotɗa nak, cërí en buu' ɓidaaŋkaah, ɓaa dallii kinguuruk duum. Ɓa hay kinguuruk, wayee ɓa onsan kinguuruk wahtu wíinoo doŋ
ee ɓa yah kibok kinguuruk na rawii. [13] Ɓa ɓéeɓɓa nak, ɓa díiruk enaama yíinoo:
ki'e' rawii kimínkiigaɓa na dooliigaɓa. [14] Ɓa hay kiheñoh Kubaalkii wayee Kubaalkii hay kilaak ndam ga ɗookɓa, ndaga yërí en Ha'mudii ha'muncii, ennda Buurii buu'cii
ɓan. Ɓuwii ya nook ga hafci, ya fal ee ɓa gëm gariɗa, ɓa hay kibok ɓan kilaak ndam nari.

[15] Tíkka ga, malaakaa wo'issaroo an:

- Giiycii fu hotɗa, cii ɓeti faankoh-pakayfii yípukohɗa, teewoh heetcii, mbooloocii,
túltii na lakcii ga ëldúnaɗa. [16] Wiiycii cidaaŋkaahcii fu hotɗa, ca na rawii
waa'sanndii kihot ga ɓetifii. Ɓa hay kite' ɓéeɓ iñcii ya laakɗa, ya tesɗa ɗúŋ. Ɓa
hay kiñam nahcii faanfiigari, ɓa tëkí' iñaa tes gariɗa ga kiwii. [17] En ki'enaa, Kooh

* **17:1** 17: 1 Ɓetifii faankoh-pakayfii wërí teewoh jíkaa hotuk ga teekaa teeraa Babíloonɗa. † **17:8** 17: 8 Ɓu-baam Ɗekataa jafohsi raɓcaa ga bí' kakayɗa. Ga baahaa yaawúu'caa, ɗekataama, ga bí' kakayɗa, raɓcaa ɗaaksi da, ɓa seki besaa ɓa atti'san kikaan bi taa'ɗa.

tumin ga keeñcaagaɓa, ɓa mëtí' iñaa ya natee kitumɗa, ɓa bokka kidíiruk iñaama, ennda ki'e' rawii doolaa nguu'caagaɓa, bi ga daa iñcaa Kooh wo' ɗa matan.
18 Ɓetifii fu hotɗa nak teewoh teerii wiyaakwii nguuruk ga ɗook buu'cii ga ëldúnaɗa.

18

Keenaa Babíloon, teeraa wiyaakwaa

1 Ga waa iñaama paaffa, mi hotta malaaka yiliis yaa yoosukoh asamaan. Ya laakin
dooli wiyaak ee lee'laataa meyoh ga ndamaagariɗa gommba ga ëldúna. 2 Ya dalla
kiles koonaa kiyaak an:
- Babíloon, teerii wiyaakwii keenin, wa keenin jac! Diimaɗa ya enin didëkaa' raɓ-seytaanicii, ɗaakkaarii ɓéeɓ raɓcii ɓibóní'ɓii, na ɓéeɓ selcii tabin kiñam [na ɓéeɓ júu'cii tabin kiñam], ee ken waa'tiiɗa. 3 En ki'enaa, heetcii ga ëldúnaɗa tóohca
anuunun ga biiñiigari en kifaanuk-pakaykii kiyaakkii ya enukohɗa. Buu'cii ga ëldúnaɗa faankuunun nari, ee kiwaa' mo'laat ëldúnakiigari ɓarinɗa onin toonohcii ga ëldúnaɗa kilaak alal ga.
4 Lëehí'ta, mi kelohha koonaa kiliis kaa meyoh asamaan an:
- Ɗú heetiigoo, meyat gari, en ɗanaa ɗú bokoo ga baakaa'ciigari ee ɗú akitohsoo ga
kofeelcii yahhi kidalɗa. 5 Kayoh, baakaa'ciigari tíkísukohin bi le'in asamaan ee Kooh
hot ga tumeenciigari cibóní'cii. 6 Íkatti iñii ya tumee ɓuwaaɗa, fayatti waas kanak
iñaa ya wútíroheeɗa. Líifɗat kaasaagari na anahaa wëñ ki'aay waas kanak waa ya
eree ɓuwii ki'anɗa. 7 Ga daa ya hídí' kigooñi' hafci ndam na mo'laatɗa tóoh, tíkatti
iñaa hínɗa ga coonu na kofeel. Ya wo' ga ɗuuyci an: «Mi yii yuŋnga dii dës fodii
buu' yiɓeti, mi enndii ɓetifaa yah kiñak yaal, ee mi ínohanndii múk kitoŋ.»
8 Iñaama yërí tahan bi kofeelcii sekkiɗa hídohan kidal ga ɗookci ga bes wíinoo:
ennda kikaan, kitoŋ na a', ee ya hay kitëkíru ga kiwii. Kayoh, Kooh, Ha'mudii atti'iɗa,
yërí mín ga tóoh. 9 Ɓéeɓ buu'cii ga ëldúna faanuksee nari, bokussa nari kineɓluk ga
alalaagariɗa, binaa ɓa hot iifiilii kiwiikii ya yah kitëkírohuɗanaa, ɓa hay kifiipoh, ɓa
kodukiri. 10 Ɓa hay kiceel palah ndaga kitíit ga coonucaa ya dayanɗa, ee ɓa wo'i an:
- Massa, éey massa, fu Babíloon, teerii wiyaakwii, teerii wilëekí'-dooliwii! Wahtii
wa wíinoo doŋ ee atti'ii fu atti'uɗa matta!
11 Toonohcii ga ëldúnaɗa, ɓa ɓan, ɓa hay ki'en ga kifiipoh, ɓa kodukiri ndaga ken
lomsisoo iñcaa ɓa tooniɗa: 12 ennda wúrúus, hëelís, jamaa na pemi; ennda ɓan píis
ci'elep-elep, píis cisooy, píis ciyo'oh cor cimelic-melic; ennda ɓan heet haangacaa
yooɓpii, na enaamacaa hëwírohu sís cooh, na haanga ciséerí', përëm, pewiñ wala
atoh wimórí' waa wo'si marba; 13 ennda ɓan safalaah këedíi' na éeñɗaah ciliis,
la'koleñ, heet cúuraay ciyewin, biiñ, dúuleen, fëríñ na beli, enoh, baal, pënís, sareet,
bi ga ɓiñaam na ɓuwaa abu hen. 14 Toonohcaama hayyi kiwo' ɓan an:
- Iñcii fu heelee kilaak ga keeñfuɗa tóohca saadinndaa. Tóoh alaliigaraa na
mo'laatcii fu ɓayeeɗa, fu hídin gaca ɗa ɗúŋ, ee fu laasissoo gaca bi taa'. 15 Toonohcaa
laaku alal ga toonaagaɓa ga teeraamaɗa hay kiceelu palah ndaga kitíit ga coonucaa
ya dayanɗa, ɓa fiipohi, ɓa koduki iñaama. 16 Ɓa hay kiwo' an:
- Massa, éey massa teerii wiyaakwii ekukee kúltí ci'elep-elepcii, cisooycii, kúltícii
ciyo'oh cor, cimo'laatcii; teerii pokukee wúrúuscii, jamaacii na pemiciiɗa! 17 Wahtii
wa wíinoo doŋ, alaliigaraa ɓéeɓwa púdin! Fodaama ɓéeɓ fóolíroh gaalcii, ɓéeɓ
ɓuwii aasi gaal kiɓaaɓɗa, ɓuwii lëgëyi ga giiyɗa na ɓuwii ay kipesɓa ga giiyɗa,
ceelussa palah, 18 ee daa ɓa hotee iifiilaa tëkíree teeraaɗa, ɓa fiippa an:
- Laakoo múk teeraa hín na teerii wii kiyaak!.
19 Ɓa ɓaa íifuk kakay ga hafcaa, ɓa ɓaa weleluk, ɓa ɓaa fiipoh, ɓa ɓaa koduk
iñaama, an:

- Massa, éeƴ massa teerii wiyaakwii! Ha'-gaalcii ga giiycii ɗa ɓéeɓɓa ɓewohu alalciigaɓa ga kisíidikiigari, ee wahtii wa wíinoo doŋ, wa ɗúbírussa!
[20] Fu asamaanii, neɓlukaa ga dii wa ɗúbíruɗa! Neɓlukat, ɗú ɓuwii en ɓuu Koohɗa, ɗú, apotaa'cii, na ɗú sëldíiga-Koohcii. Kayoh, Kooh ëldúkɗinndúu, ya atti'inndi.
[21] Waa ennda ɗa, malaaka yilëekí'-dooli ɓeɓpa atoh wiyaak waa man na cii ɗílohsi beliɗa, jaffawa ga giiyaa, wo''a an:
- Babíloon, teerii wiyaakwii yah kijafu ɗa fúr, ken hotsisoowa bi taa'! [22] Ken
kelohsanndii ga leeloofu típ-halam na koonaa yeekoh, mbiiwoh na típoh kúlúɓ. Ken
hotsanndii ga leeloofu lëgëyoh, yaa mín ki'en tóoh, na kandaŋ këdí. [23] Lee'laat lampu
melicsisoo ga leeloofu, ee ken kelohsisoo ga ɗuuyfu típuk sëgílook. Toonohciigaraa ɓërí wëñee dooli ga ëldúna, ee luhuseeniigaraa tahin ɓéeɓ heetcii kimúuƴ.
[24] Ɓaatta ga, ñífii sëldíiga-Koohcii, na wii ɓuwii en ɓuu Koohɗa, na ɓan wii ɓéeɓ ɓuwii apsee ga ëldúnaɗa, hotukin ga kaanfu, fu Babíloon.

19

Yeek-ndam ga asamaan

[1] Ga waa iñaama paaffa, mi kelohha ga asamaan en fan koonaa kiyaak, kaa en na kiríi' meyoh ga mbooloo wiyaak an:
- Alélúyaa! Kimúc, ndam, na kimín kuu Koohyiigaruu!
[2] Dii ya atti'iɗa taam ga kayoh ee júwin. Ya atti'in ɓeti faankoh-pakayfii fiyaakfii yahsohee ëldúna na kifaanuk-pakaykiigariɗa, ee ñífaa sëldíigacaagari ɓetifaama aamee na yahciɗa, ya ëldúkɗinɓawa ga ɗookci.
[3] Tíkissa ga, ka wo'issa an:
- Alélúyaa! Iifiilii teerii en na kitakɗa ɗúukin pútúl, ee yah bi taa'!
[4] Waa ennda ɗa, yaakcaa ɓidaaŋkaah-kanak na ɓinikiisɓaa, na enaamacaa ɓinikiisɓaa en na kipesɗa yí'ussa ɓaa jaamuk Kooh, yii yuŋ ga baŋ-buuriiɗa, ɓa ɓaa wo' an:
- Aameen! Alélúyaa!

Cuunoh sëgílookfaa kubaalkaa

[5] Laakka koonaa, kaa meyoh ga baŋ-buuraa, wo''a an:
- Kañat Koohyiigaruu, ɗú ɓéeɓpúu súrgaciigari, ɗú ɓii ɗú niikinndiɗa, oomaanoo, yaakoo.
[6] Lëehí'ta, mi kelohha en fan koonaa, kaa meyoh ga mbooloo wiyaak, kaa ríi' en fan dúuscaa ga giiyaaɗa, wala íníŋ ciyaak caa en na kiles, an:
- Alélúyaa! Kayoh, Kooh, Ha'mudiigaruu mín ga tóohɗa aasin ga nguuriigari. [7] Ɗu
neɓlukat, ɗu koltukat ndaga keeñ wisóosí', ɗu e'ti ndam ndaga sëgílookfii Kubaalkii
le'in kimma. Kílookkiigari hëwírukin bi morin. [8] Ka onuunun ki'ekuk kúltí-sooy
fiyaanaaw ɗer, fimélící'. Kúlti-sooy faama teewoh iñcaa cijúwí'caa ɓuwaa en ɓuu Kooh tumiɗa.
[9] Malaakaa dallaroo kiwo' an:
- Bídaa iñii yii: Ɓa yewinin múu', ɓuwii ɓayu kiñam ga sëgílookfii Kubaalkiiɗa. Tíkka ga, ya wo'issaroo an:
- Wo'eencuma Kooh wo'ca sah-sah.
[10] Waa ennda ɗa, mi jafukka kakay ga kotcaagari kijaamukki. Wayee ya wo''aroo an:
- Múk, kaa tum iñuma. Mi súrga doŋ fodiigaraa, fodii ɓan mbok-kerceencaagaraa abu kayohfaa Yéesu seedi'ɗa. Jaamukaa Kooh! En ki'enaa, kayohfaa Yéesu seedi'ɗa fërí léerí' helcaa sëldíiga-Koohcaa.

Iñcii ciyitnakanakcii yah kimëeñjoh kilaakɗa

1. Ɓaa lap pënísfaa fiyaanaawfaaɗa

11 Lëehí'ta, mi hotta asamaan lëgísukin, pënís fiyaanaaw dalla kimey. Laakin
ɓaa lapfa, ee teeku “Yiwóorí'yii, Yukayohyii”. Dii ya atti'iɗa júwin ee ya heñohi
ga kayoh. 12 Hascaagari caa bac en fan kiwiikaa jaalohin ee ya ɓayin ga hafaa baanu-
buu' ciyewin. Bíduunun gari teek, waa enndiirinaa, ken ínohoowa. 13 Ya ekukin
kúltí, faa ñoodu ga ñíf. Ya teeku “Wo'eenii Kooh”. 14 Heñohohcaa ga asamaanɗa
taabuunun ga fenooci lapu pënís ɓiyaanaaw ɓan, ɓa ekukin kúltí sooy ciyaanaaw
ɗer. 15 Kalaɓ fikëeñí', faa ya yah kifeekoh heetciiɗa, meyca ga kúuwkaagari. Ya
yah ɓuwii kiníi' na ngot pewiñ, ee ya togisoh towu-reseŋtaa ga ɗuuƴ diseesaa'daa
en aylukaa Kooh witamóhí'waa, Kooh yii mín ga tóohɗa. 16 Bíduunun ga kúltífaagari
na ga poogalaagari teekaa wo' an “Buurii buu'cii, Ha'mudii ha'muncii”.

2. Mbúumbaayaa wiyaakwaa selcaa

17 Tíkka ga, mi hotta malaaka yaa tuukin ga ɗuuƴ nohii. Ya fiippa ɓéeɓ selcii púdi
ga jepitaa asamaanɗa an:
- Hayat, hídírukohat kiñam cuunohfii fiyaakfii Kooh ɓëytohɗa! 18 Hayat kiñam
townohtii faancii buu'cii, townohtii cii ɓuwii ɓiyaakɓii kuliyuki ga heñɗa, cii ha'-
doolicii, cii pënícii na cii ɓuwii lapɓaɗa, cii ɓéeɓ ɓuwii: ennda ñaam, ennda ɓuwaa
enndii ñaamɗa, oomaanoo, yaakoo.

3. Rawaa ɓúukussa ya na sëldíiga-Seytaanaa

19 Waa ennda ɗa, mi hotta rawaa, ya na buu'cii ga ëldúnaɗa, na ɓuwii taabi naɓa
kiheñohɗa, ɓa hídírukohha kiheñohnee na ɓaa yaama lap pënísfaa fiyaanaawfaaɗa,
ya na ɓuwaa taam nariɗa ɓan. 20 Rawaa abussa, ya na sëldíiga sépí'í'-ga-nofaa tumee
kíntaancaa ga fíkíiɗa. Kíntaancaama cërí ya ɗúkohee ɓuwaa ɓay mandargaa rawaa
ee ɓa jaamukee nataalaagariɗa. Ɓa ɓanak, ɓa jafussa ga ɗuuƴ kiwiikaa na pëndëlaa
witëmí'waa ee lak ɓa ɓaa lís kipes. 21 Ɓuwaa ɓíinoo tesɗa apussa na kalaɓfaa meƴ
ga kúuwkaa ɓaa lap pënísfaaɗa, ee ɓéeɓ selcii ñamussa ga faancaa ɓuwaama bi
kapussa.

20

Nguuraa tíkíis tijúnnitaa

4. Goŋ-jësíkaa ɓagussa aaw tíkíis tijúnni

1 Lëehí'ta, mi hotta malaaka, yaa yoosukoh asamaan, ɓayin ga yahci kucëwíikaa ɓu-
baam, na ɓan ceen fidéena. 2 Ya ammba goŋ-jësíkaa, goŋ cosaanaama wo'u sépí'í'-
ga-nof, wala Seytaaniɗa. Ya ɓaŋngari ndiit na ceenfaa, kitëhdohhi tíkíis tijúnni. 3 Ya
jaffari ga ɓu-baam, ya tëcca halaa, galla pewiñ ga ɗookgaa, en ɗanaa, ya mínsisoo
kiɗúk heetcii ga ëldúnaɗa bi ga daa tíkíistaa tijúnnitaa paafan. Paaf danaa, ya jomin
kiɓëgísu ya íisu jutuut.
4 Tíkka ga, mi hotta baŋ-buu'caa, ɓuwaa yuŋ ga ɗookgaaɗa onussa kimín ki'atti'. Mi
hotta fodaama fítcaa ɓuwaa hafcaa gú'see ndaga daa ɓa seedi'ee Yéesu ee ɓa gëmee
wo'eenii Koohɗa. Ɓuwiima mosoo kijaamuk rawii, mosoo kijaamuk ɓan nataalaagari
ee ɓa ɓayyii mandargaa rawii, enndii ga púk enndii ga yah. Ɓa mílíssa*, ɓa bokka
kinguuruk na Kiristaanii tíkíis tijúnni. 5 Waama wërí en kimílískaa ɗeɓɗa. Ɓuwaa
tes ee ɓa kaaninɗa mílísanndii bi ga daa tíkíistaa tijúnnitaa matan. 6 Ɓuwaama boku
ga kimílískaa kaama ɗeɓɗa, yewinin múu' ee ɓa sela'in. Kikaankaa kukanakkaa
laakoo dooli ga ɗookɓa. Ee ɓa yah ki'en ɓisarahoh Kooh, ɓisarahoh Kiristaanii, ɓa
bok nari kinguuruk ga tíkíistaa tijúnnitaa.

---

* **20:4** 20: 4 Laakin lëegísohcaa wo'u duma an «Ɓa pessa». Malkat ɓan 20: 5

Seytaani jafussa ga kiwiikaa bi taa'

7 Binaa tíkíistaa tijúnnitaa mataa, Seytaani hay kiɓëgísu ga kasaa ya enoheeɗa.
8 Ee ya hay kiɓoyukis kiɗúknee heetcii en daa en tóoh ga ëldúnaɗa, ennda Gok na
Magok†, ya hídírohɓa kiheñohnee. Ɓa hay kiyewin bi ɓa hín na tukakaytii ga yahaa
giiyiiɗa. 9 Ɓa tassa daa en tóoh ga kakayfii, ɓa sooŋnga ɓuwii en ɓuu Koohɗa na
teeraa Kooh keeñukɗa. Wayee laakka kiwiikaa meyoh asamaan tëkí'taɓa. 10 Sépí'í'-
ga-nofii ɗúkee ɓuwaaɗa nak jafussa ga giiy-kiwiinaa na pëndëlaa witëmí'waa, daa
goŋ-jësíkaa na sëldíiga sépí'í'-ga-nofaa jafuɗa. Daama, ɓa yah ki'en ga mesiklaat
wekoo, nohoo bi taa'.

Atti'aa mëeñjohɗa

11 Tíkka ga mi hotta baŋ-buu' wiyaak wiyaanaaw ɗer, mi hotta ɓan ɓaa yuŋ
gaɗa. Asamaanii na kakayfii núpussa, úsaayussari, ee ken ínohissii daa ca aawɗa.
12 Mi hotta ɓan ɓuwii kaaninɗa, oomaanoo, yaakoo, tuukuunun ga fíkíi baŋ-buuraa.
Laakka këyítcaa kúnísu. Këyít filiis kúnísussa ɓan. Faama fërí en këyítfaa ɓay
teekcaa ɓuwaa laak kipeskaa leehooɗa. Ɓuwaa kaaninɗa atti'ussa, ga iñaa bídu ga
këyítcaaɗa, yaa en ɓéeɓ ga iñcaa ya tumɗa. 13 Ɓuwaa kaan ga giiyɗa, giiyii íkkaɓa.
Kikaankii na ɗekataa ɓuwaa kaanin ɗaakohuɗa ɓan, íkussa ɓuwaa kaan ensee daɗa.
Ee ɓéeɓ ɓuwaa atti'ussa, yaa en ɓéeɓ ga iñcaa ya tumɗa. 14 Lëehí'ta, kikaankii, ka na
ɗekataa ɓuwaa kaanin ɗaakohuɗa jafussa ga giiy-kiwiinaa. Giiy-kiwiinaama wërí
en kikaankaa kukanakkaa. 15 Ɓéeɓ ɓaa teekaagari bídussii ga këyítfaa ɓuwaa laak
kipeskaa leehooɗa, jafussa ga giiy-kiwiinaa.

21

7. Asamaan wi'as na kakay fi'as

1 Tíkka ga, mi hotta asamaan wi'as na kakay fi'as. Wiima lak asamaanaa laakee
kuɗewaa na kakayfaa laakeeɗa múuyin mes ee giiy laakissii. 2 Mi hotta ɓan teeraa
wisela'í'waa, Yéerúsaleemyaa yi'asyaa, yaa yoosukoh asamaan meyoh ga Kooh. Wa
waayukuunun bi jekin en fan kílookkaa hëwíruk kiyah kaan yaalci. 3 Mi kelohha
koonaa kiyaak, kaa meyoh ga baŋ-buuraa, kaa wo' an:
- Diimaɗa, taalii Kooh dëkohɗa weema ga ɗuuy ɓuwii! Ya hay kidëk naɓa, ee ɓa, ɓa
en heetiigari. Kooh ga kihafci, yah kidëk ga ɗuuyɓa, ya en Koohyiigaɓa. 4 Ya hayɓa
kimoosi' mooncaagaɓa ɓéeɓca. Kikaan laaksisoo, loy na tikodukoh leeh, mesiklaat
ɓan leeh. En ki'enaa, lak ëldúnaanaa laakee kuɗewaaɗa múuyin mes.
5 Waa ennda ɗa, ɓaa yuŋ ga baŋ-buuraaɗa wo''a an:
- Malka, mi yii tum tóoh yi'as.
Ee ya tíkka ga an:
- Bídaa iñii yii, ndaga wo'eencii cii wóorin ee kayoh kesi.
6 Lëehí'ta ya wo''aroo an:
- Matin sëk! Mi yërí en Alfaa, mi en Omegaa, mi en dalaarii mi en siñdaanii. Ɓaa
pílaa, mi, mi hayyi ki'on ya an ga kuhaalaakaa ɓay músúmaa onohi kipesɗa ee ya
meekissoo dara ga. 7 Ɓaa lebiroh bi ya mey ga na ndamaa, iñuma yërí ya yah kiwaru,
ee mi hay ki'en Koohyiigari, ya en kowuroo. 8 Wayee nak niikcaa, ɓuwaa gëmmbiiɗa,
ɓaa tumi iñaa araamin, ɓaa lagi kumuun ɓo', ɓuwaa faanuki na ɓaa en ɓéeɓɗa,
naahcii, ɓuwii jaamuki koofɗa, na ɓéeɓ ɓuwii wo'soo kayohɗa, waraagaɓa wërí en
kijafu ga giiyaa abin jëpít na kiwii na pëndël witëmí'ɗa: kikaankaa kukanakkaa kërí
kaama.

Yéerúsaleemyii yi'asyii

---

† **20:8** 20: 8 Malkat Esekíyeel 38. Teekcaama cërí mandarga heetcaa sagoh na ɓuwaa Kooh, ga bescaa mëeñjohɗa.

9 Waa ennda ɗa, yíinoo ga malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa ɓayu kaascaa ciyit-
nakanakcaa líif na mesiklaatcaa ciyitnakanakcaa mëeñjohɗa, hayya garoo, wo''aroo
an:

- Hay, mi teeɓpaa kílookkii, kii en ɓetifii Kubaalkiiɗa.

10 Helaa Kooh sorukkaroo, malaakaa ɓayyaroo ga ɗook jaŋjaŋ wiyaak, wihóorí'.
Ya teeɓparoo teeraa wisela'í'waa, Yéerúsaleem, waa yoosukoh asamaan, meyoh ga
Kooh. 11 Ndamaa Kooh lee'ɗinwa lañ. Meliclaataa teeraa man na atoh wimórí', waa
wo'si yaspi[*] ee wa lee' fodii seetu. 12 Tawah míi' wiyaak, wikërí' ɗook wërí wíil
teeraa ee tumuunun ga hal cidaaŋkaah na kanak. Malaaka ɓidaaŋkaah na ɓanak ɓërí
watukca. Teekcaa níilcii Isarayeel cidaaŋkaah na kanakcii bíduunun ga halcaama.
13 Lafcaa míiraa, waa en ɓéeɓ ɓay hal kaahay: hal kaahay ga lafaa hanoh meyaa'-
nohɗa, hal kaahay ga lafaa hanoh meyaa'-noh yah-ñaamɗa, hal kaahay ga lafaa
hanoh meyaa'-noh yah-seŋɗa na hal kaahay ga lafaa hanoh aasaa'-noh. 14 Míiraa
teeraa nak yípuk ga ɗook atoh cidaaŋkaah na kanak, ee ga ɗook atohcaa, bíduunun
ga teekcaa apotaa'caa Kubaalkaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa.

15 Malaakaa wo'ee narooɗa ɓayin iñaa natohsi: enee doo'-wúrúus ee ya enoheewa
kinatoh teeraa, halcaagawa na míiraa wíilwaɗa. 16 Teeraa enee koñ cinikiis, caa
hín ga ɓakaa en ɓéeɓ; hoo'laataa na agilaataa ca wíinoo. Malaakaa natta teeraa
na dooraa ya ɓayɗa: hoo'laataa na agilaataa na iñaa aboh kakay aaw ɗookɗa,
tóohca hínnda net. Waa en ɓéeɓ, ennda estaat[†] cijúnni-daaŋkaah na júnni-kanak
(12.000). 17 Malaakaa ɓan natta míiraa: wa ennda ŋaaw citéemée' na cidaaŋkaah-
nikiis na cinikiis (144). Ya nateewa fodii dii ɓuwii natiɗa. 18 Míiraa nak tawahohu
atoh wimórí', waa wo'si yaspi ee teeraa tawahohussa wúrúus píi', waa man na
seetu kilee'. 19 La'-atohcaa míiraa teeraa yípohuɗa nak, mo'ɗussa na heet atoh
cimórí' caa en ɓéeɓ. La'-atohaa hanoh kakayɗa hëwíru na atoh yaspi; wukanakwaa
hëwírohu atoh wibúloh, waa wo'si safíi'; wukaahaywaa hëwrohu atoh wihiilii, waa
wo'si kalseduwaan; wu-nikiiswaa, atoh wihiilii waa sam kibúloh, ee wo'si emëróot.
20 Wu-yëtúuswaa, atoh wiyo'oh, waa wo'si sardoník; wu-yitniinoowaa, atoh wiyo'oh
cor, waa wo'si sarduwaan; wu-yitnakanakwaa, atoh wimbaasaan, waa wo'si kirisolít;
wu-yitnakaahaywaa, atoh wibúloh fodii giiy ee wa wo'si béríl; wu-yitnanikiiswaa,
atoh wimbaasaan, waa wo'si topaas; wudaaŋkaahwaa, atoh wimbaasaan, waa samin
kihiilii ee wa wo'si kirisoparaas; wudaaŋkaah na wíinoowaa, atoh wiyo'oh, waa
samin kimbaasaan, ee wa wo'si yaasenti; wudaaŋkaah na kanakwaa, atoh wibúloh,
waa samin kiyo'oh ee wa wo'si ametísti. 21 Halcaa cidaaŋkaah na kanakcaa iñcaa
siimii cidaaŋkaah na siimii kanak. Halaa en ɓéeɓ siimii wíinoo doŋ en ga. Paanaa
teeraa iñaa wúrúus píi', waa man na seetu kilee'.

22 Mi hottii ga teeraa fen daa wo'u an Kaanfaa Kooh. En ki'enaa, Kooh yii mín
ga tóohɗa, ya na Kubaalkaa, ɓërí en Kaanfaa Kooh, daama. 23 Ee teeraa soolukkii
noh wala ñiin waa yahwa kiléerí' ndaga ndamaa Kooh lee'ɗinwa ee Kubaalkaa
en lampaagawa. 24 Heetcii ga ëldúnaɗa tíinsan ga lee'laataagawa, ee buu'cii ga
ëldúnaɗa ndamcaa ɓa laakɗa haydohsanca daama. 25 Halcaa teeraa yahhii kilagu
taa'. En ki'enaa, wek laaksanndii daama. 26 Ɓéeɓ iñaa on heetcii ndam, e'ɓa cée', hay
kihaydohu daama. 27 Dara iñaa settii mínanndii ki'aas ga teeraama. Ɓaa tumi iñaa
araamin aasoo da, ee ɓaa wo'i saboh aasoo da ɓan. En ki'enaa, ɓuwaa teekcaagaɓa
bídu ga këyítfaa ɓay teekcaa ɓuwaa laak kipeskaa leehoo, ee en fuu Kubaalkiiɗa,
ɓërí doŋ aasan daama.

---

[*] **21:11** 21: 11 Yaspi: iñaa heet atoh winóoyí', waa laakin hiilii-hiilii na yo'oh [†] **21:16** 21: 16 Estaat man na
dii natsi ga Kíloomeet wala meeta'ɗa. Estaat wíinoo méeŋngoh na meeta' citéemée'-kanak (200). Kídaa 12.000
abu fodii iñaa matin ee meyoh ga Kooh. Malkat Esekíyeel 48: 30-35.

22

Húlúwaa músúmaa onohi kipesɗa

1 Tíkka ga, malaakaa teeɓparoo húlúɓ, waa músúmaa onohi kipes. Wa waa melic
fodii seetu, ee wa waa haaloh ɗekataa baŋ-buuraa Kooh enoh, ya na Kubaalkiiɗa,
2 wa waa íifuk ga leeloo paanaa teeraa. Daama, ga díkaanti gaanahcaa húlúwaa
kanakcaa, kedikkaa onohi kipesɗa kaa da✡. Ka límí towu waas cidaaŋkaah na
kanak ga kíiskaa, ennda ñiidaa en ɓéeɓ waas kíinoo. Tuu'taa kedikkaa nak tërí
on heetcii ɓéeɓca kiwak. 3 Kofeel-Kooh wíinoo laaksisanndii ga ɓuwii. Baŋ-buuraa
Kooh ya na Kubaalkaa yah ga teeraama, ee súrgacaagari hayyi kijaamuku. 4 Ɓa hay
kihot fíkíifaagari ee teekaagari hay ki'en ga púkcaagaɓa. 5 Wek laaksisanndii ee
ken sooluksisanndii kiniitukoh lee'laat lampu, wala lee'laat noh, ndaga Ha'mudii en
Koohɗa hay kiwésóhí' lee'laataagari ga ɗookɓa, ee ɓa hay kinguuruk bi taa'.

Kihayiskaa Yéesu

6 Tíkka ga malaakaa wo'issaroo an:

- Wo'eencii cii wóorin ee kayoh kesi. Ee Kooh, Ha'mudii, yii léerí' helcii
sëldíigaciigariɗa, wosin malaakiigari kiteeɓ súrgaciigari iñcii yah kilaak ga iñaa
maañanndiiɗa.
7 Yéesu wo' an:
- Kayoh, mi yii hay ga iñaa maañanndii. Fu yewinin múu', ɓaa fu am wo'eencii
meyoh ga Kooh, bídu ga Këyítfii fiiɗa!
8 Mi Saŋ, mi yërí keloh iñcii cii, mi hottaca. Ee wii mi kelohha, mi hottacaɗa,
mi jafukka kakay ga kotcaa malaakaa teeweeroocaɗa, kijaamukki. 9 Malaakaa nak
dallaroo kiwo' an:
- Watuka! Kaa tumka. Mi, mi súrga fodiigaraa, fodaa ɓan mbokcaagaraa, sëldíiga-
Koohcaa, na ɓan ɓéeɓ ɓuwaa taabuk wo'eencii bídu ga Këyítfii fiiɗa. Jaamukaa
Kooh!.
10 Lëehí'ta, ya wo'issaroo an:
- Kaa ɗekoh múk na wo'eencii meyoh ga Kooh, bídu ga Këyítfiiɗa. En ki'enaa,
wahtii abu ca jom kilaakohɗa deeyin. 11 Ɓaa júɓpiinaa dëkat ga kitum iñaa júɓpii.
Ɓaa settii ga fíkíi Koohaa dëkat ga kilíiwí' hafci. Ɓaa júwinaa nak, dëkat ga kitum
iñaa júwin ee ɓaa en yuu Koohaa, dëkat ga kisela'kaagari.
12 Yéesu wo'in an: «Malkat, mi yii hay ga iñaa maañanndii. Mi hay kitaam na
iñciigoo mi yah kineehal ɓuwiiɗa ee ɓaa en ɓéeɓ ga iñaa ya lëgëyɗa. 13 Mi yërí en
Alfaa, mi en Omegaa; yii iñaa en tóoh ɗewoh gari ee tóoh mëeñjoh gariɗa; yii en
dalaarii, en siñdaaniiɗa.»
14 Ɓa yewinin múu' ɓuwii naawin kúltíciigaɓaɗa. Ɓa hay kimín kiñam ga towutaa
kedikkaa onohi kipesɗa ee ɓa hay kimín ɓan kikooroh halcaa, ɓa aas teeraa. 15 Wayee,
ɓa yah ga fooh, ɓuwii enukohi kibaayɗa, naahcii, faankoh-pakaycii, ɓuwii lagi
kumuun ɓo'ɗa, ɓuwii jaamuki koofɗa, na ɓéeɓ ɓuwii gëm saboh ee ɓa taabukifaɗa.
16 Yéesu wo' an:
- Mi Yéesu, mi wosin malaakiigoo kiyéegallúu iñciima tóoh ga ɗuuy jaangucii. Mi
yërí en kuumkii paal ga buu' Dëwít ee bok ga heetiigariɗa. Mi yërí en olii wiléerí'wii
meyi na kímɗa.
17 Helii Kooh wa na kílookkaa wo'ussa an:
- Hay! Ɓéeɓ ɓaa keloh iñiimanaa, wo'at ɓan an «Hay!»
Ɓéeɓ ɓaa pílaa, hayat.
Ɓéeɓ ɓaa sooluk músúmaa onohi kipesɗanaa, ya laasat ga ee ya meekisohsanndii
dara ga.

✡ **22:2** 22: 2 Malkat Sënees 2: 9; 3: 22; Esekíyeel 47: 12.

18 Mi Saŋ, mi yii yéegal ɓéeɓ ɓuwii keloh wo'eencii meyoh ga Kooh, bídu ga Këyítfii
fiiɗa an: «Binaa ɓo' ɓaat yen ganaa, Kooh hayyi kiɓaati ga kofeelcaa tíkukkiɗa, cii
ɓéestíru ga Këyítfii fiiɗa.
19 Ee ɓaa nís yen ga wo'eencii meyoh ga Kooh bídu ga
Këyítfii fiiɗanaa, Kooh hay kinís ɓakaa ya laak ga towutaa kedikkaa onohi kipesɗa,
na ɓan ɓakaa ya laak ga teerii wisela'í'wii ɓéestíru ga Këyítfii fiiɗa.»

20 Yii seedi' iñcii ciiɗa wo' an:

- Ee, mi yii hay ga iñaa maañanndii!

Aameen! Haya, Yéesu, Ha'mudii!

21 Yéesu, Ha'mudii barkeelat ɓéeɓ ɓuwii.